This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

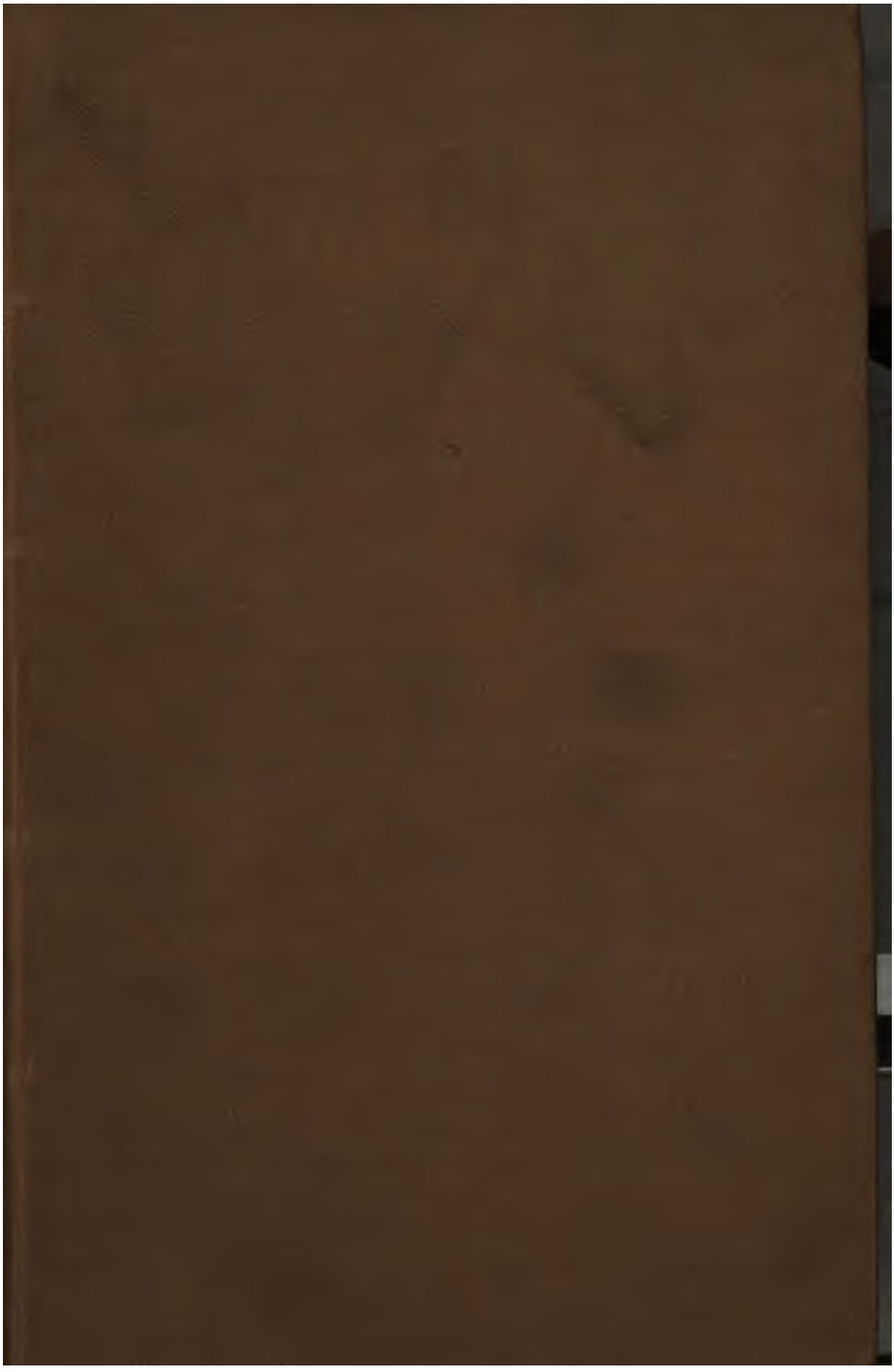

1376

Soc. 24171 d. 19/10-11

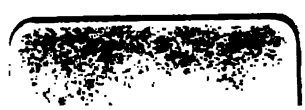

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI
ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL.

SZERKESZTI:

SZILÁGYI SÁNDOR

[illegible]

TIZEDIK KÖTET.

(1637—1648.)

BUDAPEST,

M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓHIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1884.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyvárusnál.

ANJOUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1321.) Ára 3 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.

A SZŐRÉNYI BÁNSÁG és Szörény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. Három kötetben. 1878. I. 482. lap. II. 579. lap. III. 428. lap. Ára 7 frt.

AZ ELTŰNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt.

OCSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadjáratok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Molnár Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

ARCHIVUM RÁKOCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703—6. XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 606 l. — III. 1710—12. X és 747 l. Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1713. Közli Thaly K. Ára 12 frt.

— — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, angol levéltárakból közli *Szilágyi Sándor*. Pest 1871—77. 659, 672, 496 l. Egy-egy kötet ára 2 frt.

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhításai« czimű munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 456 és 480 l. 4 frt.

— — — III.—IX. köt. 1868—79. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I.—VII. k. 1868—78. mindenik kötet 2 frt.

A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására. Szerkeszti *Toldy Ferencz* I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek együttvéve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivéve a XX., XXI. és XXV. kötet egy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX. és 482 l. kilencz kőrinatu hasonmásos táblával 1 frt 20 kr.

— Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 499 darab 1515—1709. Közli Deák Farkas. XVI és 464 l. Ára 2 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendű tárgymutatója Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 48 l. 20 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI: 1 és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 60. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.

PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—1671. Két kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 lap. Ára 5 frt 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetekre, vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 3 kötetben. Ára 3 ft 50 kr.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Pest 1868. 306 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákóczi, Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Trente ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 491 pag. 2 frt 60 kr.

BETHLEN GÁBOR fejedelem kiadatlan levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. XIV és 496 l. Ára 2 frt 40 kr.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TIZEDIK KÖTET.

(1637—1648.)

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.
A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(Az Akadémia épületében.)
1884.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR
RENDES TAG.

BODLEIAN LIBRARY
14 OCT. 85
OXFORD

TIZEDIK KÖTET.

1637—1648.

BUDAPEST,
A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(Az Akadémia épületében.)
1884.

Budapest, 1884. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXIII. FEJEZET.

I.

A megyesi törvényczikkek s átalán a Bethlen Istvánnal kötött béke pontjai Rákóczy mérsékletére vallanak. Sem diadala, sem sikerei által nem engedte magát túlságokra ragadtatni. Ő ki akart békélni az öreg gróffal is, fiával is. Tudta ugyan, hogy ezek minden jövendő actióra nézve lehetetlenné tették magukat, azzal is tisztában volt, hogy a portán hizlalt Székely Mózest illetőleg sem tarthat semmitől: de a múlt év eseményeiből még is sok tanúságot merített, s ezeknek hasznát is akarta venni.

Mérlegelte azokat a nehézségeket, melyekkel még kellett küzdenie s melyeket csak szivóssága s kitartása árán tudott legyőzni. A Bethlen név varázsa még mindig szemben állt törekvésével, hogy dynastiája jövőjét megszilárdítsa. Ridegebb és számító természete sokakat visszatartott körétől az erdélyiek közül s ő régibb magyarországi megbizottjainak engedte át a tért. Az erdélyiek egy része duzzogva vonúlt vissza, ezek szemében ő még mindig idegen volt. Nem tetteiket nézte ezeknek, melyek kifogástalanok voltak, hanem azt kutatta, mi szívükben van elrejtve s úgy találta, hogy igen sokat csak a kényszerűség köt hozzá.

Ezzel is meg volt elégedve. Erős érzéke levén magának a törvényes formák iránt, s uralkodói minőségét isteni küldetésnek tartván, istenben és saját erejében vetett hittel hozzá fogott, hogy az előnyt, melyet a fegyverek szerencséje szerzett meg neki, tartóssá, maradandóvá tegye. Mindenekelőtt a szászok hűségét akarta biztosítni magának s a táborozásból hazatérte után Szalánczyt Szebenbe küldte, hogy a város tegye a

hűségesküjét azzal a kötelezéssel, hogy szorongattatása esetére a város be fogja őt fogadni. A dolog itt könnyen ment: tanács és polgárok letették a kivánt esküt. [1]) Nem így Segesvár, hova Bethlen Ferencz küldetett, s hol ez jóval nehezebben ment. [2]) Brassó eleinte őszinte ragaszkodást mutatott, annyira, hogy a táborozásból hazatérő fejedelmet meg is hívta vendégül — de csakhamar megbánta s febr. 12-én felkérte, hogy feles hadaival kerűlje el a várost. [3]) Rákóczy nem hajlott a kérésre: s Fogarasból február 13-án Brassó alá ment. Csak hosszas alkudozás után bocsátották be — de midőn ő benn volt, Kemény előtt felhuzták a kapu lánczát úgy, hogy ő künrekedt. A megyesi országgyülés alatt tartott terminus czért hat ezer frtot vont a brassaiakon s czeknek hitet kellett letenni, hogy jövőre őt és egész kiséretét be fogják a városba ereszteni. [4]) Ezenkivül a törcsvári uradalom kérdése is szóba jött, melyet az 1615-iki septemberi IX-ik art. fiscalitásnak jelentett ki, de melyre nézve Bethlen megalkudt a brassaiakkal. Rákóczy czekre nézve újabb szerződést kötött a brassaiakkal. [5])

Ugyanesak a megyesi gyűlésből a rendek levelet intéztek az öreg Bethlen Istvánhoz, hogy Laskait, a még mindig a portán levő megbizottját parancsolja vissza. Az öreg úr sehogy sem akarta megérteni, hogy az csakugyan méltányos kivánság, hogy »a portán más szolgája, mint a fejedelemé ne lakhassék« —

[1]) Krauss I. 127-ik l.

[2]) U. o. 128-ik l. Goebel Kronika (Kemény Fundgruben II.) 113. Gunesch Trauschnál II. 14. l. E helyeken le van írva a hires Eisenburger-féle per, kit a megyesi országgyűlés alatt tartott terminus 2000 frtra itélt. Haller 38. irja 1637. jan. 9-ről »a szászok felháborodásáról hallottam.«

[3]) L. Törvények és Okiratok I.

[4]) Krauss I. 130. l. Trauschenfels Fundgruben. 335. Teutsch Geschichte der Sieb. Sachsen II. 190. Kemény 296-ik l.

[5]) Ennek pontjai lappanganak: a törcsvári uradalom kérdésében kiadott munkák hallgatnak róla. Említi az 1650. oct. 29-iki szerződés s Debreczeninek 1637. marcz. 26-án irt levele: »az brassaiak az fejedelmek és ország részére jól jártanak, magok részéről többet is érdemlettenek volna, mindazáltal annyi, hogy szintén megérik vele; ennekelőtte való dolgukat, hogy ezután ne köttethessék, felette igen hasznosan vagyon megkötözések. Buza, Kékest Ölvest ha fiscusé lesznek, megszépül Szamosujvár.« (Orsz. lvtár.)

s panaszával a törvényhatóságokhoz fordult: [1]) azonban végre mégis engedett Rákóczy s az ország kívánatának, s a visszatérési rendeletet megküldte neki Rákóczy közvetítésével. [2]) Nem rajta múlt, hogy Laskai nem engedelmeskedett s útját Lupulhoz vette Moldvába; [3]) ő ha duzzogott is, de nem volt szándékában újabb bonyodalmakra okot szolgáltatni.

De Rákóczyt sem vezette kizárólag bizalmatlankodás. Mint látszik, a porta halasztotta a béke ratificálását, a szultánt annak megkötéséről nem is értesítették, ezenkivül a kapitiha levelei tele voltak hadi hirekkel: szóval egy török támadás esélye nem tartozott a lehetetlenségek sorába. Épen ezért, midőn a fejedelem Bogádyt és Rézt Bécsbe küldte, nem csak az volt meghagyva nekik, hogy a császár halála alkalmából a fejedelem részvétét fejezzék ki — hanem hogy ez esetre a már többször megigért, de mindig elkésett segély megadását sürgessék. Pázmányt ők már halva találták s a bibornokban Rákóczy legőszintébb jóakaróját, legmegbizottabb emberét vesztette el, kivel, ha valamit közlött, attól nem volt oka tartani »hogy az kárára fordulhatna« [4]). Ez uttal azonban a kormány tagjai nem gördítettek nehézséget a követek útjába. Az új császár III. Ferdinánd apr. 16-án már fogadta őket, [5]) s 22-én a végválaszt is megkapták.

Meg voltak bízva kérni a császárt, hogy ha a török megtámadná Erdélyt, tartsa fenn III. Ferdinánd is mind azt, mit atyja igért. S a válasz kedvezően hangzott: Az atyjától megigért segélyt ő is meg fogja adni: nagy szükség idején 4000 embert, de arra ügyeljen, hogy e had Lengyelország felől jőjjön hozzá, nehogy a török a dologban békeszegést lásson. Sőt ha

[1]) Szalánczy Mihályfalván 1637. apr. 16-án kelt levele a gyulafehérvári Batthyány könyvtárban, említi a székely-székekhez irott leveleket, ugyan ő máj. 5-én irott levelében a szász-székekhez irottakat: de ha a szász és székely-székekhez irt, valószínűleg nem hagyta el a megyéket sem. V. ö. Törv. és Okiratok III.

[2]) Levelek és Okiratok 406-ik l.

[3]) Ugyanott 505.

[4]) Rákóczy máj. 22-iki levele. Erd. tört. Adatok IV. 356-ik l.

[5]) Csernel apr. 22-iki levele a fejdelemhez (Orsz. ltár.) »Holnap lesz egy hete kglmes uram, hogy audientiánk volt Réz András urammal három órakor délután.«

szükség lesz, Magyar- s Horvátország is felűl. A részleteket akkor fogják megbeszélni, ha a főkövetséget beküldi. [1])

De csakúgy, mint a mult évben: a felső-magyarországi tisztviselők az ellenkezőjét tették annak, a mit az udvar megigért. Rákóczy Szentpálit Lengyelországba küldte gyakorlott tisztek és némi katonák fogadására, s ő Varsóból febr. 26-ról két dzsidás tisztet útnak indított. [2]) Más muskatéros csapatok követték ezeket [3]); de egy csapatot, mely a császár területén át jött, Homonnai János útjában feltartóztatott. 200 ember — ennyi volt a csapat — csakugyan nem veszélyeztette a békét, s Rákóczy sietett is felvilágosítni Homonnait, hogy e hadfogadásra neki még II. Ferdinándtól volt engedélye. [4])

E hadfogadási mozgalmak s a törökök állítólagos készületei, melyek Rákóczyt arra birták, hogy birtokain a császár számára minden toborzást betiltson, [5]) a kedélyeket izgatottságban tartották. Hire járt, hogy a tatárok mozognak, [6]) s hogy a török Rákóczyt meg akarja támadni s Sebessy kapitihát a portán bántalmazták volna. [7]) A való nem sokára megczáfolta a kósza hirt: jul. 16-án a követekkel megjött Se-

[1]) L. Tört. és Okiratok II.

[2]) Szentpáli levele Rákóczyhoz s Murrej Jakab ezredes ugyanahhoz febr. 26-ról az orsz. ltárban. Murrej ajánlotta a tiszteket. Szentpálinak egy korábbi febr. 24. kelt levele Schedius Zeitschrift IV. k. 150. l.

[3]) Rákóczy, Fejérvár apr. 27-iki levele Ballinghoz, melyben parancsolja, hogy a császár birodalmát elkerűlve, Mármaroson át jöjjenek. Debreczeni, Sárospatak jun. 27-iki levele 18 és 25 muskatélyosról tesz említést. (Mind kettő orsz. ltár.)

[4]) Homonnai Druget János Homonnán apr. 29-én kelt levele a fejdelemhez (Bécsben a titkos ltárban.) Rákóczy Deésen máj. 10-én kelt válasza (Muzeum Jászay-Collectio). Jakusith György Pruszkin máj. 28-án kelt opinioja e hadak Erdélybe bocsátását ajánlja. (Ugyanott). Rákóczy aug. 27-iki leveléből tudjuk, hogy a németek egy részét Homonnai megfogadta, a többit hazabocsátá.

[5]) Jósa Zoltán Szathmáron jun. 30-án kelt tudósitása. E szerint Rákóczy a nemeseknek vagyon s a parasztoknak fejvesztés alatt hagyta meg, hogy veszteg legyenek, sőt azoknak, kik Erdélyből kimentek, javaikat már confiscáltatta. (Bécsi titkos ltár).

[6]) U. az u. o. Ezeknél Rákóczynak két követe járt: Jármi és Bodoki Balázs — ez utóbbi ott veszett volna. Réthi tudósításaiban (jul. 13.) Bálintfi Balásról ir: ki leveleit vesztette el.

[7]) 1637. máj. 26-án a leleszi conventben kelt levelében Szunyogh

bessy is, velük a főcsausz, ki elhozta az athnamét s a jelvényeket. [1])

Jóval a portai követek megjötte előtt megérkeztek Bogádi s Réz a resolutióval. Akkorra esett ez, midőn még minden függőben volt s Rákóczy véletlen támadástól tartott. Azonnal visszaküldte Bogádyt, hogy a resolutió alapján folytassa az alkudozást. Megbizta őt kifejteni aggályait, hogy a török perfidiája esetleg sok kárt tehet. Szolimán athnaméjának eredetije nincs meg s az adandó új athnámé az országra káros lehet. De a mint a portáról megjöttek követei s az athnamét és jelvényeket magukkal hozták, Klobusiczkyt utána küldé, hogy a császárt erről is értesítsék. Sürgessék a segélyt, igyekezzenek resolutiot nyerni: de esedezzenek, hogy a dologban »ne tegyenek czégért«, mint a tavaszszal tették, hanem tartsák titokban

---

Gáspár figyelmezteti a királyt, hogy az Erdélylyel és a törökkel határos megyékbe kitünőbb és nagyobb számu katonaság szükséges, mint a minő most azokban van, mert Constantinápolyból a hadiszereket Adrianopolba szállítják titkon; s ezen hadi készület Erdély és a fejedelem ellen irányúl. »Bethlenii famulus cognomento Lasskai introductionem dni sui in principatum Transiae, inantibus cum gallico et hollandico oratoribus, diligenter dicitur procurare, imo procurasse, etiam cum iugulatione purpurati Temesvariensis et amotione Budensis a suo veziratu, quod anno superiori eundem non introduxissent.«

A török a neki meghódolt lakosokat a Körös és Maros közt biztosabb helyre parancsolja költözni azért, mert vagy ezen a részen akar Erdélybe törni, vagy pedig a hajduvárosokat akarja elpusztítani, »quorum neutrum ante coalitionem attentare ipsis integrum est.« Egyáltalán mindent elkövetnek arra nézve is, hogy a tatárokkal összeköttetésbe jőjjenek.

Hogy csakugyan Erdély ellen van irányozva ezen mozgalom, kitűnik abból is, hogy nemcsak megtagadta Rákóczynak a fejedelemségben való megerősítését, »ac ordinarium legatum ipsorum (t. i. az erdélyieknek) sive obsidem Baltasarem Sebesi in loco publico ignominisse patibulo affigi curavit«, hanem Rákóczynak a keresztyénség hasznára válandó ajánlatait is megvetette. (Ered. és másolatban is b. t. lt. Hungarica.)

[1]) Rákóczy Fejérvár jul. 14-ről irja Usznak: »Az Sebessy Boldizsár felől való minapi hir mely alkalmatlan lőtt légyen, az valóság bizonyítja, mert istennek szent áldásából minden bizonynyal holnapután u. m. csütörtökön itt fog lenni több követ hiveinkkel együtt.« De ő nem helyhezi ebben bátorságát, s azért készen van minden eshetőségre. A rosz hir ki kohából származott csak az szóknak folyásából is veszszük

s mindenek felett utasítsa ő felsége tisztviselőit, hogy az igéret megvalósítását ne hiusítsák meg. [1])

Ha Rákóczy a császár támogatásáról biztosítni akarta magát, ha a császár is fenn kívánta tartani a jó viszonyt [2]), egyik oka ennek az volt, mert a szomszéd Oláhországban tartottak zavaroktól. A két oláh vajda — Lupul a moldvai s Máté a havaseli — régóta farkasszemet néztek egymással: amaz Rákóczynak ellensége, ez szövetségese volt, ki múlt évi szorongattatásaiban jó szolgálatot tett neki. De Mátét az udvar is kegyelte s követét még a télen is Bécsben szivesen látták. [3])

Hogy Lupul Mátét ki akarja országából zavarni, annak hosszabb idő óta hire járt. Nem jöttek hát váratlanúl a kapitiha erre vonatkozó tudósításai: sőt az a hir sem lepte meg Rákóczyt, hogy a dologban benne van a porta keze is — az lévén itt a terv, hogy Máté elűzése után reá kerűlne a sor s helyére Székely Mózest fognák behozni: hisz a csausz is, ki az athnamét hozta, visszatérő útjában mindenfelé ezzel fenyegetőzött.[4])

Rákóczy e hirekkel szemben eleinte várakozó állást foglalt el. Tanácskozott ugyan a teendőkre nézve, ha megsegítse-e Mátét, [5]) de hadfelkelésre még nem gondolt s a kiegyenlítést is lehetőnek tartá, annyira, hogy Brandenburgi Katalint is, ki

---

eszünkben, ki csak viselne maga dolgára gondot, bár ne igazgatná az miénket .... s ugy bizony soha sem kényszeríthetnek, hogy hivatalomat életem fogyásával ne tenném le. Az generalissal való egyességben nagy akadályokat látunk, mivel most is egyaránt arestalja németinket. Ezelőtt is mi Jakusit uram törekedésére több becsületet kezdettünk vala adni, mintsem előtte való generalisoknak, melylyel mit használtunk, az eventus megmutatta.« (Orsz. ltár. Levelek és Okiratok 492.)

[1]) L. Törv. és Okiratok IV.

[2]) Bécs, 1637. jun. 2-án a titkos tanács ajánlja a császárnak, hogy a meghalt Pázmánynak Rákóczyval folytatott levelezését az új esztergomi érsek is tarisa fenn, ez biztositná a közlekedést a fejedelem s a császár közt — míg a nádor által ezt nem lehet elérni. A nádor Kornissal folytatta a bizodalmas levelezést. (Ered. titkos lt. Hung.)

[3]) Esterházy marcz. 16-iki levele. (Muzeum, Jászay-gyüjt.)

[4]) Levelek és Okiratok 502-ik l.

[5]) Lásd Törv. és Okiratok IV. Megyesi is adott votumot.

aug. végén a gyógyi fürdőben volt.[1]) sept. 16-án végleg kielégítő[2]); néhány nap előtt pedig értesíté a császárt, hogy viszálya Bethlen Istvánnal, mely ennek tavaszi körlevele miatt ismét mérgesedni kezdett, el van intézve.[3])

A hir azonban, hogy a török Havaselvét s azután Erdélyt meg akarja támadni nyár végén, ujra szárnyra kapott, s az a körülmény, hogy Memhet pasa vezérlete alatt a Duna mellett egy tábor állást foglalt, a tervet valószínűvé tette. S épen e táborba szállásra vonatkozólag Rákóczy gyanús hireket kapott: Memhet elindulása előtt Zölfikár közvetitésével értekezett Székely Mózessel, s elindulása után Máté egy bojárjával bizalmasan közlé, hogy ő valóban e két ország ellen indúl.[4]) Hogy Memhet e cynicus nyilatkozata valóban komoly alappal bír, azt az is igazolta, hogy vele egy időben Lupul, a moldvai vajda is tábort vont össze Oláhország határán: hogy ily módon a két erő combinált támadása Máté részéről minden ellenállást lehetetlenné tegyen.

Rákóczyt mindez vigyázatra ösztönzé. Mindenekelőtt a véletlen meglepetés ellen akarta magát biztosítni. Már bírta a császár igéretét, hogy megtámadtatása esetére segélyt nyer s egy ilyennek lehetőségét már a nádor is be kezdte látni.[5])

[1]) Sept. 27-ről irja Rákóczy: »Katharina fejedelem-asszony kéredzett be a gyógyi fürdőben, ott is volt majd tiz napig, ma ide (t. i. Fejérvárra) jő ebédre.« (Orsz. ltár.)

[2]) Ekkor 30,979 frt és 600 aranyat fizetett ki. (Történelmi Tár 1880. 769. l.)

[3]) Rákóczy Temesvárról sept. 9-én kelt levele a császárhoz, (Jászay-gyüjtemény). Esterházy jul. 14-ről Lakompakról a császárhoz irt levelében aggodalmát fejezi ki azon, hogy ő fiát Pétert küldötte ő ligéhez. Nem tanácsolja, hogy a török ellen »propter unius privati hominis respectum talem expeditionem facere velle, nisi alioquin suas utilitates, aliasque tam contra principem Tranniae praetensiones (contra quem inaudita conductione militum germanorum iterato accensus est) quam vero alias negotiorum combinationes, in iisque suas commoditates respiceret«, anynyival is inkább, mert épen holnap telik le a törökkel kötött béke ideje, és nem lehet tudni, nem fog-e valamit indítani. Lesz eszköz, melylyel a fiútól az apa rosz szándékát, — ha van — kitudni lehet, de nem hiányzik a mód sem, melylyel — kitűnvén az igazság — ártalmas terveit meghiusítani lehetséges lesz. — (Bécsben a titkos ltárban.)

[4]) Rákóczy oct. 1-ei levele (Levelek és Okir. 511.)

[5]) Esterházy sept. 3-iki levele a cancellárhoz (Jászay-gyüjtemény.)

Aztán saját alattvalóira nézve kiadta a fölkelési rendeletet, oly módon, hogy készen várják el parancsát táborba szállásukra nézve. Végre az ország rendeit oct. 8-ára Fejérvárra partialis gyűlésre összehívta. [1])

Mire a rendek összegyűltek, a hírek már csendesedtek, úgy hogy rögtöni hadfölkelésre Rákóczy nem látott okot. Egyetlen tárgya hát e gyűlésnek a török adó kérdése volt.

Midőn Tholdalagiékat a szultán s a vezérek fogadták, nyilván kijelentették, hogy a múlt évi béke ratifikálásának s az athname megadásának főfeltétele, hogy ezentúl 10,000 arany helyett 15,000 fizessenek évenként: ugyanis az 5000-et csak Bethlen Gábornak s élete végéig engedte el a szultán. Aztán hogy a hódoltsági határokat kiigazítsák. Rákóczy a fejedelmi előterjesztésekben felmutatta Tholdalaginak az adó emelésére vonatkozó jelentéseit — de felmutatta az országnak Bethlen idejében adott fermánt is, melyből kitűnt, hogy az adó nem Bethlennek életéig, hanem végleg leszállíttatott 10,000 aranyra. S felhívta a rendeket, hogy határozzanak a felett, ha vajjon tanácsos-e ily körülmények közt követet küldeni a portára? s beadni az adót? A rendek azt határozták, hogy igen és azonnal, se órát se napot nem várva, küldessék főkövetség a portára, mely bevigye a tizezer arany adót, kérje az 5000 arany követelésének elejtését: mert a porta egyszeri elhatározása szent s ők ahhoz tartják magukat.

Aztán biztosíták a fejedelmet a rendek, hogy utolsó lehelletökig nem fognak tőle elállani, hanem hívek lesznek hozzá.

Végre elhatározták ismét sürgetni a portát, hogy a szökevényeket adják ki.

E gyűlés fontosságát egy családi ünnep lefolyása emelte. Ifjabb Rákóczy György, a fejdelem idősb fia, bevégezte tanúlmányait. Az udvari scholának volt növendéke, több kortársával együtt, ezekkel közösen vett oktatást a collegium tanáraitól. Most, hogy bevégezte azt, Alstäd oct. 15-én egy ünnepélyes vizsgát rendezett, melyen az egész országgyűlés jelen volt. A vizsga kitünően sikerült s atyja a parainesist, melyet számára írt s sajátkezüleg tisztázott le, átnyujtá neki. S most az ifju

[1]) Levelek és Okiratok 513-ik l.

György atyja kívánatához képest »a katonai szolgálat terhét felvette.« [1])

A gyűlés oct. 16-án oszlott el. [2])

Követté pedig Rákóczy, ki az adót bevigye, Szalánczy Istvánt nevezte ki. Rákóczy a havaseli vajdától egészen megnyugtató értesítést kapván, hogy a két Oláhország lecsendesedett s a hadak eltakarodtak, [3]) megtette az intézkedéseket, hogy Szalánczy az adóval megindulhon. De egy ilyen követség teljes felszerelése rendes körülmények közt is heteket vett igénybe.

Épen ezekben a napokban oct. 30-án posta érkezett Bécsből: Vásárhelyi Péter, azon jelentéssel, hogy az Izdenczy által közlött értesítések alapján, a császár elrendelte, hogy a segélyhad készen álljon, s az utasításokat meg is küldte a kassai kapitánynak. [4]) A fejedelem azonnal — oct. 31-én — kifejezte háláját, de kifejezte aggodalmát is Sennyeynek: csak tétetne ő felsége inquisitiót, mint alkalmaztatja magát ő kegyelme, (a generális) megismerné ő felsége igazságát az ő sok offensáinak ő kegyelmétől. [5])

[1]) A vizsga, mely tulajdonkép díszelőadás volt, »Pallas Dacica« czím alatt megjelent. A Parainesis magyar példánya, melyet Rákóczy fia számára tisztázott le, meg van az orsz. ltárban: épen ezen díszpéldány. A Pallas Dacica előtt latin példányban olvasható. A magyar példányt l. Beöthy Athenaeum I. 33. l.

[2]) L. Törvények és Okiratok VI.

[3]) Oct. 28-iki levele Levelek és Okiratok 515.

[4]) Homonnai János, Varannó nov. 4-ről tudósítja a királyt, hogy kegyelmes leiratát, mely oct. 20-án kelt — »de suppeditando oportuno auxilio et ferendis suppetiis ill^mo dno principi Tranniae in casu ingruentis contra se turcicae hostilitatis« vette, s a szerint fog eljárni; de félő, hogy a míg ő a hirdetett országgyűlésen lesz — a hova már utban is van —, nehogy az említett fejedelem »necessitate forte postulante in suppeditando sibi auxilio defectum experiatur.« Ezért ajánlja, hogy az ő távolléte alatt ezt az ügyet valakire rá kellene bízni. Tudatja azt is, hogy a felső megyékben a megyei hadakon és szabad hajdukon kivül más katonai erő nincs, miből szükség esetén Rákóczynak segítséget lehessen vinni. (Titkos ltár.)

[5]) Rákóczynak oct. 31-én irt *első* levele (Törv. és Okir. VII.) a cancellárhoz, a titkos ltárban, melynek irásakor még nem tudta Rákóczy, hogy a moldvai vajda ujra támadólag lépett fel. A levél nagy része a Rákóczy Pál árvái gyámsága ügyére vonatkozik, kinek özvegye ez idétt

De jóformán el sem készült e levél, midőn 31-re virradóra futár érkezett Mátétól a hírrel, hogy Lupul visszafordítá hadait, s a kérelemmel, hogy a fejedelem segélje meg.

Valóban úgy volt. Memhet és Lupul csak cselvetésből vonultak vissza. Tervök az volt, hogy külön-külön nyomják el Mátét és Rákóczyt. De a fejedelem gyors készülete megzavarta a tervet és ők jobbnak látták visszavonulást szinleni. De a mint értesültek, hogy Rákóczy leszállítá hadait, Lupul azonnal Havaselvére tört s Memhet is készíté hajóit, hogy átszálljon a Dunán. [1])

Rákóczyt erélye és gyors elhatározása újra megmenté. Vásárhelyit azonnal visszaküldte a császárhoz, kérve, sürgetve, hogy a segítő hadak kiállításával ne késsenek. [2]) Kemény Jánost, ki épen az udvarnál volt, még hajnalban hivatta, »s discurálván Máté vajda megsegítésének módja felől,« megbízta, hogy székely hadakkal siessen Oláhországba. [3]) Azután Mogila Iván mazul vajdával, ki Bethlen óta Erdélyben élt, s kinek »voltak is Moldvából bíztatói«, nov. 2-án szerződést kötött, hogy ha Lupul helyett a vajdai széket elnyeri, hozzá hű marad. [4]) S maga is Segesvárt táborba szállott, hová fej- és jószágvesztés alatt összehívta az ország hadait. [5]) Nov. 8-án Kemény már a havaseli határon virradt meg, de alig egy pár nap múlva, hogy beérkezett, Tholdalagi újabb segélycsapatokkal utána ment. [6])

A gyors cselekvés eredményre vezetett. A két had egyesülvén, haladéktalanúl előnyomúlt, Lupul ellen — de ennek, bár négy napi járó földre behatolt, már csak helyét ta-

halt meg. A gyámságot Rákóczy is követelte s e tárgyban nyár óta folytak a tárgyalások.

[1]) Levelek és Okiratok 516. Haller naplója 42.

[2]) Törvények és Okiratok VIII.

[3]) Kemény Emlékiratai 290.

[4]) Török-Magyarkori Államokmánytár II. 504. Engel Nebenländer V. 266.

[5]) Thyndari Péter, Szatmár nov. 19-iki levele Bornemiszához a felhérvári Batthyányi ktárban. Prépostvárinak ugyan ez napról kelt levele u. o. Mint Lippaynak nov. 28-án kelt levele mutatja (u. o.) Rákóczy gyors megsegítésére a császár is kiadta a rendeletet.

[6]) Tholdalagi Prásmár nov. 11-iki levele. Levelek és Okiratok 493.

lálták. A magyar hadak egyesültek a havasalföldivel s elő is nyomúltak Moldva határáig: de bennebb nem mentek. Rákóczy, nehogy a portát maga ellen ingerelje, nem akarta végletekig vinni, parancsot küldött vezéreinek, hogy Mátét és Lupult békéltessék össze, míg más oldalról Memhet Mátéhoz hasonló czélból csauszokat küldött.[1]) Ugy lőn, mint rendelé — s vezérei Kemény és Tholdalagi már decz. 7-én Szász-Dályán jelentók neki a dolog szerencsés lefolyását.[2]) Épen 5 nappal utóbb érkezett meg a magyarországi segélyhad.[3])

Be lévén fejezve ez ügy, Rákóczy parancsot küldött Szalánczynak, hogy most már siessen be a portára. Egy decz. 6-án kiállított pótló utasítással meghagyta neki, hogy miként terjeszsze ott elé a Lupul ellen intézett hadjáratot, s hogy ennek elmozdítására tegye ott meg a lépéseket.[4]) Meghagyta azt is neki, hogy útközben térjen be Brassóba s ott a megyesi terminuson kötött contractus értelmében a törcsvári uradalomra vonatkozólag a tanácscsal és polgárokkal tétesse le az esküt — mit ezek kénytelen-kelletlen, halogatás és remonstratió után végre csakugyan letettek.[5])

Az adót — 10,000 aranyat — s az ajándékokat Szalánczy beszolgáltatta: a porta megelégedett vele. Más felől Székely Mózes kiadását hijába sürgette; csak bíztatásokkal tartották. Az nem lehet, mondá a kajmekám, hogy a ki a portára ment, kiadják — de ne féljen, ha ezer esztendeig élne is s a portára 25 áruló menne is, hogy valakitől bántása lenne. Máté s Lupul dolgában is bíztatásokat nyert, hogy az elsőt nem fogják háborgatni, az utóbbi »hitetlen hamis gyaur ebnek« megparancsolják, hogy veszteg legyen.[6])

Magyarországon épen ez időben országgyűlés volt Pozsonyban: Rákóczy oda Csernelt és Bogádyt küldötte fel, kik

---

[1]) Levelek és Okiratok 517. Kemény 292. Törvények és Okiratok IX.

[2]) Haller naplója 42.

[3]) Ugyanott.

[4]) Török-Magyarkori Államokmánytár II. 509.

[5]) L. Törvények és Okiratok X. V. 6. Levelek és Okiratok 509.

[6]) Szalánczy 1638. febr. 20-26-iki feljegyzései. Levelek és Okiratok 373. s köv. ll.

peres ügyeiben többször érintkeztek a császárral. [1]) Közvetlenül e gyűlés után történt, hogy a császár Bethlen István számára is kiadta az amnestiát. [2])

Január végén Rákóczy Váradra ment ki. A hír az volt, hogy fiát Györgyöt váradi kapitánynyá akarja tenni. Valóban pedig azért vitte magával, hogy régi barátjának s megbízott emberének Perényi Péternek temetésére küldje. A fejdelem nem maradt sokáig Váradon. [3])

II.

Szalánczy 1638. marcz. 18-án érkezett haza a portáról [4]) s a fejdelem, hogy a főkövet jelentését megtehesse, apr. 23-ára egyetemes országgyűlést hirdetett Fejérvárra. [5])

Különben ez volt a törvény által is megszabott rendes évi országgyűlés. Rákóczy elhatározta, hogy ezen le fogja a zsidózók már két év óta függőben levő ügyét tárgyaltatni.

Ez úttal el volt határozva, végleg kiirtani ezen sectát mely nemcsak nem volt bevéve az országosan elismert felekezetek közé, hanem ellenkezőleg három (1618, 1622 és 1635) különböző évben hozott törvény által eltiltatott. Hogy a törvények daczára lappanghatott, sőt terjedhetett e felekezet, annak az volt az oka, mert tagjai nyilvánságosan az unitariusok bevett felekezetéhez tartozóknak vallották magukat s mert apostoluk még bukásában is oly magas állású s oly tisztelt ember volt, mint Pécsy Simon.

Pécsy Simon bukása a haimburgi alkudozások utáni időre esik. Egyik bűne volt, hogy a fehérhegyi csatából elkésett, másik, hogy Haimburgban túllépte utasítása korlátait. Bethlen Gábor Szamosújvárba záratta, honnan 1624. nov. 22-én

---

[1]) 1637, dec. 23., 30, 1638, jan 1., febr. 18., 24. kelt jelentései Bogodynak s Csernelnek az orsz. s vörösvári ltárban.

[2]) A kolosvári ref. főiskola könyvtárában meg van másolata. Kelt Bécsben 1638. marcz. 31. Bethlen István a hűségi esküt Laskaytól 1638. marcz. 18-án küldte fel. Orsz. ltár.

[3]) L. Törv. és Okiratok XI. Gunesch (16. l.) azt irja, hogy be is iktatta, de téved.

[4]) Ifj. Rákóczy György márcz. 19-én Komáról Fáy Istvánnak irt levele orsz. ltár.

[5]) L. Törv. és Okiratok XII.

reversalis adás mellett s egy sereg főúr kezességére bocsáttatott szabadon. [1]) Azután is bukott államférfi maradt — de Bethlen megbocsátott neki, jószágai egy részét visszaadta, leányairól gondoskodott, sőt kettőt végrendeletébe is bevett.

Ő már eredetileg is szombatos volt, midőn a hatalom magas polczán állott, akkor is e hitet követte, [2]) de itt hite terjesztésére nem sok ideje maradt. Leszorítva a politikai pályáról, theologiai elmélkedésekkel foglalkozott s vesztére apostolkodni kezdett. Nemcsak a Bibliát fordította s irt szombatos énekeket, hanem Szent Erzsébeten iskolát állított, melyben maga vezette a tanítást. Sem kora, sem rangja nem tarták vissza. Mindössze 8 nagyságos úr volt akkor egész Erdélyben — s ő e nyolcz közé tartozott. A kiállott szenvedések s a kór megtörék erejét — de nem munkakedvét. Minden más működési tér el volt előle zárva — ez egy megmaradtat megragadta. Befogadott bármely hitfelekezethez tartozó növendéket s bár egyikre sem erőszakolta hitét: de épen e liberalitása adott félreértésekre alkalmat. Az »orthodoxus státus« (reformált egyház) egyenes váddal lépett fel a fejedelemnél: hogy az új hit kezdi »fenemódjára az egész Udvarhelyszéket inficiálni«, már többen körűlmetéltették magukat, mely miatt némelyik meg is halt.» Az egésznek vezetője pedig Pécsy Simon. Kérik tehát a fejedelmet, találjon módot, hogy az »ártalmas secta terjedését« meggátolja. [3])

A fejedelem 1635-ben vette elé az ügyet. 1622 óta hallgatásban levén a dolog, a májusi országgyűlés elégnek tartotta annyit kimondani, hogy a ki ez évi karácsonyig valamely bevett vallásra át nem tér, azt a közigazgató a terminus eltelte után perbe fogja. Addig pedig a püspök se tehessen inquisitiót. De 1636-ban az egész évet Bethlen István támadása töltötte be, s ez év nem volt alkalmas megkezdeni a pert — arra pedig, hogy az 1638-iki generalis gyűlésig elő lehessen készíteni azt, már nem volt idő.

Rákóczyt, midőn 1637 végén s 1638 elején ott vette fel a dolgot, hol a megelőző évben elhagyta, nemcsak vallásos tekin-

[1]) Erd. Orsz. Eml. VII. 244.

[2]) Kurz Magazin II. 423. Seidel hozzá irott levele erre vall.

[3]) Keresztény Magvető XVII. 107.

tetek vezették. Kétségtelenül ez is befolyásos indok volt: az isten anyaszentegyházán ejtett sérelemnek tekintette ő e secta terjedését s kötelességének tartotta annak útját állani. De politikai okok is ösztönözték: az áruló Székely Mózes, azok, kik vele kibujdostak, szintén szombatosok voltak. Hallott róla, hogy pecsétes leveleket küldözgettek utána, egyes jelek arra mutattak, hogy pénzzel is Erdélyből tartották őket — s mindkettő, úgy tudta Rákóczy, a szombatosoktól eredt. Nem volt-e oka azt hinni, hogy a szombatos secta eltörlésével gyökerét fogja a dolognak elmetszeni?

Sőt gyanú élt a fejdelem szívében, mint ezt több levele mutatja, hogy Pécsy Simon sem ártatlan. Gyanakodott, hogy a cselekvés teréről leszorított főúrban felébredt a vágy, hogy még egyszer megkísértse a politikai szereplést. Nem tudott semmi bizonyost mi e sejtelmét igazolta volna, semmi terhelő sem merült fel, de portai emberei s meghittjei táplálták a gyanút, melyet mindenesetre élesztett a körülmény, hogy Péchy Simon, talán hogy vallásos elmélkedéseire több idő jusson, talán sejtve, hogy hite miatt üldözéseknek lesz kitéve, mindjárt azután, hogy Bethlen s a török leverése Rákóczyt a helyzet urává tette, 1637. aprilban jószágait felosztotta három veje közt s azokat egészen kezükre bocsátá — sőt erre vonatkozólag 1637. apr. 12-én téritvényt is vett tőlük.[1]) Igy történt aztán, hogy az 1638-iki aprilisi gyűlésre Pécsy családja is megidéztetett.[2])

De az april 23-kára Fejérvárra hirdetett egyetemes országgyülés, mely szokás szerint pár nappal később nyílt meg, nem bocsátkozott a judeizanusok ügyének tüzetes tárgyalásába. Azt egy más kérdés eldőlésének kellett megelőzni.

S ez volt az unitariusok ügye.

[1]) A téritvényt kiadta Koncz. J. Keresztény Magvető XVIII. 42. Hogy még is gondolt Pécsy ez eshetőségre, mutatja hogy egykorú kéz, tán maga Pécsy, tán valamelyik veje e szavakat irta: »eb haszna.«

[2]) Angyalosi Jánosné, Pécsy sógorasszonya, fiával együtt folyamodott, hogy miután ők szombatosságért provocáltattak, holott ők nem judaizálnak, de nem is elégségesek arra, hogy a fejedelemmel pereljenek: a fejedelem szüntesse be a pert. A válasz 1638. febr. 13-án adatott ki nekik: »tartsák magokat a törvényhez.« Azaz a kitűzött határidőben jelenjenek meg. Keresztény Magvető XV. 390. l.

Az unitariusok Kolosvártt három nemzetiséghez tartoztak: magyarok, szászok és lengyelek voltak. A főconsistorium 1632. sept. 2-án határozatot hozott, hogy jövőre csak magyar választathatik püspökké.[1]) Ez üszköt dobott közükbe: mert a más két nemzet azt magára nézve sérelmesnek tartotta. De ez mint belügy nem nyújthatott alkalmat országos beavatkozásra: az, mi erre jogos alapot szolgáltatott, az dogmájuk kérdése volt.

Az unitaria vallást az 1571-iki országgyűlés tette a más bevett hárommal egyenjoguvá: hitczikkelyeit az 1579-iki állapítá meg, a »consensus ministrorum« alapján. Ez szabta meg, hogy meddig mehetnek. De ezt az alapot már Dávid sem fogadta el — ő martyrjává lett meggyőződésének. Ujítók azután is találkoztak s ha ezek a törvényes formákat megtartották, nem lehetett hozzájok férni. Ha pedig feltünőleg megsértették, mint a zsidózók, kik disznóhúst nem ettek, s a szombatot ünnepelték, önkényt kihívták a törvény szigorát. A nagyobb rész azonban nem ment eddig, de mégis letért a consensus ministrorum alapjáról, tagadván Krisztus istenségét, sőt ez az újítás annyira átalánossá lett, hogy ha valaki a törvényes alaphoz ragaszkodott, azt tartották újítónak.[2])

Bizonynyal nem hitbuzgalomból, hanem hogy az 1636-ki püspök választás alkalmával szenvedett bukást megboszúlja, vádolta be a magyarúl nem tudó Ravius — Szőrös — Mátyás a szász unitariusok papja, a szász és lengyel unitariusokkal egyesülve a magyar püspököt: Beke Dánielt Rákóczy előtt, hogy ő nem követi az unitarius hitczikkeket.[3]) Rákóczy ennek alapján meghagyta Bekének, hogy zsinaton irassa össze hitczikkeiket s azokat a közelebbi országgyűlésen mutassa be.

Minthogy pedig mindazon felekezetek, melyek az unitariusok kebeléből kiváltak s magok a zsidózók is, a világgal szemben unitariusokúl gerálták magukat, ezek ügyét érdemlege-

[1]) Székely Sándor Az unit. vallás tört.. 134.

[2]) Segesváry Bálintnál olvassuk: »Szőrös Mátyás pap ecscse Szőrös András, Kerekes Péter pk. új sectát indítnak« 215. l. Már pedig Székely S. 137. irja, Ráv Mátyás, Bekét s a többieket mint ujítókat jelentette fel Rákóczynak.

[3]) Székely S. 137. Segesváry Bálint 216 a. jegyzetben.

sen nem lehetett addig tárgyalni, míg a főkérdés, a confessio kérdése nem dőlt el.

Igy fogta fel a dolgot az országgyűlés is, melyhez Beke és pártja benyujtották confessiójukat. Mielőtt hát a zsidózók ügyének tárgyalásába bocsátkoznának, elébb az unitariusok viszályát akarták letárgyalni. De hogy ez a confessio megegyez-e azon alapelvekkel, melyeket az 1579-iki országgyűlés mint az unitaria vallás alapelveit elfogadott, annak vitatásába nem bocsátkoztak, hanem egy, a bevett vallások tagjaiból álló nagy vegyes bizottságot, s ebben minden vallásfelekezet tagjaiból 17 tagot [1]) választottak, mely ez évi julius 1-én Deésen jőjjön össze s ott az unit. felekezet mindkét töredékének főbb képviselőit, Bekét a püspököt egy — s Szőröst a papot másfelől hallgassák ki s a »controversiát igazítsák el.« Ugyan ezen delegált bíróságot utasította a zsidózók ügyének letárgyalására. Mindazok, kik az 1635-iki országgyűlésen kitűzött terminusig nem convertáltak, idéztessenek meg a fejedelem által. De mind a közügyigazgató, mind a megidézettek úgy készen legyenek, hogy ott végitélet hozathassék.

Rákóczyt eddigi tapasztalatai sokra megtanították. Ha ő a zsidózók felekezetében azok ellen lépett fel, kiket engesztelhetetlen ellenségeinek tartott, el volt határozva megtörni mindazokat, kik útjában állottak. Nem önkény által, nem a törvényes formák mellőzésével: hanem országgyűlésen, tanácsurai s a rendek által. E czél eléréséhez alkalmazta a fejedelmi előterjesztéseket. Ezek közé volt két pont beigtatva, melyekben a rendek a Kolosvárral és Szebennel való vitás ügyek elintézésére hivattak fel — de e városok képviselői jobbnak látták nem várni be a tárgyalást, hanem elintézni a sérelmes pontokat magával a fejedelemmel.

Az 1636-iki zavarok alkalmával Szeben Rákóczy helytartóját csak harmadmagával akarta bebocsátni. Rákóczy ez esetre hivatkozva, s annak ismétléséből származó consequentiákra utalva, előterjesztésében felhívta a rendeket, hogy mutassanak ki neki olyan megerősített helyeket, hova ő nagy veszély alkalmával visszavonúlhasson. A szebeniek tudták,

[1]) L. Törv. s Okiratok XIV.

hogy e kérés éle ellenök van irányozva, s kérelmükkel a fejedelemhez fordultak. A fejedelem elükbe tartá a levelet, melyet akkor írtak, midőn a locumtenens a városba akart vonúlni, kimutatta »mi nagy volna vétkük«, de megalkudott velök az áron, hogy fejenként tegyék le a hitet s azt koronként ismételjék mindnyájan, kiválóan a porkolábok, pattantyusok, darabantok, hogy szükség idején bebocsássák a városba, ott neki s a nemességnek szállást rendeljenek. [1])

Kolozsvár egészen unitarius város volt: ott ugyan, daczára hogy a reformált vallás meglehetősen elterjedt, semmi városi hivatalba más, mint unitarius be nem juthatott. A fejedelem többször intette őket méltányosságra: de eredmény nélkül. E percz alkalmas volt tőlük engedékenységet csikarni ki: s a conditiók egyike azt kivánta, hogy ez ügyben határozzanak a rendek. A kolosváriak is jobbnak látták kiegyezni a fejedelemmel, ki épen nem volt hajthatatlan s megelégedett azzal, hogy a kis és nagy tanács egy negyedrésze reformálttal töltessék be, a bíró pedig minden negyedik évben roformált legyen. A hitlevelet erről a városiak máj. 8-án állították ki, Rákóczy 13-án erősítette meg. [2])

E két pontja az előterjesztéseknek hát nem került tárgyalásba. De mialatt a többiek s az egyesek kérelmei s a nemzetek sérelmei felett tanácskoztak, az országgyűléssel párhuzamosan működő terminus letárgyalta a notapereket. Három ilyenről maradt fenn tudomásunk: a Kun Gothárdéról, ki Rákóczyt »regni spoliatorem«-nek nevezte s e miatt fő- és jószágvesztésen marasztatván, Gyógyot vesztette el, [3]) a Mikó Józsefnéé, ki fajtalan élete miatt Baczával lakott [4]) s a Mikes fiúké, kik a táborba szállási parancs nem teljesítéséért s nőrablásért idéztettek meg, [5]) Bűneiket tüzetesen tárgyalták.

[1]) L. Törv. s Okiratok XIII. b.)

[2]) L. Törv. és Okiratok XIII. c).

[3]) Ez a per lappang. Említi a nótát Haller 40. l., ki ez országgyűlésre teszi, s Krauss I. 127., ki csak egyszerűen felemliti. V. ö. Török-Magyarkori Á. o. III. 15. l.

[4]) Ez a per is lappang. Említi Haller i. h.

[5]) Lásd. u. o. hasonlag ez országgyűlésre téve. Szalárdy — 98. l.— Megfoghatatlan tévedéssel 1634-re teszi e nótapert s az egész drámát

Midőn 1637. novemberben Rákóczy hadfölkelést hirdetett Lupul ellen, Mikes Zsigmond három fiához: Mihály, János és Pálhoz is elküldötte a táborba szállási parancsot. A három testvér össze is gyűjté hadait, de azokkal nem a táborhoz csatlakozott, hanem a szentléleki vár ellen fordúlt, hogy régi boszúját kitöltse. E vár Károlyi Sófiáé volt, egy özvegyasszonyé, ki előbb Tarnóczy Sebestyénnek s utóbb Vitéz Lászlónak volt neje, s a várban egyetlen, első férjétől született leányával Tarnóczy Sárával élt. A kisasszonyba szerelmes volt Mikes János, több izben meg is kérte kezét, de a leánytól mindannyiszor kosarat kapott; most a három testvér kiséretével együtt oda ment, hogy a leányt erővel elhozza.

A vár előtt patak foly, melyen át egy palló vezetett. E helyet Mihály szállta meg s terelte vissza azokat, kik a várba akartak volna menni, míg másik két testvére a kapu alá ért s azt — mert be volt zárva — fejszékkel feltörték. Az anya nem volt hon, de Sára a hadat közelgetni látva, szobaleányával a bástya padlására szaladt. Első pillanatban le akart ugrani s csak Margit asszony tartá vissza. Azonban Mikes Pál harmad magával közeledvén, Sára elbútt. »Beste lélek kurva, hol a kisasszony?« kérdé Pál úr Margittól. »En nem töttem együvé is« felelé ez — de csakhamar rátalált az egyik szolga. Sára, a mint ez búvó helyéről ki akarta vonni, késével megsebzé s most a többiek is odarohantak és hajánál fogva vonszolták ki.

Most már előhívták János urat, de Sára az ő láttára kérésre fogta a dolgot: »az isten szent haláláért kérlek, ne jőjj, mert tudod, hogy nem szeretlek. Soha bizony veled nem lakom, ha elviszesz is.« E perczben érkezett az anya az udvarra, s János úr rá akart lőni az ablakon át, de Sára megragadá s visszarántá kezét. Ez alatt az özvegy felszaladt a szoba felé s most János úr szidalmak közt útját akarta állani — de Sára visszarántá. De kérés és ellenállás hasztalan volt: zaj és kiabálás, sírás és lárma daczára segély nem jöhetett s felvervén a várat,

nem ugy beszéli el, mint az megtörtént. Szerinte a nótaper s megkegyelmezés közt is több év folyt volna le, mi hasonlag valótlan. E per iratai megvannak. Szalárdy még a fiúk egyikének nevét is roszúl adja: nem Kelemen, hanem Pál volt az.

a kisasszonyt szobalányával s a mit összeszedtek: puskát, szablyát, mentét, dolmányt, ezüst poharat magukkal vittek. Zabolára vivék a Mikes fiúk a lányt, anyjuk Mikes Zsigmondné gondjaira bízván.

Az asszony panaszára a fejdelem a három Mikes fiút ezen országgyűlésre megidéztette. Mikor az evocatoriát a kiküldött fejedelmi esküdtek Zabolára vitték, marcz. 29-én, csak Mihály úr volt otthon. S midőn közölték vele »im értjük ő nagysága kegyelmes parancsolatját, de mi mindenben csak az ő nagysága kegyelmességéhez alkalmaztatjuk magunkat.« Azonban nem alkalmaztatták, hanem kimenekültek Moldvába s ott Lupul szolgálatába állottak. Az országgyűlés pedig május 10-én fő- és jószágvesztésen marasztotta őket, [1]) melynek következtében összes fekvő és felkelhető javaik elkoboztattak.

E közben s a törvénykezési ügyek letárgyalása után elkészültek a fejedelmi propositiók s más beadványok megvitatásával is.

Legfontosabb volt kétségtelenül a reformáltak kolosvári iskolájának megalapítása. Már Bethlen alatt 1622-ben elhatározták, de végre nem hajtották. Most hát megújíták a törvényt, hogy a kijelölt helyen, Farkas utczában, a templom újíttassék meg s iskola s papi lakok építtessenek.

Az adót portánként 20 frtban szabták meg, de ezúttal a várépítési közmunkák megváltására minden kapu után 2 frtot vetettek ki.

Kemény büntetést szabtak azokra, kik a török területre rablás kedveért beütöttek. Az ilyen csavargót, ha lakhelylyel bír, idézze meg a közügyigazgató, ha nem, a hadnagyok büntessék meg. A debreczeniek az ő területökön elfogott csavargókat maguk büntessék. Ha az üldözött gonosztevőnek valamely faluban nyomát vesztik, a falu kártérítéssel tartozik. A gonosztevők ellen évenként tartassék inquisitió.

Megújíták a kalmár görögök ügyében hozott törvényeket, eltilták az egyházi személyek bántalmazását; elrendelék, hogy a fegyverköteles székelyeket a megyékről, ha oda szöktek, visszaadják. A fiskus jószágaiból elszökött jobbágyok visszaadas-

[1]) L. Törv. és Okiratok XIII. d).

sanak. A jobbágyok visszaadására vonatkozó törvényeket kibővítették.

Általában eltilták, hogy az oláhok s parasztok lovon és fegyverrel ne járhassanak, s megszabták az eseteket, melyek e törvény alól kivételt képeznek.

A harminczad szabályozására hozott törvényeket kibővíték. Megújították, kibővítették a múlt évben azok ellen hozott törvényt, kik árúikkal a harminczadot elkerűlik vagy csempészektől vásárolnak. Szigorú törvényt alkottak azok ellen, kik a harminczadosokra támadnak.

Elrendelék, hogy sószállításra jobbágyokat erőszakkal kényszerítni a kamaraispánoknak nem szabad.

Nemes ember sérelmével jobbágynak nem szabad korcsmát nyitni sehol.

Az itélőmester saját hatásköréből is kezdhet novumot (azaz perújítást.)

Menedéklevél nélkűl kóborlók büntettessenek meg.

Az Érmelléken nagyon elszaporodtak a kóborló katonák, kik a múlt év végén a császár hadából szöktek ide. Elrendelék, hogy ezek büntettessenek meg.

Kajántorokban építsenek hídat.

A posták a szászságot ne zsarolják, valamint eltilták az erőszakos gazdálkodást is ugyanott.

Az utolsó törvény azok megbüntetését rendelé el, kik szülőiket bántalmazzák.

A fejedelem e törvényeket május 16-án erősítette meg. [1]) S ezzel a gyűlés eloszlott.

De ha maga az országgyűlés mint ilyen megszünt is működni, tevékenységét nem zárta be. Annak egy igen nagy és fontos része, az mely a delegatióra volt bízva, még hátra volt: s a fejedelem, ki a karánsebesi végvárak megtekintésére egy kis rövid utazást tett, [2]) onnan hazajövén, hozzálátott, hogy az ennek működéséhez szükséges anyag összehordassék.

Intézkedett, hogy az unitáriusok könyvei, melyek az országgyűlésileg engedélyezett confessio tanaival ellentétben

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XIII. a).

[2]) Máj. végén L. Levelek s Okiratok 524. l.

vannak, t. i. a zsidózók könyvei elkoboztassanak. S csakugyan máj. 23-án Kolosvártt 33 munkát (kéziratot s nyomtatványt) koboztak el.[1]) Ugyan e napokban kezdette meg a vallatást a szombatosok ellen Kolosvárt[2]) s a székelyföldön,[3]) hol ezek leginkább el voltak terjedve, úgy, hogy e helyekről több száz embert idéztetett meg.[4])

Épen ez elfoglaltatása közepett jun. 19-én érkezett Fejérvárra Tassy Gáspár, a császár követe. Szokott tisztességgel s kitüntetéssel fogadta e régi ismerősét, ki most egy közel egy év óta fenforgó viszályos ügyben jött. Rákóczy Pál árváinak dolga volt, kik felett a tutorságot a császár vállalta el, Rákóczy pedig magának követelte. Itt fontos családi érdek, egy csomó jószág kérdése forgott fenn, s Rákóczy ilyenekben nem szeretett engedni. Már Sennyeyvel is egy sereg levelet váltott,[5]) már követek is jártak — eredménytelenül.

Tassyt Rákóczy először 21-én fogadta. E kérdésen kivül is többféle dolgot hozott elé. Különösen kiemelte, hogy a török két kastélyt épit: Erdőhegyet s Szarvast, honnan a Tiszáig hódoltat s a jeneiek útját elzárja. Kihallgatás után Tassy a Rákóczy fiúkkal társalgott s ebéden ez nap a fejedelemnél volt. Másnap ismét fogadta Tassyt: ki most a megelőző nap beadott pontozataira resolutiót kért. De nem nyert; irományai, felelé Rákóczy, részint Fogarason, részint Patakon vannak, s ő nem levén jöveteléről értesítve, készületlenül van. Aztán a deési terminus határideje is közelget s neki is oda kell sietnie. S így Tassy resolutió nélkül ugyan, de azzal a megnyugvással távozott, hogy a fejdelem részéről ellenséges támadástól ez uttal nem tarthatni.[6])

Tassy csakugyan jól látta a viszonyokat. E percz nem volt alkalmas arra, hogy Rákóczy a császár ellen nyiltan síkra szállhasson — de azért az évek múlva bekövetkezett támadás

---

[1]) L. Tőrv. és Okiratok XIII. e).

[2]) Segesváry Bálint szerint 215. máj. 26.

[3]) Marosvásárhelyt s környéken tartott vallatás töredéke. Ker. Magvető XVIII. 46.

[4]) Szalárdy 153.

[5]) Megvannak a vörösvári s az orsz. ltban.

[6]) L. Tőrv. és Okiratok XIV. V. ö. Haller naplója 48. l.

terveit már ekkor kezdte szőni: a kedvező alkalmat, melyet Németország háborúja nyújtott, nem akarván elszalasztani felhasználatlanúl. A rég megszakadt érintkezést a hesseni tartomány-gróf elevenítette fel még 1637-ben, kinek követe Merbolt Henrik ez évben a franczia király tudtával megfordúlt udvarában. Nyomon rá Rákóczy Bisterfeldet Párisba küldte,[1]) s azután hogy ez visszajött, formulázván követelése pontjait, melyeket szövetkezése alapjának kivánt tekinteni, 1638. tavaszán, jóval előbb, hogy Tassy udvarába érkezett, Bisterfeldet ujra, most másodizben, Párisba küldte annak kieszközlésére, hogy a franczia király hozzá követet küldjön.[2])

III.

Ez alatt elközelgetett jul. 1-e, a deési terminus határideje. Nem volt ez egyetemes vagy partialis országgyűlés, de több volt a terminusnál; maga e gyűlés »conventus« nevet használt hivatalos irataiban, mint kifolyása az országgyűlésnek, melynek legbefolyásosabb tagjai csakugyan benne voltak a delegatióban. A magyar unitariusok ez évi junius 16-án Adámoson tartott zsinatjukon választottak követeket s bízták meg ezeket a püspökkel együtt, hogy az aprilisi gyűlésre készített confessiót adják be itt is. Az első nap gyülekezésre volt szentelve. Jul. 2-án a fejdelem Kassay által beküldte a tárgyalás rendjét: először az unitariusok versengése tárgyaltassék le, azután az istenkáromlók s zsidózók pere láttassék el.

Jul. 3-án volt az első érdemleges ülés. Haller István, mint az ülés elnöke, felhivta mindkét unit. félt, hogy szabad vitatkozásba bocsátkozzanak. Rav Mátyás, mint vádló szólt először, s utána Beke püspök, mindketten hálájukat fejezvén ki a fejedelemnek s rendeknek. Haller válaszolt nekik. Azután Rav adta elé vádját: a püspök és követői újítók, mert nem tartják meg a régi, II. János idejében bevett vallást. Most mindketten beadták confessiójukat s azok fel is olvastattak. Rav a Beke hitvallására megjegyzi, hogy az korábbi confessió-

[1]) Okmánytár I. Rákóczy Gy. szövetkezései történetéhez 23-ik l.

[2]) L. u. o. s Tholnay 1638. apr. 30. Rákóczyhoz irt levelét. Prot. Egyh. s Iskolai Lapok 1875. évf. 1345. l.

jukkal nem vág össze, sőt a beadott nem is az igazi: ebben a Krisztus imádása vagy hivése vagy teljesen tiltatik, vagy elhallgattatik, vagy káromoltatik.

Most a felek és hallgatók, e súlyos váddal szemben, a teremből kiküldettek s az ülés elhatározta, hogy e convent hatásköre még a büntetés kimondására is kiterjed. Ezután a felek visszahivattak a terembe, hogy ez eddig eszközölt vallatásokat adják be. Próbáltak ugyan e vallatások ellen törvényes kifogást érvényesíteni, de az nem fogadtatott el. Nagyobb baj volt, hogy azok annyira rendetlenek voltak, hogy a tárgyalást a miatt kelle elhalasztani, hogy azok rendezésére egy külön bizottságot kelle kiküldeni.

Jul. 4-én a tárgyalás ismét megkezdődött. Mindenik fél védte álláspontját. Az unit. főurak nevében Tholdalagi János szólalt fel, kijelentve, hogy ők imádják s igaz istennek ismerik el Krisztust. Ugyan ezt jelenté ki a püspök is, azzal indokolván, hogy az atya átadta hatalmát fiának.

5-én és 6-án nem volt ülés: ez utóbbi nap kisérleteket tettek, hogy a két fél hitvallását egyeztessék ki. De a dolog nem akart sikerülni, mígnem jul. 7-én a fejedelem a püspököt keményen lehurrogatta makacsságáért s ez végre is engedni volt kénytelen. S igy végre létrejött a »complanatio.« Elfogadták az 1579-iki confessiót úgy, hogy »a Jézus Krisztust isteni tisztelettel imádják és directe segítségül hivják«, kimondatván, hogy s ezt az »Ecclesiastica disciplinába« szó szerint beigtassák, a keresztelést az atya, fiu s szent lélek nevében végezzék s urvacsora vétel alkalmával a serleget a communicaló kezébe adják. Ráv és a püspök a szász és magyar polgárok békéljenek ki. De a zsidózók és Jézus nevét szidalmazók az amnestiából zárassanak ki. A püspök, tartson zsinatot s a kiegyezést az egyházak hirdessék ki, készittessen a confessiónak megfelelő kátét, mely a jövendő terminuson vizsgáltassék meg. A kik a complanatió ellen vétnek, azok felett a fejedelem itél, de a disciplina ellen vétő papokat a püspök büntesse meg. A kiknél »oly könyvek, irások és káromlásra formált képek vannak«, melyek a complanatióval ellenkeznek, sz. Márton napig adják be a fejérvári káptalanba. Jövőre az unitariusok vallásra vonatkozó könyvet csak a fejedelem engedelmével adhatnak ki. Ezen complanatiót az

unitarius papok azonnal hirdessék ki a szószékről. [1]) A julius 7-én megállapított pontokat a fejedelem s tanácsurak jul. 9-én irták alá. [2])

Most már a szombatosokra és istenkáromlókra került a sor. Ezek nagy csapatokban jöttek Deésre s várták sorsuk eldőlését. S valóban a közügyigazgatónak, ügyvédeknek, a fejedelmi iroda jegyzőinek roppant tevékenységet kellett kifejteni, hogy a perek ez a tömege az alatt a néhány nap alatt, mely a terminusra ki volt szabva, elintéztessék. De a törvény annyira tiszta volt, hogy ez az eljárást nagyon megkönnyíté. A szombatosság külső jele volt, ha a vádlott vasárnap helyett a szombatot ünnepelte, husvétkor sótalan kenyeret evett, családja tagjait nem keresztelteté meg. Ha a Krisztust káromolta, ez fokozta bűnét. Vád alá eshetett, ha a megtérésre az országgyűlés által engedett terminust nem tartotta meg, s a megtérésnek tiszta, világos bizonyítványa csak egy volt: ha a vádlott újra felvette a keresztséget.

Azóta, hogy Báthory István leverte a székely lázadókat s megsententiáztatta őket, ily tömeges perbefogást nem látott Erdély. Az eljárás a nótaperben törvény által volt szabályozva s Rákóczy most is szigorúan megtartá azokat. A vád a tömegre nézve egyforma volt, a felelet mindenkinek meg volt engedve s »megbizonyosodván a directornak actiója, mindnyájan fejek, jószágok elvesztésén maradtak vala.« Az itélet kihirdetése után az elitélteket a kamaraházzal szemben levő templomba zárták, honnan százanként, százötvenenként különböző várakba szállittattak. [3]) Jul. 16-án Rákóczy kiadta a parancsot, hogy ezeket, míg »észretérnének«, várépitésre használják. [4])

Ezzel egy időben folytak le az egyesek: az előkelőbbek, tekintélyesebbek perei is.

[1]) L. Törv és Okiratok XV. a)

[2]) Haller 50. l.

[3]) Szalárdi 133. köv. ll. Segesvári Bálint máj. végére s átalán a juliusi gyűlés előtti időre teszi a kolosvári elfogatásokat. Ellenben Krausz juniusra teszi az inquisitiót s a nótázást és elfogatást juliusra. Gunesch nem mond semmiféle határidőt. Maga Rákóczy egy Tholnayhoz irott levelében jun. végén úgy emliti a dolgot, mint jövendőben megtörténendőt.

[4]) Haller i. h., ki különben a tömeges nótázásokat nem emliti, csak Pécsy elitéléséről szól.

Ezek a tárgyalások jul. 11-én kezdődtek.

Szabó István, János és Gáspár, Literati Dániel, Kálbai János, Beke Katalin, özv. Géczy Istvánné, mindnyájan kolosvári lakósok, együttesen fogattak perbe. A vádlevéllel szemben azt hozták fel — a levél velek irásban közöltetvén s a kért haladék megadatván, — hogy nekiek a törvényről, mely a zsidózást eltiltá, tudomásuk sem volt s azt a püspök nem is tette hirré. A védelem vesztökre vált: ebből olvasta fejükre a közvádló, hogy még most is zsidózók — s mindnyájan elitéltettek fő- és jószágvesztésre; az egy Beke Katalin maradt fejváltságon. [1])

Pécsy Simon nem jelent meg.

Az idéző parancs ellene máj. 17-én állíttatott ki s neki máj. 30-án kézbesíttetett. »Az ő nagysága parancsolatját értem — felelé a beteges agg — mivel istennek fogságában vagyok, ő felsége dispositiójában vagyon életem, addig nem tudom mi következhetik, melyre nézve nem tudok kegyelmeteknek semmi bizonyost mondani.« De ő csakugyan nem jelent meg, s jul. 7-én ellene Szent-Erzsébeten megkezdődtek a tanuvallomások. Harminczhárom tanu hallgattatott ki s ezek vallomásai kétségtelenné tették az ő ragaszkodását a zsidózó valláshoz. A szombatot ünnepli, iskolát tart, kovásztalan kenyérrel áldozik s nem eszik disznóhúst. Felvétetvén ezek alapján pere, minthogy akkor nem volt jelen, három napi haladékot adtak — melynek elteltével fő- és jószágvesztésen marasztatott el. [2])

Elitéltettek a következő napon leányai Zsuzsánna Kénosi Ferenczné, Krisztina Farkas Ferenczné; [3]) egy másik leánya Judit Angyalos Istvánné, kik fejök megváltásán s jószágaik elvesztésén marasztaltak. Ez utóbbival együtt Borsos István és neje Vallon Borbála elmarasztaltattak. [4])

A megidézettek közt volt Keresztessy Pálnak, Rákóczy előkelő tanácsurának s portai követének özvegye, Kendeffi Sófia is: ki ügyvéd által védelmeztette magát, de ez sem tudta más-

[1]) L. Törv. és Okiratok XV. e)
[2]) L. Törvények és Okiratok XV. b)
[3]) L. u. o. XV. d)
[4]) Lásd u. o. XV. c)

sal védni, mint azzal, hogy a vádlott tudatlanságból vétkezett. Az eredmény az volt, mi a többinél: az elmarasztaló ítélet ellene is kimondatott. [1])

Az elítéltek közt voltak még Orbán Ferencz Udvarhelyszékről, Szentmiklósy Mihály, Pécsy udvari papja s Pécsy Margit, a főur hajadon leánya, kiknek ítéletei lappanganak; [2]) továbbá Thoroczkai János, kolosvári ötvös a Máté püspök fia. Ennek tragicus sors jutott osztályrészül. A meggondolatlan ember »káromolta a Krisztust«: jőne csak a földre — mondá — a szőlőbe küldené, hogy dolgozzon. Jul. 17-én a szerencsétlent, a bibliai parancsnak megfelelőleg, Deésen öt czigány megkövezte, [3]) míg nejét a városból »kiperengérezték.« Egy Csipár nevű kolosvári tanácsost, hasonlag isten káromlásért a bitófa alatt elszenvedendő hatvan botütésre ítéltek. [4]) Az elítélteket — köztük Pécsyt, a papját s Orbánt Kővárba, Szamosujvárra küldték. Az alsóbb rangu megidézettek nagy részét pedig, ha kikeresztelkedtek, a tábla fiai keményen megdorgálván, haza bocsátották. [5])

Egyike a pereknek, az, melyet a közügyigazgató Paczolay Péterné Kornis Borbála ellen indított, elhalasztatott az őszi novemberi terminusra. Jul. 4-én és 5-én ott helyben Deésen tartott vallatásokból az derült ki, hogy Paczolayné — ki különben a Pécsy rokonságához tartozott — jun. 14-én megkeresztelkedett [6]) s ennek alapján ügyvédje nyomatékkal emelte ki védelmében, hogy vádlott áttérése az unitarius vallásra már tényleg megtörtént, különben is ő élt urvacsorával, evett disznóhust s a szombat mellett a vasárnapot is megűlte s igy többé nem zsidózó, bár a keresztséget csak a határidő lejárta után vette fel. A törvényszék mindezt nem találta elégnek: elhatározták kérdést intézni az unitarius zsinathoz: ha valóban unitarius-e a vádlott?

---

[1]) Lásd Törv. és Okiratok XV. f) Jószágait fia visszakapta.

[2]) L. Szalárdy i. h. Keresztény Magvető III. 260. Pécsy Margitnak megtérési reversalisát ismerjük.

[3]) Szalárdy 135. Gunesch i. h. Krauss 130. l. Segesváry 217. l. Melith levele.

[4]) Segesvári u. o.

[5]) Szalárdy u. o.

[6]) A vallatás megvan a Rhédey ltárban a Nemz. Muzeumban.

A szombatos és unitarius ügy ezzel ez úttal be volt fejezve: az elsők mondhatni teljesen ki voltak irtva, s a kikhez nem fértek, azok csak titokban rejtezhettek, a két évtized alatt hozott törvények szigorú végrehajtása által. Az utóbbiakat Rákóczy még azután is szigorú felügyelet alatt tartotta s különösen egyházi könyveiket censura alá vetette.[1]) Hatalmuk megtört: a mit sem a Báthoryak, sem Básta nem tudtak kivinni, azt Rákóczy erélye végrehajtá: s e felekezet rá nézve megszünt politikailag félelmes lenni.

S erre nagy szüksége is volt. Mert mindaddig, míg attól kelle tartania, hogy a portán hizlalt Székely Mózest az országban levő hitsorsosai gyámolítják, actiója nem szorítkozhatott egyébre, mint arra, hogy magát ezek ellen megvédje, s hogy minden olyan factort, melyet ellene fel lehetne használni, megbénítson.

S ez idő szerint még két ilyen factorral kelle számolnia, a portával és Lupul vajdával. Differentiái a portával a miatt voltak, mert ez a két várat, Erdőhegyet és Szarvast építteté, Lupullal pedig a Mikes fiúk miatt, kitől ő ezek kiadását, a mint Moldvába szöktek, azonnal kérte de ki azt egyenesen megtagadta.[2]) Lupullal szemben természetes szövetségese Máté volt, a havaseli vajda, kit a moldvai ismét fenyegetett.

Épen ezt a körülményt használta fel Rákóczy arra, hogy kiadja a táborba szállási parancsot;[3]) mivel a két vajda készülődik, lehetetlen neki is tétlenül nézni ezt. Valóban pedig ő arra gondolt, hogy ennek a két várnak építését fegyveres hatalommal is meg fogja — ha diplomácziai uton nem sikerül — gátlani.[4]) Maga pedig, hogy közelebb legyen a fenyegetett

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XV. g)

[2]) Lásd Levelek és Okiratok 524., 527.

[3]) Lásd Törv. és Okiratok XVI.

[4]) Lásd Kassai jun. 16-iki levelét Rákóczyhoz Török-Magyarkori Államokmánytár III. 16. l. Még a nádor is abban a hitben volt, hogy Mátét akarja megsegítni. L. Kismarton aug. 21-iki lev., melyben Esterházy Miklós nádor biztosítja a királyt, hogy az erdélyi fejedelem nem tüthet be ez évbe ő fige birtokaiba, mert a törökkel még nem intézett el mindent. Egyébiránt is vannak ott (t. i. Erdélyben) megbizottai mind ő figének, mind pedig neki, a kiktől megtudná az igazat, hogy a dologban volna valami. Rákóczy megbizott szolgája, Czernel György irta, hogy a

helyhez, Deésről Fejérvárnak vette útját. Koloson Maróthyval, Székely Mózes bujdosó társával találkozott, ki megkeresztelkedésével szerzett magának amnestiát, s fogadta az újon kinevezett budai basának fényes követségét s vette át a számára küldött ajándékokat, még fényesebbekkel viszonozván azt. [1]) S aztán ezt elbocsátván, Fejérvárra ment.

Aug. első napjaiban — csaknem akkor, midőn Kékedyt, az udvarmestert temették — érkezett Petkyhez hír, hogy a török átszállott a Dunán. [2]) Ennek az volt a fenyegető oldala, hogy egész bizonyosra lehetett venni, hogy Lupul ismét meg fogja Mátét támadni, sőt most híre járt, hogy tatár hadak is lesznek mellette. [3]) Ily fenyegetett helyzetben a vajda ismét sürgette Rákóczytól a segélyhadakat. Rákóczy megintve a török által, hogy a két vajda ügyébe ne elegyedjék, szerette volna a fenyegető ügyet békés uton elintézni. [4])

Lupul kétségtelenül abban a hitben, hogy könnyebben sikerülend meglepni Mátét, hajlandónak mutatkozott elfogadni Rákóczy közvetítését s Szoldán dvornikot, mint meghatalmazottját Fejérvárra küldte, ki oda sept. 10-én érkezett meg. Másnap megérkeztek Simon viszter és Markó logofet Máté követei s ezek a fejedelmi tanács jelenlétében tárgyalni kezdték a kibékülés pontjait. September 16-án létrejöttek a béke pont-

fejedelem Bogády András szolgáját hozzá (Eszterházihoz) indította. Várja. Ezekből azt következteti, hogy Rákóczynak a moldvai vajdával szerződése van »quatenus illius defensor esse velit« s most gondolja teljesitendőnek azt, a mit igért, megvédelmezni a moldvai vajdát az oláhországi ellen, s megakadályozni törekszik, nehogy azok »amici sint inter se«. (Titkos ltár Ered. Hung.)

[1]) L. Törvények és okiratok XVII.

[2]) Haller 51. l. Máté aug. 4-iki levele. Török-Magyark. Á. o. III. 16. l.

[3]) Lippay aug. 11-iki levele a nádorhoz a Jászay-féle gyüjteményben. »Értettem azt is, hogy az lengyel király monealta az fejedelmet, vigyázzon magára az tatároktúl, mert az ő ditióján kivántak passust. Az mi mezei hadai voltak az fejedelemnek az partiumban, behivatta«. Máté aug. 4-iki levele Török-Magyarkori Á. o. III. 16. l.

[4]) Kemény, ki a dátumokra, főként az évszámokra nézve több helyen megbizhatatlan, Lupul hadjáratát 1638-ra teszi. De téved — ezen hadjárat 1639-ben történt. Haller (59. l.) világosan meghatározza e hadjáratnak még a napját is, oly pontosan, hogy ahoz semmi kétség sem fér. Réthy ez időben irt jelentései sem mutatnak arra, hogy háboru lett volna.

jai,[1]) s ezek alapján Rákóczy oct. 5-én Basa Tamást és Barcsay Ákost Lupulhoz küldte,[2]) kik a kiegyezést köztük csakugyan létrehozták,[3]) sőt Lupul és Rákóczy között is megkötteték oct. 26-án a béke,[4]) melynek következtében a Moldvába menekült Mikes fiuk kiadattak Rákóczynak, kiknek aztán ez megkegyelmezett.[5]) Mátéval pedig az 1636-ik évben kötött frigyet megújította.[6])

E megoldást Rákóczy nem egyedül a porta iránti tekintetekből igyekezett ily módon létrehozni, neki szabad kézre volt szüksége a két Oláhország felől azon esetre, ha a tavasszal kiküldött Bisterfeld a franczia királytól kedvező választ fog kapni s a nyugati államok szövetségébe ő is felvétetik. Ekkor neki is támadólag kellend fellépni a császár ellen. Hogy ok, vagy ha úgy tetszik, ürügy erre legyen, arról bőven volt gondoskodva — ott volt mindjárt testvére Rákóczy Pál árvái dolga, kik felett az őt megillető gondnokságot a császár vállalta el. Már eddig is váltottak e tárgyban bőven levelet. Sept. 20-án pedig Csernelt és Pathayt küldte Bécsbe, mint követeket,[7]) kik azonnal el is indúltak.

Mialatt e követek oda jártak, vett hírt, hogy a franczia királytól követ van útban hozzá. Lajos fogadta Bisterfeldet s ezzel kifejezést adott készségének, hogy Rákóczyt szivesen fogja látni a nyugoti hatalmak szövetségében. Hogy a belépés

[1]) Kemény 293—4. ll.

[2]) Török-Magyarkori Á. o. III. 17. s köv. ll. közölve a béke pontjai. A kelet sept. 16. a régi szerint értendő. A követek megérkezésének napját Haller tartá fenn.

[3]) Török-Magyarkori Á. o. III. 20. A követek által magukkal vitt levelek jegyzéke közölve van.

[4]) L. U. o. 21. s köv. ll. Szalárdy 136. V. ö. Levelek s Okiratok 530., 532 ll.

[5]) L. Törv. és Okiratok XX.

[6]) Árpádia II. 242. közölve Mikes János 1639. apr. 10-én kelt téritvénye. »A moldvai vajdával való békességünk — irja 1638. nov. 4. Tholnaynak — már végben ment, confirmálván azokat, melyeket követivel itt benn végeztünk volt s kézben adván mind az három Mikest akik, úgy reméljük, bejutottak birodalmunkban: mi ezt az isten gondviselésének tulajdonítjuk. Már az két Oláhországgal mindenek jó rendben s karban és állapotban állanak.« Prot. Egy. s Iskolai Lap. 1875. évf. 1386. l.

[7]) L. Törvények és Okiratok XVIII.

feltételei megállapítassanak, Du Bois d'Avaugourt mint teljhatalmú követet küldi hozzá, ki Velenczén és Törökországon át jött s őszszel meg is érkezett.

Rákóczy terminust hirdetett Beszterczére a szombatosok ügyének befejezésére, hová ő oct. 29-én érkezett meg. Du Bois is megjött: de titokban s álruhában mint szolgálatot kereső kapitány. Nov. 12-én fogadta Rákóczy, Kemény János volt a közvetítő. De a közt, mire Du Bois fel volt hatalmazva s mit Rákóczy követelt, nagy volt az ellentét: amaz azonnali táborba szállást kivánt, ez a szövetség létrejöttétől tette a dolgot függővé. Nov. 12-én kapta ki a választ. [1])

E közben a terminus is lejárt. Ezen tárgyalták Paczolayné ügyét is. Az aug. 10-én és nov. 28-án tartott tanúvallomások kiderítették ngyan, hogy Borbálát atyja Kornis Ferencz gyermekkorában megkeresztelteté, de azt is, hogy anyja a zsidózó vallásban nevelte. [2]) Ügyét pedig az döntötte el, hogy az unitariusok aug. 11-én tartott zsinatja kijelenté, hogy ő nem tartozik az unitariusok hitfelekezetéhez s ezért a nov. 8-án tartott törvényszék őt fő- és jószágvesztésen marasztalta. [3]) E terminuson kellett volna Pécsy hajadon leányának, Margitnak, az ügyét is letárgyalni; de Rákóczy elég súlyos feltételek mellett megkegyelmezett neki. [4]) Megkegyelmezett az öreg Pécsynek is, ki mellett nov. 11-én egy sereg főúr kezességet vállalt. De Pécsy havok múlva tért át a reformált vallásra s 1639. május 21-dikén kapott kegyelmet. [5]) A többi szombatosok nagy része is, kik megkeresztelteték magukat, kegyelmet nyertek.

Az ez évi portai adóval Rákóczy decz. 23-án Dániel

---

[1]) Haller 52. Kemény i. h. Bővebben leirva I. Rákóczy György és a Diplomáczia czimű munkában 11—3. ll. L. Okirattár I. Rákóczy György szövetkezései történetéhez, melyben az okiratok közölve vannak.

[2]) A vallatások megvannak a Rhédey ltárban, mely a Nemz. Muzeumban van elhelyezve.

[3]) L. Törv. és Okiratok XIX. a) b)

[4]) L. Törv. és Okiratok XIX. c)

[5]) Kiadta mindkettőt Kőváry László Keresztény Magvető III. 255. s köv. ll. Margitot utóbb Rákóczy Gyulay Ferenczhez adta nőül; 1639. marcz. 23. volt esküvőjük.

Mihályt indította be Konstantinápolyba,[1]) ki azt 1639. febr. elején be is szolgáltatta.[2])

IV.

A fejedelem 1639. elején kiment Váradra az erődítések megtekintése végett, de nehány napi tartózkodása után visszajött. Fontos okok hivták Erdélybe: e tél volt hivatva előkészíteni a diplomácziai alkudozásokat, melyek Rákóczy belépését eredményezték volna a nyugati szövetségbe. A követ, kit az adóval a portára küldött, Dániel Mihály, volt megbízva ott értekezni a külföldi oratorokkal. De az érintkezés csak titokban s nagy óvatossággal mehetett véghez. A Fekete-tenger mellett, távol a várostól egy erre kijelölt helyen találkozott Rákóczy kapitihája Réthy a franczia követtel s máskor fiával, ki magyar ruhába öltözve jött oda, hogy a Rákóczytól küldött leveleket átvegye.[3]) Hágai Kornel, ki haza készült, Erdélyen át vette útját s itt érintkezett a fejedelemmel.[4]) Egy franczia ágens is járt itt s leveleket hozott magával.[5]) April elején Dániel Mihály is visszaérkezett a portáról s szokás szerint a kaftányok ünnepélyes átadása végett csausz jött vele, kit a fejedelem april 3-án fogadott. E hó végén egy másik török követ is jött Erdélybe, Mehemed aga, ki Bécsből jövet Erdélynek vette útját.[6])

Máj. 1-ére a fejedelem Fejérvárra országgyűlést hirdetett, mely az évi adót 20 frtban szabta meg. A várak építésére közmunka váltságúl portánként 2 frtot szavazott meg: ezuttal a városokra is taxájukhoz mért pótadót vetett ki.

Intézkedtek az oláh papok viszonyainak szabályozása ügyében. Az olyan oláh papnak, ki jobbágy, a fia is jobbágy marad; az olyanok pedig kik házasfeleket választanak el, szigorú büntetés alá vonassanak püspökeik által.

---

[1]) Haller 53-ik l. Lev. és Okiratok. 544. l.

[2]) Szalánczy volt követségre eredetileg kinézve, mint ez kitetszik Réthy szavaiból. Levelek és Okiratok 530., 535. ll. De elutazása betegsége miatt elmaradt.

[3]) Levelek és Okiratok 544—5. ll.

[4]) U. o. 538. Bercsényi is említi jelentésében.

[5]) Bercsényi jelentése Levelek és Okiratok XXII. sz.

[6]) Haller Naplója 54 - 5. ll.

Az iskolában elhalt tanulók tetemeit Szászvárosról s más helyekről pénz fizetés nélkül adják ki.

A törvénykezés szabályozására vonatkozólag elrendelik, hogy a részekben a régi szabályok megtartassanak; a személyes megjelenésre vonatkozó törvények tartassanak meg; a székelységen az idézések a régi mód szerint történjenek; a hamis vádakat emelők büntettessenek meg; az ügyvédek három kifogásnál többel ne éljenek.

Eltiltották Josika Gábort, hogy Szörény vármegyében zászlósúri jogokat bitoroljon.

Székelységen a szentegyházi jobbágyak a többi jobbágyakkal egyenlő terhet viseljenek.

A czirkáló tisztek a szászságot ne zaklassák. Az útlevelekre a posták neve legyen beírva.

A katonák ne zsaroljanak.

Ha valamely városban az ott lakó ácsok s kőmívesek nem képesek a rájok kirótt munkát elkészíteni, szabad mesterembert más városból is hozni.

Büntetést szabtak azokra, kik a vasárnapot nem ünneplik meg.

A harminczadokra jól vigyázzanak.

Minthogy Ibrányi váradi vice-kapitány Váradról egy olyan jobbágy feleségét, ki 1637. előtt költözött oda, nem adott ki, a vármegye ítéletet hozott ellene. Az országgyűlés ezen ítélet jogérvényét felfüggeszté.

A törvényeket a fejedelem máj. 20-án erősítette meg. [1])

Rákóczy e gyűlés tartama alatt fogadta Weimari Bernátnak hozzá küldött megbizottját, [2]) ki által ez valószínűleg a szövetségesekhez csatlakozását sürgette. Talán e törekvéseinek futott hire, talán a svédek diadalmas előnyomulása Csehországban okozá, hogy Bécsben ismét attól kezdtek tartani, hogy Rákóczy a svédekkel szövetségre lép. Hogy e dologról értesülést szerezzen a császár, Bercsényit azon ürügy alatt, hogy oda különben is útja van, Erdélybe küldé. [3]) Egy april

[5]) L. Törvények és Okiratok XVI.

[6]) Bercsényi jelentése u. o.

[1]) Ápr. 16-ról irja Lippay Rákóczynak: »Bercheny uram bemenvén Erdélyben minemű szép confidentiával ir ő felsége Nagyságodnak, levelé-

26-án kelt levele a császárnak részletező megbizatását: eszközölje ki nála, hogy a részekben toborzhasson; tudassa, hogy a végvárakba németeket küld; hogy ő személyesen száll táborba s hogy a fejedelem ellenségei azzal kérkednek, hogy őt már részükre megnyerték. [1])

Bercsényi maj. 24-én érkezett Gyaluba, hol épen akkor a várkastély újraépítéséhez fogtak. [2]) A fejedelmet másnapra várták oda, s addig ő átlovagolt Monostorra, hogy ott a catholicusoktól informatiót nyerhessen. Rákóczy 25-én csakugyan fogadta Bercsényit, ki gonddal került mindent, mi küldetésének hivatalos színt adhatott volna. Nem is beszéltek egész délelőtt másról, mint az európai politikáról — csak ebédnél jött egyéb is szóba, mikor Rákóczy poharat köszöntött a császárra. Azután egyszerre közlékenyebb lett, de olymódon, hogy Bercsényinek nem sok öröme telt benne: rámutatott arra a három módra, melylyel Ferdinánd ellenségeit lefegyverezheti. Adjon vallásszabadságot, Frigyes fiának adja vissza Pfalzot s kárpótolja a károsúltakat. E théma felett élénk eszmecsere kezdődött, miközben Rákóczy kiemelte, hogy Magyarországon mily sokan háborgattatnak vallásukban.

26-án megkezdődtek a levélben érintett pontok felett a tárgyalások: Rákóczy egész nyiltan és őszintén mondta el nézeteit. Nem sok oka van ő felségének szerencsét kivánni, ha a táborba megy, hisz az neki kárára lehet. A hadfogadást nem engedheti meg. A végvárakba németek bevitelét nem helyesli. S épen nem tagadta, hogy ő felsége ellenségeivel alkudozik: már igértek is neki 6000 katonát, 300,000 frtot s hogy a portánál kieszközlik, hogy fiát utódjává erősítik: szóval elmondta az egész alkudozást Du Boisval. De ő ezeket nem fogadta el s nem is fogadja el — ha elégtételt adnak neki. Minő elégtételt? kérdé Bercsényi, s miért? Nó, mondá Rákóczy, nálam van az

---

ből megértheti, melyeknek megírását csakugyan magam által akarta tenni ő felsége.« Orsz. ltár. Bercsényi már ekkor a Csehországba küldendő magyar hadak egyik tábornokának volt kiszemlve: Réz András írja apr. 5: »tizezer magyar hadat gyüjtött az mi kegyelmes urunk is most, kinek generalja leszen Pálffy István, vicéje Bercséni uram.« Orsz. ltár.

[1]) Törv. és Okiratok XXII. a)

[2]) Haller 56.

elhunyt bibornok levele, melyben biztosítottak, hogy a törököt nem fogják ellenem ingerelni. De ki tette azt? kérdé Bercsényi tettetve, mintha nem tudná, hogy Rákóczy Esterházyt érti — Rákóczy pedig nem felelt erre semmit.

A kihallgatás végén megemlíté Rákóczy, hogy válaszát a császárhoz azonnal megkapja [1]) s kérte őt, hogy ezzel haladéktalanúl siessen vissza. Némi habozás után belenyugodott Bercsényi, ki négy nap múlva csakugyan vissza indúlt. Ezt az időt is arra használta fel, hogy Rákóczy terveiről, czélzatairól megbízható értesüléseket szerezzen, s több oldalra intézett tudakozódások után csakugyan meggyőződött, hogy Rákóczy készülődik. Szerette ugyan hinni, hogy daczára ennek a fejedelem ez évben a két oláh vajda versenygése miatt nem fog táborba szállhatni [2]): de ez igen kevéssé volt megnyugtató, midőn Rákóczy roszakaróinak megbüntetését annyi szivósággal követelte.

A mire Bercsényi épített, az a versenygés a két oláh vajda közt, csakugyan meg volt. A múlt évi compositió daczára újra kitört az. Máté követe épen a gyűlés alatt maj. 13-án [3]) érkezett Fejérvárra azon hírrel, hogy Lupul ismét készülődik, 16, 17 ezer tatár jött országa határára s ezekkel és a törökkel Havaselvét meg akarja támadni. Hírt hoztak arról is, hogy Lupul maj. 14-én fiát mint kezest a portára küldé [4]) s tudni akarák, hogy tán ennek, tán öcscsének fogják adni a havaselvi vajdaságot. [5])

De ha Rákóczy készülődött, s tény, hogy készülődött, [6])

[1]) L. Tőrv. és Okiratok XXII b) c)

[2]) L. Törv. és Okiratok XXII. d)

[3]) Haller 56.

[4]) Bercsényi jelentése i. h.

[5]) Lásd Levelek és Okiratok: 549., 554., 555. ll. Réthy jelentéseit. »Nem kell elhinni, hogy az Lupul fia ide jött volna; az háznál is vagyon nekem oly emberem, ki őrizője az háznak, tudná az.« Jul. 9-iki jelentése. S 15-ről irja, hogy Lupul fia átjárt ugyan a Noagh havason, de fürdőbe ment, »egyik keze, mondják hogy elesett.« Nem őtet, hanem öcscsét akarja havaselvi vajdává tenni.

[6]) Egy egész sereg s intézkedés igazolja azt. A prot. urak irogattak leveleket hozzá, hogy jőjjön segélyökre, mert elnyomatnak. Balassa András már marc. 26-ról írt neki, igen melegen, s Lubomirszky jun. 3-ról

éz ha ezzel a máskülönben is szorongatott Ferdinándnak zavart és kellemetlenséget okozott [1]): Lupul törekvése nem volt alkalmas kitűzött czélját feltartóztatni. Terveit ő egészen egyéb dolgokra épitette: a chemnitzi diadal Bannernek útat nyitott Csehországba s ez maj. 19-én Prága kapui előtt állott. Bécs ellen akart menni s ott Weimari Bernáttal találkozni és — találkozni, ha lehet Rákóczyval is.

---

tudositja Esterházyt, hogy »vagari apud nos incipit fama de novis principis Tranniae contra S. C. M. consiliis. Dicitur enim conscribere militem cumque rebellibus adjungere velle.« Tkos lt. Bethlen István is tett e tárgyban jelentést Esterházynak, mint azt Lippay jun. közepén írt jelentése igazolja. Bécsben a titkos ltárban.

[1]) Bercsényi, Bethlen s mások jelentései egész tárgyalások alapját képezték, melyek megvannak a titkos ltárban. Jellemző Losy N.-Szombatban jun. 18-án kelt jelentése, melyben az érsek megerősiti a töröknek az oláh vajda elleni szándékáról szóló híreket s Máthét a vajdaságban a a Rákóczy által adni köteles segítség sem fogja megtartani. De mielőtt a fejedelem e segítséget küldené, nincs kétség benne, mindent elkövet, hogy a törököt saját maga és Máthé vajda iránt is kiengesztelje s e végből ajánlani fogja magát a töröknek Magyarország megtámadására s minthogy a fejedelem személyét illetőleg a franczia királyba és a többi szövetségesekbe vetette bizalmát, hogy azok, ha ő megtámadná Flgedet, kiengesztelnék a szultánt, akkor Máthéra nézve is lehetetlennek látszik, hogy — »stante turcica resolutione« — fegyverrel elüzessék s helyette más neveztessék vajdává. Losy nehezen hiszi, hogy a török visszafogadja a fejedelmet hűségébe. »Itaque hac ratione pro sua quoque propria persona nonnisi armorum remedium principi supererit.« Ha pedig a fejedelem fegyvert fog a török ellen, abból nemcsak veszély, hanem a béke felbontására is származik alkalom, s a fejedelem elüzetvén a Flged ditiójában vonja meg magát, a hol többen vannak, a kik nyiltan kedvébe járnak neki s meg fogják kisérteni az ő (t. i. a fejedelem) támogatását. Ezt tapasztalásból tudja az érsek, mert jelen volt, mikor a felső megyék közül több a fejedelem segitségére fölkelést sürgetett. Ezért úgy véli Losy, hogy a béke a törökkel megtartandó, s ki kellene hirdetni az egész országban, hogy ha valaki az ellen vét »publicarum regni constitutionum violator« bünébe esik. A fejedelemnek is e czélból küldendő követség által tudtára adandó, hogy a törökkel való béke felbontására okot ne szolgáltasson »sciatque severissime esse prohibitum, ne ullus, vel ipsi vel cuicunque alteri audeat assistere, vel in bellum conscribi ad turbandam in Hungaria pacem cum Turca«

»Tota antem res haec esset valde maturanda, nam non aliter, quam cessionis ac novae electionis via in Transsylvania videntur praeveniri posse pericula ruinarum, rumpendaeque pacis.« (Másolat, b. t. ltár, Hung.)

Hogy az ágensek jártak hozzá, hogy őtet sürgették, az természetes volt. Készuek is találták őt: conditióit elküldte Du Boistól a franczia királyhoz s ez maj. 7-én ismét fogadta Bisterfeldet, küldött is követet hozzá, sőt a portai követet is utasította, hogy ez ott kövessen el mindent támadási engedély megszerzésére. [1])

S Rákóczy csakugyan kész volt a támadásra és készült is hozzá. Nemcsak a diplomacziai téren, hanem egyelőre a részeken hadfogadással [2]), a császár birtokain zászlók kiosztásával [3]) azt akarta, hogy ha a várt és sürgetett beleegyezés a portáról megjön, a kinálkozó jó alkalomból egy percz se legyen elszalasztva. Ugy számított, hogy mire Bisterfeld alkudozásainak eredménye hozzá ér, Ujesy a portai franczia követ is megkapja az utasítást, hogy ez szerezze meg a támadási engedélyt. Türelmetlenül sürgette ezt s midőn Réthy az állandó kapitiha egyik levele után a másikban mindig csak arról írt, hogy »az ember« — igy nevezé a franczia követet leveleiben — még annyira sem tudott menni a kajmekámnál, hogy kihallgatást nyerjen [4]), de amiatt, hogy a velenczések a tengeren való járást elzárják, királya resolutióját sem tudta kézhez kapni [5]), gyana-

[1]) Rákóczy és a Diplomatia 15. 16.

[2]) Tassy G. Kassa jul. 20. tudósitja Losyt, hogy a fejedelem az Ér mellett hadakat fogad s a budai s esztergomi törökök Szolnokhoz gyülekeznek. Titkos lt.

[3]) Törös jul. 25-iki tudósitása Lippayhoz. Nyitra- s a körül fekvő megyékben a fejedelem emberei »latorkodnak,« a fejedelem hűségére csábitják a hadakat. »Az czinkosok Fáncsy, Palasty, Bartakovics, Bakos, Bogády zászlókat osztogatnak. U. o. Homonnai Ungvár jul. 26. Lippayhoz intézett levelében tudni akarta, hogy az erdélyi fejedelem eddig való rezgelődésének oka«: hogy Székely Mózes a moldvai vajda fiával egyetértvén, már megindult; a vajda maga tatárokkal s egyéb hadakkal az havasalji vajdát megtámadta, ki mintegy 300-ad magával Brassóba szaladott. A fejedelem gyorsan fegyverkezik, a székelyek is felültek, de nem annyira a fejedelemért, mint »magokra való vigyázásért«. Félő, hogy a fejedelem nem állhat ellen a támadásnak, s akkor a veszély az ő ftsge ditiójára is átcsaphat, »mi penig in tali casu, mivel resistáljunk ez darab földön, semmi készséggel nem levén.« Sem puskapor, sem élés nincs a végházak egyikében is.

[4]) Levelek és Okiratok 549., 553., 557. Hétszer kért audentiát: egyszer sem kapott.

[5]) U. o. 557. l.

kodni kezdett, hogy őt csak eszközül akarják a szövetségesek felhasználni. [1])

Ez természetesen óvátossága megkettőzésére intette. »Ha kegyelmednek — irá jul. 15-én Réthynek — alkalmatossága lészen, kérdje meg az gallus oratortúl, mi oka annak, hogy az király derekas válaszát az én kegyelmes uramról ily későn értheti? talán arra várnak, hogy itt végben vivén az dolgot, az én kegyelmes uramat azzal ejtsék meg és nolle velle is felültessék és az több kivánságit ne effectuáljátok? azt bizony ne várjátok, mert ha az én kegyelmes uram eszében kezdi venni, tinéktek leszen káratokra.« Hanem azért mégis számított a király válasza megérkezésére, kész is volt ez esetre kardját a háború mérlegébe vetni s miután D'Avaugourtól a franczia király lengyelországi követétől jun. 26-ról levelet kapott, hogy a franczia és svéd biztosok a szövetség megkötésére már útban vannak,[2]) sietett értesíteni Réthyt, hogy főköveteket indított útra a portára: Tholdalagit és Körössyt, tapasztalt s az ottani viszonyokkal ismerős államférfiakat, kik közül az első mindig igen kényes természetű dolgokkal volt megbízva. »Követünket — irja Réthynek — miért kelle ily időben indítanunk bizonyos és helyes okait meg fogja kegyelmed magoktól érteni:« — addig is lelkére kötötte, hogy a »gallus agenstől a derekas választ« igyekezzék kinyerni. [3])

S minthogy bízott és hitte, hogy portai alkudozásai még elég jókor odáig fognak érni, hogy a császár ellen a háborút is megkezdhesse, még ez évben elment egész addig a pontig, hol a hadizenéstől már csak egy lépés választotta el: jul. 25-én bizalmas kérdést intézett egy nagyon is erélyes hangú levéllel a cancellarhoz, hogy mi az oka annak, hogy a Bercsényi által küldött kérdéseire mindeddig nem kapott választ?« A késedelemből — figyelmezteté őt — káros veszedelem következhetik.«[4])

A válasz pedig ezekre a pontokra már akkor kész volt. Hosszas tanácskozások, sokféle értekezések előzték azt meg. Nádor, cancellar, ministerek mind bevonattak: voltak, kik a szakadást ajánlották, a higgadtabbak a mérséklet mellett szavaz-

[1]) U. o. 552. Rákóczy jul. 15-iki levele.

[2]) Közölve Ötvös Ágoston Rejtelmes Levelek 15—27 ll.

[3]) Levelek és Okiratok 552. l.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXIII.

tak.[1]) Abban állapodtak meg, hogy a választ ezekre a pontokra Tőröstől küldik meg. Az utasítást számára s a császár igen engesztelékeny hangú levelét jul. 15-én állították ki.[2]) Tőröstől jul. 18-án Lippay is irt; s épen oly bizalmas hangon, mint régen »a szegény cardinál« — csak egy hibázott belőle: a szegény cardinál jó indúlata.

Ez az egész alkudozás még abban a stadiumban volt, hol mindenik fél az igazság leplezésére fordította figyelmét. Rákóczy támadni készűlt, volt rá elég oka. Ezt persze egészen eltitkolni még sem lehetett. Jó volt ürügynek, hogy a török Székely Mózest készűl behozni. Ez megjárta előlegesen. De arra az esetre, ha megjön az engedély a támadásra: másról kellett gondoskodni. Már Bercsényinek kezdett arról panaszolkodni Rákóczy, hogy nem tartja lehetetlennek, hogy a török kényszerítni fogja őt, hogy a császárt támadja meg. Bercsényi pedig mindenkép meg akarta vele értetni, hogy ez esetre is rá nézve leghasznosabb volna, ha a császár a végeken egy csomó német katonát helyhezne el. S Tőrös megbizatásának is ez volt egyik lényeges pontja, hogy ennek szükségességét értesse meg vele.[3])

Tőrös aug. 21-én érkezett Fejérvárra s a fejedelem mindjárt másnap fogadta. De a derekasb tárgyalások csak harmad napra rá vették kezdetüket. Nyomon rá azzal a kérdéssel állt elé Rákóczy: hajlandó-e a császár neki a kért elégtételt megadni? S ha Bercsényinek még nem mondta meg, hogy kik ellen követeli ezt az elégtételt, most rámutatott a nádorra, sőt ennek Bethlen Istvánnal folytatott levelezését fel is mutatta.

De ha már az első tárgyalás a sérelmek kölcsönös felhányásával kezdődött: azt lehet mondani, a többi is ennek foly-

[1]) A Jászay-gyűjteményben meg vannak az erre vonatkozó iratok. Wesselényi lengyelországi küldetését ismertette Horváth M.

[2]) Közli e levelet Thaly Kálmán Századok 1884. 271.—2 ll. a jegyzetben.

[3]) Lippay Bécs jul. 18-ról irja Rákóczynak »Ugy emlékszem, hogy az elmúlt fordulásban kivánta Nagyságod, hogy közel legyen németje ő felségének; most is, ha több volna is ott közelebb, se az földnek, se Nagyságodnak ártalmára nem volna, hanem inkább javára és békességére, az kit mindenkor elvehetnének onnét, megszűnvén az periculum.« Pázmány, Lippay és Esterházy levelezése. Kiadta Beke. 76. l.

tatását képezte. »Itélje meg a világ, mondá Rákóczy, mikor már egy csomó sérelmet felsorolt, nem indított volna-e ez akárkit boszúra? de én türelemmel szenvedem azokat, bizva ő felsége igazságosságában.« S viszont ha Tőrös azt hányta szemére, hogy nem engedte meg a toborzást birtokain ő felsége számára — kész volt a felelettel: hogy tehettem volna azt, mikor Bethlen bevádolt a töröknél, hogy ő felsége alá vetettem magamat? Mikor pedig Bisterfeld párisi útjára került a sor — azért ment el mondá Rákóczy, mert felcséget akar magának hozni.

Tényleges eredménye azonban más e követjárásnak sem volt, mint az, hogy egyről s másról az erdélyi viszonyok közül értesülést szerezhetett magának Tőrös s meggyőződött, hogy Tholdalagi portai küldetése daczára is komolyabb hadi készület nincs; közvetlen támadástól tehát még ez úttal nem lehet tartani — de hogy azért egy hónap alatt minden megváltozhatik. [1])

Tőrös még aug. végén visszaindúlt, igéretet és bíztatást a fejedelem részéről eleget s egy épen olyan előzékeny és szivélyes választ vivén magával haza, mint a milyent hozott. [2]) De ez senkit sem nyugtatott meg; inkább hitték, mint valaha, hogy a támadás ez őszről nem marad el, s az a kószahír, hogy e czélból Rákóczy már ki is ment Erdélyből Váradra, el volt terjedve a kormány körében. Az esztergomi érsek még arról is tudósítá a császárt, hogy a fejedelem agensei Felső-Magyarországon a beütésre már előkészítették a talajt s Barcsay Sándor Erdélyből Darholon Ferencz udvarházánál ezzel, Uszszal s az eperjesi bíróval titkos értekezleteket tart. Pázmány utódja már elveszett embernek tartá Rákóczyt s arra bíztatta a császárt, hogy foglaltassa le uradalmait. [3])

---

[1]) L. Törv. és Okiratok XXIV. b.)

[2]) L. Törvények és Okiratok XXIV. a). Pozsony 1639. oct. 6-ról irja Tőrös Rákóczynak: Ngodnak mint kegyelmes uramnak akarám értésére adnom, hogy én isten segítségéből, noha elég beteges állapottal, de békével érkeztem ő felségéhez, Eberstorffon találtam ő felségét és ott beadtam relatiómat. »Azután említi, hogy útközben tett ugyan particularis relatiót a nádornak s érseknek, de a többit hátra tartá ő felségének »kiváltképpen az, kik oly dolgok voltanak. Tudom, hamar válasza leszen ő felségétől.« »Nem hiszszük«— írá Rákóczy a levél oldalára. Eredetije Fejérvártt a Batthyáni ktárban.

[3]) Losi Nagy-Szombat sept. 5-én írt igen fontos levele: »ut ut se res

A nádor ezúttal nem osztozott Losy véleményében: szigorú rendszabályok alkalmazására nem látta az időt eljöttnek. Bogádi épen ez időben nála járt Rákóczy részéről s ő megragadta ez alkalmat, hogy a fejedelmet a beütési szándék megváltoztatására bírja. Szokatlan bizalmas és sürgető hangon írt neki, s kéré, hogy az emlékiratot, mit tőle küld, vegye fontolóra, »különben, végzi, veszedelemben jut ez az haza és nemzet, kinek méltán kegyelmedet mondhatnánk okának, ha a maga privatumáért akarna abban hozni bennünket.« [1])

Az e levélhez mellékelt emlékirat sok éllel, erős hangon volt írva. Mint tényt vette Rákóczy készülődését, melyet önmagában sem helyeselt — s okait vizsgálta. Ha a töröktől tart: az esetre is veszélyesnek tűntette ki: mert ez csak törbe akarja csalni. Ha ő felsége ellenségeivel akar csatlakozni, még roszabb, mert ezek önző czéljaikra használják fel, s ellene is van a corporale juramentumnak, mely ő felségéhez köti. Aztán koczkára teszi magyarországi jószágait. Végre is mindkét császárt ellenségévé teszi. Ha pedig adott szava köti ő felsége ellenségeihez: azt ajánlja, hogy lépjen vissza. [2])

Elkésett tanács. Augustus közepe óta Tholdalagi, Körössy, Réthy mindent elkövettek a portán, hogy a támadási engedélyt megnyerjék. Annak megvalósulásához két dolog kivántatott: hogy a gallus agens a kivánt három pontra a király resolutióját kezébe adja s velük együtt működjék a portai engedély megnyerése ügyében. [3]) Az oratorok sem a resolutiót, sem a pénzt nem kapták meg s ezek nélkül minden törekvés meddő maradt; még azután is, hogy sept. 20-án a divánban fogadta a szultán a fejdelem követeit. [4])

— — — —

habeat, ego censerem fortissima resolutione illi esse occurrendum et arbitrarer sane nunc esse tempus, quo audacia ipsius, cum ultima sui ruina posset compesci ..... Posteaquam autem machinationes principis jam clare eseaserunt videretur.... iniri rationes ad occupanda omnia bona deberent in regno hoc Mattis Vrae.

[1]) Esterházy sept. 8-ki levele Beke fennidézett gyűjteményében 77. l.

[2]) L. Törv. és Okiratok XXV.

[3]) L. Tholdalagi utasitását Réthyhez Erd. Történelmi Adatok I. 244. aug. 29-ről s Rákóczy aug. 17-iki levelét. Levelek és Okiratok 590.

[4]) Lásd ez alkudozások igen érdekes részleteit. Levelek és Okiratok 589 - 599. ll. V. ö. az 1638—9. évből közlött levelekkel, melyek »Okirattár

Az év vége felé újra éledni kezdtek Rákóczy reményei. Bisterfeld nov. elején megérkezett s 8-án Megyesen beadta jelentését. Maga a franczia király is óhajtja a szövetség létrejöttét, sürgeti azt a svéd koronánál, utasítja portai követét s Hágai Kornélt. Azonnal, még az nap nov. 8-án gyors postát indított Tholdalagi után, hogy ha az alkudozás megszakadt s ő vissza indúlt volna is — fordúljon vissza és vegye ismét kezébe a dolgot s igyekezzék eredményt elérni. Már késő volt — Tholdalagival a futár a Noág havasán találkozott: tehát sokkal távolabb, hogysem visszatérhetett volna.

Jóval előbb mondhatni, midőn a tárgyalások még javában folytak, adta át Bogády Rákóczynak Esterházy emlékiratát. A fejedelem nem szivesen vette s elég éles válaszát ismét Bogádytól küldte meg Esterházynak, ki nov. 6-ról újabb emlékirattal sietett kimagyarázni álláspontját s felvilágosítni, hogy azon körülmény, mert a helyzetet veszélyesnek tartja, birta rá aggodalmai őszinte felsorolására. [1])

A támadás csakugyan elmaradt ez évről: de az még sem múlt el minden háborús készület nélkül. Lupul csakugyan ki tudta vinni a kajmekámnál, hogy engedélyt kapott Máté megtámadására s hogy a porta Rákóczyt eltiltá a beavatkozástól. De Mátét készen találta s azonfelül ez Rákóczytól kért segélyt, ki hadai fővezérévé az öreg Kornist nevezte ki. Egyúttal azonban közvetíteni kezdett köztük Kapronczy és Baresay Ákos által. De mielőtt ezek valamit tehettek volna, Máté készen várta Lupult, s dec. 2-án Bukuresttől nem messze, tönkre verte sergét. E diadal megkönnyíté Rákóczynak a közvetítést s a béke köztük helyre állt. [2])

Az adóval s ajándékkal a portára Rákóczy ez év végén Seredy Istvánt mint főkövetet indította útra, ki Konstantiná-

Strassburg Pál követsége s I. Rákóczy Gy. első diplomatiai összeköttetése« czímű collectióban olvashatók, hol a szövetkezés tervezete is olvasható.

[1]) Törvények és Okiratok XXVI.

[2]) Engel Nebenländer 267. Haller 53. Kemény 293 hol 1638 áll 1639 helyett. A havaselviek Rákóczyhoz intézett kérvénye l. Török-Magyarkori Á. o. III. 34. s köv. ll. A szerződést, melylyel Lupul Rákóczyt megkínálta azon esetre, ha Mátét nem segíti l. u. o. 34. s köv. ll.

polyba 1640. jan. 17-én érkezett. A császárt betegen találta s jan. 21-én a fővezér által fogadtatott. De febr. 9-én Murad a zsarnok meghalt: »bizony — irá Rákóczy a levélre, mely vele e hirt tudatta — méltó dícséretre az nagy hatalmú istennek szent neve és az hálaadás is bizony szükséges, mert ha ez élhet vala, meg fogja vala rontani Magyarországot vagy Lengyelországot; annál is tovább ment volna.« Tiz nappal azután az új császár, Ibrahim fogadt Seredyt, ki nehány nap múlva haza indúlt. [1])

V.

1640. elején Rákóczy egy zavaros és bonyodalmas ügyet egyenlített ki békés kiegyezés útján. Zólyomi Erzsébettel, a Dávid hugával a fejedelemnek sok baja volt. Pénzzel tartotta bátyjának Moldvába s Törökországba küldött szolgáit. Midőn a fejedelem az asszonynak Sólyomkő várában levő őrségét saját hűségére fel akarta esketni, Erzsébet asszony az őrséget elbúvatta s ezek ruháiba jobbágyakat öltöztetett, egy tizedesre pedig a tiszttartó ruháit adta fel s ez esküt ezekkel tétette le. De legsúlyosabb bűne volt, hogy egyik megbizottabb szolgáját felfogadta, hogy álljon szolgálatába, midőn a fejedelem vadászaton lesz, s csak úgy mintha véletlenségből történnék, lője agyon. A szolga meg is kisérlette, de csak a süvegét lyukasztá át. [2]) A dolog kitudódott, s Rákóczy perrel fenyegette az asszonyt. Ez rokonaihoz fordúlt, hogy vessék magukat közbe s ez hosszas alkudozás után megbocsátott neki s békés kiegyenlítés útjára bocsátotta a dolgot. 1639. dec. 29-én jött létre a kiegyezés, melynek értelmében Sólyomkő, míg él, a Zólyomi Erzsébeté marad, addig nem váltja ki a fejedelem, de halála után örököstől vagy hagyományosától 25,000 frtban kiváltja.

---

[1]) Levelek és Okiratok 604—610. ll. Török-Magyarkori Államokmánytár III. 56.

[2]) Igy jön ki a vallomásokból, Gunesch II. 17. ekkép beszéli: »armiger vel potius ephebus principis Georgii Rákóczy, eundem, ex cujus instinctu non patet, interficere voluit, ejusque cor globo transverberare; verum in explosione erravit, plumbumque inter brachium et corpus, non sauciato, transvolavit.«

Mind Erzsébet asszony, mind férje 1640. febr. 9-én letették a hűség esküjét s kiállíták a térítvényt. [1])

Jan. 25-én Ujlakit, Gaudyt Danzigba küldé, hogy számára fegyvereket vásároljanak, jó építőmestert s pattantyusokat hozzanak ki. [2]) Egy másik meghitt szolgáját Thuróczy Istvánt pedig a császárhoz küldé s sürgette a Bercsényi és Tőrös által küldött izenetekre a választ, a császár elhatározását. A mit pedig ő e két ember által sürgetett, az nem kisebb volt, mint az, hogy a császár a nádort és országbírót a Bethlen Istvánnal való egyetértésért büntettesse meg. Egyszer sem nevezte meg ugyan őket: de elég világosan rájuk mutatott.

A sürgetett és várt követ febr. 2-án megérkezett Fejérvárra: Forgács Sigmond volt az. Ennek is csak úgy mint Bercsényinek családi ügyekben kellett Erdélybe menni. Ő felsége csak úgy mellékesen bizta meg, hogy menjen el a fejedelemhez s értekezzék vele ezekről a kényes természetű dolgokról. A bécsi udvarnak erős aggodalmai voltak a törököket illetőleg. Havok óta egymást érte a sok conferentia, hogy mit tegyenek egy török háború esetére? s hogy milyen szerepet fog abban Rákóczy játszani? [3]) Egy zsarnok és beszámíthatatlan szultán, de a kiben sok erély és sok ambitió volt, nagy buzgalommal készült erre a háborúra, ázsiai bonyodalmai daczára, melyeket e télen bevégzett. S most visszatérvén a fővárosba, bizonyosra vették, hogy valamelyik európai szomszédot támadják meg. De melyiket? Lengyel vagy Németországot? Feltették, hogy Rákóczy erről többet tud s Forgácsnak az volt a főfeladata, kivenni a fejedelemből azt, a mit tud, mellékesen pedig értekezni vele arról, hogy minő elégtételt kiván ő? s kik volnának voltakép megbüntetendők?

Első kihallgatása Forgácsnak febr. 3-án reggel 9 órakor volt s ez nap nem mentek többre, minthogy a fejedelem irásban kérte átadni követsége pontjait. Megnyerte. [4]) A második

[1]) A hosszúra nyúlt tárgyalások megvannak a vörösvári ltárban. V. ö. Szalárdy 137. l.

[2]) L. Törv. és Okiratok XXVII.

[3]) Bécsben a titkos ltárban s a N. Muzeum Jászay-gyűjteményében erre vonatkozó adatok bőségesen találhatók.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXVIII. a) Van a Jászay-gyűjte-

találkozás csak 10-én estve volt. Eleinte a fejedelem által kivánt elégtételről volt szó: kik legyenek azok a személyek, kiket ő kiván megbüntetni? A fejedelem senkit sem nevezett meg. De hisz igy nem lehet megtudni, mondá Forgács, mert a kiknek eddigelé nevüket hallotta: a nádor s Homonnai, ezekkel már kibékült. Végre megnevezte Homonnait. Tehetett volna ugyan ő is úgy, mint Bethlen, ki Prépostvárit elfogatta, de ő bízott ő felsége kegyelmességében, igazságosságában. Azonban

---

ményben egy terjedelmes levél is, melyet jelentése megtétele előtt írt s melyben Forgács Zsigmond némely titkos dolgokat közöl ő fígével, melyeket a fejedelem neki »non ut Mtis Vrae nuncio, sed tanquam privato benevolo, rogando ne ea meae inserrerem relationi« elmondott, hogy t. i. a török az ő fige és a francziák között való ellenségeskedést felhasználja, mert »modernus supremus vezirius sit Gallo affectus eidemque singulariter benevolus« s es esetben a lengyelekre nem számíthatni »credibile enim non est regnum Poloniae etiam volente rege foedus cum Turcis violaturum, minus nobis succurendos, quod exemplo comprobavit.« (Például felhozza a fejed. a Kantamir tatár chán esetét, ki elbizakodva a lengyelek segítségében »non exiguo cum vitae suae discrimine tanta in necessitate destitutus est«, midőn a törököt megtámadni akarta.) »Sic ipse, Turca aliquid adversus Mtem Vram Sacr. imperante, quid agat? sibi quoque prospiciendum, ne primum ictum patiatur, respondi, nec enim unquam se dum Hungariam invadit illesum permansurum; ideoque Mtis Vrae gratia sibi esset denuncianda, ut qui ita propensa huic regno Hungariae manet, ut eam infallibili subsidio nunquam sit destitutura. Ipse (t. i. a fejedelem) vero certissimo asseruit nunquam se hoc vereri, nec Tranniam invadendam, ut eius malevoli sibi blandiuntur, sed facturum hoc Turcam, quod tempore Bochkai evenit, quem secum fecit insurgere, tum inquit quid acturus, quomodo ego possum facinora digna christiano principi exhibere, vel quo nixus fundamento mea possim facere tute et sincere suae Mti innotescere servitia, si modo in violatores diplomatis non animadvertet.« Itt egyenesen kifejezi Homonnay iránt való neheztelését, ki neki (t. i. a fejedelemnek) »indignoque stilo« írt levelet, »nec negavit simili se respondisse«. Egyenesen Homonnayt teszi a fejedelem felelőssé Ónod elpusztításáért is. A fejedelem — mondja Forgács — »lelkéből kivánna szolgálni ő fígének«, csakhogy »aliquod signum a Mtis Vrae gratia efflagitat, e quo, et unde agnoscere possit prae suis inimicis a Mte Vra in gratiam se et favorem receptum«. Ajánlja tehát Forgács a királynak, igyekezzék maga iránt lekötelezni a fejedelmet: hivassa magához Bécsbe »per modum quasi citationis, quod immediate ad principis aures perveniet et exauditam proculdubio ipsius supplicationem sibi persvadebit«. (Erd. b. t. lt. Hung.)

ennek törvényszegései büntetetlen maradtak, habár megbüntetése módját ki lehetne találni.

A törökökre kerülvén a szó, némi habozás után megmondá, hogy a szultán a persával 50 évre megkötvén a békét, aprilisban bizonynyal vagy a lengyelek, vagy Magyarország ellen fog menni; de Erdély ellen semmi esetre.

Forgács még ez estve megkapta a fejdelemtől a választ a császárnak, s azonnal visszaindúlt. A szultán pedig, kinek támadásától tartottak: már akkor meg volt halva. Épen az előtt való estve, hogy e találkozás végbement, mentette meg e szörnyegtegtől az emberiséget s a császárt a halál. Az új szultán pedig »igen bőcsülettel« fogadta »Seredyt s minden jó válaszszal« bocsátotta ki, egy csauszt is küldvén vele, ki a kaftányt megvigye a fejdelemnek. Nehány nappal előbb »örömmondó főcsausz« érkezett a szultántól s a fővezértől a fejdelemhez, »az előbbi a császár halála és az új császár helyébe való succedálása felől.« [1])

A fejedelem márcz. 15-én országgyűlést hirdetett Fejérvárra apr. 24-ére. [2]) Úgy akarta, hogy e gyűlés egy családi ünnepélynek is tanúja legyen, s a főurakon és rendeken kivül számos papot és tanárt is Fejérvárra hivott, sőt gondoskodott, hogy egy külföldi követ — a lengyel király követének — jelenléte is emelje annak díszét. Az ünnepély maj. 7-ére volt kitűzve, mikorra már a rendek is megkezdték tanácskozásaikat, s szokott módon a tárgyak egy részével készen is voltak. Rákóczy kisebbik fiának, Zsigmondnak, vizsgáját tűzte ki ez napra, mely csakugyan fényes sikerrel végbe ment. Utolsó napja volt ez az udvari iskolának s az ifjú herczeg mindenkit meglepő eredményt mutatott fel. Annak mintegy zárját s Zsigmond világba lépését jelezte az utasítás, melyet atyja neki ennek alkalmából adott. [3])

Épen az ünnepély napján érkeztek meg Máté vajda s Havaselvének követei is: számszerint 8-an, bojárok és a püs-

[1]) Rákóczy márcz. 19. s april 5-iki levele Esterházyhoz, (Bekénél 81—82. ll.)

[2]) L. Törv. és Okiratok XXIX.

[3]) A Pallas Dacica ez ünnepély leirása, az utasítás latin fordításban ez elé van nyomtatva, de mint külön munka.

pök fényes kisérettel. Ezeket 9-én fogadta Rákóczy s a lengyel követ közvetítésével megkötötte velek maga és külön az ország a szorosabb frigyet. Ez nap visszaindúlt a lengyel követ. Najarovszky Miklós is [1]), ki nemcsak ez ünnepélyen való jelenléte végett küldetett hozzá, hanem azzal is meg volt bizva, hogy beszélje meg a fejedelemmel, hogy számíthatna-e Lengyelország az ő segélyére, ha a török megtámadná? [2])

Mondhatni az országgyűlés utolsó napjaiban lett befejezve egy fontos ügynek, a catholicusok sérelmeinek tárgyalása, melyet a fejedelem személyesen intézett.

Rákóczy nem volt türelmes ember — de nem is akart annak láttatni. Messze mögötte maradt Bethlennek, ki e részben magasan kora szinvonala felett állott. De Rákóczy e részben is kora gyermeke volt, egész fanatismussal ragaszkodott vallásához s azt uralkodóvá akarta tenni országában. A türelmet nem ismerte s csak annyiban különbözött Ferdinándtól, hogy ez a protestansokat a törvény megsértésével is üldözte, míg Rákóczy a catholicusok üldözésében csak addig a határig ment el, meddig a törvényes formák flagrans megsértése nélkül tehette. Nem szerette a jezsuitákat s szabadúlni akart tőlük.

Ily módon összehalmozódott egy csomó sérelem s azokat a catholicus rendek összefoglalva beadták neki. Fő sérelem volt, hogy nincs püspökjük s a vicarius jogai meg vannak szorítva. A catholicus papok pedig kisebb helyeken hivatalos működésükben akadályokba ütköznek. A fejedelem irásba kiadott válasza nem hangzott kedvezően s maj. 16-án a catholicusok újra folyamodtak. Erre sem nyervén kedvező választ, szóbeli érintkezésbe bocsátkoztak. Megnyerték a vicariust s Rákóczy Szálinay István ferenczrendit megerősíté. De a jezsuitákról hallani sem akart: »kérlek — mondá — hagyjatok békét, nem tűrhetem őket birtokaimban.« S midőn felhozták, hogy külországban azt fogják mondani, hogy ő üldözi a jezsuitákat: »mit bánom én, felelé, akármit mondanak.« Annyit mégis megengedett, hogy a kik az országban vannak, itt benn maradhatnak.[3])

---

[1]) Lásd Törv. és Okiratok XXX. b) c) (Haller 64. l.)

[2]) A Najarovszky Miklósnak Varsó 1640. febr. 22-én adott utasítás eredetije megvan az Orsz. Levéltárban.

[3]) L. Törv. és Okiratok XXX. d) (Kazy II. 29—32. ll.) V. ö. Ve-

Ezek pedig panaszaikkal Ferdinándhoz fordúltak.

Ez alatt a rendek is befejezték tárgyalásaikat.

Megállapították az évi adót 20 frtban, a végvárak építésére pedig portánként 2—2 frtot szavaztak meg. De elhatározták, hogy a dézma-árenda s az adó lajstroma a káptalanban tétessék el, s párban az illetőnek kiadassék.

Megújíták a régi törvényeket, melyek értelmében a szökött jobbágyokat a »fiscus« jószágaiból, valamint Feketetóból is tartoznak kiadni.

A fiscus jószágaiban s kiváltságolt helyeken a gabonát szabad azelőtt is behordani, hogy erre az általános engedély (a dézmák beadása megtörténvén) kiadatnék: de a földekre tiltva van marhát hajtani.

A paraszt, ki a fiscus jószágából szőlőt vett s árát még nem tette le, fizesse azt ki.

A fejedelmi udvarba berendelt katonák tiszteik vezetése alatt járjanak, s ha visszaéléseket követnek el, azonnal büntettessenek meg. A ki ezt elmulasztja, maga halállal lakoljon.

Megújították a korábbi, azok ellen hozott törvényeket, kik a táborban nem jelentek meg. Ha valaki betegsége miatt marad el, ezt igazolni tartozik.

A rablók nem évenkint, hanem 2—3 évenkint circáltassanak fel.

Szigorú törvényt hoztak azon oláhok ellen, kik feleséget rabolnak maguknak.

Szabályozták a nemesek korcsmárolási jogát.

Ha Váradon családos jobbágy áll be darabantnak, családját tartozik otthon hagyni.

Elrendelék, hogy a gátak akkép szabályoztassanak a Maroson s Szamoson, hogy a sószállítást ne akadályozzák.

Azon biharvármegyei lakosok, kik a hajdúvárosokra mentek lakni, fizessék meg adójukat.

A váradi kovácsok, ha kiváltságaikkal akarnak élni, tegyenek eleget kötelezettségeiknek is.

---

szely Egyház Történelmi Adatok 341. s köv. ll. A harmadik tárgyalás napja Kazyból világos — s ez mutatja, mi másként nem is lehetett, hogy a tárgyalás országgyűlésen folyt.

Elrendelék, hogy a Kraszna vize vezettessék Székelyhid alá.

A posták visszaéléseit eltilták.

A fejedelem Belgrádra menő s kénesőt szállító szekereit a karánsebesiek ne tartsák fel.

Azokat, kik végrehajtásra küldettek ki, útjokban sehol se tartóztassák fel.

Az udvarhelyszékieknek megengedték, hogy borukat, serüket Udvarhely városán át szállítsák.

A székely fiuszékeken folytatott ügyek a derék székre fellebbeztessenek.

A marhakereskedők ne kövessenek el visszaéléseket.

A mely helység az ellopott marha nyomát veszti, kártérítéssel tartozik.

A váradi nemesek s polgárok közt fenforgó egyenetlenségeket szabályozták.

Szabályozták az ügyvéd-vallás kérdését a részek és Erdély közt.

A törvényeket a fejdelem maj. 17. erősítette meg. [1])

Nem hijában szavaztatta meg Rákóczy portánként a 2 frtot erődítésekre: valóban arra fordítá azt. De nemcsak várak, hanem egyházak s iskolák építésére is gondolt. A kolosvári farkas-utczai templomot országgyűlési határozat alapján két év előtt kezdte építtetni, s minthogy ennek merész boltívét úgy akarta elkészíttetni, mint régen volt, Lengyelországba küldött pallérokért, kik ezt s az iskolát elkészítsék. [2]) Követét egyszersmind pattantyusok s trombitások kihozásával is megbizta, meghagyván, hogy Radzivilt s a kurlandi herczeget is keresse fel, ezektől madarászokat s vizslákat kérvén. [3])

Jun. végén Maurer Mihályt, kit eddig apróbb vásárlásokkal szokott megbizni, küldötte Konstantinápolyba az új kapitihával Sebessivel, ki ott Réthyt volt felváltandó. Maurernek fő megbizatása volt, hogy a romladozó erdélyi házat újra

[1]) L. Törvények és Okiratok XXX. a)

[2]) Elkészült 1642. év végén: mikor Rákóczy a harangot is felvonatván, karácsony napján felszenteltette. Ő is jelen volt az isteni tiszteleten. (Haller 75.)

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXI.

építtesse fel. Jul. 19-én érkeztek be, s a vezér jul. 23-án már fogadta Maurert s átvette tőle az ajándékokat. Azonnal hozzáfogatott az erdélyi ház építtetéséhez s azzal nehány hét alatt elkészült. [1])

Rákóczy eljöttnek látta az időt, hogy nagyobbik fiát, Györgyöt, a közpályán alkalmazza. Az országban a legfontosabb hivatal a váradi kapitányé volt: nemcsak katonai szempontból, hanem, mert csaknem kormányzói hatáskörrel igazgatta a részeket. Aug. 14-én kinevezte ez állásra György úrfit s kezébe adta kimerítő s a hivatal fontosságához mért utasítását. Egy meleg hangon irt bevezetés után belétette Báthory István utasitását 1575-ből s az általa 1635-ben Ibrányinak adott utasítást. [2]) A beigtatást aug. 21-ére tűzte ki, s gondoskodott, hogy azon olyan fény és pompa fejtessék ki, mely fejdelmi állásához méltó legyen.

Ugy ment véghez mint rendelé.

Elől ment a váradi katonaság a hajdúkkal, hat csapatban. Utána 200 lovas sisakosan, paizsosan. Azután két kisebb arany os zászlót vittek s tiz fényes öltözékű lovat. Követték Kornis Sigmond és Kassay István, a beigtató biztosok, maga ifjú György s Bakos és Bornemissza. Ezután az udvar 80 tagja s közülök 23 tigris és leopárd átalvetővel. Végre a munkácsi s pataki katonák.

A beigtatás helyére érve, Kornis átadta Györgynek a kornyétát: Ő nagysága azért adja át Magasságodnak e kornyétát, hogy a mikor parancsolja, azzal s katonaságával éjjel nappal oda siessen, hova parancsolja. Azután a kardot adta át, hogy a mikor a szükség kivánja, felövezze azt. Azután Kassai a város kulcsát adta át: legyen barátja ő nagysága barátainak s ellenségeinek ellensége. Következett a díszebéd, mely alatt, valamint az ünnepély egész tartama alatt, szólottak az ágyúk. Aug. 25-én Székelyhid várát resignálták neki, mely fentartására volt szánva. [3])

Ez volt az ifjú György kilépése az életbe. Ez év őszén a

[1]) L. Levelek és Okiratok 612—624. ll.

[2]) Az eredeti György úrnak átadott utasítás az Orsz. ltár kiállításában, melynek egyik ékességét képezi.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXII. A vasöltözeteket Ujlaki által rendelte meg. L. XXVII. sz.

fejedelemasszony is látogatást tett kin Magyarországon: Munkácson s Patakon. Bornemisza és Kemény kisérték s vezették; utjában mindenütt a ragaszkodás és szeretet jeleivel fogalták. Oct. 10-én visszaindúlt, útjába ejtvén Váradot, hol fiát meglátogatta. [1])

A beigtatási ünnepélyek lezajlása után érkezett Rákóczyhoz felhivás a császártól, hogy az Erdély s Magyarország közt történt határvillongások kiegyenlítésére nevezze ki biztosait: a császár is hasonlót fog tenni. Ezek létezéséről a fejedelem nem birt tudomással: szivesen kinevezi biztosait, ha megkapja a szükséges adatokat, s azonnal közölni fogja azokat a rendekkel [2])

Rákóczy, részint hogy fia György irányában kedvezően hangolja a portát, s ennek jövendő megválasztására nézve előkészítse az utakat, részint hogy a szövetségesekkel leendő kiegyezésének akadályait elhárítsa [3]), az adóval s ajándékokkal Seredy Istvánt már octóberben beindítá a portára: ki nov. 1-én érkezett meg s már e hó 4-én fogadtatott a nagyvezér által. Vitt magával a szövetséges államok követeihez is leveleket, hogy a portánál szükséges engedélyt ezek is szorgalmazzák. A mire Rákóczy ezúttal épített, az Baner merész terve volt, ki Guebriant franczia tábornokkal egyesülve, Regensburg ellen indúlt, hogy azt véletlen támadással hatalmába kerítve, egyenesen Bécs ellen menjen. Ha a terv sikerűl, Rákóczy is kész lett volna megkötni a szövetséget s Felső-Magyarországba nyomúlni.

»A római birodalom — izeni Esterházy Rákóczynak, — ha hajol is, nehezen dűl el.« Tudta ezt Rákóczy is, nem is hagyta számításán kivűl: de a hét megye visszaszerzését politikai szükségnek tartá s a kedvező alkalmat nem akarta elszalasztani. Seredy találkozott a franczia és hollandi követekkel s ezekkel közösen »futották a portát.« Magának is több izben volt kihallgatása, utoljára dec. elején. Az ifjú György megerő-

[1]) L. Rákóczy György családi levelezése. Bornemisza és Ibrányi jelentései a fejedelemasszony utazásáról megvannak az orsz. ltárban.

[2]) L. Törv. és Okiratok XXXIII.

[3]) Winter Bálint, svéd ezredes. 1640. sept. 6-iki menedék levele Rákóczy követei számára, (Okmánytár 34. l.)

sítésére nézve pecsétes levél kell a három nemzettől, mondá ez, s a szövetkezés ügye is függőben tartatott. Dec. 3-án indúlt a követ haza. [1])

Rákóczy e törekvése nem maradt egészen titokban s midőn dec. elején Bogády, mint a fejedelem követe megfordúlt Esterházynál, ez megragadta az alkalmat, hogy dec. 12-én egy erős hangú izenettel intse a fejedelmet felhagyni törekvéseivel. Élesen megtámadta, a miért a jezsuitákat üldözi: s ugyanakkor szidta a magyarországi protestánsokat, kik nem hagyják magukat üldöztetni. Kikelt a tavaszi országgyűlés azon határozata ellen, hogy elrendelé a Kraszna vizét Ecsed alól levezetni, s ez ügyben a két ország részéről bizottságot kiván kineveztetni. Panaszkodik, hogy nincs jó confidentia köztük: szeretné azt helyreállíttatni. Küldjön hát Rákóczy hozzá olyan embert, »kinek ő is hihetne.« Kívánta azt: hogy jószágából ő is adjon hadakat a császárnak. Hire jár, hogy ő felsége ellenségeivel levelez — de ő ezt nem hiszi. A sok egyenetlenség — panaszkodott — a hazára végveszélyt hozhat. [2])

Bogádyval körűlbelől egy időben érhetett hozzá Seredy s vele a kaftánt hozó főcsausz. Hogy a mitől Esterházy tartott, az még nem következett be, az nem az ő jó tanácsain múlt. Baner törekvése bevenni Regensburgot, meghiusúlt, s így a svéd-franczia hadak Ausztriába nyomulása elmaradt. Ily körülmények közt a támadásról sem lehetett szó.

VI.

Az orvok és rablók üldözésére vonatkozó törvényeket a múlt évi országgyűlés oda módosítá, hogy azok nem minden évben, hanem csak két-három évenként hajtassék végre. Ez engedély alapján 1641-ik év tavasz kezdetén azok kergetése újra megkezdetett. [3])

De e gyűlés tárgyai közűl egy pár még mindig függőben volt, tárgyalások folyván ezek felett a fejedelem s nádor közt. A Bogádytól küldött izenet következtében ugyanis Rákóczy

[1]) Levelek és Okiratok 639—43. ll.
[2]) L. Törv. és Okiratok XXXIV.
[3]) L. Törv. és Okiratok XXXV.

válaszával Bornemisza Pált a nádorhoz küldé. Követségének egyik pontja a Kraszna vizének levezetésére vonatkozott: a nádor félvén, hogy Ecsed főerősségét képező láp — melyet Kraszna táplált — szárazon maradván, az erőd is elveszti jellegét, ismételve figyelmeztette Rákóczyt, hogy azt egyoldalúlag a másik fél beleegyezése nélkül nem teheti.

A jezsuiták mellett is szót emelt. Egy ezek közül katonaruhában járt szerteszét, számuk különben is megszaporodott: s a fejedelem ez eset által figyelmessé lévén, többeket kiutasított az országból. Esterházy most közbevetette magát érdekükben, s atyja példájára hivatkozva, kérte őt, hogy megszorító rendeleteit vonja vissza.

Szót emelt a munkácsi vladika ügyében is. Ez Tarasovics Bazil, egy tudományos és erélyes férfi volt, kit Munkács vidéke és Mármarosmegye görög püspökévé 1634. jan. 5-én Rákóczy erősített meg.[1]) A püspök buzgó unionista volt, ki erősebb eszközöktől sem riadt vissza, midőn arról volt szó, hogy keleti vallású hivei közt az uniót terjeszsze. Mint Homonnai János hitte ezért, de mint Balling állítja, erőszakoskodásai miatt, minthogy szokatlan adót vetett hiveire, s kik ezért panaszt emeltek, azokat egyházi átok alá vetette, pénzét pedig Lengyelországba küldte, elfogatta s a munkácsi börtönbe vetette (1640. nov.). Homonnai Ballinghoz fordúlt, de szabadon bocsátását nem nyerhetvén meg,[2]) a nádorhoz, császárhoz folyamodott. Ez febr. 22-ről irt Rákóczynak, a nádor pedig Bornemiszának adta utasításba, hogy a vladika kiszabadítását eszközölje ki, Balling pedig »ne igazgassa hiteket ő, az, ki úgy hiszem és ösmerem az embert, maga hitihez sem sokat tud.«[3]) Rákóczy, tekintve, hogy e tárgyban Ferdinánd újabb követe Eőssy érkezett hozzá, végre hosszas tárgyalás után, ez úttal szabadon bocsátotta.[4])

Rákóczy 1641. april 23-ára Fejérvárra országgyűlést hirdetett.

[1]) Basilovics I. k. 60—62. ll.

[2]) Balling 1640. nov. 12., Homonnai 1641. jan. 16-iki, Balling jan. 18-iki s marc. 30-iki levelei az orsz. ltárban.

[3]) L. Törv. és Okiratok XXXVI.

[4]) L. az Eőssynek adott utasítást (melynek eredetije megvan az Actorum Palatini III-ik kötetében) Basilovicsnak több e tárgyra vonatkozó irattal.

A rendek a fejedelem üdvözlésére maj. 25-én Pécsy Simont, Haller Gábort és Bethlen Jánost küldék, s másnap Rákóczy is leküldé propositióit Rhédey és Szalánczy által. Mint rendesen, a gyüléssel kapcsolatosan terminus is tartatott, melyen Cseffei az itélőmester maj. 5-én nagy betegen jelent meg. A nóta perek egész sora volt ismét kitűzve, de az ország elhatározta, hogy ezek akkor, ha egyik itélőmester nincs a gyülésben jelen (ha az szintén a városban volna is), nóta perben ne határozhassanak. Nótára ezúttal meg voltak idézve Wesselényi István, Barcsay Zsigmondné, Listiusné, Gyulafi Sámuelné az árenda meg nem adásáért, a partium director által, továbbá Mindszenti Gábor, Bánffy Miklós »ángyával Bánffy Kristófnéval való paráznaságért, item sodomiért Bánffy Kristófnét s többeket.« Egy citatio az Ébeni Istváné, melyet öcscse László intézett ellene, leszállíttatott.

A rendek válaszát a fejedelem postulatumira Haller Péter maj. 10-én vitte az udvarhoz, [1]) s ezek lassanként a többi tárgyalásokkal is elkészültek.

Mindenekelőtt megszavazták a szokott évi adót 20 frtban s pótlékúl a várak épitésére szükséges közmunka váltságáúl 2 frtot portánként.

A harminczad jövedelmét megkárosítók ellen 1637-ben hozott törvényt megújíták s még szigorúbbá tették. Az ilyentől ne csak a marhát foglalják le, hanem 15-öd napra lássák is el ügyét. A ki az ilyen emberrel egy kézre játszik, az is itéltessék el rövid folyamú perrel.

A rézbányákhoz szükséges fa a fennálló törvények szerint szolgáltassék ki.

A gonosztevők ellen mindenütt, de főként Várad és Jenő környékén, szigorúan járjanak el. Sőt azok is, kik ezeknek kedveznek, szigorú büntetés alá vonassanak. Érdekében állott a fejedelemnek a rendet főként e vidéken, hol fia György kapitány volt, fenntartani, biztosítni.

Azon oláh papok, kik más valláshoz tartozó feleket összeesketnek, büntettessenek meg.

Törvényt hoztak a paráznák megbüntetésére.

---

[1]) Haller Gábor Naplója 69—70. ll.

Az aknákról a sót azoknak, kiket az megillet, a maga módja szerint adják ki.

Sok visszaélés fordúlt elő utolsó időben, főként a részeken. Magyarországi fennhatóság alá tartozó emberek jószágokat foglaltak el, jobbágyokat hajtottak el s ezek a másik félnél menedéket találtak. Sőt megtörtént, hogy a panaszos felet üldözték. Elhatározák, hogy követséget küldenek a császárhoz, mely kérje, hogy a két fél részéről összeállítandó bizottság tartson ez ügyben vizsgálatot s a bűnösök büntettessenek meg.

Eltilták a váradi dézmásokat, hogy a népet ne sanyargassák: az ilyenek büntettessenek meg.

A mármarosi oláhok s oroszok által elkövetett visszaéléseket vizsgálják meg. Ugyanott a postálkodásra bizonyos embereket válaszszanak.

A székelyföldről két Oláhországba ellopott lovak nyomait az eddig fennálló mód szerint a szokott helyeken ott is kergessék.

Lopott jószágok nyomait, korábbi törvények értelmében, Aranyosszéken is szabad kergetni.

Kraszna vizének levezetése ügyében nevezzen ki a fejedelem új bizottságot.

E törvényeket a fejedelem maj. 14-én erősítette meg. [1])

Még jóformán tárgyaltak a rendek, midőn hír érkezett, hogy a szilisztriai pasa átköltözött a Dunán s Lupul is készülődik Máté vajda ellen. E körülmény Rákóczyt is hadfölkelési rendelet kiadására birta: de a mely csak mustra megtartására s készenlételre szorítkozott — tényleges táborba szállásra ezuttal sor nem került. [2]) Rákóczy követeket küldött Lupulhoz, Sulyok Istvánt s Dániel Jánost s a dolog ez úttal kiegyenlíttetett. [3])

Annál acutabbá lett a fejedelem és nádor közti meghasonlás. Mind a Bogádytól, mind a Bornemiszától küldött izenet keserű ízt, fullánkot hagyott Rákóczy szivében. Az érdes hang, mely azokon elömlik, a törekvés, hogy minden jövendőbeli eshetőségért a fejedelmet tegye felelőssé, a vád, hogy a bekövetkezhető török veszélyt ő fogja az országra hozni, s a jó corre-

[1]) L. Törv. és Okiratok XXXVII.

[2]) Haller 70. l.

[3]) Török-Magyarkori Á. o. III. 66—70. ll.

spondentia örve alatt ajánlott gyógyszer, hogy alázza meg magát, mélyen bántá Rákóczyt. »Réz Andrást Jakusithhoz küldé panaszaival.« Már fenyegeti is a nádor — izené neki — hogy ha a birodalmi ügyek tisztába jőnek, a császár ellene fog menni. Ő pedig jobbnak látná, ha a császár megtartaná a bécsi békét s az elfoglalt templomokat visszaadná. Hogy pedig a török nincs jó indúlattal, mutatja a Lengyelországgal kötött béke, melynek egyik pontja szerint megigérte a király, hogy Lengyelországban a toborzástól el fogja őtet tiltani.[1]) Ő pedig kéri a császárt, tiltsa el a nádort, hogy a török hireket ne beszélje ki; általában pedig, ha közölnek is vele török hírt, ne árúlják el, hogy tőle vannak.[2])

A nádor pedig maga módja szerint felelt e vádakra: nem egyenesen a fejedelemnek, hanem Kornis Sigmond útján. Szemrehányásokat tett, hogy Rákóczy nem is irt neki, pedig most igazán szükség volna az egyetértésre.[3])

De hogyan érhették volna el ezt az óhajtott — de csak szóval óhajtott egyetértést, mikor egészen ellenkező úton haladtak.

VII.

A váradi kapitányság ifj. Rákóczy Györgyre nézve nemcsak bizalmi állás, közigazgatási iskola, hanem valóságos »gradus akart lenni ad Parnassum.« Itt tanúlja megismerni az életet, szerezzen önállóságot, teremtsen magának kört: szóval itt egyengesse útját fejedelemmé választatásának. Mutassa meg a hazafiaknak, hogy az ország e fontos positiójún megállja helyét, s tegye magát kedveltté a török szomszédok előtt, kikre mégis hallgattak a portán.

S ez nem kisebb fontosságú része volt feladatának. Mert a váradi kapitány erélye útját állhatta a határszéli villongásoknak, az orvok gyakori rablásainak, megfékezhette a rablókat. Az utolsó országgyűlések szigorú törvényei épen arra

[1]) Jakusith veszprémi püspök 1641. apr. 9-én irt levele a császárnak, az orsz. ltárban.

[2]) Ugyan annak máj. 10-iki levele a császárhoz. (U. o.)

[3]) Esterházy 1641. jun. 6-án Kornis Sigmondnak irt levele. (Bekénél 84. s köv. ll.)

czéloztak, hogy az új kapitány e feladata megkönnyíttessék s a követeknek és kapitihának egyik feladata az volt, hogy a kajmekám és vezérek figyelmét ez eredményre felhivják — mit ezek nem is mulasztottak el megtenni.

1641. oct. 4-én — tehát aránylag elég korán — főkövetévé, ki az adó beszolgáltatta, Seredyt s új kapitihává, ki Sebessyt felváltsa, Rácz Istvánt nevezte ki a fejedelem. [1]) Meg voltak azzal is bizva, hogy ifjú György valószinű megválasztatásának útját egyengessék, igyekezzenek ez eshetőséggel szemben jól hangolni a portát s az adandó ajándékokra nézve némi megállapodás félét hozni létre.

Nem volt könnyű feladat. »Sok karban forgott az.« Ilyesmi kedvezményt szerettek a díván-ülő vezérek lehetőleg kizsákmányolni. S daczára hogy a vezér »jól és kedvesen mutatta előbbi jó akaratját« [2]), hetek teltek el, míg egészen megnyugtató választ írhattak Rákóczynak. Dec. 17-re a dolog végbe ment s a jó hírrel előre küldék Maurert. [3]) Az adandó összeget tizenháromezer tallérban végezték el, melyet az új ünnepélyes követség fog beszolgáltatni. Seredy, egy főkapucsi basa kiséretében, néhány nap múlva visszaindúlt s már január közepén haza érkezett. [4])

Most hát Rákóczy el volt határozva a választást otthon is végrehajtani, s e czélból a szokottnál jóval korábban febr. 16-ára Fejérvárra országgyűlést hirdetett. Nem kis aggodalmat okozott a császáriaknak az országgyűlésnek ily szokatlan időben kitüzése. Ugyanis hosszas előleges tárgyalások után épen ebben az időben vették kezdetöket a lejárt béke megújítására vonatkozó egyezkedések a török és római császár biztosai közt: kik attól tartottak, hogy Rákóczy Bethlen példáját követve, saját követei oda küldése által akar azok folyamára befolyást gyakorolni. [5])

---

[1]) A Seredynek adott főutasítás (Török-Magyarkori Á. O. III. 81. s köv. ll.) A titkos utasítás még lappang, (U. o. 86. s köv. ll. a Rácznak adott utasítás).

[2]) Levelek és Okiratok 637. l. Sebessy dec. 3-iki levele.

[3]) Ugyanott 648. l.

[4]) Ugyanott 649. l.

[5]) L. Törvények és Okiratok XXXIX.

Ez aggodalom alaptalannak bizonyúlt be: semmi nem történt a gyűlésen, mi a fejedelem hasonló tervére mutatott volna.

A mint az országgyűlés tagjai Fejérvárra érkeztek, febr. 17-én a fejedelem egymásután maga elé hivatta a tanácsurakat, a főispánokat s tisztviselőket, a regalistákat, követeket s tervét, hogy fiát utódává választatja, mindenik renddel közölte. Kétségtelenül nem egy volt, ki nehezen tudta ezt a szabad választás féltett jogával megegyeztetni: de egy sem akadt, ki ezt nyiltan ki merte volna mondani.[1]) Igy előkészítvén a dolgot, Kornis Zsigmond által 19-én beküldötte a fejedelmi előterjesztéseket s azok élén fiának Györgynek utódjává választását. A választás egyenlő értelemből »minden contradictió nélkül« azonnal megtörtént, s a mint azt egy küldöttség megvitte a fejedelemnek, hozzáfogtak a választási feltételek elkészítéséhez.

A váradi kapitány marcz. 3-án érkezett Fejérvárra. Az egész ország elébe ment a Fejérvár előtti térre. Legelébb testvére Zsigmond üdvözölte, ki az udvari had élén ment ki. Azután Kornis Zsigmond köszöntötte az ország nevében. Másnap a székesegyházban megtörtént a beigtatás. A választási feltételek 14 pontban már elkészültek. A már a korábbi választások alkalmával elfogadott feltételek voltak azok, s az ország, a nemesség s a három nemzet jogainak s kiváltságainak megtartására, a tanácsurak felelősségére, az országgyűlési tárgyalások szabadságára vonatkoztak: csak hogy az első pont arra kötelezte a fejedelmet, hogy míg atyja él, a kormányzási ügyekbe nem elegyedik, s atyja fejedelmi méltóságát tiszteletben tartja, továbbá, hogy Bethlen István adományait érvényben tartja. Ezekre az új fejedelem megesküdött: az esküformát Kassay István olvasta s az új fejedelem utána mondta. Az ünnepélyt isteni tisztelet fejezte be, az egyházi beszédet a püspök tartotta. Délben a fejedelemnél díszebéd volt — a következő napokon az ifjú fejedelem adott. Marcz. 6-án megválasztották portai követekké: Seredyt, Sulyok Istvánt, Basa Tamást s a szászvárosi királybirót, kik az athname és többi

[1]) Haller maga is említi naplójában 76. l.

jelvények kiadását szorgalmazzák s elkészítették a szultánhoz beadandó felterjesztést. [1])

Ez alatt a törvénykezési ügyek is letárgyaltattak s az articulusok is meghozattak. Az előbbiek közt nagy feltünést okozott Mindszenti Gábor ügye, ki Doboka vármegye főispánja, tanácsúr volt. Már a múlt gyűlés is megidézték, s most ismét felvették ügyét. A hadfölkelési rendeletet nem hajtotta végre s e miatt a tábla büntetést szabott rá. Az ügy a rendek elé terjesztetett, kik közbevetették magukat a fejedelemnél. De eredménytelenül: Rákóczy a fegyelem megtartása érdekében példát akart mutatni, s nem kegyelmezett meg neki. [2]) A büntetéstől azonban a pár nappal utóbb, marcz. 13-án, bekövetkezett halála megmenté. [3])

Az articulusok sorát a szokásos bevezetés után a conditiók nyitották meg, s csak azután következtek a törvények. Legelébb a czégéres vétkekben élők, (valószinűleg sodomiták) jelesül Cserényi György és Biró István ellen hoztak törvényt.

Egy korábbi határozattal felkérték a fejedelmet, hogy a perfolytatás szabadságát ne korlátozza az által, hogy a törvénykezésben személyesen részt vesz. Most eltörölték az erre vonatkozó törvényt — kivéve a fiscus ügyeit.

Kivetették az évi adót portánként 20 frtban s a végházak építésére szükséges közmunkaváltságát hasonlag portánként 2 frtban.

Eltilták az oláh püspököt, hogy tudatlan paraszt oláh jobbágyokat fizetésért papokká ne tehessen.

Hunyadmegyei oláhok nemesi előjogokat feleségeik után ne bitoroljanak.

A mármarosi nemesek nem kötelesek postalovakat adni, s a szegénység marháját, szekerét ne vigyék tovább. Általában a postálkodásra vonatkozó rendszabályok mindenütt pontosan tartassanak meg. Hasonlag a szászokat sem szabad 200 frt büntetés terhe alatt postaló adásra kényszeritni.

[1]) L. Törv. és okiratok XL. a)

[2]) Haller Naplója 76—77. ll.

[3]) Özvegye Pécsy Erzsébet marcz. 27-én meghivja a fejedelmet emetésére. (Eredeti az orsz. ltárban.) E meghivó a 35 éves férfi halálát tmarcz. 13-ára teszi.

A nemes ember akárminő természetű földet szánt is, az után nem tartozik dézmát adni.

Szabályozták a szászok s nemesek közti perlekedés módjait.

A moldvaiak Beszterczevidék környékén a határ egy részét elfoglalván, miután a vajda a fejedelem megtalálására sem bocsátotta vissza az elfoglalt területet, ez ügyben az ország fog hozzá követséget küldeni.

Ifjú Rákóczy Györgynek a hűségi esküt az ország szokott módon tartozik letenni. [1])

Meghatározák a törvénytelenül elfoglalt birtokok visszaszolgáltatásának módozatait.

Az ellopott marhák nyomait a felsőjárai pusztán is lehet tovább nyomozni.

A törvényeket Rákóczy maj. 9-én szentesítette. [2])

Pár héttel a gyűlés eloszlása után, maj. 24-én, Erdély egyik legrégibb és legtapasztaltabb államférfia: Tholdalagi Mihály meghalt s apr. 27-én Fehérvárt a cath. templomban eltemették. [3])

A mint marcz. 4-én az ifjú fejedelem beigtatása megtörtént, az öreg fejedelem azonnal posta követ útján értesítette erről a nagyvezért [4]), s nem sokkal utóbb elkészítette a szultán számára az ajándékokat s a követeket útnak indította, utasítván őket, hogy teljes tehetségökkel azon legyenek, hogy a portán elégedjenek meg ez ajándékokkal s a confirmatióért pénzt ne követeljenek, nehogy ebből is az a visszaélés keletkezzék, hogy az országnak »nagy summa pénzen kellessék megvenni a confirmatiót, kit ha egyszer nyakába varrhatnak az országnak, soha *bizony* le nem hagyják.« [5])

A követek maj. 3-án érkeztek meg s harmadnap múlva a vezér már fogadta is őket. Formaszerinti alkudozást kezdett

---

[1]) Az eskü mintáját l. Török-Magyarkori Á. O. III. 97. l.

[2]) L. Törv. és Okiratok XL. b)

[3]) Haller 77-ik l.

[4]) Levelek és okiratok 657. Az előleges portakövet Dániel Ferencz volt, ki apr. 15-én volt a vezérnél kihallgatáson s szívesen fogadtatott. (U. o. 663. l.)

[5]) Levelek és Okiratok 666. l.

velök; az ajándékok mellett pénzt is követelvén tőlök. Hijában szabadkoztak a követek, végre be kellett vallaniok, hogy hoztak magukkal.[1]) Azután a megerősítés módozatai felett tanácskoztak, miközben a portán nehézségül hozták fel, hogy szultán Szulimán athnaméja szerint csak a fejedelem halála után választanak új fejedelmet s az athnamét és jelvényeket csak akkor adják ki. Sőt még újabb követeléssel is álltak elő: emelje a fejedelem az adót a régi mód szerint 15,000 aranyra.[2])

Maj. 16-án újabban fogadta a vezér a követeket. Zászlót, botot, kardot, süveget, kaftánt küldenek főkövettel — de lovat nem adnak s athnamét sem, e helyett csak berátot[3]) s végre 18-án a szultán elé vezettettek. Még egyszer — maj. 22-én — voltak szemben a vezérrel, de minden törekvésük, hogy formaszerinti athnámét nyerjenek, meghiusúlt. Bizonyos idegenséggel viseltettek a törekvés iránt, hogy ifjú Györgyöt még atyja életében megerősítsék — attól tartottak, hogy az öreg Rákóczy végleg resignálja fiának Erdélyt s maga, mint a német császár alattvalója, Felső-Magyarországot veszi át.

Komolyan maguk sem hitték, de ürügynek mégis elég volt, hogy a fejedelem kivánatait egészen ne teljesítsék. A jelvényekkel — melyek közül a ló elmaradt — s az athnámét helyettesítő beráttal[4]) Memhet kapucsi basa küldetett Fejérvárra. Rákóczy, ki épen ez időben fogott hozzá országgyűlési határozat alapján az országháza építéséhez,[5]) megtette a szükséges intézkedéseket, hogy a török követ ünnepélyesen fogadtassék.[6]) Jul. 8-án érkezett meg: s üdvözöltetett a Fehérvár előtti téren, az e czélra meghivott rendek által. Rákóczy másnap kihallgatáson fogadta, átvette a leveleket, s tiszteletére díszebédet adott. Utolsó kihallgatása jul. 12-én volt — s Rákóczy nem is mulasztotta el panaszait közölni vele. Erdély, mondá,

[1]) Serédy máj. 6-iki s Maurer maj. 8-iki jelentései. (Török-Magyarkori Á. O. III. 99—104. ll.)

[2]) Rácz máj. 15-iki jelentése. (U. o. 105—8. ll,)

[3]) Levelek és Okiratok 674. l.

[4]) E berátok közölve vannak (Török-Magyarkori Á. O. III. 116—120. ll.)

[5]) L. Törv. és Okiratok XLI.

[6]) L. Törv. és Okiratok XLII.

ingyen szolgálja a portát s még adót is ád: több tekintetet érdemelt volna a nagyvezértől. [1])

Erre az időre esik s részben a kapucsi basának Erdélyben léte alatt folytak a hivatalos tárgyalások egy irodalmi polemia felett, melynek messze kiható következményei lettek. 1637. aug. 15-én Rákóczy fiai ünnepélyesen confirmaltak a fehérvári templomban, s ez alkalomból Keresztury Pál, az udvari iskola igazgatója, az Agendát »Csecsemő keresztyén« czím alatt Fejérvártt 1638-ban kiadta. Jó későre 1640-ben Hajnal Mátyás nagyszombati jezsuita közzétette válaszát e munkára »Kitett Czégér« czím alatt — de nevének elhallgatásával. A dolog bántotta Rákóczyt s elégtételért a császárhoz fordúlt. Ez egy, a megyékhez intézett körlevélben a munka beszedését parancsolta s Rákóczynak is megigérte, hogy az anonym szerző nevét meg fogja tudni, s azt meg is bünteti [2]). De Keresztury »Felserdült keresztyén« czím alatt felelt rá s ha Hajnal Mátyás Esterházy udvari papja azzal kereste ura kedvét, hogy mennél több gonoszságot s gúnyt vegyítsen könyvébe: Keresztury a Rákóczy udvari professora sem maradt hátrább — s így egyik a másikat kifizetvén, a dolog minden következmény nélkül maradt. Midőn 1641-ben Lorántffy Zsuzsánna anthologiája »Mózes és a próféták« czím alatt 1641-ben megjelent, a polemia még élesebb színt öltött. »Nova Transsylvanica« czím alatt, ismét egy anonym szerző, tán ismét Hajnal, egy éles gúnyiratot adott ki. Már akkor Báthory Zsófia a György úr menyasszonya volt, s nem valószinűtlen a feltevés, hogy e körülménynek is része volt a polemia felidézésében. A mint Rákóczy hírt vett a munkáról, Bogády Andrást azonnal Kis-Martonba, Bécsbe küldé, hogy elégtételt kérjen. [3]) Annyi kiderült, hogy a munka bécsi vagy nagyszombati nyomtatvány s Rákóczy gyanakodott, hogy Esterházynak is van része benne. »Inkább megvetésre méltó — válaszolt a császár Bogády által — mint komolyan számbavcendő, de vonzalmunk jeléül megfogjuk tenni a szükséges intézkedéseket,« [4]) s egy 1642. aug. 5-én

[1]) Haller 79. Levelek és Okiratok 678.

[2]) Lippay György 1640. jul. 11-én kelt levele. (Orsz. ltár.)

[3]) Rákóczy apr. 11-iki levele (Orsz. ltár.)

[4]) Sárospataki Füzetek 1866. 678. l.

kelt rendelettel el is koboztatá a könyvet. Azonban Keresztury ismét felszólítatlanúl síkra szállott s »Tálio« czím alatt választ adott ki, mely úgy látszik, él és mocskolódás tekintetében nem maradt mögötte az első munkának.[1]) Rákóczy, hogy a császár által adandó elégtételnek a felelet útját ne állja, beszedette a példányokat. Mindamellett hosszabb tárgyalás után sem nyert semmi elégtételt.[2])

Nem e feszült viszonyok következtében, melyek békés kiegyenlítését nem tartá lehetetlennek, hanem egészen más okokból Rákóczy jul. 13. elrendeli, hogy mindenki készen várja a táborba szállásra vonatkozó parancsot.[3]) Ez intézkedést Lupul rezgelődése s az Erdély és Moldva közt fennforgó határvillongások tették szükségessé. Nem elég, hogy bojárjai Besztercze vidékén az erdélyi határ egy részét elfoglalták, martalóczai Oláhországba is beütöttek s egy csomó marhát elhajtottak, s alattvalói közűl többeket sebbe ejtettek. Küldtek ugyan rá parancsot a portáról, mely hasonló merénytől eltiltá:[4]) de kevés eredménynyel. Az ilyen parancs Lupulnál csak ideig-óráig szokott használni.

Az erdélyi határvillongás ügye is eldőlt. Moldva felől a rablók és dugárúsok fékentartása végett még Bethlen építtetett erődöket, ezeket Lupul szerette volna lerontani, s erre a portán meg is tette a lépéseket. A határjárási bizottság, melyet a tavaszi országgyűlés kiküldött, a moldvai biztosokkal egyetértve, szabályozta régi alapon a két ország határait.[5]) A béke ez évben, daczára hogy egy Azak ostromára kirendelt had a határszéleken megjelent, s azokhoz oláh erőknek is kellett csatlakozni, nem zavartatott meg.[6])

VIII.

Az 1642-ik év tavaszán a németországi háborúban váratlan és meglepő fordúlat állott be. A szövetséges hadak

[1]) Könyvszemle 1881. 225. l. (Sárosp. Füz. i. h. 679. l.)
[2]) Loránffy Zsuzsánna 23—6. ll. Könyvszemle 1883. évf.
[3]) Haller 79.
[4]) Levelek és Okiratok 668., 672., 678. ll.
[5]) Levelek és Okiratok 682—4., 691., 693. ll.
[6]) L. Törvények és Okiratok XLVI.

vezényletét Torstenson vette át. Pár hó alatt az Elbétől Olmützig nyomúlt elő, oly gyorsasággal és biztossággal, mely e megtört és beteg ember részéről mindenkit meglepett. Rákóczy e hadműveletekről gyors és biztos értesítéseket kapott. Reményei ismét éledni kezdettek s hogy a háborúban neki is része lesz, már csak idő kérdésének tartá. Egyik előkészítő intézkedése volt, hogy aug. 1-én Fejérvárra részgyűlést hirdetett [1]) s azokra a mesterembereket is meghivatta a limitatió megtartása végett, mely minden bekövetkezhető esélylyel szemben az árúk árát szabályozza. Nem akart új limitatiót, hanem az 1627-iki Bethlen Gábor-félét fogadta el s adta ki, a limitatió inspectorivá Erdélyben a város biráit s a részeken az alispánt s közügyigazgatót tevén. [2]) A szászok, úgy látszik a szebeni aranyműves czéhmesternek Riemer Györgynek elítélését — ki a fejedelem ellen azért, mert a feldolgozandó nemes érczet pontosan megmérte, szitkokban tört ki — zokon vették [3]) s megtagadták az árszabáshoz járúlásukat. Hosszasan folyt a tárgyalás velök, míg végre oct. 24-én [4]) maga az universitás készítette el belőle s adta ki a szász czéhekre vonatkozó limitatiót. [5])

Ez alatt a svédekkel leendő szövetkezés ügye gyorsan haladt a megvalósulás stádiuma felé, Torstenson Olmütz bevétele után két ezredesét Dorflingket és Plettenbergket (jul. 29.) Erdélybe küldé a szövetkezési tárgyalások megújítása végett. [6]) Aug. második felében lengyel ruhába öltözve értek Erdélybe, [7]) s nagyjában elkészítették a Rákóczyval kötendő szövetség pontozatait, [8]) s e követekkel együtt ő is kiküldötte a maga meg-

[1]) Krauss »Auf prima Novembris« mondja, de világos tévedéssel, 1-a Augusti helyett.

[2]) L. Törvények és Okiratok XLIV.

[3]) 1642. apr. 17-én történt. Elkobzott javai Bisterfeldnek adattak. (Krauss 137. Gunesch 18.)

[4]) Gunesch 19. V. ö. Kraussal i. h.

[5]) L. Törv. és Okiratok XLVII.

[6]) Okmánytár I. Rákóczy György szövetkezései Történetéhez 25. l. közölve Tortenson levele.

[7]) L. Törv. és Okiratok XLV.

[8]) L. I. Rákóczy Gy. és a Diplomaczia 19. l. s az Okmánytár 435. s köv. ll.

bizottját. De a viszonyok hatalma s a háború fordúlata miatt e szövetség akkor nem valósúlhatott.

IX.

Öreg Rákóczy György nem szivesen ugyan s kedve ellen, de mégis beleegyezett, hogy fia György 1641-ben, tehát még mint váradi kapitány jegyet váltson Báthory Zsófiával, a Báthory András és Zakreska Anna gazdag és szép leányával, kinek kettős hozománya a Báthory család roppant vagyona és Báthory név nymbusa volt. Valláskülönbség miatt ellenzette azt, de meggátolni az ifjak vonzalma s szerelme miatt nem volt képes. 1642. nyarán kezdett a dolog a megvalósúlás stadiumához közeledni. 1642. junius 5-én egyik legmeghittebb s legbizalmasabb államférfiát Jármy Ferenczet kiküldötte Lengyelországba a királyhoz, hogy tegyen jelentést neki ez eljegyzésről s eszközölje ki, hogy mentse fel a király Báthory Zsófiát a lengyel-alattvalói eskü letételének kötelezettsége alól [1]) s midőn néhány hét mulva kedvező válaszszal tért vissza, aug. 3-án újra kiküldte a tárgyalások befejezése végett. [2]) Az év többi része is jobbadán lakodalmi előkészületekkel telt el, melynek határnapjává 1643. febr. 3-ára tüzetett ki: [3]) Gondja volt, hogy mindazon államok fejei, melyekkel összeköttetésben állt: a római császár, a lengyel király, velenczei doge, az oláh vajdák, lengyel s magyarországi főurak, a német fejedelmek, kurlandi herczeg rangjukhoz mért meghivókat nyerjenek: postáit, ügynökeit ezekkel mindenfelé idejekorán elindította.

A portai követség is, melyet a Szent-Demeter-napi adóval útnak indított, kapott ez irányban utasítást.

Főkövetévé Szalánczy Istvánt nevezte ki. Ez el is jutott Tergovistig, de ott megbetegedvén, kénytelen volt visszatérni: [4]) s helyette nagy gyorsan Kőrössy Istvánt indította el. A kapitihaságot, ki Ráczot ezúttal felváltandó volt, Réthyre bizta. [5])

[1]) Az utasítás eredetije a Dózsa család birtokában.

[2]) Az utasítás eredetije a gyula-fehérvári Batthyány ktárban. Nro 5. IV. 4. 322. sz.

[3]) L. Lorántfy Zsuzsánna 27. s köv. ll. részletesen s a család levelezése alapján leirva.

[4]) Török-Magyarkori Á. O. III. 158.

[5]) Levelek és Okiratok 711.

Minthogy ezek, Szalánczy betegsége következtében a bemenetellel elkéstek, Rácz a régi kapitiha az időközben beérkezett adót, az ajándékokon kivül, Maurerrel, mint az adót kisérő csapat vezetőjével, dec. 13-án beszolgáltatta.[1]) Dec. 27-én végre a fökövet is beérkezvén pótlólag beszolgáltatta az ajándékokat.[2])

Az ifju fejedelem eljegyzéséről Báthory Zsófiával Rákóczy György eleve tett jelentést a portán. A Báthory név ott jó hangzású volt, s ott György úrnak e magyar fejedelmi családba házasodását jobb szívvel vették, mintha valamely külföldi uralkodói házból hozott volna magának asszonyt. Azt azonban, hogy az esküvő febr. 3-án fog megtörténni, nem elébb csak 1643. jan. 8-án tudatta a portán:[3]) de mire e levél beért s tárgyalásba kerülhetett, Kőrösy már haza indult.

Itthon az időt menyegzői előkészületek foglalták el, s ha voltak a fejedelemnek aggodalmai, másra nem terjedt ki, mint a menyasszony áttérésére a protestáns vallásra, mely utolsó időig haladt. De ez már nem tarthatá fel a nászt, melyre annyi fejedelmi személy hivatott meg s melyet Rákóczy valóban fejedelmi fénnyel akart megünnepelni.[4])

A menyasszony Somlyón volt anyjával, hová jan. 25-én érkeztek meg Jakusith György egri püspök, a császár s Wesselényi Ferencz a nádor követei. Oda ért másnap Kornis Zsigmond is öt erdélyi főurral, kiket a fejedelem a menyasszony behozására küldött. Az összes vendégsereg a palotába gyülvén, Kornis a fejedelem s ország nevében meghivta a menyasszonyt s a vendégeket Fejérvárra, kinek Nyáry Bernát felelt. Jan. 28-án indult el az egész hosszú menet 18 hintón 200 gyalogtól kisérve s febr. 2-án estve ért Fehérvárra, hova Barlabán György a lengyel követ, a kozák hetmán, az oláh vajdák s más főurak és fejedelmi személyek követei már megérkeztek.

A város előtt sátor volt felvonva s a vőlegény itt várta be a menyasszony megérkezését. Az egész fényes menet megindult a városba, elől a menyasszony a vörös bársonyos s vont

[1]) Török-Magyarkori Á. O. III. 170.
[2]) Ugyanott 177.
[3]) Török-Magyarkori Á. O. III. 186.
[4]) L. tüzetesebben leirva Lorántfy Zsuzsánnában i. h.

aranyos díszhintóban, melyet hat kék, elől oroszlánmódra festett ló vont. A bokályházban az öreg fejedelem fogadta a násznépet, mely tőle a fejedelem asszonyhoz ment.

Febr. 3-án Geleji püspök két kálvinista superintendenssel s a szász püspökkel végezte az esketést, melyet az ajándékok átadása, díszebéd s estve táncz követett. Másnap megint díszebéd volt s ekkor a fejedelmi személyek ajándékait mutatták be. Febr. 5-én a catholicusok színjátékot adtak elő, s ebéd után a fejedelmi istállókat szemlélték meg. 6-án volt a bucsúebéd s másnap a vendégek eloszlottak. [1]) Különben természetes vala, hogy a hol annyi államférfi összegyűlt, a zajos mulatságok s szórakozás közt is találtak alkalmat politikai dolgokról beszélgetni. Igy Jakusith-tal: kinek leplezetlenül panaszolkodott Rákóczy a protestánsok magyarországi üldözéseiről, s azt az ajánlatot tette, hogy oszlassa el a császár e sérelmeket s ez által biztosítsa magának az ő és protestáns alattvalói közreműködését külföldi ellenségei ellen. [2])

Az nap, melyen Jakusith s a többi vendégek elutaztak, febr. 7-én, érkezett meg a kapucsi basa, ki az adó után járó kaftányokat hozta meg a fejedelemnek. [3])

A lakodalmas nép közül egy, Lónyay bizalmas izenetet is hozott a fejedelemnek: az aggódó nádor hazaszeretetére hivatkozva intette, hogy ne igyekezzék szakadást előidézni. Talán a válasz, melyet Rákóczy küldött, [4]) de még inkább a körülmény, hogy az ifjú fejedelem egy még teljesen át nem tért cath. nővel kötött frigyet, okozá, hogy az időt egészen alkalmasnak hitték Rákóczynál szót emelni a cath. vallás mellett. Marc. 15-én a fejedelem összehítta a rendeket Gyula-Fehérvárra apr. 24-ére: [5]) s Ferdinánd és Esterházy Őrsi Zsigmondot hozzá és az országgyűléshez küldötték követségben, utasításba adva, hogy igyekezzék a fejedelmet rávenni, hogy ne tiltsa el Magyarországon birtokos alattvalóit a szabad kimeneteltől, engedje meg, hogy

---

[1]) Lásd Törv. és Okiratok XLVIII. V. ö. Haller Naplója 82—84. Gunesch 19—22. ll., kik hasonlag igen érdekes részleteket közölnek.

[2]) L. Kéry jelentését oct. végéről.

[3]) Haller 84. l.

[4]) L. Törv. és Okiratok XLIX.

[5]) L. Törv. és Okiratok L.

az erdélyi cath. fiúk Bécsben tanúlhassanak, s ha nem akarná: fenyegesse megtorló szabályokkal. Ugyanez ügyben értekezzék az országgyűléssel is. [1])

A rendek már együtt ültek s javában folytak a tanácskozások, midőn Őrsi megérkezett. Maj. 11-én fogadta a fejedelem s mindjárt másnap felhivatta a rendeket, kijelentvén ezek előtt, hogy Őrsi azért jött, hogy eszközölje ki, hogy a császár számára lehessen a fejedelmi birtokokban toborzani. Őrsi ebbe nem nyugodott belé s kérte Rákóczyt, hogy engedje meg, hogy megbizó levelét maguknak a rendeknek kézbesíthesse. Rákóczy nem ellenzé s Őrsit saját díszhintóján vitette el az országgyűlésre. Barcsay Zsigmond vezette őt be díszes kisérettel (maj. 13.) hol ez utasítását a rendek elnökének kezébe adta. Itt is megkezdődtek a tárgyalások s a rendek válaszát irásban Haller Gábor kézbesítette neki. Még 19-én is tárgyalták azokat; de Őrsi itt is azt a választ nyerte, mit a fejedelemnél — a régi 1591. és 1594-iki határozatoktól nem állhatnak el a rendek s az erdélyi alattvalóknak nem engedhetni meg a szabad járáskelést a császár ditióiban, valamint a cath. ifjaknak sem engedhetik meg a jezsuita külföldi iskolákba menetelt.

Volt Őrsinek magánkihallgatása is a fejedelemnél. Itt hármat kért: 1. engedjen Rákóczy a császár kedvecért több szabadságot a catholicusoknak. 2. ne hallgasson ez ügyben professoraira s papjaira. 3. ne hallgasson a törökre. E bizalmas közlések hátulsó gondolata az volt, útját egyengetni annak, hogy a császár és Rákóczy közt bensőbb összeköttetés jöhessen létre — de a mit Rákóczy felelt, nem volt olyan, melyből e terv megvalósúlása létre jöhetett volna: Erdélyben nincsenek elnyomva a catholicusok. Hiszen főgenerálisa Kornis, egy csomó tanácsúr, főispán mind catholicusok. Professoraira, papjaira sem hallgat ő. A töröktől pedig több oka van a császárnak tartani.

De ha Őrsi a rendeknél s fejedelemnél nem is tudott czélt érni, annál több sikerrel járt el az ifjú fejedelemasszonynál. II. Rákóczy György is meghívta ebédre. Természetes volt, hogy itt a vallási viták ki nem maradhattak. Az ifjú fejedelem-

[1]) L. Törv. és Okiratok LII. a).

asszony már szinleg át volt térve a prot. vallásra, de lelkében még szított a régi hithez, s Őrsi kereste az alkalmat hatni rá, hogy ebben megmaradjon. Szóba került az is, hogy ő már felvette az úrvacsorát: nem tesz az semmit, mondá Őrsi, nincs abban semmi bűn. Jó ízűn megeszem én is a kenyeret hússal — csak szívében tartsa meg ősei hitét. Csak későn vette észre a dolgot az ifjú fejedelem s adott a társalgásnak más irányt.

Maj. 18-án kikapta Őrsi a választ a rendektől, azután a fejedelemtől s maj. 20-án Fejérvárról haza indult. [1])

Ez alatt a rendek is elkészültek a törvénykönyvvel.

A fejedelmet apr. 28-án Kornis Ferencz által üdvözölték, s ez másnap propositioit Haller István és Rákóczy Ferencz által küldte be a rendek közé. Az ország postulatumait maj. 4-én nyujtották be neki. Ezen gyűlés az országra nézve emlékezetes volt: ekkorra készült el az új országháza s a rendek első gyűlésüket maj. 8-án tartották benne: Serédyt küldvén a fejedelemhez, hogy az országháza építéséért a rendek köszönetét megvigye neki. Az új törvények már itt készültek. [2])

Az évi adót portánként 20 frtban állapíták meg, s a várépítési közmunka váltságát 2 frtban. Az adóhátralék a fiscus jószágaiban is adassék meg.

Jenő erődítése az ott kiütött zavarok miatt fennakadt. Ezek lecsendesítésére Kornis Zsigmondot és Bornemisza Pált küldték ki.

Megújították az 1625-iki VII. t.-czikket a latrok és orvok üldözése ügyében; sőt a gyanúba vett birtoktalan nemes letartóztatását is elrendelék.

Menedék levél nélkül külső országba senki sem mehet az 1633-iki törvény értelmében.

[1]) L. Törv. és Okiratok LII. b) c) d) e). A választ, melyet Rákóczy Őrsytől Esterházynak küldött, Horváth Mihály a Kismartoni Regestákban. (Magyar Tört. Tár IX-ik k. 95. l. Haller Gábor Naplója 85—6. ll.) Őrsy legatiójáról Esterházy jul. 3. irja: »Addit deinde Sigismundum Őrsy nuper sese apud principem optime gessisse et sua dexteritate et solita animositate plus negotium religionis cath. promovisse, quam eum qui ante ipsum solemnem legationem obivisset.« (Orsz. lt. Erd. cancellariai akták.)

[2]) Haller Gábor 85—6. ll.

Megújíták az 1632-iki V. articulust a belényesi rézbányákra beszolgáltatandó fák ügyében s a fiscus havasai ügyében határjárást rendeltek.

Szabályozák a dézmák beszedését.

A helységek közös birtokai haszonélvezetét nem a betelepedés száma, hanem a portiók aránya szerint vegyék a jogositottak igénybe.

A székelységen a lovak számára szánt közlegelőből a birtoktalanokat ne tiltsák el.

Az elfogott latrokat szállítsák a fiscus közellevő váraiba s pénzért ne adják ki. Az ecclesiák jószágain levő gonosztevőket ezen helyek kiváltságolt állása ne mentse fel a büntetés alól.

Az enyedi kastélyban levő üres kamarahelyek eladhatók.

A fiscalis javak ügyében megújíták az 1622-iki III. articulust.

A felelők (orvokért kezesek) intézvényét korábbi törvények alapján eltörlék.

A circálás elől megszökött latrok fogassanak el.

A fiscus teherhordó szekerei, postái és szabadosai járáskelését szabályozák.

A kereset alatt álló jobbágyok ha megszöknek, adassanak ki.

Az elbújdosott jobbágy, ha nemessé lett is, földesurának adassék ki.

A nemesség saját majorsága után nem tartozik harminczadot adni.

Azoknak, kik a háború vagy égés miatt donatióikat elvesztették, új adománylevél adatik.

A részeken levő hajdúság a törvények alól nem vonhatja ki magát.

Szabályozák a törökföldről partiumba való telepedésnek kérdését.

A partiumbeliek a császár birtokaiból sokat szenvednek. Minthogy a nádor a panaszokat igérete ellen sem orvosolja, intézkedjék a fejedelem.

A sóhordással foglalkozókat a harminczadosok ne zsarolják.

Az utolsó, birtoklás-igazoló bizottság alkalmával lefoglalt jószágok visszaadatnak.

Intézkedtek egyes székely helységek sérelmei orvoslása ügyében.

A fiscus jószágába szökött jobbágyak visszaadassanak.

Az Oláhországból Szörény vármegyébe telepedett emberek ott meglépesedvén, az országból itt szerzett birtokaiknak csak egy harmadát vihetik ki.

Gonosztevők nyomait a szászok közt a régi törvények értelmében nyomozhatni.

A törvényeket a fejedelem maj. 21-én erősítette meg. [1])

Mielőtt a rendek elbúcsuztak volna, a fejedelem nevében Kornis Zsigmond, Kassay István és Kemény János a fejedelem kisebbik fiát, Rákóczy Zsigmondot a székelyek generalisául ajánlotta: kinek megválasztása után Bethlen Jánost küldék a rendek a fejedelemhez üdvözölni. [2])

Rákóczy Zsigmond beiktatása új tisztébe ez év őszén Kornis Zsigmond, Haller István és Kemény János által nagy ünnepélylyel ment végbe. [3])

X.

Két héttel az előtt, hogy Eőrsy Fejérvárra érkezett, de akkor, midőn a rendek együtt voltak, jött — természetesen incognito — a fejedelemhez Torstensontól Szilésiából Strahlenből egy Nolde nevű követ, levelet hozván tőle, melylyel ez biztosítá a fejedelmet, hogy a múlt ősszel a két ezredestől küldött pontokat mindkét korona meg fogja erősítni, s hogy a porta engedélyének megszerzésére az ottani követek utasítást kaptak. [4])

[1]) L. Törvények és Okiratok LI.

[2]) Haller Naplája 86.

[3]) L. Törvények és Okiratok LVI.

[4]) Katona Hist. Er. XXXII. 237. azt irja »tssi Racocius asserat se necdum in societatem svevis et gallis dexisse .... qua tamen veritate haec dicta sunt apparat ex federe quod jam hoc anno die 26. m. Apr. cum gallis et suevis pepigit.« S idézi Dumontból latinra fordítva a Summarium postulatorum-ot. Katona s az ő nyomán Horváth V. 441. jegyzet tévedett. Ez az egész summarium postulatorum apr. 26-án még csak tervezet volt. Hogy apr. 26-án Rákóczy közölhette Noldeval az nem lehetetlen, mert Nolde épen ez nap adta át a Torstenson levelét. De frigygyé

De az »assecuratoria formájú missilis levél« nem elégité ki Rákóczyt. Épen ezért elengedhetetlen feltételnek jelenté ki, hogy legalább a svéd korona erősítse meg az ő tíz pontba foglalt követeléseit, melyekre nézve úgy is megegyeztek, s melyeket Noldetól s Hodossytól küldött meg Torstensonnak.

Torstenson ez alatt jól előrenyomúlt Morvaországban; nyugtalanúl várva követének visszaérkezését. Hetek múltak el s ezek még sem akadtak rá s minthogy időközben Dörflingk Svédországból meghozta a korona jóváhagyását a múlt évben átküldött kivánatokra: Morva-Treibból sietett Rákóczyval közölni e fordúlatot. Azután Dobitschauból Sobeket új sürgetéssel küldte hozzá.

Ez alatt Nolde és Hodossy megérkeztek s most jul. 10-én saját maga a korona nevében megerősítvén a pontokat, Rebenstock Jakab ezredest s a szász születésű Urbeigert, vagy mint magyarosan irá nevét Orbayt svéd szolgálatban álló századosát [1]) mint teljhatalmú követeket küldé hozzá a szerződés megkötésére, ki aug. elején betegen érkezett Munkácsra s onnan Erdélybe sietett. [2])

Attól fogva, hogy Nolde megfordúlt udvarában, Rákóczy komolyan gondolt a készűlődésre. Máj. 6-án Trauzner Jánost Lengyelországba s Kurlandba küldé, hogy hadai kiegészítése végett pattantyúsok fogadására eszközöljön engedélyt. [3]) Jul. 16-ról Trauzner már értesíté Varsóból, hogy sikerrel járt, s ő ez alatt itthon kiegészíté zászlóaljait, zsoldjába fogadta a hajdú kapitányokat, ágyúit felszerelte s várait ellátta eleséggel. [4]) Ez

csak 1643. nov. 16-án lett, midőn Rebenstock elfogadta. (Eredetije meg van az orsz. levéltárban. A Rákóczy által kiállított pontok eredetije meg van a vörösvári ltárban s megj. az Okmánytárban.) Midőn az Okmánytárt kiadtam, ez a Rebenstock-féle példány még lappangott.

[1]) »Urbeiger ein kroner Kindt« mondja Krauss 139. l. »der ungarischer Rittmeister genannt und im grosser Ansehen bei dem Schweden war.«

[2]) I. Rákóczy Gy. és a diplomatia az Okmánytárban közlött adatok alapján részletesen leirja e követküldések történetét.

[3]) L. Törv. és Okiratok LIII.

[4]) Daróczy, Patak sept. 7-ről irja a kassai generalisnak, hogy Patakon minden előkészület meg van téve a fejedelem jöttére; a tisztek panaszkodnak, hogy tiz év óta nem volt annyi dolguk, mint most. Katonákat is toborzanak. (Orsz. ltár.)

jelentett ugyan annyit, hogy harczkészen áll s az actiót ha kivántatik, azonnal megkezdheti, de ilynemű előkészületnél s fölszerelésnél többre még akkor sem gondolt, hogy Sobek megérkezett:[1]) még ettől is, a svéd korona részéről, pontozatai megerősítését követelte.

E habozása miatt a legkedvezőbb pillanat felhasználását szalasztotta el ugyan: de ő nem szeretetett koczkáztatni. S helyzete most annyival kényesebb volt, mert Máté és Lupul közt a viszály ismét kitöréssel fenyegetett s híre járt, hogy a moldvai megizente a havasalföldinek, hogy hagyja el országát. »Le kellene ugyan vágatnom a fejedet, mondá ez a követnek, de nézd meg hogy én készen várom uradat, kit már kétszer megvertem s most is meg fogok verni.« Háborúra ugyan nem ment a dolog, de Rákóczy még is küldött Boyti István vezérlete alatt titokban segélyhadakat, sőt más úton is munkált a békés kiegyenlítésen. Aug. 9-én érkezett hozzá Radzivil litván herczegtől két követ Smitz Miklós és Otto János, kiket ő Deésen fogadott. Közbenjárását sürgeték a portán, hogy Janus herczeg Lupul leányát nőül vehesse.[2])

Komolyabb fordúlatot vett Rákóczy alkudozása, midőn Rebenstock, Muravius álnév alatt[3]) hozzá érkezett, magával hozva a Rákóczy által követelt pontok Tortensontól megerősített példányát, melyet ez Deésen aug. 16-ikán mutatott be neki.

Rákóczy most a beavatkozást tárgyalásba vette. Rebenstockot és Orbayt Fejérvárra küldé, hogy ott Bisterfelddel folytassák az előleges tárgyalásokat. Nejét Patakra bocsátá, hogy ez ott a magyarországiak hangúlatáról szerezzen értesű-

[1]) Jakusith egri püspök Jászó aug. 2-ról irja a császárnak, hogy sajnálja, hogy azon levele, melyben egy svéd követ Erdélybe érkezéséről értesité, elveszett. »Ad diversas partes« leveleket bocsátott, hogy ha lehet elfogják. Tekintve, hogy a két levél közt pár heti idő telt el, ez a követ Sobek lehetett.

[2]) Comitis Adami Forgács et aliorum de rumoribus transylvanicis (az orsz. ltárban) irja, hogy Rákóczy »quod si effectuabitur et Lupulum devincere poterit et sibi et Matheo magnam securitatem procurabit.« V. ö. Haller 87. Trauschenfels Fundgraben 338. (Levelek és Okiratok 723. és 767. ll.)

[3]) Forgács fennebbi jelentése.

lést. Néhány bizalmas kálvinista tanácsurat — unitariust csak egyet, főudvarmesterét Szentpálit — Decsre hivta értekezletre, honnan aug. 22-én postát indított a portára, hogy bíztos híreket kapjon, mennyire haladt Réthy a diván ülő vezérekkel s franczia oratorral a tárgyalásokban? [1])

A Máté és Lupul közti versengés alkalmas ürügyet adott neki készülődései végczéljának eltitkolására. De szivárgott ki abból mégis egy más: akadtak emberei közt, kik elárúlták titkait, állítván, hogy szemükkel látták, hogy a váradi kapitány lustrát tart s már azt is akarták tudni, hogy a támadás napját sept. 24-re tűzte ki. [2]) Minden arra mutat, hogy ő erre el volt határozva: de a dolog ismét nem rajta múlt. XIII. Lajos időközben meghalt, s a portai residens XIV. Lajostól újabb utasítást nem kapott: addig pedig, míg az nem érkezik meg, míg Rákóczy főkövetei nem jőnek be, érdemleges tárgyalásba nem volt hajlandó ereszkedni.

A dolgok ezen stádiumában, hogy Rákóczy halasztotta a támadást: nem az oláhországi zavarok miatt történt, mint Jakusith és Forgács hitték, [3]) hanem mert a portától várt. S hogy mikor innen megkapja a beütési engedélyt, már teljesen készen álljon, maga járta be országát, tartotta a lustrát s sept. 20-ra Fejérvárra részgyűlést hirdetett. [4]) De a portáról várt tudósítás nem érkezett s a rendek hijában vártak rá.

Ekkor vett hírt oct. 20-ika körül, hogy Kéry János, a császár követe útban van. Annyira nyilvánosan folytatta a fejedelem készülődéseit, oly sok jel mutatott kiütési szándékára, hogy a császár eljöttnek hitte az időt számon kérni tőle, hogy mi czéljai vannak? [5]) s ennek kipuhatolásával volt megbízva

[1]) Török-Magyarkori Á. O. III. 224. s köv. ll.

[2]) L. Törv. és Okiratok LIV. Forgács és Jakusith sept. 11-ről küldött tudósításai, ez utóbbinak sept. 18-iki jelentése, hogy »fere ex sex locis« irják, hogy a fejedelem kiüt. (Orsz. ltár. Ered. Cars.)

[3]) Opinio seu discursus comitis palatini sept. 26-ról orsz. ltárban erd. canc.

[4]) »Und die Stände werden umb einen endlichen Schluss zu fassen, morgen den 10. Sept. allhier wieder zusamben kommen.« Mondja Rebenstock 9. régi szerint, 19. az új szerint. A »wieder« szó a deesi értekezletre értendő.

[5]) Károly Ádám — irja a nádor oct. 9-ről — sept. 28-ról jelenti,

Kéry.[1]) Valóban ekkor már teljesen meg volt érve a dolog, s Kéri jövetelének híre sem változtatta meg azt.

A császár jó indúlatától semmit sem várt, Esterházy személyes ellenségeskedése miatt pedig a legroszabbtól tartott. Ugy hivé, hogy ha a megkezdett békealkudozások eredményre fognak vezetni, s ő nem lesz az általános békébe befoglalva, a császár hadait egyenesen ellene fogja fordítni.[2]) Fölvetette hát a kérdést a rendek előtt, várjon-e a magyar király birtokainak megtámadásával addig, míg megkapja a portai engedélyt, vagy

---

hogy a fejedelem készülődése nyilván való. A dolog nem is kétes, mert semmit sem tesz titokban »et generalem lustracionem in tota provincia defacto promulgavit.« Német gyalogokat fogadott Danczkán s már mintegy száz be is jött. Mindenfelé a véletlen megtámadástól tartanak, (Orsz. levéltár. Erd. canc.

[1]) Oct. 6-ról irja Csáky »effecisse apud palatinum Cracoviensem ut respectu harum rumorum 13 oppidis scepissiensibus injungat ut quilibet civis seu hospes domum habens pro equite, duo inquilini autem pro pedite quarteria praeparent si ncessitas ita postulaverit.« Ennél fogva nem is tanácsolja, hogy követet küldjenek Erdélybe. Erre az opinio, mely legalább tiz nappal később iratott azt irja: dnum Kéry non esse amplius modum revocandi cum is in ditione principis defacto existat consettque principi ipsius adventus.« (Orsz. ltár) Kéry oct. 8-dikán Beszterczebányán volt, hol már oly nagy volt az ijedelem, hogy a kamara tisztviselők feleségeiket Bécsbe akarták küldeni. Ekkor tájban vágták le Haller Sámuelt a törökök. Oct. 15-én Kéry Kassán volt, hol hasonlag a fejedelem készülődéséről beszéltek. (Első levelét eredetiben, a másikat kivonatban l. orsz. ltár.) Hogy oct. 18-án már Debreczenben volt, Rákóczy irja. (Lev. és Okiratok 727.) Hogy még oct. 29. is Fejérvárott volt (l. U. o. 730.) Oct. 17-ről Forgács irja »az erdélyi gyűlésnek még nincs vége s Kéry ő felsége követe őket még együtt találja (Horváth Mihály V. jegyzet.) Kéry küldetéséről Rákóczy 1644-iki manifestumaiban is emlékezik. (Gunesch 27., 32. ll.) Küldetésére vonatkozólag Forgács Ádám, Kállóban 1643. nov. 2-án kelt levelében irja a királynak: »Faxit deus, ne experientia doceamus credere malam principis intentionem. Dominus Kéry hodie circa 4. matutinam venit huc Kalloviam, qui mecum communicare ausus fuit, non neglexerit, et non solum Vrae Matti et regno, sed et meae personae nocendi malum et certum principis propositum. Sine certitudine nunquam princeps movebit, quin credibile est tam civitates istas, quam comitatus esse eidem coniunctos, et multis signis patet, de quibus scripsi Matti V. sacratissimae.« .... »Decem dies intentionem principis aperient.« (Ered. orsz. ltár).

[2]) Lásd Török-Magyarkori Á. O. III.

elengedő lesz-e, ha csak arra nézve szerez biztosítékot, hogy a török nem fogja azt egyenesen ellenzeni? [1])

Még haboztak a rendek a válaszszal, midőn Kéry megérkezett. Lehetőleg símán járt el; a fejedelemnek a sérelmek orvoslását igérte, a rendeket is igyekezett lekenyerezni s mindent elkövetett, hogy a támadás eszméjétől elidegenítse őket. Másfelől Rebenstock sem maradt tétlen. Egyik emlékirat után a másikat nyújtotta be. S közepette e fluctuatióknak megjött a ferman a portáról, mely nem foglalt magában határozott tilalmat s megjött mi fontosabb volt, a svéd korona által Torstensonnak adott felhatalmazásnak eredeti példánya, hogy a fővezér a korona nevében megkötheti a szövetséget Rákóczyval.

Többé nem habozott Rákóczy. Kéryt visszabocsátotta, kezébe adván a császárhoz intézett ultimatumát. Még nem kötötte meg, jelenté ebben, a svédekkel s franciával a szövetséget, kik arra ajánlkoznak, hogy őt és utódait az egyetemes békébe be fogják foglalni. De ha a császár nem állítja helybe az ország elnyomott szabadságát, kénytelen lesz megkötni. [2])

Azután a porta forma szerinti engedélyének megnyerése végett a rendek nov. 2-án Seredyt és Kőrösyt a portára küldék. [3]) S végre hosszas alkudozás után nov. 16-án megkötötte Rebenstockkal és Orbayval, mint a svéd korona felhatalmazottjaival, a véd- és daczszövetséget. [4]) E szerződés másolatát Rebenstock Orbaytól megküldé Torstensonnak, mig maga Konstantinápolyba ment, hogy ott személyesen sürgesse a porta beleegyezését.

---

[1]) L. Okiratok Rákóczy Diplomatiai összeköttetései történetéhez 121. l.

[2]) L. Törvények és Okiratok LV. Kéryre vonatkozólag (l. Esterházy Intőleveleit Toldynál 208., 226., 227.) A mit Esterházy ir, hogy Rákóczy már septemberben »concludált volt a svédekkel«, az tévedés.

[3]) L. a fejedelem nyilvános utasítását Török-Magyarkori Á. O. III. 232. s köv. ll. A titkos utasítás még lappang.

[4]) A Rákóczy által kiállított pontok megjelentek az Okirattárban. A Rebenstock és Orbay által kiállított eredeti szerződés meg van az orsz. ltárban. L. Tört. Tár 1884. IV. f.

XI.

A titkos utasításban, melyet Rákóczy a portára Seredynek küldött be, lelkére kötötte, hogy ha a támadásra az engedélyt semmi módon sem tudná kieszközölni s ha észrevenné, hogy a vezér nyilt tilalmat akar kiküldeni, minden áron azon legyen, hogy addig, míg a támadást meg nem kezdi, tiltó parancs ne küldessék hozzá.[1]) Erre nem került a sor: mert a portán tiltó parancsra nem is gondoltak; többre ez uttal nem törekedtek, mint hogy a beleegyezést mennél drágábban adják el. Elvileg már a követek bejövetele előtt meg is volt az igérve: a kapitiha a császárnak 18, a vezérnek húszezer tallért igérvén.[2]) »A fejedelemnek ird meg — izené nov. 10-én a vezér Réthytől — ha kikeletre halasztja a kimenetelt, valamennyi segítséget kér a hatalmas császártól annyit adok, a szófiai mezőre szállítja az egész ruméliai hadat főszerdárral s segélyére küldi.«[3]) S valóban a követeknek, midőn beérkeztek, jobbadán csak a részletek megállapításán s az oláh segélyhadak kiállítására vonatkozó parancs megszerzésén kellett leginkább munkálniok. S e feladatoknak gyorsan és jól feleltek meg: a budai vezér szultáni fermánt kapott, hogy Rákóczyt meg ne fogyatkoztassa a segélyadásban, új hadakat és pedig újabb parancs nélkül adjon; parancsot kaptak ez ügyben a tömösvári pasa, gyulai, lippai, szolnoki békek; tatár nyilasok is rendeltettek mellé s az oláh vajdák is a segélyadásra kaptak fermanokat.[4])

Rákóczy dec. 7-ről jan. 3-ára Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. Az összegyűlt rendek nevében Haller Gábor üdvözölte a fejedelmet. Ez nap érkezett meg az ifjú fejedelem is Váradról, s másnap kezdetét vették a tanácskozások; a fejedelmi propositiókat Rhédey Ferencz és Kemény János vitték a rendek közé. Két nap mulva benyujtották a fejedelemnek az ország postulatumit s a fejedelem 11-én tett választ.[5])

---

[1]) Levelek és Okiratok 744.
[2]) U. o. 736., 737. ll.
[3]) U. o. 737. l.
[4]) U. o. 761—764. ll.
[5]) Haller Naplója 90. l.

Ily módon minden szokatlan gyorsasággal haladt; s a nyilvános tárgyalásokból semmi sem mutatta, hogy az ország hadra készül; még adófelemelést sem kívánt a fejedelem. Az évi adó a rendes négy havi befizetési terminussal 20 frtban s a várak építésének váltsága 2 frtban állapíttatot meg.

Az enyedi contraversia, melyről a múlt gyűlés is határozott, újra szóba kerűlt: annak eligazítását a fejedelem magára vállalta.

Az árenda beszedésére vonatkozó múlt évi törvényt megerősítették, azon hozzáadással, hogy a melyik perceptor kellő időben nem lesz a helyszinén száz forint bírságot fizet.

Megerősítették azon múlt évi törvényt, mely a hódoltsági jobbágyoknak Biharmegyébe telepítésére vonatkozik.

A rablókat s útonállókat Váradra szállítsák.

A jobbágyoknak a hajdúvárosokból kiszolgáltatása ügyében hozott törvényeket megújíták.

A lopott marhák keresése ügyében hozott törvényeket megújították s szigorúbbá tették. Ha a folyók jelesül az Olt partjáig tudják követni a nyomot, s azt ott már betemették, a káros embert azon helység, hol a nyom elvesz, tartozik kárpótlással.

A gonosztevők lefoglalt vagyonából a köteles részt feleségének, gyermekeinek tartoznak kiadni.

A kézdi-vásárhelyiek a maros-vásárhelyiekéhez hasonló kiváltságokkal éljenek.

A fejedelem a törvényeket jan. 13-án erősítette meg [1]) s ez nap a rendek Bethlen János által elbúcsúztak a fejedelemtől.

E nyilvános tárgyalások mellett folyt a hadfölkelés, mustra s táborbaszállás elrèndelése. Épen az nap, melyen a rendek összejöttek, kapta meg Rákóczy a király két körlevelének mássát, melyek közül az egyik Rákóczy ellen hadfölkelést rendel el, a másik utasítja a királyi szolgálatokban levő erdélyieket, hogy Rákóczytól búcsúzzanak el. Ez hát hadizenet volt a császár részéről s Rákóczy a hadfölkelést úgy mutathatta be a rendeknek, mint szükséges önvédelmi intézkedést, s midőn a rendek hazamentek, magukkal vitték a parancsot, hogy febr.

[1]) L. Törv. és Okiratok LVIII.

1-ére hadkészen Kolosvárt legyenek. Azután Barcsay Ákost Lupulhoz s Sebessy Miklóst Máté vajdához küldé, hogy ezek is állítsák ki a segélyhadakat s azonnal küldjék utána. [1])

Febr. 1-éig az egész hadfölkelés készen volt. A fejedelem maga állott a had élére s az erdélyi ügyek vezetésével, az ottan szükségesnek mutatkozó intézkedések megtételével nejét és fiát, az ifjú fejedelmet, bízván meg, de minden nagyobb fontosságú dolog végeldöntését magának tartván fenn: febr. 2-án táborát három csapatra osztva, elindúlt.

Az egész táborozás alatt Erdély volt a fő toborzó, élelmet és hadiszereket szállító hely: az itt felhalmozott készletből intézték a szállítást az ifjú fejedelem és anyja. Az első ilynemű nagyobb ügy elintézése volt a két oláh had után küldése. Legelébb már febr. derekán a havasalföldi érkezett meg, melyért Sebesi Miklós ment. Mikor ezek benn voltak, jött hír, hogy Lupul is kiállította a porta által megrendelt erőt. A terv az volt, hogy a két erő együtt menjen ki — de Máté vezére kijelenté, hogy ura ellenségével nem fog egy úton menni. [2]) Nem is volt rá alkalom, mert a moldvai csak egy hó múlva ment át Erdélyen. [3])

Rákóczy ezalatt diadallal nyomúlt előre, a merre csak ment lelkesedéssel fogadták; Kálló már febr. 16-án s egy hó múlva Szathmár is hatalmába kerűlt, sőt ahhoz egy hónapra már a bányavárosok is mind meghódoltak neki. De a portán e közben nagy változás történt: a nagyvezért, ki a hadjáratra megadta az engedélyt, megölette a szultán: az utódjává kinevezett Mohammed Damascusban volt. Sietni kellett hát, hogy meg ne előztessék. Az ifjabb fejedelem Fejérvárról Maurert és Sebessy Boldizsárt marc. 28-án a portára küldé, hogy szerezzék meg az athnamét az új nagyvezértől s az igért summát és ajándékokat adják be. [4]) De ők csak 20 ezer tallért vittek magukkal, a porta pedig 40,000-et követelt; s végre is majus 25-én újabb 10,000 tallért kelle beküldeni. [5])

[1]) Török-Magyarkori Á. O. III. 253. s köv. s Levelek és Okiratok 774. s köv. lli

[2]) L. Alkudozásait Levelek és Okiratok 774—779. ll.

[3]) Török-Magyarkori Á. O. III. 260—1 ll.

[4]) U. ott 261 s köv. ll.

[5]) Balpataki maj. 25-iki levele az orsz. ltárban.

Mi alatt ez alkudozások folytak a portán. Rákóczy más oldalról kapott hírt fenyegető veszélyről. Lengyelországgal eddig elég szivélyes volt a viszonya. Midőn a királyné ez év tavaszán meghalt, erről Rákóczy is értesíttetett, s a király felajánlá közvetítését, hogy a császárral ki fogja békíteni.[1]) De Rákóczy megtudta, hogy mi rejlik ez ajánlat mögött: a lengyel király arra készült, hogy temetés után megtámadja őt s Ferdinándnak segélyt ad.[2]) Utasította hát követeit: Haller Istvánt és Bethlen Ferenczet, kiket a temetési ünnepélyre küldött oda, hogy a lengyel királyt terve megváltoztatására bírják.[3]) Az ifjú fejedelem pedig Erdélyből a portai követeknek hagyta meg, eszközöljék ki, hogy a hatalmas császár csauszt küldjön a lengyel királyhoz, meginteni ezt, hogy sem ő, sem a respublica ne elegyítsék magukat a fejedelem s német császár közt fenforgó ügybe.[4])

Tényleg ez a lengyel-veszedelem nem volt oly nagy, mint a mekkorától Rákóczy tartott: viszont más felől a töröktől Rákóczynak adott segély sem jöhetett komolyan szóba. S ha Csáky és Homonnai nem bírtak egy pár száz embernél többet szerezni a respublicától, az új budai basa is csak bíztatásokkal s igéretekkel tartotta Rákóczyt. Ez azonban mégis a fejedelemre nézve volt kedvezőtlenebb helyzet, mert az ő ujonczaival tapasztalt vezérek s a csatában edzett katonák állottak szemben. Elhagyatva a svédektől, kik Dániában csatangoltak, s sem egy fillért, sem egy katonát nem kapva ezektől, »egyedűl az ő szegény feje főtt, egyedűl a magáét költötte.« Aztán hadait is kelle változtatnia. Jul. végén azok egy részét haza bocsátá: de sept. végére Erdélyből újabb hadakat hozatott ki, kiket sept. 26-án Rakamáznál ünnepélyesen fogadott, egész kíséretével elébök menvén.[5])

De nem egyedűl a svédek elmaradása okozott Rákóczynak aggodalmakat. Ha a hadjárat koczkája többé-kevésbbé

---

[1]) L. Törv. és Okiratok LIX.

[2]) Csáky Istvánnak Zlathonicza jun. 2-án kelt leveléből kitetszik, hogy a segély megnyerése ügyében ő volt a közbenjáró.

[3]) Törv. és Okiratok LX.

[4]) Levelek és Okiratok 781.

[5]) Bánffy 128. l.

változó is volt, soha egyszer sem fordúlt az annyira roszra, hogy az ügyet, melyért fegyvert fogott, elveszettnek vagy csak koczkázottnak is kellett volna tartania: mindig módjában állt legalább olyan, vagy még »hasznosabb« békét kötni, milyent a »szegény fejedelem« (t. i.) Bethlen) kötött. A mi őt nem kevésbbé aggasztotta, az a törökök magatartása volt. Ő ugyanis csak a hét vármegye megtartására volt felhatalmazva — pedig annál többet akart elérni. Aztán az erdélyi adónak 15 ezer aranyra emelését s a hét vármegyétől ötezer aranynak fizetését követelték — s ebbe ő nem akart beleegyezni.

Tényleg tehát a háborúval párhuzamosan két diplomacziai actiót folytatott. A nádorral követei — kik kizárólag mind magyarországi hazafiak voltak — a békét tárgyalák, míg másfelől erdélyiek által a portai követeléseket igyekezett leszállítni. E czélból ment Maurer Gyulafehérvárról Konstantinápolyba, meggyőzni a portát, hogy ha Rákóczy alatt az egész magyarság egyesűl vagy legalább a tizenhárom megye hagyatik meg kezén, abból a szultánnak haszna lesz. S Maurer még ott volt, midőn az évi adóval s ezenkívűl még az ügyek vezetése végett deczember derekán, mint állandó főkövet, Seredy István Konstantinápolyba érkezett. Mint kapitiha Réthy István ment be.

XII.

Az 1645-ik évre Erdélyben nagy mérvű hadikészületeket tétetett Rákóczy s a szükség szerint pénzt és hadakat hozatott onnan.[1]) Hírt vett, hogy Torstenson Gallason diadalt aratva, nyomúl Magyarország felé s hogy a franczia koronától egy követ — Croissy — Lengyelországon át közeledik hozzá. Most már feléledt reménye, hogy rég óhajtott egyesűlését a svédekkel végrehajthatja, s készületeit ezért kettőzött erővel folytatá.

Valóban Croissy jan. 28-án megérkezett Zboróra, hol Rákóczy által fogadtatott, ki azonnal meg is tette a szükséges előkészületeket, hogy a tárgyalások az erre kitűzött helyen, Munkácson, kezdetöket vehessék, s azonnal megkezdődtek az alkudozások. A két szövetséges közűl a franczia a lengyel királyra

[1]) A Rákóczynak Családi Levelezése 305.

próbált hatni, hogy ezt a császár szövetségétől elvonja: mely törekvésében Rákóczynak Lengyelországba küldött követei — az év elején Bethlen, májusban Baksi — buzgón támogatták Bregyt.[1]) A dolognak csakugyan volt annyi eredménye, hogy sem a respublica, sem a király — ez utóbbinak minden személyes rokonszenve daczára is, a császárnak számbavehető segélyt nem adtak.

Croissy bejövetele új lendületet adott a dolognak. Nemcsak a császárral folytatott békealkudozások szakadtak meg, hanem a háború is újra kitört. Mindez előreláthatólag lehetetlenné tette, hogy a fejedelem egyhamar Erdélybe mehessen: a Szent György napi országgyűlésnek határideje pedig nagyon közelgetett. Ily körülmények közt Rákóczy Zborón marcz. 6-án kelt rendelettel, Fejérvárra apr. 16-ára összehivta a rendeket, oly hozzáadással, hogy ha ő személyesen nem mehetne le, fia az ifjú fejedelem helyettesítse őt.[2])

Csakugyan nem mehetett le. Neki Munkácson kellett vezetnie a tárgyalásokat, melyek apr. 22-én értek véget. A gyűlés pedig apr. 16-án megnyílt — az öreg fejedelmet fia személyesité. De az csak a legszükségesb dolgokra szorítkozott.

Az adót a háború daczára sem emelte fel: mint rendesen 20 frtban szabta meg, sőt ez évben kétségtelenül a háború miatt a várépitési közmunkát sem szavazta meg.

Törvényt hoztak azok ellen, kik a háborús időt felhasználva, mások jószágát elfoglalták: s kérték a fejedelmet, hogy annak végrehajtására hatalmazza fel az ifjú fejedelmet.

Ez alapon elrendelék, hogy a török fogságból visszatért Vér András jószága, melyet Boldvay Márton foglalt el, adassék vissza.

A gyűlés pár nap múlva eloszlott · de a hozott törvényeket megerősítés végett kiküldék az öreg fejedelemnek, ki azokat Kassán jun. 6-án erősítette meg.[3])

Nehány héttel az országgyűlés eloszlása után, s valószínűleg az ott kihirdetett táborba szálló rendelet következtében, megindúltak az erdélyi hadak Rákóczy Zsigmond s a generalis

[1]) L. Törvények és Okiratok LXI. V. ö. Rákóczyak levelezése 306.
[2]) L. Törvények és Okirtok LXII.
[3]) L. Törvények és Okiratok LXIII.

vezérlete alatt. Maj. 30-án a Tiszához értek, hol a fejedelem szemlét tartott. Jul. 4-én Nagy-Tapolcza mellett egyesült az erdélyi s a Douglastól vezetett svéd had, s jul. 16-án Gödingnél átkeltek a Morván. Ettől fogva a két had együtt küzdött s együtt ostromolta Brünnt egész aug. 21-ig. De a porta, valamint az egész hadjárat alatt kétes magatartást tanúsított, úgy most, midőn Rákóczy hosszas törekvéseinek czélját elérte, egyenesen ellene fordúlt. Czernin Ferdinánd nagykövete ügyességével s ajándékaival kibékíté a két császárt s a szultán Rákóczynak megtiltá a tovább nyomúlást és elrendelé, hogy visszafordúljon. Rákóczy nem akart mindent koczkáztatni, midőn sokat nyerhetett: s a lamperstorffi praeliminarekkal igen előnyös békefeltételeket vívott ki. Aug. 21-én elvált a svédektől s visszafordúlt. Sept. 2-án már Losoncznál volt a tábor, hol a fejedelem elvált s Patak felé ment, hol szerető neje várt rá, míg a tábor Kassa felé folytatta útját s sept. derekán Erdélybe ért.[1]) Ez év végén, dec. 16-án, Linzben aláírta Ferdinánd a békeokiratot, Magyarország egyik alaptörvényét, melyről bizonyos önérzettel, de méltán írá Rákóczy: »ha állandó leszen, mit én véghez vittem, s nemzetemnek jó lelkiismerete leszen, vagyon mit meghálálni mind az lelkiben, mind az testiben.«

A főkövetségben Seredyt Szalánczy váltotta fel, oly utasítással, hogy az évi adónak ötezer arannyal emelését hárítsa el az országról s általán a porta túlságos követeléseit igyekezzék leszállítni. Oldala mellett mint kapitiha továbbra is Réthy maradt.

XIII.

Rákóczy szíve szerint óhajtott volna továbbra is a szövetségesek kötelékében maradni s velük együtt folytatni a háborút, az »universalis béke« megkötéséig. Mert mennél előnyösebb volt az rá nézve, annál inkább meg volt győződve, hogy a császár kormánya csak addig fogja azt tiszteletben tartani, meddig a viszonyok rá kényszerítik, mert bár szokott óvatossága szerint, a pontokat mindenféle záradékkal vette körül, tudta, hogy nincs oly biztosíték, melyet ki ne lehetne játszani.

Mialatt a diplomák permutaltattak s Rákóczy nem tit-

[1]) Kálnoki Naplója 141—150. ll.

kolható örömmel tudatta Szalánczyval, hogy követeit a császár »királyi módon excipialta« és a békepontok végrehajtására az előleges intézkedések megtétettek: hírt vett, hogy Croissy útban van hozzá.

Csakugyan febr. közepén megérkezett. Rákóczy fogarasi várában fogadta s azonnal újabb tárgyalásokat kezdett vele. Szövetségeseitől mindössze sem kapott meg többet a kikötött összegből mint 27,000 tallért: egyik feltételéül a szövetség megújításának azt tűzte ki, hogy a hiányzó összeget fizessék meg. A másik, hogy nyerjék ki a porta engedélyét s a szövetség megújítását a svéd és franczia koronák ratificálják és ő kész három hónap alatt haddal támadni meg a császárt. Febr. 22-én mind Rákóczy mind Croissy aláírták a szövetség megújítására vonatkozó szerződést s a mint ez megtörtént, Croissy azonnal elutazott.[1]) Pár nap múlva azonban Rákóczy, megbánva, hogy őt magára eresztette el, után küldötte Járny Ferenczet, hogy követelései teljesítését annál biztosabban elérje[2]) — de Járny nem tudta utolérni, mert Croissy oly gyorsan ment, hogy még Bregyvel, a franczia követtel, sem találkozott, visszatért, s Járny is lemondva a reményről, hogy utolérhesse, visszafordult.[3])

E közben Rákóczy marcz. 12-ére Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett, melyen egy, a szászokra vonatkozó nagy bűnper tárgyaltatott.

Gottsmeister Kálmán, a hasonló nevű szász comes fia, még mint tanuló megszerette egy szép szász lányt. Az egyetemről visszatérve, szülői ellenzésére nem ezt, hanem a gazdag Ungler lányt vette el, míg kedvese Stein Lukács kolosvári kereskedőhöz ment férjhez. A viszony köztük tovább tartott, de más felől Gottsmeisterné is kárpótolta magát. E szerencsétlen asszonynak két gyermeke született, kiket ő megölt s a pinczében elásott. A dolog nagy felháborodást szült, s a helyzetet

[1]) Okmánytár I. Rákóczy György szövetkezései Történetéhez 341—52. ll.

[2]) U. o. 353—4. ll.

[3]) Breghy Varsó marcz. 18-iki levele U. o. 357. Hogy Járny nem ment tovább Croissy után, hanem visszafordult, kitetszik az egykorú levelezésekből.

még élesebbé tette az, hogy az ifjú Gottsmeister, Frankkal az új comessel, feszült viszonyban volt. A nép forrongott s midőn Gottsmeisterné elvált férjétől s új házasságra készült lépni, megrohanták, feldúlták házát, s a megölt gyermekek tetemeit a pinczében megtalálván, az asszonyt zsákba varták s a Cibinbe fullasztották. A lázadás ettől fogva állandóvá lett s a polgármestert is azzal vádolva, hogy a magyarokkal tart, le akarták tenni, s a papot is el akarták állásáról mozdítni. Most a papság Rákóczyhoz fordúlt, ki (1645. oct. 25.) Kemény Jánost küldte Szebenbe, megvizsgálni a dolgot. De a béke ezzel sem állott helyre, sőt a polgármestert, királybírót, jegyzőt megfosztván hivatalaiktól, újakat választottak; s a fejedelem által börtönbe vetett Gottsmeistert kiszabadították. Ezt már nem lehetett tűrni s a fejedelem a letett tisztviselők visszahelyezését elrendelvén, marcz. 11-re a fejérvári országgyűlésre megidézte a 43 főlázadót, Gottsmeisternek pedig jószágai két harmadát lefoglalta.

Csak most vették észre a szebeniek, hogy e per féltékenyen őrzött kiváltságaik megtámadását vonhatja maga után s mindent elkövettek az udvarnál, hogy a fejedelmet a megidézés visszavonására bírhassák. Eredménytelenül. Meg kellett jelenniök az országgyűlésen s itt ügyvédet vallaniok. Választásuk Kemény Jánosra és Szombatfalvi Istvánra esett. A szászok mindent elkövettek, hogy az ügy az ő forumok elé utasíttassék: de a fejedelem hallani sem akart róla. Az ügy nagyon fenyegető állást vett, a szebeniek már látták, hogy a nótán marasztást nem kerülhetik el, s kiegyezést ajánlottak a fejedelemnek, ki azon feltétel alatt, hogy Kertz, Szina és Szecsel az universitás falui közül a fiscus birtokaihoz applicaltassék, beleegyezett. E végett Megyesre apr. 11-ére universitás gyűlése tüzetett ki. [1])

Ez alatt meghozták a törvényeket.

Az adót, tekintettel az országban uralkodó ragályra, 20 frtban állapították meg.

A latrok és tolvajok ellen új, az eddigieknél szigorúbb törvényeket léptettek életbe, s a török földre átcsapó rablók ellen megújíták az 1638-ban hozott törvényt.

---

[1]) Krauss 159. s köv. ll. Gunesch 43 s köv. ll.

Büntetést szabtak az olyan tisztviselőkre, kik az oláh házastársakat elválaszták.

Kérték a fejedelmet, hogy az enyedi nemesek és polgárok közt még mindig fenforgó viszályt, a múlt években hozott határozat alapján, egyenlítse ki.

A gyámok az árvák érdekében szigorú számadásra vonandók.

Elintézték az egyes törvényhatóságok által benyújtott panaszokat, s ezek során elrendelék, hogy a kik a karánsebesiek közül Oláhországból nem kereskedés végett hoznak be élelmi szert, attól adót ne fizessenek; továbbá, hogy a két Oláhország felől a határokra szigorúan ügyeljenek.

A törvényeket a fejedelem marcz. 27-én erősítette meg. [1])

Az universitás apr. 11-én Megyesen törvényt tartott a szebeni kihágások felett, melyen a fejedelem részéről Kemény János, Bethlen Ferencz és Sárosy János voltak jelen. Megidéztetett a város minden férfi lakosa, 32 ember, továbbá papok, tanulók, mesterlegények, gyermekek kivételével. Vége volt már a bátorságnak, mondja egy szász krónikás, melyet a lázadás alkalmával tanúsítottak: a Megyesre gyalog vonúló karaván egészen el volt csüggedve. Gottsmeistert s a lázadás alkalmával megválasztott polgármestert, bírót, jegyzőt elítélték s fogságra Szebenbe hurczolták. A czéhek tagjai, kik a lázadásban részt vettek 40, mások 10 frt bírságra ítéltettek; úgy hogy a bírságból közel 40.000 frt gyűlt össze. [2])

April végén Rákóczy kiment Magyarországra: fontos ügyek szólíták oda. A linczi béke a személyi ügyekre vonatkozó kérdéseket részleteiben nem oldotta meg: azok elintézése, mint korábban is minden esetben, egy bekövetkezendő tractatusnak hagyatott fenn. A császár már a békeokirat aláírásakor kinevezte biztosait: Hosszutothy László váradi püspököt, Szunyog Gáspárt, Törös Jánost és Kerekest. A fejedelem is kinevezte biztosait: Lónnyay Zsigmondot, Haller Istvánt, Kőrösi Istvánt s Klobusiczkyt. De a tracta csak apr. 1-én kezdődött meg To-

[1]) L. Törv. és Okiratok LXIV.

[2]) Krauss és Gunesch i. h. A foglyok 1649-ben szabadúltak ki. A teljesen elszegényedett Gottsmeister Kemény közbenjárására újra nősült: egy gazdag brassai asszonyt vett el.

kajban. Rákóczy, hogy utasításait könnyebben hozzájuk juttathassa, april végén kiment a részekbe. Nem is volt ok, hogy miért siessenek, mert a Pozsonyba hirdetett országgyűlés, a császárné halála miatt, aug. 24-re halasztatott s a tracta fontos kérdéseket függőben hagyva, nem sokkal elébb ért véget.

Ez alatt Rákóczy Magyarországon egy nagy fontosságú s Erdélyt is közelről érdeklő ügyet végzett el: Szathmár-Németibe jun. 10-re egyetemes zsinatot hirdetett, melyen a birtokai alatt levő összes egyházak, az erdélyiek, Tiszáninneniek s Tiszántúliak képviselve voltak. A zsinat elnöke Geleji Katona István, erdélyi püspök volt. Összesen 110 tag vett abban részt s jun. 20-án maga a fejedelem is megjelent, kit természetesen nagy pompával fogadtak. Megtartására okot adott, hogy az angol egyetemeken tanúlt papok onnan behozták a puritanismust s buzgón terjesztettek szószékről és könyvek által. A zsinat hosszas vitatkozás után szigorúan eltiltotta a puritanismust, apostolait megfosztotta egyházuktól.[1]) Hogy pedig hasonló zavarok ne történhessenek, megbízták Gelejit, hogy a fennálló rendeleteket foglalja törvénykönyvbe. Az alap, melyen Geleji dolgozott, ellentétben a presbyteri rendszerrel a consistorialis szervezet megszilárdítása volt, egészen a fejedelem intentiói szerint. Miután elkészült munkájával, canonjait négy erdélyi zsinat vitatta meg s az utolsó (1649.) elfogadta. Több mint két századon át ez képezte alapját és védbástyáját Erdélyben a reformált egyháznak.

Szathmárból jul. 19-én Munkácsra indúlt[2]), melyet a múlt években Német- és Lengyelországból hozott pallérokkal restauráltatott s fényessé és kényelmessé tétetett. Itt várta be Radzivil herczeget, ki európai körútra indúlt s aug. havában több napon át vendége volt. A lithvániai politikai missióban járt: egy török elleni szövetségre akarta Rákóczyt megnyerni. S a fejedelem hajlandó is volt rá. Nem tudta feledni, hogy a porta kétes magatartása a háború alatt is sok kellemetlenséget okozott neki, s hogy ellenséges fellépése diadalában állítá meg. Ehez még súlyosabb sértések járúltak. Szalánczyt a

[1]) Böszörményi István — irja Krauss 169—8. évig volt Váradon fogva. s azután deák volt Rákóczy Gy., Barcsay és Kemény irodáiban.

[2]) Ötvös 150.

portán az első kihallgatáson elég becsülettel fogadta ugyan a nagyvezér, de az ötezer aranyat nyomatékkal sürgette.[1]) Annál otrombábban bánt vele a szultán a februári kihallgatáson: »urad — rivallt rá — 20,000 tallért igért, de nem küldte be. Ne bízzék abban, hogy Velenczével háborút folytatok, mert rá megyek s mást ültetek helyébe. Éljen békében testvéremmel a császárral. Hallottad? hallottad? hallottad?«[2]) A nagyvezér azután is folytonos következetességgel sürgette az adóemelést, Rákóczy is hasonló következetességgel tagadta meg, mert »nem tartozik vele«, mint Szalánczynak irá, valójában pedig mert nem tartott a porta fenyegetéseitől.

A velenczei köztársaság ugyanis, melylyel Candiában folyt a háború 1644 óta, egy nagy európai coalitiót készült létrehozni a török ellen. A pápánál és nyugoti hatalmaknál nem sikerült az, de a lengyel király nem volt idegen. A signoria követével, Tiepoloval, már meg is beszélték a részleteket: a király két év alatt ötszázezer tallért kivánt a respublicától. A király már gyüjtötte is a csapatokat, toborzott s Chmelniczky kozák hetmánnal jóformán ki is egyezett: daczára, hogy a lengyel urak és senatorok ellenezték.[3]) Maga személyesen találkozott Ferdinánd császárral.[4]) Radzivil lithván herczeg pedig julius hóban ipának, Lupul vajdának, látogatására ment, hogy vele egyengesse a támadás útját, tervben lévén e mellett még a persát s tatárokat is bevonni az actióba.[5]) Radzivil Lupultól Munkácsra indúlt, útját Erdélyen át vevén, hol mindenütt »nagy böcsülettel« fogadtatott. Váradon az ifjú fejedelem vendége lett. Munkács alatt pedig aug. 22-én Rákóczy maga »mezőben felvont sátorban« fogadta, valóban fejedelmi fénynyel, a protestáns papok nevében pedig, mint prot. embert, Megyessy üdvözölte. Aug. 29-ig maradt Radzivil Munkácson Rákóczynál; de e találkozás több volt egyszerű látogatásnál. Nemcsak a kilátásban levő török háború esélyeit beszélték meg, hanem

[1]) Levelek és Okiratok 654. l.

[2]) Hammer III. 280.

[3]) Suissky Lengyelország történetében részletesen van a dolog megbeszélve.

[4]) Kemény 465.

[5]) Rákóczy jul. 14-iki levele Ötvös 151.

a jövő eshetőséggel szemben is kölcsönös támogatást igértek egymásnak, sőt a beteges lengyel király halála esetére Rákóczy jelöltsége is szóba került. Aug. 29-én Munkácsról a herczeg egyenesen haza fordult [1]), míg Rákóczy tovább is egész aug. végéig ott maradt.

Ez alatt az aug. 24-ére halasztott pozsonyi országgyűlés is megnyílt: a fejedelem ide Csernelt, Klobusiczkyt és Szemere Pált küldötte követekül, hogy a linczi pontok törvénybe igtatását sürgessék s a végrehajtás érdekében hozandó törvényeket s intézkedéseket ellenőrizzék.

Az őszt Rákóczy Sárospatakon s Tokajban töltötte. A török elleni coalitió ügyét már annyira biztosítottnak hitte, hogy maga is kijelenté készségét abba belépni, s egyezkedés végett a lengyel királyhoz követet is küldött: [2]) felajánlván közreműködését, tényleges részvételét a megindítandó lengyel-török háborúban s az e czélból kötendő szövetségnek feltételeit, módozatait a legapróbb részletegig körvonalozván. De már későn. Az oct. 25—decz. 7. közt tartott varsói országgyűlés oly vehementiával lépett fel a coalitió ellen, hogy a király kénytelen volt azt elejteni, s a toborzott hadakat elbocsátani.

Egy időben a lengyel szövetkezési tervekkel, a svéd koronához s a Münsterben békealkudozásokat folytató svéd-franczia követekhez is járatta megbizottjait. Amott nemcsak a szövetség megújítását, hanem a megigért, de meg nem adott pénzösszeg kifizetését is sürgette; Münsterben pedig azon munkált, hogy a békepontok közé Erdély is beirassék. Junius elején egy franczia diplomata nő, Guebriant Renee, a franczia marsal neje fordult meg nála, ki tőle Lengyelországba ment. Ezzel egy időben Dániel János (jun. 7-ről) Lipcséből hozott igéreteket bőven, de a 37,000 tallérból egy fillért sem s a kért ágyúk közül egyet sem; ezekről Dániel János Szathmártt jul. 6-án tett jelentést. [3]) Ugyancsak ebben az időben Jármy Fe-

[1]) Kemény 466., Bregy 1646. aug. 20-ról irja: »impatienter quidem eadem majestas reditum domini ducis de Racheville (Radzivil) praestolatur ut Celsitudinis Vrae consilia intelligat.« (Okmánytár Rák. Szöv. Tört. 378.) Szalárdy 221.

[2]) L, Törvények és Okiratok LXV.

[3]) Okmánytár Rákóczy Szövetkezései Tört. 361—76. ll.

rencz Legyelországban a franczia követ közvetítésével azon munkált, hogy a király legalább 300 munkatéros fogadására adjon engedélyt: mit ez meg is tett. [1]) A novemberben Stockholmba küldött követnek, Szentpály Istvánnak, Krisztina királyné január 30-án adta ki a végválaszt: a követelt hátralékot nem adhatják meg, mert ő egyoldalúlag kötötte meg a békét. A mi Erdélynek az egyetemes békébe való befoglalását illeti: a fejedelem fel volt ugyan híva, hogy Münsterbe küldje el követeit, de miután ő ezt egy egész év alatt nem teljesítette, most már nem lehet elől kezdeni a dolgot. De a mennyiben ez kivihető lesz, meg fog történni. [2])

XIV.

Rákóczy 1646. sept. elején Munkácsról a szépen restaurált Sárospatakra ment s az őszt itt és Tokajban töltötte. Innen kísérte folytonos figyelemmel a pozsonyi országgyűlési tárgyalásokat s utasította követeit, kik az evangelicus rendek központját képezték s ezek magatartására nagy befolyással voltak. Szemben a catholicus rendek, különösen a papság merev magatartásával, kik a linczi békének beczikkelyezését is meg akarták gátolni s a templomok visszaadását mindenképen hátráltatták, erős támasza volt a prot. rendeknek Rákóczy szívós kitartása s havak teltek el a nélkül, hogy a főbb kérdésekben megállapodás jött volna létre.

Az év végén Rákóczy Patakról Váradra ment s innen 1647. január 25-ről országgyűlést hirdetett. Megtartási helyéül ezúttal nem Fejérvárt, hanem Kolozsvárt tűzte ki. [3]) A pestis az egész múlt évben dúlt az országban s rendkívül sok áldozatot vitt el. Bár ez év elejére csendesedett, de még nem tartá bátorságosnak oly mélyen bemenni az ország szívébe. Február

[1]) Jármy levelezése a Dózsa család ltárában. V. ö. Okmánytár 377. l. Bregy jul. 19-iki levele.

[2]) U. o. 381—4. ll. Krauss irja, hogy midőn a királyné Szentpályt fogadta, ki azért küldetett ki, hogy a királynétól segítséget nyerjen a császár ellen, egy álöltözetü jezsuita is jelen volt, ki Szentpály oratióját megküldte a császárnak. Ez oratiót aztán a császár kinyomatta, s Rákóczy az előtt, hogy Szentpály haza ért volna, már olvasta azt. 170—1. ll.

[3]) L. Törv. és Okiratok LXVI.

közepéig azonban megnyugtatóbb hírek érkeztek, s ennek következtében egy újabb rendelettel Fejérvárra tette azt át,[1]) megérkezés napjául marcz. 20-át hagyván meg.

Váradról jan. végén Jármy Ferenczet Münsterbe küldte a békealkudozásokat folytató franczia bíztosokhoz, oly utasítással, hogy Erdélynek az egyetemes békébe beigtatását sürgesse, a mivel a szövetségesek tartoznak neki, annak kifizetését kérje, a had folytatása esetére pedig ajánlja fel jó szolgálatait. De úgy intézze útját, hogy a Stockholmból visszatérő Szentpályval s Padányival találkozzék.[2])

A mint Jármyt elindította, maga Rákóczy is besietett Erdélybe, hogy a megnyitandó országgyűlésen a tárgyalásokat vezesse.

A marcz. 16-ára hirdetett gyűlés egyik főtárgya a porta által követelt adófelemelés volt. A nagyvezér mindig azt hajtotta, hogy Seredy az ötezer aranyat megigérte. Seredy pedig tagadta azt. Ezenkivül a két megyéért husz ezer tallér adót kivánt; de Rákóczy sem egyiket, sem másikat nem volt hajlandó megadni, s Szalánczyt utasította, hogy értesse meg a nagyvezérrel, hogy az ország beleegyezése nélkül ő azt nem teheti — s többet tizezer tallérnál nem hajlandó adni.[3]) De a porta azért folyton követelte s midőn 1647 elején Gyárfás az új kapitiha bement az adóval és ajándékokkal, a mint arról értesült a nagyvezér, hogy Gyárfás csak a szokott 10,000 aranyat hozta be, erős szitkokkal fogadta Szalánczyt: »talán nem írtad meg uradnak, mondá, hogy a mint a 15,000 aranyat s a magyarországi 20,000 tallért megküldi, az athnámét (a hét vármegyéről) mindjárt megküldjük?« Fenyegette, hogy a hatalmas császár hadait Erdély ellen fordítja, Dobrudzsából 60,000 embert küld az országra s az oláh vajdákat és tatár kánt rájuk bocsájtja, s csak annyi haladékot engedett a követnek, hogy az országnak jelentést tehessen.[4]) E levelet Rákóczy a rendek elé terjesztette; de még most sem volt hajlandó feltétlenül teljesítni a porta

[1]) L. Törv. és Okiratok. LXVII.

[2]) Okmánytár 390—410.

[3]) Levelek és Okiratok 866.

[4]) Levelek és Okiratok 843 s köv. l.

kívánságát, nehogy »a két Oláhország sorsára jusson Erdély,« s a rendekkel levelet iratott Szalánczyhoz, melyben ezek meghagyták neki, hogy semmi úton módon se engedje magát megrémíttetni s az 5000 aranyat meg ne igérje, a tanács s a rendek tudta nélkül. Azon esetre azonban, ha a fenyegetés komolylyá válnék, felhatalmazták a fejedelmet, hogy az országgyülésen kívül is, a három nemzet több tagjának meghallgatása mellett, belátása szerint cselekedjék.[1]) Egyuttal a rendek a nagyvezérnek is írtak, de írt maga Rákóczy is, fel akarván őt a követelés igazságtalan voltáról világositni.

Egy másik ügy, mely e gyülés alatt tárgyaltatott le, a Pécsy örökösök folyamodása volt, kik a Balásfalvát illető irományokat maguknak kiadatni kérték.[2])

E gyülés az adót 20 frtban állapította meg.

Megújíták a korábbi törvényt, hogy a nemes ember saját majorságában termett mézet s viaszkot szabadon árúlhassa.

A nyom felvételre vonatkozó korábbi törvényeket azzal toldták meg, hogy ha a lopott jószág nyomára akadnak s a hely, hol ez történt, nem akar fizetni, az ügy rövid processussal végeztessék.

A tolvajokat, kik még a halas tavakat is meghalászszák, ha idegen helyre mennek is, büntessék meg.

Az oláh papok bírságot szedni ne merjenek.

Megújíták az 1619. és 1626-iki törvényeket, melyek a hajdúk közé szökött jobbágyok kiadásáról és vármegye székin való elítéltetéséről szólnak.

A hamis pénzverőket büntessék meg.

Kis Havasalföldén a fiscus megkárosításával (t. i. harminczad lefizetése nélkül) vesznek marhát, a korábbi törvények értelmében büntettessenek meg.

Szabályozák a harminczad eljárását olyan esetben, midőn nemes ember nem kereskedés végett hajt ki marhát az országból.

Hol a fiscus számára fizetett dézma buzából a szegény emberek részt kaptak, az ezután is adassék meg.

E törvényeket a fejedelem apr. 10-én erősítette meg.[3])

[1]) Törvények és Okiratok LXVIII. c).
[2]) Törvények és Okiratok LXVIII. b).
[3]) Törvények és Okiratok LXVIII. a).

XV.

Ez időben Erdélyben és Magyarországon a béke még mindig csak hajszálon függött s Rákóczy még mindig a viszonyok alakulásától várta, hogy hol vesse kardját a háború serpenyőjébe? Az a vigyázó sereg, mely Dobrudzsánál volt felállítva s melylyel fenyegetőzött a török, hogy Erdély ellen fordítja, valójában Lengyelországgal nézett farkasszemet, s ha Rákóczy állhatosan vonakodott a portát kielégítni, aligha számításba nem vette, hogy egy véletlen, a múlt évi varsói határozatok daczára, az összeütközést előidézheti. Más felől arra is várt, hogy mivel fog Jármy visszatérni Münsterből, Francziaországból s épen nem sietett véglegesen rendezni ügyeit a császárral. A pozsonyi országgyűlés jun. 27-én véget ért, de annak lefolyása senkit sem elégített ki: a protestánsok keveselték az eredményeket s a catholikusok sokallották. Tíz nappal azután, hogy az országgyűlés bezáratott, megnyílt az eredménytelenül végződött tokaji tractatusnak folytatása (jun. 27-én) Eperjesen, hol a császárt Wesselényi, Tőrös, Tassy, Aszalay; Rákóczyt Lónyay, Nyáry, Kemény, Csernel, Klobusovsky, Szemere képviselték. E tárgyalásokon sok személyi kérdés is lévén elintézésre kitűzve, a biztosok csak lassan haladtak, s annyival lassabban, mert Rákóczy az egész nyarat s az ősz nagy részét Erdélyben töltő.

A török ügyek fejlődését innen könnyebben kísérhette figyelemmel. Hijában írt az ország, a fejedelem a nagyvezérnek, ez nemcsak hogy semmit sem engedett el a követelésből, hanem azt még fellebb csigázta, azt követelvén, hogy az ötezer aranyat két évről, tehát attól fogva, hogy azt először kezdték követelni, adja meg az ország. [1]) Hijában írta Szalánczy, hogy Deszni pasát hatvanezer emberével Dobrudzsában csak addig várakoztatják, míg tőle válasz jön, azután Erdélyre indítják, hijába fenyegetőztek, hogy Székely Mózest kihozzák a jedikulából s nyakára viszik, [2]) hijában akart a nagyvezér követelésének még azzal is nyomatékot adni, hogy a Gyárfástól bevitt rendes adót sem fogadta el, s Szalánczy is hijában alkalmazta

[1]) Levelek és Okiratok 878.

[2]) Levelek és Okiratok 881., 889. ll.

leveleiben a kérésnek, esedezésnek, rábeszélésnek minden nemét: Rákóczy hajthatatlan maradt. Győzze meg a vezért, utasítá Szalánczyt, hogy ezt az adóemelést már a nép nem bírná meg: ezt a nemességnek kellene fizetni, s ezzel Erdély az Oláhországok sorsára sülyedne. Inkább hogysem az ő uralkodása alatt ilyesmi történjék, készebb volna elhagyni az országot, magának s gyermekeinek más bátorságos helyen keresni jószágot és az elfoglalt hét vármegyét visszaadni a császárnak. [1])

Az nap, melyen e levelét irta Szalánczynak, oct. 14-én, Gyaluban a tavaszi országgyűlés által adott felhatalmazás alapján részgyűlést tartott, melyen a három nemzet arra meghívott képviselői elhatározták, hogy a szokott évi adót és ajándékokat ez idén is beszolgáltatják, a rosz termés és a pestis pusztítása daczára. Azonban reményt merítve azon körülményből, hogy főellensége a nagyvezér sept. 18-án megfojtatott, s székét új nagyvezér, Ahmed pasa foglalta el, utasították Szalánczyt, hogy kérje meg ezt, hogy vegye be a régi adót s ne búsítsa a fejedelmet olyasmivel, mire ennek szabadsága nincsen. [2])

Még az nap, melyen a rendek a levelet irták, Rákóczy kiutazott Váradra, hova a lengyel királytól, főhetmantól s Radzivil herczegtől követeket várt, az ifjú fejedelmet, mint kormányzót hagyván hátra, s felhatalmazván ezt, hogy a sept. 10-ére oct. 25-re Beszterczére hirdetett terminust vezesse. [3])

A terminus meg is tartatott: ezen folyt le Kamuthy László nóta pere. Kamuthy egy előkelő kolosmegyei birtokos család tagja, viszonyt folytatott szolgálójával, Szalay Kocsis Katával s azt nőül is akarta venni, de nem találkozott pap, ki megeskesse vele. Azonban a vármegye a nőt mint bűbájos paráznát elítélte, s kiadatását Kamuthytól törvényesen kérte. De ez nem csak megtagadta a kiadást, hanem a derék széket hamis ítéletéért hatalmasúl össze is szidta. Történt e közben, hogy egy tiszttartóját is úgy megverte, hogy ez bele halt. Mind e bűneért, mert egy elítélt gonosztevőt magánál rejteget s kiadni nem akar, a törvényes hatóságot s magát a fejedelmet is szidalmazta: fő- és jószágvesztésen marasztalta az ítélő tábla. [4])

[1]) Ötvčs Ágoston 154.. 155.
[2]) L. Törv. és Okiratok LXX.
[3]) L. Törv. és Okiratok LXIX.
[4]) L. Törv. és Okiratok LXXI.

A következő december hó 1-ső napjaiban ugyancsa ifjú fejedelem vezérlete alatt a magyarországi részek te nusa Kolosvárt megtartatott. [1])

Éppen ebben az időben ment fel az öreg fejedelem radról Tokajba és Sárospatakra, hogy az Eperjesen folyt tárgyalásokhoz közelebb legyen. Mindamellett egész 1648. derekáig tartott a tracta, s a kiegyezési okirat csak jan. 1 iratott alá. A két átengedett• vármegye igazgatásának, eskületételnek módozatait állapítá az meg. Elrendelé, azok ünnepélyes resignatiója a közel jövőben meg fog tört az erdélyi rendek assecuratoriája még marczius hóban k állíttatni.

Még ezen január hóban megkezdődött a végreha 21-én maga a fejedelem is Kassára ment. A dolgok ez már minden nehézség nélkül bonyolíttattak le: csak az er rendek assecuratiójának kiállítása halasztatott el april ha leginkább a fejedelem gyengélkedése miatt. A hét várme melyeknek ő eddig csak tényleg volt birtokában, most jo is átvette: ötöt úgy, hogy halála után visszaszálljanak Ma országra, kettő pedig, Szathmár és Szabolcs, azután is fi zén maradjanak. Az átadás jan. 28-án történt meg Kass két fél bíztosai által. A király nevében Tőrös tartotta a noklatot s a fejedelem képében Lónyay és Nyáry válaszolt

XVI.

Kassán febr. 5-én Rákóczy körrendeletet bocsátott ki, lyel marcz. 16-ra Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirde

Főtárgya ennek az erdélyi rendek hitlevelének kiál volt, melylyel ezek az átengedett hét vármegye közül i azon esetre, ha a fejedelemnek halála történnék, rögtöni v szolgáltatására kötelezték magukat: a minthogy az oki is állíttatott s marcz. 20-án az összes jelenlevő rendek aláíratott. [4])

[1]) L. Törv. és Okiratok LXXII.

[2]) Szalárdy 229. l.

[3]) L. Törvények és Okiratok LXXIII.

[4]) L. Törv. és Okiratok LXXIV. b) Kézbesítettek-e? s k miután az eredeti példány a Rákóczy ltárban van: bíztosan nem lehet

Az országgyűlés a tárgyalások folyama alatt egy szomorú kötelességet teljesített. Ez év jan. 11-én elhúnyt az öreg Bethlen István. A fejedelem elrendelé, hogy az ő tetemei Fejérvárt a székesegyházban temettessenek el, s a gyászszertartás marcz. 29-én fejedelmi személyt megillető pompával ment véghez, az országgyűlés összes tagjainak részvétele mellett. [1])

A portáról időközben érkezett levelek rosz híreket hoztak. Gyárfás, a kapitiha jan. 14-éről értesíté a fejedelmet, hogy régi hű szolgája, Szalánczy, jan. 9-én gutaütés következtében meghalt s másnap a konstantinápolyi temetőben eltemettetett. Ugyan e levélben, melyben a fejedelemmel e gyászhírt tudatta, közölte a nagyvezér rendeletét, hogy az évi adóval az elmaradt ötezer aranyat, a még be nem adott múlt évi adó ötezer arany pótlékát s a húsz ezer tallért mennél elébb küldje be. A fejedelem e jelentést közölte a rendekkel s ezek apr. 15-én megújították múlt évi apr. 9-én hozott határozatukat, mely az ügy rendezésével a fejedelmet bízta meg. [2])

April közepéig a törvényekkel is elkészültek.

Az évi adót 20 frtban állapították meg, s a végházak építésére egy forintot szavaztak meg.

A hajdúvárosokba szökött jobbágyok visszaadására vonatkozó törvények eredményteleneknek bizonyosodván, az erre vonatkozó törvényeket körűlírták s szigorúbbakká tették.

A törvényes végrehajtásokról szóló jelentések idejekorán kiszolgáltatandók a feleknek.

A peres levelek taxája tartassék meg.

Az idegen határról behajtott marhák bírságát szabályozták.

Megtiltották a fogarasföldi boeroknak, hogy Székelyföldről a törvényes közegek megkeresése nélkül vigyék vissza a szökött jobbágyot.

A váradi nemesek s polgárok közt fenforgó viszály elintézésére a fejedelem bizottságot küld ki.

Ha a székelyek közűl valaki a hadjáratban nem vesz részt, s ezért fő- és jószágvesztésen marasztatik: ez esetben

[1]) Szalárdy 229.

[2]) L. Törvények és Okiratok LXXIV. c).

fejét megválthatja s ezért jószágát a törvényben körülírt módok szerint zálogba vetheti rokonainak vagy másoknak.

Nadányi István szóval és irásban megsértette a fejedelem személyét. Ezért idéztessék meg a legközelebbi octavalis terminusra s ügye ott döntessék el. Jövőre is hasonló módon járjanak el azok ellen, kik hasonló bűnt követnek el.

A Debreczenbe szökött jobbágyok kiadásának módozatait szabályozták.

Hosszú tárgyalásokra adott alkalmat a szász nemzet folyamodása, melyet egyes szászoknak a táblára történt megidézése ügyében adtak be. [1]) Elhatározák, hogy szász ellen pert csak saját forumán lehessen kezdeni. Elhatározák, hogy csak azon gonosztevőket lehet az ő területükön megfogni, kiket in flagranti találnak, vagy a kiknél megkapják a lopott tárgyat: ezen kivűl senkit sem lehet közülök elítéltetésük előtt megfogni.

April 11-én a fejedelem egy tizenegy pontból álló szabályzatot adott, melylyel a Boros-Jenőn mint végházban követendő rendtartást s az ottani nemesség és vitézlő rend közti viszonyokat szabályozta. Ezen egész szabályzatot törvény erőre emelték s az articulusok közé igtatták.

E törvényeket a fejedelem apr. 28. erősítette meg. [2])

A béke — eltekintve a török adókérdésétől — már valóban és szilárdabbúl mint elébb, helyre volt állítva. A münsteri békealkudozás is már vége felé járt, s a békeokiratban csakugyan Erdély is megemlíttetett: bár nem úgy mint Rákóczy szerette volna. Az utolsó időben sokat betegeskedett ő s egypárszor szélhűdés is érte — melyet azonban kihevert. Mindamellett tevékeny lelke nem tudott pihenni, s újabb nagyratörő terveken törte fejét.

Május havában Mikes Mihályt a kurlandi herczeghez küldte, hogy újon született gyermeke keresztelésén képviselje őt. [3]) Alig ért azonban Lengyelországba Mikes, midőn értesült, hogy a király máj. 20-án meghalt. E hírre — melyet Rákóczyval bizonynyal lengyelországi barátai is tudatták — Mikes

[1]) V. ö. Krauss I. 173. l.

[2]) L. Törvények és Okiratok LXXIV. a).

[3]) Okirattár Rákóczy összeköttetései történetéhez 420.

visszafordúlt, hogy e fontos esemény urával mennél elébb közölhesse.[1]) A fejedelemnek Lengyelországgal bőséges összeköttetései voltak: jól szervezett párttal rendelkezett, főként a dissidensekkel, mely kész volt az ő jelöltségét a lengyel trónra támogatni, s melynek élén a protestans Radzivill herczeg állott, zömét pedig a dissidensek tették. Bethlen Ferenczet és Klobusiczky Mihályt pénzzel ellátva, azonnal Varsóba küldé, hogy a juliusra hirdetett országgyűlésen, ha választásra kerülne a sor, érdekeit képviseljék.[2]) Mikes Mihályt és Padányit a brandenburgi választóhoz s több németországi fejedelmekhez, Dalmady Istvánt pedig Krisztina királynéhoz indítá. A véletlen úgy hozta magával, hogy aug. elején Varsóban Dalmady Bethlenékkel találkozott, kik utasíták őt, hogy a különben is megbízhatatlan Danzig kikerűlésével, siessen Svédországba s kérje meg a királynét, hogy Rákóczy ügyének támogatására küldjön követséget Varsóba.[3])

E közben Lupul vajdának egy megbízott embere jött mint követ Rákóczyhoz azzal a kéréssel, hogy titkos ügyek tárgyalására bocsássa be hozzá Kemény Jánost. De csak erős térítvény kiállítása után bocsátotta el Keményt Jászvásárra, tartván a vajda cselvetésétől. Ezuttal azonban a vajda komolyan tárgyalt. Ugyan annak a Radzivilnek, ki Lengyelországban a Rákóczy-párt feje volt, neje a vajda nagyobbik leánya, s így ő a lengyelországi mozgalmakról jól volt értesűlve. Nemcsak jó szolgálatait ajánlotta fel, hanem szövetséget is akart kötni Rákóczyval megválasztása esetére.[4]) S e szövetség szilárdabbá tételére a vajda alkalmas eszköznek ajánlá, hogy a fejedelem kisebbik fia Rákóczy Zsigmond Lupul leányát vegye nőül. A fejedelem ettől sem volt idegen s a tárgyalások ez irányban is megkezdődtek.

Rákóczy ügyei Lengyelországban, Varsóban, jól állottak: a Bethlentől, Keménytől érkezett jelentések, Radzivil tudósításai mind erre vallottak. Sőt egy újabb actiót is kezdettek a kozákokkal, kiket hasonlóan reméltek Rákóczy számára meg-

[1]) Krauss 174.
[2]) Kemény 475.
[3]) Okirattár. 424.
[4]) Kemény 488.

nyerhetni, s kikhez Kemény Lupultól Mozsát és Ráczot küldötte. [1]) Azonban a fejedelem sokat betegeskedett. Talán ezért, talán más okokból szerette volna kieszközölni, hogy a lengyelek ne őt, hanem kisebbik fiát, Zsigmondot, válaszszák meg királyukká s ez ügyben, valamint ennek is Lupul leányával leendő eljegyzése ügyében Radzivillel bizalmas tárgyalást kezdett s e czélból hozzá Gőcs Pált küldötte.[2]) Más felől Máté havasalföldi vajdával is tárgyalásokat kezdett: ehez sept. 2-áról Sebessy Miklós ment, ugyanaz, ki már több ízben forgott a vajda udvarában, oly megbízással, hogy vegye ezt rá, hogy ő maga is küldjön követeket a kozákokhoz, kik ott ügyeit előmozdítsák. [3])

De mind e tárgyalásokat a sikerülés pontján meghiúsította a fatum. A fejedelem görgényi útjában megbetegedett. Hijában erőltette magát s igyekezett legyőzni a kórt, folytonosan rószabbúl lett. De nem hagyta el magát: sietett haza, hogy unokahúgának, az Allia kisasszonynak lakodalmán, mely oct. 7-ére tűzetett ki, maga is jelen lehessen. [4]) Három nap múlva, oct. 10-én, behívatta Csulay püspököt s Megyessyt az udvari papot. Már érezte végét közelgetni s ezek vigasztalását kivánta hallani. Nem sokára rá, még ez nap — octóber 10-én — [5]) elhunyt.

A királyválasztás még nem történt meg Varsóban, mire e gyászhír oda beérkezett. A dolognak az rögtön más fordúlatot adott: [6]) Zsigmond herczegnek neve sem jött szóba. Kemény még Moldvában kapott hírt a fejedelem betegségének végzetes fordúlatáról: nem tudta visszatartani zokogását. Azonnal visszaindúlt, s a halálhírt útközben vette. Sietett megírni Lupulnak [7]) ki oct. 21-én kelt válaszában, a kiegyezést megszűntnek jelenté ki.

---

[1]) Kemény 479.

[2]) L. Törv. és Okiratok LXXV.

[3]) L. Törv. és Okiratok LXXVI.

[4]) Szalárdy 332.

[5]) L. Törv. és Okiratok LXXVII.

[6]) Nov. 17-én hajtatott az végre: midőn János Kázmér választatott meg.

[7]) Török-Magyarkori Á. O. III. 411.

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1637. febr. 12.

A brassai tanács kéri a fejedelmet, hogy hadaival ne szálljon be Brassóba.

Illustrissime Princeps sat.

Perpetuae fidelitatis, sat.

Nagyságodat, mint természet szerint való kegyelmes urunkat, fejedelmünket legelsőbben is igen alázatosson követjük, némely nap értvén Nagyságodnak fogarasi várában való érkeztét, Nagyságodhoz való tökélletes jó indulatjából, közönséges jó tetszésünkből főbíránkat Hersely Christoph uramat, más főpolgár atyánkfiával együtt, Nagyságodhoz expediálván, invitáltatjuk volt Nagyságodat általok alázatosson, hogy némünemű udvarnépivel együtt, méltóztatnék Nagyságod városunkban jönni, és itt való szegény alázatos híveit látogatni; az, mely főbíránk és polgár atyánkfia Nagyságodtól megérkezvén, minekünk úgy referálták, hogy Nagyságod (a mint hopmestere, Gerendi Márton uram által magát resolválta volt) többed magával nem lészen, hanem csak száz muschkotelier némettel, és száz kék drabanttal, annakfelette valami kevés lovasival jő be Nagyságod városunkban; minthogy penig már itt közönségesen az városi embereink között kiterjedett a híre, hogy Nagyságod mellett egynéhány száz muskoteros német, item ennehány száz kék gyalog, annakfelette mezei katonák is ennehány százan jönnek, másfelől penig az háromszéki atyafiak is minyájan felültenek, és vidékünkben már jobb részint be is szállottanak, avagy hogy ők is Nagyságoddal együtt városunkban seregestűl bejönének; azt is látták, kegyelmes urunk, hogy itt városunkban mindenütt az Nagyságod népe számára számtalan sok szállásokat rendeltenek, és distribuáltanak; mivel ezekért és egyéb sok különb-kölönb mondások s hírekért is, melyeket az székely

atyánkfiai közűl némelyek, és az Nagyságod szolgáiban is itt promulgáltanak, nem tagadhatjuk, kegyelmes urunk, az szegény városi nép bizony nagy rettegésben vagyon, és minket, kik tisztviselők vagyunk, szörnyűképpen untatván, az Istenért reménkednek, hogy Nagyságodat az felől alázatos könyörgésünkkel megtaláljuk. Nagyságodnak az okáért az egész város instantiájára kelleték az Istenért is könyörögnünk, ez mostani úttal (jóllehet invitáltuk volt magunk Nagyságodat alázatosson), mindazáltal más módot találván Nagyságod az dologban, városunkat elkerűlni kegyesen méltóztassék, és ilyen megrettent félelmes állapotjokban városunk lakosinak, supportáljon bennünket kegyelmesen ez mostani condescensustól. Az Nagyságod mi hozzánk ebből is megmutatandó fejedelmi kegyelmét teljes életünkben igaz hívséggel megigyekezzük Nagyságodnak szolgálni, mint kegyelmes urunknak, fejedelmünknek.

De cetero sat. Datum Coronae die 12. Febr. Anno 1637.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fideles humilique servitores

judex, senatus et communitas civitatis Brasso, m. p.

Külczím : Illustrissimo Principi, domino domino Georgio Rákóci sat.

(A m. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

II.

1637. april 28.

III. Ferdinánd válasza Bogádinak s Réznek.

Resolutiones

suae Mttis ad postulata illmi principis Transylvaniae.

1. Minthogy az fejedelem tanácsot is kér: az atnamét vegye-é úgy el, az mint az török akarja adni. Ő fignek úgy tetszik, hogy vegye el, ne is indítson disputatiót avagy kérdést az partiumról Jenővel és Váraddal együtt, se az őszi végezés szerént való ígírt pénzről, avagy se az adónak öregbítéséről, hanem csak tartsa ezeket hallgatásban, és elégedjék meg azzal az fejedelem, ha az mostani atnamében lészen, hogy holtig fejedelemségében magát s az országot is megtartja az szultán Szulimán atnaméja szerint szabadságában. Mert ha eddig megmaradhatott békével az régi atnamé mellett az partiummal együtt az fejedelem, ezután is megmaradhat, és reménlünk nem sokáig jobb állapotot is ad isten a keresztyénségben.

2. Az boldog emlékezetű császár az mely jó akarattal volt a fejedelemhez, az mostani kglmes urunk ő flge is azon jó akaratját ajánlja, és ha az szükség kévánja, négyezer muska-

terost ad is ő fige. Most is vagyon ő figének kész hada Slesiában, kik Magyarországra vigyáznak, ha mire szükség lenne. De ő figének most sok dolgai lévén, még az ott fön való ellenségivel meg nem békellik, nem akarja ő fige; azon subsidiumokkal kész ő fige lenni, melyekkel szegény istenben elnyugodt császár volt, ugymint, hogy az kik be akarnának menni fejedelem szolgálatjára az ő fige ditiójából, ne ellenzze, de dob, zászló nékől mint annakelőtte. — Az hajdúság segétsége végett, abban is hasonlóképen az mint azelőtt fogja viselni magát ő flsége. [1])

2. Hogyha a török ezekkel nem contentus, mégis újítást akarván Erdélyre menne, és igyekeznék vagy az szabad electióban háborgatni, vagy adóját öregbíteni, vagy az fejedelmet és országot arra kényszeríteni, hogy hadaival, avagy erejével az török mellé menjen, kiváltképpen az keresztyén fejedelmek ellen, avagy pedig az partiumbéli dologban akarna tenni valami változást, avagy infestatiót, kész ő fige azon jó akarattal az fejedelemhez, melylyel szegény istenben elnyugodt atyja volt, és segétséggel lenni.

3. Magyarországban az minemő segétségeket rendelt volt szegény istenben elnyugodt császár, azonképpen ő fige is megengedte, az kik szolgálatjára akarnak menni az fejedelemnek, in tali casu köz és nemes rendből megengedtetik, dob és zászló nélkül mint ezelőtt. Az hajdúk segétsége, hasonlóképpen mint azelőtt.

4. Annakfölötte leszen ő figének Silésiában és vagyon is egynehány ezer német hada arra rendelve, hogy szükségnek idején az ő fige tartományit oltalmazzák, arra vigyázzanak, az kik az fejedelemnek is könnyebbségére és hasznára lesznek.

5. Mivel az fejedelem valami bizonyos nevezett német segítséget kéván, arra is ajánlja kglsen ő fige magát, hogy szükségnek idején az 4 ezer muskaterost kész megadni és küldeni az fejedelemnek, ily okkal: hogy ha azonban az mostani keresztyénségben való distractiói ő figének akkor is fön volnának, módot találjon az fejedelem, hogy Lengyelország felől menjen be az megígírt segétség, és oly szín alatt, hogy vagy ő fige azokat elbocsátta hadai közűl, és az fejedelem megfogadta, avagy pedig hogy az lengyel király küldötte, és ne lenne nyilván, hogy ő fige adta. Azt is kévánja ő fige, és inti is az fejedelmet, hogy kiváltképpen való szükség kívűl, és az ő fige consensusa nékűl az török ellen hadat ne indítson mostani üdőnek állapotjához képest az fejedelem. Remélvén, hogy isten nem sokáig jobb állapotra hozza az keresztyénség között való viszálkodásokat, és akkor jobban assistálhat ő fige difficultási-

[1]) E fennebbi 2-ik pont ki van törűlve.

ban az fejedelemnek és Erdélynek, hanem mindenekről és minden difficultásirúl edein ő fige és syncere tudósítsa az fejedelem. Reménli is ő fige, hogy ezekkel az nevezett subsidiumokkal magának is az minemő módjait érti lenni az fejedelemnek mostani distractiójában az töröknek, és Európában való ide fordítható ereje ellen alkalmasént megéri.

6. Ha kévántatnék, hogy az magyar- és horvátországi vármegyék is felüljenek itt kin: kész ő fige azt is megcselekedni, és a tisztviselőknek is megparancsolni, hogy jó correspondendentiájok legyen az fejedelemmel, elkerűlvén az alkalmatlanságokat.

7. Bethlen Istvánra leszen vigyázás, hogy innend ne ártson az fejedelemnek, se ne practicáljon az törökkel. — Eddig való cselekedetinek is érdeme fön van tartva.

8. Az jó végezéseket, melyek szegény istenben elnyugodt császár idejében voltanak, ő fige is szándékozik megtartani, kiknek mindazonáltal erősítéséről lehet akkor emlékezet, mikor az solennis legatiót ő fígéhez az fejedelem elküldi. Mely legatióra, noha ő fige az fejedelmet nem erőlteti, mindazáltal illendő és méltó, hogy el ne mulassa az fejedelem, kiváltképpen az török dolgok is csillapodván. Nem is neheztelhet méltán az török, ha az több fejedelmek szokása szerént, küld ő fígéhez követet, ki által az előbbeni magyarországi királyokkal és országgal tartott jó szomszédságát és békességét kívánja az új királylyal is megtartani és erősíteni.

9. Az fejedelem jószágát, hogy hadi condescensiókkal ne terheljék feljebb, hogysem az többit; avagy megkémélvén az többit, csak ezt sanyargassák, megparancsolja ő fige, hogy ne legyen. Mindazáltal az közönséges terheket viseljék egyaránt az fejedelem jószági is. Vagyon emlékezet az postulatumokban oly, mintha egyébaránt is az fejedelem az maga hadait az országban levő jószágira igyekeznék szállítani, kit nem reménli ő fige, és nem is akarja, hogy kéváltképpen való engedelme és concessiója nékűl legyen.

10. Tudósítsa mennél hamarabb és syncere az fejedelem ő fígét, ha az portán levő követei megérkeztek, csak az kettei is, mivel jártak. — Vagyon-e új kévánsága az töröknek. Az atnamének is, melylyel az török kinálja, nem ártana, ha megküldené mássát az fejedelem.

Viennae, 28. April. 1637.

Kívül: Resolutiones ad postulata principis Rakoczy.

Viennae, die 28. Aprilis, 1637.

Pro Andrea { Bogadi. / Réz.

(Nr. 44. A. 1637. Trannica.)

(Nemzeti Muzeum. Jászay-Coll.)

III.

1637. Máj. 5.

Szalánczy jelentése a fejedelemhez, melyben előterjeszti a meggyesiek panaszát az adó beszedése körül elkövetett visszaélések ügyében.

Kegyelmes uram, sat.

Kegmes uram, akarám Nagodnak alázatosan jelenteni, hogy Fejérvárról Nagodtól eljövék, hazajöttemben kihívattam vala az sorostéli szászt szintén az szálas erdő féliben, az hol Nagod is immár egynehányszor vadászott s ott az Ngod kegmes parancsolatja szerint beszéllettem vele bőven. Az kenéz szava igaz kegmes uram, vitt leveleket, azt mondja, hogy megnyitotta királybíró uram, neki úgy tetszett, hogy három volt az levél, de háromra nem merne esküdni, kettőt azért bizonyoson látott. Elolvasván az leveleket királybíró uram, mondott, hogy nem ülsz veszteg rosz ember, miért hordosz te ilyen levelet, ha megköttetnélek s urunknak küldenélek, tudod-e, mint járnál. Az szász mondotta, hogy az birótól küldötték Balázsfalváról az tiszttartó Nagy Mihály s ő neki az bírája parancsolatjának engedelmesnek kellett lenni. Kérdette királybíró uram, ha volna-é több levél nálla, másnak valakinek küldöttek-é levelet tőlle. Mondotta, hogy nem küldöttek, nincs is több levél nálla s mondotta oztán királybíró uram, hogy no menj el mindjárt, itt semmit ne késsél, menten menj, többé ezféle levelet ne hordozz, mert bizony rosszúl jársz. Az leveleket az királybíró ugyan ő előtte mindjárt az polgármesternek küldötte. ő kérdette királybíró uramat, hogyha küld-e levelet, vagy szóval izen-e az tiszttartónak valamit, ha kérdi az tiszttartó, mit mondjon. Megriasztotta királybíró uram s mondd, hogy még sem érted-e, hogy mondom, hogy hamar elmenj; nem írok, sem nem izenek semmit, ha mondani akarsz tiszttartódnak valamit, azt mondhadd, az mit tőllem hallál. Ezzel ment kegmes uram ki az városból. Hazajutván, hivatta Nagy Mihály Balásfalvára s kérdette, mint járt s megmondotta. Csak lesütette Nagy Mihály az fejét s meghagyta, hogy ne mondja senkinek. 2. Maj. Kegmes uram, én is bemenék Szebenben, az vásárlást másra bízván, ott való esmerőim jöttek felesen hozzám, némelyiknek talám szer sem jutott az velem való beszélgetésre, annyin jöttek. Kérdezkedtem az mostani szokatlanúl esett gyűléséről is az universitásnak, mind egy értelemmel azt beszéllik, hogy az meggyesszékiek találták volt meg az universitást az meggyesi gyűlésben, hogy defalcálnák adajokat, mert tovább semmiképp-

pen nem viselhetnék az ideig való usus szerint. Ott nem resolválhatták derekason magokat, hanem mindenik szék követinek instructiójokban adták volt, hogy isten hazavivén őket, proponálják otthon s most Szent György napjára jönnének alá Szebenben oly instructióval, hogy ha méltónak tetszik az defalcatio vagy relaxatio, relaxálják; az mint egy ugyan értelmes s igen emberséges ember is referálá Kegmes uram, bizony méltó panaszok volt az nyavalyás meggyesszékieknek, mert mikor ők adót fizettek, nemcsak az reájok esett adót fizették, hanem az adónak interesse is volt, minden 100 forintnak hat forint interesse volt, az ki járt csak az polgármesternek s azt nem akarták tovább viselni, az tavalyi polgármester megérkezvén Nagodtól Fejérvárról, nagy panaszolkodással volt köztök, hogy Nagod igen megriogatta volna, kemény szókkal kérdezte Nagod, miért kelletett ez mostani gyűléseknek lenni. 3. Maj ebéd után jőve királybíró uram is szállásomra, több szóbeszéd között adaték alkalmatosság az sorostéli szász vitte levél felől való beszélgetésre is. Mondám, hogy az úr levelet küldött volt az statusoknak s némelyek csak fel sem szakasztották, úgy küldötték Nagodnak, az kik felszakasztották is penig, ugyan megküldötték Nagodnak; kérdém, ha hoztak-e ő kegmeknek is, vagy talám nem hoztak, mivel ő kegmek be nem küldötték Nagodnak s mondá királybíró uram, hogy ő kegmeknek is választ tött volt arra az levélre, az kit az ország az meggyesi gyűlésből küldött volt ő nagának, de ők csak igen contempte vették azt az levelet, mivel egyéb nem volt benne, hanem csak az szolgája ottbenn lakásról menti magát; s mondám, hogy az több statusok is contempte vették s azért küldötték Nagodhoz, hogy az mentséget nem szintén rationabilisnek tartják, de inkább hogy ország nevével iratott levélnek, nem ország levelének írta ő naga azt az levelet s azért is, hogy az egész országnak egy corpusban kellett volna íratni s úgy kellett volna az mi kegmes urunk kezében küldeni, vagy az minthogy íratott levélnek tartja ő naga, ha azt akarta ő naga jobban megismerni, hogy ország leveleé, vagy csak nevével íratott? küldötte volna két tanácsúr kezében s commendaltatta volna azokkal az országnak s mondám aztán, hogy tudja Nagod, hogy vittek levelet ő kegmeknek, azt is, hogy ki vitte, s még az paraszt emberrel való beszédét is tudja Nagod, mi volt ő kegmének, az ki jól is volt, de hogy ő kegme kezében ment az levél elsőben is s mégsem küldötte ő kegme Nagodnak, Nagod csudálja, mivel az, kik Nagodnak még eddég gratiáját nem obtineálták is, megküldötték s ő kegme Nagod creaturája lévén, sileálta, Nagod penig ő kegmétől mást várt volna ebben is s azzal menté magát, hogy olyan kicsin dologgal nem ítélte méltónak Nago-

dat búsítani s mondám, az ki nem tudja, mi volt benne, másra magyarázzák, látja-e s azért kellett volna Nagodnak küldeni az levelet s mondám, hogy még nem késő s vigye ugyan maga ő kegme Nagodhoz. Az universitás gyűlésének az okát is jelenté, s mondá, hogy könnyebbítették mind az meggyesiek s mind az szeredahelyiek terheket, de ő kegme az tavalyi polgármester panaszát nem említette, hanem azt mondá, hogy polgármester uramhoz megyen, az levelet felkeresteti s elküldik Nagodnak. Polgármester uram, mivel fekszik kegmes uram, nem jöhete hozzám, hanem követtete ő kegme, hogy hozzám nem jöhet, én oztán kegmes uram die 4. Maj. hozzá mentem, beszélgettem ő kegmével is, ő kegme sem említé az tavali polgármester panaszát, de elsőben is az universitás mostani gyűléséről beszélgete, hogy az meggyesszékiek instantiájokra kellett celebrálniok, azelőtt is volt penig szokások, hogy Szent György napi országgyűlése után ők is universitásúl gyűlést celebráltattak. Ez most az embereknek azért tetszett szokás kűl való gyűlésnek, hogy mi ólta az országgyűlése csak egy terminusra rendeltetett, nekiek sem kellett az Szent Katalin asszony nap tájbeli gyűléseknél több azólta; de ez haszontalan ratió, mert ha az országgyűlésére nézve kellene ő kegmeknek is gyűlést rendelniek, hogy az országgyűlése Szent György napban szokott celebráltatni, ez okon annál inkább observálni kellett volna ő kegmeknek ez időbeli gyűléseket nem kellett volna posthabeálni. Az úr levele állapatját is hozá elé, jelenté, hogy királybíró uram ment volt ő kegméhez, jelentette, hogy ők nem érték eszekkel, hogy Nagodnak küldjék azt az levelet s az több statusok mind beküldötték Nagodnak s nem jó látott ő kegmektől is, ha be nem küldik Nagodnak s kerestette mindjárt az levelet, mivel királybíró uram ő kegméhez küldötte volt, de mivel ő kegmeknél az az levél contemptusban volt s csak semmi levélnek vélték, nem viseltek gondot az levélre s nem találják. Tartsa meg isten stb. Datum ex Mihályffolva die 5. Mai anno 1637.

Nagodnak alázatos szolgája

szolgál míg él

Szalánczi István m. p.

Külczím: Illustrissimo stb. Georgio Rakoczi stb. stb.

Rákóczy kezével: 6. May Colos 1637. déllest 5 órakor maga szolgája.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

IV.

1637. julius.

Bogádi és Klobusiczky követsége Bécsben.

a)

Utasítás Bogádinak a császárhoz küldött követnek.

1. Az első punctomban ő felsége azt adja tanácsúl, hogy disputatiot vagy kérdést az partiomnak Jenővel s Váraddal s az adóval öregbítéséről ne indítanánk, melyet mi örömest megcselekednénk, de ilyentől tartunk országúl, mivel az szultán Szolimán atnáméjának, kit Erdélynek adott volt János király idejében, még csak pariája sincs, nemhogy originálja volna nálunk, most is épen meg az török nekünk csak olyan atnámét ígér hogy ad, az mineműt eddig István királytól fogva szokott volt adni, melyet nekünk is megadott botjával, zászlójával együtt, ki micsodás legyen, megláthatni az párbúl. Másik nagy ok az vagyon fenn, hogy az török azt tartja, mikor szultán Szulimán Jánosnak (*így*) király idejében az országnak adta volt atnáméját, akkor csak csupán Erdélynek adta, nem is bíratott akkor az partium Erdélyhez, ha császár ellen rebellálván Bátori Zsigmond, úgy vötte el hatalmas császártól, s ha kihagyatik az partiom, jövendőben azon kezdene kapdosni, innét oltalmazni akarnák, hiteket fordíthatja elő, hogy megtartsák, s úgy argumentalhatna, az nem Erdélyhez való volt, nem ti határotokban vannak, semmiteket hatalmas császár tinektek, úgy mint erdélyieknek, nem bántja, mert ha veszteg nem ültök, hiteteket is megszegitek, az szövetséget is felbontjátok. Erdély penig soha az partium nélkűl török miatt meg nem maradhatna, mert mindjárt körűlvenné onnét is.

Az adónak augealásáról most szó nincsen, hanem csak adtuk, türt az ország, s mi ha jól s caute procedálunk, valamint az rosz atnamének adása mellett vagy annak színe alatt az mostan ígért 40000 tallért is adónak ne költse fel.

Az török, noha ígér olyan atnamét, hogy az országot szabadságában az szultán Szulimántól adatott atnamé szerint megtartja, s minket is éltetnek (?) fejedelemségünkben, de mivel tudjuk dolgokat, soha ő ezt tökéletes indúlattal s sok conditiok, aequivocatiok nélkűl meg nem adja, s addig talám ki sem küldi vagy kézben nem adja, míg el nem veszi az 40000 tallért; kézben levén, mit akar adni, szabad leszen vele, penig ellenben az rosz atnamé mellett is azt fogta kívánni, hogy az

minemű hitlevelünk az országgal együtt már nálok vagyon, azt mindenekben megtartsuk és mind az német nemzettől s lengyeltől elszakadjunk. Az már itt az kérdés, az rosz atnámé adásával is kellessék-e nekünk az két hatalmas nemzet offensiójával, jövendőbeli kárával oda köteleznünk magunkat, járúlván az is ide, hogy minden bizonynyal valamelyik ellen leszen, de ha az persával akarmint egyez(*k*)edhessék meg, mindjárt reá indúl, s nekünk is parancsolván s hitlevelünkre, fogadásunkra emlékeztetvén bennünket, kivánni fogja mellette való felülésünket s szolgálatunkat. Ennek akarunk már mi végére menni, mi tetszik mégis ebben ő felségének, hogy mi cselekedjünk, az végre is, hogy jövendőben ez keresztyéni indúlatunk legyen nyilvábban való mind isten s világi emberek előtt.

Micsoda atnámét küldött volt az budai mazul vezér Huszain passa az télen, noha mi annak pariáját még in mense Martio szegény cardinál uramnak megküldtük volt, mindazáltal im mostan megküldtük, kiből észben veheti akarki is czigányságokat.

Követink közzűl 2 megjütt még in fine Martio *(így)*, de ezek semmi választ nem hoztak, hanem is az hátra levő követeknek kell utolsó választ hozni. Ezt is meg kell értetni, ott fenn mi könnyű volna nekünk kedvet tanálnunk az portánál, ha nekik hasznot, prédát szerzenénk, kivel, tudja isten, magok kínálkodnak alattomban s titkon.

Betlen István uram nem megy most, nem panaszolkodnak, sem nem vádaskodnak; de ha ő felsége igéret szerinti végezéssel leszen, az bizony szükséges, mert most is az portára jűnek némely levelei, sőt az, mely Laskai uram szolgája az portán volt, az nem régen indúlt ki onnét, s arra Szolnokra megyen, nem erre, s úgy fog Betlen István uramhoz menni, mivel ők tudják, s nem ártana, ha ő felsége prohibeálná speciale mandatumával.

Jószágink mint pusztúljanak, szükség ott fenn megértetni, azt is declaralni, az hadak itt az Tisza két felén forogván, gyakrabban azokon is fordúl meg az pusztúlás. Kételenek vagyunk, ha igy leszen, inkább magunk szolgáink rajtok tartani, kiről ő felségétől bocsánatot is várunk, mert látja isten, elpusztúl minden jószágunk, kiről Kegyelmed szemmel látott dolgot mondhat.

(I. Rákóczi Gy. saját irása.)

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

b)

1637. Jul. 21.

Klobusiczkynak adott utasítás.

Memoriale

21. die Julii ao. 1637. data egregii *(igy)* Andre Klubucuczki.

1. Mivel jüttenek meg követink, azokat fideliter re ralni kell Debreczeni, Bogádi és Réz András uraméknak, k kel meg kell értetni ugyan az levélből, hogy nekünk könı az töröknek kedvét tanálnunk, csak etc.

2. Ha szinte Bogádi uram feltanált volna menni is Bé ben császárhoz, utána menjen, és az mivel követink megjött referálják, de egyáltaljában magok keze irása alatt mását adják, hanem Ferenczfinek vagy más hiteles deáknak dictalv pariáját adhatják, sőt még is kérni kell cancellariust, ne tegy úgy czégérré, mint az kikeleti resulutioját ő felségének, már oda fel nyilván hordoznak s mutogatnak, noha minekünl kegyelme azt persvadealta, hogy titokban tartsuk; mi bizc abban is tartottuk, tartjuk most is, de elég ha oda fel n titok. Azt is meg kell értetni ő kegyelmével, mi örömest jó cc fidentiát igyekeznénk viselni vele, de az ilyeneket praeveniálja kegyelme, mely mindennél hamarébb meg szokta bántani az confidentiát.

3, Rainprek Páltól hozattunk volt alá valami 4 dar köves marhát, ugymint málra valót egyet gyémántost, ké valót másfél bokrot egyformát, rubintost, gyémántost, fek fehér zománczost, item egy bokor kézre valót, mind gyémántc fejér és fekete gyenge zománczost, negyedik is másfél bol kézre való, öreg szabású, rubintos, apró gyémántos és szép ör gyöngyös, éppen fejér zománczos; ezeket egy skalutában bera tuk s bepecsételtük, az mint maga is látta, adja Réz Andı uram kezében, kit ő kegyelme küldjön meg Rainprek Páln ha pedig magának fel kell menni, vigye maga meg, s quieta tiát vegyen tőle, sőt az contós levelet ugyan ki vegyék tőle.

4. Az barommal az járó földről 1. Augusti indulnak m s az Tisza mellé 15 napra vagy legalább 10 mennek; Debı czeni uram idejében disponaljon mind késérők felől s mind botos legénynek való élés felől.

5. Réz András uram megértvén az baromnak felérke sét, menjen eleikben s az árát vegye kézben; nekünk oda semmi egyéb vásárlásunk nincsen, hanem száz közép ezü tálat, egy merő szép ezüst tentást ládát 500 tallér érőt hag tunk Rainprek Pálnak, hogy hozasson, kire 200 tallért is vi

fel, s az hintónak kiváltása; ezekről ő kegyelme satisfaciálván, az mi több pénz leszen, küldje alá Patakra mind hintóval, tálakkal, pénzzel együtt, semmit egy batkát is ott fen ne hagyjon se egyűnnen másunnan is expendalván többet az Bogádi uram sallariomjánál, kit ő kegyelmének fogyatkozás nélkűl tallérúl ad, in paratis adja meg; ruháját innét mi megküldjük rövid nap, mivel Lándorfejérvárra most vannak jó posztóért.

6. Az barom eladására csak viseljenek gondot Váradi Kovács János és Debreczeni Ecsegi Nagy István; az pénz között 6000 arany legyen, több ne, az többi jó tallér legyen.

7. Ha mód adatik benne, szerencsi jószágunknak pusztúlásáról is emlékezzenek ő felségének, ha ő felsége kegyelmesen azokra nem tekint, azt az generalis elpusztítja; protectiot kívánjon az több jószágunkra is.

8. Dézsről irtunk volt cancellarius uramnak az havasali vajda szolgájától in mense Maji egy levelet, meg kell tudni elvötte volt-e, ő kegyelmének arra is várnánk válaszát.

9, Csontos jegyzésit mind felküldtük, adja Réz András uram kezében: az hintóért in summa kell fizetni tall. nro. 729. garas nro. 35. az száz ezüst tálba kell bécsi girának lenni in summa nro. 350. girájáért az alkuvás szerént talleros nro. $10^1/_2$, teszen in summa az ára talleros nro. 4025, az kalamáris ezüst tentás láda pro talleris nro. 500, ezekre vött fel talleros nro. 200; kitudván ezt belőle, hintótól, ezüst tálaktól, tentás ládától kell fizetni in summa talleros 5054. Mi ezeken kívül senkinek Bécsben adósak nem vagyunk, senkinek is egy pénzt ne adjanak, ezeken kivűl az kikről itt mentiot töttünk.

10. Az aranyas kupát adja Réz András uram kezében, tudja ő kegyelme mire való leszen.

11. Az tót puskásink mind ad primum Septembris itt alatt legyenek; az tesseni puskánkat is ő kegyelme Réz András uram alá küldje.

12. Ha Klubucuczkinak Bécsben kellene menni Bogádi uram után, adasson költséget Réz András uram neki.

13. Az mely 80 tallér nála maradt Réz Andrásnál, azt is az hintó csinálónak convertaltuk.

14. Igyekezzék vagy jó 4 jagert nekünk hozni.

15. Csáki László itt benn volt, kinek beszédéből nyilván általláttuk, mind császár ő felségétől s mind palatinustól volt informatioja; itt becsülettel is viselte magát, s nagy erős hittel asseveralta, az papok miatt elkezd Magyarország veszni, palatinus urammal való egyesülésünket valóban persvadealta és ratiokkal intimalta, hűségét, szolgálatját hittel is erősítette; ott fenn is mint fogja magát viselni, felőlünk emlékezni, nem árt reá vigyázni.

16. Az landorfejérvári hajókat ugy halljuk s hadaknak is egy részét Buda felé indították volna, ki ha megleszen, derekas rablást vagy annál is nagyobbat akar próbálni az török. Praefectus uram mennél hamarébb adja érteni az kassai generalisnak, nyitnák fel az szemeket s viselnének emberűl s tisztességesen és hasznosan szegény hazánkra s nemzetünkre gondot.

17. Azt is értésére kell császár ő felségének in secreto adni, egy bizonynyal elhigyje ő felsége, mehentest az persával akar indutiat vagy derekas békességet szerezhet az császár, vagy Magyarországra vagy Lengyelországra, de reá megyen személye szerint, s úgy fordúlhat, ha nem békélhetik is, de próbál valamit az ide való hadával, mivel Európából semmi hadait által nem küldte, most az persának is követe útban vagyon, sok ajándékkal, az tatárokkal való dolga is sopialtatott,

18. Most azon mesterkedik, miképen Máté és Lupul vajdákat megfoghassák s más igen törökös vajdákat collocalhassanak az két Oláországban, mely mind az keresztyénség ellen való praeparatiók.

(Az egész Rákóczy írása.)

(Eredetije a vörösvári levéltárban)

c)

1637. jul. 21.

A Bogádynak küldött pótutasítás.

Memoriale

pro domino Andrea Bogádi. *(I. Rákóczi Gy. kezével)* 21. die Julii ao. 1637. Kassai uram dictalta s iratta vele.

(Ismét az első kézzel.) Császárral ő felségével szömben lévén, az minemű instructiot ezelőtt Kegyelmed keziben küldöttünk, azt mostan is helyben hagyván, az mellé adja Kegyelmed ezt is. A mint megírtuk volt, fő követink a portáról megérkezvén, az minemő válaszunk török császártúl leszen, ő felségének értésére adjuk. Azért az mely leveleket császártúl, a vezér kajmekámtúl hoztanak főkövetink, azoknak szórul szóra való pariáját Kegyelmednek megküldettük, ő felségének Kegyelmed megjelentheti, de Kegyelmed se maga keze irása alatt, se más Kegyelmedhez tartozó keze irása alatt mását ne adja, hanem ha ugyan urgealnák a pariáját, küldjék titkos deákjokat Kegyelmed szállására, ott parialják magok, obtestalván őket, hogy sem mi nevönk alatt, sem egyébképen nem publicalják, hogy ő felségéhez való sinceritásunk miatt busulásunk abból is ne következzík.

2. Az mely csauz török császár és az kajmekám levelét hozta s császárnak két rendbeli drága kaftányit, s főkövetink által is a portai kajmekám török császár szavaival a nagy istenre esküttt, hogy ha hűségünket a fényes portához megtartjuk, adónkat megadjuk, teljes életünkben se magunk szömélyinek s fejedelemségünknek, sem az országnak bántása miattok nem leszen. Az ország adaját és ajándékinkat császár kedvesen vötte, követinkkel szömben lévén.

3. Követink szorgalmatos vigyázásban levén az portán, egyebet jóakaratnál nem vöttek eszekben, magok is, avagy emberek agnoscalják az portán, hogy ez elmult esztendei hadi expeditiójok minden igaz ok nélkül volt. Az portán való állapotunk ilyen karban vagyon mostan, az mint követink relatiójából értjük s a levelek pariájából is ő felsége megláthatja.

De más felől majd olyan praeparatiokat látunk s nagyobbakat is, mintsem az elmúlt esztendőben. Mert a budai vezér Budára nem igen siet, noha immár egynehányszor irta, hogy felmegyen, a bosznai basát melléje hivatta s több hadakat is gyüjt minden felé melléje Nándorfejérvár tájára. A budai vezér ugy viseli magát, mintha vigyázásnak okáért gyüjtené azokat a hadakat maga mellé, okúl vetvén azt, hogy császár ő felsége ditiojából a csaták igen megindúltak volna.

Az ürméli beglerbék Huszaim pasa, ki ezelőtt budai vezér vala, Dobrozanban Sulia nevő város mellett vagyon táborban az ürméli hadakkal, ki derekas had, Moldva s Havasalfölde felől két nap a Duna mellé jöhet táborostúl is, oly helyen vagyon. Kinán pasa a silistriai beglerbék az is készülettel vagyon hadastúl; a két oláh vajdának is megparancsolták, hogy táborban szálljanak. Mindezek a hadak ilyen praetextussal gyülekeznek, hogy ha ez előbbeni tatár hám az új tatár hámnak nem cedalna, kit a tengereken küldött be Krimbe császár, innét másfelől is ezek rajta legyenek ez előbbeni tatár hámon. Azt is hirdetik, hogy ha cedal is ez elébbi tatár hám, de a mely tatárok a Kantamér hadakkal Bucsákban maradtanak, azokat üzzék által Krimben az új tatár hám mellé.

Ha csak ezekre az okokra nézve volnának fenn az török és oláh hadak, holott immár elébbeni tatár hám cedalt az új hámnak, a portára bement, tovább nem köllöne táborozniok az töröknek és oláhoknak. Ezek igy levén, és a tavalyi cselekedetek is tanítván bennünket, igen cautissime köll vigyáznunk magunkra; igazán irjuk, hogy többet tartunk, hogysem reményljük, kiválképen ha az tatárok dolga componaltatván, immár*) mégis mind az urmeli, silistriai beglerbékek, a budai,

*) *A szélen meggyegyezve:* NB. Ki felöl jött is hirönk, a csak praetextus, de Havasalföldit, Moldvát, Erdélyt emlegetik.

vezér is hadakat el nem oszlatják, hanem continualják táborozásokat, kire éjjel nappal, egyik kémünk a másikat ott érvén, szorgalmatos vigyázásunk leszen reája s ő felségét is tudosítjuk, s mi in omnem eventum alattomban készülgetünk is magunk oltalmára, kérvén ő felségét alázatosan, ezeket a dolgokat értvén, ő felsége is kegyelmes igireti szerint, tegyen oly praeparatiot ide mi reánk, és tartassék oly készen, oly helyen az ő felsége segitsége, hogy ha a török biztatása alatt a török ereje ellenünk indúlna, ad primam nostram requisitionem indúlhasson segitség, ne akkor kezdjenek segitséget ordinalni, a mikoron az megindúlásának ideje lenne. . .

Noha mi az töröknek teljes tehetségünk szerint kedvét igyekezzük keresni az országnak szabadsága, sérelme nélkül, de ha egyáltaljában ugyan csak minden igaz ok nélkül reánk akar jőni, kételenek vagyunk a magunk oltalmazásához fognunk; ő felségének is minden dolgokat értésére azért adjuk tempestive, hogy ő felségének is legyen ideje minden praeparatióhoz, nekönk is idején korán declaralhassa magát ő felsége, hogy igy minden dolgokat, az ő felsége kegyelmes kegyelmes *(így)* declaratioját is comportalván, azokról tudhassunk magunkra gondot viselni etc.

A mely párt Klobusiczki Andrástúl Kegyelmednek küldettünk, azt Kegyelmed in specie visszaküldje kezünkhez.

Császárnak ő felségének megjelentheti Kegyelmed azt is, hogy Betlen István uram a mely szolgáját én ellenem és az ország ellen oda be az portára küldette volt mesterséges hamis vádlásokkal, az mostan is ott benn vagyon a portán, s ártalmas dolgokat forral. Betlen Istvánt magunk s az ország is requiralta, hogy ha beküldette, ki is hozassa onnat, de mind ez ideig is oda be volt, követink most is ott benn hagyták; kiváltképen a hollandus követtel practikal. Halljuk Betlen István felől is, hogy most sem nyughatik, allatomban készülget, szolgáit törökek keziben jártatja. Minthogy ennek előtte is váltig mentette magát, az alatt ugyan elment, minden felől a török hadak mostan fenlevén, occasio vagyon előtte, ha mit akar újolag tentálni. Ő felségét azért azon köll kérni, intse meg Betlen István uramot, ujabb háboruságot ne inditson az ő felsége ditiójából sem egy sem más felé; a végbeli kapitányoknak is méltoztasssék parancsolni, legyenek szorgalmatosb vigyázásban, hogysm mint első menetelekor.

Ha ő felsége Betlen István uramot méltóztatik admonealni, és a végbeli kapitányoknak is parancsolni, efficialja kegyelmed cancellarius urammal, hogy indefinite legyen az admonitio és a parancsolat (non ad instantiam principis, sed ex relatione nonnullorum).

Kegyelmed mindezeket mentől titkosban lehet ugy effectualja, s a resolutiokat siettesse éjjel nappal; az ő felsége resolutioit, ha lehet. authentice extrahalja, bizonyosan fundalhassunk rajta.

Instaljon azon is Kegyelmed, mindezek maradjanak in summo secreto, ne publicaltassék idei előtt az mi propositionk és császár urunk ő felsége arra való resolutioja is, a mint ezelőtt való resolutioja ő felségének publicaltatott.

Ha Kegyelmed császár ő felsége declaratiojában tapasztalható realitast láthat, az segitség megigértetik, neveztetik, igen serio instaljon azon is, hogy az ő felsége tisztviselői az ő felsége kegyelmes ordinantiáját ne interturbalják, ne késleljék, ne impediálják mint ez elmult esztendőben; magunk szolgáink is magyarországi jószáginkból; azon kivűl is, az kik ilyen nagy szükségnek idején fizetésünkre avagy csak szolgálatunkra akarnak jőni, ne tartóztassák, ne fenyegessék, mert akarmely hasznos ordinantiaja és dispositioja ő felségének nekünk nem hasznunkra, hanem nagy kárunkra következik, ha az ő felsége tisztviselői impedialják, tartoztatják. Ezeken kivűl is az ő felsége bölcs itéleti ha mire módot tanálhat az törökek distractiojában és Erdélyre invasiojától való tartóztatásban; a bizony dolog, hogy a töröknek ugyan vagyon azért vigyázása, ha Magyarország csökönösen nézi-e az erdélyi állapatot, avagy pedig kész állapattal vigyáz reája, in suspenso tartatik tőle, csakhogy ne legyenek a töröknek olyan nagy assecuratioi mind tempestive, mind intempestive, mert Magyarországból senki nem bántja, szabadosan procedalhat ellene.

Ezeket pedig egyáltaljában maga keze irása alatt ne adja, ha instantissime urgealják is, hanem vagy cancellarius vagy secretarius uram concipialják ad calamum.

Questio.

Pozsonyban vagy Bécsben ha tanál lenni palatinus uram tempore proponendarum harum rerum, köll-e particulariter közleni ő nagyságával ezeket az dolgokat vagy nem?

(I. Rákóczi Gy. kezével:) Kell in parte, az mennyire illendő.

(Eredetije Klobusiczki kezével a vörösvári levéltárban.)

V.

1637. aug. 6.

Máté vajda megsegítése ügyében Kornis Sigmond tanácsúrnak votuma.

Illustrissime princeps!

Humillima servitiorum sat.

Lelki, testi jókkal sat. 4. Augusti deszni házamhoz indúlván, szintén utamban Béliben adá meg az Nagyságod postája kegyelmes uram az Nagyságod méltóságos levelét, melyből alázatoson értem, mivel noha mostan kivántatnék több alázatos hivei között az Nagyságod méltóságos személye mellett az én kicsiny állapotbéli jelenlételem is; mindazonáltal Nagyságod kegyelmes szeme eleiben vévén az én mostani keserves állapotomat, mind addig is míg derekasban az szükség kivánja, házamnál hagy Nagyságod, kegyelmesen parancsolván csak azt Nagyságod, hogy az mostani Nagyságod előtt való nagy dolgaiban Nagyságodnak én is az én vékony censurámat irásba adnám be Nagyságodnak. Az Nagyságod hozzám való nagy kegyelmességét, adja az úristen kegyelmes uram, hogy alázatos hűséges szolgálatommal hálálhassam meg Nagyságodnak, kire teljes erőmmel és tehetségemmel totis viribus igyekezem életem fogytáig.

Az én vékony censurámnak pedig haszontalan voltát, noha magam is jól látom, mindazáltal mivelhogy mindenekben, úgy ebben is az Nagyságod kegyelmes parancsolatinak engedelmes szolgája vagyok. Az Nagyságod méltóságos leveléből azért s mind ez napokban becsületes meghitt hive Bornemissza Pál uram által való izenetiből Nagyságodnak az mostani előtte álló dolgaiban ezeket az egynéhány ratiokat assignálhatom: Első, hogy sem az Toldalagi uramék követségiben, sem az onnét hozott levelekben semmi tapasztalható bátorságos realitást és megmaradásunkra nézendő tökéletes csendességet nem láthatni, ezekkel ellenkező valóságok pediglen ezek: úgy mint az tavalyi budai vezérrel (ki reánk jöve) való békesség felől való végezésünket az császár totaliter megvetette, Székely Moisest ki nem bocsátja, az mazul tatár hámat s mind Kantamerit megölette, és immár az tatároktúl semmi tartása nem lévén, mégis császár minden hadait az Duna mellett lévő táborában küldi, azokat is az mely hadakat portán conscribálnak, sőt maga is az kaimekam oda készül, s az tavaly reánk jött, tavalyi vezér pediglen azoknak az Duna mellett való hadaknak mostan főszerdárja, ki nem barátunk. Az hidat is Braillánál csinálják; az új budai vezér is igen cunctálkodva megyen, úgy is nem hivalkodó, hanem

igen szorgalmatoson hadhoz praeparalja magát; ki mindezeknél nagyobb, Réti István uram, ki Nagyságodnak portán mind szeme s mind füle, nyilvánossággal és bizonyoson irja, hogy egyáltalán véggel azok az hadak Máthé vajdára jönnek, és onnét ide mireánk, Máthé vajda is ezeknek végére menvén táborban szállott, tőllünk segítséget kiván, kire tavaly országúl az mint értem hittel is obligáltuk volt magunkat. Ezek mind így lévén, úgy látom itt az a kérdés, ha ezeket hivalkodó szemmel nézzük-é mi, és legelsőbben is, ha Máthé vajdát kell-é segítenünk avagy nem? holott úgy látom, hogy őtet mind segíteni s mind elhagyni igen veszedelmes, ez majd olyan mint beszédben hallottam az király fia patkója felől, hogy ha felveszi is, ha nem is, megbánja, mi is, vagy megszegjük, vagy szegetlen hadjuk. Ez két gonosz között mindazáltal én még is azt itélném kissebbnek lenni: hogy Máthé vajdát nem jó semmiképpen elhagyni, ha az Réti István uram irásának helyt adunk, és ha abban Nagyságod kegyelmes uram megnyugodt szivvel vagyon. hogy Máté vajdárúl mi reánk is elkövetkezik az a veszedelem, minden bizonynyal ennek egy néhány méltó okai lehetnek. Első: hogy ha csak viadal nélkűl jönne is ki Máté vajda országából, de ugyan ide az Nagyságod országában kéne néki oltalomnak okáért jönni, máshová való útja nem lehetne, portára nem mehetne, mert ott mindjárt megölnék, Moldovára sem mehetne, mert ott az vajda ellensége, kéntelen ő néki erre kellene jönni, mert confoederatus is velünk, és így bátor mentest menne is ki az országból más keresztyén birodalomban, de ugyan el nem szenvedné nékünk az porta azt is; erről példa régentén az Chorczolÿ Péter vajda állapotja, noha azzal confoederatusok nem voltanak az országbéli statusok. Ezt pediglen Máté vajdát vagy megfogni, annyival inkább kézben adni, isten és az keresztyéni jó lelkiismeret ellen lenne, confoederatusok lévén vele annak az gondolatjától is oltalmazzon isten bennünket; így is soha el nem kerülhetjük az porta nehézségét Máté vajdáért. Másodszor az Máté vajda veszedelme mi romlásunk és azzal mi is enerváltatunk, és hadi erőnket megfogyatkoztatjuk, szép hadai lévén neki is, kik az mi segítségűnkre is mind kötelesek s mind készek. Harmadszor: az úristennek súlyos büntető ostorától is felette igen félhetünk, ha őtet elhadjuk, holott hittel köteleztük egész országúl magunkat az őket való megsegítésünkre szükségek idején, mivel ő is azont cselekedte, s tavaly sokat is használt nekünk is súlyos ügyünkben az ő barátságok, sőt talám ezt is, ha reájok mennek, mi érettünk fogják szenvedni, mert ők tavaly fizetésekkel helyre is állathatták volna dolgokat, és így ha elhadjuk, az hitszegésért az úristennek harag-

ját el nem kerülhetjük, elég példa erre az Lengyel László király Várnánál való veszedelme Amurates által, ki noha pogány volt, mégis az úristen kezébe adta őket a hitszegésért mennyivel inkább ha keresztyén felebarátainknak ebben megfogyatkozunk, megbántjuk az úristent vélle kétség nélkül Végezetre: semmi tökéletes reménységünk nem lévén megmaradásunk felől, és ha ugyan Máthé vajdát meg nem segítjük is, de az bizonyos, hogy ő rólla mi reánk is eljön az veszedelem, nem látom okosságnak Máthé vajdát is elhagynunk és magunkat is az mint lehet idein ne praeperalnunk, hanem ha mindnyájan csak rabokká akarunk lenni, kihez nékem bizony sem kedvem nem volna, és ha egy Máthé vajda, ki teljességesen az torkokban vagyon, mégis látná állapotját veszedelmezni, országáért fejedelemségéért ellenek táborban mer szállania, mennyivel inkább kegyelmes uram méltó, hogy Nagyságod velünk együtt ezt hivalkodó szemmel ne nézze, mindenképpen mi nyavalyánk lévén, mikor az szomszéd háza ég.

Ebben kegyelmes uram, noha igen felette szükséges is az jó tanács, mindazonáltal ez felül haladja az emberi okosságot, hanem az úristennek is könyörögjünk és magunk is ne hivalkodjunk, az többit hadjuk az úristenre, az mint tavaly is cselekedék, bizony el nem hágy bennünket ilyen igaz ügyünkben ő szent felsége, hanem ezután is megsegít, és velünk leszen ez mostani ügyünkben is.

Ezt pediglen kegyelmes uram én úgy írom, ha sehol semmihez nincsen reménységünk, hanem in extremitate vagyon dolgunk, in isto casu Nagyságod is szép hadait felvévén, az Máté vajda hadával conjungálván hadait Nagyságod, ha örökösön való békességet kelletik is csinálni, conjunctis viribus abban is jobb mód leszen, ha derekas fegyvert látnak kezünkben. Ha pedig másképpen leszen is, az úristennek tisztességéért, fejedelmünkért, édes hazánkért, az szegény ártatlan községért, özvegyekért, árvákért, az szép szabadságért, az jó hírért, névért, tisztességért mondom vívnunk kelletik is, együtt abban is jobb mód leszen.

Ezt mindazonáltal nékem úgy tetszik kegyelmes uram hogy Nagyságodnak Máté vajdával igen el kell végezni, hogy Máté vajda kiváltképpen ha látja, hogy az ellenség igen nagy erővel lészen, hogy nem ő neki való leszen, semmiképen vele meg nem vívjon, hanem szép takarékosan hadaival együtt szálljon az havasok közé valami erős helyben, mely helyet jó idején valóban muniálja; az hely legyen olyan, hogy útja lehessen minden hadaival együtt mihozzánk, hasonlóképpen nekünk ő hozzája, melyet az ellenség el ne vehessen, hogy az szükség idején ha kivántatik lehessünk együtt és segíthessük egymást

Ez idő alatt kegyelmes uram Nagyságod is mindenképpen praeperalja magát és az hadi készületekben legyen igen szorgalmatos, az honnét mire lehet reménysége Nagyságodnak az segítség felől, idején provideáljon felőlle, én úgy tudom kegyelmes uram, hogy Magyarországból is jobb akarattal volnának hozzánk mostan, hogysem mint tavaly valának, csak Nagyságod az kapitányi embereket találja meg idein ott is, császár ő felsége is én úgy értettem, hogy 10-én Julii érkezett haza Bécsben, eddig is bizony én igen javallottam volna, hogy Nagyságod erdélyi fő atyánkfiával megtaláltatta volna ő felségét, mert én úgy tudom, hogy ő felsége nincsen semmi idegenséggel Nagyságodhoz, de utcunque ha mi érettünk nem is, látván az Nagyságod veszedelmét kijönni belőlle, bizony úgy látom, megsegítené ő felsége is Nagyságodat, hogy csak az budai vezért vonná is el róllunk hadastól, és bátor csak három ezer muskétást és vagy két ezer fegyverest küldene is idein ő felsége segítségünkre, szintén megérnők vele, azt pedig megcselekedhetné igen könnyen, és bizonnyal hiszem, meg is cselekedné ő felsége, mert Sleziában vagynak hadai ő felségének, onnét is meglehetne.

Azt is igen javallanám, ha Nagyságod egy fő embere által palatinus uramat megtalálnája, mert úgy reméllem, hogy ő nagysága is mostan jobb indúlattal és jobb akarattal is volna hozzánk, kiről csak nékem is volna valami értelmem, csak mehetnék Nagyságodhoz, és noha bizony az mostani állapotomban meglehetne, örömest házamnál lennék, mindazonáltal azt hátra hagyván, nem késem az Nagyságod kegyelmes parancsolatjára, úgy jöttem ide, hogy ugyan innét indulhassak Nagyságodhoz; az fogyatkozást bizony nem tagadhatom, mivel az elmúlt napokban sokat kelle költenem, csak abból praeparalom magamat, bemegyek, idein meg kell Nagyságodnak találni minden jó akaróinkat, ne járjunk úgy mint tavaly, az időt és jó alkalmatosságot nem kell elmúlatnunk, és igen idein lássunk kegyelmes uram dolgainkhoz; igen nagy a dolog, nyuljunk kézzel hozzá, el is hittem, hogy mindezekre Nagyságodnak mind igen szorgalmatos gondjai vagynak.

Haller Sámuel jött volt az annyához, értvén azt, hogy papmezei házomnál legyek, mostani szomorú állapotomban jöve látogatnom, mivel az mint mondá, volt valami parancsolat ő felségétől hozzá, hogy meglássa és végire menjen, hogy ha igaz-é az Bethlen István uram hogy hadat fogadjon, mert ő felségihez olyan hirek is volna, és ha experiáltatik, hogy vagy titkon, vagy nyilván hadat fogadna, menjen ugyan be is Ecsedbe az úrhoz és megadván az ő felsége levelét az úrnak, prohibeálja attól, mert azt semmiképpen meg nem engedi ő felsége.

de ha az úgy nem lészen, és az úr vesztegségben lészen, bé se menjen hozzája, az levelet se adja meg neki és így mivel semmi afféle szándéka nem volt az úrnak, ő is abban hagyta, mert úgy volt neki megparancsolva; mondá azt is, hogy az mely haddal Panir volt, azok accordáltak császárral ő felségével, és hogy immár Panirt az lengyel király segítségire készítik az törökök ellen, ezt mindazonáltal másunnat is értem, mert Zoltán uram is irja Szakmárrúl, az békességhez is jó reménység vagyon és ilyen közel ahoz is nem voltanak, mint mostan; ujabb practiçája volt császár élete felől is, de az is kinyilatkozott. Mondá Haller uram azt is, hogy mindenek felett azért jönne hozzám, mivel úgy értette volna, hogy Nagyságodnak panaszlottanak volna érette onnétről, azzal akarta én előttem menteni magát, igen esküszik, hogy örömesben szolgálna Nagyságodnak, hogysem mint vétene, én előttem úgy megmenté magát, hogy engem teljességesen contentála, hogy Nagyságodnak tökélletesen akar szolgálni, és ha kivántatik ő is kész szolgája Nagyságodnak; ezt azért máshonnét is értem, hogy nem akart semmi időben véteni, sőt tavaly is mellénk eljött volna, de az előtte járók úgy őrizték többire. Az vármegyékre szólló kegyelmes parancsolatit Nagyságodnak elküldöttem, de azelőtt is énnekem azokra mind gondom volt, ezeknek hűséges szolgálatjokban Nagyságod kegyelmes uram mostan sem fogyatkozik meg, noha némelyek nem mondhatjuk, hogy meg nem bántottanak, kiről az úristen Nagyságodhoz vivén talám bővebben szólhatok; ezt úgy látom, hogy az Nagyságod méltóságos személye mellett velem együtt jó szívvel szolgálnak, de más alatt nem lesznek semmiképpen.

Ez hosszú haszontalan írásimról kegyelmes uram Nagyságodat igen alázatosan követem, én az míg isten éltet és erőm leszen hozzá Nagyságod alázatos szolgája leszek. Ezekután Nagyságodat ajánlom az úristennek kegyelmes oltalmában szerelmesivel egyetemben. Datum ex Deszni 6. Augusti summo mane anni 1637.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

servus humilis et fidelissimus
Sigismundus Kornis m. p.

Erdélyi Muzeum *(Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae Tom. VII.)*

VI.

1637. oct. 8—16.

A fehérvári részleges országgyűlés törvényei s irományai.

a)

A fejedelmi előterjesztés s articulusok.

Propositiones illmi principis dni dni nri gratsmi.

Postquam, primariorum legatorum nostrorum ad lucidam portam expeditorum Michaelis Toldalaghi et Pauli Ugroni transmissas literas, quas a supremi vesirii kaymekam et ceteris vesiriis ad provinciam datas, vobis consignari fecimus, ea quoque, quae verbis nunciaverunt, communicamus.

Tenor literarum et legatorum dicta.

Kaymekami et vesirorum literae haec continent. Quod si princeps vester in obsequio lucidae portae permanserit, quindecim millia aureorum ad portam in consueto termino per legatos cum convenientibus muneribus administraverit, neque de negotio et casu anni praeteriti memoria fiet, facta compositione et limitatione terminorum Temesvar, Lippa, Szolnok et aliorum confiniariorum locorum cum vesirio Budensi, eaque absque omni offensa et molestia observaverimus, a lucida porta haud quaquam molestabuntur; sin autem non? taliter vobiscum agetur prouti cum Constantinopoli, cujus fuit, et cujus jam est.

1. Propositio illmi principis. Si quid promiserimus, siquidem postulatum non solummodo annuale est, considerandum erit, undenam et quo pacto procurandum.

2. Quando quidem Turcarum expeditiones et apparatus castrenses et pravas intentiones animadvertimus, legatos quos destinavimus, una cum tributo ad brevem terminum, qui propinquus est, an consultum sit expedire.

3. Superinde deliberet et consultet provincia, quo pacto rebus regni advigilandum pro permansione et defensa.

4. Siquidem bona promissa, oblationes et animationes kaymekami et reliquorum vesirorum, profugi et extorres, nationis proditores tam per literas, quam homines corrumpunt, et dubia ac ambigua reddunt, bonas intentiones reformidandas reddunt, ut metus et formido ex animis eximatur, quid nobis faciendum.

Ratio de postulato quinque millium aureorum. Namque defuncto principi solumodo durante vita concessum fuerat, ob traditam Lippam cum aliis novem castellis, quod imperatori

Turcarum dum expeditionem ad arcem Hutin haberet, dua vicibus sufficientia victualia subministraverit, pro gloria luci portae belligeraverit. Item asserunt ab eo tempore a pro cialibus exigitur, prouti et nunc de facto, neque tamen ad ı tam administratur.

Articuli dnorum magnatum trium nat num regni.

Placuit communiter totius provinciae trium nation ut legati demisso cum obsequio instantiam faciant apud ı tam, ne cum tributo quinque millium aureorum provinc oneret. Quandoquidem defunctus princeps, non per se solumm tradidit Lippan cum novem castellis, verum universa provi trium nationum facta insurrectione occupavimus ab iis, deditioni contrariabuntur. Victualia quoque a semet ipso p stare non potuisset, sed tota provincia trium nationum sub nistravit et victualia et currus pro subvectione. Potentiss quoque imperatoris literae habent, concessionem ipsi pro ciae factam fuisse innimmutabiliter *(így)*, cujus verba et ı missa sancta sunt. Post factam concessionem tributum, q defunctus princeps provinciae imposuit, a provincialibus amplius exigebatur, et hoc etiam in grossis, tributum abs mora vel unius horae, transmittendum esse, ut domini le tanto majori cum fiducia supplicari possint.

Cum autem (benignissime dne) Celsitudo Vra on novit, audit et perspicit; nos quidem ad ultimum usque v in fidelitate et obsequio eiusdem pers everare volumus.

Domini legati in eo quoque instantiam facere debeb ut ex lucida porta, profugos et nationis gentisque suae pr tores Moysem Szekel, et alios qui essent dimittant, vel c iuxta demeritum puniant. ne videlicet bonas lucidae po oblationes supremorum vesirorum animationes clancula scriptionibus et nuntiis offendant et dubias reddant.

Ugyanez íven a Lippay György kezével vannak írva vetkezők:

Oppinio in hac relatione actorum diet Transylvaniensis consideratione digna currunt.

1. An princeps in casu quo Turca a praetensione $^{m}_{15}$ aureorum desistere nollet eos pendere et promittere p causa Turcis debeat.

2. de fidelitate subditorum erga principem. quam us ad vitae et sanguinis profusionem prompte offerunt.

3. de nova legatione ad Turcas, et postulato provinc ut turbatores castigentur.

Ad 1^m videtur bona cum commoditate et occasione consulendum principi, ut si effici non possit precibus et rationibus recensitis apud Turcam quatenus $\frac{m}{10}$ aureorum annui census contentus sit, addat princeps etiam alia quinque millia, si aliquin tali pacto Turcam placare seque una cum provincia conservare poterit.

Ad 2. et 3. apparet hinc secus esse quam aliqui opinabantur, provinciales esse principi contrarios partesque aemulorum apud Turcam fovere.

Kívül, a Ferenczfi kezével: Propositiones principis Rakoczi. In diaeta Transylvaniensi, finita 15. Octobris 1637. Allatae Viennam 12. Novembris 1637.

(ad Nm. 58. A. 1637. Trannica. Ferenczfi írása.)

b)

1637. oct. 20.

Tulósitás a fehérvári országgyülés lefolyásáról.

Die hesterna sero ex diaeta seu conventu redii Alba Julia; Dnem Vram mgficam informare volui de constitutione illarum partium.

Praeterito die Jovis finita est diaeta, isthic tamen nulla alia propositio fuit: quam Turcarum imperatoris, vesirii kaymekam, et reliquorum nonnullorum vesiriorum literae, ac de nunciatis dni Toldalaghy.

Postulans tam a principe, quam a provincia synceram et obedientem fidelitatem, ac consuetum tributum ab antiquo solitum quindecem millia aureorum. Causam dant: quod princeps a populo provinciae exigat ac percipiat illos 15 mille aureos; et quod 5 mille hactenus pro sese reservaverit. Secundum. Quod ad dies vitae solummodo concessum fuerat Gabrieli Bettlen ob praestita servitia. — Item: quod tradiderit novem castella cum praesidio fortalitii Lippa, imperatori Turcarum potentissimo. Praeterea: quod exercitui Turcarum imperatoris ad Hutin constituto multum annonae subministraverit, armis minitando, quod si ad ista non accesserit.

Provincia superinde deliberationem habuit constituendo, ut 10 millia aureorum inferant et administrent cum aliis muneribus jam statim.

Et siquidem repertae sunt parentis moderni imperatoris literae, et etiam ipsiusmet huius imperatoris, quod nimirum,

non ad dies vitae concessum fuisset Gabrieli Betlen, verum provinciae facta fuisset concessio. Quo quidem intuitu supplicando fuisset, postulant ab imperatore, ut datis jam semel atname literis nolit etiamnum exposcere. Scripsit autem provincia tam kaymekamo quam etiam aliis vesiriis. Turcae manent adhuc in eodem loco in castris. Szerdarum tamen, Mehemet passam, revocavit imperator.

Vayuoda Matthaeus etiam rediit ad residentiam propriam. Licet jam profectionem instituerat ad castra Turcarum, animadvertens tamen Turcarum astutiam, reversus est cum universis copiis, neque moratur illos, jam hoc tempore statim. Siquidem etiam Tartari Busakienses sunt contra Turcam circiter viginti millia, neque volunt partibus Turcarum imperatoris adhaerere. Quandoquidem Kantamer merzam, absque omni causa imperator jugulari fecit. In cujus vindictam, filius unicus et affinis multum nominatus Orak merza manent simul.

Quodsi deus huncce Tartarum non remoraretur, quis novit? quantanam paganismus contra christianismum attentasset? Quamobrem hoc anno, non existimo propter Turcas formidinem fore hisce partibus (sic existimo). Princeps quoque partem militiae ablicentiavit. Quidnam futurum in annum insequentem, solus deus novit. Datum 20. Octobris 1637.

Kivül: Relatio per rescriptum cujusdam de actis diaetae et comitiorum Transylvan. Datum sine loco. 20. Octobris 1637. Dnus palatinus communicavit. Allata Viennam 12. Novembris 1637.

(Ferenczfi írása.)

(Nro. 58. A. 1637. Trannica.)

(Nemzeti Muzeum Jászay collectio.)

VII.

1637. october 31.

Rákóczy levele a cancellárhoz; némely erdélyi dolgokról tudósítja.

Illme et rev^{me} dne amice nobis obser^{me}.

Az Kglmed 19. die huius mensis Bécsből írt levelét, az tegnapi napon adá meg az ő flge jámbor szolgája Vásárhelyi Péter. Izdentzi urammal micsodákról beszélgettünk, s Kglmed felől is micsoda panaszszal emlékeztünk, azok mindenek megvadnak in scriptis nálunk, ki mind is két dologból állott. Egyik, hogy Kglmednek ritkán látjuk levelét, úgy annyira, hogy magunk szolgái által is nem vehetjük válaszát Kglmednek, mint im nem régen Bogádi uram által. Másik: az tutorság dolgában való resolutiója felől [Kglmednek. Melyek mindazáltal

mi tőlünk nem ugy panaszképpen löttenek előszámlálva, mint ex confidentia, mert régi közmondás: néma gyermeknek anyja sem érti szavát; kire az Kglmed sokszori irási, s kérési adtanak nekünk alkalmatosságot; el is higyje Kglmed, életlenben volt izenetünk, mintsem azt Kglmdnek élesebben kellett volna fontolni.

Izdentzi uram, hogy ő flge előtt, az mint Kglmed irásából értjük, hiven referálta az dolgokat, annak úgy kellett lenni, s Kgldnek is érteni kellett, kit mi csak magán is communicálni el nem mulattunk volna Kgldtől, mostan irását is pedig Kgldnek nem úgy idegenül, mint illendő syncerítással veszszük, mert honor honorantis non honoranti existit.

Látjuk Kglmed négy punctumokról mint elmélkedik, kikről mi most Kgldel disputatiót nem inditunk, noha Kglmed, nekünk is megbocsásson, az segitséget úgy annira sollicitáltuk, hogy tempestive bizonyos közel való helyen legyen, hogy csak azért Klobucsintzki talám kétszer is volt ő flgénél, mert nekünk ajtónk előtt volt az veszedelem; azt is tudtuk, messze vadnak az ő flge német hadai, s noha az budai vezér csendességben volt, de azalatt igen kész állapattal, más felől pedig Smilhez mind gyültön gyűlt az török. Értettük, s nyilván tudtuk, hogy gonosz szándékkal vadnak hozzánk, s az budai vezér is onnét vár.

Az másodikról most semmit nem irunk, mivel szolgáink az gyülés alatt meg fogják arról találni ő flgét s Kglmdet is. Generalis uram ellen pedig, mennyi panaszt töttünk magának Kgldnek is, megvadnak leveleink mássai, de attól nemhogy szűnt volna ő kglme, de maga szolgálatjára is megkötelezett bennek. Mi azt elhittük, hogy ő flge parancsolt generalis uramnak, kihez mint alkalmaztatta ő kglme magát, csak tétetne ő flge inquisitiót, megismerné ő flge igazságát az mi sok offensáinknak ő kglmétől.

Az regalissal való hivása ő flgének, maga császárja kegyelmességében áll, úgy vagyon. Mindazáltal mi is magyarországi uraságunkra nézve, ugyan hazafiának, s ő flgének jó akarójának is tartván magunkat, s boldog emlékezetű dicsiretes, nagy hírrel, nével tündöklő császár ő flge is azt cselekedte, úgy tetszik, ha ő flge is azt tőlünk meg nem fogja, kegyelmességét kóstoltatja ő felsége velünk.

Az ő flge regalisát 6. Octobris hozták meg, noha az ide alá való vármegyéken mán mindenütt publicum volt. Bogádi uram circa 20. Septembris jött el Bécsből, kiből Kglmed megitélheti, Bogádi uram elébb küldhette-é meg?

Az decretum felől mi töttünk emlékezetet Izdentzi uramnak, s szegény idvözült császárnak meg is mutattuk egynehány

decretumit pecsét alatt. Igazsággal is irhatjuk Kgldnek, hogy minden derekas resolutiói szegénnek, mi nálunk pecsét alatt vadnak. Mi ő fgének pedig minden keglmeségét igen megköszöntük, ha szinte levél által nem is, de emberünk által.

Mindezekről mi Kgldet több irásunkkal nem terheljük reménységünk az levén, hogy az úristennek szent áldásából az embereknek reménségek kivül ez mostani állapotok is meg kezdenek csendesedni. De ha valamint másképpen történnék, s az havasali vajda irása szerint által jőne az török (melyet im csak ez estve hozának s pariáját is im megküldtük Kgldnek) kgylmes oblatiója szerint ő fgének, ha az idő úgy hozná, hogy az ő fge segitsége kivántatnék, fogyatkozás nélkül tempestive alázatosan ő fgétől elvárjuk. Kit mi is ő fgének minden időbeli állapatunk szerint való kész jó akaratunkkal s szolgálatunkkal akarunk recompensálni. Ezek után tartsa isten etc. Datum in civitate nostra Alba Julia die 31. Octobris a. d. 1637.

Illmae et rev^{mae} Dnis Vrae

amicus benevolus
G. Rakoczy m. p.

Ugyanennek meg van deák fordítása is F.-től, rajta ez: Tulit Petrus Vasarhelyi, praesentatae Viennae 15. Novembris.

(Nr. 59. A. 1637. Trannica, Turcica.)

(Jászay-gyüjtemény Nemzeti Muzeum.)

VIII.

1637. oct. 31.—nov. 18.

Vásárhelyi követsége Erdélyben.

a)

Rákóczy a cancellarnak: tudatja Lupul támadását s gyors segélyt kér.

Illme et rev^{me} dne amice nobis obser^{me}.

Hogy ő fge kglmsen vötte az mi keresztényi indulatunkat, s Izdentzi uram által tött insinuatiónkat, s kglmes atyai gondviselését s segítségét is igíri ő fge, és arról ugyan assecurál is ő fge Kgld által is: az úristen ő fgét áldja meg érette; nekünk is adjon erőt ő fge, hálálhassuk meg ő fgének.

Az segitségnek készen lenni, s igen közel is, nem árt, mert noha a tatárok mind Krimben mentenek; az moldvai vajda is székes helyére szállott, mindazáltal az havasali vajdá-

nak im csak tegnap hozák levelét, itt levő követi által, kit in paribus Kgldnek is megküldtünk; ha kivántatik érhessük közel az ő flge segitségét; az jó igaz keresztényi indulatú szomszédnak is segíthessünk véle. Mi örömest készek vagyunk megadni azt az portának, az mivel conscientiánk sérelme nélkül tartozunk, de ha méltatlan akar háborgatni, oltalmazni akarjuk magunkat,

Generalis uram is csak tartsa az ő flge kglmes parancsolatjához magát, s ne tegyen akadált, ha kivántatni fog, s onnét is tégyen valami distractiót nekik, ha ugyan háborgatni akarnák, mi nagy bizodalommal vagyunk, az úristen megszégyeniti őköt.

Isten kitől oltalmazzon, de ha ugyan reánk erősödik az török, követni akarjuk az ő flge kglmes atyai tanácsadását is.

Minden valósággal megnyugodjék Kglmed benne, hogy minden akaratunk az vala, hogy ez mostani országgyűlésére az öregbik fiúnkat felküldvén, ő flgét általa salutáltassuk, de az török táborozásának még sem levén vége, kit Kglmed az havasali vajda leveléből is megérthet, haladni kelletik. De isten megcsendesitvén az állapatokat, el nem akarjuk mulatni az ő flgéhez expediálandó követinknek felküldését.

Palatinus uram de cessione, már két izben is miképpen írt legyen Kornis uramnak, in specie rövid nap megláthatja Kglmed, kit hogy ő flge akaratja nélkül cselekedett ő kglme, s ő flge is tudósít Kglmd által felölle, igen alázatosan vöttük ő flgétől; bizony könyves szemmel olvastuk az ő kglme irását.

Ő flgnek hozzánk való nagy jó akaratját, s kglmességét, meghigyje Kglmed, hálaadatlansággal nem akarjuk megszolgálni.

Az makai dologról, hogy ő flge kglmesen parancsolt, azt is alázatosan vöttük ő flgétől. Bizonynyal higyje Kglmed, ha az sok alájáró csavargókat meg nem kezdik zabolázni, soha az a föld el nem viselheti, s az török is offendáltatik véle, kik mennyi insolentiákot cselekedjenek, meg fogja Kglmed jámbor szolgáinktól érteni, s Kglmed kivánsága szerint serio parancsoltunk nekik, Kglmed dolgainak promotiójában, minden segitséggel legyenek.

Kivánván istentől Kglmed felől mindenkoron hallhassunk örvendetes híreket, s megnyugodván Kglmed az mi kész, és minden időre megmaradandó synceritásunkban. Datum Albae Juliae 31. Octobris 1637.

Illmae et rev^mae Dnis Vrae

amicus benevolus
G. Rakocy m. p.

Kivül: Illmo ac rev^mo^ dno Georgio Lippai episcopo Agrien[illegible]i sacrat. caesareae reg. Mtti consiliario, et per regnum Hungariae aul[illegible]a[illegible] cancellario ect.^r^ dno amico nobis obsdmo.

Ad Nr. 59. A. 1637. Trannica. Turcica.

(Nemzeti Muzeum. Jászay-Collectio.)

b)

1637. november 18.

Vásárhelyi jelentésére vonatkozó iratrk.

1.

Ex his omnibus consideranda occurrunt:

1. Principem non habere quod nimium hoc anno metua[illegible] cum et copias suas ablicentiaverit, ut alioquin tempus hyemi [illegible] sit praesens.

2. Magnum instare periculum principi pro imminent- aestate a Turcis, id quod undique tam suae Matti per residen — tem suum in porta, quam per lectas confidentis catholici lite— ras, tum alias communiter, et constanter spargitur et creditur—.

3. Principem nihilominus adhibita etiam interpositione pro— vincialium suorum laborare, qualiter Turcam complacare possit.

4. Stephanum Bettlenium a machinationibus contra prin— cipem necdum desistere, sed potius nuntiis et missitationibus Turcam sollicitare.

5. Princeps instat valde, ut de auxiliis promissis non tantum securus sit, sed et ingruente necessitate ea in promptu habere possit, cupit eiusmodi auxilia in aliquo loco viciniori adesse.

6. Significat se in casu quo adhuc hoc anno irruptionem Turca in ipsum faceret, benignum consilium suae Mattis secu- turum, atque in fortalitiis suis et praesidiis, donec validiora auxilia accipiat, defensurum.

7. Quod literas binas dni palatini, quibus ipsi cessio ex principatu suadetur, acceperit, et non sine lachrymis legerit, gavisumque valde, quod intellexerit eas absque scitu suae Mattis scriptas.

8. Significat princeps oretenus Turcam a Persis cladem apud Van magnique tractus depopulationem accepisse, quo facto irritatum imperatorem Turcarum, in persona adversus persas proficisci constituisse.

9. Apparet principem magnam conjunctionem cum Matthaeo vajvoda habere, cumque opera et viribus vajvodae pro defensione sua uti; Turcam pari ratione malo animo erga vajvodam esse.

10. Suadet vehementer ut excursiones prohibeantur: per illas enim certo Turcam lacessiri ad vindictam.

Kivül: Summarium et continentia eorum, quae per cursorem suae Mattis Petrum Vasarhelyi ex Transylvania a principe Rakoczi allata sunt. Relatio facta in audientia Viennae 18. Novembris 1637.

November 18-ról 1637-ből. *(Ferenczfi írása.)*

2.

Opinio.

Ad 1^m^ 2^m^ et 3^m^ et 5^m^ punctum. Siquidem hoc anno princeps quod metuat non habet, et alioquin per internuntios suos in proxime futura diaeta praesentes fusius de auxiliis ejusmodi suppeditandis tractare intendit. Illa occasione commode sese resoluere ulterius sua Mattas benigne poterit, modumque adinvenire in casu necessitatis principi et vajvodae succurrendi, non incongruum foret, si sua Mattas etiam regem Poloniae mature requireret, de juvando in eo casu principe et vajvoda. Sic enim contra modernas Turcarum vires mutuis auxiliis utriusque, tam princeps quam vajvoda conservari facilius possent cum magno emolumento christianitatis et commodo suae Mattis.

Ad 4^m^ De practicis Stephani Bettleni ipsum statim post comitia per fiscum suae Mattis citandum et convincendum proque demerito castigandum, ne pejus aliquid imminenti aestate moliri possit. De qua tamen consideratione in imminentibus comitiis alios quoque ex confidentioribus consiliariis sua mttas audire benigne poterit.

Ad 7^m^ De literis dni palatini cessionisque suasione per ipsius internuntios fusius tractabitur.

Ad 10^m^ Suam Mttem consulte facturam, si mandaverit denuo generalibus confiniorum, ut non tantum confiniarios milites, sed etiam alios vagabundos ab excursionibus seuere prohibeant.

Atque de his omnibus non esse opere pretium ut modo aliquid principi rescribatur, sed potius per internuntios principis oretenus responsio fiat. Posset nihilominus medio tempore dnus cancellarius principi rescribere de recepisse.

Kivül: Opinio ad puncta relationis Petri Vasarheli. Viennae. 18. Novembris 1637. *Ferenczfi írása.*

(ad N^um^. 61. A. 1637. Trannica.)

(Nemzeti Muzeum, Jászay coll.)

IX.

1637. decz. 4.

Rákóczy György tudósítása a havasalföldi hadjárat lefolyásáról.

Translatio literarum principis Rakoczi ad dominum cancellarium ex civitate Segesvar 4. Dec. 1637. datarum.

Praeteritis diebus etiam Dominationi Vrae perscripseramus de constitutionibus Moldaviae et Valachiae postulando a Dom. Vestra, velit instare apud suam Mattem in apromptanda et submittenda benevola suae Mattis medio eiusdem facta oblatione; prouti etiam confidimus Dominationem Vram ea in parte sollicitam operam impendisse.

Pronunc in quibusnam terminis res hisce in partibus versentur, voluimus ipsammet ac per ipsam suam Mattem informare.

Certum est vaivodam Moldaviae cum omnibus copiis versus Valachiam profectum fuisse, ex una parte incursum fecit in confinia Valachiae cum toto excercitu incinerando et damna inferendo. Ex altera parte eodem tempore vesirius quoque Mehemet passa sublevando universum exercitum, venit ad ripam Danubii, et plane intendebat traiicere Danubium versus Valachiam eadem contra vaivodam Valachiae intentione.

Interim ad utramque partem rumores perlatae sunt, nostras quoque copias militares pervenisse in Valachiam in auxilium vaivodae Mathaei, fama sparsa decem millia Hungarorum et Germanorum ingressa fuisse.

Rumorem istum Mehemet passa inaudiens, transitum per Danubium reliquit, retrocessit cum exercitu. Vaivoda quoque Moldaviae ex Valachia profugit. Copiae nostrae cum Mathaeo vaivoda se coniungentes insecuti sunt, penetraruntque Moldaviam usque, ut ipsum inquirant et persequantur.

Videns Mehemet passa, quod vaivoda Moldaviae copiis nostris resistere non possit, neque in vaivodatu permanere valeat, neque vero ipsemet modum habeat ipsi subsidium adferre: misit chausios et primarios suos homines ad Mathaeum vaivodam, et ad exercitus nostros cum literis, per quos, uti et per literas Mathaeum vaivodam et copias nostras rogatos habuit, ut regrederentur, neve persequerentur Moldaviae vaivodam in contumeliam imperatoris Turcarum, iuravit per deum et per animam, dummodo discedat ad residentiam vaivoda Mathaeus, nullam penitus molestiam a quoquam habiturum, in vaivodatu permanere poterit, quinimo adlaborabit, ut Moldaviae vaivoda

masul fiat, Mathaeus autem vaivoda in vaivodatu pacifice persistere poterit.

Mathaeus vaivoda cum suis bojeris consultantes concluserunt, ut monitis vesirii pareant, iuramentis credant, atque ad portam mittant cum hominibus vesirii, postulentque promissorum effectuationem. Capitaneis quoque nostris et copiarum ductoribus approbantibus hoc ipsum, quandoquidem principaliter Mathaeus vaivoda bellum hoc gessit, copiae vero nostrae solummodo per modum auxilii fuerunt, hyemis quoque asperitate ipsos adigente, siquidem mirabilia ventosa, nivosa et frigida tempora fuerunt in Moldavia, copiae nostrae egressae sunt absque nocumento, Mathaeus quoque vaivoda in locum residentiae venit, similiter et vaivoda Moldaviae et Mehemet passa ad loca sua sese receperunt. Nos etiam hac vice exercitus nostros condescendi fecimus. Utrum Mehemet passa ex benevolentia, an vero ex necessitate fecerit interpositionem, tempus ostendet. Nos nihilominus scientes cum quonam nobis res et negotium intercedat, invigilabimus.

Auxilia, quae huc destinata fuerunt per suam Mattem, his sic se habentibus non est, quod promoveantur, ingruentibus etiam adversis et frigidis temporibus, fortassis dominus deus suam Mattem a multis distractionibus liberabit; ac quod si omnino in adversa intentione contra nos procedere molirentur maioribus et solidioribus auxiliis sua Mattas aderit, qua de re informationem daturi sumus.

Jam plane expedimus primarios nostros legatos ad portam cum provinciae tributo, attendemus et videbimus, quonam pacto etiam portam complacare poterimus, iustis et aequis consvetis vetustis obsequiis oblatis. Postmodum dei providentiae, suaeque Mattis et christianitatis in nos intentione nosmet committimus nos quoque vigilando. In reliquo etc.

(A Nemz. Muzeumban levő Jászay-gyűjteményből.)

X.

1637. dec. 17.

Markosfalvi jelentése, hogy a brassaiak letették az esküt.

Illustrissime ac celsissime princeps sat.

Humillimorum sat.

Ez elmúlt szombaton 12 presentis érkezvén kegyelmes uram Brassóban az Nagyságod credentionalissa mellett, Szalánczi uramnak ő kegyelmének az Nagyságod kegyelmes parancsolatját az homagiumnak praestáltatása felől megmondottam, az instructio jegyzésben írott punctokat megmutattam: ő

kegyelme mindjárást intimatiót tétetvén az birónak az Nagyságod kegyelmes parancsolatja felől, délesti két órára az tanácsot, száz embert, a tanácsházban hirdettette, s begyűlekezvén frequenter Szalánczi uramnak szót adott s ő kegyelmével én is Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint felmenvén, ő kegyelme az Nagyságod kegyelmes parancsolatját proponálá szép renddel, világosan reserválván az két utolsó punctnak megjelentését az homogium praestálása után megmondani. Beszélgetésre hagyván egész tanácsúl az dolgot, vasárnap praedicatio utánra halasztván resolutiójokat, akkor ismét felhivatták ő kegyelmét és a száz emberek közűl, kiket ők tudhattak. hogy az juramentumot nem deponálta, ugyan akkor praestáltattuk azokkal. Kévánván Szalánczi uram Nagyságod kegyelmes parancsolatja és az contractus tartása (in specie jelen lévén az nálok való contractus pariája) szerént, az egész communitas civium is praestálná az juramentumát, az ellen váltig allegálják vala szokatlanságát a dolognak, és hogy a tanács és száz ember, az egy város képét és teljes voltát viselnék. De in contrarium Szalánczi uram az contractust és Nagyságod avval egyező kegyelmes parancsolatját s a szerént méltó kévánságát allegálná ő kegyelmének, is azt általlátván, nem töttek annyi disputatiot felette, mind azt kévánták, a két utolsó punctumot is mondaná meg Szalánczi uram; érthetnék micsoda. De ő kegyelme az juramentumnak praestálása előtt semmi lött okon jelenteni, megmondani azokat nem akarván, és a mellett declarálván, s urgeálván, hogy az is csak mind az contractusnak beteljesétésére valók, az a nap abban mulék, hanem sok tanácskozások után estvére üzenének Szalánczi uramnak hétfőn reggelre ad 14-tum praesentis felhirdessék egyenként őket s praestaltatják az juramentumot: s felmenvén reggel ő kegyelmével az nap estig s kedden délig az tanácsházban praestaltattuk velek az juramentumot; s az csiszárok czéhe elmaradván, azok ebéd után jöttek az Szalánczi uram ő kegyelme szállására, s ott praestálták, kiket viritim az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerént az esküvésre előállásokban nevek szerént felirván. annak utána Szalánczi uram ő kegyelme tetszéséből egy kis praeambulummal való purum regestrumban iratván, az elsőkkel igen diligenter conferáltatván Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak Uzoni Mihály deák uramtól megküldöttem is. Találtattak betegek és absensek is kegyelmes uram, kik közűl némely borért, némely sokadalmokra, némely egyéb dolgára ki volt hazúl, de nem felettébb sokan, azokat az regestrum utóljára külön catalogusban irattam, Nagyságod kegyelmesen meglátja. Ugyan kedden délest a biró házánál lévén a tanács. az egy ember exequáltatását és az töresvári porkoláb dol-

gát is proponálván Szalánczi uram ő kegyelme, arról mint declarálták magokat, Szalánczi uram megírta valósággal Nagyságodnak kegyelmes uram. Az száz emberekben kettő beteg lévén, azokhoz polgárt küldöttek Uzoni urammal s házoknál praestalták juramentumokat, melynek formáját is mint csináltam volt meg Szalánczi uram ő kegyelme tetszéséből, Uzoni uram megviszi Nagyságodnak kegyelmes uram, az Nagyságod adta instructio punctokkal együtt. Mint fogjon továbbra Nagyságod kegyelmes uram ez dologról parancsolni és providealni, Nagyságod kegyelmes jó tetszésében áll, mivel az száz embereken kivül való betegek, és absensek is, csak azonban maradtanak, s talán azokhoz több is találkoznék, kiknek juramentum praestálása, ha hasznos nem, de ártalmas is nem lenne, mint arról is csak magán külön való jegyzést mi csináltunk Uzoni urammal a regestrum között való papirosra.

Éltesse isten sat. Datum in possessione Szásztyukos die 17. Decembris 1637.

Illustrissimo Celsitudinis Vestrae

fidelis ac humilimus
servus
Martinus Markosffalvi s. k.

(*Eredetije* a m. k. orsz. levéltárban.)

XI.

1638 febr. 1.

Az erdélyi ügyekről küldött értesítések.

Relatio Gregorii Galochi cursoris d. comitis Homonnai.

Szakmarinum expediti die 1. Februarii Cassovia.

Causam adventus principis Transylvaniae Varadinum non fuisse eam, uti vulgabatur, quod introducere et installare velit in capitaneatum loci, verum credibile est, quod Posonio inviatus fuerit, ut tanto facilius in negotio religionis accederent dni catholici. Nam filium hesterna die expedivit ad sepulturam Gabrielis Priny. Stephanum Betlen quoque adfuturum funeri. Possibile esse, quod cum principis filio collocuti (*igy*) fuerit, non tamen cum principe. Filius principis ex sepultura non revertitur Varadinum, sed per viam versus Kővár proficiscetur in Transylvaniam, convenientque Claudiopoli. In capitaneatum non est installatus, ex eo apparet praetextum solummodo fuisse, quod in capitaneatum installare volet.

Princeps non diu morabitur Varadini, hac septimana certo movebit, sed etsi moraretur, nulla hostilitas est metu-

enda, nullo namque modo pacem cum Turca compositam habet Ita quidem est, quod tributum transmiserit ad portam, stolid homines, in eo spem collocarant, quod si acceptaret tributum illud foret pacis signum, saniori tamen judicio pollentes nihi fundamenti in eo ponunt, siquidem tributum ex debito soluer sunt obligati, et sic inter spem et metum existentes, periculun capiti imminens expectant.

Princeps ex Transylvania modica stipatus militia aduenit aliquot centeni duntaxat fuerunt equites et pedites, sed e sallariatos milites non multos habet. Ita quidem est, quod copios militia invectus est Varadinum stipatus tamen copiis, qui i ditionibus Hungariae fuere Hajdones et turmae Varadienses.

Filius principis numerosioribus copiis abiit ad sepultu ram. Eapropter vicecapitaneus Zakmariensis Zoltan per lite ras ipsum requisiuit, idque scriptione effecit, quod dum pene praesidium transiret, convolutis vexillis transierit. Visitarun filium principis.

Non potuisse se cum duo Kornis ad partem privatin loqui propter vitandam suspicionem. Is non redibit in Transyl vaniam, mansurus in oppido Varallja.

Hajdones sunt quieti et tranquilli, illud male habet ipsos quod legatas suos ex regnicolarum domo expulerint. Abhin comitatus animant, ne cedant in negotio religionis.

Kivül: Relatio Georgii (így) Galoczy cursoris d. Homonna Szakmarinum. Datum Cassouiae 1. Febr. 1638. Allata Posoniu 8. Febr. 1638.

Nr. 63. A. 1638. Trannica. Turcica.

(Nemzeti Muzeum Jászay-gyüjtemény.)

XII.

1638. m a r t. 21.

Meghivó az apr. 23-ára hirdetett országgyülésre.

Georgius Rákóczi sat.

Prudentes et circumspecti fidelis nobis dilecti, saluter et gratiam nostram. Az elmúlt őszszel Segesváratt az közönsé ges békességnek ótalmazásáért való mulatásunk alatt orszá gunk statusi közül minden uri és fő-főrendeknek tetszésekbő rendelvén el böcsületes hivünket, tanácsunkat nemzetes Zalán czi István uramat és azután be is küldvén az fényes portára, honnan immár ő kegyelme isten kegyelmességéből haza jött hogy azért meghozott követségét érezze hivségtek s mind peni országúl hűségteknek eleitől fogva bevött jó szokása és rend

tartása szerént, az idő is immár azt kivánván tőlünk, mellettünk levő tanácsúr hiveinknek egyező értelmekből, országúl hűségteknek az jövendő Szent-György napjára, úgy mint az előttünk álló aprilisnek 23. napjára generalis gyűlést rendeltük fejérvári városunkban celebráltatni. Azért hagyjuk kegyelmesen s parancsoljuk is hűségteknek, ez levelünket vévén, hazája szerető, jó lelki esmeretű, bizonyos fő atyjokfiait mindjárást elrendelvén és elválasztván, az megírt napra és helyre bocsássa oly bizonyos és teljes instructióval, hogy azok által hűségtekkel is egyértelemből minden jó és hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa nullo modo facturus. Datum in arce nostra Fogaras, die 21. Martii anno domini 1638.

G. Rákóczy m. p.

Külczím: Prudentibus et circumspectis, magistro civium regio et sedis judicibus, villicis et juratis civibus civitatis et sedis saxonicalis Cibiniensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzeti egyetem levéltárában. Nro 437.)

XIII.

1638. apr. 23—maj. 16.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

Az articulusok.

Nos Georgius Rákoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum tertium mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi octavi, in cvitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes Nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium

Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Alba Julia, ad diem 23. mensis Aprilis anni domini 1638. indictis celebratis conclusi.

Minémő atyai kegyelmes gondviselése lött légyen reánk az felséges úristennek, kegyelmes urunk, egész országúl, három nemzetűl, csak az elmúlt esztendőben szegény hazánk környűl támadott és felháborodott állapotoknak isten után Nagyságod kegyelmes gondviselése által való lecsendesítésében is, voltaképpen veszszük eszünkben; kiért mindeneknek előtte istennek ő szent felségének nagy tiszta szívünk szerént való hálákot adván, Nagyságodnak is penig, szegény hazánkra való vigyázásáért, életünkig való igaz alázatos és hűséges szolgálatra igérjük és kötelezzük magunkat; kérvén az úristent ő szent felségét buzgó imádságinkban, hogy ennek utánna is Nagyságod elméjét és igyekezetit úgy vezérelje és dirigálja mindenekben, hogy elsőben istennek szent nevének tiszteletire és annak utánna édes hazánknak csendes békességes állapatjának megtartására és marasztására vigyázhasson, és az mint mostan bennünket országúl, három nemzetűl, az közönséges jók felől való tractálásra és concludálásra Nagyságod convocáltatott, isten ő szent felsége Nagyságodnak szolgáltasson erőt és egésséget, hogy sokszor országunknak csendes békességének fénlő állapatjában Nagyságod bennünket convocáltathasson, és velünk egyetembe minden hasznos dolgokat végezhessen, szívünk szerént kévánjuk.

Articvlvs I.

Az judaizansok ad diem 1. July Deésre evocáltassanak, és ott finaliter dolgok decidáltassék, végeztetik.

Az mint azért Nagyságod, kegyelmes urunk, intimálja közinkbe küldött propositiójában, hogy mi is országúl megtekintvén az úristennek reánk való gondviselését, mi tőllünk is megkévántatnék istenünkhöz való háládatosságunknak megmutatása, mely úgy lehetne meg, ha az ő Felsége isteni tiszteletit, dicsőségét promoveáljuk, és azoknak káromlóit meggátoljuk, melyre minden keresztyén ember ugyan köteles is.

Ugy vagyon azért kegyelmes urunk, hogy az judaizansok ellen elegendő articulusink extálnak, mind in annis 1622 és 1635, melyeket most is minden részeiben az Nagyságod kegyelmes tetszéséből helyben hagyunk, excepto eo, hogy az kik az 1635. esztendőbéli articulusnak continentiáiban praefigált terminusig nem convertáltanak volna, azokat az Nagyságod directora, nem várván diaetát vagy terminust, Deésen az mely conventus lészen, prima die Julii anni praesentis, az unitária

religión lévő atyánkfiai között való controversiának az három recepta religiókból bizonyos delegatus személyek előtt való eligazítására, arra az terminusra evocáltassa az judaizansokat, és addig director uram is inquiráltasson, s az evocatusok is pro sui defensione inquiráltassanak, s oly készen legyenek utrinque, hogy ott finaliter decidáltassék dolgok, az 1628. esztendőbéli articulusban specificált mód szerént, juxta contenta decreti.

Articvlvs II.

Kolosvárott Farkas útszában lévő templomnak renovatiója most is, mint 1622. esztendőben, concludáltatik.

Az mint az kolosvári Farkas utszában lévő templomnak épétését ennek előtte in anno 1622. elvégeztük volt országúl, három nemzetűl, kiről articulus is extál, ugyan azon articulust, kegyelmes urunk, mostan is omni sui parte approbáljuk és ratificáljuk, hogy Nagyságod, isten segétséget adván, azon templomot cum ejusdem appertinentiis renováltassa, annak régi fundusán scholákat, papoknak való házakat épittessen, Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük és concludáltuk.

Articvlvs III.

Az kapuszám után való contributio végeztetik, és ahoz a taxas városok adaja is annectáltatik.

Noha látjuk kegyelmes urunk szegénységünknek sok különb-különbféle fogyatkozásit: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Nagyságodnak minden rendbéli szükségeire, kapu szám után esztendőre ez esztendőben, az két rendbéli adózásra flor. 20, az előbbi szokás szerént négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad primum Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai, az szász urainkkal s atyánkfiaival együtt, ezen tereh viselésre ígérik magokat; hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek az vármegyén ő kegyelmek közzűl vagyon jobbágyok. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városok penig adjanak:

Kolosvár adjon	fl. 2200.
Várad adjon	fl. 1500.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 250.

Kézdivásárhely adjon . . . . . fl. 175.
Sepsiszentgyörgy adjon . . . . fl. 125.
Ilyefalva adjon . . . . . fl. 125.
Egeres adjon . . . . . fl. 100.
Nagy-Almás adjon. . . . . fl. 75.

Articvlvs IV.

Török földre alá csatázó csavargók s afféléknek fa ellen poena decernáltatik.

Az latrok és csavargók felől is, kik az török földére táznak, végeztük kegyelmes urunk, hogy ha az olyan csa embereknek residentiájok lészen, az Nagyságod dire citáltassa őket ad generalem diaetam, és büntetődjenek tanquam publicae pacis perturbatores; az kiknek penig dentiájok nincsen, az olyanokat fogják, kergessék, bünt az kapitányok és hadnagyok. Az mely hajdú-városokban afféle csavargók találkoznának, ott laknának, vagy szá tartanának: az ott való kapitány és hadnagy esküdtivel eg sub amissione capitum et omnium bonorum, megfogják és raddá bévigyék büntetésre; ha penig azt nem praestálnák azoknak fautori, párt tartói volnának, azoknak praedált hájokkal élnének és osztoznának akár mely praetextus is, az olyan hajdú kapitányokat, hadnagyokat, esküdtivel eg comperta rei veritate, az váradi kapitány büntesse meg h lal. Ha paraszt emberek lennének afféléknek párt tartói, kat is törvény szerént büntessék a vármegye ispáni sine m cordia. Az mely hajdú városbéliek penig az kapitányok, nagyok mellett az latrok kergetésére és megfogására insurgálnának, az Nagyságod directora evocáltassa őket é ad generalem dietam, és comperta rei veritate minden szá ságokat amittálják.

Articvlvs V.

Az gratuitus laborért, bizonyos okokból, kapu szám pénz adatik, Zaránd vármegyében az alsó járáson kivül.

Az ország végházainak is építéseket igen szükség látjuk lenni, kegyelmes urunk; de mivel mind szántás egyéb derekas munka szintén reá érkeznek szegénységi kő hordásból való gratuitus labort semmiképpen nem prae hatnák, távol földön is lakván némelyek közűlök: az grat labor praestálásáért azért igérünk Nagyságodnak mi kaputól másfél fél forintot, az partiumbéli atyánkfiain h mivel immár ő kegyelmek praestálták a gratuitus labort szász uraink s atyánkfiai is együtt, kiknek az vármegyé

ságok vagyon, ezent ígérik praestálni. Zaránd vármegyében az alsó járás praestálja az gratuitus labort Jenőhöz, az felső járás penig az másfél forintot megadja.

Az taxás városok penig adjanak az gratuitus laborért.

Kolosvár	fl. 200.
Fejérvár	fl. 75.
Bánfi-Hunyad	fl. 50.
Udvarhely	fl. 50.
Kézdi-Vásárhely	fl. 40.
Szentgyörgy	fl. 25.
Ilyefalva	fl. 25.
Egeres	fl. 25.
Nagy-Almás	fl. 25

Articvlvs VI.

Az kereskedő görögök felől írott articulusok inviolabiliter observáltassanak, ujjobban végeztetik.

Az kereskedő görögöknek ez országban való béjárások és állapatjok felől, s mind az kik az havasokon ösvényeket nyitnának, elégséges articulusink extálnak kegyelmes urunk; hogy azért azok inviolabiliter observáltassanak, újjobban most is végeztük és concludáltuk.

Articvlvs VII.

Hogy az egyházi rendekről és parochiákról ennek elötte írott articulusok megtartassanak, concludáltatik.

Értjük kegyelmes urunk azt is, hogy az egyházi személyeknek is nem kevés injuriájok volna némely nemes ember atyánkfiától. Hogy azért az egyházi rendeknek is bántódások és panaszok megszűnjék, az országnak az egyházi rendekről és parochiáról írott articulusi, hogy illibate és intacte megtartassanak, végeztük, hogy mind az egyházi rend s mind penig az nemes ember atyánkfiai tartsák ahoz utrinque magokat.

Articvlvs VIII.

Hadba szolgáló székelyek az vármegyékről, városokból, viszsza tartoznak menni.

Ha valamely hadban szolgáló székelyek kegyelmes urunk az Székely-földéről vármegyékre elbujdostak, és az vármegyéken vagy városokban laknának, ab anno 1623. mentenek el lakó helyekről, kiknek akkor neveket felírták az regestumban akkori commissariusok, azok hogy vissza menni tartozzanak lakó helyekre, és senki őket meg ne merészelje tartóztatni,

végeztük kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes consensusából.

Articvlvs IX.

Az parasztságnak lovon s fegyverrel való járás, exceptis excipiendis, interdicáltatik.

Hogy az oláhok és parasztság fegyverrel és lovon ne járjanak, kegyelmes urunk, noha elegedendő articulusink extálnak rólla, melyeket ezután is observáltatni akarunk, hogy azért azon articulusink most is újjobban confirmáltassanak, tetszett kegyelmes urunk egyező értelemből, hogy az kik más országban kereskednek, és az országban is minden élcteket lovon keresik, azoknak szabad legyen lovon járniok; de az fegyver hordozás mindenött in genere interdicáltassék, excipiálván az urak, nemesek gondviselőit, szabadosit, drabantit, kik urok dolgában járván mind lovon járhassanak és fegyvert is viselhessenek. Lovat mindazonáltal tarthassanak az közönséges paraszt emberek is, de ne légyen szabad rajta járni az szászokon kivűl; az fegyvert pedig minden parasztember adja el szent Jakab napig; ha addig el nem adná, az földes ura vegye el mindentől, kiki az maga jószágában szent Lőrincz napig; ha az ura is el nem venné addig az fegyvert jobbágyitól, az után minden vármegyében az ispánok kimenvén igen diligenter felcirkálják. Az fegyver hordozásban observáltassék az 1632. esztendőbéli II. articulus, és az mely parasztembernél fegyver találtatik, vegyék el mindenektől: de az vitézlő rend ebben executor ne légyen, mint ennek előtte is történt néha.

Articvlvs X.

Az debreczeniek magok határiban a latrokat, csavargókat, hogy megfoghassák, meg is büntethessék, végeztetik.

Értjük azt is kegyelmes urunk, hogy az debreczeni atyánkfiai is igen molestáltatnak az sok latrok és csavargók miatt, és az hajdú vitézek miatt is, mind városokban s mind városokon küvől is. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ők is mind városokban, mind városok határiban, az latrot és csavargót mind in loco delicti, s mind penig, ha róla szintén elmenne is, ennek utánna ha kik effélében találtatnak, ha az ő kegyelmek határiban deprehendáltatnak, captiválhassák és érdemek szerént büntethessék; sőt ha temporis in decursu post patratum crimen deprehendáltathatnának is magok határán, akkor is captiválhassák, hasonlóképen az hajdú vitézeket is captiválhassák modo praemisso, ha mi excessust és latorságot tesznek; mindazáltal az articulussal ő kegyelmek ne abutáljanak.

Articvlvs XI.

Fiscus jószágaiból s egyebünnét elidegenedett jobbágyok reducáltatnak.

Mind az fiscus jószágiból elidegenedett jobbágyoknak s mind penig mássunnét valóknak reductiójok, kiadások felől mostan is elég articulusink extálnak kegyelmes urunk, kiknek hamarébb való restitutiójok felől ezen constitutiónkban az alább megírt mód szerént újjabban deliberáltunk. Hogy azért azon articulusok ultro citroque observáltassanak, igen alázatoson könyörgünk Nagyságodnak, az Nagyságod drabanti és officialisi jószáginkra ne menjenek, sőt az Nagyságod jószágiból is jobbágyinkat adják ki az Nagyságod officialisi is; az fiscus igassága is penig szolgáltassék ki az 1635. esztendőbéli 14. articulusnak continentiája szerént.

Articvlvs XII.

Az nyomnak felvétele újonnan végeztetik.

Az nyom vétel felől is jóllehet kegyelmes urunk elegendő articulusink vagynak, melyek ennek utánna is in genere ez országban minden helyeken observáltassanak egyaránt és értettessenek: tetszett kegyelmes urunk, hogy az mely falu határára az nyomot viszik, az káros ember az falu bíráját hivassa ki az határban, és esküdjék reá az nyomra az szokás szerént heted magával egy szolgabíró előtt; ha penig szolgabírót nem kaphatna, fogjon egy nemes embert szolgabíró képébe, és az előtt, ha az, az kire az nyomot adják, fel nem veszi, az károsember az bírót harmad magával citáltassa az székre, és továbbá való halogatás nélkül tartozzék az kárt refundálni, az mennyire az káros ember mér esküdni, melyet ugyan azon vármegye ispánja exequáljon mox et de facto.

Articvlvs XIII.

Generalis malefactorum inquisitio, hogy annuatim minden helyeken instituáltassék, concludáltatik.

Hogy penig az latrok inkább refrenáltassanak, a generalis malefactorum inquisitio minden helyekben annuatim meglégyen, és az latrok mindenütt indifferenter juxta demerita megbüntettessenek absque ulla misericordia, megtartván mindazáltal az előbbeni articulusokban specificált módot, hogy az vármegye ispáni az Nagyságod tisztartainak hírekkel s azokkal együtt menjenek ki, de ha úgy nem járnának el, tisztektől priváltassanak, s valaminémű inquisitiót tesznek az fiscus jószágiban mindenütt az latorok felől, arról Nagyságodnak külön relatiót küldjenek minden vármegyékből.

Articvlvs XIV.

Az harminczadokat elkerülök ellen processus és poena és az havasokon való vásároknak dissipálása decernáltatik.

Az kik az harminczadot elkerűlik kegyelmes urunk, noha elég rövid processus extál in articulis anni 1637. articulo 22. az ilyenek ellen, melyek ennek utána is inviolabiliter observáltassanak, hoc tamen addito, hogy ha valamely nemes ember jobbágya felől, az ki az harminczadot elszökte volna, legitime requisitus törvént nem tétetne, in homagio jobbagionis convincáltassék. Ha penig másodszor is contumacia ductus efféle jobbágyok felől, kik az harminczadot elszökték, törvényt nem tétetne, pro singulis jobbagionibus száz forinton maradjon, kiért az székre citáltatván ante alias omne causas finaliter decidáltassék. Ha pedig városi ember lészen, az bíró előtt prosequálja az harminczados, és comperiáltatván, hogy az harminczadot elszökte, in triplo convincáltassék, az megírt 1637. esztendőbéli 22. articulusnak continentiája szerént. Az kik penig harminczadatlan marhát adnak vagy vesznek, valakinél a harminczados afféle marhál talál, akar kinél s akar honnét hozott marha légyen is, akar más országból hozzák ide bé, akar innét vigyék ki, (ha az nemes embernek nem maga majorsága), de attól vegye meg az harminczadot, az kinél az marhát találja. Az havason való vásárnak dissipáltatása penig légyen az Nagyságod kegyelmes arbitriumában. Mindazálta az ispánok sub amissione officiorum igen reá vigyázzanak, kimenjenek, és mind az vévőktől, adóktól, az havason való vásárlóktól minden marhájokat elvegyék; mely elvött marháknal Nagyságod fiscusa számára két részét tartozzanak az ispánok administrálni, harmad része hogy az ispánoké légyen, és hogy az hol közel lészen, az harminczadosok is kimenjenek az ispánokkal azon executiónak peragálására; ezen articulusunk penig hogy minden vármegyéken innet haza oszolván publicáltassék az Nagyságod kegyelmes tetszéséből kegyelmes urunk végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XV.

Az harminczadosok ellen támadók büntetéseknek módja.

Intimálja azt is Nagyságod kegyelmes urunk propositiójában, hogy ha kikre efféle harminczad elkerűlők ellen az harminczadosok vagy szolgájok reájok találnak is, az Nagyságod commisiója ellen nemhogy az harminczadosoknak valami segétséggel lennének, de inkább az harminczadosokra támadnának kik ellen az országnak noha egy néhány rendbéli statutum extálnak, melyeket ezután is observáltatni akarunk, mindaz

által még is efféle insolentiákat cselekednek az harminczadosokon. Hogy azért ezután az harminczadosok jobb módjával procedálhassanak, az előbbi articulusunkat ezzel melioráljuk, hogy az kik az harminczadosokra vagy szolgájokra, tisztekben járván, reájok támadnak pro qualitate delicti büntetődjenek az vármegyén ante omnes alias causas; ha jobbágy lészen, coram domino terrestri, az feljűl megírt mód szerént, s az potentián kivűl, az mely marhát elvinnének, azoknak az marháknak böcsin is maradjanak.

Articvlvs XVI.

Szamos vizén bizonyos határokban az új gátak ártalmasok-e, vagy nem, az só hordó hajóknak? megláttatnak.

Értjük azt is kegyelmes urunk, hogy az Szamoson az galgói, fodorházi és borszói határokban néminémű új gátoknak erigálások miatt az só hordó hajóknak bátorságos menetelek nem volna. Mely dolognak revideálására, hogy azon vármegyének fő tisztei mentől hamarébb kimenjenek, és meglássák, ha káros-é, nem-é, és az só hordó hajóknak nyittassanak szabados útat, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük.

Articvlvs XVII.

Vizaknai sóaknához Szelesteszéktől a tereh viselésnek praestálásáról 1637. [1]) *esztendőbéli articulus helyben hagyatik.*

Az Vizaknán lévő sóaknához való tereh viselés Szelesteszéktűl mint praestáltassék kegyelmes urunk, nyilván való articulus vagyon, anni 1637. articulus 25. [2]); mely hogy ezután is observáltassék nullis refragantibus, communi suffragio determináltuk.

Articvlvs XVIII.

Arany por s kéneső lopók poenája decernáltatik.

Hogy az arany por és kéneső lopók is megzaboláztassanak, observáltassék az 1633 esztendőbéli 16 és 9 articulusok: ha jobbágy lészen, Nagyságod vármegyén prosequáltassa; ha nemes ember, táblán vagy gyűlésen. Az földesúr pedig tartozzék törvént tenni jobbágyára, az harminczad dolgában megírt poena alatt.

Articvlvs XIX.

Az latroknak, gyilkosoknak, conniveáló tisztek director által az articulus szerént prosequáltassanak.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az latrokhoz és gyilkosokhoz való conniventiájok az tiszteknek ha comperiál-

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll: 1630.
[2]) A nyomt. példányban hibásan áll: 15.

tatik, az olyan tiszteket keresse és prosequálja, a Nagyság directora az articulus continentiája szerént.

Articvlvs XX.

A hol a fiscus juris ordine valami részjószágot apraeh dál, az olyan helyen a fiscus a nemes emberrel egyaránt oszt zék az korcsomárlás dolgából.

Vagynak kegyelmes urunk némely atyánkfiainak, kikn az Nagyságod jószágiban vagyon jószágok, az korcsomár dolgában nem kevés injuriájok és bántódások. Az hol azért fiscus törvény útja szerént valami rész jószágot akarmi ig okból appraehendál, ki nem fiscalis jószág, hanem per nota vel publicationem jut fiscus kezéhez, az olyan helyekben fiscusnak sem lévén több jussa, mint az nemes embern volt, hogy azért az fiscus is az több portionatus nemes eml rekkel egyaránt osztozzék az korcsomárlás dolgából, Nagy godnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXI.

Az jobbágyoknak reductiójáról az 1619. esztendőben vé zett articulus cum declaratione confirmáltatik.

Noha ez elmúlt esztendőben is végeztük volt kegyelm urunk az jobágyoknak reductiója felől: mindazáltal látv hogy abból nem kevés inconvenientiák jőnének ki, abbéli ar culusunkat posthabeálván, confirmáljuk az Nagyságod kegy mességéből az 1619. esztendőbéli articulust ilyen declaratión hogy ha az jobbágytartó pars első szék után eszében vevén repetens parsnak igazságát az jobbágyhoz, ante latam et p nunciatam sententiam az jobbágyot megadja, tartozzék repetens pars is sine poena elvenni. Ha penig meg nem ad s az törvény az repetens parsnak az jobbágyot megítíli, p pronuncatiam sententiam cum poena articulari tartozzék m adni. Ha penig valamelyik pars az első széken nec per se per procuratorem comparere posset: az per non venit sent tiának nem egyébbel, hanem egy simplex novummal obviálh son: de az után az következendő széken oly készen légyen novum mellett, mint ha comprobatióra vagy documentun való exmissiója lött volna, mert azon az széken osztán fina sententia adatik, ulterioribus terminis denegatis.

Articvlvs XXII.

Az szegénységhez való kegyelmessége ő nagyságának az nak megbüntetésekben, kik Váradhoz, Székelhidról, tereh mel jövén bé, az szegénységet illetlen dolgokkal terhelik.

Az kik kegyelmes urunk Váradról avagy Székelyhíd Nagyságod számára valami terhet hoznak, az olyan tereh n

lett lévő gondviselőnek hogy Nagyságod parancsol, hogy szegénységinken semmi illetlen dolgokat ne patráljanak, mert Nagyságod az szegénység kárát rajtok véteti meg, és az ilyen kártévőkkel az laesa parsot, csak hiteles relatoriával comprobálja kárvallását, contentáltatni ígíri, Nagyságodnak igen alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXIII.

Az zilahiak a kolosvári ejtellel, vékával, éljenek sub certa poena.

Ugy vagyon kegyelmes urunk, hogy az zilahiakról írott articulus vagyon, hogy ők is az kolosvári ejtellel és vékával mérnének: de azzal semmit nem gondolván, most is azon dologgal abutálnak. Tetszett azért kegyelmes urunk, hogy azon articulus confirmáltatván, az zilahiak is az kolosvári ejtellel és vékával mérjenek sub poena ducentorum florenorum hungaricalium.

Articvlvs. XXIV.

Erőszakkal a szegénységet nem szabad kénszeríteni só szállításra a kamara ispánoknak.

Nem kicsin injuriájok vagyon szegénységinknek kegyelmes urunk a kamara ispánoktúl is, holott az Nagyságod savának leszállítására erőszakkal kénszerítik őket. Hogy azért ezután az só szállításra ne erőltessék, hanem az ki jó akaratja szerént közzűlök el akar menni, pénzért szabados légyen, végeztük Nagyságod kegyelmes tetszéséből.

Articvlvs XXV.

Bihor vármegyének ususa a jobbágy felkérésben.

Ekkédiglen kegyelmes urunk az Bihor vármegyei atyánkfiai az jobbágy felkérésben ilyen usust observáltak, hogy ha innét Erdélyből az actor reá nem érkezhetett, kétszer absolválták az incausamattractust simpliciter, tertiario is ha reá nem érkezhetett, cum perpetua amissione coloni adtak absolutionált az incausamattractusnak; mely nagy injuriánkra lévén, végeztük pro perpetuo statuto, hogy ha harmadszor is actor reá nem érkezhetnék, ámbár absolváltassék az incausamattractus tertiario is, juxta contento decreti, cum mulcta 12 flor. hungaricalium, és az actor annak utánna reá menvén szólíthassa meg ugyan az előbbi citatio mellett, csak hogy ante omnia deponálja az tizenkét foritot, és ugyanakkor finalis sententiája légyen, ulterioribus terminis denegatis.

Articvlvs XXVI.

Az illyei praesidium kergesse a latrokat.

Az Hunyad vármegyei attyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy ennek előtte az illyei praesidium kergette Illyén alól az latrokat; most ahoz nem tartván magokat, igen meg szaporodtak. Tetszett azért kegyelmes urunk, hogy ennek utánna is az régi jó usus szerént az illyei praesidium kergesse az latrokat.

Articvlvs XXVII.

Nemes emberre korcsomát kezdeni paraszt embernek nem szabad sub certa poena.

Az korcsomárlás dolgából is sok injuriáink vagynak minden vármegyéken kegyelmes urunk, holott az paraszt emberek is nemes emberek korcsomájára bor vagy ser korcsomát kezdenek, az országnak közönséges statutoma ellen. Végeztük azért kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy a mely paraszt ember ezután az nemes ember korcsomájára akarminémű szín és praetextus alatt bort vagy sert kezdene, comperta rei veritate az viceispán az olyan nemes embernek instantiájára csak házától is kimenvén, az olyan contumax paraszt emberen exequálhasson tizenkét forintot, és az hordónak fenekét vágja ki.

Articvlvs XXVIII.

A kik a fiscus savát hordják, a vám adástól penitus immunisok.

Igen nagy bántódásunk vagyon ebből is kegyelmes urunk, hogy mikor a szegénység az váradgyai portusra az fiscus savát hordja is, mégis megvámolják. Hogy azért azok, az kik az fiscus savát hordják, penitus légyenek immunisok az vám adástól, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXIX.

Itílömester uramék a novumot cum gratia megadhatják.

Hogy az novum cum gratia megadására itílőmester uraméknak Nagyságod plenaria authoritást enged és ád, azt Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXX.

Csatáriban lakó nemeseket ő nagysága igasságokban protegálja.

Bihor vármegyében Csatáriban lakó nemes atyánkfiait, hogy Nagyságod senkitől igazságokban háborgatni nem engedi

az 1635. esztendőbéli 38. articulus szerént, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXXI.

Salus conductus nélkül járván kóborlóknak poena inflgáltatik.

Az kik kegyelmes urunk salus conductus nélkül járván kóborlanának, az szegénységen valami insolentiákat és egyéb illetlen dolgokat cselekednének, tetszett nékünk is országúl, Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az olyanok megfogattassanak, és az olyanokat az ki megfogja, az nála lévő jók légyenek azé, és ő magokat itt Erdélyben vigyék az fiscális várakban, az partiumban penig vigyék Váradban.

Articvlvs XXXII.

Ő nagysága a málha darabokat is a kamara ispánokkal meg parancsolja adatni.

Az málha darabokat is kegyelmes urunk, hogy kamara ispán uramékkal mindeneknek meg adatni az régi jó usus szerént Nagyságod megparancsolja, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatoson meg szolgáljuk.

Articvlvs XXXIII.

Császár ő felsége hadából eljött csavargók s a partiumban praedálók persecutiója s büntetése statuáltatik, és a partiumbéliekhez zászló alá állott jobbágyokat ő nagysága megadatni igéri.

Mivel kegyelmes urunk az császár ő felsége hadából eljött csavargók is, sem az császár földén nem mervén régi helyben lakni bátorsággal, sem az Nagyságod szolgálatjára nem jövén, az Ér mellől járnak az partiumbéli uraink s atyánkfiai közé praedálni, és ott praedálván csak mindjárt menynek vissza: végeztük azért kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az olyanoknak megfogására és persequálására légyen authoritások az partiumbéli viceispán uraméknak, és az kiket közzülök megfoghatnak, ha halált érdemel, büntessék halállal, a ki pedig halált nem érdemel, küldjék Váradra poenitentia tartásra. Az elmúlt 1637. esztendőbéli ősztől fogva penig ő kegyelmeknek ha mely jobbágyok zászló alá állottanak, hogy azokat is Nagyságod ő kegyelmeknek ki adatni igéri, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articvlvs XXXIV.

Ő nagyságának Közép-Szolnak vármegyében megtelepedett s telepedendő jövevény legényekhez való kegyelmessége.

Közép-Szolnak vármegyében az mely idegen jövevény legények megtelepedtenek, vagy ezután megtelepednének,

azoktúl, az kik érdemesek lesznek és Nagyságodat requirálják hogy Nagyságod kegyelmességét meg nem vonja, sőt nobilitálni igéri, Nagyságodnak igen alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXXV.

Kájántorokban a solymosi hídnak megépítése sub poena concludáltatik.

Az Kájántorokban lévő solymosi hídat hogy megépítsék, egy néhány rendbéli articulusunkban meg vagyon parancsolva, de most is épületlen lévén, még is az vámot az útonjárókon megveszi az ott való vámos. Tetszett azért egyenlő akaratból, hogy sub amissione telonii tartozzék az. az ki az vámot megveszi, az hídat megépíteni.

Articvlvs XXXVI.

Az Szászságon a posták insolentiája refrenáltatik.

Panaszolkodnak kegyelmes urunk az szász uraink atyánkfiai is a postáknak rajtok való insolentiájok felől, hogy mihelt közikben jutnak nem posta lovakon, hanem megrészegedvén magok lovait a szegény embereken hagyván, négy hat lóval is vontatják magokat, semmi okért verik, rongálják az folnagyokat. Végeztük azért kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az mely lovas posták terhet nem visznek vagy hoznak, az olyanoknak szekeret ne adjanak, ha nem csak lovat; bort penig sem egy sem más féle postáknak részegségre valót ne adjanak; ha mely posta penig ez ellen ugyan részegeskednék s mulatna, vegyék el az levelet tőlle, s vigyék el igen sietve oda az hova szóll, az postát penig hozzák Nagyságodhoz büntetésre indifferenter minden helyeken.

Articvlvs XXXVII.

Erővel gazdálkodtatni az Szászságon nem szabad.

Vagyon ilyen bántódások is ugyan ő kegyelmeknek kegyelmes urunk, hogy az ország constitutiói ellen egyebek is erővel való gazdálkodásra erőltetik ő kegyelmeket, kik ellen hogy az 1635. esztendőbéli 54. articulus observáltassék. igen méltó és illendő, excepto, hogy efféléket nem az Nagyságod directora, hanem az szék birái és tisztviselői kereshessék az diaetán az előbbeni articulus szerént.

Articvlvs XXXVIII.

Az váradi, révi s hunyadi postálkodás az régi jó ususban hagyatik.

Az váradi, révi és hunyadi postálkodás az mint ezelőtt volt, hogy most is az régi jó usus az articulusok szerént légyen

közöttök, végeztük és concludáltuk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből.

Articvlvs XXXIX.

Atyjokat, anyjokat nem böcsüllö fiaknak büntetések végeztetik.

Noha kegyelmes urunk mind az isten törvényében s mind az ország constitutióiban megvagyon, hogy a mely fiak atyjokat anyjokat bántják, kesergetik, megbüntetődjenek; de azzal sokan abutálván, isten törvénye ellen való dolgokat cselekednek. Hogy azért afféle istentelen fiak refrenáltassanak, mind az kik szüléjeket ekkédig megbántották és kesergették, vagy ennek utánnak is afféléket attentálnának: végeztük kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy afféléket azon vármegyebéli vagy székbéli tisztek citáltatván azon vármegye székire, vagy székes helyére, és törvény szerént procedálván ellenek, büntetődjenek juxta demerita ipsorum pro qualitate delicti; ezen dolog az városokban is observáltassék.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima sexta mensis Maji, anno domini millesimo, sexcentissimo, trigesimo octavo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Nyomtatott hiteles példánya *az Erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt. és a Dondth-gyüj teményben).*

b).

1638 maj. 7.

A szebeniek térítvényc.

Mi Serafin Bálint urunk ő naga tanácsa, és szebeni királybiró, és Szentágotai Mihály szebeni polgármester, Ötvös Péter szebeni esküdt-polgár: adjuk emlékezetre mindeneknek, az kiknek illik, ez mi hitlevelünk rendében, hogy a midőn az mi kegyelmes urunk, az tek. és ngos Rákoczy György urunk, isten kegyelmességéből Erdély országának fejedelme etc. etc. kivánta volna propositioiban azt az nemes országtól: méltatna nagyobb securitással való bizonyos helyeket ő ngának hova az szükségnek idején ő naga mehetne, és majd ugyan panaszképpen is láttatott volna ő naga minket, kiváltképpen szebenieket illetni, forgatván azt ő naga, hogy locumtenensét is 1636 esztendőben csak harmadmagokkal akartuk volna bébocsátani. Vévén azért mi eszünkbe, sőt az több atyafiak is előnkben adván, hogy mi nekünk vétkünk nagy volna, megmutatván ő naga akkorbeli irt levelünket is, mi ő nagának inkább kegyelmességéhez rakaszkodván, mintsem az ország deliberatiojára hagyván az dolgot, — ő nagát minden legitimus successorival, fejedelminket ilyen securitással is akarjuk bizonyossá tenni, ki igy következik:

Elsőbben: valaminemű vinculum alatt az brassaiak reversalist adtak, és a mint czéhenként capitatim mind megesküdtenek, mi is egész várostól úgy esküszünk meg, és úgy adunk rsversalist várostól ő ngának successorinak.

2. Az kapukon tartó drabantokat is, porkolábokat, pattantyúsokat az szerént; mind az kik holnaposok lesznek, s mind az kik esztendősök, successivis semper temporibus megesküdni engedjük az 4. punctumra az egész város lakosival az 1. punctum szerént.

3. Minthogy az emberek meghalnak, azok is az kik most juramentumot nem deponálhatnának az imperfecta aetas miatt, — ezután az olyanokat minden 2. esztendőben felcircálván, tartozzanak a 4. punktum szerént juramentumokat deponálni successivis semper temporibns.

4. Fejenként megesküszünk ezután is successivis semper temporibus, minden legitimus fejedelmünknek praestálván az juramentumot, az kik mikor elérik az perfecta aetast küzűlünk, hogy t. i. az szükségnek idején minden halogatás, vontatás, mulatozás, fortélyozás nélkűl, valamikor bé akarna jönni, — valamenyit magával az mi kegls urunk ő nga, és successori: bébocsátjuk; minden ellenségi ellen, senkit nem excipialván,

és fejünk felállásáig, értékünk és marháink fogytáig ő nga mellett s hűségében megmaradunk; — sem jó, sem gonosz szerencséjében ő nga mellől, és legitimus successor fejedelmünk mellől el nem állunk.

5. Mind magunk urak, fő-rendek s vitézlő rend számára elegendő szállást adunk, rendelünk, mind pedig az ő naga udvari népének. — Ő nagának maga számára penig ugyan most igen illendő s alkalmatos szállást rendelünk; minden behordandó élésének tartására elegendő helyet, jó pinczéket, és élés-helyeket. — Az szükségnek idején városunkban bejövő oltalomnak okáért oda confugiáló nemességet, — mind magokat, mind házok népét egyéb hozzá tartozókkal együtt bebocsátjuk, s ház vagy szállás-bért is igen illendőt veszünk; nem sarczoltatván őket semmiféle behozandó eleségtől az kapukon az város számára, sem azután az élésnek kivitelétől semmi bért nem veszünk; kárt nekik sem bémentekben, ott laktokban, kimentekben semmiből nem tészünk. Az nemesség is nekünk városúl illendő becsületünket megadván, privilegiumink sértésére ott lakások alatt nem igyekeznek, és más küllebb igasságot, vagy immunitást az város privilegiumi ellen nem kivánván annál, az mivel az városi lakosok szokták magok között egymást illetni.

7. *(így!)* Az juramentumot azok előtt deponáljuk, a kik előtt ő nga kivánja és parancsolja. Ezeket penig az punctumokat mi egész városúl megtartani, sub bona fide christiana fogadjuk, sine omni controversia; sőt az universitásnál is azt is consequálni igyekezzük, hogy az universitas ő nagát sub ammissione omnium libertatum et immunitatum assecurálja: hogy ha mi városúl, az megírt punctumokat nem praestálnók akármi végben most, és ezután is legitimus successor fejedelmek idejében, — az országtól azért törvénynyel convincaltatnánk, mellettünk fegyverrel ki nem kelnek.

Kiről most mi felül megírt személyek adtunk kezünk irása, és pecsétünk alatt való levelünket az egész város képében, hogy az megírt punctumokat, valamikor ő naga kivánja, egész városúl megálljuk, praestáljuk, és bételjesítjük. Datum Albae Juliae die 7ª Maii a. dni 1638.

Valentinus Seraphin m. p. (P. H.
Michael Szent-Agotai m. p. (P. H.)
Petrus Eötves m. p. (P. H.)
Stephanus Fodor judex reg. oppidi Szász-Város m. p. pro testimonio praesentis inst.
(P. H.)

Eredetije megvan a gyfvári országos levéltárban. Cista 3-a Miscell-fasc: 5. — Nr. 22. et 37. — Ibidem Miscell. Cist. 1. fasc. 6. Nr. 4.

c)

1638. május 10—13.

A kolosváriak térítvénye.

Nos Georgius Rákoci dei gratia stb. damus pro memoria et in testimonium praesentibus, quod fideles nri prudentes et ccsp. Michael Jó Samariai, Caspar Beychy, Stephanus Baczi senior, Endres Herman, Michael Nÿreő, Casparus Kovacz, et Georgius Neckel, civitatis nostrae Colosvár ad generalia dominorum statuum et ordinum regni nri Transylvaniae et partium regni Hung. eidem annexarum comitia, per nos ad diem 23. proxime elapsi mensis Aprilis a. d. praesentis 1638 in civitatem nram Albam Juliam indicta delegati nuncii, exhibuerunt nobis et praesentaverunt litteras quasdam similiter prudentium et ccsp. Stephani Rosas primarii, Casparis Szeőcz regii judicum et juratorum civium ac senatorum, universorumque incolarum et inhabitatorum ejusdem civitatis nrae Colosvár reversales sive contractuales ritus vel modos et conditiones recipiendorum deinceps in senatus et centumviratus numeribus assumendorumque ad officia judicum orthodoxae religionis etiam hominum concivium suorum in sese continentium, supplicantes nobis humilime, ut nos easdem litteras, omniaque et singula in eisdem contenta, in nras litteras transumi et transcribi facere, ac in transumpto earum, sub sigillo nro authentico eisdem extradari facere dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor verbalis hic est:

Nos Stephanus Rosas primarius, Caspar Szeőcz regius judices, caeterique jurati cives et senatores ac universitas incolarum et inhabitatorum civitatis Colosvár, receptam unitarum religionem profitentium etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Hogy mivel az elmúlt esztendőkben az mi kgs urunknak az mélts. tek. és ngs Rákóczi György urunknak, isten kegyelmességéből Erdélyországa fejedelmének, stb. értésére levén, hogy városunknak elei isten után gubernálói, u. m. polgári társaság s centumpaterek között az orthodoxa religion levő atyánkfiai közzűl mind alsó és felső tanácsban nem volnának, noha ő nga minket tanácsúl requiráltatván, intett kegyelmesen, hogy az országnak uniojját is szemünk előtt viselvén az orthodoxus atyánkfiai közzűl is bizonyos személyeket vennénk, nemcsak a felső, hanem az alsó tanácsban. Mindazáltal mi arra úgy és oly állapottal, a mint ő nga akkor tűlünk kévánta, nem mehetvén és ő nga látván közöttünk a religio végett való egyenetlenséget és ezt akarván atyaiképpen szép egyességre hozni közöttünk, ez

mostani generalis gyűlésben, melyet ad 23. diem Apr. promulgáltatott volt ő nga országának, propositiójában az statusok eleiben támasztotta volt ez dolgot is, kévánván ennek igazétását az statusok deliberatiojok után, articulusban való írás által jó helyben állatni. De mi inkább akarván az ő nga kegyelmességéhez ragaszkodnunk, mintsem az országnak ebben való deliberatiojához támaszkodnunk, ő ngát becsületes atyánkfiai által alázatos könyörgésünkkel megtaláltatván és ez dolgot azok által tractálván, végre az alább megírt örökké megmaradandó articulusokra mentünk és léptünk:

1) Az mely articulusokat az mi kgls urunkkal ő nagával végeztünk, mind azokat minden részeiben nem különben tartjuk és observáljuk, mint több szent királyoktúl és fejedelmektől confirmáltatott unionkot.

2) Négy esztendő alatt huszonöt orthodoxa religion levő embereket beveszünk az száz emberek köziben, avagy azt cselekeszük, hogy az míg az huszonöt orthodoxa religion levő atyánkfiainak számok be nem teljesedik, az magunk recepta unitaria religionkon való embereket, az százemberek köziben be nem veszünk s az 25 számból álló orthodoxa religion valók megmaradván mindenkor in perpetuum az száz ember között, az többi álljon az mi unitaria recepta religionkból, u. m. 75 személy.

3) Mindenkor az alsó tanácsban u. m. az polgári tisztre három orthodoxa religión levő atyánkfiait beválasztjuk. De mostan egy elsőben ilyen móddal, hogy ez jövendő karácsonban Filstich Lőrinczet polgárrá választjuk, 1639 eszetendőben ha azt éri Váradi Miklóst: ha ő meghalna mást az orthodoxa religion levő atyánkfiainak az elei közzűl, 1640 esztendőben meg harmadikat. Annak utánna penig az rendtartást úgy continualjuk, hogy ha ki ez három közzűl meghalna, avagy ha az felső tanácsban vitetnék is de successivis semper temporibus az alsó tanácsban az polgárok között ex praecipuis három orthodoxa religion levő atyánkfiait tartunk continue in perpetuum mindenkor. Ugy hogy a felső tanácsban levő 25 orthodoxus az alsó tanácsban való három orthodoxus személyekkel együtt 28 személyekből állók legyenek.

4) Az orthodoxa religion való atyánkfiai közzűl is, az bíró választást ennekutánna megengedjük és in perpetuam usurpáljuk. Ilyen móddal mindazáltal, hogy a mint városunknak régi ususa szerént senki ennekelőtte is az biróságnak tisztire nem juthatott, hanem ha egyéb tisztektűl üres volt is, de az sáfárságnak és adószedésnek tisztein elsőben által kellett menni, mivel az két tisztviselés által tudhatja meg városunkban levő minden rendbeli embereknek sorsokat és állapatjokot,

az várasnak minden terehvisclését. Hogy azért ezután is ez observáltatván az orthodoxa religion levő atyánkfiai is elsőben az két tisztnek viselésén általmenvén, annakutána istentől s az embereknek commune suffragiumából választassanak és annakutánna azon módot minden negyedik esztendőben az orthodoxus atyánkfiai közzűl való bíróválasztásban fogyatkozás nélkől megtartjuk és continuáljuk. Ezt penig az módot és rendtartást nem az tisztviseléstűl való elidegenítésre s az orthodoxa religion levők gyalázatjára cselekesszük, hanem ab antiquo mindenkor ez mód tartatott közöttünk.

5) Városunkban az orthodoxa religion levő atyánkfiai templomi ház, scholájokhoz, annak proventusihoz és azokhoz való gondviseléshez semminemű közünköt nem mondjuk s nem tartjuk. Az orthodoxus praedikátorok és cántorok s mesterek házait szabadságban tartjuk, adót rajtok nem veszünk, sem más tereh viselésre azoktól nem kénszeretjük. Ez mindazáltal az ott lakos mind az két ecclesiában szolgáló személyekről értetvén.

6) Az ország közönséges unioja ellen semmi úton módon és szín alatt az orthodoxa religionak s azon levő atyánkfiainak oppressiójokra nem igyekezünk, személyek ellen religionkra nézve gyűlölséget, haragot, bosszúállást nem viselünk, kárt nekiek nem teszünk. Ha penig ez ideig az religio miatt valami idegenség lött volna is közöttünk, azt utrinque egymás között in perpetuum sopiáljuk, hasonlóképpen az orthodoxa religion levő minden rendbeli atyánkfiai is mindezeket nekünk praestálják, az országunk közönséges unioja és ez mostani végezésünk szerént, ha az unioban specificalt poenat el akarják távoztatni. Mindezeknek penig az a feljűl megírt articulusoknak minden részeiben czikkelyében, fogyatkozás nélkűl megállására és épen való beteljesítésére kötelezzük mi magunkot és successorinkot keresztyéni hitünk alatt és sub amissione omnium libertatum et immunitatum nostrarum ő ngának az mi kgls urunknak s legitimus successorinak ez ország választandó fejedelmeinek és az megírt orthodoxa religion levő atyánkfiainak következendő minden posteritásoknak in perpetuum. Sőt ezeknek megállásáról in authentico etiam loco, a hol ő nga akarja, készek vagyunk ö ngát és successorit ezen poena alatt assecurálni. Mely dolognak bizonyságára adtuk ez mi subscribált, városunk pecsétivel megerősített obligatoria és reversalis levelünköt. Datum in civitate Alba Julia instante generali dominorum regnicolarum trium nationum Transylvaniensium et partium Hungariae eidem annexarum congregatione 10 mensis Maii. a. d. 1638.

Nos itaque praemissa supplicatione initio scriptorum

fidelia nostrorum benigne exaudita et faventer admissa praescriptas litteras omni suspitione carentes, omniaque et singula in eisdem contenta, praesentibus litteris nris de verbo ad verbum, sine diminutione augmento, variationeque aliquali insertas et inscriptas, antefatis primario et regio judicibus juratisque civibus et senatoribus toties dictae civitatis nostrae Colosvar in transumpto litterarum nostrarum sub sigillo nostro authentico in futurum rei testimonium benigne extradandas esse duximus et concedendas. Datum in civitate nra Alba Julia die 13. m. Maii, a. d. 1638.

Lecta.

Kívül: Ao. 1638. 10. Maii. Albae Juliae reversales civitatis Colosvariensis super recipiendo ad concivilitatem contumviratum, aliaque officia numero ex orthodoxa religione et de non turbandis orthodoxorum templis, scholis, praedicantibus, cantoribus et ludimagistris.

(A gyulafejérvári káptalan 1655. kiadványából, másolata a vörösvári ltb. caps. 20., fasc. 3. Nr. 15.)

d)

1638. maj. 10.

A Mikesek notapere.

Georgius Rákoczy (*czím*) fidelibus nris egr. et nob. Michaeli Uzoni, Georgio Pünkösdi, alteri Georgio Thoriai Franc. Pribék et Mich. Makfalvi majoris —, Stephano Veres, Joanni Kendi, Franc. Zekely, Nic. Varsoczi et Sam. Zeki minoris nostrarum cancellariarum scribis ac juratis notariis, necnon vicecomitibus, judicibus, vicejudlium comitatuum Albensis Transylvaniae et de Küküllő ac Colosiensis, item vicejudicibus regiis et juratis assessoribus quarumlibet, signanter vero Zepsi, Kezdi, Orbai, Also et Felső-Csik et Udvarhely sedium Siculicalium nobis dilectis salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno pr. 1638. die ultima mensis Apr. [instante] sc. generali congregatione dnorum regnicolarum trium nationum Trans. et partium Hung. eidem annexarum et incorporatarum ex edicto nro ad diem 23. praescripti mensis Apr. novissime elapsum Albae Juliae celebrari indicta, ad quam utputa gen. congregationem universae causae factum prohibitionis bonorum per defectum seminum quorumlibet decedentium, in nos fiscumque nrum juxta veterem et approbatam regni legem et consvetudinem devolvendorum, transmissionem, et alios breves processus seu notam infidelitatis repraesentantium et attingentium per nos adjudicari solitae, ex publica eorundem constitutione generaliter fuerant

prorogatae, unacum fideli nro gen. Michaele Tholdalagi de Ercze consiliario, capitaneo sedis Siculicalis Marus (*stb. czím*) ac aliis consiliariis nris magistris prothonatariis et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus ad faciendum litigantium judicium moderativum in eadem sede nostra judiciaria pro tribunali sedentibus egregius Steph. Rác de Zeokefalva pro egr Joanne Sárossi de Poka causarum nostrarum fiscalium in Trannia directore, velut actore juxta tenorem et continentiam quarundam litterarum nobilium Martini Inche et Michaelis Makfalvi praenotatorum tenorem aliarum litterarum nrarum ammonitoriarum, evocatoriarum et certificatoriarum in se complectentium et exprimentium super praescripta ammonitione evocatione et certificatione conscriptarum relatoriarum nram judiciariam exsurgendo in praesentiam, easdem litteras praetactorum Martini Inche ac Mich. Makfalvi, necnon alias primas quidem nobilium agilium Balthasaris Zekely de Killyen, Ladislai Apor, Georgii Kelemen, Michaelis Janko de Zent Ivan Sig. Czoma, ac Pauli Vas singulis sex totidem, alteras Mich Keövér de Peselnek, ac Setepani Literati de Bellafalva duobus pariter earundem privatis et usualibus sigillis ad extra in dorso earundem in cera viridi impressive communitas super quibusdam attestationibus et fassionibus praetextu negotii in serie litterarum earundem inferius declarandi medio praefatorum hominum nostrorum in aliis litteris nris praeceptoriis paritei et attestatoriis nobis in specie cum praetactis omnibus litteris exhibitis denotatorum collectis ac comportatis extradatas relatorias contra gen. Michaelem Joannem et Paulum Mikes de Zabola velut incattos absentes exhibuit ac nobis judicibus praesentavit. Quarum quidem litterarum praetactarum Martini Inche ac Mich. Makfalvi ralatoriarum contenta praescriptarum nrarum ammonitoriarum evocatoriarum et certificatoriarum in sese exprimentium ad extra in dorso superscriptio talis erat:

Illmo principi stb. stb. Interior vero series legebatur: Ill^{me} princeps stb. stb. Clementer noverit Cels. V^{ra} nos litteras ejusdem ill^{mae} Cels^{uis} V^{rae} ammonitorias evocatorias pariter et certificatorias pro parte et in persona gen. dni Joannis Sarossi de Poka (*czím*) confectas et emanatas nobisque inter alios humiles fideles servitores praeceptorie sonantes et directas honore et cum submissa obedientia recepisse in hec verba:

Georgius Rákoczi stb. fidelibus nris egr. et nob. Michaeli Siklosi, Gabrieli Ferencz, Mart. Inche, Thome Pávai, Mich. Makfalvi, Georgio Thorjai, Joanni Oklandi et Franc. Pribék scribis et notaris juratis canc. nrae majoris, de curia nra ad id specialiter transmissis, item vicejudicibus regiis et juratis

assessoribus sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai, nobis gratis salutem et gratiam nram. Exponitur nobis in persona gen. Joannis Sárossi de Poka causarum nrarum fiscalium in Transylvania directoris, qualiter superioribus temporibus in anno videlicet immediate transacto 1637. circa festum b. Elizabethae reginae, egregii Michael, Joannes et Paulus filii gen. Sigismundi Mikes de Zabola, nescitur unde moti, quade temeritatis audacia ducti, immemores homagiorum et fidelitatis, quibus nobis tamquam legitimo principi obstricti esse debebant, parum curatis praeterea [et] minime observatis publicis regni nri legibus et consvetudinibus, sed et nris specialibus litteris et mandatis, quibus nimirum duis regnicolis generalem insurrectionem sub poena in decreto et articulis superinde expressa promulgari curaveramus, nihilipensis, tunc nobis ipsis, atque adeo universis ferme statibus et ordinibus pro defensione publicae pacis et incolumitatis regni, cum bellico apparatu in armis certisque condescensionum locis existentibus et constitutis, ipsi Michael, Joannes et Paulus Mikes assumptis secum nonnullis servitoribus suis, atque aliis illicitae machinationis consciis, castrum quoddam gen. duae Sophiae Károlÿ primum Sebastiani Tarnoczi de Királyfalva, jamvero Ladislai Vitéz de Nemeskürt egregiorum condam relictae viduae, Zentlélek vocatum, in ejusdem nonimis possessione Zentlélek et sede Siculicali Kezdi existens et extructum armatis manibus et absoluta potentia mediante hostiliter invadendo effractis ejusdem castri portis et januis etiam quarundam domorum castrum illud expugnassent, exindeque nobilem pudicamque virginem Saram, praenotati Sebastiani Tarnoczi filiam, ex dicta dna Sophia Karolÿ consorte sua progenitam et procreatam, raptu violento abstulissent et abduxissent, poenam talibus a jure infligi solitam ac in decrero expressam non veriti. Quae quidem omnia in derogamen dignitatis nrae principalis, vilipendium mandatorum nostrorum atque adeo manifestam violationem publicarum legum et consvetudinum regni fideique et fidelitatis ipsorum nobis debitorum offensionem patrasse dinoscerentur: ob hoc et aliorum etiam certorum negotiorum coram latius declarandorum praefatus director noster cum praefatis Michaele, Joanne et Paulo Mikes coram nobis universisque statibus et ordinibus trium nationum regni Tranniae et partium Hung. eidem annexarum in gen. eorum comitiis proxime post harum emanationem ubivis in hoc regno primitus celebrandis in causam convenire ac ex parte eorundem a nobis praenotatisque statibus et ordinibus regni judicium et justitiam habere jure regni admitte nte. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus fri miter, quatenus acceptis praesenti-

bus statim simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis erga praetitulatos Michaelem, Joannem et Paulum Mikes cum praesentibus accedendo, qui si personaliter reperiri potuerint, eosdem ibidem personaliter, alioquin de domibus habitationum, sive solitis ipsorum residentiis, vel de bonis et juribus ipsorum possessionariis, unde videlicet praesens ammonitio vestra ad scitum eorundem commode devenire potuerit, ammoneatis eosdem ibidem dicatisque et committatis eisdem verbo nro principali, uti ipsi primo et aliis subsequentibus diebus futurorum comitiorum post harum emanationem ubivis in hoc regno Traniae celebrandorum personaliter et non per procuratorem ad actionem et acquisitionem dicti directoris nri de jure responsuri, exindeque a nobis praescriptisque statibus et ordinibus regni judicium et justitiam recepturi comparere debeant et teneantur. Certificantes nihilominus eosdem ibidem, quod sive ipsi termino in praenotato coram nobis modo praedeclarato coram nobis praelibatisque statibus et ordinibus compareant, sive non, nos tamen partis ad comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Et post haec vos seriem hujusmodi peragendae ammonitionis, evocationis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita nobis suo modo terminum ad competentem fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in arce nra Fogaras die 21. mensis Martii a. d. 1638. et subscriptum fuerat: Lecta.

Quibus receptis nos mandatis Cels^nis^ V^rae^ in omnibus, uti tenemur et par est, obedire et satisfacere volentes in hoc anno d. 1638 die vero 29 m. Martii cum eisdem litteris Cels^nis^ V^rae^ ad possessionem praeinsertam Zabola in sede Siculicali Orbai existentem consequenterque erga praememoratos Michaelem Joannem ac Paulum Mikes accedentes, Michaele Mikes (Joanne et Paulo similiter Mikes absentibus) personaliter ibidem in curia et domo eorundem nobilitari in praememorata possessione Zabola et sede praelibata Orbai existente et adjacente repertum personaliter, ac medio ejusdem etiam jam jam praetitulatos Joannem et Paulum Mikes ammonuimus, diximusque et commisimus eisdem Michaeli Mikes personaliter ac medio ejusdem Joanni et Paulo similiter Mikes, ut ipsi ratione et praetextu absoluta potentiaria invasione hostilique expugnatione castri praeinserti Zentlélek dictae dominae Sophiae Karolÿ jam praememoratae primum Sebastiani Tarnoczi de Királyfalva, expost vero Ladislai Vitéz de Nemeskürt relictae viduae in ejusdem nominis possessione Zentlélek exstructi et sede Kezdi existenti exindeque raptu violento eductionis et

ablationis gen. virginis Sarae jam annotati Sebastiani Tarnoczi filiae ex dicta dna Sophia Karolÿ consorte sua procreatae per eosdem superioribus diebus in anno videlicet dni 1637 transacto circa festum b. Elisabethae reginae illegitime factae et patratae ac aliorum etiam certorum negotiorum coram latius declarandorum primo et aliis subsequentibus diebus futurorum comitiorum primitus post emanationem et evocationem nram ubivis in hoc regno Tranniae celebrandorum coram Cels^ne V^r^ iisdem universis statibus et ordinibus regni ad actionem et acquisitionem dicti dni directoris in curia Cels^nis^ V^rae^ in praesentia videlicet personali et non per procuratorem de jure responsuri exindeque judicium et justitiam recepturi comparere debeant et teneantur. Certificavimus nihilominus eundem Michaelem Mikes ac medio ejusdem Joannem et Paulum Mikes, quod sive ipsi termino in praetitulato coram Cels^ne^ V^ra^ universisque statibus et ordinibus regni compareant, sive non, Cels. tamen V^ra^ iidemque status et ordines regni partis ad comparentis instantiam id facient in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Qua nostra ammonitione audita idem Michael Mikes resolutionem ungarico idiomate retulit talem:

Im értjük az ő nga kgls parancsolatját, de mi mindenben csak az ő nga kegyelmességéhez alkolmaztatjuk magunkat.

Nos itaque seriem peractae evocationis nrae, prout per nos est expedita, suo modo sub sigillis nris usualibus manuumque subscriptionibus nra fide mediante rescribentes suae Cels^ni^ principali, tandem quam diutissime stb. Datum in oppido Kézdi-Vásárhely die ultima m. Martii a. d. 1638. praescripto. Ejusdem Cels^nis^ stb. Martinus Inche et Michael Makfalvi (*czím*) Correcta stb.

Reliquarum vero praeexpeditarum litterarum antenotatarum hominum nrorum nobis ad litteratoriam nram commissionem praecensitis super fassionibus et attestationibus occasione negotii in serie litterarum praemissarum nrarum ammonitoriarum evocatoriarum et certificatoriarum declarati per eosdem modo praeallegato receptis ac collectis rescriptarum tenores et continentias in quantum eaedem litterae nobis in judicio constitutis ac praemissis statibus et ordinibus regni exhibitae prolixiori sermone et stylo uberiore, quam in praesentibus inseri et inscribi commode potuissent conceptae dinoscebantur, seriei praesentium nrarum, nonnullis solummodo lucidioribus humanis testimoniis litteris eisdem contentis penes praesentes nras adjudicatorias sententionales ad inscribendum a nobis reservatis ingrossari facere superfluum fore ducentes, easdem litteras relatorias unacum praesentibus nris, si necessitas ita requirat, in specie vobis exhibendis et praesentandis,

quo actio et acquisitio directoris nri contra praenotatos inc tos absentes suscitata suis non indigeat comprobationibus supplementis, rite et legitime commisimus. Quorum testim niorum selectissimo ordine comprehensorum actioni et acq sitioni dicti directoris nri suffragantium seriem disposuimus verba et formam subsequentem:

1. Testimonium agilis Gregorii Miklos de Kis-Kász peditis pixidarii ad fidem deo debitam examinati: Mikor T nóczi Sára asszont elvitték volt az szentléleki kastélyból, m nap reggel jöve hozzám Lakatos András az Mikes Zsigmon asszonyom jobbágya fegyveresen, kérdém: hol járt? s mondá, hogy ők felvertík az szentléleki kastélyt és őtet por lábbá tötték akkor éjjel. Azt is mondá, hogy Tarnóczi S asszony azt mondotta Mikes János uramnak, mikor kihozta várból: Miért viszsz el? tudod hogy soha nem szerettele nem szeretlek. Látám azután az ajtókon való verést vagdal Ez cselekedet estve későn vala.

2. Testimonium honestae foeminae Elizabethae prov condam Casparis Nagy gen. Veronicae Kelemen jobbagio demortui relictae viduae post depositionem sacramenti r ceptum: Mikor az kastélyt felverék, Mikes János uramat látá hogy bevagdaltatá az kastély és konyha kapuját; hogy bejut mindjárást lőve Mikes János uram az várban. Azt is látá hogy Buták Lukácsnak fejében üté az puskát Mikes Já uram, én kötém be az fejét. Mikes Mihály uram az pallón ől vala, senkit nem bocsátott az várhoz, azt mondja val övék az vár és Tarnóczi Sára asszony. Hallám sikoltását Ta nóczi Sára asszonynak az várban és tolvaj kiáltását. Azt látám, hogy az kik az vár segétségére akartak menni, Máty Imre elejekben nyargalt lovon s eltérítette; azt mondot hogy: ne menj, mert semmi járásod nincsen ott. Az hara félen verésére is nem bocsátott elő senkit.

3. Testis providus Georgius Marthi junior, Thomae Nen jobbagio, exanimatus fassus fuit. Látám mikor az kastélyt f verék, Mikes Mihály és János uramék reá rugaszkodának vár kapujára s bevágák; azt is hallám, hogy Tarnóczi Sá asszony tolvajt kiált vala, jajgatván, Mikes Mihály uram k szer kardot ránta, harmadikszor pisztolt ránta és senkit ál nem bocsáta az vizen.

4. Testis providus Matheus Kalocha nobilis d. n. egregii Valentini Inche consortis jobbagio juratus fassus f sicut proxime scriptus testis.

5. Testimonium Margarethae consortis providi Geor Benedek d. Sophiae Karolÿ jobbagionis: Én akkor Tarnó Sára asszonynyal valék, mikor elvevék fen az bástya héj

Elöl Mikes Pál uram harmad magával fegyveresen jöve reám s monda: Mondd meg esse lélek kurva, hol az kisasszony? Én mondám: én nem töttem együvé is. Azonban reá találá egyik szolga az kisasszonyra; úgy verte karjában kisasszonyom az kést az legénnek; engemet mezítelen karddal vertek. Azonban az haját fogák kisasszonyomnak, úgy vonák elő, az hová bútt vala, elé hívák Mikes János uramat s monda az kisasszony: az istennek szent haláláért kérlek ne jöj, mert tudod hogy soha nem szerettelek s nem szeretlek, soha bizony veled nem lakom, ha elviszsz is. Sőt mikor elbúvék akkor ki akar vala az várból szökni, de én fogám meg s úgy nem szökheték alá. Azt mondja vala, hogy kész az halálra inkább, hogysem mint elvigyék. Az vár és ajtók bevagdalását is tudom, láttam és hallottam, mert onnan szaladánk fel. Hogy asszonyom Vitéz Lászlóné megérkezék, Mikes János uram az ablakon ki akara lőni, hogy asszonyomat általlője; Tarnóczy Sára asszony ragadá meg, ő kglme rántá vissza s úgy nem lőhete hozzá, mondván: istennek szent vére hullásáért ne lődd meg az anyámat. Hogy beérkezék az házban Vitéz Lászlóné asszonyom, Mikes János uram megszidá esse lélek vén kurvának, kisasszonyom nyakon ragadá, berántá az ajtón, mert Mikes János uram nem akarja vala bebocsátatni. Azt is tudom, hogy puskát, szablyát, mentét s dolmánt, ezüst pohárt vőnek el az várból: engemet penig Tarnóczi Sára asszonynyal elvőnek Zabolára. Mikes Zsigmondné asszonyom későn éjjel jöve haza s mondá Tarnóczi Sára asszonynak másnap reggel: bizony édes leányom én akartam nyoszolyód lenni tegnap, de későlém várni, én ezt régen akartam megcselekedni.

6. testis Demeter Andrásné Anna szentléleki an. 25. jurando fassa est: Mikor az várat felverék, látám Mikes Jánost, Mikes Mihályt, Mikes Pált, hogy ott forgódtak s verték az embereket keményen, meg azt is mondá nekem Mikes Mihály: ha egészség kell, oda ne menj te asszony.

7. testis kissebb Fábián János szentléleki an. 20. jurando fassus est: Én hallám Tarnóczi Sárának tolvaj-kiáltását és sívását rívását, harang félenverését is hallám. Látám Mikes Mihályt is, hogy az vár előtt az víz mellett forgolódik vala egy puskával, még Fazekas Istvánnak az puskával taszítá az kezét, hogy által akar vala az vár fele menni segétségre, hallám azt is, hogy mondja vala Mikes Mihály: minden ember csendes legyen, mert mi fejedelem hírével jöttünk ide.

8. testis Kálmán Istvánné Piroska szentléleki an. 50 jurando fassa est: Mikor Mikes János, Mihály és Pál Vitéz Lászlóné asszonyom várát felverék, Tarnóczi Sára asszont elkapák, hallottam az kisasszonynak tolvaj-kiáltását sívását és

rívását. Láttam azt is, hogy Mikes Mihály az vár előtt az víz mellett forgódik vala Máttyus Imrével együtt fegyveres kézzel s még Mikes Mihály kétszer löve az emberekhez, az kik segétségre jőnek vala az várhoz. Hallám Mikes Mihálytól és Máttyus Imrétől azt is hogy mondák: ne menjetek, mert mi fejedelem akaratjából jöttünk ide; még engemet Máttyus Imre az lóval is eltaszítata. Látám azt is, mikor Mikes János és Pál Tarnóczi Sára asszont az várból kivonák az két karjánál fogva.

9. testis Bonis Veronika szentléleki an. 25. jurando fassa est, sicut praecedens testis in omnibus, hoc addito: Én azt is hallám, mikor Mikes János azt mondá Vitéz Lászlóné asszonyomnak: aha vén esse lélek kurvát fogjátok legények, vessétek ki az ajtón az vén esse lélek kurvát. Excepto: hogy őtet Máttyus Imre nem taszította el az lóval.

10. testis Barla Lászlóné szentléleki an. 25. jurando fassa est: Látám hogy az udvarkaput bevágatá Mikes János. maga jőve elsőben is az kapura, az konyha ajtaját maga vágatá be, úgy menének be az várban. Mikes Pált is láttam hogy ott vala az várban; Mikes Mihály is az palló végénél forgódik vala egy puskával. Hallám hogy az kisasszony is tolvajt igen kiálta.

11. testis Fábián István junior szentléleki a. 25. jurando fassus est: Látám Mikes Jánost mikor az várajtót bevágatá. mert hogy oda jövék, engem ő maga alá hagyigála az grádicson, szida is, hogy ha oda mennék, meg kell halnom, de én mégis felmenék az várban. Látám azt is, hogy Mikes János az kerek bástyából hozza vala az kisasszont, még szidá is az kisasszont Mikes János, azt mondá: esse lélek kurva általverted az szolgámot az késsel. Látám Mikes Pált is hogy az várban vala, az kisasszonnak ő fogta vala félkarját. Hallám az kisasszont is, hogy tolvajt kiált vala. Mikes Mihályt is látám, hogy az pallónál forgolódik vala. Öreg asszonyomat is igen szidá Mikes János az lélekével.

12. testis Fábián Balás szentléleki Károlÿ Istvánné asszonyom jobbágya a. 28. jurando fassus est: Látám hogy Mikes János bemene az vár kapuján, hallottam sívását, rívását és tolvaj-kiáltását az kisasszonnak.

Exhibitis praescriptis universis litteris superius declaratis, visisque perlectis ac sane intellectis testimoniis ultro citroque nram judiciariam in praesentiam reportatis antenotatus directoris nri procurator dictos incattos absentes congruis diebus et horis praescriptae generalis congregationis legitime coram nobis ac regni nri statibus et ordinibus una nobiscum in judicio constitutis, stantibus ad praemissam directoris nri actionem et acquisitionem de jure responsuros et a nobis eis-

demque statibus et ordinibus judicium et justitiam in prae-(notat)is recepturos expectavit, iidem tamen incatti sese a facie juris absentantes nram et praescriptorum statuum in praesentiam personaliter evocati non venerunt neque miserunt, sed sese in totali actione et acquisitione actoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis convinci et aggravari permiserunt. Supplicavit exinde dicti actoris procurator, quatenus nos ratione praemissorum omnium judicium et justitiam impendere et administrare dignaremur. Verum quia prout ex praemissis convincebatur sepedicti incatti non observatis, quinimo violatis legibus seu constitutionibus regni super evitandis et puniendis hujusmodi nefariis actibus firmiter positis et sancitis publicis, aliisque specialibus nris mandatis nihilipensis et rejectis contra strictissimam divini et humani juris (regu)lam superioribus temporibus circa festum, ut praemissum est, beatae viduae Elisabethae in a. d. 1637. proxime transacto praeteritum, manibus armatis seu potentiariis, nonnullis illicitae suae machinationis sociis se complicibus aliis eotum penes sese assumptis in raptum superius expressae puellae Sarae Tarnóczi clandestinarie conspirantes castrum seu castellum praetitulatae Sophiae Karolÿ primum Sebastiani Tarnóczy, expost vero Ladislai Vitéz condam generosorum relictae viduae in possesione Zentlélek vocata sedeque Siculicali Kézdi existenti extructum, effractis ejusdem castri portis, violato superventu invadendo et expugnando, eandem puellam Saram Tarnóczi quoad tunc in eodem castro constitutam secum eisdem rapuisse et abduxisse et ob ejusmodi patrata vetita eosdem incattos antelatus director per modum legitimi processus observante rationem super praemissis omnibus reddituros et judicium ac justiciam recepturos nostram ac praescriptorum regni nri statuum et ordinum in praesentiam medio antenotatorum Martini Inche ac Michaelis Makfalvi hominum nrorum in futuram eo tunc, jam vero praesentem dominorum regnicolarum generalem congregationem primo et aliis subsequentibus diebus praescriptorum comitiorum comparituros evocari fecisse, instante autem praenotata dieta ac nobis modo praemisso una cum praetactis statibus et ordinibus regni ad (impendendum) in hujusmodi casibus judicium moderativum facie sedis nrae judiciariae pro tribunali sedentibus, idem director toties dictos incattos ad (accio)nem et acquisitionem suam de jure responsuros proclamari commisisse, iidem tamen incatti congruis diebus et horis praescriptae congregationis per actoris procuratorem coram nobis et dictis regni nri statibus expectati ad recipiendum judicium nram et eorundem statuum in praesentiam venire vel mittere neglexisse, sed sese a facie juris prorsus absentando

in totali actione et acquisitione actoris nota videlicet perpetuae infidelitatis contra eundem actorem sese convinci et aggravari permisisse comperiebantur manifeste. Propter quod id unice hujusmodi severa legum et judicii nri censura, ne videlicet aliqui regni et nrorum in hujusmodi actus constitutionibus decretalibus prohibitos vel alia quaevis his cognata flagitia ausu praepostera perpetranda temere declinando facultatem sibi usurpare praesumerent, alioquin publicis hujusmodi constitutionibus quovismodo contravenire attentantes, vel in apertum contraria committentes condigna et talibus casibus congrua poena ferirentur, cavere volentes continentiis decreti ita exprimentibus eosdem incattos in nota perpetuae infidelitatis amissione videlicet capitum et omnium bonorum et hereditatum tam Siculicalium quam aliarum ubivis et in quibus(cun)que comitatibus regno nro et ditioni nrae subjacentibus habitarum et existentium, ipsos solos incattos proprie ac praecise concernentium, convinci et aggravari debere nobis praemissisque regni nri statibus et ordinibus consiliariis, magistris protonotariis nostris et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus tempore praescripti termini seu generalis congregationis una nobiscum in judicio constitutis cernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro ac sana deliberatione superinde praehabito ac assumta eosdem in(catto)s in totali actione et acquisitione directoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitum et omnium bonorum, hereditatum Siculicalium ac aliorum quorumlibet jurium p(ossess)ionariorum ubivis et in quibuslibet sedibus Siculicalibus vel aliis comitatibus ditioni (nra)e subjacentibus habiturorum, ipsos solos proprie ac praecise concernentium, inhibitione, contradictione, repulsione eorundem incattorum ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obsta(nte) convincendos, et aggravandos judicando decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes. Quapropter vobis harum serie committimus et mandamus fir(miter), quatenus acceptis praesentibus vos statim simul vel duo vestrum sub oneribus alias in ta(libus) observari solitis ad facies u(ni)versorum bonorum hereditatum Siculicalium, aliorumque iurium possessionariorum ubivis et in quibuslibet sedibus Siculicalibus vel ali(is co)mitatibus ditioni nrae, ut praetactum est, subjacentibus abjacentium ipsos eosdem incattos proprie ac praecise concernentium vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedentes universa eorundem incattorum bona, hereditates ac jura possessionaria ubivis intra ambitum regni nri jurisditioni nrae subjecta eosdem proprie ac praecise concernentia occupetis et auferatis, occupataque et

ablata manibus dir(ectoris nri pro fisco nro) principali jure primordiali annectenda et incor(poranda et in) perpetuum casu ex praemisso tenenda ac possidenda inhibitione, contradictione, repulsione incattorum ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante traditis et assignetis. Occultatores vero rerum mobilium, si qui fuerint, et easdem vestram ad ammonitionem producere recusaverint, evocetis eosdem ibidem ad 15-tum diem a die evocationis vestrae ipsis ex hinc fiendae computandum nram in praesentiam rationem occultationis earundem rerum mobilium reddituros sufficientem; certificantes nihilominus eosdem ibidem, quod sive ipsi termino in praescripto modo praemisso coram nobis compareant, sive non, nos tamen partis ad comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Et post hec vos seriem hujusmodi executionis vrae, prout per vos fuerit expedita, nobis fide vra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in civitate nra Alba Julia die 10. m. Maii a. d. 1638.

(L. S.) Lecta et extradata per me magistrum Ladislaum Czehffey ill^mi^ dni dni principis Tranniae prothonotarium m. p.
et coram me Stephano Kassay ejusdem ill^mi^ dni dni principis Tranniae prothonotario. m. p.

Kivül: Mikes Mihály, János és Pál uramék ellen sententia 1638. die 10. Maii Albae Juliae.

A Thaly Kálmán által szerkesztett »Történelmi Kalászok« 101-ik lapján olvasható Rákóczy Györgynek 1637. decz. 1-én kelt rendelete az öreg Mikeshez Tarnóczy Sárának kiadása ügyében.

(Eredetije a vörösvári ltban capsa 20., fasc. 3. Nr. 12.)

e)

1638. maj. 23.

Az unitarius könyvek elkobzása.

Quietantia Colosvarien(sium) super reportatione in capitulum hoc, quorundam librorum Haereticorum et Judaizantium.

Nos requisitores litterarum et litterarium instrumentorum in sacristia sive conservatorio capituli ecclesiae Albensis Transylvaniae repositarum et locatorum ac aliarum quarumlibet judicariarum deliberationum, legitimorumque mandatorum

suae ill^mae^ principalis Cels^nis^ dni dni nri celem^mi^ et executores, damus pro memoria per praesentes, quod prudentes ac ccsp. dni Stephanus Rosas judex primarius et coeteri jurati cives civitatis Colosvar vigore transactionis cujusdam in hoc ipso anno dni 1638 in congregatione dnorum regnicolarum ex edicto dictae suae Cels^nis^ principalis dni nri clem^mi^ in oppido Dees celebratae, factae ac editae in specificato anno currenti. feria nempe 2-da proxima post dominicam Trinitatis 23-am per ccsp. Joannem Linczig, concivem et inhabitatorem civitatis episdem Colosvár, exhibuerunt nobis et praesentaverunt certos quosdam libros et fragmenta, partim typis mandatos, partim vero manuscriptos, Judaicam professionem redolentes, tali nempe, quo sequitur, quosdam illorum titulo insignitos, quosdam vero titulo carentes latinos et hungaricos, hac serie conscriptos.

1-mus intitulatur hoc modo: Paraphrasis libri Joob, secundum probatissimum Haebraicorum exemplarium veritatem, Hungarica melodia expressa, authore sapientissimo theologo Nicolao Pelidis Boghatio scripta in Szent Erzsébeth a. 1607. 22. Dec.

2-dus, Commentarius scriptus in epistolam b. Pauli ad Haebreos incerti authoris.

3-ius habet titulum hunc: Az megigazúlásról.

4. varia scribens sub nomine incerto.

5. Isagoge in epistolas Pauli scriptus anonimus.

6. Declamatio contra baptismum aduttorum *(igy)* manuscriptus anonimus.

7. Jacobus Paleologus, Cathekisis collocutorum, Petrus, Paulus, Samuel.

8. Refutatio scripti Petri Karolÿ, editi Vitebergae, scripta a Joanne Somero Pirnensi lectore scholae Claudiopolitanae in Transylvania.

9. Válaszúti Györgynek pécsi praedikatornak, Scharitza Máténál kenieknek *(igy)* praedikátorának Pesten való beszélgetésének az isten felől és az názáreti Jésus felől igaz oka és rendi.

10. De Jesu Christi invocatione, disputatio inter Faustum Socinum et Franc. Davidis.

11. De Jesu Christi filii dei natura, sive essentia, necnon peccatorum per ipsum expiatione. Disputatio adversus Andream Volanum.

12. Defensio Francisci Davidis in negotio: de non invocando Jesu Christo in precibus.

13. etiam est talis.

14. et 5-tus etiam sunt tales.

16. Refutatio scripti Georgii Majoris, authoribus Francisco Davidis superintendente et Georgio Blandrata doctore.

17. et 8-vus Refutatio scripti Petri Károlÿ, editi Vitebergae, scripta a Joanne Somero Pirnensi.

19. Declamatiuncula, contra praedestinationem Neotericorum.

20. Tractatus aliquot Christianae religionis, quos sequens pagina indicat.

21. De religione tractans quidam manuscriptus libellus, in pagina tertia dicit: Második rész summája vallásunknak.

22. Kérdezkedő könyvecske rövideden, az igaz vallásnak minden részeinek megmutatásáról, personae in terlocutores: praedikator, paraszt.

23. Summaria delinatio *(így)* doctrinae, quam ministri filii dei crucifixi profitentur in ecclesiis Hungaricis in Pannonia et Transylvania anno 1572.

24. A szentírás panaszolkodása azok ellen, kik vakmerőségből, avagy világ szereteti miatt, vagy az emberi gonoszságnak egyéb okai miatt őtet megutálták.

25. Sidó írásból magyarra fordíttatott szentséges isteni imádságok, anno 1609.

26. Az ó és új szövetségnek különbségéről és mindeniknek a szent írás szerint való mivoltáról.

27. De Jesu Christi invocatione, disputatio Fausti Socini.

28. Egy jeles túdós istenfélő férfiúnak Paleologus Jakabnak fogságában való elmélkedése és írása igen szép kereszténi fődolgokról az prágai tömlöczben.

29. An vetus creatio sit opus Trinitatis?

30. Mi különbség vagyon a lélek és az angyalok között? Fragmenta scripta.

31. Francisci Davidis confutatio responsionis Faustinae.

32. De dualitate tractatus Francisci Davidis, in tria capita distinctus.

33. et ultimus ita se habet: Következnek az Ábrahám Isák és Jákob istenének tiz szent parancsolati és annak magyarázati.

Super qua librorum praetitulatorum exhibitione et praesentatione eosdem dominos judicem et juratos cives quietos et pacificos duximus esse faciendos harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante.

Datum feria secunda dicta proxima post dominicam Trinitatis 23-am anno 1638.

Lecta et correcta per eosdem requisitores.

(Más. orsz. levéltár Siklosi protocolum pag. 10.)

XIV.

1638. julius 3.

Tassy Gáspárnak Ferdinánd császár Rákóczyhoz küldött követének jelentése.

Augustissime imperator.

Dne dne clemtme.

Injunctum a Mtte Vra mihi munus nunciaturae ad principem Transylvaniae Georgium Rakoczi, ex benigno suo mandato prima die mensis Junii mihi exhibito, adjunctaque instructione et credentialibus ad dictum principem, humillime intellexi. Et licet defluxiones meae podagricae metum mihi facerent paroxismi, parui tamen pro eo, ac debui benignae voluntati Mttis Vrae, maturatisque privatis meis negotiis, ut potui in re non praevisa, undecima die ejusdem mensis Junii iter Cassoviam ingressus, vigesima die Albam Juliam, ubi tunc princeps agebat, perveni, ubi in hospitium, decenter instructum, receptus, post intervallum unius horae circiter, quendam ex praecipuis aulae familiaribus Stephanum Faj cum aliquot aliis misit princeps ad me salutatum, et per eosdem de audientia sequenti die mihi facienda, certum me fecit.

Die vigesima prima Junii horis matutinis multos aulicorum et currum sex equis junctum, cui ex primariis suis Matthias Huszar insidebat, pro me misit, deductusque in aulam cum ad conspectum principis perveni, post praemissam nomine Mttis Vrae salutationem, credentiales eidem exhibui; tum princeps benignam Mttis Vrae affectionem erga se et salutationem humillime accipere omniaque felicitatis vota cum sui devotione pluribus comprecatus, quid ultra dicturus essem, audire paratum se ostendit; tandem post consessum propositionem Mttis Vrae, ita sum hungarico idiomate exorsus, ut et verba instructionis quantum fieri potuit, eadem retinerem. Qua peracta, cupivit ea, quae dixi, in scriptis sibi exhiberi; statim exibui, siquidem pure descripta in eum finem apud me habui. Quartum punctum instructionis, ut videlicet explorarem ad quaenam et qualia media accommodationis princeps propensus foret, non inserui in hoc scripto quod ita censerem consultius fieri, si prius exploratum haberem principis animum de non restitutione occupatorum bonorum, et sic demum ad mentionem mediorum accommodationis devenirem.

Post haec coepit princeps de controversia Arrianorum, quae jam vigeret inter eos, et quod multi in judaismum declinassent, et de termino decisionis ex decreto regnicolarum praefixo, electisque septemdecim viris ex singulis receptis

religionibus copiose disserere. Tum de Turcarum imperatoris discessu, quem octava die Maii in Asiam trajecisse, ut rem prorsus indubitatam referebat, et iuxta computum ipsius quadraginta dierum itinere jam Constantinopoli abesse, et in signum ex quo ibidem longius eum moraturum conjectura esset, sultanas quoque praecipuas, die decima septima Maii post eum deductas, quod priore suo in Asiam discessu factum non fuerat. Apparatum ejus retulit a memoria hominum inauditum in porta, et exercitum ejus quingentorum millium. Hac aestate ad Suanum sic dictum locum pascuationem facere, qua finita, ipse Alepi subsisteret, quod recte in medio itineris existeret Constantinopoli Babilonium usque, postea exercitum tripartito immissurum in terram hostilem, cujus pars una circa Octobrem Babilonem obsideret, reliquae duae ferro et flammis omnia miscerent. Agitatum fuisse dicit in consilio antequam discederet per integram hebdomadam, quonam robur hoc suum convertere conducibilius foret. Circa quod variarunt sententiae, quibusdam placebat Hungariam invadere, simulque Cassoviam et Novam Arcem Archiepiscopalem obsidere, satis magnum operae pretium eum facturum, si haec duo loca obtineret. Aliis videbatur Polonia invadenda. Duo tandem fuere qui malum hoc cervicibus nostris, depulsum suis consiliis ultra mare ad Persas converterunt, alter passa ille transfuga, qui superiori expeditione Asiatica Ravanum Persicae ditionis fortalitium imperatori tradiderat, alter vero intimorum suorum acceptissimus, cui jam ante et filiam suam despondit. Discessum imperatoris praecesserunt, uti multi conjiciunt, signa aliquot inauspicata; nam magna pars pulveris sulfurei ad tantam expeditionem praeparati, jam in tunellis erat, cum nulla certa causa apparente, momento exarsit, plus centum operariis, qui circa eum laborabant, discerptis. In trajectu maris similiter aliquot centeni homines absorpti. Ipsemet imperator quod non expectato novilunio Constantinopoli discesserit, pro sinistro omine habetur. Sed neque Persa otiosus expectat tantum hostem, ad 25 milliaria circa Babyloniam omnia desolavit, armis aptos Babylonem introduxit, reliquam multitudinem in tutiora migrare fecit, quinquaginta millia propugnatorum habet Babylone, insuper ipse cum instructissimo exercitu hostem paratus praestolatur.

Deinde referebat quae, et nobis quam inopportuno loco sita duo desolata castella, niteretur jam Turca circa Jenővíam restaurare, quorum uni Erdőhegy, alteri Szarvas nomen esset: ex hoc totum tractum adusque Tibiscum infestari, et quae dedititia nondum sunt, subjici; ex altero vero claudi portam Jenőviensem et martaloczios ad meditullium Transylvaniae

grassari posse. Et licet vezirium super eo requisivisset, adtamen prohibendae restaurationis causa septingentos mosquetarios, trecentos pedites hungaros et equites stipendiarios suos, in summa quinque circiter hominum millia praemisisse eo, sub ductu dni Sigismundi Kornis. Existimat tamen Turcarum vires contra nos jam non multum posse, siquidem a porta ottomanica totum illum tractum versus nos et passam Silistriensem, necnon aliquot janiczerorum millia destinata dicit ad recuperandum quoddam fortalitium ubi Tanais fluvius Nigrummare influit, per Kozakos Moscovitis subjectos occupatum et fortificatum, qui locus tanti momenti est, ut omnis negotiatio per illud mare interclusa sit Constantinopolim usque.

Vertit post haec sermonem ad negotia imperii, et cum ego pacem sperari dixissem, respondit sibi ante duos annos compertum pacem non futuram prius in imperio, quam palatinatus restitueretur Friderici filio, religio libera relinqueretur, et exuti bonis in integrum restituerentur. Addebat venisse sibi literas Venetiis ante duos vel tres dies, quibus scribitur Carolo Friderici filio, nunc in Westphalia agenti misisse regem Angliae ad militem conscribendum quadringenta millia aureorum. Waimariensem vero dicebat esse circa ducatum Wirtembergensem. Mihi incredibile visum, quod de colonello Sperreiter narravit, quod is, cum iussu Waimariensis decollandus esset, sponte sua fassus sit principi Wajmariensi premente eum facti conscientia, quod Gustavum regem Sveciae, cujus tunc armiger erat, ipse trajecisset in ultimo illo conflictu, corruptus a Walsteinio principe triginta mille talleris, et mille equitum colonellatu, quem Wajmar his auditis, statim in Svetiam vinctum misit.

Insuper visus est mihi princeps in casu Joannis de Werd et concaptivorum magnum rei momentum reponere, adeo ut cum de apparatu bellico sersmi ducis Bavariae ego aliquid interjecissem, hoc factum oportuisse respondit ante casum Joannis de Werd. Venetos quoque ajebat nunc militem conscribere, se tamen nescire qua de causa. Totum statum imperii et omnes casus bellorum qui uspiam fierent, dicebat aeque notum esse Turcis atque suae Matti et hoc per Venetos. Turcam enim novorum esse avidissimum, neque a se quicquam avidius expetere vezirium, quam ut de rebus nostris nova subinde princeps ipsi communicet, se tamen id nunquam facere, nisi prius communicato cum agente Vrae Mttis in porta, per suum ordinarium residentem.

Posthaec retinuit me in prandio, accersitoque majore suo filio Georgio Rakoczy, jussit ut interim me deduceret in conclave, ubi consultare consuevit, ipse vero cum exhibito

scripto secessit in suam habitationem. Ibi cum filiis ejus, et aliquot primariis viris, per horam circiter usque ad prandii tempus moratus, iterum ad principem reductus, ad prandium exeuntem principem praecessi, salutata prius jussu principis conjuge sua in eadem domo audientiae. Post prandium similiter intrantem principem praecessi, et post aliquam moram reductus sum eodem modo in hospitium.

Die vigesima secunda Junii devectus iterum ad principem, primo statim sermone retulit venisse sibi literas eo die a dno Sigismundo Kornis, in quibus scriberet Turcam ad reparationem duorum castellorum cum magna manu militum venire et solum peditatum constare quinque millibus, quod quidem fieri posse, et si non crederet, dandam esse nihilominus operam ipsi, ne patria illa per ejus incuriam aliquod damnum accipere, proinde consiliaris suis indixisse, ut Tordam convenirent, illinc porro maturandum sibi esse in oppidum Des, ad terminum Arrianis praefixum, et ita prae se tulit ac si molestum fuisset ipsimet, quod non potuisset diutius mecum agere. Postea accepit literas ad Mtem Vram exaratas, praemissaque humillima salutatione, suam devotionem erga Mttem Vram, et inserviendi studium, quo ipse non tantum foederis necessitudine obligaretur, sed quia etiam bona sua haberet in ditioni Mttis Vrae, verbis submissione plenis declaravit. Antequam porrigeret literas, ego sermonem ejus ita excepi: Illustrissime Princeps, non sum ita expeditus a sua Mtte ad Illtem Vram, ut hinc cum literis tantum expedirer, poterat enim hoc per cursorem aliquem fieri, neque tot fatigiis et impendio opus erat; sed veni cum credentialibus et cum instructione suae Mattis, et peto resolutionem ad puncta Illtati Vrae heri porrecta, et quidem resolutionem talem, quam ego postea in relationem meam inserere et referre possim suae Mtti. Respondit puncta ista jam antea sibi nota tam ex benignis suae Mttis, quam etiam rdmi dni cancellarii literis, ad quas ipse die decima nona Maii rescripsisset rdmo dno cancellario, quod propediem missurus esset suos homines ad Vram Mttem, totumque suum jus et rationem facti repraesentaturus, cum inventario bonorum quantum vel brevi hoc tempore superesset ex iis, quae post obitum patris et demum matris orphanorum istorum inventata fuerunt. Respondi ego ut hoc ipsum jam velit praestare. Prohiberi se dixit quod rationem adventus mei non praescivisset, literaliaque instrumenta ex arce Fogaras tam cito habere non possit, nam ut est status Transylvaniae, se talia Albae Juliae servare non solere. Testamentariam vero dispositionem patris sui Patakini haberet, quae ad duas lineas extenderetur etiam post defectum ipsorum, quam dispositionem siquidem ejus

temporis rex benigne confirmavit, sperare se, quod et Vra Mttas clementer annuere dignabitur majorum suorum confirmationi, nec morabitur servitores suos hujus negotii gnaros ad Mttem Vram expedire, addebat porro, quod nec ego haberem plenipotentiam de hoc negotio cum ipso tractandi. Quod vero ad occupationem, secutus esset emtsimi quondam cardinalis Pazmany sententiam, cujus literas in specie retineret adhuc, quod bonorum administratio ipsi competeret, orphanos tantum educationi Mttis Vrae permitteret. Idem sensit illmus dnus comes a Trautmansdorff in nuperis comitiis ab hominibus suis requisitus, quod bonorum administratio de jure ipsi competeret, quod ipsum binis literis Posonio sui homines ipsi perscripserunt. Institisse quoque apud rdsmum dnum cancellarium dictos homines suos ut super hoc negotio resolutionem procuraret a Vra quoque Mtte, sed quia non fecit, protestati sunt iidem homines ipsius coram judicibus ordinariis, et protestatorias literas superinde extraxerunt. Reliqua etiam suae administrationis obstacula tanta non essent, nam et ipse brevi suos filios in hoc regnum mittet ad habitandum et in bonis suis residendum praesertim majorem natu, qui jam decimum octavum annum ageret, minorem autem adusque natalitia festa adhuc in studiis retineret. Administrationis autem bonorum se eam rationem velle instituere, ut per peculiares officiales administrentur, et omnes eorum proventus separatim reponantur, nec quicquam proventibus suis immisceatur. Et porrexit mihi literas ad Mtem Vram sonantes, quas et accepi, videns quod omnia ad ablegatorum suorum expeditionem rejiceret, et tum his verbis respondi: Illme princeps, ego tenorem instructionis a sua Mtte mihi datae libenter executus fuissem, nec existimo a parte mea quidquam in ea hucusque desideratum; insuper si quid Illtas Vra mihi replicare voluisset, paratus fui respondere, imo supererant plura adhuc Illti Vrae per me proponenda (hic significavi quae in quarto puncto erant instructionis meae), an videlicet cessura esset administratione bonorum aut quae media proponeret accomodationis hujus negotii: sed quia Illti Vestrae aliter placet refragari non possum quin literas accipiam. Verum ut antea, omnia ad expeditionem suorum ad Mttem Vram rejecit. Facta dehinc valedictione in hospitium revectus fui, princeps autem ut primum currus ejus ex hospitio meo reductus fuit, statim eidem insedit et discessit ad nuptias Georgii Toldi, qui repudiato priori uxore, aliam tunc super induxit. Mihi vero cum literis patentibus adjunctus fuit nobilis quidam ex aulica ejus militia, qui me ad fines usque Hungariae comitatus, in itinere necessaria procuravit, Tasnadinum usque.

De occulta militum in ditione Mattis Vrae conscriptione ad rationem principis, cum nihil certi habere potuerim, mentionem nullam feci.

De principibus Valachiae, Transalpinae, et Moldaviae haec habeo. In praesens quidem a bello abstinent, sed quia odium adhuc inter eos viget, parati sunt contra vim mutuam si quae pars eam intentaret, et quidem Moldavus dicitur ea conditione relaxavisse suis tributum, ut singulae duae domus unum equitem praestarent, et insuper viritim parati essent ad insurgendum, ubi postularetur. Princeps autem Transylvaniae Transalpino favet.

De legato aliquo hostium Mttis Vrae apud principem occulte diversato nihil certi potui cognoscere, sed Belgae vel Hollandi putantur aliquid agitare, et forte quod eandem oblationem facerent principi huic, quam fecerant Betlemo, nimirum quinquaginta tallerorum millia menstruatim Constantinopoli deponere.

Exploratores ex officialibus militaribus germanis, pro certo narratur, princeps quatuor expedivisse, qui in imperio ubique omnia perlustrarent.

Ipsemet princeps retulit mihi quod paulo ante meum adventum redierit ex Lugas et Karansebes, abest autem Lugas Temesvarino quatuor milliaribus. Ipse quidem solam visitationem praetendit locorum illorum, quod ea nunquam vidisset, alii tamen in ditione Mattis Vrae sinistre interpretantur, quasi cum vezirio occultum habuisset tractatum, sed ego in Transylvania nihil tali potui rescire, imo audivi, quod aegre tulerit Turca hanc illius profectionem et quod ex nonnullis minutioribus castellis uxores suas fecerint migrare Turcae, princeps in singulis non totum triduum exegit.

Ad extremum si licet clementissime imperator tenuem meam conjecturam adjicere, existimo principem hunc non ita ignarum juris, ut non percipiat rationes Mttis Vrae circa occupationis factum, legibus regni congruentes et validas nec ab ipso solubiles esse, quin imo si quis in regno ipsius tale quid contra ipsum designasset, magno fore illi constituturum. Existimo proinde vel in experta clementia Mattis Vrae ipsum spem habere, vel si verum est, quod dicitur erupturos breui harum partium status quocunque tandem, et quod omnes difficultates et controversiae circa religionem ab ipso tanquam ab origine fluxerint in comitia, si inquam haec vera sunt, non dubium, quin spem in praevisa vel praeparata seditione habeat collocatam. Cuius rei argumento aliquo mihi est id, quod levi auditu percepi nimirum cum bona orphanorum occuparet factum fuisse principi mentionem inter prandendum, quod

Mttas Vra non esset permissura hanc occupationem, princeps ad haec respondisset, neque ego cedam.

Caeterum clme dne cum mentes hominum multis simulationum involucris tegi possint, ideo nec affirmari possunt neque negari praetextus praeparationis ejus bellicae contra ne vel penes Turcam fiant, privatorum tamen apparatum aduerti adhuc in Transylvania nullum, nec ab ullo mihi suggesta est tam certa et subita ejus eruptio, qualis in his partibus libere et communiter narratur, ut proinde non immerito, qui ista spargunt iquisitione facta jure interrogari deberent, quo authore et quibus indiciis tam audacter talia vulgare ausu temerario praesumant. De reliquo clme dne defectus in hac commissione admissos exilitati meae benigne adscribere meque caesarea sua gratia complecti suplex oro ne Mttas Vra dedignetur. Deus faciat Mttem Vram etc. Datum Cassoviae, die tertia Julii A. 1638.

Scrtmae Creae et Rgae Mttis Vrae
fidelis humillimus et perpetuus
subditus
Caspar Tassy m. p.

Kívül a czím mint rendszerént, két spanyolviasz pecsét.
Ad N^m^ 66. A. 1638.

(A Jászay-gyűjteményből.)

XV.

1638. julius 1—16.

A deési complanatio.

a)

1638. jul. 1—7.

A regnicolaris deputatió végzései.

Confessio receptae Unitariae religionis in Transylvania, per honorabilem Danielem Beke, superintendem ejusdem receptae Unitariae religionis, ac alios sibi adhaerentes, in generali universorum dominorum statuum et ordinum trium nationum Transylvaniae, partiumque Hungariae, eidem incorporatarum conventu, Albae Juliae, pro festo b. Georgii martiris et militis, die scilicet vigesima tertia Aprilis proxime elapsi, in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo Trigesimo octavo celebrato exhibita, hujusmodi tenoris.

Hiszünk az Jézus Chrisztusban, mi egy urunkban, a ki által mindenek I. ad Cor. 8., az magosságbeli istennek fiában, Luc. I. a ki által az utolsó időben az isten szollott. Heb. I. a kit úrrá és Chrisztussá tött és a kit mindeneknek örökösévé tött, Act. 2. az ecclesiának fejévé, Col. I. Ephes I. 4. et 5. egyetlen egy közbenjárónak I. Tim. 2. élőknek és megholtaknak királyának és birájának, Joan. I. 2. 18. 19. Act. 10.

Ez istennek fiát sem láthatatlannak, sem halhatatlannak, sem mindennek felett való istennek, sem az kitől mindenek löttek volna, vagy magától való istennek nem mondjuk soha, hanem istentől való istennek, világosságtól való világosságnak, igaz istentől való igaz istennek, az bölcs istentől való bölcsnek, és az halhatatlantól való halhatatlannak, és hogy ezek adattattak az isten fiának, amaz embernek, a ki fogantatott szentlélektől, és született szűz Máriától, mert mind ezeket ő neki az atya adta.

Ezeket pedig vallásunk szerint mondjuk, hogy világosban megérthesse minden, hogy az Chrisztus mindeneket az atyától vött és magától semmie nincsen.

Valljuk, hogy az Jézus Chrisztus istennek amaz egy fia, kiről gyakorta az isten az égből tanubizonyságot tött. Mát. 3. 17. Luc. 3. és az kit régen az asszony állatnak magvából Adámnak megígíre, Genes. 3. annak utánna az pátriárcháknak az Ábrahámnak magvából Genes. 12. 18. 23. et. 26. Item. Act. 3. Eccl. 44. annak utánna Dávidnak az ő magvából Psal. 7. 83. et 110. és a kiről csak egyedűl, és nem másról egyébről jövendöltenek minden prófeták és kiváltképen Móyses, prófetált mondván: prófétát támaszt te nektek az isten az ti atyátok fiai közzűl hozzám hasonlót Deut. 18. Act. 3. 7. ugyan azon látható Jézus Chrisztust mondjuk, hogy az atya istennek egyetlen egy szülött fia Joan. I. és minden teremtett állatok és holtak között első szülött Col. I. Heb. I. melyen kivül más nincsen, Esa. 45. És az ki az világnak végezeti után az atyának alája vettetik I. Cor. 15. ugyan azt igaz istennek is valljuk lenni I. Joan. 5. Luc. 20. et Matt. 28. Apoc. 5. Joan. 10., a hol kiváltképen az ő istensége az megszentelő lélek által, és az elvött hatalom által világosan megmutattatik. Az kit tisztelünk és segítségre hívunk, az atya után, az ő parancsolatja szerint, és az apostoloktól előnkben írt regula szerint, az kik őtet segítségre hítták, nem úgy mint magasságbeli egy istent, hanem ugy mint annak fiát, mi keözbenjárónkat, urunkat, messiásunkat és megváltónkat.

Valljuk azért, hogy mi nem akarunk egyebet tudni semmit, hanem az Jézus Chrisztust, azt is azt, a ki megfeszíttetett I. Cor. 2. a ki állandó isten mindörökké! Rom. 9.

Eiusdem unitariae receptae religionis in anno dor millesimo quingentesimo septuagesimo nono die secu Julii Claudiopoli congregatorum de divinitate, adorati invocatione, regnoque Christi, ex libris sub rege seren mo quondam Joanne secundo electo rege Hungariae imp sis ac publicatis conscriptus, exhibitus vero illustrissimo celsissimo principi domino domino Georgio Rakoci, gratia principi Transylvaniae partium regni Hungariae mini et Siculorum comiti, domino nostro clementissimo ejusdem dominis consiliariis, caeterisque praecipuis deleg personis in congregatione in oppido Deés ad primum d Julii ex universorum statuum et ordinum regni comn deliberatione, per eundem dominum principem nostrum dicta exhibitus sequitur hoc verborum tenore:

1. Credimus et confitemur Jesum illum a Nazaret, filium Altissimi unigenitum, dicique Deum juxta genuin sensum scripturae sacrae propter has causas:

1. Quia conceptus est de spiritu sancto. Matt. I. Lu

2. Quia unctus est spiritu sancto et virtute prae consortibus, et accepit spiritum sine mensura Joan. 3. Hel Act. 10. Luc. 4.

3. Propter potestatem et gloriam, quam pater illi coelo et in terra, postquam resurrexit a mortuis plenarie dc Rom. I. Philip. 2. Matt. 28. Eph. 1. Act. 2.

4. Quibus Deus pater in plenitudine temporis rest ravit et condidit omnia per ipsum, deditque illum nobis, ut illum salvemur et vitae aeternae haereditatem accipian Eph. 1. ». Colos. 1. 1. Joan. 5. Act. 4. Rom. 3. Joan. 3. 5. e

2. Hunc eundem Jesum Christum credimus colendun adorandum esse, quia pater dedit omnia filio. Matt. 5. 11 praecepit ut illum audiamus, in ipsum credamus, ipsum c mus, adoremus Matt. 3. 17. ideo omnes thesauros scientia sapientiae in eo abscondidit Col. 2. ut ex plenitudine eju nos omnes accipiamus Joan 1. ut scilicet colentes filium, c mus patrem, et credentes in filio credamus in patrem, c pater in filio honoratur. Joan. 5.

3. Confitemur quod Jesus ille verus Messias, dum in terris, contulit et etiam nunc confert bona spiritualia fic bus per verbum et spiritum, ideoque invocandus est, propte enim a Deo patre in illum bona omnia collata sunt, ut illa ipso confidenter in nostris necessitatibus petamus et speren Hinc quod postquam exhibitus in mundum venit, ad ips multi confugerunt dicentes: Jesu fili David miserere r Matt. 15. Marc. 10. Item: Domine Jesu suscipe spirit meum; Act. 7. neque tamen ut Deus ille pater, ex quo om

invocatur I. Cor. 8. neque etiam ea forma invocationis, qua Patrem invocamus, nempe dicendo: Pater noster etc., sed ea ratione, ut id, quod deus pater illi contulit, certi simus Christum id nobis oppulenter largiturum, quemadmodum ipsemet promisit: Quicquid petieritis in nomine meo, ego faciam, Joan. 14. Item: Ego dabo vobis os et sapientiam Luc. 21. Item: Vitam aeternam do eis, Joan. 10. Neque enim eo pacto mediator noster est, ut nihil nobis conferat, aut quod ab eo nihil petendum, expectandum atque etiam sperandum sit, cum eo fine omnia a deo patre suo coelesti acceperit, ut ab ipso ea omnia, in nos tanquam membra ipsius derivarentur.

4. Dicimus etiam cum scriptura sacra, quod Jesus ille Christus, qui dicitur caput nostrum, sit nunc quoque ecclesiae rex et regat per spiritum suum fideles suos, domineturque super vivos et mortuos, Rom. 14. Imo quod regat omnia verbo potentiae suae, Heb. 1. Nam Christum ideo nobis pater dedit, ut in suis fidelibus nunc regnet, et illis vitam aeternam conferat, et ipse sit solus sub coelo, in cujus nomine nos salvos fieri oporteat. Act. 4. Et quamvis I. Cor. 15. dicatur tunc futurum finem, quando filius tradiderit regnum deo et patri, et cum omnia fuerint illi subjecta, non tamen ex eo consequitur, Christum nostrum deum regem nunc non esse, cum idem dicatur, oportere illum regnare, donec illi omnia subjiciantur.

Complanatio ejusdem controversiae de divinitate et adoratione, invocationeque domini nostri Jesu Christi, superioribus annis, circa praemissam confessionem et consensum inter dictum Danielem Beke, et caeteros eidem adhaerentes ab una, parte vero ab altera, honorabilem Matthiam Ravium ministrum receptae Unitariae religionis in civitate Colosvar ac alios sibi adhaerentes exortae et agitatae, per dictum dominum Principem nostrum clementissimum, ejusdemque dominos consiliarios delegatasque ad id praecipuas personas, vigore publicae constitutionis, in generali conventu Albano sancitae, in oppido Dees et conventu ibidem celebrato facta, quae sequitur in haec verba:

Az miképen Dávid Ferencz condemnálása után Demetrius Hunyadi püspöknek idejében az unitaria religion levő ministerek ezen megegyeztenek, hogy az úr Jezus Chrisztusnak, az atya istentől adatott istenségét vallani, igaz istennek hirdetni kell, és imádni, és segítségül híni, segítséget tőle kérni, ez ellen pedig senki se titkon, se nyilván ne tanítson, se ne szóljon, sőt az szerint tanítson, praedikáljon és énekeljen, az Jézus Christust pedig isteni tisztelettel imádják és directe segítségül híják, úgy mint kinek hatalma vagyon idvözíteni és el is kárhoztatni az embereket. Ez pedig az ecclesiastica di-

sciplinának harmadik articulusának »de officio ministrorum« világosb declaratiojára az ecclesiastica disciplinában verbotenus beirattassék, kinek beirását nem difficultálhatják, mert in loco publico mind az püspök mellette lévő ministerekkel, s mind pedig az unitaria recepta religion levő főemberek sponte megvallották. Az mit azért ilyen publice vallottak és vallnak, méltán az disciplina articulussában is beirattatik.

Az sacramentumok administrálásában is legyen az recepta unitaria religio és ecclesiastica disciplina szerint, a kisdedek, gyermekek, Atyának, Fiunak és Szent Léleknek nevében kereszteltessenek meg, az úrvacsorájában a pohár az communicansok kezében adassék, magok igyanak belőle mint az unitaria magyar ecclesiában.

Az ecclesiastica disciplinát, úgy az mint már mostan az recepta unitaria religiohoz conformaltatott, felvövén Ravius Mátyás, az ecclesia püspökének elegendő gondviselése leszen reá, mostan az előbbeni tisztiben és tisztességében béállatik és megtartatik.

Akárminemű injuriák és bántódások löttenek volna ultro citroque Szőrös Mátyás és mellette levők között, és a püspök Dániel Beke, s hozzá tartozó ministerek, kolosvár birák, polgárok, és communitás, s több unitaria recepta religión levő statusok között, azok mindenestől örök feledékenység ben és amnistiában mennjenek, és azokért sem most sem ennek utánna is egyik féltől is, sem titkon sem nyilván, semmi nemű úton, és praetextus alatt boszszuállás ne lehessen, ne is legyen; egymás ellen ha cáptalanokban avagy akárhol protoculumokban protestatiók és egyéb jövendő boszszuállásra való irások löttenek volna, utrinque cassaltassanak és annihiláltassanak in perpetuum.

Mindazáltal az sidózók és az Jézus Christus igaz istenségének, és dicsőségének káromlói ez amnistiától most és ennek utánna is in perpetuum excludáltassanak és pro exclusi habeantur.

Mentől hamaréb lehet az unitarius superintendens sinodust convocáljon, és az unitaria cofessiot és consensust, s ecclesiastica disciplinát, az mint mostan eligazittatott, minden unitarius ministereknek, mestereknek publicálja, s igen serio injungálja, hogy mind ministerek, mesterek és kántorok az szerint praedikáljanak, tanítsanak és énekeljenek, sub poena notae infidelitatis.

Azon sinodusban formáljanak és irjanak oly catechismust is, mely conformis legyen per omnia az recepta unitaria confessiohoz, consensushoz és ecclesiastica disciplinához, az mint mostan eligazíttatott, mely catechismust az jövendő

terminusra reportáljanak az mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóságos személye eleiben, és akkor jelen leendő tanácsurak és tábla birái eleiben, és ha az felűl megiratott recepta unitaria religióhoz conformisnak találtatik, annakutánna minden unitária ecclesiákban és scholákban az szerint tanítsák és tanúlják.

Ha kik az mostan eligazittatott recepta unitaria confessió ellen vétenének, azoknak megbüntetésében való authoritást az országnak supremus magistratussa az unitarius püspöknek és consistoriumnak nem engedhet, holott azelőtt való fejedelmek is azt az authoritást magoknak reserválták, a mint ezen dolog az országnak régi articulussából constal.

Ha azért az unitaria religion levők közzűl, akár ecclesiastica, s akár secularis personák légyenek, az mostan eligazíttatott recepta unitaria religio ellen tanítana, írna, vallana és újabb újítást indítana, ad instantiam directoris az országgyűlésére evocaltassanak és mint innovatorok, és publicae pacis perturbatorok, comperta rei veritate, in nota perpetuae infidelitatis convincaltassanak.

Ha pedig az unitarius ministerek, mesterek külső rendtartásokban, erkölcsökben, magok viselésekben az ecclesiastica disciplina ellen delinqualnak, azokat a püspök és az consistorium büntessék az disciplina szerint.

Ha kiknél akár ecclesiastica, s akár secularis personáknál, oly könyvek, írások, és káromlásra formáltatott képek volnának, melyek az mostan eligazíttatott recepta unitaria religio ellen valók, mindazokat az könyveket, írásokat és képeket minden ember felkeresvén, tartozzék az jövendő szent Márton napjára az fejérvári cáptalanban bévinni, ennek utánna pedig, aféle könyveket, irásokat és képeket senkinek szabad ne legyen írni, nyomtatni, vagy másunnan az országban behozni, sub poena nõtae infidelitatis.

Ha az unitaria religion levők közzűl, az mostan eligazíttatott recepta unitaria religionak confessioja szerint könyvet irna is valaki, de azt kinyomatni és kibocsátani, az országnak fejedelme hire nélkűl semmiképen ne merészelje, sub eadem poena notae infidelitatis.

Mivel pedig az aratás jelen levén az unitarius püspök sinodust mostan mindjárást nem convocálhat, concludáltatott, hogy az mostáni eligazíttatott unitaria recepta confessiót és complanatiót leiratván, és kezekben vévén, innet ecclesiájokban redeálván, az unitarius ministerek, ecclesiájokban első conciójokban publice publicálják, és annak vallására s követésére és megtartására minden alattok levő hallgatókat kénszerítsenek.

Actum in oppido Deés die septima Julii anno domin millesimo sexcentesimo trigesimo octavo, praesidente illustrissimo domino principe nostro, ac praesentibus ejusdem consiliariis, aliisque proceribus et primariis viris, per statu et ordines regni, ex tribus nationibus, ac extra Unitarian receptam religionem aliis tribus receptis in Transylvani confessionibus delegatis.

Georgius Rakoczy m. p. (P. H.)

(P. H.) Stephanus Haller comes comitatus Kikillő consiliarius suae Celsitudinis m. p.

(P. H.) Michael Tholdalagi suae Cels. consiliarius sedium Siculicalium Udvarhelj et Marus capitaneus.

(P. H.) Franciscus Redei m. p.

(P. H.) Ladislaus Czeffey m. p. comes comitatus Szolnok Interioris et protonotarius.

(P. H.) Stephan. Kőrössy de Várad m. p.

(P. H.) Petrus Haller de Hallerkeő m. p.

(P. H.) Petrus Szénás de Balyok m. p. praefectus Transylvaniae m. p.

(P. H.) Mathias Huszár m. p. supremus iudex regius sedis Maros.

(P. H.) Stephanus Fodor m. p. iudex regius civit. saxonical. Szászváros.

(P. H.) Balthasar Wesselieny comes comitatus Doboczensis m. p.

(P. H.) Gabriel Mindzentj m. p. comes comitatus Dobocensis.

(P. H.) Stephanus Kamuthy m. p.

(P. H.) Valentinus Seraphin iudex regius Cibiniensis et consiliarius m. p.

(P. H.) Stephanus Kass consiliarius et protonotari m. p.

(P. H.) Stephanus Zalanczi consiliarius suae Celsitudinis et tabulae assessor.

(P. H.) Sigismundus Barcsaj m. p.

(P. H.) Seredi Istvuan főlovászmester, Kraszna vármegyének főispánja.

(P. H.) Johannes Kemény comes comitatus Albensis, capitaneus Fogarasiensis, illustrissimi principis thesaurarius cubicularius m. p.

(P. H.) Ladislaus de Balásháza m. p. vicecomes comitatus Zolnok mediocr. et tabulae assessor.

(P. H.) Nemes Tham. m. p. Háromszéknek főkapitánya.

(P. H.) Thomas Bassa m. p.

(P. H.) Franciscus Kornis de Ruszka comes comitatus Colosiensis m. p.

(P. H.) Stephanus Suliok comes comitatus Colosiensis ac tabulae assessor m. p.

(P. H.) Petrus Gauay m. p.

(P. H.) Joannes Chierény m. p.

(P. H.) Petrus Torma m. p.

(P. H.) Stephanus Petki supremus capitaneus sedium Sicul. Csik, Gyrgio et Kászon m. p.

(P. H.) Michael Szenthagotai consul Cibiniensis m. p.

(P. H.) Valentinus Forgacz villicus Coronensis m. p.

(P. H.) Stephanus Mann consul Segesvariensis m. p.

(P. H.) Martinus Colosuarj senator Mediens. m. p.

(P. H.) Martinus Scultetj senator Bistriciensis.

(P. H.) Stephanus Literatus m. p. regius iudex Keőhalmiensis.

(P. H.) Joannes Szabó m. p. iudex regius substitutus sedis Nagy-Sink m. p.

(P. H.) Daniel Beke superintendens receptae unitariae religionis.

(P. H.) Mathias Rauius minister.

(P. H.) Georgius Torma m. p.

(P. H.) Johannes Sárosi causarum fiscalium suae Celsitudinis in Transylvania director m. p.

(P. H.) Franciscus Farkas m. p.

(P. H.) Franciscus Bethlen iuratus assessor tabulae illustrissimi dni. dni. principis Transylvaniae.

(P. H.) Michael Jo. Samariaÿ m. p.

(P. H.) Stephanus Domokos de Alsó-Czernáton m. p.

(P. H.) Michael Goldschidt.

(P. H.) Martinus Schneweisz notarius Coronensis m. p.

(P. H.) Laurentius Szeőts civis Segesvariensis m. p.

(P. H.) Andreas Végh iudex Bistriciensis.

(P. H.) Zacharias Literatus iudex regius Keőhalmiensis m. p.

(P. H.) Georgius Herman szász-sebesi királbiró m. p.

(P. H.) Johannes Kádár regius iudex sedis Uyegyház m. p.

(P. H.) Adamus Francus minister ecclesiae saxonicae Claudiop. unitar.

(P. H.) Joannes Tholdalagi iuratus assessor tabulae illustrissimi principis Transylvaniae m. p.

(P. H.) Daniel Mihály Háromszéknek fő királbirája m. p.

(P. H.) Stephanus Keöreösi de Beld vicecomes comitat. Albensis m. p.

(P. H.) Johannes Gereoffi m. p.

(P. H.) Gaspar Beÿcz m. p.

(P. H.) Kovacz Gaspar m. p.

(P. H.) Ladislaus Thoroczkai m. p.

(Eredetije az Erdélyi Unit. Egyház-Tanács ltárában.)

b)

1638. jul. 14.

Pécsi Simon notapere.

Georgius Rákóczi dei gratia princeps Transylvaniae st
Fidelibus nris egregiis et nobilibus Georgio Pünkösti, Micha
Uzoni, alteri Michaeli Sámsondi, Francisco Pászthoi, Georg
Szigethi, Martino Incze, Thomae Pávai, Stephano Misk
majoris, Joanni Kendi, Stephano Veres Polioni, Nicolao Va
sóczi, Martino Sárpataki minoris cancellariarum nrarum sc
bis et juratis notariis, item judicibus, vicejudicibus regiis, co
terisque juratis assessoribus sedium siculicalium Marus
Udvarhely, necnon vicecomitibus, judicibus, vicejudicibusq
nobilium comitatuum Colosiensis, Thordensis, Albensis Tra
sylvaniae et de Küküllő, nobis dilectis, salutem et gratiam nra

Noveritis, quod nobis in hoc anno praesenti 1638. die 1
mensis Julii, instante scilicet conventu nonnullorum dominoru
nobilium communi regnicolarum nrorum trium nationum Tra
sylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum suffrag
et assensu electorum, ad primum diem praescripti mensis Ju
in oppido nro Deés ex edicto nro celebrato, ad quem utpu
conventum certae quaedam controversiae inter unitariae pr
fessionis homines exortae dirimendae ac causae factum haerose
Judaicae et publicis dictorum regnicolarum nrorum constit
tionibus et sancitis iteratis vicibus proscriptae ac prohibita
necnon blasphemiarum per diversos calumniatores in contemtu
honoris et majestatis divinae prolatarum tollentes, tangentes
concernentes, a nobis et praetactis dominis electis nobilibus de
niendae ac determinandae prorogatae fuerant, una cum fideli n
gen. Michaele Tholdalagi de Erczie, supremo capitaneo sediu
Siculicalium Marus et Udvarhely, consiliarioque nro, necn
in judiciis in persona nra praesidente, magistris item nris pr
thonotariis ac juratis sedis nrae judiciariae assessoribus p
faciendo causantium judicio moderativo in eadem sede n
judiciaria pro tribunali consedentibus, egr. Petrus Thorma
Girotth pro egr. Joanne Sárosi de Póka, causarum nrarum
Transylvania directore, ut actore, cum procuratoriis litteris n
juxta continentiam quarundam literarum nobilium Michael
Sámsondi et Georgii Thorjai cancellariae nrae majoris scrib
rum et juratorum nrorum relatoriarum ac aliarum litteraru
nrarum evocatoriarum et certificatoriarum in praemissis litt
ris relatoriis conscriptarum et in se conplectentium, in figu
judicii nri comparendo, praemissas litteras, imo et alias dic
Michaelis Sámsondi ac alterius Michaelis Makfalvi, cancellari

nrae majoris similiter scribarum et juratorum notariorum super inquisitione et attestatione confectas relatorias contra magn. Simonem Péczi de Szent Erzsébet, velut incattum et absentem, nostrum judiciarium producere curavit in conspectum. Quarum quidem litterarum dictorum hominum nostrorum Michaelis scilicet Sámsondi et Georgii Thoriai super evocatione praenotati incatti absentis et certificatione erga eundem facta conscriptarum superscriptio talis erat:

Illmo principi dno dno Georgio Rákóczy dei gratia principi stb. Ab alia autem facie exteriori scriptum erat: anno dni 1638. gen. dno secretario absente apertae per Joannem Zalardi. Interior vero continentia sequebatur in hunc ordinem:

Ill^me princeps stb. servitiorum stb. Vestra nosse dignetur ill^ma Celsitudo nos ejusdem ammonitorias pariter et certificatorias pro parte et in persona gen. dni Joannis Sárossi de Poka causarum fiscalium Cels^nis V^rae in Transylvania directoris confectas et emanatas, nobisque inter alios Celsitudinis V^rae fideles servitores nominatim in eisdem litteris conscriptis praeceptorie sonantes et directas, summo quo decuit honore et obedientia recepisse in haec verba:

Georgius Rákóczi dei gratia stb. Fidelibus nris egregiis et nobilibus Michaeli Siklósi, Joanni Kászoni, Georgio Thorjai, Mihaeli Sámsondi, Thomae Pávai, Francisco Strucz, Stephano Kőméni, altero Stephano Keserui, Franc. Galambodi, Michaeli Makfalvi, Joanni Oklandi, Stephano Miskei, Martino Incze, Gregorio Pünkösti et Michaeli Szanislai scribis et juratis notariis cancellariae nrae majoris, de curia nra per nos ad id specialiter transmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Exponitur nobis in persona generosi Joannis Sárosi de Póka, causarum nrarum fiscalium in Transylvania directoris, qualiter universi status et ordines trium nationum Transylvaniae et partium regni Hung. eidem annexarum tam praedecessorum nrorum principum Transylvaniae, quam etiam principatus nostri temporibus exercitium Judaicae professionis extra quatuor ab olim receptas et admissas religiones iteratis vicibus editis constitutionibus publicis prohibuissent et interdixissent sub poena decreti, nihilominus magn. Simon Péczi de Szent Erzsébet in sede Siculicali Udvarhely residens, posthabitis et contemptis frequentibus publicis regni constitutionibus, publice damnatam Judaicam professionem exercuisset, ad aliquam ex praescriptis receptis et admissis quatuor religionibus non rediisset, in contemptum et vilipendium publicarum regni constitutionum manifestum, poenam in decreto regni publice damnatae haeresi adherenti superinde sancitam incurrere non formidando. Unde vellet idem director noster praefatum Simonem Péczi judai-

zantem ob exercitium damnatae haeresis, professionis utpote Judaicae, ac aliorum negotiorum coram latius declarandorum ad primum diem Julii et alios subsequentes dies ad id aptos conventus in oppido nro Deés communi regnicolarum suffragio pro dirimendis inter unitariae religionis homines controversiis indicti in causam convenire, et ex parte ejusdem a nobis et dominis consiliariis nris sedeque nra judiciaria judicium habere juxta praescriptam publicam novissimam constitutionem. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim simul vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis, erga praefatum Simonem Péczi personaliter accedere, qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, alioquin de domibus habitationum, sive solitis ipsius residentiis, vel de bonis et juribus suis possessionariis, unde videlicet praesens admonitio vestra ad scitum ipsius commode devenire poterit, ammoneatis eundem ibidem, dicatisque et committatis eidem verbo nostro, ut ipse in praedicto oppido nro Deés primo die affuturi mensis Julii et aliis immediate subsequentibus diebus istius congregationis coram nobis et dominis consiliariis nris, sedeque nra judiciaria personaliter et non per procuratorem suum ad praemissam directoris nri actionem adversus ipsum instituendam responsurus, denique inde judicium et justitiam recepturus juxta praedeclaratas publicas regni constitutiones comparere debeat et teneatur. Certificantes eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto personaliter et non per procuratores ipsius compareat, sive non, nos tamen et dicti consiliarii nri, sedesque nra judiciaria partis comparentis ad instantiam id faciemus in praemissis, quod tocies memoratae constitutiones publicae et etiam novissima constitutio dictaverit. Et post haec vos seriem hujusmodi ammonitionis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita, nobis terminum ad praedictum fide vestra mediante referre, vel rescribere, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nra Alba Julia die 17. mensis Maii anno dni 1638. Et subscriptum erat in margine a dextra: lecta.

Quibus receptis nos praescriptis Cels^{nis} V^{rae} mandatis, uti tenemur, obedire et satisfacere volentes, in hoc anno praesenti 1638. die vero 30. mensis Maii accessimus ad possessionem Szent Erzsébet, consequenterque curiam nobilitarem sp. ac magn. dni Simonis Péczi de dicta Szent Erzsébet, sedeque Siculicali Udvarhely existente adjacentem, ibique eundem Simonem Péczi in praescripta curia sua nobilitari constitutum et personaliter repertum mediantibus literis Cels^{nis} V^{rae} prae-

insertis ammonitoriis pariter et certificatoriis ac juxta tenorem et continentiam earundem ammonuimus eundem ibidem, diximusque et commisimus eidem verbo Cels^nis V^rae principali, ut ipse in praescripto oppido Cels^nis V^rae Deés primo die affuturi mensis Julii ac aliis immediate subsequentibus diebus istius congregationis in praescriptis litteris Cels^nis V^rae expresse denotatae coram Cels^ne V^ra et Cels^nis V^ra consiliariis sedeque judiciaria Cels^nis V. personaliter et non per procuratorem suum ad praemissam directoris Cels^nis V^rae actionem adversus ipsum instituendam responsurus, denique inde judicium et justitiam recepturus juxta praedeclaratas publicas regni constitutiones comparere debeat et teneatur. Certificavimusque eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto personaliter et non per procuratorem ipsius compareat, sive non, V^ra tamen Cels. Consiliariique eademque sedes Judiciaria comparentis partis ad instantiam id facient in praemissis, quod tocies praememoratae constitutiones publicae et etiam novissima constitutio dictaverit. Qui quidem dominus Simon Péczi audita praemissa ammonitione et certificatione nra. pro sui parte respondit in hunc modum:

Az ő nga parancsolatját értem. mivel istennek fogságában vagyok. ő flge dispositójában vagyon életem, addig nem tudom mi következhetik. melyre nézve nem tudok kgteknek semmi bizonyost mondani.

Cujus quidem ammonitionis et certificationis nrae modo praemisso in praeallegata possessione curiaque nobilitari dicti Simonis Péczi peractae seriem, prout per nos est expedita, ill^mae Cels^ni V^rae fide nra mediante rescripsimus, sigillisque nris munivimus usualibus. Eandem igitur ill^mam Cels^nem V^ram pia ad vota feliciter valere et diutissime regnare desiderantes. Datum in civ. Segesvár die 3. mensis Julii, a. d. 1638. supraspecificato. Ejusdem ill^mae Cels^nis V^rae humiles fideles servitores Michael Sámsondi mp. et Georgius Thorjai mp. scribae et jurati notarii cancellariae majoris Cels^nis V^rae, de curia ejusdem ad praemissa specialiter transmissi. Duobus eorundem sigillis ab extra in dorso earundem in cera viridi inclusiue obsignatis relatoriarum.

Secundarum siquidem litterarum nobilium Mich. Sámsondi et alterius Mich. Makfalvi canc. nrae majoris scribarum et juratorum notariorum, hominum tanquam nrorum, super attestatione et inquisitione quadam confectarum et emanatarum relatoriarum superscriptio talis est. Illmo ac cels^mo principi dno dno Georgio Rákóczy stb.; ab alio autem latere exteriori scriptum erat: anno 1638. apertae per Martinum Arkosfalvi secretarium, interior autem continentia hoc ordine sequebatur:

Ill^me ac cels^me princeps stb. Fidelium stb. Vestra no-

verit ill^ma^ Cels. nos litteras ejusdem attestatorias pariter compulsorias pro parte et in persona gen. d. Joannis Sái de Póka causarum Cels^nis^ V^rae^ fiscalium in Transylvania dir toris confectas et emanatas, nobisque inter alios Cels^nis^ V fideles et humiles servitores in eisdem litteris conscriptos p ceptorie sonantes et directas, summo honore debitaque c subjectione recepisse. At nos eisdem in omnibus, uti tenem obedire et satisfacere volentes in hoc anno praesenti 1638. c vero septima mensis Julii possessionem Szent Erzsébet c sequenterque domum strenui Stephani Thordai judicis jur ejusdem possessionis Szent Erzsébet, sedeque Siculicali Udv hely existentem habitam accedendo, testes infrascriptos vig earundem literarum Cels. Vrae nostri in praesentiam citat exacto prius ab unoquoque firmissimo sacramento jurame juxta utrum examinavimus, quorum fassio sic sequitur:

Primus testis agilis Michael Gal annorum 40 jura examinatus fassus est hoc modo:

Tudom azt nilván, hogy Péczi Simon uram ő nga sz batos valláson vagyon, az több szombatosoknak is penig alatt az falu végin egy kőháznál tart sÿnogogát, ott olvas nekik szombat napokon; hogy gyermekét, háza népét kön metéltette, avagy penig megkereszteltette volna, ezt is n láttam, sem penig nem hallottam, az úrvacsorájával is ho valaha élt volna, én nem láttam s nem hallottam, az miatyá kat is hogy elmondta volna én *(így!)* hallottam. Azt tudo hogy az szombatot ülli meg, noha mindazáltal az jobbágyokk is vasárnap nem dolgoztatott. Disznóhúst és egyéb Mojses c remoniáiban megtiltott eledeleket nem eszik, húsvét innepéb kovásztalan pogácsával él; az deákok tanítását az mi illeti, é nem hallottam, hogy válogatást töttek volna, ki maga vallásá volt s ki nem, hanem az ki jött, akármi valláson való volt, eg aránt tanított.

Secundus testis agilis Paulus Jakabfi ann. 25. juratu examinatus; 3. testis agilis Georgius Moises ann. 28.; 4. test nobilis Simon Gál, servitor magn. d. Simonis Péczi ann. 28 5. testis nobilis Mich. Gál ann. 35.; 6. testis agilis Step Máthé ann. 30.; 7. testis agilis Georgius Pál ann. 45.; 8. test agilis Michael Thorda ann. 50.; 9. testis agilis St. Thor ann. 50.; 10. testis agilis Petrus Bartha ann. 60.; 11. test agilis Joannes Gál ann. 50.; 12. testis agilis Lad. Kovác ann. 23.; 13. testis agilis St. Thorda, judex juratus ejusde possessionis Szent Erzsébet. ann. 50. de dicta Szent Erzsé citati jurati examinati fatentur, uti primus testis. 14. provid Joannes Cziere a. 80.; 15. testis providus Petrus Barrabas 50.; 16. t. providus Nicolaus Péter, a. 60.; 17. t. provi

Mich. Pap a. 80. addit: hogy hallotta mikor az miatyánkot elmondta Péczi Simon uram; 18. t. providus Georgius Cziere a. 40.; 19. t. providus Steph. Gál a. 28.; 20. t. providus Valentinus Vinczelér a. 60.; 21. t. providus Martinus Béres an. 50.; 22. t. providus Mart. Kis a. 60.; 23. t. providus Steph. Paar a. 50.; 24. t. providus Andreas Lőrincz a. 25.; 25. testis providus St. Buni a. 50.; 26. t. providus Mich. Czionk a. 75.; 27. t. providus St. Crassai a. 20.; 28. t. providus Georgius Crassai a. 28.; 29. t. providus Mart. Buni a. 30.; 30-mus testis providus Thomas Anderko a. 30.; 31-mus t. providus Matheus Kőmives a. 40., jobbagiones magn. d. Simonis Péczi de Szent Erzsébet et omnino in eadem possessione Szent Erzsébet residentes et commorantes citati jurati et examinati fatentur, sicut primus testis. 32. testis providus Joannes Kőmives a. 40 jobbagio ejusdem dni Simonis Péczi hoc addit:

Láttam hogy maga Péczi Simon uram az gyermekének az úrvacsoráját feladta s maga is felvötte magától olyan formán, mint az mi papjaink adják, de kenyérrel-é, pogácsával-é, azt nem tudom, in reliquis sicut primus testis.

33. testis providus Thomas Barrabas a. 45. jobbagio ejusdem Simonis Péczi hoc addit, hogy ő hallotta mástól, hogy az úrvacsoráját feladta gyermekének Péczi Simon uram, in reliquis sicut primus testis. Közönségesen vallják azt, hogy azelőtt tartottak más religión levő papot is az faluban, de az mostani szombatos, és Péczi Simon uram akarati ellen nem hozhatnak mást helyében, schola mestereket penig alternatim tartottak, az mikor jót kaphattak, mind szombatost s mind unitariust, az mostani is szombatos. Cujus quidem receptae fassionis et attestationis nrae seriem per nos factam et celebratam eidem ill^mae Cels^ni V^rae sub sigillis nris et fide nra mediante rescripsimus. Eandem stb. Datum anno, die locoque supranotatis. Ill^mae Cels^nis V^rae humiles fideles servitores Michael Samsondi mp. et Michael Makfalvi Cels^nis V^rae cancellariae majoris scribae et jurati notarii ad praemissa specialiter transmissi mp. duobus eorundem sigillis ab extra in dorso earundem in cera viridi inclusive obsignantibus relatoriarum.

Quibus exhibitis et praesentatis licet incatto litteris etiam nris evocatoriis et certificatoriis ita intra se exprimentibus personaliter et non per procuratorem suum coram nobis comparendum et ad requisitionem actoris de jure respondendum fuisset, idemque incattus legitime proclamatus personaliter nram in praesentiam non venisset, Nos tamen ad intercessionem dictorum dominorum nobilium electorum consiliariorum nrorum nobis propterea factam ex mera gratiae nrae plenitudine causam praesentem in ulteriorem 13-um videlicet diem mensis

praenotati committendam et ventillandam differentes eiden catto indulgendum et annuendum duxeramus, quatenus per curatores suos legitimos, si quos habuisset constitutos, pro denotato in dilationis termino ad acquisitionem praefati d toris nri plenarie respondendi haberet potestatis facultа Praenotatis igitur 12-o et subsequenti jam dicti mensis di congruis videlicet horis praescriptae congregationis incat antenotatus director noster nram et dictorum consiliario necnon juratorum sedis nrae judiciariae assessorum ac ı lium electorum in praesentiam venturum et super praen responsurum coram nobis stando expectavit, idem tamen i tus dictae congregationis diebus et horis legitimis expec nrum judiciarium in conspectum ad praescriptam direc acquisitionem responsurus non venit, sed neque post speci nram gratiam modo praeallegato in praemissis sibi a ı clementer concessam per procuratores legitimos contra ı nominatum directorem sese defendi curavit, in totali act et acquisitione ejusdem actoris sese convinci et aggra permittendo. Supplicatum igitur nobis extitit nomine et in ı sona saepedicti directoris debita cum instantia humili quatenus nos circa praemissa judicium et justitiae compler tum elargiri et impendere dignaremur. Verum quia prou praemissis informabamur praefatus director noster saepenc natum Simonem Péczi incattum absentem ob exercitium prc sionis Judaicae publicis regni constitutionibus et sancitis modernis, quam superioribus, praedecessorum nrorum pri pum temporibus superinde editis et stabilitis proscripta prohibitae, juxta tenorem et continentiam litterarum prae ptarum jam fatorum nobilium Mich. Sámsondi et Georgii T jai relatoriarum, tenoremque et continentiam aliarum litera nrarum evocatoriarum et certificatoriarum in sese exprir tium et complectentium. medio eorundem hominum vide nostrorum rationem de praemissis redditurum sufficienten conventum praenotatum pro ventillandis praenarratis casi communi dominorum regnicolarum nrorum assensu et su gio ad primum diem mensis Julii praeexpediti in oppido Deés celebrandum promulgatum, modum et formam legiti evocationis observando nram et praescriptorum electo regni nobilium consiliariorum et juratorum sedis nrae ju ariae assessorum in persona ammoneri et certificari c visse, Idem tamen incattus instando praescriptae congregati modo praescripto indictae termino ac nobis unacum jam d praesidente, consiliariis nris, electis nobilibus juratisque s nrae judiciariae assessoribus, magistrisque nostris proth tariis pro tribunali ad faciendum in praeallegatis judic moderativum consedentibus, legitime proclamatus juxta

dum evocationis personaliter venire et ad actionem acquisitionemque jam tocies dicti directoris nri respondere posthabuisse. Nosque ad singularem dictorum dominorum procerum et magnatum consiliariorumque nobis propterea factam intercessionem causam praesentem eo tum ulterius definiendam praenotatum in terminum dilationis rejiciendo, quo etiam per procuratores, si quos haberet legitime constitutos, respondere posset, eidem incatto clementer indulsisse, eodemque dilationis termino sibi a nobis gratiose concesso adveniente, incattus neque per procuratorem suum contra impetionem directoris ex adverso sese defensurus causae suae superintendisse, sed sese in totali actione et acquisitione actoris sese convinci et aggravari permisisse, comperiebatur manifeste. Propter quod nos priorum nrorum praedecessorum principum, qui videlicet ferventissimo studio publicis et firmissimis constitutionibus de superinde editis Judaicam superstitionem, quo receptae quatuor religiones aliis exoticis et nova le(ge abro)gatis proscriptis pacatiori consisterent in statu neque importuno et exoletis labefactarentur ceremoniarum solennitatibus, procul arcere, quin imo omnes praescriptae sectae sive schismatis authores et applausores toto penitus regno exterminari, eliminari definivissent, exemplis moti, tum vero sincera religione ad id inducti, articulis dominorum regnicolarum exinde conscriptis illese observatis, praetactam Judaicam professionem doctrinae evangelicae receptisque religionibus praejudicantem tollere et extinguere satagentes, saepe nominatum incattum absentem, ut sic singulari quodam exemplo alii etiam jam sopitum Judaismum refricare redintegrare volentes ab hujusmodi innovationibus desisterent, veramque ac patriam sequerentur religionem, in nota perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitis et omnium bonorum ipsum incattum proprie et praecise concernentium, ubilibet intra ditionem nram in quibuscunque comitatibus, vel vero sedibus Siculicalibus adjacentium ac proprietatis eorundem, bonorum insuper universorum mobilium et immobilium qualicunque nominis vocabulo vocitatorum, ipsum eundem similiter poprie ac praecise concernentium, convinci et aggravari debere, nobis ac consiliariis nris et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus ac reliquis dictis dominis nobilibus electis tempore exhibitionis praeinsertarum literarum et discussionis causae praesentis una nobiscum in judicio constitutis et existentibus concernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro ac sana deliberatione superinde assumta, ipsum eundem incattum in totali actione et acquisitione directoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis, hoc est ammissione capitis et omnium bonorum, mobilium pariter et immobilium, ubivis intra ambitum hujus regni nri, in quibuscunque comitatibus, seu sedibus Si-

culicalibus existentium habitorum, ipsum solum proprie ac praecise concertentium, inhibitione, contradictione, repulsione ejusdem incatti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante convincendum, aggravandum judicialiter decrevimus et commisimus, prout convictum et aggravatum decernimus et committimus per praesentes. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim vos simul, vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum [bonorum] ac jurium possessionariorum haereditatumque Siculicalium dicti Simonis Péczi, ubivis intra ambitum, ut praetactum est, hujus regni nri, in quibuscunque comitatibus, seu sedibus Siculicalibus nra sub ditione existentium habitorum, ipsum Simonem Péczi solum proprie ac praecise concernentium, vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, universa ejusdem bona mobilia pariter et immobilia, juraque possessionaria, necnon haereditates Siculicales, ipsum solum ut saepe notatum est proprie ac praecise concernentes, occupetis et auferatis, occupataque et ablatas fisco nro principali annectatis, exclusis tamen juribus dotalitiis uxoris ejusdem incatti, necnon portionibus bonisque universorum filiorum et filiarum ejusdem nondum condamnatorum, jure perpetuo casu ex praemisso tenendas et possidendas, inhibitione, contradictione et repulsione incatti ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante. Et post haec vos seriem hujusmodi executionis vestrae, prout per vos fuerit expediendum, nobis terminum ad competentem fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in oppido nro Deés, die decima quarta mensis Julii anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

(P. H.) Lecta et extradata coram me Ladislao Czelhffei ill^{mi} dni dni principis Transylvaniae prothonotario.
Et coram me Stephano Kassay ill^{mi} dni dni principis Transylvaniae prothonotario. Correcta.

(Eredetije mely szakadozott s meg van rongálva, a vörösvári ltban caps. 20., fasc. 2., nr. 20.)

c)

1638. julius 15.

Vallon Borbála és Pécsy Judit notapere.

Rákoczy György cancellistáinak és Kolos, Torda, Fejér, Küküllő megyéknek és Maros és Udvarhely székeknek.

Elmondja marosvásárhelyi Borsos István és neje Vallon Borbála és Pécsi Judit Kisegrestői Angyalos Istvánné szombatosok vád alá helyeztetését a szombatos vallás miatt, a kik vissza nem térvén a határidőig s mindvégig sem a 4 bevett vallás valamelyikére — s a julius 1-ére hirdetett deési gyűlésre megidéztetvén, nem jelentek meg: »in nota perpetuae infidelitatis« elitéltettek, t. i. Borsos István feje és minden jószága vesztésére, az asszonyok pedig Borsos Istvánné és Angyalos Istvánné jószágaik elvesztésére itéltettek. S meghagyja a fejedelem, hogy a jószágokat foglalják le.

(Eredetije a vörösvári ltban. caps. 20., fasc. 3. nro. 13. et B.)

d)

1638. julius 15.

Pécsy Zsuzsánna és Krisztina notapere.

Rákóczy György Udvarhely közönségének és a perrel megbízott cancellistáinak (a nevek, mint Pécsi Simon itéletlevelében).

A Deésen tartott gyűlésen jul. 1-én tárgyaltatott volna a szombatosok ügye, de nem jelentek meg.

Vádlottak Pécsi Zsuzsánna, Kénosi Ferenczné és Pécsi Krisztina, Bögözi Farkas Ferenczné, a kikről bebizonyítván tanúk a »judaismust« és az ország határozata által meghatározott napra vissza nem tértek a bevett négy vallás valamelyikére, — elitéltettek: »in nota perpetuae infidelitatis«, azaz, asszonyok lévén, fejök megváltásáért minden birtokuk elvesztésére.

Megbízza a fejedelem azért azokat kiket Pécsi Simon ügyében, hogy birtokaikat foglalják le, gyermekeik és férjük részét kiválasztván.

Az elitélteknek fenmarad jogorvoslási keresetük a fiscas director ellenében a legközelebbi országgyűlésen.

(Eredetije a vörösvári lt. caps. 20. fasc. 3. Nr. 13.)

e)

1638, jul. 15.

A szombatosok notaperében ítélet.

Georgius Rákóczi dei gratia princeps Transylvaniae stb. delibus nris egr. et nob. Stephano Paállffi de Colosvar, requiori et Melchiori Huszti de eadem, tricesimatori Colosmonoriensibus, nobis dilectis, salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis die 12. currentis mensis Julii stante sc. conventu dominorum consiliariorum, magistror que prothonotariorum nostrorum, caeterorumque jurato: assessorum sedriae nrae, ac aliorum nonnullorum praecipuo: praestantissimorum delegatorum virorum ad 1. diem prae m. Julii in oppidum nrum Deés, communi universorum regn larum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hı eidem annexarum suffragio indicto, pro dirimendis inter re tae unitariae religionis professionis homines subortis con versiis, ac tollendo exercitio judaicae professionis, aliarum damnatarum haeresium, unacum fideli nro gen. Mich. Tl dalaghi de Ercse [*czím*, mint az 1638. jul. 14-iki actál egész »Petrus Thorma de Giroth«-ig] pro fideli nro egr. anne Sárosi de Poka causarum nrarum fiscalium in Tran vania directore, ut actore, ab una, ac nobilis Franc. Kénos eadem Kénos, pro circumspectis Stephano, Caspare et Joa Szabó Vásárhelyi, Daniele Literato alitas Vásárhelyi, anne Kállai et Catharina Beke foemina, circumspecti quon Stephani Géczi relicta vidua, inhabitatoribus et incolis nrae Colosvár, ut incattis, partibus ab altera, utrinque sufficienti procurationis mandato, juxta continentiam quarun litterarum nrarum evocatoriarum ammonitoriarum et certi toriarum pro parte ipsius directoris nri, contra annot incattos confectarum et emanatarum ac nobilium Step Miskei et Thomae Pávai, canc. nrae majoris scribarun juratorum, de curia nra per nos ad id specialiter trans sorum, superinde relatoriarum notariorum in figura judici comparendo, idem procurator dicti directoris nri, contra dem incattos proposuit eo modo: Qualiter universi statı ordines trium nationum regni nri Transylvaniae et par Hung. eidem annexarum, tam praedecessorum nrorum pr pum Transylvaniae, quam etiam principatus nri tempor exercitium judaicae professionis, extra quatuor ab ant receptas et admissas religiones, iteratis vicibus editis cons tionibus publicis prohibuissent et interdixissent; nihilom tamen praenotati incatti posthabitis et contemptis freq tibus publicis regni constitutionibus publice damnatam pr sionem exercuissent, atque etiamnunc exercerent, nequ terminum in publicis regni constitutionibus praefixum a c nata haeresi, judaica utpote professione ad aliquod ex p scriptis receptis et admissis quatuor religionibus rediissen contemptum et vilipendium publicarum regni constitutio manifestum: unde idem directoris nri procurator praeno incattos ob exercitium praenotatae damnatae haeresis, p sionis utpote judaicae, seorsim et singillatim juxta constitu

publicas dominorum regnicolarum, contentaque decreti, in nota perpetuae infidelitatis, hoc est perpetua amissione capitum et universorum bonorum mobilium et immobilium, exindeque proprietatis perpetuitatisque eorundem convinci et aggravari postulaverat. Quibus sic habitis praenotatus incattorum procurator excepta annotata Catharina Beke paria praenotatarum actionis litterarumque relatoriarum ad comprobandam directoris nri actionem productarum et exhibitarum a jure sibi dari postulaverat. Quarum quidem litterarum paribus praenotatis incattis ad tertium usque diem eisdem concessis, causaeque ejusdem discussione ulteriori in diem 13. ejusdem m. Julii translatis, inciderat. Qua adveniente ac nobis iterum ut supra cum praenotatis praesidente et consiliariis, magistrisque nris prothonotariis ac juratis sedriae nrae assessoribus, aliisque nonnullis praecipuis delegatis jurisperitis viris iterum pro tribunali consedentibus, causamque praemissam assumentibus, antelatus incattorum procurator allegaverat in hunc modum:

Quod edictum istud et constitutiones dominorum regnicolarum publicae, de non exercendo judaismo, ad notitiam ipsorum hactenus haudquaquam devenissent, neque in medio ipsorum superintendens receptae unitariae religionis exercitium professionis judaicae publice prohibuisset. Ob hoc ad resipiscendum et conversionem certum aliquem terminum incattis dari efflagitaret. Hoc animadverso praetitulatus directoris uri procurator subintulerat in causam, quod praenotati incatti ad resipiscendum satis temporis habuissent. Ex quo autem ipsimet faterentur, sese hactenus in judaica professione perstitisse et nunc quoque persistere, ob hoc eosdem incattos in poenam praedeclaratam incurrere a jure exoptaret. Quibus sic habitis postularunt tandem praenotatarum partium procuratores per nos in praemissis suis in principalibus juris aequitatem, justitiaeque complementum elargiri. Unde nos habito et assumpto superinde praefatorum praesidentis, consiliariorum, magistrorumque prothonotariorum nrorum ac juratorum sedriae nrae assessorum coeterorumque praecipuorum jurisperitorum virorum ad id delegatorum nobiscum in discussione et examine praesentis causae constitutorum et existentium, consilio praematuro et sana deliberatione, nolentes antelatorum incattorum hujusmodi damnatas hereses, professionem utpote judaicam simpliciter et impune pertransire, ne et alii ab impunitate hujusmodi judaicam professionem exercendam contemplati, ad hujusmodi professionem detestandam, haeresimque abominabilem exercendam animum sumere praesumant, quin potius poenalis eorundem afflictio alios etiam quoslibet ab hujusmodi professione detestanda retrahat et restringat, coeteris-

que cedat in exemplum terribile. Ob hoc quoniam ips
incatti faterentur hactenus sese in judaica professione pe
tisse et nunc quoque in eadem persistere, solummodo ten
ad resipiscendum sibi dari postularent, sed quoniam te
num conversionis per universos regnicolas in publicis eorun
constitutionibus praefixum transgressissent: ideo memor
Stephanum, Casparum et Joannem Szabó Vásárhelyi, Da
lem Literatum alias Vásárhelyi, Joannem Kállai et Cath
nam Beke incattos juxta contenta publicorum articulor
universorum statuum et ordinum trium nationum regni Tr
sylvaniae et partium Hung. eidem annexarum contenta
decreti in praescripta poena notae perpetuae infidelitatis
petua, sc. amissione capitum et universorum bonorum, exce
Catharina Beke, quae in emenda capitis solummodo con
citur, tam mobilium sc. et immobilium seorsim et singilla
exindeque proprietatis perpetuitatisque eorundem bono
ubivis et in quibuscunque comitatibus et locis hujus regni
Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum existenti
ipsos solos proprie et praecise concernentium, ac contradicti
inhibitione et repulsione eorundem incattorum ac alio
quorumlibet praevia ratione non obstante, fisco nro applica
rum convictos et aggravatos fore decrevimus et commisi
decernimusque et committimus per praesentes. Quocirca v
harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus ac
tis praesentibus statim vos simul vel duo vestrum sub oner
alias in talibus observari solitis, ad facies universorum b
rum et haereditatum, portionumque, si quae fuerint, pos
sionariarum annotatorum Stephani Szabo Szombatos, Casp
et Joannis Szabó Vásárhelyi, Danielis Vásárhelyi Liter
Joannis Kállai, Catharinae Beke incattorum convictorum
vis et in quibuscunque locis intra ambitum regni hujus
Trans. et partium Hung. eidem annexarum existentibus h
tarum, vicinis et commetaneis, filiis et filiabus, uxoribus
eorundem universis, inibi legitime convocatis et praesent
accedendo eadem universa bona, mobilia et immob
praenotatorum incattorum convictorum ipsos solos propri
praecise concernentia, excisis de eisdem porcionibus parti
que consortum, filiorum et filiarum, occupetis et aufer
occupataque et ablata fisco nro, contradictione, inhibitio
repulsione memoratorum incattorum convictorum ac alio
quorumlibet praevia ratione non obstante, perpetuo possid
applicare, tradere et assignare; occultatores vero, si qui
rint, dictorum bonorum et rerum mobilium, eademque bo
admonitionem vestram reddere et producere recusaverint
cetis eosdem ad proxime celebrandum terminum ubivis

tus post harum et hujusmodi ammonitionem vestram affuturum, nostram et praedictorum dominorum consiliariorum nrorum magistrorum item protonotariorum caeterorumque juratorum assessorum et aliorum nonnullorum praecipuorum praestantissimorum ad id delegandorum jurisperitorum virorum in praesentiam, rationem hujusmodi occultationis et non productionis rerum mobilium reddituros efficacem. Et post haec vos hujusmodi bonorum confiscationis et occupationis totiusque negotii seriem inibi peragendi, prout per vos fuerit expediendum, nobis ad 15. diem ultimi diei executionis praemissorum legitime perdurando, referre vel rescribere modis omnibus fide vestra mediante debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis. Datum in oppido nro Deés, die 15. m. Julii a. d. 1638.

Lecta et coram me Ladislao Czehffey prothonotario extradata.

Et coram me Stephano Kassai ill^mi^ dni
(L. S.) dni principis Transylvaniae prothonotario.

(Eredetije az erd. kincstári levéltárban C. fasc. 293.)

f)

1638. jul. 16.

Ítélet a szombatosok nótaperében.

Literae sententionales ad cancellaristas et alios quosdam nobiles contra Judaizantes et earundem subsequens exécutio in dorso instar signaturae.

Georgius Rákóczy stb. Fidelibus nris egr. et nob. Martino Incze, Thomae Páwaÿ, Mich. Makfalvi, Joanni Ákosfalvi, Georgio Pünkeosdi et alteri Georgio Zigethi, Franc. Pásztóhi, St. Miskei, Franc. Ztrucz, Mich. Uzoni et alteri Mich. Sámsondi, Georgio Thorjai, Joan. Kászoni majoris, — Joanni Kendi, Nic. Varsóczi et Mich. Pulyoni minoris cancellariarum nrarum scribis et juratis notariis, necnon vicecomitibus, judicibus, vicejudicibusque nobilium com. Albensis Transylv. et Hunyadiensis, et Michaeli Siklósi et alteri Mich. Barsi de Alba Julia, nobis dilectis salutem et gratiam nstram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno praes. 1638. die vero 13. Julii instante sc. congregatione nonnullorum dnorum nobilium, communi regnicolarum nrorum trium nationum Transylvaniensium et partium Hung. eidem annex. suffragio et assensu electorum ad 1. diem praescr. m. Julii in oppido nro Dees ex edicto nro celebrata, ad quam utputa congregationem certae quaedam controversiae inter unitariae professionis homines

exortae, dirimendae, ac causae, factum haereseos Judaicae ex publicis dictorum regnicolarum constitutionibus sancitis, iteratis vicibus proscriptae et prohibitae, necnon blasphemiarum per diversos calumniatores in contemtum divinae majestatis, honorisque prolatarum, tollendarum, tangentes et concernentes a nobis et praetactis nobilibus electis, consiliariisque nris definiendae et determinandae prorogatae fuerant, unacum fidele nro gen. Mich. Tholdalaghi de Ercse (*czím*), magistrisque nris prothonotariis et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus, pro faciendo causantium judicio moderativo in eadem sede judiciaria nra pro tribunali consedentibus; egr. Petrus Thorma de Giroth pro egr. Joanne Sárosi de Poka (*czím*), ut actore ab una, ac gen. dna Sophia Kendeffy gen. quondam Pauli Keresztessi de Nagy Megyer, velut incatta partibus ab alia, nobilis Andreas literatus Dalliai, utrinque cum sufficienti procuratoria constitutione nram et praescriptorum dnorum nob. electorum consiliariorum nrorum, juratorumque sedis nrae jud. assessorum magistrorum item prothonotariorum nestrorum exsurgendo in praesentiam, dictus actoris procurator contra praenominatam Sophiam Kendeffy proposuit eo modo:

Quod licet superioribus temporibus universi status et ordines regni trium nationum Transylvaniensium et partium Hung. eidem annex., tam praedecessorum quam principatus etiam nri temporibus, exercitium Judaicae professionis extra quatuor ab olim receptas et admissas religiones iteratis vicibus editis constitutionibus prohibuissent et interdixissent sub poena decreto contenta; nihilominus tamen praefatis praetacta Sophia Kendeffy incatta postpositis et contemtis publicis regni constitutionibus, Judaicae professioni, poenam contentam decreto expressam minime reformidando adhaesisset et quoad praeseq etiam adhaereret, neque ad terminum publicis praescriptis regni constitutionibus praefixum a damnata haeresi Judaica ad aliquam de praescriptis jam receptis quatuor religionibus rediisset, in manifestam praescriptarum constitutionum periclitationem, ob hoc, si juri consentaneum foret et aequitati videretur, idem actoris procurator praefatam dnam Sophiam Kendeffy in redemptione capitis ac omnium bonorum mobilium et immobilium, ipsam proprie et praecise concernentium, perpetua ammissione a jure convinci et aggravari postularet. Et huju modi propositione praemissa idem procurator actoris universa documenta sua probabilia, quae vid. ab eodem in comprobationem assertionis et acquisitionis contra dictam incattam directe et institute collecta fuerant, nro judiciario produci curavit examini; in contrarium etiam documenta ab incattis in destructionem propositionis suae exhiberi et praesentari post

laudo; procurator vero incattae antelatus ad seriem praescriptorum documentorum contra eosdem incattos ab actore reportatorum nihil aliud respondit, nisi quod ipsa ex ignorantia animi sui, praedictae haeresis Judaicae professioni adhaesisset, neque documenta pro expurgatione et defensione ejusdem sufficientia produxit, sed poenitus succubuit. Supplicatum igitur nobis extitit superinde debita cum instantia humilime, quatenus nos ac praefati nobiles, electi consiliarii juratique sedis nrae jud. assessores, judicium et justitiae complementum impenderemus et administraremus. Verum quia, prout ex praemissis informabamur, antenominatus director noster praefatam dnam Sophiam Kendeffi modum et formam legitimae evocationis observando medio nobilium Francisci Pribek, canc. nrae majoris scribae et jurati notarii et Nic. Romoz de Onczolifalva, alterius supremi judlium com. Hunyadiensis, hominum vid. nrorum in aliis literis nris praeceptoriis evocatoriis et certificatoriis nobis et praescriptis nris consiliariis sedis nrae judiciariae assessoribus magistrisque nris prothonotariis et nobilibus electis in judicio constitutis specifice denotatorum propter exercitium Judaicae professionis, publicis regni constitutionibus et sancitis superinde editis exterminatae, proscriptae et prohibitae in praenotatum conventum toties dictorum nob. electorum, pro controversiis inter eosdem unitariae professionis homines, uti praetactum est, exortis dirimendis, necnon causis factum blasphemiarum a diversis calumniatoribus in despectum divini numinis prolatarum, ex praescriptis schismatis Judaici cum publicis et sancitis regno nro eliminari, tangentibus et concernentibus, determinandis communi regnicolarum nostrorum assensu et suffragio ad primum diem m. Julii in oppido nro Dees celebrari promulgato, rationem Judaicae professionis ejusdem incattae reddituram efficacem, ammoneri et evocari fecisse, ac eadem congregatione instante, nobisque una cum dictis consiliariis nris, praesidente, magistris prothonotariis et nobilibus ad praemissa tollenda electis pro tribunali sedentibus, jam dictus directoris nri procurator, contra memoratam Sophiam Kendeffy, taliter et eo modo proposuisse: Quod licet praescripta professio Judaica nostro et praedecessorum nrorum principum temporibus diversis constitutionibus, iteratis vicibus confirmatis regno nro exterminata fuisset: nihilominus tamen praelibata dna incatta eidem damnatae heresi adhaesisset: Et hac propositione praemissa eandem incattam in emenda capitis, *idest* redemptione, et perpetua amissione bonorum universorum, *ipsam* eandem proprie et praecise concernentium, convinci et aggravari postulasse, insuper documenta sua contra eandem *pro* verificatione actionis et acquisitionis suae collecta, nobis

in judicio constitutis exhibuisse, et ex adverso contraria etiam documenta, si quae habuisset, ab incatta, pro sui defensione per procuratorem ejusdem produci petiisse; eadem vero dna Sophia Kendeffy (ad) meritum praenotatorum documentorum ab actore in judicium reportatorum nihil respondere praeterea potuisse, neque ulla documenta pro sui expurgatione et defensione produxisse, sed poenitus defecisse, comperiebatur manifeste. Propter quod nos etiam, priorum praedecessorum nrorum principum, qui vid. publicis constitutionibus superinde editis Judaicam superstitionem, quo receptae quatuor religiones aliis exoticis et nova lege abrogatis, proscriptis pacatiori consisterent in statu, neque exoletis labefactarentur ceremoniarum solemnitatibus procul arcere; quin imo omnes istius sectae seu schismatis authores et applausores, toto poenitus regno exterminare et eliminare intendissent, exemplis moti; tum vero peculiaribus quibusdam pietatis et religionis respectibus eo adducti, eandem Judaicam professionem doctrinae apostolicae, receptisque quatuor religionibus, non consonantem, tollere et proscribere satagentes; memoratam quidem dnam Sophiam Kendeffy in emenda capitis seu redemptione, necnon universorum ejusdem bonorum mobilium pariter et immobilium, ipsam solam proprie et praecise concernentium, perpetua ammissione, inhibitione, contradictione, repulsione ejusdem incattae, et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, convictam et aggravatam judicando decrevimus, prout decernimus etiam per praesentes. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus vos statim simul, vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum bonorum praelibatae dnae Sophiae Kendeffy, ubivis in quibuscunque comitatibus, intra jurisdictionem nram existentium habitorum, ipsam dnam in causam attractam, proprie et praecise, uti praetactum est, concernentium, cum praesentibus accedendo, ibique vicinis et commetaneis eorundem universis legitime convocatis, universa ejusdem bona, qualicunque nominis vocabulo censita, exclusis tamen non convictorum aut eorum, qui praescriptae damnatae haeresi Judaicae non adhaesissent, si qui forent, portionibus exceptis, auferatis et occupetis, ablataque et occupata fisco nro principali annectatis; inhibitione, contradictione, repulsioneque dictae incattae Sophiae sc. Kendeffy ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante, jure perpetuo tenenda et possidenda. Et post haec vos seriem hujusmodi executionis vestrae terminum ad competentem fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis.

Datum in oppido nro Dees die 16. mensis Julii anno domini 1638.

(L. S.) Lecta correcta et coram me Ladislao Czeffeÿ prothonotario extradata.

Et coram me Stephano Kassai illmi dni dni principis Transylv. prothonotario mp.

Signatura executionis proxime praecedentis sententiae in dorso literarum facta.

Ao dni 1638. feria 2-da proxima post festum b. Mariae Magdalenae in castro Majalesd incepta executio. Capitulares Michael Barssÿ et alter Michael Siklossi. Item Michael Kornis de Kalan, vicecomes com. Hunyadiensis, Georgius Balinttffi de Losad et Joan Popa de Felső-Szállás, vicejudices com. ejusdem: executores; praesentibus etiam Volfgango Baczallari de Oláh Brette, Andrea Barcsay de Nagy Barcsa et Stephano Erdeo-Bényei de Szacsal. Vicini et commetanei nobiles Oppra Thoder, Stephan János, Bartha László, György Jovan, Kazan Banyasza, Farkas Péter omnino de Parros, Nic. Kis de Fejérvíz, Gabriel Kis vicejudex, Ladislaus László de Fejérvíz, Demetrius Balul, Petrus Bankull de Felső-Szállás. Providi Thoma Gyurka, Ztoÿka Barcsa, relictae viduae generosi condam Stephani Szerecsen de Felső-Zálláspataka, Margarethae nempe Nagymihály, Abram Braz de Malaesd, omnino jobbagio Joannis Mara alias Dancz de dicta Felső-Zálláspataka, Stephanus Balas, Michael Zeoczi [*Szőcs*] alias Balas de Felső-Zállás-pataka nobiles; Stephanus Vitan vicejudex de Bajesd. Providi item Majsze Ilka, Georgii Nagy, Oppre Czerna, Margarethae Nagymihali, omnino in Nuxora.

Ao. 1638. die 26. Julii in facie portionis possessionariae Magyar Brette et curia ibidem nobilitari ejusdem Sophiae Kendeffy existente, ibidem quoque capitularibus praenominatis, ac Joanne Kozoliai supremo judice nobilium com. Hunyadiensis altero praesentibus vicinis et commetaneis egregiis et nobilibus Volfgango Baczallari et Andrea Barcsai supradictis; providis Rusan László, Petrus Boka, Lupsa Rusan de Rus, egregii Andreae Pap de Nádasd, Joan. Lazar, Miklós Bora, Wancziul Bedeo Vonia, Jovan Opprinasz de Maczio, illustris comitis Petri Betthlen de Iktár etc. Sztancziul Muntian, Nicolai Keörmendi de Magyar Brette, omnino in Plop commorantibus.

Testimonium super excontentatione dotis et persolutione gen. dnae Sophiae Kendeffÿ, Keresztessianae.

Nos requisitores litterarum etc. Damus pro memoria per praesentes, quod nos literas dictae suae Cels^nis^ sententionales pro parte et in persona gen. Joannis Sárossi de Poka (*czím*), contra et adversus gen. dnam Sophiam Kendeffy, gni quondam Pauli Keresztessi de Nagy Megyer relictam viduam, velut incattam, ratione Judaismi publico regni statuto damnatae, emendam sive redemptionem capitis amissionemque omnium bonorum mobilium pariter et immobilium proprie et praecise concernentium ipsius dnae praefatae Sophiae Kendeffy personam in sede judiciaria suae Cels^nis^ emanatas et confectas, nobisque praeceptorie loquentes et directas honore et obedientia, quibus decuit recepimus. Quibus receptis nos tali suae Cels^nis^ mandato, uti et aliis omnibus humili fidelitate morem gerere et satisfacere cupientes unacum egr. Michaele Kornis de Kalán, altero vicecomite com. Hunyadiensis, nostros quoque homines (re ipsa ita exigente), duos simul nobiles nempe Michaelem Barssi et alterum Michaelem Siklossi socios, fratres et collegas nros, nro pro testimonio fidedignos ad executionem earundem literarum sententionalium rite et legitime paragendam duximus transmittendos. Qui tandem exinde ad nos reversi nobis unanimiter et concorditer sonoraque voce retulerunt, qualiter praenominatus suae Cels^nis^ homo praesentibus etiam nris testimoniis praefatis in hoc anno praes. 1638. feria 2-da proxima post festum Mariae Magdalenae ad faciem possessionis Malaesd, consequenterque castri ibidem ac comitatu praefato Hunyadiensi existentis habiti erga praenominatam dnam Sophiam Kendeffy vigore praespecificatarum sententionalium accessisset ac vicinis et commetaneis eorundem, vid. egregiis et nobilibus Volfgango Baczallari de Olah Brette, Andrea Barcsai de Nagybarcsa, Stephano Erdőbényei de Zacsal, Georgio Balintfi de Losad et Joanne Popa de Felső-Zállás, vicejudlium ejusdem comitatus. Theodoro Oppra, Joanne Steffan etc. etc. et Ladislao László, omnino de Fejérviz (ut supra in signatura habetur, describendi omnes praesente etiam per occasionem) egregio Joanne Kászoni de Alba Julia suae Cels^nis^ aulicae canc. scriba et jurato notario ac sedriae curiae Albensis jurato assessore, item providis etiam Demetrio Balul etc., Abrahamo Braz in Malaesd praefata Joannis Mara de Felső-Zallaspataka jobbagionibus ac aliis plurimis inibi legitime convocatis et praesentibus, dum executionem ibidem inchoare et peragere voluisset, unacum praefatis nris testimoniis mox et de facto ibidem praefata dna Sophia Kendeffy ac gen. Franc.

Keresztessi de Nagy Megyer deposito prius singillatim firmissimo juramento productis etiam quibusdam literis donationalibus asseruissent jam pridem inter ipsos divisionem in bonis dicti quondam dni Pauli Keresztessi celebratam fuisse, nec ulla bona et jura possessionaria ejusdem quondam Pauli Keresztessi quoquomodo eandem Sophiam Kendeffy concernere praeterquam dos, idest juxta contenta decreti fl. 33 hung. jure nimirum secundi matrimonii; productis igitur illis 33 fl. hung. idem Franc. Keresztessi ibidem coram iisdem eandem dnam Sophiam Kendeffy, novercam suam excontentasset et super dote satisfecisset. Quos 33 fl. unacum aliis omnibus bonis mobilibus et juribus possessionariis aviticis et quartaliciis ejusdem dnae, ipsam concernentibus, ad se recepisset et fisco suae Cels^ni^ aplicuisset et reportasset, praesentibus etiam semper nris testimoniis. Unde nos literas nras testimoniales super hujusmodi legitima executione juxta fidedignam praefatorum suae Cels^ni^ et nri hominum relationem emanari fecimus et extradandas duximus communi justitia et aequitate svadente legeque etiam permittente. Datum 16. die praescriptae executionis anno praefato 1638.

(Egykorú más. az orsz. levéltárban. Herczegszölösi protocolum 3. l.)

g)

1638. aug. 20.

A »Formula administrandi« elkobzása.

Ao. dni 1638. die 20. Aug. facta protestatio suae ill^mae^ principalis Cels^ni^ contra sequentem libellum. qui sic intitulabatur: Formula administrandi coenam dominicam; cui annexa est quarundam quaestionum ad eandem elucidandam spectantium solutio. Authore Valentino Radecio, ecclesiarum Transylvanicarum, unum deum patrem et filium ejus unigenitum Jesum Christum in spiritu sancto profitentium superintendente. Claudiopoli, typis Heltanis excudebat Georgius Abrugyi anno Christi 1638. coram me solo Michaele Siklyossÿ praesentibus etiam Daniele Beke alias Sepsi-Szentgyörgyi superintendente unitariorum, et aliis etiam duobus ejusdem farinae pastoribus Claudiopolitanis, nempe Petro Boldogasszonyfalvi et Paulo Cziehi instituta. Ennek az könyvnek in publicum kibocsátását ennekelőtte is prohibeálta volt urunk ő nga, mostan esmét ugyan cum protestatione prohibeálá ő nga az következendó diaetáig vagy terminusig, az mikor ő nga proponálja az tanács úrnak s revideáltatja, minthogy vagynak még

valami contrarietasok az könyvben: akkor deliberálnak felőle, ha ki kellessék-é bocsátani vagy nem? Ennek az könyvnek végében vagyon egy vespertina oratio is.

(Más. orsz. ltár Siklosi protocolum p. 6.)

XVI.

1638. jul. 27.

Rákóczy hadkészületi parancsa.

Georgius Rákoci etc.

Sples, mgnfci, generosi, egregii et nobiles fideles nobis sincere dilecti, salutem et gram uram. Az mint informáltatunk, az moldovai és havasalföldi vajdák egymás között veszekedvén, esmét hadi készületben vadnak, s talám táborban is akarnak egymás ellen szállani. Hallván azért szomszédságinkban az hadi apparatusokat, az moldovai vajdának is gonosz és ártalmas szomszédságát, fejedelmi hivatalunk kivánja kglmetekre országúl szorgalmatos vigyázásunkot. Melyre, hogy hasznosobban reá érkezhessünk, szükség Kegyelmeteknek is édes hazájának oltalmazására vigyázni és készen lenni. Minek okáért hagyjuk és serio parancsoljuk Kgltknek, ez levelünk vevén, annuentiánk szerint való lovasit és gyalogit jó hadi apparatusával, élés szekereivel, hópénzekkel minden órára oly készen tartsa, hogy az szükséghez képest, második parancsolatunk érkezvén Kglmetekhez, sem órát, sem napot nem várván, mingyárást megindíthassa, és oda bocsáthassa, az hova az szükség fogja kivánni, és tőlünk parancsolva leszen. Secus sub poena in articulis expressa non facturi. Datum in posessione Bogáth die 27. Julii 1638.

G. Rakoci m. p.

(Nemz. muzeum, Jászai collectio.)

XVII.

1638. julius. 27.

Melith Péter a nádorral az Erdélyből kapott híreket közli.

Illme Comes etc.

Servitiorum meorum etc. Idvösséges jóknak bőségével áldja isten Ngodat.

Ngod tizenkettődik írt válaszát nagy böcsülettel vettem, szép ratiókkal irott biztatását értem s megszolgálnom igyeke-

zem, ezutánis instantissime azont kérem Ngdtúl, mivel generalis uram ő ngától, válaszomat is igen ritkán vehetem, ily nagy dologban is etc. Ezeket ngos uram, mint ily szegelet körűlvött hástyákban én is szerény tudokozván jó akaró uraim atyámfiai és barátomtúl, kik által hasonlóvan értem, csak hogy tudom három ratiót kiván az török az complanálására, azok közt ez főbb, és az fejedelemnek is súlyosb, hogy az mi keresztyén istenfélő kglmes urunkra kivánnák az kardvonyást, az oda egyszer birott vármegyék vissza vételéből vevén eredetet, meo videre el is kell hidnem, mivel kevés vérontásokkal, mind határokat, birodalmokat és feles rabjokat, szaporították ezféle Erdélbűl származott ellenkezésbűl, mely földünkrűl is, némelyek nem szunnyadó szemmel néztek, talám mostan is. Kihez oly kedvetlen állapatját hallom az fejedelemnek ledni mind megirt két szerhez, hogy egyáltaljában csak az egy externom viszi azra, de viszont úgy is hallom, ha soha egyéb nem lehet, inkább veszi azt fel, mivel az religio dolgát szűntelen ingatják, kit szeme eleiben is téréngetnek némelyek igy, sapientis etc. Mindazonáltal én, az mennyire elmém s értékem, vénségem engedi, vigyázok. Tegnap is jövén katona onnét, ki ott volt, mikor Kővárból 18. hujus ebéd után kiment, Rumon nevő faluban hálván, onnét Deésre ment 19., az holott öt czigány kővel vert agyon egy kolosvári ötvöst, káromló ariánust. onnét 20. ment Kolosra, utjában előtanálván Maróti Györgyöt, igen vén arianus embert, kit elfutásáért megfogtak, ki Székely Mósessel is elfutott volt, de az megtért, keresztelkedett, miulta bujdosott. Mihent az fejedelem leszállott, mingyárt küldött az törökök eleibe, ott lett szemben Kolozson az budai vezér követével, 21., melyek hoztak két lovat, kuntárostúl, kaftánokat két török vitt, mely betakarván levén, talám mások is lehettek köztök. Az fejedelem is megajándékozta őket, az mint értette, az főnek tallért 300, másiknak 50, az lovasmesternek 30, két lovasnak nr. 10. Az vezérnek, az mint értette ugyan, feles és igen gazdag ajándékot küldött, mit, nem tudja; 22. expediálta az törököket, ebéd után, és maga is indúlt mindgyárt, Szóvátra ment hálnia, és vadászással mulatta magát, farkasoköléssel, úgy vált, jött vissza ő felsége híve, ezeket szemmel látótúl írhatom Ngdnak. Mostan Fejérváratt volna, Kékedi uramat ott temetteti el, kit sokan szánnak, igen elaprósodván ők is ez veszedelmes elaggott világ vége felé. Az mezei hadak Jenő és Várad felől, bement és quartélyokban szállottak, igen bágyadt lovakkal, az sok légybogár, és fű nemlétel miatt. Bujti (*igy*) István kapitánnal szemben is beszéllett, az katona is aztúl hallotta, értette azt is, hogy Kővárban, Szamosujvárban. Váraddá, kik két száznál többen vadnak, penitentiára vitték az

helyekben; az ariánusokban igérték megtérésre magokat, de meg nem engedtetett nekik, ezt is igy hallotta; most is Székel Móscsnek is egy szolgáját fogták meg Erdélyben, ki kémségbe járt. Ezekből mit itéljen és reménljen Ngod, bölcs elméje legyen rajta. Mivel én igy tanúltam hallomást, mind látást, meg kell írni, hogy idejében tudjon ember róla gondolkodni, de meg kezdek tanúlnom, mivel igen czirkálják az hiveket utánam, én pedig jobban akarnám, ha múlnék az gonosza, hogy sem ránk telnék, az bizonyos pedig, sem hallás sem látás hanem az meglétel, melyet kévánnak tőlem, én pedig Ng uram nem értem az erdélyi titkokat, azért ha szűnet irásom Ngdhoz, kérem alázatosan megbocsásson. mivel hű múlt szűvvel vagyok ezfélékért. Az ők flge szerencséjét m irták vala nekem is, az kiknek ilyet én is elébb irván, nem igen hiheték elsőbben el, de másodban érsek uram ők nga *is* irván, elhitték, jóakaróink örvendettek etc. Törös uram alá*jut*ván Ngod kegyelmes jelentése szerint, az katona rendet biztatván az ő flge rendelt fizetéssel, újúló szívvel láttam őket, *de ő* kglme elmenvén, higyje Ngod búsúlt elmével vadnak, felettébb való drágaságtól is félvén, mivel vetve keveset tehettek földünken, az tavalit igen elhordák, az kikeleten két forinton elment köbli, azért kérem Ngdat, kegyelmesen cselekedjék velünk, mivel nekem is csak akkor fizetnek, mikor katonámnak tudom fogyatkozásokat nyavalyásoknak, azért ne késlelje Ngod az fizetést. felette kérem. Kévánván isten soká éltesse Ngdat szerelmesivel együtt. Datum ex Szathmar die.... *(igy)* Julii anno dni 1638.

Illmae Dnis Vrae.

(saját kezével) servitor paratus et affinis
addictissimus

Petrus Melith m. p.

Saját kezével: Irásom után esék ily hírhallásom baráte túl. Váraddá ad 1. September várják az fejedelmet, az hor az fejedelem asszonyt Munkácsra eresztené, de másszor is destetett ő nga ilyen hírt, de elmulatá, talám ez is úgy les kíntelenség nem hozza.

Jegyzet: Egy egészen hasonló tartalmú levelet irt a kir melynek kelete jul. 27. Valószinü, hogy ez is az napon kelt.

Külczim: Illmo ac excellmo comiti dno Nicolao Esterházriae palatino stb.

(Nemz. Muz. Jászay-Collectio.)

XVIII.

1638. sept. 20—30.

Csernel és Pathay követsége a császárhoz.

a)

1638. septemb. 20.

Rákóczy megbízó levele.

Sacr. Caes. Regiaque Mttas dne dne clmme.

Accepi quidem literas binas Mttis Vrae Caes. ratione tutelae orphanorum illris ac magfici quondam dni comitis Pauli Rakoci fratris mei charissimi atque etiam bonorum eorundem orphanorum. Ad quas quidem literas non tantum rescribere, verum etiam certum meum et praecipuum familiarem e vestigio ad Mttem Vram Caesaream expedire constitueram. sed quia Mttas V. C. et R. de negotio tutelae iam dictae plenam a me informationem se habere velle insinuebat. ac ad eandem perficiendam nonnulla requirebantur, dum iis conficiendis laboro, interim familiaris meus praecipuus ad Mttem Vram Caes. expediendus gener. Georgius Csernel in morbum inciderat satis gravem. Quas ob causas demissa mea ad literas et nunciata Mttis Vrae Caes. in negotio tutelae responsio necessario differenda fuit. Quam quidem exigui temporis moram, quin Mttas Vra Caes. pro sua solita benignitate in meliorem sit interpretatura partem, nullus dubito. Nunc igitur iam certos meos homines generosum utpote et egrum Georgium Csernel de Csernelháza praecipuum meum familiarem, et Samuelem Pathai etiam familiarem meum, eodem in negotio tutelae ad Mttem Vram Caes. atque Regiam mitto; demisse Mttem Vram Caes rogans, dignetur eos nomine meo proponentes, et postulata mea humiliter repraesentantes exaudire; et quia postulata mea juribus regni innituntur, superaddito etiam clementissimo in me favore, ad illa se se benignissime resoluere. Conabor omni obsequiorum genere hac quoque in me praestitam Mttis Vrae Caes. gratiam devotissime promereri. Seruet deus Mttem Vram etc. Datum Albae Juliae die 20. mensis Septembris a. d. 1638.

Mttis Vrae Sacr. Caes. et Regiae

(saját kezével) studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoczy m. p.

Kívül: a czim s pecsét mint rendesen.

(Nemz. Muzeum Jászay-gyüjtemény)

b)

1638. sept. végéről.

Csernel és Pathay előterjesztése a császárhoz.

Sacr. Caes. Regiaque Mttas dne dne clmtme.
Humillimorum servitiorum nostrorum etc.

Binas Sacr. Caes. ac Regiae Mttis Vrae literas
tio tutelae orphanorum illmi dni quondam comitis F
koczi fratris sui charissimi illmus dnus noster prince
sylvaniae demisse accepit, necnon etiam ea intell
celsitudo, quae gen. Caspar Tassy camerae hung. Sce
tunc consiliarius, nomine Mttis Vrae Caes. ac Regiae
in eodem negotio, penes credentionales literas pra
Cupiebat sane sua Celsitudo ad literas et nunciata M
Sacr. ultro quantocius respondere; sed quia interim
intervenerunt distractiones, eam ob causam, talis su
sio hucusque differri debuit; quam quidem exiguam i
dendo moram, ut Mttas Vra Caes. et Reg. benignissi
ferre dignetur, Eandem demisse orat. Quoad tutel
timam dni principis fratris carnalis comitis Pauli
Rakoczi orphanorum, eorundemque bonorum, tametsi
sciret optime, ex legibus regni, defuncta praesertir
dicti fratris sui orphanorum, bonorumque eorundem, tu
se esse devolutam; quae quidem relicta ex beneplacito
suae Cels^nis^, in fratrem defunctum, in possessione
bonorum tollerabatur; ac proinde talem et orphanoru
norum eorundem tutelam optimo jure potuisse a
dere. Attamen ob respectum dignitumque aug. Mt
Caes. et Reg. (quam semper salvam esse cupit)
agere, ac id, quod alioquin etiam et ipsa natura, e
leges ipsi attribuerant, a Mtte Vra Sacr. obtinere
Verum postquam ad irternuntiorum suorum iterata
sasque instantias, literasque suas, eadem de re missas,
Mttis Vrae Caes. et R. resolutio longius protrahe
interim bona, proventusque nepotum suorum, ex par
moda administrantium provisione, in dies imminueren
cavendis ulterioribus orphanorum incommodis, offi
ministri eius, bona orphanorum apprehendere debueru
nequaquam in derogamen august. dignitatis et regiae
tatis Mttis Vrae Caes. et Regiae, sed quia et ipsa natur
nes leges patriae, adeoque legum patriarum peritis
virorum judicia, hac quidem in re, suae Cels^ni^ un
suffragabantur. Ad haec eam esse aequitatis et legu
Vrae Caes. et Regiae observantiam sciebat, ut si quis

debita cum demissione quod sua Cels. fecit, prosequitur, id loco offensae non sit habitura. Neque successioni suae Cels^nis^ legitimae, ac exinde immediatae subsecutae tutelae quicquam obstare possunt ea, quae dictus Caspar Tassy, loco impedimenti, proposuit. quanquam enim, per dei gratiam, a regno Hungariae abest sua Cels. in principatu Transylvaniae constituta, non tamen ipsi desunt officiales, et ministri fideles, industriique viri, qui uti bonorum ejus in ditione Mttis Vrae Caes. et Regiae existentes, ita etiam bonorum orphanorum nepotum ipsius accuratam fructuosamque habebunt provisionem; et siquid (quod tamen summo praecauebitur studio) ministrorum incuria, in bonis orphanorum, acciperetur detrimenti, damni accepti refundendi ampla satis suppeteret occasio, ex bonis suae Cels^nis^ in ditione Mttis Vrae Caes. et Regiae existentibus. Causas etiam, forte ratione bonorum orphanorum, emergentes perinde ac suas proprias procurandas, necnon etiam alia omnia, quae tutori legitimo de jure regni fraternoque amore incumbunt effectuanda, cumulatissime procuratura et effectura est sua illma Cels.. His Mttis Vrae Caes. et Regiae oculis, prudentissimoque et judicibus regni conformi judicio sic subjectis. Mttem Vram Caes. et Regiam sua Cels. demisse orat, dignetur eandem justis suis juribus, ac, quod natura ipsa, omnesque patriae leges, vel minimo cuilibet nobili de facto concedunt, eo libere uti permittere. Curam etiam et educationem ex fratre germano nepotum, jure et legibus regni postulantibus eidem concedere, quorum provisionem ea solicitudine est habitura, quam fraternalis in praetactos nepotes amor jure suo a sua Cels^ae^ exposcit. Pluribus hac in re tam plana, ac juribus regni obuia, apud Mttem Vram augsmam agere supersedet; unicum addit, nimirum successionis legitimae et indubitatae tantam esse vim, in legibus regni, ut ea tutelam orphanorum et bonorum eorundem quibuscunque remotionibus, imo ipsi etiam fisco regio praeripiat. In quo quidem tutelae negotio haec erant demisse Mtti Vrae Caes. et Regiae proponenda; super quibus benignissimam Mttis Vrae Scrmae resolutionem spe solitae in se clementiae Mttis Vrae Caes. Regiae, et benigno praesidio suffultus dnus princeps humiliter expectat. De caetero Mttis Vrae etc. etc.

Sacrmae Caes. ac Regiae Mttis Vrae

humillimi servitores
Georgius Chernel
et
Samuel Pathay.

Kívül: Memoriale ad sacr. Romanorum imperatoriam, Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regiam Mttem pŏrrectum hun lime, per introscriptos illmi dni principis Transylvaniae internuncios

(Nemzeti Muzeum, Jászay-Collectio.)

XIX.

1638. nov. 2—9.

Szombatos perek a beszterczei terminuson.

a)

1638. nov. 2.

Az unitarius zsinat ítélete.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transyl niae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum cor etc. Damus pro memoria per praesentes, quod nobis die cunda mensis Novembris in anno videlicet domini millesi sexcentesimo trigesimo octavo, instante scilicet termino celeb tionis iuditiorum octavi diei festi beati Lucae Evangelis proxime evoluti, ad quem utputa terminum universae cau dominorum nobilium Transylvaniensium ex publica eorund constitutione adiudicari solitae, per nos generaliter fuer prorogatae, unacum fidelibus nostris generosis Michaele Tl dalaghi de Erczie, consiliario ac in iudiciis in persona nos praesidente necnon capitaneo sedium siculicalium Marus Udvarhely, magistris item nostris prothonotariis, sedisque nost iudiciariae iuratis assessoribus, pro faciendo causantibus iud moderativo in eadem sede nostra iudiciaria pro tribu sedentibus, nobiles Stephanus Varsóczi de Kolosvar, pro fi nostro generoso Johanne Sárossi de Póka, causarum nos rum fiscalium in Transylvania directore, ut actore ab una generosa domina Barbara Kornis, generosi Petri Paczalai (sorte, Gregorius Radnothi de Colosvar, velut in causam attra partibus ab altera, utrinque cum sufficienti procurati mandato in figura iudicii nostri comparendo, dictus procur antelati actoris contra annotatam in causam attractam co nobis in iudicio exhibuit et praesentavit quasdam litt honorabilium Danielis Beke, superintendentis caeterorum seniorum et fratrum ecclesiae unitariae religionis in Tra vania existentium, ac totius synodi eorundem die unde mensis Augusti anni praesentis millesimi sexcentesimi, trige

octavi in possessione Düchő Szentmárthon confectas et emanatas; quibus exhibitis et praesentatis annotatus procurator incattae paria earumdem a iure sibi dari postulavit illisque eidem de iure concessis. Quarum quidem litterarum tenor sequitur hunc in modum: Daniel Beke Sepsiszentgyörgy superintendens ecclesiarum in Transylvania unitariarum, seniores et caeteri fratres ad diem undecimum Augusti anni millesimi sexcentesimi trigesimi octavi ad possessionem Dő-chőszenthmarton in domino congregati, damus pro memoria per praesentes, quod cum nos propter serias quasdam ecclesiarum nostrarum necessitates, ad diem et locum iam praenotatum convenissemus, extunc comparuerunt coram nobis egregius Johannes Sárosi de Póka, illustrissimi domini domini Georgii Rakoci principis nostri clementissimi causarum fiscalium Transylvaniensium director ab una, parte vero ab altera nobilis Gregorius Radnóthi de Adamos, legitimus procurator generosae dominae Barbarae Kornis, consortis generosi Petri Paczolai de Szentbenedek, coram nobis astantes utraeque partes iuxta continentias litterarum illustrissimi domini domini principis Transylvaniae adiudicatoriarum sententionalium die decima quarta mensis Julii anno praesente 1638. in oppido Deés confectarum et emanatarum, coram generali synodo nostra optarunt, ut questionem a sede iudiciaria illustrissimae suae celsitudinis ad revisionem generalis synodi nostrae reiectam determinaremus. Quibus sic exhibitis earundemque continentiis perlectis et serio pensitatis, unanimi voto de dubiosa hac questione ita deliberavimus, quicumque in iudaismo vel gentilismo ad christianam convertitur religionem ante omnia debet credere in Jesum Christum, deinde eandem fidem non tantum ore profiteri, verum etiam externis signis testari, ac proinde cum baptismus sit signum professionis christianae fidei, et scripta novi foederis pluribus exemplis testentur conversos ex iudaismo vel gentilismo ad christianam religionem protinus baptizatos fuisse Actorum 2. 8. 9. 19. 22. Ideo etiam hoc tempore iudaizans ad Christi fidem conversus, debet baptismum suscipere; sine enim baptismi susceptione iudaizans vere christianus censeri et haberi non potest. Unde consequitur acta in literis sententionalibus declarata non sufficere iudaizanti ad contestationem professionis receptae unitariae religionis sine baptismi susceptione. In cuius quidem deliberationis nostrae fidem consensum nostrum praebentes ecclesiasticum, utraeque parti iuxta deliberationem sedis iudiciariae praefati illustrissimi domini domini principis Transylvaniae ad reportandum sive ad octavarum sive vero comitiorum judicialium terminum primitus celebrandorum prae-

sentes litteras nostras authentico nostro sigillo futura pro cautela dandas duximus et concedendas. Datum in praedicta possessione Düchőszentmarthon die praescripta undecima Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo. Totius synodi nomine Daniel Beke Sepsiszentgyörgÿ superintendens m. p. Quas nos de verbo ad verbum sine diminutione et augmento variationeque sine omni transsumi et transcribi praesentibusque litteris nostris patentibus inseri verbotenus et inscribi faciendas iurium annotati in causam attracti uberiorem futuram ad cautelam necessariam, sub sigillo nostro iudiciali et authentico extradandas duximus et concedendas communi iustitia et aequitate svadente. Datum in civitate nostra Bistriciensi. die secunda mensis Novembris anno dominī millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

(A gróf Rhédey család levéltárából. Nemzeti Muzeum.)

b)

1638. november 8.

Paczolayné pere.

Rákóczy Györgynek Szentbenedeki Paczolai Péternė ellen szombatos vallása miatt hozott itélete.

A vádló a fiscalis director Pokai Sárossi János helyett Girothi Thorma Péter volt; a vádlottnak, Szentbenedeki Paczolai Péternének. Kornis Borbálának procuratora védője volt Kenossy Ferencz, a ki bizonyságleveleket mutatott elő védelmére, hogy az engedélyezett terminus előtt úrvacsorájával élt és disznóhúst evett s a szombat mellett a vasárnapot is ünnepelte, bár az unitárius vallásra csak a terminus lejárta után keresztelkedett ki — és kétséges lévén, hogy unitariusnak tekinthető-e, az unit. synodust határozták véleményadásra felkérni s így:

»decreveramus et commiseramus; super cujus quidem synodi ratione praeallegatae quaestionis determinatione partes praedictae in litteris superintendentis et aliorum ministrorum unitariorum ad tunc immediate subsecuturum judiciorum octavalium terminum aut vero conventum regnicolarum tunc primitus celebrandum judicium et deliberationem nostri in praesentiam reportare deberent et tenerentur, ut nos visis et intellectis iisdem, differentiam partes inter ipsas discindere valeremus. A quo quidem termino causa praemissa, sed et reportatio seriei judicii et deliberationis judiciariae synodi generalis ratione et praetextu praemissae quaestionis dubiosae ad

revisionem ejusdem synodi mediantibus aliis quibusdam litteris nris adjudicatoriis rejectae ad praesentem terminum celebrationis judiciorum octavi diei festi b. Lucae evangelistae novissime elapsi, ad quem utpote terminum universae causae fidelium nrorum dnorum nobilium regnicolarum Tranniensium factum tam brevium quam longioris processus judiciorum, meritum etiam causae judaizantium et calumniantium tangentes et concernentes ex publica eorundem constitutione adjudicari solitae per nos generaliter fuerant prorogatae dilative deveniente eoque instante ac nobis die 4. m. Nov. proxime praeteriti una cum gen. Mich. Tholdalagi de Ercse cons. nro stb. magistrisque nris prothonotariis et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus pro faciendis causantibus judicio moderativo in sede nra judiciaria pro tribunali sedenentibus nobilis Petrus Thorma de Giroth pro gen. Joanne Sarossi de Póka, causarum nrarum in Trannia fiscalium directore, ut actore ab una, ac egr. Georgio Radnothi pro praefata dna Barbara Kornis praelibati Petri Paczolay consorte cum procuratoriis litteris nostris, velut incatta partibus ab altera, juxta continentias quarundam literarum rev. Danielis Beke Szepsy-Szentgyörgyi, superintendentis eccl. in Trannia unitariarum, caeterorumque fratrum ejusdem et ministrorum in possessione Dwcheo-Szent-Marton vocata in generali eadem synodo ad diem 11. Aug. in anno praesenti 1638. proxime praeteritum indicta celebrata super deliberatione et resolutione dictae synodi praetextu quaestionis praenotatae de susceptione baptismi properae et dubiosae ad eandem synodum per vos rejectae, totius synodi ac ipsius superintendentis nominibus confectarum et emanatarum in figura judicii nri comparendo idem protonotarius directoris fiscalis nri easdem litteras patenter confectas ac unico sigillo ejusdem superintendentis ab infra in cera viridi obsignatas, manuque ejusdem superintendentis subscriptione roboratas nostrum judiciarium producere curavit in conspectum, quae quidem litterae determinationem, deliberationem et judicium praedictae synodi ratione praemissae quaestionis dubiosae taliter declarabant, quod quicunque ex judaismo vel gentilismo ad christianam convertitur religionem ante omnia debet credere in Jesum Christum, deinde eandem fidem non tantum ore profiteri, verum etiam externis signis testari. Ac proinde cum baptismus sit signum professionis christianae fidei et scripta novi foederis pluribus exemplis testentur conversos ex judaismo vel gentilismo ad christianam religionem protinus baptizatos fuisse, Actorum 2., 6., 9., 19., 22. Ideo etiam hoc tempore judaizans ad Christi fidem conversus debet baptismum suscipere, sine baptismi enim susceptione judaizans vere christianus censeri et haberi

non potest; unde consequitur acta in litteris sententionalibus declarata non sufficere judaizanti ad contestationem professionis receptae unitariae religionis sine baptismi susceptione.«

A vádlott tehát in nota perpetuae infidelitatis elmarasztaltatott és feje megváltásáért 66 frtot tartozván fizetni, minden javai elvesztésére ítéltetett.

(Ered. a vörösvári ltban caps. 2., fasc. 10. Nro. 14.)

c)

1638. nov. 9.

Pécsy Margit térítvénye.

Én Pécsi Margit az tekintetes és ngs Pécsi Simom uram leánya adom bizonyságúl mindeneknek ez levelem által, hogy az mint az én kglms uram ő nga az tekint. és ngs Rákóczy György mostani erdéli fejedelmünk etc. evocaltatott volt engemet is az ország articulusa szerént több fő emberek és asszonyok között némely arra rendeltetett bizonyos számú urak fő emberek és az táblabirái eleibe az zsidó ceremoniáknak némely részében való observálásáért és hozzám is feleltetett volt az törvény előtt directora által, az ide evocaltatott fűrendek és asszonyok közől sokakat immár fejének jószágának elveszésével meg is sententiázott az törvény, azt az súlyos sententiát nem akarván fejemre várnom, jó akaró uraim által könyörgésemmel megtalálván ő ngát az én kglmes uramat, hogy kegyelmességéből hadná le azt az törvént: ő nga tekintvén alázatos könyörgésemet az törvént lehadta.

Én is annak okáért igérem és kötöm arra magamat az nemzetes Tholdalaghi Mihály uram és asszonyom anyám Barrabási Kata asszony előtt, hogy valamely jószágok akármelyik székekben és vármegyékben lévők az én megnevezett atyám uram kezéből mostan azon czeremoniáknak követéseért törvény szerént kimentenek, mind azokban nekem valami successiom, igazságom leszen, vagy volna, ennek utána azokhoz az urunk ő nga kegyelmessége nélkül semmi jussomat közömet nem tartom s nem tartandom semmi üdőben. Hogy penig ezképpen állandóbb és bizonyosabb legyen s ő nga is inkább hitelt adjon neki, arra kérem ő ngát ezen levelemben, hogy valamikor isten nekem szerencsét ad és kezkenyőben leszek, ezen dologról való kötésemet asszonyember koromban is újabb levelemmel kötésemmel megerősítem és abban semmi változást vagy haladékot, vagy változást nem cselekedem, melyet hogy ha nem praestalnék s meg nem állanék, ezen törvény, az melyre

magam evocaltattam volt, fenmaradjon és álljon úgy, hogy ő nga akár országgyűlésén akár táblán s akár ő nga bölcs tanácsi előtt revideáltathassa, akkor valamikor akarja ő nga, kinek nagyobb bizonyságára a kezemet Tholdalaghi Mihály uramnak beadtam és az magam kezeirása alatt való pecsétes levelemet adtam ő ngának az én kglmes uramnak. Datum in civitate Besztercze 9. die Novembris 1638.

Pécsi Margit. (P. H.)

(Ered. Vörösvárott caps. 20. f. 3. nro. 16.)

d)

1638. nov. 11.

Pécsi Simonért való kezesség levél, melyet a nagyváradi káptalan Rákóczi György fejedelem kívánságára transumtumban kiad.

Nos Sigismundus Barchai de Nagy-Barcsa stb. [ugyanazok kik alant].

Damus pro memoria et in testimonium praesentes, quibus expedit universis, hogy az mint az elmúlt 1635. esztendőbeli generalis gyűlésben megújítván és confirmálván az nemes ország, annakelőtte az sidózó tévelygésben élő embereknek az négy recepta religiók közűl akármelyikre való megtérésekről tött végezésit és articulusit azon előbbi végezések szerint akkor is utólban bizonyos határt és napot is, u. m. azon 1635. esztendőben leendő immár penig elmúlt karácson napját rendelte és végezte volt megtérésekre való határnak, hogy valakik az sidózó tévelygést tartó emberek közzűl akkorra és addig az négy recepta religiók közzűl valamelyikre az sidózásból meg nem térnének, evocaltatván az fiscalis director által, azután a nap, avagy terminus után következendő elsőbb gyűlésre fejeket, jószágokat és minden ingó és ingatlan marhájokat, jovokat elvesztenék érette. De nem gondolván azzal, nagy sokan abban az tévelygésben való emberek közűl, nemcsak az elvégeztetett karácson napjára, hanem azután is meg nem tértenek az recepta religiók közzűl egyikre is, hanem azon sidozó tévelygésekben vakmerőképpen megáltalkottanak; kiknek evocáltatásokat holmi egyéb sulyos dolgok, gondok megakadályozván, előbb nem evocáltathattanak, hanem ez jelen való 1638. esztendőbeli generalis gyűlésre Fejérvárra; az mely gyűlésről is az nemes ország halasztotta volt egyéb terhes dolgok miatt azok causainak megláttatását, az unitaria religión kivűl az más három recepta religiókon való úr és főrendek közűl mind az három natióból, azon generalis gyűlésből az nemes országtól

az unitaria religión levők között annakelőtte indúltatott e
netlenségeknek elígazítására válogatott személyek ele
Deésre az akkor jövendő juliusnak első napjára, az hova
mikorra is certificatusok lévén, azon sidózó emberek törvéi
ott az egész válogatott úr és főrendektől s a tábla bíráit
ország végezési ellen cselekedett vakmerő engedetlensége
és recepta religiora való meg nem térésekért fejek, jószágo
részek szerint való minden ingó és ingatlan jovoknak elve
sén convincáltattanak és condemnáltattanak; kik között Sz
ersébethi ngos Péchi Simon is azon vakmerőségben taná
ván és az országtól praefigáltatott terminusig recepta relig
egyikre is az sidózó tévelygésből meg nem térvén, citáltato
azon sententiában esett volt, kiért őtet mi kgls urunk feje
münk ő nga az ő ellene pronunciáltatott és kiadatott sente
szerint maga személyében is fogság és tartóztatás alá tétet
jószágát, jovait is exequáltatván és elfoglaltatván, azol
fogva azonban volt dolga; mostan penig az mi megmor
kgls urunk fejedelmünk ő nga, böcsületes tanácsi, úri és e
rendeken való főfő hiveinek és nekünk is ő érette való alá
törekedésünkre könyörgésünkre megigérvén kegyelmesen e
dendő jó kezesség alatt elbocsáttatását s ez alább megir
részjószágának is bizonyos conditiók alatt való megadat
mi löttünk és vagyunk kezesek az mi k. u.-nak ő ngának E
Simon maga személyéért egy summában tiz ezer magyar f
tig, ez alább megírt mód szerint és conditiok alatt:

1. Hogy immár vénségére az igazságot isten kedve
is vele megismertetvén, abban állhatatos, tökéletes, nem
mutató leszen.

2. Sem titkon sem nyilván, szóval, írás, izenet és egy
által nem praktikál senkivel olyanokkal s oly dolgokban m
nem társolkodtatja s elegyíti, melyért derekas és helyes su
ciot is magára vonhatna, vagy szerezhetne.

3. Igaz tökéletes hazafia és az mi k. u.-nak ő ngána
olyan hive leszen, az ő nga hűsége mellett életét is elfogy
kész leszen, és ehez az mi több kévántatik, azt az mint az mi
ő nga szokta megformálván, ő nga Péchi Simon is praest

4. Az Erdélyország határán kivül sem az magyaror
partiumban, sem sohová ki nem megyen, ez országban szab
járása meneteli engedtetvén ő ngától, az hova szüksége ta

5. Valahonnan kezében levelek mennének, vagy tan
kozásokat értene, vagy embereket jártatnának, ki mind a
zának és a mi k. u.-nak is ő ngának is ártalmokra lenne, n
csak megjelenti ő ngának, hanem embereket megfogja, ő
kezében küldi, az leveleket az szerint és a dolgot is megjel

6. Az szenterzsébeti udvarházat ő nga az mi k. u.

egy faluban való jobbágyokkal, kiben vagyon jobbágy nr. 53, — ehez hozzá adván Szent Ábránt, kiben jobbágy vagyon nr. 5., sárdi portiot nr. 1., magyar sakodi portiot nr. 1., héjjasfalvit, melyben vagyon nr. 6., ki tészen in summa jobbagiones nr. 70. noha nem tartoznék vele, de fejedelmi kegyelmességből remittálván kegyelmesen Péchi Simonnak és feleségének Barrabási Katha asszonynak, hogy azokat életekig bírhassák. Azért Péchi Simon és felesége Barrabási Kata asszony tesznek le az mi k. u.-nak ő ngának ezer tallért, úgy hogy Péchi Simonnak és Barrabási Kata asszonnak holtok után azon summát letévén, vagy az fiscus, avagy a kinek ő nga az mi k. u. conferálná, haeresek és posteritások, avagy legatariussok tartozzanak felvenni és azon udvarházat, jószágot kezekből kibocsátani; ha penig életekben is azon udvarháznak, jószágnak proprietását valamely hívének el találná az mi k. u. ő nga conferálni, az statutiot pure engedik benne peragálni, míg bírják is az jószágot, addig is nem pusztítják, kevesítik, sem senkinek abban el nem adnak, idegenítnek, sem gondviseletlenségek miatt szánt szándékkal el nem vesztnek. Továbbá noha az fiscus minden jószágát igaz törvény szerint apprehendalta sententiával via juris Péchi Simonnak és non de necesse, mindazáltal az mi k. u. ő nga kévánságára, a hol ő nga akarni fogja, káptalan vagy mester előtt in perpetuum renuncial Péchi Simon, hogy semmi névvel nevezendő tulajdoníthatandó just magának, haeresinek, posteritásinak, vagy legatariusinak sem nyilván, sem titkon, az ő nga kegyelmessége nélkűl semmi jószágában fen nem tart. Mely conditiok szerint löttünk kezesek Péchi Simon személyijért az mi k. u.-nak ő nagyságának Barchiai Sigmond ezer forintig, ad fl. 1000. Mindszenthi Gábor ezer frtig, ad fl. 1000. Nemes Thamás ezer frtig ad fl. 1000. Daniel Mihaly ezer frtig, ad fl. 1000. Ughron Pál ezer frtig, ad fl. 1000. Apaffi Györgyné és fia Apaffi István ezer frtig, ad fl. 1000. Bagothai István ezer frtig, ad fl. 1000. Orbán Péter ezer frtig, ad fl. 1000. Thordai János stb. ad fl. 500, Kálnaki István ad fl. 500, Damokos Pál 500, Henter András, Székely Boldizsár, Miháczi Demeter és Kis Pál Bálint együtt és egyaránt 1000 frtig ad fl. 1000, Dersi Mihály 500, Menyhárt György 400, Veres György 100, Szép Antal 100, Vajda András 100, Gálffi Márton 100. Ugy hogyha ez előbb megírt punctok és conditiok ellen, vel in toto vel in parte vétene Péchi Simon, eo facto halál legyen a fején érette, és ha személye szerént mi kezesek őtet a mi k. u.-nak ő ngának kezében nem vihetnők, az előbb megírt tizezer frtot ezen szerint, az mennyi rész summáig mindenikünk kezes lött, ő nga a mi k. u. mi rajtunk kezeseken megvétethesse s jószágunkon csak simpli-

citer exequaltathassa, contradictione, inhibitione. repulsione nec ullis aliis juridicis remediis obstantibus, quoquomodo valentibus. Mely dolognak erősségére és bizonyságára adtuk a mi hitünk szerint íratott kezes levelünket ő ngának az mi k. u.-nak, kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítvén. Datum Bisztricii die undecima Novembris anno dni 1638.

Stephanus Apafi m. p. Ughron Pál m. p.
Székely Boldisár m. p.

Nos itaque stb. [a váradi káptalan záradéka.]

(Eredeti transumtum a vörösvári ltban capsa 20. fasc. 2. nr. 21.)

Jegyzet: Péchi Simon reversalisa megvan a vörösvári ltban még egy példányban a nagyváradi káptalan egy transumtumában.

XX.

1638. oct. 26.

A Rákóczy és Lupul rajda közt létrejött kiegyezés.

Nos Basilius Vajvoda dei gratia regni Moldaviae princeps et dominus haereditarius etc. Testimonium super eo, praesentibus nostris fidei litteris perhibemus: quod in anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto, superius elapso, meliora illustrissimorum bonae memoriae principum Moldaviae, praedecessorum nostrorum exempla imitati, insuper illustrissimi etiam et celsissimi principis domini Georgii Rakoci, dei gratia principis Transylvaniae, partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis etc. statim ab auspicato principatu nostro honorificam propensionem erga nos comperientes, ac ulteriorem quoque benevolentiam et tuitionem suae celsitudinis sperantes, bonis quibusdam conditionibus et modis confoederationem perpetuam cum sua celsitudine principali pepigeramus et iniveramus, firmas etiam superinde fidei litteras nostras suae celsitudini dando et assignando, acceptis a sua etiam celsitudine aliis similibus litteris ab eadem datis: *(l. a szöveget a Török-Magyarkori Á. O. III. k. 26. s köv. ll.)*

.... *A befejezés, mely ott hiányzik, így hangzik:* Ad harum porro superius scriptarum conditionum observationem, ac in omnibus partibus et clausulis sanctum et verum complementum vel impletionem, obligamus nos ipsos denuo ad veram fidem christianam nostram, honorem et animae nostrae salutem, ad omnes sanctos dei et beatissimam virginem Mariam. In cujus rei majus testimonium et robur dedimus hasce principales nostras fidei litteras, manus subscriptione et sigillo

nostro confirmantes. Datae Jassis in civitate nostra principali, die vigesima sexta Octobris, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

Basilius.

Kivül: (I. Rákóczi Gy. kezével:) Az mostani moldvai vajdának hitlevel*(ének)* de verbum *(igy)* ad verbum igaz pariája. Az levelek közzé kell tenni Patakon.

(Egykorú másolat a vörösvári levéltárban.)

XXI.

1639. maj. 1—20.

A Gyula-Fehérvárra hirdetett országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem primum mensis May, anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi noni, in civitate nostra Alba-Julia ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba-Julia ad diem 1. mensis May, anni domini 1639. indictis, celebratis conclusi.

Hogy az úristen Nagyságodat kegyelmes urunk szegény hazánkkal együtt mind ekkédig is csendes békességes állapatban megtartotta, és azon isten ő felsége Nagyságodnak erőt s egésséget szolgáltatott arra, hogy minket is egész országúl három nemzetűl ez mostani generalis gyűlésre, szegény hazánknak régi megrögzött törvénye szerint convocaltatott, dícsírtessék és áldassék az úristennek nagy neve érette. Könyörögvén ő szent felségének azon, hogy az úristen Nagyságodat boldog

szerencsés esztendőkig éltesse, megtartsa, és a Nagyság méltóságos fejedelemsége alatt szép csendes békességes á patjában szegény hazánknak gyakorlatossággal ilyen s gyűléseket celebráltathasson Nagyságod.

Articvlvs I.

Kapu szám után rendelt contributio.

Az mint azért Nagyságod kegyelmességéből intim propositiójában ez mostani előtte álló sok szükségeit, min fényes portának contentatióját s mind egyéb extraordin. expensáit, és mi is tudván azt egész országúl, három nemz hogy szegény hazánknak békességes megmaradása az fé portától függ; noha kegyelmes urunk látjuk szegénységink fogyatkozásit, holott az üdőnek mostani szüksége miatt szá tévő falatja sincsen, marhája elholt, és az kinek valami k marhája szinte maradt is, az éhségnek és mostani nagy szü geknek miatta el kellett adni; noha penig isten kegyelmess ből mostan az idő mutatja ugyan magát, de aratásig csak jó isten tudja, micsoda intemperies találhatja, és ahoz kép az szegénység mind mostani megszűkült és megszűkülen állapatjában miképpen contribuálhasson, Nagyságod böl megítélheti: mindazáltal, hogy Nagyságodnak is meg fogyatkozzunk semminémű szükségeiben, és Nagyságod is m az fényes portának való ajándékoknak contentatiójára és udv népének tartására s egyéb extraordinaria expensáira is elérh hessék, ígérünk Nagyságodnak az két rendbéli adózásra az múlt esztendőbeli mód szerint való terminusokra kapu s után húsz forintot, felét az Szent György napinak ad prim Julii, felét penig ad primum Septembris, az Szent Mih napinak is felét ad primum Novembris, felét penig ad prim Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában bés gáltatni.

Az partiumbéli atyánkfiai az szász urainkkal s atyá fiaival együtt ezen tereh viselésre igérik magokat. Haso képpen az székely uraink s atyánkfiai is, a kiknek az megyén jószágok vagyon. Nagyságodnak igen alázat könyörgünk egész országúl, három nemzetűl, legyen conte véle. Alázatoson megszolgáljuk az Nagyságod kegyelmess

Articvlvs II.

Bizonyos respectusokból a gratuitus laborért kapu s után az statusoktúl pénz ígértetik, Zaránd vármegyében az járáson kivül.

Látjuk kegyelmes urunk az végházaknak épitését szükségesnek lenni, szemeink előtt viselvén azt is, hogy szeg

hazánknak békességes állapatjában kellessék azokról is provideálnunk. De mivel kegyelmes urunk minden derekas munka szegénységinkre szintén reá érkezik, és mind szántás, kaszálás, aratás szintén rajtunk vagyon, és itt is a feljűl megírt mentségünk szerint éhség és marhátlanság miatt az szegénység felette igen megfogyatkozott, távul földön is lakván némelyek közzűllünk: semmiképpen szekérbéli és emberbéli gratuitus labort nem igérhetünk. Mindazáltal, hogy abból is Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, az gratuitus labor praestálásáért igérünk Nagyságodnak kapu szám után flor. 2. Az szász uraink s atyánkfiai is az partiumbéli atyánkfiaival együtt ezen tereh viselésre ígérik magokat, és az adóval együtt az négy terminusokon az Nagyságod tárházában bészolgáltatjuk. Noha kegyelmes urunk az partiumbéli atyánkfiai ez elmúlt esztendőbe másképpen praestálták: de mostan a nagy szükség miatt semmiképpen ő kegyelmek is szekér és emberbéli gratuitus labort nem praestálhatnak. Az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken vagyon jószágok, ezen tereh viselésre igérik magokat. Zaránd vármegyében az alsó járás praestálja Jenőhöz az gratuitus labort, az felső járás az két forintot adja meg modo praemisso.

Articvlvs III.

Az taxás városok contributiója.

Kolosvár adjon	fl.	2200.
Várad adjon	fl.	1500.
Fejérvár adjon	fl.	200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl.	200.
Udvarhely adjon	fl.	250.
Kézdivásárhely adjon	fl.	175.
Sepsiszentgyörgy adjon	fl.	125.
Ilyefalva adjon	fl.	125.
Egeres adjon	fl.	100.
Nagy Almás adjon	fl.	75.

Articvlvs IV.

Az gratuitus laborért penig az taxás városok így contribuáljanak.

Kolosvár	fl.	300.
Fejérvár	fl.	150.
Bánfi-Hunyad	fl.	100.
Udvarhely	fl.	100.
Kézdi-Vásárhely	fl.	80.
Sepsi-Szent-György	fl.	50.
Illyefalva	fl.	50.

Egeres . . . . . fl. 50.
Nagy Almás . . . . . fl. 50.

Articvlvs V.

Bizonyos végezés az oláh papok állapatjokról.

Vagyon panaszunk kegyelmes urunk az oláh papokról is, kik szintén olyan praerogativával akarnak élni, mint szintén az magyar praedictarok. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az olyan oláh papok tartozzanak földesuroknak honorariomot adni, és az örökös jobbágyból álló oláh pap fia légyen jobbágy és föl is kérhessék. Az melyek peniglen az oláh papok közzűl valami módnélkűl való dolgot cselekednének, házasokat egymástól elválasztanának, az oláh püspökök és esperessek az ő régi vallások s rendtartások szerint annuatim minden visitatiókor az olyanokat kikeressék és megbüntessék kedvezésnélkűl; ha penig meg nem büntetnék, comperta rei veritate mind püspök s esperestek tisztektől priváltassanak.

Articvlvs VI.

Szászvárosról s egyéb helyekről is, (a tanúló ifjaknak holtok történvén), testek fizetés nélkül adassanak ki, praedicatorok mindazálal, mesterek és deákok, fáradságokról contentáltatván.

Az Hunyad vármegyebéli nemes atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy az kik közzűllök tanúlásnak okáért gyermekeket Szászvárosra adnák scholában, ha ott meg találnak halni, nagy summa fizetésen adnák ki gyermekeknek testeket. Végeztük azért, hogy ezután az olyan megholt gyermekeknek testeket ne tartozzanak pénzen megvenni, hanem szabadosan vihessék el onnét, és in genere minden helyekről. De ha ott halottjoknak harangoztatni akarnak, s praedikátorokkal és mesterrel s deákokkal kikésértetni kívánnák, az olyanért illendő béreket adják meg.

Articvlvs VII.

Az partiumban a törvény kérésben a régi jó usus observáltassék, és minden igaz relatoriáknak, (ha az tanúk nem sistáltathatnak is), helye légyen.

Jelentik a partiumbéli atyánkfiai is kegyelmes urunk, hogy ha valamely paraszt ember potentiát patrál köztök tempore impensionis judicii igen meg szoktak fogyatkozni; mert az bizonyságoknak personaliter jelen kell lenniek, némelyek penig messze földre, úgymint tíz vagy tizenkét mélyföldre lakván, oda nem vihetnék; ha relatoriában viszik oda bizonyságoknak fassióit, azoknak helyet nem adnának. Végeztük azért, hogy ő

kegyelmek között is az törvény kérésbe observáltassék az régi jó usus, hoc addito, hogy az bizonyításban minden igaz relátoriáknak helye légyen, hogyha az tanúkat personaliter nem sistálhatnák is.

Articvlvs VIII.

Personalis comparitióra extra causae meritum nem szabad evocálni senkit.

Esnek ilyen fogyatkozások is sok helyeken, hogy némely causánsok nem gondolván az causának meritomát, personalis comparitióra evocálnak némelyeket, mely noha nem personalis comparitiót kívánna, de nem compareálván az más fél mindjárást eo facto convincáltatik. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az kik ezután olyan causákban, az kik personalis comparitiót nem kívánnának, és personalis comparitióra evocáltatnak s nem compareálhatnának in prima instantia, s ez okon per non venit sententia adattatnék ki ellenek: az ilyenek ellen prohibitióval, inhibitióval, avagy novum judiciummal obviálhassanak, annak utánna comprobálván, hogy nem personalis comparitiót kivánna az causának meritoma, in mortuo homagio convincáltassék az actoria pars. Hasonlóképpen az kik után vagy az quinque casusokon kivűl personalis comparitióra evocálnának valakiket, azok is in mortuo homagio convincáltassanak.

Articvlvs IX.

Gyalogok és egyéb vitézlő rendek ellen az szegénységen való insolentiákért büntetés végeztetik.

Az mely német és szász gyalogok vagy egyéb vitézlő rendek az szegénységen valami insolentiát cselekesznek, végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy Nagyságod edictomot adván ki az német gyalogoknak és egyéb vitézlő rendeinek is, tartsák ahoz magokat, és ha azokon kivűl valami insolentiát cselekednének, azt törvény szerént büntesse meg az előttök járó, kit ha negligálna, tisztitől priváltassék. Ha az Szászságról való fizetett nép cselekedné is, azt is az szerént büntessék törvénynyel, s ha meg nem büntetnék az tisztviselők, az kárt magok fizessék meg, az hadnagyokat penig tisztektől priválják.

Articvlvs X.

Zilah, Cseh, Tasnád régi privilegiomokban megtartatnak.

Noha kegyelmes urunk Zilahnak, Csehnek, Tasnádnak szintén olyan privilegiomok vagyon, mint akarmely privilegiatus városoknak, de még is ispán uraim bé akarván azokban is

cirkálásra menni: végeztük pro perpetuo statuto, hogy azok az városok is az ő régi szabadságokban, privilegiomokban megtartassanak.

Articvlvs XI.

Szörín vármegyével Jósika Gábor egy értelemben légyen s az vármegye is observálja az ország törvényét.

Az Szörín vármegyebéli atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy, Jósika Gábor nem akarna az ő vármegyéjekkel egyet érteni. Holott azért liber baronatusság Fogarasnál több soholt nincsen: végeztük és concludáltuk, hogy Jósika Gábor uram is az ország constitutiója s törvénye szerént dependeáljon mindenekben az vármegyétől, éljen az vármegye ususával és törvényével; így mindazonáltal, hogy az széket tizenötöd nappal meghirdessék ott is, citatio dolgából is tizenötöd napot observáljanak. Törvény kérésben is az ország törvényét observálják mindenképpen.

Articvlvs XII.

Szentegyház fundusán kivül lakó szentegyház jobbágyi a faluval egy terhet viseljenek.

Az székely uraink s atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk hogy szentegyház jobbágyi lévén sok falukban közöttök, egyenl terhet az faluval viselni nem akarnak. Végeztük azért a Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az mely jobbágyol tulajdon az szentegyház fundusán vadnak, azok ne tartozzanal az falu között való tereh viseléssel, azon kivűl, a mely földe vagy testamentomban legáltak az szentegyházhoz, vagy fal közönséges földére telepítettek jobbágyokat, azok az faluva tartoznak mindenekben egy terhet viselni.

Articvlvs XIII.

Az Székelységen az citatióban az régi usus observáltat engedtetik (Marus széken kivül), de azért az citatio s relatori ellen nem szabad contendálni sub certa poena.

Noha a tábla deliberált volt ez elmúlt segesvári termin son, hogy az székely uraink között is mint élnének az citati val; de mivel ő kegyelmek más usussal éltenek régtől fogva végeztük, hogy ezután is azon régi usus observáltassék közö tök (Maros széken kivül), úgy mindazonáltal, hogy az citati s relatoria ellen ne contendáljon egyik fél is se otthonn se a táblán, ha penig valamelyik fél contendálna, maradjon indebitá

Articvlvs XIV.

Az két kiadott edictom is observáltatik az Székelységen, és az sinistre exponensek ellen ő nagyságától animadversio s leczke igértetik.

Az mint Nagyságod kegyelmességéből ő kegyelmek között az két kiadott edictomot observáltatja, és ezután ha kik sinistra expositiókkal valakiknek instantiájára Nagyságodat búsítanák, hogy azoknak bűntetéssel való viszszabocsátásokat igéri és leczkét is ád eleikben, Nagyságodnak híven meg szolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XV.

Az prokátoroknak három helyes exceptiónál több nem engedtetik.

Látjuk kegyelmes urunk azt is, minémű sok abusok jőnek ki az porcuratoroknak sok exceptiójok miatt az causáknak discussiójakor. Az mint azért Nagyságodnak is tetszik bölcs tanácsival együtt: végeztük mi is egyező értelemből, hogy akarminémű causákban is az procuratorok három exceptiónál többel ne élhessenek, azok is igen helyesek légyenek, mert azon kivűl valók mind rejiciáltatnak.

Articvlvs XVI.

Az vármegyéken cirkáló tisztek a regius fundusra ne divertáljanak, végeztetik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy mikoron vármegyékből az tisztek cirkálni kimennek, az regius fundusra ne divertáljanak, és ott mód nélkűl való gazdálkodásra az szegénységet ne erőltessék, holott az olyan faluk nem az ő juris dictiójok alatt vadnak; hanem minden ember szabja az jó rend tartáshoz magát.

Articvlvs XVII.

Az posták neve specifice légyen a salusconductusban denominálva; újesztendő ajándékot penig, az postaló nem adásért pénzt ne exigáljanak.

Végeztük ezt is kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetől, hogy az mely postákat Nagyságod akarmely felé is elbocsát udvarából, az olyaknak salus conductust adván Nagyságod, specificálják benne az neveket, hány személyre irják nekik az salus conductust; hogy így az módnélkűl való insolentia minden helyeken tolláltassék. Némelyek azok közzűl postalovat nem kívánván, postaló nem adásért pénzt fel venni ne merészeljenek; új esztendő ajándékot is se együtt se másutt ne szedjenek semminémű úton járók.

Articvlvs XVIII.

Palotára menő katonáknak regulája és excessusok refrenálása.

Az quártélyokban lakó mezei katonáktól, palotára j sekben, menésekben, mennyi inconvenientiak légyenek keg mes urunk, tudja csak az isten; melyről egynehány rend articulusink extálnak, de még is ahoz magokat nem tart ex super abundanti unamimi voto, az Nagyságod kegyel tetszéséből végeztük, hogy az palotára menő katona ezután kapitányától vagy hadnagyától végyen levelet, mikor indu az seregből, kiben mind diese, annusa s helye meg légyen f s ha az olyan az Szászságon vagy egyebütt múlatozna, m tartatná, vagy bár sietne is, de onnét élést hozna vagy v fogják meg s küldjék az Nagyságod udvari főkapitánya k ben; kapitán uram honn nem lévén, Nagyságodnak fő mesterének vagy főkomornikjának eleiben adván az dol relatoriát is hozván cselekedetekről, büntetődjenek illendő b tetéssel. Ha penig az kapitányok is, az melyek alatt va ilyent cselekednek, értésére adván mindjárást ki nem kere s érdeme szerént törvénynyel meg nem büntetné, az kap nyok tartozzanak azokat contentálni, az kiknek kárt töttek.

Articvlvs XIX.

Az ácsok és kömivesek bizonyos conditióval tartatnak privilegiomokban.

Minden helyeken az ácsok és kőmivesek úgy tartat meg privilegiomokban, hogy az éppítésre elégségesek légye és reá is érkezhessenek; ha peniglen nem elégségesek, akármely privatus ember is kőmivest és ácsot vihessen akarhonnét, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XX.

Az circálásban, az illetlen exactiók tolláltatván, egyik ispánnak is jelen kell lenni.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy ez után min helyeken az circálásban az régi jó usus observáltassék, é illetlen exactióknak békét hagyjanak; az circáláskor p egyik főispán jelen légyen, hanem ha injuria temporis vag Nagyságod szolgálatja nem engedné meg.

Articvlvs XXI.

Vasárnapnak meg nem szentelői certa poena mulctáltat

Tetszik az is kegyelmes urunk, hogy ennek utánna s vasárnapokon szőlőt ne szedjen, hanem akkor nyugodjék, é

isten parancsolatja szerént azt az napot szentelje meg, sub poena 12 floren. hungaricalium, és az kik ez ellen impingálnak, exequálják az ott való tisztek, polgármesterek, város birái, és az viceispánok s szolgabírák.

Articvlvs XXII.

Az harminczadokra vigyázás, gondviselés injungáltatik.

Az harminczadokról elégedendő articulusink extálnak, melyeket az valkáni harminczados is observáljon, és mivel constitutiójok is vagyon az ott való faluknak kétszáz forint bírság alatt, hogy az kik kénesőt vagy arany port vagy egyéb megtiltott marhákat lopnának, vinnének, hordanának, azokat megfoghassák, az harminczadosok kezében adják, ki ott az zászló alatt, nemes embereket bégyűjtvén, tétessen törvént reájok, s az szerént büntetődjenek: végeztük azért, hogy az ispánok inquiráljanak felőle, őriznek-é a faluk, nem-é, severe injungálván, hogy az olyanokra szorgalmatosan vigyázzanak, őrizkedjenek, őket megfogják és az harminczadosoknak kezében adják. Az szélbe penig marhájokhoz eljárhatnak az ott lakos emberek.

Articvlvs XXIII.

Az váradi fő és vicekapitányoknak régi authoritások megtartatik, és Ibrányi Mihály uram ellen egy jobbágyaszszony ki nem adásáért való sententia cassáltatik.

Végeztük azt is egész országúl kegyelmes urunk, hogy az váradi fő és vicekapitánoknak régi authoritások intacte et illaese megtartassanak mind törvények dolgaiban s mind egyebekben. És mivel mostani váradi vicekapitán Ibrányi Mihály uramat Szemere Boldisár citáltatta volt az vármegye székire, hogy egy jobbágyának, ki az 1637. esztendőbéli articulus előtt jó idővel ment volt bé az váradi várban darabantságra, feleségét az várból ki nem adta, és sententiát is extrahált volt ellene az vármegyétől: de mivel az az jobbágy felesége, az mint iránk, az 1637. esztendőbéli articulus előtt ment volt bé az várban, és hogy constitutiones regni non praeterita sed futura ligant, ez okon az ő kegyelme ellen való sententia is az jobbágyaszszony ki nem adásáért abrogáltassék, incassáltassék, és minden részeiben invalidának tartassék és incassata légyen.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione ali-

quali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia gula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta ha approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerent benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, cl et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios bet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus ficamus, harum nostrarum vigore et testimonio lit mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vi mensis Maii, anno domini Millesimo, sexcentesimo, simo nono.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

(Nyomtatott hiteles példánya *az erd. Muzeumban (Jos. C mény, Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.)* Másik nyomtat dány a fejedelem pecsétjével és Lectá-val, de a fejedelem aláir kül, *ugyanott a Dóváth-gyüjteményben*.)

XXII.

1639. apr. 16—junius közepe.

Bercsényi Imre követsége Rákóczyhoz.

o)

1639. apr. 16.

Ferdinánd levele Rákóczyhoz.

Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanor rator semper augustus, ac Germaniae, Ungariae, etc. rex, archidux Austriae etc.

Illustrissime princeps nobis honorande! Occasic fidelis nostri egregii Emerici Bercheny praesidii nos diensis supremi capitanei in Transylvaniam, priva rum negotiorum causa suscepti, praetermittere quin Synceritati Vrae benigne significaremus, nostram non modo in regnum nostrum Bohemiae, loca caesareis castris nostris viciniora, institut bene propitio, et vicinitatis nostrae subsidio adiut imperialia, validiores adversus hostes summar reiectisque et exclusis quibusvis inimicis, diut optata pax et tranquillitas orbi Christiano affuli

Porro pro subsidio levis armaturae exer rum, in regno nostro Ungariae equitatum aliq davimus, quorum conductioni Synceritatem qu defuturam, et potestatem iis qui ad servitia no vellent, minime denegaturam confidimus.

Atque ut in absentia nostra tanto commodius securitati regni sit prospectum, confiniarÿs non modo congruentem solutionem impertiri, verum etiam eorum numerum in priorem florentiorem statum reduci mandavimus; quo intuitu in superioris Ungariae partibus militem Germanum, qui pene defecisse videbatur, ad iustum numerum completi, aliaque pro moderni temporis conditione, quae securitati regni opportuna videbantur disponi benigne ordinavimus, sperantes Synceritatem quoque Vram communi tranquillitati et quieti omni studio adlaboraturam.

Demum id quoque Synceritati Vrae benevole et confidenter detegendum duximus, inimicos nostros non vereri passim et glorianter iactare, quasi Synceritas quoque Vra in societatem ipsorum descendere, ditionesque regni nostri Ungariae adoriri intenderet. Quam quidem excogitatam ab ipsis iactantiam, vanam prorsus et a vero alienam esse non ambigimus, neque induci possumus, ut existimemus, Synceritatem Vram, tot nominibus ac vinculis Maiestati nostrae devinctam, nulla prorsus accepta causa, in discrimen ac periculum nationis Ungaricae, ac suum, simile quidpiam animo voluisse. Quin potius nihil eorum quae fidelem nobisque devotum principem addecent, deinceps quoque praetermissurum. Et si quas hostium occultas machinationes caperiretur, nobis debito candore ac synceritate patefacturum. Cui in reliquo firmam valetudinem prosperosque rerum successus comprecamur.

Datum in civitate nostra Viennae Austriae die decimasexta Aprilis anno millesimo sexcentesimo trigesimo nono.

Ferdinandus m. p. Georgius Lippay episcopus Agriensis m. p.

Külczím: Illustrissimo Georgio Rakoczy, principi Transylvaniae, partium quarundam regni Hungariae domino, et Siculorum comiti etc. nobis honorando.

(Levéltárból, mely Mike Sándor úr tulajdona.)

b)

1639. május 26.

Rákóczy jelenti Ferdinándnak, hogy Bercsényi Imre követségében pontosan eljár.

S. Caes. et Regia Mattas, dne dne cltme.

Literas Mattis Vrae Caes. et Regiae, de negotiis in Transylvania, generosi Emerici Bercheni, Vrae Mattis Caes. et

Regiae praesidii Neogradiensis capitanei, commendatoria ipse dnus Bercheni mihi exhibuit. Quibus demisse accept praetensionibusque dni Bercheni ex eius relatione intellect responsum a me condecens accepit. Mea in reliquo obsequ Mattis Vrae Caes. et Regiae demisse offerendo; quod superc deus Mattem Vram Caes. et Regiam diu foeliciter valente conservet. Datum in arce mea Gyalu, die 26. mensis Ma a. d. 1639.

Sacrmae Caes. et Rgae Mattis Vrae

(*saját kezével*) studiosissimus et devotissim servitor

Georgius Rakoczy m. p.

Kivül: ad. Nr. 2. A. 1639. Trannica, a czim s pecsét, a szoko aranyos szélü papiros.

(Nemzeti Múzeum, Jászay-collectio.)

c)

1639. május 26.

Rákóczy válasza Ferdinánd levelére.

Sacratissima Caesarea Regiaque Mattas, Domine Domine clementissime.

Benignas Mattis Vrae Sacr^mae^ Caes. et Regiae literas. Vienae Austriae decima sexta mensis Aprilis proxime ad me datas, generosus d. Emericus Berczeni praesidii Nogradiensis supremus capitaneus recte mihi reddidit, quibus insinuari video dictum d. Emericum Berczeni privatorum suorum negotiorum causa in Transylvaniam iter suscipere velle, Matti Vrae Caes. demisse significasse, exindeque Mattem Vram Caesaream et Regiam occasionem sumpsisse, me de quibusdam non exigui momenti negotiis certificandi; quoad profectionem Maiettis Vrae Caes. non modo in regnum Bohemiae verum etiam loca hostium suorum castris viciniora attinet, existimo eam profectionem altissimo institutam esse consilio, et si alia abessent exempla eius rei ipsamet Mattas Vra Caes. locupletissimus esse testis, quantum praesentia imperatoris in exercitu urgeat; et hanc Mattis Vrae Caesareae profectionem pro bono totius Christianitatis publico foeliciter succedere exopto. In regno Hungariae et ditionibus Matti Vrae Caesareae et Regiae subjectis, equitatum levis armaturae, si quem colligere voluerit Mattas Vra Caes. ex iis qui aliorum servitio iam ante non sunt addicti, meum quidem non est impedire, spero tame Mattem Vram Caesaream exhaustae durante bello Germanic

plurimis militum delectibus genti Hungaricae parsuram esse cui et alioquin vicini potentissimi undique imminent.

In absentia Mattis Vrae Caesar. et Regiae, si qua provisio accuratior in confiniis partium regni Hungariae superiorum de numero militum augendo, eorundemque certiori stipendio instituenda erat, ea ex indigenis potius nunc extra patriam educendis, quam extraneis, commodius, et constutionibus regni publicis convenientius ordinari poterat; negari non potest, passim in Hungaria, ac etiam alibi, novam istam militum Germanorum introductionem, praeter statuum et ordinum regni Hungariae consensum institutam, diversas in animis hominum movisse cogitationes, hoc praesertim tempore, pacatis per dei gratiam partibus regni Hungariae superioribus; caeterum me communi tranquilitati et quieti omni studio semper allaborasse, sicut experiri potuit, ita et deinceps allaboraturum esse Mattas Vra Caes. et Regia sibi persuasum habere potest. Quae postremo Mattas Vra Caes. mihi benigne juxta et confidenter detegit, de hostium Mattis Vrae Caes. gloriatione et jactantia de me, quasi ego quoque in societatem ipsorum descendissem, ditionesque Mattis Vrae adoriri intenderem; syncera ista et aperta Mattis Vrae Caes. et Regiae de hostium ejusdem de me jactantia declaratio, plane mihi commodissima accidit. Qui sese Matti Vrae Caes. apertos hostes declararunt, ingenii ipsorum est, multa excogitare quibus suos confirment, hostes vero deterreant; hoc vero in mea potestate non esse, quid illi de me spargant, Mattas Vra Caes. et Regia facile intelligit. Ego vero contra jactantiam hostium Mattis Vrae Caes. et Regiae, ac rumores de me sparsos, acta mea oppono; qui et vivente foelicissimae recordationis proxime defuncta Caes. Matte, in principatu hoc constitutus, ac postea etiam Matte Vra Caesarea et Regia foeliciter imperante, intra fines meos pacatissime me continui; et si quid apud Mattem Vram Caes. et Regiam impetrandum erat, etiam in legitimis et legibus regni consonis negotiis demisse potius instantiis agendum esse duxi; *quicquid in contrarium hostes Mattis Vrae Caes. et Regiae de me vulgo spargant.* [1]) In reliquo Matti Vrae Caes. atque Regiae demissa mea obsequia deferens, eandem foelicissime regnare omnique prosperitate perfrui exopto. Datum in arce mea Gyalu die 26. Mensis Maii anno Donj 1639.

Sacratissimae Caes. Regiaeque

Mattis Vrae.

(Fredetiről, Mike Sándor ur gyüjteményéből.)

[1]) Ezen cursiv betűs sorok helyett ez áll igazitva: nec deinceps etiam a studio meo et devota erga M. V. Caesar. propensitate decessurus sum, Mattis quoque Vrae Caes. et Regiae gratia, justis meis in juribus erga me integra permanente.

d)

1639. junius közepe.

Bercsényi jelentése erdélyi követségéről.

Augstme Imperator Dne Dne Clmtsme.

Ex benigno Mattis Vrae Scrmae mandato, propter exundationes aquarum, aliaque viarum discrimina, nonnisi vigesima quarta praeteriti mensis Maii die, in Transylvaniam venire potui, arcemque Gyalu ad Claudiopolim distantiae unius miliaris, quo et princeps altero die expectabatur, attigi. Quia vero ex informatione capitanei Varadiensis, ac etiam aliorum princeps accepisset, me in negotiis Mattis Vrae Scrmae expeditum fuisse, primarios ex suis in occursum mihi misit, meque salutari, ac de adventu suo certificari fecit, rogavitque, ut hic adventum suum expectarem. Eo adhuc die, per unum ad me expeditis (*így*), principi significari feci, me non Mattis Vrae Scrmae ablegatum esse, verum ratione negotiorum propriorum apud principem et alios promovendorum, eo me venisse hacque occasione, literas etiam a Vra Matte eidem, cum aliqua verbali salutatione, attulisse.

Quia vero principis adventum, non prius quam sequenti die, circa vesperum futurum intellexissem, pro lucrando tempore, rebusque indagandis, me in residentiam patrum jesuitarum Monostoriensium, ad Claudiopolim, summo mane contuli ibidemque cum patribus, et quodam alio probo viro catholico quem ibi reperii, de rebus et negotiis principis egi, multaque rescivi. Tandem antequam princeps, praedictam arcem Gyali ingressus fuisset, inde me movi, et circa vesperum primo, ad locum hospitii redii. Ubi princeps me denuo salutari jussit et siquidem intellexisset, me privatorum negotiorum meorum causa venisse, audientiam apud se, quandocunque vellem habere possem.

Eo respectu, sequenti statim die, mane, principem accessi ipsum Vrae Mattis Scrmae nomine salutavi, literas Matti Vrae eidem exhibui, ac de statu valetudinis, Turcarum rebus conatibus et dispositionibus, diligenter sum percontatus.

Honore, quo decuit, acceptis Mattis Vrae literis, pro salutatione gratias egit, ad percontationem rerum Turcarum respondit. Quod licet Turcarum imperator magna cum militi sui ruina Babiloniam ceperit; ipse tamen prospere valet, qui justo milite in Babilonia ordinato, Constantinopolim redit, et si nondum locum attigit, intra paucos dies, eundem ibi futurum; quemadmodum id tam ex proprii oratoris sui, ad portam Othomanicam, quam Moldaviae et Transalpinae vajvodarum

ac aliorum etiam literis, pro certo accepisset. Ulterius adhuc princeps de statu Turcarum dixit, res Turcarum surdis auribus non esse praetereundas, nam licet turca hoc anno in quiete, sine tumultu domi manserit, sequenti tamen anno, pro certo adversus hostes suos movebit, quos non alios, quam Hungaros putaret: aperuit etiam princeps Turcarum imperatorem Venetis quoque graviter infensum esse, omniaque commercia, et cum ipsis negotiationes interdixisse.

Ad haec ego pro evidentiori cognitione mentis principis dixi, fore pro commodo nostro, si vires suas Turca contra Venetos convertet, siquidem imperatori Turcarum inconsvetum esset, uno eodemque tempore, diversa bella gerere, et sic medio tempore, Hungari pace et tranquillitate frui possent; his ratiotinationibus princeps etiam acquiescendo, respondit, credendum esse Turcam, nos potius, quam Venetos, invasurum: dixit etiam Hollandorum oratorem, qui multos Constantinopoli consumpsisset annos, patriam versus movisse, suosque, prout et res universas, per mare expedivisse, ipsum vero, in persona, per Transylvaniam iter habiturum, qui tum etiam, ut existimasset, Transylvaniam attigisset.

Interea tempus prandii supervenit, meque in prandio, apud se detinuit. Inter prandendum, pro incolumitate Mattis Vrae Scrmae unum vini poculi mihi obtulit, postmodum inter caetera dicta mensalia, publice coram suis, tabulae bene longae assidentibus, protulit. Ad concludendam inter Mattem Vram Caesaream, et eiusdem hostes pacem, nullum superesse modum, si quidem ad haec tria requirerentur. Primum. Liberum religionis exercitium. Secundum. Restitutio Friderici filii, in palatinatu Rheni. Tertium. Omnium damnificatorum, refusio damnorum.

Ad primum posteaquam dixissem, eos, qui fautores, et promotores hostium Mattis Vrae, intuitu liberi religionis exercitii essent, exinde nihil utilitatis sperare posse. Siquidem praecipuus hostis Vrae Mattis rex Galliae esset, qui aeque, veluti Vra Mattas Scrma catholicus existens, dubio procul potius religionem suam, quam aliam promovere studeret. Et alioquin Vra Mattas Scrma, quibus liberum religionis exercitium concessisset, eos minime turbasset.

Ad haec princeps: non inquit, nam rex Hispaniarum in suo regno alienam religionem non tolerat, ac in regno etiam Hungariae, multi turbati sunt in eorum libero religionis exercitio, templa ab evangelicis adempta, quemadmodum et proxime praeterita comitia, non cum satisfactione status evangelicorum essent soluta.

Ad haec ego dum respondissem, quod si aliquem domi-

norum terrestrium catholicorum, in proprio fundo, templu aliquod reoccupasse contigisset, per hoc, Vra Mattas Scrm neminem in religione sua turbasset, siquidem jus patronati dominorum terrestrium, sive fundi essent, per hocque ju proprio sibi uti liceret; prout et domini evangelicae religion non secus in bonis et fundis propriis facerent, et quidem m jori cum injuria catholicorum. Nam quae ipsi templa a co munitate catholica adimunt, non illorum, verum catholicoru expensis essent erecta. Si nihilominus aliquem catholicoru dominorum, templum aliquod ademisse contigisset, id ta quam in proprio fecisset. Ad proposita de Hispaniarum re subjunxi, quod si is aliam religionem in regno suo tolera non vult, per hoc neminem injuria afficit, cum alias eti nunquam alia praeter catholicam ibi floruisset religio. Et al quin religio a statu et conditione principum dependeret, q rum distincta esset ratio, alii enim provinciarum et regnor haereditarii, alii vero ex libera electione principes essent; t de his posteaquam longius, tam ipse princeps, quam alii suis, mensae assidentes, diversa subjunxissent, finito prand surreximus a mensa.

Sequenti tandem die, me iterum accersito, dixit, quatu esse, de quibus Vra Mattas Scrma, sibi in literis, a me exl bitis perscripsisset.

Primum esset, intentio profectionis Vrae Mattis castra.

Secundum, ordinationem conscriptionis levis armatur militis hungarici, quam ne impediat.

Tertium, aliquot centenorum militum germanorum confinia destinatio, quam sibi Vra Mattas insinuaret.

Quartum, de correspondentia, quam haberet prince cum hostibus Vrae Mattis, de qua ipsi hostes palam g riantur.

Quantum ad primum, dixit se non posse approba nam si quidpiam infortunii, in praesentia tanti monarchae, qu tus Vra Mattas esset, exercitus experiretur, vel saltem p gressus intentioni adversus hostem respondere non posse quantae duceretur id ignominiae? Adduxit pro exemplo, pr cipem quondam Bethlen, qui dum contra Mattis Vrae Scrn Caes., dnum genitorem felicis memoriae, bellum suscitas inter reliqua, de obsidione etiam praesidii Feölekiensis, dis sitiones parans, tum modernus princeps, ei in propria pers instituendam obsidionem disvasisset, ejus tamen consilia n secutus, cum dedecore obsidionem solvere debuit, compreca tur nihilominus princeps Vrae Matti adversus hostes, fortun et felicitatem; haec apprecando in contrarium dicere cepit,

r, inquit: nescio, cur Suae Matti Caes., felices pro-
ere debeam, qui tenderent in ruinam meam? Ad
spondi: Vrae Mattis fortunam, et in rebus felices
on ad ruinam suam tendere; post haec, notavi dicto-
ipsum veluti poenituisse.
um ad conscriptionem militis Hungarici, respondit
impedire nolle, imo in ditionibus Vrae Mattis
que impedire posse, at in suis concedere nequire,
ipse suos haberet aemulos: inter Turcas Moysem
uis scit quos alios, neque propterea certus esset
suarum necessitatum. Ut autem ex ditionibus etiam
s, miles Hungaricus educatur, id se approbare non
et enim Turcis, virium Hungaricarum diminutio,
r ex eductione militis evenire solet.

s etiam Germanici in confinia Hungarica ordinatio-
robare non posse dixerat, siquidem contra regni
es esset, et plurimi regnicolarum, eâm graviter, et
turbatione sentirent; proprium hic citabat exem-
1636. dum Turca contra se exercitum ordinasset,
se quoque Germanum militem habuisse dicebat,
ad saluandas regni constitutiones pro confiniis non
erum Hungarico milite eandem muniebat, subjun-
ion multum utiles esse posse, quid enim essent
ti Germani?

im quod cum hostibus Vrae Mattis tractatum ha-
non negare, nam assiduas illorum instantias in dies
osique eidem promissiones magnas facerent.
iidem primum promissionis punctum esset, quod
Germanorum militum, toto belli tempore, per prin-
ra Vram Mattem suscipiendo, proprio stipendio,
io numero, intertenere vellent.
idum. Pro conscriptione militis levis armaturae, pro
em anno trecenta millia, aliis vero subsequentibus
iis, ducenta millia tallerorum, se daturos promit-

um. Quod statum rerum suarum cum Turcis secu-
t.
tum. Quod apud Turcam, de successione in princi-
i, efficient.
tum. Quod si pacem cum Matte Vra inire debuerint,
: pace nullatenus excludetur.
im. Quod si adverso casu sedes proprias relinquere,
i regno Hungriae existentia, ab eo propterea adimi
n non speraret) contingeret, extunc universa damna,
edibus suis refundere vellent.

His tamen omnibus hactenus non movebatur, neque aliquas conclusiones cum illis condescendit, imo nec movetur, aut condescendet, etiamsi montes aureos eidem proterent, dummodo ipsi satisfactio impendatur, verum in mu afficeretur injuria, neque satisfactionem haberet. Ad haec d interrogassem, quali afficeretur injuria, et quam cuperet sa factionem, respondit: contra se Turcam ex Hungaria veni et directum fuisse. Pie defuncti cardinalis literas ad ma sibi esse dicebat, quibus assecurationem super eo accipie quod nulli suscitationem Turcarum, contra se impune praet ibunt. Sed nullam haberet satisfactionem, in regno etia Hungariae multi turbati essent in religionis exercitio.

Dumque iterato quaesivissem, quam et quibus mod satisfactionem cuperet? quemve literis assecuratoriis cardin lis, ratione animadversionis intelligeret? an non dnum St phanum Bethlen? respondit: nequaquam, nam ipse iam cu Stephano Bethlen conclusisset, amnystiam eidem dedisset. n que actorum ejus temporis memor esse vellet. Adhuc ulteri perquirendo, dum interrogassem, quinam illi essent, et quale satisfactionem vellet, respondit: Vram Mattem media satisfa tionis qualiter impendi deberet, adinvenire posse. Haec du saepius de satisfactione per me repetita essent, semper respo debat: satisfactionis modos, Vrae Matti non deesse. Ultim dixeram, Vram Mattem Scram non deum, sed hominem ess cogitationesque et corda hominum ignorare, et nisi declar verit satisfactionem, secus sciri non posse; ad haec respondi reperturum dnum cancellarium media, quibus sibi satisfact impendi deberet.

Postmodum literas ad Mattem Vram datas, cum demis servitiorum suorum commendatione, mihi assignavit, rogavitqu ne longiores moras traham, verum quantocyus ad Matte Vram redeam.

Dumque ad ista dixissem, quod siquidem peculiarit negotiorum meorum causa in Transylvaniam venissem, (quen admodum jam antea, penes Vrae Mattis commendatoria eidem per me exhibitas, significaveram) non esse mihi modu re infecta illinc redire. Si vero responsoriae suae moram pa nequirent, per certum et singularem cursorem meum, e Vrae Matti transmittere vellem. Quod si autem in mora pe culum non esset, intra decem aut duodecim dies, rebus m compositis, responsum Vrae Matti ipse deferre vellem. R spondit, ad compositionem et complanationem rerum mearu alio tempore, me in Transylvaniam venire debere, nunc q negotium urgens esset, reditum adinaturare deberem, q omnia non ob aliam causam ita fieri animadverti, quam

ornicz. qui eo tempore ab aula sua absens fuerat,
ılios mihi confidentiores, a quibus rerum suarum noti-
ere potuissem, convenire nequeam.

erea tamen ea affulsit occasio, quod si longiores
Transylvania moras traxissem, rerum principis sta-
ius investigare vix potuissem, et ideo non multum
enegatum mihi ulteriorem in Transylvaniam ingres-
m nihilominus verbis prolixioribus urgere non ces-
nimadvertendo tamen me frustra laborare, respondi
pro interim indecisas in suspenso relinquere, meque
Mattem redire velle; tamen ante diem Dominicum,
triduum venturum, me ex Transylvania movere non
ionem primam assignando, quod praetacto die Domi-
ıd patres Jesuitas in Monostor sacrum audire vellem,
vero, quod ex familiaribus meis, ad militares suos
ɔrum equorum causa expediti essent, quos expectare
Haec autem ideo feci, quod jam ad certos praecipuos
s viros, qui circa Claudiopolim suas habent residen-
ique audiendi causa, in Monostor venire solent, meos
:am, eosdemque ut illuc venissent rogaveram, nam
non fuisset res sine suspitione.

iud erat, quod ad unum principis campestrem colonel-
aliquot annis in servitiis meis fuerat, miseram, ad
dum numerum militis stipendiarii principis, sub prae-
ı fatae coëmptionis equorum.

quiescendo igitur princeps morae mei propositi, denuo
rerum Vrae Mattis, ac hostium agere cepit, et non
r modum discursus, verum denunciatorie locutus est.
um Vra Mattas Scrma, rebus suis attenderet, asseve-
imicos Vrae Mattis, omnes suos conatus eo conver-
ıatenus hostes Vrae Mattis numerosiores reddantur.
ıe repetiit multis promissionibus se quoque sollicitari,
majus esset, incessanter portam Othomanicam de edu-
ırca requiri, quod ut ipse adverteret, etiam in effectum
. Et licet post tot Turcarum fatigia eductio illius pro
› hosti non succedet, efficient tamen forte, ut a Turca
io sibi et vajvodis Moldaviae ac Transalpinae, adver-
em Vram demandetur, quod ubi, inquit, in commissis
mus, mandata exequi debebimus. Haec erant verba
, ad quae Vrae Matti referenda, me ultro adigebat.
cibi prandii adferebantur, ego quoque a principe in
detentus.

nito prandio, absque longiori mora, se in aliam arcem
ego vero remansi.

e Dominico me in Monostor contuli, ibidemque viros

catholicos, quos habere volebam reperii, signanter autem un
inter reliquos, qui rerum principis tantam habebat notitia
quantam forte dnus Kornicz, vel alii catholicorum Transyl
norum.

Inde eodem die, ad quendam illorum religionis, u
confidentiorem, circa vesperum veni, qui principis secreti
non solum cognita habuit, verum eadem mihi syncere aper

Puncta, quae a Matte Vra Scrma indaganda per de
tum in mandatis accepi, illis me humillime per omnia acc
modare studui.

Quod princeps cum hostibus Vrae Mattis, mutuos tr
tatus habeat, id neque ipse negat, imo si etiam negare vell
res suae eum manifestum redderent.

Primo. Legati regis Galliae, apud principem mense Ma
tio fuere, illorum adventus per Venetias, et ditionem turcica
prout etiam reditus erat. Regis literas in mensa conservato
quidam catholicus transylvanus vidit, intitulationemque illaru
cum signatura exhibitae, pro die decimo quarto ejusdem mens
Martii superinscriptae, legit.

Secundo. Waimarius etiam habuit suos sub praeteri
comitiis, apud principem legatos, simulato sub praetextu.

Tertio. Non multo ante Hollandorum etiam nun
aderant.

Quarto. Quem paulo ante Hollandorum oratorem princ
ipse Constantinopoli per Transylvaniam redire dixerat, h
etiam dubio procul non aliud quam tanto itinere, quidpia
machinari nititur.

Quinto. Princeps quendam professorem, Bisterfeldiu
nominatum, adhuc in automno per regnum Poloniae, ad h
tes Vrae Mattis expidivit, qui modo simili, per Venetias,
ditiones Turcarum, ex principis dispositione est rediturus.[1])

Quod autem cum hostibus Vrae Mattis princeps n
solum mutuos tractatus habeat, verum ad insurgendum, con
Mattem Vram adhuc in autumno praeterito resolutus sit,
affirmant Transylvani, quibus secretiora principis constant, qu
ex duabus praesertim rationibus facere notatur. Prima, f
vore in haeresim, qui tantus in ipso, consortique sua (cu
consiliis magis quam propriis ducitur) est, quo major in nu
haereticorum esse potest. Secunda. Gratia Turcarum, qu
pro securitate status sui integram quidem habere vellet, h

[1]) Bisterfeld nem 1638. őszszel, hanem tavaszszal ment ki. (T
nay 1638. apr. 30-iki levele Rákóczyhoz.) Hogy 1638 nyarában már
volt, igazolják »Okmánytár Rákóczy diplomacziai összeköttetéseih
czímű gyűjteményben kiadott levelek. 1638 őszén Röti Mihály ment
vitt Bisterfeld számára levelet Rákóczytól. U. o. 20.

tenus tamen eam, cum oblationibus etiam insurrectionis contra Mattem Vram, consequi minime potuit. De quibus praeterita quoque hyeme, medio internuncii sui Stephani Keöresy, apud vezirium Budensem, tractatus instituit, res tamen non succes-sit, diffidunt enim illi.

Accedit et illud, quod vocetur et incitetur a ditionum Mattis Vrae hominibus, tam videlicet civitatibus, quam aliis privatis personis, neque dissentiant Haidones ditionum Vrae Mattis, multis praedicantium suasionibus inducti in tantum, ut n ditionibus Vrae Mattis princeps plures fideles habeat, quam in Transylvania; ibi enim omnes status et ordines offendit, et sic fidelitas illorum non ex amore, sed ex timore erga principem procedit. Illae vero miseriae, et tribulationes, quibus Transyl-vanos princeps affligit, quod hominibus ditionum Vrae Mattis ab experientia non constent, ideo illos sola haeresis principi fideles reddit.

Is mihi retulit, qui Cassoviensium, Eperjesiensium, et Leitschoviensium, ac signanter Michaelis Vass, incolae Cas-soviensis literas vidit, quibus adhuc hyeme proxime praeterita principem ad insurgendum concitabant, fidelitatemque ipsi devovebant. Literas quidem Zakmariensis Matthaeus Patay, ditionis Vrae Mattis principi detulit, et hic unus illorum est, qui clandestinos tractatus nomine principis, apud ditionum Vrae Mattis homines agit.

Sigismundus etiam Loniay, consiliarius Vrae Mattis, non ultimus in fidelitate principis esse dicitur, cum quo prin-ceps omnia sua communicat, et opera illius plurimos a fideli-tate Vrae Mattis avertit.

Habui etiam colloquium cum tali, medio cujus quaedam baronissa Hungara principissae Transylvaniae nuntiari fecit, se intellexisse intentionem principis de insurrectione, et egressu; optaret quidem ipsa etiam religionum promotionem et augmentum, sed viderit princeps, percepit enim suos fideles valde pertaesos esse, quorum consilia sibi magis perniciosa, quam forte utilia essent.

Ad quae respondit principissa Transylvaniae, bonum affectum, boni consulere, ipsos tamen decreto divino contrave-nire minime posse.

Insurrectio et apparatus principis Transylvaniae, etiam inde manifesta evadunt, quod tentoria, et alia plaustra castren-sia, solum ante comitia Varadini disposuerit, ibidemque cum omnibus necessariis castrensibus locari fecerit.

Haidonum copias paulo ante ingressum meum, lustrari rinceps fecit: Siculorum vero lustram, post festum pentecostes dinavit.

Inter haidones, et alios passim spargebatur, ex Hunga irruptionem ordinari in Transylvaniam, militis etiam Szun ghiani conductionem, quamvis suo sub praetextu, alio tan fine institutam esse; haec nihilominus sunt praecise comme principis, quibus egressum suum coram communitate salv posset. Nam antea cum dnus Szunyogh, in partibus illis, ma tem, etsi numerosiorem conscripsisset, nullus conscriptio in deterius interpretatus est, tunc enim nihil simile mach bantur.

Princeps sub comitiis publice ad mensam dixit, odi catholicorum erga ipsorum religionem questus; asserendo con tem Homonnay tum etiam cum aliquot centenis equitibus *ill* peragrasse, ac non solum prata, verum segetes etiam miser plebis evangelicae pro opprimendo in nihilum redegisse. Sim occasione non absque lamentis dixisse, quintum quemque filiis evangelicorum in majorem odii erga ipsos declaratione per Vram Mttem a parentibus violenter tolli.

Principis intentio, et omnimoda pro egressu suo an praesentis ordinatio, pro certo disposita fuit, sed haec prop situm et sententiam illius mutarunt.

Matthiae vajvodae Transalpinensis, cum quo princ maximam confoederationem habet, et vinculum dandi auxi contra Turcas, dignitas vajvodatus cuidam graeco, qui ad Bab loniam penes Turcarum imperatorem strenue se gessit, e collatus.

Vajvoda Moldaviae, qui neque vajvodae Transalpin neque principis Transylvaniae amicus esse dicitur, decim quarta Maii, filium ad portam Othomanicam obsidem misit, declarandam suam erga imperatorem fidelitatem.

Durantibus comitiis, supervenit cursor Matthaei vajv dae, qui attulit Turcam non solum de se, verum etiam de pri cipe Transylvaniae male cogitare, subjungendo, jam etia sedecim vel septemdecim millia Tartarorum in fines Moldavi transmisisse eo fine, ut conjuncti Moldavo et ad id destina Turcis, vajvodam atque etiam principem invadant.

Vir quidam transylvanus catholicus, qui etiam intra t minos Moldaviae possessionatus esset, quive suos non ita p dem pro coëmendis equis in Moldaviam expedivisset, retu quendam ex boëris, sive magnatibus praecipuum, et apud v vodam Moldaviae intimum, proxime relata, sibi nuncias utque sibi, et rebus suis prospiciat, ipsum praemonuisse, af mando, res, non solum Transalpinae, verum etiam princi pericula spectare.

Numerus militis stipendiarii principis Transylvaniae, circiter esse potest.

Germani pedites sexcenti, plures expectabat princeps, ıta suas dispositiones, sed in capitaneo, cui conscriptionem mmendaverat, deceptus est, profugus enim factus est.

Hungari pedites septingenti; equites campestres quatuor ctorum, quorum quilibet ex ordinatione quingentos habere beret, vix tamen in universum, mille excedunt.

Equites Patakienses nr. centum, isti in Debreczen quar- ia sua habent.

Aulae familiares, ad quatuor praefecturas dispositi. tra hos primarii aulae principis familiares, cum centum citer et quinquaginta equitibus militare possunt.

Insuper ea spes fovet principem, quod ubi in campum ɔdire deberet, confestim duo millia equitum in Transylvania Hungaria conscribere posset.

Inquisivi super eo etiam diligenter, quodsi adversus am Mattem princeps arma sumeret, an etiam Transylvani nitatenses et Siculi penes se insurgerent? Quod ut rescivi. nino fieret, nullusque illorum remaneret, metu ad id inducti. ıorantes successus rerum, et belli exitum, quos terret exem- ım illorum, qui anno superiori 1636. a castris contra Turcam dinatis se absentaverant, quos omnes ubi rediisset, princeps ari, eorundemque universa bona judicialiter confiscari fece- t. Si tamen quispiam principi hostiliter se opponeret, in eo su paucos ex Transylvanis habere posset.

Inquisivi etiam super eo, an non quidpiam sub comitiis substituendo in principatu principis Transylvaniae filio ıctatum, aut conclusum fuisset? Sed de his, quemadmodum aliis, quae Hungariae nociva essent, nihil actum est.

Ad ulteriorem vero cognitionem rerum principis, cum ıibusdam prudentibus, ac rerum peritis conclusi, ut si facta stratione Siculorum, principis animus ac intentio adversus ırtes nostras vergere videretur confestim, limitato per me, et mulato scribendi stylo mihi significent, quem etiam in finem nos ibidem servitores meos reliqui, sub specie emptionis et mparationis equorum.

Et haec erant, quae Matti Vrae, pro officii mihi impositi tione, fideliter ac demisse referenda habui.

Addo ulterius. Licet principem a proposito invadendi iones Vrae Mattis, modernus Turcarum metus, ac periculum pedire, ac interturbare videatur, nihilominus si quomodo ırcam placare, resque suas cum ipso componere poterit, ita illinc metuere non debeat, non intermittet hostilia contra ım Mattem machinari, dummodo ex confiniis Turcarum, vel cos aliquos pro subsidio habeat, timerique in eo casu non ıerito posset, ne pauciores ex Hungaris in fidelitate Vrae

Mattis permanerent, quam qui resistendo hujusmodi inir sufficientes essent. — Non enim dubito etiam Hajdones d num Mattis Vrae, eisdem confestim adhaesuros. Quibus c deratis, necessarium esset aliquem exercitum ex aliis nat bus in Hungaria collocari.

Quodsi pro moderno rerum statu, miles germanu haec subministrari nequiret, bonum esset eam dispositio tempestive facere, ut ingruente necessitate, confestim cir octo millia Polonorum educi queant, qui cum fidelibus Hu ris Vrae Mattis conjungi possent: per quos princeps, pr statim fronte adoriundus esset, qui si praelium inire ve dubio procul a nostris profligaretur; siquidem Transylvano pauci essent, qui penes se arma sumerent, ita enim on ordines exacerbati esse notantur, ut cum damno et ruina et propria cuperent amotionem principis. Quodsi terga d quod omnino faceret, insequendus esset Transylvaniam ver quod ubi Turca sibi adiunctus adverteret, secederet. Hajd ubi domos proprias pertingerent, a principe remanerent, T sylvani retineri non possent, hi etiam ad domicilia profuge Ipsum principem putarem Varadinum potius, quam Tra vaniam pro securitate ingressurum. Novit enim ingressum talitiorum civitatensium Transylvaniae hoc in casu pri denegandum.

Ubi exercitus Mattis Vrae Transylvaniam attingere facto Transylvani se accommodarent, principemque novum gerent.

Posset etiam miles polonicus, casu in praemisso, a t Transylvaniam invadere, qui transylvanum militem a progr ulteriori, facile distrahere posset. Quia tamen miles polon teste experientia, valde saevit in populum, timeri posse potius exacerbaret, quam conciliaret Transylvanos, conjun tamen cum Hungaris majori in disciplina servari posset.

Vrae Mattis Scrmae

humillimus subditus et se
Emericus Bercheni m.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-collectio.)

XXIII.

1639. jul. 25.

Rákóczy kérdést intéz a cancellárhoz: hogy miért nem kap rá Bercsényitől küldött pontokra.

Mi lehessen oka, hogy az Berczény Imre által val timatiókra császár ő flge kglmes resolutióját eddig sem é

tők, eleget azon nem csudálkozhatunk; holott tőlünk elmenetelének ötvenhat napja lévén, immár kívántatott volna eddig is, hogy kglmes akaratját ő flgének érthettük volna, mivel az előttünk való alsó állapatokhoz képest ez nagy késedelmet, mind károsnak, s mind penig igen veszedelmesnek ítéljük lenni. Tegnapi napon érkezvén meg szolgánk Drinápolybúl, a kit azelőtt török császár kívánsága szerént az lengyel generálhoz bocsátottunk volt, noha az lengyelekkel való békességhez az portának kedvét mondja lenni, mint az kajmekán nekünk írt levelébűl is kitetszik, ki azt kívánja, hogy ismét sietséggel bizonyos emberünket az lengyel generalishoz küldjük, és hogy az országok ne pusztíttassanak, ha az békességet akarják, mentűl hamarébb tőlök végére menjünk. Mert az hadakat tovább immár ott nem tarthatják, hanem meg kell inditaniok. De ez mellett készűlését is török császárnak, és török császár hadainak gyülekezését is mondja lenni szolgánk, és bizonyosan értjük egyebektűl is. Az dolognak azért circumstantiai is azt mutatják, és másoknak is ítéletek azon, hogyha az lengyellel megbékéllik is, de ilyen nagy készületit csak heában nem hagyja, hanem valamit cselekedni fog. Melyhezképest szándékát nem tudván, igen méltó és szükséges az idején való gondviselés minden igyekezeti ellen. Kgldet azért kérjük szeretettel, instáljon mégis császár ő flgnél serio, resolválja kglmesen magát ő flge az Berczény Imre által intimált punctokra, és mutasson valóságot, hogy bizonyosan tudhassuk mi is magunkat minden dologhoz alkalmaztatni. Ezt penig ő flge tovább ne halaszsza, mert az késedelemből nem valami haszon, hanem igen nagy káros veszedelem következhetik. Mivel azért mi eddig megfeleltünk elégségesképpen hivatalunknak, és keresztyéni indulatunknak mindenbűl, az Kglmed maga bölcs ítéletire hagyjuk, hogy fogyatkozást sem töttünk semmibűl, és annakelőtte idején ő flgének minden dolgokat értésére adtunk.

Ha ő flge tovább halasztja kglmes resolutióját, és valami alkalmatlanságok következnek ebbűl, az egész keresztyénségnek kárvallása és veszedelmivel, mi kglmed által ő flge előtt protestálunk, és isten, és az egész világ előtt is tudományt tészünk, hogy semminek mi okai nem leszünk, és minekünk senki legkisebb dologbúl is, méltán semmit nem tulajdoníthat.

Kivűl a Ferenczfi kezével: Intimatio Rakoczii (Megvan deák forditása is, ugyancsak Ferenczfitől.)

(Nemzeti Muzeum. Jászay-Coll.)

XXIV.

1639. aug. 20—29.

Török követsége Rákóczyhoz.

a)

1639. aug. 20.

Török headványa a fejedelemhez Lippay püspök s cancellar izen

Kegyelmes uram.

Cancellarius uram izenetét az Nagod kglmes pa
latja szerint punctatim írva küldöm Nagodnak: 1. Be
uram által izente Nagod, hogy cancellarius uram tudja n
satisfactiója lehetne Nagodnak. — Kiről ő naga gondolk
fel nem találja: Bethlen István uram nem az; pa
urammal pedig (úgy érti ő naga), hogy Nagod nagy c
ctiót csinált. 2. Hogy ő felsége császár urunk Nagodho
jó akarattal vagyon. 3. Kéri azon Nagodat, viselje ő fels
azon dicsérettel és hivséggel magát, mint eddig. —
Belgiumból, Galliából, Hollandiából, Pomeraniából
Nagod is igyekeznék az ő felsége ellenségivel egyet
kit mindazonáltal ő felsége nem hiszen. 4. Hogy ő
dispositiókat tétet pro defensione, azt Nagod gonosz
nem veheti, se pedig hogy szolgákat, és conscriptiót
országiban hit nélkül nem enged, (kiben ő felsége az
valóknak, obedientiáját nézi inkább, hogy sem mást) azt
gonosz néven nem veheti, holott mind az török részr
gonosz hireket hoznak, s maga is azt izente Ngod Be
uramtól: úgy látja Nagod, hogy az gallusok véghez
szándékokat az töröknél, és ha az török fogja para
Nagodnak, hogy kijűjjön, kijün. Egyéb iránt is
hagyta Nagod mindenütt az alatta valóknak, hogy
legyenek. Es noha semminémü diffidentiában nincsenek
ságodhoz, de az készület ilyen nagy dolgokban szül
Lám Nagod is, hogy ő felsége Szunyog uram által
fogadtatott, mindjárt az végekben küldötte az maga had
5. Hogy ha maga Nagod az Rákóczy Pál uram árvái
ságáról emlékezetet teszen, úgy hagyta Nagodnak megr
nom, hogy *az elfoglalásnak módja inauditum,* és nem jó
Fegyverrel király kezéből senki még csak egy házat sem
el. Nagodnak azért jó szántában izeni: hogy az iránt jó
Ngodnak az császárral concludalni, ne hagyna Nagod gye
nek galibat; idő jártára Pozsonyban az Nagod követi hozz
vén, erre ultro offerálták magokat. — 6. Az fekete erdő

és egyéb articulusban csinált controversiákról cum familia Vilkey requiralta volt ő felsége Ngodat, hogy commissio által eligazitsa. Az gyűlésre referalta volt Nagod az meglátást; kívántatnék hogy az az commissio prosequaltatnék.

Ezek keglmes uram az punctumok, kikről cancellarius uram én általam izent Nagodnak.

Nagod alázatos szolgája míg él
Tőrös János m. p.

Külczím: Illustrissimo, ac excellentissimo dn) dno meo gratiosissimo Transsilvaniae principi etc. assign. *Rákóczy kezével:* 30. August. 1639. — A. J. Nagy Mihály által.

(*Az eredetiből* gyfvári könyvtár Nr. 5. IV. 4—200. sz. alatt.)

b)

1639. aug. 29.

Rákóczy válasza a császárhoz.

Scrma Caes. Regiaque Mttas dne dne cltsme.

Benignis Mttis Vrae Caes., atque Regiae literis debita cum observantia receptis, et quae in iis continebantur, et quae praeterea generosus d. Joannes Teőreös, internuntius Mttis Vrae Caes. et Regiae ad me missus, nomine eiusdem Mttis Vrae mihi coram poposuit, ea omnia abunde intellexi. Generosus d. Emericus Berchyeny nuper cum in Transylvania venisset, priusquam me convenisset, professus est apud familiares meos se internuncium Vrae Mttis non esse, verum privatorum suorum negotiorum causa, huc in Transylvania iter suum suscepisse, me quoque cum illo, uti privato collocutum esse. D. Berchyeny per Transylvaniam, et Hungariam iter faciens, potuit quam plurimos incertos rumores in tanto publico orbis christiani motu audire, et ad Mttem Vram Caes. atque Reg. de iis aliquid referre. Sed etiamsi nullas Mttas Vra Caes. fidelium suorum informationes de hostium suorum molitionibus acciperet, colligere nihilominus potest, pro summo suo judicio, illos inimicos esse Vrae Caes. Mttis apertos, et quia jam superati etiam sunt ab exercitu Mttis Vrae Caes. victoria celebri, uti nobis scribere est dignata, eo enixius omnia tentaturos. Ad me quod attinet machinationes inimicorum Mttis Vrae Caes. ita sunt notae, quemadmodum et aliis communiter, qui hostilitates intra Mttem Vram Caes. et inimicos ejus vigentes norunt. Verum apud nos quo loco illae sunt facile hinc apparet, quod ditionibus Mttis Vrae Caes. nullae prosus injuriae a me, ditioneque mea sunt illatae.

Pacem ego communem et diplomatum observationem utrin sanctissime colendam rebus omnibus humanis praeoptanc semper esse duxi. De pace cum Turca renovanda, et firma si quam spem certam Mttas Vra Caes. et Reg. habeat, ean urgeat porro summe et necessarium, eam enim propemoc sola Hungariae vicinisque proviciis salutem, et permansioı certiorem est allatura. De victoria illa celebri ab exer Mttis Vrae Caes. et Regiae duce Picolomineo adversus reı Gallorum parta, mihique per literas Mttis Vrae Caes. sig cata, jam ante aliquid inaudiveramus; utralibet ex parte vi ria in hoc funesto inter christianos ardenti bello stet, ea n ferme est aliud, quam ruina et destructio christiani poı quae causa est, ut ego certo mihi persuaedeam Mttem et Vram Caes. malle, et quidem laetius, communis pacis tranquillitatis, quam frequentium etiam victoriarum nun videre, et audire. Id quod cuncti etiam orbis christiani po summis exposcunt votis. Quae denique d. Teőreös nor Mttis Vrae Caes. et Regiae mihi coram repraesentavit, quoı pacto ad ea responderim, scio ipsum de illis apud Mt Vram Caes. Regiamque fidelem relationem esse facturum. — reliquo Mtti Vrae Caes. et Regiae demissa meorum obseq rum delatione facta stb. Datum in civitate mea Alba Ju die 29. Augusti, a. d. 1639.

Scrmae Mttis Vrae Caes. et Regiae

studiosissimus et devotissimu
servitor
Georgius Rakoczi m. p.

Kívül: a czím s pecsét mint máskor, — aranyozott s papiros.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-Coll.)

c)

1639. aug. vége.

Török jelentése aug. 21—29-ki követségéről.

Augstme Imperator Dne cltsme.

Ex benigna Mattis Vrae ordinatione, ad principem T sylvaniae ablegatus, 21. die Augusti Albam Juliam per Misit obviam princeps aulae suae capitaneum, per seı milliaria, Clausemburgum, qui me ibidem hospitio, et con excepit, ac sequenti die illinc moventes usque ad residen principis deduxit.

Altero die princeps me proprio curru, ac aulae familia, ad hospitium meum submissis, solenniter ad se deduci curavit, ubi in prima audientia, praemissa Mattis Vrae salutatione, et benignis Mattis Vrae literis exhibitis (quas ipse grata animi affectione demisse accepit) puncta instructionis sive legationis meae ordine recensui. Quibus ipse auditis, diligenter de Mattis Vrae et augstmae imperatricis, prout et dilectissimorum liberorum optata sanitate sciscitatus est, rogavitque, ut puncta legationis meae, per me oretenus proposita, scriptotenus exhiberem, id quod ego illo ipso die feci, sicque post aliquos communes discursus, me iterum ad hospitium meum reduci curavit.

Tertio die, in vigilia S. Bartholomaei, me ad prandium invitatum, aliquanto tempestivius in aulam pro audientia devehi curavit, et antequam hora prandii advenisset, occasionem arripuit, inter alios sermones de sua satisfactione saepius praetensa, mentionem faciendi. Quaesivi ego: qualesnam injurias? a quibus illatas? et quam satisfactionem praetendit? Ad quod ipse respondit: Quod cum Sua Mattas, in punctis instructionis meae, binaria vice ipsum obligat, vigore diplomatis, ad nonnulla puncta observanda; ipse quoque princeps de talibus injuriis contra diploma sibi illatis, magno animi sui sensu conqueritur.

1. Quod dnus palatinus, contra expressam diplomatis continentiam, ipsum hostiliter invasit, licet singulari diplomatis puncto, serio cautum fuerit. — Quod Sua Mttas fines ditionum suarum, nec per se, nec per alios infestari concedet.

2. Stephani Bethlen ad Turcas profugium, et hostilis contra ipsum motus, contra manifesta regni jura, et diplomatis continentiam, accidit. Et licet ipse, de persona Stephani Bethlen, data eidem amnistia, amplius non conqueratur, graviter tamen sentit eorum facta, qui Bethlenium cum maximo ipsius damno, in hoc mala, et periculosa ejusdem intentione foverunt, incitarunt; intelligendo d. palatinum et d. generalem comitem Joannem Homonnay.

Retulit de d. palatino: Stephani Bethlen secretarium Joannem Horvat, coram certis nobilibus, aperte dixisse: quod si ipse adigatur, funem ex collo dni sui eximet et in collum alterius imponet. Ideoque non esse admirandum, quod dnus palatinus in praeteritis regni comitiis, gratiam pro Stephano Betlen, tam importune urserit. Produxit plurimas literas interceptas dni comitis palatini, Stephani et Petri Betlen, aliorumque ipsis adjunctorum, ex quibus manifeste liquere asseruit, dni comitis palatini, circa motum Betlenianum mutuam correspondentiam. Ostendit inter alias, peculiares dni palatini literas, ad dnum Petrum Betlen datas, in quibus illum admonet:

ne ante tempus, praecipitanter agat, interceptas princi literas restituat; subdidit ultimo: ne confundamus nego Unde sic princeps argumentatus: ergo mutuum habuit c illis consensum, si negotia confundi noluit. Ostendit pa literarum genitoris Mttis Vrae, d. memoriae, per dnum c dinalem, ex ejusdem Caes. Mttis annuentia, sibi transmi in quibus Sua Mttas dno generali comiti Homonnay clemen mandavit, ut passum Turcarum contra principem imped ipse autem vezirio Budensi perscripsit, quod libere ver possit, neque ex ea parte ullum sibi impedimentum futur Praeterea concesserat sua Mttas, ut in ea necessitate gen num militem conducere possit, etiam in ditionibus Suae Ma Obstitit d. generalis, contra benignam Suae Mttis annuenti et cum ipsius principis maximo despectu, quosdam ex gen nis militibus, ad sua servitia proficiscentibus, una cum ca taneo captivari fecit. Interrogetur, inquit d. generalis Hom nay, cujus instinctu hoc patrare contra expressum Suae Mt mandatum fuerit ausus? Respondebit: haud dubie! et cul rendundabit in alium. Prout ipsemet coram nonnullis fassus e quod si ipse interrogatus fuerit, se excusatum reddet. Judi inquit universus mundus, an haec et alia plurima facta hor nem cordatum movere non debuerint ad ulciscendum. I tamen confisus in benigna Suae Mttis gratia, quod ista impu non praeteribunt, patienter omnia tulit, licet non defuer plurimi ex inimicis Suae Mattis, qui intellectis gravissi ipsius injuriis, ad graviora attentanda, multis oblationibus promissionibus instigarunt. Mihi quoque recensuit promiss nes inimicorum Suae Mttis, per d. Berchyeny antehac s cificatas.

Hac occasione arrepta revocavi ipsi in memoria qualesnam oblationes Betlenio fuerint factae, et quid praes tum? Cujus rei, cum ipsemet, eo tempore penes Betleni constitutus, experientiam habeat, facile conjicere potest, qu nam fides hostium promissionibus, per ipsum dari poss praesertim cum et Gallus, et alii confoederati tot annorum b ligerationibus exhausti, ac enervati sint. In Galliis, de reb omnibus, prout de bolo panis, ac vini haustu contributio fiunt. Inprimis quidem quarta pars, postea medietas omni proventuum exigebatur, demum id, quod toto anno provenieb violenter abripiebatur. Qua injuria moti regnicolae, rebellic excitata, dum se opponerent, armis opressi sunt. Res itaq eorum diu durare non potest. Addidi: quanto suo, et christ nitatis damno futurum esset, si ipse hostium Suae Mattis p suasioni locum daret, si enim ipse Turcam adhiberet, ce sciat, Turcam ipsum ad perditionem suam ex Transylva

educturum. Alterum est: quod cum Turcis exiguam nationem Hungaricam opprimere, et plurimas innocentes animas christianas (prout tempore Betlenii factum est) Turcis dare, quanto id peccato patrari, et ratio coram deo reddi possit? Coeterum: incertum esse belli exitum; neque in ejusdem potestate esse, arma sumere et deponere; fortunasque suas, et amplissima bona, fortunae aleae committere magni esse periculi et considerationis. Neque esse illa media pro hoc tempore, quae antea fuere; siquidem potentiores rebellionum motores, ac fautores periere, et plurimi ex illis catholici facti sunt. Neque cogitandum esse, potentissimos monarchas, imperatorem, et Hispanum debellari posse. Subjunxi, subditos quoque suos non esse sibi bene faventes, ideoque non carere maximo periculo, si ipse ex Transylvania moveret. Quod autem gravissimi isti motus, non sint in causa religionis, clare ostendunt amplissimae civitates imperiales, electores, Danus etc., qui difficultatibus circa religionem compositis imperatori adhaerent. — His patienter auditis, respondit: sibi haec omnia nota esse, subditorumque suorum animos, sibi magis quam aliis perspectos esse. Avertatque deus, ut ipse Imperatoriam Mattem ullo pacto offendat, si modo ipsi satisfiat.

Discursum incepit de imperatore Turcarum, certoque asseruit, eundem anno sequenti, capta Babylonia, vim ac potentiam suam, contra christianos, aperto bello moturum. Et quantum ipse conjectura assequi potest, vel immediate versus Hungariam, hincque ad vicinas Suae Mttis provincias, et regna occupanda perget; vel inprimis Styriam, Carinthiam, Austriam invadet, quibus sub potentiam suam redactis, ulterius castra movebit. Vel ut hostem post tergum non relinquat, Poloniam priusquam regna Mttis Vrae invadat, subdere conabitur. Posito, quod immediate per Hungariam veniat, Suaque Mttas aliquo exercitu, turbato imperii statu, succurrere intendat, exiguo numero tantae potentiae Turcicae resistere non poterit, illoque deleto, eo facilius progredietur. Si autem regno Hungariae Sua Mttas non succurret, haud dubie occupata Hungaria, exercitum suum majori militum copia adaugebit, sicque tyrannus et fastuosus imperator, intentionem suam in optatum finem facilius deducet. In auxilio polonico nulla spes collocanda; nam si Turca vel contra Polonos movebit, vel vero potentiam suam contra nos dirigendo, poloni auxilium ferre intendant, habebunt a tergo hostem, Moscovitas, qui coactam cum Polonis pacem habent, et Tartaros, qui ipsos magna vi infestabunt. Et sic, undique gravissima pericula christianae reipublicae a Turcis imminere aduertit. Respondi: deum praepotentem media adinventurum, quibus vis et potentia Turcica prae-

pediatur. Principes christiani, viso tanto periculo ingruente, haud dubie animos ad pacem componendam convertent, et vires suas ad repellandam vim Turcicam conjungent; prout jam initia apparent; et summi quoque pontificis nuncius, pro pace componenda Viennae existens, honestam pacem offert, cum restitutione omnium, quae utrinque occupata sunt. Esseque in potestate Imperatoriae Mattis quando pacem componere voluerit. — Ad haec princeps respondit: sibi impossibile videri, ut pax inter principes christianos componatur, diversis considerationibus. Tum, quod Gallus susceptum odium, etiam Turca ingruente, non deponet, nihil curando, si Suae Mttis provinciae et regna in potestatem Turcarum deveniant, dummodo ipse voto suo potiatur. Omnia enim ipsius acta ostendunt, ipsum imperatorem, et vita, et regnis, ac diademate imperiali exuere velle. Tum, quod ipse princeps non videat, quomodo utrinque tantorum praesidiorum, ac provinciarum restitutiones fieri possint. Quis inquit audivit Hispanos, ea quae armis acquisiverunt, sponte restituisse? Neque sperari debet, quod Bavarus electoratum, et ea quae in Palatinatu possidet, ultro cedat nisi forte post obitum. Quot principes, comites, barones, nobiles, omnibus bonis, et dominiis exuti, quot ex imperio, ac provinciis Suae Mttis migrantes restitutionem urgebunt? Experientur brevi tempore regem quoque Angliae Gallo adhaesurum. Quis tantos exercitus ab utraque parte, solutis stipendiis ablicentiabit, nisi forte soluto duorum mensium stipendio, in alios hostes convertantur. Quis Gallo tantas expensas a tot annis pro milite erogatas, (quas ipse sine dubio praetendet) refundet? Ad haec ego dixi: hactenus plurimis experientiis, ubi humana spes prorsus deficere videbatur, ibi divinum affulsisse auxilium, et sic has quoque a principe propositas difficultates, gravioribus a Turca periculis imminentibus, concordia principum divinitus inspiranda facile superabit. His transactis discursum interclusit, et ego a filio principis natu minori ad prandium invitatus (major enim jam antea convivio me exceperat) eo me contuli. Antequam abscederem, princeps ipse significavit, se adhuc intra aliquot dies, me cum plena resolutione non dimissurum, seque contentum esse, ut interea temporis, ad civitates Saxonum videndas excurram. Quam principis iteratis vicibus factam oblationem, primo quidem recusavi, sed cum diserte affirmasset, me etiam alias, intra aliquot dierum spacium praestolari debere, annui, ut ad primariam civitatem Saxonum Szeben vocatam, sex circiter milliaribus Alba Julia distantem proficiscerer, cogitans hac quoque occasione, inter Saxones aliquid de principis mala intentione expiscari posse. Nihil ibi moratus, reditum maturavi, gravique in itinere febri tertiana

correptus Albam Juliam perveni, ubi princeps ultimam pro resolutione audientiam, ad tertium diem, partim respectu infirmitatis meae, partim occupationum suarum causa, indixit. Quo quidem die ante et post prandium, quinque circiter horis, in domo audientiae mecum conversatus, ad puncta instructionis meae (licet scriptotenus urgerem) taliter oretenus respondit.

Ad 1. punctum, in quo relationis dni Berchyény bonae memoriae mentio fit, respondit: se per d. Berchyény Matti Vrae nihil omnino nunciasse, sed ea, quae dicta sunt, per discursum tantum fuere dicta.

Ad 2. ubi vigore diplomatis, officii et obligationis suae admonetur: nempe Mttem Vram libentius habuisse, si ea, quae per dnum Berchyény de mala intentione inimicorum Suae Mttis significavit (antequam a Mtte Vra fuisset requisitus) tempestive detexisset, respondit: se ea quoque in parte nihil deliquisse, siquidem antea dudum, diversis vicibus, per dnum Izdenczy, per dnum Berchyény, per dnum Ladislaum Cháky, tam hostium in porta Ottomanica, atque etiam apud se periculosos conatus, quam etiam promissiones sibi factas, syncere ac candide significasset.

Ad 3. ubi Mttas Vra beneficia ab augustissima domo Austriaca, in principem et majores suos collata commemorando, de constantia ac fidelitate eiusdem se bene sperare denunciat, ita se resolvit: se grata memoria, et recordatione recolere beneficia ab augtsima domo Austriaca, in se et majores suos clementer collata, Vramque Mttem de constantia ac fidelitate ipsius optime sperare posse, dummodo de illatis sibi gravissimis injuriis, primo quoque tempore, ad iteratas eiusdem supplices preces, a Mtte Vra satisfactio impendatur. Quo sibi impenso, dextra manu pectori applicata, juramento asseruit: quod si ipsi ab inimicis Mttis Vrae, aurei vel adamantei montes, et decim vel duodecim regna promittantur, nunquam a devotione, et fidelitate Mttis Vrae se avelli, neque vero inimicorum promissionibus locum dare, velle.

Ad 4. et 5um, quibus admonetur, ut inimicorum nuncios ad se identidem venientes rejiciat, et hostium machinationes deinceps quoque detegat, respondit: se ea quoque in parte benignae Mttis Vrae voluntati libenter accommodaturum, tanto magis, si ratione praetensae suae satisfactionis sibi impendendae quamprimum voto suo potietur. Neque hactenus apud se inimicorum nuncios fuisse, praeterquam semel anno 1636. Addidit: se hanc satisfactionem, vel ob id etiam merito desiderare, ut inimici Mttis Vrae, qui illatas sibi injurias, atque etiam impedimenta circa religionem, sibi quasi in speculo

demonstrarunt, et punctatim perscripserunt, animadvertan justae suae petitionis respectum haberi a Mtte Vra.

Ad 6. Ubi admonetur, ut passionatos querulantes, e ditionibus Mttis Vrae ad se venientes rejiciat, respondit: non recordari, quod ex ditionibus Mttis Vrae, aliqui homin querulantes ad se venissent.

Ad 7. Cur ex sua ditione milites, ad servitium milita pro Mtte Vra conscribendos non emiserit hanc esse causa asseruit: se a Stephano Betlen apud Turcam accusatum fuiss quod imperatori Romanorum adhaeserit, et ideo Munka quoque sibi fuisse collatum. Et cum se Turcae subjectum di fiteri non possit, si ex suis ditionibus milites pro Mtte Vr liberos dimisisset, haud dubie apud Turcam illa Betlen accusatio tanto magis fuisset verificata. Quod aliquos severi castigari curasset, qui ex sua ditione ad castra Mttis Vra migrassent, hac in parte, Mttem Vram sinistre fuisse info matam. Nullum enim castigari curavit. Quod in comitatibu nonnullis, ex nobilitate conductos habeat servitores, id non ali fine, quam pro meliori administratione bonorum suorum, i ditione Mttes Vrae existentium fieri. Neque Mttem Vra fore contentam, si bonis suis Transylvanos praeficeret. Bon in Ungaria auxilio jurisperitorum virorum, vicecomitum, jud cum nobilium etc. tuta in suis juribus conservantur. Quos conductionem ductorum militum, praeter veteres et militia delectum in regno Suae Mttis respondit: se illos in gratia Matthaei vajvodae, cum eiusdem pecunia, pro auxilio ipsi conduxisse, ne si in ditione sua conduxisset, Turcam eo fact offendisset.

Ad 8. Quoad quadringentos milites germanos Zakmar num deductos, nunc quoque ejus est opinionis: illud contra l conditiones fieri non debuisse etiam respectu futuri emolumen Vrae Mttis. Generat enim inter subditos Mattis Vrae magna animorum alienationem, ac si Mttas Vra nationi Hungarica non fideret. Quid inquit profuit tempore Bastae, quod et camp et confinia milite germano fuerint repleta? Protulit exemplu proprium in nupero Betleniano motu cum Turcis, cum no solum ipse Stephanus Betlen Turcis persuadere voluerit, quo si ipse ex Transylvania moverit, confestim subditi ipsius rebe labunt; verum etiam ab aliis admonitus sit, se in Transylvani plures habere inimicos. His tamen omnibus posthabitis, ut suc in libertate conservaret, neve animorum alienationes fieren nullum penitus ex suis militibus in praesidia collocavit, sed i campo penes se detinuit. Quod dnus Berchyény retulit nomi principis, se cum vajvodis irruptionem in Ungaria facturu si Turca mandaverit, sinistre factum esse. Quod enim ipse co

itionate dixit (si satisfactio non fieret) id duus Berchyény mpliciter retulit.

Ad 9. De vajvodis Valachiae Transalpinae et Moldaviae semet princeps dixit, prout ab aliis quoque intellexi: se sdem ad mutuam concordiam reduxisse, sibique eos obstri-s, et obligatos reddidisse, nullumque in praesenti periculum Tartarorum irruptione contra vajvodam Matthaeum.

Quadraginta millia Tartarorum esse ultra fluvium Neszter, loco Or dicto, Stephanus Kassai internus principis homo iem Clausenburgi eundo, et redeundo conveni) retulit.

Illud quoque ex ore principis audivi: non esse ullum tam ve negotium, quod ipse apud Turcam componere non possit.

Utriusque principis, Valachiae Transalpinae et Moldae nuncii fuere apud principem cum honorariis, in mea praetia. Quid autem cum principe tractarint, aliud intelligere n potui, quam quod contributiones sub specie honorarii ulerint.

Ante meum isthuc adventum, ex Fogaras expedivit Tholagy et Kőrösy ad portam cum contributione, et honorariis; signem currum, et sex equos currules, phaleris, et necessariis currum clavicülis etc. puro argento deaurato ornatis, impetori Turcarum mittendo, qui adhuc circa meum discessum n redierant. Plerique sunt eius opinionis, quod per illos llicitat annuentiam imperatoris pro motu instituendo contra ttem Vram. Alioqui etiam Tholdalagyum, in rebus graviobus ad portam solebat expedire.

Balintfy, quem ante aliquot menses, versus Poloniam pediverat, rediit uno die, ante meum discessum infirmus; semet princeps apud mensam non interrogatus retulit, sum rediisse a principe Radzivil, quem ad ipsum cum honorio expediverat, eo quod et ille honorarium, et insignes canes si antea miserat, prout et nunc misit aliquos.

Apud vezirium Budensem Albae Graecae commorantem, ibuit princeps nuncios, prout et vezir apud principem chauzios, lutationis causa, prout ipse retulit.

A passa quoque Bosznensi, dixit servitorem suum, Stehanum Fiat, pridie discessus mei rediisse, quem ad ipsum m honorario expediverat, eo quod in quodam suo graviori egocio olim utile servitium principi praestitisset.

Biszterfeldius necdum rediit: retulit princeps, ipsum conugis ducendae causa in patriam profectum.

Externos bellicos apparatus non vidi praeter ordinarios. Peditatum germanicum habet mille ducentos, quorum sexcenti, um supremo capitaneo, sunt circa Fogaras, alii sexcenti in Alvincz, uno milliari ab Alba Julia. Campestres equitatus sub

quatuor capitaneis sunt in quartieriis hinc inde dissiti. Andreas Faragó habet sub se quingentos. Stephanus Bojty quingentos. Bánházy quingentos. Matthias Sándor quingentos. Stephanus Bojty, cum suis est versus Alpes, in Barcza. Alii tres capitanei haerent in quartieriis, circa, Torda, Várad et Debreczen. Aulicus equitatus dicitur constare ex sexcentis. Sexcenti praeterea pedites ungari. Sexaginta albi probati sclopetarii, qui illum ubique etiam in ipsis venationibus curribus sequuntur. Coeterum, quid et quantum ex ditionibus suis habere possit, docet experientia Bethlenianorum motuum. Audivi ex ore ipsius principis, se necessitate exigente, cum viginti millibus, intra spacium unius septimanae, movere posse. Hajdones in suis oppidis, tam ex parte principis, quam etiam Mttis Vrae, vidi quietos, et rebus suis oeconomicis addictos.

Principissa, uno ante meum discessum die, profecta est ad sepulturam dnae Szilvásyanae, viduae catholicae; illinc ad Fogaras, et ulterius versus Alpes, pro allodiis videndis. Princeps, tertio post meum discessum die, versus Görgén, pro fabrica sua videnda; illincque obviam conjugi proficisci proposuit.

In ipso discessu meo, et valedictione, demisse significavit Mtti Vrae: se circa vindemiam, cum gratia, et praescitu Mttis Vrae conjugem ad bona sua, in Ungaria Superiori existentia mittere velle, eo quod ab annis aliquot in bonis illis non fuerit. Nunc quoque se Varadinum venire debuisse dicebat, partim pro aedificio videndo, partim ad nuptias privigni capitanei Varadiensis, sibi, in tertio gradu cognati. Substitit, ne suo egressu falsis rumoribus occasionem daret.

Ego ex omnibus principis actionibus, colloquiis, et aliis externis circumstantiis (licet diligenter attentus) nihil pronunc hostilitatis contra Mttem Vram attentandum notare potui. Cor tamen ipsius deus novit; neque ego scire potui, quid ex porta Toldalagi allaturus. Fit plerumque, quod qui decipere vult, optima verba dare solet.

Secutae sunt me literae, cujusdam amici confidentioris, qui sub alio titulo, et sub nomine cujusdam alumni, scribit principem, post unum mensem certo moturum, nisi graviora interveniant impedimenta. Literae sunt datae 3-a Septembris.

Quod imperator Turcarum cum Persa pacem vel inducias componet, princeps ferme pro certo habet.

Haec sunt clementissime imperator circa legationem meam Mtti Vrae humillime referenda. Deum orans, ut Mttem Vram diutissime foeliciter imperantem conservet.

Scrmae Mttis Vrae

humillimus ac fidelis subditus
Joannes Tőrös m. p.

Legelül ezen irománv kezdetén, az Orozsi kezével ez van írva: Decembr. 1639. Viennae proposita; — *de mint a Rákóczy György ember 21-dikén költ leveléből kitetszik, már elébb tétetett a tudósítás.*

(Nemzeti Muzeum, Jászay-gyűjtemény.)

d)

1639. novemb. 21.

zy válasza a császárnak nov. 9-iki levelére Tőrök követségét illetőleg.

Scrma Caes. Regiaque Mttas dne dne cltsme.

Benignis Mttis Vrae Caes. ac Regiae literis in civitate Vienna die 9. currentis mensis Novembris ad me datis, ıse acceptis demum intellexi, gnrosum Joannem Teőreös, ıissionis suae apud me diligenter sane et dextre peractae onem apud Mttem Vram Caes. fecisse: Eamque Mttem ı Csram et Rgiam non modo gratanter benigneque intelleverum etiam benevolentiae et benignae propensionis suae um ac declarationem mihi in futurum offere. Pro qua prolixa animi Mttis Vrae Caesareae et Regiae in me atione, gratias quas possum ago singulares. Quod autem mei erga Mttem Vram Caesrm et Rgm, devotionem ac ıunis pacis colendae studia attinet, ea mihi summo semıudio fuerunt eruntque; Mtte Vra Csra, vicissim caesareo regio suo promisso favore animum meum propensissiprosequente. Nihil sane bono publico incommodasset, si na Mttis Vrae resolutio, ad reliqua etiam relationis Joannis Teőreös puncta hac eadem opera confecta ac ad ansmissa fuisset. Quam tamen quod Mttas Vra Csra et amplius protrahi vel differri, minime patiatur, Mttem humiliter rogo. De annuentia etiam charissimae meae rti in Hungariam libere proficiscendi, per Mttem Vram ɛt Rgm elargita, summas ago gratias Mtti Vrae Csrae. uidem mox ob hyberni temporis jam instantis difficultax iter istud suscipere poterit. Attamen benigna hac Suae Csrae indulgentia posthac etiam commodiori tempore asione affulgente usura est. In reliquo Mtti Vrae Caes. egiae devota mea obsequia reverenter delata esse cupio lemque stb. Datum in arce mea Szamos-Ujvariensi, die nensis Novembris, a. d. 1639.

Scrmae Caes. Regiaeque Mttis Vrae

studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoczi m. p.

Kivül, a czím s pecsét mint máskor, aranyos szélű papiros.

(Nemz. Muzeum, a Jászay-gyűjteményből.)

XXV.

1639. september 7.

Eszterházy üzenete Rákóczyhoz Bogádi András által.

Memoriale pro generoso dno Andrea Bogád

Mindenekelőtt köszöntvén az fejedelmet ő kglmét, me jelenteni az én szorongatásimat, s az közönséges jóhoz és kgméhez való jó akaratomat és igazságomat.

Közleni kell okait ritkán való irásimnak, és egyéb kül azaránt való magamviselésének is, s amicus certus in re incer cernetur.

Csudálkoznak itt ezen az szünetlen való változásokon félőnk is nemzetestől gyalázatos veszedelemtől, ki ha lészen kglmét kiáltják mindenek okának.

Gondolkodunk ezen rözgölődéseknek ilyen okairól 1. Hogy talám tart alattavalóitúl. 2. Félhet az töröktúl, s m tán is. 3. Viselhetik ebben az ő flge ellenségivel való vegy értelem, és azoknak biztatások, s nekik tött ígéretek, hogy v gezik az töröknél dolgait. 4. Az meglött dolgokból lehet v lami lelkifurdalása, azáltal várván vagy remélvén accommod tióját. 5. Lehetnek talám valami pretensiói és megbántási i 6. Avagy az országbelieknek akar ezaránt kedveskedni holn pretensiójokban. Egyébaránt ennyi költséggel ennyi népet fő tartani, s ujakat fogadni s mintegy in continuo motu lenn nagy elmefogyatkozásnak vélnénk, hanem ha maga ostentatiój is nézné ő kglme benne.

De meggondolván mindezeket is, az első dolgot az n nézi, nem lehet gondolnunk, mert azok igen le vannak nyomv Az ötödik és hatodik dolgot is nem vélhetjük, mert megbánt semmit innét nem adtonk; sarlónkat penig más ember búzáj ban vetnönk, avagy falu fejében fegyvert kötnönk alkalmatla Hanem az más három dolognak lehet egyik, avagy mind három oka, az miért fegyvert forgat az fejedelem, úgymint töröktúl való félelem, s az ellenséggel való értelem, és ezekl következő lelkifurdalás, félvén jövendő veszélytől ezaránt, mi magára s mind maradékira nézvén ő kegyelme.

Az töröktúl félni ő kglmének félni igen méltó, mert na bestia, s kicsin ereje vagyon hozzája, s irreconciliabilis i az alatta valóitúl való megbántásban, ki ugyan religiója i

neki, de hogy ellene állhasson ő kglme, csak gondolkodást sem kell arról felvenni, mert abból az oppositióból, akárminemő ennne is az vagy véllek való szemben szállás, vagy várakban való szorúlás, vagy előtte való kijövetel, mindenik veszedelmét ézné az mi nemzetönknek, kit declaráltam satis fuse. Ezek llen azért fegyvert forgatni, nem egyéb, hanem veszélykeresés, s így maga fogyatásával, hogy magának, s nekönk is utolsó inát causáljon, efféle erőtlen oppositiókkal, nemcsak nem cséretes, de isten és lelkiismeret ellen is vagyon, s minden az okoskodás nélkül való böcstelenség is.

Hogy penig más utakon is felvött furiájokat nekik derekason már ő kglme, ennyiben menvén az dolog, megszállétssa, lehetetlennek tudom, mert ha adni kell vagy pénzt, vagy ősséget, vagy keresztyén vért, elveszi ugyan és ad valahány ipot érette, de soha bizony azzal az ő megbántását le nem szi, sőt nagyubb fervorral fog azután ellene lenni, az mint ben számtalan példáink vadnak, kit talám experiált is ő lme.

Vagyon talám ad complanandum ipsum még más orvosg is, úgy mint az portán lévő keresztyén fejedelmek követi tercessiójok, és azoknak segedelmek által való nagyra neveze az fejedelemnek és nagy lévén nekik teendő nagy szollatok.

De az török előtt kárt csinált az is, ha meglött, (kit mi jis tudonk) mint hasznot, ha most mingyárt nem is, jövenre, mint az vajdákkal való confederatiája is, holott az, az kit ő zer megvét, és gyűlölséget vészen ellene, hogy vagy társaság tal, vagy hatalma terjedésével nevelkedjék, nemcsak nem ránója, de haragjának gerjesztése inkább, abban látván munlódni, vagy másokat, vagy magát azt, az kitől megbántásot tartják, s ha tettet is ideig effélékben valamit, az elszánt szélynek öregbüléséért cselekeszi. Holott ha erőtlenb állatjában ellene járt, inkább hihetik, hogy nevelkedvén akár az nfederatiók által, s akár birodalmának terjedésével, ellenek zen; és így nemcsak haszontalan, de káros reménség ez is. talám ha intercessiójok ezeknek derekas orvosságot nem úthatna is, az dolognak segedelmekkel cselekedhetnek valat: de haszontalan biztatás ez is, mert ezek magokat kévánják géttetni ő kglmével, s nem ő kglmét, kiváltképpen az török en, kiknek ha minden erejek együtt volna is, soha ő kglmét török ellen meg nem oltalmazhatnák; s lehet talám, hogy k oblatiókat tésznek, de soha bizony meg nem állják, s meg m állhatják, s mikor szintén az derekán volna az sárnak, nne hagyják, nem is lévén, az mint mondám, az ő intentiók az, hogy ő kglmét segétsék, hanem hogy ő kglme által se-

géttessenek, s temerarium is azt elhinni, hogy in tali casu, i mikor csak ő fígének is nem elegek lenyomására, mind az k császár ellen ő kglmét megoltalmazhatnák. Igy azért az opp sitió akárminemő legyen is, az veszedelmes lévén, s az ígéret gyümölcstelenek, sőt károsok, s az confederatiók is penig mi intercessiójokban, s mind segedelmek nyútásokban az dologn neheztellését mint könnyebbségét nézvén, ha most mindjá nem is, ezután okos és jó lelkiesméretű embernek, mint k ezekhez is ragaszkodni, könnyű meggondolni, kiről csak Betl fejedelem idejétt is elég példánk is vagyon, kinek az török n gyűlölője, hanem szeretője és segétője volt, s mit víve az i metekkel való confederatióval végben, veszélt, s ha (nem dic kedem vélle), én nem löttem volna, utolsó ruinába hozta vol mind nemzetőnket s mind hazánkat. Nincs azért az török ál patjában, s ellene való securitással való megmaradásban sem nemő medium, az egynél, az kiről szóllottam igen n igazsággal és sincere Kgddel. Avagy ha mi vagyon, közölj kglme velem s im minden tehetségemmel, értékemmel, esz mel, erőmmel, s ha kívántatik véremmel is szolgálok ő kgl nek, az közjót, és megmaradásunkat látván azokban az dolg ban, az kit mondtam másszor is, s ím újobban obligál magamat most is. Egyébiránt maga, nemzete és édes haz utolsó veszedelmének egyedől ő kglme lészen oka, s kételei lészönk minden extremomokat felvennönk ő kglme ellen, s abból való következéseknek is ő kglme lészen mindenestől o

Az harmadik dolgot penig az mi nézi, az ki fondament avagy ok lehet, az külső confederatió keresés, úgymint az g núság és belső félelem. Ugy vagyon, okoskodhatnánk tal hogy ha valamik az diplomák ellen löttek volna, azoknak m szállétását efféle hadi rözgölődéssel nyerhetné meg, av talám eruptióval is; az rözgölődés meglehet in suis termi ennyiben lévén már az dolog, s itt én nem haszon nélkül m kálódhatom, de az eruptio (kiről gondolkodnom sem tudok) egész magyar nemzetnek országostól utolsó ruinájára kö keznék.

Mert először, isten s corporale juramentoma, azaz l és diplomája ellen cselekedné azt ő kglme, s facta eruptic kívánna újabb confederatiót csinálni ő kglmével, s qua sec tate is cselekedhetnénk azt, s én nem hiszem, sem reméll hogy semmi végezésekre vihetnénk őket.

Másodszor, micsoda orczával kellene efféle tractá ezután nyúlni, mert okát sem adhatná az ilyen motusnak, jót vévén inkább az megbántás helyett ő kglme ő fígétől, s az nem volna is, s bántási volnának is, az diploma nem o eruptiót, hanem requisitiókat kíván praemittáltatni.

Harmadszor, ezek az mi embereink ennyi rözgölődéseket értvén oda be, dispositiókat töttek in hunc finem, mind ratione suspensionis armorum, mind az békességről való tractákban, s mind Olaszországban való hadaknak revocatiójokban, s mind lengyel hadaknak fogadásokban, s mind az végeknek munialásában, s minden egyéb dolgokban is, az kik ezt néznék; kikkel ottan megindulnak, s tudni fogjuk ugyan, mikor fogtunk kardot, de nem fogjuk tudni, mikor teszszük az szegre, s hatalmasson involváltatonk, s ki kell in tali casu minden reménségönket az tractából vetnönk.

Negyedszer, jó meggondolni azt is, hogyha valami eruptióra consensust ád is az török, de segedelmet nem ád, s ha mit olyat nyút is, ellene mint mellette fog bizonyosan lenni, ha most tettete is külsőképpen, s ha botlani talál, ki meg is lészen, nem csak fel nem emeli az török, de bizony jobban lenyomja inkább, s hatalmas inconsideratio is volna ez, hogy derekason le nem szállétván az törököt, egy római császárban kellene kapni ily erőtlenséggel, s nem tudom micsoda idegen s minket nem ismerő, sőt gyülölőink biztatására.

Ötödször, nyilván látja s kézzel tapasztalja maga is ő kglme, hogy az erdéliekben kevés jó akarója vagyon, s micsoda securitással hozza ki, az kiket közőlök kihoz is, s az kiket hát megé hágy, mint hagyja azokat is oda, meggondolhatja ő kglme; s ezek is nem facilitálnák in casu eruptionis az végezéseket, hanem nehezétenék, s talám magok nehézségét is köziben egyelétenék.

Hatodszor, ha mi eruptio lenne, nem kétlem, ottan lennének követői ő kglmének Magyarországban is, s megunván az mi emberink ezeknek is gyakor támadásokat, véllek együtt nehezebb volna az végezés, ha arra resolválnák is magokat, hogysem annélkül.

Hetedszer, úr embert majd senkit nem tudonk, az ki ultro belé bocsátkoznék ebben az dologban, s az szerént az végbeliek is, kikre nézvén, gondolkodva veszik az városok is effélére magokat, s az többi is titubálni fognak, az kik jó akarói volnának is ő kglmének, s ott hagyják cserben, az hol leginkább kívánná szolgálatjokat, s nehezétenék ezek is mint könnyebbétenék az dolgot.

Nyolczadszor, sok szép java vagyon Magyarországban ő kglmének, s in tali casu, mind az ki ellen az hadat felvenné ő kglme, abból kívánná ellene való felvött hadait contentálni, s mind mások, az kik ebben szolgálnának, ott kezdenének remuneratiót várni, csak ez is lehetetlenné tenné az végezést.

Kilenczedszer, nem tudom vötte-é ő kglme eszében, de az magyar nemzet, sőt mások is, tempore belli intestini, csak

szintén szerencsének szolgái, az penig forgandó lévén, az ki talám jó akaróinak és szolgáinak vélne is, ellensége lészen, ben elég példánk vagyon, ki ez is nem csak nehezétene végezést, de veszélt szerzene inkább.

Tizedszer, szegény Bethlen fejedelem példáját is n alkalmatos ide applicálni, mert más volt az idő, s más volt személy is, akkor csak Bécs vala kezekben ő fgknek, s abb is sok férges volt, s meg is szállották vala német segedelemn és erővel is, de mi lőn benne, magonk veszélye, s mit is szer nek mind annyi confederatiókkal s hadi indulatokkal, s na pusztulásokkal s országonk romlásával, akár in negotio re gionis, s akár circa libertatem, az ki czégére és zászlója va azoknak az hadakozásoknak, kérdjük meg az szomszéd ors gokat, s meg tudják mondani, noha mi is hozzá szólhatonk. F személy is istent elhagyott és gyermeketlen ember vala, s ma hivságos dicsőségét nézte, mint az köz jót, vagy posteritás kiket nemis nézhetett, nem lévén, s az török protectiót kelle innét is mindenkor néznönk, az ki igen favorált neki, s na ereje is volt mellette, mert egyébaránt ennyi végezést bizo dolog, vélle sem töttek volna.

Vadnak sok több egyéb okok és ratiók is, hogyha az szándék, hogy békességre, s magonk dolgainak igazétásá akar az fejedelem kardot kötni s erumpálni, annak békét k hagyni, mert az kardfogás és erumpálás azt nemcsak ne segéti, de nehezéti, és utolsó veszedelemre hozza ezt a hazánkat, és nemzetönket is. Hanem ha az töröktől félönk kiválképpen ő kglme, ne veszesse se magát se Erdélt, se pe ezt az mi szegény hazánkat ő kglme, mert bizony sem más sem maga erejével ellenek ottben meg nem tartja magát, ni is ennyi számtalan gyülölség, nyughatatlanság és félelem köz min kapni, az holott nemcsak magát, de posteritásit is m tán féltheti ő kglme. Lám mindeneket megkésértett már, s ő idegenségek ugyan fön vagyon, s csalárdság mind indul mok, ha mi lészen is, s az szerént segedelmek is. Haszontal az idegenek biztatások, ígéretek, és adományok is, ha lészen is az, sőt káros s igen veszedelmes, mert magokat né benne, s békességeknek facilitatióját, az mi vérönkkel és uto veszedelmönkkel akarván azt magoknak megszerzeni, s az ban mind az két császárt ellenségönkké teszik, s akkor te be, hogy az két tar között veszni kell az hajasnak, kiválkép ezek az rosz németek vagy svecusok; hol Svecia, hogy ő min segétsen, hol Franczia tized ország ellen, hogy mi jót teg velönk; avagy ki hiszi azt el, hogy az ő túzokjokat az mi ve bönkhöz tegyék, és ha ők magok commoditásokat látják ha nokkal együtt, ő kglméért elmulassák, él az isten, soha ann

nem végezhetnek és köthetnek ő kglmével, hogy benne ne hagyják rút és gyalázatos veszedelemmel, találnak ők rést akármi erős kötéseken is, kiknek messze is mén az ő politiájok is propter statum.

Az én vékony tetszésem azért az, hogyha fön még is az töröktől való félelem, mennél hamarébb alkalmas kárral is ha semmi úton egyéb nem lehetne benne, kössük le itt az dolgot, kit jó securitásban vevén, álljunk el az török előtt, úgy az mint beszélettem Kglmednek, s ha mi jó szót adott ő kglme az ő ilge ellenséginek, írja vagy izenje meg, hogy nincs módja benne, mert ha jó szót ád is külsőképpen az török, rakva belől boszuállással ő kglme ellen, s nem veheti alattavalóit is igyekezetekre, s ide keressönk kedvet s szolgáljonk, s segétsük az szükséget, s úgy fog megnyughatni ő kglme, s úgy veszi securitásban gyermekit és posteritásit is ő kglme, s ezzel consulál az egész magyar nemzetnek és Erdélynek s Magyarországnak is, s ez által okot adhatonk az egész keresztyén országok közt való békességre is, ki isten előtt is jutalmas lenne. Ezekkel úgy tetszik tartoztam keresztyénségemre és magyarságomra nézvén is, hogy ő kglménck insinuáljam, azt már lássa ő kglme, mellikhez nyúl, de én egyikben szolgálni s másikban ártani kívánok istent híván bizonságúl, az ki minden hitszegésnek boszuálló istene volt. Datum in Kis-Marton 7. Septembris. 1639.

Kivül: Memoriale pro dno Andrea Bogadi, servitore illmi principis Transilvaniae.

(*Erdélyi, Actorum Palatini IV. Deák fordítása meg van Jászay gyüjteményében, Nemz. Muzeum.*)

XXVI.

1639. novemb. 6.

Bogádi második követsége.

a)

Esterházy válasza Rákóczynak.

Ill^me^ princeps dne observandissime.

Bogádi András uram az Kglmed jámbor főember szolgája megadá nekem az Kglmed levelét, referálván szóval való izenetit is Kglmednek. Nem véltem, hogy izenetem nehezteléssére legyen Kgldnek, egyébaránt tovább is hallgattam volna, noha az mennyiben a Kglmed dolgai vadnak, talám minket is országostól, s nemzetestől illetnek azok, s hallgatással nem kellene néznünk, s arra nézvén már, elkezdvén szólanom, s

kívánván confidentiámot Kglmed is, izentem toább is ugy Bogádi uramtól Kgldnek, kérvén Kgldet, ne vegye meghábo dásával az én izenetemet, se penig írásomot, mert jó szót s emberi és szolgái, úgy tudom, béven vadnak Kgldnek, de ez kel ellenkezők kevesen, s talám az hátra nézésért nem ilyen jó akarókot is Kgldnek tartani, s másképpen én ugy nem is tudok szolgálnom, hanem az feírt feírnek, s a feke feketének kell mondanom, melyet ím most is igen sync declaráltam Bogádi uram által Kgldnek, s ha hitelem lész megtapasztalja Kglmed, hogy sem hazámnak, sem nemzete nek, sem Kegldnek haszontalan jó akarója és szolgája n lészek. Ezekre a mostani izenetemre választ is fogok men elébb várnom Kgldtől, kívánván, hogy isten jó egészségl sokáig megtartsa Kgldet. In Kis Marton 6. Novembris, 16

Kiről: Ad principem Transylvaniae ex Kis-Marton 6. Novemb

(Kis-martoni levéltár Act. Palatini.)

b)

1639. november 6.

Esterházy ujabb emlékirata.

Bogádi András által, Palatinus uram f jedelemnek tött izeneti. 1639.

Minden izenetim s írásim nekem az köz jót, s megmai dásonkat és az magonk közt való jó egyességet, s az fejedel ő kglme személyét nézték, kikben két rendbéli gyanuság voltak, s vagyon most is: egyik, hogy ő kglme, az menny az töröknek dolgait tudom, s maga ő kglme állapatját is, ir conciliabilis nálok. Az másik suspiciónk az volt, hogy tal ellenünk való eruptióval akarja az törököt complacálni ő kgl kötvén az ő flge ellenségivel is.

Kik közől egyikről sem bolondúl elmélkedhettönk, t tetszik; mert az mi az elsőt illeti, minekelőtte erumpált vo is ő kglme ellen harmadéve az török, már az török idegens fön volt, s azért is ment ő kglmére, kit nem felejtett most i az azután nem szállott, hanem öregből, mind az ellenek v oppositiókkal, és számos töröknek veszedelmével, s mind M vajdának nyútott segétséggel és vélle való confoederatiójáva mind Moldvára való küldéssel, s mind az német hadak tartásával (kit igen orrolnak is) s mind egyéb ő kglme hoz jok való magaviselésével is, ki megtetszik csak abból is, h nagy sok törekedésekre és igéretekre is, se az hollandusok se az franczíai királnak engedelmet nem akart ő kglmének a

az ő fige ellen való eruptiójára, hogy valamint azzal ne nevelje az ő kglme állapatját, confoederatióban ereszkedvén az által éllek. De azonkivől is nem mutathatni csak egy példát is féle állapatban, hogy az kire egyszer íját ő felvonta, az derekasan magát reconciliálhatta volna nála. Hallottuk sok egyéb degenségeket is azon töröknek ő kglme ellen, az kikből mi úgy ítéltük, hogy lehetetlen kedvet keresni ő kglmének az töröknél, holott egyébaránt is az kivel talám szállíthatná egy ideig ő kglme az törököt, nem az ő kglme természetihez és magyarságához való, s annyival inkább keresztyénségéhez, mert birodalma terjedésével, avagy keresztyén lélekkel és vérrel kellene annak lenni, avagy penig nagy summának kiosztásával. Az két elsőre, elhittem, nem bocsátja körösztyénsége ő kglmét, s az harmadikkal nem volna tanácsos kedvét keresni, hogy se egyik se másik ne lenne osztán. De talám azt gondolhatnánk, hogy most nagy készőleti vagyon az töröknek, kit Erdélyre nem készétene, hanem vagy mi reánk Magyarországra, avagy Lengyelországra megyen, s ő kglme békével marad; de más itt is az mi feleletönk, mert az felől megírt okokból, lehetetlennek tartjuk, hogy ő kglmét Máté vajdával együtt háta megé hagyja, akármely felé forduljon is. sőt ha az persára menne is, mert derekas indulatiban securus akar ő lenni, s ilyen gyanuságot háta megé nem hágy.

Az másik suspicionkra penig adott okot az ő kglme gyakor izeneti és kívánsági, s megbántásokban való nagy panaszi, s conditiókkal való maga ajánlása, s satisfactio kivánása, nem akarván azokat specificálni.

Második, az ő fige ellenséginek az portán engedelemért való sollicitálások, hogy ellenönk jöhessen ő kglme, kit hire nélkől nem vélhettönk lenni. Harmadszor, az szokás kivől való had föntartás, s feles szolgák fogadása, gyakor parancsolatok az országban, hogy készen legyenek. Negyedszer, maga ő kglme emberinek gyakor bejárások az ellenséghez, s amazoknak meg ide ki való küldések. — Ötödször, ezen ellenségnek nyilván való dicsekedések, hogy erumpál mellettek ő kglme, hogy már végre bért is vött ő kglme fel. — Hatodszor, járúlt az vox populi is hozzája, ki felől azt szoktuk mondani, hogy vox dei.

De mind ezeknél nagyubb, az kit én szemeimmel láttam s hallottam, s nem erősétem ugyan s lehet is, hogy mások praxisája vagyon benne, de azok oly nyilván való dolgok és tractk voltak, ha sine effectu is, az kinél nagyubb nem lehet.

Ezek azért, és nem valami együgyők kötözése, vitt mint arra az elmélkedésre, az kit én igen nagy synceritással mentem volt ő kglmének, s azt is mind szóval, mivel láttam

azaránt való difficultásit is ő kglmének és magam opi
ellen mások tetszésére nézvén is cselekedtem.

Ezeket azért én látván, hogy mind egyik s mind u
veszedelmét nézi hazánknak s nemzetőnknek, úgy intimá
vala igen syncere s bőven is, hogy ha félelme vagyon az t
től, tegyen le holmi erőtlen oppositiókat ő kglme, s ne ve
sen magával együtt minket is nemzetestől s országostú
holott nem virtus, hanem temeritas volna az, s nem azért
meghalnonk, hogy megölessük feleinket is, hanem in
halálonkkal is tartozonk az közjót, s hazánkat s nemzető
s feleinket megtartani. Egyébaránt ha temere csak magát n
ő kglme sine solidis fundamentis de sua securitate, megve
az csendes mediumokat, s ugyancsak ebben akarna mar
együtt hogy mind el ne vesszönk, mind itt, s mind más s
szédok, s talám alatta valói is oly tanácsokat kezdenének
venni, az kivel megelőzik az reájok következő veszedel
sokan együtt egyre, vagy kevés számra vetvén azt.

Egy szóval derekas fondamentomát mi nem látv
kglmének az töröktől való bátorságos megmaradásában,
nézvén minket is, javallást venni mi distractióinkban az t
oppositiójára nem adhattunk ő kglmének, s arra sem,
későn cselekedje azt, ha mást cselekednék is ellenkezőt a
mivel nemcsak ő kglmét, hanem minket is illetnek ezek.

Veszedelmes gondolkodás volt volna s lenne ezután
második része is az dolognak: ha mi eruptiórúl elmélk
vagy elmélkednék ezután is ő kglme, az kiről minap t
izentem, mely izenetim ha elmeháborodást szörzettek,
teczik nem én adtam, hanem maga vötte ő kglme, mivel
én izenetimben mindenestől csak az mi szegény hazá
nemzetönk megmaradását néztem, s véteni nem akart
kglmének vélle, s ha az első dologban nekem valami fi
mentalis securitásom volna, hogy az töröktől bátorság
megmaradhat ő kglme fejedelemségében, nemcsak nem s
álnám azt, az mit suadeálok, de ha másutt volna ő kgl
oda kivánnám ültetni, csakhogy mind ennyi instantiáim
nem igazétást és értelmet s könnyebbséget vöttem én e
hanem neheztelést inkább; mindazáltal, mivel az mint gya
mondám, nemcsak magonk dolgát és szemelyét nézi ez az d
én ugyan nem szüntem, sem általlottam ugyan importunu
nom is azaránt. Az többin legyen ő kglme jó itéleti, t
nem mondhatok, de temere s esztelenől ugy teczik semmit
itélőnk, hanem ha hitönk nélkül csalatónk.

A más dologban is tanács kell s jövendőről való go
kodás, kiről szóllottam igen confidenter, syncere, s ezután i
vén ő kglmét ne vesse meg teczésemet, se magában az d

Az ide fel való ellenségnek eddig való progressusában is ne ütközzék meg ő kglme, mert ha haladékkal leszen is, de veszély éri őket.

Az pretensiókat igen efficaciter mondják ide meg az követek, de diverse és igen homálban, s nem is tudjuk mik legyenek, az kiket penig vélőnk, azok nem érdemelnek ennyi instantiát.

1639. 6. Novembris.

Kiről: Az erdélyi fejedelemnek Bogádi uram által tett izenet.

(Kis-martoni ltár, Actorum Palatini.)

XXVII.

1640. jan. 25.

Utasitás Gaudi és Ujlaki számára, kiket Rákóczy fegyverek vásárlása végett Danzigba küldött.

Instructio pro egregiis Ladislao Ujlaki de Boros-Jenő et Andreo Gaudia aulae nostrae familiaribus, Dantiscum expeditis etc.

3000 muskatért, hozzája való mindennemű eszközökkel jól meglátogatva, próbálva, kiket mivel Danczkán ád kézben, kell elvenni egy muskatért fl. 6 d. 76. polonicales, ha pedig olcsóbban lehet megvételek, azon legyenek, de ennél feljebb mi hirünk nélkül el ne vegyék.

600 magyar fegyver derekakat, olyant, kinek elején el nem mehet a golyobis, megpróbálván őket egyenként, magyar sisakjával együtt, egyet bennek per fl. 16. polonicales.

359 egész vasból való öltözeteket; egy egy emberre valót, egyet fl. 32. polonical.

Ezekről igy contentáljuk, mivel ő is Danczkán adja kézbe a fegyvereket, és minden vámja, hozása, harminczadja mi fizetésünk leszen, ő is a kénesőt, ökörbőrt vegye Zborón kezébe, s azután legyen ő gondja.

Adunk penig most kénesőt cent. 100 per taller. nro. 4000. Ökörbőrt penig nro. 2000. per taller itidem nro. 4000. Ki teszen magyar forintot 14400; maradunk adóssa nékie flor. 7896. Ezért is pünkösd napján adunk kénesőt Zborón cent. 54. Ökörbőrt penig nro. 100.

Ha penig meg nem akarná igy hinni, vegyék csak a muskatérokat meg, hozzák egyenesen Munkácsra, de ennél feljebb se különben el ne vegyék, s egy pontban is instructionk ellen ne cselekedjenek.

Ha igy is meg nem akarná hinni, egyezzenek úgy meg

vele; a mi költségünkkel hozassa el Munkács felé a hat muskátereket s a mely napot rendel, az napra mi is a l oda küldjük, az ökörbőrök penig Zborón vannak, a mi megalkudtunk vala tavaly nyárban, azt ott vegye fel.

Ha penig azt kívánná, hogy a svecziai fegyver der is megvegyük, mi azt is megcselekesszük, csak hidjen i legyen arról való contentationak napja Szent Mihály napja a kéneső angariatim szokott bejönni.

Danczkán keressenek egy igen jó kőmivest, ki a bc ölnyi szélességre is mesterségesen s állandóúl megtuc nálni, kivel úgy conveniáljanak, jőjjön be a mi költség lássa meg a munkát, s ha vele megalkudhatunk, fogjon m a munkához, mivel itt minden készen leszen, s ha me alkudhatnánk, kit nem reménylünk, tisztességesen meg küldjük Danczkára. s fáradságát sem hagyjuk hiában. nak olyan mestert is, ki olyan eszközt tud csinálni, kivel a viz fenekéről fel tudja szedni, és hajóba hánni, mint a kai árkot mikor tisztítják.

Hozzanak igen igen jó pattantyusokat vagy négy igen jó álgyúöntőt, s olyan mesterembert is, ki vasból mind nagy s kicsiny lövő szerszámokat önteni, és va golyóbisokat, egyebeket is.

Azt is eszekbe vegyék, hogy Arnoldus mercator ké tőlünk 20 mázsa kénesőt, kit mi nekie beküldtünk Kra még csak taller. 40 mázsáját, kiben nekünk egy fillé adott meg. hanem adott Gaudynak taller. nro. 200. Ei Gaudyval számot vetünk, a mi parancsolatunkból Niclas taller. nro. 20., Bisterfeldius uram adósságainak content rendeltünk taller nro. 360. Marad mégis adós taller. nr Ezt kérjék meg rajta; a mesterembereket, fegyvereket be vele, ha penig azt mondaná, hogy Sibertussal megac makoviczai udvarbíránknak, kit mi nem tudunk, adjon k megküldjük mi nekie, ha ő nem adna, s a fegyverekb meg nem alkhatnak, mástól is kérjenek, innét mi conten

Elsőbben penig Danczkára menjenek, s ott lássá Arnoldussal a fegyver felől, mert ha ő vele meg nem a nak, nem is kell a királyt megtalálni a salvus passus fel pedig megalkhatnak, úgy kellene impetralni, hogy se se harminczadot ne tartozzanak adni.

Ezekben igy eljárván igen szorgalmatoson, igyeke hova hamarébb a dolognak valóságával hozzánk vissz Secus non facturi. Datum in civitate nostra Kolosvár mensis Januarii anno domini 1640.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

Néhai Dr. Ötvös Ágoston másolata után az *Erd. Muzeum kéziratt.-ában.* — Eredetije *a gy.-fehérvári Batthyányi könyvtárban N. 5. IV. 1. 264. szám.*

XXVIII.

1640. febr 1—10.

Forgács Zsigmond követsége Rákóczyhoz.

a)

1640. febr. 3.

Forgács beadványa Rákóczyhoz.

Értvén császár és király urunk az én kegyelmes uram ő felsége az én privatumbeli szükséges dolgaim végett ide Erdélyben való jövetelemet, úgy azért ő felsége is ez alkalmatossággal akart izenni én általam Nagyságodnak ez következendő dolgokról.

1 Értette ő felsége Nagyságod által cancellarius uramak irt leveléből, hogy Nagyságod kévánta volna ő felségének ty meghitt szolgájának ibe be Nagyságodhoz való jövetelit, az által ő felségének Nagyságod bizonyos és szükséges dolgokl bizvást izenhessen. Evvel azért ez uttal és alkalmatosságl ő felségének az kévánsága, hogy azokat Nagyságodtól megtsem, és hogy híven ő felségének azokat megvihessem.

2. Megértette kegyelmesen ő felsége, kiket elsőbben ›rös uramtól, és azután Nagyságod maga cursora Turóczi tván által írt és izent vala ő felségének, kikre ő felsége ez nult napokban választ is adott Nagyságodnak levelére, abban gyelmesen ajánlván magát Nagyságodnak ő felsége, hogy az ›b, Tőrös uram által izent czikkelyekre is magát hasonló gyelmességgel fogja resolvalni, azért azokra is resolutioját m akarta differalni.

3. Kikről ő felsége kegyelmesen gondolkodván, vötte gyelmesen eszében, hogy az Nagyságod kévánsága, melyben égtételét azok ellen annyira kévánja, kiket gróf Bethlen Istn uram cselekedetiben részeseknek panaszolta lenni Nagygod, úgymint ő felsége hivei között elsők és előljárók, ugyúint palatinus uram ő nagysága és judex curiae uram ő egyelme ellen nincsen bizonyos és nagy akadályokra, alkalmatlanságokra és gondolkodásra nézendő és méltó dolgok nélkül, az hogy lehessen? nem constalván ő felségének, hogy azon ő felsége hiveinek Nagyságod ellen semminemű szövetségek az törökkel volt volna.

4. És mivel immáron ez a dolog és mozdúlás ré lecsendesedett, minden cselekedeteknek megengedésével csillapodásával, Bethlen István urammal egyetemben való bé séggel, azt mi szükség és haszna legyen ennek az elteme tett és elfelejtett villongásnak gyülölséges mozdításának l nem látszik, és miért kelletik Nagyságodnak mind ő felség megtartandó hűségében s mind az ő felsége ellenségi izg sára feleletében ezt az elégtételt mintegy okúl és condit tartani és viselni.

5. Nyilván az is Nagyságodnál, hogy az nemes szal ságnak első és legnagyobb privilegiumja az, hogy senki cit és szabott törvényes út kivűl meg nem büntethetik és ag valtatik, és hogy az ki az törökkel való szövetségekben és p tikálásban találtatik, büntetése annak feje és jószágának v tése hogy legyen, levén igy az dolog, az Nagyságod sat ctioja törvényes út kivűl az minthogy nem lehet, úgy Nag god sem kévánhatja; ilyen hatalmas processusban és causá feljűl megnevezett urak ellen Nagyságod vádló és actor ak lenni? szükséges, hogy magát declaralja. De nagyságos u azok ha csak citatioban lesznek és nyilván nem convinca hatnak és igy az dolog executiora nem megyen, az mely nehéz, Nagyságod maga is megitilheti, hogy azok az kiket r magokat mind penig az elejeket tartották és voltak is min országnak, mind penig királyoknak ez ideig hüséges szolgá mennyire sértődnek meg hírekben, nevekben és böcsületek ha Nagyságod most avval a vélekedéssel és szándokkal fo törvényben, hogy itéli és véli fejek és jószágok vesztésére é meseknek lenni. Az mely Nagyságod cselekedeti miatt N ságod mind magának, mind maradékinak annak az két úr nemzetiből mennyi ellenséget és gonoszakarót csinálna, ak is könnyen általláthatja.

6. Az országbeliek is levén mostansággal istennek keg mességéből szép csendességben és egyességben, tanácsos s jónak nem láttatik azokat az nagy urak között levő i egyenetlenséggel az közönséges jónak nem kevés kárával hátramaradásával felrezzeszteni és indítani. Viseltetik azé felsége oly reménységgel, hogy Nagyságod mindezeket megf dolván, az közönséges jónak megmaradásáért szivéből k ilyen satisfactiora nézendő dolgokat.

7. Értette azt is ő felsége kegyelmesen, hogy Nagyst Bogádi András uram által kévánta lött legyen palatinus u ő nagysága igaz affectioját, szomszédságbeli tökéletes barát gát s annak megtartását, és ugyanarra kötelező levélnek l sét is, az mely az Nagyságod mostani kévánságával nem lé tik miképen egyezhessen.

8. Nagyságod azért mindezekre és az több számlálhatatlan okokra nézve is hátra vetvén ilyen gondolatokat, vegye inkább feljűl megnevezett uraknak barátságos affectioját és igyekezzék inkább magához szomszédságos jóakaratjokat kapcsolni, kegyelmesen ezután úgy provideal ő felsége, hogy inkább Nagyságodnak ő felsége ditiojából kedveskedjék, hogysem mint valami villongásra való okot adjanak. Meg sem engedi, hogy ezután senki vagy titkon vagy nyilván az ő felsége birodalmából Nagyságod ellen az pogány ellenséggel valamit mozdítson vagy indítson.

9. Üdvözűlt Rákóczi Pál uram meghagyatott árvái jószágiban, ugymint Kurim, Haslin és Gaboltfalvai parochiákból Nagyságod oda való tisztviselői az pápista plebanusokat, hogy exturbalták és kirekesztették legyenek, esett ő felségének tudására; azért ő felsége inti és requiralja Nagyságodat, hogy mivel az a dolog mind vallásunknak mind törvényünknek ellene esett, parancsolja meg szolgáinak, hogy kirekesztetett pápista papokat elébbeni residentiájokban és parochiájokban behelyheztessék, és ezután is, hogy Nagyságod bántásokat meg ne engedje, mert meg nem engedi ő felsége, hogy az catholica religio az ő állapatjában megbántódjék, vagy praejudiciumot szenvedjen.

Ezek voltak a punctumok, kiket császár és király urunk ő felsége én általam akart értésére adni nagyságodnak.

Cancellarius uram punctumi penig ezek:

1. Az feljűl megnevezett papoknak Kurim etc. kirekesztése, az mely mivel ő kegyelme dioecesisében és püspöksége alatt vagyon, kéreti Nagyságodat, hogy ilyen cselekedetit szolgáinak ne szenvedje, hadd maradjon végig Nagyságodnak igaz jóakaró szolgája.

2. Tőrös uramtól Nagyságod izent ő felségének három punctumról, az ki ő kegyelmétől eltitkoltassék, láttatnék diffidentiának, hogy az kit Tőrös uramra Nagyságod mert bízni, azt ő kegyelmére nem.

3. Az török dolgárúl Nagyságod mind ő felségét, mind ő kegyelmét tudósítsa, kéri; Turóczi István uram beszéllette az persáknak az török ellen való victoriáját, abban is ha mit értett Nagyságod, adja értésére.

4. És mivelhogy az satisfactio volt legnagyobb dolog az Tőrös uram relatiojában, arra ő felsége adott immár választ; ha mi hátra volna, adja Nagyságod értésére, Nagyságodnak továbbá is szolgálni igyekezik.

5. Bogádi uram ott levén, két rendbeli kévánságát repraesentalta ő felségének; egyiket a kiszállott hadaknak csintalanságát, kiben kévánsága szerént való resolutioja vagyon

Nagyságodnak. Másikat az kétszáz mázsa réz vételéről, me[illegible] az kamorára ment pro informatione; abban is az miben tu[illegible] örömest kedveskedik és szolgál Nagyságodnak.

Illustrissimo principi Transylvaniae etc. assignandae. [illegible] die Februarii. Albae Juliae 1640.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

b)

1640. m a r c z.

Forgács követjelentése.

Scrma Rom. Imptria ac Regia Mttas, dne dne clmtsme

Ex mandato Mattis Vrae Scrmae clementissimo, tum o[illegible] privatorum negotiorum, quorum de causa discessus meu Vienna fuit necessarius, tum ob summam itineris, et continuai decidentium imbrium difficultatem, huc Albam secunda primu die Februarii circa vesperum adveni, ea dies absque audienti ulla transiit, donec altera hora matutina nona, principis aula intrarem, quo statim admissus, nullaque in audientia imp tranda habita mora aut difficultate, in domum ipsius audienti dandis destinatum, deductus. Quem privato primum nomi salutavi servitii mei eidem deferendo promptitudinem, et reti me confisum ejus antecedenter erga me exhibitae benevolentiu petivisse a Sua Mtte licentiam huc in Transylvaniam ingi diendi, ea vel de causa etiam. quod juribus meis declarand quae justitiae omnino inituntur, se, si non meorum, sed prs decessorum meritorum ergo, sperarem patrocinium et gracia favoremque suum non detrectaturum, qua de causa Sua Mtt clementer annuit, Viennaque dimisit, verum illud jam in m dium afferre, primo statim ipsius in accessu, indignum judica nec eo volui esse incommodus, confidens se et alia id occasion excipere, non dedignaturum.

Hac data occasione, cum Sua Scrma Mttas intellexeri ex literis dni cancellarii, principem desiderasse, unius e serv toribus Suae Mttis ad se ingressum, per quem de rebus ne cessariis possit quaedam Suae Mtti confidenter detegere, e ad notitiam dare, hac inquam occasione, eam mihi commisis provinciam, ut ea exciperem, fideliterque referrem Suae Mtt. quae ut indubitanter mihi aperire, referenda concredat, porre ctis literis credentionalibus benigni Suae Mattis animi, erg eum affecti cum declaratione principem salutavi, ad qua debita cum reverentia e subsellio detegendo caput asurexi gratiasque pro ea benignitate Matti Vrae Scrmae agens, epi

stolas accepit, aperuit, et perlegit, meque, ut statim in initio ad se ingressus, sic et deinde nonnisi in subsellio sedentem, passus est.

Quibus perlectis, cum Sua Mttas inquit benigne se se ad puncta per dnum Theörös nunciata brevi resoluturum declaraverit, sperare quod non solum hoc, verum et alia penes has literas credentionales sibi per me fore denunciata. quare velle et desiderare, ut ea quoque eidem referrem ac recenserem; qua occasione licet me libenter ea percepturum, quae per confidentem servitorem Suae Mattis petitum esset denunciaturus, responderem: non poteram tamen demum aliud, quam ulteriora quoque instructionis puncta eidem recensere, quae ipse instanter, optatam videlicet Mttis Vrae ut sperabat resolutionem, sollicitabat.

Quibus cum summa reverentia exauditis, petiit, ut eidem scripto traderem, cui cum se tantae memoriae principem esse responderem, quod ea omnia retinuisse non dubitem, nec ullo scripto egere, nec in usu esse, puncta legationis ad calamum accepta cuipiam tradere, a dno tamen Theöreös id praestitum pro exemplo cum adduceret, et solicite instaret, non poteram aliud, nisi annuere, hac tamen de causa, ut ipse quoque, quemadmodum ea intellexisse, verum non omnimode retinuisse asseret, pariter, responsa ipsius eadem de causa scriptotenus mihi tradere non gravaretur, ad quod eo se modo resoluturum eaque cum modalitate respondit, ut exinde nullum relatio mea patiatur defectum.

Post haec per modum discursus coepit de Mattis Vrae conjugis, filiorumque sanitate sciscitari, gavisus de Mttum Vrarum prospera ac bona valetudine. Deinde statum bellorum Suae Mttis indagare, ad quae, cum me jam pridem Vienna discessisse sciat, nil novi recentique attulisse, quae ipsum hucusque laterent, respondi. Post haec se rebus in consideratione acceptis, responsum daturum ad singula puncta brevi pollicitus est. Interim allatis cibis fecit me secum mensae accumbere. Reversus ad hospitium compendiose descripta instructionis puncta, eidem consignata, transmisi.

Ad quae non nisi die decima hujus mensis circa vesperum accepi responsum, tali ratione.

Ut primum Mtti Vrae Scrmae eiusdem humilia servitia deferrem, ac denunciarem, optando Mtti Vrae Scrmae vitam, victoriam, foelicitatem etc. In considerationem acceptis iis omnibus, quae Mttas Vra Scrma per me significasset.

Quod et primum quidem attinet instructionis meae punctum, per confidentem Suae Mttis servitorem de rebus necessariis nuncianda, illud se duo cancellario scripsisse, non

diffitetur, ut cum optato brevi responso ad puncta dni The rös misso ad se quopiam confidenti servitore Suae Mttis, ip quoque sit Mtti Vrae gravibus de rebus quaedam per eund detecturus et declaraturus. Verum cum ipse omnino inopin tum ac expectatum responsum accepisset, non se habere qui piam, nec posse per me nunciare et detegere.

Deinde quod reliqua attinet, quae petitioni ipsius sati factionem toties desideratam concernunt: intellexisse primu Mttis Vrae rationes, deinde et juris processus necessitatem, quibus actorem se ut declararet necessum duxit, tum demu ut perpensis his difficultatibus, habitaque publici commc ratione seponeret similium petitionum ulteriorem frequen tionem et instantiam, cum principalis Stephanus Betlen ab jam dudum amnistiam sit consecutus etc. Quaerulose sane animo commoto orsus est, sperasse se salubrius et optat responsum a Mtte Vra consecuturum, ut cujus diploma v bumque regium sanctum esset, per sibi subiectos violatc sibi tamen velle id imponere, eidemque incumbere judic illius inconvenientis (in juris processu se actorem declaran persecutionem, cum illud non se, sed Mttem Vram concern ut sui diplomatis et publici boni pacta, qui inquietare, viol praesumpserunt, indemnes ne patiatur, faceret per hoc M Vra, eundemque devinciret ad praestanda Mtti Vrae ulteri confidentioraque servitia, animaret per hoc et alios princi vicinos ad tutiora Suae Mattis obsequia, et clientelam, ut foedera et pacta sua, nullatenus vel in minimo ledenda pa retur; nam quomodo quaque fisus ratione posset ipse Su Mtti, Turca aliquid, cui ipse tributarius, adversus Mttem Vra imperante, praestare servitia et exhibere facinora fidelia, digr principi christiano, si modo eidem non satisfiat? et adversu se Suae Mttis subjectorum machinationes, quae praeter volu tatem Suae Mttis, ut sperat, evenerunt, inultae conquiescent vel quomodo ipse eredat, id praeter scitum Suae Mttis eveniss si in eos, qui praeter scitum Suae Mttis contra diplomati quod produxit et exhibuit 16. 17. 18. puncta, in sui pernicie moliti, non animadvertet. Potuisset ipse quidem, ut antecessc ipsius Betlenius, qui Sigismundum Prépostvárium captiva rat, captivumque ex Hungaria abductum, non nisi datis reve salibus dimisit, poterat inquam et ipse, habens majorem ansa et commoditatem erumpere, et suos hostes ac malevolos inv dere, et de iisdem vindictam summere; omisit et confugit s Suae Mttis gratiam et favorem, confisus se suamque justa petitionem aequis innixam fundamentis repulsam non pass rum, neque injurias acceptas absque ejusdem satisfactio transiturum, similesque, quae neque in hodiernum usque die

undem lacescere et infestare desinunt. Rogare itaque Mttem ram Scrmam humillime, dignetur dare aliquod signum et dicium, per quod ipse animadvertere possit, animusque ejus- em conquiescere, non fuisse quippiam ex praescitu Suae ttis a regnicolis suis, adversum se molitum, animadvertendo eos, qui praeter voluntatem suam id attentare praesumserunt; rsuasum enim sibi certo Mttas Vra habeat, quod ipse ad llas inimicorum Suae Mttis instantias, et pollicitationes ippiam adversus Suam Mttem sit attentaturus. Modo, quem e reminiscentiae Mttis Vrae Scrmae genitor desideratissi- is benigni animi affectum erga eum exhibuit, pari quoque a Mttas eum prosequi non dedignetur.

Quod vero punctum illud attinet, quod ipse sibi, suisque eris in prosecutione suae satisfactionis per juridicum etiam cessum, multos malevolos et infestos redderet, respondit: od ipse plus suum honorem, quam suos liberos respectet, si em actorem esse de necesse et aequo incumbere judicaret, n et perditis bonis in Hungaria constitutis congregavit, et nceps etiam congregabit ipse suis liberis tantum, ut ipso edente, et in exteris provinciis possint se optime sustentare, sperare eorum malevolentiam non emersuram in suam, suo- nque perniciem et ruinam.

His exauditis, quid tandem in satisfactionem, quam tan- ere anhelat possit desiderare, sciscitatus; cum iam (uti tum est) principali Stephano Bethlen amnistiam contulerit, alio nullam scio se passum injuriam aut hostilitatem. Ju- que processum cum ipse detrectet, nec actorem se velle esse claret, quid est, quod ipse in satisfactionem contra dnum latinum et judicem curiae desideret? Et quid illi adversum commiserint, nil enim Suae Mtti de eorundem factis vel ersum se machinationibus manifeste constare.

Ad haec ulterius suam sic orsus dictionem, se neminem minasse, nec per dnum Theörös, nec per alium quempiam, nec dnum palatinum, nec dnum Homonnai; cum enim sio diplomatis praeter voluntatem Suae Mttis evenerit, non bitat, quin absque ejus intimatione Sua Mttas sit exquisi- a, qui id ausi attentare, sic neque de facto quempiam nominat, que adversum dnum palatinum quippiam habere, vel de eo nqueri; licet literae interceptae, quae dno Theörös exhibitae, sam ac materiam non exiguam praeberent.

Verum hos nominatos esse intellexit jam ipse per me m assererem) Suae Mtti: gratulari tamen sepositas cum o palatino omnes simultates, sed dnum Homonnai similiter amnum habeat reconciliatum sciscitatus.

Neminem se secundario asseruit nominasse hactenus,

verum nunc se nominare expresse dnum comitem Homon
cujus, ut mihi constet, diplomatis transgressus, et man
etiam privati Suae Mttis attulit, produxitque paria litera
ex consensu Suae Mttis per bonae recordationis cardina
Pazman ad se missarum; illarum scilicet, quas in initio sta
ingressus dni Stephani Bethlen Sua Mttas dno comiti Hon
nai expediri fecit, cujus tenor et puncta erant, ut videlic
necessitas exigat Hajdonesque harum partium eidem assist
et penes se exurgere velle intellexerit, non sit impedime
ne Turca eo vicino debellato, nobis hostiles manus injiciat.
si qui ad se, suaque servitia transirent, eisdem liber pa
concedatur. Praeterea ne ex his partibus ulla ei hostil
inferatur, sed potius benevolum in vicinitate animum
affectum experiatur. — Nec ullus item Stephano Bet
succursus adversum se venire permittatur, aut eum subs
concedatur, similesque, si quos animadverterit, dissipet et
pediet. — Ast dnus comes Homonnai contrarias literas
Hajdones emanari fecit, contrariam eisdem instructionem p
scripsit. Germanum militem ad se e Polonia venientem retr
et ad propria servitia ac stipendio eos devinxit et oblig
Vezirio Budensi per literas liberum passum denunciavit,
lam isthinc hostilitatem passurum praemonuit. Multi d
Stephanum Bethlen in Turciam usque subsecuti, plurimi P
Bethlenio ejusdem filio adversum se adhaeserunt, ipsius
militem in confinibus sibi subjectis hostiliter invaserunt. C
omnia sunt adversum tam diploma quam privatum Mttis V
Scrmae mandatum facta et perpetrata. Citetur ipse a
Mtte si praeter scitum Mttis Vrae haec attentare non
subveritus, interrogetur ex cujus praescitu et voluntat
attentarit contra Mttis Vrae Scmae verbum regium et diplo
si ex propria solummodo beneplacentia, vel si ex alterius m
dato vel consilio id effecerit, declaret; ex qua declarati
facile elucescent Mttis Vestrae, boni publici conservati
ergo emanati diplomatis violatores, cum quibus quid agend
(sicuti et in iisdem exquirendis) consiliarii Mttis Vestrae
curatissimi facile adinvenient. Quod autem ipse cum Steph
Bethlen composuerit, fuisse necessum, ideoque coactum tri
de causis. Primo. Quod sibi certo constiterit, nunquam eun
praesumsisse, nisi habuisset hinc securitatem et ni fuisset l
animatus, neque nunquam huic fortunae inconstantis aleae
subjecisset, minus eum offendisset, aut invasisset. Secun
Cum eundem in singularem Turcici imperatoris gratiam
favorem receptum sibi constiterit, cui difficile (nisi cum eo
pacem ineundo) restitisset. Tertio. Cum animadvertisset e
dem fautores et ad eum profugos indemnes volitasse. Qu

iterum iterumque rogare Mttem Vram Scrm humillime, dignetur eum sibi ad humillia, fideliaque servitia devincire, et aliquod signum exhibere non dedignetur, id non esse ex consensu Suae Mttis factum, nec inultos et indemnes eiusdem inimicos, verbum Mttis Vrae Scrmae sanctum violantes, patiatur, persuasumque habeat Sua Mttas certo certius, nunquam se ad aureorum adamantinorumque pollicitationes inimicorum Suae Mttis a clientela, quam omni tempore praestare Mtti Vrae Scrmae desiderat, avellendum. visa hac Mttis Vrae et agnita erga eum exhibenda gratia et favore, rogando, ut illo favore eum dignetur Mttas Vra ad sua obsequia obligare, qui synceri animi cum affectu eidem inservire desiderat, ut ipse tot inter Mttis Vrae Scrmae hostes et inimicos possit, quietato et syncero corde tute ac secure suis obsequiis gratificari, ne res ipsius sit similis illi, cujus in paginis sacris fit mentio patris familias, plantantis vineam, laboris tamen et post triennium nullus fructus est subsecutus. Ne inquam et ipse, qui jam per aliquot annos laboravit et Mtti Vrae Scrmae illatas sibi injurias praesentavit, laborem et omnem spem suae satisfactionis inutilem et minus fructuosam experiatur.

Ulterius quod attinet per familiarem suum primarium Andream Bogáti desideratam dni palatini amititiam hoc ab eo responsum accepi, se saepius a dno palatino, quam a se dnus palatinus hac de re fuisset requisitus, ut plurimae ejusdem literae, quae apud eum extant, facile comprobabunt, quas inter unius tenor est, quemadmodum panis quottidianus, sic et mutua inter nos, synceraque desideratur correspondentia et familiaritas.

Expulsos etiam pupillorum Rakoczianorum sacerdotes quod attinet, se syncere dicere, nihil eum constare hac de re, nec quippiam cum scitu eiusdem evenisse. Velle proinde hac de re ulterius inquirere, et si subditorum pristinos sacerdotes anhelat animus et desiderium, se praeter eorum voluntatem nihil in religionis exercitio variaturum, nec dispositurum.

Haec cum audivissem, eum sic allocutus (dum se ad omnia his respondisse diceret) num ergo nihil quae Suae Scrtsmae Mtti nuncianda voluit, apperiret, nec desideranti caesari ea manifestabit, quae conditionaliter ut ipse asseruit, manifestanda tamen se obtulit, cumque ea potiori de causa, meum ad se ingressum benigne Sua Mttas concesserit; nec spero, si quid de Turcarum machinatione sibi constet, quod ipse reticescet, et eo Mttis Vrae Scrae gratiam sibi accumulare non intermittet.

Subticuit aliquantum his demum, ut bene memini usus verbis est. Veritatem dico, me hac inexpectata Suae Mttis re-

solutione usque adeo contristatum esse, ut nihil omnino de gendum et nunciandum decreverim. Nihilominus tamen po rit dicere certo Suae Mtti Scrmae vezerium magnum e cast Babilonicis et transmarinis cum omnibus copiis et bell apparatu rediisse, et novas belli fieri praeparationes et ap ratus, tam terra, quam mari, et in mense Aprili certum ves lum, quod signum est apud Turcas belli infallibilis exponendu certumque sit, vel Poloniam, vel nos in Hungaria invasuru Pacem cum Persa eo, ad locum Duzbeka recenter profliga ad quinquaginta annos inivisse et conclusisse. Polonis quide infensum esse ob promissum, neque tamen missum legatu sed et nobis grave periculum imminere, nam magnus mod nus vezerius magnus est amicus Galli; kaimekan, qui prim post imperatorem respectabatur, et qui Suae Mtti videbat favere, ipse vigesima secunda Decembris anni praeteriti stra gulatus hora octava vespertina interiit. Minime vero ill credendum, quod Turca Transylvaniam sit invasurus, nam id nil vereri, neque unquam hostiles manus in suam injectur provinciam magna cum securitate asseruit.

Haec omnia cum edixisset, rogavi principem, ut mea suae oblationis se tali modo videlicet resoluturum, ut ex nullum mea relatio patiatur defectum, non gravetur signa ram horum, quam non dubito jam paratam tenere, mihi trad ut ea memoria labilis sublevetur; respondit rogando, ne id eo desiderem, neque enim se resolutiones suas simili in oc sione scripto cuipiam tradere consuevisse, nec mihi traditur quem sciat optime haec retinuisse. Ego tamen singula in discursum puncta, plumbo scriptatili quantum poteram c signavi, quae maximo pro posse meo industria Mtti V Scrmae hic descripta transmisi.

Onodiensium militum quod attinet fundos, quos ab cialibus principis sibi fuisse designatos Mtti Vrae Scri fuerat intimatum, et praeterea in iisdem reaedificandis im dimentum, utpote ultimum instructionis meae punctum, c nihil certo, sedula etiam inquisitione poteram rescire, null ea de re principi feci mentionem.

Hac accepta resolutione, die ut supra memini, deci hujus Alba duodecima movi, priori enim die meam in ve tione voluit esse praesentiam, nihil in itinere moratus, huc arcem meam Szalancensem die 24. Februarii perveni, u per fidum servitorem Mtti Vrae Scrmae resolutionem h transmisi, ipse remansi, confisus clsmae Mttis Vrae Scrn mihi Vienna discedenti exhibitae gratiae ad id accedend occupatus in reambulatione metarum dictae arcis, ad qu judices deputati convenerunt, cujus et hucusque dilatio fuit

respectu literarum Mttis Vrae Scrmae ad instantiam meam sui clientis humillimi emanatarum facta et concessa.

Principissa febri primum, deinde continuo sudore, cujus causa et radix ignoratur a medicis ipsis, diu vexata coepit convalescere, et die decima tertia huius in arcem Fogaras cum principe profecta. Stephanus Seredy Constantinopoli nondum rediit, per quem tributum anniversarium regni transmissum est, hac tamen expectatur septimana, ut duo praevii principis servitores Stephanus videlicet Kamuthy et Michael Maurer inde venientes retulerunt, a quibus praeter superius allata nil rescire poteram. Bisterfeldius magni apud principem nominis et aestimationis praedicans, cum quo saepius familialiter conversatus, non negavit se Galliam, imperii partem, Venetias peragrasse, neque tamen missus a principe, nec crediderim eum adhibitum fuisse hoc in itinere secretioribus in rebus tractandis, nullumque sinistrum, sed potius pacis amantem principis et ipse expertus animum, nec ulla adverti indicia, quae suspicionem movere potuissent clancularie eum aliquid hostilitatis cum Mttis Vrae Scrmae adversariis intendere vel machinari. Deus Mattam V. S. faciat salvam et incolumem regnare diutissime victorem scilicet suorum hostium et debellatorem gloriosissimum.

Mattis Vrae Scrmae

humillimus cliens
Sigismundus Forgács m. p.

Kivül az Orszy kezével: Relatio dni comitis Sigismundi Forgács ad principem Transylvaniae expediti.

Jegyzet. Az egész iromány 3 vagy 4 szál veres selyemből összesodrott zsinórral van összevarrva, s vége le van pecsételve, melyen a Forgács Zsigmond pecsétje darabjai még most is látszanak.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-Collectio.)

XXIX.

1640. marcz. 15.

Meghivó a fehérvári országgyülésre.

Georgius Rakoci dei gratia pinceps Tranniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nram. Minden szorgalmatosságunkat isten áldása után abban helyheztetvén, miképpen..... Kegllteket csendességben és békességben tarthatván, mind az törvényeknek az ő idejében való kiszolgáltatásával s mind penig egyébb hasznos és közönséges jóra

néző dolgoknak administrálásával Kegyelmeteket éltethetn
Mostanis azért azon fáradságos gondviselésinknek isten áldá
ból kévánatos foganatját és effectusát látván, mivel isten az ü
melyen esztendőnként Kegyelmeteknek közönséges gyüle
zete eleink cselekedetéből szokásban vétetett, lassan lassan kö
hozta, nem akartuk a Szent György napi diaetának is prom
gálását szokott idejénél tovább halasztani. Melyet melletü
levő tanácsúr hiveinknek egyező értésekből, rendeltük *ad diem Aprilis proxime affuturi fejérvári városunkban*, az úris
jóvoltából azt adván érnünk kiszolgáltatnunk. Kegyelmedn
azért hadjuk és parancsoljuk is ebbeli kegls dispositionkot igyé
vén, az megírt napon és helyen maga személye szerént jelen le
el ne mulassa, hogy Kegddel is egy értelemből országunk ge
ralis gyűlésében az közönséges jóra minden jó és hasznos d
gokot végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto
pressa non facturus. Datum in arce nra Fogaras die 15. Ma
anno 1640.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Joanni Czereni de Also-Balasfalva aulae fi
liari. Fideli nobis dilecto.

(Sáros-Berkeszi Moysa család levéltárából.)

XXX.

1640. apr. 24—maj. 17.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rákoci, dei gratia princeps Transylvan
partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes
Memoriae commendamus tenore praesentium, significa
quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, gene
egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines tri
nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hunga
eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad d
vigesimum quartum mensis Aprilis, anni domini millesimi
centesimi quadragesimi, in civitate nostra Alba-Julia,
edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis
praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eis
comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclu
supplicantes Nobis humilime, ut nos universos eos artic
omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, ac

taque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Alba-Julia, ad diem 24. mensis Aprilis anni domini 1640. indictis celebratis conclusi.

Minémő kiválképpen való éjjeli nappali vigyázása, gondviselése, és fáradsága légyen Nagyságodnak szegény hazánknak békességes megmaradására, magunk is tapasztalható-képpen érezzük, és szemeinkkel is jól látjuk; holott csak ez elmúlt esztendőben is az szomszéd országokban sok ellenkező háborúk, hadi indulatok találkoztanak, ki miatt az ott való szegénységnek is nagy pusztulása és kára következett. Mindazonáltal Nagyságod tanquam Parens Patriae szegény hazánkra jövendő veszedelmet úgy provideálta, úgy forgatta, hogy Nagyságoddal egygyütt mind eddig szegény hazánkban nyugodalomban és szép csendességben megmaradtunk, és ez jelen-való gyülésre is azon szép csendességes és békességes állapatjában hazánknak convocáltatott Nagyságod, kiért az nagy hatalmú istennek örökké-való hála-adásokkal tartozunk: könyörögvén azon ő szent felségének nagy buzgóságosan, hogy ennek utánna is Nagyságodat szegény hazánknak gubernálására boldog szerencsés hosszú életben tartsa meg, és engedjen Nagyságodnak országával együtt ilyen szép csendes békességes állapatban sok gyüléseket celebráltatni.

Articvlvs I.

Az kapu szám után-való contributio végeztetik, és ahoz az taxás városok adaja is annectáltatik.

Noha látjuk kegyelmes urunk szegénységinknek sok kiváltképpen való fogyatkozásokat; mivel mindenféle marhájok elholt, búzájok is nincsen, jövendőbe is az nagy szárazság miatt nem remélhetjük, hogy légyen: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, igérünk Nagyságodnak minden rendbeli szükségére ez elmúlt esztendőbeli contributio szerént kapuszám után az két renbéli adózásra flor. 20, az előbbeni szokás szerént, négy rendbéli terminusokon, ugy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad 1. Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben ezen tereh viselésére ígérik magokat. Hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyel-

mek közzűl az vármegyén jószágok vagyon; Nagyságo könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városok penig adjanak:

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Várad adjon	fl. 1800.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 260.
Kézdivásárhely adjon	fl. 180.
Sepsiszentgyörgy adjon	fl. 150.
Ilyefalva adjon	fl. 150.
Egeres adjon	fl. 125.
Nagy-Almás adjon.	fl. 100.

Articvlvs II.

Az végházak építésére kapu szám után két-két forin deltetik, s ahoz az városok gratuitus laborért való taxájok t táltatik.

Az végházaknak is építését igen szükségesnek lenni, Kegyelmes urunk: hogy azért azokra is lehessen v provisiónk, igérünk Nagyságodnak azoknak is építésére den kapuról flor. 2., és mivel annak administrálása rövidebl kéván, az adónak első terminusán, hoc est prima Julj graliter készek lészünk az Nagyságod tárházában bész tatni. Az partiumbéli uraink, az szász uraink atyánkí hasonlóképpen az székely uraink is, kiknek az vármeg kegyelmeknek jószágok vagyon, megígérik. Nagyság könyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gra labort ne kívánjon tőlünk.

Az taxás városok penig az gratuitus laborért adjana

Kolosvár adjon	fl. 400.
Fejérvár adjon	fl. 150.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 100.
Udvarhely adjon	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 100.
Szepsi Sz. György adjon	fl. 70.
Ilyefalva adjon	fl. 70.
Egeres adjon	fl. 70.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.

Articvlvs III.

Az árendákról, kapu szám után való contributiokról írattott regestumoknak az capitulumokkan conservatióra való beadások decernáltatik.

Mivel Kegyelmes urunk azt is igen szükségesnek ítéljük lenni, végeztük, hogy az capitulumokban minden helyekről az regestumokat, mind arendákról, kapu szám után való contributiókról ad conservandum igen igazán béadják, hogy valamikor valaki annak pariáját ki akarja venni, nem csak az arendatoroknak, perceptoroknak tartozzanak kiadni az capitulumokból, hanem indifferenter minden nemes embernek, absque ullis literis requisitoriis toties quoties kivánják; hogy azokból meglátván jószágoknak igaz taxájokat, tudják az fiscusnak megadni, és ne károsodjanak meg.

Articvlvs IV.

Fiscalis jószágokból az szökött jobbágyoknak adjudicata sententiájokkal való reductiókról emanáltatott articulusok confirmáltatnak.

Noha egynéhány rendbéli articulusink extálnak Kegyelmes urunk, hogy az fiscus jószágiból is vigore literarum adjudicatoriarum sententionalium reducálhatnók jobbágyinkat: de Nagyságodtól illegitimum mandatumot extrahálván arceálják az viceispánt az executiótól. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből ujonnan, hogy azon articulusok observáltassanak inviolabiliter, és ennek utánna az viceispánok ne supersedeáljanak az executiótól, csak hogy az sententia is legitime légyen emanáltatván, és az ispánok is jó módjával procedáljanak az dologban.

Articvlvs V.

Takarodásnak idején az exempta földekről az gabonáknak elhordatásában való modalitas.

Végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy az gabona takarétásnak idején mind az fiscus jószágiban, s indifferenter minden helyeken, az kiknek exempta földjök vagyon, légyen szabad gabonát, az megszabadétásnak előtte behordani: de úgy, hogy ha az maga földéről behordja is gabonáját, de valameddig az szegény ember be nem takarodik, semminemő marháját, az mikor hord is az olyan nemes ember, az gabona között ki ne hocsáttassa, kárt ne tétessen se egy se más képpen, sub pœna restitutionis damni. Az kik penig vagy fiscus jószágiban vagy egyébött kárt tétetnének hordásnak idején, az fiscus jószágában levő gondviselők, mellájek vévén egy vicebírót és a falusi

bírót is egynéhányad magával, becsüljék meg az kárt, és azok testimonialist adván róla, az viceispán és főbíró, semmit az törvény processusától nem várván, menjenek ki, és ezen articulusnak vigorával exequálják az kárt modo praemisso, és contentálják az kárvallott embert belőle.

Articvlvs VI.

Fiscalis jószágokban az paraszt emberek által elfoglalt szőlőknek árok megígértetik.

Az mely szőlőket ekkédiglen az fiscus jószágiban elfoglaltak volna az paraszt emberek sok szegény nemes atyánkfiaitól, és annak az árát nem deponálták volna, hogy azoknak illendő árát Nagyságod megígéri adatni, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs VII.

Palotára járó katonáknak jövő s menő útokban való rendtartás és a kik közülök insolentiát cselekesznek, s in facie Zoci előttök járójok meg nem büntetné, annak poenája.

Az Nagyságod palotájára járó katonáknak útjokban való insolentiájokról végeztük Kegyelmes urunk az Nagyságod bölcs tetszése szerént is, hogy mikor udvarhoz jőnek, mindenkor légyen hadnagy vélek, és azzal menjenek viszsza is szokott helyekre. Ha penig betegsége találkoznék az hadnagynak, avagy igen nagy peri miatt nem jöhetne alá, praeficiáljon maga helyett más illendő emberséges katonát, s ha az katonák insolentiát cselekesznek, s mindjárt in facie loci meg nem bünteti az hadnagy avagy előttök járó, és az káros embernek nem satisfaciálnak: ő magok haljanak meg érette. Hogy Nagyságod az német gyalog felől is külömb gondot akar viseltetni, Nagyságodnak hiven megszolgáljuk.

Articvlvs VIII.

Feketetóra ezután szökő jobbágyoknak kiadatások sub poena decernáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az mely jobbágyink modo imposterum Feketetóra bujdosnának, onnét is reptálhassuk, és tartozzanak megadni sub poena centum florenorum hungaricalium.

Articvlvs IX.

Az hadi expeditiókból magokat absentálók ellen 1634 esztendőben írt articulus melioráltatik.

Az mely articulust az elmult 1634. esztendőben artic. XXIX. irtunk volt, hogy a kik magokat a bellica expeditione

absentálnák, mi légyen büntetések, azon articulusunkat mostan ujonnan confirmáljuk és ratificáljuk, hozzá tévén azt is, hogy azokról is úgy értettük s értjük mi azt az articulust, kik az más birodalomban laknak, és itt jószágok vagyon, mint szintén magunkról, kik ez szegény hazában lakunk; ha személy szerént maga jelen nem lett volna is, avagy ezután nem lenne is, juxta quantitatem bonorum lovast, gyalogot nem állatott volna az felső esztendőbéli hadi expeditiókban és táborozásinkban, vagy ezután is nem állatnának, azon poenában incurráljanak, és azok ellen is azon processus observáltassék, mint az ittben valók ellen.

Articvlvs X.

Az circálás két s három esztendőben egyszer egyszer rendeltetik; arról az elmúlt 1639. esztendőbéli articulus tolláltatik.

Neha az elmúlt esztendőbéli gyülésünben végeztük Kegyelmes urunk, hogy ispán uramék minden helyeken minden esztendőben egyszer egyszer kimennének circálni: de abban Kegyelmes urunk sok inconvenientiákat látunk. Tetszik azért egész országúl, három nemzetől, hogy ezután két vagy három esztendő alatt pro necessitate temporis menjenek ki ő kegyelmek, hogy az latrokat is jobb módjával kerithessék kézhez.

Articvlvs XI.

Az mely oláhok magoknak hatalomval ragadnának feleséget, mind azoknak, s mind a mely oláh papok az olyanokot copulálnák poenájok.

Végeztünk volt arról is Kegyelmes urunk, hogy az oláhok is hatalmasúl ne ragadnának feleséget magoknak: de abból meg nem szűnvén most is azont cselekednék. Concludáltuk azért, hogy az hol ezután a felét tentálnának az oláhok, és valamely oláh pap megeskütné őket: arról az oláh püspök az papságot mindjárt vonja le s foszsza meg tisztitől; az oláhok penig valahányan lésznek, kik aféle elragadást, tolvajságot cselekesznek, külön külön az ellen az dominus terrestris ellen, az kinek az földén cselekeszik a raptust, díjok szerént való hatalmon maradjanak, és ezen articulusnak vigorával az olyan oláhokon exequálván az viceispánok és szolgabírák, az dominus terrestrist contentálják róla. Az olyan ragadozó oláhokat penig az viceispánok és szolgabírák megfogván, büntessék érdemek szerént mint olyan tolvajló ragadozó embereket. Ha penig valamely nemes ember az olyan oláh papokat oltalmazni fogja, az kik tisztekben excessust csinálnak, az olyan nemes embereket is citálják az viceispánok, és büntetődjenek az articulusnak continentiája szerént.

Articvlvs XII.

Egyházi nemes embereknek bor korcsmálásokban v modalitas mások jószágiban, excipiáltatván az fiscus jószági.

Nem kicsiny injuriánk vagyon Kegyelmes urunk az e házi nemes uraink miatt is, kik az korcsomálást szintén t akarják continuálni, mint akarmely jószágos nemes eml Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, h minden helyeken kinek kinek jószága limitáltassék s kor mároljon kiki juxta quantitatem bonorum, nem értvén mi azonáltal itt az fiscus jószágit, kiről immár articulus vag Ez penig légyen oly modalitással, hogy ha annak az ne embernek, az kin az bor árúltatásnak rendi lenne, s akkor b nem lenne, az más nemes ember, ki az korcsomálásban kö közö lenne, két nap várakozván az bor hozására, az más ne ember, ha az idő alatt nem lenne bora korcsomálásra, az n nemes ember kezdhesse ki borát és korcsomároltathassa; ho tévén azt is, hogy ha valaki az ellen impingálna, eo facto forinton convincáltassék toties, quoties peccaverit, és az vi ispánok, nem várván az széknek exmissiójától, ad instanti laesae partis kimehessenek és executiót tehessenek az oly contumax embereken, az kik az más ember borára kikezde borokat, és azon 12 forintból az káros embert elégétsék m az többit ispán uramék vegyék el fáradságokért. Az ki pe el nem kelhető bort árulna s másoknak is kárt tenne, m állatván másoknak korcsomárlásokat, az viceispánt vagy szol birót vigyék ki az patronusok, simul vel divisim constitut megkóstoltatván az bort, és úgy találván, hogy el nem kelh adjanak szabadságot azután következendőnek bor korcsomá sára. Az székelységen is observáltassék ezen articulus.

Articvlvs XIII.

Házas jobbágyból álló váradi praesidiarius gyalogokra Erdélyben való mód alkalmaztatik, és erről való articulusok vigore hagyattatnak.

Végeztük azt is, Kegyelmes urunk, az váradi gyalog p sidium tartása felől, hogy observáltassék ott is az articulu mely itt Erdélyben observáltatik: az mely házas jobbágy megyen darabantságra, feleségét, gyermekét, magával b vigye, hanem otthon felesége, gyermeki szolgálják földes kot. Ezekről is penig az előbbeni articulusok maradjana vigore.

Articvlvs XIV.

Az Szamoson lévő gátokon az só szállétásra út nyitásról való articulusok melioráltatnak; az Maroson lévő gátoknak is oculálások rendeltetik.

Az Szamoson való gátokról az ki miatt az só szállétás megbántódik, noha ennek előtte is végeztünk volt országúl, mostan is azon articulusinkat confirmáljuk és helyben hagyjuk, sőt ezzel meliorálván, hogy az mely gátok felől azokban mentio nem volna is, az kik károsok lesznek az só szállétásban, azokat is ide értjük: ha mi kárt penig az fiscus eddig vallott azok miatt, Nagyságod per directorem evocáltassa azoknak possessorit az táblára; az mint penig magok igérték volt magokat az elmúlt esztendőben, hogy útakot nyitnának az gátokon, Nagyságod azokat az gátokat vágattathassa el. Hasonlóképpen az Maroson az illyei és solymosi s azon kivől való gátokra is, az melyek az sónak szállétását megbántanák, Nagyságod bocsássa bizonyos commissariusit. kik oculálván referálják Nagyságodnak, és ha káros lészen, azok ellen is procedáltasson ezen articulusok szerént Nagyságod.

Articvlvs XV.

Bihar vármegyében az hajdú városokra ment kapuszámban lévő emberek adajok exigálásának modalitása.

Az Bihar vármegyei uraink jelentik Kegyelmes urunk, hogy kapu szám után lévő emberek mennének lakni az hajdú várasakra, az honnét adajokat semmiképpen meg nem vehetnék. Tetszett azért egész országúl, három nemzetűl, hogy ad requisitionem vicecomitis et judicis nobilium az kapitánok vagy hadnagyok tartozzanak az ország adaját sub poena dupli mindenekkel megadatni, az kiknek az vármegyén jószágok nem volna; ha penig meg nem akarnák adatni az váradi fő és vicekapitán az olyan hajdú kapitán vagy hadnagy javaiból tartozzék az adót megadatni és satisfaciálni.

Articvlvs XVI.

Váradi kovácsok, ha privilegiumokkal akarnak élni, a közönséges szükségnek mívekkel, hogy eleget tegyenek, concludáltatik.

Ugyan az ő kegyelmek instantiájára végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy ha az váradi kovácsok privilegiumokkal akarnak élni, tegyenek eleget is annak; ha penig az közönséges szükségre mívekkel meg nem felelhetnek, magok lésznek okai az magok privilegiumának felbontásának.

Articvlvs XVII.

Az Partiumból az más pártra az adó előtt elköltöztet jobbágyokon az adó megvételnek modalitása.

Végeztük azt is ugyan az ő kegyelmek részéről, hogy mely nemes emberek az más párton laknak, és jobbágyokat általköltöztetik az más pártra az adó előtt, mindazonáltal az az párton lévő szántóföldeket, szénafüveket ugyan oda élik, kiket közzűlök azon földön kaphatnak, mind magokat, gabo jokat, szénájokat vegyék el az satisfactióig az vármegye tis viselői.

Articvlvs XVIII.

Az Kraszna vízének Székelyhíd alá való vétele végezte

Az mi az Kraszna vizének Székelhídhoz való vételét a Kegyelmes urunk, mi is úgy informáltatunk meghitt atyánk által egész országúl, hogy az mások kára nélkűl is megleh melyet az helynek erősségére igen szükségesnek is látunk len De, hogy Nagyságod, kegyelmes urunk, az szegénységnek m tani fogyatkozott állapotjára kegyelmesen tekintvén, azt m tanról differálta, hogy az alatt commissariusi által megláttas mennyi munkával lehetne meg annak elásása, alázatoson me szolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XIX.

Az mely posták nemes avagy paraszt embernek lovokat el vén kárt tennének, azoknak büntetések.

Az postáknak is insolentiájokról végeztük Kegyelm urunk, hogy az kik comperiáltatnának, valamely nemes ava paraszt embernek lovokat elvinnék és kárt tennének, ha mago ról el nem adhatják, fizessék meg az kártételt.

Articvlvs XX.

Hogy a kánsebesieknek Landor-Fejérvárrá tereh va szekereket ott ne tartóztassák, megparancsoltatik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az kánseb atyánkfiai instantiájokra megparancsolja, hogy ezután szel reket annyi ideig ott ne tartsák, mikor az Nagyságod kénes vagy egyéb marháit Landor-Fejérvárig viszik, Nagyságodn híven mogszolgáljuk.

Articvlvs XXI.

Az kánsebesiek lövő szerszámoknak Keresztesi Fere által való kiadattatásoknak modalitása.

Végeztük volt azt is ugyan az ő kegyelmek instan jokra, hogy Keresztesi Fezencz uram az nála lévő lövőszer=

mokat kiadná. Végeztük most is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az kárásnebesi uraink oda menvén, Keresztesi uram hit szerént adja elő azokat az lövőszerszámokot, és az kárásnebesiek is, az kik övék, lássák hit szerént s vigyék el, Keresztesi uram is tartozzék megadni.

Articvlvs XXII.

Az kik betegségek miatt a bellica expeditione magokat absentálni kénszeríttetnének, azoknak az főtisztek testimonialisok által való mentségek irattatik.

Egész országúl három nemzetől végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy az kik sulyos betegségek miatt magok személyében absentálnák magokat a bellica expeditione, azon széknek vagy vármegyének főtisztei adjanak sub bona fide christiana testimonialist betegségekről tempore expeditionis, és így mentségek lehet

Articvlvs XXIII.

Az executióra való menetellel az törvényszékek sub certa conditione ne impediáltassanak.

Végeztük azt is Kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, az Hunyad vármegyebéli uraink s atyánkfiai instantiájokra, hogy mikor ő kegyelmek között törvényes székek celebráltatnak, avagy akar hol másott is, ha olyankor valami executióra mennek, vagy káptalanok, vagy egyéb executorok, törvényes székek a miatt sehol az országban ne impediáltassék, se el ne bomoljon, úgy mindazáltal, ha az sententiának az várakozás miatt exspirálása nem lészen.

Articvlvs. XXIV.

Az Udvarhely székiek, hogy borokat, sereket, sine fraude et dolo Udvarhely városán általvihessenek, megengedtetik.

Az udvarhelyszéki uraink s atyánkfiai instantiájokra végeztük kegyelmes urunk, hogy Udvarhely városán borokat, sereket, hordóstól vihessék által; csak hogy fraus, dolus, ne találtassék bennek: nam alioquin az kikben afféle comperiáltatik, ha károk következik, magoknak tulajdonítsák.

Articvlvs XXV.

Az causáknak fiuszékről a derék székre és ő nagysága táblájára való transmissiók dolgában az székelységen is, hogy a régi usus observáltassék, concludáltatik.

Tesztszik az is Kegyelmes urunk, hogy ő kegyelmek között az régi jó usus observáltassék, és az fiúszékről minden

causákat bocsássanak appellatióban az derék székre; olyan kat tudniaillik, melyek az Nagyságod méltóságos táblájára p viam appellationis szoktak jőni; ha penig nem bocsátan evocáltassanak érette az táblára.

Articvlvs XXVI.

Az tüséreknek, botos legényeknek, insolentiájokért bünte igértetik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az Nagyságod bar tősérinek és botos legényinek sok insolentiájoktól való m szűnésekért büntetéseket ígéri, Nagyságodnak híven m szolgáljuk.

Articvlvs XXVII.

Az nyom kiadás az előtti articulusok szerént mind helyekről continuáltatik, s Háromszéken Zombor nevő erdőr való kiadásnak modalitása.

Az nyom kiadása felől is elég articulusink extálna Kegyelmes urunk: mindazonáltal még is adjiciálván azt i hogy minden helyekről, kiváltképpen Háromszéken Zomb nevő erdőről is tartozzanak az nyomot kiadni, és az mely sere marhának nyomában viszik az ellopott marhának nyomá annak a sereg marhának pásztora tartozzék kiadni az nyomo ha ki nem adhatja, fizesse meg az kárt, avagy büntetődjé érdeme szerént érette.

Articvlvs XXVIII.

Váradi sessionatus nemesség és polgári rend között nagysága tanácsi az tábla bírái által való 1638 esztendőbéli ig zítása, privilegiuma, pro perpetuo statuto helybenhagyatik.

Az minthogy, Kegyelmes urunk, Várad városában lal sessionatus nemes uraink és ugyan azon váradi polgári rend lévő atyánkfiai között régtől fogva sok veszekedések, villong sok, háborúságok voltanak, az melyeket Nagyságod fejedel kegyelmességéből, bölcs tanácsival és tábla biráival egyete ben, az elmúlt 1638 esztendőbéli partiumbéli atyánkfiai term nusán, mely celebráltatott Kolosváratt ad primum Decembr el is igazétott volt közöttök, és ott mindenik fél judicium recipiálván, arról Nagyságodnak privilegiuma is emanáltat volt: mindazonáltal még is ugyan azon dolog felől nyughat lankodván az nemes uraink, mostan újonnan Nagyság annak revisióját terjesztette előnkben egész országúl, hár nemzetűl. Melyeket mi is meglátván, ruminálván és discutá ván ugyan az Nagyságod méltóságos személye előtt, mivel János király adta privilegiummal és az több szent királyokéi

is egyez: végeztük egész országúl, három nemzetől, hogy az a Nagyságod adta privilegium in omnibus punctis, clausulis et articulis inviolabiliter observáltassék, megtartassék, és mind az két fél között pro perpetuo statuto légyen, hogy se Nagyságodot se az nemes országot azért többé ne búsítsák egyik részről is; ha penig az ellen valaki impingálna, eo facto az megírt privilegiumban lévő vinculumon convincáltassék, és azon executorok abban megírt mód szerént exequálják.

Articvlvs XXIX.

Magyarországban ez birodalombéli capitularis személyek előtt való procuratoria constitutio approbáltatik, cum annexa conditione.

Végeztük ezt is Kegyelmes urunk, hogy ha innét az erdélyi birodalomból káptalanokat visznek ki Magyarországban ad audiendam et recipiendam procuratoriam constitutionem, ez ditióban mindenött in judicio stáljon, de úgy hogy ha az ide bé valók is onnan kivől káptalanokot hívatván bé, az előtt lött procuratoria constitutiónak ott kin is helye lészen.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima septima mensis Maji, anno domini millesimo, sexcentesimo, quadragesimo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

(Nyomtatott példánya, a fejedelem aláírásával és pecsétjével, hátán a fejedelem sajátkezű jegyzetével: »Pro parte comitatus Kukullo« *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Artic. Diaet. Trans. IV. köt.)* — Másik példánya a fejedelmi pecséttel és Lectával, s alatta ezen jegyzettel: »Pro generoso domino Stephano Kalnaki de Keorispatak, patrono gratiosissimo«, *ugyanott (a Donátli-*

gyüjteményben.) — Harmadik példánya pecséttel, de aláírás és L nélkül, hátán ezen jegyzettel: »Pro generoso domino Stephano Lá de Szaárhegy, sedium Siculicalium Csýk, Gyergio, et Kaszon supr judice regio«, *ugyanott (a Mike Sándor gyüjteményében).*

b)

Máté vajda követének jelentése a fehérvári országgyűlésről.

Refert oretenus internuncius vajvodae Matthaeum vodam Transalpinae, nunc dei beneficio pace et quiete perf Turcarum imperatore nihil adversum se moliri, non qui quod rancorem et sinistrum erga vajvodam affectum omn deposuisset, verum quia mediis et opportunitate ipsum bandi in praesens careret. Simili affectu erga principem Tr sylvaniae ferri. Lupulum Moldaviae vajvodam, post accept nuper a Matthaeo cladem, quiescere, non tam ex omnim reconciliatione vel pace cum Matthaeo vajvoda, quam quod ipse mediis et modis offendendi destituatur. Hinc Lupul vajvodam si amovere vel stabili amicitia sibi conjungere pos fore, ut tam a Turca quam aliis quibusvis ad finem usque vi quiete degere et principatu perfrui possit. Verum expertum jam esse, sponsionibus atque etiam diplomatibus ipsius ms subscriptis nullam inesse securitatem, neque confidit fore, dum vivit, quietus ab ipso esse possit. Magni beneficii l duceret, si sua Mttas apud regem Poloniae partes suas in poneret, pro amotione Lupuli, qui christianorum hostis, m nus vero Turcarum sit amicus. Et qui ab imperatore Turca tres provincias istas christianas, Transylvaniam, Moldavi ac Transalpinam, sibi suisque dari postulavit. Et pollic est, dummodo sufficientia a Turcis auxilia habeat, easdem b in Turcarum potestatem redacturum.

Retulit etiam habuisse vajvodam ac provinciam pri pales suos legatos ac boyrios et episcopum in Transylva durantibus nuper comitiis, qui non modo cum principe T sylvaniae, verum etiam cum ipsa provincia et statibus arc confoederationom inierint, atque etiam juramento confirm rint. Velle se contra Turcarum et Lupuli invasionem com nibus viribus defendere atque invicem succurrere. Id q etiam Transylvania juravisset. Adfuisse legatum regis Polo quo adjuvante ejusmodi foedus initum ac transactum e Modernum Turcarum imperatorem prorsus inexpertum et re ignarum esse, neque ullam notabilem bellicam praeparatio praeter aliquam forte in mari habere praesenti anno non metuendum. Vix etiam imminenti, cum in expeditione P lonica, vires suas vehementer exhaustas et attritas esse

constet. Ita ut non minus ducentis millibus hominum de flore militiae suae amisisse credatur. Ac deinceps inexpertes rusticos ad militiam cogere posse sit habiturus *(így)*. Militem ex Persia reductum domos suas esse reversum et palam protestari malle se quidvis subire, quam in expeditionem persicam proficisci. Cum Persis, ut inita mortui imperatoris tempore pax confirmetur, solennem quempiam legatum personarum mitti opportuisse, decente porro illo imperatore Persas non quidem omnino pacem abnuere, sed nonnihil subdubitare, et missionem solennis legati donec quo res Turcicae inclinent appareat, suspendisse. Communi fama et oppinione fertur Turcas anno sequenti prae omnibus aliis Poloniam inuasuros, legatos Poloniae per Moldaviam Constantinopoli versus iter facientes, a Lupulo quidem sat utiliter, a Matthaeo vero gloriose cum magna ipsorum satisfactione fuisse exceptos, et a Turcis majori quam unquam alias honore acceptatos. Sollicitos esse Turcas ne pax inter christianos principes concludatur, atque in ipsum arma convertantur, quam rem in animo habere, serioque in eodem laborare principes intellexit.

Opinio: Praedicta esse magis pro notitia ab ipso relata, regi Poloniae posset Sua Mttas scribere, commendando Matthaei negotia et ut modum aliquem invenire velit, quo Matthaeus vir strenuus et erga christianitatem optime affectus ab impetitione Lupuli liber evadat. Neque se exigui illi populi christiani mutuis armis atque odiis conficiant.

(Esterházy 1640. jun. 12-iki levelének melléklete.)

(Oroszi írásából: a N. Muz. Jászay-Collectio.)

c)

1640. május 9.

Rákóczy levele az országgyűlés folyamáról.

Az úristen stb.

Az lengyel követet tegnap bocsátánk el s arra is megyen. szükség Kegyelmednek mind becsülettel excipiálni s úgy is neki gazdálkodni s el is bocsátani onnét. Jármi Ferenczet is vele bocsátottuk el szinte Varsaváig, kinek Kegyelmed útiköltségre adasson százhúsz forintot; hat szekeres lovunkat is adattuk az lengyel követ szekere eleiben, azt Kegyelmed ott tartassa igen jól vagy három hétig, azután jó gondviselés alatt küldje be. Az lengyel követ fog Kegyelmed kezében ezen postánktól küldeni, mely levelét az lengyel követnek az hova dirigálni fogja, ott való mukácsi hű s gyors szolgánktól, ki oda-

be tudja az járást, el is tudjon járni benne, éjjel-nappal sietve, igen-igen hamar küldje el Kegyelmed az lengyel követ levelét annak kezében, az kinek dirigálja, az mint fellebb is iránk; az csomó leveleket penig, melyet im Kegyelmednek ezen postánktól küldöttünk, éjjel-nappal küldje úgy Niklasius uram kezébe, hogy mások kezébe ne akadjonak s választ is hozzanak reája. Az extractusnak beküldésével se mulasson már Kegyelmed. Kis Jakab felette igen-igen elkésék, soha nem tudjuk mire vélni, ha mit érthet Kegyelmed felőle, tudósítson. Jakab is, az zászlótartó, hogy csak onnét elment is, ím majd 3 holnapja leszen; az utolszorinak is ma gondolom 29 napja, ha nem 30. hogy elment. Ittbenn eső kellene. Az országgyűlésének ez héten vége leszen. Az havasalföldi vajda s ország követi tegnapelőtt jövének ide, mind az elei az országi főrendeknek s tanácsnak 8 persona, ma leszünk szembe velek. Adja isten stb. Datum Albae Juliae 9. Mai reggel 5 órakor. Ao. 1640.

G. Rakocy m. p.

Kívül a fejedelem kezével: Az 40 gyalogot Ónodban elküldeni Kegyelmed ne késsék.

Kivül Balling kezével: Exhibitae sunt 1640. 12. Maji. Címeres posta.

Külczím: Generoso Joanni Ballingh de Ghelse stb.

(A levél a fejedelem írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

d)

A cath. rendek tárgyalása Rákóczyval a sérelmek orvoslása ügyében.

14. Augusti 1640. Ratisbonae. [1])

Gravamina statuum catholicorum in Transylvania, principi Transylvaniae per ipsos repraesentata.

Primo. Quod licet religio catholica in Transylvania recepta sit, ipsis tamen neque episcopum, neque vicarium cum plena authoritate inspiciendi et corrigendi ecclesias et personas spirituales admitti, cum tamen reliquae receptae religiones, imo et ipsi Valachi episcopos suos habeant, qui cum plena authoritate visitant et corrigunt sibi subjectas ecclesias et personas ecclesiasticas.

2. Quod in nonnulla loca, in quibus catholici pauciores sunt, non admittantur sacerdotes catholici, ad peragenda di-

[1]) T. i. 1640. aug. 14-én Regensburgban a császár elé terjesztetett.

a officia, concionem, confessiones audiendas et baptisandum. m tamen articulus anni [16] 10. expresse sonet, liberum esse nibus sacerdotem catholicum in aedibus propriis interténere. n vero non modo in aliquibus saltem locis intertenti catho- sacerdotes non tallerantur, verum nec ad unum aut alte- n quidem diem admittuntur. Habere et articulum anni 1630. od si etiam aliqua religionum in quibusdam locis exerci- m suum non haberet, tamen semper licitum sit ad excipien- s confessiones infirmorum et in casu necessitatis ad bapti- ados infantes ejus religionis ministros ecclesiasticos ad talia a accedere.

3. Quod banus in Lugos mulctaverit catholicum quen- m ex eo, quod is catholicos sacerdotes elemosynas colligen- in domum suam recepisset, ipsis vero sacerdotibus minatus carceres et palos. Patri vero religioso in Karan-Sebes con- tuto, per personas nobiles tribus vicibus denunciavit necem, si Lugos accesserit ad visitandos catholicos, prout antea solebat.

4. Praefectum ipsius principis, incertum quidem an ex missione principis aut privata authoritate socium patris phani jesuitam Alba Julia excedi jussisse.

Rogant itaque et obtestantur ipsum principem, ut habito ligno respectu justarum suarum querelarum intuitu quoque lium suorum servitiorum ad demissam ipsorum instantiam ietur his inconvenientiis remedia adhibere et ipsos conten- reddere in suis postulatis liberum exercitium religionis erruentibus, ad quod se se princeps etiam tempore inaugu- onis suae obtulisset, et articuli quoque id dictarent, ac per in unione omnes regnicolae ad hoc sese juramento rinxissent.

Resolutio principis ad praedictam sup- cationem data.

Ad primum. Concedit princeps, ut habeant vicarium ex erdotibus indigenis et in ipsa provincia ad praesens exi- atibus, ita tamen ne usitatoriis per principem ipsis dandis itatur, et se in suis terminis contineat, neque suam authori- em ultra extendat.

Ad 2. Extare articulos regni, quibus se accommodare terit status catholicus praesertim cum nullus illos turbet aut rsequatur. Neque constare sibi unde et a quo haberent mo- stias et offensa.

Ad 3. Cominationes illas et poenae inflictionem, uti in- lligeret a suo capitaneo aulico princeps, ipsum banum Lugo- ensem non denunciasse. Si ad homines et personas ecclesia- icas, qui ultro citroque ex Turcarum ditionibus in illas

comeant, attenderet, ipsum id jure et ex officii sui dictan fecisse. Ut enim sine ipsius praescitu novi identidem ex l etiam extraneis in provinciam veniant, ad hoc se annu non posse.

Ad 4. Praefectum amotionem patris illius Jaszb dicti cum praescitu suo et ex sua commissione fecisse. Ex rationibus. 1. Quia praeter scitum illius in provinciam int set. 2. In habitu militari. 3. Non contentus directione rom catholicorum, manus suas etiam ad jurisdictionem suo porrexisset. Et quod summa rei est, legantur superiorum t porum articuli, et facile haec quoque difficultas tolletur.

Ulterior supplicatio catholicorum ad ctum principem.

Intellecta resolutione principis cogi se ulterius i supplicando ad ea replicare ac simul rogare ne iis hac in pa succensere velit.

An inprimis postulare se vicarium personis ecclesiasti praeponi cum plena authoritate, nam si circumscriptiva c cessa ipsi authoritas fuerit, non habebunt hoc pacto liber exercitium religionis. Si vero ex personis ecclesiasticis indi nis illis vicarius aliquis per principem admissus fuerit, l ratione potius aggravabuntur ipsorum querelae, quam sul vantur, cum hactenus nulla ex receptis religionibus in l ullum discrimen et difficultatem habuerit. Nam neque pra cans principis Geley dictus, nec alter Claudiopoli essent in genae, nec etiam quos episcopus quondam ipsorum Valenti Radecius ex Polonia adduxerat, fuerant ex provincia oriu Imo nullam se acerbiorem sentire difficultatem, quam quo qui essent indigenae, partim sint concubinarii, partim ino natae et perversae vitae, qui populo offensioni potius et sc dalo sunt, quam aedificationi, non existente hactenus vica qui ipsos cum plena authoritate corrigere potuisset, ex itaque se vicarium acceptare non posse, cum is non cum e lumento ac incremento ecclesiae, verum jactura et ruina r gionis praeesset.

2. Quod princeps annuat ad observationem arcticulo provincialium in eo, quod sacerdotes catholici ad ea quo loca accedere possint, in quibus minor pars catholicorum pro ea benigna oblatione, humillimas se agere gratias supplicare, per principem moneri judicem Clausenburgen ut sepulturas more catholico per saccerdotes fieri permitta

3. Quod patri religioso in Karansebes visitationes ca licorum in propinquis locis et in Lugas per banum praedic Paulum Nagy sub comminatione interdictum sit, poterat

dem ipse pro sui excusatione aliter informare principem, cum querela statuum contra ipsum immediate sit, verum rem ita se habere, ipsi certo scirent. Supplicare itaque se mandari dicto bano, ne imposterum praedictum patrem Karansebesiensem turbet in libero exercitio et solita catholicorum visitatione. Porro ut patri Jászbrinÿ, qui Albam Juliam in subsidium et sublevamen patris Stephani, jam aetate pene confecti venerat reditum princeps concedat, se etiamnum demisse supplicare, in quo enim ille coram principe delatus fuerat, in eo innocentiam ipsius facile comprobare possunt. Accederet quod etiam articuli nonnulli superioribus temporibus editi, postea invalidati fuissent. Utpote anni 1588. per sequentium annorum constitutiones 1595. et 99. abrogati sunt. Anni vero 1607. et 10. per unionem provincialium mediante juramento ipsorum firmatam anno 1630. Quae unio tunc contigit, quando jam patres jesuitae essent inter illos, et in quo statu quatuor receptae religiones eo tum inventae sunt, in conservationem ejus obligarunt se provinciales in ipsa unione. Princeps quoque se ad hoc obligasset. Deinde priores principes numquam eos articulos nimium stricte observarunt, neque status provinciae imo dictos patres jesuitas ipsimet principes, uti Sigismundus Bathory et Gabriel Betlen, invitarunt, cui etiam reliqui status tacite consenserunt, non improbando facta principum. Cum itaque hac principis resolutione contenti nullatemus esse possint, supplicant respectu fidelium servitiorum suorum benigniorem sibi dare resolutionem.

Responsa principis ad replicationem catholicorum.[1])

Ad 1. Eligant catholici status tres personas, ex quibus princeps unam electurus, ipsique plenam authoritatem daturus, et insuper visitatorias tales, quales in libro regio reperit, et antea quoque dari consveverat, cocessurus est.

Ad 2. Articuli provinciae observentur, praesertim vero conditio unionis, quae sic habet. Quatuor receptis religionibus liberum exercitium concedatur et illibate observetur in ipsa provincia et in partibus ipsi incorporatis, observata etiam constitutione, ut in quibusvis locis major pars religionis suae sacerdotem teneat. Et si etiam aliqua religionum in quibusdam locis id non haberet, tamen ad audiendas confessiones infirmorum et in casu necessitatis babtisandos infantes licitum sit ad talia loca accedere ejus religionis sacerdotibus et ministris.

Ad 3. Idem articulus observetur etiam de ingressu religiosi illius patris ad Lugos.

[1]) Kazy II. 32. l. kiteszi a napot, melyen a fejedelem válasza kelt: »XVII. Calendas Juny = Majus 16.

Ad 4. Ad conservationem unionis omnes obligari, ve princeps unionem non ita intelligeret, ut ejus vigore pa jesuitae liberam residentiam in provincia habeant, cum n sub prioribus principibus id concessum fuerit, sed tantu certis locis.

Ulterior replica catholicorum orete facta.

Ad 1. Tres ad vicariatum idoneos in provincia non r riri. Ad quod princeps. Adducatis, inquit, ex Hungaria, n non sint jesuitae. Demum vicariatum Franciscano patri phano a Salinis concessit, cui tales etiam literas se datu promisit, ut in sacerdotes Siculos, brachio seculari animad tere possit.

2. Institerunt diligentissime pro patre Jaszbrinÿ, m rando ipsorum fidelitates et merita, quorum respectus m haberi posset. Ad quod nihil aliud respondit: rogo vos, r quite me his, illos absolute hic pati non possum. Rati quoque objiciebant, et inter reliquas, quid exterius dicturi s quod Vra illma Dnatio jesuitas persequatur? Ad quod resp dit: non curo, inquit, sufficit quod nullatenus id conced possum. Verum ob respectum Vrarum Dntnum, patiar, ne molestabo illos, qui modo ex jesuitis in provincia sunt, sint contentae Dntiones Vrae.

Opinio. Negotium patrum jesuitarum, atque adeo cath cae religionis in Transylvania, Suam Mttem merito cordi hal debere, tamquam nonmodo in christianitate, verum etian ditionibus turcicis supremum religionis defensorem et prote rem. Pro prima nihilominus hac instantia sufficere, si d palatinus, archiepiscopus et cancellarius principem mone cum praescitu Suae Mttis ac deinde ex principis responsi ulterioris consilii occasio capiatur.

(N. Muzeum, Jászay-gyüjtemény.)

e)

1640. maj. 15.

Az országgyűlés záróünnepélyére berendelt urak jegyzéke.

Anno 1640. die 15ª Maÿ Alba-Juliae. I nap 5 órakor ez böcsületes hiveink itten legyenek: s parancsoljuk.

Rhédey Ferencz uram.
Kassai uram.
Szalánczi uram.

Barcsay Sigmond uram.
(*Az oldalára Rákóczytól:* Hopmester uram.)
Gyalog kapitány uram.
Bornemissza Pál uram.
Pécsy uram.
Huszár Mátyás uram *(Rákóczytól oda szúrva.)*
Nemes Tamás uram.
Huszár Péter uram *(Rákóczytól oda írva).*
Chyeffei uram.
Balásházi László uram.
Pribék István uram.
Vitéz György uram.
Bethlen János.
Rhédei János.
Szebeni királybíró, polgármesterrel.
Segesvári polgármester.
Brassai bíró.
Medgyesi polgármester.
Szászvárosi királybíró.
Hokmester uram *(fenn is be van írva Rákóczytól.)*
Daniel Mihály uram.
Kolosvári követek.

Ez alá Rákóczy saját kezével ezt írta: »Hokmester uram Kegyelmed ezeket jól jártassa el ez órán minden felé.

(Eredetije a gyulafvári káptalani levéltárban.)

XXXI.

1640. jun. 29.

Utasítás a Lengyelországba küldött követ számára.

Instructio pro egregio Joanne Selmecz in inclitum Poloniae regnum expedito.

Isten áldomásával egyenes utját continuálja Danczkára, s ott keresse meg Niclásius urat, az ott való orthodoxus főpapot, s levelünket megadván, azután, az 60 tallért is adja meg ő kegyelmének, kivel ados volt Gaudi András ő keglmének, s róla quietantiát vegyen.

Azután egy Theodorus Simonis nevű professor ember is vagyon ott, annak is levelünket megadván, az 50 tallért annak s adja meg, melyet neki ajándékon küldtünk s vegyen arról s quietantiát.

Onnét Vilnára siessen, adja meg az herczegnek levelünket, salutálván böcsülettel, tudakozzék jó egéssége felől, s ajánlja

szónkkal kész szolgálatunkat ő kegyelmének, s kérje is, le segítséggel, fogadhasson mi számunkra igen fő pattantyus vagy tizenkettőig valót, s trombitást is vagy négyet, jót; é mesterembert, ki vasból lövő szerszámokat, üres golyóbis és vasgolyóbisokat tudna önteni. És igen igen főmester k vest, ki boltokat mesterségesen szélesen tudna építeni.

Onnét menjen az curlandiai herczeghez is, azt is salu mi szónkkal, s azon dologban kévánja jó akaratját, mega levelünket is.

Minden tehetségével azon legyen, az mesterembe meghozhassa, kiben ha hasznosan forgolódik ajándékot vá tőllünk érette. Kérjen mind Ragzivil herczegtől, s mind p az Curlandiaitól nekünk egy egy igen fő madarászt, ki rá mind nyúl s fogoly madár fogásra is tudjon jól tanítani.

Egy egy fő fekő vizslát is kérjen, nagyobbal fogunk ő kegyelmének kedveskedni.

Niklazius urat is találja meg, kérvén ő keglmét i mesteremberek szerzésében legyen segitséggel, s kéváltké az kőmiveseknek, mivel Kolosvárott vagyon egy elp túlt templom, melyet azelőtt régen, az jezsuiták birtak, már az ország constitutiojából az minekünk conferálta holott mi már egy kollegiumot akarunk építtetni, pap mesterházat. Vagyon is két esztendeje, hogy rajta munká tatunk s munkáját már annyira végben vitték, boltozni kell de mivel 11 öl az szélessége, s az előtt is boltra volt az plom éppen, kit mi is úgy akarunk megépítteni, s jó kőm kellene; azért szerezze ő kegyelme, jó fizetése leszen.

Uti költségére s az mesteremberek kihozására a Zbóron kezében fl. 300. magyar forintot. Parancsoljuk n tékozlásképpen ne költsön.

Ha valamint mesterembereket nem hozhatna, ho igen igen szép podolyai rókatorkokat mi számunkra.

Ha az kurlandiai herczegnek hozzánk jó affectusát l kérjen olyan két ebet tőle mi számunkra az mineműket ta Bálintfi Balástúl küldött volt, de egyik nőstény legyen, l tenyésszenek, és olyan kopókat is, kivel az szarvasokat s ták hajtatni vagy 10 párt, s nagyobbal fogunk mi is az herc nek érette kedveskedni, ha ad, mindeniket igyekezze kárné kihozni. Secus non facturus. Datum in oppido nro Deés die Junii 1640.

G. Rakoczy m. p.

(Eredeti fogalmazvány. Mike Sándor úr gyűjteményéből.)

XXXII.

1640. aug. 17—sept. 22.

Ifjabb Rákóczy György beigtatása a váradi kapitányságba.

22. Septembris 1640. Ratisbonae.

. . . . . .

Quid princeps Tranniae ad praesens agat, qualesque aeparationes habeat, praetextu visitationis bonorum suorum, quae prope Munkacsium habet, et injuriose ab officiabus principis distrahuntur, se hominem suum ad cognoscendum brevi expediturum esse, et relata Suae Mtti demisse inaturum.

* * *

Scribit itaque dno cancellario, principem Tranniae non eo misisse huc ad Suam Mttem pro litteris salui passus et nuentia pro consorte sua, ut in Hungariam venire posset, asi absque eiusmodi litteris profectionem suam instituere n potuisset, ad id enim jam antea habuit benignum Suae ttis indultum, verum ut de rerum statu aliquid investigare leat, et credere se servitorem ipsius bene instructum eiusdi novis rumoribus rediisse. Interea principem armatis bene patum versus partes regni egressum, quid vero intendat, est certum, cum neque ratio aliquam hostilitatem dictet, neque am ipsius conditio praeseferat. Nihilominus Turcae, utpote fideli, neque etiam principi, nimium haeretico fidendum esse. uid autem de hac re sibi dnus Homonnay scripserit, se litteis ejusdem in specie dno cancellario inclusisse. Rogat ea iam Suae Mtti demisse repraesentari.

* * *

Scribit ergo dnus Homonnay de 17. Augusti. Se ex diversis relationibus audivisse principem Traniae in sua provincia, ac etiam alibi per quosdam delectum militis instituisse, sub praetextu installationis filii sui in capitaneatum Varaensem magnum et solennem habere apparatum, vereri se men, ne aliquid aliud sub hoc praetextu lateat, et occulta qua correspondentia subsit, sicut ante tres annos per ipsos tum. Et cum homines suos in partibus regni superioribus, clam etiam milites conscribere solent, in promptu habeat, forte talem clandestinam conspirationem inter se foveant, e adverti non possit; ad quod homines illi natura sua valde nt inclinati. Rogat dnum palatinum in absentia Suae is ad illas quoque partes attendi et invigilari, ne aliquid

detrimenti improvise illis accidat. Si vero quid ulterius in lexerit, se perscripturum esse.

* * *

Apparatus vero introductionis filii principis maioris n in capineatum Varadiensem talis fuisse fertur. Quae 21. A gusti contigit. Primo ordine ibat militia Varadiensis una cu liberis Hajdonibus, in sex agmina distributis. Quos turma d centorum equitum sequebatur, deinde milites campestres g leis et loricis instructi, hastatique cum albis et rubris signi Post illos duo signa, sive minora vexilla deaurata portabantu et decem equi splendide ornati ducebantur. Illos secuti su installationis commissarii dnus Sigismundus Kornis et Steph nus Kassay, e vestigio ipsos filius principis; quem Gabri Bakos et Paulus Bornemisza comitati sunt. Deine aulici cir ter 80, ex quibus 23 pellibus tygridis et panterae seu leopar vestiti. Agmina claudebant ducenti circiter equites ex Munka et Patak eo deducti, qui in universum duorum millium quingentorum forte numerum aequabant. Postquam ad locu ventum fuisset, dnus Kornis ipso filio principis salutato, vex loque eidem tradito, praefatus est: Hox vexillum dnus nost cltsimus eo fine tradit Vrae Dni Illmae, ut quandocunque ide mandaverit, diu noctuque cum hoc vexillo una cum militia su ipsius generalatu et capitaneatu existente teneatur e vestigi insurgere, et eo ire ac proficisci, quo princeps jusserit. Ass gnato ipsi etiam framea sive gladio, dixit, eum eo fine mit ipsi per principem, ut quandocunque necessitas postulaveri eo semper penes principem militare teneatur. Postmodum St phanus quoque Kassay tradita ipsi clava et praehabita salu tatione verba fecit: Eam clavam per principem ipsi eo fin dari, ut benevolis principis amicus sit, inimicis vero inimicu eosdemque ad fidelitatem principis compellat, qui si rever nollent, aut id ipsum impedirent, eos castiget ac puniat. Qu bus peractis, convivium instructum est. Inter quod torment et etiam in adventu ipsius filii explosa sunt circiter sexagesi et sexies. Pedites sive praetorianos milites ultra 80 non h buisse, qui cum ipso mansuri sunt, praesidiarii quoque sat pauci; sequenti die commissariis munera distributa, 25. ve ejusdem mensis iidem commissarii illi etiam arcem Szekelhi cum omnibus pertinentiis assignarunt. pro sui sustentation In qua capitaneum futurum Michaelem Ibrany fama est. Pri cipissam Alba Julia in arcem Kővár, inde Munkachium et Patak consequenter venturam, ubi peractis negotiis Vara num reversuram, quo etiam eo tempore princeps ventur dicitur. Dnus palatinus addit: Nescire se quo animo ipsu

provinciales accepturi sint, siquidem non deposuerit juramentum, cum tamen antehac etiam provincialibus juramento adstricti fuerint ejus loci capitanei. Opinio: Ab hostilitate aliqua principis pro praesenti tempore non videri metuendum. Praeparationes apparet non alio respexisse, quam ut filius decenter in officium suum introducatur. Creditur etiam petitionem licentiae pro conjuge, synceram et non fictam fuisse.

. . . . . .

Porro principissam Traniae illis diebus fuisse in Munkach, inde expectatam in Patak, principem Varadini ipsi obviam futurum, in comitiva eius esse multos primarios viros et equites circiter sexcentos, ac pedites ducentos, valde comiter conversari cum hominibus, et cum domi quoque omnia consiliis suis dirigantur, sic etiam hic res disponere, exhiberi sibi per varios bonae hospitalitatis jura. Addit deinde dnum Homonnai essa valetudinarium, laborasse duplici tertiana febri, propter negotium Tokaj etiam vehementer angi.

. . . . . .

Quod princeps Tranniae homines suos huc identidem mittat, illud nihil aliud quam statum rerum imperii respicere, habere hic ipsum sibi addictos, nec deesse animos ad concitandum illum, ut res suas hic ad minimum pro voto componere possint. Attendendum itaque esse hominibus suis, non desistere enim ipsum principem etiam per consortem suam, modo in Hungaria existentem, homines ad frigidos affectus disponere, sibique addictos reddere.

Quod vero attinet ad metas, quae inter regnum Poloniae et Tranniam componi et rectificari debuissent, voluisse quidem principem sub praetextu etiam aliquid adversi certo moliri, pro adipiscenda sua securitate. Sed cum id sibi obtinere non potuerit, etiam rectificationem metarum infectam reliquisse. Merito itaque illi attendendum censet, praesertim cum nobis constet intentio ipsius, nam eiusdem malevolentia tantum abest ut minuatur, quin dietim crescat. Et tamen dnum Pettinger ausum fuisse Galgoczii coram dno Forgach dicere, optare se, ut Sua Mttas multos tam fideles servitores haberet, sicut est princeps Tranniae.

(Töredék a császárhoz Regensburgban beadott, s a nádor által sept. 7-én írt tudósításokból: a Nemzeti Muzeumban lévő Jászay-féle gyüjteményből.)

XXXIII.

1640. sept. 1.

Rákóczi válasza a császár leveleire, melyekkel őt a határvillong kiegyenlítésére hívja fel.

Serma Caes. Regiaque Mttas dne dne clsmę.

Benignas Mttis Vrae Caes. Regiaque literas Ratisbonae 23. proxime evoluti mensis Junii, die 18. demum mensis Augi demisse accepi, ubi et quam ob causam tam diu latueri ignoro. Acceperam quidem antehac etiam literas Mttis Vi Caes. Regiaeque pro complanatione differentiarum circa met et limites regni Hungariae et Transylvaniae subortarum, n dio commissariorum utrinque denominandorum, fienda. Et h metales controversias, pro conservanda mutua bona vicinit exindeque dependenti tranquillitate, primo quoque tempc compositas volebam. Sed cum omnes eiusmodi controversi limitum, et mihi, et statibus Transylvaniae incognitae fore necessario certiorem de iis informationem capiendam e duxeram, ac proinde perscripseram Mtti Vrae Caes. ac Regi dignetur me de querulantium praetensionibus plenius inf mare, quo eas statibus proponere, et si qui ex illis interess forent, ad jura etiam sua tuenda se se instruere, et praepara possint. Quia vero de his nullam prorsus a Mtte Vra Ca Regiaque informationem habere potui hactenus, sed neque privatis interessatis quicquam certi ad me delatum est: his requisitis necessariis non acceptis, commissariis meis, null certam instructionem assignare potui, sed neque privatos teressatos hujusce rei commonefeci; alias ego paratissim eram ad complanationem differentiarum praemissarum. Nu etiam non acceptis prius necessariis ad commissionem ips commodius peragendam, requisitis, quo, vel commissarios m deligere, vel quos interessatos privatos, et de quibus in spe controversiis certificare debeam, non video. Quamobrem Mtt Vram Caes. ac Reg. rogo demisse, dignetur hanc moram, meliorem interpretari partem, modo adsint tempestive co missionis requisita, in me mora nulla erit, quin controvers praetensae commodissime definiantur. Interim intellectis q rulantium, si quas forte haberent injuriis, mea ex parte s ditis meis serio injungetur, ut usque ad plenariam contro siarum definitionem pacifice inter se agant; neque quicqu in praejudicium limitum regni Hungariae illis in parti

ommittatur. In reliquo Mtti Vrae stb. Datum in Salis Curia nea Desiensi die 1. Septembris a. 1640.

Scrmae Caesarae atque Regiae Mttis Vrae.

(saját kezével) studiosissimus et devotissimus servitor
Georgius Rakoczy m. p.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-collectio.)

XXXIV.

1640. december 12.

Esterházy által Rákóczynak küldött sérelmi pontok.

Puncta pro generoso dno Andrea Bogadi.

1. Az mostani keresztyén fejedelmek közt levő nagy visszavonás, s annak káros volta mireánk nézvén is, akármint essék is a dolog.

2. Az magunk közt való nagy igyenetlenség, és az köz jótól való abalienatiója csaknem minden rendeknek, nézvén kiki maga privátomát, s ebből következő veszedelem.

3. Az religio dolgában támadott gyülölséges kérdések is éles fegyver gyalánt vadnak köztünk, ki az is, ha mediomot nem találunk benne, religiostúl elvesztjük mind magunkot, s religiónkot.

4. Nem szállonak, hanem nevelkednek az mindennapi dolgokban való idegenségek is köztünk, gyülölségben mint confidentiában látván azokot, csak kicsin dolgokban is, kinek okát mi oda vetjük.

5. Az római birodalom ha hajol is, nehezen dűl el, ki ha eldűl, sok birodalmokot nyom meg, s utánna vonsza az utolsó ítéletet is. Nem kell azért contemptusban venni őköt, mint eddig volt, az ő ítéletek szerént, s tisztelje meg őköt avval a kit eddig elmulatott ő kglme, magáért, maradékiért, és nemzetestől mi érettünk is, s mutassunk nagyobb confidentiát is a dolgokban,

6. Gyűlésünknek jó volna lenni, de lehetetlenség vagyon benne, az mint declaráltam, s mig az religióban, s az urak s nemesek közt való kérdésben is magunk közt valamit nem intézünk, gyülölködni, mint gyűlésre, gyülünk össze.

7. Érzik ide föl azt is, hogy ő kglme az jesuitákot ki kezdte Erdélből küldeni valami régi articulus mellett, ki az is *nem* magányos benléteket, hanem collegiumoknak fundatióit *nézik* inkább. Egyébaránt tolleretur libertas religionis, ha csak

caplánul sem volna szabad jesuitát tartani ott, ki ez is nevel a gyűlölségnek, s nekünk is nagy botránkozásunkra vagyon úgy hiszem, az ott ben való catholicusok is szivek fájdalmá nézik ezeket. Távoztatni kell azért az ilyetén dolgokot, az m lyek nem egyebet nevelnek gyűlölségnél köztünk.

8. Rendelését hallom ő kglmének az Kraszna vize ásatásáról, hogy az az víz Székelyhida alá menjen, a ki most ecsedi lápot tartja; ki igy lévén, minket ez az dolog ország tól illet, s kérem ő kglmét, ne praecipitálja az dolgot, m mások kárával s praejuditiomjával, magunk földén sem szab csak egy gátot is fölemelnünk; ha penig oly praetensio vol fön, hogy Ecsednek kára nékül lehet az meg, rendeljünk mi két részről commissariusokot, s lássák meg azok. Egyébará ab aliquot saeculis Ecsed alá folyt vizet, hogy most másu deriválják és az országnak ily szép erősségét igy elerőtlenítsé maga sem kivánhatja ő kglme.

9. Budára igen kezdtek az posták az portáról járni, nagy sok tanácskodások is vagyon, s úgy értjük, hogy ez mostani csekély elméjű fejedelmek, valami bátyja testame toma mellett, most is mind ide ki az mi nemzetünkre va vindictát emlegetné, kinek az vezérek is consensusokat adná s végezhetnének az persával; de ezt ő kglme értheti jobban.

10. Az portára innét internunciust akarunk küldeni kire Izdenczi Andrást destinálta ő flge, ha meg változnék, általa köszönteni fogjuk az császárt, s offeráljuk is az békesség get, de exprobrálni fogjuk az töröknek sok insolentiájokot is és valami commissiót akarnánk instituálni, az ki által stat jiálnánk az békességet, ki most igen meggengült.

11. Óva kell úgy vagyon ő kglmének az törökre nézve minden cselekedetit rendelni, mindazáltal a mi hire nélk meglehet, és hazánk java kivánja, itt kün való jószágitól mél ő kglménck is lovasokat adni, sőt concurrálván az urakk minthogy vagyon honnét, s van is mit oltalmazni személyét is minden botránkozása nélkül az töröknek, ha megtudnák azt. segedelmét nyujthatja ez hazájának ő kglme.

12. Ha követség jőne fel, s oly ember lenne az mi szóllottam felőle, az kinek én is hihetnék, nemcsak difficultá ennek az szegény hazának, de orvosságit is vékony értelme szerént kész volnék közlenem, de ehez confidentia kell és n személy, avagy religióhoz való gyűlölség.

13. Ide meg olyan hírünk vagyon, hogy az ő flge ell ségétől levelek jőnek s mennek ő kglméhez, hogy bizony személyt is akart, avagy akar ő kglme hozzájok expediál kit nem hihetünk az diplomákra nézve, s távoztatni is kell ha mi afféle volna, méltó ő flgét is ő kglmének tudósítani r

14. Panaszolkodik Csáki László uram is, hogy Prépost-
ramnak akarta valami jószágát adni mostani nagy szük-
n, s hasznosabb jószágoknak szerzésére, s ő kglme diffi-
: tett abban is, s maga consensusát csak zálagosképpen
adására is sem akarta adni, a ki egyébaránt is igen
kott, és rendes dolog minden országokban, kiből gyano-
vevén Prépostvári uram, megfogyatkozott Csáki uram-
Csáki uram is nem kicsin kárban esett miatta, s itt az
usokhoz való idegenségre magyarázzák ezt is, maga
igazságban másoknak mi pápisták meggyőzni nem
: magunkat.

5. Nekem is sok panaszon volna az ő kglme emberire,
niklósi jószággal mint bánják, a kit ezennel mindenes-
álnak is, s immár is egynehány falu pusztúlt el miattok,
k esztendőktől fogvást mind békességben voltak, s most
n esztendőben foglalton foglalják határit, kiről ő kgl-
aláltam volt meg, de még eddig semmi igazításom nem
igy vagyon szándékunk avval a sógor urammal Nyári
l együtt, hogy eladjuk ő kglmének, de ilyen formán
csaknem gyalázattal jutunk már, mintegy kítelenség-
vân az emberek, hogy meg kell válnunk tőle.

6. Panaszolkodik secretariusunk is Aszalai István,
ninemű jószágot a munkácsi jószágban, kit mi adtunk
s atyjának, jámbor szolgálatjáért bírt édes atyja, s a
nézendő volna s őtet illetné, annak egy részét, úgymint
icsi házat, cum suis pertinentiis, Ballingh János mun-
pitán, ottan hamar Munkácsnak Bettlen Gábornak
ıa után, minden ott levő ingó bingó marhájával együtt.
a volna hatalmasúl, és most is bírja. Más részét penig,
t Kerepeczken vagy Kenderessen egy majort cum suis
tiis, ugyanakkor Munkács várához applicálták volna,
s ő kglme az fejedelem számára bírják. Instál azért
által ő keglménél, s én is kérem szeretettel ő kglmét,
nd Balling Jánost intse a vele való végezésre, s mind
ost a várhoz bírnak ő kglme számára, az aránt tétessen
ontentatiót neki, holott mindenestől in praejuditium et
ı foglalták el azokot atyjátúl.

7. Több egyéb odiosa quaestiókkal nem bántom most
t, hanem kérem fölötte igen, s igen nagy szeretettel is,
lenter, hogy szeretetet keressen inkább ő felségénél,
genséget, s a religio dolgában is ne mutassa oly nagy
gét, a kiből nemcsak a külsők, a mint iránk, de maga
ló is ő kglmének, idegenséget vehetnek ő kglmétől, s
iben lehet alkalmaztassa ő kglme magát a privatus
hez is, a ki minden kár nélkül meglehet, s ezt a kegl-

med által tett izenetemet is, hogy idegenűl ne vegye, k azon is.

18. A mi holmi más egyéb dolgokról is per discur beszélgettem Kegyelmeddel, kerem Kglmedet, ne feledke azokról is szóllani, megmondván, hogy magányos emberem akartam ezekért ő kglméhez beküldenem, de hogy az követ nek híre ki ne menjen, igy itéltem alkalmatosbnak, hogy e az alkalmatossággal Kglmed által insinuáljam ezeket ő kgl nek először.

Kivűl: Bogádi Andrásnak adott punctumok az erdélyi fejedel hez 12. Decembris 1640.

(A Kis-Martoni ltárban levő Actorum Palatini III. k.]

XXXV.

1641. marcz. 3.

A gonosztevők üldözésére kiadott utasítás.

Instructio brevis pro egregiis, ac ge rosis dominis Stephano Réthi de Alsó-Tor necnon Georgio Haÿdú de Vízakna judli Michaele Székely de Bükkös vicecomite, notario comitatus Albensis, ex generali c gregatione commitatus ejusdem, ad inqui tionem publicorum malefactorum exmis rum; per generos. domin. Joannem Kemény, Franciscum Bethlen supremos comites an domini 1641. die 3. Martii, in arce Fogarasia delineata et exhibita.

1. Megindulván isten kegyelméből ő kegyelmek, mi szegénységnek könyebbségéért, mind peniglen a sok panas nak eltávoztatásáért csak illendő, és ide alább megírt sz szolgákkal és lovakkal menjenek, és azokat is jó discipliná tartsák, hogy panasz és busulás miattok ne következzék.

2. Mint ennek előtte, úgy mostan is, az szokott rend szerént való gazdálkodással megelégedjenek ő kegyelmök.

3. Az gazdálkodásra rendelt accidentiákat, a hol ő gyelmek pénzűl akarják felvenni, azt is secundum limita nem infrascriptam percipiálják.

4. A hol malefactorok deprehendáltatnak olyak, halállal való büntetést érdemelnek, azokat ő kegyelmek s lyel imide amoda ne hordoztassák, hanem secundum ipsor demeritum halogatás nélkűl exequaltassák; — ne búsítass sem mi, sem ő kegyelmek miattok az patronusoktúl, és egyebek

5. A hol penig oly emberek találtatnak, kiknek bünt sek ab antiqua comitatus usu, legibusque regni mulcta

szokott végben menni, az olyanoknak állapotjokban némely kiváltképpen való böcsületes uraink, és atyánkfiai instantiájokra tekintettel levén, illendő engedelemmel is legyenek ő kegyelmek olyanoknak, tudni illik kik nem rancorból akarnák ő keglmeket venni, hanem böcsületeket megadják.

6. Ha kit penig aféle malefactorokban, az megengedésen kivül mulctaval kelletik megbüntetni, és kész pénzt rajta nem exsequalhatnak, hanem marhájokat kell elhajtaniok, nyilván vagyon ő kegyelmeknél, hogy aféle marhákért mind minket, mind ő keglmeket mily serio szoktanak sollicitálni, és búsítani. — Annakokáért ő keglmek, sem minekünk részünkben az olyant ne contentálják, se peniglen imide amoda ne hajtogattassák, hanem egyátaljában vagy városra küldjék, vagy becsű szerént falubeliekkel is conveniálván átadassák, — a pénzt vegyék ő keglmek, vagy inkáhb el se vegyék, mintsem busuljunk miattok.

7. Az is nyilván vagyon ő kegmeknél, hogy az fiscalis jószágokban való circalást az udvarbirák nem örömest szokták admittalni; de mivel az országnak arról bizonyos articulusi extalnak, és modalitások is rendeltettek, miképpen kellessék az olyan helyen procedalni, hogy a mi kegmes urunk ő nga is ne offendáltassék, tehát kérezetlen az fiscalis jószágokba ő kegmek be ne menjenek, hanem az udvarbirákat amicabili competentia requirálják, hogy hát ő nagától vagyon arrúl tanúságok; — és ha az ország articulusi szerént rendelnék ő keglmek mellé az udvarbirát is, bizonyos személyekért, admittálják-é ő kegyelmeket nem-e? — Igy eképpen ha admittálják, menjenek be, és peragalják az inquisitiot, ha penig nem admittalják, megtartván csak az udvarbirák választételét, hagyják azonban ő keglmek, és be ne menjen; azzal ő ngát ne offendálja.

8. Abban igen szorgalmatosan igyekezzék ő keglmek, hogy ha mely malefactorok az mi vármegyénkből el is állván, vagy más vármegyébe, vagy fiscalis jószágában confugiáltak volna, az olyanok nevének, és helyének végére menvén, a kiket kelletik afélék állapotjárúl azokat tudósíthassa.

9. Mivel penig gyakorta esik confusio a regestumok miatt is, igen diliginter animadvertalják, hogy a kiket egyszer megbüntettek, ki is vonassa a regestumból, mászszor ne kellessék ismét bántódást szenvedniek.

10. Vannak sok rendbeli panaszok a *korcsomárolás* ellen, nem egy alkalmatossággal, — minek okáért mind az nemes emberek borait eladó paraszt emberek, mind penig az olyan nemes emberek ellen, kik azt az rendet nem akarják observálni, a korcsomálás dolgából (de az olyan helyeken azért a hol másoktól requiráltatnak ő keglmek), a hol penig nem:

supersedeáljon; — a hol penig kelletik procedalni, az 1
esztendőbeli 12. articulust observálja.

11. Minthogy az országnak articulusa azt contine
hogy a circálásokon ő főispánjok közűl egyik jelen leg
hogy ha aliqua injuria temporis, vagy penig az ő naga
gálatjában való foglalatosság meg nem gátolja; de mi
naga udvarában való lételünk miatt, egyikünk is ő keg
között mostani circáláson jelen nem lehet, — hogy mag
képünkben constituált atyánkfiát ő keglmét illendő böcsül
tractálja, és vele nemcsak egyet értsen, hanem illendőkép
ő keglmének adatott authoritásunk szerént defendálja
kívánjuk szeretettel, sőt tisztünk szerént ugyan parancso
is, nem kételkedvén mind abban, hogy ő keglmekkel eg
mindenben illendő böcsületünket előtte ne viselje.

A kapu szám szerént való gazdálkodás, li
tatio ez szerént legyen:

Egy kapuról három kenyér, avagy: tiz pénz.
Tehén, júh vagy bárány hús 10 font; vagy tizenöt p
Disznóhús akár sodorúl, akár másképpen három fo
vagy ötöd fél pénz.
Tizenkét tyúkmony; avagy: három pénz.
Két tyúk; avagy: tizenkét pénz.
Egy lúd; avagy: nyolcz pénz.
Egy veder bor; avagy: hatvan pénz.
Egy köböl abrak; avagy: huszonnégy pénz.
Egy szekér széna; avagy: ötven pénz.
Két font szalonna; vagy: tizenkét pénz.
Fűszerszámra, eczetre, vajra, mézre, gyertyára, és eg
asztalok tartására való szükségért: harminczöt pénz.

Numerus personarum:

Réthi István uram personis	nro.	10.	— equis:	12.
Haÿdu György uram	»	»	8. —	»	11.
Székely Mihály uram	»	»	8. —	»	14.
Notarius . . .	»	»	3. —	»	4.

Quisque vicejudlium in suis processibus personis nro
— equis 2.

A mi kevés proventus leszen, akármiféle, s hon
mennyi? azokrul a notarius igaz regestumot tartson, és
pro necesessitate némelyeknek ád is valami részt, azt jöve
ben ki kell tudni. A többit mind egyben congeralván, hír

nélkül ne dividalják, hanem több vármegyében való ususnak is végére menvén, az szerint akarunk mi is cselekedni.

Joannes Kemény m. p. (P. H.) Franciscus Betthlen m. p. (P. H.)

(Egykorú példánya a gyulafehérvári könyvtárban nro. 5. IV. 4. — 275. sz. alatt.)

XXXVI.

1641. márc. 16.

Eszterházy izenete Rákóczynak Bornemisza Páltól.

Memoriale pro ablegato principis Transylaniae Paulo Bornemisza. Ex Sempte die 16. Iartii 1641.

1. Kedvesen vettem, hogy hozzám bocsátotta Kglmedet z fejedelem ő kglme, de az igen kivántatik, hogy tovább is tegnyissa és declarálja ő kglme magát.

2. Az Kraszna vize elásását ne praecipitálja ő kglme, tert ha az merre elásni akarják, hajol az föld, bizonyos hogy tind arra fog menni a víz, ha penig magosabban vagyon mosni folyásánál, haszontalan munkát teszuek, s egyébaránt is nnek ex consensu partium kellene lenni a revisiónak.

3. Az munkácsi vladikával mit cselekedett Balingh, delaráltam Kgldnek, kiről im ő flge császár urunk maga is ír az ejedelemnek ő kegelnek, kérem ő kglmét, ezért az insolentiárt vegye animadversióban Balingot, s bocsáttassa mingyárt el s azon vladikát ő kegelme, és ne igazgassa hiteket ő, az ki, gy hiszem és ösmerem az embert, hogy maga hitihöz sem ok at tud.

4. Az szentmiklósi jószággal is mint bánék Balingh ános, az szolgám leveléből, melyet in specie oda küldtem. egérti ő kglme, szintén igy bánik az köről való szegénységgel s ; kérem azért ő kglmét a fejedelmet, fogja el jószágomról, ert kéntelen oltalmat kell jószágomnak adnom ellene, s eddig s, ha ő kglmét nem respectáltam volna, talám le tudtam volna n ültetni Balingh Jánost.

Prépostvári uram mitől tartson az Cháki László uram jószága vásárlásában, megmondtam Kgldnek, kiben úgy tetszik nincs alkalmatlan félelme sem kivánsága; kérem én is ő kegyelmét, ne vonja meg azaránt való jó akaratját is se Prépostvári, se Cháki uraméktól.

6. Az jesuiták felől édes atyja testimoniálisát látván in originalibus a fejedelemnek, a kiben recognoscálja, hogy min-

den vétkek nélkül küldték ki őket Erdélyből, és igy vétkek ne volt az ellenek irt articulusra is, ki az ő kglme fejedelemsé előtt is fön lévén, ha azok másunnét is bevitték és vitettett az jesuitákot, méltán megbotránkozhatnánk benne, hogy kglme most difficultálja ott léteket, sőt ki is küldött benn Még is kérem azért tovább is ő kglmét, mind atyja felől v bizonságtételét megteként vén, s mind előtte való fejedelm nek példájokat, s az alatta való catholicus főúri hiveit is több catholicus statussal, s az mi intercessiónkot is, már magányos kegyelmességét és jó akaratját nem mutatja hoz jok is, tartsa meg abban ő kglme őket, az miben eddig volta és hadd változtathassák is az szükséges személyeket, mer katona köntösben, a ki öltözött volt is, nem valami gon szándék, s annyivalinkább nem árultatás, hanem az félelem, mind magokhoz, mind köntösökhöz való idegenség vitte vol ez mellett az ifjú tanács is, a kivel bement. Kérem azért m is ő kglmét, ne vegyen oly nagy idegenségöt a catholica relig hoz föl, mivel az mit mi hiszünk és cseleköszünk, édes eleink és régi szent királinktól vettük együtt az szentirásról v bizonságtétellel, és annak magyarázatjával, s ha csalatu isten és ők csalták meg, mivel sok csudatételekkel adták előnkben, és igy a mint mondám, ha csalatunk is, szánakod mint gyűlölséget érdemlenénk.

7. Az gyűlés állapotjáról is az minemő tetszésem nekem vagyon, jó érteni ő kglmének, és kérem, hogy ma segedelmét is alkalmaztassa úgy azaránt ő kglme, hogy vala confusióban ne hozzuk magunkat.

8. Az portára küldött követünk állapotját is declar hatja Kglmed az fejedelemnek ő kglmének, és ha levelek dol ban mi jó akaratja kivántatik, az Kglmeddel való beszélg sem szerint cseleködje meg ő kglme azt is az közjóért.

9. Kérvén azon is ő kglmét, látván ennyi insolentiá töröknek gyakor executiójokkal, mutassa ehez a szegény ha hoz abban is jó akaratját, hogy Ónodban augeálja lovasit; az leszünk mi is, hogy ugyan Ónódban és Szendrőben legalá valami hatszáz lovast szállétsunk, minthogy ő flge is ötsz lovast fogadtat az ott való szükségre, s ezeken kivől is lészen vármegyéknek is népe, s csak értsék jól egymást, oltalm adhatunk az egri török ellen magunknak, mert ha ez ne lészen, félelmes, hogy azt az Hegyalját hódétja a török b avagy elpusztétja, s az egész azt a földet szegényiti meg vél az kiknek minden pénzek többére csak onnét vagyon, s mi hogy színe és tárháza is annak az darab földnek az az Heg alja, sőt jó példájával és tanácsával intse, s serkengesse

kglme azokot is a vármegyéket, a kikben jószági vannak, ne veszessék ily rútúl és gyalázatosan magokot.

10. Némelyeknek ott azon a földön oly elmélködések is vagyon, hogy Kassán tartsanak valami gyűlést magoknak, és hogy ott végezzenek magok conservatiójokról; de csekély elmélködésnek látszik énnékem ez, mert ha máshoz, s nem közjót néző dologhoz nyúlnak, confusiót és holmi magok közt való idegenségöt fog az szerzeni, s nem megmaradást. Hol penig az közjóra nézve végeznek valamit is, vagy az előbbeni constitutiók szerint vagyon, vagy a kivől, ha a kivől, magok közt is sokan találkoznak olyak, a kik annak a végezésnek nem engednek, s nem is tartoznak engedni. Ha penig előbbeni végezésekhöz akarják magokat alkalmaztatni, lám mind ő flge ennihány izben parancsolt már arról, s tettem reputatiókot én is, s magok lesznek minden veszedelemnek okai, ha mi jön reájok, s csak mint az átabaták bekötött szemmel lévén, ugy hadakoznának ők ott, az mint taval is vala olyan conventusok, avagy harmadévinek tartatik már, s elhagyván közjavokat, rút gyűlöségös kérdéseket és követségöket indétanak, s haszontalanná lenne mind egyik, s mind másik czéljok, s ez az oka, hogy efféle particularis conventusoknak javallásunkat nem adhatjuk, s igy informálhatja az fejedelmet ő kglmét is Kglmed.

11. A mi penig az én szentmiklósi jószágomnak eladását illeti, minekünk azon ötvenezer forintunk vagyon, s eladására sem volna semmi szükségünk, hanem az ő kglme tisztviselői miatt nem maradhatnak szegények, s napról napra romlanak, s az vitt volt arra a szándékra, hogy eladjam; de az mivel az ő kglme kinál érötte engemet, az nékem gyalázatomra lenne ha fölvenném, s ha magam saját javaimban is úgy kiván károsétani ő kglme, mi jót tudok az közjónak egyes értelmében is onnét várnom? Vagy azért adja egész summánkot meg érötte ő kglme, vagy ne engedje tisztviselőinek pusztétani jószágunkot, s mi megelégszünk az mi kevesünkkel. Hogy penig kicsin jövedelmét jelenti Balingh, nem csuda, mivel ő pusztétotta el az rosz, és foglalta határit is el, s akkor ő mások háta megett pöngette a kobzot, mikor én munkácsi úr voltam, s tudom mint volt az állapot akkor, s nem ezer, hanem nyolczezer forint jövedelme is volt Szent-Miklósnak akkor; de mind inkább kell azt érzenem, hogy az én való kérdésben, az ki a gonoszságot cseleköszi, nem csak informatiót vészen ő kglme tőle, de követi ellenem informatióját is, az hol bizony dolog a kárt is méltán böcsülhetjük, de méltábban érözhetjük azaránt való böcsületünk sérelmét, kiben kérem ő kglmét, igazságunkkal együtt ne igyeközzék megbántani, hogy mind confidentiámot, s mind a közjó,

és ő kglme szolgálatjával való jó igyekezetemet tartl
én is meg.

Az minémő több discursusok voltanak köztünk, co
tiámnak megmutatását nézték azok is, kiket elhittem a
közöl Kglmed ő kglmével az fejedelemmel, és hogy ő k
úgy vegye, kérem azon is. Kgldnek penig barátja mara
jó alkalmatossággal szolgálni is kivánunk. Ex Sempte
Martii a. 1641.

Kivül: Pro dno Paulo Bornemisza legato principis Transy
Ex Sempthe 16. Martii, 1641.

(Kismartoni ltár Actorum Pol. III. k.)

XXXVII.

1641. apr. 23—maj. 14.

A gyulafehérvári országgyűlés által hozott törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transyl
partium regni Hungariae dominus, et Siculorum com
Memoriae commendamus tenore praesentium, signifi
quibus expedit, universis: quod spectabiles, magnifici, ge
egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines
nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hun
eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad die
simum tertium mensis Aprilis, anni domini millesimi s
tesimi quadragesimi primi, in civitate nostra Alba-Ju
edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis e
sentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem c
paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos,
cantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos,
que et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acce
habentes, benigne approbare, ratificareque dignaremu
rum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum t
nationum regni Transylvaniae, et pa
Hungariae eidem annexarum, in genera
eorum comitiis, in civitate Alba-Juli
diem 23. mensis Aprilis, anni domini 16
dictis, celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes urunk az Nagyságod keg
közinkben küldött propositióiból, minémű kiváltképpen
gény hazánknak megmaradására való dolgokat kelletett
ezen gyűlésünkben Nagyságodnak egész országúl, háro
zetűl előnkben terjeszteni. Kiért mi is áldjuk, dícsí
magasztaljuk az mindenható fölséges istennek nagy
hogy ekkédiglen az Nagyságod méltóságos fejedelmi

nappali szorgalmatos vigyázása alatt ilyen szép csendes békességben nyugodtunk. Kérvén azon ő fölségét minden napi szűbéli áhitatos imádságunk és könyörgésünk által, hogy ennek utána is ő fölsége Nagyságodat mennyei segítségével onnan feljül az egekből megajándékozván, suppeditáljon Nagyságodnak erőt szegény hazánkban minden dolgoknak effectuálására, végben vitelére, kiért mi is ő fölségét áldhassuk, dícsírhessük, magasztalhassuk, és Nagyságodnak is fejünk fenállásáig híven mi is szolgálhassunk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs I.

Az kapuszám után való contributio végeztetik.

Ezek után pedig kegyelmes urunk, noha látjuk azt, hogy szegénységink sokkal fogyatkozottabb állapattal legyenek mostan, hogy nem ez elmúlt esztendőben voltanak: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak is minden szükségire meg ne fogyatkozzunk, nem tekénthetvén szegénységinknek fogyatkozásit, ez elmúlt esztendőbéli adózás szerint ígértünk Nagyságodnak kapuszám után az két rendbéli adózásra húsz forintot, azaz flor. 20. az elébbeni szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad 1. Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai, az hódoltságon kivűl, az szász uraink s atyánkfiai is, az székely urainkkal, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken jószágok vagyon, ezen tereh viselésre igérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus vélle.

Az taxás városok pedig adjanak.

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Várad adjon	fl. 1800.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely adjon . . .	fl. 180.
Szepsi-Szent-György adjon . .	fl. 150.
Illyefalva adjon	fl. 150.
Egeres adjon	fl. 125.
Nagy-Almás adjon	fl. 100.

Articvlvs II.

Az végházak építésére a kapuszám után az gratuitus laborért két-két forint igértetik.

Az végházaknak építésére is ígérünk Nagyságodnak az tavalyi mód szerint minden kaputól flor. 2. az adónak első

napján, hoc est ad 1. Julii integraliter az Nagyságod
ban bészolgáltatni, hasonlóképpen mind az partiumbél
az szász urainkkal és székely atyánkfiaival egyetember
jószágok vagyon az vármegyében, megígérik. Nagys
könyörgünk, légyen contentus vélle, és szekérbeli g
labort ne kívánjon tőllünk.

Az taxás városok pedig az gratuitus laborért adjo

Kolosvár adjon	fl. 200.
Fejérvár adjon	fl. 150.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 100.
Udvarhely adjon	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely adjon . . .	fl. 100.
Szepsi-Szent-György adjon . .	fl. 70.
Illyésfalva adjon	fl. 70.
Egeres adjon	fl. 70.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.

Articvlvs III.

Az harminczadot elkerülök és megtiltott marhák kihordók ellen való processus, kiben az 1637. esztendől culus is helyben hagyatik.

Az kik kegyelmes urunk az harminczadot e
avagy egyéb mód nélkül való dolgot cselekednek, ann
processusáról igen világos articulus extál anni 163
Mindazonáltal azon articulusunkat, kiváltképpen a p
melioráljuk ezzel, hogy akármicsoda helyen, az hol s
czados szolgái, legényi, az olyan családsággal élő h
kerülő embert elérik, avagy találják, hogyha az z
voldadon találná, ne kellessék zászló alá vinni, han
rást azon falusbíróval, az mely falunak az hatá
lopót, az harminczad megadása nélkül elvitt mar
meg, mind magát az embert s mind magával lévő
falusbíró értésére adván az ott való patronusnak j
és ad summum tizenötöd napot praefigálván az
nek, kin az dominus terrestris sub poena artic
tovább való halogatás nélkül tartozzék törvén
penig ugyan nem tenne, az harminczados instant
ispánok és szolgabirák tartozzanak reá gyűlni,
tóztatott lator ember felől absque ulla tergiver
szolgáltatni; az melyre azon vármegyének vice
gabírái közzűl, convocáltatván több nemes emb
az két részről, az harminczados is vagy arra
bere compareáljon, az megtartott embernek ig
törvény szerint finaliter, és ha bűnös lészer

üntelen, szabadúljon. Mivel pedig ekkédig az olyan csalárd-ggal élő embert zászló alá vitték, és ott lévén törvénye, nála vő marhának két része a fiscusé volt légyen, harmada két szre oszoljék, fele az dominus terrestrisé, az kinek határán lator arestáltatik, felét azon harmadának az harminczados az ő fáradságáért végye el. Ha pedig valamely nemes ember prehendál valakiket maga faluja határán, hogy efféle mar-kot vinnének, melyek tilalmasok, az vagy az harminczadokat erűlték, szabadoson az nemes ember is az olyant arestál-sa, és az harminczadost certificálja késedelem nélkűl, és n feljebb megírt mód szerint procedáljanak utrinque. Ha ig valamely nemes ember rajta érné az tilalmas marhának itelén efféléket, és az lopóval csak megalkudnék s elbocsá-á, nem adván hírré az harminczadosnak, valamennyi mar-az harminczad elkerűlő lator ember vinne, az olyan nemes ber éppen annyi számú marháknak becsűjén maradjon. Az vétel és korcsmároltatás felől is, viszont az harminczado-nak, mód nélkűl való cselekedetekről és járásokról elege-dő articulusink extálnak, s azok observáltassanak in omnibus ictis et clausulis, hoc addito, hogy ha kik közűllök Nagysá-lat sinistre informálnák, observáltassék ő ellenek is azon vis processus, az mint anno 1637. arról concludáltunk: idazonáltal az falubeliek is tartozzanak mellettek insurgálni poena articulari, mikor kivántatik. Az városokon is ezen observáltassék, légyen ott az törvény, az hol arestáltatik, gmaradván azért azokban az városokban a régi bévött usus, hol az zászló alatt szoktak törvént tenni.

Articvlvs IV.

Az rézbányához való ölfa vágásból való articulusok hely-hagyatnak, s a mely faluk ez után abban fogyatkozást nének, poena decernáltatik.

Az rézbányákhoz való ölfák vágatásáról noha kegyelmes unk vadnak articulusink anni 1633. art. 14., viszont anni 37. art. 21., és mivel ezek Bihar vármegyében vadnak: az agyságod kegyelmes tetszéséből is végeztük újolag, hogy az ol ekkédig azoknak vágatásiban fogyatkozások estek, az szol-abírák mindjárt praestáltassák véllek, és ezután, az hol tar-oznak vélle, ha nem praestálnák annak módja szerint, in poena tuodecim florenorum hungaricalium convincáltassanak mox et le facto, és az szolgabírák exequálják rajtok toties, quoties ceccaverint.

Articvlvs V.

Váradon, Jenöben, a malefactorok megbüntetésekbe modalitas; más helyeken deprehendálandó latrok felöl a culusok confirmáltatnak.

Az gyilkosoknak, parázuáknak, orvoknak és egyé géres vétkekben élőknek büntetések és persecutiójokró elég articulusink extálnak kegyelmes urunk: de, az min latik, mégis az olyan czégéres vétkekben élő embereknek félelmek nincsen, kiváltképpen ez végházakban, úgy min radon, Jenőben. Végeztük azért ujobban az Nagyságod tanácsival egyetemben, hogy ennekutánna azokban az lyekben is az latroknak büntetésében és refrenálásában mód observáltassék, hogy ha az lator in flagranti compr dáltatik, az vagy ha nem is, és magának valami receptacul subterfugiumot akar keresni nemes ember háta megett, egyebütt is, légyen szabadságok mind fő- és vicekapitán méknak, hasonlóképpen az vármegye tiszteinek is, fő- és ispán uraiméknak és szolgabiráknak, hogy az melyikre el panasz megyen, mindjárást azt az lator embert arestálta sák és kérethessék kézben akármicsoda renden való eml is. Azután meglátván, ha nemes ember lészen, prosequ törvénynyel az vármegye tisztei, ha praesidiarius, ka uramék, ha várasi ember, az birák, polgárok. És minden potbéli embert az competens bírája kezében adjanak az tör tételre és executióra, salvis tamen authoritate supremi et capitaneorum Váradiensium, iuxta articulum 23. anni l usuque ibidem antiquitus recepto permanentibus. Ha ped tisztek jelen nem lennének, két privatus nemes ember kézben kérethessék, és azok által megtudhassák, az olya nosztévő ember felől felel-é az, kinek házánál comperiál az vagy mindjárt kézben adja-é? Ha pedig ultro citroque ben akadván az lator, és valamelyik tiszt nem exequálná vénynyel nem procedálna ellene, megbizonyosodván az az articulusban megírt poena szerint in duplo convincált nak. Ezeken küvül minden helyeken mind az latrokról s azoknak párttartóiról observáltassanak az articulusok in biliter, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs VI.

Az házasúló személyek, kik bizonyos okból magok r ján való papoktól nem copuláltatnak, hogy más vallás papoktól ne copuláltassanak, sub certa poena prohibeáltat

Látunk ilyen fogyatkozást is kegyelmes urunk, hc valamelyik religión lévő ecclesiákban bizonyos okokra

valamely házasúló személyeket öszve nem eskütnek, azok mindjárást más religión lévő ecclesiákban mennek, és ott absque omni metu et differentia öszveeskütik őköt. Végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, hogy a modo imposterum akarmelyik religión lévő pap és praedicator effélét tentálni ne merészeljen, sub amissione honoris et officii, hanem az olyan házasúlandó személyek lakó helyekől azon ecclesiában lévő praedicatortúl és falusbirótúl és esküttétől hüt szerint való testimonialist vegyenek, hogy ők tisztességbéli jámbor személyek, és az köztök való házasságban semmi fraus dolus nincsen; alioquin a feljebb megírt mód szerint megeskütni semmiképpen ne merészeljék.

Articvlvs VII.

Az pardznaságban deprehendált nötelen személyek büntetésében az 1619. esztendőbéli articulus confirmáltatik.

Az nőtelen személyekről is, kik paráznaságnak vétkében találtatnak, concludáltuk kegyelmes urunk ujolag, hogy efféle vétkesekről observáltassék inviolabiliter az 1619. esztendőbéli erről írott articulus, és mindenütt tiszt uraimék tartsák ehez magokat, ne pénzzel való büntetést végyenek tőllök.

Articvlvs VIII.

Az aknákról kinek-kinek szokott savok megígértetik, s az partiumbélieknek is hogy pénzekért fiscus saváből elegedendő adassék, rendeltetik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből minden aknákról kinek-kinek szokott savokat az régi jó rendtartás szerint kiadatja, és az partiumbéli uraiméknak is, az kik az fiscusából akarnak vinni, hogy Nagyságod újobban parancsol felőle, hogy eleget adjanak, Nagyságodnak híven megszolgáljuk.

Articvlvs IX.

Az partiumbélieknek a más pártról való sok injuriájok felől római császárhoz legatio instituáltatik.

Az partiumbeli uraink s atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy császár ő fölsége birodalmában lévő némely emberek, csak akarmi praetensiókra az generalisoktúl extrahált levelekkel, jószágokat elfoglalják, jobbágyokat megfogják, elviszik, saczoltatják, és mindent cselekesznek rajtok valamit akarnak. Ugyan császár birodalmában lévő hajdúk az Ér és Berettyó mellől jobbágyokat felrakogatják, közikben költöztetik, és semminémű repetitiójokra meg nem adják, sok fő embereket megkergetnek, ha oda mennek, és szolgájokat megvag-

dalják, megbéreltetett marhajáró földökre hatalmasúl
mennek, és mostan is sokaknak egynéhány számú marhá
elhajtották; császár ő felsége birodalmában szökött jobb
kat is semmiképpen nem reducálhatják, mert onnan ki
adják; sőt az nyilván való latrok is itt az partiumbéli vá
gyékben latorságot cselekednek, s az Bükkön császár ő fe
birodalmában általmennek, esmét onnét viszszajőnek
tolvajlani, fosztani, és minden latorságot cselekesznek.
latrokra az tisztektől törvényt kérnek, de törvényt nem tes
felőllök, sőt az latrok az szegény embereket halállal feny
tik. Esmét vármegyékben kezesség alatt levő jobbágyok csá
ő fölsége birodalmában menvén, hütöket elhagyván, nob
kezesek utánnok mennek és az kezességben lévő emberek
feltalálják, de császár ő fölsége birodalmában az kezes
megfogják, fortélyt fogván hozzájok s Szathmárra béviszil
sok sanyarúságot szenvedtetvén véllek díjokon kell meg sz
dúlniok, és az kezesség alatt lévő ember ugyan ott mar
Tetszett azért nékünk is egész országúl, három nemzetűl,
császárt ő fölségét ugyanezen gyűlésünkből requirálta
bizonyos atyánkfia által, könyörögvén Nagyságodnak,
maga emberét is adjungálván atyánkfia mellé, írjon is ő
gének, császári kegyelmessége szerint az mi sok injuriá
orvosolja meg ő fölsége. Interim peniglen, míg ő felsé
válaszunk lenne, írasson Nagyságod mentől hamarébb az
ralisnak, Szathmár, Ugocsa és Bereg vármegyebeli főti
nek, és az szathmári kapitánnak is, hogy az Nagyságod
jából oda fütott latrokat, bizonságokat vívén utánnok
latorságokról, büntettessenek érdemek szerint, és az szeg
laesa parsot is contentálják az lator javaiból; Nagyságo
megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs X.

*Az partiumban lévő szegénységen az váradi dézm
által való insolentiák prohibeáltatnak.*

Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságod
tetszéséből is, az partiumbeli atyánkfiai instantiájokra,
ezután az váradi dézmások, kiváltképpen, bárány dézm
kor, és egyéb időben is, szegény jobbágyokon semmi isol
kot ne tégyenek, hanem ezután mindenekből a köz igaz
kövessék, és ha mit instructiójok ellen fognának cselel
hova hamarébb iuquiráltassanak ő kegyelmek is az
excessus patráló dézmás ellen, és Nagyságodnak küldjék
ben, hogy Nagyságodnak is az olyanokon lehessen mélt
tetése.

Articvlvs XI.

Az máramarosi insolentiákat patráló oroszok s oláhok refrenálásoknak modalitása.

Jelentik az máramarosi atyánkfiai is kegyelmes urunk, hogy az ott lakó oroszok és oláhok sok inaudita insolentiákot cselekednének köztök. Tetszik azért kegyelmes urunk nekünk is, hogy az viceispánok solito modo, cum plena et sufficienti authoritate kimenjenek, és inquisitio által az patratorokat felkeresvén, büntessék őket juxta contenta decreti et articulorum regni.

Articvlvs. XII.

Máramarosban az közönséges postálkodásra, hogy bizonyos személyek választassanak, concludáltatik.

Ugyan ő kegyelmek jelentik kegyelmes urunk, hogy ekkédiglen az nemes emberek is sok postálkodást cselekedtenek ő kegyelmek között. Decernáltuk azért az Nagyságod bölcs ítélete szerint is, hogy válaszszanak ő kegyelmek az egyházi nemes emberek közzűl vagy tíz personákat, arra illendőket. kiket Nágyságod is a belligeratione és egyéb szolgálattúl is s tereh viseléstől immunisokká tévén, vigyék azok végben a közönséges szolgálatot és postálkodást.

Articvlvs XIII.

Az székelységről ellopott és az két Oláhországra vitetett marháknak recuperálásának modalitása.

Az székely uraink s atyánkfiai instantiájokra végeztük kegyelmes urunk, hogy mikor az két Oláhországra marhájokat ellopják, annak nyomát ha békövethetik, kövessék bé szintén az Oláhországban való falukra, az meddig lehet, és az régi usus szerint requirálják az vajdákot felőlle, hogy az ő károkról satisfaciáltassanak azokkal az falubeliekkel, a hova ellopott marhájoknak nyomát vitték, csakhogy tovább és nagyobbra az nyom követésnél az bémenő káros ember is ne terjeszkedjék.

Articvlvs XIV.

Aranyas széken a nyom fel nem vétele felöl az 1634. esztendőbéli articulus confirmáltatik.

Az Aranyas széki uraink s atyánkfiai között is kegyelmes urunk, az nyom fel nem vétele felől, hogy az 1634. esztendőbéli 27-dik articulus in omnibus punctis et clausulis inviolabiliter observáltassék és confirmáltassék is, végeztük és concludáltuk, s ezután kiki tartsa ahoz magát successivis semper temporibus.

Articvlvs XV.

Az Kraszna vizének Székelyhíd felé való ásásának jó helyben való lételére, hogy oculatorok bocsáttassanak, dec náltatik.

Az mi az Kraszna vizének ásását illeti, noha kegyelm urunk ez elmúlt esztendőben arról immár deliberáltunk, mely mostan is in vigore hagyunk: mindazonáltal Nagyságod kegy mességéből újolag commissariusit bocsátván oculálják, revide ják, és az hol illendőbb s alkalmatosabb lészen, Nagyságod vizet arra ásattathatja és bocsáttathatja. Az oculata revisió pedig Nagyságod kegyelmességéből rendeljen és destinálj oly napot, melyre az ott közel való portionatus urak is érke hessenek reá. Nagyságodnak megszolgáljuk mint kegyelm urunknak.

Nos itaque, praemissa supplicatione dominorum regnic larum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partiu Hungariae eidem annexarum, benigne exaudita et admis praescriptos universos et singulos articulus, nobis modo pra misso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliqua inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, appro vimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benig quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et artic lis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet obse vari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamu harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. D tum in civitate nostra Alba-Julia, die decima quarta mensi Maii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragessim primo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Nyomtatott példánya, a fejedelem pecsétjével és aláírásával a *erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diuet. Tran IV. köt.)* — Másik példánya a fejed. pecséttel és lectával *ugyanott (Dónáth-gyüjteményben.)*

XXXVIII.

1642. febr. 10.

Az egri püspök levele a császárhoz, melyben aggodalmát fejezi ki, hogy az erdélyi országgyűlés ily szokatlan időben hívatott össze.

Scrma Caes. ac Regia Mttas dne dne celm^me^.

Non dubito Mtti Vrae Scrmae aliunde etiam innotuisse, indicta a principe Transylvaniae comitia in diem decimum sextum praesentis mensis Februarii; causas conventus quem alioquin ad initium mensis Maii habiturus erat, intempestive anticipati, reddit, quod ad praesentem nostrum cum Turcis tractatum ex mandato Turcico suum ablegatum mittere debeat. Esse nonnullos, qui sententiam in causa gravissima mereantur, nec deesse alia, quae calamo committi nequeant, ipsis oretenus insinuanda. Ad praesentem quidem tractatum ipsius nuntii, neque necessarii sunt, neque si mittantur adesse in tempore amplius poterunt. Reperiet etiam aliquos, si volet, quos plectat in bonis, quibus semper avare inhiat, imo etiam invita, cum non defuerint, qui intolerabile jugum ipsius apud Turcas querulose detulerint. De rebus, quae calamo committi non possunt, suspicari si non omnino licet, attendere tamen et vigilare non oberit, bene ponderatis etiam iis, quae residens Mttis Vrae Constantinopoli de misso ad ipsum ex porta Capucci bassa, occultisque nuntiis scribit ac servitio quodam postulato cum promissione successionis filii in principatu, si Turcis eatenus morem gesserit.

Meo tenui iudicio non abs re foret in imminenti cum Gallis ac Svecis pacis tractatu attendere, si quid cum principe ibidem tractetur, experti sumus eiusmodi conventus, novas ac perniciosas collusiones ac ligas non semel genuisse.

In negotio restitutionis pagorum dedititiorum, adhuc difficillimos se se Turcae exhibere pergunt, tentavi ego Capussi bassam promissionibus pecuniariis, aditum quidem reperi commodum, et non levem erga numera affectum, verum pagorum restitutionem sibi prorsus impossibilem esse constanter affirmat; in aliis, signanter vero, ut supersedeat a praetensione plurium adhuc pagorum iuxta Sulimanni canonem, quos urgere parant, offert se, dummodo emolumentum ac praemium sperare liceat. Si Mtti Vrae Scrmae ita videretur, posset forte ipsi quidpiam promitti iuxta servitii quod praestiterit proportionem,

ac nonnisi secuto eventu. Servet Deus Mttem Vram etc. Conaronii die 10. Februarii 1642.

Mttis Vrae Scrmae

humillimus capell
Georgius Lipp
episcopus Agriensi

Külczím: Scmae Romanorum Imptriae ac Germaniae, I Bohemiae etc. Regiae Mtti cet. dno dno clmtmo.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

XXXIX.

1642. marcz. 6.

A fehérvári országgyűlés irományai közül.

Az erdélyi rendek felírata a szultánhoz, melyben kóczy György megválasztását tudatják.

(L. Török-Magyarkori Államokmánytár VII. 383—5

XL.

1642. febr. 16—marcz. 9.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Trar partium regni Hungariae dominus et Siculorum com moriae commendamus tenore praesentium significan expedit universis: quod spectabiles, magnifici, gener et nobiles, caeterique universi status et ordines triu regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae xarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 16. ruarii, anni domini millesimi sexcentesimi quadrage in civitate nostra Alba Julia ex edicto nostro c gregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt q scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ip unanimi consensu conclusos, supplicantes nobi nos universos eos articulos, omniaque et sin contenta, ratos, gratos et accepta habentes, ben ratificareque dignaremur. Quorum quidem a talis est:

Articuli universorum domin colarum trium nationum regni Tr

t partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 16. mensis Februarii, anno domini 1642. indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Hálát adnak az statusok istennek az mostani kegyelmes urok fejedelmek idejébéli békességes állapatért, melyben az közönséges gyülésre convocáltatván, az országnak egyéb szükséges dolgai között következendő új fejedelem választása felől egyenlő értelemmel s csendesen tractálhatnának; kinek kévánnak egésséget, hoszszú életet, boldog szerencsés birodalmot.

Buzgóságos szívből származott hálaadással tartozunk kegyelmes urunk fejedelmünk az mindenható felséges bölcs istennek, hogy ő felsége Nagyságodat véghetetlen atyai gondviseléséből ilyen terhes és súlyos gondjai között is, mind fejedelemségének idejétől fogva, emberi reménség kűvől szegény hazánkkal és nemzetünkkel egyetemben csendes és békességes állapotban megtartott, és abban is alkalmatosságot mutatott ő felsége Nagyságodnak, hogy ez mostani generalis gyülésre is ilyen szép alkalmatossággal convocáltatott bennünket. Bizonyára méltán mondhatjuk mi is az szent Dáviddal egyetemben: békességgel aluszunk és elnyugszunk, mert az úr ád minekünk bátorságos lakást. Könyörögvén azon ő felségének, hogy Nagyságodat ennekutánna is, mind az mi kegyelmes aszszonyunkkal és szerelmes fiaival egyetemben, boldog hoszszú esztendőkig éltesse, szerencséltesse és tartsa meg, igazgatván mindenekben szent lelkének általa szegény hazánknak csendes békességes állapatban való megmaradására és oltalmazására.

Ezek után, kegyelmes urunk, az Nagyságod közinkben küldött kegyelmes propositióját, alázatoson vévén, az mellett Nagyágodnak egész tanácsúr hívei által való izenetit is, és kegyelmes intését is megértettük, hogy tudni illik, noha az úristennek jó voltából mostan Nagyságod egésséges állapatban vagyon, mindazonáltal Nagyságod is az közönséges halandóság alá vettetett ember, és ez világból való kiköltözésének óráját nem tudja. Hogy azért akkor is, mikor az úristen az Nagyságod óráját elhozza, ez mi szegény hazánk dolga amaz veszedelmes interregnumnak állapatjára ne jutna, ennek akarván idején elejit venni bizonyos successornak szabad választásunk szerint való rendelésével, commendálta azért Nagyságod erre az méltóságos állapatra, úgy mint Nagyságod successorának, mostani váradi kapitányát, szerelmes fiát, az tekéntetes és nagyságos Rákóczi György urunkat. Mi is azért kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetűl, előttünk viselvén azt,

minémű veszedelmes légyen az interregnumban való állap melyet gyakorta országúl magunkon keservesen megéreztü és tapasztalhatóképpen megláttunk, hogy abbéli veszedeln szegény hazánknak eltávoztathatnók, és mind magunknal mind maradékinknak csendes békességes állapatját megerő tethetnők, Nagyságodnak reánk országúl még jövendő idi való elmélkedését és atyai gondviselését magunkban szorgali tosan ponderálván, és accedálván az Nagyságod atyai comm datiója is, igen szükségesnek látjuk lenni, hogy ez most békességes állapatban az Nagyságod successora felől delibe náuk. O nagyságát azért Rákóczi György urunkat egész or gúl, három nemzetűl, mind az partiumban lévő urainkk atyánkfiaival egyetemben, egyenlő egy értelemből, egy sz lélekvel, ennek az szegény hazának libera electiója, v szabad választása és ez alább megírt condítiók szerint, k már hittel is kötelezte ő nagysága magát, jövendőbéli fej münknek, urunknak és Nagyságod után való successor választottuk.

Ezt mindazonáltal hozzá tévén, hogy az míg isten Ná ságodat élteti, (kit hosszú ideiglen szívünk szerint kévánu valami az Nagyságod fejedelmi méltóságához való állapa azokban ő nagysága magát ne immisceálja, semminémű ju dictiót és gubernatiót magának az Nagyságod híre, ked akaratja nélkűl ne vendicáljon ez országban; holott még az isten Nagyságodat élteti, ez országnak plenaria gubernati administratiója csak Nagyságodé lészen.

Kérvén azon az mindenható felséges bölcs istent, hog nagyságát éltesse, szerencséltesse, tartsa és oltalmazza m minden gonosz ügyek ellen, hoszszú, boldog, kévánatos esz dőkig, tegye hasznos fejedelemmé, és ruházza fel ő felsége sz lelkének általa értelemmel, okossággal, bölcsességgel, tudomá nyal, fejedelmi bátorságnak lelkével, mint régen Dávidot, Sa mont, Ezechiast, és az többi szent királyokat az istennek t teletinek oltalmazására, árváknak, özvegyeknek gyámolítás minekünk is egész országúl, három nemzetűl, megmaradásunk és ő Nagyságának is jó hírének nevének meszsze földre kit jesztetésére. Amen.

Conditiones,

quibus mediantibus illustrissimus domin dn. Georgius Rakoci junior ad futurum suu principatum se adstrinxit.

Conditio I.

Mivel az nemes ország ő nagyságát az mi mostani kegy mes urunk fejedelmünk ő nagyságának, úgy mint az ő nag

sága szerelmes atyjának, (melyet az úristen ő felsége messze halasszon), holta után való fejedelemnek eligálta és választotta, hogy az míg az úristen ő nagyságát élteti, úgy mint mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket ő nagyságát, addig ez mostani újonnan választott iffiú kegyelmes urunk ő nagysága az országnak semminémű gubernálásában, directiójában, és akarmiben is, az mi az ő nagysága szerelmes atyjának, mostani kegyelmes urunknak fejedelmünknek ő nagyságának böcsületit, méltóságát, authoritását megbántaná, sértené, és ellene lenne, magát az ő nagysága kegyelmes consensusa, akaratja s parancsolatja nélkül nem immisceálja, nem ingerálja, és valamíg az úristen ő felsége ő nagyságát, az mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket élteti, ehez tartja magát, és ez ellen is nem vét semmiben is ő nagysága.

Conditio II.

Mivel Bethlen István uram ő nagysága igaz legitime eligáltatott s inauguráltatott fejedelem volt, ő nagyságának minden collatióit, donatióit, inscriptióit, annuentiáit, valamelyek legitime emanáltattak, ha kik olyanok vannak, intacte et illibate megtartja és meghagyja azokban.

Conditio III.

Hogy az fényes portától soha semmi időben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, hanem mindenekből kedvét keresi, és ahoz illendő obsequiumát praestálja; Erdélynek az török császárral való régi frigyét intacte megtartja, és az portára járandó követeket is az előbbi dicséretes fejedelmeknek szokások szerint expediálja.

Conditio IV.

Hogy sem római császár ő felsége, sem egyéb keresztyén fejedelmek és szomszéd országok ellen hadat ő nagysága offensive, ha okot nem adnak reá, nem indit, hanem az jó békességet minden tehetségével oltalmazza.

Conditio V.

Hogy mindeneket személy válogatás nélkül az régi recepta religiókban és azoknak szabados exercitiumokban megtart, és másokkal is megtartat, és egyik religión való ecclesiákra is hatalmasúl nem küld és el nem foglaltatja ő nagysága, religióknak respectusáért is senkit is haza fiai közzül meg nem vét, hanem ebből minden személy válogatás és discretio nélkül az boldog emlékezetű fejedelemnek dicséretes példáját követi, tud-

ván azt, minémű hasznos megmaradására volt minc
nek mind penig hazánknak ebbeli cselekedete.

Conditio VI.

Hogy hazánknak mostani első rendeit, tanács
tisztviselőit állapatjokban, tisztekben, hivataljokb
megakarnak maradni, ő nagysága megtartja, és s
ben az hasznos hazafiait más idegenért hátra nem v
azoknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él, kinek
állapatja szerint való böcsületit megadja illendő
hogy alatta valói közzűl is hazafiait senkinek becs
gel illetni nem engedi. Annak felette, hogy bels
országos dolgokat, az két császárhoz vagy több szom
gokkal való confoederatiókat tanácsi híre nélkűl ne
szik, sem az országhoz tartozó birodalmakban s
erősségeket, fortalitiumokat, végházakat, azokna
semminémű praetextus alatt el nem igéri, sem id
nem az végházakban is hasznos hazafiait tart.

Conditio VII.

Hogy urakat, nemeseket, kerétett és mező
szászságot és székelséget, régi és minden legitime e
privilegiumokban, donatiójokban, annuentiájokban,
jokban megtart az András király decretumának co
szerint.

Conditio VIII.

Hogy soha senkit, senkinek vádlására, úri
egyéb szabadságban élő rendek közzűl, törvény előtt
táltat semmi szín és mód alatt, hanem legitima cita
ante juris ordine convictum et aggravatum, és semm
kat akarkiktől is alatta valói közzűl senkin exer
enged; hanem ebből az utólszori fejérvári gyűlésbe
vözűlt fejedelem inauguratiójakor emanáltott erről v
lus observáltassék, anni 1613.

Conditio IX.

Hogy az országnak libera electióját teljes élet
úton nem impediálja, hanem azt az országnak in
tartja és senkire az fejedelemséget nem transferálja
ország híre nélkűl senkivel nem tractál.

Conditio X.

Hogy az tanácsi rendnek és országos gyű
mindeneknek szabados voxot enged mindenféle pa
soknak és igasságoknak előszámlálására.

Conditio XI.

Hogy az fejérvári gyülésben végeztetett uniónak condit minden czikkelyében fogyatkozás nélkül ő nagysága megtatja.

Conditio XII.

Hogy valakik egyebek veszedelmére s hazánk szabadsának romlására ártalmas tanácsot adnának ő nagyságának, ok ellen az előbbeni articulus observáltassék, anni 1613.

Conditio XIII.

Az országnak közönséges és egyenlő akaratból való végesit, articulusit, maga is megtartja s másokkal is megtartatja, egénynek, boldognak, személy válogatás nélkül igaz törvényt olgáltat; az sententiáknak executiójokat nem impediálja, és rminuskor semminemű causáiban az fiscusnak ben nem ül; yéb causákban mindazáltal ben ülhet ő nagysága, de úgy, gy az ő nagysága méltóságos személye eleiben való appellaok ezzel ne interturbáltassanak.

Conditio XIV.

Minthogy mind az magyar natio s mind penig a szász aink s atyánkfiai magok natiójokból szoktanak magoknak tiszteket, ispánokat választani; az székelség nem utolsó tagja rén ez szegény hazának: ő nagysága kapitánokat, királyirákat, generalisokat, magok nemzetéből állókat és köztök kókat adjon közikben; meg maradván mindazáltal mindenekl az fejedelmeknek jurisdictiója és méltósága. Az királybírák penig választások specifice csakugyan ő kegyelmek székik szabadságán álljon. Főispánokat is az magok vármegyéből valókat adjon ő nagysága.

Constitutiones regni.

Articvlvs I.

Czégéres vétkekben vakmerőképen élőknek megbüntetésekben micsoda processust kellessék követni, végeztetik.

Az mi az Nagyságod kegyelmes első propositióját illeti, mely czégéres vétkekben élő gonosz lelkiismeretű emberekről állapatjokról, nem akarván mi is egész országúl azoknak kekért az istennek súllyos következhetendő büntetését makra vonni. végeztük egész országúl, három nemzetűl, hogy olyanoknak, nevezet szerint penig Cseréni György és Andrási Bíró István, többen is, az kik olyanok volnának, citáltassak azon vármegyében lévő tiszt uraiméktól, az hol laknak,

ad primam ipsorum sedem judiciariam, és azon széken a[illegible]te alias omnes causas leváltassék dolgok, servatis tamen de [illegible]ure servandis; szabad légyen penig az vármegye tiszteinek a[illegible]kar- melyiknek is prosequálni, és ha melyik elindítja s ad summum fél esztendeig nem continuálja, nem prosequálja, az directorral szabadoson prosequáltathassa Nagyságod. Ha pedig az tisztek keresnék is, az ország végezése szerint az fiscus igassága megmaradjon abból az 1635. esztendőbéli kilenczedik articulus szerint.

Articvlvs II.

Az pöröknek eligazításában az terminusokon és egyébkor is törvénykor az fejedelem ben ülhet, fiscus causái discussiójún kivül.

Kegyelmes urunk, mivel az nemes ország ennek előtte kívánta volt Nagyságodtól, hogy Nagyságod semminémű causákban terminuskor és egyéb időkben is ben ne ülne törvénykor: mostan azért bizonyos respectusokra nézve végeztük és concludáltuk egész országúl, három nemzetűl, hogy Nagyságod, az fiscus causáin kivűl, az privata personák causáiban ben ülhessen, azoknak discursusit érthesse és hallhassa Nagyságod, úgy mindazonáltal, hogy az Nagyságod méltóságos személye eleiben való appellatiók ezzel ne interturbáltassanak.

Articvlvs III.

Az fejedelem és ország közönséges szükségére kapuszám után bizonyos somma pénz ígértetik, az taxás városok esztendőnként való szokott adajokval egyetemben.

Nem tagadhatjuk, kegyelmes urunk, szegénységinknek sok rendbéli fogyatkozásokat, holott ez elmúlt esztendőbéli árvíz búzájokban, gabonájokban, sok helyeken sok károkat tött. Mostan is az alkalmatlan téli időnek mivoltához képest mit remélhetünk, csak az jó Isten tudja; marhájok is halton hal. Mindazáltal, hogy Nagyságodnak meg meg ne fogyatkozunk, igérünk Nagyságodnak minden rendbéli szükségeire ez elmúlt esztendőbéli contributio szerint kapu szám után az két rendbéli adózásra húsz forintot, az előbbeni szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Octobris, felét ad 1. Decembris, az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai is az szász uraink s atyánkfiaival egyetemben ezen tereh viselésre igérik magokat. Hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken jószágok vagyon.

azon tereh viselésre igérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, legyen contentus véle.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1800.
Fehérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád.	fl. 125.
Nagy-Almás	fl. 100.

Articvlvs IV.

Az végházak épitésére tartozó gratuitus labor helyett kapuim után való subsidium.

Az végházaknak is épitését igen szükségesnek látjuk mi kegyelmes urunk; hogy azért azokra is lehessen valami ovisiónk, ígérünk Nagyságodnak azoknak is épétésekre két rintot minden kapuról. És mivel hogy annak administrálása vidgyebb időt kíván: az adónak első terminusán, hoc est 1. mii, integraliter készek lészünk az Nagyságod tárházában szolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai is az szász ainkkal s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképen az székely aink is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken jószágok agyon, ezen tereh viselésre ígérik magokat. Nagyságodnak önyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gratuitus laorral ne bántson bennünket.

Az taxás városok gratuitus labor helyett való pénzbéli ubsidiumok.

Kolosvár ád	fl. 400.
Fejérvár ád	fl. 150.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 100.
Udvarhely ád	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 100.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 70.
Illyefalva ád	fl. 70.
Egeres ád	fl. 70.
Nagy-Almás ád	fl. 70.

Articvlvs V.

Az oláh püspök paraszt tudatlanokat papokká ne csinálljon tiszti vesztése alatt; ha kiket ilyeneket paraszt jobbágyokból csinált, azokat is papságoktól megfosztván tartozzék földes uroknak kezekhez viszszabocsátani azon büntetés alatt.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, honnan vévén az oláh püspök authoritást magának, nem tudjuk, de ekkédiglen is sok rendbéli atyánkfiainak írás-tudatlan oláh jobbágyokból, kik teljességgel csak parasztok, és az urok szolgálatjokat kerengik, fizetésért oláh papokat csinált belőlök. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az olyan tudatlan paraszt oláh jobbágyokból ezután semmi szín és praetextus alatt ne mérészeljen papokat tenni, sub amissione officii; a kiket penig ekkédig is olyanokat tött volna papokká, azokat i- mox et de facto, levévén az papságot rólok, bocsássa földö uroknak kezekben, sub eadem poena.

Articvlvs VI.

Hunyad vármegyében nemes fundusra szállott muntyán- vakmerő latorságok reframáltatása.

Az Hunyad vármegyebéli atyánkfiai is jelentik kegyelmes urunk, hogy laknának vármegyéjekben oly muntyán e- mberek, kik feleségek után nemes funduson lakván, nemességn- praetextusa alatt minden gonoszságot, lopást, gyilkosság-ot, tolvajlást megcselekesznek; ha perleni kezdnek vélek, c-ak előbb állnak. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az ilyen-ek-ről observáltassék az 1624. esztendőbéli articulus, hoc addito, az kiknek csak zálogjok is nem találtatik, comperta rei veritate, nem valami suspicióra, törvényig arestáltathassák, ha elegedendő kezeseket nem állathatnak.

Articvlvs VII.

Máramarosban az Kún László uram jószágában is az tisztek inquirálhassanak, úgy mint az másokéban.

Az máramarosi atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy Kún László uram Máramarosban lévő jószágát nem engedi hogy az tisztek inquirálják tempore inquisitionis. Végeztük azért, hogy erről observáltassék és confirmáltassék az 1633. esztendőbéli 24. articulus, csak hogy az más emberek jószágai is ezen articulushoz tartsák magokat.

Articvlvs VIII.

Az máramarosi nemességet postaló adással ne bántsák; az szegénységnek is marháját tovább régi szokott ususnál az posták ne vigyék.

Ugyan az mármarosi atyánkfiai között járó postáknak insolentiájokról is végeztük kegyelmes urunk, hogy az nemes embereket postaló adással ne bántsák; az köztök lévő szegénységnek is lovait, se ökreit, szekereit, ne vigyék tovább, mint az régi usus observáltatott köztök.

Articvlvs IX.

Az mely posták az várasiak postalovát, szekerét, rendelt helyeknél tovább vinnék, avagy az kik miatt az postaló elvész, és az kik postalovat szokott helyeken nem adnának, azoknak büntetések végeztetik.

Vannak sok panaszolkodások, kegyelmes urunk, az Kolosvár városi és több városbéli atyánkfiainak is, hogy postalovakat, szekereket, az terminált helyeknél tovább vinnék az posták, hol magoktól, hol szomszédos falubéliek kényszerítéséből. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy mind az kolosvári és mind az több városbéli uraink részekről observáltassék az ország articulusa, és az posták tartsák ahoz magokat. Ha mely postája alá Nagyságodnak postalovat adnak, írják fel a nevét, s ha az szokott helynél tovább viszi s elveszti, találják meg az Nagyságod hopmesterét felőle; és hogy Nagyságod az postának hó pénzéből ígéri megfizettetni az lónak az árát, Nagyságodnak híven megszolgáljuk. Ha pedig az posta az lovat az szokott helyeken elhagyván, és annak az helynek bírája az maga terhét viselteti azzal az lóval és más posta alá adja s elvész az ló, annak az helynek bírája adja meg az árát. Az hol penig az postának kelletik elhadni az postalovat, azon helynek bírái tartozzanak adni az posta alá, sub poena ducentorum florenorum.

Articvlvs X.

Abrugy-bányai nemesek városi bíró előtt nemes örökségekről megfelelni nem tartoznak.

Abrugy-Bányán lakó nemes atyánkfiai instantiájokra végeztük, kegyelmes urunk, hogy nemesi szabadságok ellen semminemű örökségekről, házokról, földökről, ne tartozzanak az városi bíró előtt megfelelni, hanem kiknek mi competentiájok ellenek nemesi örökségek dolgából, keressék vármegye székin őket competens bírájok előtt: mivel magok is az abrugybányai választott polgárok jelen lévén, ennek consentiáltanak.

Articvlvs XI.

Nemes ember maga számára szántott földétől o végyenek, az paraszt ember ellenben tartozzék adni: mi az paraszt ember is szántóföld nélkül teljességgel ne n

Sok nemes atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk mely földeket magok számára szántanának, arról déz nének rajtok. Végeztük azért, hogy arról observált 1624. esztendőbéli articulus, mely így vagyon: *Az n ber akarmely földet is ha megszánt maga számára, a mát ne adjon; a paraszt ember e converso az mit abból tartozzék dézmát adni.* Mindazáltal az paraszt szántóföld nélkül teljességgel ne maradjon.

Articvlvs XII.

Az kik az szászság között fejedelem salvus condu kül erővel postalovat vennének és háborgatnák őket, insolentiákat cselekednének, azoknak megbüntetésekben processus observáltassék.

Az szász uraink s atyánkfiai közt, kegyelmes u valakik erővel vennének postalovakat, vagy csak posta is erőltetnék őket azonkivül, kik az Nagyságod salvus tusával járnak, vagy valami insolentiákat cselekedn tok: végeztük egész országúl, három nemzetűl, hog az ő kegyelmek között való tisztviselők evocáltassák a terminusra, akar gyűlésre, és több remedium nem ac benne, kétszáz forinton convincáltassanak; mellette l lateralis attestatiójok, intempestiváknak ne találtassa azon falubeliekkel is bizonyíthassanak, az hol aféle ı történik, és azon egy terminuson végső sententia pr tassék ellenek. Ha kikkel azért valami böcsületet té álljon az ő kegyelmek jó akaratján.

Articvlvs XIII.

Szász rendekkel való perlekedésnek módja.

Végeztük ezt is ugyan ő kegyelmek részéről, ho ő kegyelmekkel akarnak perleni terminusokon, az o vénye szerint communitást evocáljanak, nem egy pri bert, holott erről privilegiumok extál; hanem ha ki emberrel akar köztök perleni. coram competente judic ott, az hol lakik. Ha penig egy privata personát evo laki az táblára ő kegyelmek közzűl, eo facto in morti gio convincáltassék.

Articvlvs XIV.

Maga majorságából kevés érő marhát ha az szegénység városokra viszen, czédula pénzzel az harminczadosok ne bántsák.

Végeztük ezt is, kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy a mikor szegénységink városokban magok majorságokból valami kevés érő marhákat visznek eladni, az olyanokon az harminczadosok az régi jó usus ellen czédulapénzt ne vegyenek, hanem az előbbi régi jó usus observáltassék ebben is.

Articvlvs XV.

Az moldvaiak az mely Erdélyhez tartozó határt Beszterczén felyül eloccupáltanak, hogy viszontag recuperáltassék, az statusok decernálják.

Értjük kegyelmes urunk, hogy Beszterczén felűl, az hol az Dorna vize az Besztercze vizében szakad, mely az erdélyi és moldvai határt distingválja, az erdélyi határt innét az Besztercze vizén egynéhány moldvai emberek az moldvai határhoz akarják bírni; melyről Nagyságod is egynéhány úttal az moldvai vajdát főköveti által requiráltatván, ígérte is volt magát, hogy azokot az oláhokat onnét semoveáltatja, melyet ez ideig is nem praestált. Mostan az nemes ország is azon dologról requirálni akarván az vajdát, végeztük országúl, három nemzetűl, hogy ha az vajda az nemes ország requisitiójára azokat az néhány oláhokat onnét nem akarja semoveálni, hanem régi ősinktől reánk maradott szegény hazánknak határit occupálni fogja, Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből ne engedje occupálni, hanem azokat az occupatorokat omnibus modis et viis semoveáltassa onnét; Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XVI.

Az tekéntetes és nagyságos ifiu Rákóczi György ország újonnan választott fejedelme hüségére az statusok magokat hüttel kötelezik.

Mivel immár, kegyelmes urunk, fejedelmünk, az nagy hatalmú istennek kegyelmességéből Nagyságod kegyelmes commendatiója szerént szerelmes fiát Rákóczi György urunkat jövendőbéli fejedelmünknek választottuk: végeztük és concludáltuk egyenlő egy értelemből, hogy az kik itt ez mostani országgyülésen jelen vannak, ugyan itt mindjárást tartozzanak ő nagyságának homagiumokat praestálni; az kik penig jelen nem volnának is, székes helyeken első gyülésekben avagy törvényes székeknek napján tartozzanak praestálni, sub poena in articulis de hac re expressa.

Articvlvs XVII.

Az elabalienáltatott idegen kéznél való leveleket miképen kellessék másoktól recuperálni, és ha ki azokat az repetens félnek nem restituálná, azok ellen való processus végeztetik, mely levél acquirálás fiscust nem concernál.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, látjuk sok szegény nemes atyánkfiainak, árváknak, özvegyeknek ebből való fogyatkozásokat, hogy vagy az disturbiumba vagy egyéb időben levelek abalienáltatván, és másoknak kezeknél volnának. Hogy azért kegyelmes urunk ebből is valami bizonyos processus observáltassék, végeztük az Nagyságod és bölcs tanácsi tetszésekből is, hogy az kik leveleket repetáltatják másoktól, és nem restituálják, evokáltatván az olyanokat az repetens fél az terminusra, ha az törvényben comprobáltatik, és juris ordine convincáltatik, hogy az levelek annál volnának s nem restituálná, vagy ha juramentumot ítélnének egynéhányad magával neki, és nem mentené meg magát az törvény ítéleti szerint, eo facto juxta contenta decreti part. prim. tit. 74. nemcsak evictornak, hanem ugyan debitornak pronunciáltassék, és tartozzék azt az peres jószágot megkeresni és meghozni. Ha pedig azt nem cselekedhetné, tartozzék annyi jószágot adni, az mennyit az leveleknek continentiája szerint acquirálnának attól, kinél az levelek volnának. Ebben pedig semmit az fiscus részéről nem értvén, mivel az fiscus leveleket nem szokott acquirálni, hanem abból az régi usust követi az fiscus.

Articvlvs XVIII.

Torda vármegyében Felsö-Jára nevö puszta telekről, se annak határiról az nyomot kiadni ne tartozzanak.

Torda vármegyében Felső-Járah nevő puszta praediumon lévén, kegyelmes urunk, mikor valami ellopott marhának az nyomát az alsó-járai határra viszik, és azok az nyomot arra az felső-járaji praediumra viszik, ott resistalnak és tovább nem akarják vinni. Holott azért kegyelmes urunk, az az hely puszta, egy ember is nem lakja: végeztük egész országúl, hogy hová mely faluról arra az puszta helyre nyomot visznek, ott ne resistáljanak, hanem mind az puszta praediumon s mind az határán vigyék által az nyomot mindaddig, az míg követhetik, hogy íg az káros ember ne fogyatkozzék meg dolgában.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita ex admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis

modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia die nona Martii, anno domini millessimo sexcentesimo quadragesimo secundo.

(P. H.)

Lecta.

Nyomatott példánya, melynek hátára van jegyezve: »Pro generoso domino domino Stephano Kalnaki de Keorispatak«, *az Erd. Muzeumban* (*a Donáth-gyűjteményben*. Másik példánya, hasonlóan a fejedelmi pecséttel és lectával, *ugyanott* (*Jos. Com. Kemény codex authent. art. diaet. Trans. IV. köt.*) Harmadik példánya a fejedelem pecsétjével s következő hátjegyzettel: »Generoso domino Stephano Lázár de Szaárbegy, sedium siculicalium Csyk, Gyergio, et Kászon supremo judici regio, domino patrono suo colendissimo, mittit Gabriel Ferencz m. p.« *ugyanott* (*dr. Ötvös Ágoston hagyatékában*).

XLI.

1642. jun. 20.

A fejedelem elrendeli, hogy Fejérvárott az országháza építéséhez hozzá fogjanak.

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Spectabiles magnifici generose etc.

Salutem stb.

Mivel immár isten áldomásából az ország számára való háznak fundamentumának ásatásához hozzá akarunk kezdetni, ahoz ugyan feles számú gyalog emberek kivántatnak, hogy abban mentől hamarébb és jobb moddal procedáltathassunk, akartuk kegyelmesen intimálni Kegyelmeteknek, az mely ötven számu gyalog embereket vármegyéjéből rendelt az megirt szükségre, azokat ad diem vigesimum quintum praesentis mensis Junii, küldje ide Fejérvárra, egy viceszolgabirót is rendelvén mellékjök, aki reájok vigyázván, ide hozza őket, és gondot is viseljen reájok. Secus non facturi. Quibus in reliquo gratiose

manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die
nensis Junii anno dni. 1642.

Rákóczy m. p.

Iczim: Spectabilibus magnificis generosis, egregiis, et nobilibus
et vicecomitibus, judicibus, juratis assessoribus, ac toti uni-
dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Tran-
ac etc. fidelibus sincere nobis dilectis.

ed. a gr. Telekiek m.-vásárh. ltárában rendezés alatti acták.)

XLII.

1642. jun. 20.

fejedelem rendelete a jelvényeket meghozó kapuci basa ünnepélyes tatása ügyében.

Georgius Rákóczy dei gratia etc.
Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam
Minthogy ennek előtte az fényes portára exped
tünknek s országtúl hűségtek követinek császár
pasájával együtt jövő utjukban való lételeket ér
noha úgy parancsoltunk vala ahhoz képöst Hűség
ad secundum diem mensis Julii, proximi affuturi
jon itt Fejérváratt, de az estve érkezvén postánk
úgy tulósétnak, hogy ad sextum Julii érkezhet
nem, kihöz képöst akartuk Hűségednek értésére
úgy maga dolgait, hogy bátor csak ad sextum
de azt el ne mulassa, hanem akkor okvetetler
Hűséged. Secus non facturus. Datum Albae Jul
mensis Junii anno domini millesimo sexcent
simo secundo.

G. Rákóczy m. p.

Kűlczim: Generoso Georgio Lazar de G
nobis dilecto.

(Eredetije a gr. Lázár család megyesfalv

XLIII.

1642. jul. 29.

Rákóczy Kassainak. Lupul vajda hódolás

Az úristen ő felsége minden üd
kegyelmedet.

Tegnap ebéd után mentünk val
is háltunk vala, ma reggel 8 óra elő

hintónkon ülvén, szinte hogy Kutfalvára (mivel ott öttünk ebédet) be akarunk vala ereszkedni, juta az havasali vajdának egy szolgája hozzánk az vajda és Rácz István uram levelével, melyet im in specie Kegyelmednek küldtünk. hiszem nagy istentelenség uram attól az hamis Lupultúl az az garázda keresés, mikor valamint nem néznénk, az porta ellen nekünk adott hitlevelét csak beküldenénk az portára, hadd tapasztalná meg abból is az vezér istentelen hamisságát. Mi Rácz István uramnak választ nem irtunk, akarván Kegyelmed censuráját is érteni, s ha az vezérnek irnunk kell, azt is minutaltassa meg Kegyelmed, szükség-e az székely tiszteknek parancsolni, hogy vigyázatban legyenek, s az várakban való praesidiumot is megtöbbítsék. Ez levelünk irása alatt itt im szinte most hatalmas nagy zápor jégesővel együtt az szőlőhegyről ereszkedék le, ha ott is ilyen volt, kárral leszünk, mindenünk istené s magunk is; az várpiacz gazdasszony kertje, mintha hóval vonták volna be, olyan fejér. Adja isten minden jókat hallhassunk Kegyelmetek felől. Datum Albae Juliae, délest 4 órakor, 29. die Julii, anno 1642.

G. Rakoci.

Szinte ma még egy óráig állott az földön az jégeső még, az hol megállhatott, 4 újjnyinál temérdekebb vala.

Külczím: Generoso Stephano Kassai de Colosvar, consiliario et prothonotario nostro etc. Fideli nobis syncere dilecto. Cito stb. Citissime. stb.

(A levél, a külczím kivételével I. Rákóczi Gy. saját írása.)

XLIV.

1642. aug. 1.

A fehérvári országgyülés limitatiója.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes. etc. fidelibus nostris universis et singulis spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis et nobilibus, strenuis, agilibus, prudentibus, circumspectis, comitibus, vicecomitibus, judicibus nobilium, capitaneis, vicecapitaneis, centurionibus, decurionibus, militibus, item tricesimatoribus, teloniatoribus, institoribus, mercatoribus, ac quemvis quaestum exercentibus; nec non civitatum, oppidorum et villarum iudicibus et rectoribus, civibus et incolis, cunctis etiam aliis cujuscunque status et conditionis regni hujus nostri Transylvaniae, sed et aliis exterorum regnorum, provinciarum et ditionum hominibus, commercia emptionum,

venditionum, aut aliorum quorumcunque pactorum et contractuum exercentibus, quos videlicet infrascriptum tangeret concerneret negotium: salutem et favorem nostrum. Postquam nos ex immensa divini numinis benignitate, ac singulari ejusdem providentia, ad principatum hujusce regni ac reipublicae gubernacula evecti sumus, nihil duximus antiquius quam ut hoc regnum nostrum Transylvaniae, ac populos imperio nostro subjectos, ab omni exterorum hostilitate defensos, sublatis etiam intestinis motibus, ac pace publica postliminio quasi revocata et restituta, aequalibus salubribusque temperatos ac stabilitos redderemus legibus; ut sic in quieto et pacifico rerum statu et vitae tranquillioris otio constituti cives ac subditi nostri, salutari legum praesidio muniti, eo libentius ac tutius ultrocitroque commeantes, omnia emptionum ac venditionum commercia et negotiationes, ac quosvis alios honestos artificum manuariorum labores, ad humanae societatis usum ac communis vitae sustentationem necessarios, commode et utiliter exercere possint et valeant; ut eo modo regnum hoc nostrum Transylvaniae, justitiae et aequitatis usu ac adminiculo suffultum et temperatum, rerum quoque externarum affluentia, ubertate ac sufficientia refertum, recuperato pristino felicitatis nitore, longe cultissimum ac florentisimum redderetur. Verum cum animadverteremus non paucos esse, qui nulla neque conscientiae, neque honestatis habita ratione, postposito etiam legum ac dei timore, et charitate proximorum neglecta, non ad communis justitiae normam et aequilibrium, sed privatae utilitatis lucro rem omnem metientes, in tantum mercium suarum ac rerum venalium adauxerunt et extulerunt pretium, ut sine manifesto publici boni incommodo, ac intolerabili detrimento et damno, ferri amplius et pati minime possit: nostrarum esse partium duximus, perniciosis hujuscemodi abusionibus, ne latius et diutius in reipublicae viscera adeo impune serpant et grassentur, authoritate nostra principali obviam venire. Quapropter ut eorum effrenata licentia coerceatur, et ut omnes in dandis et commutandis mercibus inordinationes tollantur, ac ad certum et aequabile pretium res venales revocentur et redigantur, decrevimus ac constituimus, certas quasdam limitationum formulas, sub felici serenissimi quondam principis domini Gabrielis Bethlen, sacri alias Romani imperii et Transylvaniae principis, praedecessoris nostri piae recordationis, auspicio, anno infra notato editas, ac communi fidelium nostrorum dominorum regnicolarum, caeterorumque universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, mutuo et unanimi consensu in publicis etiam ac generalibus regni comi-

tiis toties approbatas et ratificatas, praesentibus literis de verbo ad verbum inserendas, ratificare, roborare, et confirmare, et in majorem regni nostri ac totius reipublicae utilitatem atque emolumentum typis etiam excusas publici facere juris. Quarum limitationum ordo et series, una cum literis serenissimi dicti principis super easdem editis et emanatis, de verbo ad verbum sequitur in hunc modum et verba:

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps stb. *(Lásd: VIII. kötet 1627. oct. 24. kelettel.)*

Az limitatio inspectori Erdélyben az várasok birái légyenek minden helyeken.

Az partiumban penig az viceispánok az directorval, juxta constitutiones anni 1632. artic. 5. item anni 1633. art. 2. item anni 1635. artic. 11.

Az kik az limitatióhoz magokat nem tartanák, áros és műves emberek, hasonlóképen az inspectorok is, ha tisztekben el nem járnának, azok ellen observáltassék az 1635. esztendőbéli végezésnek 11. articulusa, melynek tenora ím ez:

Ennek előtte is végeztünk volt, kegyelmes urunk, az limitatio poenájának executiója felől, így tudni illik, hogy az várasok bírái lennének minden helyeken inspectorok, és az kik az limitatiót nem observálnák, fl. 200. exequálnának rajtok az város bírái: de ebben is a város bírái igen negligenter viselvén magokat, újolag az Nagyságod kegyelmességéből determináltuk és concludáltuk, hogy az előbbi limitatio mind az áros emberekre s mind az műves emberekre képest is observáltassék ezelőtt decernált poena alatt, és minden városi birák mind sokadalmaknak idején az oda ment rendekkel, mind városokbéli kereskedőkkel helyekben observáltassák, s ha ki nem observálná, az olyanon az poenát exequálják; kiben ha el nem járnának az bírák, citáltassa az director akar gyűlésre, akar táblára, úgy hogy ha valakinek úgy nem adnák az városbéli kalmárok, az vevő találja meg az városbéli magistratusokat, s ha rólla nem tennének, vagy meg nem büntetnék az ország articulusa tenora szerént, az bírák ötszáz forinton convincáltassanak, toties, quoties; ha penig így is ugyan az limitatióhoz nem tartanák magokat, az marha drágán adását el nem hagynák, más nagyobb poenáját statuálja ezután az ország. Az partiumban penig az viceispánok az directorral együtt légyenek executorok. Az új keresztyének is az limitatióhoz tartsák magokat, és ő nagysága büntesse meg tisztviselői által. Vide constit. a. 1634 art. 8. Item a. 1632. art. 5. Item a. 1633. art. 2. Vide etiam const. anni 1626. art. 2. Item a. 1627. art. 1. ubi haec eadem fusius, plenius, et planius declarantur.

Conclusio

praemissorum omnium.

Quas quidem praescriptas limitationum formulas, i quo supra, ordinatas atque dispositas, et a nobis revisa quoque praesentibus de verbo ad verbum sine variatione i et inscribi facientes, per omnia approbavimus et ratificav Ac proinde universis et singulis, quorumcunque comita officialibus, vicecomitibus, civitatum item, oppidorum et rum judicibus praesentibus praecipientes committimus et damus, ut omnia ea superius limitata per quoslibet, qu intercerit, peregrinos et cives regni nostri commercia r forensium, operasque manuarias ac artes mechanicas intr bitum ditionis nostrae exercentes, sub poena in articulis expressa, ab iis, qui contrarium fecerint, irremissibilite genda, observari curent et teneantur. Quae omnia si cujuscunque status et conditionis hominibus observari voh ita etiam approbamus et confirmamus praesentium vig testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba Juli prima Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo quad simo secundo.

Egykorú nyomtatott példánya *az Erd. Muzeumban (Mike S gyűjteményében).* — Múlt századi egyszerü másolata *ugyanott (a D gyűjteményben).*

XLV.

1642. aug. 27.

Homonnai János a császárnak: Rákóczyról híreket ir.

Serma Caesarea Regiaque Mattas.

Domine domine clementissime.

Fidelitatis, ac humilium servitiorum meorum in gr Mttis Vrae Sermae demissam oblationem. Fidelitas illa. Sermae Mtti Vrae jurisjurandi etiam sacramento toties gavi requirit a me, ut non tantum quae contra Mttem malevoli certum moliuntur, sed illa etiam omnia hinc pe bam e quibus per euidentes coniecturas colligo, publice i inferiori Hungaria paci perniciem instare. Itaque sciat et credat Serma Mttas Vra vicinum principem Transyl nihil pacifici pro nobis meditari. Per omnes enim Tran niae comitatus, aliosque Siculorum districtus, unum que bello aptum, et stipendio etiam conductum graviter, et q sub poena capitis moneri curavit, ut simulac classicum nuerit, ad arma ruant, et quo demandatum fuerit, exped

conferant. Gallici legati, vestibus et habitu polonico induti Munkachiensis dominii fines, adhibito numeroso Transylvanorum equitum comitatu, ad Leonardum Dorstensominum, Sueuici exercitus ducem his diebus transiverunt. Proclive est conjicere principem in civilis huius belli societatem illos pellexisse, et quidem grandibus promissis. Misit princeps idem, cum iisdem legatis, homines etiam suos, in castra Suecorum eo fine, ut eiusdem Sueuici belli apparatum, robur, et successus, qui contra serenissimum archiducem fiunt, quam exactissime peruestigent, ac reduces illinc referant. Si divinae majestati placebit victoriam ibi stare, pro Mtte Vra Scrma, ut est homo meticulosus, rerumque suarum amans, puto ipsum nihil moliturum, unde et rerum harum conscium, praeter se, uxorem, item ac consilii directorem Stephanum Kassay, habet neminem, itaque totum hunc apparatum obvelatum esse, ut si nihil contra Mttem Vram Scrmam moueat, et de neglecti huius sui conatus causis interrogetur, responsurus sit Valachiae principi se gratificaturum fuisse, si hoc milite is opus habuisset.

Actum etiam est cum vesirio Budensi, qui ex mandato portae paratus est sufficienti milite praesidiario succurrere. In campis Debreczeniensibus habet princeps tria circiter aut quatuor boum venalium millia, quae Viennam venum pelli curabit, quod quidem si fiet, evidens erit signum, nihil hostiliter ipsum hoc anno contra Mttem Vram Scrmam agressurum, siquidem hominis tenacitas non pateretur eorum pretium, si rebellaret interim, in periculum conjicere. Animi uno verbo fidelium Mttis Vrae Scrmae valde sunt hic consternati, ex eo quod nullus sit murus, cui vacillans eorum spes inniti possit. Ego, si quid accidat, cum conjuge, et liberis, in Poloniae confinem civitatem Praemisliam dictam me conferam, et illic impedimentis relictis, in persona ad Mttis Vrae Scrmae seruitia me expediam. Conducto etiam, si fieri poterit, aliquo milite polonico, ut eius opera, quod et parens meus fecerat, et mea recuperem, et Mtis Vrae quieti consulam. Ad haec ergo omnia utilius perficienda humillime rogo Mttem Vram Scrmam, ut mihi veterano clienti, licentiam, consilium, authoritatem, auxiliumque conferre dignetur, ut cum profusione bonorum meorum, vitam simul et sanguinem in Mttis Vrae fidelibus obsequiis gloriose effundam. Seruet deus Mttem Vram Scrmam, nobis omnibus, et quieti publicae diutissime superstitem. Datum Homonnae die 27. Augusti 1642.

Scrmae Caesarae Regiaeque Mttis

humilimus ac perpetuus subditus
Joannes Druget de Homonna
Comes m. p.

Külczím: Sermae Romanor. Imperat. ac Germaniae, Hung., hemiae etc. Regiae Matti etc. Domino dno clementissimo.

Hátán más kézzel: Ungerische Kanzler.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

XLVI.

1642. october 15.

Máté vajda Rákóczynak: tudatja hogy a béke helyreállott.

Illustrissime ac celsissime princeps, domine et pat nobis summis cum obsequiis colendissime.

Servitiorum meorum paratam commendationem.

Az szent isten Nagyságodat minden jókkal, boldog eg séggel áldja meg szerencsésen. Ez ideig is ide Bukures mulatván az jobb vigyázásnak okáért, immár bizonyos hír vagyon, hogy már az hadak mind általköltöztek az Dunár kiki hazájában takarodik, az basa is noha kevesedmag maradt volt még hátra, de ő is eddig általment Smilnál; K stantinápolyból is hála istennek jó híreink vannak, az r kapuczi pasa az országunknak adajáért expediáltatott az tárúl, az is ma által költözött az Dunán Gyergyónál. A istennek legyen hála az békesség felől minden jó reménysé vagyunk, az mi szomszédunk is, az ki mindenkor ártalmu igyekezett oly karban volt most, hogy midőn hallotta, közelgetett az basa, maga mindenét felrakván, Jászvásá oly nagy gyalázatosan takarodott Szucsva felé, mintha ü volna, úgy futott az basa félelmitől, maga sem az portárúl az basától nem volt gonosz szándék reá, de ő ilyen m mutatta hűségét mind portához, és basához. Az Nagyság tanácsadását Nagyságodtúl, mint patronus uramtúl igen r jó néven vettük, és immán hogy isten az jó csendességet tatta, népünket, az kik eddig is mind egyben voltak, haz ban bocsátottuk. Éltesse isten Nagyságodat boldog egészség Datum ex aula nostra Bukurest 15. Octobris 1642.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

vicinus servire paratus

(Egykorú másolat a m. k. kamarai levéltárban.)

XLVII.

1642. october 24.

A szászok limitatiója.

Eladandó és vejendő műveknek és marháknak, kiknek materiájok Erdélyben terem, az mü kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmes parancsolatjára az universitástól qualificáltatott limitatio.

Mészáros.

Egy öreg ökörbőrt gyártatlant legjobbat	fl. 2 d. 50.
Annál alább valót	fl. 2 d. 25.
Még is alább valót	fl. 2
Tehénbőrnek legjovát	fl. 2.
Alább valót	fl. 1 d. 75.
Az legalább valót	fl. 1 d. 50.
Az juhbőrt	d. 35.
Kecske- és czápbőrt	d. 50.
Esztendős tulok bőre	d. 40.
Ez ideű borjúbőrt	d. 20.
Harmadfű tulokbőrt	fl. 1.
Negyedfű tulokbört	fl. 1 d. 50.

Timár.

Egy kimüvelt öreg ökörbőrt . . .	fl. 3 d. 25.
Egy középszerűt.	fl. 3.
Még is alább valót	fl. 2 d. 65.
Az legjobb tehénbőrt	fl. 2 d. 75.
Középszerű tehénbőrt	fl. 2 d. 50.
Az legalább valót	fl. 2 d. 25.
Czáp- és kecskebőrt	d. 80.
Kosbőrt, juhbőrt.	d. 65.
Harmadfű tulokbőrt adjanak . . .	fl. 1 d. 40.
Negyedfű tulokbőrt	fl. 2 d. 15.
Az legjobb talpbőrt, cserest. . . .	d. 15.
Alább valót adjanak	d. 12.
Még is alább valót	d. 10.

Varga.

Egy öreg szekernyét, halásznak valót, az övökhöz szoktanak kötni, adjanak. .	fl. 2 d. 50.
Egy öreg, czombig érő, kocsisnak való kernyét.	fl. 1 d. 25.

Annál kissebbet, az ki az térdét meghaladja egy araszszal, czápbőrből adjanak . . fl. 1 d.
Borjúbőrből készíttetett szekernyét . . fl. 1.
Juhbőrből csinált sarut, ki az térdét meghaladja egy tenyérnével . . . . . d
Kecskebőrből csinált sarut, ki az térdét meghaladja egy tenyérnével . . . . . fl. 1.
Térdig érő szekernyét juhbőrből . . d
Egy talpas czipellőst kecskebőrből . . d
Egy pár czipellőst, parasztot, két talpast d
Aszszony embernek való rövid szárú sarut, a legjobbat, juhbőrből . . . . . d
Legalább valót . . . . . d
Aszszony embernek való rövid szárú sarut, kecskebőrből . . . . . d
Egy tizenhat esztendős inasnak való sarut d.
Egy tizenhárom esztendős inasnak való sarut . . . . . d
Tiz esztendős gyermeknek . . . . d
Egy kocsisnak való öreg szekernyét fejeljenek . . . . . d
Juhbőrből csinált szekernyét fejeljenek d.
Aszszony embernek való sarut tehénbőrből fejeljenek, két talpút . . . . . d.
Aszszony embernek való sarut, egy talpút, veresct és feketét fejeljenek . . . . d.
Aszszony embernek való sarut juhbőrből fejeljenek . . . . . d.
Középszerű aszszony embernek való sarut kecskebőrből fejeljenek . . . . . d.
Középszerű aszszony embernek való sarut juhbőrből fejeljenek . . . . . d.
Két esztendős gyermeknek való sarut . d.
Aszszony embernek való sarut, kecskebőrből csináltat, melynek az szára másfél singes . . . . . fl. 1 d

Nota. Ez ilyen sarut pediglen ne légyen szabad szolgálóknak megvenni és megviselni.

Kecskebőrből csinált aszszony embernek való sarut, melynek az szára egy singes. fl. 1.
Egy pár kordován csizmát, Erdélyben csináltat . . . . . fl. 1 d
Egy pár juhbőrből csinált csizmát . . d
Tizenöt esztendős gyermeknek való csizmát . . . . . d

Tiz esztendős gyermeknek való csizmát	d. 35.
Egy pár sólyát	d. 60.
Kecskebőrből csinált kapcza . . .	d. 30.
Juhbőrből csinált kapcza	d. 25.
Egy pár csizmának csinálásától, mikoron az mester egyebet nem ád hozzá, hanem csak béllést, adjanak	d. 35.
Egy pár csizmának csinálásától, mikor az vargamester az talpat és béllésnek való bőrt ád, adjanak	d. 50.
Egy csizma fejeléstől adjanak . . .	d. 60.
Egy csizmát, aszszony embernek valót, mikor az csináltató az bőrt adja, csináljanak	d. 35.
Egy aszszony embernek való, juhbőrből csinált csizmát, mikoron az vargamester mindent hozzá ád, fejeljenek	d. 22.

Szőcs.

Egy fő nestbőrt vegyenek az vadásztól .	fl. 2.
Középszerű nestet	fl. 1 d. 80.
Alább valót	fl. 1 d. 70.
Egy bik nestet	fl. 1 d. 25.
Alább valót, ...	fl. 1.
Alább valót, az aprajját	d. 80.
Egy egész rókabőrt	fl. 1 d. 20.
Középszerűt	fl. 1.
Legalábbvalót	d. 80.
Az hasi báránybőrnek az jovát . . .	d. 4.
Az legjobb szék báránybőrt. . . .	d. 12.
Alább valót	d. 8.
Apró kecske bőrt, az jovát	d. 6.
Alább valót	d. 3.
Az szőcsnek való bőtös bőrt, azaz, az bárányt másodszor megnyírtek, jót . .	d. 15.
Alább valót vegyék	d. 13.
Vad macskabőrt.	d. 8.
Nyúlbőrt.	d. 3.
Vidrabőrt, jót	fl. 1 d. 75.
Alább valót	fl. 1 d. 50.
Tércbőrt	d. 35.
Görénybőrt	d. 5.
Görcsökbőrt	d. 5.
Borzbőrt	d. 5.
Tüzt, Erdélyben fogattatottat, az jovát	fl. 8.

Alább valót	fl. 7.
Annál alább valót	fl. 5.

Az szőcsmesterek mint adják művöke

Egy jó mogyoró nestet csáválva . .	fl. 2 d. 5
Középszerű mogyoró nestet	fl. 2 d. 2
Az alább valót	fl. 1 d. 2
Az bük nestet adják	fl. 1 d. 5
Egy öreg gyártott farkasbőrt . . .	fl. 1 d. 7
Alább valót	fl. 1 d. 3
Legalább valót	fl. 1 d. 2
Egy rókabőrt, egészet, öreget adjanak .	fl. 1 d. 6
Egy róka hátat, nyakastól	d. 9
Egy róka mált, torkostól	d. 6
Egy róka mált, torka nélkűl . . .	d. 5
Egy jó róka torkát	d. 3
Alább valót	d. 2

Igy az alább valókat is az szerint kell elrendelni, kinek módja és feljül megírt árra szerint, úgy hogy a róka mál vagy hát alább való, azt olcsóbban is adják; szöcsöt, ha maga nem akarja, ne kénszerítsék az róka torka lemetszésére.

Egy nest torkot adjanak	d. 1
Egy róka nyakat az szépit	d. 6
Alább valót	d. 4
Nyak nélkűl az hátát	d. 3
Egy hasi báránybőrt	d.
Az legjobb szék báránybőrt	d. 1
Alább valót	d. 1
Legalábbvalót	d. 1
Apró kecskebőrt, jót	d.
Az bőtös bőrt	d. 2
Vadmacskabőrt	d. 1
Nyúlbőrt.	d.
Vidrabőrt, jót	fl. 2 d. 2
Nérczbőrt, az jovát	d. 4
Gerénybőrt	d. 2
Borszbőrt	d. 1
Hörcsökbőrt	d. 1
Hijúszbőrt, jót	fl. 12.
Alább valót	fl. 9.
Egy galléros, öreg, térkötőig érő bárány-bőr ködment, irhást, adjanak	fl. 2 d. 5

rő gallératlan ködmönt, térdig
. . . . . fl. 1 d. 80.
ta felmetszett ködment. . . fl. 1 d. 50.
y állatnak való ránczos ködment fl. 2 d. 25.
ıztó ruhát béleltet az szőcs bő-
ılja, hány bárányból megyen
nindeniktől fel béllésével egye-
. . . . . d. 25.
ı az bélletőjé az bőr, adjon min-
z felvarrásától . . . . . d. 3.
úlbőr gereznát, térdig érőt, ki
zett . . . . . fl. 8.
g hoszszú kecskebőrből csinált
. . . . . fl. 2.
kecskebőrből csinált gereznát . fl. 1 d. 25.
ı, bárányborból csinált hoszszú
. . . . . fl. 4 d. 50.
d, bárányborbót csinált gereznát fl. 2 d. 25.
farkas keztyűt . . . . . d. 80.
ılót . . . . . d. 65.

pedig ezen kivül frissebb, cziffrább müveket akar
i az limitatióját excedálná, alkodjék az szőcs mes-

Szígyártó mesterek.

való fejér nyomtatott hámokat,
ámával, fékével együtt . . . fl. 20.
ináltató az bőrt maga megadja,
hozzá való szerszámok, adja-
atásától . . . . . fl. 6.
ı való hámot, minden szerszá-
l együtt, szironyost, cserest, és
al szépen varrottat és jól készí-
. . . . . fl. 28.
ı való hámokat cserest minden
. . . . . fl. 19.
es és vánkosos hámat, jót . . d. 60.
l kimüveltettet, ugyan arra az
. . . . . d. 50.
hámokat, jó öregeket . . . d. 35.
ılót, fejért . . . . . d. 25.
ıszt kocsis féket . . . . d. 15.
ıszt féket . . . . . d. 20.
es, kocsis lóra való féket . . fl. 1.

Az hámok felől tetszik ez: ha az mértéknél szélesben cziffrábban akarja valaki csináltatni, segödjék az mes rekkel.

Egy kétszeres kőtőféket cseres bőrből csináltatottat, állásban valót, szironyost . . d. 40.
Egy úti kötőféket, cseres bőrből csináltatottat, szépet, jót . . . . . d. 33.
Félszer kötőféket . . . . . d. 20.
Kétszeres kengyelszíjat, cserest. . . d. 40.
Hajtott kengyelszíjat, cserest, jót . . d. 60.
Félszer kengyelszíjat . . . . . d. 8.
Szügyellőt, farmatringot, cseres bőrből csináltatottat, ónozott csattos horgút . . d. 50.
Egy úti kötőféket, cseres bőrből, zabolást d. 40.
Zabola nélkül . . . . . d. 30.
Alább való félszerféket veres bőrből . d. 20.
Kantárt vereset, zabolájával . . . d. 28.
Egy kopjatokot, ónos csattút . . . d. 25.
Félszer szablyaszíjat, cserest . . . d. 20.
Kétszerest, jót . . . . . d. 28.
Patingot egyet, jót . . . . . d. 20.
Széltebéli kocsis lovaknak való egy gyeplőt, kinek fogantója vagyon, jót, cserest . . d. 40.
Szekeres lónak való félszergyeplőt, jót és szélest . . . . . d. 15.
Egy jó hermet szíjat . . . . . d. 2.
Alább valót . . . . . d. 1.
Heveder szorító, cseresbőrből csinált jó egy szál szíjat. . . . . d. 6.
Alább valót . . . . . d. 3.
Öreg lóhajtó ostort . . . . . d. 26.
Alább valót . . . . . d. 15.
Ökör hajtó ostort . . . . . d. 5.
Egy keresztszíjat kocsira, nem síkost, tekerése gyéren esik, cseres szíjból . . . fl. 1 d. 50.
Az kinek penig gyakran esik, hogy az lajtorját béborítja . . . . . fl. 6.
Hat lóra csinált, cseres bőrből vánkosos hevedert, kinek csattja, karikája ónos, szorító szíjastól . . . . . d. 40.
Vánkos nélkül való cserest . . . . d. 40.
Alább valót . . . . . d. 20.
Szűr hevedert, vánkosost . . . . d. 25.
Vánkosos vászon heveder . . . . d. 12.
Vánkos nélkül . . . . . d. 9.

Lekötő szíjat, cserest . . . . . d. 30.
Terhelő szíjat fejér bőrből . . . . d. 50.
Egy jó öreg fékemlőt . . . . . d. 5.
Alább valót . . . . . d. 3.
Egy székely hevedert, szíjast, csatost, ónasat. . . . . d. 35.
Egy székely hevedert szíj nélkül . . d. 15.

Szappanfőzők.

Egy mása olvasztott fadgyat . . . fl. 10.
Olvasztatlant . . . . . fl. 7.
Szappannak fontját . . . . . d. 7.

Nyergesek.

Egy hátos lóra való nyerget, cseres bőrből csináltat, veres vagy fejér bőrből adjanak fl. 2.
Ugyan afféle nyerget kápája nélkül. . fl. 1.
Vásári nyerget, bőrből csináltat. . . d. 80.
Ugyan afféle nyerget, borítatlant . . d. 32.
Kocsis nyerget . . . . . d. 14.

Nemez csinálók.

Egy öreg lónemezet, hátas lóhoz valót, szegődöttet adjanak . . . . . d. 18.
Középrend hátos lóhoz valót . . . d. 15.
Szekeres ló nyereg alá való nemezet, jót d. 12.
Egy öreg bőtös nyemez kapczát, melyet sarun feljül vonsznak . . . . . d. 15.
Kissebbet saruban valót . . . . d. 10.
Gyermeknek valót . . . . . d. 6.

Lakatosok.

Egy kengyelvasat, öreget, szépet, nagy álhást, ónost . . . . . fl. 1 d. 25.
Jó ajtóra való zárt, vásári művet, minnestől hozzávalójával, a mi kell . . . fl. 1.
Alább valót . . . . . d. 50.
Legalább valót . . . . . d. 40.
Asztalra vagy ládára való závárt, jót, závalójával együtt adjanak . . . . d. 60.
Alább valót . . . . . d. 50.
Annál alább valót . . . . . d. 30.
Legalább valót . . . . . d. 20.
Négy szegeletű lakatocskát . . . . d. 15.
Igen aprót . . . . . d. 10.

Apró sarkantyút szegezzenek fel . . ć
Egy felkötő sarkantyút . . . . . ć
Egy öreg vakarót . . . . . ć
Annál kissebbet . . . . . ć
Egy kopjavasat, ónost . . . . . ć
Kisebbet, ónost . . . . . ć
Fekete kopjavasat, jót . . . . . ć
Egy szekeres ló fékre való jó ónos, tányéros, vastag hójagos zabolát, nagy karikájút, ć
Egy karikás kantár zabolát, jót, ónost . ć
Az ládát nyissák meg, ha az nyittatja az kié az láda, nem az szolga . . . . . ć
Papucsot patkóljon . . . . . ć
Egy öreg csizmát . . . . . ć
Tiz esztendős gyermekcsizma patkolásától . . . . . ć
Öt esztendős gyermek . . . . . ć

Kovácsok.

Az kovács egy jó erős patkót maga vasából szegestől üssön fel . . . . . ć
Egy ó patkót az kovács maga szegével üssön fel . . . . . ć
Az ki patkót, szeget, maga ád, üssön fel egy patkót . . . . . ć
Egy patkót szegestől adjon . . . . ć
Egy kocsi kereket vasazzanak . . . ć
Ó vassal vasazzon . . . . . ć
Négy lóhoz való társzekér kereket vasazzon. . . . . ć
Egy öreg szekérben való kereket új vassal vasazzon . . . . . ć
Ó vassal vasazzon . . . . . ć
Egy jó öreg favágó fejszít . . . . ć
Középszerűt . . . . . ć
Egy öreg fejszít aczélljanak. . . . ć
Egy faragó félfejszét . . . . . ć
Kissebbet aczélljanak . . . . . ć
Egy jó sarlót . . . . . ć
Az kik kötéssel hozzák százát . . . fl. 7.
Ez országban csinált jó kaszát . . . ć
Egy új kocsit vasazzon meg az kovács mindenestől . . . . . fl. 5.
Középszerű kocsit vasazzon . . . . fl. 4.

Négy lóra való terhes szekeret egészen vasazzon meg . . . . . fl. 4.
Hat lóra való társzekeret vasazzon meg fl. 5.
Egy hintó szekeret szépen egészen újonnan vasazzon . . . . . fl. 8.
Egy szekérrúdat tengelyestől más ember vasából vasazzon . . . . . d. 40.
Egy tengelyt más ember vasából vasazzon d. 18.
O marok vassal vasazza. . . . . d. 10.
Egy öreg ökör szekeret új vassal más ember vasával vasazzon egészen minden szerszámával . . . . . fl. 4.

Kerék mesterek.

Egy kocsit, hat ló után valót, mindenestől készen lévén . . . . . fl. 6.
Két ló után való kocsit . . . . . fl. 4.
Négy és három ló után való kocsit adjanak . . . . . fl. 5.
Egy kocsikereket, öreget, tizenkét kelűjűt d. 60.
Alább való kocsikereket. . . . . d. 50.
Hat ló után való jó társzekeret, fél vágásút, minden szerszámával . . . . . fl. 6.
Ilyen kereket tizenkét kölűjűt . . . d. 45.
Egy kocsirúdat tengelyestől. . . . d. 50.
Tengely nélkűl . . . . . d. 25.
Egy kocsi alá egy tengelt szegezzenek . d. 12.
Öreg terhes kocsi vagy bőrszekér avagy társzekér alá egy tengelyt . . . . . d. 25.
Egy öreg kerék falt tegyenek bé . . d. 6.
Egy öreg külőt tegyenek bé. . . . d. 3.
Egy öreg förhérczet. . . . . d. 6.
Egy hámfát, jót, szépet . . . . . d. 4.
Egy semmelt . . . . . d. 4.
Egy szekér ágast . . . . . d. 12.
Egy öreg nyujtót . . . . . d. 8.
Egy pár kocsi lajtorjától, négy ló után valótól. . . . . fl. 1.
Egy pár társzekérre való lajtorját . . d. 40.

Kádárok.

Egy nyolczvan vedres hordót . . . fl. 1 d. 80.
Egy negyven vedres hordót . . . . fl. 1.
Egy öreg hordót kössenek meg új abroncsokkal . . . . . d. 20.

Ha penig pinczébe köt az kádár, minden abroncstól adjanak . . . . . d.

Egy öreg hordónak és negyvenesnek ha egyfelől egészen új feneket csinál, adjanak . d. 2

Az ki falt tészen az hordóban, minden faltól . . . . . d.

Ha penig egy teli hordóban falt vonszon az kádár, adjanak. . . . . d. 7

Ha mindkét felől elmetszi az ó hordót és megontározza . . . . . d. 2

Két fülő csebret, kit két ember visel . d. 1

Lóitató három vedres csebret, két fülőt d. 1

Egy vedres két fülő csebret. . . . d.

Egy vízmerítő fenyőfa vedret . . . d.

Egy öreg sajtárt. . . . . d.

Egy vedres öreg kártot, fedelest . . d. 1

Kissebbet . . . . . d.

Juhfejő vedret . . . . . d.

Egy öreg szappúló csebret . . . . d. 4

Öreg kádat, káposzta sózni valót . . fl. 2 d. 5

Egy öreg kád kötéstől . . . . . d 2

Egy liút adjanak . . . . . d. 2

Egy szőlőhordó botot . . . . . d. 2

Egy légelt, egy vedrest . . . . . d.

Hogy ha penig valaki az kádárt hívatja bor köt gait elhagyván, tartozzék minden ember hivataljára el hogy senki az miatt kárt ne valljon; ha el nem menne fiz kárt vallana az ember, az ki híná, az kádár fizesse meg a

Kötélverők.

Az kendernek másáját vegyék . . . fl. 4.

Egy öreg szál istrángot, kit farhám istrángnak hínak . . . . . d.

Vonó istrángot hoszszat. . . . . d.

Apró istrángot ökör szarvára . . . d.

Egy fűre való négy ölni kötelet . . . d. 1

Másfél ölös istrángot . . . . . d.

Négy ölös pányva kötél . . . . . d. 1

Hat ölös kötözni való kötél . . . . d. 2

Őznek való pólya kötélnek ölit . . . d.

Egy öreg gyalon kötélnek ölit . . . d.

Szűrcsapók.

Egy fejér szűrnek, jónak, adják végét . fl. 7.

Egy vég fekete szűrt . . . . . fl. 6.

szűrből csinált öreg szűrt gallérost fl. 2 d. 25.
ő szűrt . . . . . fl. 1 d. 50.

Fazokasok.

öld mázas kályhát adjanak . . d. 6.
ırka cziffrás mázas kályhát . . d. 9.
ızas ejteles fazakat . . . . d. 2.
lan két ejteles fazakat . . . d. 1.
t módra csinált szép tarka öszve-
s kályhákat, nagyokat . . . d. 10.

:áros mesterekről, miképpen vegyék az vágó barmokat.

·eg ökröt, ki ez országban legjobb-
ltetik, vegyék . . . . . fl. 14.
alább valót . . . . . fl. 12 d. 50.
is alább valót . . . . . fl. 10.
ıvas között való ökörnek az jovát,
›b lehet, egyet . . . . . fl. 7.
alább valót . . . . . fl. 6.
is alább valót. . . . . fl. 5.
gen nagy szép szőke borjús tehe-
émű az Mezőségen és Torda táján
is az földnek jován szokott teremni fl. 10.
alább valót, azon féle szép tehenet fl. 8.
is alább valót . . . . . fl. 7.
is alább valót . . . . . fl. 6.
pánfalva és egyéb havasok között
eneket avagy jó borjús tehenet . fl. 5.
alább valót . . . . . fl. 4.
;en jó meddő tehenet . . . . fl. 6.
alább valót . . . . . fl. 5.
is alább valót . . . . . fl. 4.
közi tehenet, egyet, az legjovát . fl. 4.
alább valót . . . . . fl. 3 d. 50.
is alább valót . . . . . fl. 3.
iránt, jót . . . . . d. 35.
is alább valót. . . . . d. 20.
is alább valót . . . . . d. 15.
eddő juhot . . . . . d. 70.
ıgy czápot . . . . . d. 90.
kecskét, öreget . . . . . d. 60.
·rélt ürőt, három esztendőst . . d. 90.
ztendőst . . . . . d. 70.
dős ürűt . . . . . d. 50.

Az szűr csináló mesterek mint vegy gyapjúnak másáját.

Az gyapjúnak másáját vegyék . . . fl. 8.

Az timárok, vargák, ezek is az szerént adják; ha gyapjút nem akarják másával venni, az bárány gyapjú ként vegyék d. 8, az öreget d. 20. Elegyesleg vegyék d.

Az szürnek végét mindenütt minden helyeken egy mértékre az szür takácsok, úgy hogy az rámán tart ven sing hoszszat; ha pedig az rámáról levészik és meg lik, tartson harminczkét singet, az szélessége tartson e és egy egyeb (így) fertályt; ha meg nem tartaná, azt a tartsa ki az ki megvészi az szürt, vagy az takács tart teljesteni, az ki megvészi, az vévőnek, az szürt.

Egy vég fejér szűrnek, jónak, adják végét fl. 5.
Egy vég fekete szűrt adjanak . . . fl. 4.
Egy vég szürke szűrt adjanak . . . fl. 3.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy ez országban mi lyeken, városokban, minden emberek, rendek, az kolosv hez tartsák magokat, azzal mérjenek mindent, az sz hoszszát és szélit.

Az fejér szűrnek singit . . . . . d.
Az fekete szűrnek singit . . . . . d.
Az szürke szűrnek singit . . . . . d.

Ez szerint limitált volt az nemes ország, az ezer negyvenkettődik esztendőbéli limitatióban, mely ide v verbum sine diminutione, variatione, vel augmento leí

Conclusio.

Ha valaki különben cselekeszik marháknak és n eladásában, és nem alkalmaztatja magát az specificált az műve és marhája vesszen el; hogy ha az vévő ala vött marháját elrejtette volna, azon helynek magistra toties quoties mindenféle eladott marhájitól tartozzél Egyéb mesteremberek pediglen, kik itt specificálva ni az művelésben és műveknek eladásában igyekezzenek á árát követni.

Ezeket pediglen annyiban köztünk lakó emb megtartatjuk, az mennyiben az nemes ország statusi az

---

[1]) Ezen szavakból, valamint magából ezen nyomtatott czíméből is kitetszik, hogy ezen árszabás, mely csak a meste által Erdélyben termett anyagokból készített árúira vonatko egy részét teszi az 1642-diki általános árszabásnak.

[2]) A nyomtatott példányban az »az« helyett hibásan áll

marhának és gyapjúnak árrát leszállítják, az bőröknek illendő árrát is mostani üdőhöz alkalmaztatjuk.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, az *Erd. Muzeumban* (*Mike Sándor gyűjteményében*). — Ugyancsak a Mike-gyűjteményben megvan ezen árszabásnak 1655-diki másolata is, ezen befejező szavakkal: »Anno domini 1655. die 6. Julii scriptae sunt limitationes per Gregorium Literatum Kizdi m. p.«

XLVIII.

1643. jan. 24—feb. 14.

Követjelentés II. Rákóczy György és Báthory Zsófia menyegzőjéről.

Anno 1643. die 24. Januarii indultunk meg Tepliczérűl Veseliny Ferencz urammal ő ngával palatinus urunk ő nga követivel az ifjabbik Rákóczy György uram ő nga lakodalmára, mely Erdélynek választott fejedelme.

Die 25. érkeztünk Somlyóban, előnkben jött Prépostváry uram ő nga Bámffy urammal, száz gyaloggal és ötven lovassal, az gyalognak mind feír strucz tolla, az tizedeseknek kétkét szál feír, s veres üveges hintón, bagaria hámok az lovain bársony prémesek, az magok szekeriben vették az urat és szállására úgy vitték. Annak utána ugyan azon a hintón és gyaloggal jöttek ő ngájért, az asszonynyal szemben lévén, presentálta palatinus urunk levelét, melyet az aszszony nagy böcsülettel vett, Nyáry Bernát uram az asszony képében köszönte az úr jó akaratját, azonban az vacsora elkészűlvén, vígan laktak ő ngok, az fő helyen Veselény uram ő nga ült, vacsora után táncz volt.

Die 26. jöttek be az erdélyi fejedelem ő nga követi hatan. Mind az hatnak egy arányú autoritása és méltósága volt, ugymint Kornis Sidmond uram ő nga, Rédey Ferencz uram ő nga, Barcsay Sidmond uram, Gyulaffy László uram, Kömin János uram, Haller Péter uram. Eleikben ki [menének] Prépostváry uram, Lónyay uramék ő ngok kétszáz gyaloggal zászlóstúl és száz lovassal, azon hintón, a melyen Veselény uramat behozták. Az alatt az követ járt, mint legyen az bemenetelben az ceremónia, hogy az két fejedelmi emberek méltósága meg ne sérűgyék, mikor beérkeztek, taraczkokból és szakállosokbúl lűttek eleikben. Veselény uram ő nga az asszonynyal, Báthoriné asszonyommal alá jött az garádicson eleikben. Ott kezét fogván, Veselény uram ő nga előtt négy úr ment, Bámffy uram, Nyáry Bernát uram, Lónyay uram, Prépostváry uram, ezek után Veseliny uram maga, ő nga után az fejedelem követi ketten ketten, utól Kornicz uram, Rédey urammal. Az folyosóra érkez-

vén Nyáry uram és Bámfy uram vitték az fejedelem ő követit, előttök menvén az szállásokra Prépostváry uram Lónyay uram, Veselény uramat magán való szállásra, mulattak mig felöltözöttek az követek, azonban az asszony kisasszonynyal és az több fraucimerrel bejött az palotáb előttö Nyáry uram és Bámffy uram.

Azután Prépostváry uram és Lónyay uram, Nyáry ura Bámffy uram jöttek be Veselyin uram ő nga előtt, ugyan e urak az erdélyi fejedelem követi előtt úgy hozták be, ke fogtak az kisaszszonynyal, az asszony pártjára állottak egyfe Veselíny urammal az magyországi urak, más felől az feje lem követi.

Kornicz Sidmond uram ő nga az fejedelem és fejedel asszony nevével köszöntvén az asszonyt és az kisasszonyt, ifju fejedelem szovával szerencsézte, hogy isten sok új eszt dőket adjon érnik ő ngoknak, számlálván mely jó akarat akarják ő ngok oltalmokban és gondviselések alá venni asszonyt mind szerelmes gyermekével együtt.

Ezek után számlálja ő nga renddel istennek kegyelm ségéből minemő isteni félelemben és szent életben neveltél ngok szerelmes gyermekeket szorgalmatos gondviseléssel, r helyt tanulását elvégezte, ottan gondolkodtak ő ngok, mi szolgáltathassanak hazánknak és nemzetünknek szerelm gyermekekvel. Rendelték ő ngok országunknak, szép végház nak Várodnak főkapitányává, melyben mely okosan és cseuc sen viselte ő nga magát, azt mind országostúl nemcsak tudju de ugyan csodálva szemléljük. Ezeket látván ő ngok, gondolt szegény hazánknak holtok után való csöndes megmaradásá és jó rendben való hagyására, istennek kegyelmes rendelésil és országunknak közönséges egyenlő változtatásából hagyt ő ngok successor fejedelmünkké, melyet hogy isten engedj sok esztendőkig szerencsésen gubernálni, szűből kévánjuk. M vel penig már isten üdeit elhozta ő ngának, hogy az sze házosságot megérdemelné, gondolkodtak arrúl is és könyörg tek istennek, adjon oly házos társot szerelmes gyermekeku a ki istennek nevinek dicsiretire s lölkök üdvösségére legye isten mind magoknak ő ngoknak, s mind szerelmes gyermeke nek szűvit és lölkét itt nyugotta meg az Kegyelmed szerelm gyermekiben az tek. és ngos Báthory Zsóffi asszonyban, mi jó és tökéletes erkölcseért, s mind nemzetinek régen tündök dicséretes jó híriért, mely dologrúl ennekelőtte is az mi k gyelmes urunk, az tek. és ngos Rákóczy György uram ő ng Erdély országának kegyelmesen gubernáló fejedelme és az kegyelmes asszonyunk, az tek. és ngos Loránffy Susá asszony ő nga, s mind az tek. és ngos ifju Rákóczy Györ

ım ő nga Erdély országának választott fejedelme, melyhez ·gyelmed akaratja is accedálván, engedelmes volt ő ngoknak ·eli kévánságokban.

Minket azért alázatos hűveit mostan ő ngok az végre dtek és bocsáttak, kéretik azon Kegyelmedet ő ngok mind ·relmes gyermekivel és kedves vendégivel együtt, jűjjön be ·irvárra azon tiszteséges lakodalmi pompának szolgáltatá·a, mely napot rendelt ő ngok az jövendő februáriusnak rmadik napjára. Nyáry Bernát uram csak rövideden felelt asszony képiben, megköszönvén kglmes akaratjokat és áld·n az ifjú fejedelmet, hogy isten engedje sok esztendeig ·erencsésen gubernálni, aminthogy eddig is mindenben enge·lmes volt az asszony ő ngok parancsolatjának, most is a tevő mit parancsolnak ő ngok. Azomban három mosdót medenczét gtak, egyiket az fejedelem követinek, másikat Veselíny uram·k, harmadikat az asszonynak; négy fő asztal volt külömb ·nálva, az több asztaloktúl, az egyik fő asztalnál az fejedelem veti az kisasszonynyal, másiknál Veselíny uram az asszony·al és az magyar országi urakkal. Vacsora után táncz volt.

Die 27. Ott mulattunk, ebíd vacsora együtt volt, hasonló ·emóniával, mint azelőtt való nap. Veselíny uram ő nga egy ·ár bort köszöntött el, de vízzel itta meg az római császár odalma terjedésiért és az szent békességért Kornicz uramra ·gára, mig az elkerűlt, hármat hármat lűttek mozsárból, oltak és trombitáltak. Kornicz uram köszöntött még az edelem egészségiért, akkor is lűttek, meg Veselíny uram atinus uramnak egészségéért, akkor is hasonlóképen lűttek g elkerűlt.

Die 28. Indultunk meg Somlyóból tizennyolcz hintóval két társzekérrel, kétszáz gyaloggal és az urak szüni és udvari ·ével, az cseléd más felé ment. Elől az közönséges urak kerei, azok után Veselíny uram szekere, azután az erdélyi ım követi négyen egy szekérben, azok után Prépostváry ım és Lónyay uram Nyáry Bernáddal egy szekérben, ezek ın egy leeresztő szekérben az hátulsó ülísben Kornicz uram ıga és Veselíny uram ő nga, elől Rédey uram és Barcsay ım, utának az asszony az kisasszonynyal, zöld bársonyos ıtón, kék föstött farku sörínyű lovak, az hámok is zöld rsonyosak, ezek után az több fraucimer és társzekerek. Az edelem ő nga commissariusa Bámfy György uram Zilahon ıend jött előnkben, hat lovon, hintón, excipiálni Veselíny ımat ő ngát; az nap Zilahon ebéd, vacsora együtt volt, dey Ferencz uram ő nga házánál; nagy böcsülettel látta vendéglette az urakat és az kisasszonyt. Azon éjjel ott tunk.

Die 29. Indultunk meg Zilajbúl a Meszesen által, az nap mentünk Zomborra, ott háltunk. Az urak magok szállás voltak. Velény uram Köminy János uramat vendégle vacsorán.

30. die. Indultunk meg Zomborrúl, hálni Kolosvá mentünk, előnkben jött az városbeli fő rend lovon, az kis re gyalog volt, lovas és gyalog háromszáz. Hogy ottan leszállot az urak, lűttek taraczkokbúl s apró puskákbúl is. Császár ur ő felsége követe is odaérkezett Kolosvárra, de Döbröczön nem lévén sem instructiója az fejedelemtűl, hüttel kezesk Bánfi Sidmond uramnak, excipiálta Jakosich uramat; azon az fejedelemtűl bocsátott commissarius Coredi János ur érkezvén, kiczokigatta onnend és kurvafiázta az házbúl és városbúl, mely dolgáért az fejedelem ő nga is igen nel tel Bámfira.

31. die. Indultunk meg Kolosvárrúl, Bánya-Bükhin etti ebédet, hálni mentünk Tordára. Előnkben jöttek az aran széki székelek három seregvel; a három seregben volt két lovas, de az lovaik igen hitvánok, némelyik az igetisbe orrára esett.

1. Februarii. Indultunk meg Tordárúl, ugyan azon szé lek kisértek bennünket. Föl-Vinczen ettünk ebídet. Há Enyedre mentünk. Előnkben jött Feírvármegye, mintegy s lovas. Az erdéli fő asszonyok Enyeden várták az ifjú fejedele asszonyt, az szállásán, a hol le köllött szállani. Alia Sámuel asszony, Haller Istvánné asszony, Rédey Ferenczné asszony, K min Jánosné asszony. Ott Gerendi Mártony uram excipiálta ifju fejedelemasszonyt. Senkinek nem vala felleni *(így)* képéb

Die 2. Indultunk meg Enyedrűl. Ebédre mentünk Tövis Ugyan Feírvármegye késértett bennünket. Hálni mentü Feírvárra. Sátort vontak csak közel Feírvárhoz az ifjú feje lem az urakkal és az ország szűnivel addig jött előnkben, ma leszállott lovárúl, az urakkal az sátor alatt benn várta az k asszonyt, az udvari és ország színe seregben rendet állott mely mindenestűl is négy avagy circiter ötszáz ember lehet Az sátor eleiben érkezvén, a mi részünkrűl való urak is les lottak, az kisasszony előtt mentek az sátorban, ott kezet fogv perorált Prépostváry uram ő nga. Haller István uram szól az fejedelem képében. Onnend kiindulván az urak az sá eleiben állottak, azon hintót, akit utána hozott vagy eleiben ifjú fejedelem, karon fogva maga ültette az szekérben az l asszonyt. Az szekér vörös vont aranyas mind küvűl belől, v kosi vörös bársony skófiommal varrottak, a hintó oszlop szegei mind aranyasak. Hat kék lú ellöttö oroszlán módon tött, ugyan vörös bársony hámok rajta. Mihelyt megindult

az sátortúl, az lövíst mingyárt elkezdtik, az városban lűttek ötvent taraczkból és ágyúból. Az kapu előtt állott tizenöt zászló székely gyalog vörösben, azok mingyárt beindultak az kapun, az mi lovasink utánok legelől, azok után az fejedelem udvari és ország szines hada előtt ment tizennyolcz pártucz bőrös fő legény, azok után öt tigris bűrös, ezek után nyolcz szép török lú felöltöztetve pártucz. bűrök rajta, három három szál daru toll az homlok előjökben, azok után öt pártucz bűrös ifjú legín. Azok után 16 trombitás, két török sipos, két lengyel síjos, utánok az erdélyi ifjú úrfiak és fű emberek gyermekei, azok után az öreg úri rend, utánok hármon egy rendben, Bethlen Péter uram, közepben. Rákóczy Sidmond uram, jobb kéz felől Forgács Sidmond uram, szép lovakon, ugyan az ifjú fejedelem lovain. Rákóczy Sidmond uramon volt sima vörös bársony dolmány, mente nusttal béllelt, az oldalán igen szép varrott tegez, az nilai hebanum fából valók; az lova barna pej, az farán is egy bokor darutoll szegezve az lúnak, az maga süvegiben kóczag toll és öt száll feir darutoll, ezek után az ifjú fejedelem egy szép csendes barna pej török lovon, széles szerszám rajta, maga pázsit szűnű zöld öreg virágos bársonyban, az süegében kólczag és tíz szál feir darutoll, hat kengyelfutó mellette jancsár fejszíkkel. Utána ment az udvarnak és országnak szűne, ezek után az urak szekérben és az kisasszony az több vendígivel és fraucimmerrel. Szakálosból való lüvés meg nem szünt, mig az kapuig értünk, az kapu eleiben vontak ki hét öreg taraczkot, az város piarczára tizennégyet, mikor leszállottak az urak és asszonyok, azokat mind kilűtték, az székely gyalog is mind lőtt, az vár piarczán hét zászló gyalog állott, migyárt más felől egy német zászló lehetett kétszáz muskatéros, alatta egy zászló, meg az ifjú fejedelem udvarán állott német, az kékben volt. Az urak az garádicson felmenvén az ifjú fejedelem előtt, utána az kisasszony az anyjával és az fő asszonyokkal. Felmenvén, mentek az bokaly házban, ott maga az öreg fejedelem nagy solennitással az asztalnál kezet fogott csak az kisasszonynyal és az anyjával. Prépostváry uram perorált az fejedelem előtt, az vén Karsay István szólott az fejedelem képében, azután fogott kezet Veselíny urammal és az több vendéggel. Onnend mentek az fejedelem asszony házában hasonló ceremoniával mindenképen, a mint az fejedelem előtt, ott is olyan volt.

Ezek meglevén presentálta Veseliny uram ő nga palatinus uramnak levelét mind az két fejedelemnek, melyet nagy böcsülettel vettek, ott már az fejedelem követinek autoritások elolvadott, addig mind éltek vele mig az fejedelem házában nem mentek.

Vacsorán ott marasztotta az fejedelem az urakat, a az mennyasszonynyal jöttek, mikor az étket elhozták, az kijöttek, elől utánok Veseliny uram ő nga után az ifjú fej lem, azután az öreg fejedelem. Három mosdót medenczét tak, eczersmind mosdottak ő ngok, az fejedelem asszony m házában az asszonyokkal. Maga az fő helen az fejedelem, j kéz felől az fia az ifjú fejedelem, balkéz felől Veseliny ur más követek akkor ott nem voltak. Első pohárt köszön fejedelem az fiára, hozta elől, hogy az atyja Rákóczy Sidm Kolosvárott mikor választották fejedelemségre, első pohár ő ngára köszöntött; emlékezetre én is azt mondottam Veselíny uram az én fiamnak mind akkor mikor székem ülttettem, s mind most is azt mondom, hogy én filtem az ist s az isten engem az én atyám székiben ültetett, ő is félje, s el nem hagyatik; másikat köszöntö Veselíny uramra ő ng azután Prépostváry uram[ra] és az többire renddel; azu mezeji discursus volt, medvék, szarvasok és eredeijek vég esztendő alatt mennyit ejtnek el és mi formán.

Die 3. Regvel elkezdették az követeket udvarhoz ho mintegy kilencz órakor tájban, az alacson renden elkezdv legutól császár urunkét ő felségéit, mikor már az egész követ jelen voltak, Geley az erdélyi püspök, két kálvinista super tendenssel, és az szászok püspökjö két seniorral bemenvén, pe ráltak és Geley megesküttette az ifjú fejedelmet az kisasszo nyal. Az esküvés meglevén, ajándékot hoztak az ifjú fejedel asszonynak. Elől az fő komornik Kömin János uram, utána ifjú urfiak és főrend, az első vitt egy szép széles köves nyak vetőt, 2. vitt igen szép medált, 3. vitt egy vékony gyöngy l czot, negyedike egy szép nasfát, 5. egy szép köves kézreva avagy arany pereczet, 6. egy pár fülbe való függőt, a melyk igen szép két öreg gyöngy volt, 7. egy szép megyszűn bárs gyöngyös szoknyát, 8. egy fekete virágos bársony jankert vont arany jankert. 10. fekete sima bársony palástot, nust béllettet, 11. megyszűn bársony jankert, 12. fekete bársony subát, az is gyöngyös gubás bársonynyal béllett, 13. az is fek bársony kis subát nusttal béllett.

Ezeket presentálván, az gazdák kijöttek és szólították erdéli legátusokat, egy külömb való hosszú palotába vit hogy ott szorosságot ne csináljonak. Az külső palotában mi az fejedelmek kijűnek, melyet nem igen jó szűvvel és szem néztek, azután az magyar országi legátusokat szólították vitték be azon palotában, a hol az fejedelmek vendégsége v melyben 18 asztal volt, az másik palotában az erdélyiek parciumbeliek 20 asztalra voltak.

Két órakor tájban az étket elhozván, az erdéli közö

ges urak elől kijöttek; Rédey uram mellett jobb kéz felől az havas alföldi vajda követe, Kornicz Sidmond uram mellett az modvai vajda követi, Rákóczy Sidmond uram mellett az lengyel vajda követe, Bethlen Péter uram mellett másik lengyel vajda követe. Forgács Sidmond uram mellett az kulandi herceg követe. Ezek után jobb kéz felől Veseliny uram ő nga mellett Barkóczy uram, utána hármon egy rendben császár urunk ő felsége követe. Jobb kéz felől, bal kéz felől az lengyel király követe, középben az ifjú fejedelem, utának maga az fejedelem, előttö egy hokmester, utána az fejedelem asszony, azelőtt is hokmester, azután az ifjú fejedelem asszonyt ketten hozták karonfogva Prépostvári uram és Lónyay uram; azután az erdéli kisasszonyok és fő asszonyok. Az palotában volt csinálva egy majestas, a melyen négy asztal és egy pohárszék volt. Bemenvén az fejedelmek az majestásra állottak, az közrend alatt, öt mosdót és medenczét vittek eczersmind, elsőbben mosdott császár urunk követe, azután mind eczersmind az fejedelmek és az követek s az fejedelem asszonyok. Azon majestáson volt csinálva négy asztal, az fű helyre magán császár urunk követe magán ült, jobb kezo felől az lengyel királyé, bal kéz felől maga az fejedelem, mellette az fejedelem asszony, amellett az ifjú fejedelem, mellette az mennyasszony, mellette az anyja Báthoriné asszonyom, a mellett Forgácsné asszonyom, Aliáné asszonyom, a mellett Bethlen Péter uram, mellette Rákóczy Sidmond, azon alól az olá vajda követe. Ott az asztal végében volt egy szép vár formán csinált marcapan, a melyet Lengyelországban csináltak ezer forintért, más felől az lengyel király követe mellett egy frissnaider közben Gyulaffi László. Veseliny uram ő nga, Barkóczy uram, kulandi herczeg követe, az két lengyel vajda követe, Forgács uram, Prépostváry uram, Lónyay uram, másik olá vajda követe. Az majestason alól volt külön nyolcz asztal, annál Kornicz uram, Rédey uram és az magyar országi urak és erdéli fő asszonyok, kisasszonyok.

Az majestáson volt egy pohárszék, azon mind kristál üvegek és két öreg arany kupa, födeles, zománczos, szép, két kicsin egy meszeles, két csésze aranybúl, két üveg aranyba foglalva. Az az pohárszéken csak asszú szőlő borát és fű tokai bort töltöttek, de megválogatták az embert; más pohárszék volt az ajtó félen, öreg, azon három renddel volt öreges, virágos, aranyas kupa, nro. 75. Alól egybe járó aranyas pohárok, ott is jó bort töltöttek elegendőt a ki be jöhetett, de czédula nélkül nem sok embert eresztettek be, az pahárszékrűl penig az asztalon kivűl valóknak nem hagytak pohárt az kezekben, hanem innya adtak a pohárszéken, csak idd meg s telle (*tedd le*) a poharat; másik tábla asztal volt, a kinél az magyar országi legátu-

sok űltek és az erdéli köz fraucimer; három rendbeli musika volt, német, magyar s czigány. Az erdéli urak és fű emberek mind az mejestáson udvart állottak, hebanum pálcza ezüstös az kezekben. két órától fogva nyolcz óráig hordták az étket, az fejedelem udvara népe mind selyem köntösben, kardosan fogták az étket. minden fő követnek egy fő ember innya adója és egy tánír tőllő inasa. Az négy asztalnál ezüst tálok, aranyas szegletes tánírak, ezüst aranyas gyertyatartók, az süeg fejeken császár urunk és az lengyel király követinek, magának is az fejedelemnek. Első pohár bort köszöntött császár urunk ő felsége egészségéért, ugyan az ő felsége követire; míg azt itták hármon, ötöt ötöt lűttek öreg ágyúból, azután az lengyel király egíszségiért, akkor is hasonlóképen lűttek, harmadszor Leopold herczegért, akkor is lűttek; Veseliny uramra, köszönt az fejedelem palatinus urunk egészségiért, ugyan ott jól is tartotta, az fejedelem szorgalmatosan reá vigyázott, hogy teli töltsék az poharokat ő nagyságának. Az király követe meghevűlvén az asszú szőlő borától. meg nem állhatta az asztalnál, tovább kiment szállására. Az gyümölcs felkelvén, hasonlóképen mosdottak, és más palotában mentek tánczolni, hasonló ceremóniával mint kijöttek, de ott nem levén az király követi, Veselini uramat állotta az fejedelem helyire, Barkóczy uram magán maradott. Az első tánczczal császár urunk követit kinálták, az nem tánczolt, azután az fejedelmet, az tánczolt, az ifjú fejedelmet, az is tánczolt, Veselini uramat, az is tánczolt, Barkóczi uramat, de mivel papi személyt viselt, nem tánczolt; mingyárt vonták az mennyasszony tánczát, négy pár tánczot osztottak, Veseliny uramnak, Forgács uramnak és két erdéli fő embernek, mikor az két ugróját eljárták, hat szövétnekes ifjú legíny állott utánok az tánczosoknak. Rákóczy Sidmond uram kézen fogván az mennyasszont, az harmadik ugróját, hogy vonták, csak kivitte az mennyaszszonyt, előttö az szövitnekek, utána négy fű aszszony mikor vitték, tizenkettőt lűttek öreg ágyúból, az fejedelem maga házában menvén, az urak is szállásokra oszlottak. Az szálláson Veseliny uram ő nga szekere lovárúl ellopták Haller István uram szolgái az új bagaria hámot, azonban az gazda reájok izenvén megadták, azt költötték, hogy igen megfaolajozták volt, s az ebek vonták által egy kopláni magas palánkon. Estve az ifjú fejedelem és az menyasszony feir bársonyban voltak.

4. die. Az vőlegin testszűn bársonban, tizenkét feir darutoll az süvegiben, az mennasszony fekete jankerben, sok függőkkel és lánczokkal ékesitve; kilencz óra tájban az követeket hasonlóképen hozták be, mint azelőtt, az kijövetel mosdás ülés mint hasonló ceremoniával volt, mint azelőtt való nap, csak

y az mennyasszonyt már erdéli urak hozták kezén fogva ki, rnicz Sigmond uram és Rédey uramék. Akkor az fejedelem zony köszöntött az császár urunk követire ugyan ő felsége szségiért, akkor is lűttek, azután az lengyel királyért, az ... akkor is lűttek, az fejedelem az lengyel királynéjért zönt, akkor is lűttek; mikor az harmadik fogást elhozták, ajándékokat mutatták, elsőbben császár urunkét, azután az gyel királyét, palatinus urunkét és érsek urunkét, és az több etekét, a mely ugyan sokat tett, Haller István uram mutatta, rcsay uram köszöntő az fejedelem képében. Az asztaltól felvén, minden ceremonia hasomló volt mint az előtte való p, az menyasszony tánczán küvűl.

5. die. Az városon küvűl az pápistáknak komediájok volt se után, ott voltunk Veselíny urammal ő ngával. Onnend varhoz vivén ő ngát, ez ifjú fejedelemmel az istállókat járta, seliny uram, az öreg fejedelem istállójában huszonnyolcz fő at olvastam, más istállóban kantáros paripái, az ifjú fejedeu istállójában tizenhárom fő lavat, külömb a kantáros pari-i. Onnend felmenvén, minden ceremonia hasonló volt mint előtt való nap, estve tüzes szerszámokat gyujtogattak, melyk csudájára sok nép szorult az garádicsra, annira, hogy egy ze az garádicsnak ledűlt, három embernek is tört lába.

6. die. Az fejedelem az egész követeket ebédre marasztta, nem ugy mint követeket, hanem magok személyiben, négy talra voltak, igen vigan laktak ő ngok. Veselíny uram a megé állotta Rigót az fejedelem két fruglással együtt, k annira belevonták, fujták a bort, hogy legittasabb akkor t ő nga.

Asztaltúl felkelvén, ugyan az nap elbucsuztak az uramék fejedelemtűl.

7. die. Indultunk meg Feirvárrúl, minekelőttő megindulk, az ifjú fejedelem küldött Veselíny uramnak ő ngának szép kantáros paripát, másikat Rákóczy Sidmond uram, madikat Kornicz Sidmond uram. Mentünk hálni Gerendre min János uram házához, maga otthon nem levén, az szolja böcsülettel gazdálkodott.

8. die. Onnend mentünk Gyekére Veselin Boldisár uramz, ott mulattunk 9. die, 10. die indultunk meg, két iramó ripát adott az urnak, Veselíny uramnak.

11. die Szent Benedekbe mentünk Kornicz Ferencz uram házához, Veselíny István uram is velönk együtt nagy szeretetl látott, az urnak egy jó járó paripát adott, minket is katona jándékkal mind megajándékozott ő nga. 12. die ott mulattunk.

13. más házához mentünk ebédre, ott is vigan tartott, el s kisírt bennünket.

14. die. Érkeztünk Hadadba. Veseliny István uram bücsülettel látott bennünket. Onnend Veseliny uram pala urunk szolgáit és az maga szolgáit elbocsátta, maga Le ország felé ment ennihányod magával, engemet postán k urunkhoz ő nagyságához. 21. die Kassán ültem postára n órakor, érkeztem Semptére 23. die négy óra tájban dél

Kivül: Az erdéli menyegzőről való relatio 1643.

(Ered. az Eszterházíak kismartoni ltárában.)

XLIX.

1643. febr. 7.

Rákóczy Esterházynak: válaszúl a Lónyay által tett izenetre.

Illustrissime domine comes.

Amice et vicine nobis observandissime.

Kegyelmed levelét Lónyay uram megada s az m szegény hazánk és nemzetünk szánakozó állapatjáról mi beszélgetése volt Kegyelmednek Lónyay urammal, azt is jelentette ő kegyelme. Hazánkat, nemzetünket bizony szer azért, és szabadságának oltalmazásáért, megtartásáért nem cselekedjük, csak az mi tőlünk lehetetlen, csak hogy u ha az közönséges jóért fáradnunk és szorgalmatoskod kelletik, mi azt kivánjuk s oly ok alatt akarunk fáradozni, ha azt megnyerhetjük, annak aztán az közjónak, nem egy része az országnak és nemzetünknek, hanem közönsé mindnyájan minden statusok hazáért egyeránt érezh Lonyay urammal való beszélgetésünket, ugy hiszszük gyelme Kegyelmednek elegedendőképen tudtára tudja Ennek utána való gondolkodási is Kegyelmednek hazá nemzetünk felől veszendő állapatjához képest mi fog lenni juk arról is Kegyelmednek informatióját. Tartsa és é isten Kegyelmedet sokáig jó egésségben. Datum Albae J 7. Februárii, anno 1643.

Illustrissimae Dominationis Vrae

amicus et vicinus
ad servitia paratissim
G. Rakoczy m. p.

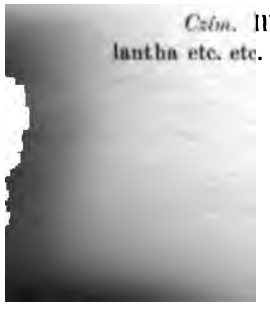

Czím. Illustrissimo comiti domino Nicolao Esterházy d lantha etc. etc. Domino amico et vicino nobis observandissimo.

(A kismartoni ltárból.)

L.

1643. marcz. 15.

Meghívó a fehérvári országgyűlésre.

Georgius Rákoczi dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram.

Akarván az régi jó szokást követni, s kiváltképpen pedig az országnak mostani békességes állapattjának továbbra való megmaradása felől is egész országúl Kegyelmetekkel isten kegyelmességébűl idején korán illendő és szűkséges gondot viselni: az végre mellettünk lévő tanácsúr hiveinknek tetszéseket is vévén, rendeltük országunknak generalis gyűlését celebráltatni *ez közelben jövendő aprilisnek 24. napjára gyula-fejérvári városunkban.* Minekokáért Kegyelmednek kegyelmessen hadjuk és parancsoljuk, ez levelünköt vévén és ebbeli kegyelmes ordinantiankat igy értvén, rendelje úgy házánál való dolgait, hogy a megírt napon és helyen országunk generalis gyűlésében maga személye szerint lehessen jelen, és az jelenlételt el se mullassa; hogy Kegyelmetekkel is egy értelemből az közönséges jóra és az haza békességes megmaradására minden hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 15. mensis Martii anno domini 1643.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Adamo Racz de Galgo fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs levéltárában levő eredetiről.)

LI.

1643. apr. 24—maj. 21.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem

vigesimum quartum mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi tertii, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes Nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali benigne approbare, ratificare ac confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, Albae Juliae, ad diem vigesimum quartum Aprilis anni praesentis millesimi sexcentesimi quadringentesimi tertii, indictis, conclusi.

Praefatio.

Mindazóltától fogva, miólta az szent úristen Nagyságodot, nekünk kegyelmes urunkat, szegény hazánkba ez méltóságos fejedelemségnek tisztibe helyheztette és állatta, tapasztalhatóképen látjuk, érezzük és veszszük eszünkbe az Nagyságod reánk való szorgalmatos éjjeli nappali vigyázását és gondviselését, olannyira, hogy midőn az nagy hatalmas keresztyén országok az sok veszedelmes szélvészektől, háborúktól hányattatnának és veszedelembe forgánának, akkor is az mi szegény hazánk Nagyságoddal egyetembe csendes békességes állapatban alunnék és nyugodnék. Sőt mostan is Nagyságod több egyéb sok gondjai között meg akarván méltóságos fejedelmi tisztinek és hivataljának felelni, szegény hazánknak régi bévött jó ususit, törvényét követvén, ez generalis gyűlésre convocáltatott. A melyekért ő szent felségének nagy neve dicsértessék, áldassék és magasztaltassék; könyörögvén mi is buzgó imádságunkkal ő szent felségének, hogy ez után is Nagyságodnak suppeditáljon erőt s egösséget szegény hazánknak békességes gubernálására, oltalmazására és megtartására; hogy Nagyságod szegény hazánknak ilyen csendes békességes állapatjában hoszszú ideiglen sok gyűléseket cerebráltathasson nagy boddogúl, Amen.

Articvlvs I.

Az fejedelem és ország közönséges szükségére kapu szám után bizonyos summa pénz igértetik, az taxás városok esztendőnként való szokott adajokkal egyetembe.

Az mint azért Nagyságod, kegyelmes urunk, propositiójának is első részében intimálja, az kapu szám után való contributionak rendelését és idején korán való bészolgáltatását; noha bizony látjuk szegénységinknek sok fogyatkozásokat, holott se borok se búzájok ez néhány esztendőben nem termett, sőt mind méhnek mind egyébnek az nagy úristen tőlünk áldását annyére elvötte, az melyet szegény hazánknak ilyen csendes állapatjában csak alig értünk: mindazonáltal, hogy még is Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, mind az fényes porta contentálására, mind udvara népe tartására igérünk Nagyságodnak kapuszám után a két rendbéli adózásra húsz forintot, id est, flo. 20. az Szent György napinak felét ad primum Julii, felét ad primum Septembris, az Szent Mihál napinak felét ad primum Novembris, felét ad primum Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az szász uraink s atyánkfiai is az partiumban lévő urainkkal s atyánkfiaival egyetembe ezen tereh viselésre igérik magokat. Hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzől az vármegyéken jószágok vagyon. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városok adaja:

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fejérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kízdivásárhely ád	fl. 180.
Sepsiszentgyörgy ád	fl. 150.
Ilyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád	fl. 150.
Nagy-Almás ád	fl. 125.

Articvlvs II.

Az végházak építésére tartozó gratuitus labor helyett kapu szám után való subsidium.

Az végházaknak is épétését igen szükségesnek látjuk lenni, kegyelmes urunk. Hogy azért azokra is lehessen valami provisiónk, igérünk Nagyságodnak azoknak is épétésekre két forintot minden kapuról, és mivel hogy annak administrálása

rövidebb időt kéván, az adónak első terminusán, hoc Julii integraliter készek lészünk az Nagyságod tárh bészolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai is a urainkkal s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképen az uraink is, kiknek ő kegyelmek közzől az vármegyéken jó vagyon [1]), ezen tereh viselésre igérik magokat. Nagysá könyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gr laborral ne bántson bennünket.

Az taxás városok gratuitus labor helyett való p subsidiumok.

Kolosvár ád	fl. 400.
Bánfi Hunyad ád	fl. 125.
Udvarhely ád	fl. 100.
Egeres ád	fl. 100.
Nagyalmás ád	fl. 100.

Articvlvs III.

Jenőben egymás között való viszszálkodások és egy ségek eligazétására és jó rendbe állatására bizonyos com riusok bocsáttatnak.

Értjük azt is, kegyelmes urunk, az ország végh Jenőben micsoda veszedelmes fogyatkozások vannak. Vé azért mi is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ságod Kornis Sigmond uramot ő nagyságát és Bornemi uramat mentől hamarébb közikbe bocsátván, tétethe köztök Nagyságod valami jó rendelést és igazgatást; h káros és veszedelmes egyenetlenség mentől hamarébb ki szálljon ki, és az épétés is continuáltassék mentől hasz köztök.

Articvlvs IV.

Latrok, orvok, tolvajok és egyéb gonosztévők bün nek az országnak elébbeni és régi erről való végezett art szerént, és hogy az tisztek minden helyeken, vármegyékb küllö vármegyében is, az több vármegyékbéli szokott ren szerént, az gonoszságnak nagy voltához képest alkalmazta büntetést is; az jószágtalan nemes ember ellen, kinek b helye nincsen, ha gonoszságot cselekeszik, az 1625 eszte végezésnek 7-dik articulusa tartassék meg; jószágos és nemes embert megfogni, arestálni, (hanemha maga ki memességét), senki ne merészelje; ha mely nemes emberné

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll »ugyan« a kellő » helyett.

helyeken lopott marha találtatik, azok ellen való törvénybéli processus végeztetik.

Az latrok, orvok, tolvajok és egyéb gonosztévőknek persecutiójában, büntetésében sok inconvenientiákat látunk. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy ebből is observáltassanak az régi articulusok, úgy mint anni 1619. articulus 3. et 9. item 1622. art. 18. item 1623. art. 11. item 1633. art. 21. addálván ezt, hogy az tisztek minden helyeken, vármegyékben, signanter penig Küküllő vármegyében is, tartsák az több vármegyebéli usushoz magokat, és az gonosztévő embert is büntessék juxta quantitatem delicti. Az jószágtalan, residentia nélkül való nemesek is, kiknek semminémű residentiájok nincsen, ha mi gonoszságot tésznek, azokról is observáltassék az 1625. esztendőbéli art. 7. Azonkül penig sohult se városokon, se együtt se másutt, nemes embert meg ne fogjanak, ne detineáljanak, ne arestáljanak, sub poena in decreto expressa; excipiálván azt azért, hogy ha az nemes embernek valami oly obligatiója lenne, melyben maga nemességét lekötötte volna, az olyanban procedálhassanak ellene az maga obligatiója szerént. Ha penig nemes embernél város helyeken valami lopott marhát találnak meg: az marhát tartsák meg ugyan a város birái, és törvény napot praefigálván néki, kire az nemes ember is tartozzék reá: de magát semmi képen megfogni vagy egyébképen megtartani ne mérészeljék.

Articvlvs V.

Senki ez birodalomból, salvus conductusa nem lévén, más idegen helyekre, s külsö országokra menni ne merészeljen.

Noha vannak statutumink, végezésink, kegyelmes urunk, hogy salvus conductus nélkül idegen helyekre, se városokról, se együnnen se másunnan ki ne menjenek: mostan is azon articulusinkat approbáljuk, ratificáljuk és confirmáljuk, úgy mint anni 1633. art. 9. item anni 1635. art. 9.

Articvlvs VI.

Az szokott öl fák vágatása és hordatása felöl az beszterczei végezés maradjon helyben.

Noha, kegyelmes urunk, az szokott öl fák vágatásáról és praestálásáról elegedendő articulusink extálnak: de azokhoz nem akarván magokat tartani, mostan is újobban végeztük, hogy erről observáltassék inviolabiliter az 1622. art. 5.

Articvlvs VII.

Az vaskohi és rézbányai fiscus jószágabéli villong rok és helyek végett az szomszédságbéliekkel ujonnan vali járás rendeltetik.

Értjük azt is, az Nagyságod kegyelmes proposit az fiscus vaskohi jószágának, mind penig az rézbá tartozó helyeknek minémő veszekedések, villongások lé határok és havasok végett némely szomszédságbeliel Végeztük azért országúl az Nagyságod kegyelmessége hogy azokra az villongó határokra és havasokra vigyen talanokat ki, és légyen az metalis reambulatio, servatis servandis.

Articvlvs VIII.

Az arendálás légyen az előbbeni articulusok ren szerént; ha kik, vakmerőségtől viseltetvén, az szokott idejekorán bé nem szolgáltatnák, azok miképen büntet és hogy az dézmások is szokott idejéig székes helyeken szedjék bé az dézmát, végeztetik.

Az arendának perceptiójában ha mi defectus tali kegyelmes urunk: concludáltuk egész országúl, hogy observáltassanak az előbbeni articulusok, hoc addito, valamely contumax ember nem administrálná szokott ját annak idejében, és az alatt az dézmát eltakartatn dézmás executióra mégyen és repulsióval obviálnak e primam sedem judiciariam evocáltassék, és az deré mellett az repulsio onusán is maradjon, ha jó okát nem ulterioribus exceptionibus et remediis denegatis, decid az causa, és executiónak is demandáltassék. Az dézm penig székes helyeken üljenek az szokott terminusnal és ott percipiálják az dézmát.

Articvlvs IX.

Az mely faluban az fiscusnak s mind penig más háztelkek vagyon, annak földét s határit az jobbágysá helyeknek s üléseknek régi száma és nagy s kicsény volt élhesse és bírhassa.

Látunk ilyen fogyatkozásokat is sok helyeken, k urunk, hogy némely faluban mind az fiscusnak, mi másoknak is valami egy néhány fundusok lévén, azt a fundust sok jobbágyok telepedik meg, és azután az portionatus emberrel egyaránt akarnak osztozni. V azért, hogy az ilyen helyeken is observáltassék az régi és legyenek az földek, széna rétek és erdők juxta qua

et numerum sessionum antiquarum, s kiki az maga portiójához járandó szántó földdel, széna réttel, erdővel légyen contentus, ne bántsa az másét.

Articvlvs X.

Az székelység az lókötő helyek dolgából maradjon az ő előbbeni szabadságában; csakhogy az szegénység is az falu közönséges határa élésétől ki ne rekesztessék.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, mivel az székely uraink között ab antiquo olyan usus volt, hogy a mi kevés lókötő helyek az faluk határán vagyon, az olyan helyeken az hadba szolgáló emberek szokták lovokot tartani: végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy ezután is azon mód observáltassék ő kegyelmek között, úgy mindazonáltal, hogy az szegénységet is ne rekeszszék ki az falú közönséges határának élésétől.

Articvlvs XI.

Latrok, gonosz tévők, az tiszteknek tömlöczök nem lévén, az fiscus közelb való váraiban vitessenek, s fizetésnélkül törvényre meg ki adassanak, Az enyediek is az szék előtt nyolczad nappal tömlöczökben bévenni tartozzanak.

Jelentik azt is sok helyeken lévő atyánkfiai, hogy mikor latrot kaphatnak is, tömlöczök nem lévén tiszt uraimnak, nincs hová vinniek tartásnak okáért. Concludáltuk azért, hogy ennek utánna az olyan malefactorok vitessenek az fiscus közelb való váraiban, úgy mindazonáltal, hogy mikor ismét akarják, vitethessék ki minden fizetés nélkül az törvény tételre s büntetésre. Az enyedi uraink peniglen az előbbeni mód szerént az fejérvármegyei törvényes székek előtt tartozzanak nyólczad nappal az malefactort tömlöczökbe bévenni.

Articvlvs XII.

Enyedi kastélyban lévő kamara helyek állapatja az Fejérvármegyebeliekkel.

Az fejérvármegyebéli atyánkfiai panaszolkodnak, kegyelmes urunk, hogy az articulus continentiája szerént az enyedi uraink az kastélyban lévő kamara helyeket ki nem adnák, sőt az kik pénzen vehetnének is, azokat is prohibeálják a vételtől. Hogy azért Nagyságod egy alkalmatossággal közikbe való menetelit igéri, és ha találtatik oly üres hely, kit annak az helynek kára, fogyatkozása és az ecclésia bántódása nélkül közikbe oszthat, meg fogja cselekedni, Nagyságodnak alázatason megszolgáljuk.

Articvlvs XIII.

Fiscalis jószágok productiója dolgából az beszterczei való végezés maradjon helyben az ő igaz értelme szerént.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az fiscalis jószág productiójában való modalitasban is egész országúl, l nemzetűl nem kicsiny megbántódásunk volt. Végeztük az concludáltuk unanimi voto et suffragio, a Nagyságod k mes tetszése is accedálván, hogy ezen dologról observál inviolabiliter az 1622. arti. 3. és az maradjon meg az sensusában, ne magyarázzák imide amoda.

Articvlvs XIV.

A felelöknek, úgymint orzásnak, lopásnak nyilvá fautorinak, büntetések.

Némely falukon lévő felelők felől is, kik sok orz lopásnak fautori, noha elegedendő articulusink extáln aval nem gondolván, mostan is sok helyeken vannak. Vé azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az hol n olyan felelők vannak, azok esztendejeket töltsék el, és sohult semminémő helyeken ne legyenek az felelők. I penig találtatnék, reá bizonyosodván, hogy felelővé tette eo facto az tisztek mindjárást az olyant akaszszák fel.

Articvlvs XV.

Az mely latrok az circálás előtt egy helyből n mennének, megbizonyosodván gonoszságok, mint büntetődj

Vagyon ilyen fogyatkozásunk is, hogy tempore i tionis az lator menten megyen hol az székelységre, hol gius fundusra, és azután onnét jőnek ki orzani, lopni kö Végeztük azért, hogy az mely tiszt megsententiázza az latrot, menjen végére, hol lakjék, s a sententiát küldje a tisztnek kezében, az kinek tiszti alatt találtatik az la az a tiszt tartozzék megfogni és exequáltatni, sub am officii.

Articvlvs XVI.

Fiscus terehhordozó szekerei, postái, szabadosi úto sokban mint viseljék magokat, és ha mi módnélkül való cselekednének, affélék megbüntetödjenek.

Vagyon bántódásunk, kegyelmes urunk, az fiscus hordozó szekerei, posták és szabadosok uton járások m Végeztük azért, hogy ennekutánna a hol járnak, az sz get ne bántsák, vesztegessék; hanem éljenek azok is pé mint szintén az nemes emberek szolgái. Úton jártok

mezőn, úton és egyebütt is a nemes ember szolgái alól lovakat el ne vonják, szekerek elől is vonó marhájokat és kösségeket. Ha kik penig ilyent tentálnának, ha residentiás emberek lésznek, azokat competens bírájok előtt keressék meg juris ordine. Nagyságod is kegyelmesen parancsolván gyalogi mellett lévő gondviselőinek, légyen fenyétékek; efféle insolentiáktól cessáljanak erős büntetés alatt. Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XVII.

Rováson lévő jobbágy egy vármegyéből másban menvén, miképpen kellessék az adót rajta megvenni.

Noha arról is vannak articulusink, hogy a honnét nemes embernek rováson lévő jobbágyit törvénynyel elvitték, avagy egyik vármegyéből a másikba szökött, onnét kelletnék adajokat administrálniok: de ahoz nem tartván magokat, majd minden helyeken abutálnak evel. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmessége szerént is, hogy azon articulusok observáltatván, tartassék ilyen processus abban is, hogy az honnét vagy törvénynyel vitték el, vagy csak elszökött is, azon vármegyének ispánja adjon fide mediante testimonialist annak a vármegye ispánjának és perceptorának, a hol az megrótt jobbágy lészen, és az a vármegye ispánja exigálja az adót rajta, és szolgáltassa bé is az perceptor az Nagyságod tárházában. Az más vármegyén való perceptor penig, a honnét az jobbágy elment, testimonialist vévén fő- és viceispánjától annak az jobbágynak másuvá való meneteliről, adhasson számot az exactoroknak vele, és az exactorok is vegyék az más vármegyén való perceptortól számba, a hol az megrótt jobbágy lakik.

Articvlvs XVIII.

Contractus mellett való executiónak módja, kezesség dolgán kívől.

Noha eddig usus nem volt, kegyelmes urunk, mindazonáltal mostan végeztük, hogyha valamely contractus mellett valaki executióra akar menni, kezesség dolgán kivűl, az olyan executióra menő ember az más félt certificolja, Erdélyben nyolczad nappal a kimenetel előtt, Magyarországban tizenötöd nappal.

Articvlvs XIX.

Az adó az fiscus jószágiban is minden helyekről beszolgáltatódjék; az hátramaradt rész felszedésére az tisztek kimehessenek, illendőképen gazdálkodtatván magoknak.

Mivel, kegyelmes urunk, ekkédiglen is az fiscus jószágiból az adónak nem administrálása és restantiáknak fel nem

szedése miatt sok fogyatkozások voltak: végeztük, hog observáltatván az elébbeni jó usus, tartozzanak mi lyekről a perceptor kezében szolgáltatni az adót, és ha nem szolgáltatnák, a restantiáknak exigálására meheş szabadoson az tisztek; csakhogy úgy tartassák, s ga tassanak magoknak, hogy a szegénységnek ne essék adó gyanánt.

Articvlvs XX.

Az elbujdosott jobbágy holmi szín alatt magá meséttetvén, kinek se ura, se helye, se bizonyos lakása, nincsen, az földes ura miképen vehesse kezéhez.

Történt sok helyeken ilyen dolog is, hogy so atyánkfiainak jobbágyok elbujdosván, holmi praetex magoknak nemességet impetrálnak Nagyságodtól. azért és concludáltuk, hogy ez ilyen elbujdosott jc széllel lappangván, ha magokat nobilitálnák. és olyan tik, kinek se ura, se helye, se bizonyos lakása és örök csen, ez ilyenecket az verus dominus terrestris az helyr vel fogassa meg, (de ne maga nyúljon hozzá), s azon t megvilágosodván valóságosnak és igaznak lenni prae nak, azon tiszt által adassék kézben az földes urá armalisát penig a tiszt vegye kezében és vigye bé a vatoriumban.

Articvlvs XXI.

Az ecclesiákhoz való jószágokban is az gonoszt külső tisztek megbüntethessék.

Vannak oly panaszink is, hogy némely eccl szentegyházakhoz jobbágy lévén, effélék sok insolentiá lekesznek, és ha kiadjak is őket tempore inquisitionis, a tiszteknek nincs benne, hogy megbüntessék. Végezt hogy a kik ecclesiáknak jószágiban laknak, és inso cselekesznek, mind az jó példaadásra nézve, mind pen hogy az ecclesiák székin criminalis causák nem szokt dáltatni, ez után az olyan malefactoroknak büntetés gyen authoritások az secularis tiszteknek is, és b érdemek szerint.

Articvlvs XXII.

Az nemesség maga majorságáról, az elébbeni szerént, harminczaddal ne tartozzék.

Hogy az harminczadosok ennekutánna magun ságabéli búzánkat, sajtunkat, gyapjúnkat és egyebet is vagy egyéb helyekre küldvén, abból részt ne vegyene békével bocsássák őket, elég articulusink vannak. Mi

tal végeztük újobban, hogy ebből observáltassék az 1632. esztendőbeli 30. art. és ezután az nemesség efféle szokatlan dolgokkal ne terheltessék.

Articvlvs XXIII.

Az kiknek a háborúságos időkben ellenség vagy hatalmasok miatt, vagy peniglen tüz miatt is, avagy egyéb kiváltképen való szerencsétlenség találván öket, levelek elveszett volna, azoknak jószágokra új donatio ígértetik.

Mivel kegyelmes urunk, sok szegény atyánkfiainak levelek az disturbiumokban elveszett, és sokaknak tüz miatt el is égett: hogy Nagyságod kegyelmességéből az olyanoknak nova donatiót ígér jószágokra adatni juxta articulum anni 1632. art. 15. et contenta etiam decreti, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk; hozzá tévén azért ezt is, hogy az olyanok az fiscust ne defraudálják, és az ország statutumi az mit comprehendálnak, azok álljanak meg is.

Articvlvs XXIV.

Az partiumba lakó hajdúság is tartsa az ország végezéséhez és rendeléséhez magát.

Az partiumban lévő atyánkfiai mennyi sok insolentiákat szenvedjenek az köztök lakó hajdúság miatt, noha arról is extal articulus anni 1632. art. 18., de ahoz még is semmiképen nem tartják magokat. Végeztük azért, hogy azon articulus observáltassék, és az hajdúság is alkalmaztassa ahoz, magát. Hogy penig Nagyságod őket illendő időben béhivatja, és ezen dologról is parancsol nékik, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXV.

Hogy az partiumba az jobbágyok az török földéről is jó móddal és alkalmatossággal felhozattathassanak.

Noha azelőtt is végeztük, kegyelmes urunk, hogy az partiumban lévő atyánkfiai jobbágyokat az török földéről hozhatnák fel; de mivel eddig az végbéli kapitánoktól arceáltattanak, végeztük, hogy ezután ne légyen interdictum; csak hogy járjanak hírrel és az nagyságod tisztviselőinek engedelmekkel, olyformán és móddal, hogy az miatt se országúl se részszerént búsúlásunk ne következzék.

Articvlvs XXVI.

Német császár részéről való fő- s közönséges nemes, h dúk és katonai renden valók miatt, illetlen és módnélkül r háborgattatások, szüntelen bosszúság szenvedések és elviselh len sérelmek az partiumbélieknek hogy megorvosoltassék, hogy méltó és szükséges gondviselést tégyen a fejedelem ő n sága felölök, az statusok kiváltképen való alázatossággal kö rögnek.

Minémő sok injuriájok légyen ugyan ő kegyelmek római császár ő felsége ditiójában lévő fő- és közönséges nei s hajdúk és katona renden valók miatt is, adják ő kegyel értésünkre. Mely dolgok felől noha ez elmúlt esztendőbe megtaláltattuk volt császár ő felségét és palatinus uramat a melyekre való resolutiója mind császárnak ő felsége mind palatinus uramnak igen jó volna ugyan, de mivel ekk az magyarországi atyánkfiai részekről nemhogy valami effe sát látnók, annál inkább satisfactióját, de sőt naponként bűlnek az injuriák, a mint csak ez mostani gyűlésünk alat megtörténtenek: minek okáért még is igen alázatoson kön günk Nagyságodnak, reánk alázatos híveire és szegénysé méltóztassék kegyelmesen provideálni, és ez nagy elszen hetetlen sérelminket remedeálni és gondunkat viselni. Na ságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXVII.

Az partiumbéliek az só hordásban szokatlan és új exa ókkal ne terheltessenek.

Végeztük azt is ugyan az ő kegyelmek részekről, h az sóhordásban, vitelben, az harminczadosoktól szokatla új exactiókkal ne terheltessenek, hanem abból is observál sék az 1637. esztendőbéli articulus, és az czédula-pénz hel sókat ne vegyenek.

Articvlvs XXVIII.

Fejérvár körül való utolsó productiókor elfoglalt jószá örökségek állapatja.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az kiknek örökség vagy jószágokat ez utólszori productiónak alkalmatosság Fejérvár körűl elfoglalták, hogy Nagyságod kegyelmesség restituáltatni ígérte, és azoknak igasságokat tanács úr hív egyetembe elakarja igazéttatni, Nagyságodnak megszolgál

Articvlvs XXIX.

Kraszna vármegyében Magyar-Valkó, Lampért és Hidvég nevü faluknak más falu határin szántások, vetesek és szölmüvelések dézmájok állapatja.

Az Kraszna vármegyebeli uraink jelentik kegyelmes urunk, hogy egy Magyar-Valkó nevü falunak nem lévén elegendő szántófölde, más falu határán kell szántaniok, vetniek, és azt is megdézmálják; ismét Lampért és Hidvég nevő faluknak szőlőhegyek nem lévén, más oláhfalu határira épétettenek szőlőt, és azoknak is borokat megdézmálják. Végeztük azért, hogy hiteles, jó ítélettel bíró emberek a káptalannal s directorral lássák meg isten szerént; ha nem lészen helyek, hogy szánthassanak és szőlőt épéthessenek a magok faluja határán, légyen szabados más oláh falu határán szántaniok s szőlőt művelniek, s abból ne tartozzanak dézmát adni.

Articvlvs XXX.

Udvarhelyszékben a fiscus jószági is az határ kerttartás dolgából egyetértsenek azokkal, a kik között laknak.

Az udvarhelyszéki uraink s atyánkfiai instantiájára végeztük kegyelmes urunk, hogy ő kegyelmek között a fiscus jószági is tartsanak törvény szerént való kertet határoknak, és mind kerttartásból, mind az kárért való poena vételből a fiscus jószágiban is tartassék az régi jó usus és szokás köztök.

Articvlvs XXXI.

Udvarhelyszékben az fiscus jószága jobbágya ha mi excessust cselekeszik, annak törvény folyásának útja és módja.

Végeztük ugyan az ő kegyelmek részéről, hogy a hol ő kegyelmek közt fiscus jószága vagyon, és az fiscus jobbágyi valami potentiát, kártételt, vagy egyebet cselekesznek, az udvarbirótól törvént kérvén füstin ad octavum tartozzék törvént tenni; onnét menjen az ő kegyelmek székire appellatióba, és ha ott is nem tetszenék, juxta antiquum ipsorum usum onnét is transmittálják az Nagyságod méltóságos táblájára.

Articvlvs XXXII.

Az Olt vizén való hídnak állapatja Málnás nevő falun eljül.

Az háromszéki atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ab antiquo Málnás nevő falun feljűl az Olt vizén hidat tartottak, mostan penig nem akarnák tartani. Végeztük azért, hogy az kik azelőtt csinálták s tartották, ezután is ugyanazok tartsák s csinálják, solutis tamen de jure solvendis.

Articvlvs XXXIII.

Az kézdi-vásárhelyiek tartozzanak privilegyiomokat a jövendő Szent Lukács napi terminusra producálni.

Ugyan az háromszéki atyánkfiai instantiájokra, hogy Nagyságod kegyelmességéből a kézdi-vásárhelyiek privilegiumát ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producáltatja, Nagyságodnak megszolgáljuk. Addig ők is maradjanak az mostani állapotjokban.

Articvlvs XXXIV.

Az fiscus jószágiban ment jobbágyoknak visszahozásának módjáról az elébbeni articulusok erősíttetnek meg.

Noha kegyelmes urunk, extálnak articulusink, micsoda úton s módon kellessék jobbágyinkat a fiscus jószágiból reducálnunk, kik oda szöktek, futottanak volna: mostan is azon articulusinkat in omnibus punctis, clausulis et articulis confirmáljuk és approbáljuk.

Articvlvs XXXV.

Bagariczás szekerek állapatja.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből alázatos könyörgésünkre az bagariczás szekereket is mostan az fiscus sava hadásától immunisokká tötte, Nagyságodnak alázatoson mi szolgáljuk.

Articvlvs XXXVI.

Szerény vármegyében más országról jött montánok marhásodván, micsoda állapattal bocsáttassanak viszsza.

Az Szörény vármegyebéli atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ennekelőtte az inség és éhség miatt a mely matyánok más országból közikbe jöttek és köztök már meg mahásodván minden marhájokkal viszsza akarnák őköt vin Végeztük azért, hogy ezután az ilyeneket, ha el akarnak men bocsássák harmad rész marhájokkal el, és a többit tartsa meg magok számára, a kiknek földén laktak. Hogy pe Nagyságod az vajdának írat mind az arestálás felől, mi penig hogy ez légyen az országnak statutuma ezen dolog Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXXVII.

Az szászság között nyom kiadás és abbéli akadályok elzétása.

Az szász uraink s atyánkfiai is jelentik, kegyelmes uru minémő usussal éltenek légyen az ellopott marháknak nyo

ak kiadása felől. Végeztük, hogy az minémű processussal ő egyelmek eddig éltek, ezután is azon processus observáltassék özöttök, s tartozzanak azon módon fizetni s másoknak is kizolgáltatni az törvényt; addálván azért ezt, hogy ha valamely ú határáról az nyomot ki nem adhatnák, és nem is alkhatók meg az két fél végette: az viceispán és főszolgabíró terinust praefigálván, az szászság is reá menvén, akkor decidálssék finaliter a dolog köztök.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum minorum regnicolarum trium nationum regni nostri Tranlvaniae, et partium regni Hungariae ditioni nostrae subctarum, benigne exaudita et admissa, praedictos universos ticulos, nobis ut praemissum est, praesentatos, de verbo ad rbum sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, aesentibus literis nostris inseri et inscribi fecimus; eosdemte, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et cepta habentes, authoritate nostra principali acceptavimus, probavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos nigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes eles nobis subjectos, cujuscunque status et conditionis exiut, inviolabiliter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba-Julia, e vigesima prima mensis Maii, anno domini millesimo, sexntesimo, quadragesimo tertio.

(P. H.)

Két nyomtatott példánya, egyik fejedelmi pecséttel, másik élkül, *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény, Codex Authent. Art. iact. Trans. IV. köt.)* másik két példánya, pecsét nélkül, *ugyanott a ónáth és Mike-gyüjteményben).*

LII.

1643. apr. 16—maj. 21.

Örsi Zsigmond követsége Rákóczyhoz s az erdélyi rendekhez.

a)

1643. apr. 16.

Ferdinand utasitása.

Ferdinandus tertius dei gratia electus romanorum impeor semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae Rex etc.

Instructio

Pro fideli nostro egregio Sigismundo Eörsy comitatu Soproniensis vice comite, ad illmum Georgium Rakoczy prin cipem Transylvaniae, profecturo, data.

Primo. Dictus Sigismundus Eőrsy dispositis rebus su et modo cursorio admaturatis itineribus in Transylvania proficiscetur et principem conueniet. Cui praemissa salutatio et benigni affectus et propensionis suae mtis erga eundem prin cipem oblatione, literas suae mtis credentionales tradet repraesentabit. Suam mtem pro bono et emolumento statu publici atque etiam conservanda inter incolas regni Hungari ac Transylvaniae bona vicinitate benigne desiderare, ut di lomata superioribus annis et temporibus conclusa ac sanci utrinque illaese ac inviolabiliter observentur, nec quicquam praeiudicium illorum admittatur. Vigore quorum liberum etia permissum ac concessum fuerat, ut si qui ex nobilibus et na natibus Transylvaniae seruitio suae mtis se se obstringe vellent, non impedirentur. Intelligere tamen suam mtem, in ex parte principis non leves difficultates irrepsisse, siquide non modo in hoc ipso provinciales impedirentur, verum etia in partes regni Hungariae comeandi facultas absque expres principis voluntate et commissione minime concederetur, n gnatum insuper ac nobilium filii huc Viennam et ad alias scl las catholicas proficisci prohiberentur, ii vero, qui defacto s diis operam dant, sub graui communicatione ademptionis bo rum suorum revocarentur, prouti praeteritis diebus filius Fr cisci quondam Listius, alias etiam suae mti obstrictus ac regno possessionatus, ac alii. Quae cum pactatis aduersent suam mtem ipsum principem benigne requirere voluisse, h tando uelit sese conditionibus diplomatum hac in parte ac modare, neque admittere, ut iisdem quo pacto praeiudicet quo jura bonae vicinitatis ac confidentiae utrinque obseruen

Secundo. Declarabit, confidere suam mtem ipsum prin pem pro syncero suo erga bonum publicum studio et affe huic benignae Suae mtis requisitioni acquieturum, et om occasiones similium difficultatum amoturum esse, si tamen terius proposito suo ac instituto inhaerere vellet, suam m nihil ab aequitate alienum facturam, si in regno quoque H gariae inhibuerit, ne principi extra officiales in bonis suis corona existentibus constitutos in regno conductos et obl tos servitores ac ministros habere ac intertenere liberum Porro habere se etiam ad status et ordines Transylvaniae nignas suae mtis litteras et nonnulla repraesentanda insinua

Tertio. Quibus apud principem peractis, dictos statu ordines hac occasione, qua ad festum sancti Georgii militi

comitia celebraturi sunt, accedet et conueniet. Ac ıoque exhibitis et praesentatis benignis suae mtis litte-ntionalibus, quas similiter secum habebit, praemissa ;e et benigni affectus suae mtis erga ipsos status et leclaratione, ea, quae superius, principi exponet, sig- quod siquidem ejusmodi diplomata eos quoque obli-rare suam mtem ipsos non admissuros, ut quicquam ırte in laesionem pactatorum ac etiam jurium bonae ; et confidentiae agatur, omittere proinde pro clementi eos affectu non potuisse, quin occasione praesentium m eosdem quoque status benigne requireret, ac hor-ıuatenus ea, quae publica quoque ipsorum fide medi-:ita sunt, obseruari curent, nec admitti patiantur, ut nclusionibus contraveniatur.

ırto. Quibus quidem tam principi quam et statibus et prudenter et discrete adhibitoque moderamine ac raesentatis, responsa ac declarationes ipsorum attente r notabit reditumque admaturabit, et superinde suae onem faciet sufficientem. Cui in reliquo sua mtas gra-et regia benigne propensa manet. Datum in civitate ienna die decima sexta mensis Aprilis. Anno dni sexcentesimo quadragesimo tertio.

dinandus (P. H.)

Stephanus Bosnyák
el. episcopus Wesprimiensis m. p.
Georgius Orosy m. p.

(Eredeti az országos levéltárból.)

b)

1643. maj. 18.

A rendek válasza a császárnak.

na Cais. Regiaeque Mttas, dne dne nobis clmtme.

ditis Scrmae Caes. Regiaeque Mttis Vrae litteris crebus, grsus Sigismundus Eörsy, vicecomes comitatus sis ea etiam, quae referenda in mandatis habebat, nobis ıraesentavit: quibus debito cum obsequio intellectis is, quaecunque ad ea respondenda erant, absque ·i mora coram declarauimus. Nil addubitantes, quin ismundus Eörsy, ubi deo bene iuvante reuersus fue-s omnibus ordine sufficientem apud Mttem Vram Regiam sit relationem facturus. In reliquo Scrmae iaeque Mtti Vrae, demissa semper obsequia nostra

delata esse cupientes, longissimos et prosperrimos vitae dies exoptamus. Datum Albae Juliae in generali congregatione nostra die 18. mensis Maii anno dni 1643.

Scrmae Caes. Regiaeque Mttis Vrae

humiles et obsequentissimi servitores
Universitas statuum et ordinum trium nationum
regni Transylvaniae

Külczím: Scmae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae, Hungariae etc. Regiae Mtti etc, dno dno nobis cltssimo.

(Eredetije az országos levéltárban.)

c)

1643. apr. 30—maj. 20.

Örsy jelentése követségéről.

Anno 1643. den letzten Aprilis, als ich Sigismundus Orschi von ihr füerstl. Gnaden, Herrn Herrn des Königreichs Hungern Palatino anstatt und in Namben ihrer röm. kayŏs. Majestät zue ihrer füerstl. Gnaden nacher Siebenbürgen verreist unndt verschikt worden, darauff ich von Schlos Regetz aufgebrochen, unndt den 8. Maÿ auff Weissenburg glücklichen ankomben. Massen dann auch ihr füerstl. Gnaden mir seinen Kablwagen mit 3. Drompeter unndt 23 Hussaren entgegengeschickt, die mich mit sonderbarer Reverentz und Ehrenbietung empfangen und von dem Flusz Annball (Ompoly) der ungefehr drei Joch über von der Stadt fliesen thuet, in die Stadt bis zum bestelten Losement die Drombet blasent einkleidten lassen.

Den 11. Maÿ haben mich ihr füerstl. Gnaden auf sein aigenen mit Goldt geziert Koblwagen seinen aigenen Hofflenten unndt 6 Heüdukhen oder Lagkeÿen, mit habenden vergüldenen türkischen Häckeln auff beeden Seiten lauffent ins Schlos hinein führen lassen. Unndt alsz ich zu ihr füerstl. Gnaden komben bin, haben sie von mihr ihr höchst benenter kaÿs. Maÿestät Brieffe stehent empfangen, unndt also stehen blieben, bis ich meiner Schuldigkeit nach die ganze mihr auffgetragene Bottschafft verricht unndt vollbracht habe, folgents noch dreymahl beÿ ihr füerstl. Gnaden die Audientz gehabt, wie auch aldort allemahl beÿ der Mahlzeit verblieben, darauff auch ihr füerstl. Gnaden sehr lustig gewest, wie auch in ihrer kaÿs. Maÿt. Gesundtheit getrunken.

Alsz ich aber den 11. besagten Monats Maÿ beÿ ihr füerstl. Gnaden die erste Audientz gehabt, unndt ihme mir

getragene Pottschafft laut meiner Instruction schuldiger
sen abgelegt, darauff sich ihr füerstl. Gnaden alsobald
lviert haben, sie wollen sich mit den Stenten dessenthal-
berathschlagen unndt alszdann mir die völlige Andtwort
lgen lassen.

Ferner habe ich vor ihr füerstl. Gnaden, auch dieses
ieldt, das ich ebenermassen dennen Stendten von ihr kayŝ.
st. lautente Brieff einzuhändigen hatte, darauff mich ihr
stl. Gnaden gefragt, wasz nun solches sein möchte, ich
geandtwortet, das sobaldt ich beŷ den Stendten die Au-
tz wier vollgebracht haben, will ich solches eröffnen unndt
agen; folgents bin ich widerumb nach der Mahlzeit in
n Losament beglaitet worden.

Den anndern Tag aber haben ihr füerstl. Gnaden die
:re des Landts zu sich rueffen lassen unndt ihnen propo-
t, ich were allein nur dessenthalben ankomben, das ich
atth unndt in Namben ihrer kais. Maŷt. Kriegs Volkh
ihnen begehren wollte, alsz sollten sie sich wohl bedenken,
sie darauff andtworten wolten, weil es dem Landt ebener-
sen das Kriegsvolkh hoch vernöt ist, darauff haben die
it auff mein Propositum in wenigsten nicht geantwortet,
en sie auch nichts bewusten von meinen Propositen, son-
ı auf dasjenige, was ich nie in Sinn geführt habe, denn
igen Sententz ergehen lassen, nemblich man solle niemand-
aus dem Lanndt hinaus passiren lassen, weil es auch aldort
ı vernöt were.

Unndt alsz ich solches vernomben, habe ich den Borne-
issa Paul der zue Weiszenburg Ober Hauptman, angespro-
ı, er wollte die Mühe auff sich nemben, unndt zu mir kom-
weilen ich etwas genediges mit ihme zureden hatte, den
n mihrs gebühren wollte, auf der Gassen zu gehen. Ich
te selbst zu ihme komben, welch(es) er auch gethan, unndt
ihm die Sachen eröfnet, und ges(agt), es sei mir leidt, das
die Stendte nicht in mein proposi(tum), sondern weit in
anderen Discurs eingelassen haben, wie mih(r)..... we-
:r schon albereit den völligen Sententz darauff ergehen.....
ebenst ihme gebeten, er wolle solches ihr füerstl. Gnaden
enten, die wollen ihr Maŷt. Brieffe denen Stendten zukom-
lassen, damit sie die Sachen gründtlicher vernemben möch-
in übrigen aber das ich wider ihren discurs im weni-
ns nicht were, welches auch ihr fürstl. Gnaden alsobald
lligt, mich aber widerumb in sein eigenen Kobelwagen ins
ıdthaus zue den Stendten führen lassen, unndt als ich
n Stendten ihr kais. Maŷt. Credentional eingehändiget,
t distincte proponiert habe, welches sie auch von mihre

solches abschrifftlichen begehrt haben, unndt weilen i verstandten, wie das ihr füerstl. Gnaden denen Sten ein anders alsz ich sie bericht habe, haben vorgetrag habe ich denen Stendten ihr kais. Maÿt. verpetsch struction ins Praesidis Händte übergeben, sprechent, ihnen desto weniger dasjenige zu thuen schuldig wer aber sie meine Wordt in ein frembten Verstandt gez gebe ich ihnen gleichwol solches in specie, unndt s solches abgeschriben haben werden, das Original wid mihr einzuhändigen begehre, benebenst thue ich auch Instruction nach ihre völlige Resolution erwarten. aber von dannen zu dem jungen Füersten vom Her hoffmaister durch die Zimmer geführt worden zumb weilen er mich schon den Tag zuvor dorthin geladen

Den anndern Tag aber bin ich auff eine Hochze Frauenzimmer einer geladen worden, unndt mich l der Hochzeit mit grosser Pomp und Reverentz wie z schehen, führen lassen, wie nicht weniger Straks nebe jungen Sohn Sigismundum, der der vierte vom Va sitzen laszen, wie auch in Gesundtheit ihrer kais. Ma grossen gantz guldenen Boggal mit selbst vierter steh zugetrunkhen.

Den Tag zuvor vor meinem Aufbruch lieszen m mahl ihr füerstl. Gnaden mit der voriger Pomp in sei guldenen Koblwagen mit seinen Hoffleuthen unndt dukhen auff beeder Seiten voran lauffent mit ver türkisch Hackeln im Wagen aber vor meiner zween vc Herrn sitzent, abermahl hineinführen lassen, darauff r Lanndtmarschalkh mit etlichen auch vornemben Her gen komben, der mich bis zue ihr füerstl. Gnaden l unndt alsz ich aldort bei den Mittagmahl gebliben, h füerstl. Gnaden von undterschidlichen Sachen zu d angefangen, unndt was ich für guete neue Zeitung l fragt haben. Alda haben ihr füerstl. Gnaden abermah den ganz guldenen grossenen Becher mit Edlgestein stehent in ihr kais. Maÿestät Gesundtheit feierlic bracht, welcher sobaldt mir presentirt worden, hab wortet, alle nemblich diejenigen, die ihr kais. Maÿ übelsz wüntschen, oder dero treue Freundt nicht wei wolle ihre böse Anschläg in ihr selbst eigene Köpff unndt ausgieszen.

Den folgenten Tag aber um 9 Uhr, bis icl füerstl. Gnaden gennzlichen abgefertigt unnd von Lanndtmarschalkh widerumben durch die Zimmer Stendt beisamben weren, wie auch durch Herrn Kor

ntzen alsz von den Stendten Abgesandten sambt andern lich hinein begleidet werden, aldort auch von den Stendten en völligen Abschidt und Antwort empfangen. Wie folget.

Hierauff haben ihr füerstl. Gnaden stehent mit abgenanen Huet(en) als sie ihrer höchst gedachter kais. Maÿt. nndterth(enigst) griessen lassen undt also lang steh blieben, is sie (alle) mihr den Abschidt undt Andtwort ertheilt haben, prechent, er müeste auff ihr kais. Maÿt. genedigistes entbieten, uff zweÿerleÿ weisz andtworten. Für eins. Alsz wie ein Füerst n Siebenbürgen zum andern. Als wie ein Herr in Hungern ls ein Füerst, weilen er zuer Landts-Constitutionen hart genndten, also wegen der Ursachen müeste er sich dem Landt ccommodieren, derentwegen könte er einmahl aus dem Landt niemandt hinausz passiren lassen, ohne Vorwissen der Stendte, weil das Landt ebenermassen von dergleichen Entlassung sieben unndterschidlichen Articuln, wie auch jährliche Constitutions hätte deren er mihr die Abschrift sub lit. A. in die Händt gegeben, welche ich ebenermassen in meiner Relation gehorsambist beÿlege. Nichts destoweniger, sprach er, auff sein Treu undt Glauben, man las ihme nur wissen, was für Personen aus dem Landt hinaus gehen wolten, will er ihr kais. Maÿt. in dem Fall gern gratulieren. Aber das Kriegsvolkh in Ansehen des Feindts Gefahr; der ihme täglicher an der Pfort klopfen thuet, konn er einen Weeg alsz den anndern aus dem Landt nicht passiern laszen.

Was aber den freÿen Pasz der Jugent, die da etwas lehren wolten; belangen thuet, konn er desgleich nichts thuen, denn gesagt, das ein tugentsambe Jugent zu finden were, so wierdt solche alsobalden von den Herrn Jesuitern für sie selbst applicieret, unndt weilen davon keine Lanndts constitutiones vill weniger einziges Diploma zu ersehen ist, alsz konn er weder zum Dienst, noch zu der Lehr keinen herausfolgen laszen, vornemblich ohne Vorwissen.

Alsz ein Herr in Hungern etc. thuet er ihr kais. Maÿt. alsz seinen genedigisten Herrn neben Entbietung seiner gehorsamben Dienst, undterthönigist berichten. Dennoch einen jeden Herrn, ja nur einen Edelman auf seinen freÿen Unkosten für seine Notthurfft Diener zu werben und zu halten zugelassen wierdt. Alsz tregt er die ganze Zuversicht zu ihrer kais. Maÿt., die werden auch ihme der Freÿheit, Privilegien, unndt Immuniteten genedigist nicht berauben, unndt obschon solches ihr kais. Maÿt. thuen sollen, so könne er doch seine Gränitz-Häuser Onod genandt und andere vill weniger sein Vatterlandt ehest verlassen, sondern müeste dergleichen Necessitet mit der Sibenbürgischen Knechten bedienet werden.

Der Kriegsleut aber, oder er sei, wer er wolle, die v freÿen Willen aus dem Landt hinausgehen wollen, ihr V hinderung und Auffhaltung betreffend, das sie nicht hera passirt werden, habe ich also beandtwortet, das ihr kais. Ma in dem Fall sich auf kein anders Fundament nicht fundier thuen, alsz nuer blos undt allein auff den zwischen ihre ka Maÿt. den Füersten in Siebenbürgen undt dem Lanndt jüng concludierter Diplomate, welches klärlich ausweisen thuet, sollen in das Lanndt Ein- und Ausgang freÿ undt sicher oh Unterscheidt der Persohnen zugelassen undt passierdt we den, wie schon albereit von dannen, nemblich Caroli Ada Tellegdi undt Giulaffi Laslo, von Adls Persohnen aber, w ihr füerstl. Gnaden wol wissent unzalbar, die hinein in Sibe bürgen seindt passiert worden unndt die noch bis dato Sibenbürgen verblei(ben).

Weiter thuen sich ihr kais. Maÿt. abermall in den citi ten Art(ikeln) des Lanndts Constitutionen in wenigisten nicl fundieren, weilen ihr kais. Maÿt. nichts anderst, alsz nur zw schen ihr Maÿt., dem Füersten undt der Stendt des Lannd concludierte Diplomata ganz unverletzt zue observieren b gehren, die so in etwas verlezt seindt, sollen alsobalden adi pliert werden, das aber die Sibenbürger wegen des Feind Gefahr des Volks hoch vernötten hat, undt nur derenthalb soll keiner aus dem Lanndt hinaus passierdt werden, un geschieht solches von ihnen, so koun es von unnserer Seit aus gründtlichen Ursachen viel besser beschehen, denn so s die jährliche Contribution den Türken gegeben undt abgefüh haben, alszdann ist Sibenbürgen wol assecuriert und zufride weilen in ihrer kais. Maÿt. Dition keiner den Türkhen v den Gränitz Heusern nicht ein einzige Contribution geb thuet, sondern müessen unsere Gränitz Heuser mit Vergiessu unsers Bluts behalten undt defendieren. Alsz konn aus bess ter Ursachen ebenesfalsz beÿ Verlierung ihrer Güeter kein aus dem Lanndt hinein passiert werden, undt desto billich können ihr Maÿt. solches revocieren, wie auch denen jenig die in Sibenbürgen hinein wollen, verbieten. Weilen ihr ka Maÿt. mit gründlichen Ursachen beweisen wollen, das nem lich heraus das Kriegsvolkh villmehr, alsz im Sibenbürg von nöten ist.

Darauff andtwortet abermahl der Füerst undt sagt, wehren *(wären)* vill in ein grösserer Gefahr, alsz ich mil einbiltete, als konn er in dem Fall. Alsz ein Füerst in Sib bürgen nichts thuen, sondern müeste sich des Lanndts Con tutionen nach dem Lanndt accomodieren, undt mich a widerumben zu der Stendten durch den Herrn Landtmarschal

mit weniger Reputation führen lassen. Nemblich ich solle von ihnen desgleichen ihre Resolution vernemben undt empfangen folgents mihr ein glikliche Rais gewintschet undt ich widerumb mit dem Landtmarschalkh zue den Stenten gefahren, wie nicht weniger mihr widerumb der Kornisch Ferentz mit etlichen vornemben Personen entgegen komben und mich zu den Stenten beglaidet, undt alsz die Stendt ihr kais. Maÿt. samentlichen unndterthönigist griessen lassen, haben sie ihres Füersten Reed undt Andtwort widerhollet, wie auch schrifftlich lesen lassen. das die Soldaten aus dem Landt laut Innhalt ihrer Constitution keineswegs hinauswerden können, unangesehn ich ihnen gleiche Rationes undt Motiven alsz ihrem Füersten eingeworffen undt gesagt, das weilen sie auf mein Propositum nicht geandtwortet, es sei keine Andtwort, weilen kein Frag wegen ihrer Landtsconstitutionen, sondern wegen ihrer Maÿt. zwischen dem Füersten undt dem Landt concludierten Diplomate die Reed were, melches so nicht complaniert wierd, etlicher Erfolg wirdt was ihr kais. Maÿt. durch mich auch mündtlich entbieten lassen, das nemblich revociert werde, wie nicht weniger ganz prohibirt, das die Landtsinwahner beÿ Verlihrung ihrer Güetter keinesweeges nicht hinein passirt werden.

Wasz aber die Jugent, die da etwas lehren wollte, anbelangt, können sie ebenermassen keine hinaus passiern lassen, weilen die Jesuiter solche alsobalden für sich selbst appliciern (in dem Fall wie den auch in allen andern, vermeine ich, das sie des Füersten Wort haben repetiren müessen) darauff ich geandtwortet, ich wüste keinen andern Sibenbürger ausser des Banffi Sigmund, welcher zwar sich der societet ergeben, hernacher aber dasselbig sambt den katholis(chen) Glauben verworffen, undt sich alszdann in ihrem Glauben, (so) wie auch zu der Ehe begeben. Undt also werde ich von ihnen die völlige Andtwort verstandten, habe sie Gott befohlen undt also von ihm meinen Abschied genomben.

Den 20. Maÿ bin ich widerumb von Weissenburg auffgebrochen und also nacher Gross Höfflein den 3. Junÿ glücklichen ankomben.

A tergo: Relatio egregii Sigismundi Eorsy cum attinentiis. 1643. mense Junio.

d)

Örsi jelentése magános kihallgatásáról.

1. Nach Verrichtung ihrer kais. Maÿt. Legation habe ich noch eine andere Audientz beÿ den Füersten ausgewirkt,

nemblich wegen der Entbietung ihrer füerstl. Gnaden He
Herrn Palatini in Hungarn, welches nur von dem Standt
katholischen Religion geschehen, nemblich der Füerst in
benbürgen wolle doch den catholischen etwas mehrers, alsz
diesen geschehen, indulgieren, undt solches blos ihr kais. M
undt seiner Posteritet zuegefallen, unangesehen, das den Bethl
keine Posteritet verbliben, undt er sonst ein Atteus gew
gleichwol habe er in nichten den catholischen Standt
turbieret.

2. Seiner Professoren Rad undt Räthe soll er nicht
gen, weilen sie von seinen Erben und Nachkomben Nutz n
fromben in wenigisten gedenkhen, sondern wie sie nur wi
die catholischen ihre Anschläg fortpflanzen können, folge
geschehe wie wolle, er wolle doch die Gubernation hinfü
mit einer Discretion anstellen.

3. Er wolle den Türkhen in wenigisten nicht glaul
den wen er ihme in maisten Fuchszschwanzen thuet, denk
ihme in maisten Betriegen, wie auch einen Schaden anfie
sondern soll fürsichtig sein undt sich wol in Obacht nem(h

Auff den ersten Punct andtwortet der Füerst also.
er die Catholiken noch bis dato im wenigisten nicht ledi
gedacht hat, denn das seÿ ein Zeichen, weilen die vornem
(Officiere) nur von den catholischen Leuthen aldort bed
werden, alsz Herr Kornisch Sigmond, welcher ein catholisc
Mentsch, gleichwol im gantzen Landt seiner ganzer Rit
schafft ein Feldt-Marschalkh ist desgleichen Herr Haller
van, der gleicher Gestalt catholisch undt gleichwol sein
heimber Rath ist, undt noch andere catholische Herrn me
die im Landt die vornembe Gespannschafft undt Officia
dienen.

2. Er hatte mit seinen Proffessoren in keiner Haupt
chen ein einzigen Correspondentz undt wen sie schon von d
gemeinen Wesen rathen wolten, kundte ers nicht laiden, s
dern wolte sie dahin das sie nemblich der Seelen Heil u
Wollfahrt in Obacht nemben sollen, ermant haben, das w
liche Wesen aber sollen sie ungehandt lassen, als solle
den Niemandten zweiffen, das er ihr Räth in dem F
pflegen.

3. Was des Türkhen Sachen anbelangt, undt damit
auch in dem jezigen Standt verbleibe, habe er genuegsan
Wachtsamkeit, unangesehen es ihme wegen vilfeltiges Spen
ren, vill kosten thuet und sei in dem Fall genugsamb assecu
Sondern wolle sich ihr füerstl. Herr Palatinus selbst wo
Obacht nemben, weilen man gründtlichen Bericht, das
Türkhen einen neuen Veser auf Offen bringen wollen, u

weilen der Vezieren ihre Mutationes undt Wechslungen offtermahlen der Christenheit schädlich seindt, dahero der Türkhen schon albereit vill Türkh gesamblet undt erwart..... allein auff die Tadtern und 7000 Janitschern, die alsobald einen Ausfall thuen wollen undt wisse gewis das der Türkh unsern kleinen Flecken trohet aber er (wolle) sich mit dem nicht begniegen lassen. Danenhero soll der Palatinus wol vorsichtig sein und sich in Obacht nemben etc.

(Egykorú példánya kissé romlott állapotban az orsz. levéltárban.)

c)

Írsi jelentése a fejedelemnél a fiainál tartott lakomák alatt folyt tárgyalásokról.

Particular Extract der Discurs so ich theils beÿ des Füersten in Siebenbürgen Tafel theils aber anderswo vernomben hab.

Erstlicher Bericht ein christlicher katholischer Mann, wie dasz undterschidliche heimbliche Anschläg unndt consultationes wegen der Herauszkunfft practicirt werden, da auch ein Theil von denen consentirt. der Fürst solle doch auf sovielfeltiges der Schweden solliciten. wie auch des Türkhen Ermahnungen einmal herauszkomben, der ander Theil aber, fürnemblich einer mit Namben Patkhi Istven einer vornember Mann der beÿ dem Cschakÿ nahentwansafft ist, hat gesagt, er müszte dasjenige, wasz den gueten zu nutzen unndt fromben gelangen möchte. sagen, der Füerst solle ein Weeg alsz den anndern nicht heraus komben, den was er füer beschwerden beÿ den alten Sassen undt Ctschakeln hören thet, er weis gewis, das er nicht den Flues Teisz attingieren wierdt, das sie warhafftig wider ihme conspiriren, wie nicht weniger ihme aus dem Landt ausschliesen werden, undt wirdt also weder im Landt noch ausser des Landts sein undt wofern etwasz heraus solches in Obacht genomben wierdt, wer weis wie es ihme gehen wierdt.

Nechst beÿ Eperies ligendes Kloster, alsz ein Münch zur Schebes wonhafft Franciscaner anders von den Provincial auf die Visitation zwischen die Ctschakeln, weilen sie alle catholisch, geschikt worden, bericht, er hatte gründtlichen Verstandten, wie der Pfaffenordens also verworffen seÿe unangesehen das sie alle catholisch, weilen nicht 6 zu finden seindt, die ohne eheliche Waiber weren, den..... den Füersten seÿ ein Mandat auszgangen, das es sei ein..... Person, oder er seÿ wer er wolle, so sich ein Pfaffen in..... Tochter verliben soll, das man's ihme sub poena alsobalden geben solle, Vermei-

nent mit den Anschlag auf einmahl, weilen die Priester die Weiber an sich wie die Concubinen anziehen auff den calvinistischen Glauben zubringen, wie nicht weniger, solches also ferventer und stricte observiren, das sie einen Gottsfürchtigen Pfaffen, der kein Weib nemben wollen, gefengklich eingezogen undt alsolang in Stekh peinigen lassen bis er entlich eine genennet, die er heurathen wolte, folgenter haben sie ihme mit derselben Persohn gezwungenermassen alsobald zusambengeben, er aber die erste Nacht von ihr ausgerissen, worden sie aber Stekh ihme nachgesagt, undt widerumb bekomben, haben ihme aufs neue ins Gefenknis geworfen, bis er widerumben das Weibsbildt angenomben die jez und schon beisamben wohnen.

Ein ander Gottsfürchtiger Jesuiter bericht, wie das ihme der Füerst schon etlichmahl entbieten lassen, er solle sich von Kolloschwar weggbackhen, den er ihme einmahl aldort nicht leiden will undt so ihme etwasz widerfahren wierdt, soll die Schuldt niemandten als ihme selbsten attribuieren.

Der Jesuiter aber darauff geandtwortet, er wölle durchaus von Kallaschwár nicht weichen, weilen aldort zimblich vill catholisch Volkh vorhandten, undt er auch ihr Lehrer ist undt wen er gleich auf den Todt geurtheilet werde, er wolle doch auff allen vieren in die Kürchkirchen undt bis in Todt von seinen Zuhöhrer nicht weichen, darauff der Füerst geantwortet, was das füer ein hartstariger Hueren Sohn were, wisse nicht, was mit ihme anzufangen und weilen Handt neben der Küerch ein Adlshoff stehet, wo der Füerst einzukeren pfeleget undt da die Zeit des Gebets eingetreten were, hat der Füerst den Je(suiten) entbieten lassen, er wolle plenkeln, wan er plenkeln (will), den er müeste auch zu des dienist Gottes leuten, in ein solches grausamb ist schon albereit die Sachen gerathen. Undt wie offt ist schon der catholischen Religion dergleichen Schmach und Blagung wiederfahren undt vermeine obschon die Stendt nicht komben ist, aber es werden nicht lang aldort die Geistlichen verbleiben können, weilen ich solches aus allen circumstantien gesehen, das wen nur die jezige Pottschafft wegen der catholischen Religion nicht instituirt were, füernemblich ihr füerstl. Gnaden H. Palatini Entbietung, alsz hatten sie weit ein anders auf den jezigen Zusambenkunfft von denen Jesuitern undt Pfaffen concludiert. Undt von Munkatsch an bis nacher Weissenburg, wo die griechischen Pfaffen nur zu finden gewest, seindt auf den jezigen Zusambenkunfft samentlich atier worden, also das ich warhafftig vernomben das auff 600 sein können, undt die nur ich ausz ihnen gesehen, als ich zu der Audientz geführt worden, ist ein grosse Anzahl gewest, ihr vornembe Bischoven habe noch zue Neuburg gefangen gela-

. sie berichten, es were weg eines Dienstbothen, aber es war
alter Man undt zweifle nicht, es seÿe ein andere Ursach,
len sie ihnen dem calvinistischen Glauben proponiert, da-
ff etliche geandtwortet, das sie lieber sterben wollen, als
Glauben annemben, etliche aber solches acceptirt haben
lt die es acceptirt haben, seindt ihnen die braite Hüet von
Köpffen abgezogen undt ungerische Käppel auffgesetzt,
l sie es nit anderst straffen dörffen; ich hab selber vill von
en gesehen, die solche Kappel schon albereit auf den
pfen hatten, aber das haben sie schon vor diesem vorn Jahr
han, derenthalben auch der walachischer Waivada wie
sagt, sehr erziernt (weilen) sie sich auch befürchten, das
olches vindicieren möchte.

Den 12. Maÿ bin ich von dem jungen Füersten auf ein
hlzeit geladen worden, der mich auch in seinem Wagen
sonder(barer) Pomp zu sich führen lassen, und beÿ der
el mit mihr sehr confidenter discurirt, wie auch von dem
inistischen Glauben disputiert undt weilen sie also dem
olischen Glauben detrahirt haben, das were alle sambt
Holz anbeten, ich aber sagte, neun, sie sollen es kröfftig
iben, das der catholischer Glauben der rechte Glauben seÿ,
t zu comprobiren dessen, soll er seinen Diener einen nach-
Regetz in die Cappel schiken, weilen aldort genug vergul-
e Bilter werden, das ich eines Straks zerbrechen dorffen,
welchens ich demanstriere undt beweise, das mein Inten-
im Gebett im wenigisten nicht dahin gericht ist, das ich
Holze anbeten wollte. Undt hat sonesten von unterschidli-
Sachen discurirt, welcher Discurs weil so unnutzlich ge-
, undt mir die Zeit zu kurz, habe nicht alle aufschreiben
nen, aber so weit sindt wir im Discurs gerathen, das nicht
in ich, sondern auch andere, die mit mihr gewest, solches
hen haben, wie der junge pervertirten Füerstin die Augen
loffen, undt ein Zeher dem andern getriben, zwischen an-
aber hat er dis auch vorgebracht, das er gesehen habe,
die alte Füerstin gebeicht hat undt sie von freÿem Willen
h hingangen, undt communiciert habe, darauff ich geandt-
tet, das sie mit dem Stukl Brott, welches sie aldort gessen,
its wider Gott gesindiget, wen sie nur dem rechten catho-
hen Glauben, den sie von ihren Eltern empfangen, in ihrem
rzen behalten thuet undt soviel als möglich sein kann, noch
ner imittire denn ich wolte selbst ein solches Brott mit
em gueten Stukh Rindtfleisch, ohne einziges Sindt, viel
en, gleichwol den rechten Glauben behalten, welches so der
ge Füerst in Obacht genomben, hat mihr verbitten, ich
e nichts mehreres davon melden, we(ilen) er schon sein

Ehegemahliu auf den rechten Glauben bekehrt h(ab)e und über ein kleines fragte er widerumb, warumb ich den luteri schen Glauben verlassen hatte, darauff ich geandtwortet, da Fundament dessen sei das, weilen der Martin Luter ein gott loser undt verbrecher Mensch gewest, fürnemblich in dreie Sachen, die vierte aber weilen er verursacht, das die Gottg opfferte Nunen auch ihren Aidt gebrochen undt alsz den ac dem Kloster entrunnen, alsz halte ich eines solchen Ehr ve gessnen Menschen sein Lehr auch für gottlos, welche Historie sprach er, vielleicht kein catholischer Mentsch approbier- thuet undt da neben beÿ der Tafel ihr Gnaden Herr Ha Istvan sas, der auch ein gueter catholischer Mentsch ist, co firmierte solches, es were ein warhafte Histori das dem Mar- Luter der Calvinus selbsten vil dergleichen Jppikeiten vor worffen er solte nur die Predicanten fragen, sie werden es a bekrefftigen.

Undt als der Trunkh der in Gesundheit ihrer kais. Ma gebracht worden, etwas langsamb kam liesse ich ein gross christalen Glasz voll einschenken undt solches ihr Gnad Herrn Haler in Gesundtheit ihr höchst besagter kais. Maÿ zugetrunkhen, wie auch dero gueten Freundt, welche aber di jenige nicht weren, Gott wolle sie zerschmettern undt da ic solches auf einmal ausgetrunkhen undt in die Höhe geworfe wie auch widerumben aufgefangen, wie aber solches geschehe das der Boden des Glases mihr in der Handt zu viel Stukhe gebrochen, ist mihr unwissent, welches der junge Fürst *(kitö rölve s helyette a der, Er-ré javítva)* alsz ob ihme nicht laid wehr dissimulirt hat undt andtworte, es were nur umb mein Handt zu thuen und darnach haben wier nur aus den Silber geschier getrunken.

Folgents hat mich der jüngste Sohn des Füersten Sigis mundus Rákotzi, der 19 Jahr alt ist, zu ihme zu der Mahlze geladen undt umb mich ein schönes Rosz mit Edlgestein ge zierter und bedeckter Ristung geschikt undt mich also au meinem Quartier mit seiner Hofleuten zu ihme mit grosz Reverentz holen lassen, beÿ der Tafel aber mich auf das vo nembe Orth gesezt undt niemandten neben meiner sitzen la sen, wie auch sehr lustig gewest, und confidenter geredt, sp chent, er könnte den Hebraischen deutsch lesen, undt alsoba liesz er ein hebraisches Buch bringen, und darin gelesen h darauff der Karschai István der jezt Landtshauptman i geantwortet, wen ihr Gnaden in Sibenbürgen wohnen woll besser were es, das sie die türkische Sprach lerneten, dar der junge Füerst dissimulando nichts geantwortet, sonde widerumben das vorige iterirt, undt weilen er, der gesagt

Karschai István die vorige Red iterirt hatte, sagte ich, er were wirdig, das man ihme mit Wein füllen thet, darauff der junge Füerst gleich angefangen mit mihr zugleich undt ist also wolgefüllt, undt haben Bericht, er were von dem Füersten beruefften worden, aber das er den Tag nicht zu ihme komben können, sondern den andern Tag sich beÿ dem Füersten beschwerdt hat, darauff der Füerst gelacht, undt ihme einen einfeltigen Mentschen genennet, weilen er so vill Wein getrunkhen in übrigen, das sie beÿ der Tafel sehr lustig gewest, nach der Mahlzeit aber hat mich der junge Füerst widerumben auff ein andern Ross mit vill köstlicher Ristung gezierdt in mein Quartier reiten lassen.

Aldort zu Weissenburg ist ein sehr alter Pater, der.... fünfzig discipulen hat, ich aber warhafftig vernomben..... das der Füerst geredt hat, wen er sterben soll, es soll..... hinfihro kein katholischer Pfaff in derselben Kirchen Mesz lesen, es were guet noch in sein Lebzeiten ein andern Geistlichen hinschikhen, den nimbt er einmal die Kirchen, wirdt ers schwerlich widerumben restituieren undt also vill Seelen Verdaimbnis erfolgen wirdt, den es seÿ der gemeinen Leut sovil, wie ich selbst gesehen, das die Kirchen gantz voll ist, alsz were guet, von ihr kais. Maÿt. wegen des Paters zu Kallaschwar ein solennen Legation instituiren theten, weilen die zwo Kirchen sehr periclitiren thun, den so es weggkomben sollen, wirdt in ganz Sibenbürgen die catholische Religion auszgerotten.

Es wierdt warhafftig bericht, das der Sekel Moÿses (der noch beÿ Zeiten des Betlen Gabors ins Türkenlandt ausgerissen, undt weilen er auch ein Herr in Sibenbürgen gewest, von seiner Jugent ein von den Türkhen die jährliche Provision gehabt, undt den vergangenen Winter auch einen Scepter, sambt einer Fahnen auff das er ein Füerst in Sibenbürgen werde, von den Türkhen empfangen, sie halten aber darfüer das die Türkhen den Füersten nur schreckhen, das er ihnen entweder Geldt oder aber ein Geschänk schiken thette.

(Egykorú példány, kissé sértett állapotban, az orsz. levéltárban.

LIII.

1643. jul. 16.

Trauzner lengyelországi követjelentése.

Declaratio legationis meae ad serenissimum regem Poloniae, ab illusrmo ac celsissimo principe Tranniae dno ac dno naturali-

ter mihi clementissimo institutae secundum priorem mihi datam instructionem peractae anno domini 1643. die 6. mensis Maii.

Kegyelmes uram, igen alázatosan akarván Ngodnak mint kegy. uramnak in scriptis beadnom az in praefatio denotalt, jelen levő esztendőben, hónapban, és napon az Ngod én nekem adott kglmes parancsolatjának tenora szerint a lengyel királyhoz ő felségéhez bevitt legatiomat. Melynek ren szerént való következései igy vannak:

Isten segitsége velem lévén megindúlván Fejérvárról Maii anni praesentis, az Nagod keglmes instructiója szer utamat continualtam Patak felé, és oda érkezvén praefac uramnal szemben lévén, és ő keglmének az Nagod paranc latját megjelentvén, az lengyel királynak ő felségének bév tendő borok felől, 5 napok eltelvén, az borokat ő keglme el szítvén, megindita Makaviczia felé. — Melyeket én is go viselésem alá vévén, legalkalmatosb úton Lengyelországba, a Nagod makovicziai furmányos jobbágyával, az király ő felsége az határban Makovicziától 4 mély földnyire lévén Goribora nevű városába vitette, és ott az király ő felsége számtartó deákja fogadván 2. furmányos szekereket az borok alá, azokkal vitette Varsóváig. Jól lehet kegyel. uram én magam mivel az instructio continealta, ugyan Gribováról, mivel az útnak alkalmatossága mutatta, Viszniczére tértem, az borokat pedig az ország útjára eresztém jó gondviselőket rendelvén mellékek. Annak okáért 20. Maii szemben lévén az krakkai palatinussal, köszöntém elsőbben az Nagod méltóságos nevével, megadám az Nagod ő nagának szolló levelét, melyet elolvasván, és continentiáját experialván, ha szükséges lészen vala, kész lőn annuentiáját praestalni, de nem kivántaték, hanem Ngodnak jó egésséget, s mind penig országában fejedelmi békességes uralkodását értvén tőlem, igen örüle, és azon boldog állapotját Ngodnak istentől megerősitetni szivéből kivánni jelentvén. Ngodhoz való jó akaratjának, s mind penig szolgálatjának nagy késségét ajánlá: jól lehet kegy. uram más nap az Ngod levelét Octvinoiczki uramtúl az szálásomra küldé, difficultálván az titulusban az egy szót. u. m. az vajda nevet, mivel palatinus nevet, és nem vajda nevet adnak nekie; de ez dologban causálá Octvinoczki Kassai uramat, hogy cancellarius levén meg nem nézi mint kelljen intitulalni az Ngod leveleit, de megmentettem ő keglmét. Azután megindulván onnét, igen sietséggel menék az borok után Varsova felé, és elérvén Válkán őket, együtt mentem be Varsovára az borokkal 30. mensis Maii; de az király ő felsége vadászni lévén szintén akkor 7 mélyföldnyire, sokáig kelleték várkoznom, mig megjöve és audientiam

lehete. Minekelőtte azért audientiam lött volna ő Felségétől, hozzám külde fő cancellarius Ozolintzky György uram, akarván megtudni: ha publica, az vagy csak privata legatiót akarok bevinni az királynak ő felségének? Megizenvén azért, hogy csak privata legatioval jöttem, az király ő felsége alkalmatos üdőben, mikoron az urak szállásokra oszlottanak, u. m. délután 2 órakor lőn szemben velem, minek okáért köszöntvén elsőbben az Nagod méltóságos nevével deákúl, mivel csak maga és én voltam ő felségének házában, megértvén hogy deákúl tudok, senkit az házába bé nem eresztetett; annak utánna megadván az Nagod levelét ő felségének, és az borokat is annak modja szerint Nagod levelével bepraesentálván, mind levelét Ngodnak, s mind penig az borokat igen nagy jó kedvvel, s mind penig nagy szeretettel vévén Ngodtól, az mely Nagod jó akaratjáért ő felsége is minden királyi szeretetét, és Ngodhoz való tökéletes jó akaratját ajánlá. Ezek után az Nagod jó egességét, és mind penig békességes uralkodását tudakozá tőlem, jelentém hogy istennek hála Nagod mind egességben, és mind penig békességben boldog állapottal legyen. Igen akará és szívből is kiváná, hogy isten Nagodnak mind egességét, s mind penig békességes uralkodását megerősítvén tartsa sok esztendőkig boldogúl. — Tudakozá az ifiú urunk ő nga az mostani új állapotját is, u. m. házasságát, és lakását is hol legyen? és mennyi üdősök legyenek ő ngok ifiú asszonyunkkal ő ngával együtt? Én azért kegy. uram igy describálám ő nagának állapotját, hogy istennek hála mind szép ifiúságában, mind penig új állapotjában igen boldogságosan floreál, és maga ő naga az ifiú fejedelem 23. esztendőben jár, ifiú asszonyunk 15. esztendőben. Lakása penig ifiú urunknak még ez ideig az lakodalomtól fogva Ngod mellett. Reménylem, hogy augustusba érkezik ki ő naga Váradra. Kérdi azt is, hogy minémű alkalmatosságú hely legyem Várad? — Mondám, hogy igen szép fejedelmi lakóhely, mind az várára, városára, és az benne lakozó emberekre képest, mivelhogy annyi fő ember szám, és nemesi, és vitézlő-rend lakja, hogy csak abból az egy helyből is egy fejedelem becsületes udvart erigalhat, kiváltképpen most az várat Nagod igen épittette, és muniálta. — Ezeket elvégezvén, azt kérdé, hogy ha immár az adó az portára, az ifiú urunk személyéről be fog-e administraltatni? moudám arra: nem, s az porta sem kivánja, mert jól lehet confirmálta ugyan az porta fejedelemségét ő Nagának, de még isten ő szent felsége az országnak szerencséjére, az mi öregebbik kegyel. urunkat élteti, ifiabbik urunk az imperiumra, az vagy guberniumra elméjét nem függeszti, hanem eleintől fogvást való jó szokás szerint, mostan is tiúi engedelmességet mutatván mint atyjához, az vigyázásban és az országra való

ter mihi clementissimo institutae secundum priorem mihi datam instructionem peractae, anno domini 1643. die 6. mensis Maii.

Kegyelmes uram, igen alázatosan akarván Ngodnak, mint kegy. uramnak in scriptis beadnom az in praefatione denotalt, jelen levő esztendőben, hónapban, és napon az Ngod én nekem adott kglmes parancsolatjának tenora szerint az lengyel királyhoz ő felségéhez bevitt legatiomat. Melynek rendszerént való következései igy vannak:

Isten segitsége velem lévén megindúlván Fejérvárról 6. Maii anni praesentis, az Nagod kglmes instructiója szerint utamat continualtam Patak felé, és oda érkezvén praefactus urammal szemben lévén, és ő kglmének az Nagod parancsolatját megjelentvén, az lengyel királynak ő felségének bévitetendő borok felől, 5 napok eltelvén, az borokat ő kglme elkészítvén, megindita Makaviczia felé. — Melyeket én is gondviselésem alá vévén, legalkalmatosb úton Lengyelországba, az Nagod makovicziai furmányos jobbágyával, az király ő felsége az határban Makovicziától 4 mély földnyire lévén Goribova nevű városába vitette, és ott az király ő felsége számtartó deákja fogadván 2. furmányos szekereket az borok alá, azokkal vitette Varsóváig. Jól lehet kegyel. uram én magam mivel az instructio continealta, ugyan Gribováról, mivel az útnak alkalmatossága mutatta, Viszniczére tértem, az borokat pedig az ország útjára eresztém jó gondviselőket rendelvén melléjek. Annak okáért 20. Maii szemben lévén az krakkai palatinussal, köszöntém elsőbben az Nagod méltóságos nevével, megadám az Nagod ő nagának szolló levelét, melyet elolvasván, és continentiáját experialván, ha szükséges lészen vala, kész lőn annuentiáját praestalni, de nem kivántaték, hanem Ngodnak jó egésséget, s mind penig országában fejedelmi békességes uralkodását értvén tőlem, igen örüle, és azon boldog állapotját Ngodnak istentől megerősitetni szivéből kivánni jelentvén, Ngodhoz való jó akaratjának, s mind penig szolgálatjának nagy kességét ajánlá: jól lehet kegy. uram más nap az Ngod levelét Ocvinoiczki uramtúl az szálásomra küldé, difficultálván az titulusban az egy szót, u. m. az vajda nevet, mivel palatinus nevet, és nem vajda nevet adnak nekie; de ez dologban causálá Octvinoczki Kassai uramat, hogy cancellarius levén meg nem nézi mint kelljen intitulalni az Ngod leveleit, de megmentettem ő kglmét. Azután megindulván onnét, igen sietséggel menék az borok után Varsova felé, és elérvén Válkán őket, együtt mentem be Varsovára az borokkal 30. mensis Maii; de az király ő felsége vadászni lévén szintén akkor 7 mélyföldnyire, sokáig kelleték várkoznom, mig megjöve és audientiam

ıete. Minekelőtte azért audientiam lött volna ő Felségétől, zzám külde fő cancellarius Ozolintzky György uram, akarn megtudni: ha publica, az vagy csak privata legatiót akarok vinni az királynak ő felségének? Megizenvén azért, hogy ak privata legatioval jöttem, az király ő felsége alkalmatos ıben, mikoron az urak szállásokra oszlottanak, u. m. délután órakor lőn szemben velem, minek okáért köszöntvén elsőbn az Nagod méltóságos nevével deákúl, mivel csak maga és voltam ő felségének házában, megértvén hogy deákúl tudok, ıkit az házába bé nem eresztetett; annak utánna megadván Nagod levelét ő felségének, és az borokat is annak modja erint Nagod levelével bepraesentálván, mind levelét Ngodk, s mind penig az borokat igen nagy jó kedvvel, s mind penig gy szeretettel vévén Ngodtól, az mely Nagod jó akaratjáért felsége is minden királyi szeretetét, és Ngodhoz való tökéletes akaratját ajánlá. Ezek után az Nagod jó egésségét, és mind nig békességes uralkodását tudakozá tőlem, jelentém hogy ennek hála Nagod mind egésségben, és mind penig békesgben boldog állapottal legyen. Igen akará és szívből is kiváná, gy isten Nagodnak mind egésségét, s mind penig békességes ılkodását megerősítvén tartsa sok esztendőkig boldogúl. — dakozá az ifiú urunk ő nga az mostani új állapotját is, u. m. zasságát, és lakását is hol legyen? és mennyi üdősök legyec ő ngok ifiú asszonyunkkal ő ngával együtt? En azért kegy. ım igy describálám ő nagának állapotját, hogy istennek a mind szép ifiúságában, mind penig új állapotjában igen dogságosan floreál, és maga ő naga az ifiú fejedelem 23. tendőben jár, ifiú asszonyunk 15. esztendőben. Lakása penig urunknak még ez ideig az lakodalomtól fogva Ngod mellett. ménylem, hogy augustusba érkezik ki ő naga Váradra. rdi azt is, hogy minémű alkalmatosságú hely legyem Várad? Mondám, hogy igen szép fejedelmi lakóhely, mind az várára, osára, és az benne lakozó emberekre képest, mivelhogy yi fő ember szám, és nemesi, és vitézlő-rend lakja, hogy c abból az egy helyből is egy fejedelem becsületes udvart alhat, kiváltképpen most az várat Nagod igen épittette, és ıiálta. — Ezeket elvégezvén, azt kérdé, hogy ha immár az az portára, az ifiú urunk személyéről be fog-e administrali? moudám arra: nem, s az porta sem kivánja, mert jól t confirmálta ugyan az porta fejedelemségét ő Nagának, ıég isten ő szent felsége az országnak szerencséjére, az mi ebbik kegyel. urunkat élteti, ifiabbik urunk az imperiumra, vagy guberniumra elméjét nem függeszti, hanem eleintől ást való jó szokás szerint, mostan is fiúi engedelmességet atván mint atyjához, az vigyázásban és az országra való

gondviselésben segiti, az mennyiben az mi kegyel. urunk, ngának eleibe adja az dolgot. — Ezekről elmenvén, azt kérd ha vagyon Nagodnak autoritása arra, hogy az portát ne requirálná elsőbben, valamely ország ellen motust avagy insurrectiot instituálhatna Ngod? (Melyre így resolváltam) Felsége igy értse Erdélynek és fejedelmének az portához való köteles ségeket: hogy mivel még in prima instantia rei, az otthomanica nemzetség nem fegyverrel subjugálván Erdély országát, taxát az vagy tributumot sem imponálhatott az országra, s most sem kiván semmit többet, csak az mennyit az ország még elein igért volt nekie, sua spontanea voluntate. Az kötelesség penig az foedusnak contractiójában levő két kiváltképpen való articulusok szerént igy vagyan: hogy valamíg az erdélyi fejedelmek az szokott megigért adójokat beszolgáltatván esztendőnként, ha az szükségtől kénszeríttetvén az Portához confugiálni segítségért, valamennyi számú török, az vagy tatár kivántatnék, adni tartozik, és azzal az hova indulni akar, szabadsága legyen az Erd. fejedelemnek. Arról az porta semmit nem praescribál. Ha penig az porta segítsége nélkül akar az erdélyi fejedelem valamely nemzetség ellen motust azvagy hadat erigalni: nem egyébért, hanem csak honoris gratia certificálja az portát felőlle. Mely dologról azvagy annak erősségére az török császároknak erős reversalis levelek szokott szüntelenül lenni az országnak, sőt minden császár Erdélynek minden fejedelmét méltóságában szokta megerősíteni, szablyát, botot, és zászlót küldvén neki az áthnámja levelével együtt; — minek okárt bátorságoson mondhatom felségednek, hogy ha valamely erd. fejedelem élhetett jó akaratjával az portának, az mostani kegy. urunk is bővölködhetik jó akaratjával, ha fogja kivánni; mivelhogy az portának ő Ngához való szereteti, sok külső jelekből is elucescál. — Ujabban kérdé azt is kegy. uram, ha kivánná Ngod az havasalföldi vajdától, hogy az Nagod szükségére felüljön — megcselekedné-é? arra azt mondám kegy. uram, az én kegy. uramhoz való kötelessége azt mutatja, mivel ő Nagának az én kegy. uramnak esztendőnként való vasallusa is, melynek bizonysága lehet az, hogy az én kegy. uram, az havasalföldi vajdát az moldovai vajda ellen kétszer is defendálta bizonyos számú vitézei által, s ha azért az én kegy. uram őtőle is taliot nem várna, miért kelletett volna ezt az jó akaratot mutatni hozzája. Erre azt mondá: nem bánta-e az porta, hogy az magyarok melléje mentenek volt Máté vajdának? az fejedelemre nem vala-e nehézsége az portának? erre azt mondám: nem, mert az én kegy. uram méltóságosb fejedelem lévén ő náloknál az két oláh fejedelmeknél, azt az köztök felállott akkori dolgot az én kegy. uram il-

bölcsen vitte véghez, hogy mivel az két Oláhország az török császáré, az vajdák penig csak rendeltettenek azokban bizonyos ideig, mig az porta jó akaratja gondviselőül tartja: látván egymással való veszekedéseket az én kegy. uram, melyből az két országra romlás következnék, akarván az dolgot remediálni, két becsületes úr hiveit bizonyos számu ezer vitézekkel békülđvén Havasalföldébe Máté vajda mellé ily instructióval, hogy jól megitélvén a dolgot, miért kellessék Lupul vajdának Máté ellen hadat támasztani, és az ki hatalmaskodni fog láttatni sub specie mediationis refrenálják, és az köztök való dolgot complanálni igyekezzenek; — ha pedig az hatalmaskodó az intést nem acceptáluá, etiam viribus et armis repelláltassék. Akkor azért minden bizonyos ok nélkül támadván Lupul vajda Máté vajda ellen, nem akarván venni az intést Lupul vajda, igy az én kegy. uram akarván az császár országát, u. m. Havasalföldét az romlástól megoltalmazni, béküldött hívei és vitézei által erőszak szerint kelletett Lupul vajdát refraenálni, és az dolgot köztök lecsendesíteni. Melyet megértvén az porta igen nagy neven és nagy hűséggel vött az én kegy. uramtól, mivelhogy az portán is állapotját az én kegy. uram tekintete tartja erősen. Utolszori szava az lőn az királynak: ha most valamely felé hadat nem készit-e Nagod? arra azt mondám: offensiojaira valakinek, az külső jelek nem mutatják; mindazonáltal mint bölcs és serényen vigyázó fejedelemnek, méltóságának és országának megoltalmazására, mind hadait minden rendbelieket, és mind peniglen erős várait igen erősen igyekezik épiteni, és munialni. Ezeknek utánna kérdé: ha megyek-e Danczkára? mondám, hogy oda is legyen expeditiom; de miért, arról semmit nem tudakozván, magam állapotom felől tudakozék: ha erdélyi ember, s ha magyar légyek? mely kérdésére magamat resolválván, igen szép méltóságos szókkal ajánlván magát, és salus conductust adván, becsülettel ereszte el. Az lengyel urak penig hogy sok ideig múllattam az király ő felsége házában, míg ezek az beszélkedések végben mentenek, igen vélekedtenek mily dolgban járjak? Mert oda azokra az országokra az az híre, hogy Ngod 16 ezer embert bocsátott az svecziai hadak mellé segítségekre, és innet colligáltanak valami suspicatiora való alkalmatosságot; azért az király semmit nem emlékezék felőle; mindazonáltal mikor azt kérdé, ha Nagod valamely felé készit hadat? úgy itélem, hogy az forgott elméjében, noha nem specificálá a dolgot. — Ezek végben menvén, Danczkára menék, és Dátánael Sminknek megadván az Ngod levelét, igen nagy becsülettel (vette), de hogy Ngodnak kivánsága szerint pattantyusokat nem adhata, azon igen búsult; mert az város s szükölködik mostani állapotjában olyan emberek nélkül,

mivel állapotjok nem szintén bátorságos, mert az dániai király az tengeren nagy ármádáját készitette el: mi végre? nem tud jáh bizonyoson tartanak tőlle, hogy valamint ő ellenek vak igyekezete ne legyen, egyet értvén az Lengyel királylyal; noha azt csak gondolják, de nem mindennek merik mondani. Én nekem danczkai főemberek, csak sub rosa beszélgetének; mindazonáltal oda kegy. uram egyet igen commendála, azt elhoztam. Magam is váltig mesterkedém, hogy privato studio elhozhassak az pattantyusokban, de kötelesek lévén az városhoz nem lehete mód benne. Most penig legalkalmatlanabb az üdő erre; hanem Danczkán lakó emberséges emberek jüvén szállásomra, azokat kértem, hogy mivel jövendők vannak Belgiumból, Nagod számára foglaljanak közülök. Az danczkai főgeneral major és Johannes Hubalt értvén ott létemet, noha igen nagy méltóságú ember, s nem is cselekedte soha azt, hogy az Nagod ott Danczkán lévő szolgáival ismerkedett volna, mostan az szállásomra jüvén, nagy szeretettel conversálkodék velem, és kére azon, hogy commendáljam Nagodnak, igaz tökéletes szolgálatját akarván praestálni Ngodnak, valamikor az Nagod parancsolatja, és miben fogja kivánni. — Én is kegy. uram becsületes, virtuosus, és igen nagy méltóságú embernek ismértem lenni; tudhat szolgálni Ngodnak (jól lehet az méltóság nyilván vagyon, mert Danczkának megoltalmazása, erősségi és minden azokban lévő vitézlő gyalogok ő reá vannak bizattatva). Az galliai király agense is, kegy. uram szállásomra jövén több beszélgetési közt jelenté, hogy elindúl, nem késik Danczkán, az svécziai hadakban akarván kapitánságát ott viselni; és ily kérdést támaszta: látom kegyelmedet oly rendbeli szolgájának lenni az fejedelemnek ő ngának, hogy ha akarsz, az fejedelem ő naga hozzánk való jó akaratja felől tudósithatsz, s mind penig, segítségének adása felől alkalmasént assecuralhatsz is; azért mondj valamit, hadd tudjak valamit mondani az táborban az kiknek illik, ha oda érhezhetem az ő naga szándéka és igyekezete felől, melyet igen régen várunk s nem látunk semmi jó jelt. — Arra igy felelék: instructiom én nekem ő nagától arra nincsen, hogy Nagoddal ez dolog felől tractáljak; nem is tudok egyebet mondani ez dolog felől, hanem azt bátorsággal mondhatom: experiálván külső jelekből, s mind penig az én kegy. uramnak jó emlékezető gyakorta hallván az svetiai hadakozás felől, azoknak az hadaknak principalissihoz teljes szeretete, és affectusa vagyon. Segítségének adása felől penig egyebet nem mondok, hanem vannak ily jelek az ő Naga mostani dispositiójában, hogy békessége uralkodása lévén ő nagának mostan, oly hadakat ordinált é conscribált, az melyek mostan, mivel sehol ellensége nincsen

zükségesek sem volnának; sem azelőtt szokás szerént azok
z országban nem tartattanak; s most is minémő dologban
rgolódunk nyilván lehet Nagod előtt. Azért ezekből az jelek-
l mind itélhet Nagod, maga industriájában vagyon. Ehez
bbet nem szólok. Mely feleletemből az Nagod jó akaratja, és
gítségének adása felől igen nagy jó reménységet vőn. Nicla-
us uram is az Nagod levelét igen kedvesen vévén, semmit
m kedvetlenkedék az pénznek meg nem adásáért, sőt nagy
örére lenni jelenté, ha mikor, és miben Nagodnak kedves-
lni tudhatna.

Ezek után megindulék Danczkáról, és az Ngod kegyel-
es instructiója szerint Varsovára érkezvén, az király ő felsé-
t 4. napig kelleték az vadászatból haza várnom. És megér-
zvén, mindjárt lőn audientiam, és az Nagod levelét megad-
n köszöntésem után ő felségének, sok nagy uraknak jelenlé-
kben mondá ő felsége, hogy olvasván ő kegyelmének az
délyi fejedelemnek én nekem kedvesen küldött levelét, az
elyben mi felől requiraljon bennünket, megértvén, azon
szünk, hogy kedveskedjünk, és Keglmedet jó válaszszal eresz-
ük. Mely szavaira mondám azt: hogy szóval való relatióm
gyon felséged királyi méltóságos személyéhez, s mondá: hogy
olnap szemben leszek kegmeddel újabban. Mivel kegy. uram
k urak valának, nem akará, hogy declaraljam, s nekem is
en tetszék. — Azért más nap szemben lévén velem ő felsége,
en szépen, és diszesen reá repetalt szókkal declaralam az
agod ő felségéhez való jó akaratjának nagy késségét, és ellen-
en, hogy Nagod oly nagy securitasban az ő felsége Nagodhoz
aló királyi szeretetében, hogy ha igen nagy szügséges és nagy
olog felől requirálná is nagod, meg nem fogyatkoznék Nagod
z ő felsége szeretetében, annyival inkább elhitte bizonnyal
agod, hogy ez kis dologban consequálja jó akaratját Nagod.
s megjelentém az dolognak meritumát, u. m. 2 százat enged-
n fogadni muskatérősokat, Nagod bizonyos szügségére. An-
ak okáért elsőbben ő felsége is igen ajánlván királyi szeretetét
agodhoz, melyet sokszori effectussal is kész volna approbalni,
s hogy ebben is Ngodnak örömest kedveskedik. Melyet meg is
izonyíta, és Nagodnak kivánsága szerént való válaszszal enge-
et igen nagy becsülettel elbocsáta.

Ezek után isten ő szent felsége Ngodat kegy. uram so-
áig éltesse boldogúl, szerencsésen kedves jó egésségben. Da-
um Varsoviae die 16. mensis Julii 1643.

Illrmae Cels. V^rae

humilis, fidelis, perfectusque servus

(P. H.) Johannes Trauzner m. p.

(*Az eredetiből,* mely találtatik Mike S. úr gyüjteményében.)

LIV.

1643. september 11.

Forgács Zs. jelentése a császárnak az erdélyi mozgalmakról.

Sacratissime Romanorum imperator, domine domine cl mentissime.

Scripseram Vrae Mtti Scrmae de perniciosa princip intentione, et litteras per proprium servitorem Leutsovia expedivi, ubi magistro postarum certo et quanto citius Vr Matti transmittendas concredidi et commendaui. Ex iis faci Vra Mttas dignoscere potuit statum harum partium. Veru quia nudius tertius fuit apud me is, ad quem Vra Mttas p me suas dedit credentionales, una cum annulo, non potera subticescere, quin ea, quae partim hac, partim alia occasio mihi innotuerunt, fidelissime significarem.

Priusquam Vrae Mttis Scrmae praesentarem epistol primum significaui, me suam, quam mihi concredidit, Vr Mtti Scrmae aperuisse fidelitatem, eamque fecisse innotesce benigneque intellexisse, quam si continuandi esset animus, n esse dubitandum de singulari Vrae Mttis Scrmae gratia, q uti et coeteros suos fideles, sic etiam ipsum, complecti non d dignabitur. Placuit homini et videbatur vel hoc ipsius sati factum desiderio, quod ubi prolixioribus sed secretioribus tr ctaretur sermonibus. Tandem eidem Vrae Mttis epistol quas minime sperabat, porrexi, denunciando singularem Vr Mttis clementiam, qua erga ipsum propensa manet.

Tum demum hortatus, ut ulterioribus obsequiis maiore etiam Vrae Mttis benignitatem demereri conetur, syncere quae eidem innotescunt, detegendo, et in id sedulo incumben ut nihil in ipso, quod ad promotionem dignitatis et utilita tam Vrae Mttis, quam boni publici attinet, deesse patiatur.

Tandem eidem annulum porrexi, ut nomine Vrae Mt suae conjugi praesentaret: subticuit attonitus et ne in eo fa lis quaedam mutatio in priori clientela advertatur, obscu loquebatur, dabat tamen sufficienter ad intelligendum. Et adverti, vult suam (ut ipse putat) saluare conscientiam, n simplici et absoluta perfidia datam principi fidem violare Vrae Mtti adhaerere, sed certis uti ambagibus non lucide o nia enucleando, ut magis principis intentio a nobis animadver quam ab eo prodita videatur. Interim tamen coniux illi quae se nulla fide devinctam esse principi palam dicit, om et singula, quae a marito expiscari potest vel quae ipse saluandam conscientiam, ut superius memini, detegere veret

uelata, ut mihi significentur, rescire potest, fideliter ingula recensuit.

it prioribus epistolis Vrae Mttis significavi, certum ratam esse principis voluntatem, ut hostiliter erumpsum Gallorum ad portam Otthomanicam oratore e urgente, et etiam legato Suecico, qui principi conere haeret, defacto sollicitante. Et erumpendi quidem t iste: publicatis mandatis, ut ad eum ad quem ipse rit recentiori mandato locum, quantocius comitatennicolae confluant armata manu ad castra, et tali m apparatu, ut tam armis quam vestibus et equo structi, ut in lustratione decenter compareant, secus bilitari praerogatiua spoliandi inque numerum subdscribendi. Omnesque sunt in procinctu, et principis adhuc praestolantur ordinationem et imperium, usque etiam eisdem fuisset publicatum, nisi cursor nopoli ad decimum sextum huius certo certius Albam pectaretur. Interim junior princeps suum militem lustravit et etiam haydones suae ditionis. Miles us campestris in promptu est. Siculos sub praetextu, m ipsius minorem natu illis in generalem praeficiet, in magno numero. Patakinum miles quidam in his et dimidio etiam miliari a me conducitur, magno onfluit et in bonis principis sua habent quarteria. simum quartum huius est instituta eruptio, ut prilones et miles Varadiensis cum ordinario campestri t generalem, ut Docium, comprehendant, quem ego icibus fraterne admonui, ut sibi et regno aduigilet. ia est vicegeneralis apud eundem fides, qui aureos llicetur, et ut video, multum ei creditur. Nec putet s, quod Turcam in suam societatem adhibebit, nen resistente, et confinibus in hac miseria constitutis iens est cum suo exercitu occupandi has partes, Turturus semper ad manum, quem non prius evocabit, ad resistendum sufficientem arbitrabitur. Cassoviae intendit, et inde se cum Succis coniungendi quaeret m, interim quam Vrae Mtti poterit facere distractio- intermittet. Eventum horum duae haec comproba- lomadae. Et haec sunt, quae mihi fideliter summo in gnificata, tum ab his tum ab aliis, quae si suum non r effectum: humillime suplico Vrae Mtti Scrmae, ne r haec ficta, vel ut his me in gratiam ejusdem insiadinventa; sed illi adscribat, quod similibus in rebus nis sit princeps, et minima interjecta difficultate suas solutiones. Nec ideo haec, quae resciuntur, falsa, de

condigno, sed immutata merito dici possunt. Et deus det prospero successu armorum Vrae Mttis Scrmae varientur sub paterna Vrae Mttis providentia optata pace frui possit

Rebus se sic habentibus, si principem erumpere con gat, quid mihi humillimo clienti Vra Mttas Scrma agen demandet, in cuius fidelitate, et sanguinem et vitam lul profundo. Ubi enim princeps in Hungariam pedem figet, T scus ejusque passus ante omnia occupabuntur, et binos dem passus et nauigia ego teneo, quae ubi immediate non signavero, illiusque partibus non adhaesero, primum om mea bona et fortunae peribunt, deinde me una cum meis sequetur, nullum mihi de defendendi est fortalitium. N viuere sine bonis et prouentibus impossibile. Si Vra M mandauerit, ut donec melius se res vertet, cui regnum, ill ego assistam, nec horum loco, quae modo teneo, hisce tem ribus meam ad sustentationem potest Vra Mttas bona ali assignare: bene quidem. Sin minus: sciat Vra Mttas Scr me paratum esse, mea omnia potius deserere, et perditis om bus ad ultimum usque spiritum Vrae Mtti fidelissime adh rere, nihil unquam dubitans de gratia Vrae Mttis, quam inj rius et infidelis viuere. Et supplico Vrae Mtti humillime, dedignetur mihi seruiendi exhibere occasionem, ut anim meum et affectum erga Vram Mttem inclytamque eiusd domum, praedecessorum meorum more possim effectu de rare. Interim mitto Vrae Mtti Scrmae secretum hoc alpha tum, ut si posta et viae occuparentur, tutius possim qua Mtti Vrae perscribere. Haec per proprium meum curso Vrae Matti Scrmae humillime intimanda duxi. Quod si i rim hanc principis mentem variari contigerit, statim et il Vrae Mtti Scrmae perscribam. Humillime supplico Vrae M Scrmae, ne meae literae in alias manus deveniant, et benig quanto citius responsum dare ne dedignetur. Deus eam Mttem Vram Scrmam faciat debellatorem hostium suo foelicissimum. Datae ex castello S. Martini ad litus Tibi die 11. Septembris anno 1643.

Eiusdem Mattis Vrae Scrmae
Caesareae et Regiae

cliens aeternum devotus
Sigismundus Forgacs m. p.

(Ered. m. k. orsz. levéltárban.)

LV.

1643. october.

Kéry követsége Rákóczyhoz.

a)

Rákóczy ultimatuma a császárnak.

Kegyelmed mi szónkkal ő felségének ígírje alázatos szolgálatunkat s kévánjon a mellett békességes, idvösséges országlást ő felségének olyant, ki az én szegény édes hazámnak [1]) s nemzetemnek mind lelki, testi szabadságának használjon.

Hogy nálunk nemcsak az sveciai koronától, de még az galliai koronától is küvet volt volna, azt tagadni s fedezni nem akarjuk s oly ígéretekkel, kiknél magunk is többet s nagyobbakat s jobbakat nem kévánhattunk volna; s midőn kévántuk volna, jelentsék meg mi tőlünk is mit kévánjanak? azt felelték: az universalis békességnek végbenmeneteliben [2]) segítsük őket, jelentvén azt, hogy szintén úgy igyekeznek s akarnák [3]) az mi religiónknak is szabados exercitiumát helyben áltatni, nemcsak az imperiumban, hanem Magyarországban is, mint az magokét. Ha azért ők mi tőlönk külön vallásban lévén, mégis azt is helyben akarják állatni, sokkal inkább mi lelkünk kötelössége alatt tartozunk annak szolgálni. Előnkben számláltatván Magyarországban is az religiónak oppressióját, az országgyülésének az [4]) religió miatt haszontalan elmúlását, mi mindazonáltal még [5]) eddig velek nem confoederaltunk. Meg is nyugodjék ő felsége minden bizonnyal abban, elvégezett akaratunk az, magunk tulajdon privatumunkért, injuriánkért, valamég lehet s elszenvedhetjük, nemzetünk s hazánk veszedelmével extremumhoz ne nyúljunk [6]), noha injuriáink [7]) nekünk annyik az ő felsége birodalmából, nem hisszük, más fejedelem azt eddég ennyire tűrte [8]) és szenvedte volna. Csak amaz rosz, gyalázatos könyvnek kibocsátásával is, kiben velünk együtt az szegény gazdaasszonyt is mint gyalázák meg, tudja ő felsége s egyebek is, melyről könyvezés nélkül soha nem emlékezhetünk; mi mégis böcsületünk sérelmével is tűrtünk s

[1]) Az Act. Pol. czimű gyűjt. péld. az *mi szegény hazánknak s nemzetünknek* stb.

[2]) U. o. *végbenviteliben* stb.

[3]) *akarnák* hiányzik.

[4]) *az* hiányz.

[5]) *még* hiányz.

[6]) U. o. *nem nyúlunk* stb.

[7]) *injuriánk.*

[8]) *annira törte* stb.

noha ő felségét két ízben is találtuk meg érte? Azonkívűl is Homonnay János uramtól s több tisztviselőitől [1]) is menni bőcstelenségeket [2]) szenvedtünk, úgy tetszik mi nálunknál alább való ember sem szenvedte [3]) volna ily könnyen. [4]) Hát ha az 1636. esztendőbeli hatalmas nagy bántódásinkat, melyeket Homonnay János uram több réle valókkal együtt az ő felsége jó emlékezető édes atyja parancsolatja ellen — rajtunk országúl cselekedett, elő köllöne számlálnunk, ugyan sok papirosra köllöne leírnunk. Budai vezérnek, hajduságnak írt leveleinek igaz pariái [5]) nálunk lévén, még ők izgattak s szolgáltattak az reánk jövetelre alkalmatosságot az törököknek, assecurálván, bízvást elmehet, mert az hajdúság nekiek nem árt. Az hajdúságot is admoneálta: az törököknek Erdélylyel vagyon dolga, ne bántsák az törököket. Ily cselekedeti mint ellenkezett legyen az szegény megholt császár parancsolatjával s nekünk az szegény cardinál által tött ő felsége ígéretivel, ihol vadnak az levelek in specie. És az szegény jó emlékezető császár Homonnay Jánosnak írt levelének copiája kezünkben, kit nekünk az szegény cardinál küldött volt meg, azt is Kegyelmed megolvashatja, ha akarja; de hol azért is kit feddettenek meg, vagy annál inkább kit büntettenek meg azok kezűl, kik Bethlen István uramot az ő felsége birodalmából foveálták, hírünkkel kellett volna lenni, noha az szegény császár nekünk arra ígírte vala magát, csak legyünk csöndességben, várakozzunk és mihentest ő felségének valamennire tágúlnak distractiói, meglátjuk, el nem szenvedi büntetetlen. Most is nem lévén nekünk (Bethlen István uramat és mindazokat, kiknek amnestiát adtunk, excipiálván) az ilyenek ellen semmi satisfactiónk; ítélje az isten meg, nem nagy megbántódásunkra [6]) lehetett-e szenvedése? példa lévén akárkinek is az ő felsége birodalmából olyant, avagy nagyobbat is próbálni s cselekedni, az ő felsége diplomája s confoederatus fejedelem s keresztény ország ellen, nem tartván semmit a büntetéstől, nem nagy injuria-e? hiszen mi s ez szegény haza nem azért confoederaltunk volt ő felségével, hogy subditusitól is háborgattassunk, hanem inkább oltalmaztassunk s [7]) noha bizony valamikor akarnánk, mi ez [8]) két koronával foedust csinálhatnánk, de az mint feljebb iránk halasztottuk, s ha

[1]) *tisztviselőktől.*
[2]) *becsületlenségeket.*
[3]) *szenvedhette.*
[4]) *el.*
[5]) *paridja.*
[6]) *bántódásunkra.*
[7]) *s* hiányzik.
[8]) *az*

ıe is magunkat vennünk, csak egyedűl az isten
s haza szabadságának tartozó kötelességem [1])
: reá nem tartozván senkinek is lelkem [2]) esmérети-
i és tűrni; ő felsége köteles lévén, mind az tizenkét [3])
[4]) ország statutuma szerént, minden rendekkel s
kiszolgáltatni azt, az mire magát kötelezte, mind
sokra és tartására; úgy tetszik az executióját [5]) is ő
kellene végben vinni. 1638. esztendőben kiadott
ıa [6]) is az evangelicus statusnak reá égérte volt ő
gát, hogy az 17. conditiónak [7]) 6. és az bécsi paci-
1. és az 1608. esztendőbeli 1. és 2. articulusát,
gyűlésben articulusban íratja; de az sem ment vég-
élen, mikor Jakusitt [9]) uram itt benn vala, propo-
ő kegyelmének, nem volna-e jobb, ő felsége állatná
religiónak szabados exercitiumát, restituáltatná [10])
:okat, az melyeket ab anno 1608. elvöttek s ülne föl
ellett az evangelicus status, mi velünk együtt, segí-
g ő felségét s csak azt tevé az választ ő kegyelme:
) ő felsége hatalmában, hogy az religiónak szabad-
okat az helyeket restituálhassa [12]) az clerus ellen.
g nekünk panaszinkat [13]) arra köllöne fordítanunk,
: ditiójából menniszer igyekeztek volna ijesztéssel,
l, az török előtt való sok informatiókkal, vádlások-
ıünket innénd kiíjeszteni s holtig való gyalázatunkra,
állapatunkat velünk letétetni? ha ezek ellenünk [15])
;voltak, titkon ezen kévűl is mennik lehettek ilyenek
alók, csak az isten számlálhatná meg. Zoltán Jósa
ı ezelőtt 3 esztendővel Lengyelországból szolgála-
én jó commendatariával, bizonyos lengyel ifiú legé-
rtatlanúl felvereté, vagdaltatá s praedáltatá őket s oda
ı javok szegényeknek, senkit sem büntetének meg
ennyi hatalmas praedálosokat cselekesznek az ő fel-
jából némely nemes emberek hiveink jószágán s az

---

elességünk.
:ünk.
[4]) *az.*
:cutiót.
:retumban.
ıditióknak.
kossith.
stituálnd.
hiányzik.
stituáltassa.
ınaszunkat.
ányzik: *vádlásokkal.*
ányzik: *ellenünk.*

idetartozó hódoltságon, csak említeni is szomorú s
is unták ezt az statusok, hogy ugyan articulust írtak
zuk őket s ha eddég ő felségét nem tekintettük volna
zoknál kötöztettök volna fel őket. Tanálták ugyan m
gét velünk együtt az ilyen bántódásokról tavaly ő f
statusok s parancsolt volt is ő felsége, de annak se
mölcse nem volt.[1]) Itélje meg azért ő felsége jó lelki
tel, ha mi nem feljebb tűrünk-e[2]) annál az mennit kö
tűrnünk? Hol hát még az, hogy ímmár is az ő felség
ban[3]) régen megtötték mind magunkra, gyermekinl
ginkra az törvént, és csak várják az executiónak végbe
alkalmatosságát.

Mivel azért[4]) Magyarországnak egyik tagjának
magunkat lenni s gyermekinket is, ne legyen kedve
sége előtt, ha hazánk szabadságtalanságának, az iste
ségének sérelme[5]) mindezeknek kijelentésére szá
nyittatta[6]), és lelkem esméreti kimondatja velem[7]),
ő felsége vegye illendő kegyelmességgel tűlönk és
meg is, lám semmit az egy[8]) közönséges igazságnál s
smind a kire a nélkűl is ő felsége köteles nem vo
megtartására s tartatására nem kévánunk. Eleink
gunkhoz való kegyelmességeket ő felségeknek[9]), t
bűn volna, melyet mi most is alázatosan veszünk[10])
tűl; és ezért[11]) is valamire conscientiánk sérelme n
csátkozhatunk, kötelesnek tartjuk[12]) magunkat az sz

Hogy ő felsége diplománkot eszünkben jutta
felségétől alázatosan vettük, kiről magunk sem voltu
kenyek, mert még Erdélybűl ő felsége egy példát se
hat, hogy az ő felsége ditiójára valaki[13]) alattunk va
fegyverrel ment volna s akár mi idegen nemzetet ő f
ságára fegyverrel vitt volna, ez[14]) mi diplománk el
mert volna kezdeni, avagy indítani. Ám nagy részén
Dávid is ez mai napig is azért szenvedi az fogságot, h

[1]) *Zoltán Józától* kezdve egész idáig hiányzik az Act.
[2]) *türtünk-e.*
[3]) *tanácsában.*
[4]) *mi is.*
[5]) sírelmi.
[6]) *szánkot megnyitja.*
[7]) *lelkünk ismereti kimondatja velünk.*
[8]) *egy* hiányz.
[9]) *kegyelmességét ő felségének.*
[10]) *vesszük.*
[11]) *azért.*
[12]) mondjunk.
[13]) *valaki* hiányzik.
[14]) *az.*
[15]) *ez.*

en akart cselekedni. De ellenben mi rajtunk mi történék
nét, az mint feljebb is iránk, in anno 1636, az [1]) világ
ltára vagyon. Kit s hol tartnak érte fogságban? kit büntet-
meg érte? senkit. Corporale juramentumunkat [2]) mint
lük [3]) volt le, az boldog emlékezetü megholt dicséretes csá-
rnak az ő felsége ides atyjának, noha irva is meg vagyon
unk, de él még Melith Péter s kérdjék [4]) meg, nem töttük
t-e oda? Megtartatván ő felségétől és alatta [5]) valóktól is
ntül az mi velünk való végezési [6]) ő felségének s [7]) az én
ámat s nemzetemet [8]) is lelki testi szabadságában megtart-
[9]) ő felsége, kik között ő felsége neküuk is egyaránt kötö-
e magát, mint egy hazafiának. [10])

Szolgáinkat, hogy Magyarországban többítenünk kellett,
a is mostani generalis uram adott alkalmatosságot, mert
ıentest ő kegyelme tisztiben bejött, ottan mindjárt szolgáin-
kerestette, révhajóinkat elvitette, az útakat állottatta, sőt
g luczi hidasinkat is elakarta vitetni, hanem el kellett merít-
ni praefectusunknak. Ez ilyen cselekedetit értvén nem is
ltam mi végre cselekeszi, nem akartunk magunkra, jószá-
nkra, szolgáinkra gondviseletlenül lenni s úgy vagyon mi ő
égének nem akarunk praescribálni, kit tartson, állasson
an méltóságos tisztben, de akartuk volna, ha az mi időnk-
képest lött volna illendő, ki az mi élemedett állapatunkat
llendőképen szeme előtt tudta volna viselni. Az mi szolgá-
penig mi úgy tudjuk még eddég senkinek kárt nem töttek,
gunk jószágában élvén, fizetések megjárván jó disciplinában
tatnak.

Az ország statusinak, hogy mustrát hirdettünk, azt az
ság statutumira nézve cselekedtük, azt kévánván ennek az
gény hazának állapatja, hogy mindenkor készen legyenek,
rt az főispán híveink is úgy adták vala értésünkre: igen
atlanok és fegyvertelenek volnának sokan az nemesség kö-
; akartuk őket serkenteni, tudván jól, hogy Erdély oly he-

---

[1]) *ez.*
[2]) *juramentumokat.*
[3]) *tették.*
[4]) *kérdjétek.*
[5]) *alattok.*
[6]) *végezése.*
[7]) *s* hiányzik.
[8]) *s nemzetemet* hiányzik.
[9]) *megtartatván.*
[10]) *Innen kezdve a többi mind hiányzik az Act. Pal.-ból, helyette* tc.

lyen vagyon, istentől alkottatván igen résen vigyázva s ké kell lenni minden órában maga oltalmára.

(Egykorú másolat az erdélyi muzeumegylet irattárából.)

Jegyzet: Az alant álló jegyzetek az eltéréseket mutatják az Pal. és az itteni másolat között.

A végén alúl az Act. Pal.-nak: Paria resolutionis per ma dnum Joannem Keri a. dno principe Transylvaniae transmissae sacrmae Matti.

b)

Esterházy válassza a Kérytől küldött levélre.

Illustrissime princeps, domine amice observandissi

Salutem servitiorumque paratissimam commendatio

Hogy kegyelmed Kĕri János uramat szeretettel, és becsül látta, és vele confidenter is beszéllett, és az én izenetem levelemet is az szerint vötte, megszolgálom Kegyelmed kötelezvén én is azon confidentiára magamat, kiben hogy a val gyümölcsösbben és hasznosbban szolgálhassak, min közönséges jónak, s mind az mi szegény hazánknak, s ne tünknek s az szerént kegyelmednek is, kérem igen nagy s tettel és becsülettel kegyelmedet, hogy közölje velem m vélte vagy tapasztalta az én kedvetlenségemet vagy szem vagy fejedelemsége ellen, s közölje velem azt is confid Kegyelmed ha mit vél, hogy csak legkissebbet is az conf ratiok ellen, vagy az Kegyelmeddel tött végezések ell impingáltam volna, s ígérem s kötöm arra magamat ke mednek, hogyha ezeket közli confidenter velem, s meges hetem fogyatkozásomat, meg fogom vallanom, s ezután is gom kerülni. Egyébaránt meggondolhatja kegyelmed, ho mi mit valami jónak vélvén cselekeszünk, s Kegyelme gonosznak itili, s mi azt nem tudjuk, igazítást sem az do ban, sem magunkban nem tehetünk; hol penig azt Kegye csak valami gyanuságból veszi, kérem ne fárassza az kegyelmed magát, holott igazságot irok, hogy az Kegyelm való végezésemtől fogva nem cselekedettel, de elmélk sem tudom, hogy csak legkisebb részét is azoknak az v seknek megbántottam volna; hanem hogy confidentiám mutassam, nem tagadhatom, hogy némely dolgain kegye nek sokat nem sopánkodtam volna, s néha panaszt is ma kegyelmednek is azok ellen ne tettem volna, féltvén veszedelemtől megkevesedett és hatalmas nagy egyenetl ben jutott nemzetünknek, kire nézve ha néha talám

szolltam is, hogy sem magam is kivántam volna, nem kell csudálni kegyelmednek; mert lehet talám, hogy azt tartja, és ítéli Kegyelmetek, hogy ott is érti Kegyelmetek ezeket az mostani imperiumbeli revolutiókat, és magok az fejedelmek között való dissensióknak is okait tudja, és azt is kinek menyi és minémű ereje, s resistentiája lehet: de megbocsásson kegyelmed, sokat tudok én, ott az kegyelmed háta megett jövevénbet nállamnál azokba.

Ha penig azoknak beszédeken avagy informatiójokon épit kegyelmed, az kik az mi veszedelmünkkel vérünkkel és kevés értelmünkkel akarlák avagy indiscreta ambitiojokat nevelni, avagy meghanyatlott és majd eldülő állapotjokat felemelni, úgy látszik azok feddését érdemelnék inkább kegyelmednek, hogysem informatiojoknak vagy kívánságoknak javallását, és így ha ezekért feddetem, úgy tetszik azért vádoltatom, hogy kivánója vagyok magunk nemzete megmaradásának, s annak az békességnek, s egyességnek, holott mindazokban valamit én eddig vagy írtam, vagy izentem Kegyelmednek vagy némely cselekedetét nem javallottam, egyedűl csak ezekre néztem, noha csak elmémben sem tűrvén magam privatuma az aránt is nem dicsekedem vele, de soha úgy hiszem magyar embert ezeknek az szomszéd országbeli fejedelmeknek és nemzeteknek támaszában és titkok köziben senkit úgy be nem bocsátottak, és vöttek, mint engemet, s talám magyar sem tetszett az ő dolgokban és tiközökben ezekkel az alkalmatlanságokkal úgy be, mint én s látom s tudom az combinatiókat, s azok azok, az kik magam megvetésével is futtatják és szorgalmaztatják velem az ő felsége császár urunkkal való kegyelmed confoederatiójának megerősitését, és ha mik azok ellen interveniáltak volna, eligazitását; melyeknek complanatiojára én nemcsak ugyan importune is sok izben kértem Kegyelmedet, de azokban való fáradozásomat is s szolgálatomat sincere offeráltuk Kegyelmednek, kiben most is édes hazánk és mindnyájunk javáért s Kegyelmedért s magáért is késséggel ajánlom munkámat és fáradozásomat; csak kérem még is szeretettel Kegyelmedet, ne késeltesse becsületes főúri követit jó tanúsággal, és instructióval mennél hamarébb felbocsátani, s azokat istenesen, becsületesen complanalni, mint egy renoválni az diplomákat, s azok mellett az minemű négy rendbeli kivánságirúl nekem Kegyelmed izent Kéri János uramtúl, azokat is placide proponálni ő felségének, kit ugy reméllek haszontalanúl nem is fog kegyelmed cselekedni; és noha ketteiben talám interessatusnak vél Kegyelmed engem lenni, ugymint az munkácsi, és mádi dologban, de kérem vesse ki kegyelmed elméjéből ezt is mert az mi a munkácsi dologot illeti, istent hivom bizonyságúl, semmi

praetensiom hozzá nincsen, s nemzetünk javáért, és békessége
ért örömest cedáltam az szegény megholt fejedelemnek, s arról
cum favore, s plemaricis contentált engem az én kegyelmes
uram, s nincsen sem semmi közöm, sem semmi praetensióm
hozzá, s erre nézve akadékot én tőllem ebbeli kívánságának
Kegyelmedet ugyan kérem, hogy ne vélje.

Az második dolgot penig az mí illeti ugy mint Mád
ugy vagyon ő felsége kegyelmesen az aszszony halála után, az
ki most bírja azt az regeczi jószágot nekem ígérte és adta, az
kihez az a kegyelmetektől praetendált Mád nevü falu is tar-
tozik, de mivel éltéig adatott már az asszonnak az a jószág,
még én hamaréb meghalhatok őnállánál, és igen mohon magam
az váron és az egész jószágon nem kapok, nemhogy egy fal-
ján törődném sokat; nekem azért csak adhatóját adta ő felsége,
s ha az mint látom, hogy kegyelmetek praesentálja, hogy Má-
ban való jussát kegyelmeteknek adta, így nekem ott semmit
nem adhatott, sem adott s mások igazságát bizony dolog, én
sem kévántam, sem penig kivánom: mert talám emlékezhetik
Kegyelmed reá, hogy volt már egyszer kezemben és hatalmom-
ban Regecz vára minden jószágostól, s az ki nagyobb, az Ala-
familiának is valami pör folyta levele kivül minden levelei én
kezemben akadtanak volt, s talám, sőt talám nélkül és mondom,
hogyha hamisságot akartam volna tenni nekik, az minthogy
az kamara örömest mellém adta volna magát, ez mai napig is
kezemnél tarthattam volna Regeczet, de nálam levő privilegiu-
mokból látván igazságokat az Alaghi familiának minden bér
és jutalom nélkül, visszavonás és pörpatvar nélkül többire
minden benne levő ingó marhájokkal együtt megadtam nekiek,
melyet most isten ha viszont kezemben ád ingyen való jó volta
után, ebbeli cselekedetemnek is tulajdonít. Ne fárassza azért
Kegyelmed ez aránt magát, mert mindenem elvesszen, ha csak
legkisebb igazságban is másnak tudva és akarva hamisat
kívánnék, s annyival inkább ha cselekeszem. Én reám nézve
akadékja kegyelmednek ebben sem lehet, de csak prokatorok
tanácsára ne mindenestől bizza azt az dolgot Kegyelmed kérem,
holott valamire principálisaikat látják, hogy inclinálnak, örö-
mest azt az sententiát tartják ők is, és nem kíméllik okoskodá-
sokat is az jutalomért, az mint nagy bőven látom replicáltak
az én Kegyelmednek erről tett izenetemre és Kéri János uram-
nak is mostanis utolszor írt Kegyelmed levelében, kire való
feleletemmel nem terhelem Kegyelmedet, hanem kérem azon,
ruminiáltassa még is tovább az mostani..... igazságot, s meg-
találja Kegyelmed, hogy vadnak consideratióra való dolgok az
occupatio dolgaiban.

Az kegyelmetek jussát az mi illeti, noha úgy tetsz-

ıem disputálom azt is, mindazonáltal ha az országnak
ıját interessátusnak véli is kegyelmetek az dologban
ı ártana mások által is dilucidáltatni ő felsége.....

ályi Muzeum. Gr. Kemény Apparatus Epist. Suppl.)

LVI.

1643. nov. 15.

ikóczy Zsigmond beiktatása a székely generalissságba.

ıtrissime princeps, domine dne nobis clementiss.
ımilium servitiorum nostrorum in gratiam Cels. V^rae
ı.

ıi és testi jókkal, és boldog jó szerencsés birodalom-
meg az úr isten, keglmes urunk, Nagodat teljes éle-
ıelmesivel egyetemben.

yelmes urunk. Nagodnak akarók alázatoson meg-
ogy az Nagod kegyelmes parancsolatja szerént, az
Rákóczi Zsigmond uramat ő Nagát introducaltuk
ı tisztébe, úgy mint az udvarhelyszéki és három-
ıpitányságnak tisztébe, s az egész székelységnek fő
ágába igen szép solennitással és nagy becsülettel.
es lovas, és gyalog seregekkel jöttenek ő kegyelmek
, az mezőn leszálván az egész székelységen való fő
úrral ő Nagával, mi is leszálván ő Nagát az urat
ülettel köszöntötték ő kegyelmek, kire ő Naga is
y becsülettel, és illendőképpen tött választ. Az
ı köszöntöttük fejenként ő kegyelmeket Nagod nevé-
öszöntés után külön, az székeknek megadtuk az
eleit; legelsőbben az patens mandatumát Nagodnak,
ıgesen szóllott az egész székelységnek; annakutánna
kegyelmes parancsolatját és reánk bizattatott követ-
ıennél jobb móddal lehetett, megmondottuk ő kegyel-
És ő kegyelmek igen nagy alázatos engedelmességgel
az Nagod követségit, és kegyelmes parancsolatját.
peniglen ugyan az mezőn az *bottal* és *szablyával* az
Nagának magunk adtuk kezébe; azt megmondot-
azok mire valók legyenek, ezeknek jó végét adná
. Az Nagod instructióját is praesentaltuk ő Nagá-
ıész gyülekezet előtt, de nem olvastattuk el, hanem
adtuk ő Nagának kezébe. Mindezeknek utánna az
ugyanott az mezőn az Nagodtól formáltatott *jura*-
az szerént deponálá. Ezek mind az mezőn kün lötte-
ı után osztán ő Nagával együtt lóra ültünk, és igen
ıekkel, nagy solennitással bejöttünk az városba, s ott

az templomba be mentünk devotisáltunk; az itt való bec prédicator igen szép rövid exhortatiót tőn; onnat meg bejutván azon solennitással az várba, holott bennün készülettel excipiálván, jól is tartottanak. Ma immár szolgálat és ebéd után tovább is akarunk menni, mert mi útak megnehezedének, az Nagodtól rendeltetett napra e jutnánk Háromszékre Léczfalvára, ha ma napestig m mulatnánk. Isten tovább vivén bennünket azon le hogy gyakorta tudósítsuk ez után is Nagodat az több d ról is, mint succedáljanak. Ezek után kegyelmes urunk, dat ajánljuk az úristennek kegyelmes oltalmába, szereln egyetemben. — Datum ex Udvarhely die 15. Novembris

Illus: Cels: Vr^tc

Humiles et fidelissimi servit
Sigismundus Kornis m. p
Stephanus Haller m. p.
Joannes Kemény m. p.

Jegyzés: A levél egészen Kornis Zsigmond kezeirása. aláirások eredetik. — A levél szélére Kornis Zs. k. Rákoczyna csosa volt, még ezeket írja:

»Kegyelmes uram, délesti praedicatiót hallván, ugy in hogy egy kis mélyföldecskét mehessünk, de mind igy is ugy érkezünk az rendelt napra ad 16. praesentis, hanem más nap l vára. Eddig még mindenek igen becsülettel folytanak, ez után v Nagodat innen tudósitjuk; az Nagod kegyelmes parancsolatja amaz más dologra is az urakkal beszélettem, még conclusio ne itt, az discursus meglehet ugyan, de elég hiszem, derekas c lehessen, mert az híreknek mivolta mutatja meg, micsoda s legyenek az levelek, ha kelletik lenni. — Az Nagod nekem kül levelét is alázatosan vevén, az urakkal communicaltam. Adj minden jókat hallanunk Kegyelmes uram Nagodtól. Ez után kegyelmességét várjuk.

(A gyulafvári könyvtárból. nr. 5. IV. 4—394. sz.

LVII.

1643. dec. 7.

Meghivók a gyulafehérvári országgyűlésre.

a)

Fejérvármegyének

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transy partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes

Spectabiles magnifici sat.

Salutem stb.

Az téli idő egyébaránt is külső dolgokra alkalmatlan levén, hogy magunk dolgainak is hátra hagyásával Kegyelmeteket az jó tavaszi időn ne kellessék fárasztanunk; akarván eziránt is Kegyelmeteknek kedvezni, teczett mellettünk levő tanácsúr hiveinkkel edgyütt az szokott terminusnál az szentgyörgynapi gyűlést elébb szolgáltatnunk ki Kegyelmeteknek. Minekokáért Kegyelmeteknek kegyelmesen et sub poena consueta parancsoljuk, ez következendő januariusnak harmadik napjára bocsássa oly bizonyos értelmes atyjokfiait Fejérvárra, hogy mind közönséges haza javára való dolgokat ő kegyelmekkel egy értelemből concludálhassunk. Akarván arról is tudosítani kegyelmeteket, hogy az ország constitutioja szerént az gyűlés alatt agitaltatni szokott causák is fognak revideáltatni. Secus non facturi. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostre Devensi die 7. mense. Dec. 1643.

G. Rákóczy m. p.

Külczím: Spectabilibus magnificis generosis egregiis et nobilibus supremis et vice comitibus judicibus juratis assessoribus, ac toti universitati dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transsilvaniae etc, fidelibus nobis sincere dilectis.

(Ered. a gr. Telekiek Mvásárh. ltárában rendezés alatti acták.)

b)

Rácz Ádámnak

Georgius Rakoci dei gracia princeps Tranniae partium Regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et graam nram sat. *mint az elöbbeni meghivóban.*

Secus non facturus Ejdem in religno gratiosi manentes. Datum in curia nra Devensi die. 7. Decembris 1643.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Adamo Racz de Galgo. fideli nobis dilecto.

(Eredeti B. Orbán Balázs ltárában.)

LVIII.

1644. jan. 3—13.

A fehérvári országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, artium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium, significantes,

quibus expedit, universis: quod spectabiles, magnifici, gene egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines tr nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hunga eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad d tertium mensis Januarii, anni domini millesimi sex tesimi quadragesimi quarti, in civitate nostra Alba-Julia edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et p sentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem com communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unan consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut nos versos eos articulos, omniaque et singula in eisdem conte ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum praebentes, authoritate nostra principali benigne approb ratificare ac confirmare dignaremur; quorum quidem arti lorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum triu nationum regni Transylvaniae, et partiu Hungariae eidem annexarum, in generalib eorum comitiis, Albae-Juliae, ad diem 3. me sis Januarii, anni domini 1644. indictis, ce bratis, conclusi.

Praefatio

ex votiva dominorum regnicolarum aggratulatione desump

Kegyelmes urunk fejedelmünk, egész országúl, há nemzetűl nagy szűbéli buzgóságos könyörgésünkkel ad hálákat az mindenható felséges istennek, hogy ő felsége Na ságodat, szerelmesivel egyetemben, ez elmúlt esztendőnek gásiban, szegény hazánknak csendes békességes és ilyen virá állapatjában megtartotta, és ez jelen való új esztendőne kezdetére kívánatos jó egésségben juttatta, és abban Nag godat szerelmesivel egyetemben megszentelte. Ő szent fels nek mind ezekért dicsőséges nagy neve dicsértessék, álda és magasztaltassék.

Hogy azért Nagyságod, mint nékünk kegyelmes ur fejedelmi méltóságos tisztinek, szegény hazánkra való szor matos vigyázásában, meg akarván felelni, ez mostani téli nek is alkalmatlan voltát nem nézvén, ide az jelen való g ralis gyűlésre convocáltatott bennünket, és mi is unanimi et consensu confluáltunk: azért is az urnak nagy neve ál sék és dícsírtessék. Könyörögvén ő szent felségének, ho felsége Nagyságodnak kedvesivel egyetemben ez új eszte nek több részét is engedje jó szerencsés, egésséges és bék ges állapattal eltölteni, és sok új esztendőket érvén eng

meg, hogy több generalis gyűléseket is ilyen alkalmatossággal és hazánknak békességes virágzó állapatjában celebráltathasson. Kiért mi is ő felségét, mint kegyelmes istenünket, egész országúl, három nemzetűl, dícsérhessük, áldhassuk, magasztalhassuk mind örökké, Amen.

Articvlvs I.

Kapu szám után való adó az tavalyi adózás szerint rendeltetik.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, noha látjuk szegénységinknek sok rendbéli fogyatkozásokat, kiváltképpen az búzának szűk volta miatt, az kiknek valami kevés búzájok lött volna is szalmájában, de abból is az úristen úgy elvette áldását, hogy majd ugyan mondani semmit nem ereszt: mindazáltal, hogy Nagyságodnak mind udvari népe tartására s mind az fényes portának contentálására, mind egyéb extraordinaria expensáira meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Nagyságodnak, ez elmúlt esztendőbéli adózás szerént, kapu szám után az két rendbéli adózásra husz forintot, flor. 20. Az Szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Octobris, felét ad 1. Decembris az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az szász uraink atyánkfiai, az partiumbéli uraink s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl jószágok vagyon, azon terehviselésre ígérik magokat. Nagyságodnak alázatoson könyörgünk, légyen contentus vele.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ád.	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fejérvár ád.	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi Sz. György ád	fl. 150.
Ilyefalva ád.	fl. 150.
Egeres ád	fl. 150.
Nagy-Almás ád	fl. 125.

Articvlvs II.

Gratuitus laborért pénzbéli fizetés ígértetik, a múlt esztendőbéli mód szerint.

Az végházaknak is építtését igen szükségesnek itéljük lenni kegyelmes urunk. Azért, hogy abból is Nagyságod meg

ne fogyatkozzék, ígérünk Nagyságodnak, ez elmúlt esztendőbéli mód szerént, minden kaputól két forintot, flor. 2. És mivel annak contributiója rövidebb terminust kéván, az adónak első erminusán az Nagyságod tárházában beszolgáltatni igyekezünk. Nagyságodnak alázatosan könyörgünk, mint kegyelmes urunknak, légyen contentus véle.

Gratuitus labor helyett való adajok a taxás városoknak.

Kolosvár ád	fl. 400.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 125.
Udvarhely ád	fl. 100.
Egeres ád	fl. 100.
Nagy-Almás ád	fl. 100.

Articvlvs III.

Enyed városában lakó nemesi s várasi rend közöt lévö igyenetlenségnek eligazíttatása ö Nagyságától kegyelmes ígértetik.

Minémű sok dissessiók és panaszra való alkalmatosságok légyenek, kegyelmes urunk, Enyed városi nemesség és városi rend között, azt egész országúl, három nemzetűl, az Nagyságod méltóságos szemei eleiben terjesztettük volt. Hogy azért Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből, egy arra destinalandó napon, tanácsúr hívei mellett, táblabíráiban is, és azon vármegyének főispáni jelenlétekben, mindenik fél igasságát comportálván, igazságos jó ítélet szerént decidáltatni, eligazíttatni akarja, mely decisio annakutánna successivis semper temporibus pro perpetuo statuto legyen közöttök, Nagyságodnak igen alázatossággal megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak. Végeztük mi is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy medio tempore mind az két részről ő kegyelmek is csendességben legyenek és ettől az Nagyságod kegyelmes resolutiójától várjanak.

Articvlvs IV.

Az arenda percipiálásában a tavalyi nyolczadik articulus confirmáltatik, hoc addito, hogyha akkor s addig a perceptorok kün nem lésznek, a mikor s meddig kévántatik, in flor. 100 convincáltatnak.

Nem kevés injuriáink vadnak, kegyelmes urunk, az arendának perceptori felől is, kik hol együtt hol másutt lakván, tempore perceptionis arendae in loco perceptionis nincsenek, sem az perceptiónak terminusáig ott nem ülnek. Végeztük azért, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ebből cserváltassék az 1643. esztendőbéli 8-dik articulus, hoc tam

addito, hogy ha az arenda perceptori az szokott terminusokon kün nem lennének, és ad terminum praefixum nem ülnének, eo facto convincáltassanak száz magyari forinton; melyet comperta rei veritate exequálhassanak az arenda perceptorin azon vármegye tisztei, avagy azon városbéli bírák, az hol az perceptorok laknak.

Articvlvs V.

Az török földéről a jobbágyok felhozásában, hogy a tavalyi articulus vigorával élhessenek, Bihar vármegye instantiájára concludáltatik.

Mivel hogy ez elmúlt esztendőbéli gyűlésünkben végeztük volt az Bihar vármegyebéli uraink s atyánkfiai instantiájára, az török földéről jobbágyokat miképen hozhatnának fel, de mivel ő kegyelmek ekkédiglen annak semmi effectusát nem érzették: azon articulusokat az Nagyságod kegyelmes tetszéséből ezen gyűlésünkben roboráljuk, erősítjük, és committálunk, hogy abból is azon articulus vigorával élhessenek ő kegyelmek, és attól ne arceáltassanak.

Articvlvs VI.

Lomperti vám csak azon határra menő szekeresektől exigáltassék.

Végeztük azt is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ha mikor az lomperti határra szekeres emberek mennének, más falú határára eleikben ne menjenek, meg ne vámolják, hanem ha régi privilegiumok vagyon rólla, éljenek jól véle. Ha penig valakik ezen dologban excessust és kárt tennének, evocáltassák az dominus terrestrist annak az dolognak merituma szerént; ha penig parasztember tészen kárt, az dominus terrestristől kérjenek törvént felőlle.

Articvlvs VII.

Nyúzó, fosztó, kóborló latrok, kiváltképpen Kraszna vármegye postulatumára, Váraddá vagy Székelyhídra vitessenek.

Noha, kegyelmes urunk, az sok nyúzó, fosztó, kóborló latrok felől elég articulusink extálnak: mindazáltal végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, kiváltképpen az Kraszna vármegyebéli atyánkfiai postulatumokra, hogy az olyanokat fogják meg, és vigyék vagy Váraddá vagy Székelyhídra, az 1635. esztendőbéli 54. articulus szerént.

Articvlvs VIII.

Az hajdúvárasokkal de reductionibus colonorum et c rum az articulusokat ő Nagysága megakarja tartatni.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből, az Bihar vármeb béli uraink s atyánkfiai instantiájokra, az hajdúvárasbéliel de reductionibus colonorum et aliorum az articulusokat n akarja tartatni, és előttök járó kapitánokat s hadnagyokat hívatja s serio imponálja nekik, Nagyságodnak alázato megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs IX.

Az nyom kiadásról az előbbi articulusok helybe maradv valamivel (a Székelségen kivül) melioráltatik.

Az ellopott marhának nyomának kiadásából noha e articulusink extálnak, kegyelmes urunk, az melyek hogy vigore maradjanak és observáltassanak, végeztük és conclu tuk is, meliorálván ezzel az Nagyságod kegyelmes tetszés is, hogy az mely falú határára az káros ember az nyomot v és ki nem adhatják annak az falunak határáról, hanem nyúzták meg az lopott marhát, és reá találván az megnyú marhára, in tali casu tegyen hírt az falús bírának felölle falus biró nyolczad nap alatt tartozzék az faluban kikeresn orvot, és nyolczad napra az káros ember egy szolgabíróval menvén, az bíró, ha kitalálja az orvot, lopót, eo facto tarto ad plenum satisfaciáltatni véle; ha penig ad octavum s faluban fel nem találtatnék az lopó, az falus bíró adja el hi az faluról, annyi magával az mennyivel az nyomot szoktá adni, hogy nem az ő falubéli ember nyúzta meg az marhá nem az cselekedte az lopást, és így az káros ember ker másutt az ő kárát; excipiálván mindazonáltal az székel ur és atyánkfiai ebből magokat, mivel ő kegyelmek ebből kegyelmek régi ususokat akarják observálni. Az szász ur s atyánkfiai ezen articulusinkat acceptálják, ratificálják approbálják, hoc addito, hogy effélében az magok ő kegyel között való tisztek procedáljanak az regius funduson, de az vármegyén való jószágokban.

Articvlvs X.

Az Oltig vagy más folyó vízig kiadván s vivén az mot, elégségesnek végeztetik.

Az székely uraink s atyánkfiai is jelentik, kegye urunk, hogy az folyó vizek, de kiváltképpen az Olt vize m való faluk, az ellopott marhának nyomának kiadásában kevés injuriájok volna; holott által az vízen nem vihet

nyomot; ha kit általvihetnének is, az tulsó parton addig az sok marhákkal eltapodtatják. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az mely falú az nyomot az Oltig vagy más folyó vízig elviszi, elégséges lészen, hogy az maga határából addég vitte s ki adta. Az vízen túl, ha eltapadtatik az nyom, az káros ember keresse, lássa azon túl ha feltalálhatja, servatis tamen servandis, és az usus szerént tartozzanak azok felvenni az nyomot, és határokról elébb adni, avagy megfizetni az kárt; ha penig az káros ember annak utánna az nyomot semmiképpen fel nem találhatja, az az falú, az ki határából kiadta és az vízig elvitte az nyomot, nem tartozik fizetni, az ő határából kiadván, sem penig az a falú nem tartozik az kárt fizetni, az kinek határán fel nem vehették és ki nem adhatták az nyomot.

Articvlvs XI.

Az vármegyéken érdemek szerént büntetődett latroknak csak saját marhájok vétetik el.

Ebből is nem kevés abusunk volt, kegyelmes urunk, hogy az mely gonosztévő embert, akar melyik vármegyékben is, az tisztviselők érdemek szerént megbüntettek, annak minden jovait elvötték, sem feleségének, sem gyermekinek részeket ki nem adván. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ennek utánna ebből ilyen mód observáltassék, hogy ha az lator comprehendáltatik, és érdeme szerént meg is büntetődik, felesége, gyermeki között jovait megosztván, separálván, vegyék csak az latornak az maga részére jutandó jókat el, az többit hagyják meg feleségének, gyermekinek.

Articvlvs XII.

Kézdi-Vásárhely azon immunitással éljen, melylyel Maros-Vásárhely.

Mivel ekkédiglen, kegyelmes urunk, Kézdi-Vásárhely és háromszéki nemes atyánkfiai között nem kevés veszekedések és villongások voltanak, kiváltképpen abból, hogy sokadalmoknak és vásárnapoknak idején az háromszéki nemes atyánkfiai is borokat és sereket kiadásnak okáért béakarták vinni városokra; holott azért az nemes ország előtt privilegiumokat producálták, az mely azt contineálja, hogy olyan indultumok, szabadságok és immunitások légyen, mint szintén az maros-vásárhelyieknek: mi is azért egész országúl végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy azon privilegiumok in vigora maradjon, és mindennémű szabadságokkal, immunitásokkal, úgy élhessenek, mint az marosvásárhelyiek, holott privilegiumok azt contineálja.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita et admissa, praedictos universos articulos, nobis, ut praemissum est, praesentatos, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, praesentibus literis nostris inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, authoritate nostra principali acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes fideles nobis subjectos, cujuscunque status et conditionis existant, inviolabiliter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima tertia mensis Januarii, anno domini millesimo, sexcentesimo quadragesimo quarto supra scripto.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláirás nélkül, *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.)*

LIX.

1644. marcz. 26.

A lengyel király felajánlja közvetitését a béke helyreállitására.

Ad pricipem Transylvaniae Rakozkium. (!)

Uladislaus IV. dei gratia etc.

Illustrissime princeps, dne, amice et vicine noster.

In lugubri recentis orbitatis nostrae luctu, quo inopinata mors, avulsa a regali trono et toro desideratissima conjuge nostra, acerbissime nos perstrinxit, accepimus litteras Illustritatis V^rae^. Licet quidem gravis hic et immoderatus dolor inter lamenta et questus quallidae regiae omnia excludat fomenta solatii, non gravate in hoc admisit levamentum acerbitatis suae, cum Ill. V^ra^ sincerum et amicum in nos regnum nostrum animum nobis contestatur, profidendo, pactorum et foederum, quae inter Poloniae et Ungariae regna sancte hucusque colebantur, certam et constantem observantiam. Sed rursum jure nos vocavit in partem doloris orbis christiani communis causa cum accepimus Ill^tem^ V^ram^ infesta signa in ditiones caes. M^tis^ fratris et cognati nri char. intulisse, deserta altissima pace et tranquillitate, qua feliciter et ad invidiam pene fruebantur.

sentis animus noster magnum in Christianitate hoc bello ari incendium, quod ne simul flamma multos populos aque imprimis nostra corripiat, subverendum certe arbi- nur. Sed(et)ipsi Ugariae dolenda haec armorum fortuna debet, quae ad publica Christianitatis damna, suam quo- vastitatem ac caedes sponte adjungit oblita, a vicinis Bar- is, qua aperta in qua occultis machinis, suas semper peti iquias. Quoniam tamen Ill^tas V^ra desiderat, ut nos componen- his armorum tumultibus operam nostram impendamus abiliendae utriusque constanti paci publicae et quieti, collau- to Ill^tis V^rae erga communem Christiani orbis tranquillita- m affectu, vicissim ab Ill^te V^ra peramanter postulamus, ut um circa hanc propositionem maturum cupimus consilium, par- am dolori recenti largiamur moram, Ill^tas interim V^ra videat, e atrocitate belli et pacificationi nrae inter quam interponere uthoritatem nram vellemus, inter omnino praecludat et diffi- ilem, ne dicamus impossibilem reddat pacificandorum animo- um rationem. Haec sunt, quae in tam gravi animi nri pertur- ationе, properante famulo Ill^tis V^rae hac vice offerre possu- aus. De reliquo valetudine prospera, ad bonum Christiani rbis commune acta et consilia conversurum frui precamur. Da- um Vilnae 28. die mensis Martii, anno 1644, regnorum nro- um Poloniae XII. Svecia vero XXX anno.

Egykorú másolat a müncheni kir. kvtárban: Collectio Camerariana LXV. k. 131. sz. 314. l.)

LX.

1644. junius 9.

Rákóczy utasítása *Lengyelországba küldött követei számára, hogy a királyt rábírják, hogy támadási szándékával hagyjon fel.*

Instructio pro spectabili ac magnifico Stephano Haller le Hallerkő, consiliario nostro ac de Küküllő; et generoso rancisco Bethlen de Keresd Albensis Transylvaniae comita- um comitibus, supremo aulae nostrae praefecto, tabulaeque diciariae assessore, ad serenissimum Poloniae regem et sena- res; et si occasio tulerit etiam universam rempublicam et tus eiusdem regni ablegatis et fidelibus nobis dilectis.

Istennek kegyelméből continuálván utjokat az mi köve- , igyekezzenek tempestive beérkezni, úgy hogy ante praefi- diem sepulturae reginae az királynál ő felségénél az több tektől efféle állapatban observálandó mód szerént privata publica audentiájok lehessen.

Meglévén az audentiára való idő, az királyt ő felség mi nevünkkel illendőképen salutálják, megjelentvén, hogy nol szívünk szerént akartuk volna, hogy ő felségének örvendet és nem ilyen szomorú állapatjában kivántatott volna az n szolgálatunk és kedveskedésünk, de ebben is az bölcs istenne tetszésének kelletvén beteljesedni, az ő felsége méltóságos re quisitiójára, ez szomorú és halotti solennitásnak celebrálására követünket az végre expediáltuk, hogy elsőben az ő felségéhe való jó affectiónknak megfelelnénk, és megmutatnók, hogy az ő felsége méltó szomorúságán mi is ő felségének jó akarói szíből compatiálunk.

Másodszor: hogy ő felsége szerelmes házastársának méltóságos és szomorú temetésének böcsületit jelenlétünkkel keresztyéni hivatalunk szerént is ékesítenők, kívánván az úristentől ő felségének szűbeli vigasztalást, és minden dolgaiban az keresztyénség javára szerencsés progressusokkal való örvendetes állapatot.

Meglévén az salutatió és erre ő felségének is választétele, meg kell azután jelenteni ő felségének, hogy még vannak oly dolgok is, melyek felől ezen alkalmatossággal mi tőlünk követségek volna ő felségéhez és az temetés solennitásinak végez(t)e után, az mikor ő felségének ahoz mostani szomorúsági és búsulási közzött ideje és alkalmatossága volna, in privata audientia meg akarnák jelenteni, várván abban ő felségétől.

Ezeknek utána az temetésnek solennitásiban az mit mi nevünkkel és képünkben illendőnek ítélnek követni és observálni, azokat kövessék és tartsák meg az mi követink, idején végére menvén azoktúl, az kik moderálják annak solennitását, mihez kellessék magokat azokban alkalmaztatni in sessione et in aliis solennitatibus.

Végeződvén az temetés és arravaló respiriumát ismervén ő felségének, ha onnan arra való alkalmatosság nem adatnék is, emlékeztetni kell ő felségét az előtti emlékezet szerént az tovább való audientia adásra, melynek ideje eljövén, ehez alkalmaztathatják magokat.

Meg kell jelenteni ő felségének, hogy noha principaliter az ő felsége méltóságos requisitiójára ő felségéhez való sincera affectiónknak megbizonyitására expediáltuk az temetés solennitásának condecorálására való követünket, mindazáltal ocorálván az közönséges jót, az keresztyéni szeretetet és az országok jó szomszédságinak régi confoederatióinak megmaradását concernálandó dolgok is, azoknak alkalmatosságát is elmulatni nem akartuk.

Alkalmas időtől fogva való közönséges hírűl hallatni hogy ő felsége némely ellenkezőinknek szorgalmaztatásáb

dat akarna mi ellenünk, és ez szomszédos confoederatus országra bocsátani, avagy ha azt nem obtinealhatták volna is, e ad minimum, hogy meg fogná engedni ő felsége, hogy mások nevével vagy költségekkel efféle igyekezetek és intenciók végben vitethessenek.

Úgy vagyon, mi efféle közönséges híreknek kevesebb tekintetet adtunk volna, de immár nem egyszer hanem egynehányszor írt leveleiben ő kegyelme is az Magyarország palatinusa, ki most császár ő felsége armadájával ez szegény hazánkban vagyon, ezen igyekezetnek végben vitelével fenyegetett mind magunkat, mind erdélyi birodalmunkat, mind penig Magyarországot, ez mi szegény hazánkat, kihez képest erről is mélyebb gondolkodásokat és idején való provisiókat kellett felvennünk.

Noha azért mi ez ideiglen azoknak hitelt nem adhattunk s most is nem adhatunk, mert elsőben megemlékezünk arról, minemű régi és szentül megtartatott confoederatiója vagyon az magyar nemzetnek in communi, mind Erdélynek és Magyarországnak azzal az nemes respublicával, ő felsége szomszédos országával, s minthogy sem Erdélyország, sem Magyarország arra sem ő felségének sem az lengyelországi nemes respublicának okot nem adott, hogy valami invasiót és hostilitást érdemeljen, sőt inkább fejedelemségünknek minden idejétől fogva igaz sinceritással és szolgálattal igyekeztünk lenni ő felségéhez és az nemes respublicához, nem remélhetjük azt, hogy ő felségét és országát nem illető dologban ő felsége maga vagy országa fegyverét elegyétse, holott mi mostan is azon igyekezénk, hogy semminémő controversiáknak alkalmatosságával sem ő felsége, sem az nemes respublica meg ne bántatnék.

Másodszor: jól jut eszünkbe, ő felségének, mint az keresztyénségnek javát és megmaradását kivánó méltóságos fejedelemnek, minémő interpositiója volt mind ezelőtt, s mind ez elmúlt napokba böcsületes követe által nálunk is, és minémő interpositiót intendált császár ő felségénél is lenni, akarván ő felsége ez mostan köztünk fenn levő ellenkezéseket és háború állapatokat csendes mediumokkal leszállitani. Mivel azért mi minden istenes, jó, tisztességes és bátorságos mediumoknak acceptálására igértük és ajánlottok készségünket, az más részről penig mi nem is tudjuk, az ő felsége interpostiója és mediatora minemő tekintetben volt, és lehessen, meg nem gondolattuk ez fejedelmi méltóságnak respectusa szerént mint lehetett volna vagy lehessen az illendő, hogy az kik között jó egyesség, szeretet és békesség szerzéssel az meglött háborukat és lenkezéseket is complanálni kivánta és kivánja ő felsége, azot maga fegyverével gerjesztené.

Biztatott végezetre az ellen bennünket igyünknek is i
sága, hogy religiónk, édes hazánk és nemzetünk szabadságá
megbántódásaiért felvett igyekezetünk ő felségétől sem pen
felsége országabeliektül nem impediáltatnék, kinek méltó és i
okait ő felségének enneke1őte való leveleink által is bősége
declaráltuk és valahol annak ideje és szüksége leszen, azok
igazságát elegedendőképen meg is állathatjuk, melyek hog
az másrészről külömben magyaráztatnának is, de hogy
méltóságos király és egy nemes respublica idő előtt való ité
tel valamelyik fél igazságát fegyverével bizonyitaná, min
előtte avagy annak megitélésére mindkét féltül való arbitern
választatnék, avagy azoknak csendesétésére elinditott medi
minak successusát nem is experiálná, azt meg nem gond
hattuk.

Mindazáltal mivel megtörténhetnék ennekutána is, ho
hasonló nyughatatlan elméjű emberek vagy ő felségét, vagy
nemes respublicát hasonló igyekezetekre és ellenkezések
ingerelhetnék, szorgalmatosan requirálják az mi követeink
felségét, hogy méltóztassék ezután is ő felsége inkább ezek
csendesétésére felvett mediatorságot continualni, hogys
maga vagy az nemes respublicának fegyverét ezekben elegyéte
avagy másoknak is akármi szin alatt országunkra és nem
tünkre fegyvert hozni engedni, mely szintén annyit tenne,
attól az nemzettől és országból akárkik instantiájára megbé
tódásunk lenne, mely netalán minket is magunk oltalmáb
nagyobb és nehezebb extremumoknak tentalására kényszeréte

Megtartván penig ő felsége is hozzánk királyi jó aff
tióját, és az mi hazánkhoz s nemzetönkhöz való szeretetit,
is minden igyekezetünkkel azon leszünk, hogy az mi részün
ről is minden confoederatiók és jó szomszédságos correspod
tia szerént, az egyesség megtartassék, és ő felségének mind
alkalmatosságokkal szolgálhassunk és kedveskedhessünk.

Az senatorok avagy statusok előtt ugyanezen dolgo
kell declarálni, hogy ilyen legatióval találták meg az király
felségét és requirálni ő kegyelmeket is, hogy szemek előtt vi
vén az országnak confoederatióit, régi jó szomszédságit, ha
instantiák voltak volna, vagy lennének is, legyenek azon, n
gok méltóságos authoritásával mind ő felségének, mind pe
az hol és mikor kivántatik magok consiliumjában és az ne
respublica között is, hogy ne engedhessék senkinek magunk
nemzetünk ellen való hostilitásra semmi fegyver és ellenke
nek alkalmatossága; ajánlván viszont ő kegyelmének is az
jó szomszédságunkat és kedveskedésünket.

Ha mi objectiók ez mi mostani jó igyekezetünk el
lennének, azokat ő kegyelmek az mi követink mind nekik

partem adott informatiójokból s mind penig az dolgoknak merituma és alkalmatossága szerént, pro sua prudentia et dexteritate dilualhatják, és az mi igaz igyünket jó ratiókkal megállathatják; kire isten segétse ő kegyelmeket és kivánt resolutióval hozza meg jó egészségben. Datum in castris ad arcem nostram Sárospatakiensem positis, die 9. Junii. 1644.

G. Rakocy.

(Eredeti minuta a m. k. orsz. levéltárban.)

LXI.

1645. febr.—majus.

Bethlen Ferencz és Baksi István követségei Lengyelországban.

a)

1645. febr. 25.

Bethlen Ferencz jelentései.

Kegyelmes uram fejedelmem, az úristen nagyságodat stb.

Tegnapi napon nagy bajjal az nagy hóban és töretlen úton általköltözvén az Beszkéden, tiz órakor érkezénk Gorliczra; tudakozván, hogy ki bírja azt a városkát, jelentéc, hogy egy Wladislaus Lubinyczki neü emberséges ifjú ember bírja árendában, kiért érte küldvén, nem késett, oda jőve beszélgetvén vele és megjelentvén vallását is, hát egyezünk vallással, s annál jobb kedve érkezvén, örömest is beszélgete; mind eddig késért s sőt az ebédlő helyig is eljő velünk. Kérdezvén tőle, ha az király ő felsége mostani gyülésre kiadott propositióját látta, mondá, hogy sandomiriai, lublini, krakkai vármegyék gyülésiben mindenikben jelen volt, melyek ezelőtt hat héttel celebráltattak, s látta mindenik vármegyéken az propositiókat; némelyik vármegyékre van 30 propositiója ő fölséginek, az vármegyék állapatjához képest, kire több, kire kevesebb, de az ki közönséges, mind egyformán. Semmi oly idegen elmélkedés nincsen benne, hanem csak magok közönséges békessége, s megmaradása felől való dolog. Egy kiváltképpen való vagyon mindazáltal, kinek tenora ilyen: az ellenségnek, úgymond látjuk nagy erejeket, és dolgokban naponként való előmeneteleket, kihez képest az szerencsét praeconsiderálnunk kell, s jó volna velek örökké való békesség felől gondolkodnunk; ezeket formalibus verbis mondja írva lenni az propositiókban; az ellenségen értik penig az suetusokat, nagy híre lévén nálok mind az két triumphusnak, melyet talám még nagyobb állapattal hirdetnek annál is, a mint minálunk vagyon az híre. Az vár-

megyéknek is, sok annak az ideje, hogy annyi postulatumo nem volt, mint most vagyon, mert némelyeknek 50 postul tuma is vagyon. Sőt az mint veszem eszemben, az három rel gión valók összekötötték magokat, hogy egymást megoltalma zák, de a mi nagyobb, az görögököt is az kozákokkal együt magok mellé akarják vonni, hogy így conjunctis viribus erő sebbek legyenek; sok annak az ideje, hogy az vármegyék a religió dolgában ilyen világos postulatumokot király ő felségi nek be nem adtak, kiben nagy és kis Lengyelország és Lith vánia egyet értettek. Az mely császár ő felsége királyhoz ő felségihez menő követét Krakkóban értette volt Nagyságod érkezni, az már Varsovára bement, s noha német, s császártól jő, de sub nomine Regis Hispaniarum, akarván mindenképen az Galliában való házasságát dissuadeálni, és az császár ő fel sége amitáját Leopoldissát, ki az megholt királynét békésért volt Lengyelországban, neki commendálni, de királynak ő fe séginek nem lévén kedve az vén asszonnyal való házasságr már bizonyos személyeket is denominált, kik az menyasszonyé menjenek, inkább akarván magát az universalis békességn tractálásában az iſjú asszony mellől interponálni s contemnal Az delegátusok közűl egyik az ország marschallja lésze másik az referendarius Lisinczki, ki az királyné temetések perorált, és most vicecancellárius akarják tenni. Az csász ő felségének való segétségadás felől is tudakozám tőle, de abb semmit sem értett, s nem is reméli, hogy publice sollicitálj és nem is obtineálják egyáltalában, mert nagyságodnak nemcsak a mi és több vallásokon levők, de még az pápist közűl is sok jóakarója vagyon, kik ez nagyságod susceptu bellumát justumnak mondják, kiben ha Nagyságodnak imped mentumot szerzenének, iniquum et injustissimum esset; mer valamikor az austriai háznak jól volt dolga, itt akkor volt min denkor minden religióknak háborgatása, kire nézve nem ké vánják előmenetelit. Quid nobis cum Austriacis, non habuimus cum iisdem foedera et pacta, verum cum Hungaris, quae etiam sancte observare volumus. Sőt ha a király házasodás succedál, (kiben nekiek nagy reménységek vagyon) s Duca de Nivers leányát veszi, mindenekben contrariumot reméllenek, mely házasságnak igen örűlnek; de nem remélik, hogy minden gazdagságát véle adja az christianissimus rex; igen szépnek is commendálják. Nálok is úgy vagyon híre, hogy az francziá követnek az gyűlésen jelen kell lenni. Ez az ember, ki ezeke beszéli, szintén akkor volt Krakkóban, mikor az hispania király követje kiindúlt onnét, s meghitt jóakaróitól értette másunnét is írták neki. Az tatároknak készületeket ők is é tették, kik az Ragyivil herczeg lakodalmát akarták interturb

de az herczeg is ment volt el tizezer emberrel. Maga is
czeg hogy elindúlt, ott lévén az partiális conventusban
tották az gyűlésre, s jelen kell lenni okvetetlen. Vagyon
is híre, hogy az Brandeburgus renunciált volna az neu-
ágnak s declarálta volna magát császár ő felsége ellen,
rétek pártját foveálja, kinek jobban végire menvén, tudó-
Nagyságodat, kegyelmes uram, róla. Több írásommal
n Nagyságod méltóságos személyét nem terhelvén, ajánl
z úristennek stb. Datum in oppido Csenszkovicze, die 25.
anno dni 1645.

Nagyságodnak alázatos méltatlan szolgája

Bethlen Ferencz m. p.

Külső más írás: Ezt ma hozták ebéd felett, Kemény János uram-
kell közölni.

(Az egész Bethlen F. írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

b)

1645. maj. 25.

Baksi István jelentése.

Illustrissime celsissime princeps, domine domine, mihi
liter colendissime.

In gratiam illustrissimae principalis Celsitudinis Vestrae
um servitiorum meorum, demissam semper subjectionem.
Kegyelmes uram; alázatosan jelentem Ngodnak 6. prae-
ebéd után Sáros-Patakról az Nagod parancsolatjából
lulván isten ő szent felsége segítsége, és gondviseléséből
aesentis érkeztem ide Varsovára, az király ő felsége
ni Prussiában lévén; Kazanowski uramat ő Nagát itt
m, elsőbben is minek előtte innen Varsováról az király
ge után mennék, méltónak ítéltem ő nagával szemben
, mind az király ő felsége felől értekeznem, mind penig
od levelét ő Nagának megadnom; 15. praesentis voltam
n Kazanowski uram ő nagával, — kegyelmes uram
nevével az mint legjobban tudtam köszöntöttem, levelét
odnak praesentaltam, és az mostani alkalmatossággal
lyt ő felségét minémű dolgokról kénszeríttetett meg-
Nagodnak ugyan bőven declaráltam és proponáltam ő
lőtt, az Nagod kegyelmes parancsolatja szerént; mely
levele, és általam való látogattatását, becsülettel való
ését, requisitioját, és hogy ő nagát is Nagod azon dol-
méltóztatott tudósítani, kikről az királyt megtalálja, és

azokat ő nagával közlötte, igen sincere, és affecti
ebbeli Nagod jó akaratját loco beneficii agnoscalja
ő nagához megmutatott szeretetét Nagodnak mind
szeretettel való kész szolgálatját, és az Nagod kivá
rént örömest is promovealja mind a publicumot, s n
az Ngod magános privatuminak effectuatiójában mu
király ő felsége előtt, javalván ezen Nagod ő felsé
jó szomszédságban megtartandó rendes requisitiójá
ő nagának, hogy Nagodtól való ide jövetelemet adn
és írná meg a királynak ő felségének, — magam pe
nék mind addig várakozásban, míg a király ő felsé
ha utánna kellessék-e mennem, avagy ide Varsovár
— Engedtem keglmes uram ebbeli ő naga tetszés
ván azt, hogy ő naga promotiója által vihetem végl
az Nagod dolgait, annak is végére menvén, ha c
uram ő naga udvarnál legyen-e az királynál?, de mi
larius uram ő naga is az fia lakadalmán levén, így vé
ha szintén utánna mennék is ő felségének Nagod
szerént való expeditiója, kiváltképpen in privatis
avagy nem? kételkedvén felőlle. — 16. praesentis
Kazanowski uram ő naga a királyhoz levelével ide
felől szolgáját, mely levelére mind eddig sem jött
válaszsza, az királynak ő felségének távol való léte
ma is írtam vala ő nagának várakozásom felől; azt
naga, hogy reménysége kívül lött ily sok várakozá
az király ő felsége az mint hallja az vadászatnak recr
gyönyörködvén, meszszire ment, s azért nem lehe
válasza ő nagának jövetele felől, penig bizonytal
királytól jött emberekkel is beszéllettem, ezek is l
nem tudják, némelyek az ünnepekre, némelyek pen
jára mondják béjövetelét, elhittem meg fogja írni Ka
uramnak ő ngának, mely ő felsége irásához kell
alkalmaztatni. — Kegyelmes uram. Nagod bölcse
heti, itt való várakozásom, jövetelem és menetele
üdőre terjedjen, az költség pedig minden nap erogal
bizony az Nagod kegyelmes instructiója szerént, félvé
ségtől is, takarosan költeném ha lehetne; de itt min
a világon, elhittem keglmes uram Bethlen Fere
informálhatta Nagodat, úgy annyira kegyelmes u
egy hónapig kell az király ő felsége jövetelével egyt
után várakoznom, tovább hogy az király ő felsége
Nagod válaszát itt várhassam, módomat benne fogya
kűl fel nem találhatom, és nem is látom, mert béke
ben is egy holnapig értem volna meg azzal az költsé
ben, az kit itt két hét alatt legfeljebb kell erog

Nagodat mint keglmes uramat alázatosan kérem, mihez tartsam magamat az üdő alatt, míg az királytól az válasz kijű, informaljon, mert bizony kénszerittetem kimennem sokáig való várakozásom után az király ő felsége válaszával. — 20. praesentis Lanszkolonszky uramat maga házánál kerestem, hogy az Nagod instructiója szerént az 400. forintot kezemhez vegyem, és akkora Nagod committálta jó alkalmatossággal erogáljam, — de ő keglmét házánál nem találtam, házánál való gondviselője azt mondotta: egy plébánus a tribunalra Lublinba citalta, és oda vagyon, az minthogy oda is volt; erről is Nagod kegyelmes parancsolatját várom, ha kimenetelemkor levaljam-e, és kivigyem avagy ne?

Kegyelmes uram. Bregy és Kanasil uramékat, az király ő felsége régen hazájokba bocsátotta, és ujabb követek jövetele felől való hírt nem is hallani semmi bizonyost, és így sem az Nagod, sem Croÿssi uram ő naga leveleit ő nagának meg nem adhattam távol való létek miatt; hanem az Croÿssi uram ő naga ő felségének szólló levelet bépecsételvén, az Nagod levelével együtt, köszöntvén ő naga nevével is az királyt, meg fogom adni; — az több leveleit penig Croÿssi uramnak, kiket Bregy és Kanaszil urameknak irt, az király ő felsége secretariusára Hüttin uramra bízom.

Kegyelmes uram, az tizenkét ezer tallér felől is semmit sem írhatok, kiket Bregy és Kanaszil uraméknak kellett volna Nagodnak adni. — Immár tizenegyed napja, miolta itt vagyok, álgyú öntőnek, factornak megszerzésében szorgalmatoskodom eleget. Álgyúöntő, egy vagyon itt, jó, a ki mester, igen nehéz ember, meszsze nem megyen, noha elég igéreteket tettem kegyelmes uram Nagod nevével neki, de egyátalyában resolválta magát, hogy nem megyen, mellette való legényei az kikre sok és drága matériát bízhatni volna, nincsen. Factort is azoknak az marháknak megszerzése, kik felől Nagod kegyelmesen parancsolt nem találhatni, causálván, hogy mind fegyver, és tüzes szerszámhoz való materiák, kiknek megszerzésére semmi képpen nem állanak reá; egyébbiránt is az mint végére mehettem, oly derekas zálagos ember, az ki szintén oda ki keresteténék itt nincsen.

Minthogy itt kegyelmes uram, itt sem factort, sem álgyúöntőt nem találhatni, ha Nagod kegyelmesen parancsoltatja, Krakkóra megyek ki, és ott mivel közelebb vagyon inkább találhatni, mint itt. Válaszom lévén ő felségétől Nagod parancsolatjához alkalmaztatom magamat. Az előbbeni Nagod krakkói factora, elég ember lehetne most is erre az factorságra, ha reá állana.

Hadakozásra való jegyeket az lengyeleknek az muszkák-

kal nem látom, sem hogy hadat gyűjtenének, nem hallani *Római császár ő felsége állapotját szánakozni az lengyelek* *Nagod és az svécusok szerencséjét irigyelni látom, és hallon* ha az dolognak kimenetele, vagy az császár győzedelme bizonyosok lehetnének, talán segítséggel is lennének az m részen, de minthogy kétségesek kimenetele felől, hallgatá mullatják inkább el, noha *közönségesen misét mondana imádkoznak itt Lengyelországban ex mandato magistratu császár szerencséjéért* minden helyekben.

Danszkáról jött emberekkel is ma beszéllettem, kik mondják, hogy az svécusoknak az danus ellen nagy segíts adtanak az hollandusok; mind az két félnek derék h mondják lenni, és egy holnap alatt meg is ütköznek.

Az közönséges hír, hogy az svécusok Bécsnek az z városát megvették, Kazanowszky uram is mondotta, érteke tőllem ha úgy vegyon, de én nem tudván, nem is affirmal — Az mint Kazanowszky uramtól ő nagától értettem n inkább kivánnák az Nagoddal való békességet az császár mint az svéddel.

22. Praesentis jütt be ide az szepesi prépost Hoszszu László uram, azt mondják: hogy az császár ő felsége par csolatjából jütt az királyhoz, — de most Hoszszutóti ur nem volt maga az császárnál, hanem csak Podolinczrűl j mit hozott, és miért jütt, még nem tudhattam; úgy vé kegyelmes uram, kérésben jár ide való jövetele, — itt agnoscálják, becsülik mint császár követét (kit én is elhisz

Mind közönséges, mind penig nagyobb renden levő em rek azt hirdetik, hogy az király ő felsége Galliából házaso és igy keglmes uram: vox populi etc. — Azt is hallot keglmes uram, hogy immár bizonyoson megvagyon, és ad qu tum augusti Danczkán kell lenni az királynak ő felségé míg ki megyek, bizonyoson végire megyek.

Itt kegyelmes uram in novellis nyomtatva hordozz hogy az Ngod hadai megegyeztek az svéddel, számát is n irván az Ngod hadainak nr. 2000.

Immár Magyarországot az lengyelek töröktől fél nem kivánván Magyarországra ellenségűl menni, mint elmúlt esztendőben, magok offensive, sőt inkább tartnak most onnan, mint offensíve valamit cselekednének.

Kegyelmes uram, az úristen Nagodnak életét egésség megtartsa mind dolgaiban, adjon szerencsés előmenetelt. tum Varsoviae die 25. mensis Maii (*az év hiányzik.*)

Illrmae Cels. principalis Vestrae

humillimus servitor

Stephanus Baxi de Hecze m. p

P. S. Az cancellarius uram ő naga fija a Gyalinszky herczeg leányát vötte, mind gazdagnak, s mind szépnek mondják lenni.

(Leiratott az eredetiből, mely megvan a Károlyfehérvári könyvtárban Nr. 5. IV. 5—138. szám alatt.)

c)

1645. junius 10.

Bakai István levele Debreczenihez tárgyalásairól.

Generose domine, fautor et patrone mihi plurimum confidentissime colendissimeque.

Servitiorum meorum humilium addictissimam semper commendationem. Sok jókkal, jó egészséggel stb.

Az itt való állapatakról noha immár kétszer is tudósítottam Kegyelmedet; de most mivel ujabb dolgok interveniáltak, rövideden tudósítom Kegyelmedet. Az királynál ő felségénél prima praesentis volt audientiám az urunk ő nagysága levelének megadása előtt, minemű propositióm volt publice a király és az senatorok előtt, Kegyelmednek is sub litera A. megküldöttem. Az válasznak eddig régen kikellett volna jűni az elébbeni ő nagysága levelére és propositiójára, de ujabb parancsolatja érkezvén a mi kegyelmes urunknak hozzám, melyet Tokajból 25. praeterit. Mens. Maji írt, ujobban kellett ő felségét requirálnom, másodszor is mint adtam be a királynak ő felségének in scriptis, annak is pariáját Kegyelmednek megküldöttem. Immár az király inquisitiót tétet felőle, s mind addig kell várakoznom, míg nem peragaltatik in confiniis; azon második signatura extal sub litera B. Az mennyi költséget urunk ő nagysága adott, azzal bizony meg nem érem, magamnak sem sok vagyon, hanem ha lovaimat adom el, az szolgáim gyalog maradnak.

Az császár követének Hosszútóti uramnak 31. mensis Maji volt audientiája, a többi között valami török levelet producált, és azzal akarván commovealni a lengyeleket így kivánt segítséget adni; mely török levélre szert tévén igen nehezen, Kegyelmednek is, mint urunknak, pariáját küldöttem sub litera C. — 6. Junii jött ki az válasza, immár el is ment, de innen nem sok segítséget fognak adni, hanem ha úgy, mint tavaly valami rosz gyülevészt fogadnak, de itt meg nem engedtetett az hadfogadás közönségesen. Az római császár ő fölsége Hosszútóti uram által kért itt egy Kniense Dominic nevű úrtól Makovicza várára százezer forintot, ha valami hadat fogadhatnának, vagy valahonnan szerit tehetnék; minden szándékok az,

hogy az makoviczai tartományt ütnék meg, de nem lévén hadok, nincs semmiben módjok, hanem ha azon Kniense Dominic fogadna valami praetextus alatt hadat, mert itt is annak a szolgái voltak vele és a krakkai vajdájé.

Az török levélre nézve az lengyelek az Magyarország végeire bizonyos számú vitézlő népet rendelnek vigyázásnak okáért. A krakkai vajda is a fördőben készül oda a végek felé, mely csak két mélyföld Palocsához. Az vigyázás nem árt az mi részünkről is etc.

Száz mása kényesőt akar urunk ő nagysága Danczkára küldeni és annak az árán vásároltatni ott, arra való salus conductust sollicitáltam itt; megadják ugyan a salus conductust, de hogy fegyvert és lövő szerszámhoz való materiát vásároltasson ő nagysága s kivitesse, azt semmiképpen ex decreto meg nem engedik; maga mit akarjon ő nagysága vásároltatni, arról még csak emlékezetet sem töttem, mikor solicitáltam cancellarius és Kazanovszky uramék ő nagyságok által a király ő fölségétől.

A bavarus a francziáknak tizenkétezer embereknél (az mint mondják) többet ejtett el. Cathalouiában is megverték a hispanusok a francziákat, ki minekünk nem igen szintén jó volna.

Az oda ki való állapatokról kiválképen házamnépe felől mindeddig sem hallhatok semmi bizonyost, most is írtam az feleségemnek. Kegyelmedet, mint uramot kérem, küldje meg és ha mit irat küldje Makoviczára, onnan jűnek s mennek hozzám az urunk emberi, ha miben penig megtalálja Kegyelmedet, legyen jó akarattal Kegyelmed hozzája, melyben semmi kétségem nincsen.

Wrangel a svecusok generalisa a dániai királynak 2000 emberét vágta le Holstein nevű városnál. A francziák is annyira reparálták hadokat, bavarus elégtelen maga oltalmára ellenek, a hollandusok nagy segítséget adtanak nekiek; az sem igaz, hogy 1200 embereket dissipálta volna bavarus, hanem 3000-t. Mikor mehessek haza, isten tudja. Adja isten stb. Datae Warssaviae die 10. Mensis Junii ao 1645.

Generosae dominationis Vestrae

servitor humilimus addictissimusque
Stephanus Baxy m. p.

P. S. Kegyelmedet kérem megbocsásson, igen sietséggel kellett Kegyelmednek írnom, számtalan sok dolgom vagyon.

Kivül, más kézzel: 22. Junii ao 1645. Pocsajban. 10. Junii Warsavan irta Baxy uram.

Külczim: Generoso domino Thomae Debreczeni de Király Darócza, illustrissimae principalis celsitudinis etc. Domini dni nostri

ıimi universorum bonorum in regno Hungariae existentium etc. Duo fautori et patrono mihi colendissimo confidentissi-

(Eredetije a kir. orsz. levéltárban.)

LXII.

1645. marczius 6.

Meghivó a fehérvári országgyülésre.

ɔrgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae, partium ngariae dnus, et Siculorum comes.
ıerose fidelis nobis dilecte salutem, et gratiam nos- közönséges jóért való mindennyi nagy gondos dol- zött és országúl keglmetektől való távullétünk alatt akarván fejedelmi hivatalunkról, és kegltekre való ıdviselésünkről feledékenek lenni ez jelen való eszten- az szokás szerint való keglmetek országos gyülését ı szerint meglenni akartuk; melyet az úristen azt ad- ınk, rendeltünk *ad diem 16. futuri mensis Aprilis városunkban* kiszolgáltatni, magunk is azon gyülése lteknek, az úristen segétségébül jelen akarván lenni; ittünk álló gondos dolgaink azt nem kezdenék engedni Rákóczi György praesideálván képünkben. Minek- .egdnek hadjuk, s keglsn parancsoljuk, így értvén eb- kegls rendelésünket, az megírt napon és helyen, maga szerint jelen lenni el ne mulassa, hogy ha szintén személye szerint az gyülésben jelen nem lehetnénk is, ıgddel való egyértelemből is, az közönségés jóra végez- minden jó és hasznos dolgokat. Secus sub poena in decreto expressa non facturus. Datum in curia nra ınsi, die 6. Martii anno dni 1645.

Rakocy m. p.

ül: Generoso Adamo Rátz de Galgo. fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs birtokában levő eredetiről.)

LXIII.

1645. apr. 16—jun. 6.

A fehérvári országgyülés törvényei.

ıs Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. ıe commendamus tenore praesentium significantes

quibus expedit universis: quod cum nos necessitudine ge et amore patriae nostrae charissimae moti, pro restituenda stabilienda publica nationis Hungaricae libertate, arma de siva sumere necessum habuissemus, deoque optimo maxi hujusmodi conatus nostros felici successu prosperante, fini regni istius nostri Transylvaniae longius abesse debuissem ut praedicti quoque fideles status et ordines ejusdem re nostri paternam erga eosdem affectionem nostram, sollicit que de permansione eorundem curam, indefessumque in b publici promotionem studium etiam in absentia nostra expe possent; illustrissimo principe Georgio Rakoci juniore, d regni nostri Transylvaniae principe, partium regni Hunga domino et Siculorum comite, filio nostro dilectissimo, et cessore legitimo in dicto regno cum plena authoritate in sentia nostra constituto, praedictis statibus et ordinibus tr nationum regni istius nostri Transylvaniae, et partium H gariae eidem annexarum, ad diem 16. Aprilis anni praese in civitatem nostram Albam Juliam conventum genera edixeramus, eidemque conventui praedictum filium nost nostrae in persona praeesse voluimus: Ad quem quidem ventum, seu generalia comitia, praenotati fideles status et dines trium nationum regni istius nostri Transylvaniae et tium eidem annexarum frequentes congregati, exhibue nobis medio ejusdem principis et filii nostri infrascriptos culos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis et suffra unanimique consensu conclusos, supplicantes nobis humili quo eosdem universos, omniaque et singula in eisdem conte ratos, gratos, et accepta habentes, benigne approbare et ra care, sigilloque et chirographo proprio perpetuo valitu confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum te talis est.

Articuli dominorum regnicolarum tri nationumregni Transylvaniae, et parti Hungariae eidem annexarum, in generalib eorum comitiis, Albae-Juliae ad 16. diem Ap lis anni praesentis millesimi sexcentesi quadragesimi quinti, indictis, conclusi.

Praefatio.

Nagy buzgóságos hálaadással és szűbéli könyörgésün tartozunk az mindenható felséges istennek, nékünk kegyel urunk, igaz természet szerint való fejedelmünk, hogy ő fel Nagyságodot mind ennyi külömb külömbféle változásokba és kiváltképpen való sok országos gondjaiban, egésséges bé séges állapatban megtartotta. Az melyért az nagy hata

istennek szent neve áldassék, dicsértessék és felmagasztaltassék.

Hogy penig Nagyságod, kegyelmes urunk, távol létében is, mind ilyen nagy gondos, terhes, munkás, fáradságos gondjaiban, mi reánk s szegény hazánknak békességes megmaradására ilyen szorgalmatos gondot viselt, hogy opportuno tempore annak alkalmatos idején szegény hazánkban generalis gyűlést promulgáltatott, s egész országúl, három nemzetűl convocáltatott bennünket, Nagyságodnak mint igaz tökélletes alázatos szolgái híven fejünk fenállásáig megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak. Noha penig, kegyelmes urunk, Nagyságod maga méltóságos praesentiájában jelen nem lehetett is, (kit igen nagy buzgóságos szívbéli ajétatosságunkkal kívántunk volna), mindazáltal magasztaltassék az istennek szent neve, ifjú urunk ő nagysága köztünk való praesideálása által az Nagyságod közinkben küldött propositióit igen nagy alázatos hűséges engedelmességgel vettük és értettük, és azokból is Nagyságodnak és szegény hazánknak semmiben megfogyatkozni nem akarunk. Kérjük azon az mindenható istent, hogy miképpen mostan ifjú kegyelmes urunk fejedelemségének első sengéjében szegény hazánknak csendes békességes állapatjában ilyen szép méltóságos állapottal praesideált és forgódott közöttünk, ő felsége ő nagyságát bódog szerencsés hosszú élettel megáldván, suppeditáljon gyakorta erőt s egésséget ő nagyságának az köztünk való praesideálásra, és ilyen szép gyűléseknek celebrálására; kiből azon felséges istennek nagy neve dícsírtessék, s nekünk is egész országúl, három nemzetűl, szegény hazánkkal egyetemben békességes megmaradásunkra lehessen, Amen.

Articvlvs I.

A fejedelem s ország közönséges szükségére esztendőnként kapuszám szerént való szokott adó, a taxás városok adajával.

Az mint Nagyságod, kegyelmes urunk, propositiójának első részében intimálja az ország adajának felrendelését, noha bizony magunk s mind szegénységünk oly felette sok fogyatkozással vadnak, hogy hirtelenséggel előszámlálni nem is tudnók; holott se búzájok, se borok nem termett; sok helyeken az jégeső is mind gabonájokat, szőlőjeket igen elverte, marhájok is igen elhólt s most is halton hal, egyébképpen is semmi oly keresetek nincsen, az miből pénzt teremthetnének: mindazonáltal ellenben látván Nagyságodnak mostani előtte álló dolgaiban való szükségét, hogy Nagyságodnak távollétében is meg ne fogyatkozzunk, mind az fényes porta contentálására, mind udvara népe tartására s egyéb extraordinaria expensáira ígé-

rünk Nagyságodnak kapuszám után az két rendbéli adózásra húsz forintot, id est flor. 20., az Szent-György napinak felét ad primum Junii, felét ad primum Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad primum Octobris, az más felét ad primum Decembris az Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumba lévő uraink s atyánkfiai is az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben ezen tereh viselésre ígérik magokat. Hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyébe jószágok vagyon, megígérik. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus vele.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fejérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kízdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád	fl. 150.
Nagy-Almás ád	fl. 125.

Articvlvs II.

A kik hatalmasúl másnak jószágát, örökségét, ez mostani hadi indulatnak kezdetitől fogva elfoglalták, vagy ezután is ezen hadnak leszállásáig elfoglalni mérészlenék, annak visszafoglalásának módja.

Nem kevés panaszolkodások vadnak országunkban, kegyelmes urunk, hogy némely hatalmaskodó embereknek senkitől semmi félelmek nem lévén, bizakodván abban is, hogy mostan az hadakozásnak idején törvények is nem celebráltathatnak, per fas et nefas minden potentiákat patrálnának, megcselekednének. Hogy azért efféle potentiariusok refraenálódjanak, végeztük egész országúl, három nemzetűl, az Nagyságod bölcs tanácsinak is tetszésekből, kik most iffjú urunk ő nagysága mellett jelen voltak az Nagyságod rendeléséből, és ugyan articulusinkban is írattuk, hogy mind azoltatól fogva, miolta ez az hadakozás kezdetett, az ki valakin valami potentiát, occupatiót cselekedett, és ezután is az hadnak leszállásáig cselekednék, abban ilyen mód observáltassék, (könyörgünk is Nagyságodnak alázatosan, méltóztassék iffjú urunknak ő nagyságának parancsolni felőle, authoritást is adván Nagyságod távoly létében ő nagyságának erre), hogy az laesa pars requi-

unkat ő nagyságát megbántódása felől, és ő
az megbántott félt bocsássa informatióra az tisz-
agyságát hitek szerint informálván, és constálván
ő nagysága ammoneálja az occupatort, hogy
elfoglalt jókat; ha peniglen az ő nagysága prae-
eg nem adná, kezéből ki nem eresztené, in tali
ga az tiszteknek parancsoljon az reoccupatio és
; ha arra nem remittálná, annak utánna brachi-
cupáltathassa az laesa parsnak ő nagysága. Az-
tiáért kereshesse az laesa pars az potentiariust,
az más fél is, ha mi jussa lészen az országhoz,
rdine.

Articvlvs III.

'rásnak elfoglaltatott jószága megadassék.

ɛ ezt is kegyelmes urunk, mivel nyavalyás Vér
kfia adja értésünkre, hogy egy fia lévén Vér
: szalonthai harczkor elmaradván, ez világban
l semmi reménségek nem lévén, annak az fiának
ak jószágát Boldvai Márton kezdte volna bírni,
i; maga is Vér György nem tartván ellent benne.
nberi reménség kivűl az úristen ő felsége Vér
artván, és mostan az török kézből meghozván,
amár az atyjával együtt vagyon: méltónak ítél-
igyan articulusban íratván, az tisztek ammone-
Márton uramat, hogy Vér Andrásnak assignálja
része jószágát, res mobilisével együtt, absque
tione. Ha peniglen meg nem cselekeszi, az vár-
o facto reoccupálják s assignálják Vér András

Conclusio.

que praemissa supplicatione fidelium nostrorum
gnicolarum trium nationum regni nostri Tran-
partium regni Hungariae eidem annexarum ac
n, exaudita ex admissa, praescriptos universos
iculos, nobis modo praemisso praesentatos, prae-
s nostris de verbo ad verbum, sine diminutione
vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes,
omnia et singula in eisdem contenta ratos, gra-
habentes, approbavimus, ratificavimus et con-
fferentes nos benigne, quod praemissa omnia in
is, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabi-
r alios, quorum interest, seu intererit, observari
acceptamus, approbamus, ratificamus et confir-

mamus harum nostrarum vigore et testimonio literaru diante. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi mensis Junii, anno domini millessimo sexcentesimo qu gesimo quinto.

Egykorú nyomatott példánya, a fejedelem pecsétje és al nélkül, *az Erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény codex authent. diaet. Trans. IV. köt.)* — Hasonló példánya *ugyanott (a Donáth teményben)*, következő hátirattal: »Generoso domino Stephano Kí de Keorispatak contulit Mattheus K. Arkossi m. p.«

LXIV.

1646. marcz. 11—27.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvan partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. l moriae commendamus tenore praesentium significantes, qui expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egre et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nation regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eid subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comi ad diem decimum primum mensis Martii anni domini mille sexcentesimi quadragesimi sexti, in civitate nostra Alba J ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nob praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in e comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu con Supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos art omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, grato cepta habentes, authoritate nostra principali benigne ac approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quor dem articulorum series et tenor sequitur in hunc et verba.

Articuli dominorum regnicolarum nationum regni Transylvaniae, et p Hungariae eidem annexarum, in gene eorum comitiis Alba Julia ad diem d primum mensis Martii, anno domini mi sexcentesimi quadragesimi sexti, ind lebratis, conclusi.

Praefatio.

Minémű kegyes atyai indúlattal, szorgalma léssel lött légyen, kegyelmes uruuk, Nagyságod

az nemzetünkhöz mind boldogságos fejedelemségének inauatiójától fogva, azt egész országúl, három nemzetűl, látjuk tapasztalhatóképen is érezzük; holott Nagyságod, kegyels urunk, az elmúlt esztendőben is szegény hazánknak és az isz magyar nemzetnek megbomlott és igen megbántódott apatit s törvényit jó karban hozni és állatni szegény hazánkmeszsze földre volt, mindazonáltal abbéli nagy gondos s adságos és országos gondjai között is mi reánk és nemzeikre oly kiválképen való gondot viselt, hogy édes hazánkban p csendes békességes állapatban nyugodtunk, és dícsírtessék nagy hatalmú Istennek szent neve, szerelmes hazánknak ó földét idegen ellenség lovának lába nem nyomotta; mostan Nagyságod; azon istennek segétségeből, országunknak régi szokása szerént országos gyűlésre convocáltatott bennünket. ud ezekért áldassék, magasztaltassék az úrnak nagy dicsőes neve. Könyörögvén azon ő felségének, ennek utánna is dog szerencsés hoszszú élettel látogassa Nagyságodat, egy ját tegye ezerré, hogy az Nagyságod méltóságos guberniuban csendes békességes állapatban nyughassunk, maradsunk meg édes hazánkban. és Nagyságod is gyakorta sok iléseket celebráltathasson, Amen.

Articvlvs I.

A fejedelem s ország közönséges szükségére esztendönként nu számról való szokott adó, a tarás várasok adajával.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az mi az Nagyságod gyelmes első propositióját illeti, noha bizonyára nem tudjuk számlálni szegénységinknek sok kiválképpen való fogyatásokat, holott az pestis is felette igen grassál köztünk, marok is elholt, mostan is halton hal, sem búzájok sem borok a termett, és sok helyeken teljességgel éhel halóvá löttenek génységink s lésznek ez után is, miből teremthessék meg az ít, tudja csak az jó isten: mindazonáltal, hogy Nagyságodt is meg ne fogyatkazzunk, mind az fényes portának contenására, udvara népe tartására, igírünk Nagyságodnak az két dbéli adózásra kapu szám után 20. forintot, az elmúlt esztenbéli négy terminusokon, ugy mint a Szent György napinak it ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, a Szent Mihály napinak it ad 1. Octobris, az más felét ad 1. Decembris az Nagysá- tárházában bészolgáltatni. Az partiumban lévő uraink s ánkfiai is a szász uraink s atyánkfiaival egyetemben, haóképen a székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelközzűl az vármegyéken jószágok vagyon, ezen tereh vise- igérik magokat. Nagyságodnak alázatoson könyörgünk, en contentus véle.

Az taxás városoknak esztendőnként szokott adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fehérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kízdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád.	fl. 150.
Nagy-Almás	fl. 125.

Articvlvs II.

Latrok, orvok, tolvajok megbüntetődéseknek módja.

Noha, kegyelmes urunk, az orvoknak, lopóknak s dásokat és felcttébb való öregbüléseket látjuk, az mely gedendő articulusink extálnak: de még is ugyan nem s hanem az sok gonoszságban napról napra nevekednek. tük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy a büntetésekben ez után ilyen modalitas observáltassék: l az lator deprehendáltatik, elsőben is annak jovaiból a ember contentáltassék, se földes urak, se tisztek abból nak addig semmit nem reserválván; ha penig annyi jov lenne, és az tisztek nem satisfaciálhatnának az káros addig el ne bocsáttassék semmiképen, míglen az káros contentáltatnak s az tiszteknek is az szokás szerént val mokat az fáradságért nem deponálják. Meglévén az tatio, úgy is el ne bocsássák, hanem juxta quantitatem jó lelki esmérettel törvény szerént tegyenek ítíletet az felőle, ki mennyi ideig való poenitentiázást érdemeljen addig penig detentio és erős poenitentiázás alatt tartass elbocsatásnak idején is jó conditiók alatt kezeseket álla az vétkesek, hogy azután jámborúl viselik magokat, strumokban fel irassák az tisztek, kiki az ő inspectiój hogy abból annakutánna is megtudhassák, volt-é többsze avagy nem. Ez ilyen móddal való poenitentiázás azért első vétkekért suffragáljon; mert ha azután többszer is ben deprehendáltatik, csak egyáltaljában halállal bün sék, ha szintén megegyezett volna is az károsokkal. Ha halállal büntetődik is, az olyan latornak ha mie talált elsőben is az káros embert elégítsék meg belőle; ha mi megmarad, az tisztek is satisfaciáljanak magoknak, megi ván mind az által az olyan latroknak feleségeknek s g keknek részek, ha ki telik. Ha kik penig egyik helyből n

az vétek előtt keresnek subterfugiumokot, affélékről az előtt irt articulusok observáltassanak. Az latroknak is párttartóinak, oltalmazóinak és patrocinálóinak, (akar nemes, akar paraszt ember légyen), büntetésekről anni 1643. art. 4. az mely articulusok denominálva vadnak, observáltassanak in omnibus punctis; hoc etiam addito, hogy az mely tiszteknek nincs hol tartaniok az latrokat, vigyék az fiscus váraiban, csak hogy onnét is hír nélkül el ne bocsássák.

Articvlvs III.

Török földére járó latrok, csavargók és kapdosók megzaboláztassanak.

Az török földére való kapdosók, latrok miatt is, kegyelmes urunk, látjuk hogy szegény hazánknak veszedelme következik. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy efféléknek refraenálásokról observáltassék inviolabiliter az 1638. esztendőbéli negyedik articulus.

Articvlvs IV.

Az mely tisztviselők az házas személyeket fizetésért egymástól elválasztanák, annak megbüntetése végeztetik.

Látjuk azt is, kegyelmes urunk, hogy némely tisztviselők kiválképpen az oláhság között fizetésért divortiumot csinálnak. Végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, hogy az mely tisztek ezután effélét tentálnának, comperta rei veritate 200 forinton convincáltassanak, toties quoties peccaverint.

Articvlvs V.

Az enyedi nemes és várasi rend között való viszszálkodások eligazítása újonnan végeztetik.

Hogy Nagyságod, kegyelmes urunk; az enyedi nemes és várasi uraink s atyánkfiai között való controversiákat hova hamarébb az 1643. és 1644. esztendőbéli articulusok szerént eligazíttatja, Nagyságodnak híven megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs VI.

Ha kik valamely árváknak tutorságát magokra vállalják, hogy tutorságokról számot adni és az tékozlott jókról eleget tenni az országnak decretuma szerént tartozzanak, végeztetik.

Látunk, kegyelmes urunk, nem kicsiny fogyatkozásokot némely uem jó lelkiismeretű emberekben is, kik valamely árváknak tutorságokat magokra vévén, tékozolják, vesztegetik jovokot, és számot is nem akarnak adni. Tetszett azért mine-

künk is egész országúl, három nemzetűl, hogy effélékről c váltassanak az decretalis locusok, és ha kik az ellen csel nek, a számadásra vonattatván, tartozzanak a szerént sz adván satisfaciálni.

Articvlvs VII.

Kraszna vármegyebéliek két vagy három cseber bort szerént való bizonság levelet adni ne tartozzanak; az harm dosok is az bor csapolástól megszünjenek.

Az Kraszna vármegyebéli uraink s atyánkfiai pan kodásokra végeztük, kegyelmes urunk, hogy két három c borért ne tartozzanak ő kegyelmek hüt szerént való testi alist adni. Hogy penig Nagyságod interdicálja ez után, bo harminczadosok ne csapolják, alázatoson megszolgáljuk N ságodnak.

Articvlvs VIII.

Hogy az Szörin vármegyebélieknek az főbán úti adhasson, megengedtetik bizonyos móddal meghatározásk

Hogy Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből a Sz vármegyebéli atyánkfiai intercessiójokra főbán uramnal thoritást ád limitative az salvus conductus adásra, Nagys nak megszolgáljuk.

Articvlvs IX.

Az káránsebesieknek tehén és ökörbör eladása fel állapatjok.

Az káránsebesi uraink instantiájára is hogy Na kegyelmességéből végére mégyen, miért nem engedik az rosok tehén és ökör bőröket eladni, és abban, quod ae justum lészen, azt fogja vélek követtetni, Nagyságodn szolgáljuk.

Articvlvs X.

Ha kik az káránsebesiek közzül nem kereskedés magok táplálásának okáért mennek Havasalföldéb czaddal ne tartozzanak.

Végeztük azt is, kegyelmes urunk, hogy az ki mek közzűl általjárnak Havasalföldére, és nem va kedésnek okáért mennek ki, hanem magok testek valót keresnek, és az mit kivisznek, ott ben is e sem itt kün, abból is observáltassék az régi usus, nek harminczadot rajtok.

Articvlvs XI.

Az háromszékiek az két Oláhországok felé való határokra galmatos gondot viseljenek, s az erdélyi birodalomhoz való elidegeníteni semmiképen ne engedjék.

Az háromszéki atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, y az kik ő kegyelmek közzűl kereskedésnek okáért az két hországban bémennének, sok törvényteleu dolgokat cselenének rajtok; sőt magok határán lévő halászó vizekben is elyeket halálra vernének. Végeztük azért az Nagyságod yelmes tetszéséből is, hogy ő kegyelmek az határok állapat- szorgalmatoson viseljenek gondot, és oly vigyázásban enek, hogy az, ki ide az erdélyi birodalomhoz való, egyljában oda ne engedjék. Hogy penig Nagyságod az vajdát találtatja efféle insolentiákról, Nagyságodnak megszolgálmint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XII.

Kraszna vármegyében Magyar-Keczelnek más idegen határszántások, vetések és szőlőbéli majorkodások állapatja.

Az Kraszna vármegyebéli atyánkfiai jelentik, kegyelmes nk, hogy Magyar-Keczelnek kevés vetés alá való földe lévén, láhok földében kelletik vetni. Végeztük azért az Nagysá- kegyelmességéből, hogy abból observáltassék az 1643. endőbéli 29-dik articulus; ha közelebb magyar falú határszántó földet és szőlő hegyeket nem találnának, az megnett articulus szerént oculálván az denominált personák.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium nostrorum minorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac orporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos singulos articulus, nobis modo praemisso praesentatos, esentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminue et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi fautes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, os, gratos, et accepta habentes, acceptavimus, approbavis, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, od praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articu- tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, u interierit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, tificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testionio literarum mediante. Datum in civitate nostra Albaulia, die vigesima septima mensis Martii, anno domini millemo sexcentesimo quadragesimo sexto.

G. Rakoci m. p. (P. H.)

Nyomtatott példánya, a fejedelem aláírásával és pec
crd. Muzeumban (a Dónáth-gyüjteményben.) Másik példánya, aláírás nélkül, *ugyanott (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Trans. IV. köt.)*

LXV.

1646. őszén.

Rákóczy utasítása lengyelországi követe számára, egy a kir tendő véd és daczszövetség ügyében.

1. Honnan és minémű alkalmatosságok adattan arra, hogy mostan ő keglmét a királyhoz ő felségéhez hez kivántatik, egyebekhez is expediálnunk kellessél kglme interessatus levén azokban szükségesnek ne azok előszámlálását, bízván az ő kglme hű, és elég s tos industriájára. De mivel azok nem publicumra val is olyak, hogy immediate azokon kellene kezdeni k annak okáért szükségesnek ítéljük, hogy az alább m dok szerént igyekezzék procedálni, mindazáltal az korta szokott történni, az jó oblata occasiót is nem termittálni, élni is kell jó akaróinknak tetszésekkel e

2. Mivel talán az várakozásnál később fog beérkezni, hogy idegen dologra ne magyaráztassék, igaz, s a mi méltóságunkhoz illendő mentségekkel ke mének a késedelmet excusálni; többi közt, sok felő jött fülünkbe, hogy ő felsége igyekezetét meg-akar tatni. — A herczegtől várt válaszunknak későn érk útnak nehéz, és az időknek alkalmatlan voltát, ma délyben való lételét, azonban az töröknek is állapo vigyázásunkat forgathatja ő kegme igen méltán, s igaz mentségeket is.

3. Utját ő keglme késedelem nélkül mint co magát a mi méltóságunk szerént ott mint viselje, és modalitásokat is kövessen, azt is hadjuk az ő keglme ájára, és jóakaróinknak is tetszésekre. Azt min felette igen megkivánjuk, parancsoljuk is igen serio, igyekezzék bennünket tudósítani minden állapatok nagy vigyázásban, s szorgalmatosságban is legyen, deneket érthessen, minket valóságos dolgokról is tudó

4. Praetextus azért és külső declaratiója ő kegl netelének lehet:

1°. Mivel sok időtől fogva fennforgott, és iterat tiók is volt, maramarosi veszekedésben levő határok zíttatása, azután is nyúltak pedig Magyarországban

helyeken a controversiák etc. etc. Mostan is ezekről csak azt kell kívánni, legyen oly dispositiója ő felségének a királynak, és respublicának felőlle, egy jó alkalmatossággal vétődjék igazításba, és tartassék fenn azon előbbi resolutio de exmittendis commissariis, a mely megvolt Haller István uram által.

2°. Az Tökölyi uramnak jószágok dolga, vagy a jószágot, vagy a summát deponáltassa ő felsége, megmutatván ezzel is ő felsége, és a respublica is hozzánk való sinceritását, és azt, hogy nagyobban respectálnak bennünket egy privatus úrnál. E mellett Magyarországhoz való jó szomszédságoknak megtartását; lám Magyarországban senkitől indicta causa, et absque legitimo juris processu senkitől, uraktól, sem egyéb rendektől, sem ok, sem exemplum efféle dologban nem adatott.

3°. Járulhat ehez az ifiú fejedelem asszony, és Báthoryné asszonyom jószágoknak is állapotja, a mint erről szóval bővebben etc.

5. A derekasabb dolgokról igyekezzék ő keglme privata audientiát impetralni, és úgy a királynak proponálni, szóval inkább, s a mennyiben lehet írást beadni távoztasson, s ha különben nem lehetne afélében igen cautus legyen; és ha nem a király maga (a mint hogy úgy is hiszszük) hanem valamely delegatus által akarná az derék dolgot tractálni, azon legyen hogy az oly személy legyen, kinek mi is hihetnénk, és hozzája bizhatnánk is, sőt ugyanazt kívánnánk, az nem más, hanem maga Radczivil herczeg lenne, nem is jó volna sok kezen forgatni.

6. Felette igen szeme előtt viselje ő keglme többek között ez punctumot: semmiben olyat ne tétessen, hogy minket valami ok, és respectus indított volna egyéb ő felségéhez való beküldésünkre, az igaz keresztyéni affectusunknál, ő felségéhez való sinceritásunknál, és maga ő felsége intimatiójinál, azon is fundálja secreta legatióját, hogy az minemű dolgokról való intimatióját ő felségének értettük, és a kereszténységnek javára nézendő dicséretes propositumát, annak tovább való continuálását, progressusát, módját, és fundamentumát, ha ő felsége méltóztatik, mint kezdetiben, úgy tovább is velünk communicalni; mi is az ő felsége kívánsága szerint, mind vékony tanácsunkhoz, s mind penig az mennyiben lehet, ily török torkában való lételünkben is; hazánk veszedelme nélkül szolgálatunkat is, mind adhibeáljuk, s mind penig ő felsége igyekezetét is tehetségünk szerént promovealhatjuk is.

7. Ebben is ő keglmének igen szükség mind magát s mind szavait, tractait, és kiváltképpen írásit úgy dirigálni, hogy a király a mi béküldésünket, a maga tetszésével ellenkező rendek előtt ne láttassék fávort, motivát és indictiót csinálni.

mintha mi animálnók, s annál inkább incitálnók ő hadra. Magával egyetértőket is ne animáljon a mi ónkkal, (kiváltképpen még in pendenti lévén a dolog, is semmi bizonyos confoederatiója sem mostani, sem jö állapotokról) tudja jól ő keglme maga is micsoda he gyunk, és csak míg mások zergelődnek is, mily hai szegény hazánkat a veszedelem. Egyébiránt is, ha kezdenének ott benn conjiciálni a királylyal ellenke idegen ítéletben kezdenénk lenni. — Aemulusink pe keresztényi sinceritásunkkal abutálván, sokképpen, kiv a török előtt kezdenének ellenünk calumnialkodni.

8. A mint ezt eszében veheti ő felsége (kiről a által kivánt is tudósíttatni) micsoda indulattal vise austriai tanács mind a szent propositumhoz, mind nak csak kivánóihoz is, holott az ő felsége requis nem méltóztattak, s nem is akartak communicalni idcig, (ezután ha leszen tudósítjuk ő keglme által) sok okait adhatnánk ugyan, de nem akarjuk ő fels terhelni, sem az állapatokról panaszkodni.

9. Ha azért veszi eszébe ő keglme, hogy sen az respublica, a török ellen való offensivum megens akarja, és a király kényszeríttetik megczökönni [2]) pi jába (a minthogy nem is lenne tanácsos dolog con prohibente, eo magis se opponente respublica): in ta bus, mi az ő felsége kivánságára vékony tanácsunk hatjuk:

hogy az ő felségében collocalt nagy reménys felsége confoederatusi, ha kik vannak, és több keresz delmek is, kikkel már a tanács communicaltatott, nagy derogamenjével ne frustráltassanak, és örökké v emlékezetben ne maradjon fen a lengyel nemzethez szükségben valaha folyamodni reménylhető nemzet exemplum; a pogányság előtt is ne menjen contem előtt magok kárával is experiált vitézi jó híre, ne ereje a lengyel nemzetnek. Ezzel ne elevalódjék a t zetnek szíve, és bátorságos út ne nyittassék a körül ságokra való menetelre, azok opprimalására, szár resztény vérnek kiontására, és annál többek elrab gánysággá tétetődésért; (kiben rettenetes számadás úgy tetszik nekünk mintha lehetséges leszen, s n király méltóságához illendő, ha ő felsége hadait el ne mind addig, valamíg maga békességét a törökkel új

[1]) T. i. Radzivil, ki aug. hóban nála járt Munkácson.
[2]) Czökönni = csökkenni.

malja, és maga méltóságos intercessiója által, mind velenczésekkel, muszkákkal tisztességes conditiók alatt meghékélteti a töröket, s maga birodalmához közel levő szomszéd országoknak is jó securitást szerez. Ez penig soha különben hasznoson és állandóan végben nem mehet, hanemha ő felsége sub armis tractálja vagy viszi végbe a dolgot. — A mint minden példák ezeket mutatják. — Mert az egész keresztény világon, mostan fenn levő fegyver alatt tractáltatik az universalis békesség. Fegyver alatt csinált békességet ő felsége és a respublica Ozmán császárral, úgy Murteza és Abasa pasákkal, a szerént az muszkákkal. Ezeken kivűl is sokak a példák és csaknem messzire valók is, azok közt a mi magunkon lött példa is közel való, noha hatalmas akadályaink voltanak, de mégis inkább akartunk fegyver alatt békélleni, mintsem a nélkűl, s eddig isten áldásából nem is vétettünk vele.

Itt pro occasione, et pro exigentia rerum, ha kivántatik, hogy a mi sinceritásunkban semmi scrupulusok ne lehessen, akármely velünk correspondeáló, annál inkább confoederalónak is: extendálhatja ő keglme micsoda perseverantiaval continualtuk ígíretünket, minemű impedimentumink voltak; és noha conditióink szerént igen szabadosak voltunk, de mégis különben nem recedaltunk, hazánk veszedelmét néző okokban is, miglen confoederatusink, kik jelen voltak, magok is nem agnoscalták, igaz, méltó és helyes s különben meg nem orvosolható okoknak lenni.

10. In recenti memoria vagyon az is, Szkender pasával fegyver alatt miképpen tractáltatott, s concludáltatott is a békesség Bethlen Gábor fejedelem interpositiója által.

Itt ő keglmének alkalmatossága leszen arra is, ha úgy kívántatnék, és tractatusra menne a dolog, hogy a mi interpositusságunk is nem excludáltatnék, kire vigyázni ő kegyelmének szükséges is, a minthogy ezenről jár vala elméje a herczegnek is; sőt ugyan igyekezni is kell azon, ne valaki nálunknál alacsonyabb fejedelem forogjon abban, ha menne a dolog arra, inkább mi kedveskedhessünk mindkét felségnek.

11. Ha a király akaratjával a respublica is megegyez, és a török ellen való hadat megengedi, avagy azon kivűl is; az ilyen állapotban is, mivel ő Felsége mind tetszést, mind egyenlő értelmet, és tőlünk szolgálatot is kiván, ezekre azért ő keglme így resolválhat:

A tetszés ez: nihil procrastinando, a Nagy Sándor symboluma szerént, nem jó ő felségének sokára halasztani, mert a török is minden dolgait, praeparatióit ahoz fogja alkalmaztatni; miglen ott a tanács agitáltatik, addig a muszka és a velenczések opprimáltatnak, melylyel minden elmék, kik török ellen

meditalkodtak, megkezdenek csökkenni. — Azok a commoditások, kik a kereszténységnek szolgáltatnának, praeoccupaltatnak, a passusok a szerént, sőt addig mind Moldva, Havasalföld, s Erdély is opprimáltathatik; felette igen kivántatik azért, hogy ő felsége ezeket az alkalmatosságokat ellenségének ne engedje.

12. Szükség ő felségének e tartományokra azért is vigyázni, hogy lengyelországi határon kivűl, commeatussal sokan nem sustentaltathatik a had különben, hanem ez országokból.

14. [1]) Nem utolsó, sőt mind első nyereség a hadakozásban, ha a sedes belli-t ellenségének birodalmában helyeztetheti ember; hogy azért mind commeatussal a had táplálhassék, mind penig a provinciákból a had szaporíttathassék, semmiképpen nem javalló, hogy ezen országokra dirigáltassék a hadnak útja, hanem a Dunán túl kellene annak lenni.

15. Intempestiva declaratiót pedig ezekkel tétetni ő felségének sem hasznos, magunknak penig kész veszedelmes; mert minő közel legyen kihez tatár, kihez török, némelyikhez pedig mindkettő, ő felségénél nyilván vagyon. Annak ideje ig azért ezeknek simulálni kell kéntelenség alatt.

16. Mégis a tanácshoz való ez is: hogy ő felsége oly hadakat praeparaljon, kik mind télben, nyárban continuálhassák a hadakozást, mert a török erejét mi nem exaggeráljuk, és azt az egész keresztény világ, de sem nem egy esztendőre való, sem penig egy harczra való. Efféle állapotokhoz szükséges requisitumokat ő felsége elhittük, igen bölcsen considerálta.

17. A mi nézi a mi állapatunkat, a király ő felségét igen állhatatoson assecurálhatja a mi igaz affectiónk felől, valamikor, valahol és valamiben, mi az ő felsége szent propositumaihoz és közönséges kereszténység javára néző dolgokban módunk lehet, azoknak szolgálni készek vagyunk; kész az affectus, kész a mi állapotunk szerént hon való apparatusunk. De ha szolgálatunknak idejét kívánja tudni ő felsége, (oly szókkal mindazáltal, hogy mi felőllünk ő felsége se ne desperáljon, se valami cavillumot ne conjiciáljon) megmondhatja ő keglme: a mint ezenféle állapatakról sokszor volt discursus, sőt deliberatió is, azelőtt csak lehetetlenség az, hogy valamig a két Oláhországot oldalúl nem veszik, avagy bárcsak Moldvát is s minket hátra nem hagynak, addig a mi részünkről csak lehetetlenség vagyon abban, hogy aperte opponálhassuk és declarálhassuk magunkat a török ellen, a minthogy azólta is (minden keresztény fejedelmek és országok tudván ez hazának állapotját) miolta a

[1]) A 13. pont merőben hiányzik.

ténységnek distractiói és egyenetlenségei fenn voltak, z hazától és fejedelmétől többet nem kivántak.

18. De ha a meglenne, készek volnánk mi is minden és tehetségünk szerént a közjónak szolgálni, és aperto a törököt aggrediálni.

19. Ily állapotban is penig, mi nem conjugálhatnók ma- és hadainkat, ő felsége hadaival; sok és hasznos okokra nindkét részről. (excipiálván mindazáltal casum neces- et statum belli, holott aféléket az állapatoknak mivolta correspondentia et armorum conjunctio mutatná meg ıe, ha nem elégséges volna mi tőllünk, ha Budától fogva várig való hadait, erejét mind mezőben, mind váraknak ilásával magunkra vennők és azoknak resistálnánk; gy boszniai hadait is detineálnok). Mindezáltal ez megírt alatt:

. hogy az havasali vajdával ő felsége ne confoederálna en hanem cum praescitu et correspondentia nostra, és dependentiája tőlünk lenne, úgy mint kit isten kegyel- mi promoveáltunk, és oly helyben is vagyon többire agunk országában.

. hogy ha egyéb szükség ezt nem kivánná is, de hogy ő vel és az nemes respublicaval való confederatiónk min- il nyilvánvaló lenne, kivántatnék, hogy ő felsége continue ünk tartana német gyalogot nro 6000, solnor [1]) kop- 00, kozákot nro. 2000 ezereket. Ezeket penig maga költ- úgy mindazáltal, hogy minden dependentiájok tulajdon ünk lenne; hol, meddig és micsoda ordinancziával akar- ıellettünk tartani.

N. B. Itt ha tractatusra menne a dolog, condescelhatna elme gyalogra 4000 ezerre. Az kopjás solnort éppen el- ıtná, Az 2000 ezer (*igy*) kozákot megkivánhatná. Vég- étezer gyalogra, és megannyi kozákra condescelhat ő a.

E mellett mindenkor lenne szabados pénzünkért min- e hadakat ő felsége birodalmában fogadnunk, mester- eket a szerént, és mindenféle fegyvert és munitiókat ki- nunk absque tricesimarum solutione; ha pedig a török ibbűlne, és mi reánk igyekeznék nyomakodni, ezenáltal st is nyitni Lengyelországra; olyan casusban bezzeg de- segítség és armorum conjuntio kivántatnék.

20. Minthogy penig az herczeg által is vala szó de prae- fructu belli. Ő felségétől ezért ezeket kivánnók:

1. Anuatim kétszáz ezer tallért nr. 200000, melynek

---

[1]) Solnor *(igy ;)* hihetőleg solya = gyalog.

felét mindjárt initio belli et anni, felét pedig az e utolján; ezt kellene deponáltatni ő felségének embe hez cum bona securitate et sufficienti comitiva, a tatnék.

N. B. Ebben is ha tractatusra menne a dolog, a hatna ő kegyelme másfél százezerig.

2. Havasalföldéhez semmi jussokat nem tartan azt a mi birodalmunk alá adnák in perpetuum.

3. Valamihez mi juthatnánk és a török keze peralhatnánk akár hol is, azok is in perpetuum maradnának.

4. Mindenek ellen hazánkat, javainkat, sze hozzánk tartozó minden rendeket protectiójok alá nek, hogy régi szép szabadságainkban, határunk inkban, személyünkben elégségesképpen megoltal általok.

5. Absque praescitu, consensuque nostro a sem nem tractalnának, annál inkább meg sem bé hanem egyenlő értelemből, és úgy foglalnának be hogy jó securitásba, szabadságinkba illaese megmar melyeknek is modalitása felől tempore tractatus pa sincera correspodentia et mentio.

6. Vérrel, fegyverrel reoccupált helyeket ne ké nénk remittálni.

7. Assecuratiót kivánnánk arról is, facta et clusa pace, ha mi ismét valaha kezdenénk háborgat kitől, újobban cum reassumptione armorum tartoz nünket megoltalmazni; sőt ha exturbáltatnának n hozzánk tartozók, restitualni is tartoznának.

8. Mivel penig a hadaknak kimenetele is bi ha hatalmasabb erő ellen nem restituálhatnának,[1]) i gokban recipiálván fejedelmi provisióval lesznek hogy annuatim tartoznának százezer tallért in tall. adni. — Hozzánk tartozókra is usque tempus resti bona securitate providebitur, a honesta sustentation

9. Több confoederatusokat is ő felsége inc ezen szent propositumba.

21. Ha penig ő kegyelme azt venné eszében, h offensive a törökkel nem hadakozhatnék, sem feg való tractatusra velek nem mehetne, sem nem inter magát, az ilyen casusban ezeket kivánja ő keglme ő

1. Végezzen ugy a törökkel, hogy (nem n nevezettel ugyan, mindazonáltal) ha a török mink

[1]) Igy; — talán resistalhatnának.

háborgatni, lehetne módja ő felségének abban succuralhasson, úgy mint az ő felsége birodalmának határos országnak.

2. Mivel tagadhatatlan dolog, hogy mi eleitől fogva vádoltattunk ő felsége előtt, ő felségéhez és a nemes lengyel respublicához való addictiónkkal, melyet a török igen is apprehendalt, annyival inkább mostan, hogy ha azért minket akarna vagy birodalmunkban, fejedelemséginkben, szabadságiban hazánknak háborgatni, a szükségnek kivánsága szerént elegendő segítséggel succurál: lovas hadakból is, de kiváltképpen gyalogból ad nr. 6000. peditum musquetariorum ő felsége és a respublica költségével; kik mindazáltal a mi commendánsságunk alatt legyenek, és ott s addig hadakozzanak, miglen, és hol mi kivánjuk, s valóban segítségünkre, nem nagyobb romlásunkra valók legyenek. Ezt bizonyára nem is méltatlanúl kivánjuk ő felségétől, mint keresztyén királytól; az igaz keresztyénségért is, de ha ő felsége és az respublica jól gondolkodik felőlle; noha mi vagyunk közelb az veszedelemhez; de: »nam tua res agitur, parvis cum proximus ardet.« Eleitől fogva az két országot loco antemuralis totius christianitatis tartván, ezért is igyekeztek az keresztyén királyok, és fejedelmek oltalmazni. — Alioquin ha az országokban török férkezik, abból való veszedelmeket declarálhatja ő keglme, kit magok is azok szerént tudhatnak lenni, de többi között:

1. Ha az országokban egyet nem értő fejedelmek; menynyivel inkább ha az kereszténységgel török passák, avagy vezérek férkeznek, mennyi ezer fegyverrel többűl meg az török erő...?

2. Tárháza az töröknek menyivel nevekedik?

3. Mennyi erősségek fognak kezéhez jutni?

4. Mennyi passus nyittatik az egész keresztyén országokra, de kiváltképpen Lengyelországra, és mint olyan erősségek nélkül való országban, mint lehetne mód az resistentiában; mert continue táborban nem mehetne, és ha egy felől confluálna, vigyázna; azonban mennyi uton lehetne az töröknek, tatárnak aggressusok.

5. Kivánság az, hogy az tatárt és Moldovát tartóztassák úgy meg, reánk ne jöhessenek.

6. Mit isten távoztasson, ha birodalmunkból kiszorulnánk és pro refugio Lengyelországba kellene mennünk, az feljebb megírt mód szerint való provisio meglenne, usque tempus restitutionis.

22. Az segítségnek kivánása, hogy nem méltatlan, és nem is új dolog legyen, megmutatják az régi historiák is, de közelben csak Báthori Sigmond, és Gábor idejebeli exemplumok is. És hogy magyar nemzettel való régi confoederatiója is az len-

gyel respublicának azt kívánja: az ő felsége ugyan ő kegy
által harmad éve lött resolutióji megmutatják.

N. B. Loco praemii. Ha az tractatusnak futamatja le
kívánja ő kegyelme az tizenhárom városokat is, — lege et
regni Hungariae ita requirente, vagy deposita summa, ő fel
bocsáttatná kezünkbe, vagy convertáltatnék az nekünk
költségbe állandó summában; de ebben ő kegyelmének, i
caute kell magát viselni, offensa ne jőjjön ki belőlle.

23. Ad extremum. Ha ő kglme látja, az király csak
cumbál, az mi állapatunkban is semmi fundamentomos sec
tast nem mutatnak, protestálni kell; nem ahoz való kedv
vagy ő felségéhez, és az respublicához való idegenségünk c
kedteti, hanem az szügség kénszerít bennünket arra,
minden uton, és módon az törököt complacalhassuk.

24. Ha kérdés leszen arról, mostan mint vagyun
törökkel? megmondhatja ő kglme: nem tagadhatjuk ő fel
hez való addictionk miatt, diffidentiánk hogy nem volu
hogy Magyarországot is subjugalni, tributariussá tenni
kivánná; kiben még eddig kedveket nem kerestük. —
lehet egyik motiva ő felsége előtt az mi reánk vigyázá
holott vi antiqui foederis, tartozik is az respublica török
oltalmazni.

25. Római császárral való dolgunkat is, ha tudako
megmondhatja ő kegyelme, mi minden részeiben végezésin
eleget töttünk; az ő felsége részéről penig ő felsége alatt l
s kiváltképpen az clerus magokat igen rigide viselik, mi
által reményljük jó exitussát az gyűlésnek, [1]) mely probá
egész békességnek, conditióinak; ki ha boldogúl succ
annál jobb módunk leszen az szolgálatban; ha penig
valami részben való fogyatkozás leszen: melyet az magyar
tusok és mi is elszenvedhetünk, jövendő reménység ala
kissebb kárt az nagyobb jóért nem praetermittaljuk. Ha p
az ő felsége, és az respublica minket deseral, magunknak
töröknél securitast kell szereznünk, hogy hivalkodó szen
ne kellessék néznünk római császárral való békességünkn
bizonytalan voltát, s eltávoztathassuk azt; két felől való
sionk ne legyenek. *(Ezen pont szélén a leírótól magától a
ceptusban ezen jegyzés áll:* »Ezt csak a herczeggel«.)

26. Ha arról lenne szó. Miért nincs az országt
kegyelmének ezenek felől credentiája levele? könnyű az
let: ország végezése titokban nem lehet, praepostere
veszedelmes. De ha ő felségének, és az respublicának ezc
való kedve leszen, hogy suo tempore, mikor fegyverhez nyu

[1]) Az 1646. aug. megnyilt pozsonyi gyűlést érti.

z ország assecuratiója is megleszen, úgy assecurálhat-
) felségét, abban fogyatkozás nem leszen; mert ezekben
entiójokat vettük is, a kiktől illett; egyébiránt ha mi
praestalhatnók, az ő felsége és respublica nevével is
ennének igérve tollaltatnának. Kit mi semmi úton
tól elidegeníteni nem akarunk. De az feljebb megírt
, kell ennek haladni az publica confoederatiónak,
t az armorum declaratiónak.
'. Bregy uramnak szóló levelünket is megadván, és
tel köszöntvén, ugyan panaszt tegyen arról, hogy ennyi
)gva ő kegyelmének levelét, izenetét nem vöttük, sőt
zokról is nem tudósita, melyekről való tudósításának
atárt is vetett vala; szükség azért végére menni annak
arban legyenek az oda fel való állapatok, és expiscalni
utissime kell azt is, micsoda affectussal legyenek hoz-
idakozni kell arról is, Croissi uram mostan Párisban,
z tractatuson levő plenipotentiariusok közűl legyen-e?
nában levelét vette-e? Az universalis békességnek trac-
karban legyen?
3. Igyekezzék ő kegyelme végére menni, ez állapotban
minémű confoederatiói legyenek az királynak; Magno
se? honnan mi reménységek lehet. — Az muszka, és
iczés is, mint sustentalhatja molem belli.
'. B. Még is az feljebb írt kívánságokhoz való ez is;
ok nem ujak, sem méltatlanok legyenek. Mert azonok
gottanok jobb részint Trebinski uram által is; és nem
k idegenek azoktól.

galmazvány a gy.-fehérvári Batthyany könyvtárban Nr. 5. IV. 5. 133.)

LXVI

1647. jan. 25.

Meghivók a marcz. 24-re hirdetett országgyűlésre.

a)

eorgius Rakoczy dei gratia stb.
enerose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram.
oha az szokás szerint az ország közönséges gyűlését
yörgy napban kelletnék kegyelmeteknek ki szolgáltat-
indazáltal értvén az pestisnek az úristen áldomásából
ény hazában meg csendesedését s úgyis gondolkodhat-
gy ha az idő melegedni kezd, újobban is (kit mindazál-
ó isten fordítson el rólunk kegyelmetekkel együtt) ne

kezdjen recandescalni. Mind erre nézve azért, s mind penig egyéb kegyelmetek közönséges javára nézendő okokat is viselvén előttünk, mellettünk való tanácsúr híveinknek is tetszésekből az úristen azt adván érnünk, rendeltük ad diem quartum mensis Martii proxime venturi kegyelmetek generalis gyűlését országúl kolosvári városunkban ki szolgáltatni. Kegyelmednek is azért hagyjuk és kegyelmesen parancsoljuk is, azon megírt napon és helyen, személye szerint országul generalis gyűlésében jelen lenni el ne mulaszsza; hogy kegyelmeddel való egyértelemből is az közönséges jóra minden jó és hasznos dolgokat végezhessünk.

Eidem de coetero gratiose propensi manemus; secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in arce nostra Varadiensi die 25. men. Januarii anno domini 1647.

G. Rakocy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles magnifici generosi egregii et nobiles fideles nobis sincere dilecti, salutem et gratiam nostram. Noha az szokás szerént .... *(Szóról szóra mint az előbbenében)* .... minden közönséges jóra nézendő dolgokat concludálhassunk, akarván arról is tudósitani kegyelmeteket, hogy az szokás és az ország constitutioja szerént az gyűlés alatt revidealtatni szokott causak is agitaltatni fognak. Quibus in reliquo gratiose propensi manentes. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in arce nostra Varadiensi die 25. mens. Januarii anno domini 1647.

G. Rakocy m. p.

Külczím: Spectabilibus magnificis generosis egregiis, et nobilibus supremis et vice comitibus judicibusque nobilium, ac juratis assessoribus sedis judiciariae; toti denique universitati dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transylvaniae etc. fidelibus sincere nobis dilectis.

Kívül: Anno 1647. die 19. Febr. in generali congregatione dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transylvaniae Albae Juliae celebrata praesentes sunt exhibitae et perlectae.

(Ered. a gr. Telekiek m.-vásárh. ltárában rendezés alatti acták.)

c)

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobiles dilecti. Salutem et gratiam nram. Noha az szokás szerint országunk közönséges gyűlésit, ...*(Szóról szóra mint az előbbeniben)*.... dolgokot hasznosson concludálhassunk. Akarván arról is tudósittani hűségteket, hogy az szokás és az ország constitutioja szerint, az gyűlés alatt reuidealtatni szokott causak is, agitaltatni fognak. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in arce nra Varadiensi die 25. men. Januarii anno domini 1647.

G. Rakoci m. p.

Kivül: Prudentibus ac circumspectis judici primario caeterisque juratis civibus oppidi nostri Deés etc. fidelibus nobis dilectis.

(Deés város levéltárából.)

LXVII.

1647. febr. 20.

Ujabb meghivó a jan. 25-iki országgyülésre.

Georgius Rakoci sat.
Prudentes ac circumspecti sat.
Salutem sat.

Noha az elmúlt napokban hűségteknek országúl generalis gyűlést promulgáltatván, annak kiszolgáltatásának helyét Kolosvárott is denominaltuk vala, az pestisnek ott az helyben való megszűnésére nézve, de mivel már itt is isten ő felsége megszüntette, hogy az ország széliben levő hiveink is ez közhelyre inkább elérkezhessenek alkalmatosobbnak ítíltük, ide fejérvári városunkban transferalnunk és itt kiszolgáltatnunk azon előbbi mód szerint promulgáltatott gyűlését országunknak. Az gyűléshelynek azért megváltoztatására nézve, hogy hűségtek is ahoz magát jobban-jobban alkolmaztathassa, napját is differaltuk ad diem 16. proxime affuturi mensis Martii annique currentis. Minekokáért hűségteknek parancsoljuk kegyelmesen előbbi parancsolatunk szerint való készülettel a fenn megírt napon és helyen arra rendeltetett böcsületes atyokfiai által comparealni sub poena in generali decreto expressa el ne mulassza. Secus sat. Quibus in reliquo sat.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 20. mensis Februarii anno domini 1647.

G. Rakoci m. p.

Külczím: Prudentibus et circumspectis magistro civium regio et sedis judicibus caeterisque juratis civibus civitatis nostrae et sedis saxonicalis Segesvariensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a segesvári városi levéltárban. A. nr. 637.)

LXVIII.

1647. marcz. 16—apr. 10.

A fehérvári országgyűlés törvényei s iromdngai.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum sextum mensis Martii anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi septimi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, authoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in comitiis eorundem generalibus, civitatem Albam Juliam, ad diem decimum sextum mensis Martii, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi septimi, indictis, celebratis conclusi.

Praefatio.

Nagy alázatossággal magasztaljuk az mindenható szent istent, ki Nagyságodra szüntelen szeretetiből vigyázván, ennyi hazánkon, nemzetünkön, az igazán ítílő istentől bűneinkért reánk méltán bocsátott, és rajtunk árvíz habjához hasonló módú, egymást érő sűrű büntetési között is, Nagyságodat mint hű szolgáját és minden szerelmesit a mi reménységünkre szemünk előtt még megtartotta, és méghatta, és ez időnek is ily folyásában, hogy országunknak közönséges gyűlésének kiszolgáltatását Nagyságoddal együtt nékünk is egész országúl, három nemzetűl, kegyelmesen megengedte. Az melyért ő szent felségének esedező könyörgésünk által alázatoson esedezünk: ő szent felsége ezután is, mint eddig, csak az ő ingyen való és minden érdem felett lévő nagy kegyelméből, mind Dávidra az ő szíve szerint való emberére, és az uralkodásra felkentére, úgy Nagyságodra is szerelmesivel vigyázzon, őrizze, oltalmazza, jó egésséges életét sok esztendőkre terjeszsze, kívánságit teljesitse, és virágzó állapotban, békességben és csendességben, az ő szent dicsőségéért, édes hazánk javáért, hasznáért és megmaradásáért, sok jó alkalmatossággal országunk közönséges generalis gyűlésének kiszolgáltatására tartsa és éltesse.

Articvlvs I.

Az kapuszám után való contributió végeztetik.

Látjuk kegyelmes urunk, és érezzük közönséggel istenünknek rajtunk forgó büntetési miatt döghalállal és sok más csapásokkal a szegénységnek fogyatkozását és nagy szükségét: de mindazonáltal magunk fogyatkozásával sem gondolunk, hanem a Nagyságod sok rendbéli szükségének, hogy satisfaciáljunk, a mint lehet, ígírünk Nagyságodnak kapuszám után esztendőre a két rendbéli adózásra flor. 20. a négy rendbéli terminusokon, úgy mint a Szent-György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, a Szent-Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii venturi anni, Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbéli atyánkfiai, szász uraink és székely atyánkfiaivol együtt, kiknek jószágok vagyon a vármegyén, hasonlóképpen adózni készek.

Az taxás városok contributiója:

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad	fl. 1400.
Fejérvár.	fl. 200.
Bánfi-Hunyad	fl. 200.
Udvarhely	fl. 260.

Kízdivásárhely	fl.	180.
Sepsiszentgyörgy	fl.	150.
Ilyefalva	fl.	150.
Egeres	fl.	150.
Nagy-Almás	fl.	125.

Articvlvs II.

Magok majorságából álló mézeket s viaszszakat a nemes-emberek hogy szabadon eladhassák, újjobban végeztetik.

Végeztük volt ezelőtt is kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy nemes atyánkfiai tulajdon magok majorságokból álló mézeket s viaszszakat eladhassanak; de mivel némely mézgyűjtők ebben akadált töttek volt, végeztük azért most is Nagyságod kegyelmességéből unanimi voto újjobban is, hogy Nemes atyánkfiai az ő tulajdon magok majorságából, nem mástól, sem valami praetextussal szerzett mézet s viaszszat, absque dolo et fraude szabadon a kinek akarják eladhassák, és az emptorok is sine fraude et dolo megvehessék, observáltatván a mellett az 1633. esztendőbéli 19. articulus, és az 1635. esztendőbéli 50. articulus.

Articvlvs III.

Az nyomot a mely helyeken fel nem vészik, másuva nem viszik, és a kárt sem akarják megfizetni, azok ellen való rövid processus decernáltatik.

Az nyom felvételről extálnak articulusink anni 1635. et 1638., observáltassanak azok, ezt annectálván, az nyomot felvenni tartozzanak mindenütt indifferenter, az hol fel nem veszik, másuvá nem viszik, sem az kárt az damnificatusnak megfizetni nem akarják, eo casu, az vármegye tisztei, absque ulla procrastinatione kimenvén, és ott litigans feleknek minden igaz mentségeket, ratiójokat megértvén mind fiscus s mind más ember jószágában a damnificatus contentáltassék, ebben tovább való processust excludálván és nem admittálván.

Articvlvs IV.

A kártévő orvokat, lopókat, hogy a tisztek megbüntethessék, si de loco delicti elmennének is, concludáltatik.

Vadnak kegyelmes urunk sok gonosz cselekedő és kártévő orvok és lopók, kik még a halastókat is meghalásszák és meglopják. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy, ha az ilyen lopó személyek si de loco delicti et criminis elmennek is, de az vármegyék tisztei pro qualitate delicti

ez ilyen lopókat indifferenter megbüntethessék. A székelységen is hasonlóképpen observáltassék.

Articvlvs V.

Hogy az oláh papok és ecclesiastica personák oly bírságot ne exigáljanak, mely a külsö tisztet concernálja, törvényt is ne revideáljanak, mely nem az ö forumokat illeti.

Vadnak ily inconvenientiák, kiváltképpen az oláh papoktól, kik athoritate sibimet ipsis vendicata a secularis tisztek s bírák authoritása ellen bírságlást exigálnak, és törvényeket is tésznek. Végeztük azért, a modo in posterum, hogy az oláh papok és az ecclesiastica personák oly bírságot, mely a külső tisztet concernálja, ne exigáljanak, sem törvényt, mely nem az ő forumokat illeti, ne revideáljanak.

Articvlvs VI.

Az hajdúvárosokban szökött jobbágyoknak reductiójában hogy observáltassék art. anni 1626, és annak restitutiójában azon modalitás, mint az országnak nemes rendei között. Az elszökött jobbágyot az hajdúk közül szabad légyen megkérni, és a vármegye székin juxta art. anni 1619. prosequálni.

Az hajdúvárosokban akármi kis boszúságért, kiváltképpen az szabadságért, megunván földesura szolgálatját, és az fiscus számára való contributiót, ottan az hajdúvárosokra aufugiálnak jobbágyink; kiknek reductiójáról, a Nagyságod kegyelmességéből unanimi voto végeztük, hogy observáltassék articulus Anni 1626, és annak restitutiójában azon modalitas, mint az országnak nemes rendei között. És az elszökött jobbágyot az hajdúk közzül szolgabíróval légyen szabad megkérni, és a vármegye székin juxta articulos regni anni 1619. keresni és prosequálni.

Articvlvs VII.

Az ál és hamis pénznek cusori és aval tudván élök juxta contenta decreti et articulorum büntetödjenek.

Az ál és hamis pénznek hazánkban nagy kárunkkal tapasztaljuk forgását, és mind annak cusorit, s mind a vele élőket, tudván kereskedőket, méltónak és igasságosnak ítíljük az büntetésre: az ilyeneknek is azért büntetésekről végeztük, akar nemes, városi, vagy paraszt rend lészen, juxta contenta decreti et articulorum büntetődjenek.

Articvlvs VIII.

Az kik fiscus kárára marhákat adnak s vésznek titkon azoknak büntetésekről observáltassanak az 1635. 1637. és 1638 esztendei articulusok.

Az Havasalján kiváltképpen s másutt is értjük közönségesen, vadnak oly atyánkfiai, kik az Nagyságod fiscusának nyilván való kárára marhákat adnak s vésznek titkon. Mind ezeknek mindazáltal büntetésekről extálván articulusink, úgy mint articul. annor. 1635. 1637. 1638. ezenekről observáltassanak.

Articvlvs IX.

Nemes ember maga majorságából való marháit, melyeket nem questus gratia acquirált, ha ki akarja hajtani az országból, avagy eladni, minémü testimonialist adjon rólla, és akik abban fraudulenter cselekedni compareáltatnak, azoknak büntetésekről való modalitas és processus decernáltatik.

Noha az harminczadosak dolgában sok rendbéli articulusink extálnak ugyan, s nem tagadhatjuk mégis, ottan ottan Nagyságod harminczadositól nem kevés panaszok estenek, hogy nem gondolván némelyek az articulusban specificalt poenákkal is, még is a Nagyságod jövedelmét defraudálták. De ellenben nékünk is terhesnek látszott némely articulusban specificalt poena, és kiváltképpen az minden aprólékos marhák mellett hit szerint való testimonialis adása; mert noha a poena csak a fraudulentusokra, de az hüt szerint való testimonialis mindenekre extendáltatik. Hogy azért Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből megkülömböztetést méltóztatott tenni, alázatosan megszolgáljuk: és a fiscusnak kárának eltávoztatásáért affélé fraudulentus embereknek refraenálásokért, Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ennek utánna ilyen mód observáltassék, végeztük: Ha mely nemes ember maga majorságából való marháit, melyeket nem questus gratia acquirált, ki akarja hajtani az országból vagy eladni, adjon simplex testimonialist arról, hogy maga saját oly marhája, melyet semmi szín alatt nem kereskedésnek okáért szerzett s mind penig az marháknak számáról, mely testimonialist az harminczadosak tartsanak meg futura pro cautela, és hogy ha ugyanakkor valami fraudulentia comperiáltatik benne, az harminczad zászló alatt, azon vármegyebéli nemes embereket convocáltatván, és az vármegyének hites tisztviselőiben is, láttasson törvényt reája, és ha convincáltatik, amittálja mind azokat a marhákat, et insuper propter fraudulentiam in homagio convincáltassék; ha pedig az után tudódnék ki, az harminczados citáltassa azon vármegye

·e, ha penig városokban vagy egyéb helyeken vagyon, com- s forumára ante decimum quintum, és mind az harmin- s s mind penig az in causam attractus, in prima sede ıaria, omnibus exceptionibus, remediis, ac etiam ulteriori ssione denegatis, ad meritum feleljenek, és finaliter deci- ssék; mind két fél minden bizonsággival készen lenni tar- k, és ha az in causam attractus convincáltatik, az elhajtott ıáknak triplummal való megfizetésén maradjon eo facto tra quindenam azon helybéli tisztek exequálják. Az exe- rok magoknak az fraudulentusoknak javakból fl. 12. exe- janak fáradságokért.

Articvlvs X.

Fiscus számára exigálandó dézma búzából, az hol cséplö ıyomtató rész adatott a szegény embernek, ez után is meg- ıssék azon usus szerint. Az partiumbélieknek némi némü ıaszi leguminájoknak dézmálásában az magyarországi moda- ist observáltatja ö nagysága, informatiót vévén elsöbben ıagyarországból felölle.

Az dézma búzából, mely fiscus számára exigáltatik, ıagyságod kegyelmességéből végeztük, a cséplő és nyomtató ıegény embereknek, az hol usus volt, ez után is observáltassék, séplő és nyomtató része kiadassék.

Az partiumbéli atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy ıvalyi esztendőben kölesből, lenből, kenderből, lencséből, bor- ıból kivötték volna az dézmát a dézmások. Erről hogy Nagy- ságod kegyelmesen ígíri magát, hogy Magyarországból infor- ıatiót vévén az ott való modalitast akarja a partiumban az ézmálás dolgában megtartani, Nagyságodnak alázatoson meg- olgáljuk; várjuk is arról való Nagyságod fejedelmi kegyel- ıességét mennél hamarébb.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum ominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Tran- ılvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac ıcorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos ı singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, prae- entibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione ı augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, ıdemque, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, ratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, rati- avimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod prae- issa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ıi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu inter- t, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratifi-

camus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima mensis Aprilis, anno domini millesimo, sexcentesimo, quadragesimo septimo.

Egykorú nyomtatott példánya *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény, Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.)*

b)

A Péchy örökösök folyamodása a Balásfalvát illető irományok ügyében.

Ad illustrissimum dnum dnum principem humillima supplicatio generosorum Francisci Gyulaÿ et Francisci Kénossy.

Alázatosan folyamodunk kegyelmes urunk Ngod kegyelmességéhez az mint nyilván értjük, hogy Nagodat Péchy Simonnak relictája könyörgése által requiralta, hogy őtöt perlenők az Balázsfalvi és több holmi Péchy Simon leveleiért Ngod kegyelmesen protegálná.

Nagyságodnak alázatos hivei lévén mink is könyörgünk igen alázatosan, kegyelmesen parancsolja meg neki, adja kezünkben mint kezeseknek Ngod is mivel értjük, hogy parancsolta kgylesen ide fiscusa kezében hozni az leveleket. Ngod revideáltassa, ha minket illet-e vagy Ngdat, hogy úgy se successionkban se leveleinkben igazságunk törvény nélkül ne periclitaljon. Nagodnak kegyelmesen alázatosan megszolgáljuk N. K. V. V.

Hátirat Rákóczy kezével:

Mivel Péchi lineáján jutott . . . . . az jószághoz és levelekhez is mi nem tartunk ellent benne, ha mindjárt még egyszer revidealtatjuk kiknek praetensioja lehet hozzájok s kinek kezénél kell az leveleknek is maradni. 8 Apr. a. p. 1647.

(Eredetije a vörösvári levéltár caps. 20. fasc. 3. nr. 28.)

Jegyzet. Balásfalvára vonatkozólag Rákóczy kérdést intézett Klobusiczkyhez, ki is köv. votumot adott:

1647. febr. 9.

Memoriale super negocio Balásfalva.

Balásfalvához kétképen lehet jussa az erdélyi fiscusnak és nem az Péchi Simon maradékinak.

1. Per convictionem notae infidelitatis Simonis Péchi acquisitoris bonorum, ob damnatam hoeresim *(így)* Mert ha kezinél nem volt is az jószág tempore convictionis, hanem per contractum másnál: mindazonáltal elvesztette úgyis, quia infidelis sive notorius ammittit caput et omnium bonorum hereditatem seu perpetuitatem juxta Titul.

Decreti Tripartiti Par. 1. ha nem birta is azért tempore convictio- Péchi Simon, de perpetuitását és successióját praetendálta hozzá, mint per defectum seminis alicujus magnatis vel nobilis, nemcsak jószág száll az fiscusra az melyet az deficiens életiben birt, ha- annak is az perpetuitása, az ki másnál volt zálogban: így az ban condemnaltatott embernek jószága is.

Successorit nem illeti semmi úton, mert jus erat acquisitum et rie duntaxat tempore convictionis ad notorium acquisitorem perti- Si in aviticis etiam, quo ad ratam portionem notorii nem suc- az heres juxta praescriptum titulum decreti tripartiti, annyival ob in acquisitis. Mert az acquisitum de jure soha elébb nem illet- az successort, hanem post decessum acquirentis: ha pedig az irens életiben adja azt másnak jure perpetuo, avagy elveszti, mit het ott és mit praetendálhat az successor?

2. Ha el nem vesztette volna is per notam Péchi Simon Balás- t; de úgy is az fiscust illetné immediate. Mert Bethlen Péter avín az contractus mellől, jus regiumot impetralt az jószágban álván a mellett magát nemine contradicente. Indubitatus posses- lévín azért Betlen Péter Balásfalvának post defectum illius, annak jussa nem szállott senkire, hanem immediate az fiscusra: ommis- e contradictione, ha mi jussok volna is az successoroknak, illud deberent prosequi, tanquam rem dubiosam.

Szécseni jesuita Eperjes táján vagyon, Pázmán Miklós sincsen az okáért nem végezhettem semmit velek Várad körül való jó- felől.

Posonii 9. Febr. anno 1647.

A. Klobusiczky m. p.

Kívül: Memoriale super negotio Balásfalva.

(Az egész Klobusiczky írása.)

(Eredetije a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

c)

1647. apr. 9.

A rendek levele a török adó emelés ügyében Szalánczyhoz.

Az ország adajának öt ezer arannyal való nevelésének ánása felől lött conclusiónk.

Mind az ő nagysága kegyelmes propositiójából s mind nig az fényes portán levő fő követek Szalánczi István uram két kapikihaja Réthi István és Gyárfás Ferencz becsületes ánkfiai levelekből megértettük hatalmas császárunk nevével ő kivánságát az fővezérnek ő nagyságának, sőt hatalmas szárunknak maga szájával tött parancsolatját is az ország-

gunk adajának öt ezer arany forinttal való nevelése felől; melynek meg nem adásáért minemő fenyegetőzéseket és veszedelmünkre bocsátandó fegyverek declaratióját esküvésekkel is miképen confirmálták legyen, látjuk bőségesen. Mely fenyegetőzések igen félelmesek ugyan, de az kivánság is felette igen súlyos, és hazánknak szabadságával s ezelőtti némely császároknak, az országnak erről adatott leveleivel s minden keresztyén igaz ratiókkal ellenkezők. Mindazáltal meggondolván az keresztyénségnek magok között való egyenetlen és distractióban való állopotjokat, ellenben ez hatalmas birodalomnak ugy mint az török nemzetségnek torkokban való tételét, szegény hazánknak és kiváltképen azt is, hogy az úristen, az ő igaz ítíletiből vetette az ő titkos tetszése szerént ideig szegény nemzetünket az ő igájok alá, melyet eleve látván az mi régi eleink, még midőn in statu florentiori volnának, kényszeréttetének inkább szabad akaratjok szerént, mint sem fegyverrel hajtva, az hatalmas török császár köntöséhez ragazkodni, s nekik fejet hajtani, és ajándéknak nevezeti alatt adózás alá magokat adni. Mivel azért inkább mostani állapatban kényszeréttetünk kedveket keresni, és noha tudjuk az ő telhetetlen természeteket, de még is nem annyira az 5000 aranyra való vágyódásokat, melynek megadásával az ő megelégéthetetlen kivánságokat az mint örökösön be nem tölthetjük, úgy mostani meg nem adását is veszedelmünkre való csak magános oknak nem tulajdonéthatjuk, hanem egyenesen csak subjugáltatásunkra, és az oláh országi példa szerént való oppressionkra látjuk tendálni minden igyekezeteket. Mindazáltal in hoc rerum statu, nem tarthatjuk bátorságosnak egyátaljában való denegálását ebbeli kivánságoknak, és azzal magunkat nem opponálhatjuk, s garázda kereséseket nem irritálhatjuk, veszedelmünket penig nem accelerálhatjuk. Tetszék azért minékünk, hogy követ atyánkfiainak levelekre választ tegyünk, és ő kegyelmeket szorgalmotosan megintsük, az félelemtől se ottben való ételeknek megunatkozásától annyira meg ne győzettessenek, hogy hazánknak szabadságtalanságával, az mi kegyelmes urunk s tanácsrendeink hire, s akaratja nélkül hertelen való ígéretekre lépjenek, sőt az ő kegyelmeknek irott leveleink mellett beküldött szép igazságinkat, az fővezérnek ő nagyságának praesentálván igen alázatosan csedezzenek, hatalmas császárunkat is méltóztassék ő nagysága engesztelni, ne terheljen bennünket ilyen dologból való parancsolatjával. Megtapasztalván penig az mi kegyelmes urunknak ez dologban is reánk terjesztett atyai gondviselését (melyet eddig is ő nagysága megcselekedett) könyörgünk azon ő nagyságának, hogy továbbra is azon fejedelmi kegyelmességét continuálja, és bölcs itéleti szerént, instruálja ott ben

levő követ atyánkfiait is, engesztelje is peniglen mind az fővezért, mint penig általa hatalmas császárunkat, és mind irásával, s mind penig egyéb kedveskedésével is igyekezzék elfordétani szegény hazánktól ez nagy szabadságtalanságunkat, melyért halhatatlan jó emlékezeti megmaradhasson szegény nemzetünk és posteritásink között. Adván mindazonáltal és engedvén ő nagyságok teljes hatalmat arra, hogy ha különben az dologban periculumot látna, mind megígérhesse, s mind penig megküldhesse az öt ezer aranyot az ország statusinak commoveálása nélkül extremumra nem bocsátván, sem maga méltóságos állapatját, sem szegény hazánkat, ea tamen conditione, hogy ha mire ő nagysága vagy maga méltóságos neve, vagy ország neve alatt mégyen, oly conditiokkal cselekedni méltóztassék, mely szegény hazánknak, mind jövendő securitására efféle szokatlan dolgoknak és innovatioknak tolláltatására, sőt az régi jó rendtartásoknak is helyben állatására szolgáljanak, méltóztatván ez mellett ő nagysága adhibeálni, ez casusban eddiglen követett kegyelmes szokása szerént becsületes tanácsúr hiveit, s több becsületes hazafiait is mindenik natiokból az kiket az időnek és az dolognak kivánsága szerént közel találhat ő nagysága. Datum Albe Juliae die nona mensis Aprilis, sub generali congregatione universorum statuum et ordinum regni Transylvaniae, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo septimo.

Sigismundus Kornis m. p. (P. H.)
Stephanus Haller m. p. (P. H.)
Franciscus Rédei m. p. (P. H.)
Stephanus Serédi m. p. (P. H.)
Kemény János m. p. (P. H.)
Sigismundus Barcsai m. p. (P. H.)
Franciscus Kornis m. p. (P. H.)
Franciscus Bethlen m. p. (P. H.)
Stephanus Vesselenyi m. p. (P. H.)
Gabriel Haller m. p. (P. H.)
Ladislaus Gyulafi m. p. (P. H.)
Mathias Huszár m. p. (P. H.)
Stephanus Sulyók m. p. (P. H.)
Stephanus Kőrőssy m. p. (P. H.)
Barcsay Ákos m. p. (P. H,)
Petrus Haller m. p. (P. H.)
Bathasar Kemény m. p. (P. H.)
Thomas Basa m. p. (P. H)
Stephanus Petki m. p. (P. H.)
Joannes Daniely m. p. (P. H.)
Michael Bethlen m. p. (P. H.)

Joannes Bethlen m. p. (P. H.)
Valentinus Frank. J. R. Cibiniensis m. p. (P. H.)
Joannes Lutsch cons. Cibin. m. p. (P. H.)

(Eredetije, ivrét, szélben írva, melyen három sorban az aláirás, az elsőben 11, a 2-ban 10, a 3-ik 3, a vörösvári levéltárban.)

LXIX.

1647. sept. 10.

Meghivó a Lukács-napi terminusra.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nram.

Az úristentől nekünk adatott fejedelmi tisztünk és hivatalunk szerint, eleitől fogva az lévén igyekezetünk, hogy országunkban levő hiveinknek minden rendbelinek, az egy közönséges igazságot kiszolgáltathassuk; mivel mostan is ő szent felségének áldásából, ez hazában csendes békességes állapatunk vagyon, és már egy néhány esztendőktől fogva bizonyos akadályok miatt nem celebráltatván kgdmeteknek terminusa, hogy az causansok, kiknek octavalis terminusokat eligazitandó causajok vagyon, procedálhassanak igasságokban ez esztendőben is az octavalis terminusokat annak szokott ideiben ki akarjuk szolgáltatni, és elsőben is itt benn erdéli birodalmunkban levő nemes vármegyékbeli híveinknek az szent Lukács octavájáu levő terminust akarván kiszolgáltatnunk, rendeltük azt ad 25. futuri mensis Octobris anni praesentis beszterczei városunkban ennek előtte observáltatott usus szerint celebráltatni, úgy hogy ha szintén magunk személyünk szerint, az terminusnak celebrálása alatt jelen nem lehetnénk is, fiunk Rákóczy György praesideáljon képünkben. Kglmessen parancsoljuk annak okáért Kglmednek az levelünket vévén alkalmaztassa úgy házánál levő dolgait, hogy az megírt octavalis terminuson tempestive lehessen jelen. Secus non facturus; cui in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in curia nra Georgeny Szent Imreiensi 10. Septembris anno 1647.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Gener. Francisco Kenossi de eadem, causarum nostrarum fiscalium in Trannia directori fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

LXX.

1647. oct. 14-én

A gyalui részgyűlés levele Szalánczyhoz, melyben tudatják, hogy a szokott évi adót s ajándékokat be fogják a maga idejében küldeni, mihelyt a múlt évi adót bevették és nyugtázták; de kérik Szalánczyt járjon közben a nagy vezérnél, hogy ue kénszeritse a fejedelmet olyasminek teljesitésére, mit csak az ország végezhet el.

(Megjelent Török-Magyarkori Á. O. III. 402—4. ll.)

LXXI.

1647. oct. 26.

Kamuthy László nótapere.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae stb. Fidelibus nris egregiis et nobilibus Gregorio Padányi, Petro Samariai, Michaeli Árkosi, Alexandro Gazdagh, Mathiae Szamosközi, Johanni Angyalosi, Martino Barátosi, Francisco Járai, Michaeli Balogh, Andreae Sárosi, Thomae Raffay, Gregorio Botth, Johanni Donat, Michaeli Köpeczi, Johanni Jánosfalvi majoris, Caspari Pokai, Johanni Veszprimi, Samueli Szentiványi, Stephano Belényesi, Michaeli Fodor Ugrai, Johanni Ramoz, alteri Johanni Biró, Georgio Kereszturi, Nicolao Literato, Andreae Privigyei et Michaeli Albo minoris cancellariarum nostrarum scribis ac juratis notariis, item vicecomitibus, judicibus, vicejudliumque comitatuum Colosiensis, Thordensis, Dobocensis, Szolnok interioris, Albensis Transylvaniae et de Küköllő, nobis dilectis, salutem et gratiam nram. Noveritis quod nobis die 25. mensis Oct. instante sc. termino celebrationis judiciorum octavi diei festi B. Lucae Ev. novissime elapsi, ad quem ut puta terminum universae causae dominorum nobilium Transylvaniensium tam per formam brevium judiciorum, quam longo litis processu determinari solitae, ex publica eorundem constitutione per nos generaliter fuerunt prorogatae, una cum fidelibus nris gen. Stephano Seredi de Nagyfalu, consiliario ac in judiciis in persona nra praesidente, magistrisque prothonotariis ac juratis sedis nrae judiciariae assessoribus, pro faciendo causantium judicio moderativo, in eadem sede nra judiciaria pro tribunali sedentibus, egr. Stephanus Veres de Kezdi Polyán, pro fideli nro gen. Francisco Kinosi causarum nostrarum fiscalium in Transylvania directore, ut actore, juxta tenorem et continentiam quarundam litterarum nostrarum

ammonitoriarum et certificatoriarum ac egr. et nobilium Matha Szamosközy et Stephani Jano cancellariae nostrae majoi scribarum ac juratorum notariorum, item egr. Stephani H vaseli judlium comitatus Colosiensis, relatoriarum, necnon r bilium Michaelis Szentgyörgyvölgyi missilium, ac propositio: penes clausulam Latius institutae, in figura judicii nri com rendo, easdem singulas litteras contra gen. Ladislaum Kam de Szentlászló, velut incattum et absentem nro judiciario praes tari curaverat examini. Quarum quidem litterarum nempe latoriarum super peracta ammonitione et certificatione c fectarum, seriem earum litterarum nostrarum in se denotanti tenor talis est interior;

Ill^me^ ac cels^me^ princeps dne dne nobis clem^me^ fidelit stb. V^ra^ clementer nosse dignetur, ill. Cels. nos literas ejus ill. V^rae^ Cels^nis^ ammonitorias pariter et certificatorias parte et in persona gen. dni Francisci Kínosi de ea causarum fiscalium in Transylvania directoris etc. fectas et emanatas nobisque inter alios ejusdem ill. Ce V^rae^ humiles, fideles perpetuosque servitores nomina in eisdem conscriptos praeceptorie sonantes et dire summo quo decuit honore et obedientia recepisse in haec ba. Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae Fidelibus nris *(mint fent: Szamosközy, Jano, Angyalos Barátosi kiküldöttek számára.)* Exponitur nobis in pers fidelis nri gen. Fr. Kínosi de eadem *(czím)*, qualiter in l anno praesenti 1647. die 13. currentis mensis Oct., cum e Stephanus Kecheli de Farnas alter vicecomes comita Colosiensis ab officio nomine et in persona fidelis nri g Stephani Sulyok de Szopor., alterius supremi comitis di comitatus Colosiensis, quandam sceleratam personam ac s lestissimi adulterii crimine accusatam et tandem compe rei veritate per officiales jam dicti comitatus Colosien tempore inquisitionis publicorum malefactorum proxime pr teritae legitimo juris processu convictam et ad mort condemnatam nomine Catharinam Szalay alias Kochi fa lam sc. egr. Ladislai Kamuthi de Szentlászló, penes litte adjudicatorias sententionales eorundem officialium superiu authentice confectas et emanatas, vigore articulorum et con tutionum regni super hujusmodi publicis malefactoribus rumque fautoribus et protectoribus editarum ab eodem La lao Kamuthi medio egr. Stephani Havaselyi de Papfa alterius judlium saepedicti comitatus Colosiensis in ma expetivisset mox et in continentia; idem Ladislaus Kam nescitur unde motus et quibus ad hoc inductus animi cons rationibus dictum Stephanum Havaselyi verbis minus hon

ı idem hungarico idiomate prolatum responsum
dgya s bestye lélek kurva fia adgya, isten engemet
ıem adom, ha az isten kérné, vagy kéretné sem
egyen az anyja az lélek bestye lélek kurvafiának,
is, mert nem igaz törvényt töttetek reá s hamis
ıtok ki ellene.

'ellet dictus director noster ratione praevia co-
laranda juxta brevium judiciorum processum in
ısis observari solitum, memoratum Ladislaum
m nobis in curiam nram, nram sc. in praesentiam
venire et ex parte ejusdem a nobis judicium et
ere jure admittente. Proinde vobis harum serie
ıt mandamus firmiter, quatenus acceptis prae-
ıatim simul vel duo vestrum sub oneribus alias
rvari solitis, erga praefatum Ladislaum Kamuthi
ibus accedendo, qui si personaliter reperiri
n ibidem personaliter, alioquin de domo habita-
lita sua residentia, vel de bonis et juribus suis
, unde videlicet praesens ammonitio vestra ad
commode devenire poterit, ammoneatis eundem
ıue et committatis eidem verbo nro, ut ipse 8-vo
smodi ammonitionis vestrae, ipsi exhinc fiendae,
atione praemissorum et aliorum certorum nego-
latius declarandorum, juxta brevium judiciorum
actionem et aquisitionem dicti directoris nri de
rus ac exinde judicium et justitiam recepturus
el per procuratorem suum legitimum comparere
atur. Certificantes eundem ibidem, quod sive ipse
'aescripto modo praedeclarato coram nobis com-
ın, nos tamen partis ad comparentis instantiam
praemissis, quod juris erit ordo. Et post haec
usmodi executionis vestrae, prout per vos fuerit
suo modo terminum ad praedictum fide vestra
ırre vel rescribere modis omnibus debeatis et
cus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti
tum in arce nra Gyaluiensi die 14. mensis Oct.

receptis nos mandatis ill^{mae} Cels^{nis} V^{rae} semper
ı uti tenemur obedire et satisfacere volentes in
senti 1647. die vero 15. Oct. ad facies possessio-
sequenterque domus seu curiae nobilitaris dicti
ılai Kamuthi de Szentlászló vicinitatibus domo-
Wolffgangi Kamuthi de eadem Szentlászló, ab
artibus parochialis romano catholicae ecclesiae
o in comitatu Colosiensi existentis habitae, ibique

eundem Ladislaum Kamuthi personaliter non repertum : providi Stephani Kovács junioris in eadem porcione sua sessionaria in praedicta possessione Bacz et comitatu C ensi residentis et commorantis jobbagionis sui in praefata nobilitari ejusdem Ladislai Kamuthi reperti (qui sc. eidem c nobilitari providet et praesidet) coram gen. dno Michaele muthi de saepedicta Szentlászló ac providis Joanne Fe judice praefati Michaelis Kamuthi et Georgio Gal V^rae^ il Cels^nis^ in memorata possessione Bacz, comitatuque prae gato Colosiensi existente habitae residentibus et commora bus jobbagyionibus, indeque de domo habitationis sive so sua residentia, medio dicti jobbagyionis sui ammonuimus e dem ibidem, diximusque et commisimus eidem verbo il Cels^nis^ V^rae^, ut ipse 8-vo die a die hujusmodi ammonitionis n ipsi exhinc fiendae, computando, ratione praemissorum in li ris V^rae^ ill^mae^ Cels^nis^ ammonitoriis et certificatoriis et alio certorum negotiorum coram latius declarandorum ad cur V^rae^ Cels^nis^ ejusdem sc. in praesentiam, juxta brevium j ciorum processum ad actionem et acquisitionem dicti dni rectoris de jure responsurus ac exinde ab eadem judiciu justitiam recepturus personaliter vel per procuratorem su legitimum comparere debeat et teneatur. Certificavimus nihilominus eundem ibidem, quod sive ipse termino in p scripto modo praedeclarato coram eadem ill^ma^ Cels^ne^ V^ra^ pareat, sive non, V^ra^ tamen ill^ma^ Cels. partis ad compar instantiam id faciet in praemissis, quod juris et justiciae verit ordo. Cujus quidem executionis nrae seriem, pro nos est peracta et expedita, eidem ill^mae^ Cels^ni^ V^rae^ suo terminum ad praedictum fide nra mediante rescripsimu tum anno die et loco supranotatis. Ill^mae^ Cels^nis^ V^rae^ fideles ac perpetui servitores Mathaeus Szamosközy, et nus Jano cancellariae majoris V^rae^ Cels^nis^ scribae notarii de curia ejusdem ad praemissa fideliter perage cialiter exmissi. Correcta per eosdem. Superscriptio talis: ill^mo^ ac cels. principi dno dno Georgio Rakoc stb. A latere itidem scriptum erat: a. d. 1647 ap Joannem Szalárdi vicesecretarium. Erantque duob ab extra impressive communitae.

Alterarum litterarum tenor introscriptus si

Ill^me^ ac cels^me^ princeps dne dne stb. Post hun Alázatosan jelentem Ngodnak, mint kglmes uramr jelenvaló 1647. esztendőben 13. Oct. híva el eng vármegyének egyik viceispánja Kecheli István ur Kolosvármegyében Kamuthi László uram házáho kérete erre velem főispán tek. nemzetes Sulyok

nevével én velem egy megsententiázott személyt Kamuthi László uramtól, ugyan ő kglme szolgálóját Szalay alias Kochis Katát az articulusnak continentiája szerint; mikor azért elnentünk volna Baczban Kolosvármegyében, maga házánál alálván Kamuthi László uramot, én kérém főispán tek. nemz. Sulyok István uram nevével az megnevezett személyt Kochis alias Szalay Katát az articulusnak continentiája szerint, mely kérésemre ő kglme tőn ilyen választ: Eb adja. bestye lélek kurva fia adja, isten engemet úgy segéljen nem adom, ha az sten kérné, vagy kéretné sem adnám, kurva legyen az anyja, az lélek bestye lélek kurva fiának, az ki urgeálja is; nem igaz örvényt töttetek, hamis sententiát adtatok, én nem akarok hamis hitűvé lenni, mert én megesküdtem neki! Mely kérésnek és feleletnek rendit, módját írtam meg Ngdnak, mint kglmes uramnak az én hitem szerint. Isten éltesse stb. Datum n Gyalu die et anno supranotatis. Ejusdem stb. Stephanus Havaselyi stb. Extrinsecus superscriptio: ill^{mo} ac cels. pr. dno lno Georgio Rakoci stb. A latere: a. d. 1647. apertae per Johannem Szalardi vicesecretarium. Erantque unico sigillo super caera viridi roboratae.

Literarum missilium superscriptio in dorso haec (erat): Az tek. és nemz. Gyerőmonostori Kemény János uramnak, Fejérvármegye főispánjának, az mi kgls urunk... fogarasi és udvari lovasinak kapitányának, mezei sereginek generalisának, táblája assessorának és erdélyi főárendátorának, és tek. és nemz. Kövesdi Bethlen Ferencz uramnak, ezen Fejérvármegye főispánjának, urunk ő nga táblája assessorának és udvari főhopmesterének etc..... adassék ez levelem. Interior continentia sic sequitur: Alázatos szolgálatomat stb. istentől stb. Kgteknek akarám alázatosan értésére adni, die 3. praes. Oct. írtam vala egy Kgteknek szóló levelet, melyet az itt való kulcsár urunk ő nga Német Miklós nevű szolgájára bízván postamester uramhoz dirigált, hogy Kgtek kezéhez juttassák; de semmi válaszom reá mindeddig sem jövén, ne talám Kgteknek levelemet meg nem adták, ez okon kelleték másodszor írnom Kgteknek. Az Kamuthi László dolgát azért uram az mi illeti, én 2-da praesentis jó reggel Oláh-Gyögyön jelen voltam és ott az mi kglmes urunk ő nga parancsolatjából az articulus continentiája szerint sub onere seu poena flor. 500 magától személye szerint Kamuthi Lászlótúl viceispán uram nevével tiszti szerént én is tisztem szerint az sententiában megnevezett parázna és bűjös-bájos személyt Szalai Kocsis Katát, az sententiát is ő előtte igen serio megolvasván kézben kérém az sententia tenora szerint való executióra. De Kamuthi László semmiképpen kézben nem adá, hanem az articulus ellen megtartá, ezeket felelvén kérésemre

sokszor iteratis verbis: Nem adom bizony én azt s kézben, az mely személyt ispán uram Kgddel től kéret, soha nem adom, sem ispán uramnak, sem I sem másnak, mert az nemes személy, én annak hi minekelőtte ezt az törvényt tötték reá; az kolosvárn tek is hamis inquisitióra s hamis vallásokra sententi én soha ilyen articulusát nem hallottam lenni az noha én is ott voltam az gyűlésben. Valamíg azért nem végez felőle újobban, hogy olyan személyt, kine tanak. hogy elviszik, az tisztek kezében adják, biz addig nem adom; nekem papok bizonyságim, hog nem én rajtam múlt el, hogy meg nem esküttek azza holott kettőt is találtam meg felőle. hanem ők nem c az papok. Mikoron már Gyögyről visszamentem küldött utánnam die 24. kináltatá viceispán uramat, vényt tégyen az szolgálója felől. ebben az állapatb volt uram ez dolog akkor. De azt megint más rész dol mert ugyan Kamuthi László azon 2-da Oct. gondvis Thisza uramat Gyögyen megfogatván Bacziban in tezve, valamint ostorozta, büntette, de megholt az ásatta. Megtudván halálát atyjafiai, két lovas szekér érette, haza hozták, nemesemberek, szolgabíró is testét, mint volt. Kgtek azért mit parancsoljon a felől, hogy articularis poenat kellessék az kézben n ért Kamuthi Lászlón exequálni és az mostani törvé executio lehet-e, vagy nem, az Kgtek resolutioját várjuk és magunkat ahoz alkalmaztatjuk. Ezekután Nagy-Enyeden 12. Oct. 1647. Kgteknek alázatos jó gája Szentgyörgyvölgyi Mihály. Sigilli usualis impres firmatae.

Propositio actoris penes clausulam Latius se hac verborum forma. Et penes clausulam Latius p super salva juris facultate pro et regrediendi dici actionak seriesében és az incattus ellen exhibeált rel micsoda hallatlan és éktelen cselekedeteért evocál incattust; azért mire hogy az mindenható isten ellen i blasphemalt, juxta Ferdinandi I. imp. decreti a. 15 való magistrátusit is diffamálta, gyalázta, ki az mi k ő nga méltóságos személye és méltósága ellen is ve országnak közenséges törvénye és constitutiója ellen et temerarie opponálta magát, juxta articulum oct dislai regis a. 1507. Az czirkáláson kiadott és meg tatott személyt ad iteratam et secundariam etiam re kézben nem adta, pro infligenda eidem poena jux posterioris constitutionis anni 1622. Sőt azzal e

és ért, annak fovealt, protegálta és protegálja mostan is, connivealt neki juxta priorem regni constitutionem anni 1607.: in amissione capitis et universorum bonorum tam mobilium, quam immobilium, proprietatisque et perpetuitatis eorundem, convincaltassék érette, protestando de coetero.

Quibus exhibitis et praesentatis continentiisque earundem perlectis et sane intellectis, praefatus incattus per annotatum directoris nri procuratorem congruis diebus et horis praescripti praesentis termini coram nobis legitime expectatus ac de lege regni prae foribus domus sedriae nostrae proclamatus ad reddendam de praemissis rationem nostri in praesentiam non venit neque misit, sed se a facie juris et justitiae in evidentissimum culpabilitatis suae indicium penitus absentando in consvetis judiciorum oneribus convinci et aggravari permisit. Supplicans idem procurator actoris per nos in praemissis juris aequitatem justitiaeque complementum elargiri. Verum quia prout ex praemissis informabamur annotatus director noster praefatum Ladislaum Kamuthi ratione praemissorum omnium mediantibus praetactis litteris nostris ammonitoriis et certificatoriis signanter vero prolationis verborum quorundam detestabilium contra divinam majestatem, diffamationisque praecipue sui magistratus exinde subsecutae laesionis principalis nrae dignitatis, temerariaeque sui oppositionis contra jura publicosque regni articulos, necnon illicitae ac tot et tantis constitutionibus unanimi dominorum regnicolarum voto prohibitae et interdictae protectionis et procurationis publicorum malefactorum sententiatarumque personarum per eundem incattum patratarum et commissarum ad 8-vum diem in curiam nram, nram sc. in praesentiam rationem superinde redditurum evocari fecisse ab eoque 8-vo die causa praesens diversis prorogationum cautelis intervenientibus praesentem terminum celebrationis judiciorum 8-vi diei festi Beati Lucae Evangelistae novissime elapsi dilative devenisse, eoque instante praefatus incattus per specificatum actoris procuratorem congruis horis et diebus praesentis termini legitime expectatus, prae foribus domus judiciariae proclamatus ad reddendam de praemissis rationem nostri in praesentiam non venisse, neque misisse, sed se a facie juris et justiciae in evidentissimum culpabilitatis suae indicium, penitus absentando in totali actione et acquisitione praefati directoris nri ac in consvetis judiciorum oneribus convinci et aggravari permisisse, ex productis resultabat manifeste. Propter quod nolentes hujusmodi detestabiles verborum prolationes contra divinam majestatem, diffamationesque praecipue sui magistratus, exinde subsecutam laesionem dignitatis nrae, temerariamque contra jura publicosque regni articulos sui

oppositionem, necnon illicitas et tot ac tantis constitutionibu unanimi dominorum regnicolarum voto prohibitas et interdi tas protectiones et procurationes publicorum malefactorur sententiatarumque personarum, per eundem incattum pertina animo factas et patratas simpliciter et impune pertransir ne et alii ab hinc exemplati ad similia perpetranda animun sumere videantur, quin potius poenalis ejusdem afflictio, seve raque juris castigatio a praescriptis facinoribus nefariis e detestabilibus alios etiam quoslibet retrahat et restringa caeterisque terribile transeat in exemplum: eundem igitur incattum ob praemissa omnia, in propositione coram Latius sat superque denotata, juxta contenta decretorum articulorumque regni in amissione capitis omniumque bonorum tam mobilium quam immobilium, ipsum solum proprie et praecise concernentium perpetuitatisque et proprietatis eorundem, fisco nostro applicandorum convinci et aggravari debere nobis ac praefatis praesidenti, magistrisque prothonotariis ac juratis sedis nostrae judiciariae in discussione et examine praesentis causae simul constitutis et existentibus cernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro sanaque deliberatione praefatum Ladislaum Kamuthi incattum ob hujusmodi detestabiles verborum prolationes contra divinam majestatem, diffamationesque praecipue sui magistratus exindeque subsecutam dignitatis nostrae principalis laesionem, temerariamque contra jura publicosque regni articulos oppositionem, necnon illicitas et tot constitutionibus regni publice prohibitas et interdictas publicorum malefactorum, sententiatarumque personarum protectiones et procurationes sed potissimum praeinsertae meretricis Catharinae Zalay alias Kochis pro infligenda eidem poena ad manus judrias non dationem, in amissione capitis universorumque bonorum tam mobilium quam immobilium proprietatisque et perpetuitatis eorundem, ubivis et in quibuscunque comitatibus dicti regni nostri Transylvaniae existentium, contradictione praefati incatti sed et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante in perpetuum fisco nostro applicandorum convictum et aggravatum fore judicandum decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes, authoritate nostra principali jureque et justicia mediante. Pro eo vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut acceptis praesentibus, statim vos simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum bonorum et jurium portionumque possessionariarum ac quarumlibet rerum mobilium ejusdem Ladislai Kamuthi incatti convicti ubivis in comitatibus nobis subjectis existentium habitorum, vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime con-

atis et praesentibus accedendo, eadem bona universa mobi- et immobilia ipsius incatti convicti occupetis et auferatis, :upataque et ablata fisco nostro detis et applicetis, per eun- m fiscum nostrum perpetuo possidenda, contradictione prae- i incatti convicti et aliorum quorumlibet praevia ratione non stante. Occultatores vero dictorum bonorum seu rerum bilium. si qui fuerint, eademque ad ammonitionem vestram ldere et producere recusaverint, evocetis eosdem ibidem ad -tum diem a die evocationis vestrae computandum, rationem jusmodi occultationis bonorum reddituros efficacem. Et post :c vos hujusmodi confiscationis bonorum et occupationis iusque negocii inibi peragendi seriem, prout per vos fuerit edita, nobis suo modo fide vestra mediante referre, vel :ribere, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non :uri. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis.

Datum in civitate nostra Bistriciensi, die 26-ta mensis . a. d. 1647.

(L. S.) Lecta, publicata, proclamata et extradata per magistrum Ambrosium Veres ill^mi^ dni dni principis Transylvaniae protonotarium m. p.

Coram me Ladislao Csehffey ill^mi^ dni dni principis Transylvaniae magistro prothonotario m. p.

Kivül: Kamuthi László ellen való sententia.

(Eredetije a vörösvári levéltárban: capsa 21. fasc. 4. Nro 6.)

LXXII.

1647. oct. 27.

Meghívó a decemberi terminusra.

Georgius Rakocy dei gratia princeps Transylvaniae par- m regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nram.

Nem utolsó kévánsága levén fejedelmi hivatalunknak, az rényeknek és terminusoknak is az ő idejekben való kiszol- atások. mostani alkalmatossággal is, annak megfogyatkozni akarván, böcsületes tanácsúr hiveinknek is, egyező tetszé- ből, partiumbeli hiveinknek is, országunknak arról való :ulussa szerént, *az decemberi terminust, prima die eiusdem mbris elkezdvén kolosvári városunkban* kiszolgáltatni eltük, magunk is az úristen azt adva érnünk, személyünk

szerént azon terminus kiszolgáltatásán jelen akarván lenni, vagy ha valami oly kiváltképpen való okokra nézve az nem lehetne, Rákóczy György fiúnkat rendelve praesideálni. Minekokáért Kgednek parancsoljuk kegyelmessen, directori tisztinek kivánsága szerént, az megírt napon és helyen, személye szerént compareálni el ne mulassa, hogy az Kmed absentiája miatt fiscusunknak azon terminus alat revideálandó causái proculatásában *(sic)* kára s fogyatkozása ne legyen. Secus sub poena consveta non facturus. Datum in arce nra Varadiensi die 27. octbr. anno dni. 1647.

G. Rakoci m. k.

Kivül: Generoso Francisco Kénossi, de eadem, causarum nostrarum fiscalium in Transylvania, directori, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

LXXIII.

1648. febr. 5.

Meghivók a fehérvári marcz. 16-iki országgyülésre.

a)

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Az úristennek szent áldásából római császárral ő felségével való dolgainkat elvégezvén, és békességünket megerősitvén, noha abbeli sok szorgalmatosságink után respiriumot kellene vennünk, mindazáltal kegyelmetekre való vigyázásunkban és gondviselésünkben is nem akarván megfogyatkozni, magunknak nem kedvezhettünk, hanem országúl kegyelmetek generalis gyűlését is ki akarjuk szolgáltatni, azt kivánván némely előttünk álló szükséges dolgoknak is végben vitele; mely gyűlésnek celebráltatását ad diem 16. mensis Martii fejérvári városunkban rendelvén meglenni; Kegyelmedet kegyelmesen intjük sőt sub poena in articulis expressa parancsoljuk, a megirt napon és helyen compareálni személye szerint kegyelmed el ne mulassa, hogy minden közönséges haza javára, és megmaradására nézendő dolgokat kegyelmetek hasznosan concludálhasson. Értésére adván azt is Kegyelmednek, hogy az gyűlések alatt agitáltatni szokott causák is revideáltatni fognak, kiben isten segitségéből magunk is jelen akarunk lenni. Cui de caetero gratiose propensi manemus, nec secus sub poena praemissa facere jubemus. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi, die 5. Februarii anno 1648.

G. Rákóczy. m. p.

Külczim : Generoso Georgi Lazar de Gyalakuta etc. Fideli nobis dilecto etc. más kézzel.

Exhibitae anno 1648. 21. Februarii in possessione Mogyoros, quarto videlicet hospitio acquisitionis.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti salutem et gratiam nram. . . . *szóról szóra mint az elöbbeni* . . . . . Quibus in reliquo gratiose propensi manentes, nec secus sub poena praemissa facere jubemus. Datum in libera civitate nra Cassoviensi die 1. mensis Februari anno dni 1648.

G. Rakoci m. p.

Kivül : Prudentibus et circumspectis judici primario, caeterisque juratis civibus oppidi nri Deés etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Deés város levéltárából.)

LXXIV.

1648. marcz. 16—apr. 28.

A fehérvári országgyülés törvényei s irományai.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit, universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum sextum mensis Martii, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi octavi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, authoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignare-

mur; quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Albae-Juliae, ad decimum sextum diem mensis Martii, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi octavi indictis ac celebratis, conclusi.

Praefatio.

Szűbéli buzgóságos hálaadással magasztaljuk, kegyelmes urunk fejedelmünk, az felséges mindenható istennek dicsőséges nagy nevét, ki csudálatos bölcseségéből egyedűl csak magának tartván az fejedelemségnek gondviselésének kormányát, Nagyságodra sok ellenkezőinek és titkon s nyilván való emulusinak is kedvek kivűl oly gondot viselt, hogy sok nyughatatlansági után, a szent békességnek helyben állatásában forgolódván s azt dicséretesen is végben vivén, ez mostani generalis gyűlésünknek kiszolgáltatásában erőt s alkalmatosságot adott Nagyságodnak. Könyörgünk szíből, hogy az felséges úristen szent lelkének általa igazgassa úgy Nagyságodat, hogy ennekutánna is, mint eddig, az Nagyságod bölcs igazgatásának árnyéka alatt szegény hazánk maradhasson csendes és békességes állapotjában; Nagyságod is celebráltathasson nemzetünknek javára s megmaradására sok generalis gyűléseket. Amen.

Articvlvs I.

Kapuszám után való adó s városok taxája.

Noha kegyelmes urunk szegénységünknek nagy fogyatkozását, sőt némely helyeken mind pusztulását s mind éhségét nem tagadhatjuk: mindazonáltal az Nagyságod sok rendbéli, országunk javára, csendes és békességes megmaradására szükséges expensáját előttünk viselvén, ígérünk Nagyságodnak minden kapuszám után való adózásra flor. 20 az előbbeni szokás szerint, négy rendbéli terminusokon, úgy mint: az Szent-György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben ezen terch viselésre ígérik magokat. Hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyén jószágok vagyon. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad	fl. 1400.
Fejérvár	fl. 200.
Bánfi-Hunyad	fl. 200.
Udvarhely	fl. 260.
Kízdi-Vásárhely	fl. 180.
Szepsi-Szent-György	fl. 150.
Illyefalva	fl. 150.
Egeres	fl. 150.
Nagy-Almás	fl. 125.

Articvlvs II.

Az végházok építése, gratuitus labor.

Az végházaknak is épitését igen szükségesnek látjuk lenni kegyelmes urunk. Hogy azért azokra is szegénységinknek mindennyi szükséges állapatjokban is lehessen valami provisiónk, ígérünk Nagyságodnak azoknak is építésére minden kapuról flor. 1. És mivel annak administrálása rövidebb időt kéván, az adónak első terminusán, hoc est 1. Junii integre készek lészünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s szász uraink s atyánkfiaival, hasonlóképpen az székely uraink is, kiknek az vármegyén ő kegyelmeknek jószágok vagyon, megígérik Nagyságodnak; könyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gratuitus labort ne kévánjon tőllünk.

Articvlvs III.

Bihar vármegyében az hajdúvárosokról jobbágyok reductiójában való modalitas és processus.

Noha kegyelmes urunk, elegedendő articulusok extálnak az nemesség jobbágyinak, [kik] hajdúvárosokban szöktenek, reductiója felől: mindazáltal akarván megbántódott Nemes atyánkfiainak consulálnunk, mentől jobb módjával, hamarébb és könnyebb processussal reducálhassák az hajdúvárosokra szökött jobbágyokat, hajdú vitézeknek is alázatos könyörgésekre tekintvén, újjobban az hajdúvárosokra futott jobbágyoknak egész országúl, három nemzetűl, végeztünk ilyen processust observáltatni. Hogy az nemesember, az ki jobbágyot akar repetálni az váradi fő- avagy vicekapitány uraimtól, az eddig bévött régi usus szerint pecsétet kérvén az váradi vár szombati székin, két assessor, avagy az notarius egyik assessorral együtt tartozzék kimenni az nemes embernek instantiájára, az observáltatott usus szerint deposito salario. És ott azon assessorok, azon hajdúvárosnak, (az honnan repetálni akarják), kapitányát vagy hadnagyát requirálja érte. Az kapitány vagy hadnagy

tartozzék minden exceptió nélkűl mindjárt azon városnak tanácsát öszvegyűjtvén, és ott az nemesembernek repetitus jobbágyához való jussa comprobáltatván, ha hitesnek avagy kezesnek tanáltatik lenni, eo facto tartozzanak megadni, sub poena homagyali; ha penig de proprietate doceál az nemesember, in instanti tartozzék hadnagy vagy kapitány esküttivel együtt az dologban törvént tenni, és ha comperiáltatik az actornak jó igassága az jobbágyhoz, eo facto kiadni; ha peniglen ki nem adnák, ez ilyent is in eo casu a váradi vár szombati törvényszékire appellatióban vivén, az hajdúvárosiak is tartozzanak elbocsáttatni, és az repetitus emberre interim sub poena homagii illius gondot viselni. Mely transmissio az várszékin minden dilatio nelkűl ad instantiam actoris 3 szombati széknek durálása alatt elővétessék és finaliter decidáltassék. Ha penig az három széknek durálása alatt az actorea pars elő nem vétettetné, az in causam attractus instantiájára vétessék elő, és a mit az igasság s az ország törvénye kiván, az transmissiónak kivánsága szerint is vétessék executióban, úgy hogy tempore revisionis hujusmodi transmissionis kapitány uraimék az szombati szék assessorit az eddig observáltatott mód szerint jó lelkiismértű, törvényhez értő nemes embereket is adhibeálván, azokkal együtt revideálja az transmissiót. És ha megitélik, tartozzanak de facto cum poena homagii az repetitust megadni. Az megadás után az elvitelben penig az magok határáig oly securitást mutatván az nemesembernek az megadott jobbágynak elvitelében, hogy ha abban utcumque az nemesember impediáltatnék: az hajdúvárosbéliek eo facto in poena ducentorum florenorum hungaricalium convincáltassanak. Mely poenát fő- és vicekapitány uramék tartozzanak exequáltatni de simplici et plano, és az nemes embert arról contentálni. Ha penig az ilyen törvénynyel prosequáltatott jobbágy az törvénynyel való prosequutio és apprehensio után utcunque transfugiálna földesura keze és birodalma alól: akarhol találtathassék is annakutánna az hajdúvárosokon az olyan jobbágy, de facto az hajdúvárosbéli tisztek, azok ellen emanáltatott sententiát látván, tartozzanak kiadni az olyan jobbágyokot de simplici et plano, (nisi tamen justum aliud aliquod et legitimum obsistat impedimentum), sub poena ducentorum florenorum. Kiben hogy a nemesség jobb móddal progrediálhasson, tartozzanak az hajdúvárosokbéli tisztek az transmissiót és sententiát kiadni székekről, valakik az nemesség közzűl ki akarják váltani.

Articvlvs IV.

Az executoroknak ki kell adni limitatis terminis az relatoriák mássát.

Végeztük kegyelmes urunk, fejedelmünk, egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy az executorok, finita executione, in causis publicationum negyven nap múlva adja ki, in aliis vero quibuslibet causis et executionibus tam ex parte fisci, quam aliorum, a relatoriákat kiadják tempestive, az citátióknak terminusi az régi ususban maradván.

Articvlvs V.

Az levelek taxája ad articulum anni 1607. referáltatik.

Az levelek taxái, kegyelmes urunk, meg vannak írva nominanter az 1607. esztendőbéli articulusban; hogy mind az scribákkal mind az káptalanokkal azt observáltassa Nagyságod, hűségesen megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articvlvs VI.

Az nyomások felől való alkalom és onnan béhajtott marháknak bírságlása.

Az közönséges szabadsággal ellenkező dolognak ítélvén kegyelmes urunk publico articulo, valaki határát, nyomását, másnak limitálni, ez okon úgy tetszik, hogy az dominus terrestris és faluk szabadságában áll az, ha egymással megalkhatnak benne; ha penig nem, a marha béhajtásért az illetlen exactiót tollálni méltónak ítéltük, elég lévén egy öreg marhától egyszeri béhajtásért két pénz, apró marhától egy pénz. Nagyságodnak megszolgáljuk, observáltassa ezt is.

Articvlvs VII.

Az procuratoria constitutio megadatik mind vármegyéken, székelységben, az tisztek rescriptumokra.

Végeztük azt is kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy mind a vármegyékre s mind a székelységre az tisztviselők, úgymint vármegyéken főispánok, főszolgabírák, vicetisztek, notariusok, az székelységen penig főkapitányok, főkirálybírák, és az vicetisztek s notariusok rescriptumokra az procuratoria constitutio megadassék mindeneknek.

Articvlvs VIII.

Az Zetelakán inchoálandó causák derék székre való bocsátásában az articulusok megtartatnak.

Hogy Nagyságod az zetelakiakkal előttök agitált s agitálandó causáknak derék székre, úgy mint ad forum interrogatorium való bocsátásából az articulusokat akarja observáltatni, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs IX.

Fogaras földi boérok az székelységen ne hatalmaskodjanak az jobbágyok reductiójában.

Az székely atyánkfiai proponálván kegyelmes urunk, hogy az fogarasföldi boérok bémenvén székekben, nem requirálnak sem tisztet, sem dominus terrestrist, hanem akarmely nemes emberek jószágára, házára, az articulus continentiája ellen reá menvén, a jobbágyokat elviszik nyilván való károkra. Kire képpest végeztük egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod fejedelmi kegyelmessége is, hogy tartsák az articulushoz magokat az boérok, és ellenben cselekedőknek légyen haladék nélkűl való büntetések.

Articvlvs X.

Az váradi sessionatus nemesség s városiak között az kolosvári deliberatio szerint való igazitás continuáltatik.

Az váradi sessionatus nemes atyánkfiai dolgából az 1640. esztendőbéli 28. articulust inviolabiliter observáltatni végeztük. És ha mi ő kegyelmek között az kolosvári deliberatio szerint még in effectum nem ment volna is, Nagyságod arra deputálandó commissariusi által effectuáltassa. Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XI.

Az balavásári határon Váradi Gábortól építtetett malom oculáltatik.

Mivel kegyelmes urunk Váradi Gábor atyánkfia az balavásári határon oly helyre csináltatta malmát, hogy annak előtte soha malom ott nem volt, sőt mind az szomszédosoknak malmoknak s mind vetéseknek és széna réteknek nyílván való nagy kárára vagyon; kire képest végeztük, az Nagyságod kegyelmessége is accedálván, holott nem csak falubéli lakosoknak s patronusoknak, sőt az dézmára nézve az fiscusnak kára láttatik forogni ez aránt akarhul is, azért az nemes vármegye első gyűléséből denominálljon és designáljon bizonyos böcsülletes, törvény tudó, értelmes, jó lelki esméretű arra elegedendő

személyeket, az kik egy bizonyos napon ad faciem loci ki menvén, oculálják istenes és jó lelki esmérettel, s ha így tanáltatik, vágassák el az gátját, avagy igazíttassák úgy, hogy másoknak kárára ne légyen.

Articvlvs. XII.

Száz forintig való zálog állapotjában appellatio nem admittáltatik; az zálaggal való megkínálásban modalitas rendeltetik.

Száz forintig való zállagnak állapatjárúl végeztük kegyelmes urunk, hogy itt miköztünk is in sede inferiori igazodjék el, abban appellatio ne admittáltassék. A kínálás penig ez szerint légyen, hogy elsőben solito more szolgabíró által megkínáltatván a summával, ha fel nem venné mindjárt, a következendő széken in facie sedis deponálná azon zálogot, és ha fel nem venné, mivel immár egész vármegye előtt constálna a megkínálás, de condescensione semmit nem contendálhatván az in causam attractus, hanem ad meritum felelvén, exmissióra bocsáttassék. Erre hogy Nagyságod kegyelmességéből accedált, Nagyságodnak híven megszolgáljuk.

Articvlvs XIII.

Az székelységnek az hadi expeditiókból magokat absentálóknak büntetések; jószágokat nem vesztik el.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod székely uraink s atyánkfiai alázatos könyörgésekre az hadi expeditiókból elmaradóknak kívánságok szerint resolválta magát, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak mi is alázatosan megszolgáljuk. Kegyelmes urunk, tetszett azért minekünk is, egész országúl, három nemzetűl, hogy az Nagyságod kegyelmes resolutiója articulusban írattassék; hogy mindennémű szükséges casusokban az articulus szerint kimenvén az Nagyságod kegyelmes parancsolati és successor fejedelmeké az felűlésről, az fő generalis vagy utánna lévő főtisztek mustrálják meg az elrendelt vitézlő népet, a mint hadnagyság szerint vadnak rendelve zászló alatt, mikor meg kell indulniok székekből; a ki akkor ott nem lenne, büntethessék magok a fő tisztek az eddig bevött ususok szerint. Megindúlván penig az zászlóval, és az után jelen nem lenne s az zászló alatt nem tanáltatnék, eo facto convictusnak tartatván, halállal is büntethessék az fejedelmek érette, jószágát penig úgyis el ne veszthessék, hanem vagy székelységen való atyafiainak vagy másoknak illendő árron zállagban vethessék, ha summával kelletik az fejedelmektől életeket megváltani; suffragálván ebben a casusban ő kegyelmek-

nek is az 1640. esztendőbéli 22. betegekről irt articulus szolgákról az 1634. esztendőbéli 29. articulus in ea part

Articvlvs XIV.

Nadányi István diffamatiója, s ő és több olyan, leg fejedelmeket diffamálók ellen való processus és poena ira

Megértvén kegyelmes urunk a Nagyságod directo Nadányi István ellen való propositióját, allegálván ellei hogy diffamáló irásival és szavaival Nagyságod fejedelm tóságát laedálta volna, kívánta is convincáltatni in nota tuae infidelitatis. Az in causam attractus Nadányi Ist contendálván az forum ellen, citálván decretalis locusol mind penig exemplumokat is, de mindeneknél inkább ki országúl mellette való alázatos törekedésünket: de mi director allegatiójából a Nagyságod méltóságának sérel (mi is mint igaz hívei Nagyságodnak) igen fájdalmas hallottuk csak emlékezetét is, mindazonáltal nem ítéltü dányi István mellett való törekedésünket méltónak lenni. ván azért országúl a Nagyságod és jövendőbéli legitimus delmink méltóságára s becsületinek őrízésére vigyáznunk, akarjuk különböztetni az fejedelmi méltóságot az privat tól. Végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, hogy dányi István (mivel ha miben mentségét praetendálh bizonságának comportálására elégséges ideje lehetett, a tum ipsius is ebbéli per régen deveniált), ez közelbik köv zendő octavalis terminusra evocaltassék, és ott person compareálván ultimo juris termino denegato, minden biz gival oly készen légyen, hogy finalis deliberatio pronuci hassék causájában, omnibus juridicis remediis exclusis, és ha juridice convincáltatni fog, in emenda capitis et ami omnium bonorum, mobilium et immobilium, juxta con decreti redemptibiliter ipsum solum proprie et praecise c nentium aggraváltassék. Ha kik peniglen successu ter legitimus fejedelmeket diffamálóknak találtatnának, a evocáltatván personaliter az táblára, hogy ha kik juridic vincáltatnak, az fen specificált poenán maradjanak, s tamen de jure servandis; mindazonáltal panaszolkodási nyörgések és törekedések pro diffamationibus ne reputá nak, ide nem értvén az nótákról decretumban és articu írt egyéb specieseket. Az székely urainк s atyánkfiai i szász urainkkal ő kegyelmekkel együtt, ez casusban consentiáltanak.

Articvlvs XV.

Debreczenből az jobbágy felkérésben való modalitas; ugyan ott az só adásban vételben való usus partim roboráltatik, partim limitáltatik.

Debreczen városából való jobbágyoknak reductiójában is volt kegyelmes urunk mind két részről difficultasunk. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy az jobbágyoknak Debreczenből való reductiójában, ab anno in articulis specificato, ilyen mód observáltassék: hogy az repetens pars denominálván az jobbágyot és utczáját, melyben lakik, a város bírája tartozzék mindjárást a repetens mellé város szolgáját adni, és ha magát kaphatná, a bíró elejében vivén, mind annak mentségét s mind az repetensnek igasságát megértvén, ha igasságát látja, minden javaival tartozzék megadni. Melyet ha nem cselekednék, evocáltathassa eddig való usus szerint. Ha peniglen meg nem kaphatná a felkért embert, tartozzék a bíró vagy arra compromittálni magát, hogy egy bizonyos terminusra sistálja az embert és kézben adja, vagy penig, ha azon terminusra kézben nem adná, praetendálván valami okát, akkor is evocáltathassék érette az szokás szerint. De ha az biró nem felel felölle, annak utánna az repetens fél mindenütt szabadoson megfoghassa jobbágyát, és elvihesse, sőt az városban is szabados légyen megfogni; melyre az bírák tartozzanak is segitséget adni, valamennyiszer requiráltatnak. Az felkért jobbágynak felesége, gyermeki és jovai megadása dolgában is ez a mód observáltassék. Hasonlóképpen végeztük Nagyságod kegyelmességéből azt is, hogy ezen városbéliek az só hordó szekerek elejében kimenni, és sem kün, sem ben az városban az sót elfoglalni ne mérészeljék: sőt egyenként, tizenkét, húsz számúig is, eladni szabadosan megengedjék szegény jobbágyinknak. Egyéb iránt az minémő usussal ő kegyelmek az só adás és vévés dolgából a memoria hominum éltenek, azon tartassék meg.

Articvlvs XVI.

Az szászság egymást immediata táblára nem evocálhatja, competens bírája elől appellatióban bocsáttatik; minémü vétkeseket arestálhassanak territoriumokon.

Az Nagyságod közinkben küldött mostani propositiójából értjük kegyelmes urunk az szász natión lévő uraink s atyánkfiainak minémő kévánságok légyen az 1642. esztendőbéli 13. articulusnak világosban való declaratiója felől, hogy így ő kegyelmek is annál inkább tudják ahoz alkalmaztatni magokat, nelyet mi ennyi részében világosíttatni akartunk: hogy magok

natiójokbéli emberek ő kegyelmek közűl senkit immediate táblára ne evocáltathasson, hanem magok competens forumái inchoálván a pert, per viam appellationis vihesse az táblái Viszont ha mely tiszt ellen in negotiis privatis valaki valai actiót akar instituálni, oly dolgokból tudni illik, melyeket ne ratione officii et non authoritate officiali cselekeszik, az olya dolgokért is inmediate az táblára ne evocáltathassék, hane ha valaki pert inchoálna ellene, magok natióján lévő comp tens bírája előtt elkezdvén, per viam appellationis vihess táblára. Ugyan azon szász uraink s atyánkfiainak ilyen difficultásokot is értjük, hogy ő kegyelmek közűl némely magistratussal, vagy ratione debiti, vagy bujdosó vagy egyéb gonoszságokot patrált személyeket, valakik a tisztnek két pénzt letévén, megtartatnak; a megtartásra azon megfogott embernek földes ura az táblára evocáltatja az tiszteket; hasonlóképpen, hogy ha a tiszt az adversa parsnak instantiájára meg nem fogná, az is a meg nem fogásáért a táblára evocálhatná ő kegyelmeket. Végeztük azárt Nagyságod kegyelmességéből, hogy a sententiázott latrokat, azon kivűl a kik az ő kegyelmek territoriumin valami excessust cselekednének, in flagranti megfogattathassanak; viszont, ha kiknek kezénél lopott marha találtatnék, azok is hasonlóképpen. Egyéb rendbélieket peniglen ante convictionem, sem ratione debiti, sem egyéb dolgokért ne arestálhassanak; hanem ha kikhez valakinek valami praetensiója volna, kéressen törvént földes urától az ilyen jobbágyra az 1619. esztendőben emanáltatott articulusban specificált processus szerint. A szász urainkot is peniglen ő kegyelmeket ezeknek nem arestálásáért senki ne evocáltathassa az táblára.

Articvlvs XVII.

Az jenei nemesek és praesidiariusi rend közzé az tanács deliberatiójából ő nagysága méltóságos subscriptiója, pecsét alatt kiadott edictum approbáltatik.

Az jenei praesidiarius vitézlő rend és ugyan az ott lakos nemesség között való Nagyságod kegyelmes dispositióját is in omnibus punctis approbálván, méltónak itéljük, az Nagyságod fejedelmi kegyelmes consensusa is accedálván, hogy articulusban írattassék.

Melyek így következnek:

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transsylvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris generosis, egregiis et nobilibus Georgio Vér de Kerestarcsa supremo, Casparo Zöldi vice capitaneis, Michael

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll: »formán«.

Sikodin vice comiti, et judicibus nobilium comitatus de Zaránd, nec non castellanis, ductoribus, decurionibus, ac toti universitati tam equestris quam pedestris ordinis, militum nostrorum praesidiariorum arcis nostrae Boros-Jenő, modernis scilicet et futuris quoque, pro quovis tempore constituendis, salutem et gratiam nostram.

Minémű szükséges dolog légyen akar mely respublicákban, városokban és tisztviselők között is az jó rendtartás; és minden dolgoknak helyes és szép egy értelemmel való jó karban állatása, nem szükséges azt sok szóval exaggerálnunk, megmutatja csak ama kis sententiácska is: concordia res parae crescunt, discordia maximae dilabuntur. Ugy is vagyon, mert az mely lakosok között (akár tartományok, respublicák, akar városok legyenek azok), egyesség, egy értelem és jó rendtartás vagyon, akarmely ellenkező időknek háborus szélvészei ellen is bátorságosbak és erősbek szoktak az olyanok az megmaradásra lenni; ellenben penig az hol egyenetlenség és rendetlen zurzavaros állapot vagyon, ott nem szokott semmi jó nevekedni, hanem naponkint romlás és elfordulás szokott következni.

Értvén azért jenei végházunkban is némely dolgokban az külömb-külömb rendbéli lakosoknak nem egyenlő voltok miatt ottan-ottan egyenetlenségeket történni, és abból naponkint nagyobb-nagyobb alkalmatlanságot származni, hogy ez lyenből nagyobb inconvenientiák ne következzenek, ezen dolgot zükségesnek ítéltük volt még ezelőtt való időkben becsülletes inács és híveink elejében támasztani; kikkel való egyértelemől annak az szép végháznak békességes megmaradásának, és ból a közönséges jóknak is akarván atyaiképpen consulálni, inekelőtte erről derekasabb ordinatiókot tehettünk volna, ükségesnek ítéltük ez alább megírt articulusokat borosjenei gházunkban lakos minden tisztviselőinknek, mind nemes és olgáló híveinknek pro perpetuo statuto elejekben adni és ndelni.

Először. Hogy az viceispán az kapitánnal a közönsées jóban egyetértsenek, az mi nékünk és az szegény hazának olgálatjában és annak az helynek megmaradására nézendő lgokban.

Másodszor: Ha valami oly bizonyos hírei érkeznek kapitánnak, melyre derekason insurgálniok kell, olyankor bot üttetvén, vagy tombitát fútatván az kapitány, az nemesg is in illo casu tartozzék, mennél jobb szerrel lehet, az maunk és országunk szolgálatjára, az közönséges jóra és megaradására felűlni, és egy szívvel, lélekkel az közjónak az fizett néppel együtt szolgálni; de minden aprólékos dologra, úgy

mint tíz húsz csavargóra nem kell felülniek, mert ugyanis nem tartoznak mindenkor azon terhet fizetni mint az fizetett nép.

Harmadszor: Mivelhogy mindenütt s ott is Jenőben, az gonoszságban igen elmerültek az emberek, annak refrenálásában peniglen, kiváltképpen abban az helyben, más mód observáltatik ezután, tudniillik: minthogy az kapitány az előbbi szokás szerint az várost kerülteti, ha valamely oly publicus malefactor in flagranti comperiáltatik, az kapitány megfogathassa, és virradtig detentióban lévén, ha nemesember vagy nemesember szolgája lészen az malefactor, virradva az kapitány adja az viceispán kezében, és az ispán longus processusra az előbbi rendtartás szerint effélét ne bocsásson, hanem az alább megírt rövid processussal törvént láttasson reája, és constalván az malefactum, mindjárást executiót is tétessen minden kedvezés és halogatás nélkűl, ilyen modalitással: hogy valakik gyilkosságban, ember sebhetés, verekedés, vagdalkozás, fegyvervonás és kerétésen belől való lopás, szántszándékkal való gyúlasztás, tiltott időben való lövöldözés, tisztek ellen való insurrectio, s azoknak mint az mi méltóságunkat repraesentáló személyeknek illendő becsületeknek, és azokon kivűl is kinek kinek rendi szerint való becsületeknek, érdemlett mód szerint meg nem adása, az végezéseknek, kiadott edictumoknak nem obtemperálása és nem effectuálása, házaknak, pinczéknek, boltoknak felverése, éjtszakai támadás, kiáltozás, és több efféle kerétésen belől esendő czégéres vétkeknek cselekedetiben deprachendáltatnak: az olyanokat minden személyválogatás nélkűl mind az várbéli tisztviselő híveink s mind az viceispán megfogassa simpliciter, nem admittálván abban semmi exceptiót és remediumot; kik ellen való törvényeknek discussiójában ilyen processusnak kell observáltatni.

Hogy ha az vétkes megfogattathatik, avagy kézben adattatik, az mely tiszt kezinél találtatik lenni, az tartozzék ad tertium törvént szolgáltatni felőle, s akár ad octavum bizonságra exmittáltatván tartozzék az bizonságoknak azon terminuson való reportálásakor ad meritum megfelelni, ugyanakkor mindjárt sententiát is pronunciáltatván az ilyenek ellen. azután egyszer ad quindenam novum adattassék, de ezenkivül annakutánna semminémű remedium nem admittáltatván, az pronunciálandó sententia debitae etiam executioni demandáltassék; interim az vétkes vagy detentio vagy jó kezesség alatt tartassék juxta qualitatem delicti, aprólékos exceptiónak hely ne adassék. Ha penig valamely nemesember szolgája volna az lator, és nemes házhoz szaladván bé, kézhez nem adnák ad simplicem requisitionem dictorum officialium, ezen fen megírt processus szerint tartozzék előállani azon nemesember, sub

oena in articulis regni, signanter a. 1646. art. 2. expressa legen külső embert penig tartozzanak egyátaljában kézhez lni; kiket ha kik contumacia ducti kézhez nem adnának ezen ocessussal, az megnevezett articulusban denotált poenán maljanak toties, quoties valakik ez ellen cselekedni merélnek.

Ha kiket penig az város őrzői s kerülői éjtszakának ide- az nemesek közűl, (kik vagy más ember házára mennek, gy másokat megvagdalnak, in loco delicti deprehendálnak), gtalálnának fogni, kalodában vinni, és éjjel ott hálván má- nap az ispán kezében adnák az feljel denotált modalitas rint: ha ez ilyeneket érdemlett büntetés nélkűl az ispánok ocsátani attentálnák, avagy, a kik ez ilyen malefactorokat, őrzőkre reájok támadván, elszabadétanák, ez ilyenek közzűl valakik az ő tisztek alatt találtatnak, érdemlett büntetéssel g nem büntetnék és ebben el is nem járnának, sine respectu sonarum eo facto ammittálják tiszteket.

Negyedszer: Ha éjtszaka vagy nappal valamely útn oly riadás esnék valamely malefactor miatt, kiki az maga ára nézve abban az útczában tartozzék felkelni, és akármie ember légyen az malefactor, megfoghassák, és az tisztek kezekben adhassák. Ha penig az lator valamely nemesber házához bészalad, az tiszteknek adjon hírt fölölle, és y az feljel megírt modalitás observáltatik ez dologban.

Ötödször: Takarodó harangozás után az kerülőkön ül senki fegyverrel ne járjon, hanem ha az főemberek közzűl laki oly barátjánál vagy jóakarójánál való mulatásában, gy egyéb dologban el tanálván késni, az oly ember lámpás- menjen házához; mert egyébiránt ha lámpás nélkűl valaki yverrel éjtszaka tanáltatik, abban az előbbeni jó rendtartás erváltatik ezután is, úgy mint megfogattatik és viradtig odában tartatik.

Hatodszor: Minthogy vannak oly nemesemberek, kik ś értékesek, mégis annak a végháznak közönséges szüksée lovat nem tartanak: abban azután ilyen mód observálsék: Hogy az nemesemberek, az kiknek értékek vagyon ja, lovat tartsanak, és annak az helynek közönséges szükse mellett felüljenek, az kik penig ebben ezután is viszálkodnak, az ispán meghirdetvén köztök, ha valaki mégis lovat m akarna tartani, az oly nemesember elsőben hat forinttal, ásodszor tizenkettővel, harmadszor huszonnégy forinttal büntődik meg. Az kiknek penig arra való értékek nincsen, hogy vat tarthassanak, az olyan emberek szablyát, puskát és jó alog embernek való fegyvert tartsanak. Az kik penig az ak közzűl azt meg nem tartanák, elsőben két forinttal, má-

sodszor négygyel, harmadszor hat forinttal büntetődnek meg. Ezeknek penig mustrálására és meglátogatására bizonyos commissariusiuk bocsáttatnak esztendőnként.

Hetedszer: Másutt lakos fő- és nemesemberekuek jószágoknak quantitására nézve, tartsanak szolgákat Jenőben az ország articulusának continentiája szerint. Ennek penig observálására és in officio continuálására az viceispán viseljen gondot. Ott való fizetett katonát és residentiás nemesembert ezután ne engedjen tartani; mivel az nemesember és fizetett katona azonkivűl is tartozik maga szabadsága mellett felűlni s abban az helyben szolgálni. A kik most effélé szolgák tanáltatnak is, azok is letétessenek mindjárást.

Nyolczadszor: Az kapitány az nemesember jószágában sem pecsétivel sem egyébképpen, semminémű törvényben dolgot ne igazgasson, annyival inkább az nemesember jószágira praesidiumot ne küldjön, és meg ne fogassa: mert efféle igazgatás az viceispánnak és szolgabíráknak incumbál; megmaradván mindazonáltal mindenekben az végbéli kapitányoknak az ő régi authoritások és az ő tisztekhez, vigyázásokhoz, gondviselésekhez tartozó dolgokban való régi ususok és authoritások.

Kilenczedszer: Mivel ezelőtti kapitányok idejében is Jenőben az kulcs alatt, az város kerítésén belől, esett potentiák, diffamatiók, és egyéb aprólékos dolgok az vár szombati székin agitáltattak, tam ex parte nobilium, quam alterius cujusvis status hominum ibidem degentium: tartozzanak minden ott lakos rendek ebből is magokot az 1641. esztendőbéli articulushoz tartani, az régi usus és az kapitányoknak authoritássa in vigore maradván, és az kerítésen belől akarmely rendtől történt dolgokat szombati széken decidáltassanak.

Tizedszer: Szükségesnek látjuk azt is, hogy ennekutánna az nemes vármegye tisztei külömben bé ne vegyenek senkit az nemesség közzé, s bé se írják, hanemha elsőben vagy armalissal vagy egyébképpen való helyes et fide dignis testimoniis humanis, vel literalibus, sufficienter doceálja nemességét; valakik penig nemességeket nem doceálhatják, tartozzanak az kapitánytól dependeálni successivis semper temporibus, s az kapitány tiszti és authoritása alatt légyenek.

Tizenegyedszer: Az város palánkinak s város hidjainak megcsinálása és építése is, mely szükséges légyen az közönséges jóra nézve, nem szükség declarálnunk. Tetszett azért becsületes tanácsúr híveinkkel egyenlő értelemből, hogy az hídakat, palánkot, az nemesség közzűl az ki csinálni nem akarja az ő részit az régi bévött jó rendtartás szerint, az kapitány éljen authoritásával s küldjön ki mindjárt az olyanok

ágára s hajtassa bé jószágát s csináltassa meg azzal.

Ezek lévén azért az punctumok, kiket mostan elejében rtunk hűségteknek örökösen való rendtartásúl, az sok vi-lkodásoknak eltávoztatására, rendelni és adni, igen serio és b gravi animadversionis nostrae poena paroncsoljuk mind · és vicekapitány, viceispán, szolgabírák, hadnagy, porkoláb, edesek, és mind nemes, vitézlő, lovas és gyalogrend híveink, béli kegyelmes parancsolatunkat így értvén, tartozzék kiki ndenekben perpetuis semper temporibus ezekhez alkalmaz-ni magát, és ez néhány regulákot inviolabiliter observálja nden fogyatkozás nélkűl. Alioquin ha ki magát ehez nem zdené alkalmaztatni, hűségteknek, fő- és vicekapitány és eispán híveink, authoritást adtunk az olyanoknak érdemek rint való büntetésekre, kiben nékünk tartozó kötelességek hazájokhoz való szeretetek szerint el is járjon; sőt ha ezen kivűl ennekutánna, az állapotoknak kévánságok szerint, is illendő és jó rendtartáshoz szükséges, az véghelynek bé-sséges megmaradására tartozó rendeléseket kelletnék is ten-nk, vagy magunk vagy csak arra rendelendő és bocsátandó csületes híveink által is, azokot is acceptálván, mindenekben rtozzék kiki magát és dolgait azokhoz szabni és rendelni, lamint magunknak is kemény animadversiónkat el akarja voztatni. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Alba lia, die decima prima Aprilis, anno domini millessimo sex-ntesimo quadragesimo octavo.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum minorum regnicolarum trium nationum regni nostri Tran-lvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac corporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, prae-ntibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, demque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, tos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, rati-avimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod prae-sa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu erit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testi-nio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-ia, die vigesima octava mensis Aprilis, anno domini mille-o sexcentesimo quadragesimo octavo.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláirás nélkül, *az erd. ...mban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV.* és a *Dóváth-gyüjteményben.)*

b)

1648. marcz. 20.

Az erdélyi rendek hitlevele a magyar király részére.

Nos proceres et magnates, caeterique universi status et ordines trium nationum Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subiectarum. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod cum illustrissimus ac celsissimus princeps dominus dominus Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, dominus noster clementissimus, ad motus illos, qui anno superiori, videlicet millesimo, sexcentesimo, quadragesimo quarto, in regno Hungariae exorti fuerant, pacifice componendos, in certam pacis et mutuae reconciliationis formam, cum sacratissimo principe ac domino domino Ferdinando tertio dei gratia electo Romanorum imperatore semper augusto, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rege, archiduce Austriae, duce Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, marchione Morauiae, comite Habspurgi, Tyrolis et Goritiae etc. devenisset, uigoreque eiusmodi transactionis, eadem sua mattas caesarea et regia, praelibato celsissimo domino principi nostro, ex regno Hungariae, septem integros comitatus, utpote Zatthmar, Zabolch, Vgochia, Beregh, Borsod, Zemplin, et Aba-Vyvar, una cum regia ac libera ciuitate Cassoviensi, ad uitae suae dies, duos autem, nimirum Zatthmár, et Zabolch, etiam filiis eiusdem domini principis, uita ipsorum durante, prout idem dominus princeps inter illos disposuerit, tenendos et possidendos concessisset, ac defacto assignasset: cupientes nos etiam, singulare nostrum in conseruanda publica pace studium adhibere, pariter et declarare, et quae nostrae sunt ea in re partes, iuxta inita pacta exequi, praelibatam sacratissimam caesaream et regiam Mattem, eiusque successores legitimos reges Hungariae, assecuramus, certificamus et affidamus, quod ad praedictos septem comitatus, ac ciuitatem Cassouiensem nihil iuris ac successionis nobis uendicabimus, neque in iis citra benignum suae Majestatis caesareae ac regiae consensum, delectum militum faciemus; ac etiam omnes et singulos praesentis transactionis cum celsissimo principe domino nostro clementissimo factos articulos, in omnibus suis punctis et clausulis, sancte et inuiolabiliter obseruabimus, neque adversus suam Mattem, eiusque fideles et Regnum Hungariae ullam hostilitatem exercebimus. Prout assecuramus, affidamus, et certificamus, harum nostrarum uigore et testimonio literarum

nediante. Datum Albae Juliae ex generali conuentu nostro lie vigesima mensis Martii, anno domini millesimo sexcenteimo quadragesimo octavo.

Kornis Sigmond m. p. (P. H.)
Franciscus Redei m. p. (P. H.)
Stephanus Haller m. p. (P. H.)
Stephanus Serédi m. p. (P. H.)
Franciscus Bethlen m. p. (P. H.)
Stephanus Sulyok m. p. (P. H.)
Mathias Huszár m. p. (P. H.)
Gabriel Haller m. p. (P. H.)
Ladislaus Csehffey m. p. (P. H.)
protonotarius.
Johannes Betlen m. p. (P. H.)
Ambrosius Veres m. p. (P. H.)
protonotarius.
Georgius Vitéz m. p. (P. H.)
Toroczkay Sigmond m. p. (P. H.)
Joannes Gyereöffi m. p. (P. H.)
Petrus Haller m. p. (P. H.)
Sigismundus Banffÿ junior m. p. (P. H)
Gabriel Josika m. p. (P. H.)
Georgius Bánffi m. p. (P. H.)
Petrus Huszár m. p. (P. H.)
Nicolaus Kendefi m. p. (P. H.)
Franciscus Keresztesy m. p. (P. H.)
Paulus Gyereőffy m. p. (P. H.)
Stephanus Petki m. p. (P. H.)
Franciscus Pekri m. p. (P. H.)
Michael Bethlen m. p. (P. H.)
Johannes Rédey m. p. (P. H.)
Joannes Daniel m. p. (P. H.)
Thomas Damokos m. p. (P. H.)
Stephanus Lázár m. p. (P. H.)
Sebessi Boldizsár m. p. (P. H.)
Fehérvármegye követje.
Andreas Bodoghffalvi m. p. (P. H.)
legatus cottus Hunyadiensis.
Franciscus Zoltay legatus cottus Tordensis. (P. H.)
Joannes Bolonya leg. c. de Küköllő (P. H.)
Caspar Somlyai m. p. legatus Colosiensis cottus. (P. H.)
Michael Szamoskeözy leg. c. Dobokensis m. p. (P. H.)

Michael Vér vicecomes cottus Bihor m. p. (P. H.)
Petrus Dobaj legatus c. Sz.-Mediocris m. p. (P. H.)
Stephanus Tataj leg. cottus de Zarand m. p. (P. H.)
Stephanus Bÿdeskuti leg. cot. Kraszna m. p. (P. H.)
Nikolaus Macskássi leg. c. Tordiniensis *(sic)* m. p. (P. H.)
Georgius Szigethi leg. c. Mar(maros) m. p. (P. H.)
Johannes Bácsi leg. cot. Szolnok Inter m. p. (P. H.)
Andreas Koncz leg. sedis Udvarhely m. p. (P. H.)
Nicolaus Miko legatus sedis Sepsi m. p. (P. H.)
Stephanus Domokos legatus sedis siculicalis Kezdi m. p. (P. H.)
Sigismundus Mikes leg. sedis Orbai m. p. (P. H.)
Blasius Literatus legatus sedis Csik siculicalis m. p. (P. H.)
Stephanus Kereszturi leg. sedis Maros m. p. (P H.)
Melchior Balogh leg. sedis Aranyas m. p. (P. H.)
Georgius Szőcs magister civium oppidi et sedis Kőhalmiensis m. p. (P. H.)
Daniel Ernestus delegatus civitatis Mediensis m. p. (P. H.)
Johannes Wallendorffius delegatus civitatis Beszterce m. p. (P. H.)
Johannes Lutsch consul Cibiniensis m. p. (P. H.)
Valentinus Franck J. R. Cibiniensis m. p. (P. H.)
Casparus Kovácsy Judex primarius civitatis Kolosvár m. p. (P. H.)
Christianus Ferencz villicus Coronensis m. p. (P. H.)
Johannes Bhott consul Segesvariensis m. p. (P. H.)

(Eredetije, ivrét, 11 sor aláírással (1-sőben 7, 2-ikb., 3-ikb., 4-ikben 6—6, 5-ikben 5, 6, 7-ikben 6—6, 8-ikban 5, 9-ikben 4, 10-ikben 2, 11-ikben 6.) — Az öt első sor tanács- és főurak, azután a megyék és székely-székek követei, azután a szász követek és hivatalnokok saját kezü aláirásaival s pecsétjeivel, melyek közt gemmak is vannak, a vörösvári levéltárban.)

Jegyzet. Az egyetemi könyvtárban Kaprinay-Coll. XXX. 258—261. ll. meg van e tértivénynek két mássa, melyek közül az elsőt Szemere Pál másolta le, a másik is az ő irodájában készült.

Az elsőnek felirata köv.: *Pacta assecuratoriarum regni Transilvaniae die 30. Martii 1648. medio Pauli de Szemere camerae Cassoviensis administratoris illrmo duo Comiti Francisco Veseleny in Epperies praesentata.*

Ez abban különbözik a fennközlött példánytól, hogy e sorok után »*de facto assignasset*«, következik ezen mondat:

Post horum obitum, quamdiu ex posteris ipsorum principes Tran-

niae futuri sunt, possint arcem Szathmar unacum bonis, signanter autem oppidis Szathmar et Nemethi possidere.

A másik példányon, mely a fenn közlött példánynyal szóról szóra megegyezik, következő felirat van hasonlag Szemere Pál által írva.

Accordatum par assecuratoriarum Tranniae sed in praecedenti priori conconcepto tenore fuit per me P. de Szemere die 30. Martii 1648, exhibitum in civitate Epperies dno Veselenio.

A névsor is a közlött példánynyal megegyezik, míg a nem közlött példányban a nevek másként vannak elhelyezve.

c)

1648. apr. 15.

A rendek mult évi határozatokat a portai felterjesztés ügyében megerősítik.

Az 1647. apr. 9-iki országgyülésből Szalánczynak küldött levélre kivül a baloldalon tett behajtásra az 1648. apr. 15. tartott országgyülés következő megerősítő határozata jegyeztetett:

Ez belűl megírt conclusionkat, melyet tavali esztendőben az mi kegyelmes urunkra ű nagyságára bíztunk volt, most is megnyugodván az ű nagysága reánk való szorgalmatos gondviselésében ezen conclusiónkat confirmáljuk minden részeiben és plena acthoritast adunk mind azoknak effectualására, praesentibus dominis magnatibus Stephano Haller, Francisco Redey, Stephano Seredi, Joanne Kemény, Sigismundo Barcsai, Francisco Betthlen, Gabriele Haller, Mathia Huszár, Ladislao Cseffei, Joanne Betthlen, Blasio Magyar, Georgio Lázár, Petro Torma, Acacio Barczai, Petro Haller, Sigismundo Banffi juniore, Stephano Petki, Baltasare Kemény, Petro Huszár, Joanne Gyerőffi, Joanne Redeÿ, Thoma Basa, Joanne Daniel, Ladislao Balogh, Francisco Gyulai et Michaele Vér civitatumque Saxonicalium delegatis. Albae Juliae die 15. Aprilis anno 1648.

Magister Ambrosius Veres illustrissimi domini domini principis protonotarius m. p.

Eredetije, ívrét szélében írva, melyen 3 sor aláírás van — az 1-sőben 11, a 2-dikban 19, a 3-dikban 3, — a vörösvári levéltárban.

LXXV.

1648. őszén

Gőcs Pál követsége Radziwil herczeghez.

a)

Rákóczy utasítása.

Instructio pro egregio Paulo Gőcs.

1. Elsőben is menjen Lubinski uramhoz s megadván ő kegyelminek az urunk levelit, kérje arra, hogy ha Nemerics uramtúl válasza jütt, arrúl mennél hamarébb tudósítsa uronkat ő nagyságát, több ott való dolgokrúl, krakói vajda állapatjárúl s brezi sztarosztárúl is, informálván ő nagyságát, krivi... kozákok és tatárok állapatja felől is mi hirek vadnak, megmondhatja. Instructiót is vegyen tőle, micsoda formán mehessen Nemerics uramhoz.

2. Onnat igyenesen és mennél bátorságosban s hamarébb lehet, menjen Nemerics uramhoz, s annak is megadván az ő nagysága levelit, assecurálja firmiter urunk ő nagysága hozzája való kegyelmességéről, s kérje arra, tovább is azon állapatot promoveálja: megmondhatja azt is, hogy herczegnek köld pízt urunk az hadak gyűtísire; várja csak ő nagysága az végezis szerint az herczeg emberit; tractáljon mindazonáltal vele, ha bátorságosan mehetnek-é az pízzel vagy nem; s ő micsoda securitást mutatna legjobbat. Arrúl igen tempestive köllene praemoneálni az herczeget s ide is hirt adni. Mert az herczeg consiliuma az, hogy borral együtt vigyék az pízt; azon lesznek ő nagyságának ilyen állapatjában, mint lehet, neki is bort köldjenek.

Ott vegyen értelmet, Kischel uramhoz el köll-é menni; ha el köll menni, menjen maga, s annak is megadván urunk levelit, offerálja urunk ő nagysága kegyelmes akaratját, s megmondhatja azt, hogy tempore electionis becsületes ajándékokkal mennek hozzá az urunk követi, s azonkivül valamit offerált az herczeg neki, meglészen az is, sőt oly promotiója leszen, melyet most nem jó kijelenteni.

Imformatiót vegyen Nemerics uramtol mindenekről, mint és hogy köll azokat Kischelnek proponálni; ha pedig oda nem menne, maga Nemerics uramnál hagyván az urunk levelit s megmondván ő kegyelminek az assecuratiókat, és hogy élne jó alkalmatossággal, vigye végben azokat. Kozákokat is assecurálja Nemerics uram, hogy valamit fog ígirni az herczeg nekik, azt ő nagysága praestálni kész. hogy ha nem itéli bátorságos-

nak s szükségesnek, hogy maga menjen oda. Ha pedig Nemerics uram azt approbálná, hogy maga menjen, instruáltassa diligenter magát, mint és hogy köll oda menni etc., micsoda securitással. Ha pedig oda nem mehetne, hagyja az kozákoknak szóló leveleket Nemerics uramnál cum assecurationibus, s ha úgy tetszik Nemerics uramnak, hogy megvárja az kozákoktúl és Kischel uramtúl való választ, ahhoz alkalmaztassa magát. Interim Nemerics uram s maga is tudósitson mindenekről.

(Az egész Klobusiczki írása.)

(Eredetije a vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban.)

b)

Rákóczy levele Radzivillhez.

Ex transmissa per fideles nostros magnificum videlicet Franciscum Betlen aulae marschalcum et consiliarium nostrum ac generosum Andream Klobusiczky dilectionis vestrae informatione, juxta vires factae (inter) nos Munkaczini obligationis, (cui videlicet nos hactenus tanquam muro aheneo semper confidimus), palpabiliter sentimus crescere tam erga nos quam charissimos nostros dilectionis vestrae filialem affectum, pro quo tam nos quam charissimi nostri ita sumus dilectionem vestram contentaturi, ut nostri paterni amoris infallibilia signa, charissimorum vero nostrorum proficuam experiatur serviendi promtitudinem. Et cum dilectio vestra regni illius statum, rerum ordinem, ac quaevis facto utilia consilia probe intelligat, nos informationi ejusdem accomodare nosmet volumus, persvasum omnino habentes, quod si his adhuc meliora et rei promovendi aptiora cognoverit media, de illis quoque nos tempestive certiores facere ac eadem in tempore sequi nullatenus omittet.

Cum vero nosmet ipsi jam quinquagesimum sextum ingressi simus annum, tam provectioris aetatis, tenuis valetudinis et defectus virium nostrarum respectu, quam ob alias utilissimas rationes, si ita Deo omnipotenti visum fuerit et vestrae quoque dilectioni placebit, praeficiendo fastigio illi filium nostrum charissimum juniorem commendamus: quem nos hinc consilio, admonitione, auxilio, ac circum quaqua necessaria invigilatione identidem juvando aptum agnoscimus, nostramque respectus ob eosdem hic residentiam magis proficuam putamus. Et si a Deo ordinatum esset illud matrimonium, complacentibus sibimet invicem personis accedenteque pudicitia et bonis moribus, omnino et per hoc negotium idem facilitari, meliusque promoveri posset, de quo dilectio etiam vestra hactenus prudenter et optime cogitavit ac consuluit, quicquid negocio

nostro vestrae dilectioni munificum etiam visum fuerit, conscientioso affectui dilectionis vestrae nos accommodaturi sumus. Quod ad summam attinet, grandi pecuniae summa gloriari non possumus, nihilominus tamen quicquid nobis Deus clementer largitus est, id totum pro ipsius gloria et futuro foeliciori vestro statu charissimisque nostris expendere parati sumus, ac quamprimum homines vestrae dilectionis venerint, pecuniam etiam transmittemus, nihil de ulteriori vestrae dilectionis erga nos nostrosque synceritate et filiali affectu dubitantes.

Ad kozakos etsi ob brevitatem temporis minusque tutum per Moldaviam et Transalpinam transitum difficilis videatur expeditio, nihilominus tamen expedire conabimur. Interim ad dominum Nemericz nomine eo servitorem nostrum expedivimus, cui si videbitur, ad dominum Kishiel et kozakos etiam. dummodo possibile sit, eundem servitorem expediet, praecipue tamen dilectioni vestrae concredentes illorum quoque ad partes nostras allectionem, quibus si quid promiserit, deffectus in effectuando ex parte nostra nullus committetur, plures etiam ad partes nostras, et si e re, ac possibile foret, etiam Moschos pertrahendo.

Cum vero hoc negotium oportunius expediri speratur, si frequens medio tempore intervenierit consiliorum communicatio et de rebus huc spectantibus informatio, omnino necessario requiritur, ut vestra dilectio creberrime et tempestive de omnibus nos certiores faciat, ut pro modo et conditione rerum ibidem existentium nos etiam necessarias possimus in tempore facere dispositiones.

De conscribendo in rationem dilectionis vestrae peditatu tam in Transylvania quam hic in Hungaria fidis hominibus nostris mandata seria dedimus, homines duntaxat dilectionis vestrae quantocyus et in dies expectamus.

Alább ezek állanak följegyezve:

Nos hac septimana adhuc pro faciendis dispositionibus nonnullis in Transylvaniam nos conferemus, filium nostrum charissimum juniorem in Hungaria relicturi verum ad 18. Octobris in Hungariam redituri. Si quid itaque ratione praesentis status vestrae dilectioni significanda forent, eadem filio nostro charissimo scribere non ommittat.

(A körösvári levéltárban levő minutáról, mely a Klobusiczky írása. V. ö. Kemény János Önéletírása 481. l.)

Jegyzet. Ugyanennek meg van ott magyar fordítása, melynek második pontjába Rákóczy saját kezű javításokat tett. Az így hangzik:

Magunk személyünknek mind elbetegesedett s naponkint erőnknek is fogyatkozására nézve s időnk is immár 56 eszten-

dőre fordulván, több sok hasznos okokra nézve kisebbik fiunkat commendálnánk ő kegyelmének is, ha tetszenék arra az állapatra, istennek is az lévin szent akaratja, kit mi innét mind tanácsonkkal, oktatásunkkal *(e szó oldalt irva I. Rákóczy Gy. kezével)*, segítségünkkel ottan ottan értetvén *(e három szó szintén I. R. Gy. kezével oldalt irva)* mindenfelé való vigyázásunkat illendőbbnek ismerjük lenni *(következik I. R. Gy. kezével)* az mi idebenn való maradásunkat hasznosabbnak látván *(innen Klobusiczki irása ismét)* s istentől lévén rendeltetve az szent házasság, az személyek is egymásnak tetszvén s az szemérmetesség s jó erkölcs is megtanáltatván, jó segitője lehetne ez dolognak, kit ő kegyelme bölcsen feltanált.

LXXVI.

1648. sept. 2.

Ifjabb Rákóczy György utasitása Sebessy Miklós Oláhországba küldött követe számára.

Instructio

pro egregio Nicolao Sebessi de Bolgárffalua, prouentuum portus nostri Varadgyaiensis perceptore ac tricesimatore nostro Veres-Toroniensi; ad illustrissimum principem dominum Matthaeum Bazaraba, vaivodam Transalpinensem, expedito internuncio nostro.

1. Mentől jobban lehet siessen bemenni az vajdához, és nevünkkel köszöntvén, levelünket is megadni, és szomszédságos jó akaratunkat ajánlani.

2. Értekezzék az vajdától mind portai, tatár és lengyelországi hirek és állapotok felől, szeme és füle lévén, egyebektől is igaz hireknek végére menni, kiváltképpen az velenczések ellen való török hadak és az muszkák felől is.

3. Vegye értelmét az vajdának, micsoda értelemmel légyen ez mostani portai változások felől, és hogy ha ezen változásnak alkalmatosságával az velenczések ellen való törökhadak között is, vagy megbékéllés vagy magok közt való támadás nem fogna-e következni?

4. Expiscálja igen diligenter micsoda affectussal legyenek egymáshoz mostan az moldvai vajdával, és valami egymás ellen való ártalomra igyekeznek-é nem-é? s ugyan meg is kell kérdeni mi nevünkkel, minapi török követ, az megöletett vezérnek atyjafia, ki onnét az moldvai vajdához is ment, viszont az moldvai vajda követje is Girgicze, micsoda dolgokban fogtanak

járni, melyről ugyan valami panaszt is kell tenni, hogy minket is arról nem tudósétott az vajda ő kegyelme.

5. Mivel peniglen mi ugy értettük volt, hogy az moldvai vajdának kapikihái az portán, holmi ártalmára való dolgokat mozditottanak volna Máthé vajda ő kegyelme ellen, melynek complanatiójára küldötte volna Girgiczet, végére kell annak okáért menni bizonyosan, hogy ha ugyan igaz volt-é abbeli cselekedetek az moldvai vajda kapikiháinak, s az vajda is honnét, kitől és micsoda bizonyos emberek által értette? Az moldvai vajda magát mivel mentette, s valami helyes mentsége azon dologban lehetett-é? Máthé vajda is ő kegyelme, micsoda válaszszal bocsátotta Girgiczet, és valami fenyegetődzésekkel valaki által volt-é az moldvai vajda ellen? mostan is minte micsoda szándékkal légyen, s mind peniglen mennyére hidjen az moldvai vajdának?

6. Expiscálja az vajdától vagyon-é módja, és jártatj-é bizonyos emberét oda az holott az kozák és tatár hadak vannak, kik által bizonyost érthetne azoknak állapotjok felől.

7. Végezetre ezek felől való discursusok után requirálja az vajdát mi nevünkkel, mutasson is módot abban, maga emberét is adván az mi emberünk mellé, mehessen emberünk igen titkosképpen szintén az kozákok táborában, oda az holott fő hetmánjok találtatik, az kik isten engedelméből onnat megfordulván, hozhassanak szemekkel látott, és fülökkel hallott dolgokat és hireket, mind ő kegyelmének s mind penig minekünk.

8. Igy expiscálván hogy ha az vajdának előbbi hozzánk való synceritását, s ez dologtúl is nem idegen affectusát tapasztalja (kiben nem is kételkedünk, az minthogy arra semmi okot is nem szolgáltattunk,) igen nagy confidentia alatt, ugyan reá feleltetvén az vajdát, hogy senkinek még boeri közül is nem aperiálja, az mi kegyelmes urunk atyánk ő nagysága nevével aperiálja az dolgot az vajdának ilyenképpen.

Nyilván lehet az vajdánál ő kegyelménél, hogy eleitől fogva az pápistaság azon igyekezett minden féle sok álnok mesterségével, miképpen az több keresztyén vallásokat elnyomhassa. Az szerént Lengyelországban is, mely is lött oka az kozákoknak mostani feltámadásoknak is. Elhivén annak okáért ő nagysága, hogy az vajda ő kegyelme is, mint keresztyén fejedelem, maga vallásának elnyomattatására való igyekezeteket nem kevéssé fájlalja, és nem annyéra az személyeknek, mint az igynek előmenetelit kivánja. Minek okáért találták meg mind külső szabadságokban, s mind peniglen vallásokban megbántódott rendek, Lengyelországból is az mi kegyelmes urunkat atyánkot ő nagyságát ezekről való keserves panaszolkodásokkal: kivánván ő nagyságától azt, hogy ha mi jó akarattal

tne, ebbeli igyekben ne vonná meg. Kiben ő nagyságának tan egyéb módja nem lehetvén, illendőnek ítélte lenni, hogy nyos embere által intimáltassa az kozákok hetmánjának, nének egyet, az pápistákon kivűl, mind külső szabadságok- s mind vallásokban megbántódott lengyelországi rendek- és igyekeznének mind együtt helyreállatni megbántódott adságokat, vagy békesség vagy penig fegyver által kellene k idejében megtenni. Azt ne magok közt megszakadozva, m egyenlő tetszésből cselekednék, és ne is adnának hitelt ápistaságnak igéretinek s magok ajánlásának.

Ezen dologban azért, hogy az vajda ő kegyelme is igyeék valami jó correspodentiát szerzeni az kozákokkal is, nálni kell. Ezeket azért igy elvégezvén, ha optineálhatja az átúl, hogy jó móddal küldhessen be, tehát az vele bebocsáembert expediálja mentől kevesebb szóval lehet, hogy je megfoghassa, de igen értelmesen azért. Elsőbben is erős hittel megesküdvén, az ide alább megírt punctukal.

1. Az levelet igen titkos helyre elrejtse, magát is igen ssan viselje, mi hozzánk tartozó erdéli embernek ne jese, sőt az időnek és állapotoknak mivoltához képpest, tet- ő is magát oly embernek lenni, kiből kétséget magára ne en.

2. Oda érkezvén is az kozákok táborára, az közrendekki ne jelentse magát, hogy mi tőlünk ment volna, hanem az hadak előtt lévő hetmánjoknak, az kiknek az levelet eg kell adni, azokkal is penig ne publice, hanem titkon magokkal beszéljen; sőt ha lehet tulajdon csak magával, legnagyobb hetmány az kozákok előtt.

3. Megadván az levelet, az mi kegyelmes urunk s atyánk vel köszöntésit, istentől minden jó szerencséket kivánván. atse meg, hogy már jó idővel ezelőtt meg akarta látogat- ő nagysága, de nem volt bátorságos módja az dologban, ainthogy expediálta volt is bizonyos emberét. Elsőben. Az iai metropolitához küldvén bizonyos ajándékkal, hogy annak lmatosságával hozzájok is elmehessen, de Nadvurna nevű sban lakó Kropatva Hyeronim nevű lengyel úrtól intercitatott, és megfosztatván, élete is alig maradott meg. Nem ta azért ő nagysága elmulatni, hogy mostan is meg ne assa. Ez penig summája az ő nagysága odaküldésének. igyjék és tudják ő nagyságát igaz jóakarójoknak lenni. e szánják egy bizonyos embereket egész tanúsággal ő nagyoz bocsátani, a kivel minden jó, és nekiek is hasznos dolégezhessen ő nagysága. 3. Ne higyjenek az pápistáknak, igéreteknek, mert ha kiváltképpen pápista, kivált ha te-

hetnék, soha meg nem állják, hanem gyükerestől s nemzetségestől igyekezik őköt kitörleni, soha ez rajtok esett kárt és gyalázatot el nem szenvedik, mert az ő módjok szerint, az papok nekik mingyárt fel szokták szabadétani. 4. Az fegyver alatt s mind penig ha jövendőben békességre kellene is menni az dolognak, értsenek egyet azokkal az kik nem pápisták, mert nyilvánsággal azok inkább velek egyetérteni, mint sem ellenségekké lenni akarnak. 5. Ne nehezteljék ő nagyságának mint jó akarójoknak értésére adni, micsoda válaszszal eresztették vissza az respublica követjét. 6. Arról is tudósítsák, mint való kötelességek vagyon az tatárral, és lehetnek-é bizonyosak benne, hogy az tatár mellőlök el nem áll, még az porta parancsolatjára is? 7. Az muszkákkal is, és lengyelországi valamely rendekkel, vagyon-é valami bizonyos szövetségek, avagy barátságok? Ezeket penig bátorságosan közölhetik ő nagyságával, elhivén, azt bizonyosan, hogy nem károkra, inkább hasznokra akarja ezeket tudni ő nagysága, s maga is ő nagysága minden jó akaratját és barátságát ígéri és ajánlja nekiek.

Adjon Sebessi Miklós egy paripát neki s uti költségére adjon Sebessi Miklós talleros imperiales nr. 50.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die secunda mensis Septembris anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

(Eredeti, Rákóczy saját kezével és gyürű-pecsétjével megerősítve. A gr. Erdődy család birtokában levő Rákóczy-féle oklevéltárból.)

LXXVII.

1648. nov. 28.

II. Rákóczy György körlevele, melylyel atyja a fejedelem halálát tudatja.

Georgius Rakoci Dei gratia etc.

Generose fidelis, nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Az halandóságnak elkerűlhetetlen sorsát, az mi kegyelmes urunknak, édes atyánknak is megkelletvén kóstolni, ez elmúlt Mindszent havának 11. napján szólítá isten ki e világból nekünk nagy szomorúságunkra, kinek keresztyéni fiúi kötelességünk szerént fejedelmi méltóságához illendő eltakarításához kegyelmes fejdelem asszony édes anyánkkal és öcsénk urunkkal egyenlő akaratból naponkint készűlvén annak véghez vitelére, az jövendő esztendőben Boldogasszony havának tizedik

napját rendeltük itt Fejérváratt az öregbik templomban, az erdélyi fejedelmeknek szokott temető helyekben; kegyelmedet azért kegyelmesen intjük, megemlékezvén mind maga halandó állapotjáról, s mind pediglen mit kévánjon ura s fejedelme tisztessége utolsó megadása itt az megírt napon jó reggel jelen lenni és az mivel keresztyéni hivatalja szerént is tartozik, azt megcselekedni el ne mulassa kegyelmed, melyet kegyelmesen agnoscálhassunk kegyelmedről. Eidem de caetero gratiose propensi manemus.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 28. Novembris anno 1648.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta, etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

PÓTLÉK

AZ ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEKHEZ.

I.

1615. maj. 3.

(L. Orsz. Emlékek VII. k. 22. és 249. ll.)

Bethlen Gábor propositiója a rendek elé 1615. máj. 3-án.

Propositiones illmi dni dni principis Tranniae statibus et ordinibus trium nationum eiusdem regni exhibendae.

Első: kévánnók szűvünk szerént s arra nézve fáratságunkot sem szánjuk, hogy immár valaha istennek kegyelméből országunkban sok rendbeli akadályos dolgunknak örvendetes jó végét érni, ne csak mindenkor az sok szükségekről és súlyos terehviselésekről való keserves panaszolkodásokon kezdenők és végeznők gyűlésünket, hanem inkább mindazoknak könnyebbitésekről örömmel gondolkodhatnánk és az sok ideiglen való angustiákból szegény hazánk kiszabadulván, minden rendek respirálván örökös csendességben nyukhatnának. De ha istennek bölcs itiletiből az mi jó kévánságunk és igyekezetünk ellen, eszközök lévén ebben némely nyughatatlan elméjű emberek is, az szükségnek nagy nehéz volta naponként nevekedvén, mindnyájunk fejére borúl, parendum necessitati. kénszerittetünk mi is annak engedni és Kegtekkel együtt nem állapatunk körűl való dolgokról, hanem olyakról gondolkodni és végezni, melyeket az mi szegény hazánknak mostani sorsa kéván és ad előnkben.

2. Minthogy penig az úristen, ki ez világnak minden birodalmit csak az ő szent akaratja szerént igazgatja, az mi szegény hazánkot is az keresztyénségnek szárnyai alól az hatalmas török nemzetségnek szomszédsága és annira való birodalma alá vetette, hogy békességünket és megmaradásunkot tőlük nem fegyverrel, erővel, hanem illendő kedv keresésünkkel és adományinkkal kénszerittetünk megszerzeni s oltal-

mazni, követvén ebben az mi jó emlékezetű eleinknek s több hatalmas respublicának is hasznos példájokot. Legelőször is azért felette szükségnek és hazánk közönséges megmaradására nézendő dolognak ítíljük lenni, az fényes portára való solennis legatiónak az régi mód szerént elkészítését, úgymint az adónak és ajándékoknak főkövet által való beküldését, praetendálván az fényes porta, hogy immár sok esztendőtől fogván Erdélynek utolsó nagy szükségiben egynehány fejedelmek idejében mind pénz és emberi sok segétséget küldött volna, holott mi tőlünk ő hatalmassága várhatott volna adót, tovább azért immár semmiképpen nem akarván várakozni, nilván és egyáltaljában ő hatalmassága mind az adót s mind penig az ajándékokot az régi szokás szerént megkívánja mingyárást, nem is itiljük, hogy enélkűl az fő követnek oda be való készűleti jó móddal lehessen. Kegteket azért szeretettel intjük, hogy elsőben is erről úgy mint isten után közönséges megmaradásunknak és békességünknek áráról valóban serio elmélkedjék és mentől hamarébb seorsim mindenféle szükségeken kévűl felvetvén egy bizonyos helyre, bizonyos arra választandó emberek keziben administráltassa, mert ennek idején való beküldése szegény hazánknak sok hasznára és javára szolgálhat. Viszontag penig megkéslelése sok rendbéli nehéz difficultásokot sokkal nagyobb költségeket, fáradtságot szerezhet.

3. Római császárhoz ő felségéhez Kegtek közönséges jó tetszéséből csak kevés üdő alatt elvött várainak, városinknak, határinknak visszaadásáért Linczben két solennis legatiót küldöttünk, mostan harmadszor Nagy-Szombatig ő kegyelmek többire magok költségekkel indultak; Kegtek azért most ilyen közönséges jóban és Kegtekért fáradozó atyjafiainak költségeknek refundálása felől gondolkodjék hálaadóképpen. Amint levelekből értjük, reménljük eddég is tractatiójoknak végét, Kegtek egyéb közönséges dolgokhoz látván az üdő alatt, ha jövetelek nek avagy tractatiójoknak successusa felől bizonyosan értünk, kit minden órában várunk, Kegteknek azt is érteni adjuk.

4. Udvarunk népének, lovas, gyalog fizetett szolgáinknak tartására és azon kévűl az szomszéd országokban való főemberek, posták küldözésére, és onnat is kiváltképpen penig az fényes portáról, Landorfejérvárról és több helyekről, vezérektől, pasáktól, hozzánk küldött fő csaúszoknak tisztességesen való fogadásokra, expediálásokra, menni sok költség mehessen, ha Kegtek afféle dologban való circumstantiákot jól meggondol, igen könnyen megitilheti ezeken kévűl is mennyi sok rendbéli költségink találkozzanak naponként, kik az közönséges jóra nézendők, elő nem győzzük számlálni. Mindezeket azért az sok eltávoztatlan szükségeket Kegtek szeme eleiben vévén és valóban

meghányván, vetvén, az priv. affectust ilyen nagy közönséges szükségnek idején letévén, gondolkodjék olyképpen az contributió felől, hogy az Kegtekért való hasznos gondviselésre érkezhessünk el mindenfelé, Kegteknek is azáltal lehessen nyugodalma.

5. Az contributio mellett az szükséghez képest az fiscus jövedelmének nevelése felől is felette szükséges Kegteknek elmélkedni és végezni, minthogy az bányáknak és aknáknak, kik magunk kezénél vadnak is, mostan igen kevés hasznok lehet.

6. Az elmúlt esztendőben is egynehány felől jött panasz előnkben az kapuszámnak imminutiója felől, kévánván az előbbeni connumerationak rectificálását, relaxálását; hogy azért afféle kapuszámban való difficultások tolláltassanak és az közönséges terhviselés egyaránt mindenekre elhasson, holott az megmaradást mindnyájan egyenlőképpen kévánják országunkban mindenütt, mind itt benn Erdélyben s mind ott künn in partibus Hungariae újabb connumeratiót kévánunk instituáltatni, hogy így, a hol az kapuszám fogyott, relaxaltassék, a hol penig nevekedett, az kapu szám is utánna nevekedjék. Az mely faluknak az articulusok tartása szerént annuentiájoknak idejek exspirált, azok is connumeráltassanak igazán.

7. Egynehány esztendők alatt az dézmák arendája meg lévén engedtetvén, mostan megkévánjuk, hogy az régi szokás szerént a dézmának árendája megadattassék, avagy a dézma in specie mi számunkra percipiáltassék.

8. Értjük azt is arendatorunk informatiójából, hogy az egész országban inkább mindenütt az bárány és méh dézmát az dominus terrestrisek percipiálják, ki egy s ki más annuentiát praetendálván, afféle fiscus jövedelmének az fiscushoz való applicálása felűl Kegteknek szükséges végezni és az régi jó szokást restaurálni.

9. Az székelységen az extraneusok, pásztorok juhokból dézmát szoktanak volt adni. Megkévánjuk azért, hogy eunekutánna is ezen consuetudo megtartassék és exequáltassék.

10. Látván, mely igen kevés pénz hozattassék be országunkban a szomszéd országokból, oly pénzre való marhánk nem lévén, ki nékűl a szomszéd országok szükölködvén, minthogy penig isten áldásából csak ez kicsin ideig való békesség alatt is az baromnak alkolmas szaporodását értjük országunkban, azzal való kereskedést jó módok alatt az jó pénznek országunkban valamennyire való megszaporodásáért méltónak ítíljük.

11. Minthogy akármely dominus terrestrisnek is saját jószágában szabados a bor korcsomárlás, mi is azon jussunkot akarván ez mostani fogyatkozott állapotunkban megtartani, váradi városunkban a borkorcsmárlást egy bizonyos ideig annuatim méltán magunk számára foglalhatjuk, ha mi ezzel privatus

ember hasznából decedál, az nem egyebüé, hanem az várnak közönséges szükségére convertáltatik.

12. Fejérvár épitése felől való jó végezése Kegteknek szomszéd országokban is kifutamodván, minden rendektől dícsértetett. Ez jó végezésért való hírt nevet Kegtek jó kezdésének jó continuálásával igen méltó, hogy adaugeálja és miképpen kezdetinek, úgy jó végének dícsíretes hasznával egyetemben reportálja. Ennyi sok háborúság és változás alá vettetett országban mely szükséges legyen egy közönséges refugium sok számtalan főatyánkfi[ainak] idegenek között való búdosások, szörnyő veszedelmek nyilván megmutathatják. Kegteket mi szeretettel intjük és kérjük, hogy magának és posteritásának ne szánjon megmaradására való bizonyos helt épiteni és arra a szükségre ha többet nem is (ki felette igen kévántatnék) az tavali meggyesi generalis gyülésben rendeltetett pénz, ember és szekérbeli segétséget ez esztendőben is praestálja cum effectu azokkal az restantiákkal együtt, melyek még mind az miesekben s mind az szekerekben restálnak; kikre a tisztviselőknek legyen szorgalmatos gondjok. Az székely uraim is ilyen közönséges városnak és refugiumnak épitésében, holott ő kegmeké is úgy leszen, mint szintén az nemességé, ne difficultáljanak egyenlő terhet viselni, mert az mely pénzbeli segétséget adtanak, az igen kevés. Hasonlóképpen az szász uraim is, hogy jó igéreteknek jó effectusát re ipsa megmutassák. kévánjuk, az épitésben ő kegyelmeknek jobb módjok lévén, ne ő nekik mások hanem inkább ő kegmek adjanak másnak is jó példát. Az szász városok is az rakjatlan helyükkel együtt az közönséges jóra nézendő épületét kiki ereje szerént tartozzék promoveálni. Mi ez elmúlt esztendőbéli segétséget nem egyebüé, hanem Fejérvár épitésére igyekeztük convertálni, az mennire elővihettük.

13. Az tavali kicsin aerarium, mely nagy segétség lött legyen hirtelen való szükségnek végben vitelére, az Kegteknél nilván vagyon. Ezután is penig occurálhatnak oly véletlen szükségek és utak, kinek expediálása az Kegtek congregatióját semmiképpen közönséges nagy veszedelem nélkül nem kezdi el várhatni. Hogy azért ez ilyen hertelen való nagy casusokban legyen Kegteknek mihez nyúlni, sietséggel mivel gondot viselni: szükségesképpen kévántatik, hogy Kegtek az meggyesi articulus szerént az aerarium dolgát ennek utánna is continuálja.

14. Országunknak fő végháza Várad minemű nagy fogyatkozásban legyen, váradi kapitán uram Bihar vármegyei követ uraimmal bőségesen declarálhatják. Ha az mi jó emlékezetű eleink országunknak oltalmára főbástyánk számtalan sok költségekkel épitették, tartották; szükségesképpen kévánta-

tik, hogy Kegtek is országúl annak minden szükségire, építésére, megtartására, mint szemefényére, oly szorgalmatos gondot viseljen.

15. Lippa több végházakkal, mely pusztúlt állapattal légyen, Kegtek ez elmúlt őszszel szemeivel jól láthatta, az kik velünk táborunkban jelen voltanak. Annak is azért állapatja felől Kegtek úgy végezzen, hogy continue elegedendő praesidium tartassék abban is, hogy se élésből, se fizetésekből semmi üdőben meg ne fogyatkozzanak.

16. Minemű sok fogyatkozások és visszavonások következtenek légyen minden rendek között ez egynehány esztendőben, de kiváltképpen mostan az sok hamis monéták miatt, sok rendbeli hiveinknek arról való levelekből értjük s Kegtekuél is nyilván vagyon. Birodalmunkon kévül szomszéd országokban nemcsak el nem veszik, de gyaláznak is országúl érette. Kegtek azért mindjárást mindenféle hamis monetáknak titkon és nilván való ususát sub poena decreti abrogálja teljességgel és más jó igaz monetának cusiója felől végezzen, ki mind itt benn országunkban s mind a szomszéd országokban akadály nélkül elkeljen.

17. Sok szegény özvegyek, árvák több nyilván való igazságokban hátramaradott személyekkel egyetemben mely nagy szivek szakadva várják az törvényeknek kiszolgáltatását, Kegyelmetek minden gyűlésiben arról írt supplicatiójokból megérthette, értheti ezután is. Mi azért az igazságnak kiszolgáltatását egyik fejedelmi fő tisztünknek tartván lenni: Kegteket szeretettel intjük, hogy annak celebrálása felől végezzen valóba effective, ne mondhassák méltán, hogy immár szegény hazánkból az törvények is teljességgel exulálnak.

18. Ez elmúlt őszszeli generalis gyűlésünkben is proponáltuk vala Kegteknek az procuratorok ellen való panaszolkodást, kik az causansokot csak akármely kicsin dolgokért is felette sok fizetéssel terhelik. Kegyelmetek azért moderálja úgy fizetéseket, hogy az ő munkájoknak is illendő jutalma legyen meg, az causans is penig igaz ügyének hasznát, ne kárát érezze.

19. Tanácsink közönséges tetszésekből akkori hirekhez képest hivattunk vala be bizonyos számú hajdúvitézeket, kiknek mindjárást hópénzt adatván, bizonyos telelő helyet és két holnapra való élést is rendeltünk vala nekiek, magunk és az ország hűségére, szolgálatjára hüttel megkötelezvén; immár hópénzek és élések elfogyván, kévántatik, hogy Kegtek azoknak bizonyos állapatjok felől tempestive úgy provideáljon, hogy egy bizonyos helyben jó módjával megtelepedvén, az szükségnek idején, hazánknak lehessenek kész bizonyos szolgái.

20. Kévántatnék az is, hogy az míes emberek míjének limitatiója ne csak végeztetnék és articulusokat töltene, hanem valóban exequáltatnék is minden helyeken magistratusoktól, adjiciálván az ácsok, asztalosok, kőmíesek, téglavetők [em]berinek limitatióját is, kik az építő embereknek látván szükségeket, felettébb keztek sacczoltatni.

21. Erdélÿ István és Betlen István uramék tavaly az portán létekben bizonyos elmúlhatatlan közönséges szükségre kértek volt ott benn kölcsön kétszáz aranyat, kinek megadása felől ő kegyelmeket sokszor sollicitálták, csak nem régen is Mykola János uramtól megizenték, fenyegetvén azzal, hogy ha meg nem küldenék, másképpen is megvennék. Annakfelette másszor is efféle kérésekben megkezdenének követink fogyatkozni: Kegteknek azért több szükségek között legyen erre oly gondja, hogy ezután is oda bejáró követinknek szükségek occurálván, lehessen hitelek, ilyen kicsin dologgal ne idegenítsük az portán levő embereket magunktól.

(Egykorú másolat az Akadémia birtokában.)

II.

1622. marcz. 29.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps ac Siculorum comes.

Generosi, egr. ac nobiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Mindazolta is az miolta isten bennünket édes hazánkból Hűségtek közől az egész magyar nemzetnek megromlott szabadságinak helyére állatására kihozott vala, mennyi szüntelen való szorgalmatosságunk és éjjeli nappali fáradságunk volt csak azon, miképpen ezeket az sok felháborodott és az egész keresztyénségnek nem utolsó veszedelmére nézendő állapotokat, legelsőbben istenünknek nevének dícséretivel, azután nemzetünknek megmaradásával és régi törvényinek felállatásával lecsendesíthessük, ítéljük azokat Hűségteknél nyilván lenni. Mely igyekezetünkben mikor sem magunk sokszori életünk veszedelmét, sem számlálhatlan költségünket nem szántuk volna, végre sok szorgalmatosságink után mindenek felett az keresztyén vérontást, és sok ártatlan községnek pusztulásit akarván eltávoztatni, istenünket segitségül hiván, római császár ő flgvel az szent békességet végben vittük és az sok háboruságokat kévánt szép csendességre fordítottuk. Mely ő flgvel való békességnek immár istennek szent hirivel minden részeit effectualván is, és itt kin való birodalmunkat minden

jó helyben hagyván, igyekezetünket elsőbben is arra akar-tuk fordítani, hogy Hűségtek közé mentől hamarébb bemen-vén, édes hazánkat ennyi sok munkánk és fáradságunk után, im-már meglátogassuk, és ha mi fogyatkozások eddig való távollé-tünk miatt Hűségtek közt történtek is, mindazokat Hűségtekre való atyai gondviselésünkkel helyére állassuk. Ezekért [és egyé-b] előttünk álló szükséges dolgokért az mellettünk levő tanácsi-k tetszéséből ad I. diem mensis Maii rendeltünk Hűségtekne-k országul kolosvári városunkban generalis gyűlést celebraltatni, az hol isten velünk lévén, magunk is személyünk szerint jelen akarunk lenni. Hűségteket azért intjük sőt hadgyuk és paran-csoljuk is, hogy az megnevezett napra és helyre az régi szokás szerint válaszsza és bocsássa bizonyos atyokfiait teljes tanuság-gal, hogy Hűségtekkel egy értelemből édes hazánknak megma-radására minden jót végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi die 19. Martii, anno d. 1622.

Gabriel m. p.

Stephanus Kovachoczy m. p.

Külczím: Generosis egr. nobilibus supremis ac vicecomitibus, judi-cibus, totique universitati nobilium comitatus Colosiensis etc. fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije Hilibi Gál László gyüjteményében.)

III.

1629. oct. közepe.

Váradi tanácskozás a hét vármegye megtarthatása ügyében.

(V. ö. Erdélyi Orsz. Eml. VIII. 88. l.)

Paria literarum (domini Joannis v. capitanei Szatmariensis?[1]): cuiusdam amici dni palatini ad eundem scriptarum.

De moderno harum partium statu illmae Dnis Vrae quaedam insinuanda duxi. Dominus Georgius Rakoczÿ he-sterna die rediit Varadino, et quantum de proposito Bettle-niano indagari potui, primo omnium voluit is per certos homines experiri animos tam duorum Hungarorum partium duntaxat regni superiorum, quam ablegatorum a septem comitatibus ad conventum Varadiensem expeditorum, at videns se propositi sui scopum assequi minime posse, quae consultanda proponere

[1]) A berekesztett kitörölve s helyébe irva:

erat, in consilio publice non proposuit. Intentionem illius
nisse fama loquitur, ut Transylvani cum septem comita-
us, necnon ultra Tibiscanis Haydonibus certam et infal-
i ineant ligam ac confoederationem mutuam, ab impera-
noque Ottomannico stabiliendam atque confirmandam.
Tihaia Vezirii Budensis proxime praeterito die Mercurii
.) appulit Varadinum, dnus Rakoczÿ non expectans con-
m eius cum principe in sequenti die summo mane discess-
nc.
Ceterum, ut quidem inaudio, conclusum est, uti septem
itenses certos suos expediant nuncios cum literis ad
Mattem gratias eidem agentes pro paterna sua in eos
t tam benigna admonitione, tum vero precibus instan-
is diaetam generalem a sua Matte dnis regnicolis pro-
ndam efflagitantes. Copiam harum literarum suae Matti
darum commendarunt dno Sigismundo Loniay, Georgio
et Ladislao Geönczÿ ad comitatus singulos perferen-
it si dicti comitatenses circa hoc ex unanimi voto et con-
convenerint, tum demum expediantur.
Porro fama spargitur, tam a principe, quam ab ipsismet
e Transylvanis praefatum dnum Georgium Rakóczy
:ari, ut facta in Transylvaniam migratione suam ibidem
nansionem duraturam, arcem ac dominium Keövár dictum
ertinentiis eiusdem ac plura insuper bona ipsi offerenti-
t oblatam respuit ille conditionem, nec habet intrandi
m.
Quantum ad valetudinem saepenominatus Bettlen solito
nil melius habet cauterio utens in pedibus et licet tumor
que iam resederit, spes tamen est exigua convalescentiae,
t ipsam loquelam cum sat gravi quandoque facit respi-
difficultate; rerum interim publicarum administrationem
nihilo secius ingenii curans dexteritate. Vicecapitaneo
iensi duos impraesentiarum ademit pagos, alteri cuidam
similiter in Transylvanos, item ipsum ad modernum con-
n sequi nolentes severe animadvertit, pecuniam pro reatu
ndo copiosam ab ipsis extorquendo.
Quidam laborant in eo vehementer, ut a Bettlenio Joan-
rnemiza generalis Cassoviensis officio suo abdicetur, sed
n efficere potuerunt, in locum vero domini Abaffi quis-
it subrogandus capitaneus Tokaiensis, est adhuc in
.
Praedicans Cassoviensis Petrus Alvinczÿ suscepta lega-
eliquorum praedicantium partium illarum profectus
ad Bettlenium precibus apud eundem nomine suorum
lo, quatenus pro ipsis apud regnicolas intercedere digne-

tur, uti decedente ex hac vita praedicante aliquo, cuius hereditates, bona ac jura possessionaria iurisdictioni cuiuspiam baronis vel nobilis essent subiecta relictae praedicanticae, donec ad secundaria vota non transierint ac nomina defunctorum maritorum suorum non mutaverint, tamdiu in quieto et pacifico dominio eiusmodi bonorum per magistratum relinquantur et ab omni servili onere ac quibuslibet solutionibus liberae sint prorsus et immunes; at legationis huius repulsam tulerunt praedicantes.

Dominus Georgius Rakoczÿ venturus est ad me cras cum vero ex servitoribus illius alioquin familiariter utar nonnullis, sintque mihi praeterea amici benevoli, quos Varadino quavis hora expecto reduces, quidquid huiuscemodi novitatum ex iis cognovero, illmam Dnem Vram quantocius reddam certiorem. De reliquo eandem feliciter vivere et valere exoptans.

Kivül: Paria literarum cuiusdam amici dni palatini.

(Egykorú péld. Actorum Palatin. T. IV. kismartoni ltár.)

IV.

1630. decz. 19.

(L. Orsz. Eml. VIII. k. 54. l.)

Schulitz, vagy mint másként nevezik Sculteti Bethlen Gábor házi orvosa és ügynöke megöletésének idejére nézve történetirásunkban meglehetős ingadozás van. Az Orsz. Eml. VIII-ik k. 54-ik lapján közlött adatoknak részben pótlása, részben kiigazitása végett ide iktatom Rákóczy György levelét nejéhez, melyben annak idejét meghatározza:

Az úristen édesem szent fiának érdeméért minden jókkal áldjon meg benneteket. Én istennek hála most is jó egészségben vagyok; ide ez estve jüttem vala, innét im ezennel megindulok, ma Gyaluban hálok, holnap isten áldomásából Kolosvárra megyek. Im most menének el az kolosváriak, ide jüttek volt előmben köszönteni és híni. Istennek hála édesem ide mindenek jól vadnak, kedvesen várnak bennünket. Kolosvárról is irok édesem, én azt akarnám bár gyakrabban irnál, de vagyon már egy hete nem vettem leveledet, azért édesem irj gyakorta. Az kis doctor Scultetus most jü volt az portárol, Porumbáknál megölték, az kétség az, hogy az fejedelem asszon ölette volna meg, kin az ország igen megindult, ki akarok keresni, kinek halála kár. Kérlek édesem irj gyakorta. Adja az úristen láthassuk egészségben egymást. Amen.

Datum Bánfi-Hunyad 19. die Decembris anno 1630.

Az te szerelmes urad Rakocy György s. k.

V.

1634. marcz. 23.

(L. Orsz. Eml. IX-ik k. 389. l.)

Instructio pro egregio Samuele Pathai secretario et hoc tempore ad Scrmam Caesm Rgque Mtem expedito internuntio nostro.

Császárhoz ő fgéhez kelletvén bizonyos dolgok végett mostani időben szolgánkat bocsátanunk; arra az hivatalra őtet rendelvén, noha elégséges voltában és hozzánk való hűségében bizonyosok vagyunk; mindazonáltal, hogy ez, alatt megirt rövid instructiónk szerint procedáljon, ott fent való dolgainknak solicitálásában és véghezvitelében tőle kévánjuk.

1. Elbocsátván azért tőlünk, útjában sohult ne késsék, hanem mentől nagyubb sietséggel lehet, azt úgy continualja, hogy annak idején császárhoz érkezhessék, és ott elvégezvén dolgait, hozzánk mentől hamarébb visszatérhessen.

2. Mikor felérkezik, azon legyen, hogy császártól audientiát nyerhessen mingyárast, és az mikor ő fgével szemben lészen, mi nevünkkel illendőképpen köszöntse, levelünket megadván ő fgének, és az mellett megjelentvén, hogy szóval izentünk bőven általa; ha ő fge vagy akkor, vagy azután méltóztatik meghallgatni, álljon az ő fge kglmes akaratján.

3. Az mikor azért akaratja lészen császárnak, hogy meghallgassa, számlálja elő illendőképpen mindazokat, melyeket elől kell számlálni, és abból az szerint cselekedjék is, az miut tőlünk privata instructiója levén, elégségesképpen érti is kglmes akaratunkat.

4. Cardinal urammal szemben légyen az húl találhatja, és levelünket neki megadván, köszöntse és kérje azon, hogy dolgainkat ő fge előtt promoveálni, és azokra kévánságunk szerint való resolutiót szerzeni ne nehezteljen.

5. Egyéb dolgainkat, melyeket privatim ott sollicitálni kell, cancellarius urammal ott communicálja, és ő kglnek is levelünket megadván, köszöntse és kérje azon, hogy dolgainkat ő fge előtt promoveálni, és azokra kévánságunk szerint való resolutiót szerzeni ne nehezteljen.

6. Cardinal uramat emlékeztetni kell in anno 1632. Váradról magát Pathai Sámuelt küldvén fel ő kglmhez, kértük vala ő fge annuentiájának megszerzésére, ő fgét is megtanálni Pataknak kőből való szabados építése felől, halasztván ő kglne az ő fgével akkor intercedáló dolgoknak végére; minden jó akaratját igérte vala, melyről ezen szók vadnak; circa aedificationem arcis Patak Regia Sua Mttas benigne se resolvet.

Immár azért isten által, azoknak jó vége meglévén, azon jó akaratjának végben vitelére instanter kérem ő kglmét, hogy azáltal császár ő flgétől hozhassa meg az annuentiát.

7. Proponálja ezeket is azután ő kglmének, hogy mikor Patakra ujabb donatiót extrahálánk, úgy lőn emlékezet az donatióban, hogy az mely új bástyát épittettünk azt is summában. *(igy)* Egy mandatumot kell azért az kassai kamarára extrahálni, küldenének kőmives mestereket, láttatnák meg az bástyát, s adnának testimonialist, az mire intéznék.

8. Ónod is pedig minthogy véghely, az úristen megtartván, éltetvén bennünket, mindennel erősiteni akarnánk; ő flge adna egy patens mandatumot, kiben engedné meg, esztendőnként vétethetnénk 60 mázsa salétromot Szabolcs vármegyében, az mely nékünk szegény fejedelemtől is meg volt engedve, mostan penig szükségesképpen kévántatván belé az munitio, instáljon azon, hogy ő flge kétszáz mázsát engedjen vétetnünk ez jelen való 1634. Az következendőben 60. Azon ónodi várnak körülötte levő palánkját is, mindenkor az gratuitus laborból szokták volt megépiteni, erről is instáljon ő flgénél, hogy parancsoljon ezután is annak praestalásárúl.

9. Palatinus az oda fel való szolgáinkat fenyegeti, illetlen dolgokkal terheli, szolgái emberinket fosztogatják, mint az elmúlt apró szentek napján is Révai András egy ledniczei postánkot minden ok nélkűl megfosztotta, melyet az közönséges békesség ellen cselekedvén, erről is satisfactiót kévánunk ő flgétől, és hogy serio parancsoljon ő flge palatinusnak, ezután afféle dolgoktúl megszünjék.

10. Jószágink minemű insolentiákat szenvedjenek az ő flge kassai mezei hadaitúl, s az végházbeliektől is, melyekhez jószágink közel vadnak, tudhatják mindenek; ha kimennek török vagy akár kiűzni, kóborolnak fosztnak, szokatlan sacczoltatással terhelik, fogyatják a szegénységet, kiről noha az diplomában is vagyon emlékezet, de szükség hogy ő flgétől minden kapitánokra, generalisra mandátumot extraháljon, kiké mennyi légyen. Ezenkivül egy generalis protectiót is impetráljon, meg is mondja az ő flge és haza szolgáit köntösünkkel is takarni akarjuk, de az kik kóborlani kezdenék jószáginkat, ha mi esik rajtok, frigybomlásnak ne magyarázzák.

11. Az végbeli kapitánok is akarják jószáginkat magoknak is szolgáltatni, adóztatni, hol nyilván, hol titkon megfenyegetvén őket, húzzák, vonszák, sőt vannak olyak is, kiknek lovokat, szolgájokat az tisztviselőknek az szegénység tartja, az kassai szegény legény színe alatt, effélétől is legyen immunis jószágunk.

12. Vadnak néhul jószáginkban sáros utak, iszapos,

semlyetes helyek, kiknek praefectusunktól végére menvén, minthogy azt sok bajjal kell tartani az szegénységnek, az hul vám nem volna, azt is szerezzék meg; talám Patakra is jó volna négy sokadalmat szerzeni esztendő által, alkalmatos időtájban.

13. Gabrillas és Ivan vajdának voltak szegény fejedelemnél bizonyos adósságok, hogy valami nagy áru gyémánt gyűrűt, s egyéb drága köves marhákat vévén és kévánván el tőlök, szegény fejedelem semmit érettek nem adott, vagy ha mit adott volt is, viszszavötte, s ezektől mind marhájok, s mind azok árra oda vagyon, magok emberektől bővebben megértik; melyben való jussokat mivel az vajdák nékünk conferálták, instáljon sollicite Sennyei István cancellarius uramnál, adassa meg az fejedelem asszonynyal az adósságot, mivel úgy tudjuk, az marhák most is nála vadnak, ne maradjanak kárban az jámbor elfogyatkozott vajdák.

14. Iván vajdának privatim is vagyon adóssága azon fejedelem asszonynál szolgálatjában való restantia fizetése, és azon szolgálatjában az fejedelem asszony assecuratiójára való költése, kiről az eperjesi tractában is igen volt emlékezet s lött is emlékezet refusiója felől. Ebben is az Iván vajda emberét igyekezze mentől hasznosban promoveálni, vehesse meg az ura költségét, szolgálatját, ne kellessék az Eperjesen lett protestatiójok szerint más remediumokra lépni megvételében.

15. Barcsai Ákos által tanáltuk volt meg egyszer ő figét salvus conductus felől, a ki mellett sine tricesimae solutione hajtathatnánk fel, valahova akarnánk, az ő fige birodalmán háromezer barmot, ezerötszázát megigérték, de nem extrahálták az salvus conductust, legyen azon, kétezerre extrahálhassa ki s hozhassa meg is.

16. Jó álgyuöntő mestert is egyet kellene ide behíni lakóul.

17. Egy jó vasaranyazót is kellene behíni. Egy jó pattantyúst is czeibortnak valót.

18. Ha Munkácsról cum evictione et absque salvo jure alieno meg nem adják az donatiót, el ne vegye. Erről azért beszélgessen igen considerate mind Csernel Dániel deák, Emődi uramékkal, és értse meg tetszéseket, ha mit jobbat egyenlő akaratból feltaláltok hasznunkra valót, jövendőre nézve is kövessed azt.

19. Maád dolgáról az öcsénkkel consultálkodjék, értse meg tetszését s minket is éjjel nappal tudósítson felőle.

20. Derling, Zászlótartó Pál elbocsátásáról is meg kell ő figét tanálni, kiknek elbocsátásokat ő fige commissariusi még Eperjesen megigérték volt ő fige nevével s most is Barcsai

os, s azelőtt Gávai Péter által, azt felette szorgalmatos[illegible]n
licitálja.

21. Az öcsénkkel szembe légyen, az maádi dologról ért[illegible]el.
ület vegye, kit nékünk is értésünkre adjon, Dániel deákn[illegible]k,
Cmődi Mátyásnak is értelmeket vegye mind munkácsi s ma[illegible]di
dologról, sőt még Csernel urammal is s praefectusunkkal is
communicálja és értelmeket vegye. Az munkácsi jószágn[illegible]ak,
faluinak számát Prásmárról megküldtük volt Dániel deákn[illegible]ak,
azt elkérje, s az szerint igyekezze az donatiót extrahálni. de
úgy, hogy palatinusnak hire ne legyen benne, mig kiveheti.

22. Zobingert tanálja meg, s kérje mi szónkkal, szaba-
ditsa ki Basileából az deákokat, jöhessenek alá. Jó emberség-
gel contentáljuk, valamivel kiváltja, vagy kész pénztül, vagy
viaszszal, vagy marhával kévánja.

23. Az maádi és munkácsi dologban, mi ugy hisszük,
ugy extrahálhatnánk hamarébb való donatiót kedvünk szerint,
ha oda fel való állapatja ő flgének nem volna kedve szerint,
arra azért igen igen vigyázzon, és úgy is éljen az jó alkalma-
tossággal, azt el ne mulassa.

24. Cardinal uram Barcsai Ákos által való izenetit
úgy ismerjük, mintha desperatus volna ő kglme az mi megy
radásunk felől, nem is tagadhatjuk, külömb elmélkedés
tanácsát remillettünk ő kglmének, s nagyubb confidentiát i
megtart az úristen, csak ő kglmék is viseljék keresztyéné
zánk magokat, és igaz confidentiával legyenek az mi
tyén indulatunkhoz.

25. Mind cardinal, cancellarius uram szavára, h
igen igen reá vigyázzon, s akármit is jól megfontol
idegenségeket ismerné hozzánk.

26. Egy kolosvári kalmárt küldtünk Bécsben,
véle hordozza, ugyis hozza alá, kárt ne valljunk v
dozza, s az oda fel való állapatokról is, az hol
értekezzék.

27. Mindenütt szeme, füle legyen, böcsületün

28. Csomaközi urammal beszélvén, legye
Csukat Lenárt vallja nékünk s maradékinkna
sexum Magyarországban lévő minden jószágit (e
Szoboszlaiensi) ezt is cum ista clausula: si
haberet etc. és életében adna mindenütt e
kezünkben, hiszen jobb volna, miénk lenne,
viselje szeme előtt, az mi édes atyánk mive
hasonlóképpen: hadd császártól extrahálhatn
matossággal consensust reá, mi assecurálju
ben sem háboritjuk meg, holta után tis

lészen, s ha valakinek res mobilist testálni akar, azokot is 1000 vagy másfél ezer forintig contentáljuk.

29. Ha penig erre nem menne Csukat L., vagy ha menne is, de a Szabolcs vármegye ispánra parancsolatot kell császártól hozni, hogy napot praefigálván, kimenvén, és az károli tractán költ adiudicatánk szerint restituálja szoboszlai portiónkat.

A fej. kezével: Datum in arce nostra Fogaras 23. die Martii, anno 1634.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

(Eredetije Ipolyi Arnold püspök családi levéltárában.)

b)

Rákóczy Pathay Sámuelnek ez alkalommal következő titkos utasítást adta:

(*Az első két lap hiányzik*) . . . . . .
ellen fejedelmi személyünknek exturbatiójára igyekezett, nem gondolván nemzetünknek romlásával; az büntettessék meg, és adassék satisfactio in ea parte nekünk, holott az nem levén, nekünk magunkra kételen gondot kell viselnünk. Ezt pedig ő klme előtt nem dissimulálhatjuk, hogy palatinus uram ő klme, teljességgel látjuk, nekünk nyugodnunk nem hágy, mind egy, mind másképpen akarván ártani, az mint ez dologban is világoson tapasztaljuk, holott az ő klme leveléből írták le szórúl szóra azt az részt, melynek pariája in transumpto vagyon és ő klme megolvashatja. Mi haszna hát ő fgével való békességünknek, hogy ha az mikor mi abban nagy bizodalmat vetnénk, akkor legnagyobb veszedelmet tapasztalunk, mivel az nyilvánvaló ellenségnél mindenkor az titkon való sokkal ártalmasb. Mi ő fgétől egyebet nem kivánunk, hanem csak az egy igazságot és satisfactiót, melyet hogy ő fge cselekedjék, mind az végezéseknek rendi, mind pedig az ő fge császári méltóságának tekinteti kivánja.

5. Mit feleljen car(diná)l uram ezekre és micsoda ítélettel legyen ez dolgokban, eszekben veszik és ahoz is alkalmaztatják magokat mind beszédekben, mind pedig az dolgoknak tovább való declaratiójokban, melyet hogy cselekedjenek is, igen kivántatik.

6. Cardinal urammal dolgokat elvégezvén, ott is ne késsenek, hanem felsietvén Bécsig, mikor istennek áldomásából oda érkeznek, mivel egyéb által nem lehet, ha cancellarius uram ott leszen, őtet requirálják és mi nevünkkel köszöntvén, levelünket neki megadják; annak felette legyenek azon, hogy

császártól ő fgétől nekik mentől hamarébb audientiát szer igyekezzék.

7. Császártól audientiájok levén, mikor eleiben boc tatnak, ő fgét mi nevünkkel igen becsülettel és illendőkép köszöntsék, istentől ő fgének minden jókat és szerencsés ho életet kévánván, annak felette levelünket megadván, az mel az minemő dolgok mostan előttünk vadnak és az melyek ő fgét kellett requirálnunk, még azelőtt irásban concipiált előszámlálván illendőképpen az dolgoknak eredetit, és ő fg úgy exhibeáltuk, kérvén azon, hogy mindazokra mentől ha rébb ő fge kegyelmes választ adni és hozzánk őket vissza csátani kegyelmesen méltóztassék.

8. Az exhibeált scriptumban pedig illik az szerént dolgokat declarálni, tudniillik nyilván itéljük ő fgénél le miólta isten bennünket az fejedelmi állapatra előállata, mine szorgalmatosságunk ebben és teljes igyekezetünk lött lég arra, hogy az mi igaz indulatunkat ő fgéhez és az közönsé békességnek megtartásához mutathatnók és elsőbben is az m felháborodott állapotok nemzetünknek romlására nézvén, l got vetettek vala, azokat elein akarván megoltani, első g dunk is arra volt, hogy csendes békességre hozzuk, akkor mingyárt becsületes követeket bocsátván Kass magyarországi palatinus urammal bizonyos tractatust i tuáltunk vala; melyben ugy vezérelvén isten, mind az részről jó véget is értünk, és azután az melyek abban h voltak, azoknak minden fogyatkozás nélkül való végbenvi ért, esmét fő uri követeinket ő fgéhez felbocsátottuk, kik tal magunkat az jó egyezségnek útja szerént ugy is decl tuk, hogy mind ő fge és egyebek is mi bennünk nem egy hanem csak egy állandó csendességnek kévánságát tapas hatják. De mikor elménket csak erre fordítottuk volna, tagadhatjuk, hogy némelyeknek az ő fige birodalmiban l zók között ellenünk sok gonosz practikájokat és mestersé felkeresett ártalmas igyekezeteket nem értettük volna kik nem egyéb, hanem az mostani csendességnek felhábo sára néztek. Kik közül Prépostvári Sigmond becsületes hi ket Zólyomi Dávid uramat ellenünk sok igéretekkel aka támasztani, hűségünk alól el is igyekezett vonni, magát a ván ellenünk fejedelemségre promoveálni, melyben oly dol kal s motivákkal élt, melyek nemcsak az maga elméjétől mazhattak, Lévát igérvén avagy ötvenezer forintot neki.

Mivel hogy pedig Léva nem az ő hatalmában volt, tól kellett annak fundamentumának lenni. Mely dolgo maga saját kezével írott leveleiből nyilván kitetszenek, ki igaz pariáit, melyeket in loco credibili et authentico tra

máltattunk, felküldvén tőlök, ő fge azokból igen világosan és kegyelmesen megláttathatja mindezeket. És noha mi az menynyi részéből birodalmunkban Prépostvárinak jószága volt, annyiból procedáltunk ellene ez nagy gonosz cselekedetiért országunknak generalis gyűlésére evocáltatván, mindazáltal mivel maga személye az ő fge birodalmában vagyon, az diplomának praescriptuma szerént el nem mulathattuk, hogy ő fgét erről meg ne találjuk.

Mivelhogy azért az ő fge diplomája diserte azt contineálja, hogy sua mtas dnum principem in suam protectionem suscipi curet és némely nap becsületes követeinknek is ő fge szemben azont mondotta, hogy oltalma alá veszen bennünket, és assecurál, hogy ez szent békességet szentül és igazán megtartatja, annakfelette sub bona fide klmes diplomájában is azont igéri, hogy tam ipse observabit, quam per et subditos suos observari faciet; Prépostvári pedig nyilván ez ellen cselekedett. Kérjük azon ő fgét, hogy előtte nézvén mind az végezéseknek articulusit, mind pedig az maga méltóságos császári és királyi személyét, ez nagy cselekedetet ne szenvedje el, hanem nekünk adjon teljes satisfactiót, megbüntetvén érdeme szerént Prépostvárit, holott ha ez nagy dolog csak igy szenvedtetik el és nekünk szüntelen ez nagy félelembe kell lennünk az ő fgével való békességünknek színe alatt, mi solenniter protestálunk ő fge előtt, hogy nekünk magunkra kételen gondot kell viselnünk; mindazáltal bízván az ő fge klségében és kegyes indulatjában, reméljük, hogy ő fge ennek idein eleit veszi, és az mely veszedelmes romlások ebből származhatnának, azt bölcsen és klmesen eltávoztatja.

9. Ezek meglevén, ezután Eggenperg herczeggel szemben legyenek és neki levelünket megadván, becsülettel köszöntsék, kévánván istentől minden jókat és kedves áldásokat neki; és kérvén azon, hogy az mely dolgokról császárt ő fgét meg kellett mostan általok találnunk, legyen azon ő is, hogy ő fge resolválja cum benigna satisfactione magát nekünk; melylyel mind az jó békesség őrzésének, mind pedig az maga dícsíretes emlékezetinek és jó hirének illendőképpen megfelel.

10. Azután ha kévántatik, az több urakkal, főképpen Meggau és Trautmansdorff urammal is szemben legyenek, és nekik is levelünket megadván, köszöntsék illendőképpen nevünkben, kérvén azon, hogy ők is császár ő fge előtt hozzánk minden jóakarattal lenni, és az közönséges békességnek őrzését promovealni ne nehezteljék.

11. Palatinus uram hogy ha vagy udvarnál leszen vagy pedig valahol szemben kelletik véle lenniek, ő klmét is mi nevünkkel becsülettel köszöntsék, és levelünket neki megadják,

annak felette az dolgokat, az mint immár jól értik, bővebb szóval proponálják, declarálván, hogy az mint ezelőtt is ő klme főköveteinktől értette néműnemű részéből némely ellenünk való igyekezeteket, azok menniben mentek legyen, minthogy tovább nem halaszthatjuk, ő fgét is meg kellett felőle találnunk, melyek ő klnél nyilván levén, hagyjuk az maga bölcs ítéletire és keresztyéni lelkiesméretire, kellett-e azt nekünk az ő fgével való békességünknek színe alatt szenvednünk, holott az Prépostvári írásiból nyilván kitetszik, honnat volt azoknak eredések, levén mások írásainak igazán leírt pariája azok az levelek között.

Hogy ha azért az úgy vagyon az mint Prépostvári írja, hogy írással való assecuratiója és maga sem kívánta volna jobban, úgy az mennyire való fundamentuma vagyon, ítélje az egész keresztyén világ, ha nem az végezések ellen vagyon-e az? Ha pedig nem úgy vagyon és mégis azt meri írni, ítélje meg ő klme kire háromlik inkább ennek injuriája. Mü azért akarván az végezéseknek praescriptuma szerént cselekedni, ő fgét erről requiráltuk, és semmit nem egyebet, hanem csak satisfactiót kévánunk; hogy tudniillik ő fge Prépostvárit, az ki közönséges békesség ellen ezt merte cselekedni, büntesse meg, holott mi ő klme előtt is ugyan protestálunk, hogy ha ilyen állapattal nyugodalmunk soha nem lehet, kételen magunkra gondot kell viselnünk; ha pedig valami romlás efféle practikás igyekezetekből következik és nemzetünkre való veszedelem, adjon isten előtt az számot, az kinek nyughatatlan elméjétől azok származtak.

Illik azért ő klménck hivatalja szerént úgy gondot viselni, hogy azok távoztathassanak el, melyek szoktak efféle dolgokat követni, mely ő fge után legfőképpen magának is incumbál, holott ő klme által löttek azok az végezések és maga is azokat hitivel erősítette.

12. Elhittük, palatinus uram sokat fog ezekről az dolgokról velek discurálni és contendálni is, melyekre mint kellessék felelniek, az magok okosságok őket megtanítja; tudván az dolgokat ab initio; ezt mindazáltal igen szemek előtt viselvén, hogy az mi méltóságunkat és becsületünket mindenek felett oltalmazzák.

13. Mint kellessék tovább az dolgokat urgeálni és az resolutiót sollicitálni, az üdő és az alkalmatosság őket megtanítja, melyben azt is követhetik; mindazáltal azt előttük viseljék, hogy ott idejeket heában ne töltsék, hanem az resolutiót szorgalmasan urgeálják, azon is legyenek hogy in forma decreti azt nekünk meghozzák.

14. Minden dolgokra ott igen szorgalmatosan vigyázza-

nak, mindenfelé szemek fülök legyen, hogy isten meghozván, bennünket mindenek felől informálni bizonyoson tudhassanak.

15. Az mi becsületünket és méltóságunkat igen előttük viseljék, úgy, hogy az ellen semmit cselekedni ne láttassanak, mind szovokban, mind pedig egyéb magok viselésében, hanem magokat mindenekből úgy viseljék, az mint nekünk tartozó kötelességek és az magok becsületi tőlök kévánja.

Ezeken kívől is ha oly dolgok occurrálnak, melyekről őket nem instruálhattuk, mit kellessék azokban követniek, az üdő és alkalmatosság őket megtanítja, és az magok jó okossága, ezt igen előttök hordozván, hogy magokat mindenből úgy viseljék, hogy azért nekünk is illendő klmességünket érdemelhessék.

G. Rakoci m. p.

(Eredetije a Nemzeti Muzeumban.)

Jegyzet: A küldetés alkalmával, melyre Rákóczy az utasítás 6-ik pontjában hivatkozik, Pathaynak köv. utasítást adta:

1632. április elején.

Instructio pro Egregio Samuele Patthai, secretario, et ad eminen. dn. cardinalem Strigoniensem hoc tempore ablegato internuntio nostro.

Bizonyos nagy dolgaink végett kelletvén cardinál uramhoz mostani időben szolgánkat bocsátanunk; arra az hivatalra őtet választottuk: kinek noha hozzánk való hűségében és erre elégséges voltában nem kételkedünk; mindazáltal hogy az reá bizott hivatalban ez alatt megírt módon szerint procedáljon, tőlle kegyelmesen kévánjuk:

1. Elbocsáttatván azért tőllünk, útját úgy igyekezze continuálni, hogy sehúl haszontalan késedelmet nem tévén, az hová kévántatik, oda mentűl hamarébb lehet, elérkezhessék.

2. Valahúl cardinál uramat érti lenni, igyenesen oda menjen; és hozzája érkezvén, mikor vélle szembe lészen, mi nevünkkel böcsülettel köszöntse, kévánván istentől minden jókat és szerencsés áldásokat ő kgmének. Annakutánna levelünket néki megadván, jelentse meg, hogy az mely dolgokról szóval izentünk, mivel azok mind az jó egyességnek és közönséges csendességnek megmaradására néznek, ő kgme is alkalmazhassa úgy magát azoknak meghallgatására, az mint nemzete békességének őrzése tőle kévánja.

3. Noha pedig szóval is illik concipiálni igen az dolgokat;

úgy hogy semmit azokban el ne hagyjon, és evvel mind maga dexteritásának, s mind pedig hivataljának illendőképpen megfeleljen, mindazáltal irásban is comprehendálván, azután exhibeálja cardinál uramnak, ugy hogy mind azokra in scriptis feleletet is kévánjon.

4. Elkezdvén azért az dolgokat, számlálja ez szerint elő ő kgmének, tudniillik: nyilván ítíljük lenni ő kgménél, eleitől fogva, minémű igaz indulattal viseltettünk légyen mi ő kgméhez annyira, hogy sok és nagy dolgainkat in summa confidentia akarván közleni ő kgmével, abból megmutatnók, minemű telj es bizodalommal legyünk jó akaratjához. És mivel mi is ő kgmében eddég az jó és igaz sinceritásnál nem tapasztaltunk egyebet, bátran előttünk viseljük azt az bizodalmat ez után is, melyet magunkban ő kgméhez mindenkor bevöttünk. Nem kételkedvén azért, hogy ő kgme mind az jó egyességet és állandó csendes békességet s mind pedig nemzete megmaradását untalan szemei előtt viseli, akartunk mostan in summa confidentia némely dolgokat vélle közleni. És noha palatinus urunk bizonyos követe, úgy mint Kéri János itt lévén mostan nálunk, közölhettük volna palatinus urammal is azokat, mindazáltal, mi az ő kgme hozzánk való indulatjában nagyobb reménséget vetvén és nem akarván recedálni előbbi bévött opiniónk mellől, úgy akartunk, hogy minekelőtte Kéri Jánost innet elbocsássuk, alkolmasint fel is érjen szolgánk addég ő kgméhez és előbb adjuk akaratunkat értésére ő kgménck.

Elsőben azért azt declaráljuk, hogy némely nap látván egy levelét ő kgménck, melyet cancellariusunknak írt, jelenti abban, hogy az mely választ mi töttünk Solymosi Péter szolgája által, látja abból ő kgme világosan, hogy nincsen kedvünk az békességhez; melyet miből ítílhetett ő kgme, meg nem gondolhatjuk, holott megolvasván mássát választételünknek szorgalmatosan, affélét abban semmit fel nem találtunk, melyből ítílhette volna azt ő kgme. Noha pedig választ töttünk volna eddig is arra ő kgnek; de várván levelét, melyet ír cancellariusunknak, hogy elküldött nékünk, (az melyet csak mai nap hoztak kezünkben) valakitől küldte Kgd, abban halasztottuk ő kgnek való írásunkat.

Mivel hogy pedig eleitől fogva mi semmit inkább nem kévántunk, mint nemzetünknek békességét, és állandó csendes állapatját, arra is forditottuk minden igyekezetünket, hogy azt assequálhassuk.

Illik ő kgménck oly ítílettel lenni felőlünk, hogy ezután is békességét, nem romlását és veszedelmét nemzetünknek, (melytől mindenkor irtóztunk) akarjuk előttünk viselni. Melyre elég bizonságunk ez, hogy látván nagy szűbéli fájdalmunkkal

az jó csendesség ellen való cselekedeteket, sok
ı meg ő fgét azoknak mind büntetések, mind pedig
jövendőbeli igyekezeteknek megzabolázása felől:
ızt az opiniót ő kgmének felőlünk letenni és ma-
:s ítéleti szerint igyekezni azon, hogy az mely dif-
ınvadnak, azok mind complanáltatván egy jó sze-
élletes békességnek állandó állapatja szálljon
Mi eddég is ő fgéhez követünket felbocsátottuk
t mind cancellárius uramnak ígíretet töttünk volt,
; ő kgmének is írtuk vala: de sincere et candide
láljuk ő kgme előtt, hogy lévén immár példánk
tavaly is böcsületes követeinket csak Bécsben is
napig tartóztaták héában és majd azt mondhatjuk,
mmivel is bocsáták le, kévánságinkra nézvén; tar-
ɔgy most is úgy ne légyen; melyből sok nagy diffi-
idegenségek is jühetnének ki. Hogy azért az ő
ı igaz confidentiánkat megmutassuk ebből is, akar-
ı kgmével communicálni azokat, melyek felől kell
lálnunk és censuráját is venni azokból, hogy mi is
ıtosban tudjunk felőle gondolkodni, s mind pedig
.lló dolgokhoz is alkolmaztathassuk illendőbbkép-
at. Kivévén azért az békességnek háborgatói, és
Praepostvári ellen való kévánságunkat, melyről ő
ok úttal megtaláltuk, és várjuk is kgmes akarat-
fgének, és azért abbéli declaratiónkkal ő kgmét
ık. Látjuk, hogy nagy difficultást tartnak ő kgmek
állapatban, melyből mi ezelőtt is, az mint tavaly
ő kgmének bőségesen declaráltuk; semmit egyebet
nk az közönséges igazságnál, s most is nem kéva-
záltal ez dologból minden igyenetlenséget, mind az
:ony részéről és egyébből akarván teljességgel
lyent találánk fel leghasznosb útat az fejedelem-
ızve is, hogy mivel immár kiment ez országból, és
jjön, nem remílhetni, és más módon is jobb ott fen
őben is újabb változásokra igyenetlenségekre hogy
ı ne maradjon; noha az fejedelemasszony holta
: summát, életében pedig felét, az mi gyermekünk-
s adta, és mi várakozván, minden fizetés nélkül
funkács várához, de sok respectusokat forgatván
tt. készek leszünk bizonyos terminusok alatt az
:onyt kétszázezer forintról kész pénzül contentálni,
on instálván, hogy az háromszázezer forint summa
éltóztassék nékünk megadni kegyelmesen *(Rák.*
z mi fiú ágon lévő maradékinktól ki sem váltani.
munkácsi dologból ez lévén az mi declaratiónk,

mivel abban eleget forgott, és jól tudja eleitől fogva végig mi den állapatját: az szerint ha mi oly obiectiói lennének is cs dinál uramnak, melyekről instructiónkban emlékezetet ne tehetünk; meg tudja ítílni, mint kellessék azokra felelni, o serválván mindenekben becsületünket és hasznunkat, nékü tartozó hivatalja és kötelessége szerint.

Cardinál uramnak pedig szóval is minden discursu kévántatik úgy concipiálni és eszében venni, hogy nekünk mi azokat fogyatkozás nélkül referálhassa és bennünket mindene ről voltaképpen informálni tudhasson.

6. Az fejedelemasszonynyal való dolgot és munkácsi áll patot elvégezvén, declarálja azután azt, hogy második kévá ságunk követünk által az lenne ő fgétől, az mint tavaly proponáltattuk volt: hogy noha vadnak végezések az diplo ban, hogy az ónodi várunkban ő fgének kapitányját szükség idején, és praesidiumát bevegyük; mindazáltal az mi részü ről igen nagy és káros tekintetek lévén az törökre nézve a előttünk: melyeket követeink ezelőtt ő kgménck bőség megmondottak: kévánjuk azokra nézve még is, hogy a végezés melioráltatnék in ea parte; mely dologból ő kgm elmúlt esztendőben is igen jól és az közönséges igazság módja szerint declarálta volt követeinknek censuráját. De sok ellenönk való nem jó igyekezetek miatt mind interturb tatván az dolgok, nem lehetett semmiből válaszunk ő fgé Hogy azért mostan is ő kglme ne neheztelje abbeli censurá declarálni, szeretettel kérjük.

7. Harmadszor erről is kelletnék ő fgét követünk által m találnunk; az mint ezelőtt is egynéhánszor megtaláltuk v mivel Magyarországban lévő jószágunkon szenvedhetetlen d log, az mely dúlásokat és pusztitásokat töttek, és teszne naponként az ő fge fizetett szolgái, egyébütt is mindenütt, föképpen Szendrő körül az szendreiek, nem lévén semmi tek tetünk belőlle, minden tereh viselésre is reá erőltetik min nütt lévő jószáginkat: ő fgét kérnők azon, hogy ebből lenn tekinteti személyünknek, melioráltatván in ea parte az vég zések is, úgy, hogy az mi jószáginknak mindenféle szállóktól le nének immunisok; és tapasztalhatnók meg ugyan valóságos az ő fge ebbeli hozzánk mutatandó keglmes jó akaratját; mive nem tagadhatjuk, hogy igen nagy injuriánkra nem volna dolog: melyből nem egyességnek és szeretetnek, hanem idegen ségnek és visszavonásnak kell ezután is mindenkor következni.

8. Negyedszer ő fgét akarnók erről is requirálni; mivel ez előtt még uraságunkban mutatta volt abbeli kegyelmesség hozzánk az pataki várunknak épületiből, hogy föld és f épületeket szabadossan csináltathassunk kőbeli épületen kivül

kérvén azon ő fgét, hogy mutatná ebből is tovább való kegyelmességét, és az kőből való épületeknek is kegyelmesen annuálna; melyből semmi illetlen dolgot nem kévánnánk ő fgétől.

9. Akarnók ő fgét az mádi állapatról is megtalálni; kérvén azon, hogy bódog emlékezetű eleinek collatióját ő fge confirmálni méltóztatnék. Ha egyebeknek mi praetensiója volna ellenünk, törvény lévén előttök, prosequálnák annak módja szerint.

10. Ezt is kévánnók ő fgétől, hogy noha az ország articulussa szerint is: mely Anno 1630. emanáltatott, hozzá juthatnánk Tarczalhoz, mindazáltal, hogy hamarébb lehessen kezünkben jutása, azt is kévánnók restituáltatni.

11. Tudjuk pedig, hogy ő fgétől Regécz várát sokan kévánják: instálnánk azon is ő fge előtt, hogy méltóztatnék pénzünk után nékünk conferálni; melyben hogy ő kgme fáradságát, és törekedését interponálni is ne neheztelje, szeretettel kérjük, és igen kedvesen is vesszük ebbeli jó akaratját ő kgmétől: Noha pedig Mád immár elkelvén tőlle, kissebb lészen jószága, s talám ő fge többet is adhatott az jószágában inscriptióban; mindazáltal másfélszázezer forintot megadnánk érette.

12. Annak felette hogy az császár ő fge birodalmában ötezer muskatér puskákat vétethessünk pénzünkön, arra is ő fgétől annuentiát kévánunk.

13. Az Borsod vármegyei főispánságot is örökössen maradékinknak adni kévánnók ő fgétől.

14. Mindezek után pedig mivel az közönséges békesség ennélkül jól meg sem állhatna; kévánnók ő fgétől, hogyha mi idegenségek és egyéb oly dolgok az végezések után is utrocitroque mindkét felől estek volna, azok in perpetuam oblivionem et amnistiam mennének, és teljességgel sopiáltatnának, ezután pedig maradna az egy állandó tökélletes békesség és őriztetnék is mindenik részről úgy, hogy ne adatnék annak háborítására senkitől oly ok, mely ártalmára lehetne az jó egyességnek és nemzetünknek csendes békességes megmaradásának.

15. Ezek lévén az mi ő fgétől való kévánságink in generali, melyeket felküldendő követünknek proponálni kellene: az mint feljebb is írattuk, mivel példa lévén előttünk az tavali állapat, és követeinknek haszontalan költségek, fáradságok, azt örömest akarnók elkerűlni, hogy héában való dologban ne fáradnánk, és az időt is károsan ne vesztenők. Ez okon akartuk mind ezeket in summa confidentia közleni ő kgmével: kérvén azon még is, hogy jó ítíletit, és censuráját ezekről minékünk declarálni ne neheztelje. Mely dologban ha mi fáradságot, és munkát is cselekszik ő kgme, mindenek előtt nagy dícsíretire és jó emlékezetire lészen ő kgmének: Mi is pedig hozzánk való

jó indulatját ennél is inkább megtapasztalván, szeretettel való kedveskedésünket és jó akaratunkat fogjuk mindenkor ő kgmé-hez mutatni.

16. Mindezeket az feljűl megírt dolgokat igen observálja, hogy ne csak conceptusában vegye, hanem illendőképpen írásban is comprehendálja és az relatió után exhibeálja is cardinál uramnak in scriptis, kévánván azt ő kgmétől, hogy in scriptis declarálja rendszerint mind azokra ő kgme is censuráját, és jó ítíletit: azon is legyen minden úton, hogy úgy hozza meg minekünk, láthassuk valóságosan mindazokra való tetszését, és mi is vehessünk elégséges ítíletet belőlle.

17. Ide való állapatok felől hogy ha tőlle fog cardinál uram kérdezkedni, azokra mit kellessék felelni, az maga okossága megmutatja, melyből az mi illendőbb, azt is kövesse, előtte viselvén mindenből hozzánk való kötelességét és az maga hivatalját.

18. Minden oda való dolgoknak és állapatoknak igyekezzék igen szorgalmatosan végére menni és minket mind azokról, igazán és fogyatkozás nélkűl informálni. Ezeken kívűl is pedig valami illendő, mindenből azt kövesse, hagyván azt az maga okosságára, és jó industriájára, nékünk tartozó igaz hűségére is, melyben hogy fogyatkozást hivatalja szerint nem is tészen, elhittük; ott pedig haszontalan késedelmet ne tégyen, hanem mentől nagyobb sietséggel lehet, igyekezzék hozzánk vissza jűni.

G. Rakocy m. p. (P. H.)

VI.

1635. september.

(L. Orsz. Eml. IX. k. 438. l.)

Ad scrmam cram rgmque Mttem dnum dnum cltsmum demissum memoriale Danielis Hrabecii, ad eandem ab illmo principe ac dno Georgio Rakocy Transylvaniae principe etc. in negotiis infrascriptis expediti.

Sub proxime praeterito diaetae Sopronіensis termino illam fuisse S. C. Rgque Mttis decretalem resolutionem, gratanter recognoscit illmus Transylvaniae princeps, dnus meus benignissimus, quod nimirum Sua Mttas benigne contenta esse velit, ut inscriptionales super arce et bonis Munkacs juxta formam et modum postulationis eiusdem dni principis eo temporis per ablegatos suos Mtti Suae scripto peculiari repraesentatum emanentur. Levatis itaque jam per cameram Mttis Suae Scepusiensem in rationem auctionis summae quinquaginta florenorum hungaricalium millibus, superest, ut Mttas Sua scrma

inclytae cancellariae suae hungaricae clementer demandare dignetur, quo expeditionem praetactarum literarum inscriptionalium maturet et jam nunc ad iteratam dni principis instantiam modo Sopronii expedito, ibidemque factam superinde resolutionem extradare non differat.

Pro annuentia structurae lapideae circa arcem Sarospatak dnus princeps apud scram Mttem Suam et anno praeterito et Sopronii medio mandatariorum suorum obnixe laboravit, hactenus ea obtenta clementi oblatione, quod camera Scepusiensis super perlustratione eiusmodi structurae et fabricae ordinationem pro ulteriori Suae Mttis resolutione acceptura esset. Quod siquidem hucusque ob immensam curarum et occupationum Suae Mttis molem in suspenso relictum fuit, memoriae Mttis Suae repraesentandum esse dnus princeps voluit, ut jam decretum pro concipienda medio architecti idea et designatione moliendae fabricae, exindeque subsequenda relatione ad praefatam cameram Scepusiensem clementer elargiri dignetur.

Qua ipsa occasione novum etiam illud propugnaculum, quod Sua Mttas in seriem et numerum aestimationis aliorum aedificiorum in futurum construendorum tenore novissimae inscriptionis arcis Sárospatak assumere gratiose voluit, aestimare possit.

Non sine displicentia dni principis accidit, quod contentatio serenissimae principissae Catharinae Brandenburgicae ex parte eiusdem in dies protrahatur: cum suae cltdnis ea sit non postrema sollicitudo, animum tali cura exoneratum habere, dignetur Mttas sua suam Srntem et eos, quorum interest, clementer admonere, ut postergatis quibusvis pro relationum cautelis justam sui contentationem paratis pecuniis et si res postulaverit, bonorum excisione fiendam acceptare, generalemque superinde quietantiam dare non differant.

De sale nitro Mttas Sua s. Sopronii benigne se se resolvere dignata est, ordinaturam esse, ut capta informatione, quantanam copia haberi queat, ad principis quoque usus concedi non difficultetur. In hoc etiam negotio sua Cltdo effectivam jam expectat a Sua Mtte annuentiam.

Professores qui sub clientela dni principis in Transylvania degunt quam grandem passi sint in rebus et suppelectili ipsorum jacturam, ubi Scrmae Crae Mttis suae commissarius Paumgartnerus in mandatis accepisset, ut bona Norimbergensia, Ulmensia et aliorum rebellium quae tum temporis Ratisbonae asservabantur, confiscaret, Scrmae Mtti Suae Sopronii etiam medio ablegatorum dni principis repraesentatum fuit: verum eo temporis sub ipsum comitiorum finem ob mul-

tiplicem negotiorum congeriem resolutio obtineri non potuit. Instat iterato dnus princeps penes damnificatos illos professores, ut cum nullum commiserint rebellionis crimen, ipsis bona per commissarios ablata restituantur, vel aequivalens eorum precium persolvatur, factura in eo Mttas Sua Scrma, pro innata sua clementia, quod juris communis aequitas postulat.

Clementer meminisse dignatur Sua Mttas oppidum Maad cum universis pertinentiis dno principi et fratri eiusdem comiti Paulo Rakocy juxta tenores et continentias diplomatis Eperiessiensis ab eadem Sua Mtte optimo jure collatum esse. In quod ubi legibus patriis requirentibus statui et introduci se se legitime curassent, ab aliis parium, sed potissimum a fisco Suae Mttis regio, nihil omnino contrarietatis imminere sibi sperabant; per cameram tamen Suae Mttis Scepusiensem, nescitur quibus ex respectibus, praemissae statutioni ratione cujusdam praedii Eősed vocati ab antiquo ad dictum oppidum Maad possessi, nomine fisci Mttis Suae regii contradictum extitit; omnino (uti dnus princeps sibi persuadet) praeter intentionem et commissionem Mttis Suae scrmae, quae tantum abest, ut aliquid juris ibidem pro se reservasset, ut potius contra alios etiam impetitores sufficientissimam in se se assumsisset evictionis cautelam. Nam alioquin quemlibet de privilegiis suis dubitare oporteret, si quae semel per Mttem Suam ex plenitudine regalis autoritatis, cuipiam fidelium suorum conferuntur, eadem per fiscum Mttis Suae regium ad invalidandam telis contradictionum impetantur, qua ratione fiscus ipse actor et evictor esse dignosceretur. Praedium autem illud antiquam esse ad dictum oppidum Maad pertinentiam metisque et limitibus ejusdem ab annis 69 includi pacifice, in comperto est. Tam apparentem itaque et manifestam eiusdem oppidi pertinentiam impertinens fuisset et inusitatum in serie donationis nominetenus inserere, quo modo neque in literis donationalibus piae reminiscentiae quondam dni parentis praetitulatorum modernorum donatariorum per divum quondam imperatorem Rudolphum augustissimae recordationis, elargitis (quas ipsas literas moderna Sua Mttas tam diplomate suo Eperiesiensi, quam peculiaribus literis suis confirmationalibus ratificare dignata est) inserta habetur, nihilominus in illud etiam praedium tanquam unum pertinentiarum membrum, virtute tantum clausulae cum universis pertinentiis eo adhuc tempore praememoratus dni principis et fratris eiusdem parens legitime sese introduci fecisset, nulla penitus per cameram aut fiscum Suae Mttis regium in toto vel in parte contradictione celebrata. Admissa itaque benigne hac juris ipsorum aequabi-

litate Mttas Sua dignetur camerae suae Scepusiensi serio demandare, quo contradictione antedicta solenniter remissa, sinant suam Clsdnem et fratrem eiusdem beneficio Suae Mttis illibate perfrui, oppidumque Maad cum suis pertinentiis, inter eas praedio etiam Ősed, instar antecessorum possessorum quiete et pacifice possidere.

Instat diligenter dns princeps penes Thomam Debreczeny et Matthiam Saary, servitores suos, ut supplicationis eorum Sua Mttas Scrma clementer rationem habere dignetur.

(Másolata, herczeg Eszterházy kismartoni ltárában levő gyűjteményben.

IGAZÍTÁS.

A 356. l. 12-ik sorban »Coredi János« helyett olvasd »Serédi István.«

Az 512 l. 15-ik sorban alól »akár kiüzni« helyett olvasd »akárki üzni.«

TARTALOM.

XXIII. Fejezet. 1637—1648.

Lap.

I. 1637. okt. 8—16. Fehérvári országgyűlés 3
II. 1638. apr. 23—maj. 16. Fehérvári országgyűlés. 14
III. 1638. jul. 1—20. A deési terminus 24
IV. 1639. maj. 1—20. A fehérvári országgyűlés 33
V. 1640. apr. 24—maj. 17. A fehérvári országgyűlés 44
VI. 1641. apr. 23—maj. 14. A fehérvári országgyűlés 53
VII. 1642. febr. 16—marcz. 3. A fehérvári országgyűlés. . . . 57
VIII. 1642. aug. 1. A fehérvári országgyűlés 64
IX. 1643. apr. 24—maj. 21. A fehérvári országgyűlés 66
X. 1643. sept. 10—nov. 3. A beszterczei terminus 72
XI. 1644. jan. 3—13. A fehérvári országgyűlés 78
XII. 1645. apr. 16—jun. 6. A fehérvári országgyűlés. 82
XIII. 1646. marcz. 11—17. A fehérvári országgyűlés 84
XIV. 1647. marcz. 16—apr. 10. A fehérvári országgyűlés . . . 91
XV. 1647. oct. 14. Gyalai részgyűlés 94
XVI. 1648. marcz. 16—apr. 18. Fehérvári országgyűlés 96

Törvények és Okiratok.

I. 1637. febr. 12. A brassai tanács kéri a fejedelmet, hogy hadaival ne szálljon be Brassóba 101
II. 1637. apr. 28. III. Ferdinánd válasza Bogádynak s Réznek . 102
III. 1637. maj. 5. Szalánczy jelentése a fejedelemnek, melyben előterjeszti a meggyesiek panaszát az adóbeszedése körül elkövetett visszaélések ügyében 105
IV. 1637. julius. Bogádi s Klobusiczky követsége Bécsbe:
a) Utasítás Bogádinak a császárhoz küldött követnek . . . 108
b) 1637. jul. 21. Klobusiczkynak adott utasítás 110
c) 1637. jul. 21. A Bogádinak küldött pótutasítás 112
V. 1637. aug. 6. Máté vajda megsegítése ügyében Kornis Sigmond tanács úrnak votuma 116

Lap.

VI. 1637. oct. 8—16. A fehérvári részgyűlés törvényei s irományai:
a) A fejedelmi előterjesztés s articulusok 121
b) 1637. oct. 20. Tudósítás az országgyűlés lefolyásáról . 123
VII. 1637. oct. 31. Rákóczy levele a cancellárhoz: némely erdélyi dolgokról tudósítja 124
VIII. 1637. oct 31—nov. 18. Vásárhelyi követsége Erdélyben:
a) Rákóczy a cancellárnak: tudatja Lupul támadását s gyors segélyt kér 126
b) 1637. nov. 18. Vásárhelyi jelentésére vonatkozó iratok 128
IX. 1637. decz. 4. Rákóczy György tudósítása a havasalföldi hadjárat lefolyásáról 130
X. 1637. decz. 17. Markosfalvi jelentése, hogy a brassaiak letették az esküt 131
XI. 1638. febr. 1. Az erdélyi ügyekről küldött értesítések . 133
XII. 1638. marcz. 21. Meghívó az apr. 23-ára hirdetett országgyűlésre 134
XIII. 1638. apr. 23—maj. 16. A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai:
a) Az articulusok 135
b) 1638. máj. 7. A szebeniek térítvénye 150
c) 1638. maj. 10—13. A kolosváriak térítvénye . . . 152
d) 1638. maj. 10. A Mikesek nótapere 155
e) 1638. maj. 23. Az unitárius könyvek elkobzása. . . 165
XIV. 1638. jul. 3. Tassy Gáspárnak, Ferdinánd császár Rákóczyhoz küldött követének jelentése 168
XV. 1638. jul. 1—16. A deési complanatio:
a) 1638. jul. 1—7. A regnicolaris deputatio végzései . . 174
b) 1638. jul. 14. Pécsy Simon nótapere 182
c) 1638. jul. 15. Vallon Borbála és Pécsy Judit nótapere . 190
d) 1638. jul. 15. Pécsy Susanna és Krisztina nótapere . 191
e) 1638. jul. 15. A szombatosok nótaperében ítélet . . 191
f) 1638. jul. 16. Itélet a szombatosok nótaperében . . 195
g) A »Formula administrandi« elkobzása 201
XVI. 1638. jul. 27. Rákóczy hadkészületi parancsa 202
XVII. 1638. jul. 27. Melith Péter a nádorral az Erdélyből kapott híreket közli 202
XVIII. 1638. sept. 20—30. Csernel és Pathay követsége a császárhoz:
a) 1638. sept. 20. Rákóczy megbizó levele 205
b) 1638. sept. végéről. Csernel és Pathay előterjesztése a császárhoz 206
XIX. 1638. nov. 2—9. Szombatos perek a beszterczei terminuson:
a) 1638. nov. 2. Az unitarius zsinat ítélete. 208

Lap.

b) 1638. nov. 8. Paczolayné pere 210
c) 1638. nov. 9. Pécsy Margit térítvénye 212
d) 1638. nov. 11. Kéréslevél Pécsy Simonért. 213
XX. 1638. oct. 26. A Rákóczy és Lupul vajda közt létrejött kiegyezés 216
XXI. 1639. maj. 1—20. A Gyula-Fehérvárra hirdetett országgyűlés törvényei 217
XXII. 1639. apr. 16—junius közepe. Bercsényi Imre követsége Rákóczyhoz:
a) 1639. april 16. Ferdinánd levele Rákóczyhoz . . . 226
b) 1639. majus 26. Rákóczy jelenti Ferdinándnak, hogy Bercsényi Imre követségében pontosan eljár . . . 227
c) 1639. maj. 26. Rákóczy válasza Ferdinánd levelére . 228
d) 1639. junius közepe. Bercsényi jelentése erdélyi követségéről 230
XXIII. 1639. jul. 25. Rákóczy kérdést intéz a cancellárhoz: hogy miért nem kap választ a Bercsényitől küldött pontokra 240
XXIV. 1639. aug. 20—29. Törös követsége Rákóczyhoz:
a) 1639. aug. 20. Törös beadványa a fejedelemhez . . 242
b) 1639. aug. 29. Rákóczy válasza a császárhoz . . . 243
c) 1639. aug. vége. Törös jelentése aug. 21—29-ki követségéről 244
d) 1639. novemb. 21. Rákóczy válasza a császárnak nov. 9-iki levelére Törös követségét illetőleg . . . 253
XXV. 1639. sept. 7. Eszterházy izenete Rákóczyhoz Bogádi András által 254
XXVI. 1639. nov. 6. Bogádi második követsége:
a) Esterházy válasza Rákóczynak 259
b) 1639. nov. 6. Esterházy ujabb emlékirata 260
XXVII. 1640. jan. 25. Utasítás Gaudi és Ujlaki számára, kiket Rákóczy fegyverek vásárlása végett Danzigba küldött 263
XXVIII. 1640. febr. 1—10. Forgács Zsigmond követsége Rákóczyhoz:
a) 1640. febr. 3. Forgács beadványa Rákóczyhoz . . 265
b) 1640. marcz. Forgács követjelentése 268
XXIX. 1640. marcz. 15. Meghívó a fehérvári országgyűlésre . 275
XXX. 1640. apr. 24—maj. 17. A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai:
a) A törvények 276
b) Máté vajda követének jelentése a fehérvári országgyűlésről 288
c) 1640. maj. 9. Rákóczy levele az országgyűlés folyamáról 289

Lap.

d) A cath. rendek tárgyalása Rákóczyval a sérelmek orvoslása ügyében 290

e) 1640. maj. 15. Az országgyűlés zárünnepélyére berendelt urak jegyzéke 294

XXXI. 1640. jun. 29. Utasítás a Lengyelországba küldött követ számára 295

XXXII. 1640. aug. 17—sept. 22. Ifjabb Rákóczy György beigtatása a váradi kapitányságba 297

XXXIII. 1640. sept. 1. Rákóczi válasza a császár leveleire, melyekkel őt a határvillongások kiegyenlítésére hívja fel 300

XXXIV. 1640. decz. 12. Esterházy által Rákóczynak küldött sérelmi pontok 301

XXXV. 1641. marcz. 3. A gonosztevők üldözésére kiadott utasítás 304

XXXVI. 1641. marcz. 16. Esterházy izenete Rákóczynak Bornemisza Páltól 307

XXXVII. 1641. apr. 23—maj. 14. A gyulafehérvári országgyűlés által hozott törvények 310

XXXVIII. 1642. febr. 10. Az egri püspök levele a császárhoz, melyben aggodalmát fejezi ki, hogy az erdélyi országgyűlés ily szokatlan időben hívatott össze 319

XXXIX. 1642. marcz. 6. A fehérvári országgyűlés irományai közűl 320

XL. 1642. febr. 16—marcz. 9. A fehérvári országgyűlés törvényei 320

XLI. 1642. jun. 20. A fejedelem elrendeli, hogy Fehérvárt az országháza építéséhez hozzáfogjanak 333

XLII. 1642. jun. 20. A fejedelem rendelete a jelvényeket meghozó kapucsi basa ünnepélyes fogadása ügyében . . 334

XLIII. 1642. jul. 29. Rákóczy Kassaynak, Lupul vajda beütési szándékáról értesíti 334

XLIV. 1642. aug. 1. A fehérvári országgyűlés limitatiója . . 335

XLV. 1642. aug. 27. Homonnai János a császárnak: Rákóczyról híreket ír 338

XLVI. 1642. oct. 15. Máté vajda Rákóczynak: tudatja hogy a béke helyreállott 340

XLVII. 1642. oct. 24. A szászok limitatiója 341

XLVIII. 1643. jan. 24—febr. 14. Követjelentés II. Rákóczy György és Báthory Zsófia menyegzőjéről 353

XLIX. 1643. febr. 7. Rákóczy Esterházynak: válaszúl a Lónyay által tett izenetre. 362

L. 1643. marcz. 15. Meghívó a fehérvári országgyűlésre . 363

LI. 1643. apr. 24—maj. 21. A fehérvári országgyűlés törvényei. 363

Lap.

LII. 1643. apr. 16—maj. 21. Örsi Zsigmond követsége Rákóczyhoz s az erdélyi rendekhez:
a) 1643. apr. 16. Ferdinánd utasítása 377
b) 1643. maj. 18. A rendek válasza a császárnak . . 379
c) 1643. apr. 30—maj. 20. Örsy jelentése követségéről . 380
d) Örsi jelentése magános kihallgatásáról 385
e) Örsi jelentése a fejedelemnél s fiainál tartott lakomák alatt folyt tárgyalásokról 387
LIII. 1643. jul. 16. Trauzner lengyelországi követjelentése . 391
LIV. 1643. sept. 11. Forgács Zs. jelentése a császárnak az erdélyi mozgalmakról 398
LV. 1643. october. Kéry követsége Rákóczyhoz:
a) Rákóczy ultimatuma a császárnak. 401
b) Esterházi válasza a Kérytől küldött levélre . . . 406
LVI. 1643. nov. 15. Rákóczy Zsigmond beiktatása a székely generalisságba 409
LVII. 1643. decz. 7. Meghivók a gyulafehérvári országgyűlésre:
a) Fejérvármegyének 410
b) Rácz Ádámnak 411
LVIII. 1644. jan. 3—13. A fehérvári országgyűlés törvényei . 411
LIX. 1644. marcz. 26. A lengyel király felajánlja közvetítését a béke helyreállítására 418
LX. 1644. junius 9. Rákóczy utasítása Lengyelországba küldött követei számára, hogy a királyt rábírják, hogy támadási szándékával hagyjon fel 419
LXI. 1645. febr.—majus. Bethlen Ferencz és Baksi István követségei Lengyelországban:
a) 1645. febr. 25. Bethlen Ferencz jelentései. . . . 423
b) 1645. maj. 25. Baksi István jelentése 425
c) 1645. junius 10. Baksi István levele Debreczenihez tárgyalásairól. 429
LXII. 1645. marcz. 6. Meghivó a fehérvári országgyűlésre . 431
LXIII. 1645. apr. 16—jun. 6. A fehérvári országgyűlés törvényei 431
LXIV. 1646. marcz. 11—27. A fehérvári országgyűlés törvényei 436
LXV. 1646. őszén. Rákóczy utasítása lengyelországi követe számára, egy a királylyal kötendő véd és daczszövetség ügyében 442
LXVI. 1647. jan. 25. Meghivók a marcz. 24-re hirdetett országgyűlésre:
a) Lázár Györgynek 451
b) Fehérvármegyének 452
c) Deés városának 453

Lap.

LXVII. 1647. febr. 20. Ujabb meghivó a jan. 25-iki országgyűlésre 453

LXVIII. 1647. marcz. 16—apr. 10. A fehérvári országgyűlés törvényei s irományai:

a) A törvények 454

b) A Péchy örökösök folyamodása a Balásfalvát illető irományok ügyében 460

c) 1647. apr. 9. A rendek levele a török adóemelés ügyében Szalánczyhoz. 461

LXIX. 1647. Meghivó a Lukács-napi terminusra 464

LXX. 1647. october 14. A gyalui részgyülés levele Szalánczyhoz adóügyben 465

LXXI. 1647. oct. 26. Kamuthy László nótapere 465

LXXII. 1647. oct. 27. Meghivó a deczemberi terminusra . . 473

LXXIII. 1648. febr. 5. Meghivó a fehérvári marcz. 16-diki országgyülésre:

a) Lázár Györgynek 474

b) Deés városának 475

LXXIV. 1648. marcz. 16—apr. 28. A fehérvári országgyülés törvényei s irományai:

a) A törvények 475

b) 1648. marcz. 20. Az erdélyi rendek hitlevele a magyar király részére 490

c) 1648. apr. 15. A rendek múlt évi határozatukat a portai felterjesztés ügyében megerősitik 493

LXXV. 1648. őszén. Göcs Pál követsége Radzivil herczeghez:

a) Rákóczy utasitása 494

b) Rákóczy levele Radzivillhez 495

LXXVI. 1648. sept. 2. Rákóczy utasitása Sebessy Miklós, Oláhországba küldött követe számára 497

LXXVII. 1648. nov. 28. II. Rákóczy György körlevele, melylyel atyja. a fejedelem halálát tudatja 500

Pótlék az erdélyi országgyülési emlékekhez.

I. 1615. maj. 3. Bethlen Gábor propositiója a rendek elé 502

II. 1622. marczius 29. Bethlen levele a béke megkötése ügyében 507

III. 1629. october közepén. A váradi tanácskozás . . . 508

IV. 1630. deczember 19. Rákóczy György levele feleségéhez. Sculteti megöletéséről értesitvén őt 510

V. 1634. marczius 23. Pathay Sámuel instructiója . . . 511

VI. 1635. september. Hrabecz Dánielnek, Rákóczy követének emlékirata a császárhoz 524

ymesi Forgách Ferencz, nagyváradi püspök, magyar históriája 1540—1572 Forgách Simon és Istvánffi Miklós jegyzeteikkel együtt. A herczeg Eszterházy-féle kéziratából közli Majer Fidel. Rovaszette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1868. LXXXVIII és 553. lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály. Okmánytárak*: (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 45 frt. Tartalom:

agyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652. Összeszedte s latinúlta Hazai (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 88½ iv 8 frt.

agyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és latinúlta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 318 lap. 2 frt.

árpádkori új okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—15. 17. 18. 20. 22. köt.) 1860—1874. 592 iv 28 frt.

ilinszki Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum:) Erdélyi visszacsatolása felett a magyar királylyal és megbizottjával folytatott alkudozások történetéhez. 1685—1688. Közzéteszi Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 336 és LVIII lap. 4 frt.

. Pál pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomácziai levelezései. 1535—1549. Közli Óváry Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.

ázmány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Frankl Vilmos. I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

ámánytár I. Rákóczi György svéd és franczia szövetkezéseinek történetéhez. 1632—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1875. IX. és 491 lap. 2 frt.

ámánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1648—1660 Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 5 frt.

ar Rákóczi György fejedelem családi levelezése. 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvésett hasonmással. (Monum. Diplom. 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

lah Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 639 lap. 5 frt.

AGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály. Írók.* (Sciptores) I—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

erémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1548. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.

rancsics Antal, m. k. Helytartó. Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név- és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 28. 32. 33köt.) 1857. 294 iv 28 frt.

. Illésházy István nádor följegyzései 1593—1603, és Hidvégi Mikó Ferencz históriája 1594—1616. Bíró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.

zapyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. Összeszedte s jegyzetekkel és okleveltárral kísérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

lerjai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1863. X és 454 lap. 2 frt.

nus János Mihály, m. kir. történetiró magyar históriája. 1490—1562. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerzőéletével közli Toldy Ferencz. I. II. III. kötet (Monum. Script. 12. 13, 14. kötet.) 1865—1867. I. CIX és 461 lap. II. IX és 495 lap. III. VIII. és 474 lap. Ára 7 frt.

Baronyai Decsi János magyar históriája 1592—1598. Közli [illegible] Tóthy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 17. kötet.) 1880. [illegible] 328 lap. 2 frt.

Késmárki Tököly Imre naplója 1676—1678 évekről. Közli [illegible] Egy kötet. (Monum. Script. 18 kötet.) 1866. XII és 180 lap. 1 frt 60 kr.

Késmárki Tököly Imre naplója 1693—1694. évekből. Az [illegible] Nagy Iván. Egy kötet. (Monum. Script. 18 kötet.) 1863. VIII és 160 lap.

Késmárki Tököly Imre naplói, levelesköny[illegible] és egyéb emlékszerű [illegible] kötetben. Közli Thaly Kálmán. I. kötet 2 részben: [illegible] Tóthy némely főbb híveinek (Dobai Zs., Sándor G., Bay M., Almády [illegible] emlékezetes írásai. 1686—1705. II. kötet: Levelesköny[illegible] és egyéb emlékezetes írásai. (Monum. Script. 23. kötet két részben, 24. kötet.) 1866—1870. I. [illegible] 784 lap. II. XVI és 707 lap. 7 frt.

Kritobúlosz: II. Mehemet élete. A magyar tudományos Akadémia történeti [illegible] sága által kiadott görög szöveget ugyanannak megbízásából fordította Hunfalvy [illegible] roly. Egy kötet. (Monum. Script. 22. kötet.) 1875. X és 276 lap. 2 frt.

Történelmi naplók. 1663—1719. Közli Thaly Kálmán. [illegible] Gyöngy életleírása. — Bartfai követek naplója az ónodi gyűlésről. — Gr. Teleki [illegible] és Pápai János nándor-fejérvári követségének diariuma. — Új Tseuti János krónikája. — Bivolipyi István törökök-naplója. — Rütter György dunai [illegible] emlékirata. Egy kötet. (Monum. Script. 27. kötet.) 1875. XXXII és 607 lap.

Szamosközi István fennmaradt történeti munkái. Közli Ballagi [illegible] Négy kötetben. (Monum. Script. 21. 23. 29. és 30. kötet. 1857.) 6 frt.

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYŰLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, [illegible] mostól) első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 530 lap. 3 frt. *Monum. Comitialia. I köt.* — Második kötet: 1537—1545. Budapest, 1875. 3 frt *Monum. Comitialia. II. kötet.* — Harmadik kötet: 1548—1564. Budapest, 617 lap. — *Monum. Comitialia III. kötet.* Ára 3 frt. — Negyedik kötet: 1567—Budapest, 1877. 670 lap. Ára 3 frt. — Ötödik kötet. 1564—79. [illegible] Budapest, 1878. Ára 3 frt. — Hatodik kötet. 1579—1581. 540 lap. Budapest. Ára 3 frt. Hetedik kötet. 1582—1587. 534. lap. Ára 3 frt.

ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel Kállay [illegible] dorból. I. kötet. 1540—1556. XVI és 598 l. Ára 3 frt. Második kötet 1576. 534 l. Budapest 1877. Ára 3 frt. — Harmadik kötet. Budapest, 1878. Negyedik kötet. Budapest 1879. Ára 3 frt. Ötödik kötet. 3 frt. — Hatodik kötet. Hetedik kötet. 3 frt. — Nyolczadik kötet 3 frt. — Kilenczedik kötet 3 frt.

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. [illegible] Első kötet: 1262—1341. Budapest. 1874. XXX és 428 lap. 2 frt. [illegible] sodik kötet: 1341—1370. Budapest, 1875. XXX és 687 lap. 3 frt. [illegible] kötet: 1371—1426. Budapest, 1876. XXVIII és 771 l. 4 frt. *Monum. Hist. II., III. kötet.*

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK Mátyás király korából. Részletesen [illegible] Iván és b. Nyáry Albert. Első kötet 1458—1465. Budapest, [illegible] és 280 lap. Ára 2 frt. Második kötet 1466—1469. Budapest 1877. [illegible] Harmadik kötet. 1401—1490. Budapest, 1877. 447 l. Ára 3 frt. — [illegible] 1482—1490. Budapest, 1879. XXVI és 484 lap. Ára 2 frt.

☞ Mind a négy osztályból eddig megjelent **76 kötet** egyben megrendelve [illegible] helyett **125 frtért** kapható.

KNAUZ NÁNDOR: Korból, hazai történetmunkához alkalmazva. [illegible] Budapest 1877. 78 iv. 4 frt.

KÁLLAY KÁLMÁN: A szerbek története 1780—1815. Első kötet, Budapest, 1877. [illegible] Ára 3 frt 60 kr.

MOLNÁR ALADÁR: A közoktatás története Magyarországon a XVIII. század [illegible] kötet, 1881. 8-adr. VI és 612 lap. Ára 3 frt.

Budapest, 1884. Az Akadémia r. sz. könyvnyomdája.

UMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI

RSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTETTE

SZILÁGYI SÁNDOR

TIZENEGYEDIK KÖTET.

1604—1606.

BUDAPEST, 1886.

A M. TUD. AKADÉMIA.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI

pontok saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületében) és minden könyvke

---

NJOUKORI OKMÁNYTÁR. Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1342) 5 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 9 frt 60 kr.

SZŐRÉNYI BÁNSÁG és Szörény vármegye története. Irta Party Frigyes. Két kötetben. 1878. I. 492. lap. II. 570. lap. III. 476. lap. Ára 7 frt

Z ELTŰNT VÁRMEGYÉK. Irta Party Frigyes. 2 kötetben. Ára 3 frt.

OSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dunántúli ügynökei és a bécsi udvar 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 80 kr.

KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Wal Ajnalár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

RCHIVUM RÁKÓCZIANUM. II. Rákóczi Ferenc levéltára, bel- és külföldi ös rakásból hűvelve. I. Oszt. Hadi- és belügy, szerkesztő Thaly Kálmán. I. kö Ferenc fejedelem levelezéskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 170 XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 636 l. — III. 1710—13. X és Pest 1872—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi M levelei Rákóczi fejedelemhez. I—IV. kötet. 1704—1713. Külső Thaly K. Ára — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok. levéltárakból küld Némethy Ernő. Pest 1871—77. 639, 675, 486 l. Egy-egy

Rákóczi Ferenc Önéletirata és »Egy keresztény fejedelem áhítatos« munkája. Budapest, 1876. VIII. 569. l. Ára 3 frt.

RÁK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. kö mányai a bódultság történetéhez Magyarországon. Szilágyi Áron és Ipolyi Nándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 480 l. 8 frt.

— — III.—IX. kot. 1869—72. Török-magyar-kori Állam-Okmá szerk. és jegyzet-kkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sán I.—VII. k. 1868—75. mindenik kötet 2 frt.

A kilenez kötet együtt megrendelve 15 frt.

AGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására. kiadá Toldy Ferenc. I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek és vere 22 frt. Egyenként egy-egy kötet ára 80 kr., kivéve a XX., XXI. és XXV egy-egynek ára 1 frt 60 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

AGYAR LEVELEK TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1580. Sza Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz kőrirat hasonmásai táblával 1 frt 20 — Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 498 darab 1916—1708. Külső B Farkas. XVI és 464 l. Ára 5 frt.

TEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendi tárgymu Czinár Mórtól. XVI és 340 l. 2 frt.

YMUTATÓ Pejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 30 kr

ÜNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I—V., és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50 kr. — VI. köt. 2. resza sajtó

AULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—167 kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. 2. és 412 lap. — II. Köt. 450 lap. Ára 5 frt

AGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Fényképekkel az egyházi monos nagyobb s nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi, isk püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 5 kötetben. Ára 15

UDA-PEST és környékének helyrajzi története. Pest 1869. 308 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de Georges Rák Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de sous publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 401 pag. 3 frt 60 kr.

ETHLEN GÁBOR fejedelem kiadatlan levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. XIV Ára 2 frt 40 kr.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK.

TIZENEGYEDIK KÖTET.

1649—1658.)

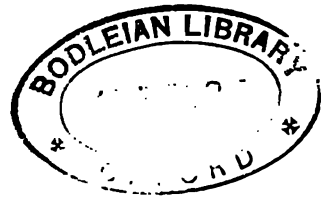

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1886.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZENEGYEDIK KÖTET.

1649—1658.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1886.

Budapest, 1886. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXIV. FEJEZET.

I.

Öreg Rákóczy György halála sokkal mélyebben sújtá családját, hogysem ez képes lett volna kifejteni azt az erélyt, melylyel az ő utolsó merész terveit diadalra lehetett volna juttatni. Mert ő ugyan akkor, midőn a lengyel koronát magának akarta megszerezni, Czeherinben, a kozákok fővárosában is folytatott alkudozásokat, hogy ezek fiát Zsigmondot válasszák meg uralkodójukká. Ebben a combinatióban a dolog nem tartozott a lehetetlenségek sorába: de halálának híre megbénítá a lengyelországi Rákóczy-párt tevékenységét — s anélkül hogy, mint ezt az öreg fejedelem óhajtá, fiának neve komolyan szóba is jött volna, Kázmér megválasztatott királylyá. Hasonlag Sigmond jelöltségét is elejtették a kozákok, mert ebből csak úgy lett volna nekik hasznok, ha a lengyel trónon egy Rákóczy fül. S most a Rákóczyak ügynökeinek nem volt más feladata, mint azon munkálni, hogy Kázmér koronázása elhalasztassék s a lengyelek és kozákok közt kiegyezés ne jöhessen létre.

Otthon az ifjú fejedelem székfoglalása símán ment végbe. György már választott és felesketett fejedelem volt, ki azonban még eddig csak a czímet birta s az uralkodásban tényleg nem vett részt. Most, amely nap atyja meghalt, átvette az uralkodói teendőket is, s miután ő a porta által is meg volt erősítve, hosszas idő óta ez volt az első fejedelmi változás, mely sem belháborút, sem külrázkódást nem idézett elő. Az ország, bár sajnálta elhalt urát, aggodalom nélkül nézett a jövőbe, sőt az elégületlenek, kiket az öreg György vaskeze féken tartott, reményeket tápláltak, hogy az ifjú fejedelem alatt jobban fogják befolyásukat érvényesíthetni, s várakozás-

sal tekintettek az első országgyűlés összehívása elé, mel egyedűl lehetett keresztűl vinni azokat.

Ez országgyűlés összehívásával a temetés napjának m határozása állott kapcsolatban — mert ennek azt meg k előznie. Azelőtt pedig a legégetőbb függő kérdéseket k megoldani. A temetés napjául 1649. jan. 10-ét tűzték ki, meghívókat szétküldték. A temetési pompa emelésére s séges anyagok beszerzésére Hunyor Györgyöt oct. 25-én K kóba küldék. [1]) Ferdinánddal Dániel János által tudatt fejedelem halálát. Ugyan ő meg volt bízva, hogy a linzi k által Rákóczyra szállott vármegyék dolgában is szót teg Ezek közűl ugyan is öt csak életfogytiglan volt öreg Rákóc nak átengedve: fia azt kérte, hogy ezek temetés utánig n radjanak a jelenlegi állapotban s azután azonnal szálljan vissza. Nov. 3-án Dánielt kegyteljesen fogadta ugyan a csász de a megyék rögtöni visszabocsátását sürgette, azt azonb nem ellenzé, hogy a temetési szertartáson ezek is részt vehessenek. [2]) Mindamellett Erdély területe jelentékeny g rapodást nyert: Szathmár és Szabolcs vármegyék, Szathmá Kálló várakkal, Nagy-Bányával, Tokaj és Regécz várak Hegyaljával és Ledniczével hozzá csatoltattak. [3])

A temetés a kitűzött napon 1649. jan. 10-én ropp fénynyel és mély részvét között megtartatott. A gyászbeszé Fejérvártt Medgyesi mondotta, s ez az országban tartott gy ünnepélyek egész sorozatát nyitotta meg. Az országgyű testületileg vett abban részt — mindazáltal a tanácskozá csak jan. 23-án kezdődtek el. Hosszú gyűlés volt s mint Bet halála után, most is felhasználták az alkalmat egy egész reg új reform életbeléptetésére, mely a régi rendszer egyes szeit gyökeres átalakításon vitte át, s másfelől egy egé új aerának kiindulását képezte.

Magát a bevezetést sajátságosan jellemzi, hogy az elh uralkodóról nem valami meleg hangon emlékezik meg: annyit mond, a mennyit a szorosan vett udvariasság kor

[1]) Okmánytár II. Rákóczy György diplomácziai összeköttet hez 5. l.

[2]) Okmánytár 7. 8. ll.

[3]) Szalárdy 255. l.

közt el kellett mondani, s a mennyit el nem mondani a család megsértése lett volna. Mindenki tudta, hogy az ifjú fejedelem nehezen szívelte, hogy ő a közügyekből ki volt zárva s ezt megaláztatásnak vette. Azt is tudták, hogy az elhúnyt fejedelem kedvencze Zsigmond volt, ki ennek sorsát és függetlenségét Györgygyel szemben gondosan biztosította. S talán ez volt az oka, hogy míg szemben az öreg Györgygyel szófukarok voltak, annál melegebben üdvözölték az ifjú Györgyöt s az ő tevékenységét, melylyel nagy szomorúságában is szívén viselé az ország javát.

Mialatt az egyes nemzetek szokás szerint külön folytatták tanácskozásaikat a fejedelmi propositiók. az egyes nemzetek, valamint magánosak sérelmei s indítványai felett, a portai ügyek elintézését egyetemlegesen vették elő.

A megelőző országgyűlés felhatalmazta már öreg Rákóczy Györgyöt, hogy ha ki nem kerülheti, fizesse meg ezt az 5000 arany adótöbbletet. Az öreg György még mindig daczolt a portával s nem fizette ki. Az országgyűlés elhatározta, hogy követséget küld a portára. mely jelentse be a fejedelem halálát, ifjú Györgynek trónkövetkezését, kérje az adótöbblet elengedését, s melynek elnökévé a fejedelem Serédyt nevezte ki, míg tagjaivá a három nemzet részéről Bánffy, Kálnoky és Fodor választattak meg. De ugyanakkor az 1647-ben kiállított reversalisnak hátára jegyezték, hogy annak egész tartalmát elfogadják s megerősítik. [1])

Mindenekelőtt az 1630-iki uniót — a három nemzet szövetségét — confirmálták, mely bizonyos tekintetben jogaikat volt megvédendő a fejedelmi önkény túlkapása ellen.

Rögtön azután helyreállították a nemesség s a más két nemzet szabadkereskedését. Már Bethlen Gábor meglehetős mértékben korlátolta azt, ki ezen indirect adózás behozatala által az ország jövedelmeit nagy arányokban megnövelte, s azt jelentékeny haderő kiállítására s fentartására képessé tette. Rákóczy alig tett többet, mint hogy e törvényeket szigorúan életbeléptette s keresztül is vitte: most a rendek azt nagyon korlátolták és megnyirták. Csak a viaszkra és mézre, továbbá a

[1]) Törvények és Irományok b) c).

ló-kivitelre vonatkozólag tarták fenn, melyek közül az első az udvartartás költségeire fordíttatott, az utóbbi pedig a haderő fentartására volt szükséges. Szabályozák a pénz-agiót is.

Eltörölték Kővár vidékének mint fejedelmi jószágnak liber baronatusságát — azaz felhatalmazák a latrok kergetésére kiküldött tisztviselőket, hogy e vidéken is szabadon eljárhassanak.

Törvénykezési reformokat is léptették életbe, melyek azonban jobbadán a fiscus jószágainak kezelésére vonatkozó módosításokat foglalták magukban vagy a tisztviselők visszaéléseinek megszüntetését célozták. Bizonyos animositással fogtak a rendek ez újításokhoz, mert sérelmeik legégetőbb részét épen ezek képezték. S mennél kérlelhetetlenebb szigorral védte az elhalt fejedelem a fiscus érdekeit szemben a magánosak érdekeivel és alkottatott az országgyűlés által megszorító törvényeket, annál nagyobb hévvel ragadták meg a rendek az alkalmat, hogy most saját jogaik megvédésére hozzanak törvényeket. Csakhogy e tekintetben bizonyos óvatossággal kellett eljárni, s figyelemmel lenni rá, hogy a nagyobb, az országos érdekek kárt ne szenvedjenek. Hisz az elhúnyt fejedelmet a megszorító törvények hozására az a körülmény vitte, hogy a fiscus és a magánosok érdekei közti collisio esetében a törvények rugalmassága nagyon sok kibúvó ajtót engedett ezeknek, s az eljárás lassúsága sok kárt okozott.

Elhatározták, hogy mindennemű törvényes eljárás alkalmaztassék a fiscus jószágaiban is; hatalmaskodási ügyekben a fiscus tisztviselői az országos törvények szerint büntettessenek; ha magánosak fiscalis jószágot foglaltak el, ezek azon forumon pereltessenek vissza, hova tartoznak; a fiscalitásokba szökött jobbágyok kiadassanak; a fiscus jószágai a nemesi jószágokkal egyenlő terhet viseljenek; a nemes emberek teherszállító szekereket csak azon esetben tartoznak kiállítni, ha a fiscalis várakba lőszereket visznek; a hatalmaskodó fiscalis tisztek azon vármegye törvényszékére idéztessenek meg, a hol a hatalmaskodást elkövették, s elitéltetésök esetében az ő s nem a fiscus javain hajtsák végre az executiót; a postálkodás terheiben a fiscus is vegyen részt; a latrok és orvok kergetésére 1630,

40-ben hozott törvényeket oda módosították, hogy
alatusokban is lehessen kergetni.
ben e törvényekkel felhatalmazák a fejedelmet,
5 évi országgyűlésig irassa össze az összes fiscalis
t tartozandóságaikkal, mikor aztán ezen összeirást
rgyalásba fogják venni, s azok felett véglegesen

hajtást csak a rendes bírák által kiadott itélettel
ölni, s idegen bírák törvénytételét nem szabad
i.
nem törvényes úton, hanem hatalmaskodás által
eg jószágaiktól, a fejedelem azokat kárpótolni fogja.
lt évben hozott XIV-dik t.-cz., mely azok perbe-
leli el, kik a fejedelem személyét gyalázták, eltö-
adányi István nótája azonban továbbra is érvény-

ember akarata ellenére nem nevezhető ki számadó

yedi nemesek s a város közt fenforgó pert egy bi-
a elintézni.
y házhelyi nemesek szállásadással s gazdakodással
k tartoznak, kik azt megfizetik.
orintig terjedő adósság rövid útú perrel láttatik el.
delem, ha utazik, kisérőit nem szállásolja el a sze-
é.
nnan emelt malmok circaltassanak fel.
adi árkok ásatása miatt lerombolt házak tulajdo-
oltatni fognak.
adi kapitány a hódoltságon is circaltassa a latro-
ztevőket.
sággyűlési articulusok eredetiei az elnöknél s itélő-
maradjanak s a másolatok az elnök pecsétje alatt
i.
ekben előfordúlt sérelmeket orvosolták.
földi anyagból készült művek a limitatió szerint
; a görögöket a vadbőr vásárlásától eltiltották.
helyett a jobbágyok helyett, kik a kék gyalogok
, a földesúrnak joga van más alkalmas embert

állítni. Egyházi szolgálat színe alatt a hadkötelezettség alól senki sem vonhatja ki magát. A meghalt fejedelem által a székely darabontok közé beirt kék gyalogok közül azokat, kik nem akarnak szolgálni, a fejedelem fölmenti a hadkötelezettség alól.

Az udvarhelyi várhoz alkalmazott magánbirtokokat a fejedelem becsű szerint kifizeti.

A háromszéki kath. papok felmondták az engedelmességet a vicariusnak (Salinis István). A világi katholikusok panaszára elrendelé az országgyűlés, hogy a meghalt fejedelem megerősítő levelének [1]) értelmében járjon el; s hogy esperes nőtlen plébános is lehessen, ha a nős papok is hozzá járúlnak választásához.

Ezután a szász nemzet sérelmeit vették tárgyalásba s intézték el: sóhordással ne terheltessenek; a fiscalis tisztek a bort kész pénzzel fizessék; a gratuitus labort pénzzel váltván meg, ember és szekérbeli segítséggel ne terheltessenek; a brassai posztócsinálók ellen a vádlók a törvény útjára utasíttattak — ha kiváltságaik ellen vétettek, »magok lesznek okai privilegiumok romlásának«; áruikat a szászok a limitatio szerint adják.

A szegénység ingyen gazdálkodással s postaló adással ne terheltessék: de pénzért e terheket ők is tartoznak viselni.

Megszavazták az évi adót: 20 frtot portánként, 1 frtot a gratuitus labor megváltására; a városokra az adó egy meghatározott összegben vettetett ki. E teherben a székelyek is részt vesznek.

A hol a harminczadoknak eddig nem volt fiókja, ott jövőre sem állíttatik fel.

A múlt évben hozott XIII. t.-cz. halálbüntetést szabott azokra a székelyekre, kik zászlójuk alatt nem jelennek meg. Erre vonatkozólag a törvényes eljárást nagyon enyhítették.

A sófalvi aknához és csiki hámorokhoz tartozó emberek örökösödési perei a praefectus és harminczadostól fellebbezhető az illető székes helyre.

---

[1]) Közölve Veszely Egyh. Tört. Adatok 344. l.

énveket a fejedelem márcz. 10-én erősítette meg,
az országgyűlés a szokott ünnepélyekkel be is

II.

zoló család a tavaszt s a nyár egy részét Fejér-
Lengyelországban megrendelték a nagyszabású
iot, melylyel a gyula-fehérvári templomban azt a
ik megjelölni, hol az elhúnyt fejedelem örök álmát

;oti udvarokkal — melyekkel az öreg fejedelem
ben állt — még nem tudatták hivatalosan a gyász-
pril elején Dániel Jánost küldte ki az ifjú fejede-
: utasítással, hogy a régi szövetségesek főbbjeit
keresse fel s adja át a levelet, azután menjen el
szerezzen tudomást, hogy meg van-e már kötve az
ke, s ha még nem volna, hasson oda, hogy ebből,
volt igérve, Erdély és Magyarország ki ne ha-
Ezalatt a havasalföldi vajdától is jött követ, ki
tio megújítását kivánta, egyelőre azonban csak a
em az ország részéről.[3])
egy fejedelemasszony s Zsigmond herczeg egész
Erdélyben maradtak. De daczára hogy szép ura-
irtak ez országban, nem akartak állandóan ott
Zsigmond semmiféle hivatalt sem akart elvállalni
től vérmérsékletre s hajlamaira nézve nagyon
talán azért sem, mert anyját nem akarta elhagyni,
nert olyan házasságon jártatta eszét, mely elé
;e akadályt gördíthetett volna. Jun. 16-án elindúlt
;yarországi uradalmaiba s a fejedelem egész Brádig
[4])
ára küldött követség, élén Serédyvel, ezalatt meg-
nstantinápolyba. De semmi úton nem tudták rá-

rdi Siralmas Krónika 251. l.
ánytár 11. s köv. ll. A franczia királyhoz, hesseni tarto-
irt levelek : Nemzeti Múzeum. Fol. Lat. 1674.
ánytár 15. s köv. ll.
rdi 251. l.

bírni a portát, hogy adófelemelési követeléseiről lemondjon [1]) s a magyarországi részek után kivetett összeget elengedje. S végre is le kellett az adót fizetni, melynek megtörténtével a követeket hazabocsátották s egy kapucsi basát rendeltek mellé fényes kisérettel, ki az ajándékokat s az athnamet megvigye. A követség junius végén útra indúlt, s a fejedelem jul. 7-én a tanácsurakat s a rendeket jul. 21-re Fejérvárra hívta, hogy az ünnepélyen jelen legyenek. [2])

A kapucsi basa a követekkel együtt jul. 16-án érkezett Brassóba. Törcsvárnál ezer székely gyalog fogadta őket s csakhez Rozsnyónál 2000-nyi újabb csapat csatlakozott. Brassónál is ünnepélyes fogadtatás volt rendezve, a bíró és tanács ment ki elibök. Brassóból is ünnepélyesen kisérték ki őket egész Vidombákig, hol mezei katonák vártak rájuk. [3]) Innen folytatták útjokat Fejérvárra, hol a zászlónak, botnak, kornyétának átadása a kitűzött napon s szokásos ünnepélyek közt megtörtént. [4])

Az ünnepélyek lezajlása után a fejedelem Gottsmeisternek s a szebeni lázadóknak, kik 1646. apr. 11-én ítéltettek el s a fogarasi börtönbe zárattak, megkegyelmezett: kik augustusban szabadon bocsáttattak. [5])

A kozákokkal, lengyelekkel s moldvaiakkal folytatott alkudozásokon kivűl a fejedelem ez évben három törvénykezési terminust hirdetett: Beszterczére oct. 25-re a szászok és székelyek közt fenforgó peres ügyek elintézésére, Kolosvárra dec. 1-ére a partium számára s 1650. jan. 13-ra Segesvárra a székelyeknek. [6])

[1]) Serédy máj. 2-iki jelentése. Okmánytár 17. l.

[2]) L. Törvények és Okiratok II.

[3]) Fundgruben. Neue Folge 341. l.

[4]) Az athname részleteit lásd Hammer III. 348. l.

[5]) Krauss I. 178. l. V. ö. Orsz. Emlékek X. k. 81. l. Gottsmeister a brassai bíró özvegyét vette nőül. Fundgruben. Neue Folge 342. l.

[6]) L. Törvények és Okiratok III. A beszterczei terminust lásd Krauss I. 170. Ugyanott a januáriusi terminust.

III.

A fejedelem halála a közigazgatási gépezetben is jelen- ıy változásokat vont maga után. Az öreg Kornis Zsigmond ával (1648. nov. 3.) megüresedett az ország generalissá- k tisztje: helyére a fejedelem Kemény Jánost nevezte ki. ınsebesi és lugosi bánná s Hunyadvármegye főispánjává lhalt Nagy Pál helyett Barcsay Ákos s jenei főkapi- ıyá Haller Gábor, váradi főkapitánynyá Gyulay Ferencz :tettek ki. [1])

1650. elején Bassaraba Máté havasalföldi vajda részéről tség jött Brassóba. A vajda elfogadta az elhalt fejedelem- kötött szövetség feltételeit s e követség volt megbizva ott ni uruk nevében az esküt azok megtartására oly hozzá- sal, hogy a már kihirdetett országgyűlésre az előbbenivel ien megegyező szövegű hitlevelet fognak hozni. [2])

Ez országgyűlés pedig, melyen a szövetséglevél be volt ıtandó, s melyet ő épen az országgyűlési meghívó kiállítása án erősített meg, márcz. 20-ára hirdettetett ki Gyulafe- árra. [3]) Az öreg Csáky István, a Rákóczyak esküdt ellen- fel akarta használni az öreg fejedelem halálát s némely g-igényei miatt pert indított. Az erdélyi törvényhatósá- oz irt s ezek támogatását kérte ki. [4])

Az országgyűlés a kitűzött időben megnyilt. A rendek s köszönetet szavaztak az ifjú fejedelemnek a pontosan tartott törvényszékekért s általán gondoskodásáért.

Az adót szokott módon 20 frtban állapíták meg, a vég- kra pedig egy frtban.

Az orvok, rablók, gyujtogatók megfékezésére hozott tör- ek szigorú végrehajtását elrendelék.

Fejérvármegyében a törvényszékeket, ha egyik főispán lehet jelen, az alispán s főbíró is megtarthatja, de csak szerítő viszonyok következtében.

---

[1]) Szalárdy 251—254. ll.
[2]) Okmánytár 28. l.
[3]) L. Törvények és Okiratok V.
[4]) L. Törvények és Okiratok IV.

Az oláhokat — a fennálló kivételek megtartásával — e tilták a fegyverviseléstől; posztóruhát, nadrágot, csizmát, dup süveget, gyolcsinget nem szabad nekik viselni.

Egy más czikkel elrendelék, hogy a zsidó csak zsidó s görög csak görög ruhát viselhessen — magyar katona-ruh semmi esetre. A zsidókkal pedig, minthogy azokból a fiscusn kevés haszna van, rendelkezzék a fejedelem.

A karánsebesiek s lugosiak szabadságaikban megtarta nak: de vámmentességökre vonatkozó leveleiket producálj a jövendő gyűlésen.

A lókereskedés felszabadíttatott.

Ha a fiscus emberei a jobbágyokat karhatalommal aka ják elhurczolni, fogva vitessenek a fejedelem elé. A fiscal uradalmakban lakó nemesség jogai épségben megtartatnak.

Az elveszett marhákért a kárt azon helység fizeti me melynél a rabló nyoma eltűnt.

A zászlós uradalmak el levén törölve, a circálást Má marosmegye sem tilthatja el.

A magyarországi részek egyes sérelmei, ezek előterjes tései alapján orvosoltattak.

A vármegyék szükségeinek fedezéséhez a fejedelem j országai is hozzájárúlnak.

A hadi kötelezettség elől városokba menekült jobbágyo adóhátralékaikat tartoznak kifizetni. A jobbágy-gyerekek pedig, eltérőleg a fennálló szabályoktól, a földesurak vissz követelhették.

A jó pénznek az országból kivitele ügyében intézkedj a fejedelem úgy, mint azt az ország java kivánja.

Még két nagy fontosságú törvény hozatott ezen az ország gyűlésen: az egyik a székely birtokot terhelő megszorítások szabályozta, a másik a fiscalis jószágok kérdését döntötte

A székelyeknek, kik a fejedelmi hadseregnek jelentéke részét tették, a birtokeladásra vonatkozó törvényekből és gy korlatból sok kára támadt. A székely követek ezért a fejed met kérték, hogy legalább ideiglenesen szabályozza ez úgy s ez beleegyezett. E szerint a birtokeladás és vételnél az ország gos törvények az irányadók — azaz a rokonok és szomszéd megkinálandók. Csakhogy sem a fizetési terminust nem szab

övid időre szorítni, sem olyan pénznemet nem szabad köve-elni, mely nehezen megszerezhető. A birtokot árán felül el-lni nem szabad, különben a vevő kárpótlással tartozik a isárlásra jogosítottnak. A székely katona csak zálogba ad-itja jószágát, de el nem adhatja örökösen — a nemes személy rmészetesen kivételt képez. A hadban szolgáló jószágát csak atje beleegyezésével zálogosíthatja el. De ha e szabályok tányosoknak bizonyulnának be, a fejedelem felfüggesztheti.

A múlt évi VIII-ik törvényczikk értelmében a fiscalis adalmak lajstromba irattak s e lajstromban az uradalmak tségtelen és controversia alatt levő jószágai külön jegyzé-kbe vétettek. Elhatározták, hogy ezek örökre fiscalis uradal-k maradjanak. Ha valaki ezen uradalmak egyik-másik szágára nézve igényt formálna, a kérdés octavalis vagy más adkivüli terminuson döntessék el. A kétes természetű jószá-k, valamint a Törcsvára is a terminusig zálogba nem adat-tnak. A fiscus azon jószágai, melyek a lajstromban nincse-k felvéve s melyekhez ezután jut, hűtlenségi per útján vagy is úton, mint nem fiscalitások eladathatnak. Ha a fiscus után jogot formál valamely a lajstromba fel nem vett jószág-z, épen úgy perelje, mint más magános ember. A fiscus jó-igaiban levő nemesek birtokaikban megtartassanak.

Egyszersmind megválasztatott a bizottság is, mely a ter-nuson a lajstromot végleg megállapítsa.

A fejedelem a törvényeket még az nap — márcz. 20. — megerősítette. [1])

E törvények alapján Törcsvára s azon jószágaira nézve, lyek a vár mellett voltak hagyandók, az adománylevelet sső város számára Rákóczy apr. 25-én kiállította, megadta ngedélyt a beigtatásra, melynek következtében a beigtatás történt. [2]) Az ügy végleges elintézése azonban a többi jó-

[1]) L. Törvények és Okiratok VI.

[2]) A donatio megvan az Approbatában Tit. LXXXII. Art. I. A svári uradalom ügyében 1871—75-ben három érdekes röpirat jött »A hajdani Törcsvári uradalom jogi állapotához» a szászok részéről kes okirattoldalékkal; ennek czáfolata Pávai V. Elek által s ugyan-ettől »Újabb jelenségek.«

ságokra nézve, melyek sorsa még kétes volt, fenmaradt a törvényben kiszabott terminusra.

A tárgyalások a kozákokkal, lengyelekkel ez idő alatt is folyton tartottak: mind két hadakozó félnek érdekében állott Rákóczynak barátságát vagy legalább semlegességét biztosítani. S e küzdelemben Lupul moldvai vajdának is volt szerepe, ki maga is közeledett az új fejedelemhez. Még Kemény által tett ajánlatot a fejedelemnek, hogy Zsigmond herczeg vegye nőül leányát. A tervtől a család nem volt idegen s a dolgok csakhamar oda fejlődtek, hogy a vajda leányát a portáról, hol az kezes volt, kihozatta. A dologból azonban még sem lett semmi: Lupul vallás különbséget adva okúl, felbontatta a viszonyt. [1]) Oly fordulat, melylyel úgy látszik a Rákóczyak is meg voltak elégedve, kik szívesebben vették volna, hogy Zsigmond herczeg valamelyik német fejedelmi családba házasodjék s e czélból küldtek is követeket Németországba.

György fejedelem ünnepélyes nagy követséggel, mióta székét elfoglalta, még nem kereste fel a magyar királyt: most már eljöttnek látta az időt eddigi mulasztását kipótolni. Főkövetté Bethlen Ferenczet s ennek követtársává pálóczi Horvát Jánost nevezte ki, kiknek számára júl. 28-án állította ki az utasításokat.

E követségnek fontos megbizásokat kelle teljesítni. Ama két új vármegyében, melyek a linzi béke értelmében Rákóczy György birtokába bocsáttattak, több elintézendő közgazdasági, közigazgatási és magán-ügyi függő kérdést kelle tisztába hozni, melyek az átengedési diploma egyes pontjainak magyarázatából merültek fel. Ilyenek Szathmár vármegye főispáni székének betöltése, melyet a király régebben Károlyi Ádámnak igért, a jószág inscriptiók kérdése, a salétrom-harminczad Szabolcs vármegyében, a dézsmák ügye Bereg és Ugocsában, melyek a kezelés szabálytalansága miatt a fejedelem jövedelmeit csökkentik. Mindezekre nézve terjedelmes utasítást adott a követeknek, utasítván őket ezen felül, hogy a császárnak adják elő mentségeit, amiért oly későn küldhetett követséget hozzá.

[1]) Kemény Önéletirása 485. Krauss I. 184.

Titkos utasításuk is volt. A portán történt trónváltozást: V. Mohammednak szultánná lételét Haszan internuntius tutta hivatalosan Bécsben. Ő vele ment vissza Schmid residens zal a megbizással, hogy a zsitvatoroki békét újabb húsz tendőre erősítsék meg.[1]) Ez ügyben ismét vártak török retet Bécsbe s Bethlen Ferencz meg volt bízva a török kösséggel érintkezésbe lépni s átalán ügyelni, hogy valamely ézve veszélyes alkudozás ne füzessék ottan. Jó móddal nban értesítsék a királyt, hogy egy törökellenes coalitióra mindig készen találják.[2])

IV.

A fiscalis jószágok végleges szabályozása ügyében a fejedelem a terminust oct. 24-ére Medgyesre hirdette ki. A kitűzött napon a terminus megtartatott, a végleg megállapított dalmak jószágai két osztályba soroztattak: azok, melyek mert fiscalis jószágok s azok, melyek még kereset alatt nak.[3]) Ez megállapíttatván, Törcsvár kérdése döntetett el leg. Az april 25-iki donatio jóváhagyatott s ennek alapján birtokba bocsátásra nézve megkezdetett s nehány napi taskozás után be is fejeztetett a tárgyalás Brassó városa küldötteivel. A Törcsvárhoz csatolt tizenegy falun kivül öt kre a fiscus jószágai közé iratott, a Forgács-féle 15,000 ftnyi ságon kivül Brassó még 10,000 frtot fizet a legközelebbi tággyülésen,[4]) fenmaradván az országgyülés végérvényes ározata. Törcsvárban mindenkor magyar porkoláb legyen s az őrség hittel kötelesek a fejedelemnek. A mikor az ág s a fejedelem őrséget akar a várba vetni, a brassaiak tartoznak beengedni. A vár építésének s felszerelésének eit Brassó viseli. A törcsvári jószágok hadakat a fejedelem lai alá állítnak.[5]) Az erre vonatkozó diplomát a fejedelem 29-én állítá ki.

Ez alatt a Bécsbe küldött követek felérkeztek a szék-

[1]) Hammer III. 348.
[2]) L. Törvények és Okiratok VII.
[3]) L. Törvények és Okiratok VIII. a).
[4]) Neue Fundgruben 342. l.
[5]) L. Törvények és Okiratok VIII. b).

városba s folytatták a tárgyalásokat. Sept. 14-én nyertek ugyan választ előterjesztéseikre, de azzal ők nem levén kielégítve, némely pontok megváltoztatását kérték. E közben Rákóczy a tatárok moldvai beütéséről s a szerencsétlen ország kirablásáról egy futár útján hírt adott a császárnak, kérve őt egy úttal a tárgyalások siettetésére. Ferdinánd nov. 29-iki válaszában a fejedelem jóindulatának ez újabb nyilatkozatát köszönettel fogadja s végelhatározására nézve kifejezi, hogy követei ismételt viszonválaszait illetőleg törekedni fog őt lehetőleg kielégítni. [1])

De az a tatár beütés Moldvába, melyről Rákóczy Ferdinándnak hírt adott, alig ért véget, midőn e szerencsétlen országot újabb beütés látogatta meg, most a kozákok részéről, kiket maga Chmelniczky vezetett s ki addig ki sem vonta csapatait, míg Lupul meg nem igérte, hogy leányát Irenet a hetman fiával Tomuszszal össze nem házasítja. S most Chmelniczky Pruth melletti táborából sept. 16-ról követeket küldött Rákóczyhoz tudatni vele, hogy a béke már helyreállt, embereit biztosan küldheti hozzá Moldván át, egyszersmind arra is felszólítván őt, hogy ha a lengyelek támadást intéznének a kozákok ellen, adjon neki segítséget, mit annyival könnyebben tehet, mert erre nézve már a tatárokkal s a két oláh vajdával is szövetsége van. [2])

V.

A béke tartosságában a lengyelek, kozákok, tatárok és moldvaiak közt épen nem lehetett bizni, sőt Magyarországon attól tartottak, hogy e háborúba nagyravágyó czélokból Rákóczy is bele fog elegyedni, [3]) kinek a moldvaiakkal s kozákokkal való frigyéről nyilván beszéltek.

Háborúra talán nem gondolt Rákóczy, de minden eshe-

[1]) L. Törvények és Okiratok IX.

[2]) Okmánytár 38, 39. ll.

[3]) Lippay György 1651. febr. 25-éről Szentkeresztről irja Rákóczynak: »a lengyelek nyilván panaszolkodnak, sőt ő felségének is jelentették, hogy Klmetek egyetért az kozákokkal és tatárokkal a lengyelek ellen, és atyja nyomdokába hágván, nem tudom, micsoda nagy állapotba igyekszik.« Orsz. lt.

észen akart lenni s febr. 12-ére Fejérvárra egyetemes
lést hirdetett. [1])

országgyűlés a kitűzött időben megnyilt, s a rendek
aguk is érezték volna, hogy a keleti bonyodalmakba
redés lehetősége nincs kizárva, nagy hálával hang-
a fejedelemnek, hogy e villongások közt is az ország-
en tartotta meg. De aztán ellentétben ezzel, minthogy
editiót békében kell előkészíteni, szigorú büntetés terhe
elék el a mustrát, s mi ennek még kirívóbb jele volt,
lt eltilták, részben pedig rendkivül megszoríták.

gszavazták az adót a szokott 20 frtban s a végházak
a rendes egy forintot.

olvajok ellen hozott törvényeket szigorúbbá tették: a
forint értéknél többet lop bélyegeztessék meg; a
igorúan járjanak el hivatalukban s a kergetés min-
ség a fiscalatusokban s Fogaras földén is erélylyel
sék.

ébe Kun István bebocsátja a fejedelem őrségét, mint-
s végvár számba megy.

Törcsvárról szóló kiegyezést beczikkelyezék, hozzá
gy a törcsváriak a kapuszám utáni s más nemű adók-
nnak mentve s criminális ügyekben a halálos bünte-
ssai tanács jelenléte nélkül is végrehajthatják.

negyei adót a fiscalis jószágok is fizessék.

ablóknak és orvoknak kergetését a szász földön ha-
zabályokkal írták körül.

ghatározák a módozatokat, melyek mellett a fiscali-
é beírt jószágokat kereshetik azok, kik örök jogukat
táridőig nem tudták igazolni, ezzel akarván a törvény
nyhítni a jószág tulajdonosokkal szemben.

lopott marháknak visszaadását a székelyek közt a
ok megnehezíték. A visszaszolgáltatás módozatait
ák. A lopott marhák nyomát egyik vármegyéből
ba is szabad kergetni. De a topánfalviak a lopott
ergetésében tartsák meg az ország törvényeit. A

---

[1]. Törvények és Okiratok X.

puszta falvak határain túl pedig a lopott marhák nyom tartoznak kergetni, míg lakott falut nem érnek. M vármegye a circalast szigorú büntetés terhe alatt dályozza. Ha a káros ember valamely falun megve marhája árát s a tolvaj megkerül, ez kártérítéssel a tartozik.

Az oláh espereseket válóperek folytatásától s eltilták.

Az adót a városba menekült jobbágyok is tar fennálló törvények szerint megadni.

Ha valaki egyszerre két vármegye törvényszék tetik meg: az egyik megye adjon neki halasztást.

A bor eladásnál igaz mértékű 40-vedres hord náljanak.

Miután a Hátszeg vidékiek nem tudták igazol kat, elrendeltetett, hogy a karánsebesiek Hátszeg ne fizessenek.

A székely darabontok sót fognak kapni.

A Maros és Udvarhely székek közti peres hat zésére újabb bizottság küldetik ki.

A harminczadosok a vásárokon, zászló kitűzé minden helyen megjelenhetnek.

Törvényt hoztak a marha kereskedéssel folytat élések meggátlására.

A szászság pusztulásának fő oka szokatlan ex terheltésök levén, a fejedelem az ügy megvizsgálás ságot küld ki. [1])

A fejedelem a törvényeket márcz. 18-án látta erősítő záradékkal.

A harczias előkészületek daczára a béke nem tott meg. Rákóczy szövetségét ápr. 25-én megujította alföldi vajdával, ki e czélból követeket küldött hozzá. előnyt, mit e frigy nyújtott neki háború esetére, más e hiúsították meg. A kozákok támadásra készültek a

[1]) L. Törvények és Okiratok XI.

[2]) L. Törvények és Okiratok XII.

ellen, s hogy e küzdelemben a tatárok is részt fognak venni, arról ő biztos híreket vett.[1]) De Chmelniczky a tatárokon kivül Rákóczyt is szerette volna bevonni a hadba s mialatt ő sergeket szervezett a támadásra, felajánlotta Rákóczynak a kozák királyságot. Egy követ Tetera Pál érkezett hozzá, ki a királyságot oly feltétel mellett helyezte neki kilátásba, hogy lépjen be a szövetségbe a tatárokkal, s gyorsan küldjön hadakat segélyükre. De a fejedelem erre nem volt hajlandó: Gőcs Pált a Kozákországból nem rég hazaérkezett követét küldte vissza oly megbizással, mely a tárgyalások függőben tartására volt számitva.[2]) S míg ez odajárt, a lengyelek a kozákokat Bereszteczk alatt (1651. júl. 3.) megverték s a megalázó Biela-Cerkiewi békére kényszeriték. S ezzel az egész kozák királyság ábrándja legalább egyelőre elbomlott.

Rákóczynak e fordulatért, melyet leginkább maga és tanácsosai óvatosságának köszönhetett, kárpótlást nyújtott a készülőben levő családi ünnep. Már hosszabb idő folytak küldvarokkal tárgyalások Zsigmond herczeg megházasítása ügyében. A terv végre ténynyé vált: Zsigmond herczeg V. Frigyes pfalzi választó és volt cseh király leányával a szép Henriettával eljegyeztetett. A mennyasszonyért fényes küldöttség ment Rhédey Ferenczczel élén, s a násznép jún. 27-én érkezett Patakra, hol a mennyegző nagy fény és pompa közt megtartatott. De az végetlen gyász forrásává lett: pár hó múlva sept. derekán a fiatal asszony elkapta a himlőt s oct. elején meghalt. Dec. 10-én eltemettetett Sárospatakon a családi sírboltba. Most már teljes igyekezettel azon volt a család, hogy Zsigmond herczeget a helyről, hol szivét e sújtó csapás érte, elvonják s anyja és testvére rávették, hogy a temetés után Erdélybe jőjjön s amitől eddig idegenkedett, vállalja el a biharvármegye főispánságot és a nagyváradi főkapitányságot.

Beigtatásának a Gyula-Fehérvárra febr. elejére kitűzött országgyülésen kellett volna végbe menni.

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XIII.

[2]) L. Törvények és Okiratok XIV. V. ö. Okmánytár 64. s köv. ll.

VI.

A fejedelem az országgyűlést 1652. febr. 18-ra h össze. Magyarországon ismét hadikészülődésekről kezdtek szélni,[1]) melyektől azonban ez úttal nagyon távol állt ország. Rákóczy Zsigmond Fogarason decemberben megb gedett, mely himlővé fajúlt s febr. 4-én, akkor, midőn az ors gyűlés már ki volt hirdetve, 29 éves korában meghalt. M rendítő csapás volt a valóban szép míveltségű, tudományo képzett ifjú herczeg halála nemcsak családjára, hanem országra nézve is, s a csapás súlyát még nevelte, hogy a feje lem is elkapta a himlőt.

Betegsége súlyos jelleget öltött magára s a Fejérv összegyűlt rendek ijedelme nagy volt. Várás és aggoda közt telt el nehány nap, míg a fejedelem betegsége jobbra dúlt. Ekkor hozzá fogtak a tanácskozáshoz. A fejedelemnel volt óhajtása, hogy fiát Ferenczet, ki ekkor hét éves volt, laszszák meg utódává, de a rendek aggodalommal fogadtá ajánlatot, kik Báthory Zsigmond idejének nyomorúság siralmaira emlékeztek s felemlegették, hogy gyermekfejede választását az országos törvények tiltják. De ezzel szem nem kis nyomatékkal bírt az a körülmény, hogy mag fejedelemválasztás is sokszor erős rázkodásoknak tette k országot. Végre is hosszas és beható tanácskozás után lehe az ellenzék aggodalmait eloszlatni s rávenni őket, hogy gorú feltételek mellett s erős körülirásokkal beleegyezzen választásba. Miután a fejedelemmel s tanácsával a le interregnum részleteit megállapíták, márcz. 9-én megvál tották és kikiáltották Rákóczy Ferenczet fejedelemmé. minthogy ő kora miatt az esküt nem teheti le, a rendek s

[1]) Egy felső-magyarországi levélben irják a nádornak: »Circa debeant inchoari comitia Trasylvanorum sed nescio utrum ex consi ratione praemissorum celebrabuntur nec ne? Dominus princips Tras vanensis serio demandavit ut ad capessenda arma parati sint, in qu autem finem nescio, forte ad evitanda vicinorum arma et insidias ne qua cum Moldavia circiter duos annos vel cum Trasalpina antiquit processum erat, cum ipso quoque procedatur ratione.....« Datum Febr. 1652. Bécsben a titkos ltárban.

teszik le a hűség esküjét. Azonban a mint ő leteheti az esküt, a rendek is hódolni fognak s ezzel, ha az elészabott feltételeket megtartja, az uralkodást kezébe adják. A jelenlegi fejedelem életében az uralkodásba nem elegyedik, sőt azontúl is mindaddig, míg az uralkodást át nem veszi, a megválasztandó kormányzótól függjön s ez a tanácscsal egyetértve vezesse az igazgatást.

Azután megállapították a fejedelmi conditiokat. Az erdélyi hitlevelek vétettek zsinórmértékül, a viszonyok által szükségessé vált módosításokkal. A fejedelem ismerje el, hogy szabadválasztás útján lett úrává az országnak, s a szabadválasztást tartsa fenn. A négy bevett vallás szabadsága biztosittatott. A fényes portától nem szakad el. A szomszéd keresztyén országokkal megtartja a békét. Külső országokkal a tárgyalásokat tanácsosai által folytatja s hivatalra hazafiakat emel. Az ország várait el nem idegeníti. A kiváltságokat tiszteletben tartja. Az ország törvényeit megtartja. A nemesség jogait nem sérti. Országgyűlésen fentartja a szabadtanácskozást. A nemzetek unioját tiszteletben tartja. Az ország kárára czélzó tanácsokat tanácsosaival közli. A főtiszteket s főispánokat az illető nemzetek fiaiból választja. A fiscalis javakat nem idegeníti el. A tanácsosokat érdemes hazafiakból választja. Vallásához holtig hű marad, s ha ezt megváltoztatná, a rendek a hűség esküje alól ezáltal fel vannak oldva.

E feltétel egyenesen a fejedelem cath. neje, Báthory Zsófia ellen volt intézve, attól tartván, hogy ha a fejedelemnek halála történik, ez az ifjú Ferenczet vallásváltoztatásra birná. A catholicusok felszólaltak ellene. Hát — mondák — igazságos-e az, hogy e vegyes vallású országban catholicus fejedelem ne is lehessen? De végre is a nagy többség ragaszkodott ehez a feltételhez is s a catholicus urak bár hallgatólagosan, kénytelen kelletlen beleegyeztek abba, hogy a többi pontokkal együtt ez is a conditiok közzé irassék. [1])

Túlesve ezen folytaták a többi feltételek megállapítását: jószágokat, hivatalokat eleve senkinek sem igér. A választott fejedelem a kormányt húsz éves korában veszi át.

---

[1]) Kazy II. köt. 168-ik l.

A választandó kormányzóra nézve elrendelék, hogy ez is köteles a fennebbi feltételek megtartására, de a tanács híre nélkül ő sem intézkedhetik az ország dolgaiban. Ha a most választandó kormányzó meghalna, az ország egy hónap alatt új kormányzót válaszszon. Ha az ifjú fejedelem mellett volna ártalmas tanácsadó, azt a kormányzó és tanács távoztassák el mellőle.

Szükség esetében a kormányzó és cancellár vagy ennek távollétében a tanács kiadhatják a parancsot az ország haderejének felültetésére.

Ha a fejedelem a kormányzó élete ellen törne, a rendek ez által fel vannak mentve a hűség esküje alól. Átalán részletesen szabályozzák az ifjú fejedelem és kormányzó közti viszony eshetőségeit.

A rendek a kormányzónak leteszik a hűség esküjét: kormányzóvá pedig Kemény János választatott. A kormányzó és fejedelem mellett levő tanácsosok számára illendő fizetést határoztak.

Elrendelék a portánként való adózást, azt 20 írtban állapítván meg, a városok számára a fizetést egy meghatározott összegben vetvén ki. A végházak építésére egy forintot rendeltek.

Mélyen érzett szükség volt, hogy az eddig hozott törvények codificaltassanak egy gyűjteménybe. A fejedelem erre vonatkozó előterjesztésében ki is jelenté hajlandóságát, mit a rendek köszönettel fogadtak azon megjegyzéssel, hogy a régi törvények közül azok, melyek czélszerűsége bebizonyúlt, az új törvénykönyvből ki ne hagyassanak, de azok, melyek a nemesi szabadság és privilegium ellen vannak, mellőztessenek. Egyszersmind a codificaló bizottság költségeit megszavazták. Egyúttal megválasztották annak tagjait is az ország legkitünőbb jogtudósai közül: s ebbe a catholicusok közül Torma Pétert, a szászok részéről Reissner Jánost.[1])

Bihar vármegye a főispán befolyása nélkül választott magának alispánt, s ezzel a fejedelem neheztelését vonta ma-

[1]) L. Kazy II. 169. Krauss I. 191.

ı. A fejedelem a rendek közbevetésére megbocsátott ugyan
ır vármegyének, de törvényt hoztak, hogy a megyék a
ián és megyei rendek közös megegyezésével választhatnak
'e maguknak alispánt.

A fejedelem állapota, mikor ő e törvényeket márcz.
ı megerősítette, már határozottan jobbra fordúlt. [1])

Még az országgyűlés kezdete előtt egy kis jezsuita per
rekedett. Jezsuiták álöltözetben lappangtak Erdélyben s
ısel az országgyűlés előtt a dolog nyilvánságossá lett,
n egy ilyen álöltözetű jezsuita az udvarhoz jött. Ekkor
t a vihar s a jezsuiták kiűzését követelték a protestans
k s 1652. jan. 22-én hivatalosan meg is intettek, hogy
zanak az országból. [2]) Míg az országgyűlés tartott a
; nem jött szóba — de a mint a rendek eloszlottak újra
ldtek a tárgyalások. A fejedelem tanácsuraihoz fordúlt,
e tárgyban adják votumokat, [3]) s midőn János Kázmér
'el király febr. 15-ről, Ferdinand császár febr. 28-ról le-
tkel fordúltak hozzá, [4]) melyet ez utóbbi követe Fejér-
y Rafael által küldött meg neki — a jan. 22-iki megin-
tán a fejedelemre bizva, ha akarja-e a törvényt ellenek
mazni — ez a kérdésnek végeldöntését akkorra halasztá,
orra a codificaló bizottság munkájával elkészül. A csá-
ak pedig Fejérpataky által küldött válaszában kifejté,
ezeknek semmi komoly okuk sincs panaszkodásra. [5])

Gyűlés végeztével megtétettek a lépések, hogy Rákóczy
ıcznek fejedelmmé választását a porta megerősítse s e czél-
oros János küldetett a portára, hol ez időben a kapitiha
ai Márton volt. A megerősítés május havában megtör-
) de nem úgy, mint ezt a fejedelem óhajtotta volna —

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XV.

[2]) Approbatae Const. P. V. Ed. XXV.

[3]) L. Törvények és Okiratok XVI.

[4]) Mindkettőt lásd Kazy II. 214—16.

[5]) L. Törvények és Okiratok XVI. b).

[6]) Boldvai Márton kapitiha irja máj. 28-ról: »Ifjú urunk dolgá-
nd a fővezér előtt s mind a közláraga előtt Boros János urammal
'orgolódunk, noha az hadra való készület miá soká kellett vára-
) kegyelmének s nagyságod parancsolatja is azt tartván, hogy ne

a portán nem szokták az ilyen kedvező alkalmakat mennél több adomány kicsikarására elmulasztani.

VII.

Septemberben a fejedelem részletes országgyűlést hirdetett. A portáról küldött athnamé és ajándékok kiigazítása ügyében a portára küldendő követség tagjainak megválasztása volt annak egyetlen czélja. Sept. 9-én Serédy István, mint »király képe« Dániel János, Bánffy György s a segesvári királybíró választattak meg a követség tagjaivá, kik nem sokára el is indúltak, s 1653. januárban Ottomann basával meghozták a kiigazított athnamét s a szükséges jelvényeket.[1])

VIII.

A codificaló bizottságnak már korábban összekellett volna ülni, de az összehivás különböző okokból elmaradt. Oct. 20-ára végre Rákóczy Szász-Régenbe összehivta azt,[2]) kik a kitűzött időben meg is jelentek, mialatt ő maga Görgényben tartózkodott, hogy ha valamely kérdésben szükség lenne rá könnyen hozzá fordúlhassanak.

A codificaló bizottság tagjai voltak Bethlen János; Vitéz György, Thorma Péter, Orbán Ferencz, Szentpáli István és Lázár György a királyi tábla bírái; Virginás István és Sárpataki Márton közügyigazgatók; Kőrösi István, Károlyi Mihály, Farkas Ferencz, Reissner János és Literati János. Ez utóbbi eleinte nem volt a bizottságba kinevezve, de a szászok sérelmet látván abban, hogy részükről csak egyetlen ember

---

igen siessünk: mindazáltal hála istennek jó válaszszal, mint ezt naggyságod mind a levelekből s mind Boros uramtól megértheti.« Okmánytár 97. l. Boros János aprilban érkezett a portára. L. Hammer III. 395. Sajtóhiba lehet tehát mit Kraussban olvasunk, hogy a fejedelmi jelvényeket Hassan basa már márcz. 8-án megvitte volna. (Krauss I. 187. l.)

[1]) Krauss I. 189. E követség irományai még lappanganak, valamint átalán a többi erre vonatkozó tárgyalások.

[2]) L. Törvények és Okiratok XVII.

ett fel, addig kérték a fejedelmet, míg ez bele nem egyezett, hogy a bizottsághoz még egy másik szász is csatoltassék.[1])

A törvények összegyűjtésének szükségét régen érezték. Werbőczi már codificalta a törvénykezési anyagot s ez alkalommal sok becses adatot hozott össze. Öreg Rákóczy György az egész anyag összeállításának tervével foglalkozott s a megyékből az ezek levéltáraiban feltalálható articulusokat mind kiírattatta s elhelyhezte a fehérvári országos levéltárban. De nem mindent: mert egy része már XVI-ik századi articulusoknak nem is volt kapható. Most végre a terv megvalósításához közeledett.

A bizottságra nem kis munka várt: feldolgozni az együtt levő anyaghalmazt. Az articulusok igen sokszor a helyzet, a pillanatnyi szükséghez alkalmazva hozattak, s egymással ellentmondásban voltak: legtöbbnyire, kivált a régibb törvények nem feleltek meg az új idők igényének. Ezeket kiegyeztetni, egymással összhangzásba hozni, az egészet pedig a fennálló viszonyokra alkalmazni, szóval az adott anyagból codificalni: ez a bizottság feladata, mely azt hosszas és fárasztó munkával akképp oldá meg, hogy az articulusok közűl azokat, melyeket a törvénykönyvbe felveendőknek tartott, tárgyak szerint rendezte és rostította és elől a törvényeket s utánok az edictumokat (statutumok szerént abc rendben összeirta, megtevén rajtuk mindenütt a szükségesnek tartott módosításokat, változtatásokat, javításokat,[2]) melyek aztán végleges revisio végett küldettek a fejedelemhez Görgénybe.

IX.

A fejedelem 1652. dec. 15-én összehivta a rendeket Fehérvárra 1653. január 15-re.[3])

Az országgyűlésnek két feladata volt: revidealni a szász-

[1]) Krauss I. 191. l. De ő az újon kinevezett biztosnak Waldorff beszterczei esküdt polgárt mondja.

[2]) A munkálat ezen része, bár hiányosan megvan Orsz. ltárban: fehérvári osztály.

[3]) L. Törvények és Okiratok XVIII.

régeni operatumot, s meghozni azokat a törvényeket, melyek a felmerült hiányoknak pótlására szükségesek voltak.

Az országgyűlés bizottságot nevezett ki, mely az első operatumot revideálja, s melynek tagjai voltak Haller István Rhédey Ferencz, Serédy István, Kemény János, Bethlen Ferencz, Sulyok István, Barcsai Ákos, Haller Gábor, Basa Thamás, Pettki István.

A bizottság a szászrégeni operatum szerkezetét nem hitte megtarthatónak; a törvények itt egy corpusban abc rendben voltak összeállítva: e helyett úgy találták, hogy jobb lesz a törvényeket tárgyak szerént öt részben csoportosítni.

I. Egyházi dolgok.

II. A fejedelem állapotát, s fiscust illetők.

III. A hazafiakat illetők.

IV. Törvénykezés.

V. Közönséges edictumok.

Kettőre ügyeltek tehát, hogy a szükséges módosításokat megtegyék s az articulusokat — a törvényeket s az ezek végéhez csatolt edictumokat — a megállapított öt fejezetbe beosszák.

A munkát nagy gonddal hajták végre. Javítottak, toldattak, töröltek, a mint a szükség kívánta. Főintézője, irányadója, szelleme a munkának Kemény János volt, s alig van czikk, melyen az ő sajátkezű toldása, javítása, törlése ne volna. Nagy buzgalommal s lelkiismeretességgel végezte azt s nem egyszer mondá, hogy nem kíván tovább élni csak addig, míg azt befejezi.[1]) A régi törvények összegyüjtése mellett figyelemmel voltak azoknak a szükség és viszonyok által kivánt átalakítására, toldására, kiegészítésére.[2])

Midőn e fáradságos és terhes munkával elkészültek az országgyűlés elé terjesztek azt, mely hasonlag beható tanácskozás alá vette. Az alkotott constitutiok egyes részeire nézve történtek itt felszólalások s különösen olyanoknál, melyek nagyobb érdekeket sértettek, vagy fontosabb dolgokat módosítottak.

---

[1]) Krauss 192.

[2]) Az erre vonatkozók közűl a legnevezetesebbeket lásd Törvények és Okiratok XIX. a) alatt.

Különösen heves ellenzésre talált a vallásügyi törvény: sak catholicus, de protestans részről is. Az 1574-iki tör- mely szigorú büntetéssel tiltá el a vallásban az újítást, tileg az unitariusok ellen hozták. Utolsó időben a pro- sok közt is akadtak újítók: azok, kik a Geleji-féle ok által szentesített consistorialis rendszer helyett a yterialist akarták érvényre emelni. Ezek a partiumban s az özvegy fejedelemasszony pártfogolta őket. De s maga a fejedelem is a consistorialis rendszerhez ra- odtak s az 1574-iki törvény beigtatását nagy többséggel el- ák: az özvegy fejedelemasszony nagy megbotránkozására, rt fiának erős szemrehányásokat tett. [1])

A jezsuitákra nézve két törvény állott egymással szem- beszterczei, mely őket az országból kitiltá (több mással) egyesi, mely bevette. A catholicus urak Kornis Ferencz, r László az utóbbihoz ragaszkodtak s az előbbi érvényre sét, melyet a többi rendek akartak, ellenezték, s szavazat- l nem járultak hozzá. Ekkor érkezett Somogyi Ferencz prépost Fejérvárra, hogy személyes jelenlétével fordítsa észt a jezsuitákról — de eredménytelenül. [2])

Nem kevéssé fontos s erős küzdelemre okot adó tárgy szászoké. Ezekre vonatkozólag is egymással ellenkező yek állottak szemben, főként két pontra nézve: a nemes sz közt folyó per első instantiában menjen a királyi tábla hogy a más két nemzet tagjának is legyen joga a szászok házat vásárolni. A szászok mindent elkövettek, hogy e yeket enyhítsék, de midőn czélt nem értek ünnepélyes statiot nyujtottak be a fejérvári káptalannál. [3])

A mint e munkálatnak egyes czikkelyei elkészültek azt ay Ákos a tábla elnöke s Lázár György protonotarius y mint a rendes törvényhozásnál dívott — aláírták, meg- elték s fejedelmi szentesítés alá terjesztették. [4])

---

[1]) L. Rákóczyak Családi Levelezése 453, 55, 62. ll.

[2]) Kazy II. 172. V. ö. Törvények és Okiratok XIX. b).

[3]) Krauss I. k. 191. l. V. ö. Törvények és Okiratok XIX. c) d).

[4]) Egynek a P. IV. T. I. a fogalmazványa fenmaradt. Ez is mu- hogy még ekkor is mennyi módosításon ment át a törvény. A III.

Azután hozzáfogtak új törvények hozásához, melyeket hasonlag beosztottak az Approbátába:

Egyes községek és magánosok által beadott kérelmeket illetőleg, melyek sérelmek orvoslását tárgyazák, bizottságokat küldtek ki. Így az oláhláposi nemeseknek a hidasi székelyek ellen beadott háborgatási panaszára vonatkozólag; a Parajd és Sófalva közt fenforgó határvillongásra nézve bizottságokat küldtek ki; a csúcsi vám elzárása ellen beadott panasz elintézését a fejedelemre bizták; az Udvarhely várához foglalt földek ügyében a fejedelem bizottságot küld ki; a váradi nemesek és városi rend közt fenforgó pernek elintézése a fejedelemre bizatott.

Minthogy a praedicatorok perlekedéseikben ellenfeleiktől, a közbeszólások alkalmával fizetni szokott bírságért kezest kivánnak: jövőre a papok is állítsanak kezest.

A fiscalis jószágokban levő parlagból szőllő-helyet csak előleges bejelentés útján foglalhatni.

Az olyan fiscalis tisztektől, kiknek nincs saját birtokukban levő lakóhelyük, a fiscus jószágaiban levő javaik ellen is lehet foglalást eszközölni.

Az oláhfalviak nem kényszeríthetik a magyar lakosokat az ő ünnepeik megtartására.

A hódoltságon lakó nemesség háború idején tartozik felülni; a mi a török intézvényekkel, melyek a hódoltságiaknak a katonáskodást nem engedték meg, ellentétben állt.

A szászok két rendbeli protestatioja alkalmából törvényt hoztak, hogy az ország articulusai ellen emelt protestatio érvénytelen.

Azok ellen, kik a harminczadokon csempészetet folytatnak, hozott törvényeket szigorúabbá tették.

Art. ki van húzva, mely az octavalis terminusról szól (1622-ből). Kemény oldalára jegyzette a törlés indokolásául: »ez az akkori időre való volt, nem szükség beirni.« Az art. IV. Lázár javítása után s köv. megjegyzése alá: »Az articulusban nota az poenaja, de én mitigaltam.« Kemény ezt irá: »Meg az is sok, ha in foro contradictorio nem fenyegették, holott még ottan is csak homagiumán szoktak contentáltatni, mindazáltal [illegible] nagysága kegyelmességén s az nemes ország szabadságában álljon [illegible] fenyegetőző állapotját az decretum megkülönbözteti.« S így több hely [illegible]

A szász földön Barcsaság és Besztercze vidék kivétel a bárányok után tartoznak a fiscus számára dézmát fizetni.

Megállapították az évi adót, mint rendesen 20 frtban s gházak építésére a gratuitus labort egy forintban. [1])

Ezen törvények a fejedelem által jóvá hagyatván hasonbeosztattak az Approbatába.

Amint azután e munkával is készen voltak a fejedelem a. 15-én megerősítette az Approbatae constitationes-t [2]) ézkedett, hogy az egész nagy törvénykönyv azonnal nyomban is megjelenjen, [3]) a minthogy az még azon év őszén yváradon világot is látott.

Még együtt volt a gyűlés, midőn a nagysinki bíró Deák ás az épen nála levő Dániel Ferenczuek panaszkodott, a nagy terhek alatt majd leroskadnak, mert azok sokkal obb összegben vettetnek ki rájuk, mint a hogy az ország- és megállapítja s sok érdekes dolgot beszélt a szász hatók visszaéléseiről. Dániel megigérte, hogy az országgyűlés ezt orvosolni fogják s e czélból Fejérvárra utazott a val együtt, hol ez aztán elrejtezett. Midőn a gyűlésen a ok postulatumai beadattak, s ezek közül egy némely adótések ellen volt irányozva, a Dániel által már informált lelem azt kérdezte, hogyan van az, hogy az universitas 000 frtot vet ki a szászokra, s ezek csak 53,000 frtot szoltnak a fejedelmi pénztárba? hova fordítják a székek és égek a só- és bor-pénzt? S egyszersmind elrendelte, hogy gyben szigorú vizsgálatot tartsanak s biztosokká Kemény st, Serédy Istvánt, Basa Tamást s a szebeni, segesvári és erczei bírákat nevezte ki. A bizottság össze is ült s a szebeni királybíró bevallá, hogy ők valóban jóval nagyobb get vetnek ki, mint az adó, de erre nekik szükségük van rendkivüli kiadások fedezésére. Végre is a királybíró e Bisterfeld s az özvegy fejedelemasszony útján, hogy a t elhagyták aludni. [4])

[1]) L. Törvények és Okiratok XIX. d).

[2]) L. Törvények és Okiratok XIX. e).

[3]) L. Törvények és Okiratok XIX. f) g).

[4]) Krauss I. 192—195. ll. ez évre teszi: de nem lehetetlen, hogy ez ben volt: mert az erre vonatkozó törvényt ekkor hozták.

Ez országgyűlés idejében küldte ki a fejedelem Lucs István és Rácz Gergely követeit a kozákokhoz, hogy a régi frigyet a hetmánnal megújítsák. E szövetséget ugyanis Chmelniczky fiának házassága Lupul vajda leányával már meglazítá: Rákóczy még a nászünnepélyen sem képviseltette magát. A szakadást még nagyobbá tette az a körülmény, hogy Rákóczy feltünő módon kereste a szövetkezést a lengyel királylyal s ennek segélyére csapatokat is küldött (1652). Miután azonban a lengyelek és kozákok közt béke jött létre, Rákóczynak sem volt oka továbbr is feszült viszonyban maradni a kozákokkal, s ennek megszün tetésére czélzott a februári követség. De daczára, hogy apri ban kozák követség jött Erdélybe hasonló czélból, őszinte k egyezés nem jött köztük létre. Lupul megtámadta Mátét, a oláhországi vajdát; ennek elégületlen bojárjai Rákóczynál k restek segélyt és menedéket s ez 1653. márcz. Borost az el csapattal s Keményt nehány dandárral Lupul ellen küldé s most lengyel és erdélyi hadak együtt harczoltak Lupul s kozákok ellen. Lupul e beütés hírére menekült, s Kemén Gyorgye Stepánt a logothetot tette vajdává. De a mint Lupu visszatért, a szerencse koczkája megfordúlt: Boros és Kemén megverettek. Most Rákóczy a lengyel respublicával kötött szö vetséget, a brassaiakkal hitlevelet adatott magának, hogy h neki vagy hívei közül valakinek szorulása történnék, befogadják városukba, [1]) hadakat toborzott s azokat nagy gyorsan Moldvába küldte, kik Gyorgye Stepánnal egyesültek. Másfelől a lengyelek is betörtek Lubomirsky alatt s Lupulon és Chmelniczky Timuszon erőt vettek az egyesült lengyel és erdélyi hadak. Lupul Ukrainába menekült, Timusz Szucsavába zárkozott. Amaz lánczokba verve a portára küldetett, ez elesett s a várat a kozákok szabad elvonulás alatt feladták. Gyorgy Stepan, mint Rákóczy hűbérese, megerősíttetett vajdaságába. Ez volt Rákóczynak első nagyobb szárnypróbálkozása, mel hatalmát és tekintélyét is megnövelte.

[1]) L. Törvények és Okiratok XX. Rákóczy máj. 28-tól jul. vé volt a Barczaságon, s onnan Gyergyóba ment. Fundgruben Neue Fo 343-dik lap.

X.

Ez évben tartatott részgyűlés: de ennek sem helyét, sem ejét nem tudjuk. Tárgya volt a porta követelése 22,400 anyra menő adóhátralék iránt: melyet az özvegy fejedelem-szony fizetett ki pataki tárházából. [1])

XI.

1653. dec. 13-án a fejedelem 1654. január 18-ára egyenes országgyűlést hirdetett. [2])

A rendek köszönetet szavaztak a fejedelemnek, hogy megzta az ország ellenségeit s helyreállította a békét.

Megszavazták az évi adót a rendes 20 frtban, s a taxás osokra a szokott sommát vetették ki. A végházak fentartáa az adót egy frtban állapíták meg.

Megtilták, hogy a zsidók s más kereskedők az országban rhát ne vehessenek — csak behozniok legyen szabad.

A mely nemesember falunak bírája, az nem köteles a orozásban részt venni.

A régi járt útakat sem nemesnek, sem parasztnak nem bad elzárni.

Az Approbata V-ik rész 30-ik edictumában a büntetész nem levén kitéve, azt 200 frtban állapították meg.

Peres ügyekben a vármegyék tisztjei a törvénykezésnél es embert vagy vármegyei esküdtet is alkalmazhatnak.

A Fejérvártt lakó nemeseket egy szomszéd szigeten való éléstől eltilták.

A nemesek attól, mit saját maguk hasznára szállítnak veken, ne fizessenek annyi vámot, mint a jobbágyok.

Olyan helyen, hol a nemeseknek van korcsmáltatási joga, rasztoknak bort bevinni nem szabad. Annál kevésbbé azt ér alatt árulni.

A postálkodásra köteles helyek postalovakat 200 frt bünterhe alatt kötelesek tartani.

---

[1]) Krauss II. 196.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXI.

A törvényeket még az nap megerősített a fejedelem

Ez év elején, talán még a rendek együttléte alatt C neczkytől követség járt Erdélyben, ki a múlt évben történ Rákóczy neheztelését volt hivatva eloszlatni s a meglaz szonyt ismét szorosabbra fűzni. De a fejedelem épe titkolta neheztelését s válaszaiban kimért és tartozko radt. Oka is volt rá — mert mialatt követei Erdélyben Chmelniczky végleg szakított a respublicával s magát és gát egészen az orosz czár karjaiba vetette. Rákóczy szorosabban közeledett a lengyelekhez s máj. 22-én siczkyt és Mikes Mihályt Varsóba küldé, kik aztán Rákóczy Ferencznek, Kemény Jánosnak, Rhédey Fere s Petki Istvánnak megszerezték a lengyel indigenatust. volt egy megkötendő lengyel-erdélyi szövetségre az első melynek létrejöttére még az is kedvező körülménynek l hogy a Rákóczy-ház régi szövetségese, Krisztina svéd k lemondott trónjáról s azt Károly Gusztávnak adta át.[3])

Egy másik szövetségese s bizonyos tekintetben va Rákóczynak, Bassaraba Máté, oláh vajda április 19-én szerencsés és bölcs uralkodás után meghalt: helyére szetes fia, Sorbán Konstantin vajda következett,[4]) kin gondja volt a szövetséget s hűbéri viszonyt, melyben állott Rákóczyhoz, a régi alapokon megujítani. A másik szédos oláh vajdasággal, Moldvával kötött új jó visz tartósnak mutatkozott: az, kitől egyedül tarthatott, h meg fogja zavarni, Lupul vajda volt. A tatárok által stantinápolyba küldetvén, itt eleinte jól fogadták: de ként mind szigorúbban bántak a megbízhatatlan emb s végre Székely Mózes példájára a jedikulába zárták.

A dolgok e fordulatáról a tatár küldöttségtől is Rákóczy, mely jan. 3-án érkezett székvárosába s melye tünő pompával fogadott, egész dandárral, mintegy kérk haderejével, kisértette a Tiszáig, mely felé folytatták ú

[1]) L. Törvények és Okiratok XXII.
[2]) L. Törvények és Okiratok XXIII.
[3]) L. Törvények és Okiratok XXIV.
[4]) Fundgruben Neue Folge 343. l.
[5]) Törvények és Okiratok XXV.

levén a császárhoz is követséggel megbizva. [1]) Átalán ez évben egymást érte a sok tatár, török, kozák, muszka, lengyel, oláh követség az országban: mintegy jeléül a készülő félben levő nagy diplomacziai actiónak, melyben hogy részt fog venni, arra Rákóczy magát valószinűleg már ekkor elhatározta. S épen ezért főfigyelmét a két oláh vajdával való jó viszonyának fentartására iránnyozta, [2]) kikre minden oly esetben, midőn valamely fegyveres actióban vesz részt, nagy szüksége volt.

S az eshetőség, hogy fegyveres actióban fog részt venni, épen nem volt kizárva. A lengyel-kozák háború az előbbiekre nézve kedvezőtlenül kezdett alakúlni s János Kázmár mind sürgetőbben kérte Rákóczyt, hogy a rég megigért segélyt indítsa útra. Újabban jöttek tatár követek is, kik a lengyel érdekeknek voltak szószólói s kozák követek, kik arra kérték Rákóczyt, hogy maradjon semleges. Rákóczy még egy kisérletet tett, hogy a kozákokat a lengyelek irányában engedékenységre bírja: de eredménytelenül. S most tárgyalások kezdődtek, hogy a tatárok, Rákóczy s a lengyelek egyszerre intézzenek támadást a kozákok s oroszok ellen s kényszerítsék ezeket békére. De terv maradt az egész, melyet egy közbejött véletlen meghiusított. Ez volt a szeménség lázadása.

XII.

Rákóczy 1655. febr. 20-ára Kolosvárra egyetemes országgyülést hirdetett, hogy azon intézkedéseket, melyeket az oláhországi mozgalom következtében szükségeseknek tartott, az országgyülés által jóváhagyassa. Kemény János bemutatta az e czélból kiküldött bizottságnak Konstantin vajda s a bojárok által beküldött leveleket, s ez a kérdés tanulmányozására időt kért magának. De Havasalföldéről ezalatt újabb hírek érkeztek a szeménység garázdálkodásairól s Hericza az ellenvajda azon tervéről, hogy Rákóczyt is ki akarják fészkéből zaklatni: a bizottság most az ország védelmére szükséges intézkedések megtételére felhatalmazá Rákóczyt. [3])

[1]) Krauss 225., Szalárdy 278.
[2]) L. Törvények és Okiratok XXVI.
[3]) Szalárdy 283.

Ez alatt a rendek megalkották a törvényeket, köszönetet szavazva a fejedelemnek, hogy az ország békéjét eddig fentartá.

Az adót 20 frtban állapíták meg, a várak építésére egy frtot szavaztak, a Konstantinápolyban levő erdélyi ház kijavítására 50 dénárt portánként.

A váradi nemesség és polgárok közti viszály elintézését az 1638-ki törvény alapján rendelék végrehajtani.

Intézkedtek a jenei üres telkek beépítése ügyében.

A szökött jobbágyok kézhezadására vonatkozó perek megyei széken vagy a táblán megkezdhetők.

A kegyelemből megujítható perek megujításába a fejedelem beleegyezett.

A végvárakba szökött jobbágyoknak feleségeik is adassanak ki a földesuraknak.

Vásárokon egyidejűleg azokkal, kik török árúkkal kereskednek, másoknak is szabad kereskedni.

Jenőben csak a borbélyoknak és ötvösöknek legyen czéhök: más mesteremberek szabadon dolgozhatnak.

A zaránd-vármegyei hódoltság a törvényes vékákat használja.

A csúcsi vám eltöröltetett.

A törvényes örökösök jogai ellen hatalmaskodókra büntetést szabtak.

Az oláh vladikák, kik törvénytelen büntetést szabnak híveikre, ezek által bepereltethetnek a vármegyén s onnan felebbezhetnek a táblára.

Ha a lopott marhák nyomát a prédicátor házáig üldözik s ez nem adná ki azt, a prédicátor a törvény büntetése alá esik.

Az adóbeszedéssel foglalkozó perceptorokkal hivatalos foglalásokra a nemesek nem tartoznak kimenni.

Minthogy a lugosiak hadi szolgálatokat tartoznak teljesítni, más munka alól felmentettek.

Intézkedtek a székelyek perlekedési ügyeiben.

A lopott marhák keresése ügyében a fennálló törvényeken enyhítettek.

A nappali őrállás kötelezettsége eltöröltetett.

A székelyek által beadott sérelmeket, melyek az egyes lységek ellen elkövetett visszaélések orvoslását czélozták, gyalásba vették, s azok megszüntetéséről intézkedtek. Többi t a csikszeredai csizmadia czéh eltöröltetett s ott iparszaság engedélyeztetett; a marosszéki havasokon levő határongások megvizsgálására bizottságot küldtek ki; az aranyosiek az árendafizetéstől felmentettek; a Maroson levő hídon ékely darabontok is fizetnek vámot.

Nehány újabb perrendtartási törvényt hoztak.

Abrudbányán a polgári telkektől a nemesek is tartozadót fizetni.

A bánfihunyadiak a nyom-követéstől felmentettek, más-ú kötelezettségeik tekintetéből.

Hazafiusíttattak: Gyulafi László, Fekete Lőrincz, Gi-i Gergely, Pongrácz Gergely és Somorjai Gergely deák. [1])

A törvényeket a fejedelem még az napon, február 20-án erősítette.

Minthogy az árúk limitatiójára vonatkozó szabályok hosszabb idő (1642) óta nem vizsgáltattak át, az országlés a limitatiora egy bizottságot nevezett ki, mely munká-val ez év juliusában készült el. [2])

De a háborúi előkészületek, diplomácziai tárgyalások ezalatt folyton tartottak. A dolgok fegyveres interventioig nem értek, s Rákóczy sem volt végleg elhatározva, hogy dját melyik oldalon vesse latba. A harmincz éves háború l kimerített Nyugot-Európa megkötötte ugyan a békét, állandóságában a kibékült felek sem hittek. Még megvolt antagonismus a cath. és prot. hatalmak közt s Rákóczy akarta magát a lengyelek karjaiba vetni, mert nem tara valószinűtlennek, hogy a protestans hatalmak közt új litio jő létre. Éppen ezért kereste az alkalmat, hogy ez utóbkkal szorosabb összeköttetésbe lépjen. 1654 végén Schaum nstantint a protestans északi hatalmakhoz küldé: Svédzágba, Hollandiába, Angliába. Lengyelországon keresztül

[1]) L. Törvények és Okiratok XXVII.

[2]) L. Erdélyi Országgyűlési Emlékek X-ik k. 353. l. a jegyzet.

ment Svédországba s ott a királylyal magával hosszabb tárgyalásokat kezdett.[1]) Innen elébb Dániába s utóbb Londonba ment, hol Cromwellel folytatta a tárgyalásokat — máj. 4—31. közt.[2])

E jövőre szolgáló előkészületek közt a jelen egy fontos kérdésének megoldására tett intézkedéseket. Tatárországban múlt év nyarán trónváltozás történt s az új khán: Mohammed giráj követeket küldött hozzá. E követség nem találta őt székhelyén, s épen ezért nem küldhette ezekkel vissza saját követeit. Most hát 1655. márcz. 1-én Székely Istvánt és Rácz Gergelyt küldé ajándékkal a khánhoz, de egyszersmind azt is megtudni, hogy ez a kozák-lengyel háborúban melyik küzdő félnek a részére fog állani? s egyúttal egy lehető közös actio útját egyengetni.[3])

XIII.

A legégetőbb kérdés Rákóczyra nézve ez idő szerint mégis a havasalföldi volt, hol egy megbizható és hű szövetségesének elzavarása állott a koczkán. Hadait már készen tartá s minthogy hosszabb idő óta nem kapott hírt, intézkedett, hogy biztos értesítések küldessenek hozzá.[4])

Az új hírek a lázadás növekedéséről szólottak. Ily körülmények közt a szilisztriai basa, ki mint szomszéd, épen úgy volt érdekelve, mint Rákóczy, megnyeretvén Konstantin által a fejedelemhez fordúlt, s figyelmeztette ezt, hogy a hatalmas császárnak kedves dolgot fognak cselekedni, ha ketten egyesűlnek s helyreállítják az országban a nyugalmat és rendet. E felhívás megkönnyíté a fejedelem elhatározását. Összehívta a rendeket apr. 28-ára Fejérvárra részgyűlésre,[5]) hol ezeknek a dolgok állásáról előterjesztést tett. A rendek nem voltak idegenek attól, hogy a fejedelem s a basa egyesült erővel állítsák helyre a rendet Oláhországban, de óvatosságot aján-

[1]) L. Törvények és Okiratok XXIX.
[2]) Simonyi Londoni Okmánytár 220. l. és Okmánytár 163—183. ll.
[3]) L. Törvények és Okiratok XXVIII.
[4]) L. Törvények és Okiratok XXX.
[5]) L. Törvények és Okiratok XXXI.

:ak s főként azt kivánták, tudja meg a fejedelem előre, hogy a hatalmas porta akarata? E czélból Száva Mihályt küld- a portára oly megbizással, hogy hazafeléjövet a nyerendő aszt közölje a szilisztriai basával. [1])

A másik kérdés, mit a rendek elé terjesztett, a tatár in követsége volt. De a rendek úgy találták, hogy elég most oláhországi zavarokkal foglalkozni, egy másik küzdelmet vegyen a fejedelem nyakába. [2])

A portáról Harsányi kedvező értesítést küldött a fejeemnek: a porta nem ellenzi, ha a lázadást rendbe hozza. [3]) közben Konstantin a megbizhatatlan bojárok közül titkáral Buday Péterrel egy csapatot a fejedelemhez küldött, ki k közül 30-at letartóztatott Radnóthon, egy más csapatot lig a megyesi úton, [4]) s kiadta a hadfölkelési rendeletet. [5]) gesvártt jun. 12-én 30,000 ember felett tartott szemlét s kes Kelement némi előhadakkal előre bocsátá. Nyomban után maga is elindúlt s egyenesen a zendülők főtáborhenek vette útját. Ploest közelében egy döntő ütközetben teljes dalt aratott — a zendülők vezére Heriza a szilisztriai baoz menekült, ki ezt levágott orral kiadta Rákóczynak. E dal után a fejedelem hadaival visszaindúlt Erdélybe, Boros ost hagyva hátra hadai egy részével. A bojárok letették az it Konstantinnak s a nyugalom Oláhországban is helyre állítva.

Ez év utolsó hónapjaiban a fejedelem megtartotta a ásos terminusokat. [6])

XIV.

Rákóczy és a svéd király közt az érintkezés mind sűrűbbé , a nélkül azonban, hogy a két uralkodó közt véd- és daczetség jöhetett volna létre. X. Károly már rég megkezdte

[1]) Krauss I. 232.
[2]) Krauss I. 232.
[3]) Okmánytár 189. l.
[4]) Krauss I. 134.
[5]) L. Törvények és Okiratok XXXII.
[6]) L. Törvények és Okiratok XXXIII.

a háborút, a kozákoktól is zaklatott Lengyelország ellen, s azt rendkivüli szerencsével folytatta. Abban a meggyőződésben, hogy egymaga is képes lesz leverni Lengyelországot, nem is gondolt rá, hogy szövetségeseket szerezzen magának, nem akarván az elfoglalandó országból másnak is osztályrészt engedni. Összes diplomácziai törekvése arra volt irányozva, hogy azokat, kik Lengyelország szövetségeseivé lehettek volna, s igy Rákóczyt is, a beavatkozástól visszatartsa. [1]) A válasz, melyet Jakabfalvitól, Rákóczynak hozzáküldött követétől küldött ennek feltételeire, nyilván mutatta ezt. Semmi positiv igéretet sem tett Rákóczynak, de meg sem tagadott semmit — az egész ügyet függőben akarta tartani. [2]) S e számítása a svéd királyt nem is csalta meg: Rákóczy maga részéről hasonlag függőben tartotta mindazon ajánlatokat, melyeket a lengyel király s Svédország más titkos és nyilvános ellenségei neki tettek.

E bizonytalanság közt találta az 1656-ik év eleje Rákóczyt, ki jan. 2-áról február 20-ára egyetemes országgyülést hirdetett Fejérvárra. [3])

Mindenekelőtt köszönetet szavaztak a rendek a fejedelemnek, hogy az országot fenyegető veszélyt elhárítá, az oláhországi zavarokat lecsendesité.

Az évi adót portánként 20 frtban állapíták meg, s a summát a városokra is a szokott összegben veték ki.

Nagy súlyt fektettek ez évben a haditörvényekre. Elrendelték, hogy a ki a mustrán valamelyik vármegye területén megjelen, ugyanazon vármegyén tartozik felülni. — A táborba szállásra vonatkozó törvényeket a tisztek hajtsák végre. A kik a részekben laknak, Erdélyben alkalmas katonákat állítsanak maguk helyett.

Az Approbatába becsuszott nyomdahibák kiigazítására bizottságot neveztek ki.

[1]) Lásd az erre vonatkozó adatokat összeállítva s részint az Okmánytár, részint más adatok alapján feldolgozva Budapesti Szemle 1875-diki folyamában »Első szövetkezés Lengyelország felosztására 1656-ban.«

[2]) L. Törvények és Okiratok XXXV.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXIV.

A múlt évben elrendelt limitatiót megerősítették. [1])

A birságokból a megillető részt mindenkinek a törvény alma értelmében szolgáltassák ki.

A thordai híd vámját csonkítatlanúl fizessék azok is, kik ilyón gázlón mennek át.

A bíróságokat a helységekben birtok-aránylag viseljék ott lakók.

Törvényt hoztak az osztály-pereknél tapasztalt visszaélek megszüntetésére.

Tárgyalták a részekben felmerült magánügyi visszaéléket, s ezek közt az Erdélyből a részekbe szökött jobbágyok ügyét.

A csehiek mutassák be kiváltságleveleiket, hogy a várgye tiszteit miért nem bocsátják be területükre végrehajtásra.

Székelységen a bíróságot a veres darabontok, lovaspusztok s primipilusok egyaránt viseljék.

Szabályozták azon eseteket, melyekben a szászokat mafelek a táblára idézhetik.

A toroczkaiak s aranyosszékiek közt fenforgó határvillongás ügyében bizottságot küldtek ki.

A borosjenei szűcsöknek megengedtetett, hogy áruikat Váradra s Debreczenbe bevihessék.

A szilágysági predicatorok kérelmére elrendelték, hogy házi jövedelmeket senkinek sem szabad visszatartani.

A törvényeket a fejedelem febr. 20. erősítette meg. [2])

A gyűlés azonban ez nap még nem érte végét. Lorántfy Zsánna fordúlt panaszával a gyűléshez. Erdélyi jószágai igatóját Szentpáli Istvánt küldte hozzájuk követűl. A presbyterianusok s consistorialisok közt fenforgó villongás képezte per tárgyát. Nehány papját a magyarországi püspök hivatától ideiglenesen felfüggesztette, egy másikat, Liptay Sáelt a debreczeni egyházi generalisgyűlés elitélte, s a feje-

[1]) E limitatio egész szövege még lappang. Csak az a része ismert, y Erd. Orsz. Eml. X. 341. s köv. ll. közölve van, s melyet ekkor is gadtak.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXXVI. a).

delemasszony ez itélet megváltoztatását kivánta. Az országgyűlés nem teljesítette a fejedelemasszony kérését, s egy hozzáintézett felterjesztéssel indokolta azt.[1]) A fejedelemasszonyt mélyen sérté ez itélet s panaszkodott is fiának, de eredménytelenül.[2])

Ez időben Oláhországból nyugtalanító hírek érkeztek: Rukarnál egy csapat beütésre készül Erdélybe. A vajda sietett e hírt koholtnak jelenteni ki, s ugyanezen alkalommal kérte a fejedelmet, hogy a múlt évben Radnóthon letartatott boérokat bocsássa szabadon.[3])

XV.

Rákóczy szerencséje tetőpontján állott: az a körülmény, hogy a két Oláhországot függésbe tudta hozni Erdélytől, annyira megszilárditá tekintélyét, hogy minden olyan kérdésben, mely az északi államok alakulására vonatkozott, vele mint factorral számoltak az érdekelt felek. Ilyen kérdés volt ekkor a svéd-lengyel háború, s hogy ő e kérdésben is nyomatékkal léphessen fel, azon munkált, hogy elébb a kozákokkal kössön véd- és daczszövetséget. E czélból küldte Lucs Istvánt 1656. elején Czeherinbe, ki ott szíves fogadtatásra talált. A hetmán épen ebben az időben a tatárokkal s oroszokkal alkudozott s a mint ezekkel kiegyezett, nyomon követet küldött a fejedelemhez, hogy most már ezzel kezdje meg az alkudozásokat. Rákóczynak a hír kedves volt, s ő viszont csaknem egyszerre két követet indított útnak (jul. 5.), egyet az orosz czárhoz s egyet a hetmánhoz. Az első csak igéreteket s biztatásokat hozott haza, de az utóbbi kész szövetséget, melyre a kozákok sept. 7-én meg is esküdtek.

E szövetség most még értékesebbé tette Rákóczy barátságát. Ez alatt pedig egyfelől a svédek, másfelől a lengyelek mind sürgetőbben ostromlák, hogy lépjen ki a semlegességből. X. Károly váratlan sikereire hivatkozhatott: oly gyorsan, mely meglepte a világot, tette földönfutóvá János Kázmért. De

[1]) L. Törvények és Okiratok XXXVI. b).
[2]) Rákóczy család levelezése. 502, 505, 509.
[3]) L. Törvények és Okiratok XXXVII.

ıt a lengyel király sem csüggedt el, hanem komoly tevé-
éggel látott hozzá, hogy veszteségeit helyre pótolja: s
javára vált, hogy időközben a svédek az oroszokkal is
úba keveredtek.

A lengyel király még 1655-ben ajánlatot tett Rákóczy-
ıogy rögtön adandó segély fejében még életében királylyá
:tatja s az uralkodást halála után át is veheti, fiát Fe-
:t pedig utódjává választatja oly feltétel alatt azonban,
ez legyen catholicussá. Ez ajánlathoz 1656. aug. elején
ıatolta, hogy a rögtön adandó segély fejében keleti Gali-
vagy Podgorze egy részét még életében átadja.

A svéd király még fényesebb ajánlatokkal kinálta meg:
:étdarabolandó lengyel koronának nevezetes részét ajánl
fel neki — mert a lengyel tartományokon a svédeken és
ːin kivül, a brandenburginak s kozákoknak is kilátásba
zte az osztozkodást. Most Rákóczy tanácsosai elé ter-
a két fél ajánlatait: »svéd- és lengyel követek vannak
k, tesznek ajánlatokat, hogy frigyre lépjünk velük. A
el király és királyné fiokká akarják fogadni fiúnkat, örö-
ké nevezik ki — de lelke veszteségével. A svédek neki
ják fel a lengyel korona nevezetes részét — melyik ajánl
fogadja el?« kérdi tanácsosaitól.

Ezek véleményei elágaztak: de egyben egyetértettek —
gyelben nem lehet bizni. A legjobb tanács, hogy ne lépjen
g a semlegességből, nem volt kedves neki: s végre is, a
a hetmántól megkapta a szövetséglevelet, decz. 6-án alá-
ı svéd királylyal kötött szövetséglevelet, melyet Károly
ılébb nov. 16-án aláirt. [1])

Az utolsó perczben, de a szövetség ratificalása előtt érke-
ozzá követ a római császártól: Horváth György. A császár
gyelek felhívására küldte azt, megtudni, ha igaz-e, hogy
ıl készül a lengyelek ellen? Horváth egy nappal előbb
ihallgatáson a fejedelemnél, hogysem a svéd szövetséglevél
ːtt volna írva, s világos feleletet épen ezért nem kapott.

[1]) Egy pár ezek közül megjelent az Okmánytárban. Nehányat
maga Rákóczy irt át egy 1659. aug. 15-én kelt kiadványába,
t a maga helyén fogunk közleni.

Sohasem volt, mondá, ellenséges indulattal a lengyel respublica iránt — de nyomon utána felsorolt egy csomó sérelmet, melyekkel őt a lengyelek illették. Itéljen ő felsége — végzé szavait — nem lett volna-e elég oka ezek után elidegenedni a lengyelektől? [1])

Már ekkor minden intézkedés meg volt téve, hogy a hadjáratot megkezdhesse. A portáról kapott hírek nem voltak ugyan biztatók, de annak lehetőségét sem zárták ki, hogy végre is megengesztelheti a divánt. Bakcsi-Szerailból a tatároktól sem kapott biztató híreket, de úgy hitte, hogy ezeket a kozákok által féken tarthatja. Mindez nem változtatott a dolgon. Hadait megszaporítá, a seregszemléket megtartá, roppant tábori készletet halmozott össze, sőt még a diadalmas bevonuláshoz szükséges aranyos festett zászlókat, aranyos kopjákat, díszsátrakat is elkészítteté. Lovasság, gyalogság, tüzérség mind készen volt. Elindulását jan. 6-ára tűzte ki s Mármarosba érkezését jan. 14-re. Azután kiadta nyilatkozatát, melylyel táborbaszállását indokolá, a császárhoz pedig követet küldött Mednyánszky Jónást — s Wellinget, a svéd követet előre bocsátván [2]) a kozákokhoz, maga is megindúlt.

1657. jan. 17-én Visken a táborában levő rendekkel egyetemes országgyűlést tartott, mely azonban gyorsan végezte a teendőket.

Hálával fogadták a rendek, hogy a fejedelem, azon czélból, hogy országának állandó békét szerezhessen, nem riadt vissza a hadjárat fáradalmaitól s kérék az Istent, hogy adjon annak szerencsés kimenetelt.

Megszavazták a portánkénti adót 20 frtban s a taxas városokra kivetni szokott összegeket.

A vármegyék és székek otthon maradt tisztjei az igazságot az ország törvényei szerint fennakadás nélkül szolgáltassák ki.

A hatalmaskodási perekben ez idő szerint nem lehetvén a szokott módon eljárni, az egy évi elévülés felfüggesztetett. [3])

[1]) L. Törvények és Okiratok XXXVIII.
[2]) L. Törvények és Okiratok XXXIX.
[3]) L. Törvények és Okiratok XL.

A törvényeket még az nap megerősítette a fejedelem, ányzókká távolléte idejére Rhédey Ferenczet, Serédyt s ssy Ákost nevezte ki, de oly utasítással, hogy csak azon ányuk birjon érvénynyel, melyet mind hárman aláirnak. ap seregével, mely az oda rendelt oláh hadakkal együtt -belül 40,000 emberből állott, megindúlt, gyorsan folyútját, hogy a lengyelek által ostromolt Krakót felszaba-. Az előcsapatot Kemény János vezette — de az út kedlen volt, nagy hó és nagy olvadás váltották fel egymást, hogy a társzekereket csigákon húzták fel a hegyekre s a ák övig jártak hólében. A sereg jan. 29-én ért lengyel e, s a gyors előhaladást a rossz úton kivül a fejedelem ny napi betegsége is feltartá — de annál jobban sietett , amint jobban lett.

Épen ebben az időben érkezett követe Mednyánszky s Bécsbe, s jan. 31-én terjeszté Auersperg elé küldetése át. Két lengyel főúr volt nem régiben, mint követ a fejennél, kérve őt, hogy hadaival nem mint ellenség, hanem barát jőjjön, ők készek lesznek királyokúl elismerni. ja, hogy Hatzfeld császári tábornok őt megtámadni ké-Kéri Rákóczy a császárt, hogy Hatzfeldet e támadástól el, mert ő nem forral semmi ellenséges terveket. A csánem nyugtatta meg ez izenet. Tett még egy kísérletet, Rákóczyt visszatartsa végzetes útjáról: nagy sietve hozzá é Szelepcsényit, ki családjának régi bizalmas embere volt. ispök Privocskon érte őt el — s mindent elkövetett, hogy atérésre birja. Annyit megigért, hogy ha a lengyelek, kik eghívták a trónra, új követet küldenek hozzá, s módot anak neki hogy hite megsértése nélkül kiegyezzék velek eg fogja cselekedni. [1]) De a kiegyezésből, bár a lengyelek pességet 44,000 aranyért, Lublót s a krakói vajdaságot k neki, semmi sem lett.

Előre nyomúlt sergeivel, Krakót öt havi ostromzár után badítá, s gyorsan haladt, hogy mennél előbb egyesüljön árolylyal, ki hasonlag sietett felé. Végre ápr. 10-én Rá-Christoporához érkezett Moidbosicze közelében, hol a

[1]) L. Törvények és Okiratok XLI.

svéd király főhadiszállása volt s hol ő a hadi rendben felá
tott svédek által üdvlövésekkel fogadtatott. A fejedelem k
rete ragyogott a fénytől — s a találkozás a két régi ism
közt szivélyes volt. A két had egyesülése ápr. 18-án ha
tott végre s e roppant sereg együtt valóban festői látvá
nyújtott — melyet egy kitünő művész, a jelenet szemtan
Jönson Dahlberg két szép metszvényben meg is örökí
Rákóczy tisztjeitől Kemény Jánostól s a kozák vezértől kisé
ellovagolt előtte levett süveggel. S a mint a király a fejede
sátra felé lovagolt, minden magyar és kozák tiszt kiséret
csatlakozott, mely csakhamar nehány ezerre szaporodott.

Fényes és szép nap volt ez, melyet nem sokára ke
kiábrándulás követett.

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1649. jan. 23—márcz. 10.

Az országgyülés törvényei és irományai.

a)

Törvények.

s Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Me-ommendamus tenore praesentium significantes, quibus universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egrebiles, caeterique universi status et ordines trium na-regni nostri Transsylvaniae, et partium regni Hungaem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus omitiis, ad diem vigesimum tertium mensis Januarij, nini millesimi sexcentesimi quadragesimi noni, in civi-ra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, unt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos , in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis, et unanimi conclusos: supplicantes nobis humillime, ut nos uni-os articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, et accepta habentes, authoritate nostra princi-igne acceptare, approbare, ratificare et confirmare nur. Quorum quidem articulorum series et tenor se-n hunc modum et verba:

ticuli dominorum regnicolarum trium nationum regni lvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in bus eorum comitiis in civitate Alba Julia, ad diem is Januarij, anni domini millesimi sexcentesimi quaii noni, indictis ac celebratis conclusi.

Praefatio.

Elegendő hálákot nem adhatunk az felséges istennek, kegyelmes urunk fejedelmünk, ki az mi sok külömbféle vétkeinkért a mi istenben boldogúl kimúlt kegyelmes urunknak, Nagyságod szerelmes atyjának, ez világból való kimúlásának szomorúságával meglátogatott ugyan, de mindazonáltal másfelől ugyanazon kegyelmes idvözűlt urunk, akarván mi reánk még holta után is kegyelmes gondviselését fentartani, az ő nagysága kegyelmes intimálásából, legkiváltképen az felséges mindenható istennek mint egy eleve látó igazgatásából és vezérléséből, meggondolván azt egész országúl, három nemzetűl, hogy gyakorta az fejedelmeknek ez világból való kimúlások után sok egymás között való dissensiók és holmi alkalmatlanságok megtörténnek: hogy azért mind azokat szegény hazánkról eltávoztathassuk, az elmúlt 1642. esztendőbéli, ugyanezen fejérvári városban, ugyanazon kegyelmes urunk edictumából celebrált generalis gyűlésünkben mindnyájan egész országúl, három nemzetűl, egyet értvén, partiumban lakó atyánkfiai is communi suffragio et unanimi voto megnevezett kegyelmes urunk, Nagyságod szerelmes atyjának legitimus successorává, magunknak penig méltóságos fejedelmünkké és urunkká választottuk volt Nagyságodat, melynek zsengéit csak immár is tapasztalhatóképen rajtunk megérzettük, mert Nagyságod magának mind ennyi szomorú és keserves állapotjában is nem kedvezvén, ez mostani gyűlés alatt következett sok gondok és búsításokkal nem gondolván, szegény hazánknak megmaradására és arra való gondviselésére Nagyságod generalis gyűlését országunknak promulgáltatta; melyet az felséges istennek segítségéből Nagyságod boldogúl is celebráltatni méltóztatott; kiért hálaadással tartozunk az felséges istennek, könyörögvén azon ő felségének, hogy méltóságos székinek megfelelésére, hazánknak, szabadságunknak megmaradására s öregbűlésére, nevekedésére, sok generalis gyűléseknek celebráltatására, adjon erőt isten ő felsége Nagyságodnak.

Articulus I.

Az 1630. esztendőbéli unio confirmáltatik.

Mivel az közönséges lelki és testi jókra nézve az nemes ország, kegyelmes urunk, concludált volt az unióról az elmult 1630. esztendőben, melyet mostan is az Nagyságod kegyelmességéből confirmálunk, hogy in omnibus punctis et clausulis observáltassék; úgy mindazáltal, hogy valahol ennekelőtte

religiónak exercitiuma volt, ezután is azon modalitással
erváltassék. Az hol penig valamelyik religió eddig nem
rceáltatott, ennekutánna is ne exerceáltassék.

Articulus II.

liber quaestus libere exerceáltassék, concludáltatik, exceptis excipiendis.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk az quaestusnak libe-
ı exercitiumát kegyelmességéből az hazafiainak megengedte
us conductus impetrálása nélkül, mind itt ben Erdélyben
ind az partiumban (solutis tamen de jure solvendis), Nagy-
ódnak igen alázatosan megszolgáljuk, úgy mindazáltal
yelmes urunk, hogy az viasz és mézzel való kereskedést
ának reserválta. Hogy penig Nagyságod hozzánk ebbéli
yelmességét mutatta, nem kedvezvén az fiscus jövedel-
ek, ebbéli fogyatkozásának, hanem hogy az 1647. eszten-
éli articulus szerint az maga majorságából való mézet és
zat, melyeket nem valami más praetextus alatt conge-
ak, absque dolo et fraude proventuum fisci, sine solu-
e tricesimae, kiküldhessék, magok házok szükségére is,
ı kereskedésre szabadosan akarkitől megvehessék; eltávoz-
án azt sub poena in articulo 19. Anni 1633. expressa,
y annak alkalmatosságával, elegedendő méze és viasza
n, azt eladja, és háza szükségére való vételnek praetex-
val vásároljon másoktól mézet és viaszat. Sőt a szegénység
minden egyéb lakosi az országnak intra limites regni ad-
ák és vehessék mézeket és viaszokat szabadosan. De az
ágból kivinni, és itt ben is nem magok házok szükségére,
em kereskedésre, csak az fiscus méz gyüjtőinek injuriá-
a is eldrágítván, meg nem engedtetik, annál inkább Nagy-
d kegyelmes annuentiája nélkül afféle felszedett mézet és
zat kivinni kereskedésnek okáért. Hogy Nagyságod, ke-
mes urunk, kegyelmességéből az méz gyüjtőknek meg nem
di semmi féle rendtől mézet és viaszat erőszakkal elvenni.
penig annak szállításával az nemességet vagy azoknak
ágát terhelni, sub poena in articulis expressa, Nagysá-
nak igen alázatosan megszolgáljuk. Magunk is látjuk ke-
mes urunk, hogy az szolgálatra való lovaknak szűk volta
tt úgy megfogyatkoztunk, hogy az szükségnek idején kétszer
t megadnók is, szerét nem tehetnők. Tetszett azért nékünk
rszágúl, hogy az közönséges szolgálatban meg ne fogyat-
unk, az lovaknak az országból való kihordása kereskedésre
tiltassék közönségesen. Hasonlóképpen por aranyat, kén-
, vad bőröket az országból kivinni szabad ne légyen, sub

poena in articulis expressa. Hogy az haza fiai, mind nemesek mind kereskedő rendek, az jó pénzt kivihessék, az idegennel peniglen, úgymint görögöknek és egyéb nemzeteknek, ne légyen szabad kivinni s váltani sub amissioe omnium bonorum mobilium. Az tallérok váltása feljebb ne légyen százhatvanegy pénznél, az aranynak három forint s hatvan pénznél, annyi summának elvesztése alatt, valamennyit vált. Az partiumbéli atyánkfiai között eddig való quaestus observáltassék. Az nemességnek maga majorságából való kereskedésekről eddig írt articulus observáltassék, és harminczaddal ne tartozzanak. Hogy Nagyságod kegyelmességéből mézet, viaszat, más országból behozni magunk házunk szükségére megengedte, solutis de jure solvendis, Nagyságodnak igen alázatosan megszolgáljuk.

Articulus III.

Az latrok büntetése felől való articulus, anni 1630. articulus 2. confirmáltatik.

Az Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük kegyelmes urunk, hogy az nyilván való latrok felől observáltassék az fiscus jószágában is az 1630. esztendőbéli II. articulus, tolláltatván az 1638. esztendőbéli 13. art. úgy mindazáltal, hogy az circálásban observáltassék az 1640. esztendőbéli 10. articulus; ezzel jobbítván, hogy az fiscus jószágában is circálásra és az latrok büntetésére az vármegye tiszteit Nagyságod kegyelmességéből bémenni megengedi, ea conditione, hogy mely latrot az circálás előtt az Nagyságod tisztviselői megfognak, az vármegyebéli tisztek requiráltatván az Nagyságod tisztviselőitől tartozzanak törvény tenni kimenni, és az latrot érdeme szerint megbüntetni. Hogy Nagyságod kegyelmes urunk kegyelmességéből az kővári jószágot liber baronatussá nem tészi, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk, és hogy oda futott jobbágyinkat, repetitorium mandatummal az tisztektől és ott lakos nemes emberektől felkérhessük; ha más privatus possessorok jószágokból mégyen Kővár vidékire valamely malefactor, ad instantiam laesae partis az kővári tisztek captiválják, és juxta demerita exequálják is pro quantitate delicti; ha penig valakinek valami kárt tött, azt az tisztek refundáltassák sub poena florenorum 200 per officiales mox et de facto exigendorum, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk. Az fiscus kővári jószágiból elfutott jobbágyokat is repetitorium mandatummal kérjék fel, ne hatalommal reducálják.

Articulus IV.

y az fiscus jószágában is minden legitimus processusok és executiók observáltassanak.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelsége is accedálván, hogy az törvényeknek minden legitimus essusi és executiói, hasonlóképpen az transmissio is, az). esztendőbéli articulus szerint a fiscus jószágiban is az s tisztei ellen observáltassék. Az poenában is az udvark incurráljanak magok személyekben, per legitimum juris essum.

Articulus V.

Az legitimus processusok és executiók confirmáltatnak.

Sok illetlen, törvény kivűl való, holmi processusok lek kegyelmes urunk közöttünk, mely az nemesi szabadak és az szegénységnek nagy romlására lehetett, mind az mb-külömb féle executoroktól s mind az Nagyságod gondlóitól. Végeztük azért, hogy a modo in posterum, mindenű executorok coram iudicibus regni ordinariis emanáltatott entiával menjenek ki executiókra, és idegen bíráknak ény tételeket ne exequálják. Az curialis törvényekben is i jószágát el ne veszesse, és ennek utána semmi illegitimus essus ne admittáltassék, hanem legitimo juris ordine deinháltassanak mindenek. Az potentiákért az fiscalis tisztlóket is ország törvénye szerint keressék.

Articulus VI.

fiscalis jókhoz tartozó jószágoknak connumeratiójában való modalitás decernáltatik.

Az Nagyságod kegyelmes intimatióját igen alázatosan szük; mi is egész országúl, három nemzetűl, az partiumatyánkfiaival együtt consentiálunk, az Nagyságod kegyelresolutiója szerint esztendő gyüléskorig minden fiscalis igokat, valamelyek sine controversia fiscalisok, regestál, és az regestumokat az gyülés előtt minden vármegyékre ldeni méltóztatja. Az gyüléskor penig proponáltatja; az ek helybenhagyattatnak sine controversia, azokat regeban az káptalanban ad conservandum beadatja, és azfék recuperálásoknak módját az előbbeni articulus szerint rváltatja. Az melyekben penig valami controversia vagy ietas találtatnék, vagy az melyek nem tudva is fel nem

regestáltatnának, afféléknek állapotjok felől deliberáljunk akkor. Hogy peniglen Nagyságod kegyelmesen igíri, hogy az kik igazán fiscalis várakhoz való jószágokat certos ob respectus ez ideiglen nem inscribáltattak, Nagyságodat ez jövendő gyűlésig requirálni fogják, nem tartván jószágoknak amissiójától, Nagyságod kegyelmességéből inscribálja; ha mely jószágokat per defectum seminis, vagy per notam avagy contractum, az fiscus apprehendált, vagy apprehendálna, azzal hogy fiscalis várakhoz applicáltattak, fiscalisoknak ne tartassanak, hanem az fejedelem, az mely érdemes hívének akarja, mind örökké eladhassa, s inscriptióban is, és a mikor akarja kiválthassa, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus VII.

Az enyedi nemes és városi rend között lévő controversiának complanálása decernáltatik.

Az enyedi nemesség és városi rend között lévő controversiának eligazítására az ország constitutiója szerint idvezült kegyelmes urunk bizonyos commissariusokat destinált volt; az kiket azért azon böcsületes commissariusok finaliter decidáltanak, azok maradjanak in vigore. Az kik penig in suspenso volnának, azokat in uno et brevi termino ugyan azon commissariusok által finaliter decidáltassanak, és az kik közűllök in posterum az deliberatiót violálnák, az violans félen, toties quoties violálná, a nemességen az vármegye tisztei, az városi renden penig az bíró, sub amissione honorum et officiorum ötszáz forintot exequáljanak.

Articulus VIII.

Extra viam juris occupáltatott bonumoknak brevis processus szerint való modalitása decernáltatik.

Hogy Nagyságod kegyelmesen ígéri arra magát, hogy az kik közűlünk Nagyságodat requirálni fogják s comprobálják, hogy jószágokat nem az articulusban specificált mód szerint, hanem in reali et pacifico dominio lévén, potentia mediante exturbáltattanak volna, másképpen contentáltatni ígíri Nagyságod, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak. Ha penig expositiójokban valami dubietas láttatik, az tanácsurakkal revideáltatni fogja, és az ő kegyelmek jó lelkek ismérete szerint való ítíletihez alkalmaztatja Nagyságod az resolutióját. Ha kik penig resolutiójokkal contentusok nem lehetnének, az közelebb következendő terminuson revideáltatja és finaliter decidáltatja is. Az kiknek penig közűlünk ilyen praetensiónk

agyon s külömben nem complanáltathatnak, tartozzanak az tavalis terminus előtt egy holnappal az directort vagy az lvarbírót, kinek inspectiója alatt találtatnak az occupált jók, rtificálni, és ante alias omnes causas elővitetni és finaliter cidáltatni is, omnibus juridicis exceptionibus ac remedÿs scissis, ulteriori termino denegato, revideáltassanak, az testatiók is intempestiváknak ne itéltessenek. Hasonlóképn ha mely privata personáknál afféle fiscustól potentiose cupált jószágok találtatnának, azok in suo loco competenti ridico processu kerestessenek, és az tisztek ante alias omnes usas leválni tartozzanak. Az causánsok dolga penig proiscue agitáltassék, és az erdélyi vármegyékre tartozó dolgok t revideáltassanak, az partiumbéli uraink s atyánkfiaié peg az ő szokott terminusokon. Ha mely dolgok penig el nem azodhatnának azon terminusokon, következendő közelebb rülésen vagy terminuson igazíttassanak és revideáltassanak.

Articulus IX.

z 1640. esztendőbéli 5-dik articulus confirmáltatik az búza béhordásban.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy minden exempta ldekről, az kikből dézmával nem tartoznak, az takarodásnak ején gabonájokat az 1640. esztendőbéli 5-dik articulus szent béhordhassák.

Articulus X.

z elmúlt 1648. esztendőbéli 14. articulus excepto Stephano Nadányi cassáltatik.

Hogy Nagyságod, kegyelmes urunk, ez elmúlt 1648. ztendőbéli 14-dik articulust kegyelmességéből remittálta és ssálta, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk. Nadányi tván ellen penig hogy in vigore megmaradjon, concludáltuk. z director is penig prosequálhassa, non obstante morte celsimi principis.

Articulus XI.

ogy senkit akaratja ellen számadó tisztviselésre ne eröltessenek.

Hogy Nagyságod kegyelmesen resolválta magát, hogy y nemes embert is kedve ellen számadó tisztviselésre nem nszerít, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XII.

Az jobbágyoknak, kik fiscus jószágában szöktenek, azoknak reductiójok decernáltatik.

Az fiscalis jószágokból reducálandó jobbágyoknak reductióját via juris Nagyságod megengedi, és ha az tisztviselők az ország törvénye szerint elnyernek, jobbágyok meg nem adattatnának, az poena az tisztviselőkön exigáltassék, végeztük az Nagyságod kegyelmes annuentiájából.

Articulus XIII.

Hogy az egyházi nemes emberek postaló adásására és ingyen való gazdálkodásra ne erőltessenek.

Hogy az országban lévő szegény egy házhelyi nemes atyánkfiaira az útonjárók erővel ne szálljanak, és ingyen való gazdálkodásra, postaló adásra, ne kényszeríttessenek, mindazonáltal szállásadással és pénzért való gazdálkodással tartozzanak, s nemesi szabadságokban megtartassanak, végeztük az Nagyságod annuentiájából egész országúl.

Articulus XIV.

Száz forintig való liquidum debitumnak processusa.

Az liquidum debitum száz forintig mindenütt az országban azon székeken, azon brevis processussal, mint annyiban lévő zálogos jószág kerestethessék, minden exceptiók és appellatiók kirekesztetvén, végeztük.

Articulus XV.

Hogy az fiscalis jószág is az vármegyebéli privatus emberek jószágival egyenlő terhet viseljenek.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy az fiscus jószága is egyenlő terhet viseljen az nemes ember jószágival, az vármegye tiszteitől dependeáljon törvényes dolgokban, inquisitióra, gonosztévőknek persecutiójára és executiójára is közikben mehessen, az articulus szerint az fugitivus jobbágyokat is reducálhassák. Ezt mindazáltal igen observálván, hogy az tisztviselők az fiscus jószágát is feljebb ne terheljék, mint egyebet.

Articulus XVI.

n az mi kegyelmes urunk az országban lévö házai ·a mégyen, az olyan állapotokban quártélyban való kiosztás ne légyen.

ıak kegyelmes urunk szegénységinknek sok megúgy annyéra, hogy még csak esztendőnként praelajokat is, és az uraknak való szolgálatjokat, csak ;udja mint affectuálhatják. Hogy ezért Nagyságod n arra ígéri magát, hogy az mikor országunkban oz talál menni, olyankor mellette lévőket quártélyzállítja, Nagyságodnak híven megszolgáljuk, szetűl pénzre az közelebb való helyekről elegedendő tani ígérünk, illendő árra meglévén.

Articulus XVII.

ıak az fiscalis várakban való hordozásának modalitása végeztetik.

Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük keunk, hogy a modo in posterum a nemes emberek vecturának hordozásától immunisok légyenek; haa szegénységünknek marháit is semmi egyéb vectuozásával ne erőltessék külömben, hanem mikor az akban munitiókat visznek pro publico commodo, fogják bé szegénységünknek marhájokat. Az mikor énységünknek marhájokat viszszabocsátják, ne sa- Ha kik penig ezek ellen találnának véteni, ha neflor. 200, ha nemtelen lészen, flor. 100 mox et de ıcáltassék, comperta rei veritate, vigore praesentis mpetens tiszti által, omnibus juridicis remedÿs exuáltassanak, az laesa pars és az executorok között ztassanak.

Articulus XVIII.

›nnan erigált malmoknak oculálása végeztetik.

ı panaszolkodnak kegyelmes urunk, hogy némely magok hasznokat akarván keresni, mások kárával ın erigálnak malmokat, hogy sokaknak sok kárt ›gy ezért Nagyságod kegyelmességéből, az ország akarván vigyázni, oculatorokat méltóztatik kibo- : isten s igasság szerint az dolgot complanálják, ıak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XIX.

Az váradi vár árka miatt destruált házak felöl való contentatio jövendö gyülésen decernáltatik.

Az váradi vár árka miatt elrontatott házaknak dolgában, hogy azért kinek-kinek contentatiója felől az nemes országgal egy értelemből deliberálni ígéri magát jövendő országgyűlésén. Nagyságodnak megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articulus XX.

Blényes [1]) *városában lakó nemes atyánkfiainak immunitások decernáltatik.*

Az Blényes városában lakó nemes atyánkfiaihoz Nagyságod kegyelmességét alázatosan megszolgáljuk, hogy ennek utánna az köztök lakó fiscalis udvarbírák, az közönséges címeres postákon kivűl, az réz- és vasbányákról való, hol Váradra s Patakra, hol imide s hol amoda szállítandó réz- és vasszerszámoknak szállításával ennek utánna nem terhelik és nem kénszerítik őket; holott csak effélékkel is, mint igaz és hadi expeditióban szolgáló nemes emberek, nem tartoznának.

Articulus XXI.

Az potentiák patráló udvarbírák ellen való processus decernáltatik.

Az Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük kegyelmes urunk, hogy ha mely fiscalis tiszt valakik ellen közzűlünk potentiát patrál azon tisztiben, citáltassék az laesa parstól azon vármegyének törvényszékire, az hol az potentia patráltatik, ha addig tisztiben persistál; ha penig ante finalem decisionem causae tisztiből kiállana, másuva akar hová menne, nem obstálván, ugyan azon széken az hol moveáltatott és inchoáltatott, ugyanott decidáltassék causája; és ha mi poenán convincáltatik, azon vármegye tisztei juxta leges az convictus potentiariusnak mind személyén, mind javain, (nem az fiscusén) executiót tehessenek az executorok az deliberatio szerint. Ha penig tisztiből kimenne, az laesa pars az potentiariust keresse az kártételért juris ordine vagy ott az hol personalis residentiája vagyon, vagy ott az hol más tisztet fog viselni.

[1]) Belényes, Biharban.

Articulus XXII.

Az török földén lévő latroknak persecutiójának modalitása decernáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy valahova az partiumbéli vármegyék tisztei az töröktől való félelem miatt nem czirkálhatnak, hogy az latrok büntetetlen ne maradjanak, az váradi kapitány olyan helyekre kiküldhessen, úgy mindazáltal, hogy az katonáktól az szegénységnek bántódása ne légyen.

Articulus XXIII.

Esztendőnként kibocsátandó articulusoknak pariája praesidens és itélőmesterek kezénél való tartása concludáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságos kegyelmes annuentiájából, hogy az diaetáknak idején, az régi jó szokás szerint, az praesidens és itélőmesterek kezénél maradjanak az articulusok pariái praesidens pecséti alatt, és úgy bocsáttassanak ki in publicum, megtartván az itélőmesterek az originált, vagy káptalanban adják.

Articulus XXIV.

Hogy az mely protocolumokat capitulumból kivittek volna, azoknak viszszaadása végeztetik.

Hogy Nagyságod capitulomból kihozott protocolomokat, ha mik olyak volnának, viszszaadatni megígérte, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk.

Articulus XXV.

Hogy az máramarusiak fenyőfáknak és gerendáknak szállításával ne terheltessenek, végeztetik.

Tetszett az is kegyelmes urunk, hogy az máramarosi atyánkfiai fenyőfáknak és gerendáknak szállításával ne terheltessenek.

Articulus XXVI.

Az publicált jószágoknak dilatio nélkül való revisiója végeztetik.

Sokaknak közüllünk publicatióban lévén jószágok, ugyan alkalmas üdőtől fogván mind országgyülésen s mind terminuson fáradtanak és sokat költöttenek. Hogy Nagyságod azoknak causájok revideáltatását directora által ígéri, Nagyságod kegyelmességét alázatosan várjuk.

Articulus XXVII.

Debreczenben az sóadás és vétel felől való tavalyi tizenötödik articulus confirmáltatik.

Debreczenben az sóadás és vétel felől a minémű articulus in anno 1648. articulo 15. íratott, mivel eddig kevés effectuálását láttuk: végeztük kegyelmes urunk, hogy in omnibus punctis et clausulis confirmáltassék, mind az vámmal együtt, és effectuáltassa is Nagyságod ő kegyelmekkel kegyelmességéből.

Articulus XXVIII.

Az mely müveknek materiája Erdélyben feltaláltatik, azoknak árra hogy az limitatio szerint légyen, concludáltatik.

Tetszett azért kegyelmes urunk, hogy az mely műveknek matériája magunk hazánkban találtatik, az olyan műves embereknek műve az limitatio szerint adassék, és a kik ahoz nem tartanák magokat, azoknak büntetésére inspectorokat és executorokat rendeljen Nagyságod kegyelmességéből; vad bőröket is adjanak limitatio szerint az haza fiainak, nem görögöknek, kik ha effélét vásárlanának, elvétessék tőllök.

Articulus XXIX.

Az drabontok közzé ment jobbágyoknak kiadásának mást annak helyében való állatásával való modalitás concludáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy ha kiknek közülünk az Nagyságod kék gyalogi közzé jobbágyok mennének, hogy ha mást illendőt, az melylyel az Nagyságod gyalog kapitányja contentus lehet, állathatna az dominus terrestris, tartozzék kapitány uram az zászló alól előbbeni földesurának kibocsátani. A míg jobbágyinkból álló drabontok az Nagyságod zászlója alatt szolgálnak, addig is az feleségek, gyermekek, tartozzanak praestálni az szolgálatot az dominus terrestrisnek. Az kik penig itt akarnak tartani feleséget, gyermeket, gyalog kapitány uram tartozzék kiadatni az földesura requisitiójára. Az alternatim való szolgálat penig ezután ne légyen.

Articulus XXX.

Az kik az ecclesiabéli szolgálatnak színe alatt magokat az hadi expeditiótól, avagy jobbágyságtól, subtrahálni akarnák, azok ellen való statutum.

Nagyságod kegyelmességéből concludáltuk azt is, hogy az kik az ecclesiabéli szolgálatnak színe alatt magokat az hadi

zogálattól subtrahálni igyekeznének, authoritása légyen az iszteknek mind vármegyén és székelységen az hadra való cogálásra, semmit nékiek az a praetextus nem használván; hasonlóképpen az jobbágyok fiai is, szolgák és inasok, ha kik ecclesiabéli szolgálatnak színe alatt lappanganának praedicátor uram mellett, comperta rei veritate megadassanak.

Articulus XXXI.

Az mely székely drabantakot az gyalogok közzé idvezült kegyelmes urunk nem régiben béiratott volt, azoknak kibocsáttatása igértetik.

Az mely székely drabantakot idvözűlt kegyelmes urunk nem régen az kék gyalogok közzé béiratott volt, hogy Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből valakiknek közzűllök az szolgálathoz kedvek nem lészen, elbocsátását ígéri, alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXXII.

Némely privatus embereknek és faluknak Udvarhely várához applicáltatott földeknek contentatiójának modalitása.

Az mely Udvarhely széki nemes atyánkfiainak szántóföldök és rétek az udvarhelyi várhoz applicáltattak volt, hogy Nagyságod ő kigyelmeknek contentatiót avagy az földeknek restitutiójáť ígéri, kibocsátandó commissariusok előtt produducálván igazságokat rólla, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXXIII.

Az romano catholicus uraink s atyánkfiai vicariusának privilegiuma confirmáltatik.

Volt kegyelmes urunk nem kevés panaszsza az háromszéki romano catholicus atyánkfiainak, hogy az ő kegyelmek vicariussától az háromszéki romano catholicus papok semmiben dependeálni nem akarnának; ha mi excessust cselekesznek, azoknak animadversiojában ellenek hogy executiót tégyen, nem engedik, nem akarván semmiben az ecclesiastica disciplina alá canonok szerint magokat submittálni. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy valaminémű contentiókkal idvezült kegyelmes urunktól az vicariusságról való külbi levele vagyon, minden részeiben az szerént tisztiben járhasson vicarius uram; nőtelen pap is lehessen esperest, kit az nős papok is választják, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXXIV.

Hogy Marusszékről Görgény várában gyalogok feljárni tartozzanak.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk az marusszéki gy logokat Görgény várában való járástól immunisokká tötte, hogy ennek utánna ezzel ne tartozzanak, fejedelmi kegy mességéből megengedni méltóztatott, Nagyságodnak, mint gyelmes urunknak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXXV.

Hogy se szászság, se egyéb rendek sóhordással kedvek el ne terheltessenek.

Végeztük azt is Nagyságod kegyelmes annuentiájáb hogy a modo deinceps se szászság se egyéb rendek az portus való sószállításra kedvek ellen ne kénszeríttessenek; ha ki nek magoknak kedvek lészen hozzája, álljon az magok akaratján.

Articulus XXXVI.

Az szászság között az bornak pénz nélkül való foglalás tolláltatik.

Az szász urainк s atyánkfiainak igen megbántódásokr lévén esztendőnként fiscus számára készpénz nélkül való b roknak foglalása, végeztük azért az Nagyságod kegyelm annuentiájából, hogy ennek utánna az fiscalis tisztek kés pénzzel menjenek ő kegyelmek közzé, és a medgyesi limitat szerint kinek-kinek közzőllök az bornak az árrát megadjá és fiscus jószágával is szállíttassák el az tisztek.

Articulus XXXVII.

Hogy az szászság az gratuitus labort pénzül praestálván, egy subsidiummal ne tartozzanak.

Az gratuitus labort kegyelmes urunk az szász urain atyánkfiai praestálván az ország constitutiója szerint, végezt azért, ebben is accedálván az Nagyságod kegyelmes annu tiája, hogy ő kegyelmek is ennek utánna ember és szekérb segétségre az fiscalis tisztektől ne erőltessenek.

Articulus XXXVIII.

Az dézmások insolentiájok ellen az 1630. esztendőbéli 72. ticulus confirmáltatik.

Noha kegyelmes urunk az dézmások magok viselése fe az 1630. esztendőbéli 72. articulus igen világos, de mindazá

dézmások azt posthabeálván, az szegénységen sok illetlen actiókat és saczoltatásokat tésznek; az gabonának későn ló megdézmálásával mind Nagyságodnak s mind penig az egénységnek nagy károkat tésznek. Végeztük azért, hogy ezek en az 1630. esztendőbéli 72. articulus observáltassék, az ticulusban megírt poena is exequáltathassék.

Articulus XXXIX.

brassai posztócsinálókat, hogy törvénynyel keressék, decernáltatik.

Az brassai posztócsinálók kegyelmes urunk igen abuván privilegiumokkal, és hogy Fogarasban bizonyos dela personáknak deliberatiójához nem akarják magokat tarni, az közönséges posztót dupla posztó gyanánt adják el, nem akarnak középszerű dupla posztót csinálni: minthogy azért szász atyánkfiai nem certificáltatták volt az posztócsinát, altera parte inaudita senkit nem damnálhatunk, annál ább privilegiumokat nem bonthatunk, keressék ő kegyelk ez dologért törvénynyel őket; ha violatorok találtatnak, gok lésznek okai privilegiumok romlásának.

Articulus XL.

gy az szászságon lévő müves emberek az ő míveknek mateját, mely ez országban találtatik, az limitatio szerint vegyék.

Illendőnek itéljük kegyelmes urunk az szász urainknak ánkfiainak kívánságokat, hogy ha az ő kegyelmek között ő míves embereknek az limitatio szerint kelljen míveket dniok, ő kegyelmek is mi tőllünk azon limitatio szerint gyék az materiát, úgymint bőröket, gyapjakot és egyéb őléket.

Articulus XLI.

erővel való gazdálkodtatás és postálkodtatás tolláltatik, és enben az pénzért nem gazdálkodóknak is poena decernáltatik.

Noha elegendő articulusok extálnak, hogy se szászságon, vármegyében, se székelységen erővel való gazdálkodásra szegénységet erőltetni senki ne mérészelje, hasonlóképpen ita lónak adására is ne erőltesse: végeztük mindazáltal stan is, hogy az gazdálkodás és postaló adás dolgából az 12. esztendőbéli 12. articulus observáltassék, és annak contiája szerint se vármegyében, se székelységen, se szászon, ingyen való gazdálkodással és postaló adással ne agra-

váltassék az szegénység, sub poena in praenotato articul expressa. Ezzel meliorálván, hogy mind vármegyében, székely ségen, szászságon, és fiscus jószágiban is illendő szállás adá sal mind magoknak, lovainak tartozzanak, és esztendőnként s földnek terméséhez képest, limitálván mind vármegyében székes helyeken az tisztek az gabonának árrát, s tartozzanas az szerént pénzért gazdálkodni mindeneknek, az kik magu szükséges dolgokban járnak, ide nem értvén azokat, az k faluról-falura élődni akarnak az szegénységen. Valakik pen az fen specificált mód szerént szállást adni, pénzért gazdálkod nem akarnának, eo facto kétszáz forinton maradjanak, mel nek processusa és executiója légyen azon modalitással, melyu az erővel magok gazdálkodtatók ellen való articulusok conti neálnak. Az mi penig az vitézlő rend állapotját illeti, mive abból Nagyságod oly rendelést méltóztatott tenni, melylyel palotázást és egyéb alkalmatlanságokat tollálni kegyelmesen igérte, ahoz képest azoknak állapotjokat Nagyságod kegyelmes dispositiójára hagytuk alázatosan; mivel magunk is úgy tudjuk, azoknak hol több hol kevesebb számval való szolgálatjok, ott az hol Nagyságod és az haza szolgálatja kívánja, kelletik lenniek, az szükségnek kívánsága szerint, s lehetetlen is, hogy mindenkor salvus conductus után várakozhassanak, Nagyságod az tisztviselőknek paroncsolván afféléknek jobb móddal való útijárások és szolgálatjoknak rendi felől.

Articulus XLII.

Kapuszám után való s városok taxája.

Noha kegyelmes urunk az elmult esztendőben az üdőnek sok külömb-külömbféle injuriái miatt szegénységünknek fogyatkozott állapotját tapasztalhatóképpen érezzük, mind peniglen az kemény télnek rajtok létele miatt marhájokban lévő nagy károkat látjuk: mindazáltal az Nagyságod sok rendbéli országunk javára, csendes és békességes megmaradására, sok rendbéli szükséges expensáit előttünk viselvén, ígírünk Nagyságodnak minden kapuszám után adózásra flor. 20. az elébbeni szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgymint az szent György napinak felét ad 1. Junÿ, felét ad 1. Augusti, az szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarÿ anni proxime venturi az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai, az szász uraink s atyánkfiaival egyetemben ezen tereh viselésre ígérik magokat. Hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyén jószágok vagyon. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus vélle.

Kolosvár ád..... flor. 2400.
Várad..... flor. 1400.
Fejérvár..... flor. 200.
Bánfi-Hunyad ..... flor. 200.
Udvarhely ..... flor. 260.
Kézdi-Vásárhely ..... flor. 180.
Sepsi-Szent-György .... flor. 150.
Ilyefalva..... flor. 150.
Egeres ..... flor. 150.
Nagy-Almás ..... flor. 125.

Articulus XLIII.

A végházak építésére gratuitus labor.

A végházaknak is építését igen szükségesnek látjuk kelmes urunk; hogy azért azokra is szegénységünknek mind nyi szükséges állapotjokban is lehessen provisiónk, ígérünk gyságodnak azoknak is építésére minden kapuról flor. 1. mivel annak administrálása,[1]) az adónak első terminusán, c est ad 1. Junÿ az Nagyságod tárházában bészolgáltatni zek leszünk. Várad és Jenő építésére az partiumbéli uraink, az uraink, hasonlóképpen székely uraink s atyánkfiai is, nek vármegyéken jószágok vagyon, megigérik. Nagyságodt könyörgünk, légyen contentus vélle Nagyságod, és szekéri gratuitus labort ne kívánjon.

Articulus XLIV.

mely helyeken az partiumban harminczadoknak filialisi voltanak, hogy ennek utánna se légyenek, decernáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az mely helyeken harminczadnak filialisa eddig nem volt, ennek utánna légyen.

Articulus XLV.

elmult 1648. esztendőbéli 13. articulus cum declaratione mitigáltatik.

Noha az elmult 1648. esztendőben articulo 13 conclunk volt kegyelmes urunk az székelységen az hadi expeókból magokat absentálóknak megbüntetésekről, hogy az stra után megindulván, ha zászló alatt nem találtatnának, állal büntettessenek: de ez articulust Nagyságod kegyelmes

[1]) A nyomtatott példányból véletlenül kimaradtak ezen szavak: idebb időt kíván.«

annuentiájából mitigáljuk cum hac declaratione, hogy az kik hadban szükségnek idején jelen lenni nem találtatnának, elsőb magok tisztek ellen mentsék magokat, és az tisztek Nagyság hoz tartozó kötelességek szerint felczirkálván, ha rationabi excusatiójok nem lészen, úgy incurráljanak az poenában.

Articulus XLVI.

Az kamora ispánok, hámori praefectus és harminczadosok ellen agitálandó causáknak processussa.

Nem kevés difficultások vagyon kegyelmes urunk Udvarhely, Csik és Gyirgyó székbéli atyánkfiainak, kiknek vagy az sófalvi aknához, vagy csiki hámorhoz tartozó emberekkel, vagy az harminczados előtt történik causájok, az kamora ispánok, hámori praefectus és harminczados előttök agitálandó causákkal, melyek ratione haereditatum moveáltattanak, az causansokat ad forum interrogatorium az közönségcs székes helyre appellatióban el nem bocsátják. Végeztünk azért, Nagyságod kegyelmes tetszése is accedálván, hogy ha örökség dolga pereltetik, menjen appellatióban az felső székre az causa.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungarie eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulus nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia die 10. mensis Martÿ, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo nono.

G. Rákóczy m. p. (P. H.)

Egykorú nyomtatott példánya, a fejedelem aláírásával és pecsétjével s ezen hátjegyzettel: »Pro Generoso Domino Francisco Pánthic *az erd. Múzeumban (Jos. Con. Kemény Cod. Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.)* — Hasonló hiteles példánya *ugyanott (a Dónáth-gyűjteményben)*, aláírás és pecsét nélkül *v. o. (a Mike-gyűjteményben)*.

b)

1649. febr. 14.

*: 1647. apr. 9-iki országgyülésből Szalánczynak küldött le-
re kivül a jobboldalra az 1649. febr. 14. tartott ország-
gyülés következő megerősítő határozata jegyeztetett.*

Mi erdélyiek, egész országúl, három nemzetűl az magyar-
szági partiumbúl ide delegatus atyánkfiai is velünk egyet-
tvén, ez mostani kegyelmes urunknak, fejedelmünknek meg-
ugodván reánk való szorgalmatos gondviselésében, ezen
nclusiónkban specificált plenaria authoritást, melyet az ű
gysága szerelmes üdvözült atyjának nekünk kegyelmes urunk-
k adtunk volt, adunk és engedünk, sőt ű nagysága részére is
nfirmáljuk minden részeiben. Albae Juliae die 14. Februarii
no domini 1649.

Ambrosius Veres illustrissimi domini domini
principis Transylvaniae magister
protonotarius m. p.

c)

1649. febr. 18.

*Az erdélyi rendek előterjesztése a szultánhoz, melyben az
00 frt adó felverés elengedését kérik, s melylyel kinevezik a
rtai követség tagjait: Serédy Istvánt, Bánfi Zsigmondot,
ilnoki Istvánt s Fodor Istvánt.*

Megjelent Török Magyarkori Államokmánytár VIII. 417. s k. ll.

II.

1649. julius 7.

jedelmi meghivó a portai követség ünnepélyes fogadására.

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Portára küldött követeinknek fáradságokat Isten meg-
lván immár Isten segítségiből hozzánk jövő útjokban van-
k, nem is késnek; s egyszersmind hatalmas császártól ka-
csi pasa is solenniter bocsáttatott hozzánk, kinek becsületes
ceptiójára nézve fő renden lévő híveinek jelenléte kéván-
ván, hűségednek kegyelmesen parancsoljuk, dolgait házá-
l jó karba helyheztetvén, okvetetlen ez jelen való hónak
napján udvarunkban jelen legyen. Eidem de caetero gra-

tiose propensi manemus. Secus non facturus. Datum in tate nostra Alba Julia die 7. mensis Julii anno domini 1

G. Rákóczy m.

Külczím: Generoso Georgio Lazar Tabulae nostrae judic jurato assessori etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában).

III.

Meghivók a törvénykezési terminusokra.

a)

1649. aug. 30. beszterczei terminusokra.

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nost

Fejedelmi hivatalunknak nem utolsó requisituma l az törvényeknek kiszolgáltatása, kire az ország constitu szerint kötelesek is lévén, annak Isten kegyelméből me igyekezünk felelni; kiválképpen penig az elmult ország gyűlésének nyolczadik articulusáról megemlékezvén, erre n az elébbeni szokásnál valamivel elébb kévántatott publicá nunk a Szent-Lukács octavájának terminusát, Beszterczei rosunkat itílvén annak kiszolgáltatására alkalmatos hely melynek kezdetinek az jövendő Mindszent havának hu ötödik napján kelletvén lenni, ki Isten kegyelméből majd közelget. Kegyelmednek parancsoljuk kegyelmesen, az nap estin és helyen hivatalja szerint okvetetlen jelen l hogy együtt kegyelmetekkel ezaránt is az igazságnak gáltatását azon napon elkezdhetvén, alkalmatosabban vi is végben. Secus non facturus. Eidem de coetero gratio pensi manemus. Datum in arce nostra Szamosujvari 30. mensis Augusti. Anno dni 1649.

G. Rákóczy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta, T strae ludiciariae jurato Assessori etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárá

b)

1649. oct. 27. kolosvári terminusokra.

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratia

Az nemes országnak tött igiretünk szerént híveinknek is Isten azt adván érnünk szokott idejé

lgáltatni az terminust kolosvári városunkban, kegyel- kegyelmesen parancsoljuk, az megnevezett helyen az decembernek első napján hivatalja szerént jelen lenni ulassa kegyelmed, hogy együtt kegyelmetekkel ez iránt ;azságnak kiszolgáltatását azon napon elkezdhetvén, tosabban is vihessük végben. Secus non facturus. Eireliquo gratiose propensi manemus. Datum in civitate Bisztricien. 27. die mensis Octobris anno domini 1649.
. Rakoczy m. p.

ülczím: Generose Georgio Lazar stb. *(Lázár György kezével:* 49. die Novembris exhibitae in Besztercze).

Eredetije a gr. Lázár család megyesfalvi levéltárában).

c)

1649. dec. 14. segesvári terminusra.

eorgius Rákóczy dei gratia *stb.*
enerose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. tennek kegyelmességéből mind Erdély vármegyékbeli ıek s mind penig partiumbelieknek szokott octavalis sokon törvényeket kiszolgáltatván, székely hiveinkre ő ekre is azon kegyelmes gondviselésünket akarván ter- az szokás szerént vizkereszt napjának octaváját, mely ız jövendő januáriusnak tizenharmadik napján Segeselebráltatni akarjuk: parancsoljuk azért serio kegyel- hivatalja szerént a megirt nap estin, úgymint azon ısnak tizenkettődik napján Segesváratt jelen legyen, ásnap Isten engedelméből az törvények kiszolgáltatáhozzá kezdethessünk. Secus non facturus. Eidem in benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra : die 14. mensis decembris anno 1649.
. Rákóczy m. p.

ilczím: Generoso Georgio Lazar stb.

Eredetije a gr. Lázár család megyesfalvi levéltárában).

IV.

1650. febr. 4.

'stván levele az erdélyi törvényhatóságokhoz, melyben peres ügyeit illetőleg támogatásukat kéri.

udentes ac circumspecti domini amici *stb.*
ı úristen *stb.*
k rendbéli megbántódott dolgainknak miatta az atyám- ;yütt az nemes országhoz kényszeríttettünk folyamod-

nunk; melyeket jámbor szolgáink által az nemes ország eleiben kelletik proponáltatnunk. Kiglteket annak okáért mint jóakaró szomszéd uraimat s kedves atyámfiait kérem szeretettel, előtte viselvén maga és maradéka szabadságának megmaradását, az országgyűlésire delegálandó követ atyafiainak ne neheztelje instructiójokban adni: ő kglmeket jámbor szolgáink megtalálván az országgyűlésében az unióról való articulusnak tartása szerint, legyenek ő kiglmek jó promotori igazságos dolgainknak. Én is igaz hazafia levén, Kiglteknek abbéli hozzánk megmutatandó jóakaratját fiaimmal együtt minden alkalmatossággal meg igyekezem szolgálni. De caetero easdem dnaones vestras quam diutissime feliciter valere *stb.*
Datae Scepusii die 4. Febr. 1650.

Prudentum ac circumspectorum dnum vestrarum
amicus ad servitia paratissimus
Comes Stephanus de Csak.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis dominis N. N. judici primario ac senatui liberae civitatis Segesvár etc. dominis amicis et vicinis observandissimis.

(Ered. Segesvár városi ltár A. No. 284.)

V.

1650. febr. 18.

Meghivók a márcz. 20-ikára hirdetett országgyülésre.

a)

Georgius Rakoczy dei gratia stb.
Generose stb. Salutem cum favore.

Kegyelmetekre való kegyelmes gondviselésünknek és fejedelmi hivatalunknak ez részben is megakarván felelnünk, mind ennyi országos foglalatosságunk között is Kegyelmeteknek szokott generalis gyűlését tempestive akarjuk kiszolgáltatni; melynek kezdetinek idejét mellettünk lévő bőcsületes tanácsúr híveinknek egyező tetszésekből rendeltük ez jövendő böjtmás havának huszadik napjára Fejérvári városunkban, Isten azt adván érnünk magunk személyének is jelenlétében, az holott publicatiók, transmissiók és egyéb gyűlések alatt discutiáltatni szokott causák is fognak revideáltatni. Ez mellett akaránk azt is Kegyelmednek értésére adni, hogy az miképpen ez elmúlt 1649. esztendőbéli gyűlés alatt Kegyelmeteknek egész országúl alázatos instantiájokra való kegyelmes tekintetünkből annuáltunk vala annak, hogy az fiscális jószágoknak állapotját egy bizonyos jó rendben és igazításban fog-

nók vétetni, azt is megcselekedtük és bizonyos regestrumban minden vármegyékre megküldöttük. Minekokáért parancsoljuk kegyelmesen Kegyelmednek, az megnevezett napon és helyen személye szerint jelen lenni el ne mulassa, hogy egyező értelemből hazánk javára nézendő minden jó és hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem de caetero benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Coronensi. 18. Febr. 1650.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar stb.

(*Lázár György saját kezével:* 1650. die 24. Februarii exhibitae in Gyalakuta.)

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generose, fidelis nobis dilecte, salutem cum favore.

Kgltekre való klmes gondviselésünknek *(szószerint mint megelőző meghivóban)*. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem de caetero benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Coronensi, die 18. Februarii, anno 1650.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Petro Gavai, tabulae judiciariae nostrae assessori jurata, ac fideli nobis dilecto.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály.)

c)

Georgius Rakoczi etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti; salutem cum favore nostro. Hűségtekre való kegyelmes gondviselésünknek és fejedelmi hivatalunknak ez részben is megakarván felelnünk, mind ennyi országos foglalatosságink között is Hűségtek szokott generalis gyűlését tempestive akarjuk kiszolgáltatni, melynek kezdetinek idejét mellettünk levő becsületes tanácsúr híveinknek egyező tetszésekből rendeltük ez jövendő böjtmás havának 20. napjára Fejérvári városunkban, Isten azt adván érnünk, magunk személyének is jelenlétében, az hol publicatiók, transmissiók és egyéb gyűlések alatt discutiáltatni szokott causák is fognak revideáltatni. Ez mellett akarván Hűségteknek azt is értésére adni, hogy a miképpen ez elmúlt 1649. esztendőbéli gyűlés alatt Hűségtek alázatos instan-

tiájára való kegyelmes tekintetünkből annuáltunk vala annak, hogy az fiscalis jószágoknak állapotját egy bizonyos jó rendben, és igazításban fognók vétetni és azoknak regestumokat is minden vármegyékre idején kiadnánk, azt is megcselekedtük és connumeráltatván bizonyos regestumban, minden vármegyékre ezen alkolmatossággal megküldöttük. Hűségteket azért kegyelmesen intjük és parancsoljuk is, hogy az megnevezett napon és helyen bizonyos becsületes és értelmes atyjokfiai által compareálni el ne mulassa, kiket oly teljes tanúsággal is expediáljon, hogy azokkal egyező értelemből az szegény hazának megmaradására nézendő jó és hasznos dolgokat concludálhassunk. Secus sub poena in generali decreto superinde expressa non facturi. Quibus in reliquo benignitate nostra propensi manemus. Datum in civitate nostra Coronensi, die 18. Februarii anno 1650.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis magistro civium regio et sedis judicibus, villico, caeterisque juratis civibus civitatis nostrae et sedis Saxonicalis Segesvariensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a segesvári városi levéltárban. A. 650.)

d)

Rákóczy megerősíti a Mátéval kötött frigyet.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae etc. Recognoscimus et significamus per praesentes, quod ab ilmo dno principe Matthaeo Bazaraba, Valachiae Transalpinae vajvoda ac perpetuo haerede, instanter requisiti, fide christiana et verbo principali assecuramus et certificamus tam suam dominationem, quam omnes fideles incolas et cives ditionis suae, quod omnes illas compositiones, foedera et pacta, quae olim cum exlmo quondam principe, dno patre et praedecessore nostro excelsi,[1]) nominis, illmo dno principi praetitulato et fidelibus suis intervenerant observanda, quoad omnes continentias, articulos et puncta sancte et illibate observabimus, effectuataque reddemus, his annexis conditionibus. Primum, si sua etiam dnatio et fideles sui regnicolae cum praenominato principe dno patre et praedecessore nostro et statibus ac ordinibus regni hujusce nostri contracta foedera et pacta secundum suas omnes capitulationes intacte observaverint. Secundum si dnus vajvoda et regnicolae sui per gnsos Dragumer supremum vornik, Barbuly supremum stolnik, et Fenatie postelnik inpraesentiarum ad nos legatos suos primarios datas assecuratorias

[1]) *Javítva:* gloriosi.

in omnibus punctis recte observaverint [1]) et effectuarint. — Tertium si ilmus dnus vajvoda ad jam indicta comitia regni huiusce nostri ex praecipuis suis legatum expedire et per eum certas superinde reversales et fidejussionales toties memorato dno parenti datis per omnia similes et consonas transmittere minime intermiserit. Quibus acceptis nos etiam superinde assecuratorias suae dnationi, iisdem quas a dno nostro parente in hoc ipso negotio et conjunctionis pactis acceperat, conformes statim expediri faciemus et supraspecificatas memoratorum dnorum legatorum reversales restituimus, interim usque ad effectuationem et transmissionem praemissarum et non ultra harum nostrarum vigore permanente. Quas nos eo tempore nobis restitui et nunc chirographo ac sigillo nostro confirmari volumus. Datum in civitate nostra Coronensi, die decima octava Februarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo.

Kivül: Forma assecuratoriarum ex parte suae cldnis Coronae 8. Febr. 1650.

Más kézzel írva: Ennek originálja van az vajdánál avagy az udvarnál, melyet vissza kell hozni az végezés szerént.

(Egykorú másolat, javításokkal.)

VI.

1650. márcz 20.

A fejérvári országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spactabiles magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum mensis Martii anni domini millesimi sexcentesimi quinquagesimi, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes, authoritate nostra principali benigne ac-

[1]) *Felibe írva:* adimpleverint.

ceptare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 20. mensis Martii anni praesentis 1650. in civitatem Albam Juliam indictis celebratis, conclusi.

Praefatio.

Buzgóságos hálaadással magasztalhatjuk, kegyelmes urunk, az felséges mindenható úr Istennek nagy nevét, ki ingyen való irgalmából, majd ez világnak nagyobb részének ilyen felbódult állapatjában is, országának csendes békességes gubernálását engedte Nagyságodnak; sőt vidám szível érezvén örvendetes szemmel nézzük azt is, hogy Nagyságod nemcsak az octavalis terminusoknak s kinek-kinek privatuma szerént való törvényének kiszolgáltatásában fáradoz, hanem fejedelmi kegyelmes indulatjából s hozzánk alázatos híveihez való nagy atyai buzgó szeretetiből viseltetvén, az közönséges haza javát, megmaradását, és annak jó karban való állattatását, legkiválképpen való főbb szükségesebb gondjának tartván, mostan is generalis gyűlésre bennünket convocáltatni Nagyságod el nem múlatta; melyben ő felsége vezérelje Nagyságodat bölcs tanácsával s velünk alázatos híveivel együtt, minden üdvösséges, szent, szegény hazánk békességének épületinek, s megmaradására nézendő dolgoknak concludálására és végezésére, szívünk szerént kévánjuk. Amen.

Articulus I.

Adó egy kapura 20 forint s annak beszolgaltatásának napjai.

Jóllehet kegyelmes urunk sem az magunk sem az szegénységink fogyatkozását:[1]) mindazáltal az Nagyságod sok rendbéli expensáit előttünk viselvén, rendeltünk kapuszám után 20 forintot, az szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni alázatosan könyörögvén, légyen contentus vélle.

[1]) A nyomtatott szöveg itt hiányos; kimaradt: »nem titkolhatjuk.«

A taxás városok pedig adnak.

Kolosvár	2400 for.
Várad	1400 »
Fejérvár	200 »
Bánfi-Hunyad	200 »
Udvarhely	260 »
Kézdi-Vásárhely	180 »
Szepsi-Szent-György	150 »
Illyefalva	150 »
Egeres	150 »
Nagy-Almás	125 »

Articulus II.

k éppítésére kapu szerént egy-egy forint az adónak első napjára.

végvárak éppítésére szükségesnek itéljük kapuszám -egy forintot rendelni, melyet az adó bészolgáltatá- ső terminusára igirünk Nagyságod tárházában admi- Az szász uraink és székely atyánkfiai is, kiknek az ben jószágok vagyon, mind az partiumbéli urainkkal z adó és gratuitus labor dolgából ezen terh viselésre gokat.

Articulus. III.

gyilkos, házfelverő és égető latrok az 1623., lopók az 640. esztendei articulus szerént büntettessenek.

latrok, tolvajok, gyilkosok, házfelverők, égetők és nyegetők ellen, kegyelmes urunk, 1623. esztendőbéli rticulusok extálnak; az lopók, orvok ellen 1646. esz- szoros articulus is világos. A tisztek mindenütt hogy lusok rigorával kedvezés nélkül procedáljanak, or- geztük.

Articulus IV.

rmegye főispáni jelen nem lehetvén is, az több tisztek ülhetnek; de avagy csak egyik legyen jelen, ország rendelésivel ellenkező dolgokat letehetnek.

gy Nagyságod az Fejér vármegyebéli nemes uraink s i instantiájokra kegyelmesen accedálván, megengedte, mikor Nagyságod vagy az haza szolgálatjától az pro- tott törvényes székein az vármegyének főispán uraink

jelen nem lehetnének, mindazonáltal viceispán, főbírák, as sor és notarius uraimék az széket ugyan celebrálhassák, zatosan megszolgáljuk Nagyságodnak. De hogy valami i alkalmatlanság ez dologból ne emergáljon, ugyan az N ságod kegyelméből egész országúl végeztük, hogy az m nagy akadáljok nem interveniál, ha csak egyik is fői uraimék közzűl de jelen igyekezzék lenni; és ha oly in venientia suboriálódnék, mely az ország constitutióival e kezni láttatnék, abrogálhassák is.

Articulus V.

Az oláhok közzül kiknek légyen s ne légyen szabad fe viselni, melyben executorok a vármegye tisztei. Paraszt és sektől némely ruhák tiltatnak, a lótartás nekik is megenged

Az fegyver hordozást, az nagyságod kegyelmessé accedálván, az Szőrény vármegyebéli s hódoltságon lakó hoknak extra limites regni admittáltuk; egyebütt lévő (ságtól indifferenter mindenféle fegyver hordozást megt tunk; kinek executori az vármegye tisztei légyenek; (piálván szabadosokat, bírákat, pakulárokat, sós-szekere járókat, molnárokat, puskásokat, és az kik urokat fegyv szolgálják. Parasztember és béres szolga penig hogy po ruhát, nadrágot, csizmát, dupla és forintos süveget, gy inget viselni ne merészeljenek, országúl interdicáltuk. A tartást indifferenter nékiek is Nagyságod kegyelméből engedtük.

Articulus VI.

Vámleveleket jövendő országgyülésére hozzák elö az háczo és káránsebesiek.

Az Nagyságod annuentiájából végeztük kegyelmes ur hogy az jövendő országgyűlésére producálják privilegium mind az háczoki dominus terrestris s mind az káránsebesi s fiak az vám felől, sub amissione telonii ex parte quer tium debentis.

Articulus VII.

A káránsebesiek szabadságokkal élhetnek, adójok sem öre tetik, mint a lugasiaké is, kiknek ez 1650. esztendőre engedtetik.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk az káránsebesi aty fiait, az minémű szabadsággal ez óráig éltek, ezután is akarja éltetni Nagyságod, s mind köztök s mind az l

atyánkfiai között az fiscalis proventusokat nem akarja egyéb úton nevelni Nagyságod, mint eddig, sőt az lugasiak ez 1650. esztendőbéli adaját relaxálni méltóztatott, híven megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus VIII.

Vármegyében a vicebírák a tisztek ellen hivataljokat el ne hagyják 200 forint bírság alatt.

Végeztük ezt is egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy a modo in posterum az vármegyéknek nemes vicebíráinak vármegye s tisztei ellen esztendejek előtt hivatalját elhagyni sub poena flor. 200 ne admittáltassék.

Articulus IX.

Lovakat adhatnak s vehetnek az hazafiai, s a külső emberek is urunk engedelméből, de harminczadot adván egyébként marhájoknak hármas árrán maradnak.

Hogy az hazafiai indifferenter szabadoson adhassanak vehessenek lovakat, Nagyságod kegyelmesen annuált, igaz hűséggel megszolgáljuk Nagyságodnak. Külső emberek penig ne külömben, hanem Nagyságodnak arról lévő annuentialis levele mellett, úgy mindazáltal, hogy az kik tudni illik az nemességen kivűl ország statutumi szerént harminczadlással tartoznak, az fiscus harminczadját ne defraudálják; alioquin nem az triplumával, hanem az elszöktetett marhának triplum árrán maradjon, egész országúl, három nemzetűl, concludáltuk.

Articulus X.

Fiscus helyein lakó nemesekről az 1631. esztendőbéli artic. tartassék az itt megjegyzett móddal, de a váradi fiscalis jószágbéliek producáljanak etc.

Hogy Nagyságod mindenütt lévő fiscalis városokban, falukban lakó nemesség dolgáról az országnak 1631. esztendőben irt articulusához ígiri magát tartani, és azt confirmálni ilyen declaratióval, hogy az kik üdvezült Bethlen Gábor idejében és attól fogva mindeddig immunitásokban megtartattanak, ezután is megtartassanak, és ennek utánna productióval ne terheltessenek, Nagyságod kegyelmességéből alázatosan végeztük; excipiálván az váradi fiscalis jószágokban lakó nemességet, kik semel pro semper producálni tartozzanak, és az kiknek levelén exhibitából elucescál, hogy immár ennekelőtte

producáltak volt, sine discussione literarum helyben maradjanak; az kik nem producáltak, avagy azután telepedtek oda, discussio alá vétessék levelek.

Articulus XI.

A fiscus emberit, kik jobbágyokat nem törvénynyel, hanem hatalommal keresnek, felvenni akarnak és sarczoltatnak, megfoghatni, urunkhoz avagy várba vihetni, büntetéseket ő Nagyságára hagyván.

Hasonlóképpen az Nagyságod fejedelmi kegyelmes annuentiájából végeztük, hogy ha mely szabadosok, drabantok vagy katonák, az fiscus jószágiban felkelvén, jószágiban nem törvénynyel hanem hatalommal járván, jobbágyokat onnat elvenni akarnak, vagy őket sarczoltatják, szabadoson megfogathassák s megfoghassák, Nagyságod eleiben vagy oly közel lévő várában vitethessük, s Nagyságodat felőle requirálván, azoknak büntetéseket Nagyságod arbitriumában hagyjuk.

Articulus XII.

Elveszett marhának felvött nyoma valahol megáll, ott fizessék meg, mint a magyarok úgy a szászok is, magok magistratusi lévén executor.

Nem kicsin injuriánkra lévén az is kegyelmes urunk, hogy az mi jószágink az szász urainktól elveszett marháknak nyomokat felvévén, valahol az nyom megáll, az articulusnak tartása szerént az károsoknak satisfactiót impendálnak az mi jobbágyink, e converso ő kegyelmek fel nem vészik, ha mely faluban felvészik is, de jobbágyinkból álló pásztorinkkal fizettetik meg, kihez képest mindkét részről csak az mi fogyatkozásinkot tapasztaltuk meg: végeztük azért az Nagyságod bölcs tetszéséből is, hogy az minémű processussal ő kegyelmek mi ellenünk élnek, mi is azon processussal éltethessük ő kegyelmeket, és intra limites territoriorum suorum az magok magistratusi légyenek executorok, contentálván az károsokat; ha pedig azok el nem járnának benne, az táblára evocáltathassanak érette.

Articulus XIII.

Az liber baronatussáy letételén, a cirkálást Máramarosban is meg kell engedni 200 for. bírság alatt.

Mivel az liber baronatusság, excepto Fogaras, az ország ditiójában mindenütt in genere tolláltatott: végeztük az Nagy-

)d tetszéséből, hogy in poena violationis articuli ducentos :nos faciente convincáltassanak, valakik az cirkálást Má-arosban nem admittálnák jószágokban, melyet az vármegye :ei toties, quoties nem admittálnák, jószágokon exequál-ık, és újobban az cirkálásra bémenni kényszerítsék.

Articulus. XIV.

lompérti vámon a sóval s egyébbel kereskedő nemesek fél vámmal tartoznak.

Az lompérti vám micsoda privilegiummal bírassék, az onusok arról privilegiomokat előnkben producálták. Vé-ük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az n nemes emberek, kik sóval kereskednek, és egyebek is, nemcsak maga szekerén, ökrén is, hanem másoktól bérlik , hogy nemesi praerogativájának színe alatt az vám adástól unissá tehesse magát, tartozzanak az félvámot megadni atronusoknak.

Articulus XV.

Bük erdő miatt való bántódásokot igazításban venni, erdélyi rből a jobbágyoknak hatalommal való kivitetéseket meg-solni, urunk kegyelmesen ígíri, az hatalmaskodókat is vét-keken megfogni engedi.

Hogy Nagyságod az Bük erdő miatt lévő megbántódá-ot igazításban ígíri jó alkalmatossággal venni, s ha kik ágyinkat az erdélyi határból hatalommal elvinnék, azt is megorvosolni, sőt azt is, hogy az hatalmaskodókat, ha nélkül való cselekedeteken deprehendálódnak, megfo-atni engedi Nagyságod, alázatoson megszolgáljuk Nagy-dnak.

Articulus XVI.

gy nevü falunak Szatmár vármegyében lévő része a lopott ha nyomát ha az erdélyiektől fel nem vészi, ők is tőlök enni ne tartozzanak, sem kárt fizetni, a nyomot más biro-dalomra általadhatván.

Az mely Göngy nevű falunak egy része Közép-Szolnok egyében, más része Szatmár vármegyében vagyon, kegyel-urunk, vagyon ilyen megbántódásunk, hogy az erdélyi lalomból ellopott marhák nyomát ha által adjuk is, de az párton fel nem vészik. Kihez képest Nagyságod kegyel-égéből concludáltuk egyező értelemmel, hogy ha ők az ot felvenni nem akarják, mi se legyünk ő tőlök astrictusok

felvenni; sőt ha mi más birodalomra az nyomot általadhat[illegible] is, ne tartozzunk az kárnak megfizetésével.

Articulus XVII.

Urunk jószági is nem vétetnek ki vármegye szükségére va szedö-vedözésböl, adózásból.

Hogy az maga jószágit is Nagyságod semminémű vármegye szükségére nézendő szedő-vedőzéstől, notarius fizetésétől, gyűlés-pénz adástól, az urak és nemesség jószági is hasonló terhet viselvén, nem eximálja, alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus XVIII.

Publicatiókban a protestatio letétetik, s az nélkül is a contradictoroknak causájokat defendálniok megengedtetik.

Hogy Nagyságod ezután lévő publicatiókban az protestatiót kegyelmesen tollálni és az contradictoroknak vagy ingerensekuek anélkül is, expleto anniversario termino, causájokat defendálni megengedni méltóztatott, egész országúl, három nemzetűl, híven megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus XIX.

Az a peres, a kinek perit tutori avagy elei kezdették, ha periben idézés kétszer lött volna is, calumnián nem marad. Az régi fenlehető törvénkedésnek letételében vagy leszállításában az elöbbi mód tartassék.

Tetszett ez is egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod fejedelmi annuentiája is, hogy ha kiknek tutori vagy praedecessori moveáltak valami causát és nem ő maga az peres, méltó, hogy ne incurráljon in poenam calumniae, ha szintén duplex citatio lött volna is: mindazáltal az adversa parsnak is fáradsága és expensája, hogy haszontalanúl ne légyen, cum poena homagiali condescendálván causája, esmét reinchoálhassa perét; ha ki penig vagy deponálni akarná régi fen lehető processusát, vagy magára condescendáltatni, azfélékben azelőtti mód observáltassék.

Articulus XX.

Ravás alól városba futott jobbágyot felkérhetni s visszavihetni, ki a rá rakódott adót tartozik megadni. Zászló alá futott jobbágyoknak s feleségeknek hazaszállítása és állapotja felől azelötti articulus tartassék.

Végeztük azt is Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént, hogy az mely jobbágyok, rováson lévén, valamely város-

igiálnának, azt megrepetálván reducálhatják is; ha ddég reájok rakodik, tartozzék megadni. Az zászlók tt jobbágyoknak magok feleségek reductiójokról s való állapotjokról observáltassanak az elébbeni ar-

Articulus XXI.

falu határán a vám, az csinálja az útakat, ha pedig a külsö jószág csinálja, vámot ne adjon.

gyságod kegyelmes tetszéséből concludáltuk ezt is, mely falu határán vám erigáltatik, tartozzék azon takat csinálni; ha pedig külső nemes ember jószága tetik út csinálásra, ne tartozzék az olyan vám adással.

Articulus XXII.

rmegye és hajdúk között kellö igazítás jövendö országgyülésére halad.

gy Nagyságod az Bihar vármegyebéli nemes atyánkhajduk között lévő difficultásokat az jövendő országakarja eligazítani, alázatoson megszolgáljuk Nagy-

Articulus XXIII.

hajdúk a közikbe szökött jobbágyokat törvény után Váradi vár szék-esküdtinek fizetési a vármegye tiszteivel egyenlök.

gy Nagyságod az váradi hajdúknak is megparancsolta en szökött jobbágyok kiadását, törvénynyel elnyervén; ɔkat is az vármegye tiszteivel egyenlővé rendelte az r székin lévő assessoroknak is, híven megszolgáljuk ɔdnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus XXIV.

ármegyében a dézmálás legyen a régi szokás szerént.

gy Zaránd vármegyében az szegénység között való ásban az régi szokást akarja Nagyságod követtetni, ɔt vévén, miképpen volt azelőtt, híven megszolgáljuk ɔdnak.

Articulus XXV.

·októl a jobbágyság alól felszabadíttattak, tartoznak adóval örökségekről.

ɡeztük azt is kegyelmes urunk az Nagyságod méltószéséből, hogy ha kik ugyan Zaránd vármegyében,

vagy másutt is, az uraktól manumittáltattak az jobbágysá[illegible]l mindazáltal, ha Nagyságod adajokat nem relaxálta, ör[illegible]k gekről tartozzanak az adót megadni.

Articulus XXVI.

Az úr ös jobbágya fiait gyermekkorokban is felkéretlen eti, megkötelezheti.

Az jobbágyok reductiójáról végeztük, kegyelmes urunk, hogy noha ennek előtte ifjú legény jobbágyinkat, még húsz esztendőt nem attingálván, reducálnunk nem lehetett: mindazáltal az miatt sok kárunkat, régi ős jobbágyinknak elidegenedését vettük eszünkben, s gyermekkorokban is azon igaz praetensiónk lévén hozzájok, szabadoson mind repetáltathassuk s mind másképpen megköteleznünk légyen szabad.

Articulus XXVII.

Sidó sidóruhát, görög görögruhát viseljen, magyar s katona köntösben ne járjon 200 forint bírság alatt. Ezen kivül a sidók állapotja urunk tetszésében.

Végeztük azt is egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy mind sidó mind görög tartson neme szerént való köntöst; ha ki penig magyar katona köntöst viselne, légyen kétszáz forint büntetések. Mivel pedig a sidóknak kevés haszna van az országban az fiscusnak, azokat az Nagyságod dispositiójában hagytuk, mi karban állatja őket.

Articulus XXVIII.

Jó pénznek az országból való kihordása felöl urunk ő Nagysága disponál.

Az kereskedő görögök supplicatiójokból, kegyelmes urunk, megértettük, hogy az jó pénznek szabados kihordása felől requirálták légyen Nagyságodat. Azért mi azon dolgot is az Nagyságod fejedelmi dispositiójára hagytuk, bizonyoson elhívén, mindeneket szegény hazánk éppületire cselekedni el nem mulatja Nagyságod.

Articulus XXIX.

A székelyeknek szabad adás-vévés engedtetik öt módok alatt.

Hogy Nagyságod az székely uraink és atyánkfiai mellett való alázatos könyörgésünket méltóságos szemei eleiben vévén, a szabad adás és vétel dolgából ő kegyelmek között, fejedelmi

elmes indúlatjából. ez következendő punctumokra conde-
lal, alázatos hűséggel megszolgáljuk Nagyságodnak mint
elmes urunknak.

1. Hogy az örökséggel kinálják meg első-
a véreket, oztán a szomszédokat, kik ha
vészik, a távoly valóknak légyen szabad
venni.

Hogy az adásban és vételben observáltassék az ország-
közönséges bévött törvénye és decretuma, tudni illik, hogy
özelebb való vérek, azután az vicinusok ammoneáltatván,
zok meg nem akarnák venni, azután lehessen szabados az
és vétel az távolyabban lévőknek is; távoztatván mind-
al felében, olyan cautiók ne légyenek, hogy hirtelen való
e szorítván, vagy olyféle pénznek és egyéb marhának
ára az vételhez való közelb lévő személyeket ugyan studio
essék, az miéműnek szerét nem tehetvén, inkább idegen
e jusson.

2. Sem adás sem vévés örökség árra felett
lehessen, és nem feljebb, hanem csak a de-
summának letétele által térjen urához, de
éppítésnek árrát megadván.

Sem az adás sem az vétel az örökség igaz valorán feljűl
hessen, sőt az summa, mely az valornak summáját exce-
á, amittáltassék, és csak az capitalis summának deposi-
által restituáltassék az igaz vérnek vagy venditornak az
ség; mindazáltal ha mit rajta interim éppítene az emptor,
zzék juxta verum aedificiorum valorem neki refundálni az
itor, csak hogy őtet is az emptor fáradságáról, expensáiról,
szna vételéről contentálja, ha simpliciter nem léválja az
nát.

3. Vitézlő rend örökségét zálogba vetheti,
rök áron (az nemességen kivűl) el nem ad-
ja, se meg nem veheti, 500 forint bírság alatt.

Hogy örök árron, az nemességen kivűl, hadban szolgáló
lő rend földét és örökségét semmiképpen el ne adhassa,
m csak zálogban annak valoráig; az kik penig adnák vagy
ék, azok ellen az előbbi poena és processus maradjon, úgy
500 forint.

4. Az hadban szolgálóknak örökségeket
ben meglátván a tisztek, engedjék elad-
k, ez nélkűl az vevő is pénzét elveszti s
adó is eladott öröksége böcsűjén marad.
az kiváltás is a tisztek által légyen, az

örökséget meglátván, a rajta tött épületet megböcsűlvén. Az vévő nem akarván visszabocsátani örökségét az adónak, az 1648-béli articulus szerént légyen dolga.

Az mely hadban szolgáló ember (az nemességen kivűl) el akarná zálogosítani örökségét, adja hírré az tiszteknek, kik kimenvén és oculálván az helyet, valora szerént engedjék meg eladását, s bocsássák kezében az emptornak; de ha találtatnának olyak, kik tisztek híre nélkül alkalmat celebrálnának, in hoc casu az emptor pénzét, melyet arra az örökségre adott, elveszesse, az venditor is az eladott örökségnek böcsűjén convincáltassék. Ellenben az redimálni akaró fél is az tisztet hija ki, s az oculálja, aestimálja is, ha mit rajta éppített az más fél, és úgy restituálja az vérnek, avagy ugyan az venditornak az örökségét; és ha contumaciter nem restituálná az emptor, procedáljon az 1648-béli processus szerént akár mennyi summában lévő örökség felől légyen is, és ha törvénynyel kell végit érni, az feljebb írt mód szerint való poenán convincáltassék az venditor ellen, és az tiszt ellen is, költségét is adja meg az peresnek.

5. Ez rendelésnek, ha ebből a vitézlő rend fogyatkozást venne, urunk ítíletin álljon megtartása vagy letétele.

Ez annuentia pedig mind addig fenmaradjon, míglen Nagyságod az vitézlő rendnek ez articulusunkkal fogyatkozását nem animadvertálja, melyet eszében vévén légyen arbitriumában Nagyságodnak, ha akarja tollálhassa, egész országúl concludáltuk.

Articulus XXX.

Maros és Udvarhely szék peres határa eligazítására látó emberek rendeltetnek.

Hogy Nagyságod az Maros széki atyánkfiai alázatos instantiájokra az ő kegyelmek és Udvarhely széki atyánkfiai controversiákban forgó határoknak eligazítására oculatorokat denominálni kegyelmesen ígéri, alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus XXXI.

1. Fiscus jószáginak melyek tartassanak, azokat mint vegye vissza.

Megemlékezvén, kegyelmes urunk, az tavalyi esztendőben concludált nyolczadik articulusról az fiscalis jószágoknak rege-

ól, ez mostani gyűlésünk alatt alázatosan requirálván
odat fejedelmi kegyelmes resolutiója szerint azoknak
lásáról, felirattatásáról, tetszett egész országúl, három
l, hogy az mely jószágok, várak, mostan sine contro-
calisoknak irattattak, valamint azelőtti articulus sze-
fiscalis várak, úgy azon jószágok is, in perpetuum
nak tartassanak; azoknak rehabeálásában az fiscus
az régi articulusokban megirt processust.

A kezében való controversumok felől
i terminus. A melyek még kezében nin-
t, ha azokhoz jutis, mindazáltal a vesztő
novummal felállathatják causájokat.

z mely jószágokban penig contradictio és dubietas ira-
káptalanban béadandó regestumban, annak eligazítá-
avalis vagy más extraordinarius terminus rendeltetvén,
eterminálása akkor, így, hogy: ha mely contradictorok
s kezénél levő controversum bonumokhoz perennale
comprobálják, azzal az fiscustól nem obtineálhatják
anem az fiscust csak arról vetik el, hogy az az contro-
bonum nem fiscale, mindazáltal legitima juris via jus-
ereshetik. Az melyekben penig az fiscus extra domi-
gyon, és mostan controversiában irattak, ha szintén ez
terminuson consequálja is az fiscus, nihilominus jobb
kat találhatván, azután is az elébbeni resolutiója sze-
gyságodnak, az novum cum gratiával reinchoálhassák
at az periclitans felek, végeztük.

Az mely jószágok dubietasban marad-
terminusig el nem zálagasíttatnak, s a
várához valók is.

ogy pedig Nagyságod kegyelmesen ígiri arra magát,
kiknek jószágok dubietasban marad, vagy jure peren-
ván jószágokat, vel alios certos ob respectus, az termi-
em fognák inscribáltatni, mindazáltal ha fiscalisoknak
k is, az consecutió után is fogja inscribálni, azt igen
on megszolgáljuk Nagyságodnak: kivévén az Törcs-
való falukat, hogy addig ámbár azok is legyenek con-
a alatt, de ha akkor dolgokat az brassai atyánkfiai
athatják, tovább való út az inscribáltásra nekiek ne
ssék; mivel mind az articulus s mind a generale decre-
er bona fiscalia connumerálja Törcsvárát, maga pedig
ra sine controversia fiscalisnak tartassék.

. Az melyek most fiscuséinak irattak és
yek a terminuson néki ítiltetnek, azo-

kon kivűl valamelyekhez jut ennek után mind eladhassa.

Hozzá járúlván ez is, kegyelmes urunk, hogy az m jószágok mostan pure fiscalisoknak regestaltattanak, azok perpetuum abban maradjanak; az mely jószágok pedig most controversiában fenmaradtak, az kik azok közzűl fisc soknak ítiltetni fognak az Nagyságodtól arra praefigálan terminuson, azok is hasonlóképpen, de annakutánna soha t jószágok, melyek quoquo modo deveniálnának az fiscus k ben, sive per notam, contractum, vel defectum, fiscalisok ne tartassanak; sőt eddig is az mely jószágok azokon az í kon deveniáltak volna az fiscus kezéhez, azok is hasonlóképp hanem mind jure perpetuo s mind másképpen is eladh az fiscus.

5. Ha mely jószágban a fiscus ezután lami just értene, egyéb útakat elhagyván, resse úgy, mint az privatus nemesek szokt melyet elnyervén, fiscusénak ne tartsa, han eladhassa örökösön is.

Ha mely jószágokban az fiscus ennek utánna valam titáló és subticeált just venne eszében, azt nem per quind lem productionem vagy egyéb extraordinarius processuso resse, hanem eo juridico processu, valamint egymás közö privatus nemes atyánkfiai szoktanak perleni, inchoálja ca ját a szerént az fiscus is, vagy donatarius, az bírák ítí állván brevist illet-é az dolog, nem-é? És az mely jószág ezen modalitással a fiscus elnyerne, soha fiscalisoknak ne tassanak, hanem valamint az 1588 előtt jure perennali el jószágok, úgy azon processuson acquirálandó jószágok is, per defectum avagy notam deveniáltak volna fiscus kez eladhassa jure perpetuo is.

6. Utolszor a fiscus jószágiban lévő mes helyek és pertinentiák s azokon való j bágyok megtartassanak etc.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy az mely nemes atyá fiai az fiscalis jószágok között nemes sessiókat és pertinen kat s azokra telepített jobbágyokat bírnak perennali jure az 1631. esztendőbéli articulusban specificált időtől fogva miniumokban megtartattanak, azok ezután is megtartassan az kik penig afféléket is jure inscriptionis bírnak, azon jus tartassanak. Ha kik pedig az fiscalis falukban az nemes siókon kivűl való portiókat bírnak, hogy Nagyságod az con dictiót admittálja, úgy hogy az jövendő terminusra produ janak igazságokról, híven megszolgáljuk Nagyságodnak.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostri(s) de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et corfirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 20. Mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo.

G. Rakoczy m p.

Egykorú nyomtatott példánya a fejedelem aláírásával *az erd. Muzeumban (a Mike-gyűjteményben)*, hátára jegyezve: »Pro Provisore Udvarhelyiensi.« — Más két példánya, aláírás és pecsét nélkül, *ugyanott (a gr. Kemény József és Dónáth-gyűjteményében.)*

VII.

1650. jul. 28—aug. 20.

Bethlen Ferencz bécsi követségének irományai.

a)

1650. jul. 20.

Az utasítás.

Instructio pro generosis Francisco Bethlen de Keresd comite comitatus Albensis Transylvaniae, consiliario et supremo aulae praefecto; Johanne Horvat de Pálocz supremo secretario, ad sacram Caesar. Regiamque Maiestatem hoc tempore expeditis praecipuis ablegatis nostris.

1. Isten segedelmével megindulván ő kegyelmek, útjokat dirigálják úgy, hogy asszonyunkkal ő nagyságával és öcsém urammal szemben lehessenek, communicálván ő nagyságával s ő kegyelmével az ő kegyelmeknek adott instructiónkat, ve-

gyék tetszéseket is, és ha miben vagy immutálni vagy ahoz addálni, vagy pediglen elhadni javalják, ő kegyelmekkel is egy értelemből, jól megdiscutiálván, szorgalmatosan observáljék. minket is pedig azokról éjjel-nappal tudósítsanak; mely dologra ez lészen jelűl ő kegyelmeknek, hogy ha az ott leendő discursus valamely okokból minekünk nem fogna tetszeni, tudósíttatván ő kegyelmektől, mindjárt fogunk replicálni és ő kegyelmeket instruálni az dologról, hogyha pedig nem replicálunk, abból esmerik meg ő kegyelmek, hogy mi is approbáltuk, és ő kegyelmek libere procedáljanak az dologban.

2. Útjok ő kegyelmeknek, mind általjabb mind pedig kevesebb költséggel járó az végekre volna, az holott az szokás szerint kísírni is fognák ő kegyelmeket egyik véghelyből az másikig; bátorságosb mindazáltal az Liptóságra, mert az bányavárasokra való út szoros és igen hegyes is; arról azért ő kegyelmek mind magokban gondolkodván, mind pediglen öcsém urammal és másokkal is, az kikkel illik, consultálkodván, az melyik bátorságosb és alkolmatosb lészen, azt kövessék. Irattunk ugyan levelet mind Veselyéni uramnak, mind Forgács Ádám uramnak, tudósítván az ő kegyelmek útjok felől. mely leveleket kezekhez juttatván az alkolmatosságnak hozása szerint ő kegyelmek, elhittük, ha miben kévántatik, minden jó akarattal és segítséggel, vagy kísírés vagy egyéb dologban kévántatik lenni, el nem mulatják; melyik útat fogják annak okáért választani, mind arról s mind azonkivűl is ottan-ottan, valamikor az küldésben való alkolmatosságok adatik ő kegyelmeknek, tudósítani bennünket el ne mulassák minden szükséges dolgokról.

3. Bizontalan lévén, útjokban holott találkozhatnak érsek, vagy cancellarius, vagy palatinus urammal is, s többekkel is, kikhez levelünk vagy izenetünk lészen, vagy anélkűl is szükségesnek itílik ő kegyelmek, abban is annak okáért ő kegyelmek kövessék az alkolmatosságot, és minden nagy emberekkel való szemben lételekben ő kegyelmek arra czélozzanak, miképpen az mi ő felségéhez való addictiónk és devotiónk, ő felsége után lévő nagy emberekhez jó akaratunk és az szegény haza békeségének szereteti, s az diplomáknak szentűl való megtartására igyekező affectusunk felől ő felségét és ő kegyelmeket securussá tehessék, mind addig, valamíg mi is azokban megtartatunk; ellenben minden rendeket s kiváltképpen az nagy embereket hozzánk való jó akaratra kapcsolhassák.

4. Felérkezvén ő kegyelmek, ő felségével való szembenlétel dolgában az alkolmatosság és ő felsége körűl lévő nagy embereknek és tiszteknek tetszések vétele fogja megtanyítani; kiben és minden egyéb dolgokban is ő kegyelmek úgy alkol-

ıtassék magokat, hogy az ő felsége méltóságának megadá-ıan, mindazáltal az mi becsülletünknek is illendő módon való ıserválásában fogyatkozást ne tegyenek.

5. Ő felségével való szembenlételkor, levelünknek meg-ısa mellett leendő köszöntésnek, annak felette az egyéb kséges dolgoknak vagy szóval való proponálása, ha úgy ántatnék lenni, kit mindazáltal nem reméllünk; hogy azok-: írásban való beadása felől ő kegyelmek magok között az an deliberáljanak és conceptusokat csenáljanak, hogy az való szokásnak és rendtartásnak kévánása szerint proce-hassanak, és az üdőt is megnyerhessék.

6. Ő felségének küldött levelünknek megadása mellett ántatik lenni az becsüllettel való köszöntésnek, mely az ő ége méltóságához illendő módon ugyan, mindazáltal hízel-ést vagy egyéb színezést mutató szóknak eltávoztatásával, ıdő submissióval is ugyan, mindazáltal az mi fejedelmi patunknak és az hazának is becsülletének observálásával, gratulálniok is kell ő kegyelmeknek nevünkkel jó egészsé-életének, és halhatatlan emlékezetre méltó, dicsíretesen lt és szerencsésen folytatott dolgainak.

NB. Az mint az hírek folynak és ő felsége mellett lévő y emberek is affirmative bizonyoson írják az imperialis eségnek meglételét, melynek híre az ő kegyelmek felérke-ig jobban megvilágosodik, ott pedig annál is jobban meg-ák ő kegyelmek érteni, annak is azért vagy végbenmene-nek vagy csak is reménség alatt való lételének mivoltához est alkolmaztassák ő kegyelmek az congratulatiót.

NB. Öcsém urammal ő kegyelmével, és ha kévántatik fenn is belső nagy emberekkel, jóakaróinkkal communicál-, vegyenek tetszést ő kegyelmek arról, hogy ha császárnak lségének özvegy állapatjához képest mintegy condolentia l emlékezetet szükséges-é vagy illik tenni avagy nem. s z képest alkolmaztassák ő kegyelmek magokat. Az köszön-: és congratulatiót subsequálni kell az jó kévánságoknak, yek szolgáljanak Istennek nevének dicsíretire, az egész esztyénségnek, azok között az mi kevés magyar nemzetünk-is megmaradására és épületire, az ő felsége méltóságos énck halhatatlan dicsírettel virágzó emlékezetire.

7. Ő felségének mind idvözült atyánkhoz mind mi hoz-k és egész házunkhoz sokképpen declarált császári és ki-i kegyelmességinek nagy hálaadással való recognitiója lett megköszönjék ő kegyelmek ő felségének, és offerálják den tőlünk lehetséges dolgokban engedelmes szolgálatunk-leendő háládatosságunkat.

NB. Ez iránt is öcsém urammal ő kegyelmével consultálkodjanak ő kegyelmek ilyen dologról (annak pedig ott fenn is végére fognak mehetni, kiváltképpen ha az imperialis békeség végben ment, azoknak conditiói nem is fognak lenni titokban): mivel mi úgy tudjuk, hogy az imperialis tractatusban nemcsak az confoederatus fejedelmek idvözült atyánk urunkkal az hadi expeditió előtt lött confoederatiójoknak kévánása szerint, hanem az ő felsége részéről való commissariusok is, ő felsége méltóságos neve alatt illendő módon includáltanak minket is abban az universalis vagy imperialis paxban, hogyha annak okáért úgy fog tetszeni öcsém uramnak és több jóakaróinknak is, azbeli ő felsége kegyelmességét és reánk való atyai provisióját is köszönjék meg ő kegyelmek; ha pedig az kétséges volna, vagy valami egyéb illetlenség látszatnék benne lenni, elmulathatják ő kegyelmek; ne láttassunk vagy bizontalan vagy illetlen dolgot megköszönnünk; melynek mindazonáltal ha meg kelletik is lenni, de úgy, hogy az confoederatusoknak offensiójok nélkül legyen, kik minden bizonnyal tudjuk, hogy az ő részekről comprehendáltanak bennünket.

8. Kérni kell ő felségét, ennekutánna is császári és királyi kegyelmességét mind rajtunk, familiánkon, alattunk lévőkön és hozzánk tartozókon ezután is fentartani méltóztassék.

9. Igen-igen submisse kövessék ő felségét arról, hogy az magunk kévánságunk és tartozásunk szerint is az ő felsége méltóságának megadására elébb felküldésével követinknek hálaadó voltunkat és az ő felsége szolgálatjára kész indulatunkat nem declarálhattuk, mentvén bennünket idvözült atyánk halálából következett szomorúságunkkal, s holta után reánk maradott nemcsak ez hazának gondviselésében való foglalatosságinkkal, de az szomszéd országokban fenlévő háborúságos állapatoknak vigyázására való vontatásunkkal.

10. Ugyanazon első audientiakor ő felségének rendelt ajándékunkat is praesentálják ő kegyelmek, kérvén azon ő felségét, ő felsége méltóságával talám nem egyező mivoltát annak nem tekintvén, vegye kegyelmesen azt, mint ő felsége szolgálatjára való kész indulatunknak jeléül.

11. Kell ő felségénél azon is instálni, mint ekkédiglen igen méltóságoson megcselekedte, úgy ezután is, ha találkoznék valaki, az ki mi felőlünk valami külömböző és ő felsége kegyelmességét tőlünk idegenítő informatiót tenne, afféléknek ő felsége hitelt nem adván, méltóztassék tőlünk is informatiót venni, el nem mulatjuk ő felségét az dolognak igazsága szerint informálni; sőt pedig abban ő felsége legyen assecuratus, hogy azonkivül is minden tőlünk lehetséges dolgokban ő felségének szolgálni igyekezünk, és arra magunkat egészlen devoveáltuk,

de kiváltképpen az diplomáknak minden részeiben szent igazsággal való observálására úgy intendálunk, hogy sem magunk, sem alattunk valóknak részekről abban semmi hiba és fogyatkozás ne találtathassék, melyet hasonlóképpen hiszünk lenni az ő felsége részéről is.

12. Requirálják ő kegyelmek ő felségét ilyen dologból, hogy az elmúlt üdőkben conferáltunk volt valami libera dispositióról való jus regiumot tekéntetes nagyságos Rosályi Kún István uramnak, kinek nagyobb részjószága és residentiája ugyan az erdélyi birodalomban vagyon, mindazáltal Szakmár és Szabolcs vármegyékben is; a ki felküldvén az diplomáknak continentiája szerint az ő felsége ratificatiójáért és kegyelmes confirmatiójáért, csak valami dilatoria resolutiónak alkolmatosságával ekkédiglen tőle denegáltatott; úgy reménlvén azért, hogy vagy eleiben sem ment ő felségének ezen dolog, ő felségének több és hatalmas sok országokra terjedett gondjai között, avagy ha ment is, de valamely idegen informatio tehetett akadályt benne: minek okáért ő felségét kérjük azon igen szorgalmatoson, ez iránt is ő felsége vigyázván az diplomáknak conditioira, parancsolja meg kegyelmesen expediáltatását azon dologról való ő felsége consensusának és confirmatiójának.

Ebben úgy hiszszük vagy cancellarius uram vagy más valaki fog lenni ellenkező, mivel hallatik olyan dolog, mintha ő felsége másnak conferálta volna; ki felől ő kegyelmeknek igen nehéz panaszt is kell tenni, és megmutogatni, hogy az az dolog egyenesen ellenkezzék az diplomákkal; igen is arra vigyázzanak pedig ő kegyelmek tam in hac materia quam etiam in aliis, micsoda értelmekkel veszik és magyarázzák az diplomáknak szavait, melyről szóval bővebben is instruáltuk ő kegyelmeket. Fog lenni olyan cautio is az dologban, hogy valami még ezelőtt régen interveniált contractus is forogna ezen dologban, azt ő kegyelmeknek nem szükség disputálniok, hanem csak arra relegálniok, hogy az dolog midőn inter privatas personas lészen, ő dolgok fog lenni mit cselekesznek, és ha nem egyéb, a törvény eligazítja önnön köztök, és csak ő felsége cselekedje meg az mivel tartozik vigore diplomatum, azok lássák magok között mint alkusznak; el is hiszszük, hogy egyáltaljában denegálni nem fogják, hanemha ismét valami halogatásnak alkolmatosságával élnének; de mivel ez dolog nekünk is méltóságunkba jár, és szükségesképpen meg is akarjuk tudni, hasonló dolgokban ezután is mit reménljünk, annak okáért ő kegyelmek ezt könnyen ne hagyják.

13. Minthogy mostan denominálni nem akarjuk, és ahoz képest ő felségét is nem kell megtalálni, úgymint immár megtött dologról, hanem ezen Kún István uram dolgának alkol-

matosságával kell azon is instálni ő felségénél, ha kik találkoznának olyak, kik az mi kezünk alatt való két vármegyékbeli dolgokból ő felségét requirálnák, olyakból tudniillik, mely az diplomák szerint mi reánk is nézendők, ő felsége ne külömben, hanem accepta primum superinde informatione méltóz tassék cselekedni; holott amint feljebb iránk, denominálni nem akarjuk, de tudunk nemcsak egy rendbelieket már, az kik donatiokat extrahaltanak az mi birodalmunk alatt lévő két vármegyékbeli némely jószágokról.

14. Nyilván vagyon ő kegyelmeknél az is, mi karban légyen az Szatmár vármegyei főispánságnak állapatja, kiről irtunk volt is palatinus uramnak már jó üdővel ezelőtt, de semmi válaszunk ő kegyelmétől nem jöve; communicálván annakokáért öcsém urammal ő kegyelmével, az mint illendőbbnek ismerik lenni, az oda fel lévő emberekkel is elmélejeknek járásokhoz képest, ha ő felségét immediate vagy pedig palatinus uram által kellessék ő felségét requirálni ez dologról, az mi illendőbb lészen, cselekedjék azt ő kegyelmek; holott minapiban Károlyi Ádám uram instantiájára hihető parancsolt ő felsége az nemes vármegyére recipiálása felől, minket pedig senki nem requirált felőle; fundálnak pedig azon, hogy még az idvözűlt császár conferálta volna neki az ispánságot, ez pediglen igy volt: szegény idvözűlt császártól Károlyi Mihály impetrálta ugyan fia Károlyi Ádám részére azon vármegyének ispánságát, de oly üdőben, az melyben Bethlen Gábor fejedelem élvén, és azon vármegye az ő birodalma alatt lévén, az végezések szerint nem lehetett ereje szegény idvözűlt császár collatiójának, sőt egyenesen ellenkezett az diplomával; annak utánna redeálván az birodalom császárra, ezen előbbi collationak erőtelen fundamentumán újabb levél mellett akarták introducálni Károlyi Ádám uramat, és Kún Lászlót degradálni, mely is hasonlóképpen nem lehetett, mint az első; mert Bethlen Gábor fejedelem collatiójából lévén azon tisztben, azon collationak nemhogy megbántódni, de sőt akkori császártól informáltatni kellett volna ugyan az diplomáknak kévánsága szerint. Ha pedig azt causálják, mert Kún László nem confirmáltatta, az is nem rajta mult, mert idvözűlt császár idejében felküldött és kévánta az confirmatiót, de denegáltatott tőle, ismét ugyanaz diplomák ellen; mely dolog még azután való motusok között is emlékezetben forgott. Úgy vagyon, az nemes vármegye megholt császár idejében egyáltoljában declarálta volt magát, hogy Kún László életéig nem, de azután acceptálják Károlyi Ádám uramat, csakhogy itt nem annak kell kérdésben forgani; mert az vármegye authoritásában nem áll valakit acceptálni vagy nem acceptálni

ianem inkább az vétetik consideratióban, az ki conferálja legi-
ime volt-é hatalmában annak vagy nem, és ha az fundamen-
umban fogyatkozás találtatik, az épület is meg nem állhat.
innak utánna interveniálván idvözült fejedelem indulatja, az
dőtől fogva viszont nemhogy collatio illette volna ő felségét
bban az állapotban az diplomák szerint, de ítiletünk szerint
rról való commissióknak is nem kelletett volna expediál-
atniok.

15. Requirált volt ő felsége bennünket Bereg- és Ugo-
sa vármegyékbeli dézmák állapatjáról, mely ő felsége leve-
nek pariája ő kegyelmeknél légyen; lévén pedig szándékunk
kegyelmeknek elébb való expeditiójára: differáltuk volt az
álasztételt, hogy ő kegyelmek által alkolmatosbban lehessen.
rról azért ő kegyelmek ő felségét úgy informálják, hogy
gen szorgalmatoson vigyázzunk ez iránt is az diplomáknak
unctumira, s mind pediglen az országnak constitutióira, kiről
gy tudjuk az eperjesi tractatusban is sok discursusok volt
kkori commissariusoknak, noha teljességgel conclusióban nem
gott mehetni. Valamikor annakokáért egri püspök uram ő
egyelme azon dézmákat akarja reserválni, nem tartjuk semmi
raetensiónkat hozzá; de ha mikor el akarja arendálni, az ő
lsége bölcs ítileti és az szegény hazának jovára vigyázó atyai
ereteti szerint is azt reméljük, hogy duplici etiam iure inkább
inket mintsem más privatus embert illet annak megárend-
álása, elsőben azért, mert az országnak törvénye szerint is az
tronusokat illeti proxime maga jószága dézmájának meg-
endálása, Bereg vármegyében pedig, noha nem éppen, de
gyobb rész az mi jószágunkból áll; másodszor, mert az dézs-
ák ab antiquo szoktanak megárendáltatni ad intertentionem
nfiniorum; ez két vármegyékbeli dézmák pedig eléitől fogva
ltanak applicáltatva az szakmári confiniumhoz, és így az
ntinuus ususra, az ország javára és hasznára nézve is vajon
lendőbb-é valamely privatus embernek hasznának inkább
veálni, mintsem az haza közönséges javát subleválni, ő fel-
ge kegyelmesen megítilheti. Nem lévén azért semmi inju-
ájával és kárával püspök uramnak, letétetődvén ő kegyelmé-
k az igaz árenda mi tőlünk, nem külömben mint más privatus
nbertől; ezen observatio practikáltatott pedig mind idvözült
ethlen Gábor és idvözült fejedelem atyánk idejében is, várjuk
ért ez iránt is az ő felsége kegyelmes dispositióját.

16. Találtatott volt meg ő felsége bennünket valami
létrum főzetés dolgából is; az mi annakokáért illeti annak
lapatját, nem tudjuk ki informatiójából ő felsége nevével mi
lünk azt kévánták mind palatinus és generalis uraimék, hogy
választva egynehány falukat Szabolcs vármegyében, azokban

tulajdon csak mind ő felsége számára főznének esztendőnkén salétrumot, azok pedig oly faluk, az kiken kivűl vagy semmi avagy csak igen keveset ha szoktak készíteni. Resolváltunk volt annakokáért palatinus uramnak, hogy nemcsak azo helyben, de egyebütt is Szabolcs- és Szakmár vármegyékbe valahol szoktak salétrumot készíteni, éppen tertiálitását éppen ő felsége számára percipiáltatni engedjük; de úgy vöttük eszünkben, hogy ő kegyelmek azzal nem igen fogtak lenni contentusok. Legyenek azon annak okáért ő kegyelmek, tehessenek oly intimatiót ő felségének felőle, ne terheltessünk ő felsége tisztviselőinek alkolmatlan informatióiból származott kévánsággal, elégedjék meg ő felsége is azbeli oblatiónkkal, mert azon feljűl, az mint feljebb iránk, mi számunkra sohul nem fognának mi számunkra salétrumat készíthetni. Tudva vagyon pedig ő felségénél, hogy mind magunk mind asszonyom anyánk és öcsém uram kezénél Magyarországnak szép házai vadnak, melyekben való munitiókra incumbál gondot viselnünk szükségesképpen, mely sohunnan ki nem telhetik, ha azok a faluk éppen ő felsége számára convertáltatnának; egyébiránt az mi birodalmunk és kezünk alatt való végházaink megfogyatkozása nélkül igen örömest készek vagyunk ő felségének kedveskedni.

17. Az harminczadok állapatjából is vagyon nem kicsin difficultas, ki felől is töttünk volt ígiretet palatinus uramnak, hogy ő kegyelmét magunk embere által tudósítani fognók; elsőben is azért ő kegyelmével communicálván, igyekezze az dolgot jól megértetni, és ha kévántatik, az minthogy szükséges is, ő felségét felőle informálni. Azon harminczad állapatja pedig forgott eléggé emlékezetben az eperjesi tractatuskor is, és mind akkor idvözült atyánk ő nagysága, mind pedig annak utánna mi is az ő felsége requisitiójára így resolváltunk, hogy az ország végezési azt tartván, intra limites regni egy harminczad vételnél többel a kereskedő rendek és regnicolák ne terheltessenek, (félre tévén ez aránt az media tricesimát, mely extraordinarie az végeknek intertentiójára convertáltatott), mi is annak okáért örömest megcselekeszszük azt, hogy valakik az felsége birodalmában megharminczadolnak, általérkezvén az mi birodalmunkra, semmit mi számunkra azoktól ne percipiáljanak harminczadosink, csak hasonlóképpen azkik az mi birodalmunk alatt lévő két vármegyebeli harminczadokon megharminczadolnak, az ő felsége harminczadira érkezvén, ott újabb harminczad adással ne bántassanak; ekképpen mindaz ország végezési helyben maradnak, mind pediglen az kereskedő rendek nem panaszolkodhatnak. Praetendálja az ő felsége kamarája ebben azt, hogy Bethlen Gábor fejedelem idejében

etődött félharminczad az fejedelem számára, viszont félminczad ő felsége számára; de az akkori állapat sokkal ömböz, mert Bethlen Gábor fejedelem az Lengyelországra eskedő rendektől is proventust vött, birván azokra menő minczadokat, sőt még maga birodalmán kivűl is Ung várgyében, csalhatatlanúl tudjuk s nem fogunk hibázni, hogy g Sáros vármegyében is filialis harminczadok voltak, (melyk ő kegyelmek útjokban is akkor üdőbeli emberektől bizosabban végére mehetnek), az fejedelem számára. Hihető ják azt is forgatni, hogy cum solito proventu engedtettek kezünknél azok az vármegyék, az volt pediglen az solitum, y ő felsége birodalmának idején félharminczad exigáltatott Tiszan innen, viszont félharminczad az Tiszán túl; ebben nás consideratio vagyon, mert egy lévén az birodalom és az ház, akár két akár három helyen percipiáltatott légyen, de rt ugyan mind azon egy tárházban administráltatott; egyébnt azon egy authoritása vagyon egyik harminczadnak mint másiknak, és hanemha correspondentiából, de egyébiránt yik harminczad az másiknak proventusát nem diminuálhatja, n nem augeálhatja, és az harminczadnak nevezeti is maval azt hordozza, hogy egész harminczad exigáltassék azon, és hanemha azon harminczadnak ura parancsolatjából, különben mind az szokásnak s mind az igaz rationak ellene tatnék lenni, hogy valamely harminczad maga mellett csak volkodó szemmel nézné, vagy félharminczadot exigálva boátaná el az kereskedő rendet más birodalombeli harmindra. Instálni kell azért ő felségének, legyen contentus ő sége ekképpen való resolutiónkkal, ez szerint minden rendnek satisfactiója lészen; egyébiránt palatinus uramnak és soknak is, nem ő felségének ugyan, eleiben kell ő kegyelmeknek adniok, hogy efféle dolgokból, az minemű ez harmindad felől való kévánság, az salétrumok állapatja, az dézmák lga, nem egyebet teszen, mintha implicite az két vármegyét vánnák kezünkből kibocsáttatni, sőt annál is súlyosabb, mert zal netalán bennünket kevesebben vádolhatnának, mintsem kezünk alatt lévő váraknak és végházaknak gondviseletnül való lételekből, ha az országnak valami kára következnék, ely könnyen meglehet ekképpen, hogy az dézmák privatus nberek hasznára usurpáltatván, az várak commeatusból, az létrumok masuvá convertáltatván, munitiókból, az harmindbeli kevés proventus masuvá transferáltatván, az praesiumnak való fizetésből megfogyatkozván, az várak csak solatióban maradnának. Ő felsége ezeket kegyelmes consideratióban veheti, s könnyen akárki is elhiheti, mi azoknak az

vármegyéknek annyi jövedelmét nem percipiáljuk most is, az mennyivel az reájok való expensánkat megérnők.

18. Vadnak sok alkolmatlanságok ilyen dolgokból is, hogy némely Szakmár vármegyei jószágok felől egy s mások is sollicitálnak ottan-ottan bennünket, mely jószágoknak inscriptionalisok bizontalan állapatban lévén, esnek sok inconvenientiák és magunknak is szüntelen búsíttatásunk. Akarván annak okáért annak is obviálni és az közönséges igazat követni, azon legyenek ő kegyelmek, az liber regiusból kivegyék éppen az Szakmárhoz való jószágoknak donatióinak páriáit, ha szintén fizetéssel kell is.

19. Daróczi István dolgáról, ha palatinus uram emlékezetet tészen, secretarius uram kiváltképpen, noha hopmester uram is érthette elégségesképpen annak állapatját, evincálhatják igaz ratiókkal és kiváltképpen azzal, hogy maga vakmerőségének tulajdoníthatja, ha mi kára vagy injuriája következett, contemnálván parancsolatunkat, és sem vármegyén, sem magunk eleiben nem akarván tempestive producálni és ítélet alá bocsátkozni.

20. Mindezeknek utánna Isten s az üdő, és az ott fenn való állapatok mutatják meg, miből mit kellessék ő kegyelmeknek instructiónk szerint vagy követni, vagy pedig (úgy kévánván a mi becsülletünk és az közönséges jó) változtatni, s azt is kell ő kegyelmeknek követni; az minthogy meg is vagyunk nyugodva, hogy ő kegyelmek hozzánk való kötelességeket mindenekfelett szemek előtt viselvén, egyedűl csak azokat fogják cselekedni és követni, a melyek hazánk nemzetünk javára és a mi méltóságunk oltalmazására tartoznak; kiért ő kegyelmek is az mi kegyelmességünket várhassák és vehessék. Segélje Isten minden jóra és hozza meg örvendetes állapattal. Datum in Civitate nostra Alba Julia die 28. Julii anno domini 1650.

G. Rakoczy m. p. (P. H.)

Eredetije az *Erd. Muzeumban (Gr. Kemény József, Erdély történetei eredeti levelekben VIII. köt.)*

b)

1650. jul. 28.

Titkos utasítás.

Római császár ő felségéhez expediált követeinknek instructiójokhoz való.

1. Hogy ha török császárnak követje, az mint az híre vagyon, Bécsben tanál lenni az ő kegyelmek ott létele alatt, illendő ő kegyelmeknek vele szemben lenni; mely hogy jobb

ddal lehessen, ím leveleket is irattunk, melynek continen-
ja nagyobb részére csak credentia. Szemben lévén annak
iért vele, nevünkkel illendő módon köszöntsék, hatalmas
szárunkhoz való hűségünket és engedelmességünket decla-
ván, oda fel való küldésünknek occasiója felől is informál-
, úgy minthogy mind az eleitől fogva fejedelmeknek elkö-
ett példájok és rendtartások s mind egyébiránt az szom-
dságos fejedelmeknek szokása azt kívánta, kiváltképpen pe-
az újontában való fejedelmeknek, hogy egymást meglátо-
sák és az szent békeségnek s jó szomszédságnak állapatja
ől egymást tudósítsák. Másodszor mivel hatalmas császá-
knak is az békeség dolgából fő követjeinek felmenetelét is
ettük, nekünk is pedig hatalmas császárunktól az lenne pa-
csolva, hogy az kikkel ő hatalmasságának békesége vagyon,
k között pedig az némettel is, mi is megtartsuk. Harmad-
r mivelhogy Magyarországban római császár birodalma
tt lévő jószágink is vannak, és azokban lévő szükséges dol-
nk, egyébiránt is hatalmas császárunk birodalmunk alatt
ő országára való vigyázásunk is azt kívánta, ez és több
z hasonló okokból kelletett felküldenünk ő kegyelmeket.
yébiránt is beszélgetvén vele értekezzenek ő kegyelmek
nden szükséges dolgokról, és legyenek vigyázásban, az mos-
i török és német közt lévő tractatusnak alkolmatosságáról
rgalmatoson értekezzenek.

Az kolosváriak adóssága dolgából ő kegyelmek asz-
nyunkkal ő nagyságával és öcsém urammal beszélgessenek,
ől irtam ugyan én is öcsém uramnak; az beszéd pedig ily
ddel légyen, hogy az kolosváriak sollicitálván minket, nem
attunk egyéb választ, hanem hogy sem nem az mi fejede-
ségünknek idejében, sem nem az mi szükségünkre költött
og, és mivel szegény urunk idejében is forgott fenn azon
g, kiből mint és hogy resolvált légyen ő nagysága, és ő ke-
lmek tudhatják, az szerént Klobosoczki uram is, mi, Isten
a, örömest ő nagyságát nem búsíttatnók velek, ha vagy mi
gunk szükségére költöttük volna, vagy pedig egyébiránt
ékkel győznők, de elbirhatatlan az rajtunk való számtalan
ensa. Hogyha annak okáért ő nagyságával és ő kegyelmé-
valami jó és bizonyost concludálhatnak, azon legyenek,
bosiczki urammal is beszélgetvén, mivel ő kegyelme jelen
az tractatusban, melyben szegény urunk contentatiót fo-
ígírni az kolosváriaknak; ha pedig ott semmi bizonyost
concludálhat, az mint hogy kétséges is, Isten felvivén ő
yelmeket, hihető fog lenni emlékezet ott is felőle: azt annak
ért ő kegyelmek távoztassák, hogy teljességgel mi reánk
alják azon adósságnak megfizetését, az minthogy igazsá-

gosan nem is illet; mindazáltal mivel már az tractat conclusióban ment volt, hogy meg kellessék lenni az c tiónak, annak okáért ő kegyelmek dilatorie igyekezze tartani az dolgot, nyavalyás kolosváriakat is megkár oltalmazni; melyben Thörös uram jó akaratjával és gével is élhet kegyelmetek, eleiben adván mind ma számtalan expensáit, mind pediglen asszonyunknak an mind egyébre s mind pedig ő felsége szükségére kiad ségét, melyre úgy hiszszük lesz is respectus, holott halad, azzal el nem fog múlni.

Az Bornemisza László leánya dolgából az ő fe quisitiójára mit cselekedtünk légyen, ő kegyelmeknél azt is azért úgy accomodálják, miből mind ő felség mások experiálhassák, hogy volt tekintetünk az ő f palatinus uram requisitiójára és az közönséges igazsá

Érsek uramnak rendelt ajándékunkat secretar kezéhez adtuk.

Poraranyat mostan nem küldöttünk, hanem ő k experiálhatják, ha lenne-é kedves ő felségénél avagy r vén ugyan mindazáltal, ha tudnók kedvességét lenni kolmatossággal a felől is kedveskedni ő felségének el latnánk, palatinus uramnak pedig mind magunk. mi uram nem sok idővel ezelőtt küldöttünk volt.

Mind Patakról megindulásokba s mind pedig kiválképpen ha oly szükséges dolog occurrál, ő k gyakran tudósítsanak, az szerént az imperialis bé meglétele és egyéb felső országokbeli hírek felől is.

Nekünk ő kegyelmek Bécsben egy factort is sze oly hiteles embert, kivel ne csak in negotio comm hanem egyéb derekasabb dolgokból és secretumokb respondentiánk lehessen.

Az diplomák öcsém uramnál vadnak, az szerén jesi tractatusok is, azokban ő kegyelmek vegyenek gyarországi articulusokban pedig az diplomák inserálv azt is ő kegyelmek ott tanálják meg bővebben. [1])

Aldjegyezve ugyanazon kézzel: Mostani motusokat kell uram és cancellarius uram előtt. In scriptis ő felségét. Este országba oly szók etc.

Eredetije az *Erd. Muzeumban (Gr. Kemény József, 1 eredeti levelekben VIII. köt.)*

Hogy ha ő kegyelmek valami sinceritást és i jó alkolmatossággal módját találhatják, tegyenek int felségének és declaratiót az mi mind keresztyén ind

[1]) *Oldaljegyzet más kézzel:* Klo. V. (Klobusiczki Vran

mind ő felségéhez való bizodalmunk felől, inculcálván ő felségének, hogy noha Istennek ítíletibűl az török torkában lévén vettetve ez szegény hazával együtt, s mind megadnánk az mivel neki tartozunk, és noha tűlök semmi bántásunk, tartásunk Istennek hála most nincsen, sőt inkább felette nagy maga ajánlásival van az porta és vezérek, mindazáltal ő felsége úgy ne ítíljen felőlönk, hogy hozzájok való ragaszkodásunkot feljebb böcsűlnők az keresztyénséghez való bizodalmunknál és keresztyéni kötelességünknél, azok között penig mindenekfelett a minthogy ő felségéhez való additiónkat praeferáljuk, úgy mint keresztyén monarchában mindenekfelett való bizodalmunkot is Isten után collocáltuk, elhivén azt, hogy considerálván ez szegény hazának állapatját bölcsen, noha ő felsége birodalmi közt nincs, mindazáltal mind természeti szerént szokott s mind keresztyén monarchai méltóságos hivatalja szerént, az egész keresztyénségért is, úgy vigyáz mind mi reánk s mind ez szegény hazára, hogy kit Isten távoztasson, ha attól az nemzettűl tanálkoznék következni valami háborgatása vagy határiban vagy szabadságiban, úgymint antemurale totius Christianitatis, nem mulatná el kegyelmes provisióját és segedelmét, melyet ez szükséges időkben ő felsége praedecessori is megcselekedtenek; azonban mostani törökkel való tractatust is úgy alkalmaztatja, hogy sem martalékúl nem vettetik nekik ez szegény haza is, több ő felsége szomszédos provinciái között, sem keresztyéni provisiójának mediumit úgy nem praecludálja, hogy szükség idején ne succurrálhatna, ha mi keresztyéni szomszéd provinciának akarna. Efféle casusban pedig micsoda bizodalommal lehessünk, ő felsége méltóságos declaratióját igen titkoson kívánnók, hogy mi is ahoz képest alkolmaztatván magunkot, távoztatván ugyan minden ok adásokat, mindazáltal tudhatnók esmerni ő felségét Isten után summus patronusunknak, és annyival nagyobb indulattal fordíthatnók minden cselekedetinket az ő felségének való kedveskedésre.

Eredetije külön papíron, az *Erd. Muzeumban (e. h. VIII. köt.)*

c)

Kemény János utasítása.

Memoriale néműnémű dolgaimról, melyekről requiráltam az én jóakaró uraimat atyámfiait, tekintetes és nemzetes Betthlen Ferencz uramat és főssecretarius Horváth János uramat.

1. Az kállai jószág dolgából miképpen kelletett az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát megtalálnom, ő kegyelmeknél

nyilván vagyon, melyben ő nagysága kegyelmes donatiója noha járúlt, de szűkölködik császár ő felsége confirmatiója nélkül.

Az confirmatiót megadni ő felsége külömben tartoznék, hanemha ezek lennének az obstaeulumok; egyik hogy az diplomáknak sensusát ha kezdené külömb magyarázatokra vonni, mely mindazáltal, hogy történjék még most nem remélhetem, mivel az nem is csak az én dolgomot fogná concernálni, hanem inkább tarthatnék attól, hogy valami módoi keresnének elhalasztásában inkább mint sem denegálásában, mely haladékból egy egész elmúlása is az dolognak fogna következni; kérem annak okáért szeretettel ő kegyelmeket, az miben lehet, távoztassák azt az haladékot. Másodszor ne talán úgy fogna tetszeni, mintha az fiscus remélhetné azon jószághoz való juthatását, de az is külömben vagyon, mert superstes fiú ág vagyon még négy vagy öt persona, kik közzűl csak egy is nincsen nagy ember, hanem iffjui rend emberek és gyermekek, leányágak pedig huszonötön is vadnak, az kik praetendensek, és ez mostani elmult eperjesi octaván is prosequálták az fiú ág ellen való causájokat, nagy reménséggel is vagynak, mindazáltal in omnem eventum, hogyha az nem succedálna, akarnánk ez úton is provideálni felőle. Harmadszor, ha valami olyan szó is lehetne, hogy immár ezelőtt valakinek conferáltatott volna az jus regium, annyival inkább ő felségének semmi kára nincsen benne, a felől ő kegyelmek csak elvegyék az confirmatiót; hiszem az ország törvénye el fogja igazítani, midőn inter partes leszen arról való contentio. Ez feljebb megírt két motivákhoz pediglen, úgy minthogy superstes fiú ágak egynéhányan vadnak, és hogy mostan is perben vagyunk az fiú ággal járúl ez is, hogy néhány esztendőktől fogva dominiumjában vagyunk az sucessió ért mindenik falukban.

Palatinus uram Barna György uram által requiráltatott volt ezen dologról Kassán lételében, ajánlotta is volt jóakaratját feleségem nénjének Perényi Sigmondné asszonyomnak, mivelhogy az causa conjuncta.

2. Ezen dologról való donatiót és az urunk ő nagysága intercessionalis leveleit császárnak ő felségének, érsek uramnak, palatinus uramnak és cancellarius uramnak szóllókat ő kegyelmeknek kezekhez küldöttem; írtam én is palatinus uramnak, érsek uramnak, cancellarius uramnak és secretarius uramnak is, de az dolgot nem specificáltam, hanem csak generalitasban írva igazítottam az kegyelmetek declaratiójára; az leveleket azért ő kegyelmek intitulaltatván, mint és hogy kellessék azoknak megadásával élniek, álljon az ő kegyelmek jó ítíletiben.

3. Az nagy emberek közzűl, kiknek kezek által effèle

ok szoktanak végben vitetni, ha kiknek és mivel tudhattam a, örömest kedveskedtem volna, de azoknak állapatjokhoz dőt az gerendi tárházban nem igen találtam: mindazáltal mi terra sigillatából csinált korsót, egy jakupot és valami ' török kezkenőt is küldöttem ő kegyelmek kezekben, ha hova alkolmatosoknak ítílik ő kegyelmek, adják oda. Akavala egy török kaftánt is Kegyelmetek után küldeni, de az m igen tisztességes, és postán elküldeni is csak öszveronatásnak ítílem lenni.

4. Noha pedig az diplomáknak tartása szerént efféle rmatióknak gratis kellene expediáltatni az ő felsége canriáján, mindazáltal hogy abban is inkább serénkednének peditorok, arra és egyéb aprólékos szükséges vásárlásimra tem ő kegyelmeknek kezekhez másfélszáz tallért, az mint ő kegyelmek szükségesnek lenni, fordítsák arra.

5. Vásárlásim pedig ezek volnának:

Egy palotában való függő gyertyatartó, tisztességes örögel lévő.

Egy kalapos süveg fekete tollasból, de nem az mostani a felette keskeny karimájú, hanem közép szerént való.

Valami csergő gombok, ölyvekre és karvalyokra valók, l öregek és aprószerűek.

Vadnak afféle vadászó sípocskák, melyekkel az vadászok vasokat és őzeket s egyébféle vadokat is erdőkön magokszoktak csalogatni.

Egy órámat is adattam secretarius uram ő kegyelme ben, melynek is valami igazítás kívántatik, noha derekas akozása nincsen, csakhogy ottan-ottan megakadoz.

6. Gróf Pucham uramnak is irtam egy levelet, Bottyáni sáki László uraméknak is levelekre választ, azszerént elényi Ferencz uramnak is; kérem ő kegyelmeket, juttaskezekhez, és ezmellett valamely jó occasióval ne nehezk végére menni ezeknek is:

Keczer Sándor uram kívánván innet tőlem palatinus uram lára vagy két ménes lovat választva ménesem közzűl, ajánan adattam ő nagysága számára kettőt, maga számára is pegyet; bizontalan vagyok felőle, adta-é meg és mi formán.

Annakfelette tavaly esztendőben Gyulafi László uram küldöttem volt gróf Pucham uramnak, melyet hogy ő elme nem találkozván Pucham uramnal, más kezénél a, abban is bizontalan vagyok, jutott-é kezéhez nem-é? n ő kegyelmeket szeretettel, jó alkolmatossággal ezeket udni ne nehezteljék.

7. Igen bizodalmosan kell ő kegyelmeket ilyen dologgal helnem: ez mostani eperjesi octaván feleségem anyját és

több atyjafiait, melyhez közösök Thelegdi István és Pernyeszi uramék is, az surányi jószág felett kezdették volt perleni valami Ilosvai familiából való atyafiak, mely felől, az mint én tudósíttattam, valami contractus is fogott interveniálni közöttök, és valami obiter jött oly dolog fülemben, mintha már azon contractusnak alkolmatosságával mint valami proprium acquisitumat úgy tartanák az anyósék az több atyafiakkal, és valami idegen just akarnának bele vinni az jószágban, arra jus regiumot cum libera dispositione akarván impetrálni; az az én feleségemnek több atyjafiaival és gyermekinkkel együtt nem keveset fogna praejudicálni. Minek okáért ő kegyelmeket szeretettel kérem, csak igen sub rosa igyekezzenek megtudakozni hogy ha valami efféle dolgot nem mozdítottanak-é az ő felsége cancellariáján, sőt ha olyat értenének, inkább igyekezzenek akadályt benne szerzeni, avagy csak dilatiót. De mind ezen dolog s mind pedig az kállai jószág felől való légyen ő kegyelmeknél csak magoknál tudva, mert nem akarnám, hogy idő előtt az dolog publicumra menne.

NB. Vagyon uraim ilyen dolog is, melyet jelentettem vala secretarius uramnak is, hogy ezen kállai jószágféle vagyon az hódoltságon is ez falukban, úgymint: Thúr, Tisza-Varsány, Kaczaperek; ezeket én az urunk ő nagysága levelében nem inseráltathattam, mivelhogy nem az ő nagysága birodalmában vadnak, hanem in comitatu Hevesiensi: mindazonáltal azokban is successiónk azon szerént megvagyon, valamint szintén az többiben, és quoad successionem dominiumjában is vagyunk régtől fogva; minek okáért kegyelmeteket szeretettel kérem, legyen azon, hogy az ő felsége confirmatiójában inseráltassék.

Kegyelmeteknek atyjokfia szolgája
Kemény János m. p.

Eredetije az *Erd. Muzeumban. (Gr. Kemény József. Erd. tört. eredeti levelekben VIII. köt.)*

d)

1650. jul. 28.

Rákóczy levele Leslihez.

Illustris ac magnifice domine amice observande.

Cum sacram caesaream regiamque maiestatem per generosos Franciscum Bethlen de Keresd consiliarium et aulae magistrum ac comitem supremum comitatus Albensis, et Joannem Horvat de Palocz secretarium legatos nostros invrisere officii et demissionis nostrae esse putaverimus, hac occasione illustrem ac magnificam Dominationem Vestram benevole salutamus, ac felicia quaeque eidem ex animo precantes, quo

rem hunc nostrum boni consulat, legatis nostris fidem
t, et pro re nata apud suam maiestatem negotia nostra
vere velit, amice requirimus, quod nos officiis mutuis
nsare nulla occasione intermittemus, et de caetero
i ac magnificae Dominationi Vestrae studia nostra sem-
rata candide deferimus, ac vitae jucundioris diuturni-
et prosperos rerum successus optamus. Datum in civi-
ostra Alba Julia, die 28. Julii, anno 1650.
Illustris ac magnificae dominationes vestrae

Amicus benevolus ad officia paratus
G. Rakoczi m. p.

Kivül: Illustrissimo domino Ballthero Leszlie, sacri Romani comiti, domino in Neusztald infra Methau, sacrae caesareae ue maiestatis consiliario, camerario bellico aulico, ejusdemque s satellitum capitaneo, nec non artellariae campestris generali, equestris quam pedestris ordinum colonello, domino amico ndo.

Eredetije az *Erd. Muzeumban. (Gróf Kemény József, Erdély tört. en. VIII. köt.)*

e)

1650. aug. 20.

A fejedelem levelei a követekhez.

Jó egészséggel áldja meg Isten kegyelmedet.
15-én irt kegyelmed levelét vettük, értjük asszonyunk ő iga mirűl beszélt légyen kegyelmeddel; az szók sokak, anaszok is voltak elhittük az mi részünkrűl is sokak, és öbbire kegyelmednél is nyilván vannak, bizonságunk semminek okai nem vagyunk. Az kolosváriak adósságái bizony egy pénzt sem fizetünk; idvözült urunk méltóéletünk letételével is oltalmazni készek vagyunk: de fizessünk, ha semmi pénze egy fillére reánk sem maradt. fizetünk az portára adósságot, mi bizony kolosváriak gában egy pénzt sem adunk, ha az ország nekünk nem egfizetését; ha az ország Erdély, nem ő nagysága reánk álja, megcselekszük.
Az mi Tokaj állapatját illeti, Klobusiczki uram beszédét , mire néz az s abbúl mik gyühetnének ki: mi bizony : reménységért nem fizetünk.
Bornemisza dolgárúl parancsolunk. [1])
Az paripák dolgát az mi illeti, mi illendő ajándékot tünk, az temesvári jó ló, mit csináltak neki, nem tudjuk; naki is elmulatja, csak orvosolják. Ocsém uramnak az

[1]) Itt egy sor kitörölve, olvashatatlan.

paripák adásával nem kellett volna magát bántani; lám nem ex debito küldünk mi ajándékot oda fel, vették volna azok. kiknek rendeltük, mindazáltal ha ő kegyelmének így volt akaratja, az kiknek tetszett, adja, kegyelmetek praesentálja, mást adunk, Isten behozván ő kegyelmét, érettek ő kegyelmének. Palatinus számára való lovakat el ne vétsék, az Hasi nevű török ló, az fakó..... paripa és az kék hadnagy paripa ő kegyelme számára való; a többi is írva van, öcsém uram adtákon kivűl meg nem kell változni az lovaknak.

Parancsoltunk volt Székelyhidra lobogók (?) felől, Debreczenbe nem parancsoltunk csujtár felől, mert onnét is irt kegyelmed, ott is 4. adtunk, az kegyelmedé helyében is mást adunk.

Az Kemény János minutáját rövidebb conceptusban irattuk, nekünk csak az tetszik, megjelentse kegyelmed, abból tanulhatunk; privatim in secreto legyen az lengyelországi izenet is, stimulal más több okok is ennek megtudására.

Az harminczad dolgából tartsa az instructióhoz magát kegyelmetek, mi nem recedálunk az mellől, az ki itt megharminczadol Kállóban, attúl ne vétessék oda fel harminczad, viszont az ki túl ő felségének harminczadol, nekünk Kállóban ne adjon, külömben nem cselekszünk.

Az németek dolgárúl császár előtt nem kell expostulálni, meglett egyszer mi válaszunk, látta kegyelmed, semmi haszon több kár benne; hanem palatinus uram előtt kell emlékezetet tenni, inteni, vigyázzon hazája szabadságára, az hírek mint folyjanak fenyegetőzések, azt aperiálni, in tali casu extrema probanda.

Im Szunyog uramnak megküldtük az 1000 tallért, quietantiát vegyen kegyelmetek ő kegyelmétől, leveleit is vegye kezéhez tűle, ajánlja ő kegyelmének jóakaratunkat, s rövid nap paripát is küldünk, kötelezze hozzánk jóakaratra, lám nem idegen-é..... az sógor.

Isten felvivén kegyelmeteket, szemben lévén ő felségével. mentest bocsássa vissza hozzánk ez levelünk vivő emberünket. Az portáról jó hírünk van, az vezér megváltozott ugyan. Isten szerencséltesse kegyelmetek útját. Alba 20. Aug. 1650.

R. György m. p.

Eredeti, egészen Rákóczy keze irása, az *Erd. Museumban*, (*Gr. Kemény József, Erdély tört. ered. lev. VIII. köt.*) — *Rájegyezve*: 30. aug. hozták 1650.

13. 15. irt kegyelmetek levelét vettük, az lovak felől kegyelmednek Bethlen Ferencz uramnak irtunk.

Útját arra dirigálja kegyelmetek, melyre alkalmatosb s bátorságosabb. Supremus patronusságot hogy kegyelmetek for-

son nem szükség, csak in secreto, bizván ő felsége jóakarat-
an, ez minuta szerint, sok okokra nézve tetszik. Öcsém
nnak mást jobbakat adunk az lovakért; az új hámokkal
i érkeztek vala el az rosz emberek.

Császárnak emlékezni az németek felől, ki már egyszer
lett, nem ítíljük illendőnek, hasznosnak lenni, hanem
ibb károsnak; hanemha fenyegetésekrűl palatinusnak, can-
ariusnak meglehet.

Az kolosváriak adósságában mi bizony egy pénzt sem
ik, elég költségünk nekünk, kiben ő nagysága nem segít;
énz atyánkrúl reánk nem maradt, mi most is atyánk adós-
it, ha nem engednék, 24,000 tallért fizetünk. [1])

Az harminczadolás dolgából van instructiója kegyelme-
ek, az mellől ne recedáljon kegyelmetek is, mindeneket
lben irtunk, megolvassa azt is kegyelmetek.

Az Saxoniai herczegnek van válasza; mi nem adunk, ha
énynyel megnyer, nincs mit tennünk.

Nem bátorkodhatók az 100 aranynak felküldését Baitúl
yogh uramnak, tartván szerencsétlenségtűl; hanem assecu-
i kegyelmetek minden bizonynyal, ad 1. Octobris Klobusiczki
n kezébe küldjük Patakra, ott találja ő kegyelme embere.

Eredeti egészen Rákóczy keze irása, az *Erd. Muz. (e. h. VIII. k.)*

Az mely dologról pedig secrete instruáltuk vala Kegyel-
eket, hogy ő felségét requirálná, értjük, hogy parancsola-
: szerént asszonyunkkal és öcsém urammal communicálták,
iem javallották proporálni, el is hittük, nem helytelen
:ból; de úgy vélekedünk, nem érthették jól meg, hogy az
ntentiónk nem az, mintha az által magunknak valami de-
s securitást ígírhetnénk, vagy oly synceritást remélhet-
, hanem inkább experiálhatnók arra leendő resolutióból,
oda affectussal viseltessék hozzánk az ő felsége tanácsa,
ind mi s mind török felől való szándéka. Járúlván azért
ébbi ratióink mellé az is, hogy megérkezvén Mikes Mihály
i, (kit az király mind kévánság s mind reménység felett
nagy böcsüllettel látott, cancellarius az szerént), általa az
ellarius király nevével igen nagy confidentia alatt commu-
ita velünk az consiliumot, hogy az megholt királynak
ositumja szerént continuáltatnék az török ellen való hada-
snak szándéka, kinek szemmel látott jelét is referálja;
consiliumban császár ő felsége biztató eszköz, hadainak
:sátását ez szükségre offerálván az királynak, velenczé-
l pedig és több sok fejedelmektől instigáltatván, ugyan

[1]) *Oldalt jegyezve Bethlen Ferencz kezével:* Portai adósság.

akkor jelen lévén mind ő felsége követje az királynál s mind több sok fejedelmeké. Hogyha annak okáért annak az igyekezetnek vagy most vagy ezután is tovább kell menni, az mi ítíletünk szerént egész lehetetlenségnek látszik, hogy más azt felkőthesse, hanem vagy római császár ő felsége, avagy ha nem ő felsége neve alatt is, lengyel vagy más, de az ő felsége tanácsával és segítségével. Valamikor pedig az lészen, lehetetlen dolog, hogy ez hazának meg ne kelljen zavarodni. Így elmélkedünk annak okáért, hogy ha az ő felsége részéről ez dolog nem kezdene velünk communicáltatni, minden kétség nélkűl együtt s egyiránt való propositum kezdene fen lenni ellenünk, mely az török ellen, avagy ezelőtti valamely iniuriának ulciscálásáért, vagy felőlűnk való oly opinióért, mintha egészben töröknek devoveáltuk volna magunkat, s nem is reputáltatnánk oly keresztyén fejedelemnek, az ki arra érdemesek volnánk; akar pedig azért, hogy ha bennünket ezféle társaságban admittálnának tudnák azt, hogy mi is nem különben hanem úgy associálnók magunkat, securitást csinálnánk mind hazánknak s mind religiónknak, kit ha nem cselekednének, prodálni fognók tanácskozásokat, sőt talám olyan casusban az előbbi példák szerént valami birodalom terjesztést is nem kévánnának kezünkre bocsátani. Az elsőben ha vagyon valami, úgymint az ellenünk való szándékban, midőn mi az ő felsége protectiója felől való bizodalmunkat declaráljuk, arra való resolutiójából ő felségének ha csak mit is lehetetlen ne tanulhassunk: mert vagy respuáltatunk és repulsát szenved bizodalmunk, kiből elég tanúság, vagy kegyes ajánlással resolvál ő felsége, kit inkább is hiszünk, mely is, ha lészen, quodam modo obligálja ő felségét. Az másikat, úgymint felőlünk való kétséget is, ezen alkalmatossággal ha mindenestől nem tollálhatjuk is, de valamiben alterálhatjuk; sőt talám vagy ezáltal útat nyithatunk az tovább való confidentiára, vagy pedig nem lehetetlen dolog, hogy ő felsége vagy maga avagy mások által is kezdjen valami jóakaratra és synceritásra okot adni, s kegyelmetek ellenben tovább ne progrediáljon, instructiójok arra nem lévén, azzal is nagy kártétel lehetne. Hogy azért akar egyik akar másik úton mi rajtunk ne múljék, és se mások se magunk magunkat ne causálhassuk, nekünk az tetszik, s parancsoljuk is kegyelmesen kegyelmeteknek, hogy azmint azelőtt instruáltuk volt, igen circumspecte, az oda való állapotoknak hozzánk mutatkozásához képest ugyan, mindazáltal bátor gyengébben nyúlván hozzá, ne praetermittálja ő felségének proponálni csak azt az bizodalmunkat, hogy az mint örvendeztünk azon, hogy az Úristen megelégelvén az keresztyénség között eddig való vérontást, az ő felsége boldog ide-

en, halhatatlan emlékezettel dicsíretes szorgalmatossága és ıdviselése s kegyes atyai szereteti által, ez közönséges impemi békességet végben vinni engedte, úgy nagy reménséggel bizodalommal vagyunk, hogy ő felsége megüresedvén azoktól hatalmas distractiókból, tapasztalható és nem is utolsó ıdjaviselését fogja terjeszteni az igen megromlott magyar nzetre is mind közönségesen, s mind pedig azok között mi nk is, a mennyiben mi is édes anyánkkal s egész familiánkkal ő felsége birodalmában kegyes árnyéka alatt nyugszunk, sőt gy ez idegen és hatalmas nemzetek szomszédságiban avagy ndhatni torkokban telepíttetett szegény hazát is velünk rütt, ha mikor és miben kévántatik (bölcs és istenes consiatióban vévén minden környűl álló állapotit), nem rekeszti kegyelmes protectiója és oltalmazó szárnyai alól, mint több esztyén szomszéd országokat is, úgy mint kire nézhetnek en után az gyengébb keresztyén nemzetek: mely ő felsége gyes gondjaviselése felől az minémű erős reménségtől viselünk, hasonló bizodalommal is kérjük ő felségét.

Ekképpen kegyelmetek proporálván, sem törököt expresse n nevezi, sem törökhöz való idegenségünket avagy kiválképı való tartásunkat nem jelenti, sem annak elhagyásával más otectort nem választ; tovább való dolgokra Isten és az ott ő alkalmatosság tanítsa meg kegyelmeteket. Azonban az at bizodalmunkat, úgy keresztyén affectusunkat és ő felsége lgálatjára való kész indulatinkat, egyszersmind diligentisıe commendalni ő felségének minden jó alkolmatossággal ne mulassák.

Oldalt jegyezve: Kemény János fejedelem irása ifjabb Rákóczi örgy fejedelem akaratjából, az mikor szegény atyámat Bécsben üldte követségben 1650. Ferdinandus tertiushoz; ez irást az derék ructióhoz annectálták. Bethlen Elek. m. p.

Hátára irva Rákóczy György kezével: Jó akaratját nem proióját kell kivánni.

Ez alá jegyezve Bethlen Ferencz kezével: 30. Aug. hozták 1650.

Eredeti, Kemény János keze irása, az *Erd. Muz. (e. h. VIII. k.)*

P. S. Az németeknek aláhozások és Magyarországban pítések felől hogy immediate ő felségénél expostuláljon yelmetek, mivel semmi használatját vagy szükséges voltát ı ismerjük; mert azzal az az tanács meg nem változik. Mászor, mert már egyszer ő felségét magát is megtanáltuk le irásunk által, és noha az ő felsége méltóságának sérel- távoztató szóknak nemeivel ugyan, mindazáltal mind az omáknak, ország végezésinek, és az török ellen való szükelenségnek is említésével, kinek inkább békeségnek újé-

tására való szándék hallatik: erre már ő felségétől válaszunk is jött, kiből elég lument vehettünk, és noha az eddig meglött requisitióra vehettünk fundamentumot az diplomákból, úgy mint kit concernált is idvözült urunk után az diplomáknak punctumire való vigyázás, de ha mégis urgeáljuk tovább, azon végezésekből kezdik azt állatni, hogy nekünk in regni negotiis nem szükség külömben, s nem is szabados magunkat egyvelítenünk, hanem csak annyiban mint egy commembrum regni. Járúl ehhez az is, hogy mi ő felségének kedveskedni és ő felsége kegyelmes jóakaratját akarnánk az kegyelmetek felküldésével keresni, ez dolognak urgeálása pedig azzal ellenkezőt fogna mutatni; holott az panasz valamely dolognak fájlalásából szokott következni, és ha megbántódásunkat tettetjük is; ha pedig ő felségét diplomáknak s ország végezésinek megsértésével vádoljuk is, mindenikkel megbántjuk, nem confidentiát hanem diffidentiát szerzünk vele, és úgy fognak tartani, mint már megbántódott és csak occasiótól váró ellenséget, mely conceptus alkolmatosságot suppeditálhat talám ez ideig nem lött dispositiókra is. Ezekre és több sok ratiókra nézve is nem látjuk lenni szükségesnek, hogy ő felségénél expostuláljon felőle kegyelmetek: mindazáltal ha ő felsége belső emberitől, nagy rendektől, valami alkolmatosság adatik reája, úgy viselje kegyelmetek szavait, kiből esmerhessék meg azt, hogy az mi ítíletünk szerint láttatik ez dolog az diplomákkal és ország statutumival ellenkezni, és ne colligálják vagy cántálják azt akarmikor is, hogy mi is consentiáltunk az tőlünk nem is kérdezett dologban.

Palatinus uramat is pedig noha már iteratis vicibus ezen dologról megtanáltuk, mindazáltal ő kegyelmét nem árt ha kegyelmetek emlékezteti tisztire, kötelességére, úgymint kinek incumbál vigyázni az diplomáknak és ország statutuminak observáltatására, hogy vigyázzon mind eziránt való dolgokban s mind egyebekben.

Az kolosváriak dolgából mi mostan is egyebet kegyelmeteknek nem irhatunk annál, az mit ezelőtt instructiójában adtunk; mint és hogy egyezhessünk meg azon, kinek kellessék őket contentálni, azt az üdő mutatja meg. Kegyelmetek intimatiójára mostan bő szókkal nem replicálhatunk, csak arra kell kegyelmeteknek mostan vigyázniok, hogy nyavalyás kolosváriaknak valami hirtelen való megkárosítások ne essék.

Az ajándékoknak praesentálását, az hova és mint alkolmatosabbnak ítíli és esmeri lenni, az szerént is cselekedjék kegyelmetek.

Eredetije, a fejedelmi cancellarián irva, az *Erd. Muz. (e. h. VIII. k.)*

VIII.

1650. oct. 24—29.

A fiscalis jószágok végleges szabályozása.

a)

Az fiscalis jószágok lajstroma.

edelmi hivatalunk szerént, az mint külső békességére, csendességére is országunknak, vigyázásunknak kelıni, midőn értenők hiveinknek panaszolkodásokat és ›kat, az fiscalis jószágoknak bizontalan száma és miatt, hogy ezaránt is meghatároztatván és bizonyos vétetvén az fiscalis jószágok, minden panaszok leætnének, tanácsúr hiveinknek egyenlő tetszésekből, atván azonban az nemes országtól is, ez elmúlt 1650. en az melyek fiscalisoknak találtattanak, azokat küıben irattuk, az melyek penig controversiában maılt, azon esztendőbéli XXXI-dik articulusban arról rendet irtanak, egy extraordinarius terminust kizoknak eligazítására és bizonyos számban vételére. zon 1650. esztendőben mind-szent havának 24-dik ıdelvén Medgyesi városunkban, tanácsúr hiveinkkel ı együtt az országnak hites bírái és tábla hites assesе alá megírt jószágok örökösön fiscalisoknak találtatlyek hogy nyilván légyenek és az fiscalis jószágoknak ındenek érthessék, ez okon az közönséges jóért, az ás által közönségessé akartuk tenni, kiknek számok kezik:

érvárhoz tartozó controversia nélkül ıscalis jószágok:

Dorombár	Borbánd	Tövis
Sós-Patak	Kisfalud	Magyar-Orbó
Strása	Saárd	Monora
Dálya	Igen	Holdvilágh
Poklos	Boros-Bocsárd	Preszáka
Felső-Gáld	Szent-Imreh	Nagy-Csergőd
Berve	Benedik	Kis-Csergőd
Alamor	Csüged	Csanád
Oláh-Igen	Váradgya	Sulinka, puszta hely.

›várhoz tartozó controversia nélkül scalis jószágok:

Berkesz	Somkút-Pataka	Dragumerfalva
	Remete	Berencze

Kölcse
Nagy-Nyíres
Kis-Jeder, deserta
Fejér-Szék
Somkút
Alsó-Fentős
Puszta-Fentős
Szappan-Pataka
Kólczér
Törökfalva.
Csólt
Gaura
Varajó
Berkesz-Pataka
Butácza
Kis-Bún
Kocsolát
Kozla
Kis-Nyíres
Tehén-Pataka
Nagy-Ilonda
Resztócz
Preluka
Sásza
Lemény
Kis-Berzó
Fringfalva
Románfalva
Csugasztra
Gropa
Sósmező
Kis-Magura
Bozonta
Szakállosfalva
Karulya
Garbonáczfalva
Kovas-Kapálnak
Gyertyános
Draga-Vilma
Hagymás-Lápos
Körtvélyes
Köteles-Mező
Lukácsfalva
Aranyasfalva
Durusfalva
Szakatura
Stizer
Csernafalva
Csokmány
Ré-Kapálnak
Laczkina
Fanácz
Brétfalva
Kis-Körtvélyes
Szurdok-Kapálnak
Monostor-Kapálnak
Gyükeres
Darfalva
Magasfalva
Nagy-Bozonta
Szaszar
Koltó
Katalinfalva
Nagy-Bún
Hosszúfalu
Aranyas-Mező
Pojnicza
Fericz
Purkarecz
Diós-Patak
Málfalva
Pribékfalva
Pirosfalva
Csula
Hidegkút
Haurilla
Körtvély-Rév
Toplicza
Csokoteszt
Litka
Szernicze
Tölgyes
Nagy-Jeder
Ilonda-Pataka
Felső-Fentős
Nagy-Berzó
Felső-Misz-Tótfalu.

Görgénhez tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Görgén-Szent-Imreh
Petelye
Magyar-Börkény
Alsó-Kőhér
Felső-Kőhér
Oláh-Bölkény
Sarapháza
Szent-Mihálytelke
Kéncses
Orsova
Libánfalva
Hodak, Görgénvize mellett
Kásva
Adorján
Sós-Szent-Márton
Kis-Oroszfalu
Nagy-Oroszfalu
Radnótfája
Hétbük
Alsó-Oroszi
Felső-Oroszi
Kakucs.

Gyaluhoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Gyalu
Hév-Szamos
Hideg-Szamos
Sólyomtelke
Körösfő
Vista

;	Szász-Lóna	Zilah
	Szász-Fenes	Oláh-Egerbegy.
	Bács	

smonostorhoz tartozó controversia
ló fiscalis jószágok.

losmonostor		Jegenye.

:t várához tartozó controversia nél-
fiscalis jószágok:

mmal	Hosszúmező	Bustyaháza
	Sziget	Talaborfalva
nmal	Felső-Róna	Dulfalva.
	Iza	
	Száldobos	

osujvárhoz tartozó controversia nél-
fiscalis jószágok:

	Domokosfalva	Kötke
ti	Debreczen	Szász-Kerlés
	Disznópataka	Árokalja
áralja	Libaton	Székely-Ajj
	Oláh-Lápos	Csoptelke
	Tőkés	Debrek
	Macskamező	Gancz
-Ivány	Torda-Vilma	Lalfalva
	Rohi	Rogoz
	Karulyfalva	Alsó-Szőcs
	Szent-Márton	Felső-Szőcs
	Szék	Ünőmező
	Kentelke	Kupsafalva
	Szász-Nyíres	Dánpataka
	Somkút	Ungurfalva
yfalva	Csicsó-Ujfalu	Sztojkafalva.
ar-Lápos	Mező-Szilvás	

ırashoz tartozó controversia nélkül
alis jószágok:

	Kis-Berivoj	Kopacsel
	Grid	Herszeny
	Holbák	Illyén
	Sinka	Rusor
	Sarkanicza	Hurez
	Bucsum	Posorita
oj	Mondra	Nagy-Vajdafalva

Kis-Vajdafalva
Dridiff
Mardsina
Bráza
Netót
Desán
Felső-Szombatfalva
Lucza
Sestsór
Szevesztrény
Ludisor
Lésza
Dragus
Vojla
Alsó-Szombatfalva
Besimbak
Korbi
Alsó-Vist
Felső-Utsa
Alsó-Utsa
Alsó-Árpás
Felső-Árpás
Thordoricza
Rétse
Pojána-Marul
Jás
Alsó-Porumbák
Felső-Porumbák
Kercsesora
Szaráta
Szkorej
Alsó-Komána
Felső-Komána
Alsó-Venicze
Felső-Venicze
Kocsoláta
Lupsa
Sárkány
Parró
Szunyogszeg.

Váradhoz tartozó controversia nélkül való fiscalis jószágok:

Hajó
Magura
Szentelek
Betfia
Vadásza
Szalka
Szőlős
Nagy-Keer
Csatár
Bihor
Püspöki
Ujlak
Kresnia
Tárkány
Bradest
Foltest
Petrócz
Kiskoh
Raczulen
Felső-Solymos
Jánosfalva
Varszád
Solymos
Magyarökrös
Lakottya
Sorbánfalva
Nagy-Káránd
Kis-Káránd
Rusafalva
Tenke
Bélfenyér
Sali
Csohi
Józsefháza
Alsó-Solymos
Karbunár
Kis-Belényes
Burda
Budarász
Bontest
Pocsavelest
Szlavest
Telek
Szaka
Kocsoba
Resztoka
Felső-Feketepatak
Alsó-Feketepatak
Sződ
Felső-Pojen
Alsó-Pojen
Csomest
Harangmező
Belésen
Tarka-Mest
Sukány
Szkej
Lalest
Lunka
Nyíres, Sorbánfalva mellett
Petrelin
Szavojen
Lakiczen
Köszvényes
Rihen
Vojen
Tatárfalva
Magyar Puszta-Venter
Budest, Belényes vidékén
Czigánfalva
Békafalva
Feketepatak
Pojen
Sonkolyos
Talp
Alsó-Fenes
Füzegy, Bihorban
Praeszaka
Forrófalva
Oláhökrös

ós, Szép-	Firicz	Alsó-Versár
:én	Felső-Kiskoh	Réz-Bánya
	Rumunest	Kis-Bánya
	Dobrován	Pojana
	Határ	Fanacz
	Tulka	Szegesztiely
dos	Szőkefalva	Felső-Kuppan
	Poklosa	Herczezen
	Kislaka	Szegesd
ːs	Pali-Ujlak	Hegyköz-Pali
	Száldobágy	Szeleste, Koh mel-
va	Lehencze	lett
s	Merágh	Vásárhelynek fele
	Henkeresz	Mezgéd
	Almamező	Örményes
ːó	Kalugyer	Hidastelek
	Szohoda	Cseke
	Kimpubboj	Rontó
	Versest	Bucson
ɬyanta	Brihen	Dalom
dos	Gurazuld	Pata
	Krajova	Pata-Ősi
k	Buján	Kis-Hodos
	Felső-Versár	Szeleste.

ɪtnához tartozó controversia nélkűl
ːalis jószágok:

rasa	Praeszáka	Abrugyfalva
	Topánfalva	Körpönyös
	Kis-Aranyas	Bucsum
ı Fülesd,	Nagy-Aranyas	Muska
	Bisztra	Dupapiatra.

ához tartozó controversia nélkűl való
jószágok:

a	Koszolya	Alsó-Laposnyak
n	Herepen	Felső-Laposnyak
ás,portió	Veczel	Sztoncest
ás	Aranyas	Plaj
	Völczes	Radulest
	Jófű várasa	Fagyatsen
ːzel	Gerend, Hunyadban	Sztregonia
ːl	László-Bregy	Felső-Prasznyak
	Szász-Disor	Alsó-Prasznyak
	Mihalyesd	Roskány

Bank. Praedia	Kozest	Lesesd
Sziliste	Tej	Sess
Dragie	Bukurer	Korom.

Enyed várasa controversia nélkűl fiscalis.[1])

Boros-Jenőhöz tartozó controversia nélkűl való fiscalis jószágok:

Székes-Agyag	Kender-ató	Nagy-Püly
Rakaszeg	Gella	Vári
Mogyorós	Feltót	Simánd
Felső-Kertes	Brusztur	Lavocz
Árok	Vályarév	Apa
Monostor	Haroklyán, portió	Gyarmat.

Lugas- és Kárásebeshez controversia nélkűl való fiscalis jószágok:

Lugas	Oláhság	Zábor
Kárásebes	Vízág	Berincz
Szelha	Zágos	Ohába, Zörinben
Bényes	Szentség	Fikatur
Válya-Lunga	Hodos	Baziás
Serge, praedium	Herendest	Zilágy
Ó-Lugas	Dragumeres	Vermes
Mikefalva, Zörinben	Domboricza	Kárány.
Honoricz	Kastély	

Az 1650. esztendőbéli mindszent havának 24-dik napjára Medgyesen lett extraordinarius terminuson fiscus számára itéltetett jószágok lajstroma így következik:

Fejérvárhoz tartozó egész faluk:

Vládháza	Sorostély	Királypataka
Nyírmező	Akmár	Henningfalva.
Kis-Orbó	Karkó	
Fel-Gyógy	Tibur	

Portiók:

Miháczfalva Demeter-Pataka.

Kolosmonostorhoz tartozó egész faluk:

Bogártelke	Tiburcz	Kajántó.

Portió: Makó.

Verestoronyhoz tartozó portio:

Korniczel.

---

[1]) *Kéziéati meyjegyzés utána:* De 1657 nob.

Huszthoz tartozó egész faluk:

Fejér-Patak Rahó.

amosujvárhoz tartozó egész faluk:

ékényes	Felőr	Ulfalu
sva	Emberfő	Vice.
árhely	Csaba	
ő	Baton	

Portiók:

Hesdát	Alsó-Csobánka
Sajgó	Boncz-Nyíres.

oros-Jenőhöz tartozó egész faluk:

r	Vasolicza	Boros-Telek
	Brán-Ménes	Komlós
	Nádas	Marócz
	Alsó-Füzégy	Bakonszeg
	Ples	Uj-Árkos
olna	Plopp	Bernot, mindkettő
polna	Solymos	Sikola
indaharom	Oszoly	Szent-Kereszt.
va	Martono[s?]	
nes	Zomboly	

Portiók:

Sebtely Pankota.

Praediumok:

	Szasznakfalva	Válcsazest
nes	Felső-Füzégy	Bál Csiszer
za	Tömörd	Csele Csiszer
	Alsó-Komonicz	Majánosd
od	Felső-Komonicz	Felső-Aranyágh.
bod	Drégen	

Váradhoz tartozó egész faluk:

Kalocsa	Kristor
Szörnyüfalva	Belényes, mezővá-
Patakfalva	ras szabadságá-
Illyeháza	ban marad.

Portiók:

Pontosest	Váradiősi
Széplak	Magyar-Remete.

Dévához tartozó egész faluk:

	Pesterő, Kőfalu mel-	Marczina
nes	lett	Jófű

Dörczesd	Facs	Burzina
Igeczfalva	Piva	Pomadia.
Banyesd	Poruk	

Portiók:

Kozolya	Felső-Lapud	Poen.
Alsó-Lapud	Ohaba	

Praedium: Fintoágh.

Enyedhez tartozó egész faluk:

Fel-Enyed	Miriszló	Makszina.

Nota.

Contractus és publicatio által örökösön fiscusnak itéltetett egész faluk:

Péterlaka, Tordában	Nagy-Csálya
Alsó-Idecz	Kis-Csálya
Semelnye } notán bírja az fiscus s con-	Gabonáz
Dengeleg } tradictióban vadnak.	Siri
Peterite, ez is contradictióban.	Galsa
Karaszó	Kása
Lókosháza	Aranyágh
Gemes	Kalodva
Tóttelek	Kasmer
Vaka	Panad
Bulczest	Szent-Márton
Uj-Bars	Köszönd
Groh	Makszina
Dabrocz	Csót.
Ribicsora	

Portiók:

Lugozó	Bosova
Kápolnás-Kövesd	Hatincza
Felső-Árkos	Felső-Mogyorostya
Közép-Árkos	Sebes
Téts	Odvas
Csomótelke	Boros-Megyer.
Tipaly	

Vége.

G. Rákoczy m. p.

(Eredeti nyomtatott példánya a M. T. Akadémia birtokában.)

b)

1650 oct. 29.

A Törcsvárát illető compositio.

Nos Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae
memoriae commendamus tenore praesentium significantes,
ibus expedit universis, quod gen. Franc. Kenossi de eadem
nos, causarum nostrarum fiscalium in Transylvania direc-
, ratione officii sui, et ex clementi annuentia nostra ab una, ac
id. et ccsp. Michael Eöttvös primarius, alter Michael Her-
n projudices et Laurentius Belgerus jur. notarius civitatis
ie Coronensis in suis ipsorum propriis, necnon universorum
atorum civium et senatorum ac inhabitatorum ejusdem ci-
atis Coronensis personis et nominibus ab altera parte, coram
ois personaliter constituti: eaedem ambae partes onera et
aelibet gravamina omnium eorum, quos videlicet infrascriptum
praesenti tangeret et concerneret, tangere et concernere in
urum sive vero de praesenti quovismodo posset negotium,
tura primum intra sese deliberatione et consultatione prae-
bita, sponte et libere, vivaeque vocis ipsarum partium ora-
lis fassae sunt et retulerunt in hunc modum:

Qualiter eaedem partes litteris suis de et super compo-
ione seu transactione inter fiscum nrum, ac praedictos inha-
atores praedictae civitatis nrae Coronensis, in facto totalis et
egrae arcis Törczvára, in com. Albensi Trans. existentis et
rtinentis, ad eam arcem ab antiquo spectantes et pertinere
bentes, sub termino extraordinario ad diem 24 mensis Octobris
1650 in civitatem nram Meggyes ex universorum statuum et
dinum regni Transylvaniae et partium Hung. eidem annexa-
m constitione, per nos indictum celebrato, nobis exhibitis et
rrectis, nativoque sermone conscriptis, consensus suos bene-
os pariter et assensus praebuissent et adhibuissent hunga-
is idiomatibus hunc tenorem continentes:

Mivelhogy Törczvárát az nemes ország juxta constitu-
ies anni 1615. et reliquarum fundálván az generale decre-
ban is, azon hely felől lött emlékezetre fiscalis várnak decla-
ta; sőt üdvözült Bethlen Gábor fejedelem idejében ugyan az
us kezihez adjudicaltatott és aplicaltatott is volt, mely vár
ahoz tartozandó jószág, u. m. Báczfalu, Türkös, Czernátfalu,
szúfalu, Tatrang, Zayzon, Pulcherecz, Apácza, Krisbak
nak in comitatu Albensi Transylvaniae, melyeket annak-
nna ad humilimas dominorum Coronensium instantias azon
beli fejedelem Bethlen Gábor bizonyos conditiok és módok
tt restituált e manibus et dominio fiscalibus, interveniálván

valami concambialis contentatioja az fiscusnak ezen megnevezett vár és jószágokért, az mint arról emanaltatott Bethlen Gábor donatiojában declarálva vagyon, mely concambialis donatioval statuáltatván magokat, annak virtusával manuteneálták mindez mai napig is, tanquam bona fiscalia perennali jure abalienare, neque per eosdem duos Coronenses possideri poterat, az concambialis refusio peniglen igen inequalis, ac cum damno praejudicioque fisci, cum derogamine constitutionem regni láttatik lenni; per hoc juxta constitutionem anni praesentis 1650. újabban Törczvára fiscalisnak expresse denominältatott, ahoz való jószágok penig controversiában maradt jószágoknak írattattanak, ugy hogy ez mostani terminuson revideáltatván, azoknak is állapotja finaliter decidáltassék, readjudicáltatván penig az fiscusnak, ezentúl az brassai uraim s atyánkfiainak ne is inscribáltassék, hanem az fiscus kezéhez assignáltassanak. Látván azért az megnevezett possessorok abból kevetkezendő nagy károkat, confugiáltanak az ő nga kegyelmességéhez iteratis vicibus, kiválképpen penig etiam post exhibitionem litterarum tam privilegialium, quam etiam concambialium, de ő nga az nemes ország cosntitutioira és azok szerént fejedelmi kötelezettségeire vigyázván, absolute magára ez dolegban való resolutioját nem assumálta, hanem böcsületes tanács és táblabiráiból álló híveinek tetszéseket vévén, u. m. kiket az nemes ország ez terminuson agitálando dolgoknak discussioira, az mi kgls urunk ő nga méltóságos személye mellé adhibeált és megbirált, kiknek egyenlő tetszésekből az fenn megnevezett brassai atyánkfiaival fejedelmi kegyelmessége szerént ilyen végezésekre condescendalt, hac tamen praemissa conditione, hogyha az nemes ország ez közelb következő gyűlésen ez mostani ő nga dispositioját és concessioit acceptálja és confirmálja, alioquin nem különben mint ez mostani terminuson ő nga, vagy az nemes ország statusival vagy penig az egyszer már megbirált tanácsúr és tábla fiaival, ugyanakkor finaliter decidáltassa ezen vár és jószágok állapotját. Az conditiok ezek: 1. Mivel fiscalis vár hagyatik az ő kglmek kezénél, annak okáért bizonyos summa pénzt u. m. fl. 11.000 tartozzanak az ő nga tárházában administrálni, melylyel az fejedelmi lakó helyet és ország házait, kiváltképpen az szükséges véghelyeket épittethesse, az országnak közönséges jovára nézendő hasznos ususra convertálhassa ő nga. 2. Az concambialt jószágokban levő defectusnak supplementumára Szunyogszegh nevű falut in perpetuum az fiscusnak assignálják, Bethlen Gábor idejében ugyan ezen dolog végett az fiscus számára adatott Parho, Gride, Persan, Holdsa és Sárkány nevű falukkal és azoknak minden pertinentiáival. nullum jus in iisdem sibi legitimisque suis successoribus reser-

ando, sőt quoad possessionem Szunyogszegh etiam cum cau-
one evictionis, úgy hogy ez megnevezett faluk in perpetuum
ro fiscalibus tartassanak. 3. Propter majorem principis et
gnicolarum securitatem és az igazságnak dictamenje szerint
ont continealván mind az közönséges kötelesség, az országnak
nstitutioja és mind ezelőtti fejedelmekkel specialiter lött vé-
zések: Törczvárába magyar porkoláb legyen mindenkor,
elyet az brassai uraink denominájanak ugyan, de tartozza-
k az mi kgls urunkat és legitimus successor fejedelmeket
quirálni felőle, és olyant állatni, melyet ő nga és legitimus
ccessor fejedelmek elégségesnek ítílvén, kegyelmesen joval-
ni, és admittálni fognak; az porkaláb és várban levő praesi-
um is, gyalogok, hitesek legyenek coram principis commis-
riis ad id destinandis, formamque ab eodem principe prae-
ribendam az fejedelemnek és az nemes országnak hívségire.
asonlóképpen az helynek oltalmazására és az possessoroknak
igazán való szolgálatra. 4. Valamikor és valamennyi praesi-
iumot az állapotok kévánsága szerént az fejedelem és az or-
ág azon várban collocálni akar, mindenkor és annyit ad pri-
am statim ammonitionem vel mandatum bevenni és azokkal
z ország és fejedelmek jovokra nézendő dolgokban, nemcsak az
árban levő porkoláb és praesidiariusok, de magok is az bras-
ai atyánkfiai egyetérteni és juxta casum necessitatis segéteni
rtozzanak; békeséges időben mindazáltal az ekkedig szokott
raesidium tartassék csak, annál többel az brassai atyánkfiai ne
rheltessenek. 5. Azon várnak építésére, benne elegedendő
unitiora és commeatusra kötelesek legyenek, hasonlóképpen
lalmas utaknak, ösvényeknek és passusoknak bevágására mind
z országnak affélékről lött constitutioi s mind penig ezelőtti kirá-
ok és fejedelmek idejében lött contractusok, donatiokban és pri-
legiumokban specificalt conditiok szerént. 6. In signum autem
ncambialis permutationis és hogy az fejedelmek és az nemes
szág e manibus fiscalibus adja és hagyja ő kglmeknél ez várat
szágival együtt, tempore expeditionis bellicae kapu szám
án való lovast tartozzanak állatni az nemesség közzé, vala-
int az vármegyékben levő több jószágokról az hét bírák
latni szoktak, u. m. donatarius possessorok, de azon törcz-
ri jószágról az ország hadába, se az universitas gyalogi
zzé, se az vármegye zászlói alá gyalogot állatni ne tartozza-
k, hanem az szükségnek kévánsága szerént az is pro praesi-
o Törczvariensi convertáltassék, secundum dispositionem
incipum de eo fiendam. 7. Az országnak constitutioi is azt
tálván, mind penig commembrumi lévén ő kglmek is az or-
gnak, ezelőtti contractusok is ő kglmeknek azont erősítvén,
nden szükséges casusokban, az országnak statusit akármely

nemzetből állókat városokban placide befogadni, házoknépeket javokkal együtt oltalmazni minden szaczoltatás nélkül tartozzanak, semmi szín és praetextusok alatt azokat jovokban meg ne károsítsák, se ellenségeknek ki ne adják, annak idejében kimenő vagy jovokat kivivő szándékokban meg ne akadályozzák és egyébaránt is mint igaz hazafiaihoz illik minden atyafiúi szeretettel legyenek az több natiokhoz is. Mindezeket penig sub poena in contractu a. 1637. specificata tartozzanak praestalni. reliquis autem conditionibus in litteris contractualibus specificatis in vigore relictis. Ad quae praemissa et praemissorum singula firmiter et inviolabiliter (salvis conditionibus praedeclaratis permanentibus) observanda et praestanda eaedem partes sese obstrinxissent et obligassent, prout obstrinxerunt et obligaverunt, imo consensus suos benevolos pariter et assensus praebuerunt et adhiberunt nostri in conspectu, harum nostrazum vigore et testimonio litterarum mediante.

Datum in civitate nra Medgyes die 29 mensis Oct. a. d. 1650.

(P. H.) Coram magistro Ambrosio Verös illmi dni dni principis Transylvaniae prothonotario mpa.

(Eredetije a vörösvári levéltárban capsa 29, fasc. 25. nr. 1.)

IX.

A Bécsbe küldött követek tárgyalásai.

a)

1650. sept. 14. — nov. 9.

A sept. 14-ki válasz.

Sacr. caes. regiaeque mtis dni dni nostri clmmi, benigna resolutio ad ea puncta, quae nomine dni principis Transylvaniae, grosi Franciscus Bettlen de Keresd, eiusdem principis consiliarius, aulae magister ac comes comitatus Albensis, et Joannes Horváth de Paloch secretarius, ad suam majestatem ablegati, praelibatae suae mti exhibuerunt.

Et imprimis quidem: Benigne contentam reddi suam mtem deuotione illa, quam idem princeps erga eandem comprobare et continuare contendit, quem vicissim sua sacr. mtas uti clementer assecuratum esse voluit de benigna et prona sui inclinatione, ita et de efficaci voluntate impendendi eidem omnem, iuxta contenta diplomatis, convenientem satisfactionem. Neque recordari hucusque intervenisse quorumpiam obliquas informationes, quibus occasio et ansa praebita fuisset,

ersumquid de principe sentiendi; si tamen imposterum ille quid contingeret, suam m^tem facturam esse, ut eidem que principi innotescat, talique pacto directuram hoc negium, ut bonum principis suae m^te cordi fuisse deprehenda: nihil addubitans de reciproco principis affectu, quin pos confidens, eundem pari voluntate in quibusuis occasioni, quod in debiti et obligationis argumenta expediens et pro ium esse perspexerit, constanter et bono zelo perrecturum.

Secundo. Quod confirmationem collationis liberae positionis mgci Stephani Kun, super bonis suis impertien attinet: sua m^tas diplomati, articulis, et juri suo regio aeret, tanto magis, quod sua m^tas intellexerit Barkoczium, suum in memoratis bonis principi produxisse, et principem uisse, ne ampluis negotium urgeatur.

Tertio. Si quippiam in praejudicium diplomatis, et estatis eidem principi concessae, quo nimirum ad casus noinfidelitatis, de defectus seminis etc. diplomate expressos, in aula suae m^tis sollicitatum fuerit, in iis, sollicitatores principem ut relegentur, suam m^tem ordinaturam esse.

Quarto. Circa controversiam, super honore supremi iitatus de Zathmar: non dubitare suam m^tem, quin prini optime constet, qualenam jus habeat Adamus Karoly ad nendam dignitatem honoris illius, adhuc ante tempora prinis, non solum parti istius Karoly, sed ipsimet per praedectam suam m^tem, imperatorem Ferdinandum Secundum riosae reminiscentiae, genitorem suae m^tis desideratissim, benigne collatam, sed postmodum etiam per suam m^tem dernam, clementer confirmatam, de quo negotio cum in ctatu Thokaiensi mentio et certa conclusio iam antea facta se perhibeatur, suam quoque m^tem huiusmodi tractatum quiri curaturam, interim vero negotium in suo, quo nunc stit, statu relinquendum.

Quinto. Quoad decimas comitatuum Beregh et Ugocha; arendationis earundem, ad fiscum regium pro confiniis, prae s pertinere, constat ex vi articuli diaetae anni millesimi centesimi quadragesimi septimi, et aliorum ibidem specifiorum. Et quemadmodum antea praenotatae decimae ad ea finia, ubi maior exigebat necessitas, conversae et appliie fuerant, suam m^tem nunc quoque idem facturam.

Sexto. Tertiam porro salis nitri partem a principe graoblatam, sua m^tas benigne acceptat, non dubitans eundem icipem, id quoque permissum, ut si officiales suae m^tis in ori etiam quantitate, quam tertia illa pars constitueret, itrum coëmere necessum habuerint, liberam illud a praetoribus coëmendi facultatem attributurum esse.

Septimo. Demum, ne onerosa exactione tricesimarum negotiatores et quaestores adamplius graventur, constitutionibusque regni, ac proventibus fiscalibus consulatur, benigne annuit sua mtas, quatenus in ditione sua superiorum regni Hungariae partium, tam ab inducendis quam educendis, media tricesima exigatur, dummodo princeps etiam in duobus comitatibus sibi concessis mediam similiter tricesimam solvendam ordinare non difficultet. De caetero sacr. caes. regiaque mtas iisdem legatis gratiam et clementis animi propensionem benigne offert.

Per sacr. caes, regiamque mtem, in castro Ebersdorff die 14. mensis Septembris, 1650.
And. Ruthkay mp.

Kivül: Grosis Francisco Bethlen de Keresd Ilmi Georgi Rakoczy, Transylvaniae principis *stb.* consiliario, aulae mgro, ac comiti comitatus Albensis, necnon Joanni Horváth de Palocz, eiusdem principis secretario, velut ablegatis officiose assignandum. (P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

b)

1650. nov. 9.

Ferdinand császár-király tudatja Rákóczyval, hogy követeirel az alkudozások folyamba vannak véve.

Copia litterarum caesaris ad principem Transilvaniae 23. Novembris 1650.

Ferdinandus Tertius.

Illustrissime Princeps nobis honorande. Cursor synceritatis vestrae litteras eiusdem sub dato 2 labentis nobis reddidit, ex quibus sui erga nos affectus testificationem tanto gratius accepimus, quanto observantiae et gratitudinis studium, hac quoque occasione reditus ablegatorum suorum sibi resoluendum esse duxerit, quo et Maiestatis nostrae ulterioris gratiae propensionem, sibi magis ac magis deuinciat et demereatur. Quantum porro ad iteratam eorundem ablegatorum suorum replicam super qua benignior adhuc nostra constare videatur resolutio, nos omnino habita consideratione postulatorum, existimaverimus synceritatem vestram nostra superinde certum benignior facta declaratione, quam optime contentam reddi posse. Intimationem vero Moldauiae cladis tametsi ob tantam Christianitatis ruinam dolenti feramus animo, non ingratum tamen accidit eam relatione synceritatis vestrae nobis innotuisse, nihil dubitentes, quin deinceps etiam, ubi de similibus incidentiis certi quidpiam et explorati habuerit, id oportune sit nobis insinuatura per ipsum vicissim persvasum volen-

s, non aliam nobis quoque esse mentem quam ea omnia aestrare velle, quae ad bonae synceritatis demonstrationem rtinere videbuntur. Qui in reliquo firmam valetudinem et osperos ad vota successus compraecamur. Viennae 23 Nombris 1650.

(Fogalmazvány a bécsi titkos ltárban.)

X.

Meghivó a febr. 12-iki országgyülésre.

Georgius Rakoci etc.

Prudentes etc. Salutem etc. Fejedelmi hivatalunk szerint haza közönséges javára való gondviselésünk tőlünk azt kiván esztendőnként szokott országunk generalis gyülését en áldomásából ez esztendőben is idein ki akarván szolgálni, tanácsúr híveinknek egyenlő tetszésekből rendeltük azt, jüvendő bőtelő hónak tizenkettődik napjára Fejérvári városokban celebráltatni. Parancsoljuk azért hűségteknek kelmesen, az megírt napra és helyre rendelje és bocsássa jó kiesméretü értelmes atyjafiait oly instructioval, hogy az több tusokkal egyenlő értelemből minden közönséges haza javára endő dolgokrúl hasznosan concludálhassunk; certificálván úl is hűségteket, isten segítségéből, minden gyüléseink alatt ideáltatni szokott törvényeket és eligazításra való dolgokat iszolgáltatni el nem múlatjuk. Secus etc. Datum in arce tra Gialu die 11. mensis Januarii anno domini 1651.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Prud. et circumsp. magistro civium regio ac sedis cibus caeterisque iuratis civibus civitatis ac sedis Saxonicalis Cibisis etc.

(Ered. a szász nemz. egyet. lt. Nr. 541.)

XI.

1651. febr. 12—márcz. 18.

A fejérvári országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci Dei gratia princeps Transylvaniae, tium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. moriae commendamus tenore praesenttim significantes, bus expedit universis: quod spect. magn. generosi, egregii et iles caeterique universi status et ordines trium nationum ii nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem ectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, liem 12. mensis Februarii anni domini millesimi sexcentequinquagesimi primi, in civitate nostra Alba Julia, ex o nostro celebratis, congregati exhibuerunt nobis, et prae-

sentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis, et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, authoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare, et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 12. mensis Februarii anni praesentis 1651. in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Kegyelmes Urunk mind az környülöttünk lévő keresztyén országok s mind magunk nagy csudálkozással nézhetjük az felséges istennek Ngodon, és Ngddal együtt szegény hazánkon tapasztalható nagy irgalmasságát, kegyelmességét, holott ő fge minket, ez egész keresztyén világnak ilyen felháborodott ideiben is, (midőn az hatalmas nagy nemzetek egymásnak elrontására felgerjedvén, óránként mind magoknak s mind hazájoknak romlását érőleg viselik), ilyen csendes békességes állapotban ekkédiglen megtartott, kiért áldassék az ő szent neve mind örökké.

Annakutána Ngodnak is mint Klmes Urunknak, igen alázatossan köszönjük, szegény hazánkra, s reánk alázatos híveire való szorgalmatos atyai gondviselését, holott nem kedvezvén magának éjjeli, nappali vigyázással, sem egészségét, sem sok rendbeli expensáját nem szánván édes hazájához szeretettel gerjedező szívvel, mind ez óráig úgy viselt gondot reánk, hogy semmi rendbeli idegen nemzetnek fegyvere szegény hazánkban nem hallatott, sőt ezen atyai reánk való gondviselését, következendő időkre is kiterjeszteni akarván, ez alkalmatossággal bennünk közönséges országunk gyűlésére az régi jó szokás szerént bégyűjtött, hogy így akadályinkot megértvén, annak megorvoslásában, kegyes gondviselését terjeszthetné reánk; mely Ngod kegyes gondviselését magunkon érezvén, kévánjuk, hogy az Úristen Ngodot szegény hazánk oltalmazására sok esztendeig éltesse, és több generalis gyűléseknek szolgáltatására adjon erőt s egészséget Ngodnak. Ámen.

Articulus I.

Kapu szám után husz forint beszolgáltatásának terminusi.

Látjuk Klmes Urunk szemeinkkel és tapasztalhatóképen érezzük is szegénységünknek oly elfogyott állapotját, hogy az

ii szűk üdő, és Istennek látogatása miá csaknem éhelh autottanak, marhájokat is az szükség miá mind eladták; en az Ngod atyai gondviselését is megtapasztalván sok áira való kegyes gondviselését és az fényes porta conóját szemeink előtt viselvén s szegénységinknek ilyen rult állapotjában sem kedvezhetünk, hanem Ndnak az i mód szerént való adót megigértük, úgymint egy kapu20 ad diem 1. Junii, felét pedig ad 1. Augusti az Szent ynapinak, az Szent Mihálynapinak felét pedig ad diem embris, felét, ad diem 1. Januarii anni futuri az Ngod ában bészolgáltatni.

A taxás városok pedig adnak.

Kolozsvár	2400 for
Várad	1400 »
Fejérvár	200 »
Bánfi Hunyad	200 »
Udvarhely	260 »
Kézdi Vásárhely	160 »
Sepsi Sz. György	120 »
Illyefalva	150 »
Egeres	150 »
Nagy Almás	125 »

Articulus II.

házak építtetésére minden kapu után egy-egy forint rendelnelyet az adó bészolgáltatásának első terminusára kell administrálni.

Szükségesnek ítélvén Klmes Urunk, az végházak épületi aló gondviselést is, három nemzetűl, kiknek az várme- vagyon jószágok, az partiumbéli atyánkfiaival együtt n kapuszám után az végházak épületire igérünk egy egy t, melyet az adó bészolgáltatásának első terminusára istrálunk is.

Articulus III.

Az lopók büntetések s bélyegzések concludáltatik.

Bőséges articulusink extálnak Klmes Urunk az latrokntetések felől, de látjuk, hogy semmit nem szünnek, haovatovább öregbedik az az vétek országunkban; látván zoknak nevekedését, szükségesképen kellett büntetéseket

is öregbíteni; kire képest végeztük az Ngod kegyelmes tetszéséből, hogy az ide alább megirt conditiok szerént minden helyeken büntetődjenek az lopók.

1. Hogy három forintot meghaladó első lopásért bélyegeztessék meg az lopó az tisztek authoritásával.

2. Ab emanatione praesentis articuli légyen ez az processus, azelőtti vétkeket ide nem értvén.

3. Hogy az tisztek szorgalmatoson procedálni artozzanak sub poena in articulis expressa.

4. Ez büntetésnek módja és egyenlő processusa mind az három natio között indifferenter, és az fiscus jószágiban, s Fogarasföldén is, ez casusban observáltassék ezen büntetésnek módja. Ezzel mindazáltal nem tolláltatván az ott való eddig observáltatott usus és törvények, de caetero az malefactorok-nak büntetésében az eddig való articulusok nem tolláltatván.

Articulus IV.

Illyében szükségnek idején, hogy az dominus terrestris bebocsáttassa az praesidiumot, és addig is az benn levő praesidium pro lubitu principum megmustráltassék, végeztetik.

Az Ngod fejedelmi gondja viselését ezaránt is megtapasztaltuk, hogy Illye vára véghely lévén, arra is oly gondot akar viselni, hogy abban levő praesidiumok nemlétele miatt, valami hirtelen való kár reánk ne következzék. Hogy azért Ngod Kun István urunknak abbéli jó maga igéretit, melyben igéri ő klme az várban kapitánt emberséges zálagos hazafiát tart, és continue az várban harmincz számu jó fegyvertfogható praesidiumot tart, interim, hogy Ngod, gyakorta maga is megmustráltatja tempore necessitatis praesidiumot is beléküldeni igér, melyet Kun István uram bévenni tartozik, Ngodnak megszolgáljuk ebbéli reánk való gondviselését is.

Articulus V.

Az nemességnek mustrálása, és hadi fegyverekkel való tisztességes apparátusok concluddltatik.

Igen szükségesnek itéljük Klmes Urunk, hogy az hadi expeditióra tempore pacis provideáljunk, s minden nemes ember az szükségnek idején fegyverrel, és egyéb ahoz való instrumentumokkal oly készen légyenek, hogy valamikor az főtisztek az Ngod kegyelmes parancsolatjából mustrát hirdetnek, az első mustrán ő klmek intsék meg az nemes embereket, hogy kiki értéke szerént az másik mustrán légyen jó készülettel, és az ki nem cselekedné jó paripán s paripáson, s illendő fegyverrel, s

bogós kopjával nem mustrálna, exequaltassék fl. 12 rajta eo cto; úgy pedig, hogy egyházi nemes ember egy kopjával, két val mustráló nemes ember két kopjával, az kiknek pedig jóágok kapuszámra telik, annak quantitása, és az elébbeni arculusok continentiájok szerént való kész állapottal legyenek.

Articulus VI.

Az lovakkal való idegen kereskedők arceáltatnak.

Noha Klmes Urunk az elmult esztendőben felszabadíttott volt az lóval való kereskedés, kiből az nemes országnak, m az fiscusnak semmi hasznát nem experiálhattuk: végeztük ért Ngod kegyelmes annuentiájából, hogy az országnak lakos mes rendi maga majorságából való lovait minden harminczad etés nélkül az országból kivihesse, és eladhassa, sőt hogy m minden nemes embernek vagyon módja abban hogy kivisse, vagy kiküldhesse lovait; annakokáért itt benn is az országn nemes ember akárkinek is maga méneséből való lovait adhassa, és testimonialist adván mellette, kinek és hogy maga éneséből való lovait adta el, az mellett az megvévők is vihesk ki az országból, solutis tamen de jure solvendis; távoztatván indazáltal effélében való fraust minden rendek, az harminadokat defraudálók felől iratott poena alatt. Az partiumbéli yánkfiai is ehez tartván magokat, egyenlő törvénynyel élvén lünk, az köztök és majorságokban termett lovakkal; az kiket niglen úgy vesznek holdoltságon vagy másutt az erdélyi rodalmon kivül, azokkal szabadoson kereskedhessenek, solus tamen de jure solvendis.

Articulus VII.

z jobbágy kérésben való proccssusban az 1638. esztendőbéli 2-kik articulus observáltassék, concludáltatik.

Az jobbágyok reductiójában való processus mind itt ben rdélyben s mind Bihar vármegyében observáltassék az 1638. ztendőbéli 2-dik articulus szerént, végeztük.

Articulus VIII.

z Törts váráról való contractus conditionibus subinsertis confirmáltatik.

Kegyelmes urunk az Ngod kegyelmes propositiója szerént emünk eleibe vevén az brassai atyánkfiainak Ngoddal való conactusát, világosan megtapasztalván, hogy Ngod bölcs tanácsival yütt abban is szegény hazánknak nem kárára, sőt inkább haszra igyekezik, mi is annak minden punctumit jovalljuk és accep-

táljuk, úgy hogy az mely jószágot az brassai atyánkfiai az contractusnak continentiája szerént in concambium adtanak, azok in perpetuum pro fiscalibus tartassanak; és az mely törtsvári jószágot, ezzel az concambiummal magoknak megerősíttettenek, azok in perpetuum ő klmeké légyenek; és az mely articulusok és privilegiumok ezzel ellenkezők ennekelőtte emanáltattanak, vagy praetendáltattanak, mindenek seponáltatván, tulajdon csak azon Ngod klmes collátiója és abban specificált conditiók és módok szerént birattathassanak, mind Törtsvára és ahoz tartozó jószágok, és nem mind fundus regiusból, hanem tanquam bona fiscalia in comitatu Albensi existentia, ac e manibus fiscalibus concambiata. Hoc etiam addito, hogy noha az törtsvári jószágok vármegyén vadnak ugyan, mindazonáltal kapuszám után való mind fiscalis, mind vármegyére való egyéb contributiótól és exactióktól immunisok légyenek. Az criminalis casusokban pedig halálra való büntetésre légyen authoritások az brassai tiszteknek az vármegyei tiszteknek praesentiája nélkül is. Mivel az vármegye tisztjei távoly laknak, egyébaránt is azoknak az faluknak állapatjok mostan úgy kivánja, csakhogy ő klmek is ne abutáljanak, sőt az ország constitutiói szerént procedáljanak kedvezés nélkül.

Articulus IX.

Az vármegyék közönséges szükségére való exactiókban, hogy mind az fiscalis, s mind pedig egyéb rendek jószági, az előbbeni articulusok szerént egyenlő terhet viseljenek.

Az vármegyéknek közönséges szükségére való exactiókban, hogy Ngod kegyelmességéből, mind az fiscalis, mind pedig egyéb rendek jószágiban az előbbeni articulusok szerént egyenlő terhet viselni parancsolja Ngod, sőt hogy az tiszteket is az ország constitutiója szerént az contumaxok ellen authoritásokkal élni engedi, Ndnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus X.

Az szász urainknak vármegyéken levő jószágokban, az vármegyebéli tiszteknek cirkálások, executióknak tétele és egyéb authoritások concludáltatik.

Voltanak ugyan eddig is az országnak articulusi, hogy az vármegyék tisztei az szász uraink jószágiban is latroknak inquisitiójára, és egyéb tisztek igazítását illető dologra bémehessenek, de hivatalokban, az ő klmek vármegyén lévő jószágokban nem procedálhattanak, és az executiókban ottan-ottan akadált szerzettek; nem akarván azért az egyenetlenséget utrinque felhadni, az ide alább megirt conditiókkal való megegyeztetést és rendet decernáltuk communi suffragio.

1. Generalis malefactorum inquisitio, ac inde subsequenda executio fiat juxta consuetudines comitatus hactenus observatas, mint egyéb helyeken, és az cirkáláson kiadatott akármi néven nevezendő malefactoroknak büntetésekben magokat ne immisceálják, az szász tisztek és patronusok.

2. Az szász uraink s atyánkfiai vármegye fundusán levő jószágiban megfogatandó akármely latrokat az vármegye tisztei kezében és nem másuvá tartozzanak vinni juxta regni constitutiones.

3. Conditio ugyanazon szász uraink specificált jószágiban ha ki az ő klmek jobbágyi közől ki nem adnának cirkáláson, és az circálás után valami criminalis vétekben találtatik, halállal büntetetthessék, az szász tisztek is, úgy mindazáltal, hogy az vármegye viceispánját, vagy fő és viceszolgabíráját oda hivatni az törvénytételkor, nem bíróságra ugyan, sem executióra, hanem propter relationem adhibeálni tartozzanak.

Extra hos casus, mint az vármegyén lévő több faluk, az szerént mindenekben tartsák magokat az ország statutumihoz, az szászságnak vármegyéken lévő falui is, az minthogy indifferenter sok rendbéli articulusok extálnak, akárkinek is vármegyéken lévő jószágoknak állapotja felől az malefactoroknak büntetésekben s egyebekben is.

Articulus XI.

Az fiscalitas alá ítéltetett jószágokat micsoda processussal kereshessék novum cum gratióval.

Noha klmes urunk az elmúlt 1650. esztendőben az fiscalis jószágoknak determinálásában elégséges világos articulusunk által, és annak continentiája szerént nem kedvezvén Ngod mainak és mellette levő tanácsuraknak és táblafiai híveinek az múlt medgyesi extraordinarius terminuson complanálta, mindazonáltal klmes urunk némely nemes atyánkfiai igazságokról való leveleknek productiójában megfogyatkoztanak, úgy hogy akkor bizonyos impedimentumok miatt perennale jussokot nem comprobálhatták; hogy azért eleiktől hűséges szolgálatjokkal keresett jószágokban ne impediáltassanak, és az novum cum gratia mellett procedálhassanak: az Ngod klmes tetszéséből engedtük ilyen modalitással, hogy az mely atyánkfiainak jószágok fiscalisoknak ítéltettenek, és novum cum gratia mellett perennale jussokot comprobálni akarják, observálják ő klmek az novum cum gratiával az táblán és vármegyéken való szokott processust és usust, és az ki mikor s melyik terminuson akarja perennale jussát keresni, szabad légyen, úgy hogy az erdélyiek az erdélyi terminusokon, az magyarországiak az magyarországi

terminusokon keressék; ezt is hozzá tévén, hogy az mely jószágok fiscalisoknak adjudicáltattanak, Ngod fejedelmi kegyelmességéből méltóztassék az possessoroknak inscribálni, az Ngod kegyelmességén állván az inscribálandó summának quantitása, és az inscribált jószágokot, hogyha az fiscus maga, avagy mások számára is redimálni akarja, deposita prius integra summa inscriptionali, foglaltassék el az possessortól; annak utána ha perennale jussát comprobálhatja, az novum cum gratia mellett tartozzék letenni azt az summát, az melyet néki letettek volt, és úgy adipiscálhassa az jószágot; az ki pedig fiscalisnak adjudicáltatott jószágot contumaciter nem inscribáltat, és Ngod elfoglaltatván, valamely hivének inscribálja summában, ha szintén az novum cum gratia mellett örökös igazságra elnyerné is az jószágot, tartozzék az manutenensnek az inscriptionális summát letenni, magának tulajdonítván, hogy elmulatta az inscribáltatást; az novumot penig, toties, quoties per exceptionem condescendáltatná, mindannyiszor ujobbat extrahálhasson és élhessen vele.

Articulus XII.

Az lopott marháknak reduktiójáról való processus indifferenter az országban.

Az ellopott marhák dolgából klmes urunk, noha vadnak articulusink, de mindeddig is némely helyeken székely földén ha valamely lopott marhát feltaláltak, nem vehette az kárcs ember kezéhez azon brevis processuson, az mint az vármegyéken; hogy azért ez alkolmatlanság is tolláltassék: végeztük az Ngod klmességéből, hogy azoknak kézhez vételében, ez egész országban minden helyeken ez az processus tartassék. Hogy az hol az káros ember az lopott marhát feltalálja, ad quindenam tartassa meg, avagy ha igen távol lakó, két annyi üdőre, és akkor rámenvén, eskedjék reá az marhára, és adassék mindjárt kezéhez az marha. Az kinél az marha feltaláltatott állasson akkor szovatost az decretum continentiája szerént, ki ha nem állathat, bizonyítsa meg hiteles emberekkel, áldomásivó felekkel is, hogy nem éjjel, nem is titkon, hanem nappal emberséges emberek előtt vette. Alioquin tanquam particeps facti az is hasonlóképen megbüntetődjék.

Az mészárosok is sok helyeken igen nagy eszközök voltanak az lopott marháknak elrejtésében, holott akármely hatortól is titkon, vagy mezőben olcsón megvévén, mingyárt megnyúzták és az bőrit is más rendbéli vargamestereknek eladván, vetették mingyárt hammasban. Tetszett azért, Ngod klmessége accedálván, azok felől is, hogy az feljebb specificált

módon, úgymint nem mezőn, nem is titkon, nem is éjjel, hanem hites emberséges emberek jelenlétében vegyenek vagó marhát; alioquin in poena fl. 200 convincáltassanak.

Articulus XIII.

Az oláh esperestek illegitimum divortiumoktól arceáltatnak, az kik pedig közölök efféléket cselekednének, poena decernáltatik.

Az oláh esperestek nem tudván az magok kötelességeket szemek előtt viselni, sok illetlen és alkolmatlan divortiumokot csinálnak, némelyeket felségétől elválasztanak cum plenaria absolutione, némelyeknek pediglen régen elhagyatott feleségeket visszaadják, isten parancsolatja és az keresztyén társaságnak bévött szokása ellen; minthogy azért absolutiójok vagyon, az tisztek meg nem merészelték büntetni érette; végeztük azért egész országúl az Ngod klmes annuentiájából is, hogy efféle illegitimum divortium celebráló esperesteknek élete fogyjon el érette, annak is az ki azt cselekedné, absolutionálisok is ne suffragáljon.

Articulus XIV.

Hogy az városokban futott rótt jobbágyokaak is utánok adassék az adó és praestálják is.

Noha klmes urunk az rovásban lévő, és fundusokról kiszökött jobbágyoknak adott s adandó adajoknak megfizetése felől anni 1643. art. 17. extál, mindazáltal, ha valamely városba mentenek afféle rótt jobbágyink, az városi uraink s atyánkfiai, azokkal az adót praestáltatni ekkédig nem akarták. Végeztük azért egész országúl, hogy ez megnevezett articulusunk ő klmekre is egyenlőképen extendáltassék, és observálják abban specificált módot minden városon.

Articulus XV.

Hogy az nyomot egyik vármegyéből az másikba vivén, az nyomozókat s káros embereket megháborgatni ne merészeljék, hanem tartozzanak az nyomot felvenni.

Szegény jobbágyinknak esett némely helyeken ilyen intódások is, hogy lopott marhájoknak nyomokon megindúlván, szolgabíró vélek lévén, mindaddig vitték az nyomot, míg az vármegyének avagy székeknek széliben érkeztenek. De az is vármegyebéliek azt állatván, hogy az káros emberekkel nem volna az ő vármegyéjekbéli tiszt, ki az hitet feladná; nemgy az nyomot felvették volna, sőt inkább az káros embereket megháborították. Hogy azért az alkalmatlanság tolláltassék,

és az míg más vármegyéből, avagy székből szolgabírót hijna, az nyom is el ne nyomattassék: tetszett minékünk klmes urunk, hogy az mely vármegyében az kár esett, ott feladván az hitet az szolgabíró, vagy székbeli esküttt s arról relatoriát adván, acceptáltassék az szomszéd vármegyében és székben, és executio is szolgáltassék azon falun, ki fel nem venné az nyomot.

Articulus XVI.

Az kit két vármegyére citálnak personalis comparitióra, és egyszersmind lenne az szék, egyik helyt dilatio adatik.

Az törvényes székeknek egyszersmind való lételek miatt volt némely nemes atyánkfiainak akadálya, az ki mindaz két helyre personalis comparitióra lévén citatus, egyszersmind két helyben jelen nem lehetett. Végeztük azért az Ngod klmessége is accedálván, hogy az vármegyei főtiszt uraim az mennyire lehet értsék egymást az törvényszékeknek promulgálásában; ha pedig casu quo egy napon esnék két vármegyében szék, a hová mindkét helyre citatus volna egy ember personalis comparitióra, egyik helyen adassék dilatio néki.

Articulus XVII.

Hoyy az boradásban reá feleljenek, hány vedres, és kisebbet negyvenes gyanánt el ne adjanak sub poena.

Mivel klmes urunk az székely uraink s atyánkfiai, többeken is sokan közülünk pénzen vésznek az szász uraink s atyánkfiai között bort, melynek vételében eddig sok fogyatkozásokot ismértek lenni, mert az kit negyvenes gyanánt vettek meg, közel is ki nem tölt, az árrát pedig mint egész negyvenesnek megadták. Ndnak azért alázatoson könyörgünk, tartozzanak az szász uraink reá felelni, hány vedres hordó bort adnak el, az árrát is szabják ahoz ő klmek; melyet ha nem observálnának, az 1623. esztendőbéli 8-dik art. szerént légyen azon poenája, mely az ejtelek, vékák felől, 1624. esztendőbéli 10. articulusban declaráltatott.

Articulus XVIII.

Az topánfalviak is az ország közönséges törvényéhez tartsák magokat elveszett marhájoknak nyomának követésében sub poena.

Az Torda vármegyebéli uraink s nemes atyánkfiai jelentik klmes urunk, hogy az topánfalviak és egyebek is az

is jószágbéliek gondviseletlenül elhagyván marhájokat, ki-
ha ellopnak, az nyomát csak magok hatalmával megindítják,
ı öt s néha hat falu határán is általviszik, tisztet annak
ja szerént hol egy hét mulva, néha később is visznek
hogy az nyomra esküdjenek; az is ha feladja is az hütöt
ıem is, de ugyan reá eskesznek, kevés érő marhájokért
al többre annál az mit ért volna, azután azon falunak
sit, valahol találják, kiválképen Topánfalván megfogják,
ddig el nem bocsátják, valameddig az ő kedvek szerént
ıaczoltatják. Hogy azért az ilyen abusus tolláltassék, vé-
ük az Ngod kegyelmességéből, hogy mindaz topánfalviak s
bek is tartsák az ország constitutioihoz magokot, külön-
kétszáz forintban incurráljanak az topánfalviak és mások
z arestatiók felől tartsák az ország articulusihoz hasonló-
n magokat.

Articulus XIX.

Hogy az káránsebesiek ne adjanak Hátszakon vámot.

Tavalyi esztendőbéli gyűlésünkkor lévén contentio az
nsebesi atyánkfiai és hátszaki domina terrestris között,
azt állatták, hogy Hátszakon vámmal nem tartoznának,
tendálván privilegiumokot, melynek eligazítását Ngod
elmességéből halasztottuk volt ez mostani gyűlésünkre,
mindkét részről igazságokat mostan adja elő. Mostan az
nsebesiek arról jó leveleket producáltak előnkben, melyet
d is klsen látott, in contrarium az hátszoki domina ter-
is semmit nem producált. Tetszett azért nekünk is, az
d kegyelmessége accedálván, hogy ennekutánna az kárán-
siek Hátszokon vámot ne adjanak.

Articulus XX.

*ott marhának nyomát puszta falu határán miképen vihes-
sék által.*

Sok helyeken történt ilyen akadály köztünk klmes urunk,
az lopott marhának nyomát valamely puszta falu ha-
ı vivén, senki ott fel nem vette, az káros ember is
ı általvinni rajta nem merészelte, és így oda kellett
zett marháját hadni. Ngodnak alázatoson könyörgünk,
ssék abban ennekutánna ilyen mód, hogy az ki felveszi
yomot, vigye által az puszta faluhely határin mindad-
míg megült falu határára érnek véle, s úgy tartozza-
amazok felvenni; mely articulus indifferenter observál-
k mindenütt.

Articulus XXI.

Máramarosban mindenek jószágában tartozzanak admittálni sub poena az cirkálást, és ha az tiszt elmulatja, annak is poena decernáltatik.

Tavalyi esztendőben articulo 13. végeztük volt klmes urunk, hogy Máramarosban mindenek jószágában tartozzanak admittálni az cirkálást, de mostan mégis úgy esett értésünkre, hogy némelyek jószágában nem admittálnák, és az vicetisztek is némelyeknek jószágában bé nem mennének. Végeztük azért az Ngod kegyelmességéből, hogy az kik az vicetiszteket be nem bocsátanák jószágok cirkálására, az tavalyi articulusban specificált poenát exequálják rajtok toties quoties, és ha az tisztek is cirkálni bé nem mennének, toties quoties bé nem mennek, flor. 500 exequáljanak rajtok.

Articulus XXII.

Szász-sombori és jánosfalvi határ eligazítása végeztetik.

Az jánosfalvi és szász-sombori határok eligazítását az mi illeti klmes urunk, mivel az szász uraim egész natiójul reá mentenek, hogy újabb igazítás legyen közöttök: nékünk is egész országúl Ngod kegyelmességéből úgy tetszik, hogy légyen újobb igazítás közöttök, mivel sok akadályokot látunk az határigazításban, üdvözült klmes urunk, Ngod is az akadályokot bölcs tanácsival együtt klmes szeme eleiben vévén, úgy parancsolt volt újobb igazítás felől, denominájon Ngod kegyelmességéből újobb commissariusokat.

Articulus XXIII.

Székelységen lévő drabant rendnek só igirtetik cum conditione.

Hogy Ngod klmes urunk, az székelységen lévő drabantrend atyánkfiainak, az Ngod kegyelmességeig sót igér adattatni, úgy mindazonáltal hogy ők is praestálják azt, az mit mások, Ngodnak hiven megszolgáljuk.

Articulus XXIV.

Az 1642. esztendőbéli 13-dik articulus abrogáltatik és in ea parte az 1619. esztendőbéli articulus corroboráltatik.

Az 1642. esztendőbéli 13-dik articulus, klmes urunk, nékünk nagy nehézségünkre látszik lenni, Ngodnak mint klmes urunknak igen alázatoson könyörgünk, méltóztassék tolláltatni, és az 1619. esztendőbéli articulust in ea parte is in vigore hadni, és pro perpetuo decreto observáltatni kegyelmesen.

Articulus XXV.

*íros ember ha valamely falun megvészi elveszett marhá-
: árrát, az nyomnak ki nem adhatása miatt, annakutána
tor ha feltaláltathatik ki légyen, ne az káros embernek
hanem az falunak fizessen.*

Az nyomok kiadása felől klmes urunk, vagyon ilyen ne-
günk is, hogy ha az káros ember valamely ellopott mar-
ak nyomát falu határára követi, és azon falubeliek ki nem
nák az nyomot, az árrát az ellopott marhának megveszi,
vel meg nem elégedvén, az malefactorokat is persequálja,
is újobban kárát exigálja. Végeztük azért klmes urunk
kegyelmes annuentiójából, hogy a modo in posterum
lamely falura ellopott marhának nyomát viszik, és ki
dhatná az falu, s az árrát rajtok megveszik, azután az
emberek az malefactorok persecutiójához semmi közi ne
ı, hanem az falu persequálja, és az falut tartozzanak az-
ıalefactorok contentálni, nem az káros embert.

Articulus XXVI.

*valyi esztendőbeli harminczadik articulus effectualására
újabb commissariusok delegáltatnak.*

Hogy Ngod fejedelmi kegyelmességéből az tavalyi gyülé-
en emanáltatott 30-dik articulust újobb commissariusok
effectuáltatni klmesen igéri, melyet director uram bizonyos
:tusokból halasztott volt el: Ngodnak alázatoson meg-
ljuk, mint klmes urunknak.

Articulus XXVII.

*ırminczadosok sokadalmok idején indifferenter minden
:re bémehessenek vigyázásnak okáért, és fiscus kára eltá-
ásáért, de az holott ekkédig in usu nem volt, zászlót bé
ne vihessenek, végeztetik.*

Az harminczadosok hogy az sokadalmoknak idején in-
:nter minden helyekre bémehessenek, fiscus kárának el-
atására való vigyázásért, mindazáltal zászlót bévinni és
ni oly helyeken, az holott akkédiglen in usu nem volt,
los ne légyen, Ngod klmes tetszéséből mi is végeztük.

Articulus XXVIII.

*k a hazafiai közül, más ember pénzén, ez hazafián kivül
mber számára ámbár maga neve alatt marhát venne és
gyüjtene, annak poenája decernáltatik.*

Az marhákkal való szabad kereskedéssel miképen abu-
ak némelyek, értjük az Ngod propositiójából, klmes

urunk; mi is azért közönségesen az fiscusnak kárát
tatni igyekezvén, végeztük, hogy valaki ez hazafiai kö
ember pénzén, és hazafián kivűl való ember számára,
maga neve alatt marhát venne, ha az elhajtásáig meg
amittálja azt az fraudulenter gyűjtött marhát, ha szint
harminczadolná is; hogyha peniglen az elvitele után
meg cselekedete, comperta prius rei veritate in tanta
convincáltassék, az mint az marháért volna, annak m
lében observáltatván az harminczadokat elkerülők ellen
processus anni 1647. art. 9. 1641. art. 3. in omnib
firmáltatván.

Articulus XXIX.

Szurdokon Kabolapataknál hajó ne tartassék, conclud

Végeztük azt is az Ngod klmes tetszéséből, hog
dokon Kabolapataknál hajó ne tartassék.

Articulus XXX.

*Taploczáról az 1625. esztendőbéli 15. art. ha eddig ne
tuáltatott, confirmáltatik.*

Taploczáról az 1625. esztendőbéli 15-dik articul
dominus terrestrisek ha eddig nem effectuáltatták, s
torokot küldvén ki Ngod, ha úgy találtatik, hogy conf
Ngod, alázatoson megszolgáljuk, Ndnak mint klmes uru

Articulus XXXI.

*Az egész szászság pusztulásának okait, hogy per inquisi
Ő Nga kikeresteti, az nemes ország az Ő Nga klmes a
mára relegálja modalitását.*

Mivel az szászság között való nagy pusztulásnal
derekas nagy okának az sok illetlen exactiókat ismérjül
klmes urunk, Ngod fejedelmi hivataljának incumbálvá
azokra is vigyázzon, és megorvosolja abbéli tapasztalhat
bántodásokat, az Ngod klségéből mi is relegáltuk az
klmes arbitriumára, mikor és kik commissariusága által
végben vitetni az inquisitiót, és mi modalitással.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nos
dnorum regnicolarum trium nationum regni nostri T
vaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum

poratarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et gulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesen- is literis nostris [de verbo][1]) ad verbum, sine diminutione augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, demque ac omnia singula in eisdem contenta, ratos, gratos ccepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, onfirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia mnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi obser- imus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, obser- i faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et firmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum diante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 18. men- Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquage- o primo.

ykorú nyomtatott, de aláirás nélküli példánya az Akadémia birtokában: Articuli Diaetales princ. Transylv.)

XII.

1651. apr. 25.

ákóczy György frigylevele a havasalföldi vajda számára.

Nos Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transilvaniae, tium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. tum facimus per praesentes omnibus quibus expedit. Quod celsissimus princeps praedecessor noster et pater excelsi inis regnumque Transilvaniae primum in anno millesimo centesimo tricesimo sexto cum illustrissimo domino Matthaeo araba principe ac vajvoda Valachiae Transalpinae et cum ibus ejusdem regni baronibus nobilibus etc. omnibus mili- ordinibus atque proceribus certam inivisset confoederatio- , iteratisque vicibus eandem confirmasset; quo divina or- tione e vivis sublato, nobisque in solium ejus subsedenti- idem dominus princeps vicinus noster observandus, nos m primum quidem per generosos et magnificos, Dragume- primarium vornicum et regni judicem ac Barbul Ztolni- , nunc autem jam ultimo Oresten Nasturel vicecancella- superinde requisitos habuit; quapropter nos quoque iderantes unionem et concordiam utilem esse, praesertim in vicinis commoraremur terris: id circo nosmet ipsos obli- us et hoc foedere nostro jurandum exhibemus illustris- supradicto principi et ejus regno per bonam nostram n et per immutabile nostrum principale verbum. Quod

[1]) Ki van hagyva.

nullo modo nos illis numquam inimicos futuros esse, nec ipsi principi, nec illius regno, sed cum ipsis in pulchra et grata vicinitate permansuros, et si aliquando acciderit ipsi principi vel suo regno ex quavis parte inimicorum molestia et insultu, sive ex Turcis qui ab eorum iusatiabili rapacitate compulsi, aliquando tentarent pacta, quae ipse princeps et regnum ipsius cum porta Otthomanica habent, conculcare et perfringere et regni locum occupare, sive ex quavis alia parte et ex quibusvis hostibus et inimicis, qui insurgere vellent, et sese illis opponere et nos in subsidium quovis tempore mature advocaverint: secundum ligam et foedus inter nos principes et inter nobiles regni Transilvaniae et nobiles regni Valachiae initum et factum et secundum juramentum utriusque regni in omnibus praespecificatis periculis et necessitatibus, in quibus nostro auxilio egebunt, cum sufficienti praesidio secundum rerum exigentiam promti paratique sine ulla mora et errore erimus et inven...t nos et hanc nostram et regni nostri obligationem et foedus plena integritate et rectitudine servabimus, quamdiu servabunt et principes regni Valachiae et regnum pacta et promissa nobiscum et cum regno nostro Transilvaniae, nimirum cum plena rectitudine et sine aliquo defectu et ad majorem fidem praesentes literas dedimus manu nostra subscriptas et nostro sigillo confirmatas. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima quinta mensis Aprilis ao dni millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo.

Georgius Rokoczi (P. H.)

Kívül rájegyezve: Rákóczi uramnak Máté vajdának adott diplomája.

(Eredetije: Marosvásárhelytt a Teleki levéltárban.)

Jegyzet: Máté frigylevelét l. Okmánytár 61-ik l.

XIII.

1651. máj. 5.

Petki István a tatárok harczi készülődéséről értesíti a fejedelmet

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Az Úristen Nagyságodot stb.

Nagyságodnak, kegyelmes uram, akarám alázatoson értésére adnom az Csőbercsekre küldött emberem megérkezvén micsoda czédolácskát küldött legyen az az István deák nevű ember, ez levelemben includálva Nagyságodnak kiküldöttem, nevét is, kegyelmes uram, nem merte megírni, félvén attól, hogy ha kézhez akadna levele, életével fizetne érette; mindazonáltal szóval is, kegyelmes uram, Nagyságodnak mit izent megirattam. Szóval, kegyelmes uram azt izente, hogy az tatár

hám maga is készen vagyon az krimi tatárokkal, de még tá-
orban nem szállott. Az pendsáki tatárok, kegyelmes uram,
iborban vannak, közel Csőbercsekhez egy kőhídnál, melyet
áhul Podul Szakniamilornak hínak; úgy hiszem, Sebesi uram
dja, mi helyen vagyon; azok, kegyelmes uram, mint ezek az
embereim beszélik, oly rosszak, kinél rosszabb had nem
let, mert az lovok oly öszvér, sok előtte hajtja. Ezek tábo-
kat is látták, az sok lóval nagynak látszik ugyan táborok,
magok nem volnának igen sokan. Az mint beszélik, kegyel-
s uram, nem igen sietnek elé, sőt ha az két vajda hadat
m ad melléjek, nem is segítik meg az kozákot, mert félnek
n csalárdságtól, hogy az kozákok megegyeznek az lengye-
kel; ha az két vajda peniglen hadat nem ad melléjek, az az
e tatár hám azt poroncsolta volna az szultánnak, hogy
lahun az moldovai farkast feltalálja, felkeresse, s megfogja
z országát porrá tegye. Az mint ennekelőtte írtam volt,
gyelmes uram, Nagyságodnak, hogy az vajda Románvásárra
ar jönni, abbeli szándékát meghalasztotta; mindazáltal azt
ndják, hogy valóban felvigyáz is igen; nekem, kegyelmes
m, vigyázásom vagyon, ha mit érthetek, ennek utána is
gyságodnak értésére adni el nem mulatom. Nagyságod írta
t, kegyelmes uram, hogy az fák leszállító *(sic)* embernek
vus conductust küldött Nagyságod; nékem, kegyelmes uram,
m hozták kezemben; az Máté vajdának szóló levelet is,
gyelmes uram, valahova tették avval együtt, az sem jött
emhez. Nagyságod poroncsolt, kegyelmes uram, énnekem
gyelmesen, hogy innét Nagyságod számára, Kőhalomszék-
i kilenczszáz kilenczven szál deszkát szállíttatnék ki rad-
i épületre valókat; talám kegyelmes uram, az irásban esett
yatkozás, mert az az deszka több, ezer kilenczszáz kilencz-
; Nagyságod poroncsoljon felőle, ha mind ki kell-é szállít-
ni, vagy csak azt a kilenczszáz kilenczvent, melyről Nagy-
od poroncsolt. Az kiszállítása felől, kegyelmes uram, ha
gyságodnak tetszenék, s Radnótra kévántatnék, könnyebb
na az Maroson alászállítani; én innen Gyergyóban, kegyel-
s uram, bevitetném; erről, kegyelmes uram, mentől hama-
b az Nagyságod kegyelmes poroncsolatját várom, mivel
ak utána az Nagyságod kegyelmes engedelméből én is
nt-Györgyre akarnék kimenni. Ezek után, kegyelmes uram,
Úristen Nagyságodat stb. Datum in Csicsó, die 5. Mensis
ii, ao d. 1651.

Nagyságodnak méltatlan alázatos szolgája

Petki István m. p.

Alább, ugyancsak Petki kezével: Kegyelmes uram, az nyavalyás posta, mely Csőbercsekre járt, maga háza szükségére vett Moldvában egy kevés búzát, alázatoson könyörög Nagyságodnak, annak vámja felől méltóztatnék Nagyságod poroncsolni Garzó uramnak, engedné el.

Külczím: Illustriss. et celsiss. principi duo domino Georgio Rákóczy stb.

(Az egész levél Petki István irása; eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XIV.

1651. junius.

Göcs Pál kozákországi követnek adott utasítás.

Instructio pro *(a név ki van hagyva).*

1. Az hetmanhoz érkezvén, nevünkkel köszöntse, minden tőlünk lehetséges dolgokban fejedelmi jóakaratunkat ajánlja és szerencséltesse mind magát, s mind az vitézlő rendnek előttök járóit.

2. Jelentse meg, hogy ő klkhez expediált emberink békével megérkeztenek, kik által küldött leveleket, s izeneteket, s hozzánk való jó affectusokat, s szolgálatra való kész indulatjokat kedvesen vöttük, és fejedelmi jó akarattal agnoscáltuk.

3. Hozzánk való jó akaratjok mi tőlünk is mind synceritást mind pedig kölcsön jó akaratot kívánván, nem akartunk egyiknek is megfogyatkozni, azmint eddig is minden tőlünk lehetséges dolgokban azont követtük, az mennyiben az idő, az alkalmatosságok és az egymástól távol létel, s passusoknak bátortalansága miatt az correspondentiában s talán az követségeknek is relatiójában esett fogyatkozások akadált nem csináltanak.

4. Az synceritást ezelőtt is megmutattuk abba is, hogy az mit ártalmokra valót érthettünk, értésekre adtuk, s akartuk volna inkább bár külömben lött volna, de megteljesedését az mi intimatiónknak ime valósággal tapasztalják ő klmek, minthogy azért igértük volt továbbra is magunkat. Im megérkezvén emberink az lengyelországi gyűlésből, mostan is azon synceritással izenhetjük ő klknek azoknak relatiójokból, hogy minden bizonynyal az az ellenek való tanács, hogy tracta alatt derekas idegen hadakat is conscribáljanak ellenek, mely had ha egyben gyülekezhetik, újabb bekéllés felől tractát indítsanak, de az tracta nem succedálván, emberi itélet szerént higyjék ő klmek, az szerencsének kimeneteli noha egyébiránt is Isten titkában vagyon, de igen félelmes leszen; mint kellessék annakokáért ő klknek az állapotban magokat alkalmaztatni, elhisszük, mint expertus vitéz emberek, feltanálják.

5. Az jó akarat is mi bennünk ő klkhez oly kész resolu-
ióval megvolt azelőtt is, megvagyon mostan is, hogy ha az-
előtt is abban nem frustráltattunk volna, az mint az ő klmek
zenetit nekünk referálták, sőt irások is tartotta, tudniillik
ogy útat nyitván, melyen megegyezhessünk ő klkkel, s tudósít-
atván arról, készek lettünk volna közikben menni, de külöm-
en római császár birodalmán passusunk nem volt, hanemha
zzal is feltöttünk volna, mely megakadékoztatott volna szán-
lékunkban, Moldván is nem lehetett, mind azért, hogy akkor
zokhoz sem bízhattunk, mind pedig hogy az hadak nyomán
adaink is el nem mehettek volna, de nem is tudósíttatánk
klktől, azonban csak meghallánk, megbékéllettenek. Mostan
s azért az mi ő klkről való jó akaratunk megváltozás nélkül
agyon fenn, kiről akartuk ujobban mi is bizonyossá tenni
klket, csak hogy az mint ezelőtt is megizentük ő klknek,
gyekeztenek légyen az ily nagy dologban való derekas funda-
entumoknak megszerzésében, kiről ezideig semmit sem ért-
eténk, mely kiváltképen áll az portán és tatár khámon. Az
ortán azért, még ha annak akaratja ellen is indúlnánk, mind
ependentiánk levén onnan, s mind pedig torkokban lakásunk,
lamikor akarnának, akkor impediálhatnának, az mint közel
ló példa, mint revocálák idvezült atyánkat szinte Morvából,
szerencsének virágzó állapotjából. — Az tatár khánnal
ért, mert nem levén olyan assecurati ónk, mint ő klknek
élkül hogy egyveledhetnénk azon nemzetség közében, akárki
megitílheti; ezekről azért szükségképen kelle mind érte-
nk, mit efficiáltak igíretek szerént, s mind pedig ő klket
dósítanunk.

6. Az mi pedig az fundamentumnak mediumit illeti, az
volna, hogy az tatár chán hitlevelet küldjön, hogy minde-
kben velünk egyet fog érteni, nálunk nélkül az ellenséggel
m tractál, végez, és teljes erejével dolgainkat előmozdí-
ni igyekezik, s minden ellenségeink ellen megoltalmaz or-
águnkkal együtt. Az portáról is assecuratio kivántatnék,
gy dolgainkban meg nem akadékoztatnak. Ha valahon-
an országunkra ellenség igyekeznék, az ellen oltalmazna.
– *NB.* Hogy ha pedig az porta nemcsak nem assecurálna,
anem inkább impediálni akarna, az ellen is tatár khán oltal-
azni tartozzék.

7. Adjuk azt is ő klknek értésekre, hogy az mikor
klkhez, ugyanakkor decernáltak követséget mi hozzánk is
üldeni, ki ha meg nem változott azután, el is fog érkezni,
ivel azt még nem tudjuk, mindazáltal elhisszük ezen mostan
nnálló materiáról; arról mindazáltal ő klket bizonyosokká
sszük, hogy minket ellenek való dologra nem indíthatnak.

8. Mivel pedig mi az ő klkhez való jó indulatunkér vagyunk mind suspitióban, s mind pedig következhetnék ro lásunk is, kívántuk volt azelőtt is, de nem obtineálhattuk klktől, kívánjuk mostan is nem méltatlanúl, legyen annyi respectusunk ő klknél, hogy ha ad tractatum deveniál az dolog, ő klmek és az király, s respublica között ne egyezzenek, sőt ne is tractáljanak külömben. hanem kívánják azt, requiráljon az respublica is bennünket az királylyal együtt, s ő klkek is, ne más, hanem lehessünk mi mediatorok az békességben.

9. Ebből higyjék bizonynyal ő klmek, nem nézzük sem az magunk privatumát, sem az ő klmek csak jelen való hasznokat, hanem inkább jüvendőt, úgy vagyon jelen valót is annyiban, hogy ő klknek szolgálhatnak; de másik haszon az volna, hogy magunk közt avagy arra rendelendő emberink által jüvendőre való minden jó hasznos szövetséget csinálhatnánk egymás között, de az ki nagyobb, ha violáltatnék az lengyelek részéről, mint most is, az mediator salva conscientia és mind az egész világnak idegen ítéleti nélkül insurgálhatna és oltalmazhatná az végezéseket megálló felet fegyverrel is, sőt, hoc facto, majd ugyan obligáltatnék is quodammodo az mediator pacis az deffensióra, ott az is offendáltatván, az hol amazok offendáltatnának.

10. Intimálni kell azt is, ha lehet Radzivil herczeget Lythvániával együtt ne tegyék ellenségekké, és ne mutassanak hostilitást ellenek, sőt inkább jó akaratot.

11. Említést kell arról is tenni, hogy noha Isten az győzedelmet már nehányszor kezekben adta, mindazáltal az győzedelem után csak mingyárt úgy visszatértenek, vagy pedig békéllettenek, nem communicálván semmiben azbeli igyekezeteket; valljon tovább is nem azon útat fognák-e követni?

12. Az oláh vajdáktól is micsoda securitások vagyon, vagy nekik vagy nekünk nem kellene-é tartanunk, hogy akadált vessenek, és ha kívántatnék, vagy az mi emberinknek s hadainknak oda, vagy az övéknek hozzánk jüni, transitust engednének-é?

(Kemény János irása. Országos levéltár. Újabb lymbus.)

XV.

1652. febr. 18—márcz. 12.

A fejérvári országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus etc. etc.

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium ionum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem exarum in generalibus eorum comitiis Albae Juliae ad n 18. mensis Februarii anni dni 1652. indictis et celebratis clusi.

Praefatio.

Klmes Urunk fejedelmünk egész országúl három nem- l az mindenható fges Úristennek nagy klségét tapasztal- ıképen érezzük eziránt is magunkon, hogy noha ő fge Ngod elmes édes atyjafiainak a dicsíretes emlékezetű néhai mlgos gos Rákóczi Sigmond urunknak véletlen szomorú halálá- megsebezett szívének keserűségét annyival is inkább öreg- tte, hogy maga mlgos személyére is súlyos kezeit bocsát- keserves betegséggel meglátogatta, mindazonáltal ő fge i szívbéli buzgóságos könyörgésünket meghallgatván, ime t ugyan az mi jelenlétünk alatt elébbeni egészségre, mint z istenfélő Ezekiás királyt. majd a koporsónak ajtajáról fordítá és súlyos betegségének nehéz terhe alól lábára ban felállatá a mi örömünkre, és szegény hazánk javára, t az ő fge nagy neve legyen áldott örökké. Mely súlyos gsége alatt is Ndnak a mi szegény hazánkra, s reánk alá- s híveire való fejedelmi klmes gondviselését, éjjeli, nap- szorgalmatos vigyázását nyilván tapasztaljuk, hogy mind- yi alkalmatlansági közben is közönséges megmaradásunkra ozó szükséges dolgok felől való concludálásra, nemcsak vocáltatni méltóztatott bennünket, hanem máig is gyenge zsége szerint bölcs tanácsival együtt, a közönséges jónak ozdításában fáradozni nehéz dolognak nem tartotta, sőt különben mint saját magzati felől eleve szorgalmatos gon- viselni akaró édesatya, nemcsak maga életében igyekezik nünket csendességben megtartani, hanem jövendő időkre ánk való atyai kegyes gondviselését akarván kiterjeszteni, icsúr hívei által klmesen intimáltatja, hogy míg az Úr- n ő fge Ndat ez életben szemeink előtt megtartaná, addig ene gondolkodnunk szegény hazánknak jövendőbeli igaz- sára állítandó fejedelemnek választásáról, hogy így a Ngod tkezhető interregnum által ingruálható veszedelmes álla- át szegény hazánknak távoztathatnák. Melyért Ngodnak t klmes urunknak életünkig való alázatos hívséges szolgá- nkot ajánljuk, könyörögvén az mindenható fges Istennek, e Ndat naponkint jobbanis felépétvén kivánatos jó egész- nek mértékére sokáig való örvendetes jó egészséges élet-

ben virágoztassa és tartsa meg hozzátartozó szerelmesivel együtt, és több hasonló szomorúságoktól őrizze és oltalmazza.

Articulus 1.

A fejedelemnek választásáról irt elöbbeni articulus helyben maradván és megerösittetvén, Rákóczi Ferencz ő nga választatik successor fejedelemmé bizonyos okok és módok alatt.

Noha klmes urunk boldog emlékezetű eleinknek idejekben kiváltképen való és nem kicsin okokra nézve erős constitutio statuáltatott volt arról, hogy gyermek idejű fejedelmet ne válosztanának, amely constitutióját a nemes országnak mostan is nem tolláljuk szegény hazánknak mostani állapotjához képest jövendő megmaradására, így reménlvén hasznosabbnak lenni: Ndnak hirtelen és véletlenül érkezett súlyos betegsége ébreszgetvén bennünket, hogy jövendőbéli állapotunk felől idejénkorán gondolkodnánk, in hoc unico cum communi et libero voto, ac suffragio, amint Ngod szerelmes fiát kívántuk úgy szabad választásunknak rendi szerint országunknak fejedelemségére eligáltuk és inauguráltuk az teknéntetes és mlgos Rákóczi Ferencz urunkat ő ngát bizonyos conditiók szerint egész országúl, három nemzetűl. Mely conditiókat országunk mostani articulusában specifice inseráltattuk. De mivel az ő nga mostani aetása azt nem engedi, hogy azokra az conditiókra és hazánknak mindennémű szabadságainak, törvényeinek megtartására az szokott mód szerint juramentumát ő nga deponálhassa, eleitől fogva pedig hazánkban az fejedelmek választásában observáltatott mód és rend szerint mi is országúl homágiumunkat nem deponalhatjuk, mindaddig, míglen ő nga is nekünk tartozó juramentumát a praescribált conditiók és hazánk szabadságának kívánsága szerint nem deponálhatja; de hogy homagiumunknak jövendőben leendő depositiója és minden mi hívségünk felől bizonyosabb lehessen ő nga, vigore praesentis articuli assecuráljuk ő ngát, hogy mindaddig is, míglen az ő nga juramentumának depositiójára rendelt terminus eljő, és míg ő nga juramentumát akkori ideig nem deponálja is, de mindaddig ő ngát legitime választott fejedelmünknek agnoscáljuk, a juramentumnak deponálására rendelt terminusban deponálván ő nga nekünk is juramentumát a conditióknak kívánsága szerint, mi is egész országúl ordinarium fidelitatis nostrae homagium praestálni el nem mulatjuk, és ha ő nga medio temporis hazánknak szabadságát, és ha ő nga eleiben praescribált conditiókat nem impediálja és vio-

lálja, uraljuk, fejedelmünknek tartozó obedientiát és hívséget praestálunk, és juramentumának depositiójának idején az országnak guberniumját is ő ngának kezében assignáljuk, és ha ük az ő nga fejedelemsége ellen magokat opponálják, minden ehetségünkkel és erőnkkel ő ngát affélék ellen megoltalmazni gyekezünk. Ha pediglen regnicolák közül találkoznék lenni, decretumban és ország constitutióiban specificalt módok s processusok szerint ugyan azonokban megirt poenákban ncurráljon, úgy mindazáltal, hogy ő nga is a praescribált onditiókhoz tartván magát, országunkat és annak minden akosit szabadságiban megtartsa és törvénytelenül azokat meg e bántsa.

Annak felette miglen a rendelt terminusnak idején jurantumát nem deponálja, és az ország is a regiment ő ngának ezéhez nem assignálja, mindaddig is az ország guberniumjáoz semmiben és semmiképen nem nyúl, magát abban nem legyíti, nemcsak addig, míg Isten ez mostani klmes urunkat ngát életben tartja, sőt azontúl is az országtól terminált leig, és addig az mi klmes urunktól denomináltatott és orágúl tőlünk acceptáltatott gubernátortól dependeáljon, az i is nemcsak maga authoritásával, hanem a tanács egyező tszéséből gubernáljon és dirigáljon minden az ország javára ézendő közönséges és a fejedelmi méltóságnak conservatióra, s annak oltalmazására tartozandó dolgokban; a guberátor és tanács is pedig az eleinkben praescribált conditiókhoz ország constitutióihoz alkalmaztatván magokat, melyek e erint következnek:

Conditiones quibus mediantibus celsissius princeps dnus dnus Franciscus Rakoczi principem electus est.

Conditio 1-ma. Hogy occasione hujus electionis, amint nemes ország propter evitandum majus periculum, csak en egy casusban követte el, de egyébaránt az 1607. esztenbeli Kolosváratt februáriusban emanált első articulust nem llálta, sőt confirmálta, úgy hogy sem ezen electiónak alkalatosságával, sem semmi egyéb praetextusból semminemű ccessióját praeter liberam regni electionem nem tartja, és az edelemségnek translatiója, vagy ahoz való egyéb praetenja felől senkivel nem tractál, annálinkább nem concludál bernator és az egész tanács hírek, tetszések, és az egész ságnak consensusa nélkül, az országnak libera electióját jes életében, semmi úton nem impediálja, hanem azt az ságnak integre megtartja.

Conditio 2-a. Hogy a négy recepta religiókban, és

annak szokott exercitiumiban az articulusok tartása szerint mindeneket szabadoson megtart, nevezet szerént pedig juxta articulos anni 1649. 1-mum et 33-um religióknak respectusáért is senkit hazafiai közűl meg nem vet, hanem ebből minden személy válogatás és discretio nélkűl, az boldog emlékezetű fejedelmeknek dicséretes példájokat követi.

Conditio 3-a. Valamig Isten ez mostani klmes urunkat életben megtartja (kinek életét ő fge sok esztendőkre terjeszsze) mindaddig az országra és ország fejedelemségére nézendő semminémű dolgokban, guberniumban és directióban magát nem elegyiti egyebekben is, a mi az ő szerelmes atyjának mostani klmes urunknak becsületit, méltóságát, atyai authoritását megbántanák.

Conditio 4-a. Hogy a fényes portától soha el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, szokott illendő obsequiumát praestálja, Erdélynek a törökkel való régi frigyét intacte megtartja, és a portára járandó követeket is az elébbi dicsíretes fejedelmeknek szokások és rendtartások szerént expediálja.

Conditio 5-a. Hogy minden szomszéd keresztyén országokkal, császárokkal, királyokkal és fejedelmekkel a jó szomszédságot és békességet minden tehetségével oltalmazni és megtartani igyekezi, és azok ellen semminémű hadat offensive nem indít, ha méltó okot reá nem adnak, úgy is egész tanács és ország statusi hírek és consensusokból.

Conditio 6-a. Minden országos derék dolgokat, idegen országokra való legatiókat, tractátusokat, confoederatiókat nem különben instituál és cselekeszik, hanem a tanácsoknak hírével és consensusokból, azokat pedig pleno numero igyekezik megtartani, sokára nem halasztván, ha melyik közülök decedál, annak helybe állatását és nemhogy tanácsokat, de egyéb derekas tiszteket is kiváltképen, a kikre ország házai, fortalitiumi, fegyverei, sőt minden lovas és gyalog vitézlő rendei kincse szokott bizattatni, nem másokat, hanem nativus igaz hazafiait, avagy per solennem incorporationem recipiáltatott, s az ország közé köteleztetett, zálagos és érdemes embereket állat, úgy is az tanácsok hírével, kik is az ország törvényeire, szabadságára és hűségére fejedelmeknek tartozó kötelességek mellett hittel obligátusok légyenek.

Conditio 7-ma. Az országhoz tartozó birodalmokban semminémű erősségeket, végházakat, az országnak határit, munitióit, jövedelmit semminémű praetextusok alatt el nem idegeniti az országtól.

Conditio 8-va. Hogy urakat, nemeseket, kerített és mezővárosokat, székelységet, szászságot régi és minden legitime

ált privilegiumokban, donatiójokban, annuentiájokban, ptiójokban megtart.

Conditio 9-na. Az országnak közönséges és egyenlő tból való végezésit, articulusit maga is megtartja, má- l is megtartatja, szegénynek, boldognak személy válo- nélkül igaz törvényt szolgáltat, a sententiáknak exe- okat nem impediálja, sőt terminusokon és diaetákon minémű törvénynek discussiójában be nem ül, holott ad elsitudnis praesentiam appellálják a törvényeket, mint us justitiarius eleibe.

Conditio 10-ma. Hogy soha senkit senkinek vád- , uri nemes és egyéb szabadsággal élő rendek közül tör- előtt nem arestáltat semmi szín és mód alatt, hanem legi- citatione mediante juris ordine, in foro et coram judicibus tentibus convictum et aggravatum, és semmi violentiákat kiktől is, alatta valói közül senkin exerceálni nem enged.

Conditio 11-ma. Hogy a tanácsrendeknek, és or- s gyülésekben is mindeneknek szabados voxot enged min- le panaszolkodásoknak, és igazságoknak előszámlálására.

Conditio 12-a. Hogy a fejérvári gyülésben végeztetett ak conditióit minden czikkelyeiben ő nga fogyatkozás l megtartja.

Conditio 13-a. Hogy akárkik másoknak veszedelmére k szabadságának romlására ártalmas és törvénytelen kra való tanácsokat adnának ő ngának, azokat az egész snak megjelenteni taztozzék. Affélék ellen pedig obser- sék az 1613. esztendőbéli akkori fejedelemnek 4-dik con- a, és abban specificált poenával legitime megbüntettessék.

Conditio 14-a. Minthogy mind a magyar natio, s pedig a szászság magok natiójokból szoktanak magok- főtiszteket, ispánokat választani, a székelység is nem tagja lévén a szegény hazának, ő nga kapitányokat, birákat, generálisokat, magok nemzetéből állókat és köz- akókat adjon közikbe, megmaradván mindazonáltal min- ben az ő nga jurisdictiója, és méltósága. A királybí- k pedig választások specifice csakugyan az ő klmek nek szabadságában álljon, főispánokat is azon várme- n jószágos érdemes hazafiait adjon ő nga, és mindenféle teket sokáig vacantiában ne tartson, holott mind az feje- knek, mind pedig az országnak affféléknek helyben nem- kből nem kevés kára következhetnék.

Conditio 15-a. Mivel ennekelőtte való időkben is az g diversis vicibus et proxime az idvezült fejedelmünk en is, mind pedig Catharina fejedelemasszony idejében ról consitutiókat statuált volt, melyre amint privatus

akármely rendek, úgy az fejedelmek is kötelesek. Annak okáért ez hazának elegedendő erőssége lévén, ez országnak minden közönséges, mind egyébb fiscalis jövedelmit, hogy ez országnak tárházaiban tartsa, sehova az országon kivűl nem transportáltatja, arra bizonyos generalis perceptort és thesaurariust tartson, igaz hazafiaiból állókat, zálagos és hiteles személyeket, kik ezen hivatalnak igazán való administratiójára hittel légyenek kötelesek. Hasonlóképen a fegyvernek az országból kihordása is, az előbbi articulusok tartása szerint tilalomban lévén, munitiókat is sem in massa, sem másképen az országból ne abalienáljon, és azzal is ne exhauriálja.

Conditio 16-a. Hogy a hazának mostani és leendő első rendeit, tanácsit, érdemes tisztviselőit állapotjokban, tisztekben, hivataljokban, az kik megakarnak maradni, ő nga megtartja, megmaradni nem akarókat nem kénszerit, és semmi időben az hasznos hazafiait más idegenekért hátra nem veti, azoknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él, kinek-kinek az ő állapotja szerint való becsületit illendőképen megadja, és azokat böcstelenséggel illetni senkinek alattavalói közűl meg nem engedi.

Conditio 17-a. Hogy a mostani választott klmes fejedelmünk, a minémű religióban megkereszteltetett, és eddig édes atyjától neveltetett, azon religiójában mint holtig állhatatoson megmaradjon, hogy a közönséges veszedelemre és háboruságra religiójának változtatása is okot ne adjon, alioquin absolutusok legyenek minden statusok ő ngához való kötelességektől és hűségektől.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy usque ad apprehensionem regiminis senkinek jószág, nevezetes tisztek, és derekas pénzbéli vagy egyéb jövedelembéli igéreteket ő nga ne tégyen, ha pedig történnék is, nullius sint roboris ac firmitatis, sőt ha kik affélével akarnák circumveniálni ifjú fejedelmünket gubernator és tanács híre nélkűl, comperiáltatván, az ártalmas tanácsokat adókról való articulusbéli poenával büntetődjenek; mindazonáltal az bene meritus hazafiainak és fejedelmeknek jámbor szolgáinak, érdemes megjutalmaztatásokra a gubernatornak az egész tanácscsal egyenlő tetszésekből authoritások légyen a fejedelem neve alatt expediáltatván az levelek, mely leveleket a fejedelem, a gubernator és cancellarius, eo absente secretarius subscribáljon, a szerint idegen országokra expediálandó leveleket is.

Az ország guberniumjának apprehensiojának és a mostan választott fejedelmünk ő nga juramentumának depositiojának terminusa ő ngának 20 esztendős állapotjában való ideje légyen.

Conditiones pro domino gubernàtore.

Conditio 1-a. Hogy miglen a gubernatorságnak tiszen lészen, ahoz tartozandó minden conditiókat, valamelyek nd mostan választott ifjú klmes urunk eleiben irattak, s ndazokon kivűl minden dolgokat, valamelyek az országnak ára, szabadságára, s az fejedelmi méltóságnak conservajára, defensiójára nézendők, és az gubernátorságnak tisztit, atalját és authoritását illetik, mindazokat teljes tehetsével, erejével megtartani, s másokkal is megtartatni, miglen gubernium az országnak rendelése szerint kezénél lészen, ekezik; ezekkel ellenkező dolgokban penig magát semmimű szín és praetextus alatt nem elegyíti, sőt mindenekben ország constitutiójihoz, és bévett decretumihoz alkalmazja magát.

Conditio 2-a. A mint mostani válosztott ifjú klmes unk ő nga, azonképen az gubernator is tanács híre nélkűl soluta authoritate közönséges ország dolgaiban semmit ne lekedjék, holott az elébbeni conditiókban is mindenütt congáltatott az gubernator és tanács authoritása, és ezután is erint légyen conjungálva.

Articulus 2.

gyha az mostan denomináltatott gubernatornak holta törnék, mentől hamarébb más gubernator választassék helyében.

Hogyha az mostan választott gubernatornak holta törnék, tartozzék az mostani klmes urunk egy holnap alatt az zágot convocáltatni, és ezen mostani modalitas szerint az az tanács és ország consensusából más gubernatort választi; ő ngának pedig holta után (kit Isten hosszú időkig tátasson) az mostani választott ifjú fejedelmünknek az ország berniumjára jutandó időig, az ő Nga melléje rendeltetett tácsurak a gubernator halálának hírét hallván, mindjárást tozzanak confluálni a fejedelem mellé minden hivatal nél, és az ifjú klmes urunknak fejedelmünknek mlgos neve tt az országot egy holnap alatt convocáltatni, és az feljebb girt módok szerint, az egész tanács és ország által guberor választassék, úgy hogy eziránt is gubernatorság nélkűl ország ne maradjon, miglen ő ngának az regimen kezében ignáltatik; a gubernátornak választásáig pedig a guberm és directio a tanács authoritása mellett legyen.

Articulus 3.

Az ifjú klmes urunk mellett találtathatandó ártalmas tanácsadóknak amovealására a gubernatornak és tanácsnak authoritás engedtetik.

Ha az gubernator valakiket ártalmas tanácsadókat érte lenni ifjú klmes urunk körűl, a gubernatornak és tanácsnak gyen authoritások, hogy admoneálják azt az ártalmas tanácsad ki ha nem obtemperálna, ammoveálhassák a gubernator tan csal együtt, mely amotiót ha ifjú fejedelem urunk impediál eo facto az conditiók ellen cselekedni láttassék és ítéltessék.

Articulus 4.

Hogy tempore necessitatis a gubernator és cancellarius avagy eo absente, a tanácsrend subcriptiója alatt emanáltatott parancsolatra kiki insurgálni tartozzék, concludáltatik.

Ha valamely nyughatatlan elméjű emberek akárki akaratjából lovast vagy gyalogot gyűjtenének és fogadnának gubernator és tanács híre nélkűl, authoritása légyen a gubernátornak a tanácscsal együtt azoknak eloszlatására, sőt ha derekasabb ellenkező igyekezetet bizonyoson érthetnének, tartozzék a gubernator és tanács parancsolatjára minden ember viritim sub poena in articulis expressa felülni magok és hazánk oltalmára.

Ilyen nagy derék casusban pedig, úgy, mintha közönséges insurrectióra való parancsolat lenne, az gubernatorral együtt, a tanácsnak nagyobb része subscribálja azon parancsolatokat. Ezt mindazonáltal ilyen értelemmel concludáltuk, hogy mivel az szegény hazánk mindenfelől külömb-külömbféle nemzetekkel vétetett környűl, és történhetnék oly repentinum imminens periculum, melyben csak egy óráig való késedelem is a hazára következendő veszedelmet öregbítené, annál inkább hosszas tanácsra való idő ártalmas lenne: az ilyen defensiónak casusában, hogy afféle hirtelen következendő veszedelem ne szálljon hazánkra, végeztük, hogy a gubernátor és cancellarius subscriptiója alatt emanáltatott parancsolatokra, az haza oltalmára tartozzék közülünk kiki felülni, vagy ha cancellarius nem lenne az akkori fejedelem mellett találkozandó, tanácsrend az gubernátorral együtt subscribálja erről való leveleket.

Articulus 5.

Ifjú klmes urunk és gubernator között az conditiók szerint való reciproca observantiáknak modalitása.

Ha mostan választott ifjú klmes urunk ő Nga a denominált gubernatornak vagy személye, vagy élete, vagy álla-

ɔtja ellen valamit cselekedni igyekeznék, vagy mással csele-ɔdtetnék, vagy titkon vagy nyilván, eo facto, comperta rei ɔritate, mindenek absolutusok legyenek az ő Nga hívségitől, gy, mint ki az ország végezéséhez nem tartotta magát, és a ubernator mellett tartozzék insurgálni mind az három nemzet, s állapatjában megoltalmazni magunk igíreti szerint; in praecripta ista causa econverso, hogyha a gubernator is ő Nga el-en valamit igyekeznék vagy személye, vagy méltósága, vagy fe-edelemsége ellen, favort csinálna afféléből vagy ő nga és ország ɔzolgáival, vagy egyebekkel, tanács és ország híre nélkül fegy-vert hozna maga mellé vagy gyűlésben, vagy azonkivül: eo facto tisztitől privatus légyen, és senki gubernatornak ne agnoscálja, hanem válosztott ifjú klmes urunk mellett tartozzék insurgálni mind az három nemzet, és fejedelmi állapotjába meg-oltalmazni, azután az ország kereshesse törvínynyel suis modis. Hasonlóképen egyéb rendek közül is senki magának ártalmos favort ne csináljon, se vitézlő nép és egyéb státusok között. Ha pediglen az mi klmes választott ifjú urunk ő nga az con-ditiók ellen cselekednék, az gubernator egész tanácscsal együtt egyenlő akaratból idejénkorán admoneálja ő ngát, ha az admo-nitio után ugyan nem supersedeálna a conditiók ellen való cselekedetéből, a gubernator az egész tanács tetszéséből, etiam contradicente principe, mingyárást generalis diaetát publicál-tasson, és ott az articulusoknak transgressióját az országnak megmutogatván, országúl, három nemzetül az ő nga hívségétől absolutusok legyenek, comperta rei veritate; viszontag ha az gubernator is a conditiók ellen cselekednék, az egész ta-nács az gubernatort idejénkorán admoneálja, és ha az admo-notio után sem supersedeálna a conditiók ellen való csele-kedetétől, a gubernator az egész tanács tetszéséből, etiam contradicente principe, mingyárást, és ott az articulusoknak transgressióját az országnak megmutogatván, ex unanimi con-sensu dnorum regnicolarum légyen az gubernator privatiója, comperta rei veritate.

Articulus 6.

A gubernator obsequiumára juramentumokat deponálni igérik a statusok.

Hogy gubernator uram tisztiben a praescribált mód és onditiók szerint alkalmatosban procedálhasson, országúl az ő lhez tartozandó obsequiumunknak praestálása felől securusabb hessen ő klme is, juramentumát deponálván, mi is országúl klhez illendő kötelességünknek effectualására, valamikor az klmes urunk ő nga kivánja, megesküdni készek vagyunk.

Articulus 7.

Az mi klmes urunk ő ngától denomináltatott gube ceptáltatik.

Hogy pedig klmes urunk válosztott ifjú klm nga mellé Ngod bölcs tanácsi közűl a tek. és ngos nostori Kemény János uramat jövendőbéli guberna nominálja, az Ngod abbéli klmes tetszését értjük országúl, három nemzetűl, ő klmét, mint érdemes l valljuk, acceptáljuk, és minden ő kegyelméhez illenc umunkat praestálni megírt mód szerint készek leszü

Articulus 8.

Ifjú urunk ő nga mellett leendő gubernator és ta sustentatiójoknak modalitása.

Mivel klmes urunk ifjú urunk ő nga mlgo mellett gubernator urunk és tanácsuraink közűl egy nak continue jelen kelletik lenni, az ő klmek az idő sustentatiója felől is ő klmeknek provideálnunk illen jük, tetszik azért minékünk egész országúl három hogy az 1558. esztendőbéli Izabella idejébéli emaná articulus szerént, az országnak közönséges jövedelmé az ő kegyelmekre való provisio.

Articulus 9.

Az kapuszám után való adó és taxás városok cont

Noha kegyelmes urunk szegénységinknek fogyat potját nem tagadhatjuk, holott az elmult egynéhány ben sem borok, sem buzájok nem termett, mely miatt ken szegény jobbágyink lakóhelyekből elbujdosni, és zűlök megmaradtanak is, az szűk idő miatt marhájc kénszeríttettenek: mindazonáltal Ngdnak is sok rend sáit szemünk előtt viselvén, hogy mind a fényes por tentálására, s mind egyéb fejedelmi mlgos hivata hazánknak közönséges megmaradására szükséges e megfelelhessen, eziránt is szegény jobbágyinknak n hetünk, hanem a tavalyi mód szerint Ngdnak vélek tatni készek vagyunk, úgymint, egy kaputól 20 fori nek felét ad diem 1-mum Junii, felét pedig ad Augusti, a Sz.-György napinak. A Sz.-Mihály nap ad diem 1-um Novembris, felét ad diem 1-um Ja proxime venturi az Ngod tárházába beszolgáltatjuk,

viselésnek az partiumbéli uraink s atyánkfiai, hasonlóképen a székely uraink s atyánkfiai is, kiknek az vármegyén jószágok vagyon, a szász urainkkal s atyánkfiaival együtt submittálni igérik magokat, könyörögvén Ngdnak mint klmes urunknak igen alázatosan, ebbeli contributiónkkal contentus lenni méltóztassék.

A taxás várasak adója.

Kolosvár	flor.	2400.
Váradé	»	1400.
Fejérváré	»	200.
Bánffi-Hunyadé	»	200.
Udvarhelyé	»	260.
Kézdi-Vásárhelyé	»	180.
Sepsi-Szent-Györgyé ...	»	180.
Ilyefalváé	»	150.
Egeresé	»	150.
Nagy-Almásé	»	125.

Articulus 10.

Végházok építésére kapuszám után egy-egy forint igértetik.

Mü is a Ngod klmes propositiójában való klmes intimatiója szerint az végházok építését szegény hazánknak jövendőbéli securitására igen szükségesnek ítélvén lenni, minden kapuszám után annak véghezvitelére egy-egy forintot ígérünk egész országúl, három nemzetűl, melyet az Ngod tárházába az adónak első terminusára administráltatunk is.

Articulus 11.

Az articulusok egybenszedésére bizonyos személyeknek, azon szükségre való költségnek, több accessoriumoknak rendelése.

Hogy az articulusoknak egyben szedetésére Ngod klmes urunk mostan is serkenget bennünket, és annak végbenvitelére bizonyos becsületes atyánkfiait denominálni klmesen méltóztatott, Ngdnak abbéli klmes gondviselését is mint klmes urunknak alázatosan megszolgáljuk. Mely dologra rendeltetett becsületes atyánkfiainak azon dolog continuálása alatt való illendő sustentatiójára mi is ígérünk az adónak első terminusára kapuszám után húsz-húsz pénzt; a székely uraink s atyánkfiai is közönségesen ígérnek adni 300 forintot; a szász uraink s atyánkfiai is hasonlóképen kapuszám után ígérnek húsz-húsz pénzt; a taxás városok 100 forint után ígérnek egy forintot, excepto Várad. A mely városok kapuszám után szoktanak

contribuálni, az megírt mód szerint kapuszám után húsz-húsz pénzt contribuáljanak. Melynek perceptiójára a Ngod klmes rendelése szerint Bárdi István requisitornak légyen gondja. Mely dolgot is hogy Ngod klségéből úgy akarja végbenvitetni, deputatus atyánkfiainak is oly instructiót adatni, hogy mi is országúl hasznát érezhessük, és semminémű articulusok, melyek a haza javára szükségesek, ki ne rekesztessenek, s ha melyek közűl a nemesi szabadság és minden rendek privilegiumok ellen irattattaknak lenni találkoznának, azoknak tollalását is oly consideratióban akarja venni, eziránt is Ngdnak mind klségét, s mind reánk való gondviselését megtapasztalhassuk, Ngdnak, mint klmes urunknak, híven megszolgáljuk.

Articulus 12.

A nemes ország Bihar vármegye mellett való alázatos instantiája urunk ő nga klsége, és hogy főispány nemléte nélkül viceispányok ne tétessenek, prohibitiója.

A Bihar vármegyebéli nemes uraink, s atyánkfiai szomorúan érezvén magokon Ngod nehézségét, hogy az elmult napokban nem lévén ő klmeknek főispányok, magoknak elmúlhatatlan szükséges dolgait praetendálván, ő klmek válosztattanak volt viceispányt magok között, főispányoknak nemlételében; kiről ő klmek iteratis vicibus igen alázatoson találának meg bennünket, hogy Ngod mlgos személye előtt instálnánk fejenként, méltóztassék szokott klsége szerint ez dologból ő klmekre terjedett nehézségét elvenni, mivel ő klmek nagy obtestatióval állatták előttünk, hogy soha szántszándékkal Ngod nehézségét magokra ezzel vonni nem igyekezték ő klmek, sőt hogy azt ítélhették volna, hogy Ngdnak indignatiója következhessék ő klmekre, minden fogyatkozásokat, melyek az viceispánynak nemlétele miatt naponként ő klmek közt estenek, mind addig is elszenvedték volna. Mely ő klmek mellett országúl való alázatos könyörgésünkre hogy Ngdnak fejedelmi klmségéből méltó tekénteti lett, és ő klknek ebbeli cselekedetit, úgymint maga mlgos személyében klsen megengedni méltóztatott, azzal mindazonáltal más privata personáknak nem praejudicálván, Ngdnak híven megszolgáljuk, ezt mindazonáltal ilyen értelemmel, hogy se ő klknek, sem pediglen más vármegyebelieknek indifferenter semminémű helyeken ne legyen szabad főispánynak nemlétele nélkűl viceispányt válosztani, hanem a Ngod méltóságos collatióján állván az főispányságnak adása, az meglévén, a főispányok a vármegyével egyező tetszésből állassanak viceispányokat. Ngdnak azon is alázatoson könyörgünk, hogy az főtiszteknek nemlétele miatt ehez hasonló és több

lkalmatlanságok ne következzenek köztünk, vármegyéinkben éltóztassék a főtiszteket hosszas halogatás nélkül creálni s subordinálni, Ngdnak híven megszolgáljuk, mint klmes runknak.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium etc. Datum n civitate nostra Alba Julia, die 12-ma mensis Martii anno omini 1652.

(Az Akadémia birtokában lévő újabbkori másolatról.)

XVI.

1652. márcz. 28.

Tárgyalások a jezsuiták ügyében.

a)

Haller István votuma a jezsuiták ügyében.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Ngodnak kglmes uramnak.

Ngod méltóságos levelét vettem, kiből Ngod parancsolatát értvén, Ngodnak engedelmességgel az én censurámat megtam: az János király idejében való articulust kegyelmes uram em láttam, arról írni nem tudok. Sigmond fejedelem idejében aló articulust tudom kglmes uram, hogy az jezsuiták abban az rticulusban teljességgel az országból kiküldessenek; azután aló articulusukat is mind az bódog emlékezetű Ngod nagytja és Bethlen Gábor urunk ő felsége idejebeli articulusoat is tudom. Az articulusoknak megtartására Ngodnak is, glmes urunk fejedelmünk, és mindnyájunknak kötelességét adván, annál egyebet mit mondhatnék; hanemha az 1630 és 1649 esztendőbeli unióról való articulusok mitigálnák az lébbi articulusokat. Éltesse Isten és tartsa meg sokáig való egészségben boldogúl Ngodat.

Datum in Szent-Pál die 28 Martii 1652.

Ngod alázatos szolgája
Haller István.

(A levél egészen Haller írása.)

Külczím: Celsissimo Principi ac dno dno Georgio Rakoczy dei tia stb. Dno mihi clementissimo.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

b)

1652. márcz. 30.

Rákóczy válasza a császárnak Fejérpataky küldetése alkalmából.

Sacr. Caes. Regiaque Mtas
Dne clementissimi.

Literis Mtis Vrae Sacr. ab internuntio egregio Raphae Fejérpataky cum observantia singulari acceptis, et ejusde internuntii relatione intellecta, demisse animadverto patr Jesuitas de propria, praesertim autem status catholici i juria, et liberi religionis exercitii impedimento, aur Mtis Vrae informatione aequitati haud consona onerass Deum enim testem secura conscientia, et eorundem cognitione conscientiosam appello: nulla fideles nostros in libero recept rum religionum usu et exercitio molestia ex toto gubernii m tempore affectos, quin sine discretione honoribus et bonis s cundum merita ornatos et promotos esse, nec minus statu ecclesiasticum muniis suis perfungi, ac receptarum religionu exercitium iuxta constitutiones regni hujusce antiquas perm sos; siquidem nihil magis caveam, quam conscientiis praed minari, et capitulationibus regiminis mei irritis, contra publi regni sancita, et fidem illis observandis datam, rigore et asp ritate aliquos ex fidelibus meis immeritos lacessere. Cum aute indubius teneam Mtem etiam Vram, uti et alios omnes ch stianos reges et principes, fidelium suorum decreta et constit tiones ac puncta regiminis sui sancte observare et per alios o servari summo studio intendere, nec, qui haec observant, s qui contranituntur, censura notari meritos esse, persuasu mihi est, priusquam meam justam utique informationem, p re nata intelligat, adversus aliorum expostulationibus hau quaquam locum daturam esse, imo negotio omni ad aequitat lancem praeponderato, ubi fideles meos regimini meo divinit addictos, secundum suas leges et libertates antiquas guberna a me comperta fuerit, succensere magis illis, quam favere: pe inde et ipse, si quid praeter velle et intentionem ex parte m factum esset, admonitionem hoc pacto Mtis Vrae benigna demisse observo, et obnixe rogo, plena fiducia assecurata es velit exercitium religionis catholicae, uti et aliarum receptaru ac ministros secundum constitutiones regni hujus inoffense o servaturum esse, cui et ipsimet hactenus sine ulla justa quere acquievere. Confisus insimul Vram etiam Mtem nullis negoti obligationi meae adversantibus impedire me velle, nec patr Jesuitas (si quos clam forte, magis quam aperte intra fines d tionis meae conversari contingeret) cognitis publicis superio constitutionibus amplius molestaturos, nec postulationibu

posse, et authoritatem meam excedentibus ulterius offensuros, probe scientes suas principes regendi conditiones. praesertim sub fidei vinculo promissas, omni jure observare, nullo autem infringere. teneri. De caetero Mti Vrae Sacr. pro virili obsequia mea uti animo demisso offero, ita occasione quavis contestari paratus, Eandem diutissime rerum potiri ex animo voveo et precor. Datum in civitate mea Alba Julia, die 30. Martii. anno 1652.

Sacr. Mtis Vrae

studiosissimus et devotissimus
servitor

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Sacr. Romanorum Imperatoriae, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Mti etc. etc. Dno elmo.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XVII.

1652. szeptemb. 17.

Meghivó a szászrégeni tanácskozásra.

Georgius Rakoczy Dei gratia *stb.*
Generose *stb.* Salutem cum favore.

Poroncsoltunk vala az elmúlt tavaszszal kegyelmednek, hogy az articulusoknak több arra rendeltetett, böcsületes hiveinkkel való egybeszedegetésére, kegyelmed is arra praefigált bizonyos napra fejérvári házunkhoz jönne, de akkor bizonyos okokra nézve el kelletvén mulni, nem akarván azért ez idéről az nemes ország végezése szerént elhalasztani, kegyelmesen parancsoljuk kegyelmednek, ez levelünk megadatván, disponálja úgy magát és házánál való dolgait, hogy az dolognak véghezvitelére ad 20. Octobris okvetetlen Régenben lehessen, az hol arra rendeltetett több böcsületes hiveink is lesznek, hogy az articulusoknak kiszedegetéséhez hozzá fogván, Isten segedelméből procedáljon is benne, magunk is azalatt Görgényben lakván, ha miben mi scrupulussa lenne, tőlünk is érthessen. Secus non facturus. Datum in castro nostro Balásfalviensi die 17. Septembris 1652.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar stb.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

XVIII.

1652. decz. 15.

Meghivó a fejérvári országgyülésre.

Georgius Rakoci *etc.*

Prudentes et circumspecti *stb.* Salutem *stb.* Noha fejedelmi hivatalunk kivánsága szerint ez esztendőben is hűségteknek generalis gyűlésének kiszolgáltatására alkalmatos időt rendelni el nem múlattuk volt, melyre hűségtek is bizonyos atyjokfiait küldvén, azonban isten atyai látogatását bocsátván reánk, a mint kivántatott volna, az közönséges jóra nézendő dolgokról való elmélkedések és végezések nem vitethettenek végben, melyet isten engedelméből helyre akarván állatni, ez jövendő esztendőnek is kezdeti szintén előttünk levén, tanácsúr híveinknek egyenlő tetszésekből hűségteknek generalis gyűlését rendeltük az jövendő januariusnak 15-ik napjára Fejérvári városunkban, az idő tájban reménlvén főkövetinknek is az portáról hozzánk minden jóval való megérkezéseket. Hűségteknek azért serio parancsoljuk, azon az napon és helyen arra rendelendő bizonyos atyjokfiait expediálja úgy, lehessenek jelen idején, hogy hűségtekkel egyenlő értelemből az közönséges megmaradásról minden jót végezhessünk; akarván azt is hűségteknek értésire adni, isten azt engedvén érnünk, minden gyűlések alatt eligazítani szokott pöröknek és dolgoknak is revisioját kiszolgáltatni el nem múlatjuk. Secus *stb.* Datum in civitate nostra Alba Julia die 15. Decembris. Anno domini 1652.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Prud. ac circumsp. magistro civium *stb.* civitatis nostrae Cibiniensis *stb.*

(Ered. a szász nemz. egyet. lt. No. 567.)

XIX.

1653. jan. 15.—márcz. 15.

A fejérvári országgyülés törvényei s irományai.

a)

1653. jan.—febr.

A régeni fogalmazvány módositásaiból.

(P. III. T. XLVIII. A. 1.)

Fiak erkölcstelenségéről.

Articulus 1. *(Lit.)* C.

Az erkölcstelen fiak, kik atyjokat anyjokat nem böcsülik, sőt kesergetik, decernáltatott, hogy az olyan fiakot a tisztek

egyéken és székes helyeken törvény szerént juxta demerita
um pro qualitate delicti, megbüntettessék, a városokban
szerént. (*Kitörülve:* ez mód observáltassék ez ilyen dolog-
úgy) mindazáltal, mivelhogy personalis az actus, in per-
luat poenam, non in bonis, és az poena decernáltassék pro
itate delicti, azmint az birák előtt fog comperiáltatni. Ugy
üllik, hogy ha atyját, anyját szidalmazza, vagy poenitен-
ássék, vagy egyébiránt castigáltassék az birák itéleti sze-
Atyjoknak vagy anyjoknak megverésiért egyik kezek vá-
ássék el, megsebesítésekért vagy ölésekért, mint az kik aty-
ával cselekeszik, az decretumban írott azon poenán con-
iltassanak. Ez két első casusban két széken decidáltassék
asa, az utolsó casus penig diaetán prosequáltassék, az vár-
yén vagy székes helyeken az panaszló fél vagy az tisztek,
ietán az director prosequálja. De nemes ember ellen az
szt bizonságok ne admittáltassanak ez casusban. (*Kemény*
:) Melynek prosequutiója az
ár írása:) Itt az értelem külömbözni láttatik.
diaetára relegáltatott. Az több feljebb írt casusokban
z az házi cselédeknek, szomszédságoknak, és egyéb rend-
embereknek is; si sint honestae famae et conditionis homi-
gyébiránt is ország törvénye szerént való módon recipiál-
tak bizonyságok admittáltassék. (*Eddig Kemény írása.*)
(95—96 ll.)

Art. 1. Ad literam D.

Az gyűlések alatt levő táblán pedig jobbágyi kérések, pu-
tiók és minden transmissiók indifferenter revideáltassanak,
ény írása:) hasonlóképen az, mely articularis casusoknak
scussióji azon akkori forumra relegáltattanak.
(97 lap.)

(*Kemény írása:*) Az jesuitai szerzetnek kire-
ztésének módjáról és okáról.

(Megvan az Approbatumban.)

Edictum. (*Lázár írása:*)

Az megnevezett jesuvitai szerzetbelieknek az ország con-
tiói ellen találkozhatott factorinak engedelem adatott
addig való ezen dologbeli cselekedetekről, míglen legitime
voltak admoneáltatva az jesuvita szerzetbeliek kimenete-
ről: ezután való cselekedetekért a fejedelmek gratiájában
abadságokban áll, akarják prosequálni törvénynyel avagy
Az admonitio penig volt penig die 22. Januarii anni 1652.
(130—2 ll.)

P. III. T. XLVII. A. 2.

Latrok büntetéséről

Articulus 1. L.—C.

(Vége módosíttatott ekképen.)

Ha pedig három forintnál többet érő lopásban találtatik, comperiáltatván az dolog, minden tovább való hallagatás, kedvezís és birságlás kűvül csak felakasztassék, (*Kemény módosítása:*) ha az sententia előtt nem concordált a károssal, de ha az károssal megbékéllett, díával változzék meg az lopó, és egyszeri vétkéről adassék engedelem, mindazáltal az bélyegzés helyett füle vágattassék el első vétkejért, ha díát le nem teszi, hogy megesmertethessék arról, és ha azféle dolgáért vágott el (nem egyéb casusban), comperiáltatván másodszor vétke, felakasztassék, ha szinte concordált volna is. Ide kell írni az fent megírt ratiót. (*Kitörülve:* non obstante eo, ha szintén a károssal conveniált volna is.) Mert az ki mind az isten parancsolatjával, mind az országnak erős edictumával nem gondolván, azok ellen vakmerőképen cselekeszik, nincsen hatalmában az káros embernek, hogy az ű megbékélésével az isten, ország s fejedelmek ellen cselekedett vétekből az gonosztevőt absolválhassa.

(162—165 ll.)

(Kihúzva.)

Mihály vajda idejebeli némely donatiókról.

Az donatiókról írott ötödik articulushoz annectáltattak némely Mihály vajda idejebéli collatiók, melyek az országtól most is az előbbi végezések szerént helyben hagyattattanak. Vide sub litera D. (*Kemény oldaljegyzete:*) Ezt éppen ki kell hadni, mely csak pro memoria jegyeztetett, az lineázásig, mely van az utolsó faciesen.

Mivelhogy az ország hittel is assecurálta volt őket, a: mely katonák az Mihály vajda megverésekor mint tyrannus é illegitimus fejedelem mellől ad unionem et fidelitatem regn redeáltak volt, azoknak személyekben akkor ígirtetett nemes praerogativájok mostan is helyben hagyatott, sőt az harcz előt azon katonák közűl valóknak az mely jószágot Mihály vajda adott volt és birodalmokban voltanak, azok is nálok megmaradjanak azokról emanáltatott articulusoknak tartása szerint, mivel az országnak utolsó veszedelmébe forgó állapotjába szolgáltak.

(*Kemény oldaljegyzete:*) Ez írattassék oda szóról szóra: az hol az donatiók serisében az Mihály vajda adományi corruáltak utána consequenter.

(182. l.)

P. III. T. XL. A. 1.

Malmok felöl.

(mint az Approbatumban, a czikk végén :)

ízár írása :) Itt a mustrákról egy articulust elhadtam, litera H. az hadakozásról írott articulusokban meg-, többire mind ezen szókkal, ha szükség leszen confe-

:mény írása :) Csak legyen igen considerata collatiójok ık is, illendőbb az hadi állapotokról való írásnak ren-ıni. (Ki van húzva.)

mustrákról való articulus külömböz, mely békességes leszen, az hadi insurrectiótól, azért külön articulusban z immár concludált szók szerént.

?. Az műves embereknek privilegiumi, az szerént min-erembernek, micsoda conditiókkal tartassanak meg, az atott: szükséges inserálni.

(186. l.)

Parázna személyekről.

Art. 1.—C.

húzva.) Mind nős, nőtelen, paráznaságban találtatott ıről, azoknak büntetéseknek neméjérül, az latrok felől iculusoknak seriesében vagyon írás (kitörülve: sub)

:mény írása :) Nem szükség be is írni, meglévén az ɔkban.

Portára s egyéb helyekre való küldésről.

Art. 1.

rök császár portájára és egyéb külső országokra is az ɔzönséges dolgaiban ne idegenek, hanem zálogos haza-nács tetszéséből küldessenek, az dologra alkalmatos az régi jó mód és rendtartás szerint.

emény írása: *NB.* Az nemes házakban lakó paraszt sellyér emberek dolga restál, ezt fel kell keresni, s riesében inserálni.)

spöki s csatári nemességről vagyon írás, hogy az pa-duson lakásokért adót adjanak, de nemes házakban ıszt emberekről nem emlékezem. *(Ez a pont ki van*

lkerestem s megírattam az edictumok közé.
két utóbbi pont Lázár írása.)

(210. l.)

Edictum. XLVI.

Az marosszéki székely darabantok Görgény várához való szolgálattól eximáltattak, és az több székelyek közé azon szabadsággal incorporáltattak.

(*Lázár írása:*) Itt egy articulusnak helyet hagytam, mivel még derekas resolutio nincsen reá.

(*Kemény kézírása:*) *NB.* Nem kell elfelejteni, mert nem tudatik, melyik az.

Art. 12.

Megírattam.

(242. l.)

Edictum. LVIII.

Az emberi emlékezettől fogva, mindenkor parochiális fundusnak tartatott helyeken lakó emberek, ha sem zászló alá valók de jure regni, sem egyébiránt mások praetensiója alatt levők, falu közé való szolgálattal nem tartoznak: de az egyéb akármimódon biratott fundusokról a falubeliekkel egyiránt tartoznak.

(*Lázár írása:*) Itt az citatiónak modalitása felől való articulusnak helyet hagyattam, mivel nem mind egyez az egész székelység; erről való bizonyos conclusomot akarván érteni.

(*Kemény írása:*) *NB.* Már meg van az egyezés.

Articulus.

(*Kihúzva. Kemény írása.*)

Az szebeniek ellen in anno 1610. végeztetett articulus tolláltatott, és cassáltatott anno 1614. Ez a proscriptiókról írott art. compraehendáltatik.

(260. l.)

Tisztek állapotjáról.

Art. 1.

Noha annak seriesében az tisztviselőknek hivatalokról, abban el nem járásoknak büntetésekről, az tiszteknek helyben állatásáról vagy megváltoztatásokról, kiváltképen az vármegyéken levőkről vagyon emlékezet, mely azon szerént helyben is hagyattatik mind azon specificált dolgokban és casusokban; tetszett mindazáltal ez helyben az tisztek felől való némely végezéseket inserálni és elsőben is, hogy mind vármegyékben, várakban, székes helyekben, végekben és egyéb tisztviselésekben zálogos és böcsületes hazafiait és nem idegeneket constituál-

ık és collocáljanak az fejedelmek, kik az fejedelmek hűsé-
ɜ és az ország törvényére, s annak szabadságára, oltalma-
:a kötelesek legyenek, azoknak vacantiájokban sokáig való
ısztások ne legyenek, affélékből következhetendő károk és
almatlanságok eltávoztassanak.

(*Rákóczy György írása:*) *NB.* Az őklmek replicájában az
t: végbeli tiszteket kiváltképen hazafiainak adjunk, ha azért
ıket arra köteleznek az mennyivel kivántuk az hazafiait fel-
ını kiket érdemesnek ítélvén megkinálunk.

(280. l.)

Törcsvára és ahoz való jószágról.

Art. 1.

Törcsvára, és ahoz való jószágról.

(*Kemény írása:*) Az mint in anno 1625. végeztetett volt
ɣy Törcs váráról és ahoz való jószágokról privilegiomokat
ɔducálnák két hólnap alatt az brassaiak sub amissione om-
ım bonorum, és akkor succumbálván, az fiscus apprehen-
ıván is, bizonyos respectusokból ismét restituáltatott volt, de
ınnan az fiscale bonumoknak bizonyosabb karban állíttatá-
kivánván az ország, és az brassaiaknak ahoz való igazságo-
; is szorgalmatoson megvizsgálván in anno 1651, arról lőtt
ɣezés mostan is confirmáltatott, mely ekképen következik.

(*Lázár írása:*) Ide az brassaiak privilegiumát kellene
erálni, de nincsen nálam. (*Kemény írása:*) Az articulus al-
masint declarálja, de az liber regiusból secretarius uram
ımunicálja itélőmester urammal.

(282 l.)

P. III. T. LXXXII. végéhez.

Hozzátevén ezt is, hogy ha az feljebb is lött írás szerint
ılicumque sub praetextu valamely város valami titkos inter-
tumok, magok között való constitutiók által (*kihúzva*: vagy
éb módok által impediálná az venditiót, annak is prosecu-
a és következendő poenája azon rendben megírt mód sze-
). (*Kemény írása:*) Ha pedig az harmadik punctumban
ɣírt mód szerént háborúságos időkben bemenő lakó, kijövő
ɜereknek dolgokban violálnák az constitutiókat: in amissi-
privilegiorum ac immunitatum incurráljanak azon proces-
szerént, mint feljebb van írva, az házak vétele dolgában.

(290 l.)

ıleti fogalmazvány. Országos levéltár. Gyulafehérvári osztály.)

b)

1653. márcz. 5.

Derkay jezsuita útlevelet kér.

Spectabilis ac magnifice dne, domine patrone gratiosissime, religiosa cum humili precium oblatione obsequia.

Értésére vagyon úgy gondolom Ngodnak pater Mikó István uramnak a követtel való kimenetele. Én még eddig itt Monostoron várakoztam, nem egyéb októl viseltetvén, hanem hogy az országgyűlésének végét megvárnám, és bizonyoson megérteném, ha ugyan abban az resolutióban maradt az ország urunkkal ő Ngával, a melyet a követnek adott; gondolván azt, hogy a változás alá vettetett emberi elme, mely ha ma egyet javall, holnap másokra nézve mást s a tegnapival ellenkezőt javalhat. Így ha urunk ő Nga, és az nemes ország az mi proscriptiónkról való articulusokon fundált is, akkor történhetnék, hogy a gyűlésnek végén abban valami limitatio, vagy dispensatio lehetne, és így én csak egyedül és eddig való residentiában megmaradhatnék. De ha ugyan aeternumnak kell lenni az egyszer rólunk kiadott sententiának: én sem opponálom magamat ő Nga és az ország ellen ..... csakhogy ennyi sok ellenünk objiciált szókra nézve majd az én kimenetelem nem látszik bátorságosnak egyébiránt lenni, hanemha a mi kegyelmes urunk ő Nga dimissionálissa mellett liber passus engedtetik. Annakokáért alázatosan könyörgök Ngodnak méltóztassék Ngod urunktól ő Ngától nekem egy útilevelet impetrálni, mely mellett kimenetelem bátorságos lehessen. Mely Ngodnak hozzám és a mi religiónkhoz mutatandó kegyelmességét, mind én s mind az egész religió Ngodtul háláadással veszi, és tehetség szerént velem együtt megszolgálására igyekszik. Ezekután Ngodnak hosszú szerencsés életet kivánván, kegyelmes választ várok, mivel indulásomat addig bátorságosnak nem itélem, míg az Ngod patrociniuma által urunk ő Nga gratiája meg nem bátorít. Datum in Kolosmonostor 5 Marti 1653.

Spectabili ac magf. dom. vestrae.

humillimus servus, et cliens devotus.
..... Derkay.
Sacerdos catholicus soc. Jesu.

Külről: Spectab. ac magnif. Domine Joanni Kemény de Gyerőmonostor. Illust. celsiss. principis intimo consiliario, necnon universorum militum generali; aulaeque militae Capitaneo. Arcis et praesidii Fogarasiens. capitaneo comit. Albensis supr. comiti, decimarum per Transilv. arendatori supremo etc. Dno ac patrono observandissimo.

(Gyulafehérvári könyvtár.)

c)

1653. m á r c z. 7.

A szászok első protestatioja.

requisitores litterarum et litteralium instrumento-
cristia sive conservatorio capituli Albensis Transsyl-
quisitarum et locatorum ac quarumlibet iudiciariarum
onum, legitimorum mandatorum illustrissimi domini
incipis domini nostri clementissimi executores damus
ria per praesentes, quod nobiles prudentes ac cir-
Joannes Waldorffi, et Joannes Simonius hic iuratus
Cibiniensis ille Bistriciensis, nominibus et in personis
m ac circumspectorum primarii et regii iudicum caete-
civium et senatorum, necnon totius universitatis Sa-
ationis regni Transsylvaniae existentium et commo-
ostram personaliter veniendo in praesentiam per mo-
rmam solennis protestationis, contradictionis et inhi-
gnificaverunt et detegerunt in hunc modum: qualiter
intelligere et percipere potuissent in generalibus do-
procerum et magnatum caeterorumque statuum et
rium nationum regni nostri Transsylvaniae et par-
gariae eidem annexarum comitiis ad diem 15. men-
rii anni 1653. in civitate Alba Julia ex benigno illu-
principis Georgii Rakoci dei gratia principis Trans-
edicto celebratis congregatione, et praefatorum
m regnicolarum consensu quidam articulus editus et
is esset, quod nimirum hominibus Hungaricae nati-
gno Transsylvaniae existentibus liberum licitumque
tatibus Saxonicae nationis domos et haeredetates pe-
ere et comparare; deinde privatarum personarum ad
uae celsitudinis evocatione in damnum et praeiudi-
gamenque privilegiorum, immunitatum et praeroga-
ntiquarum a divis olim regibus et principibus felicis
ntiae eidem praefatae nationi Saxonicae indultarum
e concessarum, hactenusque iisdem gavisarum mani-
nde facta super inde solemni protestatione, ut status
dominorum regnicolarum, quamvis eundem articu-
rissimo ac celsissimo principi domino domino nostro
simo ad corroborandum confirmandumque exhiberent,
quaquam observarent contra privilegia indulta et
nationi Saxonicae a divis regibus concessa ac con-
praeterea antequam negotium illud communicarent
eris civibus et incolis Saxonicarum civitatum, non
quadam contumatia aut temeritate ducti, sed necessi-
ti atque impulsi, in quantum videlicet privilegiis, in-

dultis libertatibusque eorundem derogaret, iterum super eo bis terque protestati sunt, quod si quoslibet ex Saxoniae nationis hominibus ob id regnicolae impedirent, turbarent et damnificarent tempore suo prepetiti protestantes haud quaquam silentio praeterirent, sed suis ob id modis eosdem perquirere vellent, prout protestati sunt inhibueruntque et contradixerunt nostri in conspectu publice et manifeste, ac etiam super his omnibus coram praenominatis dominis statibus et ordinibus regni tunc statim protestati sunt harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum feria sexta proxima post dominicam Invocavit. (Márcz. 7.) Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo tertio.

Correcta per eosdem requisitores Albensium.

(Másolat a segesvári vár. lt. No 303.)

d)

1653. márcz. 15.

A szászok második protestatioja.

Nos Georgius Rakoci *etc.* Memoriae commendamus *etc.* quod sub generali dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transsylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum congregatione, per nos ad diem decimum quintum mensis Januarii proxime praeteriti in civitatem nostram Albam Juliam indicta, ad quam utputa generalem congregationem nos revisiones et discussiones etiam certarum quarum causarum, factum videlicet publicationis bonorum et iurium possessionariorum quorumcunque ab hac vice sine haeredum utriusque sexus solatio decedentium, ac iuxta veterem et approbatam huius regni nostri legem et consvetudinem in nos fiscumque nostrum rite et legitime redactorum ac aliarum quarumlibet breviarum iuris processu determinari solitarum meritum tangentium et concernentium generaliter distuleramus, unacum fidelibus nostris generoso Acatio Bartsai de Nagy-Barcsa comite comitatus Hunyadiensis ac districtuum Lugossiensis et Carasebessiensis bano supremo, consiliario nostro intimo et iudiciis in persona praesidenti, magistrisque nostris prothonotariis ac iuratis sedis nostrae iudiciariae assessoribus, pro faciendo causarum iudicio moderativo in eadem sede nostra iudiciaria pro tribunali sedentibus, prudentes ac circumspecti legati nationum Saxonicalium nostri ac universorum statuum et ordinum regni nostri Transsylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum, suis ipsorumque propriis ac totius universae Saxonicae nationis in regno nostro Transsylvaniae degentibus et commorantibus veniendo in praesentiam, per modum et formam so-

tationis nobis significare in hunc modum: qualiter egati diversis vicibus coram nobis et statibus regni nssylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum fuissent, quod competitioni dictorum statuum et egni nostri Transsylvaniae et partium regni Hunga- i incorporatarum super domorum et haereditatum in rum emptione, privatarumque personarum immediate praesentia evocatione conclusa, minime consentirent; usum et consuetudinem ipsorum antiquitus observari ntinentiis privilegiorum suorum adhaerere et nequa- is recedere vellent; super quo iterum atque iterum protestati sunt. Unde super huiusmodi fidelium no- rotestatione praesentes litteras nostras testimoniales orum futuram ad cautelam necessarias dandas esse ommuni iustitia et aequitato suadente. Datum in ostra Alba Julia, die 15. mensis Martii anno do- .

Lecta.

(Másolat a segesvári vár. lt. No 303.)

e)

Az 1653-iki articulusok.

Articulus. I.

egyében Oláh-Lapádon lakó Szegedi István és Péter si falujok, és Aranyas-Székben levő Hidas nevü falu missariusok által, bizonyos erdő felől határjárás végeztetik.

rvármegyében Oláh-Lapádon lakó Szegedi István és es atyánkfiai jelentik Klmes urunk, hogy ugyanazon en Oláh-Rákos nevü jószágoknak erdejében az hi- (kik Aranyos-Székhez tartoznak) szünetlen hábork. Hogy azért mind az két félnek igazsága kiszolk, és kiki az ő sajátját birhassa békességesen, Ngod ségéből végeztük, hogy egy bizonyos illendő napra Hu- , Bethlen János, Lázár György, Thorma Péter atyánkegyütt lévén az fejérvári kaptalan, Bárdi István, és az stori convent Pálffi István, ad faciem loci litigiosi k, és ott mind az két félnek igazságát megértvén, exscussio alá vevén, igazítsák finaliter úgy köztök az gy az egyenetlenség köztök megszünjék.

Articulus II.

Az ki praedikátori renddel perel, kezest állasson, hogy az ne birságokon litis intermedio marad, satisfaciálhasson; et econverso az praedikátorok is ha nemes emberrel perelnek.

Estenek, klmes urunk, némely nemes atyánkfiainak ilyen akadályi, hogy ha praedicatori renddel perleni kezdettek, kezest kivántanak tőlök arról, hogy az interlocutorie esett birságokból satisfaciál. Ndnak azért alázatoson könyörgünk, observáltassék ez az mód köztünk és ő klmek között reciproce; úgy hogy, ha ő klmek mi tőlünk kezest kivánnak midőn vélek perlünk, hasonlóképen ha ő klmek velünk perlenek, tartozzanak kezest állatni.

Articulus III.

Az fiscalis jószágokban lakó nemesség mint foghasson parlagból szőlőt fel, annak modalitása végeztetik.

Végeztük azt is, az Ngod fejedelmi kegyelmessége accedálván, hogy az mely nemes atyánkfiai az fiscalis jószágokban laknak, hogy ha parlagból szőlőt akarnak építeni, elsőben találják meg az Ngod praefectusát, avagy az fiscusnak azon helyben lakó udvarbiráját, és az ott való tiszt megbecsültetvén s látván az helyet, ha az fiscus jobbágyi nem akarják mívelni. annakutána az megnevezett nemes atyánkfiai szabadoson felfoghassák, építhessék s bírhassák, az igaz dézmát administrálván az fiscusnak belőle.

Articulus IV.

Az mely residentiátlan tisztviselők az fiskusnak jószágában lakván, potentiát patrálnak, azok ellen emanáltatott sententiák executiójának modalitása.

Noha Klmes urunk ennekelőtte is concludáltunk volt az Ngod fejedelmi consensusából arról, hogy az fiscalis jószágokban való udvarbirák, ha valamely nemes atyánkfiain potentiát patrálnak, mi formán kerestessenek, és mint convincáltassanak, de azok közűl némelyek residentiátlanok levén, az ellenek pronuntiált sententia nem mehet executióban. — Ndnak azért mint klmes urunknak alázatoson könyörgünk, hogy ha ez ilyen residentiátlan tisztviselői ellen az fiscusnak sententia pronunciáltatik, ha valami javok találtatik az fiscus jószágában, nyúlhasson ahoz az executor, úgy mindazáltal, hogy az fiscus udvarházaira ne menjen. Ngod fejedelmi kegyét alázatoson megszolgáljuk Ndnak, mint klmes urunknak.

Articulus V.

az oláh nemzet mint alacsomb, nem praescribálhat az magyar natiónak az innepi tartásban.

Noha az oláh nemzet propter bonum publicum admittál-ez hazában, mindazáltal nem vévén eszében allapatjának ı voltát, némely nemes atyánkfiait impediálták, hogy az peken ne legyen szabad munkálkodni. Végeztük azért llen, az Ngod klmes consensusából, hogy az magyar na-ne praescribáljanak, és ennekutána senkit is az feljebb okból meg ne háborítsanak.

Articulus. VI.

Az csúcsi vámnak eligazítása végeztetik.

Nem kevés bántódása vagyon klmes urunk szegény job-knak az miatt, hogy az csúcsi dnus terrestis (nekünk úgy) minden méltó ok nélkűl vámot vétet jobbágyinkon. nlgos személye előtt azért alázatoson instálunk, annak nek possessorával produkáltassa az vámról való igazsá-elynek revisójában Ndat, mint klmes urunkat országúl áljuk.

Articulus VII.

hely városához applicált földek és rétek felől való conclusum.

Noha klmes urunk ennekelőtte alázatoson könyörgésünk-gtalálván Ndat, az Udvarhely várához applicáltatott (me-zonyos atyánkfiaitól foglaltattak volt el) földeknek és ré-restitutiója felől, és akkor fejedelmi kegyelmességéből eknek közülünk restituáltattak is, mindazáltal vadnak ánkfiai, kiknek szántóföldek, rétek még eddig oda vad-ogy azért mostan Ngod szokott kegyelmessége szerént, k is ad requisitionem eorundem, vagy megadatni, avagy la contentáltatni klsen igíri, Ndnak mint klmes urunk-izatoson megszolgáljuk.

Articulus VIII.

és Sófalva közt controversiában forgó határnak eligazí-tására bizonyos commissariusok rendeltetnek.

tégtől fogván lévén Udvarhely székben lévő Parajd és , nevű faluk közt határ végett controversia, nem akar-ztünk azt szenvedni, hogy az erőtlemb az erősebbtől jus et aequum elnyomattassék, az Ngod klmes annuen-l végeztük, hogy egy bizonyos illendő napra, ad faciem igiosi, itílőmester Lázár György atyánkfia, az udvar-

helyszéki tisztekkel együtt kimenjen, és mind az két félnek igazságát előkiványán, igazítsa végképen el köztök az controversiát, distinguálván az két falunak határát egymástól.

Articulus IX.

Az holdoltságon lévő nemesség állapotjáról.

Extálnak ennekelőtte írott articulusok ugyan Klmes urunk az holdoltságon lakó nemességnek állapatja felől, mi módon tartozzanak szükségnek idején az haza mellett szolgálni; de mivel békességes időn ők is szintén úgy akarnak élni nemesi szabadságokkal mint mi, az ő felőlök tött articulusokat ezzel melioráljuk, hogy szükségnek idején ennekutána ők is, mint mi, viritim űljenek fel, ha fel nem ülnének, amittálják nobilitatiójokat; Jenőben penig az eddig való rendtartás szerént cirkálókat tartsanak, és ha kiket az jenei kapitányok arra illendőket itilnek, tartozzanak az híreket hűségesen bevinni Jenőben sub poena fl. 200, toties quoties peccaverint, melyet exequáltathasson az jenei tiszt mox et de facto, comperta tamen rei veritate.

Articulus X.

Hogy az váradi sessionatus nemes emberek, és az városi rend között léoő controversiának hátramaradt része bizonyos commissariusok által constituáltassék, és el is végeztessék, concludáltatik.

Ndnál nyilván vagyon klmes urunk, mennyi időtől fogván való egyenetlenség vagyon fen az váradi sessionatus nemes atyánkfiai és azon helyben lévő városi rend között, kik között való controversia, hogy bizonyos commissariusok által eligazíttassék, két izben is articulusokban íratott, melyeknek continentiája szerint az akkori fő renden való kibocsáttatott commissariusok noha némely részét complanálták, de az egyenetlenség köztök máig is nem sopiáltatott. Ndnak alázatoson könyörgünk, annak hátramaradott részének eligazítására méltóztassék bizonyos commisariusokat rendelni, az kik előtt szakadjon vége az köztök ennyi ideig fenforgó egyenetlenségnek. — Ndnak mint klmes urunknak hiven megszolgáljuk.

Articulus XI.

Hogy az kik az országnak statutumi ellen protestatiót tennének, azoknak ereje ne legyen, végeztetik.

Estenek néha klmes urunk köztünk ilyen casusok is, hogy némelyek az ország publica constitutiói és articulusi ellen protestatiót töttek, testimonialist is vevén ki róla; hogy azért ez aránt valami alkalmatlanság ne következzék, végeztük, az

Ngod fejedelmi consensusa járulván hozzá, hogy az kik protestálni akarnak, legyen szabados ámbár, de az olyan protestatiók publice legyenek és elolvastassanak, hogy így constálván mind az fejedelmeknél, s mind az országnál, invigillálhasson maga végezésére; de ha szintén az ország articulusi ellen való protestatiók meglesznek is, erőtlenek legyenek. Privata personák közt való protestatiókat ide nem értvén.

Articulus XII.

Az kik nem fiscalis jószágot birván, producálni nem akarnak, azok felől az ország articulusi confirmáltatnak.

(Keresztül van húzva.) Vadnak az fiscusnak ilyen akadályai is, hogy némelyek, (az kiknek az fiscus jure inscriptitio conferált nem fiscalis jószágot) sem pénzeket fel nem veszik, sem pedig producálni nem akarnak. Ezek felől Klmes urunk observáltassanak az országnak eddig íratott articulusi. Ndnak mint klmes urunknak alázatoson megszolgáljuk.

Articulus XIII.

Az harminczadokat defraudálók ellen való processus concludáltatik.

Bőséges articulusink extálnak klmes urunk az harminczadokat defraudálók ellen, melyek hogy ennekutána is observáltassanak, Ngok klségéből mi is javalljuk, ezt addálván hozzá, hogy az kiket ilyeneket a fent megírt processuson prosequálni akarnak, az harminczadosok prosequáljanak az szerint, és ha az alsó forumon való törvény nem tetszenék, transmittáltassék az táblára. Hasonlóképen az kik havasalyföldi vagy moldvai határban hajtják marhájokat, avagy az szílben legeltetik, hogy ha akár foltonként, avagy egyébaránt eladnák, tartozzanak az fiscusnak megadni a harminczadot, melyet ha nem cselekednének, az harminczadot defraudálók ellen íratott articulus szerint procedáljanak ellenek az harminczadosok.

Articulus XIV.

Hogy a szászság (Barczaságon kivül) bárány dézmaadással tartozik az fiscusnak, végeztetik.

Tudván azt, Klmes urunk, hogy az dézma fiscalis proventus, és az mely helyekben árendának adásával szoktuk is redimálni a dézmát, mindazáltal az bárány dézma fiscus számára exigáltatni szokott. Annálisinkább illendőnek itéljük, hogy az egész szászságon (mely az fiscusnak peculiuma) az bárányдézma fiscus számára exigáltassék, excepto Barczaság,

mivel ők nem az magok, hanem inkább az havasalyföldi határon tarthatnak juhokat. És Besztercze vidéke.

Articulus XV.

Az adóról.

Noha, klmes urunk, nem tagadhatjuk, szegény jobbágyinknak fogyatkozott állapatját, mindazáltal az közönséges haza javára nézendő dolgokban nem kedvezhetünk nekiek is; igírünk azért országúl adóba, az Ngod sok rendbeli expensáit és az fényes porta contentálását előttünk viselvén, kapuszám után húsz forintot, az szokott terminusokra beszolgáltatni, úgymint az Szent-György napinak felét ad 1. Junii, felét pedig ad 1. Augusti. Az Szent-Mihály napinak felét ad diem 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni proxime venturi. Mely terehviselésre az székely és szász uraink is, az mely jószágokat ő klmek az vármegyéken bírnak, reá igírik magokat, hasonlóképen a partiumbéli atyánkfiai is, Ndnak mint klmes urunknak alázatosan könyörgünk, legyen contentus véle.

Articulus XVI.

Az végházak építésére pénzbeli gratuitus labor igírtetik, és az Kustanczinápolyban levő Erdélyi ház építésére is hasonlóképen.

Az végházak építése is nem utolsó szükséges dolog lévén szegény hazánkban klmes urunk, hogy az többi között, signanter Jenőben elkezdett épület continuáltathassék, igírünk kapuszám után ez szükségre, az adónak első terminusán beszolgáltatni, egy-egy forintot, úgy mindazonáltal, hogy annak huszonöt öt pénze az Kustanczinápolyban levő Erdélyi háznak építésére fordíttassék, mivel az, mint halljuk, igen romlott állapattal vagyon. (P. H.)

Barcsai Ákos m. p.
praesidens.

Magister Georgius Lázár
dni dni principis Transylvaniae
protonotarius.

(Eredeti. Országos levéltár: gyulafehérvári osztály.)

f)

Az Approbata fejedelmi megerősítése.

Nos Georgius Rakoczi II., dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium, signifi-
s, quibus expedit, universis. Quod cum inter praecipua
regendi et regnandi requisita, iustitiae tropheum erigere,
raeam terris revocare haud minimum esse, et hoc non-
eneficio legum pro renata elaboratum et recte disposi-
obtinere posse noverimus; sollicite eam ob rem, et a
regnicolis sollicitati, studio tam utili, et cumprimis prin-
t magistratui christiano competenti, ab ipsis principatus
auspiciis nonnihil intenti fuimus, in id consiliorum no-
m vela extendentes, quo pacto iusta et necessaria haec
itudo ad numinis divini gloriam, et publicam ditionum
arum quietem et emolumentum, optato terminaretur co-
ne: siquidem minus nos fugiat, recte dispositas, et bono
ui communi accommodatas leges instar animae esse, ut
haec corpori vigorem et nitorem, imo ipsum esse suppe-
ita illae rebus publicis, et dominantium thronis stabi-
, et robur afferre solent, principes fidelibus suis reci-
amoris vinculo connectunt instillantes et ingenerantes
bus eorum observantiae mutuae zelum, in unum corpus
lant: unde et pacis amoenitatem, et imperiorum increa
scaturire, experientia testis est. Nec mirum, authore
Deo natae, a Mose protonotario excerptae et subsequen-
seculis, secundam diversas nationes, regna et urbes, per
ingenio plurimum valentes acquisitae, variatae, et mo-
hominum applicatae, progressum sumsere: quorum altos
s et nomina clara, si quidem nil nisi extrema mundi pe-
s delere possit, recensere minus necessarium ducentes,
Justiniani, magni illius imperatoris meminisse juvat,
rte ac Marte potens, tantum operae in methodica legum
sitione impendit, ut totum juris civilis syntagma, a no-
eius hodie Justinianum audiat.

Nec defuit hoc in gente nostra legum studium, ut decreta
n antiquorum attestantur, maximo sub Vladislao rege
boratore magistro Stephano Verbőczi (qui authoris Juris
artiti nomen illo apud nos meruit) in eodem scopum ma-
illi viri operis Quadripartiti compilatores vigiliis suis
narunt; et postmodum *Ferdinando I. et Joanne* regibus
mma rerum infoelici eventu concernantibus gens nostra
ictoriosissima, intestini et externi belli fluctibus miseran-
in modum obruta, et ad incitas redacta; haec vero pa-
pars, quae hodie regni Transylvaniae titulum obtinet,
eculiari principatu sibi salutem querere, non sine furore
iali coacta, quamvis inter arma sileant leges, nihilominus
n curae deditissimam, se fuisse multis consuetudinibus
cretis pro re nata ingeniose adinventis declaravit. Hac

autem nostra tempestate celmus etiam princeps, dnus pater et praedecessor noster, excelsi nominis, eadem legum componendarum propensione ductus, sancita avitica ex publicis comitatum et civitatum archivis et protocollis colligi et erui procuraverat, nisi gravia regnanti negotia, otia ei rei sufficientia subtraxissent, et rebus pacatis triumphanti vitae fila abrupta fuissent, consimili etiam voto et conamine, ante eum laudatissimus princeps, *Gabriel Bethlen,* in anno 1619. legibus ordinandis manu et consilio admoto, non contemnendum juridici processus specimen ediderat, cujus ductus in dicendis juribus et hodie plerumque observari solet; verum ut illud necessitate fatali interruptum; ita hoc pro praesenti rerum statu, justo compendiosius esse, nec priscorum statutorum succum plene exhausisse, nec sat distincta methodo rerum momenta discriminasse videtur: plenius itaque et distinctius aliquod juris enchiridion meditati, quo semota confusionum caligine, et judicum et litigantium, sed et juris dicendi studiosorum commodo consuleremus, in comitiis superioris anni (qui nobis obitu fratris charissimi et nostro, ac nostrum morbo desperato non nihil novercatus est): certum antiquorum et recentium decretorum ab anno videlicet 1540. ad hunc praesentem in unum systema colligendi modum, virtute publicae constitutionis praescripsimus, nominatis ad id idoneis, et jurium ac consvetudinum patriarum peritis viris, quorum industria laudabili propositum istud eodem ipso anno suum etiam sortitum est finem. Angoribus tandem deo propitio anni illius superatis, ut primum praesens millesimus sexcentesimus quinqagesimus tertius affulsit, actutum a 15. Januarii mensis, dominis regnicolis trium nationum regni nostri Transilvaniae, et annexarum partium Hungariae, diaetam anniversariam, in hanc civitatem nostram Albam Juliam, tractandis rebus publicis, et examini ac dispositioni collectorum articulorum indicere, e re esse visum est. Quibus congregatis et praecedaneis comitiorum solennitatibus more modoque consvetudo peractis, inter caetera negotia publica, revisioni collectorum articulorum opera multa impensa est, ac primum etiam privatim in senatu examinati, et in convenientem ordinem redacti, formam libelli accepere: qui ut elimatior prodiret, eum iterato dnorum consiliariorum examine trutinatus, tandem in consessu etiam dnorum regnicolarum publice lectus et relectum, et ad amussis jurium rerumque patriarum recognitum, in tales sessiones, non logico quidem, sed usuali ordine partiri visum est.

Primo etiam cum cura rerum ecclesiasticarum disponitur.

Secundo negotia principum, statum et fiscum concernentia pertractantur.

Tertio dnos regnicolas tangentia rerum momenta antur.

Quarto causae forenses in suum ordinem rediguntur.

Quinto edictorum publicorum series subjicitur. Quia etiam, quae juxta propositiones nostras, in praesenti conventu in articulos concludenda fuerant, ut rerum io jubebat, inserere placiut, totumque opus in forma i pure conscriptum, domini et status trium ordinum regni silvaniae, et annexarum partium Hungariae nobis obtudemisse supplicantes, cum ipsi libellum publico calculo examinatum, jurium suorum et justitiae administrationi uum, et in omnibus clausulis consonum agnovissent. Nos idem et omnia in eo contenta admittere et approbare, mque et eorum haeredibus ac posteritatibus, pro legibus nsvetudinibus valiturum, authoritate nostra principali are et confirmare dignaremur: cujus quidem libelli tenor itur in hunc modum.

(Következnek az »Approbatae Constitutiones«, mely több ist érvén s könnyen hozzáférhető levén, lenyomatása nem tott szükségesnek.)

Conclusio.

Nos itaque, qui nihil prius potiusque habemus, quam nes nostras legibus et statutis aeque ac armis regere et idere, accepto tali constitutionum systemate, votisque ac licationibus dnorum regnicolarum benevole exauditis, opus illud nihil nisi antiquis et recentioribus decretis, ribus consonum experiamur, et rem earum cum legi- et sancitis prioribus, et recepta consvetudine, methodo diversa, usui quippe accomodatiori, contineat; non pous non illi assentiri; imo quoad omnes continentias, ars et puncta ratas, gratas et accepta habentes, pro dnis icolis et eorum posteris universis valituras acceptavimus, obavimus, et confirmavimus, promittentes nos benigne, a in illis contenta tam nos ipsos observare quam per observare facere: prout acceptamus, approbamus, et rmamus, harum nostrarum chirographo et sigillo nostro tarum vigore, et testimonio literarum mediante. Datum ritate nostra Alba Julia, die decima quinta Martii, anno ni millesimo sexcentesimo quinquagesimo tertio, princis vero nostri quinto. Spectabilibus, mgnficis, gnrosis ac giis Stepano Haller de Hallerkő, Küköllőiensis, Francisco i de Kis-Réde, Maromarosiensis, Stephano Serédi de Görarcis et praesidii nostri Szathmariensis capitaneo suo, et Kraszna ac Szolnok mediocris: Johanne Kemény de

Gyerő-Monostor, exercituum nostrorum campestrium generali, consiliario, aulae nostrae, ac arcis et districtus Fogarasiensis capitaneo supremo, decimarum universarum arendatore etiam supremo, et Albensis Transilvaniae (qui adornando isto opere plurimus fuit); Francisco Bethlen de Keresd, aulae nostrae magistro supremo, et dicti Albensis Transilvaniae: Stephano Sulyok de Szopor, thesaurario nostro, et dicti Küküllőiensis; Acacio Bartsai de Nagy-Bartsa, districtum Karansebesiensis et Lugosiensis bano, in judiciis locumtenente nostro, et Hunyadiensis; Gabriele Haller, de dicta Hallerkő, arcis et praesidii nostri Borosjeneiensis capitaneo supremo et de Zaránd, comitatuum honores tenentibus. Item Thoma Bassa de Zabola, trium sedium Siculialium, Sepsi, Kézdi et Orbai; ac Stephano Petki de Királyhalma, sedium itidem Siculicalium Csík, Gyergyó et Kászon, capitaneis supremis, consiliariis nostris, operis praetacti examinatoribus, censoribus et approbatoribus; item Johanne Bethlen, de dicta Keresd, comite supremo comitatus Tordensis; Georgio Vitéz de Bikallya; Francisco Orbán de Lengyelfalva; Petro Thorma de Giróth; et Stephano Szentpáli de Homoród Szent-Pál, tabulae nostrae judiciariae assessoribus, magistro Georgio Lázár, de Gyalakuta, protonotario nostro; Stephano Virginás de Várad, in partibus Hungariae regno nostro Transilvaniae annexis; et Martino Sárpataki de eadem, in memorato regno nostro Trasilvaniae causarum fiscalium directoribus, nec non Stephano Körösi, Michaele Károlyi de dicta Várad, et Francisco Farkas de Bögöz; prudentibus item et circumspectis Johanne Rayzner, civitatis nostrae et sedis Saxonicalis Cibiniensis consule, ac Johanne Literato, civitatis etiam nostrae Bistriciensis syndico, collectionem articulorum industrie operantibus.

(Az 1653. Váradon nyomtatott példányból.)

g)

1653. szept. 7.

Az Approbata nyomtatására vonatkozó rendeletek.

Georgius Rákóczi dei gratia *stb.*

Generose fidelis nobis dilecte: Salutem *stb.*

Az articulusoknak nyomtatását már jobbrészent elvégezvén, Kegyelmednek kegyelmesen megparancsoljuk ez levelünk megadatván, az mi még híja vagyon, úgy mint az taxa s egyéb is küldje ki Kegyelmed, hadd végezhessék el, hova hamarébb annak jó nyomtatását. Eidem sic facturo, gratiose propensi manemus. Datum in curia nostra Görgeniensi die 7. Septembris anno domini 1653.

G. Rakoczy m. p.

Kivül: Generoso Georgio Lazar stb.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

1653. szept. 14.

Georgius Rakoczi dei gratia *stb.*

Generose fidelis nobis dilecte: Salutem *stb.*

Kegyelmed 13. praesentis irt levelét elvettük s im iratnk secretarius uramnak, hogy a levelek taxájáról való regeumot elküldje, egyéb a mi az articulusokhoz való dolog ántatik végezze ezt is, s küldje ki Kegyelmed. Eidem in liquo gratiose propensi manemus. Datum in Civitate nostra gesvar die 14. Septembris 1653.

G. Rakoczy m. p.

Kivül: Generoso Georgio Lazar *stb.*

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

XX.

1653. május 22.

A brassaiak hitlevele a fejedelemnek.

Mü brassai bíró, tanácsi és az egész communitás etc.

Megemlékezvén arról, hogy minden legitimus ország fejemeknek, mind békességnek, mind pedig az szükségnek idein gaz tökéletes hűséggel tartozzunk; és noha ennekelőtte való ben úgymint in anno 1637. üdvezült klmes urunknak és nden legitimus successorinak erről való erős obligatiónkat tunk: mindazáltal most is újobban sponte assecuráljuk ez stani klmes urunkat ő ngát, az mlgos, ttes és ngos Rákóczy örgyöt, fejedelmünket, hogy ha ez mostani állapotokhoz pest, vagy magának ő ngának, vagy pedig az ő nga hívei zül valakinek, úgymint ennek az országnak igaz hazafiának t isten oltalmaztasson) oly szorulása történnék, hogy városakban kellene beszorulnia, tehát örömöst bebocsátjuk ő ngát véle levőkkel együtt, és az közönséges haza javára egyező elemmel vigyázunk; az ellenséggel ő nga avagy arra rendelt tviselői hírek s akaratjok nélkül tractálni, annálinkább ticálni és senkit se személyében, se marhájában károsítani igyekezünk. Melyre sub bona fide nostra christiana obliljuk magunkat és pro majori assecuratione adtuk ez leveket s városi pecsétünkkel confirmáltuk. Remélvén viszont, y az mi klmes urunk és minden hívei ő ngának kötelessé-

gek szerént bennünket szabadságunkban megtartani fognak. Datum Corona, die 22. Maii, anno 1653.

(P. H.)

(Eredeti. Orsz. levéltár újabb lymbus.)

XXI.

1653. dec. 16.

Meghivó a gyulafehérvári országgyülésre.

Georgius Rakoczi *stb.*

Prudentes et circumspecti *stb.* Isten kglmességéből az moldavai állapatoknak lecsendesítésében való fáradozásunk ekkedig szerencséltetvén, és immáron tágulván is, mivel fejedelmi hivatalunk kévánsága szerént az közönséges jóra nézve, ez jövendő esztendőbeli országunk közönséges gyülését is sokára halasztani nem akarjuk. Ez okon mellettünk levő tanácsúr híveinknek egyenlő tetszésekből rendeltük azt ez jövendő esztendőbeli Boldogasszony havának tizennyolczadik napjára itt fejérvári székeshelyünkben. Hűségteknek azért serio parancsoljuk arra az napra és helyre jó idején rendelje és bocsássa értelmes atyjokfiait oly instructióval, hogy velek együtt egyenlő értelemmel minden közönséges jóra nézendő dolgokról hasznosan végezhessünk. Akarók penig ezt is Hűségteknek értésére tenni, ezen alkalmatossággal minden gyülések alatt szokott dolgokat, villongásokat, és pereket is igazításban venni el nem mulatjuk. Secus sub poena in generali decreto expressa nequaquam facturis. Eisdem de caetero gratiose propensi manemus. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 16. Decembris, anno 1653.

G. Rakoczi m. p.

Az tavalyi végezésekben egy exemplart küldöttünk Hűségteknek.

Külczím: Prudentibus etc.

(Eredetije Segesvár városi ltár. A. Nro. 666.)

XXII.

1654. jan. 18.

a)

A fejérvári országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes

quibus expedit universis: quod spect. magn. grosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum octavum mensis Januarii, anni dni millesimi sexcentesimi quinquagesimi quarti, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare, confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulo-rum tenor talis est.

Articuli universorum dnorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 18. Februarii [1]) *anni dni millesimi, DCLIV. indictis celebratis conclusi.*

Praefatio.

Klmes urunk fejedelmünk az mindenható fges Istennek ez hazának környülöttünk lakozó gonosz akaróinak ellenünk forralt szándéka ellen csudálatos megtartásában való bölcs tanácsa, és egyszersmind atyai kegyelmes gondviselése az minthogy álmélkodásra mindeneket, úgy háládásra minket egész országúl felindíthat, holott veszedelmünkre immár felfegyverkezett gonosz szomszédunknak ártalmas tanácsát bölcs ítéletiből ő fge nemcsak eloszlatá, hanem melléje romlásunkra magát csatlott idegen nemzetből álló segétséget is nem kevés magokbéli kárral megszégyenítvén, minket elébbeni csendes békességes állapatunkra édes hazánkban, honnjunkban haza telepitte, melyért az ő fge dicsőséges nagy neve áldassék örökké.

Ez felett Ngdnak is reánk alázatos híveire való kegyes atyai gondviselését, és éjjeli nappali szorgalmatos vigyázását mint klmes urunknak igaz alázatos hűséggel megszolgáljuk, ki nem várván az ellenünk felgerjesztendő tűznek fellobbanását, deinkorán arról tanácskozni méltóztatott, mi módon az immár zintén lángot vetendő szikra megoltatnék, mely Ngod fejedelmi méltóságos hivatalja szerént való bölcs elmélkedését, boldog lőmenetellel az nagy Isten meg is koronázá, mert hazánk

[1]) Nyomda hiba »Januarii« helyett.

tagjainak egy részit több feles fizetett hadaival együtt országa határin kivűl léptetvén, Ngod azok által Istennek klmes segítsége is érkezvén, ellenségünket ellenünk való ártalmas igyekezetiben megzaboláza; ez új esztendőnek belépésin is penig azon kegyelmességét akarván Ngod rajtunk continuálni, fejedelmi lakó helyében egész országúl az közönséges jóról és jövendőbéli békességes megmaradásunkról való concludálásra bennünket convocálni méltóztatott. Melyekért Ngodnak fejünk fenállásáig való tökéletes és alázatos szolgálatunkat ajánljuk. Könyörögvén az mindenható fges Istennek, hogy ennekutána is nagy neve dicsőségére és szegény hazánknak oltalmazására, Ndat sok esztendőkig éltesse virágzó jó egészségben.

Articulus 1.

Kapuszám után való contributio végeztetik.

Látván klmes urunk Ngdnak reánk való klmes gondviselésében mennyi sok kiválképen való szükségei legyenek. az fényes portának contentatióit, udvara népe, és mezei hadainak fizetésit, és ezeken kivűl való sok extra ordinaria expensáit is szemünk előtt viselvén, az mennyire szegénységink elérkezhetnek, és hogy Ngdnak is meg ne fogyatkozzunk, igérünk Ngdnak ez esztendőbéli két rendbéli kapuszám után való adóban minden kaputól húsz forintot, és ezeken az terminusokon: úgymint az Szent-György napinak felét ad primum diem Maji, felét ad primum Julii, az Szent-Mihály napinak felét ad primum Octobris, felét ad primum Novembris anni praesentis az Ngod tárházában fogyatkozás nélkűl beszolgáltatni; az partiumbéli uraink s atyánkfiai is, hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek az vármegyén jószágok vagyon, az szász urainkkal s atyánkfiaival együtt ezen terviselésre *(így!)* igérik magokat: Ngdnak mint klmes urunknak alázatoson könyörgünk: ebbéli contributiónkkal méltóztassék contentus lenni.

Az taxás városok adaja.

Kolosváré	2400	for.
Váradé	1400	»
Fejérváré	200	»
Bánfi-Hunyadé	200	»
Udvarhelyé	260	»
Kézdi-Vásárhelyé	180	»
Sepsi-Sz.-Györgyé	180	»
Illyefalváé	150	»
Egeresé	150	»
Nagy-Almásé	125	»

Articulus II.

Az végházak építése gratuitus labor.

gény hazánknak jövendőbéli securitására nézve, az nak építését is igen szükségesnek ítélvén lenni, minuszám után annak véghezvitelére országúl három egy forintot igérünk. Ezen kivűl az Constantinalévő erdélyi háznak épületire ötven pénzt, melyet az lső terminusán administrálunk is. Az kik penig az 53. esztendőben az egyházi nemes uraink közűl azon z épületire az huszonöt, öt *(így!)* pénzt meg nem adták i nem akarnák, az tisztek minden helyeken szorgalexigálhassák, ez szerént az oláh papokon is.

Articulus III.

egyéb kereskedő rendek ez országban behozott semmirú marhákat, intra ambitum regni, hogy meg ne vehessenek.

zsidók és egyéb idegen kereskedő rendek is klmes z kiknek kereskedések a végre engedtetett meg, hogy ot inkább bővítsék, hogysem mint szűkítenék, az kik nből adatott kereskedéseknek állapatjával az keresafiainak injuriájokra, nyilvánvaló fogyatkozásokra , melyre képest klmes urunk az Ngod klmes tetszéeztük egész országúl három nemzetűl, hogy ennekzsidók és egyéb idegen kereskedő rendek sub poena duflorenorum ez országban hozandó árrú marhákat intra egni semmi praetextus alatt megvenni és megvásánerészeljenek, hanem idegen országból magok hozzák át, ha kik penig ez ellen impingálnának, requirálőle, az mi klmes urunk ő nga, vigore praesentis exequáltathassa az megírt poenát.

Articulus IV.

falukon esztendönként nemesember bíró szokott lenni, strákon és táborozásnak idein honn maradhasson, concludáltatik.

rmegyéinkben lévő sessionatus nemes atyánkfiai kös urunk, az kik esztendőnként az biróságnak tisztit és pportálják, az olyan faluk hogy táborozásnak idein is ber nélkűl ne maradjanak ennekután is, az Ngod klmes annuentiájából mü is országúl három nemcludáltuk, hogy az olyan bírák otthon maradhassanak.

Articulus V.

Régi szabados útakat, hogy se nemes, se paraszt rendü ember el ne foglaljon, poena decernáltatik.

Sok helyeken az régi szabados útakat mind nemes mind paraszt emberek el akarván foglalni az ott alá- s feljáró emberekre rátámadván, nagy insolentiákat cselekedtenek, sokakat futva szalasztván, efféle útakon. Végeztük azért klmes urunk az Ngod klmes tetszéséből, hogy ennekutána az régi szabados útakot senki, se nemes, se paraszt sub poena flor. 12 el ne merészeljen foglalni. Ez constitutiónk ellen ha valaki cselekedvén deprehendáltatik, azon vármegyéknek, székeknek, helyeknek tisztei az feljűl megírt poenát saltem vigore presentis articuli exequálják.

Articulus VI.

Hogy az tisztek akár mulctalis akár criminalis dolgokban melyek processualisok, nemes embereket, vármegye esküttit is adhibeáljanak, concludáltatik.

Végeztük azt is klmes urunk egész országúl, az Ngod klsége is accedálván, hogy a vármegyéken a tisztek akár mulctális, akár criminalis dolgokban, melyek processualisok, nemes embereket, sőt ha mikor kaphatnák, vármegye esküttit is adhibeálják az olyan törvénytételben.

Articulus VII.

Az 1653. esztendőbéli constitutióban par. 5. irott 30. edictumban poena decernáltatik.

Klmes urunk fejedelmünk, az 1653. esztendőbéli constitutióban par. 5. irott harminczadik edictumban expressa poena nem lévén; végeztük, hogy kétszáz forinton convincáltassanak mint a constitutiónak nem observálói, az több articulusokban és edictumokban is, a hol expressa poena nincsen, fl. 200 légyen az poena.

Articulus VIII.

Fejérváratt lakó nemességnek Limba ellenében lévő szigetről annuentia.

Klmes urunk, hogy Ngod klségéből annak annuál, hogy Fejérváratt lakó nemes atyánkfiai Limba ellenében való szigetet irtsák és lovakat füveljék rajta, úgy hogy az Ngod rétiben kárt ne tétessenek, Ngdnak mint klmes urunknak alázatoson megszolgáljuk.

Articulus IX.

révhajókra magunk számára szállítandó jónktól, hogy annyi not ne adjunk mint az jobbágyok, az révészek is annyira ne exigálják, végeztetik.

Nem kicsin injuriánkra vagyon ez is klmes urunk, hogy gunk számára szállítandó jovunktól is az révhajókon vámot vésznek, mint szintén az jobbágy emberektől, hogy azért es urunk ennekutánn vámadásra úgy ne kénszeríttessünk, évészek is annyit ne exigáljanak rajtunk, mint az jobbágy ereken, az Ngod klmes jovallásából, mü is concludáltuk.

Articulus X.

paraszt ember semmi szín és praetextus alatt az nemes er borára bort vinni és korcsomárolni ne merészeljen, ujobban végeztetik.

Noha klmes urunk elég articulusok extálnak arról, hogy araszt ember nemes ember borára ne korcsomároljon és ak mind poenája s mind processusa extál, mindazáltal az asztság újabb ravaszságot találván fel, azt cselekeszi, hogy zonötön vagy harminczan az faluknak nagy vagy kicsin ához képest, az kik valamennyire értékesek, az faluban ebeszélgetvén, magok közül egyet borvételre elküldenek, ordóstól bort hozatván be az faluba, czégért nem tesznek an, de azt a bort hordják és isszák annyira, hogy tíz hordó t hoznak addig be, az meddig az nemes embernek egy dó bora elkél; ha ispánt akarunk executióra vinni, azzal tik magokat, hogy czégért nem töttenek, és így a korcsoból lévén szegény nemes atyánkfiainak kicsin jövedelmek, al az cautelával azt is teljességgel defraudálják.

Némely paraszt emberek pediglen bizván ahoz is, hogy viceispánok távol laknak, és addig egynéhány hordó bora él, az míg executióra ő ellene kihihatják, melynek nyeresből az fl. 12 könnyen megadhatják, czégért tövén is bátron csomárolhatnak. Az Ngod klmes annuentiájából azért vétük egész országúl, hogy akár micsoda szín és praetextus tt vigyen bort be az paraszt ember ennekutánna az nemes ber korcsomárlása idein, tegyenek executiót az articulus rént az tisztek ellene, hogy ha peniglen az viceispánok, rák és székeknek fő- és vicekirálybírái távollételek avagy éb foglalatosságok miatt ki nem mehetnének, tartozzanak iceszolgabírák és az székeknek esküttе is assessori exeót tenni az paraszt emberen.

Articulus XI.

Az póstálkodásról.

Megértettük klmes urunk az Ngod klmes resolutióját az póstálkodás felől; úgy vagyon klmes urunk, hogy nem tagadhatjuk azt, hogy némely helyek az póstálkodásból némely alkalmatlanságok által magokat kivonták, nem tartván oly marhákot, melyeket postálkodásra elvihessenek. Végeztük annak okáért klmes urunk egész országúl három nemzetűl, hogy az postálkodó helyeken sub poena fl. 200 postálkodásra való alkalmatos lovakot tartsanak.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dnorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transilvaniae, et partium Hungariae, eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus, imo acceptamus, approbamus, ratificamus, et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 18. mensis Januarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto.

Georgius Rakoczy m. p.

(Eredeti nyomtatott s a fejedelem által aláírt példánya az Akad. birtokában. *Hátán a fejedelem kezével:* Pro g. d. Martino Sárpataki directore.)

b)

1654. febr. 28.

Az adó befizetésére vonatkozó rendelet.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et siculorum comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte, salutem cum favore.

Az nemes ország az vármegye contributiója administrálásának első terminusát, ad primum Maii rendelvén, mivel

dig az articulusok ki nem kelhetnek, hogy a miatt fogyatzás ne essék administratiójában, kegyelmesen és serio panesoljuk hűségednek, úgy provideáljon, hogy az feljől megírt minusra okvetetlen administrálhassa tárházunkba, több panesolatunkot nem várván. Secus non facturus.

Datum in arce Fogaras, die 22. Februarii 1654.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Egregio Petro Illyei, contributionum fiscalium comitatus Hunyadiensis perceptori etc. Fideli nobis grato.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály.)

XXIII.

1654. máj. 22—jul.

Rákóczy követsége a lengyel respublicához.

a)

1654. máj. 22.

A követek megbízó levele.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transilvaniae c. Damus pro memoria per praesentes: quod cum grosos ndream Klobusocki, bonorum in Hungaria praefectum et ichaelem Mikes de Zabola, equitatus nostri aulici vicecollum, tabulaeque judiciariae juratum assessorem, fideles nobis ectos, ad sermam regiam Majestatem et rempublicam incliti ni Poloniae, tractandorum et concludendorum eorum caussa, ie initae benevolentiae continuationi et confirmationi comunt et subserviunt, legatos expediverimus, eisdem plenipotiam etiam ad negotium isthoc recte peragendum attribuis, ratum atque firmum promittentes habituros, quidquid cum sua Mte regia et republica in bona vicinitatis, mutuae correspondentiae et benevolentiae commercio tractaverint concluserint. Datum in arce nostra Radnot, die vigesima unda mensis Maii, anno dni millesimo sexcentesimo quinagesimo quarto.

G. Rakoczy m. p. (P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

b)

1654. jul.

Rákóczy Ferencz lengyel indigenatusa.

Resolutio generosis, illmi principis Transylvaniae legatis, in comitiis generalibus

Varsaviensibus. Anni 1654. ad puncta legationis data.

1. Ea est sac. regiae Mtis continuo in illmum principem integre culta benevolentia, et nil sit de votis illmi principis intermissum, quod s. r. Mtis non fulciretur promptitudine. Proinde et pro continuatione comitiorum grsos nuncios, ab illmo principe missos, quo par est, recepit affectu, et publica coram ordinibus regni iisdem data audientia, tantum authoritate sua regia apud eosdem institit ordines, quantum desideriis illmi principis posset suffragari. — Et certe, si grosi nuntii, pro parte illmi principis, ea fuissent instructi potestate, qua scma regia Mtas de consensu ordinum regni, tum ad coniunctionem armorum contra communem hostem cum illmo principe Transylvaniae concludendam, descendi potuisset; sed cum absque assensu portae Ottomanicae id fieri ex parte illmi principis minime posse asseruissent, iustae eoram s. r. Mtas annuendo excusationi, hunc mutuae amicitiae nexum differendum censuit, anxius de occasione sublata, qua per grosum Nicolaum Bieganowski vexilliferum Leopoliensem suum ad portam Ottomanicam nuncium, potuisset hac in parte a porta illa aliquid obtineri, nunc tamen litteris suis ad principem Otthomannicum in dies dirigendis elaborabit s. r. Mtas ut quae in hoc negotio imp. Turcico insit intentio, quantocius expiscari possit. Quum vero, cum magno Tartarorum chamo ea ratione firmata pacta, ut integritas illmi principis, eiusque dominiorum una cum foederatis palatinis tute, vigore pactorum cum s. r. Mte servetur, non est quod comminatio magni chami illmo principi cordi haereat, cum ille ad pacta integre servanda quibus et illmus princeps inauctoratus est, iuramento se se, per modernum legatum suum Solymanum Aga, obligaturum submiserit. Potius s. r. Mtas et omnes regni ordines ab illmo principe postulandum ducunt, ut hac ingruente reip. necessitate contra foedifragum hostem s. r. Mtis suam contestetur assistentiam, illud de s. r. Mte persuasus, quod occasione id postulante, syncerum, candidum sac. r. Mtis semper erga se experturus sit amicum. Quia vero per grosum nuncium suum Marium Jaskolskj, quem ad magnum chamum ex praesentibus dirigit comitiis, instat s. r. Mtas, ut ipse magnus cham Tartarorum suis ab illmo principe Transylvaniae literis, subsidia armorum contra communem hostem Moschum requirat, quod, ubi a magno chamo factum fuerit, certe de eiusdem in illmum principem Transylvaniae amicabili affectu bene sibi persuadendum. Intererit pro tunc illmo principi, ut sic a magno chamo requisitus, votis eius velit respondere, et insimul s. r. Mti affectum suum, multoties propositum, re ipsa comprobare.

2. Maximum illmi principis ad declarandum orbi chri-
tiano, nobis, et universae reip. nostrae coniunctionis vinculum,
idelicet dilectissimi filii electi Transylvaniae principis, et alio-
um Dei benignitate nascendorum liberorum, indigenatu regni
auguratio; quae eo libentius a s. r. Mte et universis ordini-
us subscripta, quo melius persuasum s. r. Mti et universae
eip. nostrae, hanc liberrimam nobilitatis Polonae communi-
ationem strictius mutuae coniunctioni inter illmum principem
ominia eius, et s. r. Mtem regnumque hoc eius amplissimum,
affragaturam. Non recessit illmus princeps a sanctissimo
amite Bathoreanae familiae simili indigenatu gaudentis, nec
r. Mtas in retinenda amicitia, quam affinis haec illmi prin-
ipis dom. semper ab antecessoribus s. r. Mtis integre accepit,
eviabit. — Proinde liberis illmi principis, eo iure indigenatus
egni patebit, quo omnibus exteris principibus permittendum
ntecessores sermi censuere, videlicet, ut charissima illmi prin-
ipis proles, cui diuina dispositione principatum Transylvaniae
ossidere contigerit, ad electionem serenissimorum regum Po-
oniae ullatenus pertinere poterunt. Reliqui ex liberis illmi
rincipis, ubi possessionem in regno acquirent, iuramentum
delitatis sermo regi et reipublicae praestabunt; quod etiam
uramentum fidelitatis, magnatae illmi principis, videlicet mgfi-
us Joannes Kőmeni, mgcus Franciscus Redei de Kis-Rede,
gcus Stephanus Petki ad instantiam illmi principis simili
ndegenatui adscripti, ubi bona haereditaria in regno acqui-
erint, praestare tenebuntur. Hoc praestito, tamquam posses-
onatis incolis regni, illmae proli illmi principis, et specificatis
gcis indigenis ad omnes praeeminentias omnium dignitatum
ip. Polonae, patebit aditus. Interim praedictus indigenatus
m constitutione modernorum comitiorum firmatus, e maiore
ncellaria illmi Stephani de Pilca Korycinskj supremi can-
llari regni Varsaviensis Oycoviensis Wolbramensis praefecti
tis regiae sigillo communitus, pro ea qua par est euiternae
oriae memoria extradetur.

3. Quantum attinet bona per grosum capitaneum Crusui-
ensem illmae socrui illmi principis adempta, restat ut hac in
usa illmus princeps, vel illma eius socrus, per plenipotentem
um iure regni agat. Srma regia mtas pro sua in illmum prin-
pem propensione, curatura est, ut hoc in negotio, quae aequi-
tis erunt, a judicio tribunalitio celeriter definiri possint. Da-
m Varsaviae die *(üres hely)* men. Julii a. d. 1654.

(Orsz. ltár. újabb lymbus.)

XXIV.

1654. május 27.

Krisztina tudatja Rákóczyval lemondását a svéd trónról.

Christina dei gratia Suecorum, Gothorum, Vandalorumque regina, magna princeps Finlandiae, dux Esthoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caszubiae et Vandaliae, principis Rugiae nec non domina Ingriae et Wismariae etc.

Clsme princeps, amice charissime; quandoquidem nobis certis gravibusque de causis constitutum est, nos propediem regno nostro haereditario abdicare, eandemque rerum summam in consanguineum nostrum charissimum, srmum principem dominum Carolum Gustavum, regni Sveciae principem haereditarium, comitem palatinum Rheni, Bavariae, Juliaci, Cliviae et Montium ducem transferre; utpote, quem variis et praestantibus animi corporisque dotibus, quae reges inprimis deceant, condecoratum perspeximus. Voluimus propterea Dilm Vram pro eximio illo studio, quo nos semper prosequuta est, de hoc nostro instituto certiorem reddere; certo sperantes, sicut hoc ipsum regno nostro utile orbique christiano, ut confidimus, commodum maxime futurum sit, ita Vrae quoque Dilni acceptum fiat; simulque maximas Dilni Vrae gratias habemus, quod omni eo tempore, quo gubernaculis regni nostri assedimus, clarissima semper insignis erga nos affectus sui amicitiaeque indicia ostenderit. Cujus affectus memoriam sicut nos perpetuo conservaturae sumus, ita non dubitamus quin Diltio Vra in tam salutari instituto erga srmum dnum successorem nostrum eodem affectu studioque persistat, prout nos vicissim ipsi suadebimus, ut nullam unquam rem omittat in qua singularem aliquam Dilni Vrae benevolentiam possit testificari. Quibus finientes Dilni Vrae bonam valetudinem, fortunamque laetam optamus. Dabantur Upsaliae die 27. Maii anno 1654.

Dilectionis Vrae bona amica
Christina m. p.

Külczím: Clmo principi amico nostro charissimo dno Georgio Rakoczy, principi Transilvaniae, partium regni Hungariae dno et siculorum comiti.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XXV.

1654. jun. 22—jul. 4.

...iczy portai kapikihájának jelentései Lupul és a kozákok dolgairól.

a)

Isten ő fge Ndat klmes uram minden üdvességes jókkal ...ncsés hosszú élettel áldja meg szerelmesivel egyetemben. Ndnak mint klmes uramnak akarám értésére adnom, Lupullal die 20. hora vespertina érkezének egyik kiszálló ...e, portusra, és ugyanott is hált az hajóban; 21. jó reggel ...eté az vezér és szemben lévén véle, ugyanott az házában ... ebédet enni és mind estig ott benn volt; egy régi kapiki... Dumittrasko nevűt hivatta az vezér tihaja és szemben ... véle, én is kérdeztem mit mond, de ő azt mondja, hogy ...it nem mondott, csak kérdezé, mint vagyon, de ő szabad mit mond. Ez kls uram bizonyoson így vagyon, különben ...en, én szememmel nem láttam ugyan, mivel az vezér há... ki nem jütt, de az mely tatárok hozták, azokban láttam, is kaftányozta az vezér őket. Ilyen kls uram az *tatár hán ...uratiójában,* mi következhetik belőle, isten tudja, jólle...zt mondja az kapikihája Dumittrasko, az ki most Ste... vajdának is kapikihája, bizonyoson tudja, hogy az Jedi...an viszik, de félő, hogy csak az adót várják be, addig m semmi nem leszen. Az Ngod postái gyakrabban jár... kls uram, mivel *Constantinnal nem beszél,* (?) Ngod való...reá *vigyázzon. Juszuf pasával* szemben voltam, az vég... felől kértem, hogy az vezérnek persuadeálják, hogy ...se meg őket, mert ha mire okot adnak és veszekedés ...an indíttatik, magok legyenek okai; az czédulát, melyet ...svárrúl küldöttenek volt ki, pariáltatta és az vezérnek ... bevinni, *Lupul* felől ugyan protestáltam, hogy sem Ngod, az más két *ország nem szenvedi,* levén az hatalmas csá...országiban örökké észvesztő, ő biztat ugyan, hogy helyben állatják, de az *vezér igen jóakarója,* mi következzék kls ... belőle, vigyázásom leszen és Ndnak értésére adni el nem ...tom, módom levén az elküldésben.

Most semmi oly hírek nincsenek, melyekről Ndat tu...ani szükségesnek ítélném, mivel ennekelőtte, úgy mint praesentis küldöttem Ndnak levelet, melyben bőségesen ... Ndnak, megküldvén Constantin vajda ő nga is. — ... ő fge Ndat kls uram sok esztendőkig szerencsés álla-

potban és jó egészségben éltesse és tartsa meg szerelmesivel egyetemben.

Datum Constantinopoli, die 22. Junii, anno domini 1654.

Ndnak alázatos szolgája
Thordaj Ferencz m. p.

Külczim: Ilmo ac Clmo principi duo dno Georgio Rakocj etc.

(P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály.)

Jegyzet. A dült betükkel szedettek titkos irással.

b)

1654. jul. 14.

Isten ő szent fge Ndat klmes uram minden üdvességes jókkal, jó szerencsés hosszú élettel áldja meg szerelmesivel egyetemben.

Istennek legyen hála klmes uram, most itt semmi oly hírek és állapotok nincsenek Ngod személyére sem házára nézendő, melyről szükségesképen kellene Ndat tudósítanom, mindazonáltal lévén alkalmatosságom az levélnek expediálásában, akarám Ndat ide nézendő és köztünk folyó bizonyos hírekkel tudósítani. Die 12. Julii hozák hírét, hogy annakelőtte két nappal, úgymint tizedik, negyven sajkákkal kozákok levén háromezeren, ütöttek egy Ereghly nevű török városra, az hol az gályákat szokták csináltatni, az kapuczi pasát, mely arra rendeltetett gondviselő volt, elfogták, az várost megégették, az népnek ifját elrablatták, véneit levágták, és gályákat azokhoz való epülendő fákkal megégették. Dolgokat végezvén, békével elmentenek, az mely váras ide jűni menni szárazon is egy napi járó föld; postát küldvén az *vezér*, meghozta bizonyoson úgy lenni az dolgot, de az mellettem levő *jancsár* oly emberrel beszéllett, az mely ugyan ott volt, és az szerént mondotta. *Murát pasa segítséget kér,* de nem akarnak *többet veszteni,* akármit csináljon. Ez klmes uram oly *eszeveszett nép, hogy ha az keresztények egyetértenének, eljött volna ő rájok etc.* Levén klmes uram diványban *Uzon Ali aga,* menvén be az vezérhez, eliben menvén, akarván köntöséhez békélleni, nem engedé, hanem az kezemet megfogá és megszorítá, melyből nem reméllek idegenséget; most érkezvén klmes uram reájok az romozan, egynehány nap nem bánthatjuk őket, de ismét két-három nap múlva elmegyek hozzája, és végére megyek mi okon halogatja az *ajándékot* elvenni. Rezeffendinek és csauszpasának Ngod köszöntését és hamar üdőn való Ngod megláto-

tatását jelentvén, kedvesen vötték, és ajánlják magokat az od szolgálatjára. Az *Huszain anyja* commendálta ember nenvén egy csiflekében, emberét küldötte hozzám, magam diványban lévén, szemben nem lehetett velem, hanem Hary uramnak azt mondotta, hogy énnekem mondja meg, gy ennyin az ő kapuja és ajtai *(így)* most mindenfelé muni kioszlottak, készítvén magokat az bőjthöz, de szeredán denek az romozanhoz és begyülekeznek, szemben levén e, az mire magát ígíri, Ndat tudósítom felőle. Egy lengyel gyon klmes uram, ki ennekelőtte is idetartott az kapikihákz, volt ennekelőtte az kozákoknak tolmácsa, most is ugyan ele fordittatja meg az agának kozák lengyel leveleit, hű az ember, Ngod kegyelmességét várja, ennekelőtte is volt od jó akarattal neki az Ngod kegyelmessége. Ennekelőtte ló levelemben Ndat holmi dolgokrúl bővenben tudósítottam, mi oly következik, levén alkalmatosságom Ndnak értésére mi el nem mulatom.

Isten ő fge klmes uram Ndat sok esztendőkig szerencsés egészségben éltesse és tartsa meg Ndat szerelmesivel együtt.

Datum Constantinopoli die 14. Julii a. d. 1654.

Ndnak alázatos szolgája
Thordai Ferencz m. p.

Kívül: Illustrissimo ac Clmo principi dno dno Georgio Rakoczi etc.

edeti, gyulafehérvári Batthyányi könyvtár. Cod. Auth. Nro 5. IV. 5.)

Jegyzet. A dült betűkkel szedettek sejtelmesek.

XXVI.

1654. aug. 16—oct. 11.

Rákóczy tárgyalásai a moldvai és oláh vajdákkal.

a)

Ilme a clme princeps, dne dne nobis honorande.

Servitorum vicinitatemque nostram paratissimam comndamus.

Dimkul Szaul nevű kozák hatmany követje mi végre s etségre jött légyen hozzánk, Ndnak megírtuk, az mely írákat, úgy gondolnók, hogy eddig el is vette Ngod, de még tor minden kívánságit és szándékit olyan declarálván meg n jelentette mint most, mivel igen nagy gondja volt, s kéredett szűvében, hogy színes ajánló szókat mutatjak hoza s fogadásunkat meg nem álljuk; de immáron látván erős adásunkat és hozzájok való mutatott szeretetünket és megasztalván ebben bennünket, és Konsztantin vajda ő klmétől

is engedelmes válasza jüvén, nem valami darabason, annak felette evvel is igen biztattuk őtet, hogy az micsoda keresztény fejedelem és nagy elmüvel biró, kétség nélkül elhigyje, hogy Ngod sem mutatja ő klméhez idegenségét, hanem inkább jó akaratját mutatja, ebben bizonyos legyen bár, mivel mi is abban nem kételkedjük. Ezt értvén az követ, ő is jobb szüvet vőn magának, és nagyobb bátorsággal az szüvét megnyitá és minden izenetet és titkos végezéseket megmondotta ilyformán, hogy az muszka császár[nak] egyéb akaratja avagy szándékja nincsen, hanem személye szerint, semmi okvetetlen nélkül az törökre akar menni, most Litfában vagyon és Lengyelországot megnyervén, Krakóban akar telelni, és kikeletkor onnat felkelvén, az Ngod országán által akarna menni az török földére. Chmielniczki felől, mind eddig is azt tudtuk mi, hogy az muszkával egyezik meg, mivel az hírek is mind azonképen folytak vala, de ez az követ nem azt beszéli, hanem azt mondja, hogy Chmielniczki onnat az helyből egyfelé sem mozdúl minden hadával és az muszkától küldött 25 ezer emberrel, ki felől a minap írtuk vala Ndnak, mert számtalan nagy gályákat készítettenek az tengeren, és úgy végeztek az doni kozákokkal és az kalmuczijokkal, hogy ők is az tengeren menjenek és Krimben csapjanak; mind ezeket, bizván igaz szomszédságunkban, nagy titkon megbeszélyette sok esküvés által; azért Ngod ezeket az Ngod nagy elmével megintézvén, bölcs ítéletivel megítélheti Ngod. Ngod ebben bizonyos, az mint eszünkbe vesszük, az kozák hatmany erre is akarna minket vinni, hogy megigirjük magunkat ő klmének, hogy mikorra szorulna megsegitsük, de mi erre semmi bizonyos választ nem adhattuk, aval mentegetvén magunkat, hogy ilyen dolgokra Ngod híre s akaratja nélkül nem köthetjük, sem nem igírhetjük magunkat arra, mivel az porta ellen is semmit nem mozdíthatjuk, hanem egyéb atyafisággal és szomszédságos jó akarattal lenni készek leszünk. Annakokáért Ndat mint jóakaró urunkat kérjük, mindezekről mit kellessék felelnünk s cselekednünk, írása által vadeálni ne nehezteljen, minhamarább válaszunk legyen Ndtól, hadd tudhassuk mi is ahoz az Ngod tanácsához alkalmaztatni állapatunkat és minden dolgainkat. De caetero Illmae et Cels. Vrae quam diutius viventem foeliciter, ac regnantem precamur Deum. In civitate Jász die 16. Aug. a. 1654.

Ilr. a Cels. Vrae

vicinus benevolus servitor paratissimus

(a vajda aláírása.)

P. S. Ngod ezt is bizonyoson tudja meg, hogy mind az egész kereszténységen terjedett híre az muszka császárnak és

minden kereszténynek óhajtják, valamit adjon, mivel tegnap szombaton, úgymint 15. praesentis érkezett ide az kozák követekhez az ráczoktól és az bosznajiaktól és püspököktől egy igen emberséges becsületes ember, az ki az muszka császárhoz levelekkel megyen, és mihent az ide érkezett, az egyik követ az Piszár feljött hozzánk és ezeket megbeszélyette és azt is mondotta az az ember, hogy mihelt az szélyhez közelget az muszka, ők is készek vélek együtt fegyvert ragadozni az pogányok ellen.

Kívül: Illmo ac Cels. principi d. d. Georgio Rakoczi *sth.*

(Eredeti, gyulafehérvári Batthyányi könyvtár. Codex authenticorum. Nro. 5. IV. 5.)

b)

1654. szept. 4.

Ilme ac cels. princeps dne vicine nobis confidentissime. Servitiorum nrorum vicinitatemque etc.

Az Ngod portai postája kimenő alkalmatosságával nem akarók elmulatni, hogy Ndat levelünk által meg ne látogassuk, kévánván istentűl találja örvendetes állapatban Ndat; köszönjük Ndnak mint bizodalmas jóakaró szomszédunknak, hogy megparancsolta Ngod az portán levő Ngod hiteles kapikiháinak, hogy ez mi dolgainkra is vigyázzanak, most is ő klme tudósít, hogy *Ehri* Haszon pasának neheztelése van mi rajtunk, maga mi megparancsoltuk emberinknek, hogy mind az Ngod jóakaróit s mind az mieinket gyakorolják, de nem tudhatjuk mint lött az dolog; ennekutána azért jobban vigyázzunk az ilyen dolgokra és ő klmek is meg nem fogyatkoznak jó akaratunkban. Tartsa meg isten sokáig jó egészségben Ndat.

Datum in civitate nra Bukurest die 4. Sept. 1654.

Ilmae Cels. Vrae vicinus benevolus

(az oláh vajda aláírása.)

Kívül: Ilmo ac Cels. principi dno Georgio Rakoczi etc. etc.

(Eredeti, gyulafehérvári Batthyányi könyvtár. Codex authenticorum. Nr. 5. IV. 5.)

c)

1654. oct. 11.

Illme ac celsissime princeps dne dne nobis colendiss. Servitiorum vicinitatemque nram etc.

Ngod jámbor szolgájától Déssi János uramtól Ngod levelét megadá, elolvastatván, értettük kívánságát Ndnak mi

legyen; azért mi is az Ngod méltóságos tekintetét előttünk viselvén, az mely boerinknál arra való paripákat értettük, az Ngod jámbor szolgáját reá igazíttattuk, és boerinknek is megparancsoltuk, hogy Ndtól megtartsák, sőt illendő áron becsásák, az mint a Ngod jámbor szolgája is látta, és vélek megalkudván, az Ngod kívánsága szerint pénzt is adtuk az lovak vételére százharmincz tallért, két lónak az árrát, (azonkivül még két paripát), egyét az főposztelniknak küldötte az másikat esmét pénzzel fizette meg. Az lovas katonák eleiben küldettük emberünket, de még be nem érkeztenek, várunk azért, azon két nap alatt hogy be is érkezzenek, és az míg isten Ndat behozza, itt lesznek és provideálunk ő kegyelmekre, csakhogy pénznek nehezen tehetjük szerit. Az Úristen Ndat sokáig jó egészségben tartsa meg. Datum in Jász die 11. Octobris a. 1654.

Illmae Cels. Vrae amicusac vicinus benevolus servitor paratissimus.

(a moldvai vajda aláírása.)

Kivül: Illmo ac cels principi dno dno Georgio Rakoczi etc.

(Ered. gyulafehérvári Batthyányi könyvtár. Codex authenticorum No 5. IV. 5.)

XXVII.

1655. febr. 20.

a)

A kolosvári gyülés-törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spect., magn., grosi. egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum mensis Februarii, anni domini millesimi sexcentesimi quinquagesimi quinti, in civitate nostra Colosvar ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli universorum dnorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimum mensis Februarii, anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi quinti, in civitatem nostram Colosvar indictis, conclusi.

Praefatio.

Klmes urunk mlságos fejedelmünk, nagy hálaadással tartozunk az mindenható fges istennek egész országúl, ki ingyen való kegyelmességéből, atyai kegyes gondviselésének őrizö szárnyaival ugyan reménységünk felett minket befedezvén, édes hazánkban, honnjunba még eddig békességes állapatba megtartott, sőt midőn környülöttünk lévő nemzetek fegyverben lévén, egymást naponként pusztítják, mi azoknak felháborodott állapotjokat csendességbe nyugován, csak hírrel halljuk, és midőn sok helyeken az szomorú döghalál szomszédságinkban lakó keresztyén atyánkfiait óránként fogyatja, abbéli ostorát is még eddig ő fge reánk nem bocsátotta, úgy hogy méltán mondhatjuk az sz. Dávid királylyal együtt, hogy ha elesnek is mellőlünk egyfelől ezeren, és másfelől tizezeren, mindazáltal mihozzánk nem közelget az veszedelem. Mely ő fge reánk való atyai kegyelmességeért légyen áldott neve örökké.

Ndnak is penig klmes urunk, hogy feje feliben áradott sok rendbéli terhes gondjai között, magának semmit nem kedvezvén, szegény hazánknak jövendőbéli megmaradására oly szorgalmatos vigyázása volt, hogy minden igyekezetit arra fordította, miként bennünket alázatos hiveit ez városában Ngod convocáltatván, velünk együtt ez hazának közönséges javáról és megmaradásáról végezhetne. Mely Ngod fejedelmi kegyelmességét, fejünk fennállásáig Ndnak igaz hűséggel megszolgálni igyekezzük. Könyörögvén az mindenható istennek ő fgének, hogy Ndnak továbbra is életét s egészségét megtartsa, s arra való időt s alkalmatosságot szolgáltasson, hogy többször is ilyen szép csendes állapotban többször is az közönséges jóról való concludálásra Ngod bennünket öszvegyűjthessen.

Articulus I.

Az ország közönséges kapuszám után való adója rendeltetik.

Legelsőbben is penig klmes urunk tudván azt, hogy istennek gondviselése után ez hazában való békességes megmaradásunk az fényes portához tartozó engedelmességünknek és szokott ideiben beszolgáltatandó adónak praestálásában áll, illendőnek itíltük lenni, hogy mindeneknekelőtte arról provideálnánk, miként Ndat annak contentatiójában is meg ne

fogyatkoztatnók. Noha azért szegénységinknek sok rendbéli fogyathozásit is szemeinkkel látjuk, holott immáron is sok helyen az buzának és bornak vékony termése miatt szegénységink életeket is csak isten tudja mint táplálhatják,, mindazáltal ezzel sem gondolván, mind az fényes porta contentatiojára, mind udvari s mezei hadai tartására, s egyéb szükséges fejedelmi expensaira igérünk Ndnak kapuszám után fl. 20 az Ngod tárházában beszolgáltatni négy terminusokon, úgymint a sz. György napinak felét ad primum Junii, felét ad 1. Augusti, sz. Mihály napinak felét az 1. Novembris, felét ad 1. Januarii, anni venturi. Az partiumbéli atyánkfiai az szász atyánkfiaival együtt, hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai, kiknek vármegyéken vagyon jószágok, ezen terhviselésre igirik magokat, könyörögvén Ndnak legyen confentus véle.

Ezenkivül az végházak építésére kapuszám után d. 50 az adónak első terminusára praestáltatni akarunk szegénységünkkel Ndnak.

Az taxás városok adaja:

Kolosváré	2400 for.
Váradé	1400 »
Fejérváré	200 »
Bánfi Hunyadé	200 »
Udvarhelyé	260 »
Kézdi Vásárhelyé	180 »
Sepsi Szentgyörgyé	180 »
Illyefalváé	150 »
Egeresé	150 »
Nagy Almásé	125 »

Articulus II.

Konstantinápolyban lévő erdélyi ház építésére bizonyos contributio igértetik.

Hasonlóképen az portai háznak építésére kapuszám után d. 50 ad 1. maji contribuáltatunk, és az fejérvári káptalan Bárdi István kezében administráltatjuk, könyörögvén Ndnak mint klmes urunknak légyen contentus véle. Hogy penig klmes urunk ez közönséges haza szükségére nézendő épületre való contributióból az szász papok is exemptusok ne legyenek, nékünk tetszett, Ngod consensusa is accedálván, adjanak fl. 300. Hasonlóképen az görög és zsidó kereskedő rendek is conjunctim flor. 300. Viszont az olá papok singilatim d. 25, a vármegyéken lakó egy házhelyü nemes emberek d. 15. Az taxás városok is kiki állapatjához képest illendőképen contribuálván ez közönséges jóra Ndnak bölcs tetszése szerént. Hasonlóké-

az szász atyánkfiai is kapuszám után mint az vármegyék ek contribuálni.

Articulus III.

áradi egyházi nemesség és városi rend közös való controversiának eligazítására commissariusok rendeltetnek.

Az váradi egyházi nemesség és városi rend között való roversiának eligazítására hogy Ngod commissariusokot lelt volt, az Ngod klmes propositiójából alázatosan értjük s urunk, kik némelyeket közülök connumeráltak ugyan, izonyos respectusból egyet is közülök adóra nem írták. el penig ő klmek tudják azon felírtaknak conditióját, hogy d ugyanazon commissarius hivei által rendeltesse el, ki nyit tartozik contribuálni, végeztük; mely rendelés után is ontumacia ducti nem akarnák megadni az 1638. esztenli deliberatio szerént, toties quoties nem praestálnák, két forinttal büntettessenek mindezek, s mindazok, kik ött contributióra írattattak volt. Mely ez szerént végben rén, se Ndat se minket ennekutána egyik fél is ne busítson dologról.

Articulus IV.

Jenöben lévö fundusoknak revideálására commissariusok bocsáttatnak.

Jenőben micsoda nagy haszontalan puszta helyek légyenek irosban klmes urunk, magunk is alkalmasint tudjuk, mere az vitézlő rend építene házakot, nem kevés haszna követék az véghelyeknek: tetszik azért minékünk is klmes urunk god bölcs intimatiója szerént, hogy az jenei fő- és vicekapiok s az vármegye tisztei rendeljék el jó móddal az olyan ket, úgy hogy az mostani possessor számára az helynek ltához képest elégedendő tágasságu fundust excindáljas az mi superfluum lészen, deponálja az árrát, az ki reá t akar építeni, tekéntet levén arra is, hogy az kiknek az mospossessorok közül feles gyermeki volnának, azok felnevelén, ne kénszeríttessenek azután mástól lakó helyet szerhanem az mostani kezeknél lévőkből hagyassék annyi s, az mennyi illendő lészen.

Articulus V.

zökött jobbágyoknak reductiója, ad arbitrium causantium atik, ha széken-e vagy táblán prosequálják az partiumbeli végházakon kivül.

Mivel in causis brevi juridico processu adjudicarum (így) is, in arbitrio causantium állott eddig is, hogy ha táblán

vagy competens vármegyék forumán prosequálják-e causájokot, az egy jobbágy kérésén kivül, vévén eszünkbe ebbéli sok fogyatkozásunkot, most ujobban az Ngod klmes consensusa is accedálván, végeztük, hogy az jobbágy kérés is, mint egyéb brevis processusok, légyen az causansoknak szabadságokban, ha táblán-e, vagy penig competens vármegyéje forumán, és azokon szokott processusokon keressék, ide nem értvén az partiumbéli végházakot.

Articulus VI.

Az novum cum gratia alatt lévő causáknak revideáltatás igértetik.

Az kiknek klmes urunk controvertált jószágok novum cum gratia alatt vadnak, mivel azoknak revisiója az elmúlt medgyesi octavalis terminusról differáltatott, hogy Ngod azoknak dolgokat az közelbik országgyűlésén (ha azon causáknak revisiójára extraordinarius terminust nem promulgáltathatna, és az jövendő őszi octavalis terminus is ki nem szolgáltathatnék), revideáltatni kegyelmesen igéri, Ndnak mint klmes urunknak alázatoson megszolgáljuk.

Articulus VII.

Az praesidiariusok közé transfugiált jobbágyoknak feleségek kiadassanak.

Noha az ország constitutiói szerént jobbágyainknak feleségei, még ha szintén az urok az praesidiariusok között laknék is, az földes uroknak szolgálatjára, és az adó supportálására kötelesek volnának, találkoztak mindazonáltal, kik miatt ebben fogyatkozások estenek: végeztük azért, az Ngod klmes consensusa is accedálván, hogy ennekutána az végházakból is oda transfugiált jobbágyinknak feleségei, földes uroknak szolgálatjára, és az adónak supportálására, sub poena violationis publici articuli flor. 200 faciente, kiadassanak.

Articulus VIII.

Jenő vára alatt való szigetbeliek közül az hazafiai jobbágyi kiadassanak.

Jenő vára alatt levő szigetbelieknek privilegiumok is azt contineálván, hogy senkit hazafiai jobbágyi közül közikben be ne fogadjanak: végeztük az Ngod klmes annuentiájából, hogy ha találkoznának olyak, comperta rei veritate tartozzanak adni az kapitányok.

Articulus IX.

okadalmokban és vásárokon, midőn az görög kereskedő rendek rulnak, az haza fiai is hogy szabadoson árulhassanak, végeztetik.

Váradon és Debreczenben lakó török marhákkal keresedő atyánkfiai panaszából értjük klmes urunk, hogy akárely szabados sokadalmokban az idegen kereskedő görögök okadalmok napjának előtte harmad nappal az ő marhájokat abadoson árulják, mely az haza fiaitól megtiltatik nyilván aló károkra. Végeztük azért és concludáltuk az Ngod klmes nsensusából, hogy mikor az görögök árulnak, áruljon más is, városbéliek is penig az sokadalmoknak napját ne vontasik, hogy az alatt magok hasznára nézvén, mind az vevő és adó leket tartóztassák az adásnak és vételnek tilalmazásában, az y vasárnapon kivül.

Articulus X.

enőben az ötves és borbély czéheken kivül az több czéhek elbontatnak.

Jenőben az míves embereknek czéheket, az ötves és borly czéheken kivül károsnak inkább, mintsem hasznosnak látk lenni, klmes urunk, holott az haza közönséges szolgálatra, ha mely jövevény legények, vagy az fizetett nép közé, gy az nemesség közé oda akarnának telepedni, az czéheknek gy sanczoltatások miatt bé nem állhatnak: illendőnek itéltük ért lenni az Ngod kegyelmes engelméből, hogy az ötves és borly czéheken kivül az több czéhek Jenőben, az ott való helyk állapatja úgy kévánván, tolláltassanak.

Articulus XI.

Az Zaránd vármegyei holdoltság azelőtti vékával éljen.

Noha klmes urunk hogy az partiumban az vékák a vádi vékához alkalmaztassanak, constitutio iratott felőle, de ránd vármegyei atyánkfiai ebből nem kevés károkat vévén agoknak eszekben, ha vármegyéjekben lévő holdoltság között véka megkisebbedik, találták volt meg Ndat velünk együtt izatoson, hogy vármegyéjekben lévő holdoltság élhessen az bbi vékával. Melyet hogy Ngod klmesen megengedett, lnak híven megszolgáljuk.

Articulus XII.

A csucsi vám tolláltatik.

Az csucsi vám felől decernáltuk volt klmes urunk ezelőtt ló gyűlésünkben, hogy az patronus arról való privilegiumát

producálni esztendő alatt tartozzék, hogy vétethessék igazít
ban, helyesen, nem-e? de nem tudatik mire való gondolatjál
az productiót praetermittálta; tetszék azért nékünk kln
urunk egész országúl, hogy az csucsi vám tolláltassék
perpetuum.

Articulus XIII.

*Az potentiariusnak, ki az vármegyétől, vagy széktől az igaz h
resnek restituáltatott jószájot ismét visszafoglalná, po
decernáltatik.*

Noha klmes urunk az potentiárusoknak kezekből mi m
don restituáltassék az verus haereseknek hatalmasúl elfogl
jószágok, világos articulus decernáltatott felőle, mindazált
találkoznak némelyek, kik az ország végezésének contumacit
opponálván magokat az articulusban megírt processus szeré
tisztek által restituáltatott jószágokat ismét visszafoglalják, k
hogy inkább refrenáltassanak: végeztük az Ngod bölcs tanác
val együtt való tetszéséből, hogy ha ki másodszor is reocc
pálná az egyszer törvényesen restituáltatott jószágot, compr
bálván vármegyéjin, vagy székin, eo facto maior potenti
convincáltassék; ha harmadszor patrálna, semminemű grat
neki nem suffragálván, üttessék el az feje, servatis tamen
jure servandis.

Articulus XIV.

Az vladikával való perlekedésnek módja decernáltatik.

Vadnak ilyen megbántódása szegény nemes atyánkfia
nak, hogy vagy magokon, kik közülök azon az sectán vadna
vagy jobbágyinkon törvénytelen büntetéseket cselekesznek.
vladika is olyan dolgokban elegyíti magát, melyek nem az
tisztit illetik. Ha kik penig ezféle excessusért in jus akarna
adtrahálni, residentiátlan ember lévén, hol lehessen competer
foruma, nem tudják. Végeztük azért és concludáltuk, acc
dálván az Ngod bölcs itéleti is, hogy az megbántódott félne
arbitriumában légyen, ha vármegyén akarja-e keresni, vag
táblán az olyan dolgokat patráló vladikát, az vármegyéről p
nig transmittálhatják táblára, ha az causának merituma úg
kévánja. Az vladika penig tartozzék kétszáz forintig kezes
állatni, hogy az törvényt végig állja, s légyen is miből a
triumphans félnek satisfactiót impendálni.

Articulus XV.

*Az egyházi személyek hivataljokon kivül való dolgoknak patró
lásában az ország törvényének és annak processusának subj
ceáljanak.*

Közép-Szolnok vármegyebéli atyánkfiaitól értjük klmes

unk, hogy vármegyéjekben az nemes embernek lovát ellop-
n, az nyomát az praedikátor házához nyomozták volna, hon-
t az lator elszaladván, lovait az káros embernek még tiszt
résére is ki nem adta volna, praetendálván azt, hogy semmi-
n néki az vármegye nem praescribál. Mivel penig az olyan
lognak patrálása papi hivatalján kivül vagyon, és nem úgy
pi, mint nemesi szabadsággal élő emberek ő klmek is: an-
kokáért illendőnek itéltük sőt deliberáltuk is az Ngod tet-
séből, hogy az ország törvényének és annak processusának
bjaceáljanak ez ilyen casusokban az egyházi rendek is, nem
ebb szabadsággal mindazáltal, mint más nemes emberek
en, procedáljanak az tisztek ő klmek ellen is.

Articulus XVI.

perceptorok az adót midön be akarják szolgáltatni, hogy kiséri tartozzék az nemesség, nem imponáltatik.

Hallatnak panaszok Klmes urunk az perceptorokra is, az adót az Ngod tárházában be akarván szolgáltatni, szeny nemes atyánkfiait vetették késérésére; melyet hogy Ngod égény nemes atyánkfiainak nem imponál, Ndnak mint klmes unknak híven megszolgáljuk, csak administrálja az perceptor tárházban.

Articulus XVII.

Az lugosiak privilegiuma acceptáltatik.

Megértettük klmes urunk, minémű szorgalmatos vigyá-
a légyen Ndnak szegény hazánkra, csak ebből is, hogy maga
házában bészolgáltatandó jövedelmének kisebbedését is kö-
séges jovunkért nem tekéntvén, lugosi atyánkfiait, kik enneke adófizetés alá connumeráltatott állapotban, lévén esztenként bizonyos summát szolgáltattanak bé az Ngod tárhában, minden paraszt munkától és szolgálattól eximálni méltatott, hogy inkább ez hely Ndnak ilyen nagy klmességével gajándékoztatván, mind mostani lakosi az hazának fegyvekel való szolgálatjára alkalmatosabbak lehetnének, s mind sok ez szép immunitást értvén, idegeny helyekről az haza önséges szolgálatjára oda telepedjenek. Mely Ngod hozzávaló klségét alázatoson értvén, mi is minden punctiban actáljuk, approbáljuk és ratificáljuk, úgy hogy minden ott ő rendek magokot ahoz accommodálják, de ez hazafiainak ment, vagy ezután odamenendő jobbágyinak semmi rée ne suffragáljon.

Articulus XVIII.

Az székelységen az causákban két helyes exceptio admittáltatik.

Voltak klmes urunk az székel atyánkfiainak ilyen difficultások, hogy az elmúlt esztendőben írott approbata constitutiókban teljességgel az condescensióról való exceptiókkal hogy ne élhessenek, articulus iratott volt, mely az nemes országnak törvényével, és az 1619. esztendőbéli articulussal láttatott ellenkezni. Hogy azért Ngod kegyelmességéből ő klmeknek is méltóztatott megengedni, hogy két helyes exceptióval az condescensióról élhessenek, Ndnak mint kegyelmes urunknak alázatosan megszolgáljuk, csakkogy valami frivola exceptióval ne fárasszák az causánsokat.

Articulus XIX.

Az nyom dolgáról való articulus világosíttatik, és valami részből mitigáltatik.

Noha az elveszett marháknak nyoma felől extálnak ugyan articulusink klmes urunk, mint kellessék felvenni és követni, mindazáltal szükségesnek itéltük lenni, hogy (mivel gyakorta történik, hogy az embernek nemcsak lábas marháját, hanem egyéb jovait is lopják el az gonosz emberek, melyeket vagy magok vészik csak el, vagy szekérre rakván hordják el) minden féle nyomot, akár embernyom, akár szekérnyom légyen, tartozzanak felvenni és követni is, ha az káros ember annak módja szerént megmutathatja az nyomot.

Az holott penig nyomkövetésre tisztet ki nem visznek, in hoc casu az tiszt fizetést se kévánjon.

Articulus XX.

Az nappali őrizés dolgából az articulus tolláltatik.

Noha mind éjjel s mind nappal az őrizések hogy mindenütt meglégyenek sub poena fl. 12, toties quoties negligálnak erigendorum, végeztük volt; mindazáltal hogy az nappali őrizések oly szükségesképen és büntetés alatt megkévántassanak, szükségesnek nem itéljük. Végeztük azért az Ngod klmes indultumából, hogy ez részben az articulus tolláltassék, és ha hol az nappali őrizést nem contineálhatnák is, poenája ne légyen.

Articulus XXI.

Az zetelakiak ellen az legitima executiónak turbálásáért, hogy az director procedáljon és interim az elfoglalt örökség az tisztek által restituáltassék, decernáltatik.

Extál ugyan articulus klmes urunk az zetelakiak felől, hogy törvények dolgából az széktől dependeáljanak, mindaz-

ltal ezen constitutio ellen is magokot contumaciter opponál-
ik, mert történt oly dolog, hogy nemes ember atyánkfia ke-
énél lévő örökség felől magok között törvént tévén, kezéből az
rökséget kifoglalták, és midőn az laesa pars az articulus sze-
nt az székre provocálta volna causáját, ott az zetelakiak tör-
énye emendáltatott, és arról való sententiát adván az szék,
ecutióra kiment az megbántódott fél, az zetelakiak repulsiót
vén, exequálni nem engedték az sententiát; ennek is okadá-
ra az székre ammoneáltatván, nem compareáltak, hanem az
ás fél újabb sententiát extrahálván az széktől, ismét annak
ntinentiája szerént az széktől denominált tatott executorokkal
örökségnek visszafoglalására elment, holott másodszor is
pulsiót nem tettek ugyan, de az örökséget visszafoglalták
nét. Kik ellen hogy Ngod klmesen poroncsolni méltóztatott
directornak, hogy evocáltassa őköt, az legitima executiónak
rbalóji ellen való processust követvén, Ndnak alázatoson
gszolgáljuk.

Azonban penig hogy az elfoglalt örökséget cum refusione
mni tiszt uramék restituálják, Ngod klmes resolutiója sze-
t illendőnek lenni végeztük.

Articulus XXII.

csiki harminczados hámori praefectus előtt való perlekedésnek módja, örökség dolgából.

Csiki atyánkfiainak is klmes urunk vagyon ilyen bántó-
ok, hogy az csiki hámoron, harminczadokon és örökön lévő
dviselők nem akarnának az vitézlő rendeknek törvént szol-
tatni. Végeztük azért Ngod klmes tetszéséből, hogy a modo
posterum ha kiknek nemes, lófő és darabantok közül lenne
kség dolgából valami törvények, tehát az ott lévő gondvise-
tartozzanak az vicetiszteket és assessorokat az törvényté-
re béhivatni, és ha azok oly törvényt tennének, hogy valame-
k félnek nem tetszenék, per viam appellationis transmittál-
sék az főtisztek eleiben az derék székre.

Articulus XXIII.

ser korcsomállás az székelységen minden embernek felszabadíttatik.

Az székely atyánkfiai jelentik klmes urunk, hogy az ar-
ulusban az serkorcsomállás tilalomban lévén borkorcsomál-
nak idein, az szegénységnek sok fogyatkozása volna miatta,
ott bor köztök nem teremvén, nem érkezhetnek reá az lófő
darabanti rend, hogy bort korcsomárolhasson, és így az ser-
csoma is megtiltatván, semmi jövedelmek nem volna, mely-

ből csak az haza szolgálatjára való fegyvernek szerzésére is reá nem érkezhetnének. Végeztük azért az Ngod kegyelmes tetszéséből, hogy az ki sert akar árultatni közülök, indifferenter legyen szabados árulni mindenkinek.

Articulus XXIV.

Az szentegyház erdeje dolgából az eddig való usus observáltatni végeztetik.

Vadnak Három-Széken és egyebütt is az székelységen klmes urunk oly darab erdők, melyek szentegyház erdeinek hivattatik, melyeknek mind gondviselése, mind kis jövedelmének erogálása eddig az falubeliek dispositiójában állott, mostan penig az authoritást az egyházi rendek magoknak akarják vindicálni. Végeztük azért az Ngod kegyelmességéből ezt is, hogy ez dologból eddig observáltatott régi usus tartassék meg, és abból való proventus templom építésére convertáltassék.

Articulus XXV.

Az marosszéki havasokon határ dolgából lévő controversiának eligazítására commissariusok denomináltatnak.

Hogy Ngod klmes urunk az marosszéki havasokon ugyan az marosszéki atyánkfiai és parajdiak közt lévő controversiának eligazítására Bethlen János, Béldi Pál és Szalánczy Gábor atyánkfiait méltóztatott denominálni, Ndnak mint klmes urunknak alázatoson megszolgáljuk.

Articulus XXVI.

A csikszeredai csizmadiáknak czéhök elbontatik.

Mivel az csikszeredai csizmadiák mívekkel az tartomány elégségesképen el nem tarthatják, végeztük az Ngod klmes consensusából, hogy másunnét is azféle míes emberek mehessenek bé szabadoson, és míveket exerceálhassák, mind ott s mind az közel való falukon.

Articulus XXVII.

Az aranyasszékiek árendafizetésre, hogy ne erőltessenek, concludáltatott.

Noha az aranyasszéki atyánkfiai a memoria hominum árendafizetéssel nem tartoztanak, mégis mindazáltal szabadságok ellen némely tisztviselőktől árendafizetésre kénszeríttetnek, praetendálván azt, hogy régen Thorda vármegyéhez lévén az az hely incorporáltatva, az árendafizető hely közé regestráltatott volna [illegible] azért Ngod mostan is őköt, kik post ade-

ptam saeculorum libertatem árendát nem fizettek, ez terhviselétől immunisoknak engedé lenni, Ndnak mint klmes urunknak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXVIII.

A compulsorium mandatumokkal, az kik regius funduson vallatni akarnak, miképen procedáljanak, modalitás decernáltatik.

Noha Klmes urunk az Ngod méltólságos neve alatt emanáltatott compulsorium mandatumok mindenekre in genere sonálnak, kik az Ngod birodalmában laknak, mindazonáltal az szász atyánkfiai az exponenstől denominăltatott napra és helyre kimenni nem akarnak, hanem az magok székes helyére kévánták mindenkor, hogy az exponens fáradjon, ott is penig magok emberi előtt akarták az fassiókat recipiáltatni. Concludáltatott azért az Ngod bölcs tetszéséből, hogy az eddig való usus tartassék meg annyiban, hogy polgár lehessen az cancellisták vagy egyéb legitimus regiusok mellett, tempore attestationis, ilyen qualificatióval mindazáltal, hogy mind az fejedelmi méltóság az compulsoriumnak authoritása mellett, s mind az interessatus más statusbéli rendek meg ne bántódjanak; annakokáért az regiusok ne tartozzanak divertálni, hanem recta mehessenek oda, az hol inquirálni akarnak az fundus regiuson, az falusi birák nak incumbáljon az, ha tudósítják-e az tiszteket, nem-e? és a székes helyből küldenek polgárt, admittálják magok mellett az regiusok azon polgárt is; nihilominus ugyan nem az polgárok nevek alatt peragáltassék és expediáltassék az inquisitio. Ha mikor penig az fundus regiuson kivül való helyre akarak kiírni attestatióra, azzal ne tartozzanak, excipiáltatván, ha atár igazítása vagy valamely oly casus interveniálna, melyben i faciem loci kévántatnék menniek, ebben is az feljebb megt modalitás observáltassék.

Articulus XXIX.

≈ legitimum executionale mandatumok mellett való processus az szászság között.

Mint az inquisitio dolgában, ugyan executiókban is in rbitrio exponentis szokott lenni, kit akar regiusnak iratni, sak légyen ordinarius, és arra competens személy és executor, nelyre képest az cancellăriákon levő hites deákok közönséges kötelességgel tartozván minden rendeknek, nem excludáltathatnak az legitimum mandátumok mellett való executiók dolgából; mindazonáltal az megírt mód szerént adhibeáltatnak az polgárokban is, de az kikre dirigáltatnak az executionale mandatumok, nem lehet, hogy mások vegyék az jutalmakat, meg-

lássák azért, méltatlanul valami executiókat ne tegyenek, alioquin tanquam illegitimi executores úgy büntetődjenek.

Articulus XXX.

A marosvásárhelyi vámos hidon általjáró darabanti rend vámadással tartozzék.

Az marosvásárhelyi atyánkfiai, az mely hidat a Maros vizén tartanak, mivel privilegiumok extál az ott való vámról, végeztük egész országul, az Ngod klmes tetszése is accedálván, hogy az székelység közt lévő darabanti rend is az vámadástól immunis ne légyen, sőt mások is, kik quaestus gratia holmi vecturákot általvisznek, azon vámos hidon, ha nem magok majorságokból való, félvámmal tartozzanak.

Articulus XXXI.

Az abrukbányai nemesség az civilis fundusról contribuálni, és az közönséges jóban egyenlő terhet viselni tartoznak.

Abrukbányán civilis fundust biró dolgából is végeztük klmes urunk, hogy ha házok nem exempta, azzal hogy magok személyekbe nemesek, ne vonhassák ki magokot az város közi való contributióból, hanem tartozzanak contribuálni az civilis fundusokról, több adóval nem terhelvén az városiak ezeket is, mint magokot, hasonlóképen az közönséges jóra nézendő dologban is tartozzanak egyenlő terhet supportálni az városi rendekkel.

Articulus XXXII.

Bánfi-Hunyad az nyomköveteléstől eximáltatik.

Az bánfi-hunyadiak klmes urunk, noha jobbágyság alatt vadnak, de mivelhogy regalissal hivattatnak, oppidum lévén, az diaetára, sok terhviselések is vagyon: méltónak itéltük, hogy mint az több mezővárosok, úgy ők is az nyomnak felvételével, és követésével ne tartozzanak, magok is hasonlóképen az ő nyomoknak felvételével ne tartozzanak.

Articulus XXIII.

Az fenyediek instantiájára határok végett való difficultásnak eligazítására commissariusok denomináltatnak.

Udvarhelyszéken Fenyed nevü falubélieknek lévén controversiájok Zetelaka és Kikellő-Keményfalva nevü falukkal régoltától fogva, Egetvesz, Derság Szegeleti, Köristető, Telekságbüki, Heveder Düki *(így)*, Ketelázа, Sárosfenyő, Barabásútja, Fenyeddormája és Nagyszegelet nevü helyek felől, melyeket ab antiquo közönségesen birtak az három falubeliek, s hasított

atárok nem is volt, az megnevezett keményfalviak és zetela-
iak, az megemlített helyeknek birásától az fenyedieket ellenzik.
Hogy azért klmes urunk ez köztök való egyenetlenségnek
igazítására egyik itélőmester Lázár György, Bethlen János
s Dániel Ferencz atyánkfiait rendelte, hogy kimenjenek és
indenik félnek igazságát meglátván, ha compariáltatik, hogy
b antiquo közönségesképen birták, hagyják azon állapotban.
[a penig osztva volt határok és arról bizonyos documentumok
láltatik határjárásokról, az szerint distinguálják és separál-
k az határt köztök, Ndnak mint klmes urunknak alázatoson
egszolgáljuk.

Articulus XXXIV.

1654. esztendőbéli articulus continentiája szerint, az mint
tál, par 3. tit. 41. pagen. 113. recipiáltatnak az hazafiai és
itusok közé ez böcsületes személyek, az mi klmes urunk kegyel-
ességéből és az ország consensusából, tek. nagys. Rátóthi Gyu-
ffi László uram, nemz. és vitézlő Fekete Lőrincz, Gillányi
ergely, Pongrácz Gergely és Samarjai Péter deák uramék, és
gyanakkor fel *(így)* solenne jurametumokot deponálták, az mi
lmes urunk szolgálatjára, és haza szabadságinak s törvényinek
egtartására.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum
duorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylva-
niae et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporata-
rum exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos
articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus
literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel
variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac
singula omnia in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta ha-
bentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confir-
mavimus; offerentes nos benigne quod praemissa omnia in
omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabi-
mus, quam per illos, quorum interest, seu intererit, observari
faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confir-
mamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum me-
diante. Datum in civitate nostra Colosvar, die 20. mensis
Februarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo
quinto.

G. Rakoczy mp. (P. h.)

Kivül: Pro. G. D. Mart. Sárpataki directore.

(Eredeti nyomtatott s a fejedelem által aláírt példánya az Akademia birtokában.)

b)

Adó beszolgáltatási számadás.

Anno dni 1655.

Az kolosvári gyűlésen felvetett pénznek administratiója.

1655. die 30. Aprilis. Rosnyai Lőrincz szebeni polgármester uram az universitástól administráltatott Albae fl. 600.

2. Maii. Petki István uram Fejér vármegyéből királyhalmi és hidegkúti negyedfél kapuitól administráltatott Albae fl. 1 d. 75.[1])

5. Maii. Enyed. Bedőházi Tamás uram Fejér vármegyéből Csókaházáról egy kapuról administráltatott d. 50.

18. Maii. Hermannus Lukács szász püspök uram pro anno praesenti 1655. medgyesi főpap és generalis decanus Sárossi János uram által administráltatott fl. 300.

22. Maii. Marosszékből Kovács György és Kovács István által fl. 60.

23. Maii. Aranyosszéki kapitány Vas István uram Polyánban lakó Török István, és Nagy Ferencz uramék által administrált fl. 31 d. 56, restál 44.

1. Junii. Bassa Tamás uram Háromszékről, Szent-Györgyön lakó Sylvester János által administrált fl. 93.

5. Julii. Fejérvármegyéből Szakmári János perceptor uram administrált fl. 226 d. 65.

Eo die csekefalvi Biró György uram [által] administrált nemzetes Dániel Ferencz uram Udvarhelyszékről fl. 70.

22. Julii Bán István uram Közép-Szolnokból administrált fl. 75.

30. Julii. Fejérvármegyéből Szakmári János uram kapuszámoktól administrált fl. 5 d. 35; 13 nemesembertől Sárpatakról administrált fl. 1 d. 95, summa fl. 7 d. 30.

12. Aug. Albae, Tholnai István alias Decsi Kükölló vármegyei perceptor azon vármegyéből kapuszámoktól administrált fl. 100:

53 nemesemberektől administrált fl. 7 d. 95.

Eo die máramarasi viceispán Pogány Menyhárt uram Máramarosból 15 kaputól fl. 7 d. 50; 44 olá papoktól fl. 22. summa fl. 29 d. 50, administráltatott Vámossi György által.

Eo die az fejérvári nemesség administrált fl. 23 d. 88.

[1]) E pont ki van húzva és oldalt ez áll: »5. Julii az fejérvármegyei perceptort quietáltam, erről universaliter.«

1. Decembris. Zaránd vármegyéből Maguliczán lakó nyhárt deák szolgabíró maga járásából 22 kaputól admirált fl. 13 d. 50.

13. Decembris. Szakmári János uram Fejér vármegyéből anno 1654. 8 — pro anno 1655. fl. 5 — idest admirált fl. 13.

Anno dni 1656.

14. Januarii. Ribiczei Gábor uram Zaránd vármegyéből járásból Sebessi Pál uram által administrált fl. 23.

5. Martii. Ugyan Ribiczei Gábor uram administrált, die zzel telik ad fl. 23 — ebből quietantiámat elvesztették, t adtam helyében mai datumra.

6. Martii. Dromáli esperest, Miklós pap, 28 oláh pap l administrált fl. 4 d. 50.

(Egykorú példány, orsz. lev. gyfvári oszt.)

XXVIII.

1655. márcz. 1.

kóczy utasítása a tatár khánhoz küldött követei számára.

Instructio pro egr. Stephano Szekely et orgio Racz ad sermum Tartarorum hamum peditis internunciis nostris.

Isten engedelméből megindúlván, és útjokat az időnek taknak mivoltához képest continuálván, Moldova felé menek, az holott az vajdának szóló levelinket megadván, mind érőket, mind penig egyéb útjokra nézendő, és szükséges almatosságokot felkeresvén, igyekezzenek mentől hamarébb ni az hánhoz ő fgéhez.

Elsőbben is azért az vezérrel szemben lévén, levelinket i küldött ajándékinkkal együtt köszöntésink mellett praetálják, alattomban mindazáltal tanuságot vevén tőle arrúl, y ha neki küldött ajándékinknak praesentálása nyilván, y allattomban legyen.

Az tőle mutatandó alkalmatosság szerént annakutánna legyenek szemben az hánnal ő fgével, ott is levelünk, ajáninк mellett illendő módon szerencséltetvén és köszöntvén ánt ő fgét, megjelentvén, hogy. minapiban hozzánk bocsáő fge követje Erdély birodalmunkban nem találván, együtt fge követjével követinket is nem bocsáthattuk, s noha penig émet birodalom felé tevő szélbeli tartományokban vigyázásokáért kelletett volt kimennünk, úgy kivánván méltóságos potbeli hivatalunk, hogy hatalmas császárunk országára,

sőt Erdélyen kivül levő birodalmunkra is kellessék vigyáznunk, és szorgalmatos gondot viselnünk; az hova noha vissza kelletik mennünk, szintén mostan gyűjtvén öszve római császár (avagy az mint ők szokták nevezni, az német király) azokat az tartományokat, az melyek a mi birodalmunk széleiben vannak, mindazáltal minapiban tött irásunk és izenetünk szerént minthogy szavainkban hibázni nem szoktunk, mi csak könnyű szerrel berugaszkodtunk Erdély birodalmunkban, azvégre, hogy hamarébb őköt expediálhassuk, az minthogy általok ugyan mostan köszöntetjük, szerencséltetjük és általok azt az szövetséget, szeretetbeli jóakaratot, mely volt az nagy emlékezető fge eleivel,[1]) mely hogy bizonyosabb és nyilvánb való legye mindeneknél, ime őköt az végre bocsátottuk, belső indulatunk külső ajándékbeli jelenségekkel is akarván megmutatnunk bizonyétanunk, kérvén ő fgét, hogy az ő fge részéről is az jóakarat és szövetség megújéttatván, jóakaratjában és oltalmában venni bennünket hlmas császár országával egy méltóztassék.

4. Annakutánna kérjék azon ő fgét, hogy nem késlel őköt, minden kivánatos jó válaszszal bocsássa vissza hozzá és minden szükséges dolgokrúl kiválképen penig muszkozákság állapatjárúl és lengyelekérőI bennünket tudósétal méltóztassék.

5. Magoktúl is szorgalmatos vigyázásban és értekezésbe legyenek, hogy minden állapatokot tudhassanak, és megér kezvén, azokról informálhassanak is, nevezet szerént mennyire való erővel segétették legyen meg az lengyeleket, és tovább is mint s hogy akarják segéteni, hátok megé az kalmukokkal most mint vagyon dolgok. — Az muszkának és kozáknak hadok, hol és mi állapattal vagyon, és az szerencse melyik felé láttatik inkább hajlani.

6. Hogy ha ő tőlök vagy az hán, vagy az vezér, akár penig egyebek kérdezkedni és tudakozni fognak arról, hogy mi lengyellel-e vagy kozákkal tartjuk barátságunkat, arra azt feleljék, úgy értették, hogy az hán ő fge minekünk azt irta legyen, hogy mivel ő fge is az lengyelekkel csinált szövetséget és egyben is eskettenek, ahozképest mi is azoknak vagyunk baráti és jóakarói, az kik hatalmas császárunk és az felséges hánnak, kötelességünk is azont kivánván.

7. Ha olyan kérdést tesznek, segítjük-e, mikor és mennyivel az lengyeleket, arra csak azt feleljék, abba semmi bizonyost nem tudnak, és semmi tanuságok arról nincsen, mivel hogy mi

[1]) Islamgiráj, a ki 1654. jul. halt meg s utódja Mohammedgiráj lett.

addig semmit nem tudtunk cselekedni, miglen azt meg nem
tettük, az hán ő fge melyikkel fogja az dolgot tartani, len-
ellel-e avagy kozákokkal? azt peniglen az hán csak mos-
nában adta értésünkre; azt tudják ő magok is, hogy
orgalmatosan igyekeztünk annak megtudásában. Azt is meg-
ondhatják, hogy innen való megindulásokig az lengyelekkel
mmi oly bizonyos szövetségünk nem volt, mert mostanában
ngyel követ nálunk nem volt, ezelőtt penig, midőn volt, akkor
ég az hán ő fge székiben is nem érkezett volt, avagy ha ér-
zett volna is, de még akkor az lengyelekkel semmi szövet-
ge nem volt, nekünk is attól kelletett várnunk; elindulá-
kkor penig akartunk küldeni az lengyel királyhoz, megtudni,
legyen akaratja és kivánsága tőlünk az had és segétség
ldésből, és akar-e valami szövetséget csinálni velünk, mivel
nas császár országabeli vitézeket bizontalanúl más nemzetek
zé nem küldhetjük; tegyenek azért ők is ilyen kérdést, mivel-
gy még az lengyelekkel is semmi oly kötelességünk és szö-
ségünk nincsen, hogyha annakokáért az úgy találna lenni,
gy az ő fge és lengyelek ellenségi, úgymint kozák és muszka
en, az ő fge javallása szerént, hadat bocsátanánk, ő fge
tat-e bennünket, hogy valamint az lengyelekkel, úgy az mi
lainkkal is azon egyező értelem, oltalom és segétség lenne?
lyre micsoda válaszokat és feleleteket fognak tenni, arra
n szorgalmatosan reá vigyázzanak, sőt ha ajánlást és igé-
et tesznek, mondják azt: ők csak emberek, hazaérkezésekig
meghalhatnak, az szók csak elmúlnak, azért irásban küldjék.

8. Az szultánoknak küldött levelünket is, nekik küldött
ndékinkkal együtt annak módja szerént praesentálják.

9. Ha onnét adatik alkalmatosság reá, úgy annál inkább:
ha onnét nem adatnék, magok is keressenek alkalmatos-
ot reá, minthogy írták volt ezelőtt is az vezérnek kivál-
en, hogy kozák követek jöttek volt hozzánk, kivánván az
ek való barátságnak megújétását, kiknek mi olyan választ
tünk, hogy ha ők is az fges hánnal való régi jóakaratot és
vetséget megújétják, és megtartják, mi is készek leszünk
ja, de különben nem leszen. Arról azért assecurálják az
nt ő fgét, hogy mi nem egyébre, hanem arra igyekezünk,
képen az muszkák mellől őket elvonhatnók, és az ő fgével
ló előbbi szövetségre hozhatnók, melyben való fáradozá-
nkat az lengyelek is kivánták; hogyha annakokáért ő fgé-
k is tetszik, emberünknek azon kozák követekkel együtt
torságos és szabados menetelre kivánjanak oly elégséges
securatiót, melyre azok is merészeljenek elmenni.

10. Azt peniglen jól eszekben vegyék, hogy általjában ne
ndják, mint bizonyost, az segítség küldést, hanem mindenkor

conditiókkal, úgymint ha más szomszéd országokról valami akadályunk nem leszen, és ha ő fgétől elégséges biztatásunk leszen, s az lengyeltől is, úgy, az mivel lehet, segétjük az lengyeleket.

11. Ha mondják, hlmas császár országabeli híveit levélbeli biztatás nélkűl is nem szokták ők bántani: arra azt feleljék, megvolt bizatása mint Máté vajdának, Stephannak s nekünk is harmadévi, afelől ugyan hadainkra indúltak vala. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Colosvar, prima Martii, anno 1655.

G. Rakoczy m. p. (P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XXIX.

1655. márcz.

Schaum Konstantin jelentése svédországi küldetése eredményeiről.

Contenta expeditionis meae in Suecia. Sermo meus ad ill. Sueciae cancellarium Ericum Oxenstiernam.

Sermo al regni cancellarium primo accessu.

Ad serenissimum ac potentissimum inclyti huius regni regem celmus Transylvaniae princeps, dominus meus clementissimus ab ultimis propemodum christianitatis terminis in partibus orientalibus internuncium me esse voluit tum suae celsitudinis studii tum officii amico principe digni sermae regiae Sueciae maiestati deferentem argumenta. Cum ergo iam feliciter in regnum eiusdem regiae maiestatis appulerim ad hunc usque augustam regiam id imprimis illustrissimae Vestrae Excellentiae significandum duxi, enixe petens et expetens, ut ad serenissimam suam mattem simulac deus optimus eandem feliciter reducem praestiterit, si dignum videbitur, mihi pateat accessus, ut tam litteras a celmo Transylvaniae principe missas ea reverentia qua decet, offerre possim, quam coram serma sua matte exponere, quae in commissis habeo. Non sunt quidem speciatim mihi litterae ad illrmam Vestram Excellentiam, quia in re eo excusatior erit celmus Transylvaniae princeps, quo remotior suae celsitudinis; abhinc distet terra, ut in tanta intervallorum intercapedine difficile sit exacte nosse, tam procul dissiti regni omnimodo statum et munia cum nominibus omnium procerum. Quia vero sua celsitudo arctiorem correspondentiam more praedecessorum suorum cum inclyto hoc regno fovere conabitur, quod nunc omissum est, sua celsi-

ıdo erga illrmam Vestram Excellentiam ampliore studio ›mpensabit, interim ut mihi mandatum est omnibus regni ·oceribus benevolentissimam salutationem suae celsitudinis ıam decentissime impertiri, ita eandem illrmae Vrae Excelıtiae nomine et verbis celsissimi principis ac domini mei dico offero. Coeterum cum hinc ulterius iter meum dirigendum , et reditus meus in Transylvaniam quam citissime fieri poıt, desideretur, tanto gratior mihi erit adventus in has oras, antocitius ad ulterius pergendum dimittar. In quo promoıdo singularem gratiam illrmae Excellentiae Vrae expertun me spero. Quod ut fiat, quam devotissime illrmam Vram cellentiam exoro.

Contenta responsionis cancellarii.

Contenta responsionis cancellarii.

His dictis dn. cancellarius respondebat.

1. Contestans acceptissimam fore suae matti praesentiam ım, quod a tanto principe tam amico inviseretur.

2. Regiam mattem quidem non adesse, sed sperari post uot horarum spacium simulac sua mattas veniret, se opea daturum, ut quam citissime accessus mihi pateret ad onenda ea, quae in commissis haberem.

3. Optime se scire difficile fuisse ad omnes regis minis litteras dare, muniaque singulorum scire, praesertim in ta mutatione regni, ubi non solum regimen regni ad novum em delatum est, verum se etiam non ita pridem munia c subiisse succedentem defuncto parenti suo.

4. Pro salutatione nomine principis facta solenissimas t gratias cum contestatione omnium studiorum suorum a celmum Transylvaniae principem.

5. Ultimo quandoquidem sic expedit se in eo laboraum, ut dimittar propediem.

Colloquium meum cum cancellario.

Colloquium cum regni cancellario.

His finitis inter sedendum iterum repetiit dn. cancelius, fore suae matti hanc meam ad se ablegationem gratisam. Aliquoties enim suam mattem honorificentissimam isse mentionem celmi Transylvaniae principis, se posse assere celmum Transylvaniae principem tantum amicum habium ex sua regia matte, quantum unquam desiderare possit. esertim cum arctissimam amicitiam habuerit sua mattas, adhuc princeps esset in castris cum illmo suae celsitudinis re Sigismundo Rakoczy. Posse fortassis recordari suam itudinem modernam suam mattem tunc principem fuisse in ris maxime eo nomine aiebat fore acceptissimam hanc visionem regi, si venirem cum argumento amicitiae.

Cui respondi, nihil me afferre aliud, quam amicitiae notas et futurae desideria. Coeterum credere me bene recordari posse suam celsitudinem suae mattis tunc in castris praesentiae, quamvis sua celsitudo non fuerit in castris tunc sed administraverit principatum, divo parente tunc in castris occupato.

P e r r e x i t ille interrogare, ubi reliquerim celmum principem et quando ab eo discesserim.

Cui et locum dixi et tempus discessus mei.

T a n d e m in qua valetudine reliquerim suam celsitudinem exquisite interrogavit.

C u m dicerem in bona et optata valetudine, ille porro perrexit, an fruerentur terrae nostrae pace.

Ad quae respondi alta et firma pace bello Moldavico sepulto.

T u n c i l l e quae causa fuit, quod sua celsitudo arma vertere in vicinum Moldaviae palatinum coacta sit et sibi hostes fecerit Cozacos.

Dixi quantum mihi constat, causam fuisse exitiosam palatini conspirationem, quam fecerat contra Walachiae palatinum, amicum, foederatum et ex parte subiectum Transylvaniae principi, quem Moldavus mediantibus Cozacis eiectum volebat eamque terram sibi subiectam reddere. Et cum sub defensione et protectione esset palatinus Walachiae suae celsitudinis, eius causam celmum Transylvaniae principem agere opportebat. Haec causa et hinc initia belli cum palatino Moldaviae et Cozacis.

V i c i s s i m ille, iam bello sopito in quo statu sunt res principis, an milites, quos tunc habebat, dimissi sunt?

Neutiquam dixi, imo aucti sunt. Auxit enim exercitum Germanicum aliquot millibus.

A d q u i d ergo ille perrexit, siquidem pax est miles alitur?

Beatam dixi illam remp., quae pacis tempore arma servat, quia vero orbis terrarum in motu est, et concussione omnesque anguli iterum bella velle videntur, sibi merito prospicit celmus princeps.

E r g o n e sic paratus est, ut possit cuivis hosti opponere militem sufficientem.

Ego sic paratum dixi, ut nobis nihil desit quam hostis.

Hoc audiens subridendo dixit: Hostem invenire facile est.

Ego sic ad haec: Imo non facile videtur invenire hostem et simul iustam causam.

P e r r e x i t ad alia, et interrogavit, quomodo conveniret celmus princeps cum Porta Ottomanica.

Respondi optime convenire suam celsitudinem cum Porta, nihil amplius desiderari possit.

Iterum interrogavit, an nonaliqua amicitia interveret celmo principi cum Russis, aut odium siquidem attrectant inam Poloniam, ut eo modo metuendi sint etiam fortassis incipi.

Respondi sic: Nulla est evidens amicitia nisi talis, quam er alteri naturaliter debet, hoc est, non laesus non laedenti. etum quod spectat, nullus est. Nihil quippe nocere potest huc Russo principi, ubi in Polonia grassatur, id remotum est. inde ultra id nihil subegit, nisi quod olim ad Moschoviae gnum pertinuit, suos saltem limites recuperavit, alienos nonm transiliit, Cozacos vero misisse legatos, dixi, exoratum clentiam principis, qui etiam cum sat bona spe dimissi sunt. nc videtur pax futura esse cum Cozacis et nullum negotium erventurum cum Moschcis, ut qui nos non laeserint, nec tassis laedere possint.

Interrogare perrexit de Polonis, quantum auxilii submiit celmus princeps Polonis.

Cui dixi, nihil sane auxilii.

Atqui id aliter nobis dictum est, constatque ex publico more dixit.

Nihil equidem repetii datum esse auxilii hactenus Polo. An vero sua celsitudo de auxilio dando sollicitata fuerit, n iterato ibi legati fuerint, mihi non constare. Hoc vero me ime scire nulla pacta hactenus intercessisse inter Poloniae gnum et Transylvaniae principem.

Tandem cum laeti animi iudicio dixit, nos e terris lonquis et circum circa nihil aliud videmus et audimus, quam na amicitiae, nulla autem inimicitiae, quam etiam modo erimur a celmo Transylvaniae principe.

Quibus respondi: Illam esse magnam felicitatem, pres ut deus istam porro ratam haberet.

Salutatio regi dicta.

Sermo ad regem Suetiae salutatorius nomine celsissimi principis

Simulac serenissimam Mattem Vram celmus Transylvae princeps, dominus meus clementissimus omnium procerum lyti huius regni consensu, quin cum admirando universae istianitatis regum, principum, rerumque publicarum apusu ad sceptra, coronam soliumque regium, quod felix et stum esse iubeat ille, qui regna et sceptra distribuit, evem esse et sublimatam intellexerit, nihil in votis magis ha, quam tantae felicitati, quam summa virtus meruit, cum quis orbis principibus una applaudere. Et sane suae celsiinis haec animi studia, quantumvis in tanta locorum di-

stantia non ultima fuissent, aut hucusque dilata, si licuisset per domestica impedimenta citius haec aequa et iusta exequi munia. Cum enim variis hactenus sua celsitudo distractionibus (belli quippe Moldavici etiam tempestate cessante fluctus tam cito tranquillari non potuerunt) innodata fuerit, nunc demum ubi amaenior quietis aura et chalcyonia spirant (sperans ista apud serenissimam Mattem Vram tardioris missionis excusationem ultro meritura), quod hucusque quasi per necessitatem differre debuit, cumulatiore voto compensare sustinet.

Delato ergo cum officiis amico principe dignis, salutationis voto, quam decentissime sermae Matti Vrae in hoc augusti regiminis limine omnium rerum precatur prosperitatem. Annos nempe felices et longaevos, regnum aeternum et stabile, populum fidelem, intus pacem, foris victorias et triumphos, et quicquid porro serma Mattas Vra sibi ac regno suo salutare exoptari desiderat.

Et quia inter gloriosum hoc Sueciae regnum et Transylvaniae principatum a multis iam retro annis amoris et animorum necessitudo cum totius christianitatis saepe emolumento intercessit, ut per sermam Mattem Vram in his mutuis amoris et correspondentiae nexibus, porro stare liceat sua celsitudo unice desiderat, in quo iusto et praeclaro desiderio, ut gloriosos antecessores suos ac recens sacrae memoriae parentem suum imitari vult: ita sua celsitudo etiam illos superare conabitur nullatenus dubitans, quin serma Mattas Vra vicissim eius celsitudinem reciproca favius propensione ad instar praedecessorum suorum prosecutura sit. Atque hoc illud est, cui testando haec a celmo principe meo mihi decreta est functio. Cuius desiderii sui non solum me interpretem designare voluit, sed illud ipsum per praesentes litteras ad sermam Mattem Vram, quas demisse offero, testatur.

His rex ipse verbis Germanicis, quia nemo aderat, respondebat.

Responsio regis ad superiorem sermonem.

1. Se postquam ad thronum regium evectus fuerit, multorum regum ac principum applausu et votis decoratam esse, inter quae vota sibi quoque gratissimum quod e tam remota terra applausum simul intelligeret amici principis. Cui more praedecessorum suorum omnem amicitiam vicissim debet ex multis quidem respectibus.

2. Optime se scire, quantis occupationibus sua celsitudo Transylvaniae princeps oneratus fuerit, ut nullo modo opus sit tardioris missionis excusatione, se vero laetari magnopere, bello feliciter finito ac cum immortali gloria suam celsitu-

dinem frui tranquillitate, in qua ut diu conservetur, animitus se precari.

3. Se vicissim omnem suae celsitudini precari prosperitatem et omnium rerum pro animo et voto suae celsitudinis successum.

4. Scire se probe, quantopere utrinque profuerit amicitia, quae dudum inter Sueciae regnum et Transylvaniae principatum fuit, quantumque adhuc prodesse possit. Ideo se eandem velle sibi esse haereditariam, omniaque studia sua eo dirigere, ut illa in dies magis magisque augesceret et cresceret. Quam satis evidenter testatam videret a sua celsitudine per me suae celsitudinis nuncium.

Quae omnia prolixe et amplissimis verbis dilatabat.

Colloquium cum rege.

Colloquium cum rege

His absolutis convertit se rex ad privatum discursum interrogans de prosperitate celmi principis, coniugis et iuvenis principis, imo totius familiae multis et prolixis verbis modo in hanc modo in illam quaestionem dilapsus. Maximopere percontabatur de aetate iuvenis principis et valetudinis eius firmitate.

Cum ad haec omnia responderem, ansam illi praebui de aliis loquendi. Ubi statim se ad bellicas quaestiones composuit dicens, se arctissimam fovisse notitiam et amicitiam cum defuncto gloriosae memoriae principe Sigismundo Rakoczy tempore coniunctionis armorum Suecicorum et Trannicorum; eo nomine sperare notum se esse potuisse tunc privatum celmo principi. Et cum illa amicitia cum domo et familia celmi principis in statu privato iacta sit, se eam firmius nexurum, postquam deus ad alium ipsum statum promoverit.

1. Mox perrexit ad militiae statum, an adhuc haberet paratum exercitum celmus princeps.

Cui dixi habere suam celsitudinem exercitum insignem tam domesticum, quam exoticum, in exotico dixi esse Germanos bene exercitatos, et non in exiguo numero sub duce Gaudio, qui et regi notus erat, et aliis officiariis. Dixi porro praeter Germanos alii praeterea non in exiguo numero equites Walachos et Raschcos pedites, qui in peditatu eximiam laudem merentur.

2. Porro interrogare institit de magnifico dno Kemény János et Bakos Gábor, an adhuc in vivis essent.

Cum dicerem esse utrumque in vivis gestiens quasi iterum dixit: Vivitne Bakos Gábor! Cum vivere dicerem, ille denuo replicuit, opportet illum iam senem esse, et fortassis totum canitie respersum. Dixi senem esse, sed vegetum et

adhuc Ungarici peditatus ducem supremum, mediocri etiam caitie coloratum.

3. Tandem adhuc interrogavit, an adhuc Siculi eo modo militarent principi, sicut ante soliti fuerunt.

Eo modo plane dixi, si necessitas exigit. Hos summopere laudabat a fortitudine et patientia, rex unum atque alterum eorum narrans experimentum.

4. Iterum repetiit an in bona valetudine esset Johannes Kemény, et num ille militiae praeesset.

Ubi illud asserui hoc affirmari: Nempe quod generalis dux sit totius exercitus, seu militiae celmi principis.

5. Ultimo pauca interrogavit de bello Moldavico. nempe de occassione, progressu et fine. Item ubi nunc locorum ejectus esset palatinus.

Ad quae omnia ipsi pro notitia mea respondebam ad eum modum, quo modo cancellario respondi talia quoque interroganti.

Cum hic rex interrogationibus suis subsisteret, dixi me adhuc alia quaedam habere proponenda, hinc petere me clementissimam informationem, an sermus rex mandaret eo alii tempori reservari, an in praesens proponenda statueret.

Ad haec rex proponat statim, quod restat, ipse prius audiam, postea delegabo quoque quendam, qui porro fusiorem audiet explicationem.

Haec cum intelligerem, quaedam puncta praemeditata ex instructione suae celsitudinis desumpta et verbis salte[illegible] exculta et colorata, quae pro verum circumstantiis concinna[illegible] verbis Germanicis, quia regi idioma latinum non arridere vid[illegible] bam edisserui.

Et cum ex litteris suae celsitudinis viderem ad dn. Comenium scriptis esse clementissimam voluntatem suae celsitudinis, ut me quoque instrueret dn. Comenius consilio, in[illegible]vi consilia cum illo de his punctis, quae ille in hunc sensum proponenda suasit.

Puncta regiae matti Sueciae vigore instructionis et vi rerum circumstantiarum dicta.

Puncta regi dicta.

1. Cum non obscuris iudiciis fama ad celmum Transylvaniae principem dominum meum clementissimum pervenerit de CONFOEDERATIONE Suecico-Angliae pro communi christiani populi libertate et tranquillitate, ideo his tantorum principum heroicis conatibus: quia nihil inde quam orbis salus sperari poterit, si in effectum ducantur, si res se habet, ut fama tulit, sua Celsitudo pro ea propensione, quam habet erga bonum publicum, multum gratulatur et simul desiderium suum.

ut propositum hoc constans sit, significare in praesentiarum sustinet.

2. Et siquidem in tam fructuoso negotio omnium rerum felicitas speranda est, si coniuncto opere opus hoc suscipiatur, et orbis terrarum quantumvis inter se dissitus, quasi colligetur amicitiae mutuae et correspondentiae vinculo, celmus Transylvaniae princeps animi sui indicia mittit, quibus studia sua defert suae serenitati votis suis, quibus una servire desiderat bono publico, quantum in se quantumque circumstantiae status et principatus sui permittunt.

3. Et quia hoc constanter fieri nequit, nisi poenitius sciat sua celdo intentionem christianorum principum: ideo si dignum videbitur serma regia maiestate, exoptat sua celdo, ut in tam auspicato opere voluntatem et intentionem eius sermae mattis liquido intelligere possit. Qua intellecta flectet eo sua celdo consilia, ut tempestive sibi prospiciat in eo, quod non solum ad muniendum mature regnum suum, sed quoque ad bonum publicum promovendum una facere visum fuerit.

4. Etsi quidem porro hoc non in commissis habeo, quia vero rumor passim pervagatur diversas regiones, atque in hoc ipso regno in omnium ore est, quasi sumptuosa illa praeparamenta bellica, quae a serma Vra Matte suscipiuntur contra Moschcorum hostilitatem, quae praesumitur, convertenda sint, in eo si fieri posset demisse expetere auderem certam aliquam informationem a serma Vra Matte celmo principi meo domino meo referendam. Quae aperte intellecta fortassis utrinque proficua esse possit. Praesertim cum Cozaci coniuncti Moschcis amici clementiam suae celnis magno ambitu non solum affectent, sed implorent et exorent. Ne in illa illorum affectatione suscipienda aliquid praecipitanter fiat, quod utrinque detrimentosum esse possit. Multum intererit, si inde liquidam informationem suae celni afferam.

Quae omnia si sua celdo intelligere possit, id maximopere sibi gratum fore testatur, et quibuslibet officiorum generibus demereri studebit.

Ad ista omnia puncta constante memoria nullo puncto praetermisso his plane verbis, quantum memoria mea retinere potuit, clare et perspicue respondebat.

Responsio regia ad proposita puncta.

Ad primum. Inter Sueciae hoc regnum et modernam anglicanam rempublicam sunt firma amicitiae fundamenta, imo et foederum, iacta iam a regina Christina, non tamen ulterius sese extendentia, quam ad respectum mutuorum commerciorum. Pro communi bono et publica salute nulla adhuc

Responsio regis ad ista puncta.

facta est coniunctio aut armorum, aut animorum. Nec licuit etiam, cum Angliae protector tot domesticis turbis implicitus fuerit et negotiis, quae nondum sopita sunt, cum Gallis. Ego interim (sic enim rex semper quamdiu mecum locutus est, in singulari numero locutus est) nisi ablegatum meum ad protectorem, qui etiamnum ibi subsistit et honorifice habetur, non tantum ut vetera commerciorum foedera confirmet, sed et nova superaddat, quibus propius communis boni rem attingamus, et quia seditiones domesticae ibi ferme sedatae sunt, ac pacis conformatio cum Gallis propediem speratur, spero propositi mei bonum eventum. Ista pro tempore renuncio celsissimo Tranniae principi, eidem quae porro fient non occultaturus. Cordi mihi nihil est, quam stadium boni publici et christiani populi transquillitas et libertas. Cuius deus mihi testis est. Si audire voluissent consilia mea christiani principes, quae ex hoc regno ipsis meo calculo suggerebantur, in pacificatione Monasteriensi longe firmiorem pacem habuissent et amoeniorem libertatem, quam qua nunc fruuntur. Sed cum praeterita facilius reprehendi possint, quam corrigi, quicquid in me situm erit, eo conferam, ut publica salus et dei gloria inde augmentum sentiat. Et hoc ipsum est, quo omnes vires intendam, et nulli operae aut sumptibus parcam. Nihil me movet aliud, quam dei gloria, et publica salus. Privata non est, quod operose curem. Nemo mihi, quod meum est, eripiet. Sedeo enim hic intra septa saxorum et montium, non tam facile me aliquis accedet ad eiiciendum me. Spectat alia animus, quam ut pro privata securitate, aut commodo tantam belli molem cogam. Quod eo fervidius curabo, cum in iisdem esse videam suam celnem Tranniae principem cogitationibus. Cum quo ut correspondentiae nexus in his omnibus magis aut magis stringam, omnem operam dabo, ac re ipsa ostendam.

Ad secundum. Non possum alia via procedere, quam prius firmare pedem regni mei. Lubricum est et inane publica gestare, antequam privata bene stent. Ordinanda mihi prius sunt, quae intus in novo regno meo remedio opus habent: stabilienda ea quoque, quae foris ad muniendum regnum pertinebunt. His firmis omnia firma erunt, et feliciter procedent. Quibus firmatis, si deus vitam concesserit, cetera sponte fluent. Interim quod ad bonum publicum promovendum spectabit, rem cum aliis conferre nullo modo intermittam.

Ad tertium. Ut suae celni Tranniae principi voluntatis meae propositum declarem, aliam dicere non possum, quam quod communis orbis concussio me quoque ad arma induenda cogat. Quocunque oculos vertimus, apparatus videmus bellicos. In tanto orbis motu me otiosum sedere non

ortet. Ceterum nullum quidem specialem hostem habeo. ım vicino rege Daniae nobis pax est, nec ullus belli metus. imperio quoque adhuc pax durat: quamvis et ibi saepe pacis ıtrumentum violatum esse videatur. Nec ullus praeterea us nobis dat occasionem. Cum Poloniae rege fateor, nobis ereditarium odium est: de meo enim et tuo agitur. Ille enim od meum est, mihi eripere an nititur, nec ullas iustae pacis ıditiones amplecti vult. Verum cum illis pactorum nondum piravit terminus. An vero illum expectare consultum sit, us novit, quandoquidem illi ipsi nulla futurae pacis media, t amplecti volunt oblata, aut alia sincere quaerere. Misisse os quidem, quod certum est, internuncium, sed cum tam inosis nexibus, qui manifeste currunt contra tractatum imo ıorem nostrum et contra regni decreta. In his terminis, si ea *(sic!)* defensum eo, nemo vitio dabit. Credo tamen illos accommodaturos et fore, ut per mediatores diffiıltates, quae intercedunt, componi possint.

Ad quartum. Cum Moschcis nobis firma pacta sunt, ac utra ex parte violata: nihil quoque hostile ostendit magnus oschcovitarum dux. Misi eo legatum meum, qui tanto cum ausu receptus est, ut nihil amplius desiderari possit. Sic ines mei subditi eo commerciorum gratia euntes honorifice ıctantur, nec in vicinia ullus subditorum meorum ab iis ditur. Sic ex illis externis nihil ominari possumus, quam icitiam et observantiam pactorum. Ceterum quicquid in de est, meum non est indagare. Juvat tamen ad utram- fortunam paratum esse, tam pacem, quam bellum erga mvis.

Haec sua mattas responsionis loco dabat.

vae quaestiones regiae eodem die et hora propositae.

1. Quomodo celmus princeps cum porta Ottomanica con- Continuatio colloquii cum rege iret, interrogavit tam quoad imperatorem, quam quoad istros.

Ad hoc ego sic. Quantum mihi negotia portae (quae ad m notitiam non veniunt, cum ego alia agam tractemque) genere nota sunt in magno aestimio esse, ubi principem re possum, ut merito dici possit, vix ullum ex praedecesbus eius celnis talem in porta obtinuisse observantiae lo-. Ministri quoque omnes nunc dediti sunt principi, praeim postquam magnus vezerius deiectus est, qui paulo batur alienior.

2. Rex perquirebat conditionem deiecti.

Dixi credere me redactum illum esse ad privatum sta-

tum. Quod satis poenae est, quia quo gloriosior fuisse videtur, eo miserius mutato statu vivere eo modo cogetur.

3. In quo statu comprehensus sit celmus princeps cum Polonis. An foedera mutua auxilia sibi invicem praestanda spectantia facta sint inter illos et principem, et quomodo se gerant Tartari erga principem.

Ad hoc dixi suae matti, quod ante cancellario idem interroganti dixi. Nempe nulla esse talia foedera inter Polonam gentem et celsissimum principem et hactenus durante bello cum Moschco nulla auxilia Polonis data esse, meram saltem amicitiam esse sine ullis foederibus interpositis, talem nempe, quam vicinus vicino debet. Ceterum an foedera posthac speranda sint, me nescire. Hoc vero scire saepe ad celmum principem meare a rege legatos. Interim si privatum iudicium proferre deberem, vix videre me posse fore, ut sua celdo se implicet aliquando tam turbidis Polonorum rebus in tanta confusione et discordia, quae in illo regno viget. Tartaros quod spectat, sat amice hactenus sese gesserint erga suam celnem. Eo ipso die cum a sua celne discederem, nuncium allatum est, legatos a chamo venisse in terram suae celnis, ideo suam celnem ex partibus Ungariae Eczedino se recipere voluisse in Transylvaniam ad regiam suam ibique legatos audire. Quid vero attulerint, nescire me, cum nihil litterarum a tempore discessus mei acceperim. Addidi fuisse etiam legatos Cozacos, qui cum admiranda submissione clementiam suae celnis exorarunt et praeteritorum veniam. Hos sua celdo duriter prima fronte excepit, sed mora interposita mitius tractavit et dimisit. Misso suo homine ad Chmielnicium, ut cognosceret, quae meus animi ducis et an ista serio expetantur. Ille principis ablegatus me praesente nondum redierat. Quid iam attulerit, incertum mihi est.

3. An non constaret suae celni misisse Polonos ad portam auxilia ab imperatore Orientali sollicitantes contra Moschcos et Cozacos cum hac persuasione moliri Moschcos et Cozacos suis progressibus restitutionem Graeci imperii, et quid obtinuerint a Turca, sibi enim certo dictum esse eo nomineo expeditam esse Polonis legationem.

Resp. Nihil me audivisse suam celnem ista scire. Illud interim certum esse et in propatulo fuisse legatum Polonum apud portam, quid vero proposuerit, incertum esse. Si talia proposuerit legatus Polonicus, et si plausibile argumentum videtur, dubitare me tamen, an persuaserit. Cum minus ex progressu Moschci timere possit Turca restitutionem Graeci imperii eo quod in Graecia tam firmiter stabilitam rem habet Turca, ut nunquam praesentibus Moschci viribus turbari possit. Deinde

ıovit optime Turca pugnantibus christianis, illos se ipsos in ıequali bilance detinere, ne alteruter tantopere crescat, ut ibi tertio nocere possit. Vix ergo credibile est aliquid a Polonis obtentum esse. Si ista ratio proposita fuisset ab alio quodiam quam Polonis aliquid valoris habere posset. Dum vero Turca Polonis neque non fidit, ac Moschcis ac Cozacis et ista ıon prius revelata sunt a polonis, quam ubi hostes senserunt Moschcos, vix ullum habebunt Pondus. Facile crevent Turcae d odio nunc dici. Cum et in porta prudentia reperiatur et ırovidentia.

4. Ultimo interrogavit de electione regis Ungariae, uare tam tarde procedat.

Dixi regni proceres circa electionem occupatos esse: tarıitatem vero oriri electionis ex difficultatibus nonnullis de uibus disceptant.

Hic substitit rex, et nostrum colloquium finitum est, quod ıltra trihorium ferme protractum est, quod solus cum rege ıabui, nemine praesente, in prima audientia.

Secundum colloquium meum cum illrmo regni cancellario.

Secundum colloquim cum cancellario regni.

Quinta Martii iterum ad me misit illrmus dn. cancellaıius, velle circa horam tertiam pomeridianam suam excellenıiam mecum colloqui.

Hora tertia denominata cum in conclavi una essemus lixit, sibi iniunctum esse a regia matte, ut mecum adhuc colloquium haberet de rebus quibusdam, quae ad informationem ıervire possent suae matti.

Idcirco si adhuc aliquid haberem, quod proponendum ısset, dixit me posse id nunc facere, si heri forte coram rege ıliquid omissum esset.

Cui respondebam. Heri me regiae matti omnia, quae licenda erant, dixisse, et sufficientem et claram accepisse reıponsionem, ut vix clariorem possem expectare. Ceterum si ortasse aliquid interpretatione opus haberet, quod heri a me lictum esset suae matti, velle me ea omnia repetere coram sua ıxcellentia, si illud necessum esse iudicaret. Quod quidem ipsi ılacuit.

Eisdem ergo verbis ea repetii legendo ex scripto, quae ·egi proposueram idque latinis verbis. Cum cancellario enim ıemper latine agebam.

His perlectis eandem responsionem accepi, quam dabat ·ex ipse.

Hac responsione cancellarii percepta, ille se conferebat terum ad quaestiones.

1. Nempe sermam regiam mattem scire desiderare, quo se reflectat intentio celmi Tranniae principis, et quo, si aliquid tentandum, vim convertendam esse optaret sua celdo.

Nodose id proponebatur, ideo sic me explicui, reflexio celmi principis ac domini mei mihi non manifesta est, nec a sua celne revelata, imo sua celdo eam vix secum pro certo constitutam habere potest, cum eius celnis oculus huc intentus sit, et in intentionem directus, velut in cynosuram principum in partibus his septentrionalibus et occidentalibus. Ideo hac vice sua celdo nihil aliud statuit secum, quam scire, quo in tanta orbis concussione et commotione se flectant tam consilia serenissimi ac potentissimi regis Sueciae, quam aliorum regum et principum christianorum, ut sua consilia dirigere quoque possit in eo, quod ad muniendum se regnum suum pertinere possit. Haec mihi manifestata sunt, in reliqua penetrare nec posse nec debere me dixi, quae sua celdo mente volvit. Ideo me nihil amplius dicere posse.

2. Interim (ille pergebat) facile hoc constare posse, quid fieri optaret sua celdo. An contra domum Austriacam, an contra alium vim vertendam esse censeret.

Respondi, illud quidem mihi non constare. Si inde aliquid certi nosse vellent e re futurum si ablegatum suum expedirent ad suam celnem. Quae proculdubio se evidenter explicaret, quid fieri optaret. Mihi nihil commissum et iniunctum, quam id, quod a me dictum et propositum est. Cum domo Austriaca dixi amicitiam, esse talem qualem: quam sua celdo non rumpet, nisi ab altera parte ansa praebeatur, aut prius laedatur. Cum aliis populis vicinis dixi nos circumcirca pacem habere, adeo ut nullam apertum hostem nossem.

3. An si occasio ita ferret, ut sermus Sueciae rex vel contra Polonum, vel contra Moschcum arma vertere cogeretur, an sua mattas certa esse posset, non offensum iri ea re suam celnem Tranniae principem, aut principem se non addicturum alicui ex chis auxilio.

Respondi his plane verbis. Illima Vra Excellentia dura a me reposcit, nempe ut futura contingentia praedicam. Quomodo enim suam mattem certam reddere debeam in iis, quae futura sunt et mihi incerta? Dixi semel et multoties suam celnem non habere cum Polonis pacta mutua auxilia concernentia. Inde sua mattas pro inexhausta sua sapientia facile conclusionem facere poterit, quid sentiendum sit de offensione vel auxiliis subministrandis. Non enim video, quomodo offendi posset sua celdo, si aliquid contingeret illi, cum quo nulla pacta sunt suae celni, nec video, quomodo tunc illi auxiliari deberet, cui nulla auxilia debet. Pro Moschco quoque offendi

auxilia producere multo minus credibile est: cum quo ne-
em amicitia ulla intercedit, ne dum pacta; nisi sola nomi-
notitia. Praestaret interim, si aliquid solidi de hac re scire
ut, ut per aliam occasionem illud indagarent. Me non
um esse ad constituendum aliquem contractum, aut pacta
nda; sed salutatum duntaxat suam mattem. Si ad has et
es quaestiones aliquid certi affirmare vellem, non facerem
pro instructione suae celnis, sed pro meo privato arbitrio
ntentia, quae nihil solidi ostendere posset. Si desiderarent
, medium optimum esse mittere aliquem ad suam celnem,
certa foedera pangat. Crederem non defuturam suam
m regiae mattis iustis desideriis.

Hoc meo sermone finito magno cum doloris et commo-
s iudicio cancellarius querebatur de Polonis, quod non
re sed dolose plane agant cum Sueciae regno. Quod nempe
ant omnia legitima iusta et cum honore regni Poloniae
a, quae pacis perpetuae ergo ipsa Suecia suggessit. Ad-
, quod quidem ablegatus missus sit, sed tantis cum tricis
dis ut nihil concludi possit. Aut putant Poloni (dixit) nos
rudes esse, ut rem non intelligamus, aut revera tam
les sunt, ut capere nequeamus, quid velint. In tam dolosa
versatione nihil iustius esse potest, quam sua ab hac gente
s quaerere. Et si hoc fieret, iustitiae efficacia ponderata
crederemus celmum Tranniae principem armis auxilia-
m iniquitati illorum.

His conclusit cum assertione se omnia mea verba regi
urum, iterumque certificabat suam celnem de intima ami-
regis erga suam celnem.

Expeditio mea ab ipso rege mihi data. Sermo regis ad me post acceptas litteras.

Quam grata nobis fuerit denunciatio amicitiae celsissimi Expeditio mea. Regis sermo ad me.
Sylvaniae principis, iam ante declaravimus et illud ipsum
itteras nostras suae celni significavimus. Illud nunc restat,
ae celni omnium rerum felicem successum optamus, ac
m prosperitatem. Quam vero necessarium sit, ut firma
nos nectamus amicitiae vincula nos probe prospicimus.
mus operam, ut re ipsa illud praestemus. Et ubi deus
it nos solutiores esse a curis, quibus obruimur, brevi
entiore contestatione hoc manifestabimus. Interim studia
opensionem nostram suae celni pro hac vice sinceriter
imus, quae omnia suae celni renuntiare velit.

Eodem sermonis stylo, quo me rex allocutus est, respondi.

Mea sespansio ad regem et valedictio.

Quodcunque a serma Matte Vra suae celni celmo Transniae principi domino meo clementissimo denunciandum tam in proximo, quam praesente ad sermam Mattem Vram accessu clementissime mihi concreditum est, illud suae celni quam fidelissime a me insinuari debet cum celebratione summae regiae affectionis contestatae erga suam celnem, quam serma Vra Mattas passim lucere fecit. Quod sua celdo summe recognoscet illudque pro fundamento principalis felicitatis suae habitura est.

Igitur in hoc meo recessu nomine suae celnis, principis, ac domini mei sermae Matti Vrae valedicere volo, eidem a deo omnem comprecans prosperitatem ac faustum in omnibus conatibus successum cum possessione longaevae vitae et quam felicissimi regiminis.

Ista utrinque dicta sunt in praesentia duorum senatorum, qui circa regem erant.

Ultimum colloquium cum rege.

Ultimum colloquium cum rege.

Hoc sermone finito cum abscedere vellem, rex adhuc me detinuit sermone suo praesentibus duobus istis senatoribus proloquens haec verba paulo subridendo et quasi gaudens.

Dicat mihi, quid faciant vestri Siculi, suntne adhuc armis prompti, et pugnarentne tam bene, quam ante, si occasio daretur.

Dixi, tam prompti sane sunt, quam ante, et cum nunquam exercitium pugnandi ab iis intermittitur, crederem data occasione illos aeque strenue ac ante pugnaturos.

Hoc audito convertit se ad hos senatores dicens: Profecto boni milites sunt et ferme regni Transylvaniae robur.

Perrexit interrogare, quot numero, si evocarentur, possent armis praesto esse.

Dixi me quidem exacte nescire illud. Crederem tamen 30, 40 usque ad 50 millia posse ex illis evocari tam peditum quam equitum, exceptis Ungaris.

Iterum aspexit senatores dixitque: Videte potentiam.

Rursus interrogavit an durante militia celmus princeps stipendio illos sustentare teneretur.

Me vix id credere dixi. Nam si intra regni viscera manent, commeatum habent a subditis principatus. Ceterum gens libera est, quae nihil tributi pendit. Pro hac libertate militare suo stipendio, ni fallor, tenentur. Solet tamen prin-

s si strenue rem agunt, pro principali liberalitate illos unerari.

Tandem de porta interrogabat, quot annorum esset lernus imperator.

Dixi, si bene audivi sedecim circiter annorum est.

Dixit porro, quod contra Venetos hactenus nihil profe- nt Turcae.

Dixi id fortunae partim adscribendum, quae non eodem nite semper currere solet etiam apud potentissimos, par- malae administrationi ministrorum, qui proculdubio im- atore hactenus in tenella aetate existente corrupti sunt unia.

Administratio ut audimus hactenus partim a matre eratoris, partim a purpuratis gesta fuit.

Respondi. Prout mihi innotiut, sic est. Iam vero sensim ipse ad administrationem accedit. Nam si communi rumori lendum, dictum est, matrem iam subductam esse ab aula que administratione.

His finitis dixit: Audimus Dominationem Vram etiam in gliam pergere.

Id in mandatis habeo, dixi.

Qua via igitur iterum redibit in Transylvaniam.

Ex Anglia in Belgium, dixi, e Belgio aut navali itinere ntiscum per Poloniam, aut terrestri itinere per Germaniam.

Rex iterum: Longum iter habet.

Nos ipsi precamur omnem felicitatem, ut omnia feliciter ediat, et quam propere fieri potest ad suam celnem redeat. c dicto porrexit mihi manum denuncians mihi favorem re- m et omnem clementiam.

(Ered. m. k. orsz. ltár. Történelmi emlékek.)

XXX.

1655. márcz. 29.

Georgius Rakoci dei gracia princeps Transilvaniae, par- a regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generosi fideles nobis syncere dilecti. Salutem et gra- a nostram. Az havasalföldi állapatok felől már egynéhány októl fogva semmit nem érthetvén, mi karban légyenek, a tudjuk. Kegyelmeteknek annakokáért kegyelmesen pa- csoljuk, bizonyos emberét szüntelenül jártassa Havasalföl- en; kiváltképpen Kegyelmednek Béldi uram lévén arraváló a emberi, kik oda be szoktak járni, azok által alattomban

is végére mehet az ottben való állapatoknak, melyekről hogy bennünket gyakorlatossággal tudósítson, kegyelmesen kévánjuk. Az vitézlő rendnek készen létele felől, az mint ennekelőtte parancsoltunk, igen serio committáljon kegyelmetek. lovokat abrakon szénán ben tartsák, ne vesztegessék, jó fegyverekkel mind lovas és gyalog rendek készen legyenek minden órára. Secus non facturi. Quibus in reliquo gratiose propensi manentes. Datum Albae Juliae die 29. Martii. Anno d. 1655.

G. Rakoczi m. p.

Igen vigyázzon kegyelmetek s tudósítson, ha mit hall.

Kívül: Generosis Thomae Basa de Zabola, consiliario nostro et capitaneo, Paulo Béldi de Vzon, judici regio, supremis, trium sediu Siculicalium Sepsi, Kezdi, et Orbaÿ etc. Fidelibus nobis syncere dilecti.

Rájegyezve: 1. Aprillis Uzon.

Eredetije, melyben az aláírás és az utóirat a fejedelem kezeírása, az *Erd. Múzeumban (Gr. Kemény József, Erdély tört. cred. lev. VIII. k.)*

XXXI.

1655. ápr. 4.

Meghivó a fehérvári részleges országgyülésre.

Georgius Rákóczy dei gratia stb.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem stb.

Emlékezetében lehet kegyelmednek, az elmúlt kolosvári gyűlés alatt intimatiót tettünk vala, ha oly dolgok fognak occurrálni, kegyelmeteket partiális gyűlésre convocáltatjuk; occurálván azért mostan, közönségesen országul kegyelmetekre nézendő némely dolgok, melyekről egy értelemből akarván discurálni és concludálni kegyelmetekkel, arra nézve ez jelenvaló áprilisnek 24-dik napjára rendeltük fejérvári városunkban kegyelmeteknek országul partiális gyűlést promulgáltatnunk. Kegyelmesen parancsoljuk annakokáért kegyelmednek az megírt napon és helyen jelen lenni el ne mulassa, hogy kegyelmeddel is egy értelemből ez haza közönséges jovára és megmaradására minden jó és hasznos dolgokot végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem de reliquo gratiose propensi manemus. Datum in castro nostro Alvinciensi die 4. Aprilis. Anno domini 1655.

G. Rákóczy m. p.

Külczím: Generoso magistro Georgio Lazar de Gyalakuta, protonotario nostro. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában).

XXXII.

1655. jun. 7.

Intézkedés a táborbaszállás ügyében.

Adjon Isten egészséget kegyelmeteknek.

Kegyelmed Béldi uram 5. írt levelét ez estve vettük, y vigyáz jól cselekszi. Noha tegnap azt írtuk, 14. szálljon kegyelmetek, de mihent e levelünket veszi, szállítsa ki az akat, menjen híre Havasalföldében, kiszállott kegyelmetek. Bozatorokban ha lehetne, nem kellene szállani, arra menmi is, talál oly helyet kegyelmetek, hova szállhat; csak mi tünk való helyeket ne étesse el, az hova minekünk is szálnk kell. Az alatt vigyáztasson kegyelmetek igen. Im Petki nnak is megparancsoltuk, az csíki had kiszálljon. Isten yelmetekkel. Radnót, 7. Junii 1655. reggel 4 óra után.

R. György m. p.

Tudósítson kegyelmetek, lehetne-é mód házok népe felsében, kik havasra szorúltak, Teleteni torkában kik vad-, hozzájok férhetni-é; ha kicsapna, azon csapna ki, Kirilában nak, affelé is kell vigyázni.

Oldaljegyzet: Legyen 3 hétre való élések.

Kívül: Híveinknek nemzetes Basa Tamás és Béldi Pál uraimadassék.

Eredetije, egészen a fejedelem kezeírása, az *Erdélyi Múzeumban Kemény József, Erdély tört. cred. levelekben VIII. köt.)*

XXXIII.

1655. nov. 1.

Fejedelem meghivója a kolosvári törvényszéki terminusra.

Georgius Rákóczy dei gratia *stb.*

Generose stb. Salutem cum favore *stb.*

Fejedelmi hivatalunkra tartozó dolog levén az törvéknek kiszolgáltatására való gondviselés, mivel Isten kegyelből az partiumbeli híveink közönséges törvényeknek is szot terminusa, úgymint prima dies Decembris majd elközelkire nézve akkor az törvényeknek kiszolgáltatásához hozzá detvén, az szokás szerint való ideig continuáltatni is akar-, melynek helyét kolosvári városunkban rendelvén, kegyelen parancsoljuk kegyelmednek, az megírt napon és helyen,

hivatalja szerént jelen lenni el ne mulassa, hogy táblánknak több becsületes fiaival együtt isten kegyelméből annak módja szerént az törvényeknek kiszolgáltatásához boldogúl hozzá kezdvén, continuálhassa is annak szokott idejéig; melyben praesidensnek Kegyelmetek elejében becsületes hívünket nemzetes Barcsai Ákos uramat, tanácsunkat, Hunyadvármegyének főispánját, és karánsebesi s lugosi főbánt rendeltük, parancsolván kegyelmesen, esmérje, vegye, becsülje, és hallgassa, mint mi tőlünk, abban az dologban rendelt praesidensét. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Bistriciensi die 1. Novembris. Anno 1655.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar stb. Protonotario nostro stb.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában).

XXXIV.

1656. jan. 2.

Meghivó a fejérvári országgyülésre.

Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transilvaniae, partium Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Spectabilis ac magnifice, fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Fejedelmi tisztünk szerént Kegyelmetek javára, megmaradására való vigyázásunkból akarván ez idén is kegyelmeteknek generalis gyűlését kiszolgáltatni, becsületes tanácsúr híveink tetszéséből is rendeltük Fejérvári városunkban lenni ez jövő böjtelő havának huszadik napján kezdetni. Kegyelmednek azért kegyelmesen parancsoljuk, az feljebb megírt napon és helyen jelen lenni el ne mulassa kegyelmed, hogy kegyelmetekkel egy értelemből minden, hazánk közönséges javára nézendő dolgokat végezhessünk. Tudva lenni akarván azt is kegyelmednél, hogy minden gyűlés alatt agitáltatni szokott causák revideáltatni fognak; melyről akartuk kegyelmedet ezért tudósítani, hogy ha mi dolgai vannak olyak, tudhasson felőle idején provideálni. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in arce nostra Szamos-Ujvár, die 2. Januarii, 1656.

G. Rakoczi m. k.

Czímzet: Spectabili ac magnifico Francisco Kornis de Ruszka alteri supremo comiti comitatus Kolozsiensis etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Papp Miklósnál.)

XXXV.

1656. jan. 17.

A svéd király válasza a Rákóczy által tett szövetkezési javaslatokra.

Sacrae regiae mtis Suecicae resolutio.

Data clsmi Transylvaniae principis ablegato groso Nilao Jakabffalvi de Sarospatak super memoriali sibi exhibito Borussiae oppido Schiffenbejl die 17. Januarii 1656.

Quod clmus princeps Transylvaniae voluerit non modo legatum suum ad sac. reg. mtem mittere, sed simul etiam latione suorum officiorum et addito voto pro felici rerum endarum successu eandem certiorem reddere de sua con-nti affectione. Id equidem est, quod sac. reg. mtas in omnia nevolentiae et reciprocae affectionis studia semper parata nc grato animo complectitur. Quemadmodum sac. sua reg. as per suum ablegatum Gotthardum Velling contestata est teneri desiderio, non modo renovandi et continuandi corpondentiam illam confidentem, quae jam a longo tempore er sac. reg. mtis antecessores reges Sueciae ex una, et clmos ncipes Transylvaniae ex altera parte intercessit, sed eann arctiori etiam vinculo firmandi opereque aliquo relinere clmo moderno Transylvaniae principi pignus perenurae suae affectionis. Ita cum sac. reg. mtas sit adhuc sdem sincerae intentionis, optasset dum ablegatum posse sibi aliquanto penitius aperire mentem et interesse clmi ansylvaniae principis circa praesentes Poloniae motus, ut tificandi affectum tanto magis exprimere posset. Neque n praejudiciosum sac. reg. mti existere posset, si amicus et deratus princeps rerum omnium in Polonia et vicinis regious gnarus propositum et rationes suas expandisset.

Sac. reg. mtas sperat fore: ut paccata nunc Borussia nibusque a tergo tutis et ad votum dispositis inde sibi nasur occasio obviandi iis, qui Borussiacos motus in perniciem . reg. mtis vertere et sine inde progressibus suis obicem iere studuerunt. Et ut sac. reg. mtas mentem suam utroque egato intimius patefecit. Ita constituta in locis Transylniae magis vicinis, expectabit clmi principis uberiorem mi explicationem. Nam sac. reg. mtas non potest nisi pro sera constantis amicitiae et singulari affectu bonae intenis interpretari, quod clmus princeps Transylvaniae oblanibus regis Casimiri sac. reg. mtis Suecicae amicitiam pro-

tulerit atque dicti postulata sac. reg. mti et regno Sueciae praejudiciosa plane rejecerit; sac. reg. mtis reciproca ut realis correspondentia constabit vicissim clmo principi in omnibus occasionibus et rebus quae a sac. reg. mte praestari et clmi principis commodo et honori servire poterunt.

Quod attinet reconciliationis negotium a rege Joanne Casimiro propositum ut clmo Transylvaniae principi commendatum videt sac. reg. mtas tam ex resolutione de super data quam reliqua duorum punctorum declaratione clmi Transylvaniae principis non modo dexterrimam prudentiam sed singularem etiam affectionem erga sac. reg. mtem, curamque ejus pro communi protestantium evangelicaeque rei commodo. Acta publice huc donata a sac. reg. mte contra regem Joannem Casimirum inter alias belli causas, ostendunt, quot modis tractatus pacis Lubecae repetitis vicibus inchoatos interrumperit et Sueciae in illis alluserit.

Et postquam bellum a sac. reg. mte Sueciae contra se apparari et geri vidit, missis legatis et variis internuntiis, pacis studium piae setulit. Sed revera nihil actum, ut etiam propositum fuit, quod intentionem cum sac. reg. mte transigendi declararet. Hinc sac. reg. mti data est ansa persequendi suum hostem, et arma magis magisque proferendi, non sine magnis et impensis et laboribus.

Quo autem loco res suae mtis nunc sint in Polonia et illis adnexis provinciis, referret clmo Transylvaniae principi ejusdem legàtio redux in patriam. Unde alte memoratus princeps facile cognosceet sac. reg. mtis nunc post rejectas ab hoste tractandi occasiones commodas, sane propositione videri insidiosam et in speciem tantum protrahendo tempori factam: regem vero Casimirum interea alios sac. reg. mti hostes excitare, et infinita moliri. In quo rerum articulo sac. reg. mtas sollicita est non tam de tractatibus, quibus promovendis mediatores frustra hactenus insudarunt et sac. reg. mtas operam omnem perdidit, quam de tuendis et conservandis acquisitis ditionibus. Sac. reg. mtas ex lege pactorum inter Sueciam et Moscoviam conventorum nunc apud magnum Moscoviae ducem habet suam legationem ad pacta ejusmodi roboranda.

Inter sac. et reg. mtem et Cosakkos bona etiam intercedit correspondentia.

Quod clmus princeps Transylvaniae coeperit conciliari sac. reg. mti Sueciae affectum et animum imperatoris Turcarum, in eo satisfactum est et voto et desiderio sac. reg. mtis, rogans eadem sac. reg. mtas, ut clmus princeps in id post hac quoque studium incumbat, continui belli actiones ita destinuerunt hactenus sac. reg. mtem, ut non potuerit aliquem su-

orum ad portam ottomanicam ablegare. Nunc vero mota tum consilio clmi principis, tum aliis rationibus eo animum penitius intendit. Sac. reg. mtas freta cum prioribus constantibus amicitiae officiis sibi a clmo Transylvaniae principe variis modis declaratis, commendat ejusdem affectioni sua commoda et interesse omi meliori, quo fieri potest, provehenda. Assecurans eundem de constanti et sincera sua intentione in utriusque commodum et communis causae conservationem, propensa sac. reg. mtas hoc ipso confirmat. Clmi principis Transylvaniae ablegato regiam suam gratiam adprecata, eidem felicem et optatum in patriam reditum. Actum ut supra.

Carolus Gustavus m. p.

(Egykorú másolat. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XXXVI.

1656. febr. 20 márcz. 11.

A gyulafehérvári országgyülés irományai s törvényei.

a)

Törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi egregii et nobiles ceterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum mensis Februarii, anni domini millesimi sexcentesimi quinquagesimi sexti, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unamini consensu conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae, et partium Hungariae eidem

annexarum, in generalibus eorum comitiis Albae Juliae ad diem vigesimum mensis Februarii, anni domini millesimi sexcentesimi quinquagesimi sexti, indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Méltán nagy hálaadással tartozunk klmes urunk az mindenható fges istennek, ki midőn ez világnak felháborodott tengerében majd minden országok az visszavonásoknak és háboruságoknak veszedelmes szélvészeitől ide s tova hányattatnának, és csaknem szomorú hajótörést szenvedni láttatnának, az mi szegény hazánkat, mely is ez habok között kezdett vala elveszni, nyugalmas kikötő partra hatalmas karjainak ereivel kihozá, és minket az veszedelemből kiragadván, és bátorságos kikötő helyre állatván, Ngddal együtt szerelmesink közé békességeset meghoza, Ngdnak is klmes urunk illendő reánk való serény vigyázását hálaadóképen megköszönnünk, hogy midőn hallaná ez szomszéd országban urok ellen pártot ütött latrokot hazájokban lévő főrendeknek hamisan elprédált jovokkal naponként osztozni, és ártatlan vérben megrészegedett fegyvereket mi reánk köszörülni igyekező dühös szándékokot értené, mint amaz hűséges pásztor nyája felé közelgetni látván az farkast, eleibe menni, maga méltóságos személyében is nem tartotta nehéznek, hanem életét is országának jovánál drágábbnak nem állítván, szemben szállott vélek, és midőn ők Góliát módjára fegyverekben vetvén reménségeket, Ngdra és hadaira kevélyen jőnének, Ngod az seregeknek urának és az izrael népének istenének nevét segitségűl híván, tisztes győzedelemmel őköt megverte, és magokbéli sok kárral urok hűségére ismét visszahajtván, ellenünk feltött szándékokban megszégyenítette; legközelebb penig ez új esztendőben is újabb fejedelmi gondviselését reánk terjeszteni el nem mulatta, hanem ím mostan is bennünköt országul, három nemzetűl, jövendőbéli megmaradásunkról való végezésre maga fejedelmi lakó helyére egybengyűjtött. Mely fáradhatatlan reánk való gondviselését Ndnak, mint klmes urunknak alázatoson megszolgáljuk, könyörögvén az mindenható fges istennek ezen, hogy ezután is Ngdra őrző szemeivel vigyázzon, életét, egészségét tartsa meg, szerencséjét öregbítse, méltóságos hírét nevét terjeszsze, és minden istenes szándékát boldog kimenetellel koronázza meg. Amen.

Articulus I.

Az kapuszám után való adó limitáltatik.

Szemeinkkel látjuk klmes urunk, Ngdnak szegény hazánkra való fejedelmi fáradhatatlan gondviselése mellett mennyi rend-

beli expensái legyenek, holott az fényes portához tartozó kötelességünknek megmutatása az adónak szokott ideiben való beszolgáltatásában állván, azt Ngod idejénkorán administráltatni el nem mulatja, udvari fizetett népének tartásán kivül az szomszéd országbeli állapotok hadainak számoson való megtöbbítését kévánták, kiket is, az mi közönséges jónkra vigyázván Ngod, megkevesíteni nem akart, az mellett hazánk jövendőbeli securitása úgy kévánván, mint eddig úgy ezután is végházunkot építeni el nem mulatja, sőt külömb-külömb országokból Ngdhoz jövő követeknek excipiálása, az fényes portára küldendő honoráriumokkal együtt mennyi költségében teljék Ngdnak, vizsgálnunk nem illik, de ellenben szegénységinknek is rettenetes fogyatkozását nem tagadhatjuk, kik az elmúlt esztendőbeli termésnek szűk volta miatt annyira jutottanak, hogyha mégis továbbra való contributióra fogjuk őköt erőltetni, félő, sokak lakó helyeket el ne hagyják; mindazáltal ezzel is nem gondolhatván, igérünk Ndnak szegénységinkkel kapuszám után fl. 20 contribuáltatni, melyet az szokott terminusokon az Ngod tárházában be is szolgáltatunk; klmes tekénteti lévén Ngdnak szegénységink mostani fogyatkozására, hogy mindennémű expensáira légyen contentus véle, Ngdnak alázatoson könyörgünk.

Articulus II.

Az taxás városok contributiója.

Kolosváré	2400	for.
Váradé	1400	»
Fejérváré	200	»
Bánfi-Hunyadé	200	»
Udvarhelyé	260	»
Kézdi-Vásárhelyé	180	»
Sepsi-Szent-Györgyé	180	»
Ilyefalváé	150	»
Egeresé	150	»
Nagy-Almásé	125	»

Articulus III.

Hogy kiki az mely vármegyében és székben megmustrál, azon esztendőben ugyanott tartozzék felülni.

Az nemességnek szabad akaratjára hagyattatott klmes urunk az előbbi articulus szerént ki melyik vármegyében akar felülni, az melyben láttatik az tisztekre nézve valami alkalmatlanság lenni, holott nem tudhatják kik üljenek fel kinek-

kinek tiszti alatt. Concludáltuk azért az Ngod egyező értelméből, hogy mivel az országnak constitutiói azt tartják, hogy minden esztendőben egyszer mustra legyen, az ki egy esztendőben melyik vármegyében megmustrál, azon esztendőben azon vármegyében mustráljon és üljön fel is ha kévántatik, más esztendőben lejendő mustráig.

Articulus IV.

Hadakozásnak idején mint kellessék kinek-kinek felülni.

Extál klmes urunk articulusunk róla, hogy az szükségnek idején miformán kellessék kinek-kinek felülni, melyet hogy Ngod ezután helyben maradni klmesen akar, Ngdnak mint klmes urunknak híven megszolgáljuk, és hogy az tisztek kötelességek szerént reája vigyázván, effectuálja, kit az articulus continentiája szerént igen méltónak s szükségesnek lenni ítéltük.

Articulus V.

Magyarországban lakó urak Erdélyben lévő jószágokról, hogy illendő zsoldosokat állassanak, végeztetett.

Vadnak klmes urunk, kik magok ez hazán kivül lakván, köztünk feles jószágokot birnak, mégis az szükségnek idején valami rossz szabadosokot semmi haszonra valókot ültetnek fel, mivel azért sokaknál közülünk több részek vagyon ez hazában, végeztük az Ngod klmes tetszéséből, hogy az szükségnek ideén alkalmatos és az szolgálatra illendő lovasokot tartozzanak állatni, kikre is az tiszteknek légyen vigyázása. Az soldosok penig, ha az articulusok szerént még az hadnak leszállása előtt elszöknének, vagy zászlójokat szokott helyre nem késérnék, méltó hogy büntetést szenvedjenek, kik, az Ngod klmes tetszése szerént, ha residentiájok lesznek, bünhödjenek díoknak fizetésével, melyet, comperta rei veritate, ingó javaikból exequáljanak az tisztek; az residentiátlanok penig, ha díokot le nem tehetik, büntettessenek illendő ideig való fogsággal az cselekedetnek mivoltához képest.

Articulus VI.

Az articulusok kinyomatásában esett fogyatkozásoknak jobbitására bizonyos személyek neveztetnek.

Articulus VII.

Az elmult esztendöben kinyomtatott limitatio helybenhagyatik.

Az mint klmes urunk Ngod az elmúlt kolosvári gyűléskor az universitástól tött és előnkben producált limitatiót Ngod kinyomtatta volt, azt az szerént helybenhagytuk, könyörögvén Ngdnak mint klmes urunknak, hogy minden rendekkel s az új keresztyénekkel is megtartatni méltóztassék.

Articulus VIII.

Az perlekedésben lött birságokból hogy részek kiadassék az pereseknek, végeztetik.

Az országnak decretumában vagyon irás felőle, hogy az perlekedésben lött birságokból az pereseknek mennyi részek légyen, mindazonáltal némely birák azzal abutálván, az olyan birságokat csak magoknak tartják, még az homagiumnak poenáját is, mely csak az perest illetné, mely miatt az peres csak héjában fárad. Tetszett azért minékünk egész országul, hogy minden székeken és vármegyéken az causánsoknak causájokból emergálandó poenákból kinek-kinek rata portiója az decretumnak tartása szerént kiadassék.

Articulus IX.

Thordánál az Aranyason való hídon hogy az vámot megadják azok is, kik az híd mellett mennek el, végeztetett.

Minemü költséggel épitsék az oh-thordai szegény atyánkfiai az Aranyason való hídat, magunk is tudjuk klmes urunk, és noha majd száraz vámnak láttatnék azokon vámot venni, kik vagy télben az jégen, vagy egyéb üdőben gázlóban az híd mellett elmehetnek, de mindazt meggondolván, minemü derék országútjában legyen az híd, s mind penig előnkben producált privilegiumokból eszünkben vévén, hogy ennekelőtte is azon authoritás engedtetett légyen nekik: végeztük egész országul az Ngod bölcs tetszéséből, hogy privilegiumok tartása szerént való ususokkal élhessenek ezután is. Ide nem értvén az nemességnek szekereit, midőn tudniillik magok szükségére, magok vagy jobbágyok szekerein holmi vecturákot vitetnek, vagy urok szolgálatjára mennek szegénységink.

Articulus X.

Hogy az bíróság viseltetés az vármegyén juxta quantitatem bonorum legyen.

Vadnak némely nemes atyánkfiainak ilyen bántódások, hogy némely faluban egy vagy két házhelyeket birván, az na-

gyobb patronusok, kik tíz vagy tizenhat, vagy több jobbágyokot vagy fundusokot birnak is, csak egyenlőképen akarják jobbágyokkal az bíróságot viseltetni az kevesebb portiót bíró szegény nemes emberrel, ellenben penig az korcsomárlásból és határ bírásból való jövedelmet az articulus szerént nem akarják percipiálni. Az közönséges igazságnak láttatván azért ez ellene lenni, concludáltuk az Ngod bölcs tetszéséből, hogy az bíróság viseltetés is az vármegyéken, mint szintén az korcsomárlásnak és az határnak bírása legyen juxta quantitatem portionis possessionariae.

Articulus XI.

Divisio dolgában hogy minden dolgokért külön-külön ne exigáltassék az repulsio onusta.

Találkoznak némely nyughatatlan elméjű és másokot kárban ejteni igyekező emberek, kik divisiót kévánván valamely atyjokfiától, hogy az repulsiónak onusát tétettessék le vele, egynehány rendben s külömb-külömb marháira extrahálnak divisionale mandatumot, melyből néha az sok rendbeli repulsiónak onusa annyira nevekedik, hogy az dolognak meritumát feljűlhaladni láttatik, mivel azért fraus et dolus nemini debet patrocinari, ha az olyan peres dolgát nem obtineálhatja, épen tartozzék refundálni az causában deponált onust, és ha oly bonumokra veszen divisiót, melyet egy divisionale mandatummal peragálhatott volna, ha szintén többször kénszeríttetett volna repulsiót tenni az alperes, de tempore levationum causae, hogy egy repulsiónak onusával megérje, az Ngod klmes resolutiója szerint végeztük.

Articulus XII.

Berettyó-Ujfalu felől való klmes ígéreti ő ngának.

Bihar vármegyei atyánkfiai jelentik klmes urunk, hogy Berettyó-Ujfalu noha az articulusban az hajduvárosok közé volna írva, de volna azon helyben oly rész, melyet eleitől fogva nem hajdu, hanem nemesi igazsággal bírtak, és mostan is magok is nemes szernek híják, külön bíróság és tizedek alatt vagyon az a rész, melyet hogy (Ngdot isten kívivén) eligazítani igíri, Ngdnak mint klmes urunknak alázatoson megszolgáljuk.

Articulus XIII.

Az konyáriak ellen poena decernáltatik az törvénytelen vám exigálásért.

Az debreczeni atyánkfiainak előnkben producált privilegiumokból értjük klmes urunk, hogy az vámadástól exem-

ptusok volnának, de ezzel nem gondolván konyári hajdu vité-ek, privilegiumok ellen támadásra kényszerítik őköt, mely ántódások hogy ezután megorvosoltassék, végeztük az Ngod lmes tetszéséből, hogy ha ezután privilegiumok ellen őköt egvámolják, toties quoties cselekszik, tizenkét-két forinton nvincáltassanak, melynek két része az querulánsoké, har-da az executoroké legyen. Az executorok penig az váradi mbati szék bírái legyenek.

Articulus XIV.

Erdélyből kiszökött jobbágyoknak visszahozása felöl írt articulusnak megvilágosítása.

Articulust írtunk volt klmes urunk ennekelőtte, hogy Erdélyből kiszökött jobbágyok akárminémű alkalmatosggal, ha az erdélyi birodalomban kaphatnak, minden jovok-l együtt arestáltathassanak. Melylyel az mint partiumbéli yánkfiaitól értjük, némelyek igen kezdettek abutálni, mert : kiknek Erdélyből partiumba szökött jobbágyok, az articulus ine alatt nem törvénynyel reducálják, hanem ha az erdélyi atárban találják, mindjárást megfogják. Mely inconvenientia gy ezután tolláltassék, Ngod klmes tetszéséből végeztük, gy mivel az nemes országnak s az partiumbélieknek nincs ülömböző törvények, az mint az partiumbéliek nem arestál-k az erdélyi jobbágyot, úgy az erdélyiek is az partiumbélie-et, hanem törvényes útjok vagyon azoknak reducálásában.

Articulus XV.

z más párton lévők, az mely új határhalmokot erigálták, azokról való provisio.

Minémű sok károkat szenvedjenek az Szakmár vármerébéliektől annak szomszédságában lévő atyánkfiai panaszokól értjük, holott az régi határhalmokot elhagyván, csak nem gen is új halmokot erigáltanak hazánk határinak küsebbísére; kik felől concludáltuk az Ngod klmes tetszéséből, hogy : ujolag erigált határhalmokat meg ne engedjék az vármerék és azoknak tisztei, de azonban az régieket is ne bolygask, mígnem annak idejében mindkét országnak constitutiói erént per commissarios delegatos igazításban nem vétetnek : méták.

Articulus XVI.

Az szilágycsehieknek imponáltatik, hogy privelegiumokat producálják arról, miért nem engedik, hogy az tisztek közikben executióra bémenjenek.

Panasz hallatik klmes uram Czéh *(így)* városa ellen, hogy az vármegye tiszteit akárminemű contractus és kezeslevél mellett is executióra bé nem bocsátják, privilegiumokat praetendálván; kik hogy arról való privilegiumokat producálják. az jövendő közelbik országgyűlésére, végeztük, alioquin articulus iratik ellenek, hogy az tisztek menjenek bé közikben executióra.

Articulus XVII.

Székelységen hogy az bírságot mind az veres drabantok, s mind az lovas puskások s mind az régi primipilusok egyaránt viseljék.

Az székely atyánkfiai jelentik klmes urunk, hogy eddig ő klmek között a hol elégséges veres drabantok voltanak, azok viselték az falusi bírságot, az hol penig azok nem voltak, az primipilusok is viselték. De miolta az Ngod klsége után az lovas puskások lőfű szabadsággal megajándékoztattak, azolta az bírságviseléstől teljességgel immunisok akarnak lenni; mivel penig némely helyeken annyira feliratták az darabantok az lovas puskások közé magokat, hogy némely falukban egy sem maradott, kimagát fel nem iratta volna. Hogy azért ebből is ő klknek valami fogyatkozások ne essék, végeztük az Ngod klmes tetszéséből, hogy az veres darabantokkal együtt mind az mostani lovas puskások, mind az régi primipilusok rendszerént viseljék az falusi bírságot.

Articulus XVIII.

Az szászságon minémü causákban evocáltathassanak az privata personák immediate táblára.

Az szász uraink s atyánkfiai Ngod mlságos személye eleiben nyujtott alázatos könyörgésekből értjük klmes urunk, hogy Ngod fejedelmi klségéből arra hajlott volna, hogy bizonyos casusokon kivül ő klmek közül privata personák immediate táblára ne evocáltatnának. Mü is azért klmes urunk, accedálván az Ngod mlságos tetszése is, végeztük, hogy quinque casusokat, gyilkosságot és depositumokat concernáló casusokon kivül senki ő klmek közül privata personát directe táblára ne evocáltathasson, hanem az alsó forumon, coram

cibus competentibus, prosequálja kiki peresét. Ezen reci-
:atio observáltatván azok között is, ha kiknek ő klmek
il az nemességgel valami casusok occurálna. Az megírt
:ákban penig légyen in arbitrio actoris, ha táblán-e vagy
forumon prosequálja. Ide nem értvén az fugitivus jobbá-
ɛ és szolgák dolgát, melyekért tiszteket vagy communitást
:tunk evocáltatni, mert ez causákban az eddig való usus és
culus szerént akarunk procedálni.

Articulus XIX.

: thoroczko-szentgyörgyiek instantiajára határigazításra commissáriusok denomináltatnak.

Az thoroczko-szentgyörgyi possessoroknak alázatos kö-
rgésekből értjük klmes urunk, hogy egy Várhely némű [1])
árok végett volna az aranyasszékiekkel controversiájok.
y hogy közűlök kivétessék, végeztük az Ngod klmes dispo-
ójából, hogy itílőmester Lázár György, Huszár Péter, Ebeni
ván és Mikes Mihály atyánkfiai kimenvén az helynek szi-
e, azon controversiában forgó határnak dolgát igazítsák el.

Articulus XX.

borosjenei szőcsök hogy míeket szabados sokadalomban vihessék, adhassák, végeztetik.

Alázatos könyörgésekkel találának meg bennünket klmes
nk az borosjenei szőcsmesterek, jelentvén, hogy míveket sem
adra, sem Debreczemben eladásra vinni szabad nem volna;
nek azaránt való fogyatkozásokat akarván megorvoslani,
eztük az Ngod klmes resolutiója szerént, hogy mindenütt
ad sokadalmokban bévihessék míveket eladásra.

Articulus XXI.

Szilágyságon lévő tanítóknak hogy régi szokott jövedelmek kiszolgáltassék.

Az Szilágyságon lévő régi predikárori rendek közinkben
lött atyjokfiai panaszokból értjük, klmes urunk, hogy vol-
ak némelyek, kik ő klknek régoltától fogván szokott jöve-
eket administrálni és az eddig való szokás szerént az
nát kiadni nem akarnák. Lévén azért ennekelőtte is erről
constitutiónk, hogy senki az ecclesiasticus proventusokat

[1]) Hibásan: »nevű« helyett.

maga ususára ne convertálja, most is újabban az Ngod bölcs tetszéséből végeztük, hogy az országnak constitutiói szerént való jövedelemmel, az papoknak tartozzanak minden rendek. azt tőlök el se tarthassák, ha penig más falu határán vét valaki, az ott való papnak tartozik dézmával az régi usus szerént, avval el nem tarthatja, hogy más falu határára vét s nem hallgatja praedicatióját. Az hol pedig vékával szoktak fizetni az egyházi rendeknek, azzal hogy most a véka kisebbedett, bérek nem minualódhatik, hanem annyi búzát s egyéb gabonát adjanak, mint azelőtt járt, könnyű azt felintézni igazságoson.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, ac incorporatarum, exaudita et praemissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac singula omnia in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus: offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima mensis Februarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto.

G. Rakoczy m. p. (P. H.)

Kívül: Pro gen. dno. directore Martino Saarpataki.

(Eredeti nyomtatott aláírt és megpecsételt példánya az Akadémia birtokában.)

Jegyzet. Az országos ltár gyulafehérvári osztályában őriztetik ez articulusok egy fragmentuma: a VII-dik articuluson kezdve. Ez azon példány, melyet a rendek bemutattak megerősités végett a fejedelemnek. Aláírták és megpecsételték:

(P. H.)	(P. H.)	(P. H.)
Barcziaj Ákos	Cseffej László	Georgius Lázár
praesidens m. p.	m. p.	m. p.

b)

1656. márcz. 11.

A rendek válasza az özvegy fejedelemasszonynak.

'ekintetes méltóságos Fejedelemasszony, nekünk kegyel-
ıszonyunk, minden hozzánk illendő engedelmes szolgála-
ık ajánlása után istentől lelki, testi áldásokat kévánunk
ágodnak.

Az Nagyságod levelét három nemzettűl illendő enge-
ıséggel vöttük. Erdélyi jószáginak praefectusa Szent-
ıstván atyánkfia követségét előttünk proponálván, in-
ıóját is beadván, mindeneket megértettünk. Noha azért
ıképen mi evangelicus statusok) de közönségesen is ké-
ı volna, hogy ha az Nagyságod méltóságos requisitiója
ıalmatosságból érkezett volna közinkben, úgyis penig
ıgy inaudita altera parte, ne láttattunk volna itíletet
ık, azminthogy az nálunk nem constál, hogy azok cer-
ısok löttek volna, kikre az Nagyságod méltóságos ize-
ı instructiója mutatni láttatnának; noha egyébbaránt is
gyarországi püspöknek teljes dependentiája mi tőlünk
ıvén, külömben hivatalát illető dolgokban magunkat nem
ıhetjük, hanem csak az mennyiben az mi kegyelmes urunk
ısága erdélyi birodalmabelieket az dolog illethetné. Mind-
. az dolgot is az mennyiben informáltatunk considera-
vévén, nem láthatjuk, hogy az magyarországi püspök
tiumban levő esperesekkel együtt hazánknak közönséges
usa ellen vétettek volna az magok directiója alatt levő
r papok ellen való cselekedetben, kik noha nagyobb
ıversiót is méltán érdemelhettek volna magok engedet-
ıkért, de mégis nem priváltatlanak teljességgel hivata-
hanem csak bizonyos ideig tiltattak meg, hogy szokott
lokat ne gyakorolják. Mely fenitek egyik recepta reli-
ıvő ecclesiáknak moderátoritól is nem interdicáltatott
ı levő ecclesiastica personák ellen. Sőt az articulusok
ı autoritást adnak magok között, és csak magokra né-
dolgokban az egyházi rendeknek. Országunknak consti-
is penig, melyeken mentségeket fundálják, semmiképen
nem patrocinálnak. Mely néz azokra, kik nem illetvén
ı religióinknak fundamentomit és articulissit, csak az
áknak épületeire, és külső ritusára nézendő dolgokban
ıly szentirás szerént való értelmeket az mindenütt jól
tetett helyekben s az mi hazánkban is observáltatott,
ınséges constitutióinkban is exprimáltatott mód és rend

szerént szokták proponálni s nem penig csak magok vakmerőségével az ecclesiában gyakorlani, az mint azok cselekedtenek, kik ellen az mostani ecclesiai feniték lött. Tagadhatatlan dolog lévén, hogy az privata ammonitióknál nagyobb és publicum interdictomok nyilván voltak előttök. Az mint Nagyságod teszen emlékezetet Lipói Sámuelnek megbántódása felől is, az ki midőn az Nagyságod méltóságos izenetit Debreczenben az papok generalis gyűlésében proponálni kezdette volna, illetlenűl tractáltatott volna ő kegyelmektől, erre az alkalmatlanságra (az mint értésünkre vagyon) kiváltképen maga adott okot, holott az Tiszántúl való ecclesiától depositus lévén, papi tisztet és méltóságot tulajdonítván magának, azzal indította fel a generalis synodust méltó nehézségére maga ellen. Az orthodoxus erdélyi püspök uram ő kegyelme cselekedetiben penig annál is inkább fogyatkozást ezaránt nem látunk, az kinek mint eddig, úgy ennekutánna is kötelességében jár tiszti alatt levő egyházi rendekre hogy szorgalmatosan vigyázzon, és az tőlök eshető fogyatkozásokat illendő admonitióval megorvosolja; melyet cselekedvén, az fogarasi prédicator is penig mind az országnak constitutióit szeme előtt viselvén, mind peniglen vakmerő, és botránkoztató nevet (hihető) viselni nem akarván, magát az intésnek nem opponálta, és accomodálta az recepta orthodoxa evangelica religión levő atyánkfiainak ecclesiájokban ekkédiglen observáltatott jó rendtartáshoz magát. Ezek azért így lévén, Nagyságodat felette igen kérjük, úgy mint, kitől mind külső és belső állapatiban szegény hazánknak minden jó akaratot, segétséget inkább várunk, és reméljük, és kinek mi is minden tőlünk lehető dolgokban engedelmességgel szolgálni kívánunk, Nagyságod is méltóztassék az mi közönséges, és minden jó végeket néző informatiónkra, mintsem némely privatus akármi rendbeli emberekre tekinteni, s mind magát azoknak búsításitól megüresíteni, s mind penig minket azokért országúl nem terhelni, s ekkédig köztünk levő négy recepta religióinknak csendességét megháborítani ez országbeli Nagyságod jószágiban levő egyházi rendeknek ne engedje; kiért isten Nagyságodat megáldja. Mi is peniglen Nagyságodnak engedelmességgel megszolgáljuk, istennek ő felségének szent gondviselése alá ajánlván Nagyságodat. Datum Albae Juliae sub generali diaeta regni Transylvaniae, et partium Hungariae ejusd. annexarum, die 11. mensis Martii. Anno domini 1656.

Három nemzetből álló nemes ország Nagyságodnak engedelmességgel szolgál.

Külczím: Illustrissimae principissae dominae Susannae Lorantffy, celsissimi quond. principis domini domini Georgii Rakoczi al. Dei gratia principis Transylvaniae partium regni Hungar. domini, et siculorum comitis et relictae viduae et dominae nobis gratiosissimae.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

XXXVII.

1656. május 27.

A havasalföldi vajda átirata a fejedelemhez a múlt évben elfogott bojárok szabadon bocsátása ügyében.

Ilme ac cels. princeps dne vicine nobis colendissime.

Servitiorum et vicinitatem nram *stb.*

Az szent isten Ngdat jó egészséges hosszú élettel, békességes uralkodással áldja meg. Oda bocsátott bojirinktól jövén embereink értvén ilyen dolgot, hogy Rukarnál volnának kétezer számú embereink, azirt elhigyje Ngod nem vagyunk oly értelem nélkűl valók, hogy meg nem tudnók gondolni az dolgot, úgy vagyon, hogy ennyi megmondhatatlan sok hamis hazugságokra, hírekre nézve, melyeket hallván, mintegy megbódultanak s filemlettenek országunkban az emberek, ahoz képest vigyázásnak okáért gyülekeztenek, de az Ngddal való egyszeri tött kötésünket, szívből igazán és tökéletesen, s állhatatosan, hibázás nélkűl megakarjuk tartanunk, úgy hogy Ngod fogyatkozást nem találván bennünk, sőt holtunkig az Ngod oltalma és szárnyai alatt akarunk nyugodnunk, az Ngod szomszédságos jóakaratjában lévén bizodalmunk; annakokáért kérjük Ngdat, hogyha szintén más valami oly idegen szándékkal és gondolattal volna is Ngod hozzánk, azt is Ngod fordítsa javunkra. Továbbá az Ngodhoz és Ngod országához folyamodott bojerinknak vissza és hazajövetelek felől is kérjük Ngdat többi között, mivel főposztelnik Cosztandin uram nem is idegenük. Itt mind az egész szolgáló rendek és minden egyéb rendbeliek kicsintől fogva nagyig nagy erős hittel fogadják, hogy ennekutána semmi bántódások tőlök nem leszen (!), sőt ha ki valamit akarna indítani és cselekedni, annak fegyver miatt kellessék exequáltatni és elveszni. Budgya kapitán is mind házanépestől megjött, de nemhogy valaki ártana neki, de inkább akarják megjövetelit mindnyájan.

Ngdat ezen is kérjük felette igen, még minekelőtte odabocsátott bojerink megjönnének, Ngod mostan annakelőtte hamarjában küldje ide hozzánk egy bizonyos böcsületes em-

berét, nagyobb hitelnek okáért, hadd lássák közönségesen mindenek, kivel vélek együtt minden jót végezhessünk, más az hadd lássák Ngdnál való hitelünket és Ngdnak is viszont hozzánk. Tartsa meg isten Ngdat sok bódog esztendőkig. In aula nra Tergovista die 27. Maii a. 1655.

Ilmae ac Cels. Vrae vicinus benevolus

(oláh aláírás.)

Kivül: Ilmo ac Cels. Principi Georgio Rakoczi etc.

(Ered. gyulafehérvári Batthyányi könyvtár Codex authenticorum Nro. 5. IV. 5.)

XXXVIII.

1656. decz. 19.

Horváth Gy. jelentése követségéről Rákóczyhoz.

Sacrme imperator dne dne clemme.

Posteaquam Mtas Vra Sac., ad instantiam ablegatorum Poloniae, attunc apud Mtem Vram Sac. existentium, me ad principem Transylvaniae, proxime expeditum clementer constituisset, memet die decima septima immediate euoluti mensis Novembris ordinario postae cursu itineri accinxi, illudque pro benigna Mtis Vrae Sac. intentione et mandato, pro omni mea possibilitate accelerare satagens, nulla iacta mora, in Transylvaniam, et consequenter castrum Radnod dictum, ubi recte principem attunc morari intellexeram, paucis milliaribus ab Alba Julia, solito nimirum principis residentiae loco distans, festinaui, neque tamen ob inexplicabiles viarum, et temporis difficultates, continuas nempe pluvias, breuitatem dierum, prout et defectum ultra Tibiscum postarum, prius, quam spatio octodecim dierum, die utpote tertia labentis mensis Decembris, ad praedictum castrum Radnod circa meridiem pertingere potui: ibidemque ipsa die circa horam tertiam pomeridianam, seruatis in similibus seruati solitis, memoratum principem accessi, ac tandem praevia imprimis salutatione, nomine Mtis Vrae competenti modo prolata, literisque Mtis Vrae Sac. credentionalibus ipsi exhibitis, rem mihi concreditam declaraui; qualiter nimirum legati Poloniae, ex eo quod ex vulgi rumore in dies increbescente, non parum apprehenderint ipsum principem hostilia contra regem et regnum Poloniae moliturum esse, petierint Mtem Vram Sac., ut eundem principem, ab eiusmodi hostilitatis molitionibus digna-

retur dehortari. Et quamvisquidem Mtas Vra Sac. praefatos legatos de optima dicti principis mente et contestato pacis studio securos reddiderit, eiusmodique rumores nonnisi a malevolis spargi crediderit. Attamen ne Vra Mtas Sac. videatur ulla in re, hoc afflicto rerum statu, regi, regnoque Poloniae deesse, noluerit Mtas Vra Sac. intermittere, quin saepefatum principem ab his cogitationibus dehortaretur: eo potissimum fine, ut si princeps re ipsa comprobauerit optimam suam intentionem, Vra quoque Mtas Sac. possit eo magis regem, regnumque Poloniae, de optima eiusdem principis mente in rem polonam confirmare, sufficienter et fusius ex rationibus in instructione per Mtem Vram mihi data expressis, omnino tenore praecitatae instructionis meae declaraui et recensui.

Quibus omnibus memoratus princeps debito venerationis cultu, erecto corpore, et detecto capite diligenter auditis et intellectis respondit, se intentionem hanc Vrae Mtis Sac. debito cum honore intellexisse, quia autem rem hanc ulteriori consideratione egere dignosceret, sic finalem quoque replicam suam differendam esse opporteret. Quo respectu die tandem huius propositionis meae post tertia, quinta nimirum die suprascripti mensis huius Decembris, circa horam duodecimam meridianam, idem princeps mihi, sui in praesentiam accersito, ad referendum Mti Vrae Sac. loco responsi dedit. Cumprimis non dissimili honore et veneratione atque modo ut praemissum Mtem Vram Sac. salutando, declarauit, se nunquam fuisse aliena mente erga rempublicam Poloniae, fuisse potius semper bono zelo additum, et esse etiam num.

Verum quia boni Poloni, primo quidem filium eius unigenitum Franciscum Rakoczy pro rege Poloniae coronando invitassent, tandem certis praegnantibus ex rationibus, praesertim religionis respectu, ipsomet principe renuente; demum quoque ipsimet principi offerentes, eundem pro rege, et quidem ipsomet altero legato Poloniae apud Mtem Vram Sac. existente Vielopolszky vocato (ut idipsum literis ipsius ad manus suas in specie habitis princeps testaretur) cooperante, petiuissent, et ultro institissent; iam vero ad Vram Mtem Sac. confugiendo, eandem dignitatem regiam Mti Vrae offerent, ex quo non obscure adverteret princeps, se per bonos polonos, non sine laesione honoris, quem quilibet, prout et ipse princeps, charius vitae aestimaret, manifesto vexari.

Praeterea iidem poloni certos curros donariis, seu muneribus ab electore Saxoniae sibi oblatis, oneratos et expeditos, in comitatu Aruensi, absque omni causa violenter inuaserint et despectuose perfregerint.

Denique hominem pariter, siue tabellarium eiusdem, ad regem Sueciae literas deportantem, simili modo violenter inuaserint, ablatisque ab eodem praetactis literis, ipsum vinculis ligatum, tanquam publicum malefactorem, ad arcem Lyublyo captivum abduxerint.

Quibus ex causis et rationibus, quod si etiam quidpiam contra dictos polonos moliendi in animo haberet an non merito, et ex aequo facere sibi liceret, et posset, sapienti Mtis Vrae Sacr. judicio ponderandum subjicit.

Porro intellecta hac principis resolutione, quasi ambigua, volens ulterius quoque, pro debita fidelitate mea, erga Mtem Vram Sac. habita, intentionem eiusdem principis limpidius indagare, mihi per modum discursus referenti, qualiter nempe circa Tibiscum et partes illas viciniores, vulgi rumore circumferretur, suam cldnem, magnam copiam militum collegisse, neque tamen constare quonam eam sua cltudo conuersura foret. Idem princeps suauiter respondit: inquiens, moris semper fuisse, quod prout principes Transylvaniae pedem stapedibus continuo fixum haberent, ita quoque modo interrupto bellicis promptos fuisse, et esse debere; sic et se habere militem collectum, et de facto colligi curare non negauerit; nihil tamen per hoc contra Mtem Vram Sac. vel in minimo intendere, dummodo diploma secum conclusum, ex parte Mtis Vrae Sac. seruetur intactum.

Et haec Mti Vrae Sac. cum profunda humilitate habui fideliter referenda. Seruet deus Mtem Vram Sac. diutissime saluam et incolumem, atque toto orbe foeliciter imperantem. Datum Posonii die 19. Decembris, anno dni 1656.

Mtis Vrae Sac.

humillimus et perpetuo fidelis subditus
Georgius Horuath Kisseuith m. p.

Kívül: Ad Sac. Caes. et Regiam Mtem, dnum dnum clemum
humillima relatio

Georgii Horuath Kisseuith, camerae m. v. Hungar. secretarii, et pro nunc ablegati internuntii a principe Transylvaniae Rakoczy redeuntis.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XXXIX.

1656. decz. 21.

Rákóczy a moldvai vajdának ajánlja a kozákokhoz menő svéd követet.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes *stb.*

Ilme dne princeps, vicine nobis benevole. Sveciai király ő fge követe Gotthard Welling uram menvén tőlünk az kozák hetmánhoz ő klhez, kldet jóakarattal requiráljuk, mind az ura s mind az mi tekintetünkért legyen ő klméhez jóakarattal, melyre egyéberánt maga személyére nézve is érdemes, Kldtől veszszük kedvesen. Tartsa isten Kldet sok esztendőkig jó egészségben. Datum in castro nostro Colosmonostor, 21. Decembris, 1656.

Ilmae dnis Vrae vicinus benevolus
G. Rakoczy m. p.

(Rákóczi írása). Az ezer egy százat aranyúl kezében adassa Kld Welling uramnak, fogyatkozást ebben ne tegyen.

Külczím: Ilmo dni principi Georgio Stephan, dei gratia regni Moldaviae vajvodae et perpetuo haeredi etc. vicino nobis benevolo.

Jegyzet. Mint e levél mutatja az Okmánytár 499. l. közlött levél utóirata, mely külön álló czédulára van írva, nem tartozik a nov. 21-iki levélhez. Ez deczember végén kelt.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

XL.

1657. jan. 17.

A visk-i országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes *etc.* Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod spect., mfici, grosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ob modernam bellicam expeditionem in itinere ad diem decimum septimum mensis Januarii, anni domini millesimi sexcentesimi quinqua-

gesimi septimi in oppido Visk ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in oppido Visk ad diem decimum septimum mensis Januarii, anni domini millesimi sexcentesimi quinquagesimi septimi indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Az fges mindenható istennek nagy hálaadással tartozunk klmes urunk, hogy ő fge Ngdra klmes szemeivel vigyázván ekédiglen kedves jó egészségben megtartotta, könyörögvén azon ő fgének mint szunyathatatlanul vigyázó seregeknek urának istenének, hogy ennekutána is Ngdra és országára klmes szemmel tekintvén, ez világnak mindenféle ártalmas háboruitól és szélveszeitől és azokból való következhetendő alkalmatlanságoktól vigyázó szent szemeivel Nagyságodat és országát klmesen szemlélvén megoltalmazza és édes hazánknak békességes megmaradására virágzó életét kedvelje. Ngdnak mi is klmes urunk nem kicsin hálaadással tartozunk, hogy Ngod mlgos fejedelmi székiből szép csendes nyugodalomból maga mlgos személyének is nem kedvezvén, édes hazánknak jövendőbéli csendes békességes megmaradására szép securitas szerzésre csipőjét felövezvén, és édes hazánk oltalmára, javára felkelvén, sanyarú útjában is, számtalan sok gondos dolgai, fáradsági és elmélkedési között is el nem felejtvén bennünket, szegény hazánkról Ngod klmesen provideálni méltóztatott, mely ebbéli édes atyai szerelméből ez aránt is reánk terjesztett klmes gondviselését Ngdnak mint klmes urunknak alázatos igaz hűséggel megszolgáljuk. Könyörögvén azon az könyörülő fges istennek, hogy ezután is Ngdra klmesen vigyázzon, szerencsés életét kedvelje, jó egészségének megtartásával mostani útját megáldja, és minden istenes szándékát promoveálja, mlgos

hírét, nevét terjeszsze, és minden feltött czélját örvendetes jó véggel megkoronázza neve dicsőségére. Amen.

Articulus I.

Az kapuszám után való adó limitáltatik.

Kegyelmes urunk az szegénységinknek mostani fogyatkozásit sem tekintvén, Ngdnak mindenféle expensáira kapuszám után igértünk húsz forintot az szokott terminusokon Ngod tárházában beszolgáltatni. Az székely atyánkfiai is, kiknek vármegyékben jószágok vagyon, ezen terh viselés alá igérik magokat, Ngdnak alázatosan könyörgünk legyen contentus véle ezt penig *ad primum Aprilis* igérjük beszolgáltatni.

Articulus II.

Az taxás városok contributiója.

Kolosváré	2400 for.
Váradé	1400 »
Fejérváré	200 »
Bánfi-Hunyadé	200 »
Udvarhelyé	260 »
Kézdi-Vásárhelyé	180 »
Sepsi-Szent-Györgyé ...	180 »
Illyefalvaé	150 »
Egeresé	150 »
Nagy-Almásé	125 »

Articulus III.

Méltónak ítéltük klmes urunk s végeztük is az Ngod klségéből, hogy az vármegyéknek és székeknek hon maradott tisztei vármegyékben és székekben az processusoknak megkülönbeztése nélkül, tisztekben, az ide levőknek járásokban is az gonoszaknak büntetésekben *juxta constitutiones regni* kedvezés nélkül eljárhassanak: ide nem értvén az generalis czirkálásokat, az székely atyánkfiai eddig való *ususok*ban megmaradván.

Articulus IV.

Végeztük azt is Ngod klségéből, hogy történhetnek potentiák is, és az articulusok szerént nem procedálhatván az megbántódott felek, azalatt az annualis revolutio expirálván, hogy ennekutánna efféle esendő potentiák, sőt eddig is ha löttek, s el nem igazíttathattak, az megbántódó fél requirálván

az hon maradó tiszteket ante revolutionem anni, ha szinte véget nem érhet is dolgában, arról való testimonialis suffragáljon úgy, hogy azután is élhessen az rövid processussal afféle potentiákban.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dnorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa; praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus: offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido Visk die decimo septimo mensis Januarii, anno dni millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo.

I. Rákóczy Ferencz irása: Celsissimo principe dno parente nro absente

Franciscus Rakoczy m. p. (P. h.)

Jegyzet. Felül: Pro generoso dno Sárpataky directore.

(Eredeti nyomtatott példány az Akadémia birtokában).

XLI.

Szelepcsényi követsége Rákóczyhoz.

a)

31. Januarii 1657.

Mednyánszky követsége a császárhoz.

Protocollum propositorum apud excellentissimum dominum principem ab Auersperg per Mednianski.

Die 31. Januarii 1657. in aedibus principis ab Auersperg.

Accessit me Jonas Mednianski ablegatus principis Transylvaniae exhibitis literis fiduciariis et praemissis officiorum oblationibus, et omnibus iis, quae ad promonendam suam ex-

litionem facere possunt, dixit, se duo praecipue mihi signanda in mandatis a principe habere. Primum duos non ita dem a regni Poloniae proceribus legatos principi adfuisse, i peterent, ut expeditionem suam ad proximum ver differ-, vel si id fieri non possit saltem ut amicus veniret, paratos m esse se principem pro rege habere, saluis tamen suis uilegiis religionem et libertatem concernentibus.

Alterum est rumorem inualuisse se ab exercitu Caesa-, sub ductu comitis Hazfeldii Cracouia repellendum esse, um primum is eo appropinquaret. proinde principem me xe rogare, ut his consiliis ego tempestiue anteuerterem, are enim se nihil hactenus contra suam Mttem Caesam, vel silio actitasse, vel tale quidpiam cum quouis initurum esse, od vel ad minimam Suae Mttis offensionem pertinere posset, od si vero horum aliquid Hazfeldius, contra se moliretur, tura se tum iure usurum et suis et foederatorum viribus.

Inter colloquendum dixit expectari a suo principe osci legatum Cosacos misisse principi triginta millia militum sque summopere expeditionem hanc in Poloniam urgere, gem Sueciae facile passurum, ut princeps in Poloniae regem gatur, retenta tamen sibi Prussia.

Respondi praemissis curialibus me data occasione ratiom habiturum eorum omnium, quae mihi narrauit, non hare me a multo tempore litteras a comite Hatzfeldio, neque ire quid rerum ibi agatur etc. tandem cum urgeret suam euem expeditionem respondi me desiderium hoc suum suae esae Mtti relaturum.

b)

Szelepcsényi követjelentése.

Srma Caesar. Regiaque Mttas dne dne Clemente. Pridie sti sancti Matthiae apostoli, quae erat 23 praesentis mensis bruarii conueni illustrissimum principem Transylvaniae in stris ad Torky positis, ubi factis congruis nomine Mttis rae Srmae salutationis actibus, expositaque eiusdem Mttis rae Scrmae legatione tandem post ultro citroque factos scursus, quibus cum mixta mente Mttis Vrae ab ulteriore ogressu suo reuocare conatus sum, hodie in hunc sensum hi replicuit: se nunquam expeditionem hanc hostili aliquo ntra Mattem vestram Scrmam animo suscepisse, neque eo e, cum ullo unquam confoederasse, quin potius semper conetam in eandem deuotionem suam in dies magis adaugere iduisse; vero cum iam loco mouerit, perque tot et tam dua itinera multo labore ac fatigio hucusque peruenerit,

non videre modum, quo salua existimatione sua et fide succ sorum regi data regressum suum, *iam statim* instituere pos nihilominus, ut debitum tam benignae Mttis Vrae Scrn interpositionis respectum se prae oculis habere conteste paratum se inire tractatum cum dnis Polonis a quibus an inuitatus erat, dummodo proponant media talia quae fidei s confederatis datae non praeiudiciat; inde me quoque re siuit ut Illmo regni Poloniae mareschalco hoc ipsum si ficem per litteras, hasque ad Mttem Vram Srmam pro clarando suo praesenti erga Mttem Vram respectu, quanto transmittam. Ego quoque statim ac praefati mareschs responsum accipere, Mttem Vr. Srmam tam de eo, quam et de ulterioribus meis negotiationibus certiorem reddere intermittam. Seruet deus Mttem Vr. Srmam toto orbi c stiano saluam et incolumem ac foelicissime gubernante. Da in castris ad civitatem Prinocsko positis die 28. mensis bruarii. Anno d. 1657.

Ejusdem Mattis Vrae Sacr.

humillimus subditus
ac capellanus
Georgius Szelepcsényi
Eppus Nitr. m. p.

(Eredeti a bécsi állami titkos ltban.)

XXV. FEJEZET.

I.

Rákóczy diadalmas előnyomúlása a lengyel földön s ülése a svéd királylyal, Erdélyben és a részeken egyforma sedéssel fogadtatott. Annál leverőbben hatottak az ezeket an követő hírek, hogy a tatárok Erdélyt készülnek megdni, hogy sem a porta, sem a császár nem helyeselvén e latot, az ő oldaluk felől is veszély fenyegetheti Erdélyt s felül még egy lengyel támadástól is van okuk tartani. Első n a tatár beütéstől tartottak, kiket — mint híre járt — ltán Erdély megtámadására ki is rendelt. Barcsay Ákos, ymaga volt a kormányzók közül ez időben Fejérvárt, jun. l jun. 12-ére Fejérvárra országgyűlést hirdetett. [1])

Az országgyűlés a kitűzött időben megtartatott. Az ott t végzések bizonyítványai a leverő hangulatnak, melyet a ként érkező rosz hírek ébresztettek. Mindenek előtt a vó Isten megengesztelésére bőjtöt rendeltek el, s szigorú tést szabtak azokra, kik azt nem tartanák meg. Azután agy mérvű hadfölkelést rendeltek el, milyent a legkivébb esetben szoktak alkalmazni: átalános fölkelés volt ez, k, kik személy szerént nem kötelesek felülni, helyettest tak maguk helyett állítani. A szász papok, városok, unias lovast, gyalogot szerelnek fel, az özvegyasszonyok s kik a lengyel hadjáratban vesznek személyesen részt, most ttest állítnak — s minden olyan törvény, mely valakit a seléstől fölment, ez alkalomra hatályon kivül helyeztet-. [2]) A helytartók a táborba szállás helyéül a Szamosfalva

[1]) L. Törvények és Okiratok I. a).

[2]) L. Ugyanott I. b).

alatti tért tűzték ki, hová mintegy 5—6000-nyi tábor össze is gyűlt. [1])

De a tatár veszedelemnél sokkal hamarább megjött a lengyel veszedelem. Lubomirszky György a XIII szepesi város palatinusa »főmarsalk« épen az erdélyi hadak gyülekezése idejében jun. derekán a Beszkéden nagy erővel Rákóczy jószágaira tört, tűzzel, vassal pusztítva mindent Munkácstól Szatmár-Németi-ig, de onnan az erdélyi hadak gyülekezésének hírére megfordúlt s Viskig pusztítva mindent, az úton, melyen át Rákóczy Lengyelországba nyomúlt, zsákmánynyal megrakodva visszatért Lengyelországba.

Ez első fergeteg, mely gyorsan elvonúlt, mintegy előre jelezte a következőket. Leopold, ki 1657. ápr. elején vette át atyja halála után az uralkodást, már máj. 27-én megkötő az újabb szövetséget a lengyel királylyal s ennek 16,000 főből álló segélyt azonnal meg is indított. Már akkor X. Károly és Rákóczy egyesült hadai bevették az erős Brzest várát (máj. 13-án capitulált). Itt kapta meg Károly a Rákóczyra nézve annyira végzetes hírt, hogy a még III. Ferdinánd által felbújtatott dán király Svédországba tört. Egy közös haditanács abban állapodott meg, hogy Károly király visszafordúl ugyan a sereg egy részével, de a fősereg Stenbock vezérlete alatt maradjon Rákóczy mellett. Úgy is történt: a király elvált, de Stenbock és Rákóczy Varsó ellen mentek s az jun. 9. capitulált. Ez volt az egyesült sereg utolsó fegyverténye: itt Stenbock parancsot kapott a királytól, hogy azonnal fordúljon vissza egész seregével.

Rákóczyt leverte e hír. Károly rideg számító önzése összes ellenségei martalékáúl dobta őt oda, s míg maga úgy szólva nagyobb baj nélkűl húzta ki magát a veszedelmes helyzetből, Rákóczyt cynicus önzéssel feláldozá. A két tábor jan. 23-án vált el egymástól, s Rákóczy Erdélynek vette útját. De mennél tovább haladt visszafelé, útja annál nehezebbé lőn: jul. 2-án meglehetős rendetlen volt átkelése a Visztulán. Most

[1]) Krauss I. 278. »Bán uram — t. i. Barcsay Ákos — ma Szamosfalván leszen az erdélyi haddal és az föld népével; úgy halljuk, vagyon ötezer számú jó hada, Szamosujvárnál gyülekeznek még.«

már a kozákok is elváltak tőle, ellenben a lengyelek mindenütt nyomában voltak, üldözék, fáraszták. De Rákóczy már nem volt képes megütközni ezekkel: s júl. 22-én Czarny Osrowban békét kötött a lengyelekkel — melynek azonban oly súlyosak voltak feltételei, hogy inkább capitulatióhoz hasonlítottak.[1]) Ez azonban nem biztosítá Rákóczyt, hogy hadait békében vezeti haza: júl. 26-án hírt vettek az erdélyiek a lengyelektől, hogy a tatár chám már indúlt, Kamenitznél táborozik, sőt hogy már 500 főből álló előcsapat meg is érkezett. Itt gyorsan kellett cselekedni. A haditanács azt határozta, hogy a fejedelem nehányad magával álruhában, álöltözetben menjen Erdélybe, a fősereg pedig külön folytassa útját Erdélynek. Úgy történt, a fejedelem azonnal visszafordúlt csekély kiséretével — de Kemény Jánost, kire a sereg parancsnoksága maradt, a tatárok utolérték s kemény küzdelem és hitetlen alkudozások után az egész tábort júl. 31-én elfogták s Krimbe hurczolták rabságba.

Aránylag legkevesebbet szenvedett a Bethlen János alatt Krakóban hagyott őrség: ez aug. 14-én szabad elvonúlást nyert Erdélybe.[2])

II.

Rákóczy sok hányatás után s veszélyek közt álútakon aug. 4-én Ecsed várába ért. Törődött, fáradt volt, s egy pár napot pihenésre szentelt, s csak egy rövid látogatást tett anyjánál, ki e czélból Venczellőre jött. De mi történt a fősereggel? Sokáig hírt sem hallott róla, Károlyi Mihály egy szolgája, kinek sikerült a táborból megszöknie, elbeszélé a derék sereg szomorú sorsát. Most már nem volt idő a késedelemre, azonnal megindúlt s aug. 17-ére Szamosújvárra érkezett,[3]) honnan szept. 2-ára Deésre a legsürgősebb teendők elintézésére részleges országgyűlést hirdetett,[4]) melynek megnyitása előtt nehány nappal egy tatár követ érkezett a fejedelemhez.[5])

---

[1]) L. a frigylevelet s a menedékleveleket Okmánytár 550 – 562. ll.
[2]) L. Törvények és Okiratok II. V. ö. Krauss I. k. 307.
[3]) Szalárdy 331. l.
[4]) Krauss I. 302. Szalárdy szept. 3-ára teszi.
[5]) Krauss I. k. 315. De hogy portai követ is jött volna a gyűlésre, abban Krauss téved.

De a gyűlés nem ott tartatott meg. A fejedelmet a sok kiállott sanyarúság, izgatottság beteggé tette s talán tartott is attól, hogy nyilt helyen találkozzék a rendekkel oly időben, midőn tudta, hogy az izgatottság roppant nagy ellene s a felkorbácsolt szenvedélyek kitörésétől is félt — tudván, hogy nincs család az országban, melynek gyásza ne volna. Áttette az országgyűlést Szamosujvárra s a rendek tanácskozásaikat ennek közelében, a gerlafalvi csűrben tartották.

De hogy a hangulat a fejedelemre nézve nem volt kedvező, mutatta, hogy a fejedelmi propositiók beküldése előtt szept. 2-án már megkezdék a rendek tanácskozásaikat. S ott azonnal indítványozák: hogy felelősségre kell vonni azokat a tanácsurakat, kik a hadjárat okai voltak; hogy meg kell engesztelni a portát s a tatár rabokat ki kell szabadítni. A két utóbbit szó nélkül elfogadták, az elsőre nézve elhatározák megkérdezni a fejedelmet, hogy ki tanácslá a hadjáratot?

A fejedelmet kellemetlenül érintette a rendek ez elhatározása s a felelet elől igyekezett kitérni. Szept. 3-án beküldötte propositióit. Óhajtotta volna, hogy a gyűlést hálasdó örvendezéssel kezdhessék meg: de isten másképen határozott. Kéri a rendeket, hogy istennek sujtó kezét békével tűrjék. Azután áttér az utolsó események vázlatos előadására. Elődje példájára hazája hatalmának megszilárdításán munkált ő is s az ország beleegyezésével vezette ki sergeit az országból. Részletesen felsorolja hogyan tanácskozott künn és a szerencsétlenség napjaiban tanácsuraival, s a mit tett, azok megegyezésével tette. Mi pedig előterjesztéseit illeti, készségét jelenti ki, hogy a mit a rendek az Approbatán javítni akarnak, abba beleegyezik, s ajánlja, hogy törvényt hozzanak, hogy az országból a hadak kivitelét ezután csak országgyűlés rendelhesse el fejedelmi beleegyezéssel. Gondoskodjanak a rendek jó elève a porta megengeszteléséről. A rabok kiszabadításához tehetsége szerint ő is kész hozzájárúlni.

De a rendek a fejedelmi előterjesztésről hallani sem akartak mindaddig, míg választ nem kapnak arra nézve, hogy ki tanácsolta ezt a szerencsétlen háborút? A tatár követtel együtt érkezett meg Kemény Jánosnak egy Ráduly nevű szol-

ja is Krimiából, kitől ő egy memorandumot küldött a feje-
lemhez, melyben saját és fogoly társai kiszabadítását sür-
:te s előadta a módokat, melyek alatt azt legkönnyebben és
;gyorsabban lehetne eszközölni. [1]) A hangulat Keményre
zve határozottan kedvező volt — de a következő tárgyalások
; egészen megfordíták. A rendek Petki István és Mikes
ihálytól küldék meg az izenetet a fejedelemnek, hogy a míg
kérdésükre választ nem kapnak, tárgyalásokba nem bocsát-
znak.

A fejedelem próbált kitérő választ adni. Az 1644-ik
ben a svédek és öreg Rákóczy György közt létrejött szö-
tség alapján szólítá fel őt a svéd király szövetkezésre: s ő a
éd nemzet hatalmasságát tekintve határozta el magát e had-
ratra. De tanácsurai tudta nélkül semmit sem tett. Miután
ár egy bevégzett ténynyel állanak szemben, álljanak el a
vábbi keresettől — jövőre a rendek megkérdezése nélkül
em fog semmihez kezdeni.

A rendek azonban épen nem állottak el a keresettől.
gyenesen a tanácsurakhoz fordúltak: ha már ők tudták, miért
kolták el a rendek előtt? A tanácsurak nem kevéssé ijedtek
eg s mentegették magukat: velök közölte ugyan a fejedelem
adjáratot, de nem annak okait,[2]) s midőn ők akkor Kemény
noshoz erre vonatkozólag kérdést intéztek, ez azt felelte,
gy ha az inge tudná, még azt is elégetné. E válaszszal elfor-
ták ugyan az ingerültséget maguk fejéről, de annak egész
adatát a távol levő, rabságban sinylődő Keményre zúdíták.
ak nehezen sikerült azt Kemény fiainak Simonnak és Fe-
ncznek atyjok fejéről elfordítani, kik arra kérték a rende-
t, hogy atyjukat kihallgatatlanúl ne ítéljék el.

Egy megrázó jelenet segélyükre jött. Egy egész sereg
ászba öltözött asszony, anyák és nők, kiknek fiaik, férjeik
ár rabságba sinylődtek, jelent meg a rendek előtt követelve,
gy a foglyokat szabadítsák ki. Most hát a rabok kérdését

[1]) Az aug. 6-án kelt emlékiratot egész terjedelmében közli Szady 332—336. ll. De ő a tatár követről nem tesz említést. Hogy azon-
ı csakugyan jött, igazolja Krauss, ki, mint írja, saját szemeivel látta. 5. l.)

[2]) Néhány votumok közűl kiadva Okmánytár 445. s köv. ll.

vették elő: megizenték a fejedelemnek, hogy addig semmihez sem nyúlnak, míg a fejedelem a rabok kiszabadítása iránt nem fog intézkedni. A fejedelem válasza elutasítólag hangzott: a három hadjárat: az oláh, a moldvai s a lengyel, pénztárát egészen kiüríté, aztán még előtte áll a lengyeleknek fizetendő roppant sarcz.

Másnap újra összeültek a rendek, s határoztak a fejedelmi izenet felett: minthogy a fejedelem ingerelte fel a portát, tehát igyekezzék meg is engesztelni s a békét helyreállítni. Minthogy pedig az összegnek, melyet Bethlen Gábor ilyen nagy szükség esetére hagyott az országnak, meg kell lenni, fordítsák ezt a rabok kiváltására. De hát hol van ez az összeg? kérdé a fejedelem az országtól. Patakon és Munkácson felelék ezek neki. No jó, felelé a fejedelem: anyám éppen ben van az országban, kérdést fogok hozzá intézni.

Ilyes módon nem haladtak a tanácskozások: legalább nem úgy, mint a válságos idők követelték volna. Ezalatt Bethlen János és Gaudy András megérkeztek Lengyelországból s még a gyűlés tartama alatt sept. 8-án megjelentek Szamosújvártt. De végre is határozni kellett valamit — a kölcsönös recriminatiókkal úgy sem mentek semmire, s azok, kik az eredményt nem tudták bevárni, már külön is kezdtek intézkedni kedveseik kiváltásáról. [1]) S végre is a rendek tanácskozás alá vették Kemény János memorandumát. Egyelőre abban állapodtak meg, hogy a feltámadt vihart követségek által fogják lecsendesíteni. Balogh Mátét a tatár kánhoz küldék, hogy ő a rabok kiváltása ügyében alkudozásokat kezdjen oly módon, hogy az összes foglyokat egy összeg pénzért igyekezzenek kiváltani. Ha ez nem volna kivihető s Kemény János és Kornis Ferencz külön sarczoltatnának, ezek sarczának egy negyed részét a rendek magukra vettek — s ehez képest adót is vetettek ki. [2]) A portára pedig — minthogy önként senki sem ajánlkozott — Sebessy Ferenczet rendelék ki fényes

[1]) L. Törvények és Okiratok III. A szamosujvári törvények lappanganak. V. ö. 1658. áprilisi törvények 2-dik articulusával.

[2]) Szalárdy és Krauss i. h.

igéretekkel, de egyszersmind szigorú büntetéssel való fenyegetéssel. [1])

De a megrémült fejedelem bőven osztogatott igéreteket az ország jogainak helyreállításáról és sérelmei orvoslásáról is. A szászok ez ügyben postulatumot is adtak be: s minthogy a gyűlés alatt nem adott nekik választ, a gyülés után tett igéretet, hogy az Approbatából a kiváltságaikkal ellenkező törvényeket ki fogja törülni. [2])

Sem megnyugodva, sem kiengesztelődve nem oszlott el a gyűlés. A ridegség, melylyel a fejedelem velök bánt, sokat elidegenített tőle, s még betegségében sem találtak mentséget, sőt el sem hitték, hogy beteg lett volna.

III.

A deési részleges országgyűlés eloszlása után pár héttel kitűnt a helyzet tarthatatlansága, kétségbeesett volta. E gyűlés még remélte, hogy Rákóczynak sikerűlend a portát megengesztelnie. Hiszen már két hadjárathoz kezdett ő a porta előleges beleegyezése s tudta nélkül — s utólagosan kivitte, hogy mindkettőt elnézték. Mi lehetetlenség van hát abban, hogy a harmadikra nézve is kinyerje a porta elnézését? Csakhogy a két első hadjáratot diadalmasan végezte be, a harmadikról megtörve, megverve jött haza. De egyik esetben sem vette figyelembe, hogy a porta nem szivesen látja, hogy egy vazallusa önállóságra törekszik s gondolhatta volna, hogy a kedvező alkalmat egy ilyen vazallusának megbuktatására nem fogja felhasználatlanúl elszalasztani.

S csakugyan egymásra érkeztek a roszabbnál roszabb hírek. Levelek és követek a portáról, a budai vezértől, tatár chántól, melyek mindnyájan azt követelték, hogy az ország egye le Rákóczyt a fejedelemségről s válaszszon magának más fejedelmet: akárkit, csak olyant, a ki a porta híve.

A dolog ezzel élére volt állítva s Rákóczy nem tehetett

---

[1]) Okmánytár 578. »Mert hogy az portára nem akarok vala elnenni, némelyeknek voxa az volt, hogy proscribáljanak, ha az levélnek késedelme miatt valami veszedelem találna az országnak lenni.« Hogy még ez az országgyűlés rendelte ki l. Krauss 315—6. ll. és 318. l.

[2]) Szalárdi 330—337. Krauss, ki jóval kimerítőbb, 302—314. ll.

mást, mint hogy október 25-ére Fejérvárra országgyűlésre összehívta a rendeket. [1])

Maga a fejedelem is ez nap érkezett meg székvárosába s tartá bevonulását. A gyűlés tényleg oct. 27-én vette kezdetét. A főurak s a három nemzet képviselői teljes számban megjelentek — de a partiumból senki sem jött. Írt napon reggel 7 órakor a rendek megjelentek az országházán s hódoló követséget küldtek a fejedelemhez, ki ezek által megizente a rendeknek, hogy a portáról levelek érkeztek az országhoz — s ő, a fejedelem reméli, hogy midőn a rendek ezeket tárgyalásra veszik, nem fognak letett esküjökről megfeledkezni. [2])

A portai követség elfogadásával s az országgyűlés elé vezetésével Barcsay Ákost bizták meg, ki a nagy és előkelő követséget bevezette az országházába. Barcsay Ákos levett föveggel vette át a selyem takaróba varrt áthnámét, mialatt az egész gyűlés fedetlen fővel volt. Barcsay üdvözlő beszéde után a föveget mindnyájan feltették.

A rendes szokást akarták követni, hogy a fermánt maguk közt, a követség eltávozása után bontják s olvassák fel. De a kapucsi basa nem egyezett bele. Meg van parancsolva, hogy a fermán az egész ország jelenlétében bontassék fel s ők jelen fognak lenni. Úgy történt. A fermán kivétetett atlasz tokjából és felolvastatott s a tolmács által lefordíttatott: ez írat egyenként felsorolta Rákóczy engedetlenségeit, árulásait s elrendelé, hogy azonnal új fejedelmet válaszszanak helyette. [3]) Van-e még — kérdé Barcsay ennek végeztével — szóbeli közlendő is? Más nincs — mondá a kapucsi basa — mint az, hogy azonnal fogjatok új fejedelem választásához.

Mielőtt ezt tették volna a rendek, elhatározák, hogy a fermánt közölni fogják Rákóczyval, s azonnal felküldék hozzá.

Rákóczy azonnal válaszolt. A vádak alaptalanok. Csak mikor már Lengyelországban volt, kapott a budai vezértől s egri basától leveleket, hogy forduljon vissza: de már nem tehette.

---

[1]) L. Törvények és Okiratok. IV.

[2]) Lásd a fejedelmi propositiókat Bethlen Imre II. Rákóczy György ideje 75. s köv. ll.

[3]) Lásd a fermánt Bethlen Imre II. Rákóczy György ideje 155. követk. ll.

Az oláhországi hadjáratra Ipser basa hivta be. Ő azt hiszi, hogy meg kellene még egy követséggel próbálni a portát kiengesztelni.

A rendek ezután a fermán tárgyalásába bocsátkoztak, de megállapodásra nem jutottak.

Oct. 28-án — vasárnap volt — újra korán fogtak a tanácskozáshoz. De mindnyájan érezék, hogy a dologgal sietni kell, nehogy a követség elutazzék. Daniel Ferenczet a fejedelemhez küldék, hogy ő tegye meg az első resolutiót: de a fejedelem azt kivánta, hogy először az ország határozzon.

S most hosszas tárgyalás vette kezdetét. Eleinte teljhatalmu bizottságot akartak a fejedelemhez küldeni, hogy ezzel tárgyaljanak: de azt csakhamar elejtették. Aztán az az indítvány merült fel, hogy meg kell próbálni követség és ajándékok által kiengesztelni a portát s az ott levő töröktől haladékot kérni addig, míg a portai követektől válasz érkeznék. Végre abban állapodtak meg, hogy addig is, míg a portáról s Budáról válasz érkeznék, meg kellene a fejedelemtől tudni, hogy a portai tagadó válasz esetében minő feltételek alatt volna ő hajlandó lemondani.

Csakugyan beküldötte Rákóczy feltételeit kilencz pontban: biztosíttatni kivánta magának erdélyi s magyarországi országait, ezen felül Husztot kivánta; hogy senki sem fogja gyalázó szavakkal illetni, s hogy pontozatait az első tartandó országgyűlés törvénybe igtatja. [1])

A rendek azonnal feleltek. Némi módosításokat kivántak a pontokon — de maguk is három feltételt tűztek ki: a fejedelem se háborgassa őket javaikban; a lengyeleknél zálogban levő főurakat váltsa ki, s fejtse ki, hogyan akarja a törököt megengesztelni? [2])

Most hát a főurak s nehányan a rendek közül a fejedelemhez hivattak. Hosszas tanácskozás után a fejedelem kijelenté, hogy ő végleg lemondani nem fog mindaddig, míg követei vissza nem érkeznek — de abba beleegyezik, hogy addig az uralkodástól visszavonúl, válaszszanak az ügyek vezetésére egy

[1]) Törvények és Irományok V. b) első pont.

[2]) Ugyanott, második s harmadik pont.

kormányzót. Ekkor jelenték, hogy a tatár khántól s Konstantin vajdától követek érkeztek a fejedelemhez — kiket ő azonnal fogadott.

Oct. 30-án újra összegyűltek a rendek. A fejedelemtől izenet érkezett hozzájuk, hogy a tatár khántól az országhoz jött levél — válaszoljanak arra azonnal. Erre kitört a vihar: a portai követek már egy hete itt vannak, ezekre kell előbb válaszolni.

Rákóczy tapintatlanságával, hogy már hosszabb idő óta huzza-halasztja a dolgok lebonyolítását, maga ellen ingerelte a közvéleményt, s a tárgyalások mind élesebb színt öltöttek. Hiába csendesítette Barcsay őket, hiába szólaltak fel mások is: kemény és kiméletlen szemrehányásokkal illették a fejedelmet s bírálták és ítélték el különösen külpolitikáját, melylyel annyi ellenséget szerzett az országnak. Végre is hangosan követelték, hogy resignáljon.

Ki vigye meg e hirt neki? volt a kérdés.

Ki más, mint az elnök: felelék.

De ez nem akarta elvállalni, s végre is az itélőmester vezetése alatt a három nemzetből nagy és ünnepélyes követséget választottak meg, mely felszólította őt a resignálásra.

A fejedelem nagy megdöbbenéssel vette az ország elhatározását, de belátta, hogy olyan kényszerhelyzettel áll szemben, melynek engednie kell. De hogy végleg lemondjon, arró még hallani sem akart, s csak annyiba egyezett bele, hogy egy időre visszavonúl az uralkodástól s hogy válaszszanak addig kormányzót. Egyidejüleg észrevételeit a többi pontokra megtette. [1])

A rendek látták, hogy ilyen módon haladni nem fog. Újolag egy nagy bizottságot küldtek be a fejedelemhez, hogy ők attól, a mit a szultáni fermán rendel, el nem állnak. A fejedelem fogadta a követséget s kijelenté, hogy válaszát másnap fogja velük közleni.

Oct. 31-én 8 órakor jöttek össze a rendek — s a fejedelem nem sokáig váratott izenetére. Feltételei mellől ő nem tért el. De a rendek se szakítsanak vele olyan könnyen.

[1]) Lásd Törvények és Okmányok V. b) 4-ik és követk.

zné keresztyénségét, volna fegyver a kezében. Ez izene-
ndek nyilvánságos fenyegetésnek vették: elhatározták,
bbé egy szót sem fognak szólani, de fegyver alatt nem
ak. Ám lássa a fejedelem a következményeket s felel-
ök.

válaszra Rákóczy meghökkent s mentegette magát
nem akart fenyegetni, fegyverre hivatkozásával csak a
llenségeket értette. Vesse ki hát a nemes ország e gon-
at fejéből s lépjen a biztosítási pontok tárgyalására.
tént s még az nap fogalmazták mind a fejedelem, mind
ág által kiállítandó assecuratio szövegét. [1])

zután a három nemzetből egy 27 tagu bizottságot ne-
ki, mely az újon megválasztandó fejedelem feltételeit
el. Ugyanazon pontok voltak ezek, melyek az utolsó
ni választások alkalmával állapíttattak meg, némi mó-
okkal azonban: a vármegyék főispánjainak legalább száz
érő zálogot adjon a fejedelem s ha a főispánság meg-
töltéséről azonnal gondoskodjék; a szabad kereskedést
adályozza; a magvaszakadás által a fiscusra szállott
kat érdemes hazafiaknak adományozza. [2])

ov. 1-én megerősítették e pontokat s aláírták Rákó-
curatióját.

ásnap, nov. 2-ka volt a választásra kitűzve. A rendek
ülvén az országházában, megválasztották a szavazat-
zottságot: Haller Gábort a magyarok, Dániel Feren-
székelyek, Lutsch Jánost a szászok részéről. S ezzel
ájan kimentek a teremből, hogy a megválasztandó feje-
személyére nézve egyetértésre jussanak.

leinte nagyon szétágaztak a vélemények. Legelébb Ke-
ános nevét kezdték emlegetni — de hisz ez volt minden
s tatár rabságban van; azután Barcsay Ákosra gon-
— de hisz az nem nagy jószágú és oláh; de hát nem
t Bethlen Gábornak valami rokona? az még a török
kedves lenne. Van, mondák, az első tanácsúr, Rhédey
, Bethlen Gábor sógora. S az ő személyében meg is

---

[1]) Lásd Irományok és Okiratok V. c), d).

[2]) Lásd a pontozatokat Törvények és Okiratok e).

nyugodtak. Azzal hozzá fogtak a szavazáshoz: írásban tett be a szavazatszedő bizottság előtt egy azon czélra oda helyez kalpagba.

Épen a szavazás folyama alatt történt, hogy Rákóc gyalog, karddal oldalán kijött a fejedelmi palotából kiséreté együtt s a vár tulsó részébe ment, hol a kirendelt ko várt reá.

Pont egy órakor behivattak a rendek az országházá hol a szavazás eredménye kihirdettetett a cancellár által: rendek egyező szavazatával Rhédey Ferencz megválasztato fejedelemmé. Most Rhédey magára vette a fejedelmi palást feltette süvegét s a díszbe öltözött deputatioval megjelent a országházán. A megtörtént hódolat után legelébb a tatár köre teket fogadta; azután a török követséget hivta be. Ezek is díszöltözetben jelentek meg, hol a rendek elnöke elmondá neki, hogy a szultán parancsának engedelmeskedve, új fejedelmet választottak s mint ilyent bemutatta Rhédeyt. Az ország ezután is a szultán ruhájába kapaszkodik s kérik ő felségét, hogy az országot és fejedelmét Szoliman szultán által adott kiváltságokban s jogokban továbbra is tartsa meg. [1])

S most a rendek parancsokat intéztek a várak kapitányaihoz, hogy az új fejedelemnek azonnal tegyék le a hűsége küjét. [2]) A portára — hova Sebessy már elútazott — Kere tessy Ferenczet küldték, a budai basához pedig Bánffy Z mondot — kihez Rákóczy is izent — szívére kötvén, h igyekezzék megnyerni a vezért, hogy ez tegyen kisérle porta megengesztelésére. [3])

De Budán nagy volt az ellenséges indulat Rákóczy ott s átalán a többi török birtokokban is, nagy mérvű h születek tétettek Erdély megtámadására. A vezér basa tallért s 300,000 mérő gabonát vetett ki, hogy a táma dély ellen, ha Rákóczyt nem akarnák elmozdítani, hesse. Nov. 8-án egy kapucsi basa jött Budára kérni a teher megváltoztatását — de eredménytelenül. A t

[1]) L. Törvények és Okiratok V. a). Trausch II. 70.
[2]) L. Törvények és Okiratok V. f.
[3]) Szalárdy 339. l. Okmánytár 581. l.

ztéséről is szó volt s már a táborba szállás napja is kitűzve [1]) s mindezt csak Rhédey megválasztásának híre csendesítette némileg — habár oly feltétel árán, mely az országra nézve zetessé lett.

IV.

Daczára a bevégzett tényeknek, Rákóczy nem távozott el délyből (Gyaluba ment) nem »tette le a directiót« s Rhédey n lépett az egész erdélyi fejedelemség tényleges birtokába. várak kapitányai közül a legtöbb megtagadta a hűségeskü ételét, [2]) sőt még a fiscalis javak igazgatói sem engedelmeskedtek. [3]) Az ellenzék élére Gyulai Ferencz váradi kapitány ott, azzal indokolván e tettét, hogy az elmúlt fejérvári gyűn a részek nem voltak képviselve. Intette a jeneieket, sarakat, hogy a hűség eskűjét ne tegyék le, bujtogatta a hajdúitányokat, s midőn ezeknek a budai basától szigorú pacs jött, hogy Rhédeynek hódoljanak meg, behivatta magáezeket s a már eleve elkészített választ, hogy ők régi któl, fejedelmüktől nem akarnak elállani, velük aláiratta s pecsételtette. [4])

S ürügy volt az ellenállásra: a budai basa Jenőt kezdte etelni. És ezen kivül Gyulai a hajdúsággal elhitette, hogy ij fejedelem őket át fogja adni a töröknek s ezzel a visszaás konkolya el volt hintve. Magának Rákóczynak kedvére a dolog. Nehányan az udvari szolgái közül, kiket a dolgok ordulata gazdag prebendájoktól megfosztott, hozzá fordúls biztatták, hogy az uralkodást vegye ismét kezéhez. A elyek, Petky Lázár s a Mikesek azzal bíztatták, hogy az sz székelység vele tart, hát csak jőjjön bízvást. Nem sok lett hozzá, hogy erre rávegyék. Mert amint nem szívesen ndott le az uralkodásról, úgy annak visszavételére a készség negvolt benne. Szemrehányásokat tett az új fejedelemnek, y a feltételeket ő nem tartotta meg, Rhédey ellenben elháríta a vádat magáról. A tény pedig az volt, hogy a kiegyezés

[1]) L. Törvények és Okiratok VI. cz.
[2]) L. Törvények és Okiratok VII.
[3]) L. Törvények és Okiratok VIII.
[4]) Szalárdy 340—7. ll.

már csak papiron létezett. Ily viszonyok közt nem lehetett mást tenni, minthogy a kiegyezést új országgyűlés elé terjeszszék revisio végett. [1])

Rhédey ez okból decz. 12-én a bizonytalan állapotok megszüntetésére s a Budáról visszatérő követek meghallgatására 1658. jan. 9-ére Megyesre egyetemes országgyűlést hirdetett. [2]) E meghivó ellenében Rákóczy is küldött Kolos-Monostorról decz. 18-ról körlevelet a törvényhatóságokhoz: ki fogja a rendek előtt mutatni, hogy a török, mely most Jenőt követeli, az ország romlására tör. [3])

A kitűzött időben összegyűlt rendek mindenek előtt kísérletet tettek a viszályt békes úton egyenlíteni ki. Rákóczyhoz Gyaluba Bánffy Dénest küldék jan. 14-kén kelt levelükkel, melyben szemrehányásokkal illették, hogy a múlt gyűlésen létrejött kiegyezést nem tartotta meg, nehány pontot tűztek elébe megtartás végett, többi közt, hogy Váradot, Jenőt eressze ki kezéből, s kérték, hogy könyörüljön az országon s ne tegye ki törökök dühének s várja be, míg az ország követség által visszahelyezését kieszközölheti.

Ugyanakkor a hajdúsághoz Pankotay Györgyöt küldék az ország levelével, intve ezeket, hogy maradjanak csendesen. De Pankotayt Gyulay Ferencz letartóztatta, mielőtt a hajdúkhoz érhetett volna, az ország levelére pedig maga Rákóczy válaszolt tüzetesen már jan. 16-án. Keserű szemrehányásokat tesz a rendeknek, hogy a pontokat ők nem tartották meg, sem a portán, sem a khánnál szót sem tettek érdekében, s épen ezért követeléseiket nem fogja teljesítni: hite alól senkit sem ment fel, Váradot, Jenőt s a hajdúságot nem adja ki kezéből s hadait szaporítni fogja. Ellenkezőleg ha Rhédeynek leteszik a hűség esküjét s az ő híveit háborgatni fogják, az országot veszélybe fogják dönteni. Ő meg fogja Jenőt védeni, a tatár khánnak már adott 40,000 tallért, hogy ügyét mozdítsa elő a portán. Különben azoknak, kik ellene vétettek, ha megtérnek, általános amnestiát fog adni.

---

[1]) Szalárdy 351. Krauss I. 330.

[2]) L. Törvények és Okiratok IX.

[3]) L. Törvények és Okiratok X.

E válaszszal a rendek nem voltak megelégedve, kiknek bbsége Rákóczy-ellenes volt ugyan, de nem akarta szakaisra vezetni a dolgokat, s a tárgyalást folytatni akarták vele, mélve, hogy mégis engedékenységre fogják birni. De a gyűlés gy része határozott Rákóczy-párti volt, s ez elhatározta, hogy ssza fogja őt ültetni székébe. Remélte, hogy ezt megfélemlíis által is kiviszi s e czélból gyorsan intézkedett, hogy egy szély csapat Megyes alá jőjjön, Fogarasról pedig ágyúkat ozzanak.

A rendek a székelyeket visszatérésre birták ugyan, s ebessy Ferenczet, ki csak nem rég jött vissza a portáról, töök segély-hadak siettetésére küldék, érezvén, hogy egymagukan nem eléggé erősek Rákóczyval szembeszállhatni,[1]) ki már aga is sereg élén közeledett Medgyes felé. Most már világos olt, hogy békés kiegyenlítésről többé szó sem lehet.

Ily körűlmények közt a további teendőkre nézve két út lott a rendek előtt: vagy az országgyűlésről eltávoznak, vagy gy a tények kényszerűsége előtt meghajolnak. Az első polrháborút jelentett volna — s ők, hogy azt kikerűljék, az óbbit választák. Jan. 14-én kijelenték, hogy Rákóczyt visszatetik a fejedelmi székbe. Felesketésére s a homagium letélére jövő pénteket jan. 19-ét jelölték ki. Jan. 15-én pedig a gházak kapitányait körlevélben felhívták, hogy másnak ne gedelmeskedjenek, Rákóczyt ismerjék uruknak s az esküt ki tegyék le.[2])

Maga Rhédey is nagy aggodalmak közt volt: hogy mit fog ákóczy tenni, azt senki sem tudta, legkevesbé pedig ő — s gy mégis biztosítson magának egy menhelyet, térítvényt vett szebeniektől, hogy veszély esetére őt és családját be fogják rosukba fogadni.[3])

De a jan. 14-iki határozatok daczára még nem volt megrve az ellenzék, s még tett egy erőfeszítést, hogy Rákóczyt isszatérésre birja. Rákóczy jan. 19-én még nem jött be Meyesre: ezt az időt akarták felhasználni a rendek arra, hogy

[1]) Guncsek II. 70.
[2]) L. Törvények és Okiratok XI. a).
[3]) L. Törvények és Okiratok XI. c).

őt szándéka megváltozatására birják. Aggodalmuk, félelmök nagyon is indokolt volt — a töröktől visszajött követek a legszomorúbb színekkel ecsetelték a helyzetet. Bánffy a budai vezérbasához küldött követ azt a hírt hozta, hogy a vezér kijelenté, hogy százezer aranyért sem lép fel a portán mint közvetítő. Ezenkivül hírt vettek, hogy a tatár khán hadai átjöttek a Dnieszteren s várják a parancsot a beütésre. És készen állanak a végeken levő pasák is hasonló czéllal. Erre a rendek még egy kisérletre határozták el magukat: jan. 19-én Barcsay Ákost, Dániel Ferenczet és Csák Dávidot a három nemzet részéről Rákóczyhoz küldék, megtenni az utolsó kisérletet, hogy őt visszavonulásra birják. Már elindúltak ezek, midőn a legrosszabb hír megérkezett: s ezt Sztojka Simon hozta, a portai követ. Drinápolyban találta a szultánt, s ez kimondá ultimátumát, hogy ha Rákóczy vissza nem vonúl s az új fejedelemtől követség nem érkezik hozzá — ő megindúl s azután már minden késő lesz.

A rendek e két oldalról fenyegető veszélylyel szemben megadák magukat. A havasalföldi vajdát felhívták, hogy, mint hite tartja, ne váljon el az országtól. Azután körlevelet intéztek a törvényhatóságokhoz — egy protestatiót a fenyegető veszélylyel szemben, hogy ők a bekövetkezendő romlásnak okai nem lesznek. [1])

De hát mit is tehettek volna egyebet? Rákóczy a nyakukon volt, a szultán pedig még távol — de ez békét csak az esetben ígért, ha Jenőről lemondanak. S mi legrosszabb, gyorsan kellett határozni.

Rákóczy nem bocsátotta vissza a követeket. A helyett Nagy-Ekemezőről jan. 20-áról levelet írt, azzal a kijelentéssel, hogy visszatérni nem fog, a meghódolóknak amnestiát ígért. [2]) Egy

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XI. d) e).

[2]) Krauss I. 331. közölte az amnestia levelet, mely így hangzik: »Nos Georgius Rakoczy *stb.* Adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, hogy fejedelemségünktől fogván, mind penig cessiónk idei alatt mind eddig az erdélyi és partiumbeli nemzetből volnának, minden rendei egy szovokkal vagy cselekedetekkel vagy írásokkal vagy akármi úton-módon, követség és levélhordozással, ha kik most követségben vagy postaságban volnának és láttattanak volna megbántani vagy ugyan meg-

erczig ellenállásra gondoltak: s meg is tették az előkészüle-ket. Most Rákóczy is komolyan készült a támadásra. Gaudit német katonákkal rohamra indítá a Farkas kapu ellen. Ez intött. Rhédey hívei kétségbe estek a védelem iránt s alku-zásba indúltak Rákóczyval. Kiegyeztek vele, hogy visszate-tik a fejedelemségbe s Rhédey a rendekkel kiment elibe őt ünnepélyesen fogadván, bevezette jan. 22-én Megyesre. [1]) zzel megtörtént a meghódolás: a rendek letették a hűség küjét.

Jan. 24-én meghozták a törvényeket. A porta, mondák : előszóban, kimutatta a maga csalfaságát, midőn eleinte csak ákóczy elmozdítását követelte s most pedig már utólagosan enőt is kivánja. El akarja a pásztort a nyájtól szakasztani, gy könnyebben leigázhassa az országot. Hálás köszönettel szik tehát, hogy fejedelmök viszont élökre állt s velök együtt nácskozik az ország megmentésének eszközein.

A kapuszám utáni adót, tekintve az ország sanyarú álla-tát, 15 frtban állapíták meg s a városokra egy összegben tették ki.

Hálával fogadják, hogy a fejedelem megígérte, hogy az ság kiváltságain esett sérelmeket a legközelebb tartandó országgyűlésen megorvosolja.

Átalános hadfölkelést rendeltek, oly módon, hogy min-lenki állítsa ki, a mennyivel tartozik: végszükségben az egész rszág köteles felűlni még az esetben is, ha a zsoldosok tá-orban vannak.

Az 1655-ben leégett Kolosvár adóját elengedik.

A törvényeket Rákóczy jan. 14-én erősítette meg. [2])

---

intattanak volna mind személyünkben és mind penig méltóságunkban, okat örök felejdékenységben hadgyuk, soha arról meg nem emléke-ink, azért bosszúval senkit nem illetünk, károsítunk, becsületekben eg nem sértjük sem magunk, sem mások által, sőt ha eddig is oly in-ulat lőtt volna bennünk is, azt is remittáljuk, melyről ő kegyelmeket resztény hitünkkel és fejedelmi szónkkal assecuráljuk praesentium gillo nro principali confirmatarum literarum vigore mediante. Datum possessione Saxonicali Nagy-Ekemező die 20. Jun. a. 1658.

[1]) Krauss I. 332.

[2]) L. Törvények és Okiratok XI. f).

Másnap a rendek átalános amnestiát hírdettek minden eddig esett vétségre nézve. [1])

Jan. 29-én Rhédey Ferencz már mint tanácsúr, s jan. 31-én Kemény Simon a Kemény János fia tették le a hűségeskűjét. [2])

E gyűlés tartama alatt a fejedelem Bánffy Dénest követül a császárhoz küldé — ki ez időben Frankfurtban volt — hogy a portánál közbenjárást vagy esetleg segélyt eszközöljön ki számára. [3])

Irtak a rendek e gyűlés alatt a budai basának is. A fényes portától nem akarnak elszakadni, s mindvégig állhatatosan hívek akarnak maradni. De hívek akarnak urokhoz, fejedelmükhöz Rákóczy Györgyhöz is maradni s ezt székébe visszaültették. Kérik a pasát, törekedjék a portán, hogy ott Jenő követelésével hagyjanak fel, s az országot tartsák meg szabadságaiban. [4]) Maga Rákóczy is írt a budai basának: Rhédey gyenge és képtelen ember, s azért kellett újra az ország igazgatásához nyulnia. Azért ő és az ország hívek maradtak a fényes portához abban a reményben, hogy ez kegyelmet fog gyakorolni.

Gyűlés végeztével Rákóczy körlevelet intézett a törvényhatóságokhoz. A porta Jenőt követeli, mint a kibékülés árát — tartsanak mustrát s kérdezzék meg, ha vajjon átadja-e e végvárat a töröknek, vagy pedig készek-e ők azt utolsó csepp vérökig védelmezni? A beérkezett válaszok abban egyet értettek, hogy Jenőt meg kell az országnak tartani. [5])

V.

Nem sokkal e gyülés eloszlása után Rákóczy hírt vett, hogy Balogh Máté, a tatár khánhoz küldött követe, útban van haza felé. Érezve, hogy az országnak egyik legnagyobb és leg-

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XI. g).
[2]) L. Törvények és Okiratok XI. h) i).
[3]) Krauss I. k. 333. l. Okmánytár 607. s köv. ll.
[4]) L. Törvények és Okiratok XI. k). XVIII. c).
[5]) L. Törvények és Okiratok XII.

;óbb sebe a tatár rabok sorsa — kisérletet akart tenni ki-
adításukra. A mint székét újra elfoglalta, Stefan moldvai
lával, régi vasallusával, kinek magatartását utolsó időben
igen correctnek találta, újabb egyezkedésbe bocsátkozott
kibékülés egyik feltételeül azt tűzte ki, hogy a tatár khán-
a fejedelem által igért 50,000 tallért kifizeti. [1]) Elkésett
g volt: a vajdát apr. 3-kán lovászmestere Ghika kizavarta
ből.

E közben márcz. 9-éről részint Balogh Máté követségé-
meghallgatására, részint Jenő dolgában apr. 9-én Fejér-
a egyetemes gyűlést hirdetett. [2]) De egyúttal tanácsuraihoz
ólítást intézett, hogy e két ügyben votumaikat küldjék be. [3])

De a dolgok már akkorra, hogy a votumok beérkeztek,
fejlődtek, hogy ezek többé sem a fejedelemnek, sem az or-
nak irányadóul nem szolgálhattak. A porta nagy mérvű
észületeket tett. Márcz. 19-kén visszabocsátotta Rákóczy
ét azzal az izenettel, hogy fel fogják keresni országában;
anakkor a tatár khánnak kardot s tizezer aranyat küldtek,
y szálljon táborba Akermanhoz s várja a parancsot, hogy
élybe üssön. Rákóczy két vasallusát, a két oláh vajdát kiza-
ák birtokaikból s Oláhországot, hol Konstantin ellenállást
rlett meg, mely czélra Kákóczytól segélycsapatokat is
ott, rettenetesen felprédálták — kik aztán Erdélybe sza-
ak. [4])

A portai készülődésekből, az oláhországi viszonyokból, a
rok felkeléséből annyi mégis kiszivárgott, mennyi elég volt
, hogy a hangulatot kétségbeesetté tegye. Hátha Jenő átadá-
k árán meg lehetne a portát engesztelni? e kérdést vetették
émelyek — de épen ez volt az a feltétel, melyben a
lelem semmi concessióra sem volt hajlandó. Az apr. 9-én
ült rendeknek kellett ez ügyben határozni — s ők, bár
rök ellen, úgy határoztak mint a fejedelem akarta.

Örökös és megváltozhatatlan törvényül fogadták el, hogy
az is, a ki szóba is hozná Jenőnek, vagy bármely más vég-

[1]) L. Törvények és Okiratok XIII.
[2]) L. Törvények és Okiratok XIV.
[3]) L. Törvények és Okiratok XV.
[4]) L. Törvények és Okiratok XVIII.

háznak elidegenítését indítványba hozná, maga és utódai örökös hűtlenségi büntetésbe essenek.

Aztán meghallgatták a Balogh Máté követségét, ki egyszerre érkezett meg Sélyey István ref. lelkész is, kit a tatárok saját maga kezességére bocsátottak szabadon. Ő is jelentést tett az országnak s bemutatta Kemény levelét.[1] Rossz hírt hoztak ezek: a tatár khán nem egyezett bele az egy összegben való kiváltásba: Keményért 116,000, Kornisért 60,000 tallér sarczot követelt. Az ország ennek negyedrészét megigérte: erre a portákon kivüli adót (a zsidókét, görögökét, új keresztyénekét, oláh és szász papokét, mesterekét, molnárokét, czigányokét stb.) szánta. Ha ebből nem telnék ki, Fogaras adjon 3000 tallért, s ezenkivül minden egyes porta 5—5 frtot. E törvényeket a fejedelem még az nap apr. 9-én megerősítette.[2]

De ezzel még a legégetőbb kérdés nem volt elintézve. Mi történjék akkor, ha a porta határozottan továbbra is követeli a fejedelem elmozdítását? Rákóczynak követei voltak a római császárnál. A magyarországi főurak közt számos jó barátja: sőt maga Szelepcsényi is szivesen nyujtott neki segédkezet. De a követ Kövér Gábor, kit márcz. 27-én küldött a császárhoz, még csak pár hét előtt indúlt el, s ő küldetésének sikerébe vetett hittel, végleges határozathozatal előtt, haladékot szeretett volna nyerni. Másfelől pedig kelle valamit tennie, hogy a török köt megengesztelje, s e czélból követség küldését határozta a portára, követté Pünkösdy Györgyöt nevezvén ki apr. 14-én. Abban egyezett tehát meg a rendekkel: arra az esetre, ha porta csakugyan csak az ő személye ellen van elkeseredve letételét követeli, inkább, hogysem az országot végromlá döntse, kész lemondani, de azon feltétel alatt, hogy a por mondjon le területkövetelésről s adjon az országnak athn hogy azt kiváltságaiban megtartja. Ez esetben a fejedele s fiának Ferencznek inscribálták:

Gyalut 40 ezer, Csanádot 24,000, Fogarast a k összegekben.

---

[1]) Krauss 334., Szalárdy 356.

[2]) L. Törvények és Okiratok XVI a).

[3]) Török-Magyarkori Államokmánytár VII. 389.

Magyarországi jószágaiban megvédik őt.

Erdélyben lakását nem impediálják.

S mindezt a legközelebbi országgyűlésen visszavonhatlan törvényczikkbe írják.

Az erre vonatkozó térítvényt apr. 16-án állították ki s ejenként mind aláírták. [1])

Ezzel a gyűlés eloszlott, a fejedelem Szamosújvárra utaott, honnan Lázár Györgyöt magához rendelé. [2])

VI.

Kövér Gábor megbízatása szerént gyorsan járt. Már orábban is volt a császárnál tapogatózni, s most határozott ajánlatokkal küldetett el. Megbízatását márcz. 27-én kapta meg. A levél, melyet magával vitt, nyilván mutatta, hogy ura egészen a császár karjaiba akarja magát vetni. Két reversalist küldött tőle: egyikben kötelezte magát, hogy ha a császár érdekében hadat indít a török ellen, ő nem fog külön békét kötni, a másikban, hogy ha segíti hadaival, határozottan vele fog tüzdeni. Küldetésének lényege pedig abban állott, hogy addig s, míg ünnepélyes nagy követség menne hozzá, tegyen határozott ígéretet, hogy azon esetre, ha Jenőt az erdélyiek török kézbe akarnák adni, ő azt a császárnak resignálja. Minthogy pedig akkor a császár igen messze Frankfurtban volt, kérjen 1500 muskatélyost, s a szükséghez képest segélycsapatokat, melyek hozzá közel legyenek.

April 14-én Kövér Bécsben volt, s ápril végén Frankfurtban a császár által fogadtatott. Kövér mindezt előterjeszté a császárnak, rajzolván a veszélyeket, melyek Jenő bukása után Magyarországra következnének, hol első sorban Kállót foglalná el a török. Be is adta ugyanekkor részletezve ura kivánatait s azokat pontokba foglalva a császárnak. [3])

De Kövér ápr. 30-áról kitérő választ kapott a császártól ez utasította Gonzagát, hogy tegye meg a szükséges intézkedé-

[1]) L. Törvények és Okiratok XVI. b).

[2]) L. Törvények és Okiratok XVII.

[3]) L. Törvények és Okiratok XIX.

seket,[1]) s ezzel Kövér nyomon haza indúlt. De a török veszély naponként fenyegetőbbé lett s Rákóczy kiadta a hadfölkelési rendeletet. E közben azonban nemcsak a Kövér, hanem más török követek jöveteléről is vett hírt s most máj. 11-éről felhívást bocsátott ki, hogy Alvinczre máj. 22-ére a követségek meghallgatására részgyűlésre jelenjenek meg a rendek.[2])

Nem Alvinczen, hanem Fejérvártt tartatott ez meg. A tárgyalásokat máj. 24-én kezdték meg. Kövért megelőzte a januári gyűlésből felküldött Bánffy Dénes, ki hasonlag Frankfurtban járt. A tőle küldött resolutióban semmi biztos igéret nem volt a jelenre, hanem azon esetre, ha a kiegyezés létre jöhetne, Rákóczy megsegéllését kilátásba helyezte.

Azután a török és tatár követek kihallgatására került a sor. Legelőször a khánét hallgatták ki, s a magával hozott levelet lefordíttatták. Utána a négy török követet: Mustafa agát a császár zászlótartóját, a budai basa s a többi szomszéd basák követeit. Mindnyájan egyet hoztak: Rákóczy visszahelyezéséről a porta hallani sem akar, ültessék vissza Rhédeyt vagy válaszszanak mást. De ha kegyelmet akarnak nyerni, Rákóczyt s az Erdélybe menekűlt két oláh vajdát kötözve küldjék a portára.[3])

Mit tegyenek e zaklatott helyzetben? A rendek Petki Ferenczet s több nemest a fejedelemhez küldik censurája meghallgatása végett. A fejedelem eleinte habozott. Később visszaküldé a követeket: ő csak egy ember, mondják meg a rendek, mit gondolnak.

Másnap, máj. 25-én korán összegyűltek a rendek. Torma Istvánt felküldék a fejedelemhez azon kérelemmel, hogy közölje velük censuráját. De Tormával a fejedelem beszédbe sem ereszkedett — hanem idő vártatva tanácsosai közűl Mikes Mihály korlátnokot és Lutsch Jánost a rendekhez küldé: »a confidentia mellett sokszor diffidentia van; épen azért tőlök szeretné hallani, hogy mit tartanak szükségesnek az ország javának előmozdítására. Barcsay az elnök is sürgette az ország

[1]) L. Okmánytár 620. l.

[2]) L. Törvények és Okiratok XX.

[3]) A nagyvezér két levelét: a rendekhez s Rákóczyhoz kiadta: Bethlen Imre II. Rákóczy György ideje 173. s köv. ll.

álaszát — de ezek a confidentiára és diffidentiára való czél-
ást nagyon homályosnak találták s maradtak előbbi határo-
atuk mellett. Az izenettel Bánffy Dénest küldték vissza hozzá
- de így sem haladt a dolog.

Végre a fejedelem rászánta magát, hogy az ország kivána-
it teljesíti. Irásban küldte be a rendeknek propositióit. A kine-
ezett egyik portai követ halála s a temesvári basa személyes
aragja Barcsayra eddigelé a követek elutazását hátráltatták.
kész saját költségen »folyó követeket« küldeni az illető
elyekre, azon utasítással, hogy tudják ki, ha a porta haragja
lene vagy az ország ellen van-e irányúlva? A követek pedig
- s ilyenekké Bánffy György, Dániel Ferencz és Lutsch János
eveztettek ki [1]) — már következő nap el fognának indúlni, s
ı azzal a válaszszal jőnek vissza, hogy ellene irányúl a porta
aragja s ez az april 16-iki térítvényben kikötött pontokat
fogadja — ő le fog lépni a fejedelmi székből.

Az expeditiók ez értelemben elkészültek s a máj. 27-én
rtott űlésben bemutattattak. Megjelentek ezen a török köve-
k is mindannyian. A leveleket Musztafa agának kézbesí-
tték, azon kéréssel, hogy igyekezzék a porta haragját enyhí-
ni. Ha azonban ezt nem lehetne elérni, kijelenték, hogy
ákóczy vissza fog lépni, úgy azonban, hogy a porta athnamet
ljon, hogy Jenőt nem fogja követelni s az ország szabad-
gait megtartja.

Jó jó, mondá Musztafa aga, igyekezni fogok rajtatok se-
teni — s ezzel elhallgatott.

Van-e még valami mondani valója? kérdék a rendek.

Van, felelé ez. Nekem meg van hagyva, hogy kérdezzem
eg, ha visszafogadjátok-e Rhédeyt? s elűzítek-e Rákóczyt
astól? Nyilatkozzatok.

De a rendek hallgattak s Musztafa folytatá: a Rákóczy-
emzetséget nem tűri meg a porta. Ha pedig Rhédey nem
karja újra felvenni a fejedelemséget, válaszszatok meg más
mberséges főurat. Ime lássátok instructiómat: s azt ő azonnal
olvasta s lefordíttatta a rendeknek.

E tárgyalások közben érkezett levél a portáról Sebesy

[1]) Lutsch 286.

Ferencztől, melyet azonnal felolvastak. Ha Rákóczy azonnal nem hagyja el az országot s más fejedelmet nem választanak, az ország végső romlás elé néz. A nagyvezér máj. 3-án elindúlt s átkelt a Dunán. S most ha Rákóczy egy kopját szúrna le a földbe s azt aranynyal borítaná is el — kegyelmet úgy sem kapna. A mufti már be is jegyezte a defterbe, hogy ő és nemzetsége nem juthat fejedelemségre.

És megint jött egy követ, kit a fejedelem kikerülésével az országhoz vezettek, az ő követsége is teljesen megegyezett a Musztafa aga instructiójával.

Máj. 29-én a budai vezértől jött új követ intő és figyelmeztető a rendeket, hogy ne rohanjanak hanyatt-homlok a veszedelembe. A rendek most Bánffy Dénest küldték a fejedelemhez, megkérdezni tőle, hogy mittevők legyenek? Rákóczy izenetét Bethlen Jánostól és Lutsch Jánostól küldé meg: izenjék meg a rendek neki, hogy hívek akarnak-e letett hitökhöz maradni, vagy fegyverhez akarnak nyúlni? A kérdés megzavarta a rendeket s csüggedten oszlottak szét.

Máj. 30-án a rendek tanácskozásának első tárgya lett volna, felelni a fejedelem kérdéseire. Hosszas habozás után Barcsay az elnök felállt, s azt ajánlá, hogy mielőtt efelett határoznának, tegyék tanácskozás tárgyává a sürgősb napi kérdéseket, a budai és temesvári basák fenyegető támadásának elhárítását. Mindenekelőtt ezekhez kellene követeket küldeni s a válaszokat ezek leveleire fogalmazványban elé is terjeszté, melyet a rendek el is fogadtak, s elküldésöket elhatározák.

Ezután áttértek a fejedelemnek adandó válaszra, s a tanácsurakat a gyűlésbe kérették. Mikest és Lutschot nem ereszté vissza a fejedelem. S most nagy zaj keletkezett. Végre abban állapodtak meg, kérjék meg a fejedelmet, hogy találjon ő más módot, mely őket a zavarból kihozza. A válaszszal Mikest akarták a fejedelemhez küldeni, de ez tanácsúri állására hivatkozva nem fogadta el a megbizatást. S most Keresztessyt küldték a fejedelemhez egy megyei követtel s Kraussal a fennérintett határozattal. Rákóczy megtagadta a választ: először az ország határozza el magát a válaszra — különben ő feloldja az országot esküje alól. De az annyit tett, mint a polgárháború üszkét dobni az országba, mert Rákóczynak még nagy

tja volt a rendek közt. Baresay most mentegetőzni kezdett, y ő nem oka annak, hogy a fejedelem Kolosvárról Megyesre — hanem a Bánffy által vitt levélnek éles hangja ingerelte őt: valamint annak sem ő az oka, hogy Rákóczy nem távo- el az országból.

Hosszas tárgyalás és vitatkozás után a tanácsurak a lelemhez mentek, s onnat két óra múlva tértek vissza a szszal: adjon az ország határozott választ: védeni akarja-e át vele együtt, vagy megadni magát a töröknek? A ren- nem akartak határozott választ adni, sokat beszéltek ra-balra, míg végre felállott Tholdalagi Mihály s harsány gon elkiáltá magát: Két rossz közül válaszszuk a kisebbet. a fejedelem bízik magában, hogy olyan hatalmas ellen- ek ellenáll: ám keljen fel a nemesi szabadság védelmére, nben ragaszkodjanak erősen a portához.

Ez a hirtelen kimondott szó hatott. S az egész gyűlés torokkal elkiáltá magát: Tholdalagi uram voxán vagyunk. ezen már Tholdalagi ijedt meg s elkezdé szavait magya- i. Késő volt. Indítványa határozatba ment. Ehez adták a csay által indítványozott indokolást: »látván elégtelensé- ket, hogy semmiképpen nem resistálhatunk« s az ország mát Kendeffy Miklós által megküldték a fejedelemnek.

A fejedelem, a rendek nagy bosszúságára, sokáig nem szolt. Csak 5-ére küldte meg Bethlen János és Lutsch által szát. Más reménységben volt felűlök — izené — de ő más ményben van, mint a rendek. Belátja, hogy a nemesség s elység nélkül oly hatalmas ellenségnek nem felel meg, is szerencséjére bízza magát és zsoldosaival kisérli meg a encsét. Ha az országon mi esik, őt ne okolják. De tudják , hogy pár óra előtt kapott hírt, hogy a moldvai vajda ülődik, szabad rablásra fog betörni. Lássa az ország, hogyan a magát védeni.

A rendek még egy határozatot hoztak: Kemény és Kor- váltságdíjának negyedét múlhatatlanúl fizessék be jul. ig Szebenben.

Az idő már későre járt s a rendek eloszlottak. [1])

[1]) Krauss I. 333—342. ll. Guncsek II. 71.

VII.

A májusi gyűlés lefolyása mutatta, hogy Rákóczy pártja Erdélyben nagyon megcsappant. A rendek már ráléptek az elpártolás útjára, s még csak egy lépés volt hátra, hogy új fejedelmet válaszszanak maguknak: hanem ezt a lépést vonakodtak megtenni. Ez a határozatlanság volt pedig a legroszszabb: azzal a portát nem elégítették ki, s Rákóczyt elkeseritették, a ki pedig el volt határozva, hogy végsőig fogja székét védelmezni.

Abba vetette reményét, hogy a portától elszakadása után a császár és a nyugoti hatalmak magukévá fogják tenni ügyét — s e czélból megkezdett actióját kettőzött erővel folytatta. Kövér Gábor bíztatásokat hozott haza Frankfurtból a választófejedelmektől s ennek alapján Mikest a korlátnokot akarván a további tárgyalásokkal megbízni, utasította őt, hogy a még mindig Frankfurtban időző császárhoz s választókhoz készítse el a megsegéllését sürgető leveleket.[1]) Intézkedett, hogy az erdélyi tisztségeket híveivel töltse be,[2]) helytartóivá Barcsay Ákost, Petky Istvánt és Hermann Mihályt nevezve ki, a megtámadott Jenő felé vette útját, a Kaján-útján Haller Gábort és Bethlen Jánost magával vivén.[3])

A császár — úgy látszik még korábban — megígérte neki, hogy azon esetre, ha a török erdélyi birtokaiból kizavarná, magyarországi birtokaiban háborítatlanúl megtartja. Rákóczy ez alapon kiállította a térítvényt, melyben maga és családja nevében hűséget fogadott Leopoldnak és családjának, s midőn értesűlt, hogy a tárgyalások folytatásával Gonzaga van megbízva,[4]) Solymosról újra megsürgette a segélyt Mednyánszky által[5]) s Arad és Gyula közt török területen táborba szállt. A szerencse eleinte kedvezett neki. A hajdúság és ónodiak némi segélyt adtak neki s ő jun. 26-án az ellene

[1]) L. Törvények és Okiratok XXI.
[2]) L. Törvények és Okiratok XXII.
[3]) Lutsch Diariuma 287. Szalárdy 357.
[4]) Okmánytár 620. l.
[5]) L. Törvények és Okiratok XXIV.

múlt budai vezért egy heves és véres ütközetben megverte [1]) ehány nappal utóbb júl. 5-én a török hadakon még egy lalt aratott, [2]) melyekben jelentékeny török had veszett el.

Rákóczy maga is érezte, hogy egy magában a kivívott ıyök daczára sem lesz képes sokáig folytatni az ellenállást. negvert budai basa engesztelékeny hangú levelet írt ugyan i, melyben ajánlja közbenjárását s tanácsúl adja neki, hogy ig is, míg ez megtörténhetnék, vonúljon félre. [3]) De ő nem ıtt a basa őszinteségében s még kevésbé hitte, hogy a tát megengesztelheti. Jobbnak látta a megkezdett úton ıdni. Fenn akarta magát tartani legalább odáig, míg a csá-ral folytatott alkudozásai sikerre vezetnek s e czélból lélyből akart hadakat kapni. Intézkedett, hogy a helytartók egyveres táborbaszállást rendeljék el, mit jun. 30-iki kör-lükkel teljesítettek is, [4]) júl. 9-ére Ilyére tűzvén ki a meg-nés idejét. Ő maga a lippai harcz után Váradra, onnan kelyhidra, Ecsedre ment, s egy rövid látogatást tett any-l. Ezalatt Mikes Mihályt Bethlen Farkassal útnak indítá ászárhoz sürgetni a segélyt. [5])

De Erdélyben felfordúlt világ volt — minél rosszabb k jöttek, annál nagyobb csüggetegség fogta el az embereket ilyei táborba épen nem siettek. Egy görög posta Marin, ı nagyvezérhez küldtek, jelenté júl. 21-én, hogy ő a nagy-rt Szófiában találta: négy dolgot követelt tőletek a szul-mondá neki Panajut a tolmács: Jenő feladását, az adó nelését, a két vajda kézhez adását s a fejedelem kézhez át. Ha csak kettőt megtettetek volna, nem volna bajotok gy végromlásra juttok.

»Hát a levelet, melyet hoztál, ki küldé?« kérdé tőle a vezér?

»Az ország«, felelé Marin.

»De ki adta kezedbe?«

»Bán uram« (t. i. Barcsay).

---

[1]) Krauss I. 344. Törvények és Okiratok XXVII.

[2]) Lutsch naplója 288. Szalárdy 358.

[3]) Nagy Iván Rhédey László történeti maradványai 50. k. ll.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXV.

[5]) Szalárdy 372. Krauss 345.

»Az a fejedelem kajmekámja ott.«

Hanem azért megsugta neki Panajut, hogy szívesen vennék, ha Barcsayt tennék fejedelemmé.

De azért Marin azt a meggyőződést hozta magával, hogy a törökök roppant előkészületeket tesznek Erdély kirablására.[1]) S a hangulat Rákóczy ellen ellenséges volt — a remény, hogy német segítség jön, némileg megnyugtatta ugyan a kedélyeket, de arra, hogy komoly ellenállásra készüljenek nem gondoltak.[2]) A török indolentia egy nemével megadták magokat sorsuknak s várták a bekövetkezendő eseményeket.

Ezt a helyzetet Rákóczy egészen félreértette. Élt benne a remény, hogy a törökön aratott két diadala megengesztelte az ellenséges kedélyeket s azt hitte, hogy egy a törökök ellen intézendő nagyobb actióra megnyerheti az országot. Kilátásai voltak a császár segélyére, Németországban még a cath. tartományokban is szabad toborzást engedtek neki[3]) s a helytartók által aug. 1-ére Fejérvárra országgyűlésre hivatta össze a rendeket,[4]) hogy a részekben levő hadát s a felülendő erdélyi sergeket a török ellen közös actióban egyesítse.

A májusi országgyűlés által kirendelt három követ, kiknek megbízatása volt, Drinápolyba menni, csak júl. 5-én tette meg az előkészületeket s oly lassan haladt, hogy még júl. 22-én is csak Kornyesten volt. Itt kapták Barcsay parancsát, hogy térjenek vissza. Már júl. 23-án Fejérvártt voltak s 24-én Barcsay nehány táborban levő úrral értekezletet tartott, kik aztán azt határozták, hogy a követség ne folytassa útját s a tábor is haza oszlott.[5])

Be akarták várni a fejérvári országgyűlés eredményét, mely a kitűzött időben összeült. A fejedelmi előterjesztés, melyet a helytartókhoz küldött Tasnádról, hol ez időben tartózkodott, azt kivánta az országtól, hogy csatlakozzék hozzá s közös erővel álljanak ellent a töröknek. De egészen más volt az, midőn ő személyesen befolyásolhatta a gyűlést: távollétében

[1]) L. Törvények és Okiratok XXVI.
[2]) L. Törvények és Okiratok XXVII.
[3]) L. Törvények és Okiratok XXIX.
[4]) Krauss I. 345.
[5]) Lutsch 288—9. ll.

abadabban kitörhetett az ellenséges indulat. Most már kétgtelen volt, hogy törökök, tatárok, oláhok három felől kéűlnek megrohanni a védtelenül hagyott országot — s a ákóczy által ígért ellenállásban nem bíztak. Hosszas tanácszás után aug. 3-án elhatározták, hogy Rákóczyt rábírják, gy mondjon le az uralkodásról s a portát engeszteljék meg. [1]) ákóczyt a lemondásra követség által szólíták fel s ennek tagivá Bethlen Jánost, Csulay György püspököt. Nemes Jánost a beszterczei jegyzőt Waldorfot nevezték ki. [2]) Mialatt a övetek odajártak, két levél is jött Rákóczytól — melyekben irgetőleg kívánta az ország assecuratióját, hogy nem áll el ellőle, s melyet az ország állhatatosan megtagadott lemonását várván tőle. Ily módon nem egyezhettek ki s az egyásra érkező rosz hírek a rendeket haza kergették, hogy saját iztosságukról gondoskodjanak, [3]) míg Rákóczy ezzel ellentéten folytonosan hadai szaporításán munkált, [4]) daczára, hogy miben legjobban bizott, s mire szívós ellenállását legalább észben épité: a császár egyenes interventiójának reménye indjobban csökkent — mígnem Mikes egyenesen megírta, ogy erre ne számítson. Frigyét a császár nem fogja megtörni, ár részvétel kiséri küzdelmeit, hacsak valamely vár megtánadása által a török erre nem fog okot szolgáltatni. S mi legülönösebb, épen diadala szolgáltatott ürügyet, hogy a már elkészűlt segély visszatartassék. [5])

VIII.

Keleten, nyugoton és északon három nagy fenyegető tábor állt, mely várta a parancsot, hogy Erdély elözönlésére iessen. A Barczaságnál s Székelyföldnél a tatár khán és szilisztriai basa, Temesvárnál maga a nagyvezér s északon a udai basa. Azzal az idétlen feleseléssel, melyet az ország Rákóczyval folytatott, hogy adjanak-e assecuratoriát a fejede-

[1]) Krauss 345. l. De az a propositio mi tévedésből van oda igtatva, em ezen, hanem az 1657-iki szamosujvári országgyűlésen tárgyaltatott.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXVIII.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXII.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXXI.

[5]) L. Törvények és Okiratok XXX.

lemnek, a legbecsesb idő tétlenül múlt el. Az ország teljesen előkészületlenül nézett a legnehezebb napok elé; összedugott kézzel várta a történendőket.

A beütéstől már csak napok választották el az országot, s az ellenségeskedések a Barczaság szélén már meg is kezdődtek,[1]) midőn a helytartók aug. 18-ára Nagy-Sinkre országgyűlést hírdettek, hogy a békés kiegyenlítésre még egy kísérletet tegyenek.

Kevesen gyűltek össze. A kormányzók közül csak Barcsay, a tanácsurak közül Haller Gábor, Bethlen János és Lázár György. Egy pár nemes, nehány székely s aránylag legtöbb szász.

Aug. 19-én megkezdődött a tanácskozás, hogy miképen hárítsák el a fenyegető veszélyt — de az nap semmit sem határoztak.

Másnap aug. 20-án újra összejöttek. Elhatározták, hogy megpróbálják a nagyvezért megengesztelni, s követekké Lutschot, Dániel Ferenczet és Bánffy Györgyöt nevezték ki.[2]) Nem sok kedvök volt — de engedniök kellett a rendek sürgető kérésének: »az kegyelmetek elmenetelek — mondák — az fővezérhez ő nagyságához az mü megmaradásunk; az kegyelmetek visszavonása és el nem menése a mü veszedelmünk és elpusztulásunk.« S azonnal elutaztak, hogy az útra szükséges előkészületeket megtehessék: a többi rendek pedig együtt maradtak folytatni a tanácskozásokat. Másnap aug. 21-én érkezett hozzájok a hír, hogy a Barczaságot és Háromszéket már ellepték a tatár-török csapatok, s rabolva, pusztítva nyumúlnak elő. A kik együtt voltak azok is szétszaladtak. Barcsay Lutschhoz postát küldött, hogy azonnal készüljön fel s siessen hozzá Dévára: hova maga is elindúlt.

Tartarián Alvincztől nem messze aug. 23. vette a nagyvezérnek Rákóczyhoz intézett utolsó felszólítását. Szemrehányásokat tesz neki a múltakért, hogy athnaméja pontjait nem

[1]) Fundgruben. Neue Folge 346. l.

[2]) Lutsch magát és Dániel Ferenczet említi, de Krauss világosan elbeszéli, hogy elébb Bánffyt és Lutschot nevezék ki, s csak azután, hogy az első nem fogadta el, gondoltak Dánielre. A dolog úgy volt, hogy a hármat egyszerre nevezték ki.

á meg, az országnak, hogy Rhédey elmozdításával a császár
ɜos parancsát megszegte — de nyitva hagyja a kegyelem
ját. Felhívja Rákóczyt, hogy ha valóban híve a portának,
ıjen meg személyesen előtte, eskűvel biztosítja, hogy nem
bántódása: ő maga lesz érte a kezes. [1])

S a mint Barcsay e levelet kezéhez vette, azonnal meg-
ılte Rákóczynak. Melegen ajánlotta neki az elmenetelt, s
ılotta, hogy ő maga személyesen elkiséri. [2]) Ugyanakkor
ıevelet küldött szét, hogy a rendek haladéktalanúl gyűlje-
táborba Kenyérmezején vagy a fejérvári mezőn. [3])

De a táborba szállás ideje már elmúlt: a török és tatár
patok rabolva, dúlva száguldozták be az ország déli részeit.
st már csak arra lehetett gondolni, hogy a további dúlásnak
it állják. Haderő hiányában ennek egy módja volt, rábírni
ıagyvezért, hogy a hordáknak visszatérést parancsoljon.
g. 25-én gyorsposta által felszólította Lutschot, hogy a ki-
delt követség felvételére azonnal jelentkezzék nála. [4]) A
ɜik követ Dániel Ferencz hasonlag megjelent, de a harma-
Bánffy nem jött el — ő átállott a Rákóczy pártjára.

Déván találkoztak. Négy napot töltöttek ottan s nagy
'beli fájdalommal hallották, hogy már Szerdahely és Szász-
ɔes székeket fosztogatja az ellenség, Gyula-Fejérvár kör-
ket is elözönlötte. Szept. 1-én megjött Sebessy Ferencz a
ɣyvezértől, izenetet hozva ettől, hogy sietve jőjjön be hozzá,
rt a tatár kháu Kemény Jánosnak szánta a fejedelemséget.
nffy elmaradása miatt nem volt harmadik követ s az ott
5 rendek kérve kérték Barcsayt, hogy ő menjen harma-
nak a nagyvezér táborába. [5])

S csakugyan szept. 2-án megindúltak. S épen ez napon
a fel magát Jenő a nagyvezérnek kardcsapás nélkűl, az

[1]) Szalárdy 373. E levelet a lippai harcz utáni időre teszi: de
y aug. 23-án kapta Barcsay, kitűnik leveléből Törvények és Okira-
XXXIII. sz.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXXIII.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXIV.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXXV.

[5]) Lutsch 294. l.

ellenállásra kisérletet sem téve, be sem várva Rákóczyt, pedig hadaival felmentésére sietett.

Siettek előre Barcsayék is — már szept. 7-én a nagyvezér táborában voltak. De eddig s azalatt is, míg ők ott tárgyaltak, folyt a dúlás és égetés. Brassóból Fogaras vidékén át Szeben alá mentek s azt megsarczolták (szept. 3.). Had nem állta útját sehol, s egymásután rabolta ki a szász városokat. Szept. 5-én már Fejérvár alatt állottak s ezt rendszeresen rabolták ki: a templomot, collegiumot, iskolát, a fejedelmi palotát, a könyv- és levéltárakat. Azután Enyedet, Toroczkót, Tordát, Kolosvárt megsarczolták, mialatt egyes csapatok szerteszét száguldoztak s innen szept. 13-án Várad alá értek.

Erdélynek egy nagy része fel volt dúlva, temérdek ember rabszijra fűzve, s a mi pénz az országban volt, váltságdíj fejében összeharácsolva.

I.

A fehérvári országgyülés törvényei.

a)

1657. jun. 4.

Meghívó a jun. 12-iki országgyülésre.

Prudentes ac circumspecti *etc.* Istentől *etc.*

Tudására lehet kegyelmeteknek is az tatárnak ez hazára égtől fogván való fenyegetődzése, kik is az mi kegyelmes ırunknak az hazán kívül való létele alatt annak bételjesítői ne egyenek, illendő vigyáznunk, melyre való nézve hogy ez hazáıak megtartására javára maradására közönséges értelemmel alamit végezhessünk, igen helyesnek láttatik. Azért minden ármegyékből székekből ide Fejérvárrá az embereknek nagyai ad 12. praesentis Junii confluálnak. Kegyelmetek is azért z felyebb megírt napra az universitás képében bocsássa beületes atyjafiait, az kik az haza megmaradására való jónak onclusumiban legyenek jelen, melyet is hogy Kegyelmetek el ıe múlasson, szeretettel kérem, authoritate functionis officii ɔarancsolom is. Ezek után *etc.* Datum Albae Juliae die 4. Junii, anno 1657.

Prudentium ac circumsp. Dominationum Vestrarum beıevolus ad serviendum paratissimus

Achatius Barczay m. p.

Külczím: Prud. ac circumsp. dominis *etc. etc.* totique universiıti Saxonicae nationis *etc.*

(Ered. a szász. nemz. egyet. lt. No. 652.)

b)

1657. junius 14.

Az országgyülésen alkotott törvények.

Anno 1657. die 14-ta Junii Albae Juliae. Conclusiones norum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae lbae Juliae. Die 14-ta mensis Junii 1657. congregatorum pro oderno tempore.

1-mo. Az fges istent mostani felháborodott állapotakban külömb külömb hírekhez képest eleinknek dicsiretes áhítatos szokásokat akarván követnünk, áhítatos könyörgéssel akarván engesztelnünk és bőjtöléssel: végeztük, hogy ennekutána az esztendőben esendő, és következendő Szent Margit asszony napig minden vasárnapot kétszeri predikatio hallgatással, kétszeri könyörgéssel, estvélig való étlenséggel, itlanasággal való bőjtöléssel egész országul megiljük mindennemű isten ellen való szitkolódásokat, muzsikákat, vasárnapokon estvéig borárulás is az eddig való tilalom és edictum szerént, megtilalmozván.

2-o. A fő rendek közűl valakik e conclusio ellen cselekedni comperiáltatnak a vármegyéken, a vármegye tisztei, a székely uraimék között a tisztek flor. 12 exigáljanak, a várasok eddig való modalitásokat observálják a bűntetésben. Melynek két része légyen azé az ecclesiáé, a mely ecclesiabéli, melyet administráljanak fideliter a tisztek, harmadrésze legyen az executoroké.

3-o. A parasztemberek pedig kézi kalodával büntettessenek a predicatio, és könyörgés véghez viteléig. Ez edictum és conclusum alól nem excipiálván a több országbéli idegen nemzeteket.

4-o. Hazánknak, magunk feleségünknek, gyermekeinknek, és minden jovainak oltalmára végeztük egyenlő consensusból, hogy a szász papok, várasok és universitás régi ususok szerént lovast, gyalogot állatni sub poena in articulis expressa, minden rendbeliek, valakik itthon hounjokban, vagynak személyek szerént tartozzanak locumtenens uram parancsolatjára felülni, a számadó tisztek magok helyén lovast állatni. Mely végezésünk ellen cselekedvén, comperiáltatván, az vármegyék tiszteinek authoritást adván, kihez hozzá nyúlhassanak, magokkal együtt az táborba elvihessék. Ha penig a tisztek ellen magokat opponálnák, locumtenens ő klme authoritate functionis ez mostani szükséghez képest hozzá nyúlhasson, az felülésre úgy is erőltethesse.

5-to. Az özvegy asszonyok juxta quantitatem bonorum, ez mostani állapathoz képest lovas, gyalog ellátással tartozzanak.

6-to. Az kik mostani hadi expeditióban vagynak is, azoknak jószágokról ez szükséghez képest lovas, gyalog állatással tartozzanak.

7-o. A szegény nemes asszonyok is, a vármegye tisztei jó lélekismeretek szerént, megvizsgálván, rendelések szerént tartozzanak lovast állatni legalább tizen.

8-o. Az mely becsületes özvegy asszonyoknak prorogatá-

is, ez mostani állapotokhoz képest, a lovas és gyalog
ne eximáltassanak. Datum die et anno supra-

z Akadémia birtokában levő Halmágyi példányról.)

II.

1657. aug. 14.

ánosnak a krakói őrség parancsnokának engedett szabad elvonulás.

ıcesso a serenissimo Poloniae rege, praesidii Cracoıb generalatu illustrissimi Jani Bethlehem militibus anis libero ex urbe Cracovia abitu. Transylvaniam ;o infrascriptus vigore harum litterarum omnibus et serenissimae regiae Maiestatis Hungariae et Boheitibus, meae jurisdictioni addictis hisce commendo, s Transylvanos milites omnes et singulos, cum suis ıs, superioribus et inferioribus, necnon impedimentis, et appertinentiis sub poena capitali et irremissibili, ansilvaniam versus et usque ad limites patriae iter ne ulla difficultate sinant, ullumque illos offendendi ım neutiquam quaerant. Secus enim facturi et mandan parituri poena praedicta se non exemptos fore certo cuius rei fidem manum propriam supposui, litterasneo sigillo confirmavi. Signatum in castris ante Cralie 14. Augusti ao 1657.

·enissimae regiae Maiestatis Hungariae et Bohemiae .c belli consiliarius, generalis mareschallus campi, et s equestris et pedestris.

M. von Hazfeld m. p.

ét.)

(Eredetiről.)

III.

1657. szept. 2—3.

a)

1657. szept. 3.

Rákóczy fejedelem propositiói.

ni principis Transylvaniae partium regni Hungariae ulorum comitis ad universos status et ordines trium regni Transylvaniae et partium eidem annexarum).

vántuk volna, hogy az Klnek mostani öszvegyülését is almu istennek reánk árasztani szokott klmességéről

hálaadó örvendezéssel kezdhetnők el, de ha azon emberi elmétől elrejtetett is, az felbonthatatlan tanácsu istennek úgy tetszett, hogy az szegény hazának sok esztendőtől fogván fényeskedett szerencséje meghomályosodván, az világi boldogságnak holdnál világosb állhatatlansággal ilyen szomorú esetivel is nemzetünknek czégéresétnők: keresztyénségünk kivánja hogy az istennek rajtunk megnehezedett kezét is békével és hálaadással szenvedjük és békételen zúgolódással annak megsúlyosodására okot tovább ne adjunk; megemlékezvén, hogy judicia dni vera justificata in semet ipsa; hogy penig az jó tanácsot az szerencsés kimeneteltől fontolni szokott embereknek balitéleteket eltörölhessük, szükségesnek itélők ezeket Kltek eleibe terjeszteni.

1. Előttünk levő boldog emlékezetű s nagy hírű eleinknek mindentől dicsértetett példájokat általván hivalkodó szemmel nézni, igyekeztünk azon fáradságunkkal, költségünkkel és magunk személyünknek és életünknek koczkáztatásával is, hogy az szegény hazának barátit, jóakaróit számosítanánk, ellenséginek penig romlására fegyverkezett igyekezeteket megelőzvén, eltávoztathatnánk; melyek is az királyok és fejedelmek kezeit hadra és ujjait harczra izgató istennek kegyelme által meg nem bántható és nem szégyenítő kimenetellel vittük egynehány úttal véghez. Ez elmúlt télben is emberi okoskodás és itélet szerént kézben szakadhatatlan alkalmatosság mutatván magát az hazának megerősödésére; győzedelmes és hatalmas nemzeteknek hivásokra és erős hittel való kötelességekhez bíztunkban, istennek is leginkább irgalmasságát remélvén, tanács hiveinknek elsőbben kötelességünk szerént hírré tevén, azután máramarosi gyűlésünkben az egész országval közölvén, ő kknek ellenmondása nélkül fegyvert fogtunk vala, melylyel egy ideig győzedelmeskedvén mind az hazafiainak zúgolódások nélkül, azután a szerencse hátot fordítván, értvén kedvetlenségeket ő kknek, szorgalmatoskodtunk, azon velünk levő tanács úr híveinkkel tanácskozván, mint s mely úton hozhatnók kár nélkül hadainkat hazánkba s éjjeli nappali jövéssel is követtük az útat, mely bátorságosabbnak tetszett ő kknek. De az lengyelek elérkezések és más nemzetekből álló társainknak mellőlünk elszökéséből kitetszik, hogy az emberi okosság haszontalan, s minden szorgalmatosságunk igen gyenge pais az magosságbóli kézből reánk rótt nyilnak megtompítására. Jóllehet az lengyeleknek fegyvereiktől is hadainknak bátorságát értékünk felett való igérettételünkkel is szerzeni nem nehezteltünk.

Azonban 26. Julii késön estve az tatárok előljáróinak az lengyelek táborára való elérkezéseket megértvén, Kemény János, Petki István, Kornis Ferencz az cancellarius urakkal és

öbb böcsületes hiveinkkel, az kiket előltaláltathattuk olyan zoros állapotban (mivel az setétség miatt senkinek szállását em tudhattuk) tanácskozván, tetszik ő kknek, hogy az mi szeélyünknek jelenléte senkinek oltalmára és segétségére nem asználhatna, sőt keresésünk az valóságat képtelenül és hasonitatlanúl meghaladó hírrel gerjesztené inkább az tatár chámak pénzt szomjuhozó kivánságát, im csak azért reá jönne hainkra. Ellenben penig megértvén magunknak hazánkban aló jövésünket, tartana attól, portától el ne idegenednénk és evesebb summával megengesztelődnék tracta által. Mely hogy önnyebben véghez mehessen, sok adományunkkal és igérettélünkkel hadaink mellett hadtunk egy tatárúl tudó és velek smeretes lengyel urat, kit magunk személye mellé rendeltek ala az hethmonok s minthogy penig sokaknak s az tábor nagyobb részének igen megbágyadt és fáradott lovai miatt lehetetlen volt sietö útunkban velünk elérkezni, azoknak az fent megirt mód szerint való gondjok viselésére rendeltük vala Sebesi Miklós és Domokos Thamás uramékot; az kiknek lovok penig birná az útat, azoknak eljöveteleket nem ellenzenők.

27. Junii hajnalban az egész had rendkivül felülvén, azomban Kemény János uramnak tetszik, hogy ő klme maga is ott maradna, melyet mi, jóllehet nem javallánk, mivel már ő klme maga is sok ratiókkal megállotta vala, estve károsnak lenni ott való maradását, velünk eljövésre igérte magát, minthogy az tábornak is főrendeinek és jó lovasinak is el kellett volna jönni, mindazonáltal nem is kénszerítők ő klmét eljövetelére, hanem cancellariusunkat küldők ő klmével az hadakhoz, hogy értésekre adná az dolgot, fejedelmi hitünkre esküvéssel izenvén, hogy ha az ő klmek securitására s bátorságos megmaradásokra szolgálna ott való lételünk, melyet az cancellariusunk az szerint megmondván Kemény János uramnak, ott való maradása sokakot ott megtartóztatott. Az kiknek pedig akaratjok volt, bennünköt követének.

2. Szomorúvan értjük azt is, hogy némely fejedelemnek személyét gyülölségben hozni igyekező s lelkiismeretekkel tusakodó emberek azzal mocskoltak bennünköt, hogy az moldovai vajdának mi írtuk volna, vágatná el az többitől elszakadott részhadainkot, mely tökéletlen kóbor formált hírnek megczáfolására mi az moldovai vajdának arról bán uramnak ő klnek irott levelét in specie leküldettük Klknek és itéljenek helytelen voltából több ehez hasonló híreknek hamisságokról.

3. Hogy az atyai szeretettel buzgó indulásunkot és gondviselésünköt Kkhez megmutassuk, ha mit Kknek nehézségekre való dolgot az eddig írott articulusokban eszünkbe vehettünk, azokat Kkel együtt egy értelemben tollálni, corrigálni, meliorálni

készek vagyunk. Többi között. hogy ilyen véletlen és romlás eset ne kövesse többé az szegény hazát, klmesen annuáljuk: az hazafiai hazájoknak határán kivűl menni hadakozni semmiképen ennek utána ne tartozzanak, hanem csak az ország gyűlésében közönséges és szabad suffragium által végeztetett és jóvá hagyatott ügyben.

4. Mivel penig az portának hozzánk való indulatjától függ az szegény haza mind jó s mind ellenkező sorssa, annak kedve kereséséről is szükségképen illik Kknek jó idein gondolkodni, miről való Kknek jó tetszését kivánjuk is kegyelmesen értenünk.

5. Nyavalyás szerencsétlenségben esett atyánkfiainknak megszabadításokban hogy Kltek velünk együtt munkálkodni, s annak módjától végezni ne halassza, mind az jó keresztyénség, mind az atyai vér kivánják, magunk penig valamire az jó isten segít bennünket, igyekezünk azon, hogy atyai szorgalmatosságunkat magok megmaradásával experiálhassa Klmetek.

(Siebenbürgische Chronik von Georg Krauss I. 345. közölve, de hibásan az 1658-ik évbe igtatva.)

b)

1657. szept. 3.

Elzálogosítás a tatár rabok kiszabadítására.

(Eleje hiányzik.) . . . ő klmeket conferált és e. . .ok azon irredentibiliter Kassai Miklós öcsém uramnak tatár kézből.... megszabadulására leváltam egészen pro. . . .anibus, nem [ta] lálván semmi útat s alkalmatosságot most[anában] szegény rab öcsémnek Kassai Miklósnak tatár kézből való megszabadúlásában, vevén magamra, feleségemre Bánfi Sárára success [orinkra] és atyámfiaira oly evictiót, assecurálván ő klket, hogy az specificált jószágoknak dominiumjában se egyképen, se másképen meg nem háborgatják, másokkal sem háborgattatják. melyet ha cselekednének vagy cselekedni akarnának, in poena calumniae et summa trecentorum aureorum veri ponderis convincáltassanak, mox [et de facto], nem obstálván semminemű remedium nec inhibito contradic[tio. . . .], hanem simplex et gratiosum, hanem ő klme szabadoson exequálhassa, s őt más impetitorok ellen magunk és. . . . .kat. . . . .umokkal juxta posteritates utriusque sexus, ta. . . .hal uramat, Bikki Sára jószágit, és ő klmét. . . . .való és leendő posteritásokat, legatariusokat is. . . .mind az mind az kötelendi és fejérdi portiókban plenani. . . .jobbágyok Kötelendről fel találnának kérni. . . .reducáltatni, azon jobbágy helyett tartozunk más jobbágyot őklmeknek sub poena calumniae adni. . . . .remota omni dilatione, szabadságok is legyenő klmeknek. . . .reducálandó jobbágyért, mást

onlót akarunk.....elfoglalni modo supraspecificato, semmi ....., nem obstálván, se inhibitio, contradictio, replica.... grat...um. Erre is ő klmeknek kötem maga....ha az spe-ált kötelendi, fejérdi, ott levő két.....azokhoz való min-kertemet..aiban is, azoknak.....olan nem itélek) meg oltalmazhatnának, annyi quantitásu..... jószágot ma-nak, vagy successorimnak jószágiból ő klnek.....sson re-a omni dilatione, exequáltassanak. Mely dolognak n[agyobb] curatiójáért arra igírtem magamat. hogy data prima occa-e, becsületemre, az káptalanban bemegyek, és ott is adó-pénzének levalását és kötésemet fateálom az káptalanok t, ez szerént. Melyről adom Frater Mihály uramnak, Bikki a asszonyomnak, és ő klknek mindkét ágon levő maradéki-ez jelen való levelemet pecsétem és kezem irása alatt meg-sítettet.

Datum in comitiis partialibus Szamosujvariensibus, a. 57. die 3. Septembris.

Idem qui supra.

(Egykorú rongált példány orsz. levéltár gyfvári oszt.)

IV.

1657. oct. 13.

Meghivó a fejérvári részgyülésre.

Georgius Rákóczi, dei gratia princeps Transilvaniae, par-n regni Hungariae dominus et Siculorum comes *etc.*

Prudentes ac circumspecti fideles nobis grati, salutem cum ore. Török követség jövén az országhoz s egyéb dolgok is curálván, ismét kelleték Kegyelmeteknek partialis gyülést rvári városunkban ad diem 25 Octobris promulgáltatnunk. jük annak okáért Kegyelmeteket és serio poroncsoljuk is, onyos értelmes atyjokfiait bocsássa oly tanúsággal, hogy ő yelmekkel is egy értelemből az szegény haza megmaradá-a szükséges dolgokról végezhessünk. Eisdem secus sub poena rticulis expressa non facturis gratiose propensi manemus. tum in civitate nostra Alba Julia, die 13. Octobris 1657.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis primario judici, ceteue juratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis, fidelibus nobis etis.

(Eredetije a szász nemzeti egyetem levéltárában. Nro. 784.)

V.

1657. oct. 25—nov. 2.

A fejérvári részgyűlés vírmányai.

a)

Napló az országgyűlés lefolyásáról.

Nonnulla consignata super partialis conventus regnicolarum Transilvaniensium Albae Juliae 1657. die 25. Octobris celebrati acta.

1657. die 23. Octobr. Cibinio proficiscuntur dni officiales ambo, Herschelkerius notarius, Andr. Unkentzi in sedem usque Szelist, ibique pernoctati, altero die puta 24-a Octob. Albam apulimus.

Die 25. Octobr. Post meridiem hora 5-a illmus princeps ingreditur urbem, stipatus tribus phalangibus equitum campestrium et trecentis peditibus germanicis eidem obviam factus rheda insidens cum Achatio Bartsai, Michaele Mikes, procedebat eum rheda cui insidebant marechallus aulae Steph. Petki, magn. Gabriel Haller, Ladislaus Ebeni, et has rhedas sequebantur: vexilifer aulicus, princeps et aliquot proceres, jam appropinquant portam S. Georgii, exploduntur sclopeta a germanis peditibus in area civitatis.

Die 26. Octobr. Nihil agitur publici ob majorem in partem absentes et mnondum confluxos ad comitia.

Die 27. Octobr. Glocke 7 Vormittag confluirt das edle Land in dem Országház, di Consiliarii intimi Herr Rhédai Ferencz, Haller Gábor, Bartsai Akos, Petki István, Bassa Tamás. Item die assessores Lázár György, itilőmester Mikes Mihály, cancellarius Bethlen János, Dániel Ferencz, Lázár Ferencz, Sárpataki István, von den proceribus Haller Pál, Haller János, Kappi György, Kemény Simon, Bánfi György, Bánfi Dénes, Bánfi Christóf, Tholdalagi Mihály, Ebeni László, Ebeni István, Gyulai Ferencz, Petki Ferencz, Földvári Ferencz *etc.* Item die Zekler, die Vármegyék, auszgenommen die Partiumbéliek, so nicht angekommen gewesen. Item die Sachsen; und anfangs wird vorgebracht, wie das von nöthen sein würde, Ihro Fürstl. Gnaden anzukündigen der Regnicolarum ihre Ankunft. um weiter zu vernehmen, was Ihro F. G. befehlen oder vorgeben wollen, und wird bei Ihro F. G. vorgeschicket Bánfi György, welcher diese Resolution gebracht, dasz Ihro F. G. in gnaden angenommen derer Regnicolarum auf dero Befehlig in Lieferung dero presenz bezeigte Unterthänigkeit, es wäre aber

eses die meiste Ursach, weilen von türkischen Kayser eine
gation ankommen sey im Lande, welcher Instruction wie
ch Briefe an die 3 Nationes lautete und nicht an seine Person;
; trügen Ihro F. G. den guten Wahn, dasz das Land würde
thenen Eytes und versprochene Treue vor Augen haben und
o dergestallt verfahren, welches nicht wieder Ihro F. G.,
ch zu des Landes Verderben gereichen würde.

Nach diesem wird discurirt von den 3 Ständen, dasz man
lte die Legaten herauf holen lassen, und werden Bänke mit
petereyen bedekt, und von allen 3 Nationen ein Mensch
tgegen geschikt, benebst den Mezős, Kattnern, unter dessen
bt der Herr Bartsai Ákos vor: weiln er in unterschiedlichen
ndtägen Praesident gewesen, wie auch diese Zeit über als
würdiger Locumtenens, und Ihro F. G. Person representirt,
; würde es sich anjetzo nicht schicken, weiln die Legation
ht an den Fürsten, sondern di 3 Nationes dirigirt, dasz er
h dessen unterstehen sollte, weiln auch zu vermuthen, dasz
wieder Ihro F. G. seyn möchte, sollte demnach dasz Land
h einen Oratorem erwehlen, welcher die Türken empfahen
d mit Ihnen reden könne, Antwort geben und dergleichen.
s sagten aber alle einmüthig, dasz er Herr Bartsai dasz
un sollte als ein vornehmstes Mitglied und Hazafi. Er thuts
e Türken kommen hinein in zimlicher Anzahl, feine Leute,
nge, mittelmäszige und hohen Alters, und stehend proponirt
r förderste mit gravitätischen Worten und Geberden, wie dasz
e auf Befehl ihres unüberwindlichen Kaysers und Monarchens
r Welt angekommen seyen, und von Selbem einen Brief wie
ch von Budaivezer dem Muffti an der Pforten brächten, an die
Geschlechter dieses Landes, Unger. Seckler und Sachsen
rigirt, die solln man in Gegenwart Ihrer publico verlesen,
d dem in denselben verlaszten Befehlig als Unterthanen ein
enüge thun. Der Praesident Achacius Bartsai mit entblösz-
m Haupt, wie auch dasz ganze Land, nimt die Briefe in die
ände und wünschet dasz dem Kayser und seiner unüber-
indlichen Macht wohl ergehen möchte, damit wie dasz meiste
heil der Welt, also auch dasz Uebertheil seine Feinde mö-
n die Häupter neigen, und unter die Schärfe seines Säbels
bracht werden. Nach diesem sezten alle Regnicolae die Hütte
f und begehrt das President wie es vormals im Gebrauch
wesen, als wollte das Land in gebührlicher Unterthänigkeit
e Briefe leszen verdolmetschen, darauf numeriren und Ihre
ays. Maytt. in Unterthänigkeit antworten und die Legatos
rtificiren, wenn solches alles geschehen. Auf dieses Antwor-
n die Türken mit Schüttelung der Häupter, jener Türken
ler, welche vermuthlich in der ungrischen Sprach erfahren

waren und alles verstanden gehabt, und sagte der Oberste Türk mit nichten wollten sie es anders zulaszen als wie es ihnen befohlen sey, man sollte des Türkischen Kaysers Brief in Gegenwart aller dem Land vorlesen. Ad hoc Presidens per Interpretem, die Türken sollten versichert seyn, dasz wir den Brief wie er an ihm selbsten von Wort zu Wort seyn würde, also wollten sie Selben dem Landt sine augmentatione et diminutione vorleszen, sie sollten Ihnen trauen; nolunt Turcae nequaquam. Ad hoc Presidens: unser Dolmetsch, als ein Christ, ist nicht perfect in der Türkischen Sprache, dasz er alsobald in Vorlesung den Brief könte dem Land und dessen eigentlichen Inhalts verstand vorzehlen, sollten demnach nochmalen gebeten seyn und ihren Verheisz und Redlichkeit trauen; nolunt Turci.

Nach diesem wird des türkischen Kaysers Brief in roth Atlas genäht geöfnet und durch den Tolmetsch Maitmer András vorlesen; der Anfang und der Titul war an die 3 Nationes oder Geschlechter gerichtet, der Inhalt aber dieser: Weiln der Rákóczi György, welchen wir wie auch seinen Vater (welcher sich beszer verhalten wie er) zum Fürsten unsers mit Waffen uns eigen gemachten Landes gemacht und confirmirt, auch mit einem Pfahn und Regierstab oder Busgans und Kleyd investirt unter gewiszen Conditionen, wie unsre im Paradies ruhende Vorfahren, insonderheit Sultan Soliman und seine Nachfolger bis auf uns observirt, an diesem allen treulos verräterisch und partheiisch worden, wieder unsern Willen auf so viel abhalten, wieder die Pohlen in den Krieg gezogen, mit den Kozáken unsern Feinden sich in den Bund gelaszen, unser Erbland die Wallachey mit Kriegesmacht vor 2 Jahren überzogen, deszelbe verwüstet und sich zinsbar gemacht, dasz Siebenbürger Land, welches wir ihme anvertraut, verlaszen und in Gefahr gebracht, indeme die meisten des Volks niedergehauen oder gefangen worden, von unsern getreuen, welche wir mit unsern Befehlig dazu erkieset (den Tartar Cham) N. N. dasz er ihm dem Rákóczi sollte nachjagen, und wo möglich fangen, als unsern Untreuen, zum Abtrünigen und Verräther geworden, welchen er nicht hat in die Hände bekommen können, sondern mit etlichen wenigen Koborloken ihnen entworden als bestehlen wir dasz meinend unter den Einwohnern unsers Landes in vor seinen Herrn erkennen soll, sondern alsobald zusammentreten, und ohne allen Aufschub nicht Stund, Tag, Woche, Monath oder Jahr dazu nehmen. dieweil unser Kriegesvolk im Feld oder auf den Füszen ist, einen unter den 3 Nationen zum Fürsten zu wehlen, und darnach unserm getreuen dem budai Vezér solches kund und offen-

ar machen, welcher mir wird Bericht thun, und ich alsdenn ie gebräuchlich confirmiren will. Nach diesem fragt der raesident den Türken ob er nicht zugleich Befehlig hätte, ebenst der Schrift mündlich etwasz anzuzeigen? antwortet r Türk: anders nichts als dieses, dasz der Türkische Kayser id sein Rath den zum Verräther und Abtrünigen geworde- en Rákóczi György nicht wollte dulden in Fürstenthum, son- ern dasz Land sollte einen geschikten und tauglichen Herrn n ihnen wehlen, und dasz sobald es immer itzunder seyn nte. Nach diesem wurden die Status eins, dasz man sollte ro F. G. den Brief communiciren, weiln der meiste Inhalt ro F. G. Person und dessen Würde concerniren; wird also er Brief nomine Statuum hineingetragen und hatten die tatus regni an, damit doch Ihro F. G. in diesen schweren aufen und gefährlichen Zeiten sein Bedenken darüber dem dlen Land gnädigst und unbeschwert möchte entdecken, und mmuniciren; balde kommt der Kanzler, und bringt den ver- olmetschten Brief des Kaysers, derselbe wird vorlesen, und ist hr weitläufig verdolmetschet, kommt doch mit der extempo- ation interpretatione übereins; ehe und bevor aber die Status nfingen davon zu reden, sagte der Kanzler also zum Land: hro F. G. hätten mit betrübten Herzen den Brief gelesen und estunden dasz allermeist seine Person und fürstliche Würde etreffe, erkennte solchen groszen Fall der Ungrischen Nation, ie auch dieses Landes gefährlichen Zustand vor einer son- erbare Straf Gottes, und dessen Er beschuldigt wird, erken- et er sich unschuldig, und bezeuget solches mit Gott und einen Ehren, dasz vom Kayser ihme keine Brief jemalen we- er im Land, noch nach dem Auszzug zukommen sey, sondern ie er schon in Pohlen gewesen, hätte ihm der Vezér von Bu- ai und Egri Bassa zugeschrieben, dasz er zurückkommen ollte, den der Kayser solchen seinen Auszzug beschwerlich nnehme; es hätte sich aber dazumahlen nicht schicken wol- en, die Hauptstadt wäre allbereits in seinen Händen gewesen, ie auch unterschiedliche Festungen und das Kriegesvolk in imlicher Anzahl in Besatzungen vertheilet. Anbelangen den rieg in der Wallachey geführt, da hätte der Ipzer Bassa ihn erufen, welcher ingleichen zu Felde gelegen, und nach ge- ämpften und zerstreuten rebellischen Zimenen allda, hätte er Türkische Kayser solches ihme sehr gefallen laszen, und enn nicht mit den Venetianern ihme dasz Glück also gefehlt, ätte er wie gewiszer Bericht gekommen, Ihro F. G. noch mit ner besondern Legation beschicken und remuneriren in Wil- n gehabt: sollte derohalb dasz Land in gar gute Betrachtung ehmen, damit seine F. G. Würde und Méltóság und des Lan-

des Bleiben ungeschwächt verbleibe. Nach diesen wurde *dis*curirt dasz man würde sollen zur Sache thun und des Türkischen Kaysers Brief und sein Befehlig ans Land vornehmen und ruminiren, welchergestallt und wie ein genügen demselben möge, damit nicht der Fürst sambt dem Land zugleich überging oder aber eins allein.

Ein Theil sagt, zugleich könte es nicht seyn, den im Fall dasz Land, wie der Kayserliche Brief leutet, Ihn Rákóczi György nicht sollte vor seinen Herrn erkennen und halten venerirens und seinen Befehlig pariren, so würde der Fürst resigniren müszen, und abziehen, alsdenn könne erst die occasion den andern Punkt des Türkischen Kaysers Brief zu adimpliren, nemlich einen andern Fürsten zu wählen. Andre discuriren, dasz man nicht alsobald auf des Kaysers Missile Mandatum sollte von Ihro F. G. abtrünig werden, es könte eine tentation seyn, und der angrenzender Türken Arglistigkeit, den es könte ins künftige gar aus einer geringen Sache ein oder der andre Landt-Herr den Fürsten bey der Ottomanischen Pforten angeben, deme würde geglaubt und Brief gegeben, dasz man sollte alsobald im Landt eine Mutation und Wechslung anstellen des Fürstenthums, so wären nimmer ein ruhiger Zustand zu hoffen im Landt.

Die 28-ten Oct. sehr frühe mit Hintansezung des Sonntäglichen Gottesdienstes confluiren die Status regni sich und nehmen zu Anfang in den discurs, vasz doch zu thun sey, man käme zu keinem Zweck, und wie zu befürchten, die Türkische Legation, welche mit groszem Verdrusz auf die Versamlung gewartet, möchte aufbrechen und davon ziehen, so würde alsden dasz böse ärger werden. Sie finden auf: mann sollte Ihro F. G. ersuchen, damit sie doch dero gutdenken und Meynung dem Landt entdecken möchten. Ihro F. G. resolviren sich durch den Statuum zu ihm geschickten Legaten Dániel Ferencz: dasz Landt sollte zu ersten thun, nachdem wollten sie mit allen ihren Sinnen und vermögenden Kräften dahin gedenken und trachten wie dasz Ihro F. G. existimation ungeschwächt und dasz Land unverwüstet verbleiben möge.

Diese des Landes Resolution wird Ihro F. G. hineingetragen. Herr Praesident wird aufgefordert und geht zu Ihro F. G., bald kommt er wieder ins Landhaus und als von sich selbsten giebt er den Statibus vor, dasz Landt und der Fürst würde mit einander müszen reden und sich umeinander müszen vernehmen; nun ists billig nicht, auch nicht rühmlich dasz Er in dasz Landhaus bey uns komme, noch ists bequem, dasz das Land die Delegati aller Örter so cum Regalibus gerufen werden sollten hinein zu Ihro F. G. gehen, den der Ort könnte

sich nicht tragen der Menge wegen, zu den offenbaren Fürsten in solchen Nothfällen nicht gerne jederman indifferenter wie jezunder dasz Land stehet, dero heimliches Bedenken, sondern sagt er: mein Rath ist dieser, im Fall selbiger den Statibus trium Nationum seu Regni gefallen möchte, Einer jedweden Nation birált vollmachtige authenticirt zwen Menschen und gehen dieselbige bey Ihro F. G. und reden ab und schlieszen was Gutes. Uno oro clamant, quod nolint, sondern es sollte scriptis zu wege gebracht werden, denn sagen sie, sollten sie oraliter mit Ihro F. G. conferiren, die Sache gehet Ihro F. G. am meisten an, so würde jeder sich scheuen die Wahrheit zu sagen von den Plenipotentionirten, ausz Furcht dasz nicht etwan Ihro F. G. sie würden notiren und ins künftige einigen Unmuth von sich merken laszen; die übrigen wären alsdenn ausgehoben. Nach diesen stehet der Praesident auf und sagt zu den Statibus regni, dasz Ihro F. G. dasz Land im Frieden zu erhalten, und von der bevorstehenden Gefahr und Verwüstung zu behüten nicht wollten sparen Fleisz Mühe geben und dergleichen; und im Fall nit anders nichts, sub conditionibus praespecificandis auch mit eigens Würde entäuszrung möchte er es thun, im Fall er Assecuration von Land gewisz hätte. Dasz Edle Land möchte demnach wohl zu schauen, damit es nicht von dem vorgestellten Krugen vor dasz süsze Honig den bittern Gift ausseugn, und dieses, sagte er, rede ich nicht, dasz ich von Ihro F. G., oder von jemand anders dazu angeleugnet sey, sondern als ein rechtschafenes Mitglied des Vaterlandes, wie auch Liebhaber derselben. Nun wird von Ihro F. G. durch den Ebeni István den statibus regni intimirt, wie auch durch den Cancellarium mit einer persvasoria allocutione persuadirt, weiln vor dem Land in nächstgehaltenen partial Landtag zum Szamos-Ujvár, wie auch itzunder Ihro F. G. genugsam von sich getrieben die Beschuldigungen, und dasz Ihro F. G. unschuldigerweisz als des üblen, so vorgangen, einzig und allein ein Ursache sey beschuldigt, wäre also vor Gott und Menschen unverantwortlich, auf der Türken Brief und Begehren, alsobald von ihm abzufallen, und einen andern Fürsten zü erwählen, wenn es schon seyn sollte und das Land einen Anfang machen solte, würde es schwer zu wege gehn, denn in Land wären zum Gebieten zwar Herr genug, aber zum Auszführen des Fürstl. Regierstandes würde der gröszte Mangel seyn; itziger Herr und Fürst, wie auch seine liebe Fr. Mutter als welche von groszem Reichthum seyn, hohen Geschlechts und mit mächtigen Potentaten verbunden, werde Dero Ehre so leicht nicht mindern laszen, und ohne Versuch nur auf Dräuungen sich des Fürstenthums äuszern, weil Selbige ohne desz

in demselben die meisten Güter haben; sollte derowegen dasz Edle Land, damit es nicht dasz Ansehn gewinne, als wollten die SS. und OO. wieder ihre Treue und Eydes-Pflicht thun und handeln, des versuchen, und eine Legation an die Pforte und den budai Vezér abgehen laszen von 3 Nationen bestehend, benebst, Ihro F. G. zu intercediren, Ihro F. G. wollten an Geld und Geschenken nichts ermangeln laszen, nur damit dem Land geholfen und Ihro F. G. Méltóság empor bliebe, und wenn etwas denn nichts hoffen wollt, und vergebens wäre, so wollten Ihro F. G. nicht ein Stück Landes oder eines oder jenes Grenz-Hauses Hingebung wegen sich bey Würde erhalten, sondern (bizonyos conditiók alatt) seiner Würde die Wohlfahrt des Landes vorziehen laszen, obzwar Ihro F. G. mehr verbunden seyn vor sich, Ihro F. G. Gemahlin, seinen Sohn, welcher erwählter Fürst und vom Türkischen Kayser confirmirt, eben auch zu sorgen, wie vor desz Land. Status regni nolunt; pretendirend dasz periculum in mora sey, des Kaysers Brief Stund, Tag, Woche, Monath, Jahreszeit ausz durch dasz Wort alsbald; der Türk so zu Felde lieget, zum Einfall und Krieg gerüstet ist uns auf den Fersen, zu dem möchten wir durch diese intercession uns alles deszen beschuldiget machen, wasz der Kayser dem Fürsten allein imputiret, und itzund noch gegen dasz Land zu keinem Weg, keine Indignationem sich spüren und merken läszet. Etliche sagen zwar, wenn wir und dasz ganze Land auch diejenige so da verschicket würden werden, könten assecurirt seyn, dasz kein Einfall irgends woher unter der Zeit bisz diese Legation verrichtet würde und auch den Legaten kein Leid geschehe. Alii dicunt: wir können nicht auf 2 Tage versichert seyn; dieses wird Ihro F. G. hineingetragen, und entbietend Ihro F. G. dem Land: Die Gefahr ist nicht so nahe und grosz wie die Furcht bey den meisten, es könte gar wohl seyn. Nach diesem werden sie eins, dasz sie wollten versuchen villeicht dasz mit jetziger Legation der Türken unsere Legaten mitzögen und auch unter der Zeit nichts dörfte der im Felde bey Temesvár und Erla liegendes Türkische Tábor vornehmen, bisz nicht auf Begehren und Intercession des Landes von der Porte und dem budai vezér antwort käme, als dann wollte dasz Land zur Election schreiten. Item discuriren sie davon dasz man itzunder von Ihro F. G. ehe denn von der Pforte Antwort ankäme, die Conditiones herauszer begehren. Ihro F. G. schicken selbige herausz und sind Nro 9. et quidem 1-mo. Dasz alle die Schlöszer, Flecken, Dörfer, portionen so Ihro F. G. eigenthümlich, non ut princeps Transylvaniae besitzen, Seine Fr. Mutter, die Fürstin, der Junge Fürst, auch diejenigen so da per contractum Ihnen

ns künftige zufallen würden, sollten ihm und gedechten sei-
ien Posteris unturbiret verbleiben, auch diejenigen Dörfer so
Fiscales zwar sind, sollen nicht abgeriszen werden auf kei-
ierley Art, Weise, Vorrecht, sondern die männlichen pacifice
icht nur in dominio et successione masculini sexus verbleiben
nd von ihnen nicht können auszgelöset werden, sondern auch
eschützet werden wieder alle Turbatores.

2-da. Man sollte Ihro F. G. Ihm Fr. Mutter, Dero Jün-
gern Herrschaft, wie auch dero Nachkömmling Jószágen mit
icht mehres Bürden und Auflagen beschweret, wie andre.

3-tio. Niemanden so sich bey Ihnen in Diensten geben
ürde, hindern oder abschrecken.

4-to. Wenn es Ihnen in Siebenbürgen auf Dero Erb-
gütern zu wohnen beliebe, sollte es Ihnen ungehindert seyn.

5-to. Diejenige so Ihro F. G., wie auch dero zugethanen
um Spott, Schimpf, oder Despect etwas reden würden, nach
lem contentement zu bestrafen.

6-to. Ihro F. G. Dero Fr. Mutter, die Fr. Fürstin und
Jungen Fürsten in dero Gütern in Ungarn helfen beschützen
nd manutiniren.

7-mo. Wegen des Schloszes Huszt und dazu gehörigen
Jószág den zu machenden Contract mit dem gn. Herrn Rhédai
Ferentz in vigore zu erhalten, dasz nemlich pro Taal. 50,000
ollen heimfallen, und wasz gebauet würde, sollten die Expen-
en in aequales partes getheilt werden.

8-o. Dasz die Status sollten behülflich seyn, dasz nach
nhalt des Athname oder der Assecuration Schrifft bey den
ürkischen Kayser alles möge erhalten werden.

9-o. Und diese Conditiones wenn sie werden von Land
ewilligt seyn, solle man alsobald selbsten in die Articulos
ezen, und in denen Electionibus derer Fürsten zwischen
ndre Conditiones gesezt werden und darauf verbunden seyn
ls auf ein perpetuum decretum.

Resolutio ad puncta proposita.

Ad 1-mo. Wird jemand Anspruch haben zu etwa einem
chlosz, Dorf oder Portion, und mit Recht dazu greifen, kön-
en wir nicht verbieten und in dasz uns verobligiren, einzuwil-
igen was wir uns selbsten nicht begehren, dasz es uns wieder-
ahren möcht. Ad 2-do. Dasz bewilligen die Status in totum.
Ad 3-tio. Freye Personen, welche niemand anders verbunden,
och Jobbágyen seyn, sollen ungehindert seyn. Ad 4-ta. Was
vir ohne Verletzung der Contractual Schriften mit interce-
liren thun können, soll geschehen. Ad 5-ta. Ohne Gunst nach
Rechts-Erkenntnisz sollen solche Verläumder gestraft werden.

Ad 6-ta. Es kann nicht verhindert seyn, nur dasz sie nichts feindseliges beginnen. Ad 7-ta. Wo sie sich können vergleichen, so wirds nicht wieder die Status seyn. Ad 8-va. Mit intercediren wollen die Status gerne behülflich seyn. Ad 9-na. Es kann zwischen die Articul geschrieben werden.

Auf diese des Landes Resolutiones Antworten *Ihro* F. G. folgendergestallt. Ad 1-mo. Mit Wehmuth hätt er vernommen, dasz sich ihrer viele Ständen gedachte seinen *Jószágen* zu beschädigen, von welchem er nichts gewuszt hätt in dem glücklichen Zustand, gleich wie er dazumahlen den Rechten wollte gestanden seyn, also ist er auch in dieser unglücklichen Zeit bereit gerichtlicher Weise zu antworten. Ad 3-tia. Wir verstehen vornehme Leute, Adels-Personen. Ad 4-ta et 5-ta. Contentus fuit. Ad 6-ta. Contentus. Ad 7-ma. Vor sich der Gn. Herr und Fürst und seinen Sohn will er antworten, dasz wo er die Jószágen in Siebenbürgen possediren will, dasz er dem Land nichts zuwieder thun will, geschiehts, so wird man ihn mit den Jószágen zu strafen wiszen. De reliquis contentus. Dieser Tag kombt an der gnädigen Fr. Fürstin Hofmeister Gyorgyoi Josi. Eben wie vorgemeldet, will sich niemand zum Zweck oder Scopo wenden, sondern gehn nur um die Brey, denn die Potiores werden hineingefordert, die Intimi Consiliarii, die Assessores von den Nationibus ingleichen in die Audientz-Stube allda zu discuriren, aber vetebat multum presentia turri (?), weiln Ihro F. G. sich oft Gelegenheit genommen auf und ab, ausz und ein zugehen, und Geschäfte gesuchet, welches denn zimlich impedirt und von discurs abgehalten. Endlich wie sich die allda anvesenden keines gewiszen Schluszes unterfangen wollen, pretendirend, dasz sie das wenigste und geringste Theil des Landes wären, und von denen im Országház gebliebenen nicht authorisirt, noch plenipotentionirt, als dürften sie auch weiters nichts thun, sondern seyen nur blosz Referendarii, dasz wasz sie hörten, wohin Ihro F. G. Gemüth und Sinn tendirte anzuzeigen, Ihro F. G. auf dieses erklärt, sich unterschiedliche Mahl mit wiederholten Worten, dasz Er mit nichten wollte resigniren, den er hätte auf allen Seiten mit nicht geringen Gaben, wie auch Geschenken an der Pforte, bey dem Tartar Cham, bey den Vezéren seyne abgefertigte Leute, und deren wäre noch keiner angekommen, wäre ungewisz, ob selbige gute oder böse Nachricten brächten heute oder morgen, und insonderheit wie noch dieser Brief, wie auch des Tartar Cham sein Schreiben emaniret seyen, wäre noch keiner ankommen gewesen, warum er denn alsobald auf blosze Schrift und in derselben verfaszte Drauungen seiner Fürstl. Würde und seinem Sohne zugleich, welcher

erwehlter und vom Türkischen Kayser bekräftigter Fürst sey, die Schmach und böses Gericht vor der Welt anrichten und machen sollte; sondern unterdeszen, dasz seine abgeschickte Legaten ankämen, wollte er auf eine Seiten ein wenig weichen und einen Gubernatorem sezen, wäre alsdenn nichts zu erhalten und müsze die anbefohlne Election eines andern Fürsten geschehen, und vorgehen, wollte er nicht mit zweyen Menschen unschuldigen Todt, geschweige denn mit des ganzen Siebenbürger Landes Zerstörung und Verwüstung seine Méltóság schützen oder behalten, sondern gerne resigniren. Zu Abend diesen Tag kommt eine laufende oder Post-Legation von Tartar an, bestehend in 12 Personen, unansehnlich und scheuszlich bekleidet, welche alsobald bey Hof geholet werden, auch unter derselben eine Post von Wallachischen Woywoden Kosztándino und weiln der Tartar die Briefe Sr. F. G. eingehändigt, und des Woywods Mensch, welcher auch ein Dolmetscher in der Wallachey gewesen, vorgeben, dasz der Brief nicht ans Land, sondern an Ihro F. G. dirigiret sey, hat Ihro F. G. den Török Deák Mártin András zu sich rufen laszen und den Brief geöfnet, derselbe alsobald geschehen und vernommen, dasz der Brief ans Land laute und ist diese Nacht vertirt worden.

Die 30. Octobr. Confluirt sich dasz Land abermalen im Land-Hausz und wird anfangs vorgebracht vom Herrn Presidenten, wie des gestrigen Tages ein Tartarischer Chaus nebst 12 Personen angekommen sey und unterschiedliche Briefe gebracht, und des Tartar Cham seinen Brief dem Fürsten in die Hände gegeben, Ihro F. G. hätten selbigen erbrochen, auf des wallachischen Tolmetsch, so mit dem Tartar gekommene information, weiln aber der Török Deák nach verlesenen Brief aus dem Inhalt vernommem und gesehen, dasz der Brief den Statibus trium nationum laute, als würde ja das Land wieder dasz nicht seyn, weiln Ihro F. G. den Brief aufgebrochen und verdolmetschen laszen, denn unsre Pflicht und Treue hätts doch erfordert, dasz wir auch ohne dasz den Inhalt des Briefes Ihro F. G. hätten communiciren sollen: sollten dennach die Status dazu thun und mit Ihro F. G. davon reden, welchergestallt man sollte auch dem Tartar Cham den Brief beantworten. Die Vármegye anfangs, darnach die Zechler fangen an zuschreien, des Türkischen Kaysers Brief mit dem sie sich nun 8 Tage hero plagten, den sollt man beantworten, von dannen wäre die gröste Gefahr, der wäre ein Schutz-Herr des Landes, der confirmirte die Fürsten. Auf dieses sagte der President: dasz Edle Land eile in so schwerer vorgefallener Sache nicht, den Ihro F. G. sind unsres Geblüts, und christlich Namens ein Herr, wir in gleichen

haben kein anders Vaterland als dies Siebenbürgen. Ihro F. G. in gleichen possediren auszer dem Fürstlich und Herrn Stand die meisten Gütern vor andern Herrn, dasz angesehen müszen wir mit Bescheidenheit Ihro F. G. bevorkommen und nicht alsobald abfallen, und von uns stoszen, denn wer weisz ists nicht nur versuchweise gethan, damit wir utereinander uns in die Haare fallen und selbst verderben und ruiniren möchten, hernach tertius interveniens dasz beste bekommen und davon tragen möchten. Ad haec Regnum: wir können anders nicht dadurch kommen, noch den türkischen Befehligen ein Genüge thun, es sey denn dasz Ihro F. G. resigniren, anders musz dasz ganzen Land und deszen Einwohner in dasz äuszerste Verderben gerathen, und noch ärgeres, als wie den vornehmsten des Landes in der Tartarey itzo gefangnen und zum theil hin und wieder verkauften leyder wiederfahren.

Etliche discuriren: weiln keine Möglichkeit dasz diese beyde Stück zugleich stehen können ohne variation, 1-mo Die Genugthuung des Befehligs des türkischen Kaysers, durch welche dem Land den Untergang gedrauet wird, wie auch vom Tartar Cham.

2-do. Ihro F. G. estimation und Verbleibung beim Fürstenthum: derentwegen wäre periculum in mora. Die türkische Legation wäre unwillig sich länger aufhalten zu laszen, demnach das Land welches noch in einem guten Gedächtnisz ist, nicht in gleiche indignation gerathe, wie Ihro F. G. wo anders nicht würden die Status bey den Türken gehen müszen und sich dessen beklagen, dasz sie nicht gesonnen seyn anders zu thun als wie der groszmächtigste Kayser befohlen; allein der Fürst wolle nicht resiguiren, so könte sie ihm auch nicht zwingen. Ad haec Praeses: Wenn dieser Vorschlag sollte geschehen, so müszen wir allesamt zu Grunde gehen, denn der türkische Kayser wird alsbald uns als ungehorsame überziehen mit Heeres-Macht und in den Grund verderben und selbst das Jus eligendi principem an sich reiszen, welches diesem Lande ein unwiederbringliches Schade seyn würde. Weiln wir demnach nirgends wohin wiszen zu fliehen, es sey denn dasz wir zum Feind uns kehrten, welche von allen Seiten drauf lauren, als da seid unsrn nächsten Nachbarn rund um uns herum liegende Kozaken, Tartar, Pohlen, beyde Wallacheyen, Teutsche und Türken, denen wir allen gesündigt und zu Feinden gemacht. Anno 45. wieder die Teutschen, welche ohne allen Zweifel dieses Urtheils meistens Stifter und Praedikanten seyn, wieder die Moldauer und Kozzaken anno 53. wieder die Wallachen anno 54. wieder Pohlen und Tartar anno 57. welche wir alle mit Krieg angefallen, und uns zu Feinden gemacht,

Fall wir nun unter einander uns nicht vernehmen können,
dern auf die Seite ziehen. so ists mit uns und unsern Kin-
n geschehen. Allein mein Rath ist dieser, Gott soll mein
hter seyn dasz ich, der ich keine Kinder habe, weder dem
sten noch seiner Fürstl. Würde Bleiben wegen (des Landes
hlfahrt auszgeschloszen) rede, sondern als ein rechtschafe-
Mitglied, der ich kein ander Vaterland habe, dasz nehmlich
Vornehmste aus allen 3 Nationen, aus den Vármegye,
hl und Städten Ihro F. G. sollten personaliter ersuchen,
könyörgésképen, bietweis, flehentlich mit Vorstellung der
raus groszen Noth und Gefahr so alle Stund zu erwarten,
ıit Ihro F. G. als ein Christlicher Potentat doch beher-
en möchte und zu Gemüthe führen wie standhaftig und
ılich dasz Land in allen Kriegs-Expeditionem sich einge-
lt, Leib, Gut und Leben auf die Schanze gesetzt und auch
ınder der Kern des Landes und der Adelschaft in die Rab-
, in Tartar und Türken Land zerstreut gerathen, ihrer
che 1000 ohne die Pohlen durch Hunger, Schärfe des
ıwertes umkommen und in den Gebirgen erschlagen wor-
ı; dasz arme Land mit Unterhaltung der vielen besol-
en auch Rationen und Schazungen ganz ausgeschöpft
d und von Geldes Mitteln kaput gemacht; damit doch
Erfüllung Kayserlich Befehligs, der endliche Ruin die-
Landes möge verhütet werden. Gott würde schon wiszen
h diesen Drauungen und erbitterte Gemüther, so gleich-
ı als in der Aschen dasz glimmende Feuer hervor leuchten,
etwas gelindert und aus dem Wege gebracht würde, alles
den vorigen Ehrengrad und Stand zu ersezen. Aclamant
nes: es wäre gut. Quaeritur: wer sollte dieses dem Fürsten
eigen? Die Status regni sagen, es könte es keiner beszer
n als der es verzehlt hätte und die modalitäten vorgege-
, fallen in den Presidenten demnach an, er sollte es thun
ı Vaterland zu gut und Ihro F. G. würde es auch von
nem gütiger aufnehmen, als von seiner Person, so sonder-
ıer Gratia und in affecten einer Annehmlichkeit ergeben.
r President stehet auf und entschuldiget solches zu thun
folgender Ursach, sagendt: soll ich der ich von des gn.
rn und Fürstens Herrn Vater von Jugend auf erzogen,
der mir mit groszer Gnad aller Zeit bevorkommen und
movirt, der jetzige gnädige Herr hatt nicht weniger gutes
nir gethan, soll ich denn der vergessen und undankbare
ısch seyen und Ihro F. G. deszen Locumtenens ich gewest
eine zimliche Zeit hero, Ihm den Urlaub ankündigen, und
esigniren den Fürstenthum ansagen. Bedenke und erwäge
ı dasz Land, werde ich nicht bey maniglichen in die Suspi-

tion gerathen als trachtete ich nach Hoheit und Gewalt, weiln obschon bereits bekannt, dasz ich von den türkischen Bassan zu zweymahlen dazu bin angehalten worden, mich des Fürstlichen Amtes zu unterfangen; et sic consequenter keiner will der Katze die Schelle anhangen. Endlich wird dasz Land eines in communi, man sollte durch den Itélő-Mester aus den vornehmsten Land-Herren, die Hälfte aus den Senatoribus, 3 von Assessoribus, 3 von Saxonibus, 3 von Siculis, 3 von Comitatibus ansprechen, und wenn sie vorlesen würden, müsten aufstehen und sich nacheinander versamlen: Herr Redai Ferentz consiliarus, Petki István Hofmeister und consil, Bassa Thamás consil., Mikessi Mihály cancell., Keresztesi Ferentz assess., Bánfi Sigmond assess., Kappi György, Bánfi György, Bánfi Christoff, Horányi Mihály, Torma Pál, Seredi Benedek, Haller János, Ebeni László, Ebeni István, Dániel Ferentz, Farkas Ferentz, Luts János, Péter Deák, segesvári királybíró, brassai követ Pókai Gáspár, Sebessi Boldisár, Lázár István, Francner István, Keszeli István Bihar vármegyebéli notarius, György deák, Váradi Miklós kolosvári bíró etc. Diese kommen und bringen diese Resolution vom Fürsten, dasz mit Schmerz von denselben Ihro F. G. vernommen, wie dasz so wenige von denen Statibus Regni sich Ihrer hivság und Eydes-Pflicht und Treu, mit welcher Sie vom ganzen Land Ihro F. G. Verbundes erinnerten, und abständen von derselben unabsolvirt, dasz gleichwohl nicht angesehen bezeugten Ihro F. G. vor Gott dasz in seinen Gedanken niemals kommen dem geringsten Einwohner im Land, Leid und Unrecht zu thun, viel weniger des ganzen Landes Verderbung eine Ursache zu sein, und wenn er nur mit eines Menschen Tod sich bey seiner Fürstlichen Méltóság erhalten könte, so wär er ein solcher Christ, und von solchem Gewiszen, dasz er lieber wollt des Fürstenthums müszig gehen und sich auf die Seiten machen. Er sehe aber noch keine solche Gefahr, die dem Lande so noch bevor stände, dasz wenn nicht könnte an die Pforte, gegen Buda einen Versuch thun und Mittel an die Hand nehmen, wollte demnach von seinen Ehren nicht so leichte abstehen. Er hätte die Waffen in den Händen, und hielt den Spott und die derogation dem Todte gleich, dasz Land und den Frieden zu erhalten, nicht immer mit Gut und Bluth, sondern auch mit seinen Leben wäre er allezeit, wie auch itzunder erbietig. Schicket demnach etliche Conditiones hinein, im Fall dasz Land dieselbige würde bewilligen, als wollte er ad tempus sich der Fürstlichen Administration äuszern, bis das Botschaft käme und die Intercession des Landes geschehen sey an die Pforte, wie auch zu Buda, könts demnach also und dergestallt dem türkischen Legaten antworten.

Unter andern conditionibus waren diese: den dasz Land rwehlen würde, sollte 1-mo keinen fürstlichen Titul haben, ondern nur Gubernator. 2-do. Sollte er des Fürsten Sache efördern helfen und nicht seine. 3-tio. Wenn die Sache zu inem erwünschten Ende auszschlüge, mox et de facto resiniren. 4-to. Dasz Land sollte gleichwohl ihn vor seinen Fürten erkennen. 5-to. Mit Rath des Fürsten handeln und tractien. 6-to. Wenn es schon jezunder müsze geschehen, sollten och ins künftig die beyden Comitatus Bihar und Szakmár elaszen werden unter seiner Comitat. 7-mo. Einen sichern)rt zeigen, da Er sich aushalten könte etc. vide aliter.

Die status regni repliciren darauf, sehend dasz ein Tag ach dem andern verlauft, und der Türk unwillig wird durch o langes Aufhalten und dasz durch diese procrastination die efahr gröszer und der Feind Türk und Tartar so auf den ersen nahe kommt, werden darüber eins und schicken die ndere Helfte der Procerum, consiliarios, assessores und beiler Nationen Siculicae et Saxonicae, wie auch Comitatuum lelegatos in groszer Anzahl hinein, als Hr. Haller Cons., etki István Cons. etc. dasz sie nicht weiter gehen konnten als ie des türkischen Briefes Inhalt sey, überschicken demnach hro F. G. Conditiones hinein. 1-mo Ihro F. G. sollten einen ürsten erwehlen laszen, damit Türk und Tartar keine Urache haben konten ins Land zu fallen, unterdeszen sollte der ligendus und dasz Land Ihro F. G. Bestes und Restitution d pristinam dignitatem befördern. 2-do. Ihro F. G. sollten ich in keine Regierungs Sache mengen. 3-tio. Keine provenus regni percipiren. 4-to. Den Zins den Türken de Anno 657. verordnen etc. 5-to. Ehe dasz Land zur Election den nfang mache, soll man Ihro F. G. Raths pflegen, welche elbige von andern tüchtig dazu erkennen. 6-to. Soll der Eliendus sich keines wegs fürstlichen Tituls inner noch auszer andes gebreuchen, auszer wenn er an den Türken oder den artar schriebe etc. Ihro F. G. antworten darauf, desz ersten unct wollte er schon pasziren laszen, dasz Wort Fejedelem llte Gubernator sein, dasz mit Schaden des Landes und nes oder des anders despect, zu dem wenn Ihro F. G. wie sie offen, gute Botschaft und Antwort bekämmen, und wie vorals den Stuhl besitzen würde, müsze desz Eligendi sein Titul, mpt Administration cesziren, ad 2-dum wollte Er sich nicht perte der Regierung annehmen, sondern es sollte durch seien Rath zwar geschehen, aber im Namen des Eligendi emairt und getrieben werden, den Ihro F. G. wollten nicht, dasz ie Türken sollten einen Argwohn faszen, als spielete dergetallt mit ihnen, verhieszen sie so und thaten sie doch anders.

Ad 3-tio. Im Fall der Eligendus würde die Proventus Regni percipiren, sollte selbiger auch den Zins verschaffen und die necessitates Regni versehen etc. Die Status entbieten durch den Hofmeister, dasz Sie mit nichten könnten abstehen von dem türkischen Brief. Ihro F. G. entbieten weiln es Recht wäre, und die Sache grosz und wichtig, und nicht könte in so kurzer Zeit durchgesehen werden, sondern leichte übersehen werden, als wollten Ihro F. G. bis Morgen frühe der Sache beszer nachdenken, die Status sollens in gleichen thun, damit Ihro F. G. fürstl. existimation nicht zu genau geschehe, des Landes Pflicht nicht gebrochen, noch dem Vaterland die Verwüstung und Ruin aufgedruckt werde.

Die 31. Oct. Confluirt dasz Land sehr langsam im Landhaus und bringen eine zimliche weiln zu mit privat discuriren, endlich um Glocke 8 bringt der Kanzler von Ihro F. G. etliche Conditiones hinein dem Land, die selbige zu ruminiren, denn so kurz abgeschickten dem Fürstenthum zu resigniren sei Er noch lange nicht gesonnen, und sollten die Status nicht so leichtlich von Ihrem Herrn abfallen, und unzeitigen gegen Ihro F. G. bös affectionirten Spaltungen zu machen geflieszen sein, einen Wetter-Hahn glauben und sich entfremden laszen, oder recidiren, denn wenn er nicht sein Christenthum bedächte, so hätte Er dasz Gewehr in Händen. Als die SS. Regni dasz vernommen, haben sie wunderbare Discurs unter einander gehabt, eines theils haben sie vermeynet, Ihro F. G. würden solch Vornehmen haben, wie beim Báthori Sigmund Fürsten in Siebenbürgen, welcher 5 Landherren enthäupten laszen in Klausenburg. Andre und zwar solche, die sich in discursen etwas liberal herausgelaszen haben, vermeynet, dasz (wie auch nicht zu zweifeln) heimliche Spionen im Land seyen, und ein und den anders bey Ihro F. G. angeben, wurde demnach alle 3 Nationes darüber eins, dasz sie zu nichts reden wollten, und sich mit Wehr oder Waffen zu keiner voxolás wollten treiben laszen. Ihro F. G. sollten zuschauen und auch verantworten, im Fall die Türken ohne Antwort von dannen zögen und dasz Land über und überginge. Als Ihro F. G. diese desz Landes Entrüstung vernommen, haben sie durch den Cancellarium hinein entboten, dasz Selbige mit Schmerzen vernommen, wie desz ausz dem Wort Wehr und Waffen ein so schädlicher Miszverstand von etlichen unruhigen Gemüthern auszgesetzet sey, welches in seinen Sinn nicht gekommen, sondern sein Verstand deren Worte sey, dasz Ihro F. G. zweyerley Mittel und Wege vor der Hand hätten. 1. Seine fürstl. existimation und Landes-Regierung auf eine gewisse Zeit unter gewisze Bedingungen zu äuszern

2. Sich mit Wehr und Waffen zu schützen, wie auch dasz Land so ihm Eydes-Pflicht verbunden. Hätten auch so viele Kriegs-Völker auf den Füszen als er gehabt, auch noch mehr wie er im König-Reich Pohlen verreiset, mit denen er sich getreute nicht nur zu stehen und eine Schlacht zu liefern denen zusammen rotirten Gränz-Türken, sondern hoffe auch nächst Gott, wenn es dazu kommen sollte, Ihnen überlegen zu seyn, wenn Er nicht dem Nachdruck oder consequenz oder wie man pflegt zu sagen: ha nem nézném az utolsó botot: wenn Er nicht betrachtete den letzten Streich, und seinen zum Fürsten erwehlten lieben Sohn. Dasz Edle Land sollte demnach solche gefaszte Gedanken ausz dem Sinn schlagen und auf gütliche Conditiones, Assecurationes bedacht seyn.

Die Conditiones werden concipirt wie auch die Assecurations-Form und Ihro F. G. repliciren, bis sie endlich zusammen accordiren, Ihro F. G. in gleichen geben Conditiones vor und begehren assecurirt zu werden. Auch werden 27 Personen ausz den 3 Nationen vom Land denominirt dem futuro eligendo principi conditiones vorzuschreiben, coloriren schon die ganze Nacht durch und machten der Conditiones 20. Wie die status regni ganz nicht in die von Ihro F. G. überschickte Conditiones willigen wollen, sondern entschloszen dem Türkischen Kayser Brief ein Genüge zu thun, als entbieten Ihro F. G. durch den Cancellarium, dasz Ihro Fürstl. Gnad. bereiteten sich mitten unter die Regnicolas zu treten, und sollte dasz Land ihm sein Haupt sampt seiner Méltóság benehmen, ehe er sich sollt zu seinem grösten Despect und der Welt Urtheil unterwerfen, sondern mit gewiszen Conditionen wollte Er sich der Regierung äuszern, und sich von der Sitz auf die Seiten machen, und begehrt vom Land, dasz man unter andern Conditionen ihme sollte einen Ort; dasz Land specifiret Kőrár, denn allda stoszeten auch die Jószágen zusammen, ausz welchem Zufuhr geschehen könnte. Die Conditiones futuri Eligendi Principis sind folgende:

(Lásd a conditiókat e) szám alatt.)

Die 1. Novembris. Werde Anfangs im Landhaus durch den Bedőházi fiscalem procuratorem verlesen diese Conditiones eligendi principis und werden vom Land approbiret. Nach diesem wird Ihro F. G. Georgius Rákóczi vom Land assecuriret, und dasz Land ebenmäszig mit gewiszen Conditionen von Ihro F. G. Die Assecuration war folgende:

(Lásd c) és d) számokat.)

Die 2. Novembris. Confluirt das Land sich sehr frühe und wollen um die bis dato unter Händen gehabte schwere Sache continuiren, endlich kompts so weit, dasz dasz Land 3 Personen deputiret, als Gabrielem Haller magn. et cons. intim., von Seiten der Ungar: Daniel Ferentz háromszéki királybiró, von Seite der Seckler: Johannem Lutsch comitem von der Sächsischen Seite, die andern Proceribus und alle dasz andre Volk gehen ausz dem Landhausz zu discuriren um die suffragia schriftlich zu machen und geben in optinem *(sic!)* aller Herrn trium nationum. In den äuszersten palatiis versamlen sich Trupweise die Vármegyék, Nationes. die Städte, die Főrendek, die Assessores, die Regalisten, die Nemes emberek und discuriren, ein Theil discurirt, dasz man sollte den Joh. Kemény, so in der Türkischen rabság ist, zum Fürsten elegiren, als welcher sowohl des Verstandes, wie auch Krieges-Erfahrung wegen bekannt ist, und würde also verhütet werden, dasz man ihn ins künftige dem Land nicht würde mit Gewalt obtrudiren können. Contra sagen etliche, was wir verhüten wollen, in das möchten wir incuriren, in den Untergang nehmlichen und Verderben unserer aller; die meiste Ursache dieses unglücklichen Krieges in nächst gehaltenen partial Landtag zu Szamos-Ujvár bey hohen Worten und Fürstlichen Eyd würden auf ihn geworfen werden; zu dem ist er itzund unter eines andern Gewalt, ein Gefangener, ausz deszen künftiger Freyheit dasz Land nichts gewiszes schlieszen, noch sagen kann; wenn er nun sollt erwehlt werden, hätte der Tartar den Braten in der Hand, wie hoch er ihn anbringen wollte, und müste das Land (es wäre denn die election nur eine Spiegelfechter) satisfaction thun, wäre er also ein gekaufter Fürst, welches fürstlicher authorität viel derogiren und Verächtlichkeiten nebst andern absurditeten gebahren könte. Alii aliter: Der Edle Herr Achatius Bartsai ist nur schier ein sehr lang dieses Landes Gubernator gewesen, und sich zimlich wohl qualificirt gemacht in allerhand vorgefallenen schweren casibus, hat auch grosze Kundschaft bey denen Türken und Gunst, ist ein durchlöcherter politischer Herr, auf jezige praktische Welt treflich aptiret, hat wegen seine liberalitas und familiarische Conversation mit jederman, auch beim gemeinen Mann Gunst und ist beliebt, ist etliche Jahre her in denen Landtagen Praesident gewesen, hat etliche Legationes in fremdes Ländern vollbracht, und also verdient gemacht, dasz ihm sein Stand durch diese vorgefallene Gelegenheit gehöchert werde. Contra: Es ist dem zwar also, aber dieses ist zu bedeuten, und wohl in acht zu nehmen, wem der Méltóságos Nahmen Fürst gegeben werden solle, dasz zuvör-

ɛrst angesehen solle werden. 1. Gottesfurcht, Weisheit und erstand, Geschlecht, Reichthum. Der gedachte Edle Herr t zwar kein notorischer Bettler nicht, noch gleichwohl ist er ɔn geringer Herkunft und zwar Nation ein Wallach, hat ɛnig Jószágen und Würde durch seine allgemeine Familiatät und Poszenreiszers fürstl. authorität sampt der Person Verachtung kommen, hat keine Kinder, auch keine Hofıng bey dieser Ehe, solche könen gar leichtlich, wenns ihme cht nach Ihren Kopfen gehet, aufsezig und desparat spielen, ɛrgegen der Kinder wegen und dero künftiger Wohlfahrt ılber die Eltern viel thun, und sich wieder die Natur zwinɔn und persvadiren laszen. Zudeme würden diejenigen so ısz alten vornehmen Geschlechte sein und von vielen Jahren ɛr Landesherren gewesen, nicht leichtlich einen sobald geachsenen und angenommenen Fürsten veneriren, sondern in neinigkeit und Misztrauen leben, welches dem publico regni atui schädlicher als nüzlich sein würde.

Etliche discuriren: dasz sie gehört von den Türken, so zunder abgezogen wären, dasz der Kayser sollte gefragt ıben, ob nicht ausz der Bethlenischen Familie noch jemand ɔrig so tüchtig sein könne zur Regierung des Landes, man llte einen Siebenbürgischen Herrn und keinen Ungarlender ihmen, denn es wäre noch niemals gelungen; sagen demnach, sz der Rhédai Ferentz des Bethlen Gábors Bruders Tochter ıbe, wäre vornehmen und hohen Geschlechtes Selbsten, Ihro ırstl. Gnad. Georgi Rákoczi ohne einen fürnehmster Rath, ɔttesfürchtig und sanftmüthig, ein Herr vermögend an hloszern, Jószágen und Dörfern, hätte eine Grafschaft, denben sollten die status regni eligiren, den Selbiger würde t Glimpf regiren und sich der bedrängten ausz dem Christenım annehmen.

Nach diesem schreiben alle status und delegate Perso- n aller Orts ihre suffragia. Es stund ein Edelmann in der ıür und ausz allen 3 Nationen die bestellte Personen, haben r sich liegen einen Huth, in demselben wirft jeder Ort durch nen Legatum dasz geschrieben und zusammen gebrachte ffragium hinein und gehet abermals hinausz. Unter dieser ection gehen der resignirte Fürst Georgi Rákoczi zu Fusz, n Säbel an sich gegürtet und zur Strasze prepariret zum ıörlein hinausz und folgen ihm etliche und sehr wenige lelleute nach bis jenseits des Schloszes, da sizet er auf den agen seines Herrn Vater Bruder Sohn Ladislaum Rákoczi y sich habend.

Ihme folgten alsobald die Teutschen Völker von Fogas nach und etliche hundert ungrische Trabanten, mit zwey

Pfähnen. Item zweihundert Mező-Kattner des Szilágyi János und Nagy János Kommendirender Untergebner.

Glocke eins wird dasz Landhaus ins Landhaus gerufen. und anfangs von den Stimmen einnehmen ausz den drey Nationen den intimis Consiliariis und Assessoribus angemeldet. hernacher publice dem ganzen Land durch den Cancellarium und wird der fromme Herr Franciscus Rhédai, welchem Gott seinen Beistand leisten und den heiligen Geist reichlicher verleihen wolle, zu einem Fürsten creirt, in die Oberste Stelle in einen mit rothen Samet überzogenen Seszel gesezet. Nach offerirtem Fürstenthum hat er eine zwar kurze (aber) oration gethan, cum admonitione, dasz der Fürst, welchen Gott erwählet, sollte seyn Gregis suae Pastor fidelis, qui animam et vitam suam dat ovibus, die Regnicolae ebenmäszig sollten unterthänig und gehorsamliche Treue erzeigen, Gott was Gottes ist, und der Obrigkeit wasz der Obrigkeit gebühret, ohne Murren geben.

Nach diesem führen die vornehmsten des Landes den Erwählten Fürsten des Landes in ein sonderliches Palatium. und legten ihm seine fürstliche Kleider an, die andern so Ihme begleiteten ingleichen ziehen saubere Kleyder an, kommen also mit dem Fürsten ins Landhausz, alsobald wird der Tartarische Legatus hinein geholet, der Brief überantwortet, balde schicket man nach der Türkischen Legation und läszet Selbige ins Landhaus hohlen, der nun erwählte Fürst sitzet im Stuhl mit bedecktem Haupt, denen Türken, welche man antwortete, schicket man aus jeder Nation zween entgegen. als Selbige ins Landhausz kamen, waren Sie alle prächtig angekleidet und stehend erzehlte der Praesident, und zeigte den Fürsten mit gebehrden, welchen das Land auf Befehl des Türkischen Kaysers erwehlet hätte, wünschte, dasz sein Reich bestättiget und alle Seiner unüberwindlichsten Macht Feinde unter die Schärfe Seines Säbels gebracht werden möchten. Es vertraueten dem alle dieses Landes Einwohner, hohen und niedrigen Standes sich an den Saum Seines Kleides hielten, und Seine getreuen seyn wollten und bleiben, Ihro Kayserliche Majestät in gleichen sollten das Land und den gnädigen Fürsten bey den uhralten und von allen Türkischen Kaysern confirmirten Freyheiten erhalten, von denen Zeiten hero Zultan Solimans, von dem Land nichts mehreres begehrten, als vormahlen zu geben schuldig gewesen.

Nota ad 2. Novembris. Ihro F. G. Georgius Rákoczi schicken den Kanzler vor dasz Land anzeigend, weiln Ihro F. G. gleichsam in allem Begehren sich unterschrieben, und des Landes Willen sich accomodiret, als sollte das Edle

and auch sich im Gegentheil erzeigen und vor den Ort, den e Ihro F. G. bestimmt zu occupiren, als Kővár und dazu ehörige Landschaft, wie auch Szamos-Ujvár einzunehmen id zu bewohnen vergönnen.

Status regni nequaquam volunt permutare primam relutionem.

(Erdélyi nemzeti Múzeum.)

b)

1657. oct. 28.

Az országgyűlés irományai.

Puncta ex parte suae clnis dnis statibus gni proponenda *etc.*

1. Erdélyi birodalomban levő minden jószágiban ő nga gtartassék, semmi úton módon vagy színek alatt ő nga, es anyja, méltóságos felesége, gyermeke és maradéki meg ne oríttassanak, sőt ha kévántatnék, oltalmaztassanak, nevezet rént Balásfalvában, Rodnotében, Székelyhidban, Sólyomben, Tasnádban, Bábolnában, Kotorban, Vingartóban, Örnyesiben, hozzájok mostan biratott jószágokkal, possesjokkal, portiókkal és minden pertinentiákkal. És mivel alisok is vadnak köztök, nevezet szerént Gyalu, Görgény, garas, Csanád, Sorostély, Monora, Holdvilág, Csörged kettő. nemes ország assecurálja ő ngát, magától ő ngától, mélgos es anyjától, feleségétől, gyermekétől s fiágon levő maradéól ki nem váltatnak.

2. Magyarországi jószágiban is az nemes országtól (hárgatói ha találtatnának lenni, kik nem iure, hanem hatanmal járnának) ő nga megoltalmaztatik. És noha az atnaban császár assecurálta ő ngát, de mint egyben meg nem tatik, az kisebbhez kevesebb reménsége lehet ő ngának. ért az nemes ország ott is assecuratiót szerezni igyekezik.

3. Erdélyi birodalomban lakások ő ngoknak ha lenne, ban semmi úton módon nem impediáltatnak.

4. Mivel ártatlanúl is az boldogtalan állapotban az nem lelkiismerettel bíró emberek nem szűnnek nyelvekkel mocslódni, ha kik olyak találkoznának, kik ő ngát gyalázattal etnék, azok ad contentamentum suae clnis haladék nélkűl gbüntetődnek.

5. Ha kik ő ngokot szolgálni akarnák, akármi rendbeli iberek legyenek azok, semmi úton módon nem impediáltatk, sem személyekben, sem jószágokban, sem jovokban meg m bántatnak, károsíttatnak, hanem szabados legyen szolgálni.

6. Vadnak oly jószágok, kik per contractum ő ngára szállandók, vagy szállottak is némelyek, azoknak birodalmában, apprehensiójában semmi úton módon ő nga, mlgos felesége, gyermeke, és maradéki nem impediáltatnak.

7. Az ő ngok jószági nagyobb terehviseléssel nem terheltetnek mint az másoké.

8. Ha az huszti várról és jószágról az úrral, Rédei Ferencz urammal leendő contractusa ő ngának végben mehet, hogy az szerént maga ő nga, méltóságos felesége és maradéki az ötvenezer arany summában bírhassák, ha mit rajta építendők lennének, azt megböcsültetvén, tempore redemptionis deponáltassék az derék summával együtt, az summa is penig in simili moneta simul et semel deponáltassék.

9. Ez punctumokot első országgyűlésében az nemes ország articulusban iratja pro perpetuo et irrevocabili immutabilique decreto et statuto, úgy hogy az soha per contrarias constitutiones ne tolláltathassék semmi szín alatt, és semmi úton módon és praetextussal, sőt fejedelmeknek választásakor is mindenkor az fejedelmeket specifice azoknak megtartására és tartatására is kötelezni fogja az nemes ország.

Mostani partialis gyűlésben is in bona et authentica forma assecurálja mind az feljebb specificált punctumokról az nemes ország ő ngát.

Ad puncta ex parte suae Cldnis dnis statibus regni proposita humillima replicatio dnorum regnicolarum *etc.*

Ad 1-mum. Minden jószágiban készek ő ngát minden illegitimus turbatorok ellen megtartani. Az fiscalis jószágokról articulusok extálnak, melyek mellől ő klmek nem recedálhatnak, hanem az mely igazsággal több hazafiait az fejedelmek eddig éltettenek, ő ngokot is azzal akarják éltetni.

Ad 2-dum. Ő nga lehet bizonság, hogy ha fegyverekhez valami bizodalmok lehetne, most az ő nga méltósága megtartásáért, az szegény haza veszedelmek eltávoztatásáért, ahoz nyúlnának ő klmek inkább, mintsem ez szomorú ügyben ilyen változást szenvednének: de erejekhez semmit nem bizhatván, azzal ő ngát nem assecurálhatják, hanem valamit törekedésekkel mind az hatalmas császár előtt, mind mások előtt, kikkel diplomájok vagyon, annak megsértődése nélkűl végben vihetnek, készek örömest megcselekedni.

Ad 3-um. Isten oltalmazzon csak gondolatjától is, hogy ő ngokot az köztünk való lakásban impediálnók.

Ad 4-um. Az ő nga megbántódása nekünk is közönségesen fájna, melyekhez képest, ha kik olyak találkoznának, minden kedvezés nélkül az olyanok érdemek szerént megbüntettetnek törvénynyel.

Ad 5-tum. Az mely nemes emberek és főrendek is, az kiknek valakihez kötelességek nincsen, ő ngokot szolgálni akarják, álljon szabadságokban.

Ad 6-tum. Azokban is ő ngokot mint több jószágiban minden potentiariusok ellen megoltalmazni készek leszünk.

Ad 7-mum. Arra is örömest igérjük magunkat országúl.

Ad 8-vum. Micsoda jussal bírja az Bethlen familia Husztot hozzá való pertinentiáival, articulus extálván róla, ő nga tudhatja, ha azért ő nga az haereseket contentálja, mi országúl benne ellentartók nem leszünk, hanem, hogy ő ngok is azon jussal birhassák, annuálunk.

Ad 9-num. Erre is rá megyünk.

Mindezekre penig klmes urunk azért léptünk s lépünk:

1. Hogy Ngod is assecuráljon bennünket, hogy sem Ngod, sem maradéki bennünket sem fegyverrel, sem egyéb útakon, sem békességünkben, sem szabadságunkban megbántani nem ügyekezik, hanem minden közönséges jóra nézendő dologban mind Ngod, mind maradéki velünk egyetért.

2. Hogy az mely atyánkfiai az lengyeleknél zálogban vadnak, azoknak hazajövetelében is Ngod találjon módot.

3. Ez mostani veszedelmes állapotnak lecsendesítésében s micsoda útat akar követni Ngod, declarálja ugyan most, míg az törökök itt lesznek.

Suae cldinis resolutio ad dnorum regnicolarum replicationem.

Ad 1. Halljuk, sokan támadtanak jószáginknak peresi, kiknek hírét ezelőtt nem is hallottuk. Az keserves, most nyilt az útjok ő klmeknek, ezelőtt nem keresték. Még az isten kezei nem rövidültek, előbbi boldog állapotunk fel nem virradhatna. Ha kik jure legitimo iuris ordine keresnek, mind boldog, mind boldogtalan állapotunkban ő kknek megfelelni, ha élünk, készek leszünk. — Jus ligatumot nem kivánunk ő kktől contra conscientiam. Jobb, mi nyomorult élettel éljünk, ha isten arra szorítana is, mintsem jus ligatumot kívánjunk. — Az fiscalis jószágok felől ő klmek országúl hogy oly difficilisek legyenek, meg sem gondoltuk, remélvén azt, az mi szeretetünk, kereszténységünk ő klmek jovára meggyőzi ő klmeket, és feljebb kezdjen bővölködni engedelmességek. De ám legyen! kívánjuk csak azt ő klktől, fiscalis jószágink édes anyánktól, tőlünk, fele-

ségünktől. fiúnktól Ferkótól ki ne váltassanak. Gyalut, fiscalis jószágival inscribáljuk in talleros negyvenezer.

Görgént huszonkétezer tallérban.

Több fiscalis jószágokot, kiket most azokhoz az denominált házainkhoz bírunk, huszonnégyezer tallérban, holott csak Csanádért is nyolczezer forint tétetett le.

Fogarasnak van inscriptiója.

Ad 2. Kévánjuk a híreért is ő klktől, tehetségek szerént ebben bennünket segétsenek.

Ad 4. Ha most is némelyeknek nem fáj az magok szabadságok sérelme, se penig az mi állapotunk, boldogtalan állapotunkban annál kevésben.

Ad 5. Nemes, főrendekről értjük, nem parasztokról. Sine conditione helybe maradni kivánjuk.

Ad 6. Nem oltalmat kívánunk ebben, hanem csak impedimento ő klmek ne legyenek: helybe maradni kévánjuk.

Replicatio suae cldinis ad postulata dnorum regnicolarum.

Ad 1. Ha mi az mi keresztyénségünkből ő klmek jovára vigyázunk mostani állapotjokban, hogy cselekednénk mi hát ő klmek romlására ezután is? Nem oly lelkiismerettel bírunk. Maradékink dolgáról nem felelhetünk, azok elméjét, indulatját ki tudhatná? Elhiszszük, azok is az hazának tagai lévén, ahoz való szeretetét viselik magokban.

Ad 2. Igyekezünk, eddig is igyekeztünk.

Ad 3. Ezekre ő klmek resolválván, declaráljuk magunkot ő klknek.

Ad resolutionem suae clnis dnorum regnicolarum iterata humillima replicatio *etc.*

Ad 1-mum. Az kik fiscalis jószágok, készek vagyunk Ngdnak megírt kévánsága szerént inscribálni.

Ad 2. Tehetségünk szerént örömest igyekezzük Ngdot segéteni, valamit diplománknak megsértődése nélkül cselekedhetünk.

Ad 4. Miolta isten Ngdot méltóságos székibe ültette, Ngod is (kiért istenünk bő áldása szálljon Ngdra) csak legkisebbiket is közülünk törvény útja kivül nem bántotta, nekünk is klmes urunk abban módunk nincsen, hogy valakit törvény nélkül vagy személyében, vagy jovaiban megháborítunk, hanem ha találtatnék valaki, ki az Ngod méltóságos személyét mocskolni merészelné, törvénynyel minden kedvezés nélkül megbüntetni készek leszünk.

Ad 5-tum. Ngod irása szerént annuálunk nemes és fő-rendek felől.

Ad 6-tum. Az ország nem impediálja.

Ad replicationem suae cldnis super postulata dnorum regnicolarum eorundem replicatio.

Ad 1-mum. Előbbi kévánságok szerént Ngod maga mlgos személyéről assecuráljon bennünket. Reménljük, ifjú urunk ő nga felől is, hogy ez hazának tagja lévén, azon indulattal fogja magát ő nga is hozzánk viselni.

Ad 2. Ngdnak könyörgünk alázatoson, abbeli igyekezetit Ngod assecurálni is ne halaszsza, ne kellessék szegény atyánkfiainak hazánkon kivűl mégis tovább nyomorgani.

Ad 3. Ngdnak könyörgünk alázatoson, mélgos tetszését declarálni ne halaszsza, mivel, az mint látjuk, az török is siet elmenni, egyébaránt is hirtelen reánk jövő veszedelemtől félünk.

Ad replicationem dnorum regnicolarum iterata resolutio suae cldnis.

Ad 1-mum. Noha mostan is elegedendő jelét mutatjuk ez hazához bennünk meggyükerezett jó indulatunknak s tökéletes szeretetünknek, az melylyel is contentusok lehetnek ő klmek, annak megváltozásáról nem volna okok csak gondolodniok is, mindazonáltal attól is idegenek nem vagyunk ő klket assecurálni magunk személyéről, oly conditióval, hogy a az igaz ítiletű istennek felbonthatatlan végezéséből kénszeíttetnénk is fejedelmi méltóságunktól üresek lenni, sem az országtól, sem annak uraitól méltatlan injuriákkal nem provocáltatunk, mostani contractusban lévő conditiókban illibate megtartatunk.

Ad 2. Szorgalmatoskodni abban el nem mulatjuk.

Volt az nemes országnak többi között ez punctumokról való conclusuma is.

1. Az országtól oly fejedelem neveztessék, ha klmes urunk fejedelemsége mellé vissza nem állhatna, ugyanazon maradhasson az fejedelemség.

2. Az nevezett fejedelemnek bizonyos conditiók ugyan most irassanak eleiben, melyek szerént igazgassa az országot, ha bot, zászló annak hozatik az portáról.

3. Az urunk ő nga dolgát szívesen forgassák az ország követei, ő nga arra való elegedendő költséget adván, az mostani országnak adaját is beszolgáltatván.

4. Ha ő nga fejedelemsége mellé visszaállhat (melyet is engedje isten), minden szók és cselekedetek amnistiában menjenek.

5. Ő nga assecurálja az országot, hogy isten kegyelméből az fejedelemség mellé visszaállattathatván, mindennemű megbántódásit, és szabadságtalanságit az országnak, melyeket akkor ő ngának eleiben fogunk adni, tollálja, és szabadságit minden rendeknek helyben állítja.

6. Míg függőben leszen az ő nga állapotja, az országnak semminemű igazgatásában magát ő nga nem elegyíti, sem ország jövedelmét maga vagy mások által nem percipiálja és percipiáltatja, hanem az nevezendő fejedelemnek dispositiójában álljon, ki is ország szükségére fordítsa, hogy így a töröknek is inkább kedvét kereshessük.

7. Az fejedelem ő nga az országhoz ez szoros igyében való kegyelmességét mutatván és magát az aránt megalázván, az ország is assecurálja ő ngát, hogy az portán ő ngának dolga jó karban állattathatván, viszont ő ngát fejedelemnek agnoscálja.

8. Minden feljebb írt punctumokról assecurálja ő nga is az országot.

Az nemes ország az mint Ndat assecurálta, arról való minuta is kezemnél vagyon klmes uram, de az authentice be levén adattatva az káptalonban, ujabban leiratni szükségesnek nem ítéltem. Lehettek többek is klmes uram, de én nálam ezeknél több nincsen, ezeket pedig irattam fide mediante és szokott pecsétem alatt a Ngod mlgos poroncsolatjára kiadtam. Datum in possessione Szereda Szent-Anna die 11. mensis Novembris anni 1657.

Lázár Georgi m. p.

(Orsz. levéltár újabb lymbus).

c)

1657. nov. 1.

A fejedelem biztosítólevele az országnak.

Mi Rákoczi György Isten kegyelmességéből Erdélynek fejedelme, Magyarországnak részének ura, és székelyek ispánja etc.

Adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, ez levelünk által, hogy az világi boldogságot szerencsétlenséggel megelégítő istennek rendeléséből oly csapás esvén rajtunk, hogy az országra következendő veszedelemnek eltávoztatására egyéb re-

medium nem találtathatott, hanem az magunk méltóságunknak egyideig való megalázásában: ez okon bizonyos conditiók alatt az országtúl assecuráltatván valamig végképpen elmetsződik az fényes portán dolgunknak jó karban állíthatásának reménsége, addig el kellett magunkat vonnunk fejedelmi székünkből és az ország directiójját másnak engedni. Assecuráljuk azért az nemes országot:

1. Hogy istennek kegyelmességéből ha régi fejedelmi méltóságunkban visszaállhatunk, minden szók és cselekedetek amnistiában menjenek.

2. Az országnak mindennemű megbántódásit és szabadságtalanságit, melyeket akkor ő kegyelmek előnkben fognak terjeszteni, tolláljuk és szabadságát minden rendeknek helybenállatjuk az országnak kívánsága szerint.

3. Míg függőben lészen penig állapotunk, az országnak semminemű igazgatásában magunkat nem elegítjük, sem ország jövedelmit magunk, vagy mások által nem percipiáljuk és percipiáltatjuk.

4. Hogy ha penig az igaz ítiletű istennek fölbonthatatlan végezéséből kénszeríttetnénk is fejedelmi méltóságunktól tressé lenni végképpen, az nemes országot és annak lakosit se fegyverrel, se egyéb útakon, se békeségiben, se szabadságokban megbántani nem igyekezünk, sőt minden közönséges jóra ézendő dolgokban ő kigyelmekkel egyetértünk, úgy mindazonáltal, ha mi is sem az országtúl, sem annak uraitúl méltatlan njuriákkal nem provocáltatunk, mostani contractusban levő onditiókban illibate megtartatunk.

5. Hogy az Lengyelországban mostan zálagban levő ő egyelmek atyjokfiaink is hazajövetelekben is módot találni ninthogy eddig is igyekeztünk, úgy ezután is igyekezünk s zbeli igyekezetünknek effectuálásában szorgalmatoskodni el iem mulatjuk.

6. Mivel penig az nemes ország assecurált bennünket, iogy az törökökhöz portára és egyéb helyekre küldendő követek által szívesen forgatja dolgunkat, mi is elegendő költséget adván a követeknek, mostani ország adaját is beszolgáltatjuk.

Ez feljebb megírt punctumoknak igazán való megtartásáról assecuráljuk az nemes országot verbo principali et bona fide christiana, pro cujus rei futuro testimonio ez kezünk irásával és pecsétünkkel megerősített levelünket adtuk.

Datum in civitate nostra Alba Julia die prima mensis Novembris anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo. Et subscriptum erat a sinistra parte circa mar-

ginem Georgius Rakoczi mppria, sigilloque aulico majori in medio litterarum ad finem erat roboratum.

Correcta per
(P. H.) eundem requisitorem.

Kívül: Teleki Mihály kezével: Rákoczi fejedelem országnak adott levele az fejedelemség letételéről.

Az erdélyi káptalan kiadványa, a pecsét körirata: *Sigil. Capituli Ecclesiae Transylvanien. 1609.*

(Eredetije a mvhelyi gr. Teleki ltban 3649. sz.)

d)

1657. nov. 1.

Az ország biztosítólevele a fejedelemnek.

Mi három nemzetből álló nemes Erdély országa, kívántuk volna az felséges istentől, hogy az mi kegyelmes urunkhoz ő nagyságához az méltóságos Rákoczi Györgyhöz nekünk országúl Magyarországnak hozzánk incorporáltatott részével együtt, kegyelmes urunkhoz fejedelmünkhöz, az mint eddég, úgy most is ő nagyságának virágzó jó szerencsés állapotjában mutathattuk volna igaz hűségünket és kedveskedő szeretetünket, de mivel az felséges isten az mi bűneinkért keserves ostorát bocsátván mind az megnevezett kegyelmes urunkkal együtt reánk, elsőbben idegen földön szerelmes nemzetünknek nagyobb részét keserves rabságra vetette, avagy fegyvernek élével levágatta, annak utánna az hatalmas török császárnak és felséges tatár chámnak elméjét kegyelmes urunk ellen haragra indítván, azoktúl eddig ebben az hazában nem látott szokatlan kemény parancsolat érkezett reánk az mi kegyelmes urunknak méltóságos fejedelemségéből való exturbálás felől, az kinek fegyverétől az egész keresztyénvilág rettegvén, mi is magunkat opponálni nem mertük; mindazonáltal ilyen szoros igyünkben is, az mennyire isten és ez mostani boldogtalan alkalmatosság engedi, meg nem hűlvén bennünk az mi kegyelmes urunkhoz való igaz szeretetünk, ez ide alább megírt dolgokról és modalitással egész országúl három nemzetűl ő nagyságát igasságoson assecurálni akarjuk bona fide christiana.

Inscribáljuk azért ő nagyságának és fiának Rákóczi Ferencz urunknak szerelmes anyjával az méltóságos Báthori Sophia asszonynyal együtt ezeket az jószágokat:

Görgényt pro tallér 22,000 hozzá való fiscalis jószágokkal.

Gyalut pro tallér 40,000 hozzá való fiscalis jószágokkal. Csanádot, Sorostélt, Monorát, Holdvilágot két Csergedöt tallér 24,000.

Székelyhidhoz és Tasnádhoz való Hegyközpáli és Somfalukkal együtt.

Fogaras az mennyi summában egyszer tüllünk per conıtionem publicam inscribáltatott, azt is helyben hagyjuk. n kivül Balásfalvában. Radnótban, Székelyhidban, Solyomen, Tasnádban, Bábolnában, Kodorban, Vingártban, Örıyesben és hozzájok mostan biratott jószágokban possesskal, portiókkal és minden pertinentiákkal együtt nem ediáljuk országúl, sőt minden illegitimus háborgatók ellen ętségünk szerént megoltalmazzuk, intacte fennhagyván az ːimus impetitoroknak processusit.

Magyarországi jószágiban is hogy ha ő nagyságának orgatói találnának lenni, mind az hatalmas császár előtt, d mások előtt, valamit törekedésünkkel véghez vihetünk omáinknak megsértődése nélkül, készek vagyunk örömest ekedni.

Hazánkban köztünk való lakását ő nagyságoknak soha impediáljuk, hogy ha kik találkoznának oly háládatlan ilatú emberek közülünk, az kik az ő nagysága méltóságos nélyét illetlen szóval mocskolni merészelnék, az olyanokat ː törvénynek útja szerént, juxta demerita, kedvezés nélkül büntetjük.

Ha kik ő nagyságát szolgálni akarnák, akár nagy, akár ːson [rend]beli nemes emberek, semmi úton módon nem ediáljuk sem személyekben, sem jószágokban, sem jovokban ː nem károsítjuk, hanem szabadosan szolgálhassanak.

Az mely jószágok per contractum ő nagyságára szállan-, vagy szállottak is, azoknak birodalmában mi országúl ı impediáljuk, intacte fenhagyván az legitimus inpetitorok ːessusit.

Az ő nagyságok jószágit mások jószáginál nagyobb teviselésel nem terheljük.

Az mikor isten ő felsége generalis gyülést országunknak ességes állapotjában engedi érnünk, ez mostani végezéköt pro perpetuo et irrevocabili immutabilique decreto et ıuto articulusban irjuk és soha per contrarias constitutiones ı tolláljuk semmi szín alatt és semmi úton, módon és praeːussal; sőt fejedelmeknek választásakor is mindenkor az delmeket specifice ezeknek megtartására, és tartatására is ılezzük egész országúl.

Mindezek az feljebb megírt punctumok peniglen nem különben végeztettenek általunk, hanem minekelőtte az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának s nekünk is ennek effectuálásához és observálásához kellene nyúlnunk, annak előtte kötelezzük arra magunkat, hogy ő nagysága mellett mind az fényes portán, mind tatár chámnál és vezéreknél igen szorgalmatosan törekedni igyekezünk; és hogy ha isten azoknak szívét ő nagyságához megengeszteli, mi is egész országúl, három nemzetűl, mind az mostan választandó fejedelmünkkel együtt ő nagyságát előbbeni méltóságos fejedelmi állapotjában recipiáljuk, arrúl bátorságos securitásunk meglévén az fényes portától, mely ez szerint végbemenvén ez az mi mostani assecuratoriánk annihiláltassék, úgy mindazonáltal, hogy ő nagysága annak az dolognak véghezvitelére menendő követeknek elégséges költséget adjon, és ez esztendei adót is beküldje.

Mellynek nagyobb erősségére ez mi pecsétes levelünköt kezünk irásával is megerősítettük. Datum Albae Juliae in partiali congregatione nostra, die 1. Novembris anno domini 1657.

Status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum.

Franciscus Rhedei mp.
Barcsai Ákos mp.
Gabriel Haller mp.
Petki István mp.
Thomas Basa mp.
Simon Kemény mp.
Kapi György mp.
Haller Pál mp.
Haller János mp.
Kemény Ferencz mp.
Michael Mikes mp.
Johannes Betlen mp.
Sigismundus Bánfi mp.
Georgius Bánfi mp.
Keresztesi Ferencz mp.
Georgius Lázár mp.
Stephanus Ebeni mp.
Christophorus Bánfi mp.
Serédi Benedek mp.
Gabriel Kendeffi mp.
Michael Ibrányi mp.
Farkas Ferencz mp.
Franciscus Dániel mp.
Fehér vármegye követei mp.
Küküllő vármegye követei mp.
Thorda vármegye követei mp.
Kolos vármegye követi mp.
Zolnok vármegye követe mp.
Hunyad vármegye követei mp.
Bihar vármegye követei mp.
Kraszna vármegye követje mp.
Közép-Szolnok vármegye követi mp.
Máramarosi követek.
Zaránd vármegye követi mp.
Szöríny vármegye követi.
Udvarhelyszéki követek.
Háromszéki követek.
Csik, Gyergyó, Kászon követi.
Marosszéki követek.
Aranyasszéki követek.
Lucs János, szebeni királybíró mp.
Segesvári királybíró mp.

assai követek.
lozsvári követek.
breczeni követek.
rad várossa követi.
dgyesi polgármester. [1])
szterczei követek.
lényesi követek mp.
iszsebesi királybíró.
Nagysenki követek *(így)*.
Koholmi [= kőhalmi] királybíró.
Szeredahelyszéki királybíró.
Ujegyházi királybíró.
Szászvárosi követek.
Marosvásárhelyi követek.

(P. H.)

edetije a vörösvári levéltárban capsa 24. fasc. 1. nro. 2. Másolata erdélyi káptalani átiratban a mvhelyi gr. Teleki ltárban nro. 5188. Egy másik másolata a szász nemzeti ltárban 676. sz. a.)

e)

1657. nov. 3.

Illédi Ferencz választási feltételei.

Conditiones pro electo principe.

1-ma conditio. Hogy mindeneket személyválogatás ıűl a négy recepta religiókban, és azoknak egyeránt való ɔados exercitiumokban ő nga megtart, és másokkal is meg-at, és egyik religión levő ecclesiára is hatalmasúl nem küld, l nem foglalja ő nga, religióknak respectusáért es senkit azafiai közűl meg nem vét, hanem ebből minden személyɔgatás és megkülönböztetés nélkűl éltet minden rendeket.

2-da conditio. Hogy az országtól végeztetett és helyhagyattatott unio conditióit minden czikkelyével fogyatás nélkűl megtartja, melyre minden jelen való rendek ıtani gyűlésünkben megesküdjenek, a kik penig jelen nem ıának, székes helyeken effectuálják főtisztek előtt jövenen is esztendőkint, az kik arra való időt most még nem ık volna, vagy gyűlésekben, vagy székes helyekben megesljenek, ő nga nem impediálja.

3-a conditio. Hogy az fényes portától semmi üdőben el ı szakad, sem az országot elszakadni *(így)* nem ügyekezik, ıem mindenekben kedvét keresi, és ahoz illendő obsequiut praestálja. Erdélynek az török császárral való régi frigyét ıcte megtartja, és az portára járandó követeket, az előbbi ıéretes fejedelmek szokása szerént, expediálja. Az portáról ıandó athnaménak impetrálásában is nem annyira az maga

[1]) Német betűkkel.

személyére, mint az országnak közönséges hasznára és megmaradására vigyáz, azt peniglen mi formában köllessék solicitálni, az egész tanács consensusából végezi, meghozatván az portáról, első közelebbik gyűlésen publicáltatja, és az országgal közli.

4-ta conditio. Hogy minden rendekkel az szomszédságot és szép békességet minden tehetségével oltalmazza és megtartja, és senki ellen semminemű hadat, offensiót nem indít, ha méltó okot reá nem adnak, és ha szinte adnak is, az egész országnak statusi megegyezett consensusokból cselekeszi, az portát is arról való annuentiáért nem solicitálja ország engedelme nélkűl.

5-ta conditio. Hogy semmi követségeket valamelyek az országot és közönséges dolgokat illetik, tanács nélkűl meg ne hallgasson, és azokra való választ ő nga ne adjon, sem követséget ne instituáljon az tanácsoknak tetszése és megegyezett akaratja nélkűl. Confoederatiókat peniglen akármely szomszéd, vagy távul való országokkal, királyokkal és fejedelmekkel nemkülönben, hanem az egész erszágnak minden statusinak megegyezett akaratjokból országgyűlésében tészen ő nga.

6-ta conditio. Hogy az országnak határit és végházait semmi úton és módon ő nga nem abalienálja és el nem ígéri.

7-a conditio. Hogy az országnak libera electióját teljes életében semmi úton nem impediálja, hanem az országnak azt integre megtartja, és senkire az fejedelemséget nem transferálja, nem is tractál arról senkivel is, sem az országnak soha nem proponáltatja, senkinek is nem intimáltatja, sem penig tacite arról senkivel is nem colludál.

8-a conditio. Hogy az tanács és minden egyéb rendeknek minden országos gyűlésekben mindazon kivűl is, libera voxot enged ő nga, sem fenyegetőzéssel, sem ígéretekkel, sem adományokkal, sem valakikkel külön való beszélgetéssel, vagy mások által való intimatiókkal, sem semmi egyéb útakon, módon azt nem impediálja, és senkire az szabados voxért indignatióját nem veti, mindenféle panaszolkodásoknak és igazságoknak előszámlálására szabadságot enged.

9-a conditio. Hogy minden rendeknek és mindaz három natióknak eleitől fogván bécsúszott, és articulusokban iratattatott, avagy szokásban vett szabadságtalanságit és megbántódásit első közönséges országgyűlésében ő nga megorvosolja, és az szabadsággal ellenkező articulusokat az országgal együtt tollálja.

10-a conditio. Hogy urakat, nemeseket, kerétett és mezővárosokat, székelységet, szászságot régi, és minden legi-

ime emanáltatott privilegiumokban, donatiókban, annuentiákan, inscriptiókban, assecuratiókban, consensusokban salvo jure lieno, és szabadságokban megtart.

11-a conditio. Hogy az decretum és articulusok tarása szerént mindeneknek személyválogatás nélkűl igaz törényt szolgáltat ő nga, és méltó executiókat tétet, senkit sem zemélyében, sem jószágában, sem semminemű javaiban törény nélkűl meg nem bánt, sem másoknak bántani nem enged, ri, nemesi és egyéb szabadságban élő rendek közűl törvény lőtt senkit is nem arestáltat semmi szín és mód alatt, hanem ki legitima citatione mediante juris ordine in foro et coram idicibus competentibus convictus et aggravatus esset, és semmi iolentiákat és törvénytelenségeket akárkitűl is alattavalói özűl senkin exerceálni nem enged, terminusokon és diaetákon semminemű törvényeknek discussiójában be nem űl, holott d suae cldnis praesentiam appellálják az törvényt, mint sumus justitiarius eleibe; mely ő nga eleiben appellálandó törényekben az tanács rendeknek nagyobb részének voxa álljon eg, kik is az decretum és articulus szerint tartozzanak törnyt tenni ő ngával együtt.

12-a conditio. Hogy az országnak közönséges és yenlő akaratból való végezését, articulusit, melyek per conarias constitutiones nem tolláltattak, vagy jövendőben is nem lláltatnának, maga is megtartja, másakkal is megtartatja.

13-a conditio. Hogy az hazának mostani és lejendő ndeit, tanácsit, érdemes gondviselőit tisztekben, állapatjokn, hivataljokban, a kik meg akarnak maradni, ő nga megrtja, megmaradni nem akarókat nem kénszerít, és semmi időn az hasznos hazafiait más idegenekért hátra nem veti, oknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él, kinek-kinek, alsó felső rendnek, az ő állapatja szerint való becsületit megja, és azokat becstelenséggel illetni senkinek is alattavalói zűl meg nem engedi.

14-a conditio. Hogy az tanácsokat pleno numero az 12 számuakat mindenik natióból az ország válosztván, ő a confirmálja, kik közűl ha decedálnának, első közelebbik ülésen, az megírt mód szerint, helybe állattassanak, kik is ramentumokat deponálják az ország és fejedelem hűségére yan az ország előtt, kiknek tanácsadásokhoz oly köteles gyen ő nga, hogy azoknak megegyezett akaratjok nélkűl rekas országos dolgokat ne igazgasson, főtisztöket is azok tszése nélkűl ne oszszon, ha penig az tanácsok közűl országnk törvényi, szabadsága, decretuma ellen valamelyik lölkenéretit nem tekéntvén, veszedelmes és ártalmas tanácsra ditanák ő ngát, comperta rei veritate, aféle tanácsadót ked-

vezés nélkűl proscriptióval és notoriussággal büntessenek. Az tanácsrenden kivűl, ha kik másoknak veszedelmire, hazánk szabadságának romlására, ártalmas és törvénytelen dolgokra való tanácsokat adnának, ő nga azokat az egész tanácsnak megjelenteni tartozzék, kik is a feljebb megírt poenával modo praemisso büntettessenek.

15-a conditio. Hogy vármegyékben főispányokat azon vármegyében elegedendő, legalább ezer forint érő zálaguakat adjon ő nga, kiknek ha vacantiájok történnék, másakat helyekbe rendelni el ne halaszszon, hogy azoknak nemléte miatt a legitima executiók ne interturbáltassanak; fiscalis és egyéb végvárakbeli főkapitányokat és minden egyéb derekas tiszteket, kiváltképen az kikre országházai, fortalitiumi, fegyvere. sőt minden lovas, gyalog vitézlő rendei szoktak bizattatni, nem másakat, hanem nativus igaz hazafiait, avagy per solennem incorporationem recipiáltatott, és az ország közé köteleztetött zálagos és érdemes embereket állat, így is az tanácsok tetszéséből, kik is az ország törvényére, szabadságára és hűségére fejedelmeknek tartozó kötelességek mellett hittel legyenek kötelesek, kiknek száma felől ő nagysága az országgal együtt végezzen. Idegen nemzetből hadakat is az országnak akaratja nélkűl ne tartson. Az vitézlő népnek senki személyén és jószágán semminémű injuriákat cselekedni ne engedjen.

16-a conditio. Hogy a székelységen generálisokat, kapitányokat magok nemzetekből állókat és közöttök lakókat adjon ő nga, az főkirálybíráknak penig válosztása, és azoknak megváltoztatások specifice csakugyan az ő klmek szabadságán álljon.

17-a conditio. Az szász natio is ez hazának egyik becsületes tagja lévén, királybírákat és minden egyéb tisztöket válaszhassanak ő magok, csak szintén az szebeni királybírák confirmatiója állván az ő nga authoritásában, mivel az comes universitatis Saxonum.

18-a conditio. Hogy az ország jövedelminek percipiálására az országnak főrendiből álló thesaurarius rendeltessék ő ngától és az országtól, ki is az ország jövedelmének erogálásában micsoda modalitást kövessen, ugyan most ő nga az egész tanács tetszéséből deliberáljon felőle, ha penig annak vacantiája történnék, mentől hamarébb a tanácsok egyenlő értelméből mást alkalmatost substituáljon ő nga, és az következendő gyűlésen az ország is approbáljon.

19-a conditio. Hogy az liber quaestust semmi úton és módon ő nga nem impediálja, hasonlóképen az salvus passust is az hazafiaitól.

20-a conditio. Hogy az mely jószágok per notam vagy ectum szállanának vagy eddig is szállottak fiscusra, azokat ;ánál ne tartsa ő nga, hanem bene merita personáknak a ő nga, nem is igyeközik különben az fiscus jószágát szapo-ni, hanem csak decretumban és articulusban megírt útakon nódokon.

Az mi mostan válosztott urunk kglmes fejedelmünk bona christiana assecurálja az országot, hogy mindaddig, míg)beni klmes urunk állapotja in pendenti lészen, az eleibe ndó conditiók szerént igazgatja az országot, és ha mikor intatik, azon conditióknak observálására juramentumát onálja.

Mü Rhédei Ferencz, istennek kegyelmességéből Erdély ;ágának válosztott fejedelme, Magyarországnak részének és székelyek ispánja, mind az feljebb megírt conditióknak ;tartásáról assecuráljuk az nemes országot bona fide chri-na, mivel penig még az fejedelmi pecsétünk el nem készül-ett, privato sigillo, ez kezünk irásával roboráltuk. Datum ivitate nostra Alba Julia die 3-a Novembris anno domini 7. Et subscriptum erat in sinistra parte, Franciscus Redei). Sigilloque usuali eiusdem D. P. erant obsignata.

Correcta per eundem requisitorem.

(P. H.)

Sigil. capituli ecclesiae Transylvanensi.

(Másolat. Halmágyi gyüjtemény. Akadémia birtokában).

f)

1657. nov. 3.

A rendek intézkedése, hogy a várak letegyék az esküt Rhédeynek.

Mü, Erdélyországnak három nemzetből álló, és Magyar-ág részének öszvegyűlt rendei, atyafiúi szeretettel való ;önetünk után parancsoljuk Kgltteknek, hogy mivel az sza-ujvári és kővári kapitányok, udvarbírák és az ott való esidiumokban való vitézlő rendek homagiumjok praestalá-at, az mostan választott fejedelmünk a tekéntetes és mlgos lei Ferencz kglmes urunk hűségére Kgltek előtt rendeltük ni, azért halogatás nélkül mindgyárást menjen el, és prae-tassa az homagiumot az megírt praesidiumokban való tviselőkkel és vitézlő rendekkel sub poena notae infideli-s, az juramentumnak formáját azért praesidiumoknak szólló ancsolatunkkal együtt kgltek kezében küldöttük. Ez dolog-hiteles voltáért az gyulafejérvári káptalan pecsétével ez

levelünket obsignáltuk. Datum Albae Juliae die tertia mensis Novembris anno dni millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo.

Universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum.

Külczím: Nobilibus requisitoribus literarum et literalium instrumentorum in conservatorio capituli ecclesiae Colosmonostrensis repositarum et locatorum ac aliarum judiciariarum deliberationum legitimorumque mandatorum executorum etc.

(P. H.)

(Ered. Erd. Muz. Gaal-Coll.)

VI.

1657. nov. 17.

A budai basa intézkedései az Erdély ellen intézendő támadás megkezdésére.

Illustrissime et Excellentissime domine comes.

Praemissa officiorum nostrorum paratissima oblatione. Binas Excellentiae Vestrae litteras de septima et decima currentis mensis unacum in aperto inclusis ad suam sacram regiam Maiestatem dominum nostrum clementissimum accepimus, earumque tenorem bene intelleximus, quibus summe dictae suae Maiestati de more transmissis nostrum quoque tenue iudicium, quo pacto regno Hungariae afflicto protempore succurrendum esset, subiunximus, praestolaturi superinde benignam eiusdem resolutionem.

Quanta vero Turcae denuo cum ingenti manu Tartarorum adversus principem Transylvaniae moliantur, ex annexis paribus nobis Buda recenter allatis Excellentiae Vestrae uberius patebit, quae non adeo contemnanda duximus, ut non eadem quamprimum suae Maiestati demisse transmittere deberemus, quatenus benignam desuper reflexionem facere, et de iis, quae ad tuendum dictum regnum rebus sic stantibus requiruntur, tempestive prospici curare valeret, minime dubitantes, Excellentiae Vestrae interea haud exiguae curae fore, ut confiniarii eidem concrediti quoad possibile fuerit, in praesidiis simul contineantur, nec per eos Turcis ulla occasio hostilitatis praebeatur, donec a summe repetita sua Maiestate ad refraenandos quosvis eorum insultus benigna ulterior dispositio fiat, prouti id ipsum quoque singulis supremis confiniorum capitaneis debite intimari curavimus.

Quae de cetero Excellentia Vestra de constituendis adhuc duabus postis et exolutione confiniariorum innuit, non

defuimus camerae Aulicae pro condigno quantocius remedio ponendo insinuare; pro fine eandem tutelae divinae commendantes. Dabantur Viennae decima septima mensis Novembris ao 1657.

Illustrissimae et Excellentissimae Dominationis Vestrae

paratissimi
N. et N. sacrae regiae Maiestatis relicti
intimi et deputati consiliarii.

Külczím: Illustrissimo et Excellentissimo domino domino comiti Francisco Wesseleni de Hadad perpetuo de Muran, sacrae regiae Hungariae et Bohemiae Maiestatis regni Hungariae palatino, iudici Cumanorum, ac per dictum regnum Hungariae locumtenenti, consiliario intimo, camerario, necnon partium eiusdem regni Hungariae superiorum supremo capitaneo. Domino nobis observandissimo.

(Eredetije a csász. biztosok 7 pecsétjével, a m. k. orsz. levéltárban.

A levélben említett melléklet íme itt következik:

Extract Schreibens ausz Ofen vom 10. Novembrisz A. 1657.

Von dem Grossen Sultan vndt Grosz Vesier kämbe den -ten dises ein Vornember Capicÿ Bassa mit bei sich haben-en 12 Capitziern nacher Ofen, welche noch selbigen abents isz auff halbe nacht, mit demselben Vesier tractiert haben, en andern tag hernah vmb 9. Vhr hat der Vesier alle Raths nd Ambtherrn in seinen Pallast beruefen lassen.

Alwoh Erstlich, einer von des Sultans aigener handt ekräfftigeter befelch vorgelesen worden, das Nemblichen die Offner sambt Ihnen Vndergebenen Gränniz Völckhern von hrem einkomben, vnd der Vnderthanen Tribut, dem Türckichen Käyser auf Kriegs-Munition 60 m. Thaller, vndt solche ler Kriegs Zahlmeister alda, aus der Schazcamer alsobalden ei Leib vnd lebens verliehrung Zue handen des Capicÿ Bassa rlegen, auch von allen Gränizen, vndt gehuldigten Vnderhanen, dreÿmahl hundert tausent Mezen geträydt, sambt so il gersten eingesamblet vndt eÿlends zu Wasser dem Grosz Vezier nacher Griechischen Weissenburg eingelieffert werden ollen; Zum fall man disem befelch nit nachkomen wurde, wolle der Türckhische Kaÿser all Ihre einkommen vndt besoldungen einziehen lassen.

Anderten seindt von Demeswär dreissig tausent von Erla zwainzig tausent von Canisa auch zwainzig tausent Thaller, vnd alles gedachtem Capicÿ Bassa zue lieffern, begehrt worden, worüber sich in völligem Rath wider den Vezier vnd

Capicÿ Bassa ein gewalttiges geschreÿ erhebt, und diser, wann Er sich nit in des Vesiers geheimbe Zimmer saluiert hette, von denen Völckhern Vnfehlbarlich were Vmbgebracht werden.

Folgenden Tags darauff khamen die Völckher zuesamen, sich zue berathschlagen, was in der sachen zue thuen währe, vnd füegten sich abermahls zum Vesier, Bittendt, dem Türckichen Khäyser vnd Grossz Vesier zu remonstrieren das ohnnüglich *(sic)* währe, solche Suma *(sic)* gelts, vnd so vill Geträydt beÿ denen Vnderthanen auffzubringen: in bedenckhen dieselbe so baldten Ihnen solches aufferlegt wurde. sich mit Verlassung Ihrer Märckht vnd Dörffer, in Ober-Hungarn verlauffen, vnd ärgere feindt alsz die Türckhen bishero gehabt haben, erzaigen dörffen. Negst disem aber wäre guett, das der Vesier auff alle graniz Heüszer abschrifften von denen Ihme eingeloffenen schreiben auszschickhen vnd alle verstendtige Leuth zu sich rueffen, auch mit denenselben deszwegen zue Rath gehen thätte; zum fall, Sie es Jemalsz gehört, das von einem Türckischen Käyser, oder Grosz Vesier von denen Gräniz Völckhern, eine solche Suma *(sic)* gelt oder geträydts einmahl begert, oder erlegt worden, wollen Sie es auch thuen: Hierüber hatt gedachter Vesier, an alle Gränizen schreiben auszgeschickht, Wormit dise Handel etliche täg bisz die beschriebene Leüth ankomen, eingestelt worden.

Nach disem khäme den 8-t. Novembris nachmittag vmb 2 Uhr von den Grossen Tartar Han ein vornemer Tartar: Imress, nahmens Mehemet Kÿraÿ, mit 9 Persohnen dahier an, welcher an dem Vesier schreiben mitgebracht, dises inhalts, der Türkhische Sultan habe dem Tartar Han 2 mit Zobl gefürterte Cafftan, sambt einem Säbel zuegeschickht mit scharffen befelch, sich alsobalden mit ganzer Macht auf zu machen vndt in Sibenbürgen zu ziehen, alda von denen Stendten, vnd Ihnwohnern dem Ragozÿ sambt seinem Sohn zu begehren vnd Sie beede Ihme Sultan zustöllen; Zum fall aber das Landt zu wider währe, solle besagter Han daszselbe ganz verwüesten. Jedoch vorhero mit dem Vesier zue Ofen alles berathschlagen, vndt seinne Rath folgen. Sein bruder Caulgan Han seie schon mit 80 m. Man marschiert, lige aniczo bei dem Wasser Surla; wohferne dem Vesier mit 40 m. Tartarn gedient wäre wolle Er dieselbe alsobalden gegen Demesvär zueschickhen.

Den 10. dis wirdt der Vesier seinen Grossen Zelt aufschlagen lassen, vnd den 13. mit dennen hiesigen Völckern wie auch denen, so von den Gränizen durch starckhe Befelch berueffen worden, Persöhnlich zue Veldt gehen.

Drittens hat man gewisse nachricht, das der Meliut

Ahmed Bassa mit 100 m. Mann im anzug, vnd der Völckher Spahien zu Griechisch Weissenburg von Tag zu Tag mehrers ankomben auch der Gross Vesier sambt den Janizar Aga alda eheist erwartet wirdt.

Dasz geschraÿ gehet, Es wolle der Gross Vesier beedẽn Herrn Graffen Batthÿani vndt Zerinj Vnuersehens einen straich versezen, daherr man sich selbigen orth wohl vor zu sehen haben dörffte.

VII.

1657. nov. 17.

Fejedelmi intézkedések a fejérvári országgyülés törvényei alapján.

a)

Rhédey Ferencz parancsa a hűségeskü letétele ügyében.

Franciscus Redei dei gratia electus princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes, *etc.*

Prudens ac circumspecte fidelis nobis grate, salutem et favorem nrum. Hogy hűséged tudósított bennünket miképpen procedált az ország végezése szerént az szamosújvári praesidium dolgában, hűségedtől kegyelmesen vettük; noha azért az országúl rendeltetett juramentumnak formájából is kilátszik, mindazon által akarnók hűséged által azoknak intimáltatni, az kik az praesidiumokban levén deponálandók az juramentumat; sem az nemes országnak sem nekünk az dologban olyan intentiónk nincsen, hogy kglmes urunktúl fejedelmünktűl idegen szívet viselvén ő nga ellen való hitre kényszerítnénk valakit, sőt inkább az ő nga fejedelmi méltóságának restitutiójába minden tehetségünk szerént szívesen igyekezünk: hanem mint ilyen istennek ő fignek súlyos látogatásából, szegény hazánkra szállott változó állapotban távoztatni akarja az nemes ország, ne történjék valamely fiscalis várnak ez hazától az hó közön olyan formán való elszakadása, az mint ennek előtte való időkben Kővár és Huszt is elszakadott volt az országtúl, azér hűséged elkezdett dolgát maga mellé vevén tiszttársát, peragálja és haladék nélkűl minket is tudósítani felőle el ne mulassa. Secus non facturus. Datum in civitate nra Alba Julia die 17. Novembris anno 1657.

Franciscus Redei m. p.

Külczím: Prudenti ac circumspecto Gabrieli Szölösi inhabitatori civitatis nostrae Colosvar, requisitori literarum ac literalium instrumentorum et in sacristia sive conservatorio conventus Colosmonostrensis repositarum *etc.* Fideli nobis dilecto.

(Ered. Erd. Muz. Gaal-Coll.).

b)

1657. nov. 23.

A fejedelem intézkedése, hogy fizetések csak az ő rendeletére szolgáltassanak ki.

Franciscus Redei dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes *etc.*

Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et favorem nostram.

Az országnak és fiscalis jövedelmeknek directióját az mi kegyelmes urunk bizonyos modalitások alatt kezéből kibocsátván és minden directiót az nemes ország azon conditiók alatt kezünkben bízván: kegyelmesen parancsoljuk hűségednek, semmi rendbeli szolgáknak az mi commissiónk nélkül ne erogáljon; mert ratiójában nem acceptáltatik. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 23. Novembris. Ao 1657.

Franciscus Redei m. p.

Külczím: Egregio Georgio Nötecz bonorum nostrorum Váradiensium provisori et fideli nobis delicto.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

VIII.

1657. decz. 23—1658. jan. 1.

Barcsay Ákos jelentései a fejérvári országgyűlésről s a portai dolgokról.

a)

Barcsay levele Keményhez a fejérvári országgyűlésről.

Hogy isten kegyelmeteknek legyen rabságából kiszabadító s egészségét kiszolgáltató, szívből kívánom.

Az kegyelmed 15. Novembris Sidóvárban írt levelét nagy örömmel vévén, egészségét örülöm, melyet istentől ezután is kiszabadétásával s édes hazájában való kihozásával boldogétani kívánok.

Ugyan nem állhatám s tűrhetém, hogy magam szolgámot kegyelmetek látogatására ne küldjem s egyszersmind általa meg ne jelenjem, ha bemehetne nyavalyás. Az kegyelmed írására való feleletem pedig s az itt való állapatokról is írván, sokat foglalna be, melylyel is terhelni kegyelmedet nem akarván, csak akarám mégis rövideden az itt való állapotokról

udósítani; noha ha levelem megadatott, érthetett abból is. — Ez haza, uram, elég *veszedelemben* forog; egyik vízözön el nem núlik, másik következik. Az *fejedelemség változtatásban* való ívánsága az *töröknek* végbenmenése után csahamar érkezék az *fővezértől Jenő* kívánságáról való levél, melynek is az *:ászár* leveliben még csak emlékezeti sem volt, vagy valami nás fentartó kívánsága, hanem minden kegyelmességbeli inlulati igírtettek, ha *fejedelmet* választunk; melyet is, nyugodék meg benne kegyelmetek, nem egyenesen csak az császár evelire cselekedtek meg, mint ezekre az okokra nézve: 1. Bizonyosan beszéllették az elfogatott atyafiaknak megesküvéseket. ıogy urunkot soha sem uralják, s el akarták távoztatni, itten ıihozván kegyelmeteket, akar csak egymás között való veszekedést távoztassunk el. 2. Az kegyelmetek elbocsátásával való reá ígérés; ellenben az kegyelmetek veszedelmivel való ijesztés. 3. Okozván is: immár Betthlen Gábor idejétől fogva nem szabadságban, mint szabadságtalanságban való éléseket. Úgy látom, nem egyenesen kiszolgáltató eszköz volt az *császár* evele, mint az ország megbántódott s megkeseredett szívekek kinyilatkoztatásának alkalmatossága; melyet még Szaıos-Ujváratt végben visznek vala, csak egy lator ember héjával valának.

Az *fejedelem választásban* penig nagy discursus volt s irt kegyelmeden elméjek; abban három, kiváltképen való akaályt találtanak: 1. Nagy summa pénzen kellene kiváltani. . Jövendőben az *tatár is* beleegyednék az *fejedelemválasztásan.* 3. Félvén, sok késérői is lennének kegyelmednek.

Én *rajtam is* járt elméjek; én bennem azt az fogyatkoást találták, igen kemény vagyok s szintén annyit tenne, egyik ármat levetni akarván nyakokból, talám még súlyosabb jármat esznek föl; hanem úgy választák azt az jámbor urat, oly renet tartván, ki-ki voxát írja le s leírván, az kire több megyen z választassék s isten úgy hordozta szíveket, nem sok külömözés lött, hanem mint Regai *(az eredetiben titkos írással:* Zgnmb) uramra, mely is nem embertűl, úgy mint istentűl lött, nelyben is isten az ő csudálatos rendelését s elrejtett tanácsát ıyilatkoztatta ki, ki felől is senki azelőtt ötöd nappal nem gondolta, úgy legyen. Immár mint leszen kímeneteli dolgunkak s kegyelmetek kiszabadulásának, isten tudós benne; félő, ıa *Jenőt* nem ígírjük, kegyelmetek kiszabadulása is vonódik; ha ígírnők is, az megadásban nem látok módot az *jeneiek* kedvek nélkűl; azok pedig meg nem cselekszik; félő inkább, magunk között ne támaszszon isten egyenetlenséget; mivel ha ugyan urgeáljuk *Jenőt,* az hazának nincsen módja benne, opponálhassa magát olyan *nagy erőnek,* hanem ha esmét *urunk*

mellé állván, jó módok alatt, egy szívvel az *jeneiek* mellett leszünk, ha mit segíthetnénk, hanem ha isten az kicsin erő által nagy dolgot viszen végben, melyben is félni kell, kegyelmeteknek romlása ne legyen, kitől isten kegyelmeteket s mind minket szent fiáért oltalmazzon meg. Mindazáltal azon leszünk, *Jenő* állapotjából csak tractában sem indulunk, míg kegyelmetek kiszabadétásában nem foglalatoskodunk, ráemlékeztetvén az *portát,* kegyelmetek kiszabadétásáért cselekedtük törvényünk ellen; *urunk* ő nagysága is az végét nézvén az többinél inkább, renunciált ideig az fejedelemségnek, mely *fejedelem változtatásra* külömben nem léptünk volna. Úgy vagyon, úgy látom nem *ígérik,* mivel ha *megígérnék is,* mint *Lippát,* úgy azt is per manus kívánnák kibocsátani, melyben nincsen mód. Az *fővezér* micsoda levelet írt *Jenő felől,* pariáját megküldöttem. Az budai *vezér* Bánffi Sigmond uram előtt hasonlóul emlékezett az tolmácsa által, mivel ő kegyelme volt az országtól követ oda; Bánffi Sigmond uram is mit írt Budáról, levelét elküldöttem; útban vagyon maga is Bánffi uram.

Gyűlés Medgyesen leszen 9. Januarii, mind az *vezér* levelére s mind az *portára* küldendő követeknek expediálására nézve. Az *lengyelek is* kiküldöttenek az summa megadásnak kívánságára az választott *fejedelemhez* s az országhoz. Minemű conditiók alatt renunciált urunk az *fejedelemségnek,* azt is megküldtem. Úgy látom, az ország igen megidegenedett uruntól, azért is Szamos-Ujvárott semmi kívánságokra az országnak nem mene (mindazált[al] nem is csuda, minemű nyomorultul vala) gondolván azt, ha most semmit nem cselekedik, ha megerősödik, annál inkább nem. Ugyanis mind annyi betegségében is nem kell vala oly keménséget mutatni az ország kívánságira. Nyugodjék meg kegyelmed benne; úgy látom, készebbek magokot elvágatni, hogysem előbbi szabadságtalanságban tartassanak, ha nem lágyúl s kívánságokra nem hajol. Úgy vagyon, rá ígérte magát ő nagysága, de kétségesek; hanem, úgy hiszem, most az gyűlésen megpróbálják, ha hajol, szívesen törekednek az *portán.* Az választott *fejedelem* szolgáltatja ki az gyűlést; *urunk* most Monostoron vagyon. Én is, isten velem lévén, az innepre oda megyek, parancsolatom lévén ő nagyságától. Az magyar király császárságra való választása elmúlt jövendő esztendőre; most Prágában vagyon; úgy hallom, az gallus impediálja. — Nehezen kerüljük el az pestist. — Az kegyelmedéi egészségben vannak. Az feleségem most kezdett az köszvényből felgyógyúlni; kegyelmednek, Kornis Ferencz uramnak, Barcsay Andrásnak valami ingeket küldött, kinek-kinek az övén czédulája; Kegyelmetek megbocsásson, hogy nem vékonyabbak; szegény háztól ösztövér

ienye. Adja isten, édes hazájában jövő útjában viselje
elmetek; ha pedig nem kegyelmeteknek való, adja más
ársainak, az kik inkább szűkölködnek kegyelmeteknél.

Im én is küldöttem száz aranyat; ha Balog Máté uram-
el nem vette az háromszáz aranyat, ezt ossza fel, kegyel-
maga, Kornis uram s az öcsém között; ha szintén fel-
e volna is, ha az szükség hozza, ezt is vegye magához.

Én, uram, kegyelmetek igaz, szolgáló atyjafia vagyok s
ek míg élek s nem is szemelőtt pedig; tudván, szemelőtt
ldog állapotban sokan találtatnak; boldogtalanban pedig
sen. Kegyelmed megnyugodjék, kegyelmetekhez való igaz
letességemben; nem nehezteltem volna egy kis fapalaczk-
erdélyi ürmösbort küldeni; de mivel igen savanyú, nem
ek; félvén annál később igyekezik az megsanczoláshoz
i, megkóstolván mostan termett savanyú borunkot s egy-
smind kevesességét *(sic!)* is; noha közpéldában szokták
dani: embernek hazájának még keserű füsti is édes. Ke-
medet kérem, sanczoljon; mivel félek, én ez életben nem
atom kegyelmeteket, immár az betegségtől szintén el lévén
natva; melyet szívből kívánnék már egyszer.

Itt még oly becsületes ember meg nem holt; kegyelmed
nál sem értettem semmi kárt. Valóban jó őszi idők jár-
; de dögösök. Bor, búza kevés vagyon.

Hogy az öcsémre való gondviselésre igíri magát, adja
, szolgálhassam meg. Egy erdélyi sajtot, ha szolgám elvi-
, mégis küldöttem, hogy egészséggel költhesse el, engedje
. Nem hallottam kegyelmed ellen semmi patvarkodást,
bet az szánakozásnál; az húl pedig oly rosz ember talál-
ék, az ki valami költeménynyel láttatnék is gyalázni, az
ember akár dícsírje, akár gyalázza az nagy embert, mind
t teszen; hadd ugasson az eb, csak meg ne sérthessen,
hasson. De csak isten kegyelmedet szabadítsa meg s ne-
engedné látnom; bár gyaláznak, szólnak; tudván addig
ogságát embernek lenni, míg szólják, gyalázzák, irígylik
potját. Azt bánom én, most is kegyelmedet többen szán-
mint gyalázzák.

Egy szép, rabságban lelkét vigasztaló könyvecskét kül-
em; noha pápista authora, de szép; adja isten, szolgáljon
sása lelke vigasztalására. — Nem kételkedvén az öcsém
elmed mellett való megmaradhatása felől, írtam neki;
mmár kegyelmed mellett volt eddég, ennek túlján is szen-
en együtt. Az választott *fejedelem* ő nagysága mellé engem
lelt az ország Haller Gábor és Betthlen János uramékkal
ltt, melyet is az én részemről énnekem kételenségből kel-

lett cselekednem. Nagy Tamás uram felől semmit nem hallunk. Én itt kételenségből vagyok. Úgy vagyon, nem is kívántatnám itt; haza *nem mernek bocsátani,* félvén, az urunk *dolgát forgatom az tömösvári basa előtt;* nem sok dolgot közlenek velem, gondolván, urunkot tudósítom. Noha én ugyan az utolsót nem cselekedném, sőt innét is urunknak gyakran írok, hogy mentől csendesebben viselje magát. Úgy látom, az országnak ha módja leszen benne, örömest elállana mellőle; annál inkább, ha szabadságokot helyben nem állatja; hanem ha kegyelmed használhat ott s az egy Jenő állapotja, ha helyben állatja. Ezeket pedig azért kellett kegyelmednek megírnom, hogy odabe tudja magát ahoz alkolmaztatni s az *urunk* dolgait forgatni. Ezek után tartsa meg isten, éltesse s hozza ki is kegyelmeteket jó egészségben. Datum Albae Juliae die 22. Decembris 1657.

Kegyelmed atyjafia szolgája

Barcsai Ákos m. p.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

Jegyzet. A cursivból szedettek rejtelmes betükkel vannak írva. Irva Kemény Jánosnak Balcsiszerailjba.

b)

1658. jan. 1.

Barcsay Ákos Rákóczynak a portai dolgokról.

Nekem kegyelmes uram, méltóságos fejedelmem, hogy az úr isten Nagyságodot ez jelen való új esztendőben szerelmesivel együtt, kívánta jó egéssséggel, s boldogabb szerencsével megáldja, szívből kívánom.

Az Nagyságod Monostoron 30. Decembris költ méltóságos levelét igen alázatoson vettem Enyeden, melyben kegyelmesen tudósít Száva Mihály felől; azért kegyelmes uram, ha Nagyságod kegyelmessége volna, Fogarasit kellene beküldeni, vinné el az leveleket, úgy viselvén magát, mintha választott fejedelem ő nagysága embere volna, Szávát pedig küldenék egy erős helyre, tartanák úgy, még napfényt se látna, mivel az kihozatásában most módot nem látok, kinyilatkozván az dolog, azon is az ország meg ne indúljon, sőt még onnét is Szávát bocsáttatnám el Fogarasival, az erdőkön állanák meg az útat, Szávát repíttenék el, amazt az levelekkel bocsátanák el; mindazáltal elhittem, Nagyságod tudja jobban, mi cselekedő leszen, ha bemegyen, elhittem eleget fecseg.

Az vajdák bemeneteleknek kívánsága csak hálóvetés,

melyet is egésségesnek nem tartok, immár az gyűlésig haladjon, talám nem ártana, valami kemény s nem bolond boerokot kiküldeni az gyűlésre, s az országot emlékeztetni az egymással való confoederatióra, s micsoda nagy ügyben, az hazának való szolgálatjokra, most is készek lévén ez hazával edgyütt minden útakot az megmaradásra elkövetni. Az hul penig az ország eláll hite mellől, protestáljanak, okai az hitszegésnek nem ők lesznek, mely mellől ha ők el akartak volna állani, az porta kívánságára cselekedni akarták volna, ez haza régen füstöt vetett volna; ezután is, ha az ország hitszegésben elegyíti magát, az ő dolgok könnyű, mivel csak az porta kívánsága szerint cselekedjenek, jól leszen dolgok *etc.*

Az mi az paripák dolgát illeti, kegyelmes uram, úgy vagyon, Ébeni uramnak mondottam vala, hogysem Nagyságod megbetegedjék, oda adom, melyhez képest az egyiket el is küldöttem, kívánván istentől, Nagyságodnak kedve szerént való legyen, az másikot megtartottam, melyet is örömest elküldöttem volna, de látja isten kegyelmes uram, csak egy paripám sincsen amaz nagy korhón kivűl, melyet az szekerem eleiben akarok fogatni, nem szeretvén magaviseletét; az kit Nagyságod ada, azt Tordáról Tökölyi uramnak kelle küldenem, az Pap András-félét csak alig hozám ide. Az hul pedig írja Nagyságod, az Nagyságod istállójában leszen mindenkor lovam, abbeli kegyelmességét alázatossággal megszolgálni igyekezem, nem is leszen kétségem; csak hogy kegyelmes uram azt tanúsam, mindenkor jobb az ember házánál az sült kenyér, hogynem szomszédságában bizván, gyakron éhen maradjon.

Az vajdákot ha Nagyságod bíztatja, az gyűlésig javalom, nem is messze lévén már. Hogy Nagyságod medgyesi gazdálkodtatással ígíri magát, engedelmesen veszem, leszen ott kegyelmes uram szolgám, az kit Monostorról valami kevés pénzzel küldöttem, hogy élést szerezzen, ha vesznek be fogja vinni, melyet is Nagyságod egésségiért, sok becsületes emberekkel, isten egésségemet megtartván, fogok elkölteni.

Az mi az Száva dolgát illeti, kegyelmős uram, úgyis javallanám, az vajda ő nagysága egy könnyű magyar legénytől küldené el az leveleket, melyeket az választott fejedelem írt az portára, úgy viselvén magát az portán, s Keresztesi uram előtt is, mint ha az választott fejedelem embere volna.

Az törökök, kegyelmes uram, valamit éreznek, vagy akarnak, de valóban költöztetik az búzát hajókon által az Dunán.

Tökölyi uram 7. Decbris költ levelét is vévén, ilyen híreket ír; Krakkóban s azon innét igen kezdett grassálni az pestis, s úgy hallatik, hogy az mely magyar király ő felsége hadai,

Prussiában Toronya alatt voltanak, elszállottak az téli quártélyokban, Krakkónak innét való tartományában szándékoznak; Prussiában az svéciai király újabban bejött, és bizonyos, hogy az muszkával confoederált, és így ha Prussiában vagyon, hihető, megbékéllett dánussal is.

Nyavalyás Földvári Ferencz uram itt tekereg, kegyelmes uram, nyolczszáz tallér héját monda még sancsának lenni, csaknem bolondúl meg, nem tudván hul szerit tenni, s mint hogy Nagyságod én előttem mondá, hatszáz tallérral megsegítti, biztatám az Nagyságod kegyelmességével, melyet értvén, nem kevéssé vidula meg. Mely Nagyságod kegyelmes ígíretihez bízván, úgy hiszem, fel fog Nagyságodhoz menni. Nagyságodnak én is alázatoson könyörgök, istent tekéntvén, méltóztassék kegyelmességét nyavalyáshoz mutatni.

Úgy értem, kegyelmes uram, az választott fejedelemhez ő nagyságához, tatár követ jött volna, melyet akarék Nagyságodnak értésére adni. Tartsa meg isten Nagyságodot sokáig jó egésségben. Datum Albae Juliae die 1. Januarii ao 1658.

Nagyságodnak méltatlan alázatos híve
szegény szolgája

P. S. Török földin még csak emlékezetit sem akarják Nagyságodnak érteni az törökök.

Barcziay Ákos m. p.

Külczím: Celsissimo principi domino dno Georgio Rakoczÿ dei gratia Transylvaniae principi, partium regni Hungariae domino et siculorum comiti etc. Dno dno mihi clementissimo.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

IX.

1657. decz. 12.

Meghivó a megyesi országgyülésre.

a)

Franciscus Redei dei gratia electus princeps Transilvaniae *stb.*

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem *stb.*

Hazánknak ez mostani bódogtalan időben fenforgó bizontalan állapotja azt kivánván, remélvén azt is, hogy az mely bőcsületes atyjafiait kegyelmetek országúl bocsátotta követségűl Budára, addig meg fognak érkezni, közönséges országnak

generalis gyűlését, mellettünk levő főrendeknek egyező tetszésekből rendeltük az jövendő 1658. esztendőben, januariusnak kilenczedik napján Szász-Medgyesen lenni. Kegyelmesen parancsoljuk azért kegyelmednek, maga személye szerént legyen jelen, hogy ennek a szegény hazának megmaradására nézendő minden dolgokról concludálhasson közönségesen kegyelmetek és assecuratoriánk szerént adhasson instructiót is portára bocsátandó követeinek. Eidem sub poena in articulis regni expressa secus non facturo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 12. Decembris anno dni 1657.

Franciscus Redei mpria.

Hátirat: Ao 1657. die 12-ma Decembris. Fejedelem Rédei..... evele.

Külczím: Generoso Joanni Bethlen de Kis-Bún, comitatus de Küküllő comiti supremo, tabulaeque judiciariae assessori jurato *etc.* ideli nobis sincere dilecto. (*A pecsét levesett.*)

(Eredetiről.)

b)

1657. decz. 12.

Franciscus Redei dei gratia electus princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes *etc.*

Generosi prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti salutem et gratiam nostram. *(Mint az elöbbeni rendeletben.)* Secus sub poena in generali articulo expressa non facturi. Quibus de coetero gratiose propensi manemus. Datum in civiate nostra Alba Julia die 12. Decembris 1657.

Franciscus Redei m. p.

Kivül: Generosis, prudentibus ac circumspectis judici regio ac magistro civium coeterisque juratis civibus comitatus nostrae Szebeniensis. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzeti levéltárban 690. sz.)

X.

1657. decz. 18.

Rákóczy átirata a törvényhatóságokhoz ugyanezen gyülés ügyében.

a)

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae *stb.*

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Közelebb elmúlt partialis gyűlésre ad 25. Octobris török követségnek meghallgatására convocáltatván kgtek közönsé-

gesen, török császár levelének alkalmatosságával kgtek kéván[illegible]
ságára mint kelle electiót engednünk; nyilván vagyon kgdné[illegible]
tévén azt fel kgtek, csak az mi személyünkre volna fény[illegible]
porta nehézsége és ha kgtek porta kévánságának eleget ne[illegible]
tészen, utolsó veszedelme követi, egyébként békeséget ígérh[illegible]
magának. És noha partialis gyűlésre török követségnek ha[illegible]
gatására, nem fejedelem választásra hivattuk volt kgtek[illegible]
mindazáltal kgtek kévánságára közönségesen kgtekhez v[illegible]
szeretet úgy meggyőzött, hogy halállal vetekedő böcstel[illegible]
ségre s megalázásra vöttük magunkat, hogy abból is nyil[illegible] á
valóvá tétessék kgtekhez való szeretetünk keresztyéni ind[illegible]la
tunk. Az nagy istennel bizonyítunk, nem magunk privatum[illegible]t s
személyét respectálván, mint ellátván, az portának nem mi
személyünkre csak, hanem mint pásztort, kgtek mellől elé[illegible]b el.
szakasztván, ez szegény haza romlására igyekezeti és hogy vég-
ben vivén az fejedelem változtatását, kifakasztá fulánkját mér-
gesen lenni kgtek ellen, megizentük, szép szabadságára is hogy
az nemes ország vigyázna, kit dicséretes elei vérrel oltalmaz-
tak, intettük, de ha az akkori egyben gyűlt nemes ország sta-
tusi jó végre hogy már az mi atyai jó tanácsunkat nem vötték,
szabadságok romlásával cselekedték, isten s az világ előtt okai
nem vagyunk, adta volna bár isten, jövendő mondásunk ily szo-
morúan ne teljesedik vala bé; de ám kifokasztá fulánkját s
megmutatá: kgtek mellől elszakasztván, ottan hamar Jenőt
kéri, tetézvén budai válasz, hogy az ki Jenőt adja s úgy
hódol, amint Bocskai idejében volt az haza, azé az fejedelem-
ség, nem pénzt horgász, kereskedik, szép végházat kévánván az
fejedelemségért, ezzel akarja végben vinni, nyakára ülhessen
ez hazának, alkalmatosságot nyújtson másoknak is, kik magok
privatumát néznék, nem hazájok javát, határi, végházai eladá-
sával való fejedelemség szerzésre; vajjon ha mi személyünk
volna csak oly gyűlölséges, megadná-é Jenőért, kévánná-e kg-
tektől? Ma Jenőt kévánja, ottan hamar Lugast, azután Bras-
sót vagy Szebent kévánhatja, végre Váradot, apródonként
gyengítvén oltalmát, erejét, pasát helyheztethet Erdélyben.
Inkább akarnánk koldulással élnünk, feleségünkkel, kgteknek
választott fejedelmével fiúnkkal, mintsem édes hazánk, nem-
zetünk romlásával, végháza határi elidegenítésével uralkod-
nunk, rövid elmúló életünket dícséretes keresztyénséggel, ma-
gyarsággal bérekesztenünk, megmutatván azt is kgteknek, s
ez világ eleiben terjeszvén, nemzetemnek hazámnak igaz vol-
tam. Értvén, hogy országúl kgteknek gyűlés hirdettetett, akar-
tuk mi is kgteknek eleiben terjeszteni, s megmutatni, nem az
mi személyünkre az nehézség csak, hanem isten után helyhez-
tetvén az török kgteknek megmaradását mi személyünkben.

cart elszakasztani kgtek mellől; az mint kgtek nékünk köles, mi is kgteknek országúl azok vagyunk, kit is fentartani carunk s míg isten ez világi életben megtart, mindaddig is gteknek javára, szabadságinak oltalmára vigyázván, annak relmének orvoslására is készek lévén; assecuratus lehet is gtek, megtapasztalván kgteknek engedelmes hűségét, hazához való szeretetit is, nem végház adással, se határi eladásal akarunk fejedelemséget keresni, hanem azért mindenünket költeni, életünket is letenni készek vagyunk. Eidem in reliquo nigne propensi manemus.

Datum in castro nostro Colosmonostoriensi die 18. Dembris ao 1657.

G. Rakoczi m. p.

Külczím: Generoso de Gálfalva Tabulae Judiciariae Jur. Ass. . fideli nobis delicto.

(Eredetije a mvhelyi gr. Teleki ltban 3650. sz.)

b)

1657. decz. 18.

Georgius Rákóczi *etc.*

Prudentes ac circumspecti fideles, nobis dilecti. Salutem m favore. Közelb elmúlt partialis gyűlésre *(stb. mint az öbbeni rendeletben, csak 332. l. 8. sor felül mindazonáltal é teendő »kiről követinek is ellenkező constructiójok nem lehett« — továbbá alól 4. sor: »országúl« szó ki van hagyva.)* uibus de coetero benigne propensi manemus. Datum in caro nostro Colosmonostoriensi, die 18. Decembris anno 1657.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis magistro civium regio et dis judicibus, ceterisque juratis civibus civitatis nostrae et sedis axonicalis Cibiniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzeti egyetem levéltárában. Nro. 668.)

XI.

1658. jan. 9—31.

A meggyesi gyülés törvényei és iromámányai.

a)

1658. jan. 15. (kedden.)

A rendek levele a végekhez.

Tekéntetes ugos, nemzetes és vitézlő meghitt jó akaró yánkfiai. Isten Kglteket *stb.*

Szegény hazánknak mostani veszedelemhez közelítő állapotjához képest az mi kgls urunk, választott fejedelmünk generalis gyűlésre convocáltatván, minemű hazánk megmaradására szolgáló végezésekre kellett legyen egész országúl, három nemzetűl lépnünk, Kglteknek is, mint ilyen szép végházunkban lakó igaz hazafiainak akarók ez levelünk által tudtára adni nem kételkedvén abban, hogy Kgltek is, mint ez hazának egyik vére-tagja az reánk következhetendő gonosznak idején való megelőzésében szíve szerént minden tehetségével fáradozni el nem mulatná, sőt az szép végházat idegen avagy leginkább pogány kezébe eséstől annyéra nem féltené, hogy tisztességes halálra inkább, mintsem annak megérésére készebb volna. Nyilván lenni Kglteknél hittük, hogy az elmúlt közelbik fejérvári gyűlésünkben hatalmas császárnak, tatár chámnak, fő- és budai vezéreknek egyező értelmű levelek inkább minden végekből álló követek által érkezvén hozzánk, az mi kgls urunknak, az méltóságos Rákóczi György fejedelemnek fejedelemségének megváltoztatásáról minemű nagy szűbeli fájdalommal ez szegény hazának eddig bevött és megtartott szokása kivül kelletett legyen gondolkodásinkat arra fordítanunk, hogy ő naga az ország directiójától magát megüresítené, miglen az fényes portának haragja csendesíttetnék és ő nga állapotja az portán jobb karban állíttathatnék: igérvén mindazáltal mi is arra magunkot, hogy az ő nga mellett való törekedésben mind az hatalmas császár előtt, mind egyéb helyeken szívesen fáradoznánk. Mely kedvünk ellen és olyan hatalmas nemzetségeknek fenyegetőzések miatt lött dologra soha nem ereszkedtünk volna, ha avagy csak ezelőtt egy kevés idővel levő karban lehetett volna a szegény hazánk; de hazánknak nagyobb része és annak elsőbb tagjai ki fegyver élével levágattattak, ki tatár és egyéb nemzetségek keserves rabságát szenvedik; mely miatt ezelőtti szegény hazánknak előbbi szomorú példáit is, midőn az töröktűl elszakadván, más idegen nemzetekhez folyamodtak segétségért, szemünk előtt viselvén, miképpen opponálhattuk volna neki magunkat, akárki megítílheti. Mindennyi változó és utolsó romlásunkhoz közelítő állapotunkban is az ő nagához való igaz szeretetünk soha bennünk meg nem hűlt, hanem akkor is, midőn ő nga helyiben újabb successornak választásához nyúltunk, az ő naga jövendőbeli fejedelmi állapotját fentartottuk, és sem választott fejedelmünket addig meg nem esketttük, sem magunk ő nagának homagiomunkat nem praestáltuk, miglen ő nagának mitőlünk és viszont ő nagától minekünk adatott reciproca assecuratiónknak conditióit nem effectuálnók. El is kezdettük vala ugyan az budai vezérrel assecuratiónk szerént az ő naga állapotjának sollicitálását, de azzal

nehézséget vontunk inkább magunkra, mintsem valami hasznot nyerhettünk volna. De mind azzal is nem gondolván, ezen mostani gyűlésünkből akartunk az fényes portára solennis legatiót instituálni az ő naga elébbeni méltóságának helyben állíttatása felől, de ő naga levele érkezvén közinkbe szóval való izenetivel együtt, nyilván megértettük, hogy nem várván az mi assecuratiónk szerént való törekedésünktől, maga az regimenhez hozzá akarna nyúlni, sőt még levelének emanatiónak előtte is hozzá nyúlt; avagy inkább azt exerceálni meg em szünt volna. Melyhez képest látván, hogy ő naga az mi örekedésünk nélkül nem ítélné magát szűkölködni, mint olyan szükség kivűl való dologban fáradozni szükségesnek lenni nem iltük, hanem az egész statusok ugyan az tegnapi napon vásztott fejedelmünket solenniter inaugurálni, publice megesüttetni és magok is homagiomokot praestálni akarták. De ogy mégis mind isten s mind az egész világ előtt constálna, ogy mi semminek okai nem vagyunk, mégis ex superabunanti ő nagát bizonyos főrendből álló atyánkfia és levelünk tal megtaláltuk, hogy ezzel is ő naga személyéhez való jó karatunk és kegyes indulatunk mindeneknél nyilván valóvá hetne, mint ezt ugyan az ő nagának írt s Kglteknek küldött vélnek mássából megértheti.

Kglteket azért mint jó akaró atyánkfiát kérjük s intjük eretettel, hogy szemei előtt viselvén ez marokni kis magyarignak s megczondorlott szegény hazánknak igyefogyott állaotját, mégis ennél nagyobb romlásra okot adni ne igyekezzék, nem szép végházunkat az haza és választott kglmes urunk zámára mindenek ellen tartsa úgy meg, hogy az ország és naga egyező tetszések nélkül senkinek semminémű paransolatokra, ígéretekre és fenyegetőzésekre meg ne adja, hanem nivel mi is az jövő közelbik pénteken választott kgls urunkat ublice megesketni, magunk is ő naga hűségére megeskünni karunk, Kgltek is sub poena notae perpetuae infidelitatis álasztott kegyelmes urunk híségére hitit letenni el ne mulassa. Mely Kgltek ez hazához és communi et libero voto eligáltatott egitimus fejedelméhez való tökéletességének mind ő nagától ősséges megjutalmaztatását magán megtapasztalja, mind mi gész országúl, három nemzetűl kicsintől fogva nagyiglan az Kgltek oltalmazására, véghelyeink mind egy talpalatni földéig való megtartására minden útakon módokon, és ha kévántatik, más csendesebb mediomokkal véghez nem vihetjük, értékünket kiadni, vérünket kiontani és életünket is letenni készek agyunk. Ajálván ezeknek felette Kglteknek tökéletes jó akaatunkat és szeretetünket. Ezek után isten Kgldet éltesse, és zívét hazánk oltalmára való búzgósággal megáldja. Iratott

az mi közönséges gyűlésünkben Szász-Medgyesen, Boldogasszony havának 15. napján 1658. esztendőben.

Kglteknek jó akaró atyafiai, Erdélyországnak három nemzetből álló rendei Magyarországnak hozzá tartozó részeivel együtt.

(Fogalmazvány a gr. Lázárok medgyesfalvi ltárában.)

b)

1658. jan. 16.

Rákóczy válasza a rendeknek a jan. 14-iki levelükre.

Georgius Rakoczy *stb.* Sples magci *stb.*

Literas Dntionum Vrarum sub 14-a praesentis mensis ad nos datas accepimus. Paterno affectu exaratas ad Dnes Vras nostras literas qua mente et affectione perceperint, tam ex modo dictis literis, quam ex orali earundem denuntiatione intelleximus. Sperabamus oblationem nostram non talem effectum, vel proemium sortituram, quin potius christianam nostram et synceram erga hanc patriam, et consequenter Dnes Vras declaratam benevolentiam, amorem ac sollicitudinem, easdem Dnes Vras, antequam ad violationem ejusdem contractus accederent judiciumque ferrent, et sese ipsaemet absolutas pronunciarent, ultro obsequio se acceptaturas. Nonequidem Dnes Vrae ignem excitare volunt, verum rescire a nobis cupiunt, qualiter excitatam jam et in perniciem sui regni vergentem flammam extinguere, atque in sopienda, aut extinguenda eadem quem modum et viam habere possemus, sciscitantur; verum ut videmus Dnes Vrae sunt sibimet ipsis favorabiles judices, actores simul et contra nos testes. Abstrahi et separari a porta Ottomanica nunquam voluimus, nec volumus, eandemque omnibus viis, et modis non solum cum proprio nostro, sed etiam Dntionum Vrarum commodo et regni quieta permansione complacatam reddere animitus desideramus. Captivos regni indigenas eliberare et in captivitate haud relinquere, uti iam in iisdem eliberandis dnus deus modum ostenderat, voluimus. Ex suscepto regiminis nostri officio, dependentiam a Dnibus Vris aliquam habere nobis non fuit necessarium, siquidem Dnes Vras nostros obligatos fideles esse scivimus, atque per factam cessionem nostram, uti perscripsimus, imminens regno periculum non est sublatum, quin potius postulatione arcis Jeneő auctum, unde portae etiam Ottomanicae adversus Dnes Vras in discrimen regni, ira et offensio

prorumpit, liberam electionem impedivimus nunquam, libere electi sumus, non solum nos, sed etiam filius noster, denuo etiam praeter necessitatem electi sumus. Advertimus in quibus punctis, per nos contractus violatus extitisset. Quod primo, authentico sigillo tituloque principis ne utamur. Ad haec quis se obligavit? Et quis nos ab eo prohibuit? Ubi ejus in contractu mentio? Secundo: principatum non deposuimus, cur ergo eo uti non potuissemus. Ad secundum: Recordentur nes Vrae, et iuxta conscientiarum suarum exigentiam reconoscant, an non Dnes Vrae nobis nuntiaverint, et nonne ad l sese obligarunt, ut si propter avertendum duntaxat eotum egni periculum, principem, quo postulationi Turcarum satisscisse iudicarentur, eligi permiserimus, regnum ipsum debitam iam fidelitatem erga nos conservaturum, neque eligendo principi, et econtra idem quoque dnibus Vris sacramentum juraienti deposituras *(sic)* fore? Nos etiam posteaquam Alba Julia iovissemus, medio dnorum Gabrielis Haller, et Michaelis fikes Dnbus Vris denuntiari curavimus, quod nullum ab nere obligationis absolvere velimus, quin imo quemcunque ibi principem elegerint, eum quoque pro tali fideli nostro tiam post electionem agnoscemus, qualis erat ante ipsam lectionem; si Varadini et aliis in locis iuramentum non deosuerunt, illi quoque indigenae regni existentes, obligationi uae satisfecerunt; si perscripsimus regnum ab obligatione obis debita absolutum nos non declarasse, multominus ipsos bsolutos pronuntiavimus. quid igitur hac quoque ratione eliquimus? Ad tertium. Proventibus regni, ubi manus nostras dhibuimus, doceant. Ad quartum. Per quem prohibiti sumus, ut utrum ita nosmet obstrinximus, ut res et negotia nostra ropria promovere nequeamus, quis enim efficacius rebus suis nvigilare potest, quam is, de cuius pelle agitur? Nomine regni um nullo tractatus habuimus. Ad quintum. In eliberandis bsidibus laboravimus; doceant Dnes Vrae utrum dispositionem ummae nos denegaverimus. Ad sextum. Cui minati sumus, loceant fide dignis personis, vel scriptis. Ad septimum. In quibusnam liberis oppidis contrarii fuimus, aut id ubinam in contractu prohibitum erat, ut si quae insolentiae ortae fuissent, isdem ad nos delatis, nonne puniri curavimus?

Nos quidem Dnes Vras una cum regno judicare nolleaus, verum ut Dnibus Vris et toto regno mundoque universo alam sit, contractum illum non nos, verum Dnes Vras subito ost discessum nostrum Alba Julia, et emanationem earundem iterarum contractualium 3-a et 4-a Novembris violasse. Voentes itaque nostram conscientiam tam coram deo et mundo niverso illaesam conservare, nos quoque Dnibus Vris dete-

gendum duximus: violatis conditionibus, violantur pacta. Primo. Inclytum regnum, uti superius etiam scriptum, ad fidelitatem nobis eousque servandam, donec finaliter omnis spes nostra abscissa non fuerit, sese obligavit. Contra hoc autem punctum conclusit et determinavit, ut tam Varadini, Jeneő et in aliis fiscalibus arcibus officiales praesidarii, et non solum praesidiarii, verum in arcibus Varad et Jenő nobiles quoque et indigenae regni tali cautela juramentum deponant, ut casu quo licet etiam porta principatui nostro annuerit, sed tamen arces sine annuentia dni Redey et totius regni manibus nostris haud assignent; quorum omnium verissima paria authentice Dnibus Vris medio ablegatorum suorum transmittimus, quae omnia in violationem contractus tendunt. 2-o. Negotia nostra apud vezerios, Budae, apud portam et hamum Tartarorum sincere et diligenter promovebunt: horum quis effectus? nullus. Excepta Budensi legatione, quis legatus ad hamum et alios vezerios expeditus? nullus. Negotia nostra nullibi sincere, uti fieri debuit, verum sub aliquo tantum praetextu et colore sunt tractata, prouti id ex instructione dni Bánffy apparebit: ubi manifeste declaratur, quod si animadverteret ex rerum nostrarum in medium prolatione, alienum vezerii adversus regnum animum, negotia nostra non proferat neque promoveat. Quis tandem etiam legatus ad portam ottomanicam expeditus? nullus. In hac materia comitia indicere minus erat necessarium, siquidem in contractu per expressum declaratum erat; legatus etiam denominari amplius non debuit, quia iam erat deputatus. Tertio. Toti regno permisimus electionem, iam autem certa pars eandem electionem non approbat; quam ob causam legatos quoque deputare recusaret. Quarto. Nonnulli homines negotia et res nostras non stabilire, quin potius status et ordines regni muneribus et aliis pollicitis a fidelitate nobis debita abstrahere intendebant.

Quid autem d. Vrae a nobis exposcant id quoque percepimus; si gladium cervici nostrae impositum contemplaremur et si principatui nostro renuntiare vellemus, ad id condescendere deberemus. — Quo ad I. Nullius reversales extradabimus, nullius fidem et obligationem solvemus; arces Varad, Jenő oppidaque haidonicalia de manibus nostris non exmittemus. Ad 2-dum. Militem donec spirare potuerimus intertenebimus, non in offensionem sed in defensionem Dnum Vrarum, si affectui et bonae intentioni nostrae corresponderint. Ad 3. Militem nostrum non minuemus, sed augebimus, et quousque spiritum trahere valebimus, si dominium acquirere et princeps esse nequiverimus, omnem nostram substantiam in defensionem et promotionem tam Dominationum Vrarum (si bene-

volentia nostra abuti noluerint) quam eorum, qui nunc protectionem nostram non respuunt, profundemus. Ut in possessione bonorum nostrorum nos confirment minus necessarium judicamus, ex quo eadem partim per dnam genitricem, partim consortem nostram bono iure acquisita possidentur; iniuste et nullo praemisso iuris ordine si quis eadem a nobis adimere vellet vel posset, viderit, forte nos etiam ad faciendam repulsionem concurrere valebimus.

Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur, dicit sacra scriptura. Videmus enim Dnes Vras nonnullorum privata sua commoda querentium hominum consilia secutas, defensioni et oblationi nostrae contraire: illi autem homines licet sub coloratis suis verbis dulce mel exhibere Dbus Vris videntur, sed profecto occulto sub iisdem latent venena, christiana affectione nostra prorsus abutuntur, et in summum gentis Hungaricae despectum, sibique ipsis non postremam ruinam nos amotos esse cupiunt, cum alioquin in tali rerum statu non promovere, verum sibi ipsis ultro obligatos reddere deberent, et tum Dnes Vrae libertatem sibi quaerunt, eandem amiserunt.

Intra muros et sub armis libera vota esse non possunt, conscientiis nonnulli dominari volunt, boni publici promotionem non desiderant, verum instestinis odiis excandendis in regni et sui periclitationem sulphur addunt. Utatur sane Turcarum suppetiis, verum an id fiet permansioni regni proficuum? Est ne id secundum jura christianitatis? Decet ne legitimum, libertates regni defendentem principem injuriis afficere, eumque more Anglorum judicare? Consulamus judices non interessatos, diiudicent ii, iusta mentis trutina, an nos primo, vel Dnes Vrae contractum violaverimus; si per eos convicti fuerimus, bene quidem, alioquin Dnum Vrarum dijudicationi non cedemus. Nullos autem ab obligatione absolutos pronuntiabimus. Monemur Dnes Vras per deum immortalem, perque fortunas, et chara sua pignora, periculum cervicibus suis imminens velint avertere, neque sese illi ultro exponere, quin potius eo descendere velint, ut cuilibet libera vox concedatur, casu quo, si tum unanimi consensu nos pro suo dno et principe agnoscere voluerint, vi armorum dominari aut regnare haud velimus. Quod si autem juramentum deposuerint, et aliis negotiis sese immiscuerint et prout fama fertur, homines nostros in publicis viis impedire curarent, coram deo, sanctisque angelis ac mundo universo solenniter protestamur nos minime fore in causa, si regno postrema ruina et periculum accelerabitur. Nos quoque una cum charissima nostra conjuge, et aliis nobiscum unum sentientibus, in conservanda arce Jenő omnes vias et modos exquirere necessitati sumus. In amicitiam hami Tartarorum,

non negamus profusione expensarum quadraginta millium tallerorum imperialium devenimus: qui res nostras in porta otthomanica promovet, viderint itaque Dnes Vrae quid sint facturae, Kozacus quoque et alii nostri sunt amici.

Si qui autem sub his turbulentis temporibus quidpiam obligationi suae contrarii perpetrassent, fidelitate sua erga nos denuo declarata, cuncta per generalem amnistiam tolli et sepeliri faciemus.

Adhuc tamen coram deo, sanctis angelis et mundo universo protestamur, non nos, verum Dnes Vras causas fore regni suae ruinae. Datum Gyalu, 16. Januarii anno 1658.

(Egykorú másolat. Orsz. levélt. Transylvanica.)

c)

1658. jan. 18.

A szebeniek hitlevele Rhédeynek.

Mi polgármester király és székbirák, az egész tanácsban levő eskött polgárok az száz emberekkel együtt Szebenben lakozók ez irásunk rendiben adunk tudtára, hogy ez mostani kegyelmes választott urunknak tekintetes és nagyságos Rédei Ferencz urunknak ő nagyságának szerelmes házastársát fejedelemasszonyunkat ő nagyságát, az urfial ő nagyságával együtt mostani országunk conturbált állapotja azt kivánván szükségesképen, várasunkban bevészük, oltalmazzuk és senkinek megháborítani ő nagyságokat nem engedjük, hanem minden tehetséggel resistálunk, hideget, hevet, boldog s boldogtalan állapatot egy erányú képen szenvedünk, fáradunk, senki kívánságára ki nem adjuk, hogyha az mi kegyelmes urunk ő nagysága fejedelmünk tanácsi úr híveivel együtt bennünket is assecurál, hogy városunkat mind belől s mind kivül való ellenségek ellen, ha kik találkoznának, protegál és segét oltalmazni, várasunk szabadságunk és rendtartásinak bántódása és sértődése nélkül, melyet mi sub conditione reciprocata sancte et illibate tartani és praestálni ígírünk ő nagyságoknak. Actum Cibinii die 18. Januarii anno domini 1658.

(P. H.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

d)

1658. jan. 19.

A rendek átirata a havasalföldi vajdához.

Tekintetes és méltóságos fejedelem, nekünk jó akaró ınk, szomszédunk; isten Nagodat *etc.*

Értésére lenni Nagodnak is nem kételkedünk, mi módon elmúlt napokban az hatalmas császárnak, tatár chánnak, és budai vezéreknek egyértelmű levelei érkezvén hozzánk bbeni fejedemünknek az méltóságos Rákóczi György kglmes ınknak fejedelmi állapotjának megváltoztatása felől, kellet volt elmélkedésünket arra fordítanunk, hogy ő nga maga ltóságos tetszéséből ez hazának igazgatásától magát megsítené. És noha szegény hazánknak ilyen megromlott állajában kényszeríttettünk volt arra lépni; mindazonáltal tor is az ő naga személye mi előttünk gyülölségben nem t, hanem egész országúl, három nemzetűl ígírtük volt arra gunkat, hogy az ő naga méltóságának elébbeni helyre való ítására, az mennyire végső romlásunk nélkül meglehet, ıd portán s mind egyéb helyeken szívesen fáradoznánk. ly ő nagához való jóakaratunk most is bennünk meg nem t, hanem ennek megmutatására ez mai napon küldöttük ő ıához mindaz három nemzetből álló bizonyos jóakaró atyánkt, kik között főkövetnek választottuk tekintetes és nemzetes rcsai Ákos uramat, hogy így is az ő naga személyéhez landó jó indulatunkat megjelentenők.

Noha penig ilyen romlásra hanyatlott állapotunkban az yes portának magunkat nem obponálhatván kényszeríttetık fejedelmünköt változtatnunk; de tudván azt, hogy goddal és az Nagod országával az mi eleinknek bizonyos ıfoederatiói interveniáltak volt, melyet országúl mindaz rom nemzetből álló statusokkal megerősítvén articulusink ıiben be is irattunk; most is Nagoddal és az Nagod birománban levő minden igaz híveivel azon jó szomszédságot ntartani, és ha Nagtok s Kgltek tőlünk kévánja, megerőeni és közönséges gyülésünkben is confirmálni készek vaınk kérvén azon Nagodat, hogy Nagod is nekünk országúl t ígéretit és jó szomszédságát szeme előtt viselvén, azon karatját ennekutánna is tartsa fenn, mi is Nagodnak azon életes jó akaratunkat, szomszédságunkat és barátságunkat rj(ük).

Isten Nagodat hozzánk való jó akaratjának megtartására esse sokáig jó egészségben. Iratott Száz-Medgyesen az mi

közönséges gyűlésünkben, Boldog-Asszony havának 19. napján 1658. esztendőben.

Nagodnak jó akaró szomszédi, Erdélyországnak három nemből álló rendei, Magyarországnak hozzá tartozó részeivel együtt.

Más kézzel: 1658. 19. Januarii az havaselföldi Kosztándi vajdának írt ország levelének pariaia.

(Egykorú másolat a gróf Lázárok medgyesfalvi ltárában).

e)

1658. jan. 20.

A rendek körlevele a törvényhatóságokhoz, hogy az országhoz tartozó hűségben megmaradjanak.

Universi status et ordines trium nationum et ordinum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum *etc.* Huc in civitatem Szász-Medgies ad generalia regni comitia die nona Januarii jam praeterita congregati, amicis nostris et fratribus, prudentibus ac circumspectis magistro civium regio ac sedis judicibus, caeterisque juratis civibus et senatoribus civitatis et sedis Saxonicalis Szeben, cunctis etiam aliis cujuscunque status, conditionis ordinis, gradus, honoris, officii, dignitatis, praeeminentiaeque et functionis hominibus praesentium notitiam habituris salutem et amicitiam nostram paratam. Kegyelmeteknél nyilván vagyon, miképpen az elmúlt fejérvári gyűléskor hatalmas török császár, tatár chám, fővezér és egyéb vezéreknek, basáknak levelek érkezvén kezünkben, azoknak rettenetes fenyegetés és végső romlástól való félelem kénszerítvén arra, hogy az mi kgls urunk a méltóságos Rákóczi György fejedelem ő Naga helyett más fejedelmet válaszszunk, melynek ő Naga is annuált, elégséges assecuratiója levén nála tőllünk országúl arról, hogyha klms császárunk fényes portáján ő nagának kegyelem adatik és az státusoknak megbántódott állapotját és szabadságát helyreállítja az ország kévánsága szerént, készek vagyunk recipiálni ő nagát haladék nélkül; ő naga is bona fide christiana assecurálta az nemes országot arról, az míg az portán az ő naga állapatja is végben nem megyen, az directióhoz semmiképpen nem nyúl. Noha azért mindkét részről az szerént az végezések szerént megvadnak, a portáról is ő nagának semmi kegyelem nem adatott az ő naga mellett való törekedésre; az mely atyánkfiait Budára küldettük volt, azoknak is az fővezértől oly válasz adatott, hogy

záz ezer arányért is ő naga mellett törekedni nem merne;
nindazáltal ezekkel is nem gondolván az méltóságos fejedelem
Rákóczi György urunk, az török császár fényes portája kedve
s akaratja ellen az directióhoz hozzá nyúlt; kgteket is, de
özönségesen minnyájunkat fenyegetvén tűzzel, vassal, hogy-
a ő nagának engedelmesek nem lészűnk. Melyet mihelt meg-
selekednénk a porta híre s akaratja nélkül, nem egyebet,
anem végső pusztulást várhatnánk az szegény hazára; most
s eléggé siratják Erdélyben az török császártól való elszaka-
ást az sok puszta faluk és kémények. Mindazáltal, hogy mind
sten, s mindez világ előtt az mü ártatlanságunk meglássék,
n mostan is bizonyos atyánkfiait küldöttük az méltóságos
jedelem urunkhoz ő nagához, úgymint Barcsai Ákos, Dániel
erencz, Csák Dávid atyánkfiait, kik által most is újabban
érjük ő nagát alázatosan: az klmes török császár kedve s
aratja nélkül az ország directiójához ne nyuljon, ne vonja
nak az hatalmas nemzetnek számlálhatatlan hadait ország-
nkra ez iránt való cselekedetével, hanem keresse kedvét az
rtának; ha ott ő nagát az hatalmas császár gratiájában
szi, és az státusoknak megbántódott szabadságit az ország-
k kévánsági szerént helyére állatja, fejedelmünknek agnos-
lni ő nagát készek vagyunk és leszünk; de mü az török
ászár kedve s akaratja ellen cselekedni nem merünk, kinek
ész hadai mindenütt fenn vadnak, mert Galga szultán dere-
s tatár haddal alkalmas ideje az Neszteren általjött, a
onnan igen könnyen öt napok alatt Háromszékre beérkez-
etik, s az végbeliek is mindenütt készen vadnak, az kiknél ha
bb nem volna is, az mü veszedelmünkre bőségesen elegek.
e mind ezek felett Stoyka Symon uram az kit az ország ka-
itihaságra küldött oda bé Fejérvárról, az mint referálja,
ostán visszajövén Drinápolybúl, az török császár maga sze-
élye szerint minden hadaival táborban ott vagyon, onnét
ocsátotta vissza az fővezér az ország ellen való rettenetes
nyegetőzéssel, ha az méltóságos Rákóczi György urunkot
jedelmünknek ősmernők és szenvednénk. Sőt azt is paran-
solja, hogy az ország és új fejedelem követi mindjárt indúl-
nak, mert eskeszik az istenre, hogy az országot megkeresi
rette; ha az hadak pedig megindúlnak, azután késő leszen.
zért mü mind isten, mind emberek előtt protestálunk, okai
e legyünk az ország romlásának, hogy meg nem jelentettük
olna az reá következendő veszedelmet, romlást, mely mindjárt
egleszen, ha hlms császár akaratja nélkül az másik kgls
unkot béfogadjuk. Kgtek azért jól meggondolja, mit cselek-
zik, szánja meg feleségit, gyermekit, édes hazáját; úgy tetszik,
ost is elég sok ezer keresztyén lelkek vadnak oda rabságra

közűlünk; ne veszszen el az kevés számú maradék nép is, értsen az országgal mindenben egyet, úgy remélhetjük, hogy talám az úristen nem veszt el végképpen bennünket; mert ha szakadások kezdenek lenni közöttünk, az leszen végső romlásunknak jelei és okai; sőt mindenekben az ország végezésétől függjen kgltek, és az miben az ország parancsolatját érti, alkalmaztassa ahoz dolgait, igyekezze is végre vinni hűségesen haladék nélkűl. Az kiknél penig mostani választott kgls urunk czémere és leveli nem lészen, az olyanokat, ha kgtek között járnak, megfogja és az választott fejedelem ő nagyságának kezében küldje. Datum in generali congregatione nostra Szász-Medgiesiensi, ad diem nonam Januarii anni praesentis indicta die 20. Januarii anno domini 1658.

(P. H.) Universi Status et Ordines trium nationum et ordinum regni Transniae et partium Hungariae eidem annexarum.

Alatt a lap szélén más kézzel írva: Szebenszék.

(Ered. a szász nemz. egyet. ltárában nro 696).

f)

1658. jan. 24.

A megyesi országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spect., mfici, gen., egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum quartum mensis Januarii, anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi octavi, in civitate nostra Szász-Medgyes, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli duorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in comitiis eorum generalibus, in civitatem Szász-Medgyes, ad diem vigesimum quartum mensis Januarii, anni millesimi, sexcentesimi, quinquagesimi octavi indictis celebratis conclusi.

Praefatio.

Ugy vagyon klmes urunk, az elmúlt napokban, az hatalmas török császárnak utolsó pusztítással fenyegető kemény parancsolatja érkezvén hozzánk, kénszeríttettünk volt elmélkedésünköt arra fordítanunk, hogy fellobbant haragjának csendesítéséig Ngod mlgos fejedelmi székiből kilépvén, ez haza igazgatásától magát megvonná, csak gondolván azt, hogy az portának nehézsége nem ez haza, hanem az Ngod mlgos személye ellen volna, Ngod is mint istenfélő keresztyén fejedelem, maga méltóságának ideig való megalázásával is, meg akarván mutatni hozzánk való atyai szeretetit, készebb lőn maga méltóságos tetszésiből, magát az regimenttől megtartóztatni, mintsem ez hazát az pogány fegyvere és tüze miatt, utolsó pusztulásra jutni engedni. De hogy az porta ez fenyegetődésben, és az Ngod mlgos fejedelemséginek megváltoztatása felől való parancsolatjában nem egyebet respectált légyen, hanem hogy Ngodot nemkülömben, hanem mint egy hűséges pásztort az nyáj mellől elszakasztván, minket Ngod pásztori gondviselése alatt lévő igaz híveit, szabadosabban megszaggathatná, és hazánknak határit magájévá tehetné, ebből is világoson kitetszik, hogy az első parancsolatjában az Ngod mlgos személyének letétetésinél egyéb kévánsága nem volt, hanem azután Jenőnek olyan szép végházunknak odaengedésit is kévánta, gondolván azt, hogy Ngod az regimenttől magát megvonván, ebbéli kévánságának is beteljesítését tőle meg nem mernők tagadni, Ngod is (mint ki isten kegyelmességiből ez hazának kormányit egynéhány esztendők alatt mlgos fejedelmi tisztiben boldogúl igazgatta) látván országát nemkülömben mint egy veszedelmes tengernek közepiben minden felől az sok háborúknak veszedelmes szélvészei között hányattatni, az reánk törő gonosz akaróinknak szándékát hivalkodó szemmel tovább nem nézhette, hanem minekelőtte utolsó hajótörésre jutna állapotunk, kezeit kormányozásunkra veté, és legelsőbben is mindjárt ez városában együtt találván bennünket, szegény hazánknak megmaradása felől való dolgokról, velünk és bölcs tanácsival együtt, generalis gyűlést celebráltata. Mely Ngod hozzánk való fejedelmi klségit mint klmes urunknak alázatoson megszolgáljuk Ngodnak, könyörögvén azon az fges istennek

hogy Ngodnak minden dolgait szerencséssé tegye, és szegény hazánknak békességben való megtartására életét nyújtsa sok esztendőkre.

Articulus I.

Az kapuszám után való adónak ellimitálása az taxás városok contributiójával együtt.

Nem tagadhatjuk klmes urunk, hogy magunk is nem vennők eszünkben, Ngodnak mennyi sok rendbeli szükségre kellessék költséget fordítani, szegény hazánknak mostani állapotjához képest, de ellenben szemünk előtt kell viselnünk azt is, hogy az elmúlt esztendőben istennek igaz ítéletiből reánk szállott közönséges veszedelemben, sok adófizető jobbágyink odamaradtanak, az kik itthon voltanak is, az közönséges kapuszám után való adón kivűl, nem gondolhatván azzal is, hogy mind borok, mind búzájok igen szűkön termett, az rabok váltságára megannyi contributiót vetettünk reájok, az mennyit kapuszám után praestálniok kellett, ezenkivűl az elmúlt szászsebesi táborozáskor az lengyelek irruptiója és az pogánnak szüntelen való fenyegetőzése azt kévánván: kapuszám után gyalogokot is állattanak; nem utolsó ez is, hogy az hadaknak szegénységen való megfordulása miatt sok helyeken annyira jutottak, hogy majd semmiek nem maradott, de hogy mégis teljességgel végső pusztulásra ne jussanak, és adójoknak is supportálására reá érkezhessenek, mindennyi megromlott állapotjokban is, ígírjük Ngodnak kapuszám után az szokott terminusokon tizenöt forintot administráltatni, az tavalyi articulusban specificált mód szerént. Az székely atyánkfiai is, kiknek az vármegyéken jószágok vagyon, ezen terhviselésre ígírik magokot. Hasonlóképen az szász nation lévő atyánkfiai is. Könyörögvén Ngodnak alázatoson, légyen contentus véle.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosváré	2400	for.
Váradé	1400	»
Fejérváré	200	»
Bánfi-Hunyadé	200	»
Udvarhelyé	260	»
Kézdi-Vásárhelyé	180	»
Sepsi-Szent-Györgyé	180	»
Ilyefalváé	150	»
Egeresé	150	»
Nagy-Almásé	125	»

Articulus II.

Az ország megbántódásának megorvoslása felöl való kglmes assecuratiója ö ngának.

Jóllehet klmes urunk feles megbántódásink volnának, melyeknek megorvoslását Ngod kglmes ígíretében bízván, szükséges volna ugyan most Ngodtól kévánnunk, mivel Ngod maga onszol bennünköt, hogy régen kévánt szabadságunknak jó karban való állatásában, kegyelmességit valósággal experiálni ne halasztanók, de mostan arra alkalmatos üdőnköt nem látjuk, hanem hogy mégis Ngod sub verbo principali assecurál bennünket, hogy minden megbántódásinkot, az békességnek reménysége alatt celebrálandó közelbik gyűlésen az ország kévánsága szerént ígéri megorvoslani, Ngodnak mint klmes urunknak híven megszolgáljuk.

Articulus III.

Az hadi expeditióra való instructiónak modalitása.

Elhittük klmes urunk, hogy Ngod semmit nagyobb szorgalmatossággal nem igyekezik elkövetni, mint hogy fegyvervonás nélkül ez szegény hazát oltalmazhassa, mi is az Ngod gondviselése alatt békességben nyughassunk, de ha ugyan valamely megáltalkodott gonosz akaróink, ellenségesen reánk jönnek, és az defensát is minden csendes mediumokkal megpróbálván, nem complacálhatja Ngod, így az extrema necessitásban, ha in bello defensive fel kelletnék hadakozni ülnünk, az Ngod bölcs tanácsival egyező tetszések szerént, personalis insurrectio ne légyen, hanem minden rendbéli nemes, és hadba felűlni tartozó ember maga személye helyett jó illendő soldost állasson, olyat, hogy az főtisztektől approbáltassék és alkalmatosnak ítéltessék, azonkivűl az articulus szerént lovas, s gyalog állattassék kapuszám után; úgy mindazáltal, hogy ha az soldosok táborban volnának is, és az hazára szakadó veszedelemnek eltávoztatására azok elegendők nem lennének, etiam personaliter tartozzunk felűlni, mintsem szegény hazánkot romlani szenvedjük, de ezt értjük az extrema necessitasról, úgy hogy (isten oly szoros állapotra ne juttassa igyünköt) ha kedvetlenség szorgosabb lészen, mintsem gyűlésre való tágosságot engedjen, az olyan casusban Ngodnak tanács renden lévő híveinek tetszésekből is csak meglehessen; de különben, ha az dolog szenvedi, az ilyen personalis insurrectiónak micsoda casusban kellessék lenni, országunknak közönséges gyűlésében legyen conclusum felőle. Noha penig az eddig való articulusok szerént káptalanok, notáriusok, perceptorok, szolga-

bírák hadakozások felől külömb usussal éltünk, de in isto casu, midőn tudniillik ellenség jő hazánkra, az articulusok mellől recedálni illendőnek ítéljük, úgy hogy azok is tartozzanak magok személyekről és jószágokról soldost állítani. Ha penig personalis insurrectio lészen, akkor is személyek szerént elmenni, vármegyéken az viceispánok, és székelységen az vicekirálybírák honnhagyása, hogy az hadakot utánok kergessék, és egyéb hon való dolgokra gondot viseljenek, álljon az vármegyéknek, székeknek és azoknak főtiszteinek dispositiójokban, az eddig való szokás szerént. Mindazáltal ez hazában vigyázásnak okáért kiket akarjon Ngod hon hadni, Ngod méltóságos arbitriumjába légyen, bölcs tanácsival együtt. Ez articulusunkkal penig klmes urunk az szolgákról írott elébbeni articulusinkot nem tolláljuk, az szolgák közé nem értvén székek és fiscus tiszteit.

Articulus IV.

A kolosváriaknak ígért klmessége ő nagának.

Hogy az kolosvári atyánkfiainak tűz miatt való romlott állapotjokra, klmes tekénteti lévén Ngodnak, adójokból illendő könnyebbséggel akar lenni Ngod, Ngodnak híven megszolgáljuk.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dnorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione, et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, ut praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Szász-Medgyes die vigesima quarta mensis Januarii, anni millesimi, sexcentesimi, quinquagesimi octavi.

G. Rakoczy mp. *(Rákóczy sajátkezü írása.)*

(P. H.)

(Egykorú nyomtatott példány az Akadémia tulajdonában: Art. Diset. princ. Trans.)

g)

1658. jan. 25.

A rendek általános amnestiája.

(A gyulafejérvári káptalan 1658. febr. 8-án írja át a következő levelet: a szokásos átírási bevezetéssel ellátva.)

Mi Erdély országának három nemzetből álló és ehez incorporáltatott Magyarország részeinek öszvegyűlt minden rendei adgyuk tuttára mindeneknek az kiknek illik, hogy az méltóságos fejedelmünk Rákóci György kegyelmes urunk fejedelemségétűl fogva, mind penig cessiójának ideje alatt mind eddig, akár ő nagysága maga, akár ő nagyságának hívei vagy szolgái vagy hozzátartozói, akár erdélyi, akár partiumbeli, vagy idegen fiak is vagy szavokkal, vagy cselekedetekkel, vagy irásokkal, vagy akármi úton módon való követség és levélhordozással, ha kik most követségben vagy postaságban volnának is, láttattanak volna minket megbántani, vagy ugyan megbántottanak volna mind személyünkben, becsületünkben s mind penig egyéb állapotunkban, azokat örök feledékenségben hadgyuk, soha arrúl meg nem emlékezünk, azért boszúval senkit nem illetünk, károsítunk, méltóságában ő nagyságát, és becsületekben ő nagához tartozókat meg nem sértünk sem magunk sem mások által; sőt ha eddig is oly indulat lött volna is bennünk, azt is remittaljuk, úgy mindazonáltal, hogy ha valakiknek közzűlünk az országnak törvénye kivűl jószágát vagy tisztét ígérte vagy conferálta volna, azokat kegyelmességéből ő naga remittalja az háromszéki főkapitányságon kivűl, melyrűl azelőtt ő naga az széket assecurálta. Melyrűl megemlített kegls urunkat ő nagát és minden rendbeli ő naga híveit, szolgáit és minden ő nagához tartozandókat keresztyéni hitünkkel assecuráljuk tulajdon pecsétünk és kezünk irása alatt. Datum in publica nra congregatione Szász-Medgyes, die vigesima quinta Januarii, anno domini millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo octavo.

Rédei Ferencz mp.,
Barcsai Ákos mp.,
Haller Gábor mp.,
Petki István mp.,
Zolyomi Miklós mp.,
Bánffy Sigmond mp.,
Bánffy György mp.,
Bethlen János mp.,
Ebeni István mp. Kolosvármegye főispánja,
Kapi György mp.,
Kemény Simon mp.,
Haller Paal mp.,
Haller János mp.,
Lázár György mp.,
Bánffy Dienes mp.,

Kuun Gergely mp.,
Gergocz Mihály mp.,
Bánffy Christoph mp.,
Dániel Ferencz mp.,
Kun István mp.,
Kendeffy Gábor mp.,
Tholdalagi Mihály mp.,
Kőrispataki János és Szegedi István Fejérvármegye követei mp.,
Járai István, Thamás Deák Thordavármegye követei mp.,
Szamosközi Mihály Dobokavármegye követe mp.,
Maxai Ferencz és Semién Paal küköllővármegyei követek mp.,
Mikó Miklós és Benkő Bálint kolosvármegyei követek mp.,
Boldai Márton, Incédi Mihály biharvármegyei követek mp.,
Sztoyka Simon Máromarosvármegye követtye mp.,
Budai Sigmond Máromarosvármegye követtye mp.,
Paalffy István, Szombatffalvi István udvarhelyszéki követek mp.,
Szikszai Sigmond Középszolnokvármegye követe mp.,
Belsőszolnokvármegye követei Ferencz Deák és Csoma Miklós mp.,
Thuri Mihály, Hegyessi András zarándvármegyei követek mp.,
Petrus Henter, Georgius Daczó, Franciscus Donát, Stephanus Zeöredey háromszéki követek mp.,
Kádár János, Szőcs Mihály fejérvári követek mp.,
Sándor Jánosék és Boték csiki követek mp.,
Bakó István, Szent-Iváni Sámuel marosszéki követek mp.,
Maÿadi Gáspár Középszolnokvármegye követe mp.,
Csipkés István, Szabó János aranyasszéki követek mp.,
Tyvadar András Szörényvármegye követe mp.,
Pókai Gáspár és Szuczeli László hunyadvármegyei követek mp.,
Szabó Mihály substitutus consul, Szabó János, szebeni kucsár mp.,
Draved Simon, David Czak brassai követek mp.,
Gregorius Heyselius, Georgius Thehuin segesvári követek mp.,
Menyhárt Lian meggyesi polgármester,
Andreas Szabó meggyesi követ,
János Deák, Szabó György beszterczei követek mp.,
Petrus Kacsai, Mattias György kőhalmi követek mp.,
Melczer Márton, Füstös János nagysinki követek mp.,
Falk Márton, Herik Deák szerdaheli követek mp.,
Sznel János, Nagy Thamás szászsebesi követek mp.,
Kovács Ádám, Régeni András újegyházszéki követek mp.,
Fodor István, Lucz Mihály szászvárosi követek mp.,
Szőllőssi Gábor kolosvári főbíró mp.,
Andreas Rau regius iudex civit. Colosvar mp.,

Martinus Lengyel, Joannes Nagy marosvásárheli követek mp., Baldos Mihály, Sabo *(így)* János váradi követek mp., Kun István, Bartha Boldisár, Pesthi Máthé debreczeni követek mp., Tivadar András enyedi követek *(így)*, Boltos Mihály, Posta István mp., Karánsebesi követek mp., Nagy Balás, Bácsmegyei István dési követek.

(Következik a káptalani szokásos záradék).

(Hiteles átirat, orsz. ltár Prot. Neminem Laede 17. 148. lapon).

(Eredetije orsz. ltár. Gyulafejérvári osztály.)

h)

1658. jan. 29.

Rhédey hüségesküje az új fejedelemnek.

Én, Rédei Ferencz, az erdélyi méltóságos fejedelemnek tanácsa, Bihar és Máramaros vármegyéknek főispánja, esküszöm az élő istennek, ki atya, fiú, szentlélek, teljes szentháromság egy bizony örök isten, hogy az én kegyelmes uramnak az méltóságos, tekintetes és nagyságos Rákóczy György uramnak isten kegyelmességéből Erdélynek fejedelmének, Magyarország részeinek urának és székelyek ispánjának mindenekben igaz és híve leszek, ellenségeinek ellensége, jóakaróinak jóakaója, se titkon se nyilván ő nagyságának méltósága ellen senkivel nem tractálok, annak megbántására nem igyekezem, valamit ő nagysága élete, méltósága s országlása ellen ártalmára valót hallanék vagy olvasnék, értésére adom, az ellen tehetségem szerént ellene is állani igyekezem; egy szóval mindenekben ő nagyságának tehetségem szerént igaz és hű leszek; minek megállására s beteljesítésére isten engem meg is úgy segéljen s úgy idvözítsen, hogy én ezeket tehetségem szerént megállom s beteljesítem és azon is leszek minden tehetségemmel, hogy az ő nagysága szerelmes fia is, az méltóságos Rákóczi Ferencz urunk ő nagysága erdélyi fejedelemségében s mindennemű jószágiban megmaradjon és isten azt az időt adván ő nagyságának érni, mikor az országnak juramentomát leponálja, ehez hasonló reversalist kész leszek ő nagyságának is adni; mely feljebb megirt dolgokrúl adtam ő nagyságának az reversalisomat kezem írása és pecsétem alatt. Datum in civitate Medgyes, die 29. Januarii 1658.

Rédei Ferencz. m. p.

(P. H.)

(Az egész Rédei írása.)

Ered. a m. k. orsz. ltárban: egykorú más a Héderváry-gyüjteményben)

i)

1658. jan. 31.

Kemény Simon hűségesküje az új fejedelemnek.

Én Gerőmonostori Kemény Simon mivel az mü kegyelmes urunk, az méltóságos Rákóczi György erdéli fejedelmünk nem nézvén az én méltatlan voltamat, meltóztatott Udvarhelyszéknek főkapitánságát nekem adni, esküszem Istennek. ki atya, fiú, szentlélek teljes szentháromság egy bizony örök Isten, hogy én megemlített kegyelmes urunknak, kegyelmes asszonyunknak az méltóságos Bátori Sófiának és ifjú választott fejedelmünknek méltóságos Rákóczi Ferencznek, hű igaz leszek, ellenségének ellensége, barátjának barátja, se titkon se nyilván, sem izenet által ő nagyságok méltóságok, fejedelemségek ellen nem practicálok, sőt valamit ő nagyságok ellen érthetek, hallhatok, ő nagyságoknak megjelentem, ellene is állani tehetségem szerint igyekezem; egy szóval mindenekben hű, igaz leszek, semmi kigondolható szinek alatt ő nagyságokat el nem árúlom, hűségektől se félelem, sem semmi ok el nem szakaszt, alattam valókat is ő nagyságok hűségében megtartani igyekezem minden úton; kinek megállására, beteljesitésére, Isten engem úgy segéljen, úgy adja lelkem üdvességét, ha én ezeket meg nem állom, beteljesítem. Datum in Medgyes die 31. Januarii anno 1658.

idem qui supra m. p.

(P. H.)

(A magy. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről).

k)

A rendek átirata a budai basához.

Válaszolnak a vezérek hozzájok küldött levelére s jelentik, hogy Rákóczyt visszafogadták a fejedelemségbe. Kijelentik, hogy ők továbbra is hívek maradnak a portához, de kérik a basát, hogy Jenő kiadásának kivánatával hagyjon fel s legyen jó törekedő a szultánnál.

(Egész terjedelmében lásd Bethlen Imre, II. Rákóczy György ideje 169—172. ll.)

l)

Jelentések az országgyülés befolyásáról.

1.

De dato 8. Februarii Anno 1658. Cassovia.

Georgius Rákóczy Transsylvaniam ingressus, gubernaıem reassumpsit et dirigit cuncta ut princeps. Dominus ley sese in certam quandam Transsylvaniae civitatem, ısso dictam, recepit, unde expediti sunt ad portam Ottomaım certi ablegati, percunctaturi, in quonam cardine et statu nitas noviter electi principis permansura sit. Circa Varaum multa latrocinia et praedae patrartur; quicunque fidetem erga Franciscum Redey servabant, cuncta eorum bona praedam et rapinas convertantur; etiam consors domini ıncisci Redey per milites Georgii Rakoczy spoliata est. nini Zolyomy, Joannes Bethlehem et Gabriel Haller fuga ı salvarunt, bonis domini Haller in arce Jenő habitis in edam conversis. Dicuntur etiam nonnalli ex Transsylvanis ıloratum opem Turcarum ivisse, siquidem princeps Razyus per vim principatum iterum suscepit. Insuper fet Joannem quoque Kemeny cum multis Tartarorum coadversus Transylvanos venire, quorum metu homines a Varadinum perculsi sese et res suas in tutiora recipere ɜperunt.

2.

Fuerunt apud me nonnalli praeciperi nobiles, qui retuınt mihi praecedentem principem Transsylvaniae Georgium ɕoczy sedem suam occupasse et regimen iterum suscepisse, ıinum autem Franciscum Redey ad bona sua recepisse; ıon milites moderni novi principis cum militibus Georgii ɕoczy, ubi occassionem nanciscuntur, certare, et sese invimagno odio prosequi. Narrabant insuper hoc etiam, quod ɜeaquam Turcarum imperator vexillum et sceptrum recenelecto principi misisset, Georgius Rakoczy multis militibus legato Turcico obviam missis, ex Turcis ad duo millia ıvit caedi, primarium vero legatum abrasis eidem barba et tacibus in Turciam remisit, detento apud se sceptro quam llo; legatus vero Turcicus propterea cum tanta suorum ıu venerat, quia timebat a mihitibus Rakoczii.

(Hivatalos kivonatok orsz. levéltár. Transsylvanica.)

XII.

1658. febr. 13--28.

Hadfölkelésre vonatkozó jelentések.

a)

Hunyadvármegyének jelentése.

Mi Galaczi Buda Péter, és Hosdati György, a nemes Hunyadvármegyének viceispányi, és onczokfalui Ramosz Miklós s Alsó-Nádasdi Pap Ferencz azon vármegyének főbírái. Adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, de kiváltképpen az megírt vármegyénknek főispányának, tekintetes és nemzetes Nagy-Barcsai Ákos urunknak, hogy az jelen való 1658. esztendőben, az elmúlt bőjtelő havának 13. napján, vövén az mi kegyelmes urunknak az méltóságos Rákóczi György urunknak, kegyelmes és legitimus fejedelmünknek ő nagyságának méltóságos levelét, melyben ő nagysága nekünk kegyelmesen parancsolja, hogy vármegyénket megmustrálván, annak lovasinak és gyaloginak számárúl ő nagyságát alázatosan tudósítsuk. Emellett azon méltóságos levelének inclusájában ő nagysága az portai fővezér levelének igaz pariáját is hozzánk küldötte, mely vezér levelének kivánságos tenora ez levén, hogy Boros-Jenőt ettűl az szegény hazától elszakasztván, az töröknek beleszállani megengedjük, mely ő nagysága kegyelmes parancsolatját igen alázatos engedelmességgel vövén, vármegyénket megmustráltuk és annak lovasának, gyalogjának igaz regestumát ő nagyságának felhoztuk. Az mi penig Jenő állapotját illeti, az mi kegyelmes urunkat fejedelmünket assecuráljuk mi az ide feljebb megírt személyek, az nemes vármegye képében, hogy mi egész vármegyéstűl az fővezér illetlen és képtelen kivánságára Jenőt soha, míg közűlünk egy emberi fő fennáll, meg nem adjuk, és az szegény erdélyi magyar nemzettől el nem szakasztjuk; hanem valamig az igaz ügyet hatalmasan megsegítő Isten, mostani kegyelmes urunkat, az méltóságos Rákóczi György legitimus fejedelmünket szemeink előtt élteti s megtartja, ő nagyságával és ő nagysága az szegény magyar nemzetet magyari szóval szerető minden igaz híveivel, s az országnak három nemzetből álló tökéletes és hív tagjaival együtt. Jenőt soha meg nem adván, készünk *(így)* leszünk inkább feleségeinket, gyermekeinket egy halomban vágatni, hogy sem mint ő nagysága mellől ez képtelen és keserves ügyben elállani hitetlenűl, és mást illegitimust uralván, ő nagysága mellől elálljunk. Mely dolgot írtunk meg fide me-

diante kegyelmednek, úgy mint főispányunknak. Datae Albae Juliae. Anno et die suprascriptis.

Buda Péter mp. (P. h.) Ramoz Miklós mp. (P. h.)
Hosdati György mp. (P. h.) Pap Ferencz mp. (P. h.).

(A magy. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

b)

1658. febr. 25.

Alázatos szolgálatom ajánlása után Istentől ő szent felségétől Nagyságodnak egésséges és szerencsés hosszú életet, minden dolgaiban boldog előmenetelt szíből kívánok.

Kötelességem tartván kegyelmes uram azokat Nagyságodnak megjelenteni, melyekből Nagyságod maga méltóságos személyére, vagy hazánk romlására való akadályok következhetnének, noha féltem azon, másképen ne ítílne Nagyságod írásom felől, mindazonáltal megírt kötelességemnek megakarok felelni. Én kegyelmes uram, csak most távozván el az Nagyságod méltóságos udvarából, mingyárást sok panaszokat és idegenségeket kezdék eszemben venni, melyeket nem is titkon, hanem igen nyilván beszélének: attól igen félek, sem vármegyék, sem székelység nemhogy Jenőnek, de az magok oltalmára is fel nem ülnek, avagy ha felülnének is, de Nagyságodnak és mellette maradóknak bátorságos nem leszen. Az székelység között nyilván beszéllik, ha hadak jőnek reánk, csak erdőkre és erős helyekre mennek mindenestől, igen sajnálják az megindított rosz hadaknak felűltetését, azt mondják: Nagyságod azt ígírte volna nekiek, egynehány esztendőkig nem fogja hadba vinni. Legfeljebb, kegyelmos uram, azt neheztelik, hogy Nagyságod az ország határin kivűl csak ilyen hamar is hadakat vitt ki, s azzal az törököt is ingerli az hazára. Jenőt is úgy látom, kegyelmes uram, készebbek megígírni, hogysem oltalmára menni: félek avagy olyan választ tesznek az vármegyék, avagy semmit sem, holott azt mondják, azvégre nem mustrának, hanem országgyűlésének kellett volna hirdettetni. Az haza veszedelmének is igen okozzák Nagyságodat, az törökök kezében is küldött leveleket nem ajánlják, mind csak kételenségnek tartják, mondanak ilyeneket is, magok megmaradására gondot tudtak volna viselni, csak Nagyságodtól lett volna megengedve. Sok az dolog, kegyelmes uram, süketeknek szóllottam azokra, melyeket magam hallottam, megátalkodott szívek, adja Isten, ne legyen mind magoknak, mind hazánknak utolsó romlásával. Ilyen szavokat

is értettem, ha mi rosz állapot kezd fordúlni, és Nagyságod látja szorosnak lenni a dolgot, feleségit, gyermekit mingyárást küldi Ecsedben, maga is ő nagyságoknak utánok menvén, ide hagyja romlásra az országot, Szeben avagy Görgény elég erős helyek volnának. Mi haszon, kegyelmes uram, bővebb szókkal írnom, semmi jót nem látok, azért mind ezeknek megorvoslában, mint Meggyesen is alázatoson jelentettem vala, igyekezzék Nagyságod, különben igen meg fog Nagyságod az emberekben csalatkoznl, akkor, midőn ingyen sem reménlené. Lehetnek olyak is, kegyelmes uram, kik az dolog előtt csak biztatják Nagysugodat, kiktől az szükségnek idején féltem Nagyságodat, melyeket Nagyságod nállamnál jobban általérthet. el is hittem, gondolkodik az mostani állapotokhoz képest. Nagyságodnak alázatoson könyörgök, igaz indulatból írt tökélletes írásomat gonoszra ne magyarázza, tudván azt, boldogtalan fejedelmek azok, kik előtt igazat mondani tilalmas vagy veszedelmes; hogy is tudna Nagyságod az jövendő állapotokról valóságoson gondolkodni, hacsak haszontalan hízelkedve avagy szíven kivűl biztató szókkal kezdjük mindnyájan az Nagyságod méltóságos füleit terhelni avagy megcsalni. Ezek után éltesse Isten Nagyságodat sok esztendőkig kedves jó egészségben. Datae in Szent-Pál, die 25. Februarii Anno 1658.

Nagyságodnak

alázatos híve élete fottáig
Haller Gábor mp.

Külczím: Celsissimo principi ac domino domino Georgio Rakoci, dei gratia Transylvaniae principi, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc., domino mihi semper clementissimo.

(A m. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

c)

1658. febr. 28.

A Tordavármegyeiek jelentése.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak. Isten Nagyságodat kévánsága szerént való lelki testi jókkal jó szerencsét és egészséget, hosszú életet, boldogúl áldja meg Nagyságodat szívből kívánjuk.

Nagyságodnak közinkben küldött kegyelmes parancsolatját alázatoson vévén, az nemességet convocáltattuk szokott székes helyünkre, és ugyanott az kik az mostoni árvizeknek alkalmatlansága miatt compareálhattanak, s meg is mustrál-

uk, kiknek nevekről való regestrumot Nagyságodnak méltóságos kezéhez küldöttük. A töröknek kévánsága felől is tudósíta Nagyságod bennünköt, arról való tetszésünk felől Nagyságodot tudósítsuk, kegyelmesen parancsolja. Megtapasztaltuk egyelmes urunk, Nagyságodnak ennekelőtte sok rendbeli uguratiói igazak voltak, mind pediglen az töröknek is szánokának végső czélozása hova nézett legyen. Ez mostani ustránkon levő személyeknek száma többire szolga rendből llván, főispánink és vármegyénknek fővebb rendi közöttünk em lévén, ő nagyságok s kegyelmek nélkül absoluta resoluóra való discursusra alkolmatlanok vagyunk, mindazáltal egyelmes urunk, az mi csekély elménk szerint is Jenőnek az öröknek kévánságára való odaengedése közölünk csak az legisebbiknek is nem tetszik, könyörögvén igen alázatoson Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak kegyelmes tekinteti előtt iselvén szegény hazánknak megmaradását, végházainak megartását ügyekezzék teljes tehetségével édes hazánknak mosani fogyatkozott állapotjában ha lehet fegyver nélkül megartani; kiben isten Nagyságodot minden alkolmatosságokban zerencsésen vezérelje, tiszta szívünk szerint kívánjuk. Isten Nagyságodot sok esztendeig boldogúl jó egészségben szerensésen éltesse. Datum ex Bogát die 28. Februarii. Anno 1658.

Nagyságodnak alázatos hívi

Trauzner Sigmond,
Székely István,
Pápai György,
Szindi János.
Tordavármegye tisztei.

Czím: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rakoczy dei gratia principi Transylvaniae partium regni Hungariae domino *etc.* Siculorum comiti *etc. etc.* domino domino nobis naturaliter colendissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban).

XIII.

1658. márcz.

A két Oláhország összeköttetése Rákóczyval.

a)

Rákóczy levele Nádasdyhoz a havasalföldi mozgalmakról.

Translatio

literarum principis Transylvaniae Georgii Rakoczy ad comitem Franciscum de Nadasd Alba Julia Martii 1658. datarum.

Heri accepimus Illmae dominationis vestrae ad nos datas. Gabriel Kövér sua ad illmam dom. Vram digressione nil sibi incommodavit, dum eatenus mandatum et omnimodam ejusdem voluntatem secutus fuerit, quod illma dom. Vestra negotiorum nostrorum promotioni studeat, acquiescentes alioquin etiam in benevolentia ejusdem reserviemus eidem, et ob id illmae dominationis Vestrae amicabili et placido nos commisimus amori; Ser. regi Hungariae servire veramque synceritatem imitari cupimus, certo sibi persvadeat. Isthic res nostrae hactenus in tranquilitate fuere. Vaivodam Valachiae Transalpinae decrepitus et tyrannus ille summus portae vezirius exturbare conatur, quem Galga sultan Silistriensis passa dictus invasit. Vaivoda quidem numerosum militem habuit. verum uti praesumpserant Transalpini, ubi ad rem deventum fuisset, altos suos animos fuga contestare non erubuere, visis ferme vix mille Tartarorum equitibus, quorum generalis sine conflictu cum decem millibus hominum prope castra vaivodae stitit, suaque castra metatus est; quod rescientes Hungari, cum ducentis equitibus egressi sunt. Cancellarius noster insigne militare facinus hungaricum edidit, vivos multos coeperunt. plurimos ceciderunt, et alios fugarunt. Sequenti quoque die idipsum comprobantes absque unius personae detrimento foeliciter; idem cancellarius non pluribus quam tribus millibus et quingentis Hungarorum militum Varadiense stipendium merentium poterat esse munitus, siquidem nec ipse vaivoda copiosiori numero militem a nobis expostulasset. Bonus vaivoda cum alteri vaivodae Matthaeo nec in militia, nec in intellectu et prudentia successerit; ex eo ipsi quoque boerii seu consiliarii sunt vecordes, qui ei contra mentem et voluntatem nostram versus alpes ritiridam svaserunt, super certis quibusdam literis Tartarici chami veziriorum assecura-

oriis fundantes, in quibus hoc scriptum erat: ecce nos necesitati progrediemur, quare tu recipias te in aliquod fortalitium t si prodesse tibi non poterimus, saltem non nocebimus; aliouin etiam innata est ei sylvarum et alpium dilectio, easque ıabet arcibus quibuscunque pro defensione sui fortiores; ubi Michael quondam vaivoda Sigismundi olim Bathorii succursus uppeditandi ejusdem praestolandi gratia se Turcis et Tartaris defensive opposuerat. Ex hac parte longe propius is vaioda castra metatus est, habet octo millia hominum selectisimorum; plebeos quosvis dimisit, accepto tamen prius ab iis olenni juramento, videlicet, ut dum et quandocunque ipsis lemandaverit, mox ei adhaereant praestoque sint. In annona lefectum patiuntur. Nos itaque unacum regno conjunctim dicto 'aivodae opitulamur. Boerios sive consiliarios omnes penes se ıabet; si autem casu quo, (quod non speramus) eos ab eodem lescire contingeret et regnum quodammodo liberari videtur, et ıostrum quoque regnum iureiurando nobis est adstrictum, nam 'egnum cum regno conjuravit, sed principaliores penes vaivodam ıuum continui sunt. Chamus Tartarorum vaivodae suam offert ɔenevolentiam, deditque in mandatis, quatenus regrediatur sulanus, siquidem cum Cosaccis et triginta duobus ducibus camɔestribus intra alpes, nomine seu in persona ejusdem chami ita ɔonspirasset atque conjurasset. Turcicus quoque chausius ibilem existit, ne ullo modo impediri possimus; remansit et heitnanus; quapropter si nostrum aliquis impeditus fuerit, pax vioabitur; ipse chamus depositionem juramenti evitare nequivit. Et hoc est certissimum, quod Adrionopoli existens Cosaccorum egatus, dixerit decrepito illi vezirio Cosaccos nimirum nunquam a nobis descissuros, quod propalandum (et si eum mori ɔporteret) in mandatis habuit. Vaivoda pro milite tam aere ɔonscribendo, quam in pactorum suppeditando auxilio, misit ıd heitmanum, jam negotia qualem successum sint habitura, Illmam dominationem vestram superinde reddemus certiorem. Vaivoda ultra limites regni tribus aut quatuor distat millaıibus, residentia vero ejusdem quinque; Tartarus et Turca bidem residere non possunt, omnia exussit vaivoda et alioquin etiam Tartarus juxta veterem suam consvetudinem acquiita praeda mox abitum parat. Chami vezirius admodum se ıobis offert, jurant pagani, verum nos in Deo confidimus, ɔptatum in finem nostra conversurus est negotia. Noster in ɔorta praeter vezirium vel maximus adversarius est Panajot, nterpres suae Majestatis pariformiter duorum quoque vaivoarum; is se apud vezirium fucare ingerit, omnem perfidiam ɔroclamat, hucusque tamen haec omnia in secreto habuimus, ed jam significare debebimus. Cami literae assecuratoriae

prae manibus nostris sunt, quaecunque ibi percepit, singula nobis intimat, et verissimum est quidquid ibidem ex parte suae Majestatis actum fuit, ex ipso subito rescivimus. Reversales ejus si desiderat illma dom. Vra, mox transmitteremus eidem, dummodo literas nostras hic haberemus. Rogamus itaque dominationem Vram illmam siquidem ejus coma esset in manibus suae Majestatis regiae refrenetur hic proditor, et cupimus id a sua Majestate, dignetur suo residenti scribere, ut nostra negotia promoveat; nam si benignam suae Majestatis erga nos propensionem animadverterint, certo sibi persvadeat, quod utrique parti imo toti christianitati erit proficuum. Quando ad heittmannum missuri sumus militem, advocabimus, ut reperiamur parati. Si quidpiam novorum habuerimus, illmam dom. Vestram desuper certiorem reddemus. Conservet Deus illmam dom. Vram diu salvam et incolumem.

Illmae dominationis vestrae

amicus sincerus
G. Rakoczy m. p.

Ex porta recenter proficiscitur chiazius ad suam Mattem regiam, qui uti conjicimus, negotia nobis quoque contraria est ibidem acturus; verum oportet eum praevenire benigna suae Mattis regiae erga nos propensionis declaratione.

Post hoc ultimo scriptum: Cosacus vaivodae Moldaviae intimat heitmannum Cosaccorum rebelles dissipasse Cosaccos negotiaque sua tranquillitati commendasse. Praeterea Muscovitam se apud eundem insinuare, eidemque jam certam legionem ad latus ordinasse.

Kívül: Translatio literarum principis Transylvaniae ad comitem Franciscum de Nadasd datarum.

(Hivatalos fordítás. Orsz. ltár. Transylvanica.)

b)

Rákóczy egyezkedése István moldvai vajdával.

Mi Stefan vajda fogadjuk az mi keresztény hitünkre, az boldogságos szűzre, hogy mi ez alább megirt dolgokat szentül megálljuk, beteljesítjük minden fogyatkozás nélkül, és hogy az erdéli fejedelemnek ő Ngának t. t. kedve kereső, kedvét töltő minden szinezés nélkül leszünk, ellenséginek ellensége, jóakaróinak jóakarója.

1. Az mely ötvenezer tallért ígértünk ő Nga nevével az tatár hánnak, azt ha ő Nga jovát végben viszi az hán az por-

tán ő Nga hírivel, akaratjából megadjuk, hol penig nem vinné végben, ő Nga kezéhez oda, az hova kívánja beszolgáltatjuk, ahoz adván még ő Ngának ötvenezer tallért, kiket addig is igyekezünk megadni és okvetetlen ad diem 1. Apr. anni 1659. fogyatkozás nélkül megadjuk, sőt isten kit távoztasson, ő Ngának holta történnék, szerelmes házastársának t. t. s fiának t. t. megadjuk.

2. Minden esztendőben új szerint való husvét napra ötezer aranyat tartozunk ő Ngának adni.

3. Segítséget valamikor ő Nga annyit mennyit kíván, adunk, az mi fogyatkozások eddig ő Ngához való szeretetből bennünk estek, azok menjenek feledékenségbe, ezután mindeneket eltávoztatunk.

3. *(így)* Más fejedelemmel ő Ngának fián kivül semmi kigondolható színek alatt nem végezünk, barátink kik lesznek, ő Nga barátságára hozzuk.

4. Hitünket, szeretetünket ő Ngához végig állhatatoson megtartjuk, tökéletes igazsággal leszünk ő Ngához, fiához, kedveskedésünk ő Ngától meg nem tagadtatik.

5. Tatárok részéről arra ígírjük magunkat, hogy teljes tehetségünkkel azon szorgalmatoskodunk, hogy ő Ngának onnét bántodása, háborgatása ne következzék, az portát is velek együtt ő Nga jóakarójává tegyük.

6. Az kozákok segítségét is végbenvisszük, hamarkodtatni fogjuk, isten székünkben bevivén, országunkon is békességes átaljövetelt engedünk.

7. Az rabok kiszabadításabeli segítségünket is ígírjük, abban munkálkodunk kölcsön pénzzel is, egyébként is az mi tehetségünk lehet, segíteni fogjuk.

Mindezeket ha mi meg nem állanók, be nem teljesítenők, Judással, Ariussal legyünk az más világon. Nagyobb bizonságára adtuk ez levelünket kezünk irásával, pecsétünkkel megerősítvén.

(Az egész II. Rákóczy György irása. Orsz. ltár újabb lymbus).

XIV.

1658. márcz. 9.

Meghivók a fejérvári országgyülésre.

a)

Georgius Rákóczy dei gratia *stb.*
Generose *stb.* Salutem et gratiam *stb.*

Emlékezetiben lehet kegyelmednek az miképpen szamosújvári közönséges gyűléséből bocsátottuk volt Balog Máté hívünket tatár chámhoz ő fölségéhez, többi között azvégre, hogy az rabságban lévő atyánkfiainak egy summában való kiváltása felől végezzen, kiknek váltságára ugyanakkor minden rendekre adót is vetett volt fel. Assecurálván az rabok közzűl némely főrendeket, úgymint Kemény János, Kornis Ferencz uramékat, abból az summából ő kegyelmek váltságára adandó jóakaratja felől. Megérkezvén azért Balog Máté hívünk akarók kegyelmedet tudósítani: az raboknak közönségesen egy summában való kiváltását végben nem vihette, hanem külön külön való saczczolásra maradott állapotjok, kik közzűl némelyek megsaczczoljanak nevezet szerént pedig Kemény János uram megsaczczolván reménységünk az, hogy az moldai vajda kezességére nem sokára ki fogna jőni, az többit is (hihető) naponként megsaczczolásokban igyekeznek. Hogy azért az kiknek kegyelmetek, közönségesen országúl jó akaratját ígérte, azt idejénkorán effectuálhassa is, az több rab atyánkfiainak is segítséggel lehessen, kegyelmesen intjük kegyelmedet az maga rendelése szerént felszedett summát igyekezze haladék nélkűl felszedetni; mivel pedig magunk ahhoz nyúlni nem akarunk, hogy az rabok kiváltásában rendeltetett pénznek erogatiója felől és Jenőnek is állapotja (az mint kegyelmednek ez előtt értésére adtuk vala) mostan is függőben felforogván, igen szükséges jól szeme előtt viselvén édes hazájának megmaradását isten után egy felől arra való gondviselésben lenni. Kegyelmetek közönségesen hasznosan végezhessen, generalis országgyűlését tanácsúr híveink egyező tetszéséből rendeltük ez jelen való 1658. esztendőbeli aprilisnek kilenczedik napjára, fejérvári városunkban lenni. Kegyelmednek azért kegyelmesen parancsoljuk az megirt napra és helyre jelen legyen, hogy az megirt dolgokról concludálhasson velünk együtt kegyelmed ez hazának és kegyelmeteknek közönséges hasznára. Mi valamire isten segít az kegyelmetekre való közönséges gondviselésben az mi részünkről megfogyatkozni nem akarunk nem kételkedvén ez hazához és hozzánk való igaz hűségében is kegyelmednek. Eidem de cae-

› gratiam nostram principalem benigne propensi manemus. :us sub poena in generali decreto expressa non facturus. tum in civitate nostra Alba Julia, die 9. Martii anno 1658.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar *stb.*

(Eredetije a gróf Lázár család medgyesfalvi levéltárában).

b)

1658. márcz. 9.

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae, parm regni Hungariae dominus et Siculorum comes *etc.*

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Emlékezetiben lehet Kegyelmednek *(Mint az elöbbeni ghivó)*. Eidem de coetero gratia nostra principali benigne ›pensi manemus. Secus sub poena in generali decreto ex:ssa non facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die Martii, anno domini 1658.

G. Rakoczy m. p.

Kiről Cseffei kezétől: Hozták kezemhez 18. Martii Beszterczén 58.

Czímzet: Generoso Ladislao Cseffei de Noszaly, supremo comiti ıitatus Szolnok Interioris, nec non alteri magistro nostro prothono›o *etc.* fideli nobis dilecto.

(Eredetije a nemzeti Múzeumban.)

XV.

1658. ápr. 2.

Rhédey Ferencz votuma Jenő ügyében.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak, mint ;yelmes uramnak. Az Úristen Nagyságodat mindennemű nt áldásival látogassa.

Kegyelmes uram Nagyságod parancsolja kegyelmesen, ;y én is Nagyságodnak írjam meg censurámat az rabok tságára való pénzről és Jenő állapotjáról. Az rabok vált;ára való pénz felől az miképen ő kegyelmek Szamos-Ujvát concludálának, úgy hiszem a mellől el sem mennek. Az az jenői állapotot illeti kegyelmes uram, hogy az ország rje avagy adja, soha olyan censuram nem volt s most sin-

csen, hanem inkább könyörgéssel, és ha különben nem lehet pénzbeli fizetéssel kellene elnyomni azt az kívánságot, az Istennek szent kezeiben levén az hatalmasoknak is szívek, ő szent felsége, mikor akarja meglágyíthatja. Az Úristen Nagyságodat kegyelmes uram sok esztendeig jó egészségben éltesse. In Kémer 2. aprilis 1658.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Rédei Ferencz m. p.

Külczím: Celsissimo principi domino, domino Georgio Rákóczy *stb.*

(Egész levél Rhédey F. írása.)

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban).

XVI.

1658. ápr. 9—16.

A fejérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1658. ápr. 9.

A törvények.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spect.. mgfici, gnrosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem nonum mensis Aprilis anni dni millesimi sexcentesimi quinquagesimi octavi, in civitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eisdem comitiis communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes authoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli diorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus, eorum comitiis, ad diem nonum mensis Aprilis anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi octavi, in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Klmes urunk fejedelmünk, sokképen megismértük, micsoda nagy atyai szereteti, és buzgósága légyen Ngodnak szegény hazánkhoz, ki noha mindenfelől ellenkező dolgoknak hallásával naponként terheltetik, mindazonáltal az reánk való szorgalmatos vigyázástól meg nem szűnik, hanem szüntelen való elmélkedésit arra fordítja, mint minket édes atyai gondviselésének kebelében, gonosz akaróinknak reánk törő igyekezeti ellen megtarthasson, sőt még az ragadozó farkasoknak kegyetlensége miatt elszélledt nyájat is öszvegyűjteni igyekezik, melyre képest ím most is bennünköt fejedelmi lakóhelyére közönséges gyűlésünkben öszvehivatott, hogy velünk egyetemben hazánknak megmaradása felől végezhessen. Mely fejedelmi gondviseléséért Ngodnak alázatos hálaadással tartozunk, könyörögvén az fges mindenható istennek azon, hogy Ngodot továbbá is hazánknak oltalmazására tartsa meg, boldog igyekezetit szerencséltesse, gonosz akaróit szégyenítse, és szegény hazánknak oltalmazására feltött szándékát szerencsés előmenetellel áldja meg.

Articulus I.

Hogy az országnak végházai semmi szín és praetextus alatt ez hazától el ne idegeníttessenek, végeztetik.

Keserves példánkkal s magunk szomorú kárunkkal vetük eszünkbe klmes urunk, hogy némely nem jó lelkiismérettel bíró és hazájok szeretetitől elfajúlt emberek találkozhatának, kik magok méltóságának öregbítéseért hazánknak szép égházait is pogány kézbe ejteni nem általlanák, csak nékik ilági dicsőségeknek terjedésében kedvek telhessék. Mely sialmas esetre jutható igyitől tartó jenei atyánkfiai megtalálára, végeztük egész országúl, három nemzetűl, hogy ha ki enő várát vidékivel, sőt szegény hazánknak akármely végelyét is, akár mi szín és praetextus alatt ez hazától elidegeítené, és pogány kézbe ejtené, sőt eddig is elígérte volna, vagy sak annak véghezviteliben consentiálna is, eo facto in perpetuum proscribáltassék, és mind maga s mind maradéki átkoottak legyenek, mind ezen s mind az más világon. Ez arti-

culusunkot penig oly örökös és állandóképen végezzük, hogy soha se magunk, se maradékink által, semminemű ígéretekre, parancsolatokra, fenyegetőzésekre per contrarias constitutiones ne tolláltassék, hanem inviolabiliter observáltassék. Az ki ezen articulusunknak tolláltatását proponálná vagy proponáltatná is, ezen poenában incurráljon.

Articulus II.

Az rabok váltságára való contributiónak modalitása.

Az elmúlt őszi szamosujvári gyűlésünkben végeztük volt klmes urunk, hogy az pogány kéznél lévő rab atyánkfiai kiváltására bizonyos summa pénzt contribuálnánk, úgy, hogy ha közönségesen lehet megsaczolások, azon felvetett summa pénz convertáltassék épen arra az szükségre; ha penig az két úr, Kemény János és Kornis Ferencz uramék külön saczolnak is, saczoknak negyedrészét országúl ígértük megfizetni. Mivel penig azon gyűlésünkből rab atyánkfiai sarcza felől való tractálásra elküldött atyánkfia megjövén, úgy tudósít bennünköt, hogy az raboknak együtt való saczolását semmiképen véghez nem vihette volna, hanem Kemény János uram száztizenhatezer, Kornis Ferencz uram hatvanezer tallérba saczoltak volna meg. Melyre képest elébbeni végezésünköt most ezzel variáljuk, hogy akkori ígéretünk szerént most is az két úrnak saczának negyedrészét megígérjük, ilyen declaratióval, hogy az mennyi contributiót sidókra, görögökre, újkeresztyénekre, oláh és szász papokra, mesterekre, kapuszám kivűl való molnárokra, czigányokra és egyebekre is, kik egyébiránt kapuszám után nem contribuálnak, akkori gyűlésünkben felvetettünk volt, azt mindeneknek előtte szedjék fel, és azt comportálván, ha negyedrésze az urak saczának abból kitelik, bene quidem, ehez számláltatván az Fogaras földi jószágnak is contributiója, ki, mivel az elmúlt hadi expeditióba se gyalog, se lovas állításbéli terhet nem viselt, adjon in universum háromezer tallért, melyet az ott való udvarbíróval Dávid István szedjen fel minden rendeken, és ad 15. diem Maji Fogarasban légyen készen az várba. Ennek supplementumára ígérünk az két urak váltságára kapuszám után öt-öt forintot, melyet ad 15. Maji minden vármegyéknek tisztei comportáltassanak Szebenbe, holott királybíró uram, az ott való tisztekkel együtt, annak percipiálására, és conserválására, rendeljenek bizonyos embert és helyet.

Az székelység ígér kétezer tallért.

Ezeken kivűl az mint feljebb is meg vagyon írva, görögök, sidók, fiscus tisztei, uraknak nemes személyekből álló tisztei, egyházi nemesek, és minden rendek, kik kapuszám

ıtán nem szoktak contribuálni, az szamosujvári deliberatio zerént contribuáljanak.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dnoum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, t partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporaarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos rticulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus iteris nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et aumento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos t acceptatos habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificaimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praeıissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam os ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu ıtererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, raticamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio terarum mediante. — Datum in civitate nostra Alba Julia, ie nono mensis Aprilis, anno dni millesimo, sexcentesimo, uinquagesimo octavo.

(P. H.)

Kívül Rákóczy írása : Pro directore.

(Eredeti nyomtatott példány a M. T. Akadémia birtoka.)

b)

1658. ápr. 16.

A rendek térítvénye Rákóczynak.

Mü három nemzetből álló nemes Erdélyország Magyarországnak hozzá tartozó részével együtt, tapasztalhatóképpen esszük eszünkben az mi kegyelmes urunk fejedelmünk az ıkéntetes és méltóságos Rákóczi György kegyelmes urunk, rdély országának fejedelme, Magyarország részeinek ura és zékelyeknek ispánja, noha az elmúlt napokban is az hatalmas ırök császárnak az ő Nga méltóságos személye ellen értvén ehézségét, készebb volt maga méltóságos fejedelmi székiből ilépni, mintsem maga privatumával ez hazára közönséges ımlást hozni és jól lehet akkor is vette volna eszében az haılmas császárnak fenyegetőzésének főczélját nem az ő nga zemélye ellen lenni annyira, mintsem ő Ngát tőlünk hogy szakasztván, szabadosabban mehetne elő ellenünk való go-

nosz szándékában, melyre képest újabban kezeit előbbeni birodalmának igazgatására kinyujtotta volna. Mindazonáltal most is újabban hatalmas császárunk hadainak gyűlekezését, szegény hazánk pusztulására igyekező gonosz szándékát az ő Nga méltóságos személye ellen való gyűlölségnek praetextusa alatt lenni hallván, hogy ezzel is mind isten s mind ez világi emberek előtt bizonyossá tenne ő Nga, hogy mioltától fogva az mindenható felséges Istennek dispositiójából méltóságos fejedelmi székében ültettetett, semmire úgy nem czélozott, mint hogy Isten dicsőségének terjedése után ez szegény haza ellenség lábainak nyomát ne viselné, fegyverinek élit ne szenvedné határinak csak legkisebb részéből is ne fogyatkoznék. Sőt ki-ki annak lakosi közűl édes atyjának inkább, mintsem keménységgel uralkodó fejedelmének ismerné lenni. Melyre képest előbbeni hozzánk való atyai indúlatját ezzel is megtetézni minden mi reménységünk és kivánságunk kivűl kész ő Nga, hogyha az fényes portáról az országnak oly bizonyos athname adatik arról, melylyel ő Nga contentus lehessen az országgal együtt, hogy az porta Jenőről vagy ez hazájának más véghelyeiről való kivánságát végképen leteszi, adónkat feljebb nem neveli, az hódoltatást mostani állapotnál tovább nem terjeszti, sőt eleinknek szultán Szulimántól adatott athnamé szerint mindennemű szabadságinkban megtart s egyszer választott az fényes portától megerősített fejedelmünknek változtatását canonunk ellen nem parancsolja, kész maga méltóságának megalázásával is fejedelmi székiből kilépni és ezzel is megmutatni hogy maga privatumával ez szegény haza közönséges javát nagyobbra akarja böcsűlni, csak ezzel szegény hazánkot az ellenségnek elpusztító tüzitől, annak lakosit fegyverének élitől vagy keserves rabságától oltalmazhassa. Mindezekre penig ő Ngát maga submissiójával az minthogy magunk sem reménlettük, úgy nem is kivánjuk lenni különben, hanem hogy az mint mind az budai vezér maga követei, mind egynéhány rendbeli levelei által intimálja. hogy szegény hazánknak jövendőbeli békességének tractalására, mindaz három nemzetből bizonyos meghitt atyánkfiait teljes instructióval bocsátanók. kiket ezen mostani országos gyűlésünkben el is rendeltünk, kik által, ha semmi úton módon az ő Nga méltóságos személye ellen való nehézség nem componáltathatik, hanem az ő Nga személye mellett való megmaradásunkért utolsó veszedelem követné szegény hazánkat, in isto casu kész ő Nga fejedelemségének az feljebb megirt conditiók alatt renuntiálni, melyre való nézve mi is oly váratlan atyai kegyelmességét tapasztalván magunkon ő Ngának, hálaadatlanok ő Ngához lenni nem akartunk, hanem Isten ő Ngát is ez szomorú megalázásnak

ügyire ne juttassa, ha ugyan ilyen szoros állapotja következnék nemzetünknek, hálaadó voltunknak külső megmutatásunknak jelül ez alább megirt is akaratunkat és indúlatunkat egész országúl három nemzetül ígérjük ő Ngának ez ide alább megirt módok szerint. — Inscribáljuk azért ő Ngának és fiának Rákóczy Ferencz urunknak szerelmes anyjával méltóságos Báthory Sóphia asszonynyal együtt irredemptibiliter, ő ngok után penig elsőbben fiú ágon és azoknak (kit Isten eltávoztasson) nem lételek vagy magvokszakadása után leány-ágon levő maradékinak redemptibiliter ezeket az jószágokat Görgént p. tallér 22,000 = huszonkétezer hozzá való fiscalis jószágokkal.

Gyalut p. tallér 40,000 = negyvenezer hozzá való fiscalis jószágokkal. Csanádot, Sorostélt, Monorát, Holdvilágot két Csergödét, p. tallér 24,000 = huszonnégyezer Székelyhidhoz és Tasnádhoz való négy Közpáli és Somkut falukkal együtt.

Fogaras az mennyi summában egyszer tőlünk per constitutionem publicam inscribáltatott, azt is helyben hagyjuk. Ezeken kivül Balásfalvában, Radnóthban, Székelyhídban, Sólyomkőben, Tasnádon, Bábolnán, Kodorban, Eörményesben és hozzájok mostan birattatott jószágokban possessiókkal, portiókkal és minden pertinentiákkal együtt nem impediáljuk országúl, sőt minden illegitimus turbatorok ellen tehetségünk szerént mególtalmazzuk intacte, fennhagyván az legitimus impetitoroknak processusit és senki instantiájára, ösztöklésére, törvény útja kivül meg nem háborítjuk. Vingárthban is a szerént.

Magyarország jószágiban is, hogy ha ő Ngának háborgatói találnának lenni, mind az hatalmas császár előttt, mind mások előtt, valamit törekedésünkkel véghez vihetünk diplománk megsértődése nélkül, készek vagyunk örömest megcselekedni.

Hazánkban köztünk való lakását ő Ngának sohasem impediáljuk, hogy ha kik találkozzanak oly háladatlan indulatú emberek közüllünk, azkik ő Nga méltóságos személyét illetlen szóval mocskolni merészelnék, az olyanokat igaz törvényünk útja szerént iuxta demerita kedvezés nélkül megbüntetjük.

Ha kik ő Ngkat szolgálni akarnák akár nagy, akár alacsony rendbeli nemes emberek semmi úton módon nem impediáljuk sem személyekben, sem javakban meg nem károsítjuk, hanem szabadosan szolgálhassák.

Az mely jószágok per contractum ő Ngára szállandók vagy szállottak is, azoknak birodalmában mi országúl nem im-

pediáljuk, intacte fennhagyván az legitimus impetitorok processusit.

Az ő Ngok jószágit mások jószáginá nagyobb terehviseléssel nem terheljük.

Az mikor Isten ő felsége generalis gyűlést országunknak békességes állapotjában engedi érnünk, ez mostani végzésünket pro perpetuo et irrevocabili immutabilique decreto et statuto articulusban irjuk és soha per contrarias constitutiones nem tolláljuk semmi szín alatt és semmi úton módon és praetextussal s fejedelmünknek választásakor is mindenkor az fejedelmeket specifice ezeknek megtartására és tartattatására is kötelezzük egész országúl.

Melynek nagyobb erősségiért ez mi pecsétes levelünköt kezünk irásával megerősítettük. Sub bona fide nostra christiana. Datum Albae Juliae in publica congregatione nostra die 16. mensis Aprilis anno dni 1658.

Barcsay Ákos m. p. (P. h.).
Haller Gábor m. p. (P. h.).
Petki István m. p. (P. h.).
Zolyomi Miklós m. p. (P. h.).
Basa Thomas m. p. (P. h.).
Bethlen János m. p. (P. h.).
Bánffi Sigmond m. p. (P. h.).
Bánffi György m. p. (P. h.).
Lázár György m. p. (P. h.).
Lutsch János m. p. (P. h.).
Michael Herrman m.p. (P. h.).
Kemény Simon m. p. (P. h.).
Kapi György m. p. (P. h.).
Haller János m. p. (P. h.).
Serédy Benedek m. p. (P. h.).
Ebeny István m. p. (P. h.).
Kemény Péter m. p. (P. h.).
Tholdalaghi Mihály mp. (P.h.).
Dániel Ferencz m. p. (P. h.).
Farkas Ferencz m. p. (P. h.).
Pekri Ferencz m. p. (P. h.).
Boldai Márton m. p. (P. h.).
Kassai Ferencz m. p. (P. h.).
Kopasz István m. p. (P. h.).
Pókay Gáspár m. p. (P. h.).
Jósika Gábor m. p. (P. h.).
Ébeni László m. p. (P. h.).
Bethlen Domokos m. p. (P. h.).
Kun István m. p. (P. h.).
Barcsai Gáspár m. p. (P. h.).
Fejér vármegye (P. h.).
Küköllő vármegye (P. h.).
Thorda vármegye (P. h.).
Colos vármegye követe (P. h.).
Doboka vármegye (P. h.).
Belső-Szolnok vármegye követe (P. h.).
Hunyad vármegye (P. h.).
Bihar vármegye követe (P. h.).
Karaszna vármegye (P. h.).
Közép-Szolnok vármegye (P. h.).
Zaránd vármegye (P. h.).
Máramaros vármegye követe (P. h.).
Szörény vármegye (P. h.).
Udvarhelyszék (P. h.).
Maros-Szék (P. h.).
Szepsiszék (P. h.).
Kézdiszék (P. h.).
Orbaiszék (P. h.).
Csik-, Gyergyó-, Kászony-Szék (P. h.).
Aranyos-Szék (P. h.).
Szeben-Székek (P. h.).
Brassó (P. h.).
Segesvár-Szék (P. h.).

Megyes-Szék (P. h.).
Besztercze (P. h.).
Kőhalom-Szék (P. h.).
Nagy-Sinkszék (P. h.).
Szerdahely-Szék (P. h.).
Szász-Sebes (P. h.).
Ujegyház-Szék (P. h.).
Szász-Városi (P. h.).
Kolosvári követek (P. h.).
Fehérvár követi (P. h.).
Váradi követ (P. h.).
Maros-Vásárhelyi követek (P. h.).
Karánsebesi követek (P. h.).
Debreczen (P. h.).
Deés (P. h.).
Bánffi-Hunyad (P. h.).
Nagy-Almás (P. h.).
Géres (P. h.).
Kis-Marja (P. h.).
Vizakna (P. h.).
Torda (P. h.).
Colos (P. h.).
Szék (P. h.).
Kézdi-Vásárhely (P. h.).
Sepsi-Szt.-György (P. h.).
Illye-Falva (P. h.).
Zilah (P. h.).
Bélényes (P. h.).
Udvarhely (P. h.).

(Eredetije a vörösvári levéltárban Caps. 22. fasc. 3. nro 12.)

XVII.

1658. ápr. 23.

A fejedelem Lázár Györgyöt magához rendeli.

Georgius Rákóczy dei *stb.*
Generose fidelis nobis *stb.* Salutem cum favore.

Occurrálván oly dolgok, melyekről kegyelmetekkel beszilgetnünk s tractálnunk szükséges, ez jövő kedden vagy szerdán (ha az országnak oly derekas dolgai nem érkeznek, melyek miatt Feirvárra kölletnék mennünk) Radhnótra megyünk. Kegyelmesen parancsoljuk, kegyelmed is jőjjön oda. Secus non facturi gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Szamosujvariensi die 23. Aprilis 1658.

G. Rakoczy m. p.

Kivül: Generoso Georgio Lazar *stb.*

(Eredetije a gr. Lázár család medgyesfalvi levéltárában).

XVIII.

1658. ápr. 27.

Portai jelentések az Erdély ellen intézendő hadjárat előkészületeiről.

Illustrissime et excellentissime domine comes.

Praemissa officiorum nostrorum paratissima oblatione. Cum sua sacra regia Maiestas dominus noster clementissimus benigne resoluerit, ex diuersis legionibus hinc etinde in prouincÿs eius haereditarÿs collocatis iustum exercitum componi, et citra ulteriorem dilationem recta uia in regnum Hungariae pro necessaria eiusdem defensione sub directione domini campi mareschalli Marchionis de Gonzaga induci debere, antequam vero haec introductio fiat, nostra tenui ex parte consultum iudicauerimus, quatenus dictus dominus campi mareschallus prius cum excellentia Vestra et domino archiepiscopo Strigoniensi de modo introducendi praelibatum exercitum coram pluribus conferret.

Idcirco eandem hisce officiose requisitam uoluimus, ut simul cum domino archiepiscopo ad medium iter Posonio huc Viennam uersus ascendere, nosque de loco et die aduentus sui certiores reddere dignetur, quo repetitus dominus Marchio in tempore quoque hinc mouere et ibidem comparere possit, qui non minus se paratum exhibet, ubi excellentiae Vestrae, vel domino archiepiscopo forte incommodum foret, iuxta praemissa ad medium iter sese huc fatigare, Posonium usque ad excellentias Vestras descendere, et cum ÿsdem ibi conferentiam supramemoratam executioni demandare; ad quam tamen etiam dominum praesidem camerae Hungaricae ob diuersas commissiones a sua Maiestate ipsi in partibus regni superioribus iniunctas necessario uocandum esse censeremus, nullatenus dubitantes eundem libenter interfuturum. De reliquo excellentia Vestra ex paribus annexis uberius intelligere haud grauetur, quid denuo suae Maiestati residens eiusdem ad portam Ottomannicam in confirmationem priorum suarum relationum circa hostilem intentionem Turcarum contra Ragocium et Transyluaniam de decima praeterlapsi mensis Martÿ, necnon tertia et octaua huius perscripserit, quod una praesentibus eidem pro notitia communicare officÿ nostri erat, prouti id ipsum quoque dominum archiepiscopum minime celauimus. Pro fine Excellentiam Vestram diuinae tutelae commendantes. Dabantur Viennae die vigesima septima mensis Aprilis. Ao 1658.

Illustrissimae et excellentissimae dominationis Vestrae paratissimi

N. et N. suae sacrae Hungariae Bohemiaeque regiae maiestatis consiliarii intimi et deputati Viennae relicti.

Alól: Palatino Hungariae.

Külczím: Illustrissimo et excellentissimo domino domino comiti Francisco Wesseleni de Hadad perpetuo de Muran, sacrae regiae Hungariae et Bahemiae Maiestatis regni Hungariae palatino, iudici Cumanorum, ac per dictum regnum Hungariae locumtenenti, consiliario intimo, camerario nec non partium eiusdem regni Hungariae superiorum supremo capitaneo. Domino nobis obseruandissimo. *(A commissariusok hét vörös viaszba nyomott pecsétje).*

A levélben említett mellékletek:

a)

Extract

Schreibens von Herrn Residenten an der ottomanischen Portten an Herrn Baron von Schwarzenhorn *etc.* de dato Adrianopl 10. Martÿ 1658.

Es ist alles zum Krieg fertig. Innerhalb 14 tagen soll das Tui oder Standart auszgesteckht werden. Von des Sultans weitern raisz ist nichts gewisz zu melden, aber ob des Gross-Veziers aufbruch khein Zweifel. Diser Mann regiert absolute und thuet was Er will, hat erst diese Tag dem Janitschar Aga den Kopf abschlagen lassen, und ein andern nach seinen gefallen gesezt, weillen nach und nach Avisen eingelangt, das sich Ragozi widersezen will. und von Unszern Hungarischen etc. Ständten sotto mano hülff *(úgy)*, als ist die militia aufs neu ausz Asia hieher beruefften und alles sowohl Tartarn als Türckhen wider Ihm destiniert, wann Er sich retirirt und die Sibenbürger Ihren neuen Fürsten manteniren wollen, so ist allem Unheil abgeholffen, widrigens fahls werden Sie sich selbst in die eusseriste ruin sezen, und auch das Königreich Hungarn improgliern, weillen Sie sich selbst berühemen, das Unszere Herrn Hungarn mit Ihm halten. Ich widerspreche zwar alles, es ist aber mit guetten offitÿs beÿ dieser des Ragozi obstination wenig zu richten.

Hátlapon: Accessorium literarum consiliariorum intimorum et deputatorum Viennae relictorum de dato 27. Apr. 1658.

b)

(Külön levélen; oldalvást): Duplicat. Reninger aus Adrianopel vom 3. April Ao 1658.

Allerdurchleuchtigster.

Den 23-ten verwichenen monats hat der Gross Vesier sein Tui oder Stendart auszstöcken lassen, Vor halben monath Maÿ iedoch wirdt er mit der armee schwerlich auffbrechen könen; der Türcken Absehen wär sont haubtsachlich auf Cattaro, undt andere Venedische orth in Dalmatia. Weÿlen aber die Sibenbürger Ihre ruin undt beuorstehendes Vnhail von sich nicht abwendten, sondern beÿm Ragozÿ halten wollen, derselbe auch durch schreiben die ottomanische Porten gleichsamb raÿzt, alsz würdt sich der Grosz Vesier (den Verlaut nach) zu Griechisch Weissenburg sezen, eine armada in Dalmatia, die andere aber nebem dem Tartar Han in Sibenbürgen schicken; ist wohl zu bewainen, das Wegen eines menschen alberaith so uill Tausent Seelen thails vmbs leben komen, thailsz in höchstes Elendt gerathen vnd noch so vill Landt und Leuth seinetwegen leiden werden müssen. Er hat den Constantin vorigen Waÿuoda in der Wallacheÿ dahin persuadirt, Er solle nicht weichen, sodern per forza in posses verbleiben, hat ihme auch Sibentausent, zum thail Hungarn, zum thail Teutsche Völcker succurs geschiekht, ist aber von Türckhen und Tartarn geschlagen worden, vnd neben Verlust alles des seinigen mit hartter mühe in Sibenbürgen entwichen, man kan nicht sagen, wie die Tartarn mit den armen Leuthen in der Wallacheÿ gehaust, sollen über zehen tausendt Seelen entführt, vnd wasz sie nicht füeglich führen können, alles niedergehauet, vnd sogar der armen Kinder nicht verschontt haben, das auf etlich meil weegs Lauter Totte Cörper zue sehen geweesen. Die in der Moldau werden ihren neuen Fürsten, welcher den 23. Martÿ abgeraist (zweiffels ohne) gern acceptieren, vnd khein solches übel an sich ziehen.

Ausz disen baÿden Ländern Wallacheÿ vndt Moldau hat Ragozÿ weither kheine Hülff zu verhoffen, dessen aber vneracht, hatt Er (Laut der Beylaag) erst vnterm 12. Februarÿ an Gross Vesier geschriben, das, wan er kaine gnadt zu uerhoffen, nothwendig die Schlüssel zum Säbel suechen werde müessen, den Bassa in Silistria, vnd den Neuen Waÿuoda in der Wallacheÿ hat er eben messig schimpflich und Pocherisch zue geschrieben; den 19. verwihenen Monats hat man seinen Abgesantten, welcher den Tribut gelieffert, vnd jüngst forth

hette sollen, entlassen. Solle den Ragozÿ die Post bringen, das man Ihn in kurzen suechen werde, massen dan auf ermeltes schreiben den Tartar Han neben einen schönen Säbel undt Cafftan 10 Tausend Duggaten zum praesent überschickt worden, damit er sich mit ganzer seiner Macht mouire, vnd bis auf weithere ordre beÿ Akherman gegen der Moldau halte, wan die Sibenbürger nicht balt remedieren, ein andern Fürsten Erwöhlen, undt den Ragozÿ Liefern, oder aufs wenigst ausz dem Landt schaffen, so haben Sie den Tartar Han, vnd die Gränicz Türken, wie nit weniger baÿde Waÿuoden ausz der Wallacheÿ und Moldau vnfeilbarlich am Halsz. Ich trage allerunterthenigst Sorg, der Tartar Han unterm vorwanth, das die Hungarn mit dem Ragozÿ unter der döckhen aus Sibenbürgen Leichtlich in das Königreich Hungarn einfallen, vndt mit solcher gelegenheit wohl gar nach Friaul durchbrechen möchte, dan erst dise tag von Bassa zu Canisa schreiben eingelangt, in welchen Er absonderlich die intelligenza zwischen denen Hungarischen Stendten und Ragozÿ exaggeriert. Ich lasse den Gross Vesir undt andere vornembe Ministros immerforth versichern, dass die Hungarn wider Eür königl. Majestät Allergnedigstes belieben sich mit dem Ragozÿ in nichts einlassen dörffen. Ich wünsche nur allein, dasz dem Landt Sibenbürgen khein schaden zuegefüegt werde, Dann es seÿ in der Siduadorockischen Capitulation vorgesehen, dass die Tarttarn vnd dise Nationes denen Christlichen Ländern kheinen schaden zufüegen sollen, Man gibt mir zur Andtwortt, man soll den Ragozÿ Liefern, oder aus dem Landt thuen, So werde alles remediert sein, beÿ disem beruehet es, vnd disz ist das ainzige Mittel sich vor den Türckischen Waffen zue praeseruieren. Ein Sibenbürger von Adel ist nach Ofen komen, vorgebent, dass Landt Sibenbürgen habe nicht gewust, das die Ottomanische Portten über den Ragozÿ so sehr erzürnet, beÿ so beschaffener Sach begehre man ihne weither zue kheinen Fürsten, der Bassa zue Ofen hat disc Persohn alhero geschickht, welche den Gross Vesier eben disz referiert, man hat Sie aber villmehr für ein Spion gehalten; ein Par tag hernach fragte ermelter von Adel dem Offnerischen Agenten, ob dan khein Mittel des Ragozÿ Sach zu aggiustieren, so baldt es der Gross Vesier vernomben, hat Er Ihn alsbaldt in die gefenckhnues werffen Lassen. Ich förchte allerunterthenigst, beÿ disen Sibenbürgischen Weesen sowohl Venedig als Franckhreich undt Schweeden den Ragozÿ fomentieren, vndt vermittelst seiner die Türckhische Waffen wider Eür königl. Majestät zue Wenden suechen. Der Caputschÿ Bassa, welcher in Monath Februar mit des Redeÿ Ferenz

confirmation nach Sibenbürgen geschickht worden, hatt vnter Weegs andere Ordre gehabt, vndt gleich widerumb zuruckh müessen. Im übrigen ist alhier alles still vndt ruehig. die Militia würdt richtig bezahlt, ist sehr wohl zuefriden, das der Krieg zu Landt forth gehet. Von desz Sultans aufbruch ist weither nichts zu hören, würdt allen ansehen nach den Somer hier zuebringen.

Den 18. verwichenen Monats ist das gewönliche Opffer, nemblich järlich 80 Tausend duggaten nach der Mecca abgeschickht worden; der Sultan schickht allezeith â parte ein Praesent von 50 Tausend, die Valida 30 tausend, Der Vesier undt Kislar Aga Jeder 10 tausend. Vndt mehr andere Almuesen, welche vornembe Reiche Türcken ausz Andacht mitschickhen.

Wegen desz Pasz nach Friaul wirdt weither nichts gemeldt, wan sich Ragozÿ reterirt, vnd dasz Ragozische Weesen zum widrigen kheine Vrsach gibt, Verhoffe Ich Allerunterthenigst an Eur königl. Majestät Erb Länder nichts feindliches verüebet, sondern die Thürckische Waffen dis Jahr allein gegen Dalmatien gewendt sollen werden.

Gestern seindt von Constantinopl 300 Wägen mit Hauen. Krampen vndt andern zum Schanzen gehörigen Instrumenten ankhomben, Eur königl. Majestät.

A hátlapon, más kézzel: Accessorium ad Literas Consiliariorum Intimorum et Deputatorum Vienna relictorum de dato 27. Apr. 1658. Cum Suballegato.

c)

Substanz vnd Inhalt des Ragozi schreiben an Grosz Vezier ausz Alba Julia von 12-ten Febr. Anno 1658.

Dass schreiben welches Eure Exellenz an Vnserm Lieben getrewen Rédeÿ Ferenz geschikht ist mir eingehendiget worden, nachdem Ich nun geschen, dasz der Sultan Vber mich erzürnet, hab' ich zugelassen, dasz man den Rédeÿ Ferenz zum Fürsten erwöhlt, genzlichen zue Versicht der Sultan werde sich Vber diese meine Diemueth bewegen und seinen Zorn fallen lassen, Weillen aber die gesambten Stendt befunden, dass Er Rédeÿ Ferenz viel zu schwach und den Landt nicht vorstehen werde können, dannenhero mit Villen Zähren mich gebetten, Ich wolle Sie doch nicht lassen, sondern den Säbel, welchen mir der Sultan geben, widerumb in die handt nemben. Alsz hab Ich solchen auff so uil bewegliches Wainen

und bitten mit den Pusican würckhlich widerumb ergriffen, doch sambt den Landt in Keines andern protection geben, sondern des Sultan getrewer Schlaiff bisz ins grab Verbleiben wollen, Vnd ob schon Ich wasz Verschuldt, werde es dem Sultan doch Vil rumblicher sein, wan Er gnad erthailt, alsz wan Er seine grosze macht wider eine mausz sezt. Er henge sich in des Sultans Klaidt, bitte diemüettiglich Vmb gnadt, welcher vermittels des Groszvesiers zuerhalten Verhoffe, Widrigesfahls muesz Er sambt den ganzen Landt nothwendig die Schlüssel zum Säbel suechen. Alba Julia den 12. Febr. Anno 1658.

d)

Extract schreibens an ihre königl. Majestät von dero Residenten an der Ottomanischen Porten, de dato Adrianopl den 8. April Ao 1658.

Wasz es mit der Türckhen Vorhabenden intention so woll wider den Ragozy Vnd Sibenbürgen, alsz wider Dalmatia für eine beschaffenheit, werden Ewer königl. Majestät aus vnterschiedlichen meinen relationibus, absonderlich von 19-ten letzten Februarii, 17. und 19. Martÿ vnd 3. diesz allergnädigst mit mehrern Vernomben haben. Wegen desz Pasz nach Friaul beschicht weiter kein meldung; ich hab auch nach und nach die sach dahin disponirt, dasz der Grosz Vesier diesz begern vnd die praetension wegen der Vestung Janoua in Sibenbürgen fallen vnd selbigen Ständten ihre freÿe wahl gelassen, auch die Völcker in Asia nicht alhero beruefen, sondern gleich von dort ausz nach Candia schickhen wollen; veillen aber seithero souil auisen, vnd von Ragozy selbst schreiben eingelangt, dasz er widerumb in possesso sich mit gewalt darinnen halten, vnd im fahl er keine gnad zuverhoffen, nothwendig die schliessel zum Säbl suchen müsse; alsz ist die Ottomannische Porten dermassen wider Ihn erbittert, dasz mit gueten officÿs weiter nichts zu richten. Ragozy und die Sibenbürger seindt in summa selbst an Ihrem Vnheil schullig, vnd werden auch dasz königreich Vngarn improgliren: mit desz Ragozy retirada vnd mit der Wahl ihres newen Fürsten were allen Unheil abgeholffen, Vnd an Sibenbürgen nichts feindliches tentirt worden. Nun ziehen sie die Türckhen vnd Tartarn ins Landt, vnd wirdt Sibenbürgen in ein ellendt gerathen, alsz wie Wallachey, welches ebenmessig der Ragozy verursacht, weilen er selbigen Waiuoda Constantin zur sullenation persuadirt, vnd noch $^{m}/_{7}$ mann succurs geschickht;

Ragozy ist daran schuldig, dasz die Asiatische militia auszerhalb Egÿpten vnd Babilonia widerumb alhero berueffen; den 25. verwichenen Monaths hat der grosz Vesier sein Standart aussteckhen lassen; innerhalb wenig Tagen soll auch sein Zelt vor die Statt: souil zuhörn, wird der Sultan den Summer hier verbleiben, der grosz Vezier mit der Armata nach Grichischen Weissenburg sich Verfüegen, vnd von dort ausz solche in Dalmatia; die Gräniz Türckhen aber alsz Bassa zu Ofen, Erla, Temesuar vnd andere neben dem Tartar Han vnd baiden Waiuoden ausz der Wallacheÿ vnd Moldau über den Ragozy vnd Sibenbürgen lassen; Ich trage alleruntertheniget sorg, die Tartarn von dort ausz auch in dasz Königreich Hungarn einfallen, vnd mit solcher occasion wol gar nach friaul durchbrechen möchten, weilen die Ottomannische Porten souil vnd Vnterschiedliche nachricht, dasz sich die vornembsten Hungarischen Ständt mit dem Ragozy verstehen, vnd Ihme sotto mano hilff schickhen, wan er sich reteriert, so ist allem Vnheil abgeholffen, widrigesfahls gehen die Türckhische waffen in Sibenbürgen, vnd werden dass Landt erbörmlich zuerichten, wo nicht gar vntertruckhen; der Bassa zu Ofen solle albereith zu Erlau sein, vnd den Mustaffa gewesten Beg zu Gran mit etlich tausendt voran commandirt haben; der Tartar Han hat sich noch nicht mouirt, solle aber mit nehstem geschehen.

Im Vbrigen ist nicht allein alhier, sondern in ganzen Türckhischen Reich alles ruehig; die militia frewet sich, dasz der Krieg zu Landt vortgehet. Zu Constantinopl ist der Capitan Bassa albereith mit einer Squadra von etlich dreissig gallern abgefahrn, die übrige Schiff Armada soll mit ehestem Volgen. *etc.*

A hátlapon, más kézzel: Accessorium ad literas consiliariorum intimorum et deputatorum Viennae relictorum de dato 27. Apr. 1668.

(A m. k. orsz. levéltárban. Act. publica Fasc. 15. Nr. 5.)

XIX.

1658. márcz. 27—ápr. 30.

Kövér Gábor követsége a császárhoz.

a)

1658. márcz. 27.

Rákóczy levele a császárhoz.

Scrsme rex dne benignissime.

Prolixam Mtis Vrae benevolentiam, non minus per lite-
, quam per egr. Gabrielem Kövér, cubicularium meum,
nde testatam, tam grato alacrique animo excipio, quam
icero, deuotoque expetii. Neque est, quod Mti Vrae aliqua,
candido propensoque ad ei complacendum studio meo, du-
andi nubicula oboriatur; cum mihi nihil antiquius futurum
, quam Mtem Vram augustamque domum ejus, quouis offi-
rum genere demereri. Cuius rei ut Mtas Vra tanto lucu-
tius capiat experimentum, en eundem egrum cubicularium
um, cum debitae observantiae meae contestatione, iterum
Mtem Vram mitto, simulque peto, ut eum regia gratia
sequi, ac quicquid meo nomine propositurus est, benigne
dire, eique in omnibus fidem adhibere Mtas Vra dignetur.
s Mti Vrae prosperrimam valetudinem, majoraque in dies
gnatricis fastigii incrementa ex animo precatus, servitia ei
a officiosissime defero. Datum in civitate mea Alba Julia
27. mensis Martii anno dni 1658.

Serenissimae Mtis Vrae

obsequentissimus servitor
G. Rakoczy.

(Egykorú másolat. Orsz. levélt. Tört. osztály).

b)

1658. márcz. 27.

Rákóczy térítvénye.

Mi Rákóci György, isten klméből Erdélynek fejedelme,
gyarország részeinek ura, székelyek ispánja. Mivel mi hlmas
ök császárnak, előttünk lévő fejedelmek példája, szultán
ulimán adta athnamé szerént, az adót igazán megadtuk,
ségét az ő rendiben elkövettük, de mégis az ellen reánk,

országunkkal, nagy harag gerjedvén, országunk végháza kivántatik ez hazának, keresztyénségnek romlására, mely felgerjedett haragját, ha török császár continuálni fogja, le nem teszi fegyverét, ellenünk küld, az fges Leopold Magyar-, Cseh-, Dalmatia-, Horvátországoknak, Austriának archiduxa megsegít haddal török ellen, és continuálja az hadakozást kívánságunk szerint mellettünk; mi is assecuráljuk sub verbo principali et fide christiana, hogy ő fge híre nélkül, ő fge kárára véle meg nem békélunk, hanem defensive quam offensive ő fge mellett hadakozunk ellene. Kinek nagyobb bizonyságára adtuk ez levelünket kezünk irásával pecsétünkkel megerősítvén. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima septima Martii, 1658.

G. Rakoczy m. p. (P. h.)

(Eredeti. Orsz. levélt. Tört. osztály).

c)

1658. márcz. 27.

Rákóczy egy másik térítvénye.

Mi Rákóci György, Erdélynek fejedelme, Magyarország részeinek ura, székelyek ispánja. Mivel török császár Jenőt kívánja, kezébe bocsássa az ország, kiből mely nagy romlása következneknek az keresztyénségnek, keresztyénségünkvel is ellenkező dolog lévén, ha azért vennők eszünkbe az ország nem oltalmazza, az fges Leopold Magyar-, Cseh-, Dalmatia-, Horvátország királyát, Austriának archiduxát, ő fgét assecurálják, hogy ha ő fge segét hadával, kezébe bocsátjuk, és ő fge valamiket velünk communicál, s titokban kell lenni, titokban leszen és ő fge kárára nem fordítjuk, ő fgével syncere tractálunk, ő fge is minket királyi kedvében megtartván. Mindezekre sub verbo principali et fide christiana obligáljuk magunkat. Kinek nagyobb bizonyságára adtuk ez levelünket kezünk irásával pecsétünkkel megerősítvén. Datum in civitate nostra Alba Julia, die vigesima septima Martii, anno dni 1658.

G. Rakoczy m. p.

(P. h.)

(Eredetije. Orsz. levélt. Tört. osztály).

d)

1658. ápr. 25.

Az esztergomi érsek levele Rákóczyhoz az alkudozások folyamáról.

Excellentissime princeps.

Négy rendbeli levelét vettem az tegnapival kegyelmednek, kikre hogy választ nem adtam eddig, oka az volt, hogy nem tudtam mit írni, nem jövén egynehány rendbeli levelemre válaszom ő felségétűl. Az úristen látja, mely igaz szívvel és sinceritással kévánok szolgálni kegyelmednek, mivel ajánlottam is magamat köteles lévén szegény hazámnak is és az keresztyénségnek. Mondhatatlan nehézségemre vagyon, ki miatt nem is mehetek dolgaimban elől, hogy ő felsége olyan messze vagyon, ki miatt sok idő is telik akármely dologban is, és az levél oly elevenen nem munkálkodhatik, mint maga az ember. Ha ő felsége Bécsben volna, felmennék magam eleiben állanák ő felségének, mindent megmondanék, kimosnám kezektűl ratióit is némely német tanácsoknak; de így felette nehéz és galibás, holott még más tanácson is kell által menni etc.

Hivattam vala be Mednyánszki uramat ő kegyelme által aperiáltam kegyelmednek sincere ez dolgot, az én vékony tetszésemet is megjelentvén ő kegyelmének, vagy ő kegyelme által kegyelmednek kibűl eszében veheti kegyelmed az én sinceritásomat és jóakaratomat. Az mely hadakat rendelt ő felsége mennél hamarább alájönni, kik is készen vannak immár, csak egyben kell gyűlniek és menni; nem kisebb semmivel Gecz hadánál. De attúl tartok, hogy az míg ezek oda érkeznek, addig meg lészen az vásár. Az generalisok is, Hannibal Gonzaga igen értelmes és böcsületes fejedelmi ember, ő felségeknek atyjafia, palatinus uramnak együtt kellene neki az hadak előtt lenni; de ő kegyelme igen beteges állapattal lévén, alig hiszem, hogy megfelelhessen annak az nyughatatlanságnak. Derekasan, az mint írtam, referálom magamat arra, az kiket Mednyánszki uramnak mondottam, kegyelmednek bizony igaz szívbűl kévánok szolgálni. Éltesse isten kegyelmedet *stb.* Tyrnaviae die 25. Aprilis 1658.

Excellentiae Vrae

servus obligatissimus
Archieppus Strigoniensis m. p.

(Az egész az érsek írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

e)

1658. ápr. 30.

Kövér Gábor előterjesztése a császárnál.

Propositiones ablegati internuntii principis Transylvaniae.

Siquidem fortalitium Jenő in partibus regni Ungariae superioribus cum Transylvania, versus plagam turcicam vicinitatibus omnium sit fortissimum, ideo conabatur Turca illud ab antiquo semper capere, ut ex eo tam in Hungariam, quam Poloniam et ipsam quoque Transylvaniam liberum passum habere potuisset. Et cum supremus vezirius Albae Graecae ad praesens existat, praememoratum fortalitium, quod alias ideo ambit et effectat, ne quaquam praeteribit; quo habito aliud quoque praesidium Kallo nuncupatum et consequenter reliquos prope adiacentes arces facillime poterit occupare. Ex praesidio vero hoc Kallouiensi omnes haidonicales civitates deuastandi modum ad manus habebit.

Princeps et dnus meus bengmus, syncere et conscientiose volens cum Mte Vra regia tractare, antequam solennis eius legatus, ad Mtem Vram regiam quamprimum expediendus advenerit, per me praemittendas esse duxit assecuratorias, ut si casu quo mens et animus regnicolarum, ratione defensionis Jenő mutare videretur, qui profecto contra tantam, in simili occasione, potentiam sunt insufficientes, dummodo ex parte Vrae Mtis regiae assecuretur idem princeps et dnus meus bgsimus, quod sit milite iuvandus, praerepetitum fortalitium Jenő, manibus Vrae Mtis regiae insignabit, nam si omnino eius, cuius supra est intentionis paganus, moram non protrahet, quocitius rem aggredietur, et fortiter quidem. Cum autem valde procul sit abhinc pronunc Mtas Vra regia, quoadusque eandem superinde certiorem reddere posset idem princeps et dnus meus bgsimus, interim illud propugnaculum tanta potentia, non dubium, quin caperet et occuparet. Quod ipse princeps devitare volens, vel hoc potissimum ex capite, totis viribus in eo adlaborat, ne idem propugnaculum imparatum reperiatur, et propterea petit a Vra Mte regia mille, aut ad summum millequingentos musquetarios, ut dum et quandocunque Turcam aduersus Jenő mouisse subintellexerit, statim eos ibidem collocare possit, praeterea ut et ipse omnibus suis copiis defendere et Vra quoque Mte regia petitum succursum habere valeat.

Si itaque praesenti lata assecuratione Vra Mtas regia contenta reddetur, dignetur etiam principem et dnum meum bgsimum clementer assecurare, quod ei certo milite succurrere velit. Vel si id difficultaverit et neque illos mille quingentos pedites musquetarios suppeditare voluerit, hac ex ratione, ne casu quo intrantes ditionem eiusdem principis et dni mei benignissimi in vanum laborarent, praesertim si interim neque ipse princeps, neque toties memoratum praesidium a Turca impediretur, et sic miles hic reuocandus esset, ut horum neutrum eueniat. En praesidium Kallo Turca petit et suum efficere conatur, ex quo facillime omnes haydonicales ciuitates funditus delere poterit, et hoc est, quod cordi impressum habentes sentiunt; nam si eae ciuitates partium harum hucusque scuta existentes deletae fuerint (quod deus clementer auertere dignetur) partibus Ungariae vicinantibus, cum Transyluania pereundum erit totaliter, praesidium vero hoc Kallouiense in comitatu de Zabolcz adiacet, itaque Mtas Vra regia clementer et serio demandare dignetur, quatenus iidem musquetarii in transitu ibidem condescendere velint ac debeant. Praeterea iniungatur eorum duci seu colonello, ut ubi princeps et dnus meus eidem scripserit, statim inde moveat et supradictum fortalitium Jenő pro parte Mtis Vrae regiae occupet.

Si vero Mtas Vra regia ne hac quidem assecuratione contenta redditur, dignetur totius christianitatis ruinam benigne considerare, et tales assecuratorias marchioni Gonzagae mittere, quibus alias conformes ubi praedictus quoque princeps et dnus meus remiserit, dignetur ei tantum quantum postulauerit militem in succursum suppeditare: quia si Turca praeatactum praesidium Jenő coeperit, vel in Transyluania passum collocauerit, cum ditio Mtis Vrae regiae sit ei proxima et vicina, quo in periculo versabitur, recensere mihi non est necessum.

Si autem Mtas Vra regia dignabitur principi et dno meo benignissimo certo militis numero succurrere, is paratus erit ipsi militi annonam sufficientem subministrare. Et an stipendium etiam sit illi dandum et cui quantum? scire desiderat.

Quod autem princeps Mti Vrae regiae in suis assecuratoriis id scripserit, videlicet casu quo, ratione defensionis toties repetiti fortalitii Jenő mens et animus Transyluaniae mutaretur, ne aliam fore causam, quam ut ne videantur id sine scitu fecisse, deinde vero juramentum ipsius principis id in se per expressum comprehendit, ne ullum praesidium absque scitu regni quoquo pacto abalienare praesumat. Et ideo diebus

hisce proxime praeteritis, diaetam habuere Transylvani, ac unus quisque iudicare poterit; ipsos pro defensione sui et patriae contra tantam potentiam esse prorsus insufficientes. Et cum christiani sint, malunt ut idem fortalitium Jenő ad Mtem Vram regiam, quam ad naturalem totius christianitatis hostem pertineat.

(Egykorú másolat. Orsz. levélt. Tört. osztály).

f)

1658. ápr. 30.

A fejedelem kivánatai.

Expositio postulatorum principis Transylvaniae.

Princeps et dnus meus bgsimus serio mihi demandauit, ut properem et Mtem Vram regiam eius nomine demisse salutem, ac simul etiam benignam Mtis Vrae regiae erga eundem propensionis significationem et factam oblationem humili obsequio recognoscam, summasque pro eadem gratiarum actiones referam. Et sane, cum pro sola hac Mtis Vrae rgae erga se inclinatione ingratus esse nolit, quanto magis ergo obligabitur ad servitia eusdem, ubi eandem ipsam inclinationem re ipsa experiri potuerit.

Procul omni dubio luculentissime constabit Mti Vrae regiae in qualinam ad praesens periculo versetur Transyluania, et Jenő dictum fortalitium praeterea utrumque regnum Valachicum. Turcarum enim firmissimum est hoc propositum, ut in quoduis regnum passam introducant et collocent, quod iam in Transalpina ipso effectu contestati sunt.

Quid autem principi et dno meo sperandum? nam licet Mtas Vra regia clementer et serio demandare dignata fuerit, ut ratione dicti fortalitii Jenő et Transylvaniae in porta Ottomanica, iuxta tractatum Zitthuatorokiensem syncere negotietur, pro qua clementi resolutione humillimas nomine eiusdem principis et dni mei bgsimi refero gratias. Verum itidem quoque Panaiotta contra eundem denuo practicat et molitur, hincque ex Hungaria inquieti sunt homines, quod Mti Vrae regiae hactenus innotescere potuit.

Sed si Transylvaniam, quae alioquin etiam occasione praesentis defensionis propriis tantae potentiae viribus resistere nequit, periclitari (quod deus clementer auertere dignetur) contigerit, quaenam exinde toti christianitati emergere

possit ruina, ditiones Mtis Vrae regiae cum sint propinquiores, non est mihi recensendum.

Jenő dictum praesidium, cum omnino obsidere et expugnare decreuerit, ut illud tacito duntaxat passu praetereat neque cogitandum sit, habito enim illo Transyluaniam, Kallouium, Cassouiam et reliquas quoque arces, siue praesidia facile occupare poterit. Modus quidem redintegrationis, seu cum Turca fiendae reconciliationis, nullius prorsus esset difficultatis, si tantum idem praesidium Jenő, praelibatus princeps et dnus meus bgsmus, eidem offeret et in aperienda contra Venetos et totam christianitatem via assistere vellet; verum cum hoc ipsum negotium toti christianitati contrarietur, dummodo cum Vra Mtas regia inuadere dignetur, cum eadem viuere et mori paratus est, proditor et Juda christianitatis absit ut nominetur.

Quod Mtas Vra regia vel ex hoc ipso animaduertere dignabitur, siquidem idem princeps et dnus meus bgsimus, cum Mte Vra regia ante ablegationem solennis legati sui ad eandem cum sufficientibus plenipotentialibus expediendi, syncere et conscientiose intendat tractare. En praemisit assecuratorias, quod si casu quo regnicolarum mens et animus in defendendo Jenő dicto propugnaculo immutaretur, tantum ex parte Mtis Vrae regiae securus reddatur, quod sit juvandus et in bonis suis in ditionibus Mtis Vrae regiae adiacentibus neque mater, neque ipse, neque posteri sui, aut in persona, aut aliter qualitercunque turbandus, quin protegendus, fortalitium Jenő Mti Vrae regiae offert et nunquam ad postulata Turcarum condescendet.

Jam ad initium mille duntaxat pedites Germanicos musquetarios dictos, dignetur Mtas Vra regia praememorato principi et dno meo bgsimo subministrando benigne demandare, ut statim atque periculum eidem praesidio imminuerit, idem eodem milite muniri et fortificari valeat. Quod si autem Mtas Vra regia, super hoc principis mei pio et christiano conatu sese resoluere dedignabitur, nomine eiusdem coram deo et toto mundo solenniter protestor ipsum nullius rei causam futurum, si id cum pagano, quod alias cum christiano facere desiderabat, finaliter concludere necessitabitur.

Si qui ex ditionibus Mtis Vrae regiae nomen suum militiae dare satagentes, eidem principi et dno me bgsimo ex beneplacito adhaerere voluerint, ne tales per quospiam quoquo pacto impediantur, supplico humillime.

Ultimo tandem iterum atque supplico, dignetur Mtas Vra regia totiesfato principi et dno meo bgsimo gratiosas

super praemissis recommendatitias ad summum pontificem et Venetos clementer elargiri.

(Egykorú másolat. Orsz. levélt. Tört. osztály).

g)

1658. ápr. 30.

A császár válasza Rákóczyhoz.

(Lásd egész terjedelmében Okmánytár 619—20. ll.).

XX.

1658. máj. 11.

Meghivók az alvinczi országgyülésre.

a)

Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes *etc.*

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram.

Noha az hadak öszvegyűlését rendeltük volt az jövő szerdára az Kenyérmezőn lenni, azonban oly követek érkezvén, kik az országnak is levelet hoztanak, arra nézve az jövő szerdához egy hétre particularis gyűlést kelletik hirdetnünk, úgymint ad 22. May Alvinczhez. Kdnek ezen klmesen és igen serio parancsoljuk az megnevezett helyen, és napon jelen lenni el ne mulassa, hogy az követséget meghallgatván, Kdel is egy értelemből végezhessünk minden jót az haza megmaradására. Eidem secus sub poena in generali decreto non facturo, gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 11. mensis Maji 1658.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Ladislao Cseffei de Tótör, comiti supremo comitatus Szolnok Interioris, nec non tabulae nostrae judiciariae protonotario magistro alteri *etc.* Fideli nobis grato. (P. h.)

Más kézzel írva: Transmittat inde ex Vasarhely.

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály).

b)

1658. máj. 11.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes *etc.*

Spect., mgci, gener., egr. et nobiles, fideles nobis syncere dilecti, salutem et favorem nostrum.

Noha az hadak öszvegyűlését rendeltük volt az jövő szerdára az Kenyérmezein lenni, de minthogy klknek..... kell ott jelen lenni, azonban oly követek érkezvén, melyek az országnak is levelet hoztanak; arra nézve ez jövő szeredához egy hétre klteknek országúl partialis gyűlést kellett hirdetnünk, úgymint ad 22. May Alvinczhez. Klknek azért klsen és igen serio parancsoljuk, bizonyos értelmes atyjokfiait válaszsza, kik az megnevezett helyen és napon, jelen lenni el ne mulassák, hogy az követségeket meghallgatván, klkkel is egy értelemből végezhessünk minden jót az haza megmaradására. Eisdem secus, sub poena in generali decreto expressa, secus non facturis, gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 11. mensis May, anno 1658.

G. Rakoci m. p.

Külczím: Spect., Mgcis., Gen., Egr. et nobilibus supremi et vice comitibus, iudicibus nobilium *etc.*

(Eredeti. Orsz. levéltár. Gyulafehérvári osztály).

XXI.

1658. máj. 27.

Gyulay Ferencz jelentése a felsö-magyarországi részekben való viszonyokról.

Alázatos hűséges szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak Fejedelmemnek. Az úristen Nagyságodat minden dolgaiban szerencsésen áldja meg.

Kegyelmes uram fejedelmem, Nagyságodnak két rendbeli parancsolatját vettem, egyiket Molnár István, másikat czímeres postája által. Az hatszáz forintot, melyet Molnár Istvántól küldött Nagyságod, s mind az postától az kétszáz tallért meghozták, úgy hiszem kegyelmes uram az mostani fizetésre elég leszen, mert az kit Nagyságod most két izben kiküldött, úgymint egyszer öt, s másszor kétszáz tallért = tallér nr. 700. És Molnár István s az posta kihozott pénzzel s az nálam egyből másból maradott pénzzel, az mint ma computáltam lészen immár kétezerkétszáz egy néhány forint s egy néhány pínz; minthogy ma küldtem ki az mezei hadak fizetésére az perceptort Belényesi uramot Jánosdhoz, kezében adván mind az regestromokat s mind az pénzt. Szuhai uram is ma érkezék Jánosdhoz mind az mezei haddal és hajdúsággal,

megírván Rácz János uramnak is, az perceptorral együtt mustráljuk meg az katonákat; magam is kimentem volna ma közikben, de mindkét könyökömben beleállott és egyik kezem fejében az köszvény, az lábommal semmit nem gondolnék kegyelmes uram, mert immár is hallom, hogy micsoda iszonyú dolgot cselekedtek az az hét hajdúvárosiak az útban, melyet az pogánynak sem kellene cselekedniek, kire képest ha csak ágyban vitetem is ki magamot, kimegyek holnap, ha jobban el nem nehezedem. Nagyságodnak az istenért könyörgök, Szuhay uramnak engedjen és adjon plenaria authoritást, hogy deprimálhassa az Szabolcs vármegyeiket, mert ha kedvezünk nekik, bizony semmi becsületet és hasznot azzal nem teszünk. Úgy ismerem s oly embernek tudom lenni Szuhay uramot, bizony refrerálja is, csak legyen authoritása reá. Az paripát kegyelmes uram Nagyságod az istenért kérem Nagyságodat küldje el Szuhay uramnak, ha innét nem adat, mert úgy hallom semmi paripája nincs, most szégyénlette bejöni, hogy hivattam, beszélhettem s disponáltam volna ő hegyelmével. Itt kegyelmes uram iszonyú rettenetes nagyok az vizek, én nem tudom Jenő felé is miképen vihessük az hadakat. Ujlaki uram pedig valóban sollicitál, mennjünk; mivel tudom Nagyságod érthette, miképpen lött ő kegyelmeknek az lippaiakkal dolgok, melyre képest ugyan tegnap küldtem kétszáz lovast által az Keresen, hajó mellett osztatván fizetett katonák felét; féltem őket addig megadják az kölcsönt, még az tábor oda megyen, ha ugyan oda kell menni; mert úgy hozák hírit ma Sarkad felől, hogy még Gyula mellé szinte el nem érkezett volna az vezir, hanem Mező-Megyerre, mely nem messze Gyulához, az honnét az vezér mindjárt minden könnyű hadait elbocsátotta valamely felé csak az szekereket hagyta. Két felé gondolom kegyelmes uram, avagy hogy Jenőt akarja hamarjában megcsapni, s őket kicsalni, avagy hogy egyenesen Arad felé bocsátotta Temesvárra az hadait s maga pedig megyen Gyulára, tractát várja. Melyre képest Ujlaki uramnak is megírtam, valamiképen bizodalmat vévén ki ne mennjenek én hírem nélkül, hogy valamint lesve ne vigye őket, ha szintén alája mennének is. Immár kegyelmes uram én csak a Nagyságod kegyelmes dispositiójától várok, azmint ezelőtt is egy néhány napokkal megírtam Nagyságodnak, mihelyen arra Nagyságodtól válaszom jő, csak ahoz tartom magamot, offensive vagy defensive legyen? Az mi penig kegyelmes uram az Nagyságod ott benn való dolgát illeti, azt Nagyságod tudja jobban. Az mennyi számú fizetett hadát írja Nagyságod lenni, az nem igen sok ugyan, de bizony nem is kevés, kiváltképpen ha oly állapat volna most, mint azelőtt két esztendővel etc. etc.; mind-

azonáltal mindezeknek is jó végét adhatja kegyelmes uram, ha istennek ő szent felségének dicsőségére lészen. Az mi az gyűlés dolgát illeti kegyelmes uram, ugyan az mutatja meg Isten után. Az mi pedig az kiszökött katonák dolgát illeti, azokért én elküldtem mindenüé, béhajtatom az kiket kapathatok bennek, és a ki nevét meg nem változtatja. Az mi pedig kegyelmes uram Rácz János, Balogh Sigmond katonája dolgát illeti, elhigyje tökéletesen Nagyságod, egy katonát sem hozott ki magával, kántorpénzt sem vötte most fel; ugyan én hagytam volt kegyelmes uram hogy ne vegyen: egy atyámfiát tartja kegyelmes uram, ki ide haza súlyos beteg, feles gyermeki lévén nem viselhetett volna gondot reájok, éhel is meghalhattak volna, azért is jött ki, egy olyan rosz ember nélkűl el lehet az sereg, nem tagadhatom kegyelmes uram mert ugyan vér szerint való atyámfiai az nyavalyás apró gyermeki, kire gondviselése kivántatik. Az mi az Szabolcs vármegyében való hadfogadtatást illeti kegyelmes uram, én most többet nem fogadtatok, mert semmi szaporáját nem látám kegyelmes uram csak egyik zászló alól másik alá szökés jő ki belőle, s az pinzt vesztegetjük reájok. Úgy értem kegyelmes uram Kende Gábornak s Gyulafi Lászlónak vagyon parancsolva, katonákat fogadjanak, de az én ítéletem szerint annak csak békét kellene hagyni; mert bizony nem látom semmi szaporáját; hallom hogy még olyant is mondanak, paptól, czigánytól szabad lovakat elvenni; noha elhiszem Nagyságod keresztyénképpen parancsal akármely szolgájának is, de ha az értetlen és bolond ember abutál az Nagyságod parancsolatjával, mit tehet Nagyságod róla. Ezek után az Úristennek kegyelmes gondviselése alá ajánlom Nagyságodat. Datum in arce Varad die 27. Maji anno domini 1658.

Nagyságod alázatos méltatlan szolgája

Gyulai Ferencz m. p.

Czím: Celsissimo principi domino domino Georgio Rakoczÿ dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae domino, et Siculorum comiti *etc.* Domino domino meo clementissimo.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban).

XXII.

1658. jun. 15.

Mikes János kinevezése Háromszéki főkapitánynyá.

Én Zabolai Mikes Kelemen, esküszöm Istenre, ki atya, fiú, szent lélek, telljes szent háromság egy örök Isten a boldogságos szűzre, Istennek minden szentére. Hogy én az én kegyelmes uramnak, az méltóságos és nagyságos Rákoci Györgynek, Isten kegyelméből Erdély fejedelemnek, Magyarország részeinek urának, és székelyek ispánnjának, és ő nagysága fiának, tekintetes és nagyságos Rákóci Ferencznek, Isten kegyelméből Erdélynek választott fejedelmének, Magyarország részeinek urának és székelyek ispánnjának ez hivatalomban (háromszéki főcapitánságban) és minden állapotokban hű igaz leszek, ellenségeknek ellensége, baráttjoknak baráttja, semmi kigondolható, írható, ijeszthető színek alatt el nem árulom, hűségek mellől el nem állok, valamit életek, méltóságok ellen, hallok, olvasok, azt idején korán értésekre adom, telljes tehetségem szerént annak ellene állani is igyekezem. Ez háromszéki kapitánság tisztiben míg leszek alattam valókat is ő nagysága hűségében megtartom, ő nagyságok hűségektől semmi színek alatt elidegeníteni nem igyekezem, az evangelica religiót (kit calvinistának neveznek közönségesen) nem opprimálom, azon valláson lévőket semmi kikeresett színek, útak, módok alatt elnyomni nem cselekszem, szabadságokban megtartom, segítem, religióért senkit nem gyűlölök, tiszteket arra nézve le nem teszek, sőt annak adását is, kik érdemesek, ő nagyságokhoz igazak lesznek, nem másnak, azoknak adom inkább. Mindezeknek megállására, betelljesítésére, Isten, az Boldogságos szűz, és minden szentek úgy segélljenek, és úgy idvözítsenek, az mely igazán és híven ezeket megcselekszem. Kiről ő nagyságának megnevezett kegyelmes urunknak adtam ez reversalisomat kezem irása és pecsétem alatt. Actum et datum in Zabola, die 15. Junii, anno domini 1658.

Mikes Kelemen.
(L. S.)

Az tisztek adása kegyelmes uram nem csak rajtam áll, hanem az szék választ hármat, én nekem azok közűl kell választanom.

(Eredeti. A gróf Erdődy család birtokában lévő és Vörösváron őrzött Rákóczy-féle okirattárból. Nro. 4. Cista 1. Fasc. 35.)

XXIII.

1658. jun. 3.

Rákóczy György törekvései a császár segélye megnyerése ügyében.

a)

Rákóczy sürgeti korlátnokát, hogy a németországi fejedelmekhez az expeditiókat készíttesse el.

Adjon isten egészséget kegyelmednek.

Velenczések s követek számára is levelet, plenipotentiát concipiáljon kegyelmed. Az mogontinusnak Kövér Gábor által tett oblatióját köszönje és ha maturálja aláküldését az hadnak, nagy emolumentumára lesz az keresztyénségnek, kérvén is, igazgassa úgy az dolgokat, az király késedelme miá ne szenvedjen az keresztyénség antemuraléja. Az több electorokhoz is concipiáljon levelet, látogatni, implorálni segítségeket kérni az királyt, ő felsége dolgait promoveálják úgy az török (készületi) miá, ha az ország Magyarország..... az pogányság szarva eleválódik írt..... keresztyénségre, kinek szándéka az in turbidam piscet, látván az keresztyénség közt levő egyenetlenséget, kinek egyébkint hatalma nem az kit szélek...nek ezzel az királyt is devinciáljuk..... Isten jót is hozhat, sietve küldünk fel.....oroknak. Az királynak is levelet írni oszán..... Gábor által tett declaratióját ígérni sinceritásunkat, s hogy kegyelmed indúl, csakhogy oly messzire nem mehet, ni rajtunk semmi is nem múlik. Isten kegyelmeddel. Balásalva, 3. Junii 1658. reggel 4 órakor.

R. György m. p.

Külczím: Meghitt belső hívünknek cancellarius uramnak adassék.

(Az egész levél II. Rákóczy Gy. írása.)

(Eredetije a m. kir. országos leveltárban.)

b)

1658. jun. 21.

Rákóczy térítvénye a császárnak, melyben hűségét ígéri s néki szükség esetében adandó menedékeit.

Nos Geor[gius Rakoci, dei gratia] princeps Transylvaniae, partium [regni Hungariae dnus] et Siculorum comes *etc.*

Damus pro memoria [Quod nos co]nsiderato eo, quam gravibus et exitiosi[bus injuriis quid]em regnum nostrum Transylvaniae, tum patria [et gens] nostra hungarica, ac consequenter tota christianitas, propter feroces et rabidos Turcarum christiani nominis hostium conatus implicata sit periculis et difficultatibus, id quod vel ex eo palam est, quod arrepta in praetextum odii persona nostra, magnis apparatibus et ferocitate opprimere regnum nostrum Transylvaniae, et per consequens totam christianitatem moliantur. Ob hoc nos moti zelo et affectu christiano, augustaeque domus Austriacae gratiosam erga nos affectionem perspicue experti, signanter vero srmi principis ac dni dni Leopoldi regis Hungariae benignam assecurationem accipientes, quod videlicet sua mtas nobis, clmae genitrici, haeredibusque et posteritatibus nostris, securam in bona nostra in ditionibus suae mtis consistentia receptionem, ibique quietem et tranquillam permansionem, dictorumque bonorum nostrorum omnium possessionem et fruitionem benigne pollicita fuerit. Igitur nos quoque nostro et dictae dnae genitricis, haeredumque et posteritatum nominibus, assecuratam reddimus praefatam mtem regiam, quod si porta ottomanica secundum assecurationem nostram incolis regni nostri Transylvaniae datam, arces et fortalitia dicti regni ultra non expetierit, tributum majus non postulaverit, et omnia omnino jura et libertates regnicolarum [regni nostri Transylvaniae servaverit] nobis autem propter evitand[a in casu non resignationis] Transylvaniae regno et toti christianitati pertinentia mala et pericula spon[te regnum nostrum] resignare, in bona nostra d[itionibus suae] mstatis subjecta nos recipere continga[mus ibidem] tranquille et pacate et cum regnicolis in bona vicinitate vivemus et residebimus neque in aliquas praejudiciosas ligas et confoederationes nos immittemus, veram et synceram devotionem erga praefatam Mtem observantes. Ad quae nos memoratam dnam genitricem, haereditatesque et posteritates nostras, bona fide christiana, sub verbo nostro principali obligamus, dantes interea nostro, et memoratae dnae genitricis, haeredumque et posteritatum nostrarum nominibus praesentes nostras assecuratorias, manus nostrae subscriptione et sigillo roboratas. Datum in castris nostris ad possessionem Solymos, die vigesima prima mensis Junii, anno dni 1658.

G. Rakoczy m. p.
(P. h.)

(Eredeti. Országos levéltár. Történelmi osztály. Ugyanennek a térítvénynek van egy korábbi eredeti fogalmazványa, melyet

a magyar tanácsosok küldtek Rákóczynak s melyen következő jegyzet olvasható:

Paria literarum per principem Rakoczyum suae Mti dandarum.)

XXIV.

1658. jun. 22—jul. 6.

Rákóczy alkudozása a császárral.

a)

Rákóczy levele korlátnokához a császárral folytatott alkudozások ügyében.

Adjon isten egészséget kegyelmednek.

17. irt kegyelmed levelét ma reggel vettük: az plenipotentiával melyikkel jobb, böcsületesebb élni, kegyelmetek azzal éljen; mi kegyelmedben megnyugodtunk, religiójáért mi bizony kegyelmedben nem kételkedünk. Mi úgy látjuk, segítség adásban megfogyatkozunk, elválik ez addig, sőt most azt javallanák, tegnap hozának levelet, az fejedelemségben tennénk cessiót; mert ő felsége törökkel való hadakozásban nem örömest egyveledné. Az praesidiumot hova, mint mennyit vennénk be; az előttünk álló állapatok tanítanak meg. Segítséget bárcsak 1000 gyalogot, 1000 dragont, 1000 fegyverest adnának; az segítségnek profuntjára gondunk lesz, török földén szabad nyereséget. Valamit csináltak az rudas lónak, az bizony ép volt; im Somlyórúl hagytunk vinni oda egyet. Lássanak jól hozzá Kővárban mit *(sic)* kívántatnék hozzájok, vegyen az kővári udvarbíró.

Büdöskő, salétrom felől írtunk Rusitka (?) uramnak Fejérvárra.

Kegyelmed indulása ne haladjon már. Úgy látjuk Nádasdi uram levelébűl, kit Homonnai uramnak írt, kinek verissima pariáját elküldtük kegyelmednek, Gonzaga herczegre bizatik az tracta. Csak indúljon kegyelmed, isten áldásából. Az lóra való szerszámok egyelmetek költségére 1000 tallért, kiben 200. adjon kegyelmed Mednyánszki uram kezében, maga számára költségére Ecsedben adják kezéhez. Az czafragnak tűzöttnek skofiumosnak kell lenni; kardot mi oda vinni nem hagytunk, azt kegyelmed jó gondviselés alatt hagyja Ecsedben Rusilus (?) kezénél. Micsodás, arrúl todosítson bolond Makai. Annál az törkézes pallosnál szebb nekünk most nincsen. Irtunk Somlyóra, Ecsedben vegyék az szekeres lovat; talán addig az rudas is meggyógyúl; azt is el kell vinni. —

Nádasdi uram Homonnai uramnak irt levelébűl vehet fundamentumot kegyelmed, mit (ők) is készek sollicitálni azt urgeálni kell. Isten kegyelmeddel. Hidastelek, 22. Junii 1658.

R. György m. p.

Ha igen melegek lesznek, paripáinkat fogják be abrakra, szénára. Az porkoláb reversalisát nem küldé el kegyelmed.

Külczím: Generoso Michaeli Mikes de Zabola consiliario et cancellario nostro, arcisque et praesidii nostri Kőváriensis capitaneo supremo *etc.* Fideli nobis syncere dilecto.

(A levél II. Rákóczy Gy. írása).

(Eredetije a m. k. országos levéltárban).

b)

1658. jul. 6.

Az esztergomi érsek levele Rákóczyhoz.

Excellentissime princeps.

Az kegyelmed 25. Junÿ nekem írt levelét nagy böcsülettel és kedvesen vettem, meg is igyekezem szolgálni szép ajánlatit. Azért ajánlatom szerint nagy confidenter jelentem az többi között kegyelmednek, hogy ilyent írnak ő felségének az portáról. Az budai vezér írja, hogy feles erdéli nemes ember ment volna Egerben, az kik azt mondották, csodálkoznak, hogy az porta neheztel Erdélyre, holott nem egyszer volt, hogy az fejedelem és porta között az ország interponálta magát, hagyjon békét az török Jenőnek és az dupla adónak; reá feleltek, hogy Rákóczi fejedelmet, az két vajdát és boérokat húsz nap alatt kézben adják, kihez képes zálogúl húszat azok közűl az nemesek közűl megtartóztatott az vezér. Mi volt ez és ha van-e értésére kegyelmednek, nem tudom, az én sinceritásom és kötelességem hozza magával, hogy értésére adjam kegyelmednek, és hogy vigyázzon magára szorgalmatosan kegyelmed. Azt is kívánja az porta, resolválja magát ő felsége, ugyan akarja-e Erdélt megsegíteni vagy nem, mert ő reá megyen általán véggel. Ha megsegítjük, minden erejét mi reánk fordítja.

Félek az német tanácsok puhaságától és az mi dolgainkban is tudatlanságától; bizonyos dolog az, hogy ha Erdély elvesz mi is elveszünk utána, sőt nem utána, hanem együtt, valami az Tiszán túl vagyon, azután az többi; ha közel volna ő felsége, szemtűl szemben, hogy szólhatnánk, jó volna, de igen

nehéz távol. Bizony mindazáltal mind király urunknak resolutiójában, mind Leopold herczegnek az törökre való vágyódásában most vagyon egyszer szegény magyar nemzetnek sorsa feltéve. Tehát így írom kegyelmednek, mint igaz magyar igaz magyarnak, kérem is maradjon titokban. Egy hét alatt én is megindúlok innét és sietek palatinus urammal és Nádasdi urammal, talán többekkel is conferálni, reménlem ő felsége Bécsbe jövetelit is Nagyboldogasszon napjára, csak addig meg ne lenne, valahogy balkézre az resolutió. Ha hamar meglesz és szerencsésen az electio, az mint írják, sokat fog használni, mert segítséget fog az imperiumtól kérni ő felsége etc. Ezekután maradván kegyelmednek igaz szolgája, kívánom, hogy isten szerencséltesse kegyelmedet, tartsa és éltesse sok esztendeig jó egésségben. In thermis ad Trinchinium die 6. Julÿ 1658.

Excellentiae Vestrae

servus obligatissimus
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

(A magy. kir. orsz. ltárban levő eredetiről).

XXV.

1658. jun. 30.

Meghivó az illyei táborba.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles domini, fratres et amici nobis observandissimi. Servitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Az mi kegyelmes urunk parancsolatjához akarván magunkot alkalmaztatnunk, az haza vigyázásában is hogy meg ne fogyatkozzunk, kegyelmeteket kérjük s hazájához való szeretetire is kénszerítjük, ez levelünköt vévén, sem órát, sem napot nem várván, éjjel-nappal Illyéhöz jűni el ne mulassa elégedendő éléssel, társzekérrel, nem is soldosa által légyen az kegyelmetek megjelenése, hanem valaki nemesi szabadsággal élt s élni akar, eljőjjön, hon maradni ne merészeljen, mivel nem másnak, hanem édes hazánknak szolgálunk, hogy az mi vigyázatlanságunk miatt édes hazánk kordéul el ne romoljon, utolsó pusztulásra, romlásra ne jusson. Az kik penig vakmerőségre vetvén magokot, elmaradnak, a mi kárt magok, jószágok szenved, nem másnak mint magok vakmerőségének s hazájokhoz való idegenységeknek tulajdonítsák: kiki penig maga böcsületiért mentől jobb szerrel jühet, úgy jöjjön. Ebből senki ki nem vonván magát, az uratlan főasszonyok is értékek szerint tartozzanak küldeni lovasokot. De coetero easdem

spectabiles, magnificas, generosas, egregias et nobiles Dominationes Vestras diu feliciter valere desidero. Datum Albae Juliae, die 30. Junii. Anno 1658.

Earundem fratres et amici benevoli paratissimi ad serviendum

P. S. Kegyelmetek útját úgy igyekezze continuálni és dirigálni ad 12. Julii okvetetlen Illyéhez jüni el ne mulassa.

Achatius Barcsai m. p.
Stephanus Petki m. p.
Michael Herrmann m. p.

P. S. minden okvetetlen 9. Julii kegyelmetek jűjen Maros-Szent-Királyra az holott főispán Keresztesi Ferencz uram lakik, mert mi az alsó-járás oda megyünk.

Pápai György m. p.

Nekem úgy tetszik komám uram, hogy 9. Julii Dátosnál egyezzünk meg, onnag menjünk aztán isten segétségéből Szent-Királyra. Székely István.

Külczím: Spectabilibus magnificis generosis egregiis et nobilibus supremo et vicecomitibus, iudicibus vice judici nobilium ac toti *etc.* dominorum nobilium comitatus Thordensis, dominis *etc.*

(Más kéz): Anno 1658. die 3. Julii aperta per me Sigismundum Trausner supremum judicem nobilium comitatus Thordensis.

(Eredetije a gróf Lázárok medgyesfalvi ltárában).

XXVI.

1658. jan. 2—jul. 21.

Portai jelentések a törökök magatartásáról.

a)

1658. jun. 2.

Kopasz István jelentése.

Relatio Stephani Kopasz.

Anno 1658. 2-da Junii cum domino bego Muztaffa Giulam appellens, sequenti die reddidit litteras idemmet begus vezerio. Tertio die consilium habuerunt usque ad vesperam, cui interfuit et bassa Teömeösvariensis. Quarta Junii veniens

ad me unus chausz, significavit Franciscum Sebessy sibi dixisse, quod tihaja vezirii retulisset me sine responso remissuros, neque in conspectum sui admissuros, siquidem ego litteras non praesentassem. Me ad ea respondente in litteris ipsis regni contineri fierique mentionem mei, quo fine sim expeditus. 6-ta Junii accedens me Franciscus Sebessy cum interpete vezirii, retulit, quod nullum dare velint responsum ad regni literas, neque amplius monere velle regnum, neque mecum colloqui. Ego institi apud illos, admittant me in sui praesentiam, nam si vacuus rediero, quid cogitabunt regnicolae. Tandem secreto interpres mihi insinuavit, ut me ad audientiam praeparare adfuturos actutum chauzos, qui me accersant, ii tamen nonnisi altero die adfuerunt. 7-ma Junii iterum consilio habito a meridie, me quoque advocarunt, coram quibus comparens et nomine regni omnem submissionem eisdem deferens, deprecatus sum, velint ignoscere, quum tantocies onerent aures domini vezirii, non habentes post deum, ad quem confugiant. Interim interrogavit me vezerius, quidnam vellem; me respondente ideo me missum esse ad eundem, ut ad illas litteras regni, quas begus Muztaffa sibi praesentasset, responsum dare vellet quantocius, neque conventum soluturum eo usque donec redirem, spe enim magna in vezerio collocaruntur, fore nimirum, quod Magnificentiae Vrae intercessione preces illorum exauditurus esset potentissimus imperator. Ad quae respondit vezirius: nonne scitis vos potentissimi imperatoris subditos esse, obedire tamen renuitis; quoties jam admoniti estis et omnia obaudivistis, nulla amplius speranda gratia, nam omnia vestra negotia sunt merum mendatium, inconstantia et falsitas, viginti dies pacti fueratis, illi etiam evanuerunt. Perscripseram vobis ex mandato potentissimi imperatoris, ut perduellem illum comprehendatis, sed non ut hoc fecissetis, quin potius eundem pro vestro clementissimo domino scribitis, et quicquid ille voluerit, hoc vos etiam sequimini, nec animadvertit regnum perduellum illum nonnisi verbis vos sustinere et tempus extrahere, ut in majorem perniciem vos deducat. Experior manifeste vos, postpositis tot monitis, obedientiam recusare, sed ita me deus adjuvet, amplius vobis non scribam, sed iuxta mandatum potentissimi imperatoris procedam, habitis auxiliis, quae dietim expecto. Ad Tartarorum hamum ante decem dies bassam Duk expedivi, ut statim moveat, invadam Transylvaniam, ut in cinerem redigam, et per biennium isthic habitabo. Ad quae ego respondi: quid debeat aliud facere regnum, nam fide est obstrictum principi et viceversa sua Celsitudo ipsi regno, a qua necdum est absolutus, et quidem eousque dum iuxta contenta

litterarum regni ad Magnificentiam Vestram datarum athname sive assecuratio data non fuerit. Alioquin etiam si quidpiam moliretur, suae Celsitudini regnum se opponere non potest, nam potentem habet exercitum, estque magnarum facultatum, prout et Vestra Magnificentia bene scit, et sic quid promeruit regnum undiquaque periculo expositum, nam, etiamsi exiverit ex regno et quidem invitus, eo casu Germanus vel alia aliqua natio sibi adhaerebit et hac quoque ratione pereundum nobis est per continuas nostri invasiones, sed si athname extradatum fuerit, sponte sua princeps regno exibit sine omni turbatione. Quod concernit conclusionem viginti dierum, scit homo Vrae Magtiae illam denegatam. Interrogavit: quidnam cuperet regnum? Illud postulare, ne fortalitium Jeneő vel aliquid aliud confinium unquam petant, limites ulterius ne proferant, censum ne adaugeant, principem adamplius tali modo, sicuti de facto, ne mutent, periculosum enim esset, si quotannis propter sinistram delationem deberet princeps mutari. Ad quae respondit Heleczy Hassan bassa hungarice: 1. Audisne, quomodo vocaris? Vocor talis et talis. Nominando itaque me, dixit debere me intelligere bassam nunciare regno, nos unam fidem habere, unum athname a szultano Szulimano editum, illud debere esse illaesum, sed ut nos vobis juremus et aliud athname detur, hoc nunquam fiet, nec dabitur. Quod vero vobis potentissimi imperatoris subditis existentibus non sit liberum ei talem principem, qui potentissimo nostro imperatori non est acceptus, ex proprio regno amandare, nec hoc unquam futurum. Ad quod regno referendum bina etiam vice serio monitus sum; quibus auditis, rogavi suam Magtiam etiam amore dei, ne verbis solum similia nuntiet, sed etiam scripto regnicolis hoc ipsum declaret. Ad quae respondit semel fidem suam interposuisse, se nunquam scripturum. Me ulterius perurgente, ut scribat, nam verbis meis ipsos fidem non facturos, et etiam de vita periclitabor, existimantibus me apud Magtiam Vram non fuisse. Tertiario etiam institi, ut aliud non scribat, quam quod sese allocutus fuissem et ipsum verbis nuntiasse; sed nec ad hoc potuit induci, dicendo, ne morer diutius hic, pro ultimo et hoc addendo, talem principem introducam, qui antea ne servus quidem illorum fieri potuisset. Dixit et hoc, intra triduum vel quatriduum mittat regnum certum hominem ad se, nam nisi venerit, ipsum statim moturum et hactenus solummodo auxilia expectasse. Dixit et hoc referendum regno, Agam Hussain unacum aliis Turcis statim dimittant, alioquin illos penitebit. Haec scripsi fide mediante, propria manu et sigillo etc.

(Hiteles fordítás az Orsz. lvtárban. Trannica).

b)

1658. jul. 21.

Görög Marin jelentése a fővezér izeneteiről.

Anno 1658. die 21. Julii Görög Marin, az fővezértől megérkezvén, ezeket beszélé.

Az vezért Drinápolyban nem találtam, hanem Mustafapasa hidjánál, Philippiben menvén vele, ott adtam be az leveleket. De nem akart választ adni, parancsolván, tatár Pasarcsihoz menjek vele, és ott az kihajával szemben lévén, onnan Sophiához igazíta. Sophiában érkezvén, hivata az fővezér, választ ada szóval, azt mondván: mijért nem cseleküszik az ország hlmas császárunk parancsolatja szerint, miért nem fogják meg Rákóczit, olyan nagy ország mijért nem birna vele? Melyre én mondám, nincs az országnak módja, hogy hitje ellen megfogassa; melyre igen megszida, mondván: elmegyek én isten hírével, megtudom én fogni, kiűzöm, ha az ország nem cseleküszi, de megrontom az országot. Az tolmács Panajot aki azt mondá: mijért nem cseleküszi az ország az vezér kívánságit, holott csak négy dolgot kivánt: 1. Jenőt adták volna oda. 2. Az adót nevelték volna. Az két vajdát adták volna kézben. Az fejedelmet fogták volna meg; de bár csak ketteit cselekütték volna meg, az békesség végben ment volna, Jenőt adták volna oda, az adót nevelték volna. Melyre én mondám: Jenő nem az fejedelemé, hanem országé, az ország nem adja; az adót, az mint szultán Szulimán idejében elrendeltetett, megadjuk.

Álgyut láttam hetvent.

Úgy gondolom, mindenestől fogva vadnak harmincz ezeren. Jancsár 7 ezer. Az vezér mondá: azt is ne gondoljátok, hogy az német nektek segítséget adjon.

Az velenczések Bojázhoz jüvín, szememmel láttam, hogy kétezernégyszáz jancsárt visszaküldé az vezér. Kérdeztem, hova akar menni, de bizonyoson nem tudják; ki azt mondja Erdélyre, ki azt mondja Zadva alá, szidják rútul az vezért. Landorfejérvárra bizonyoson holnap érkezik.

Sophiában bejüvén, mivel én azelőtt két nappal bementem volt az oláh kapikihákkal, akkor láttam rendelt seregben őket, de többire gaz fegyvertelen nép, tiznek is nincs egy puskája.

Drágaság igen nagy köztök, egy font kenyér 7 pénzen jár. Egy sinek árpa 25 s 28 osporán.

Panajot, aki nekem azt is mondá: az törökök felette igen kivánnák, hogy bán uramot fejedelemnek választanák, háromszor is hivatott.

A fővezér kérdé azt is: ki küldi az levelet; mondám, az ország; kérdé viszont, úgyde ki adta kezedben? mondám: bán uram, melyre mondá: kajmekámja az ott az fejedelemnek?

Havasaljföldében érkezvén, holnap egy hete lesz, az vajdát székiben tanáltam, két nap ott mulattam. Az vajdával szemben lévén, tőlem csak azt izente: az falukon, városokon hirdessem meg, ne resteljék kimenni az havasokra; állják meg az útat, mert ő sem siet bejünni. Törököt, az mint értem, nincs két ezernél több Havasaljföldében. Tatár felől semmit nem értettem.

Az vezér mellé az sophiai ulumelli és bosznai had nem érkezett volt, de várta melléje.

Az halepi pasán kivűl az tengeren túl való hadak is véle vadnak, csak magával vadnak harminczezeren.

Az császárral is Drinápolyban feles hadak maradtanak.

(Egykorú másolat. Orsz. levéltár. Tört. osztály).

XXVII.

1658. jul. 31.

Kövér Gábor levele a fejedelemhez: az erdélyi állapotokról tudósítja.

Kegyelmes uram, a szent isten Nagyságodat *stb.* megáldja *stb.*

Nagyságod méltóságos levelit nagy alázatossággal vettem; az szejmének ki nem jöttenek, ha kijönnek. Nagyságod kegyelmes poroncsolatja szerint cselekszem mindenekben. Lippai aga akaratjábul tizenöt hajúk jöttenek fel kegyelmes uram; beszélik, budai vezér hadának a színe elveszett s magát is a vezért, hova lött, nem tudják. Nagyságod felől a törökök nagy emlékezettel vannak; szerencsés fejedelemnek tartják; hatalmas császár hogy méltatlan haragszik Nagyságodra, azt mondják. Perceptorokhoz mindenüvé elküldtem kegyelmes uram; eddig avval mentették magokat, hogy a terminusa el nem jött; isten már azt is elhozta. Nehézségére ne legyen Nagyságodnak, Dévára harminczadost állítok, mivel feles sót adott el az ott való udvarbíró s lucromával eljött s a praesidiumnak két hava szintén telik s egy pénzt sem akar adni; az harminczadost állította praefectus uram helyiben; nem

kevés kárára volt Nagyságodnak eddig is; mert praefectus uram sem reversalist nem vött tőle, sem hütös Nagyságodnak nem volt, az mint Nádudvari uram mondja; maga kérkedett vele Udvarhelyi. Az német segétség jövetelit hallván, kegyelmes uram, az emberek, úgy látom, csendesedtenek rajta; az király ő felsége Bécshez való jövetele meg fogja akadályozni fővezér ez haza ellen feltött szándékát; jól tudja, Nagyságodnak hűti tartja, a velenczéseket megsegélli; nálok az im igen titokban volt, hogy minden hadát török ellen fordítja; most már el fogja kezdeni. Palatinus uram szavai kegyelmes uram, hogy Csorbáson maradjanak, főkövete Nagyságodnak ott fenn lévén; de kiválképen ez elfajúlt hazára s magyarországi jószágára nézve, Nagyságodnak maga méntóságának *(sic!)* bizonyosb s hadainak bátorságosabb kimeneteliért is Nagyságodnak jóakaróinak intimatiójához kell magát alkalmaztatni, ha az segétség eljő; mert az mint alázatosan Nagyságodnak megmondtam, a lengyelországi dologra nézve kiválképen, azért nem akartak nekem levélben adni akármit is, hogy azt mondták, azzal békellenék meg Nagyságod. — Az pénzszerzésen valóban rajta voltam kegyelmes uram, de sehul semmit fel nem vehettem; az só szállításra való ezer forintot is meg nem adhattam; már az hajók megindúltak s a jó pénzt örömest nem adnám sószállításra. Isten Nagyságodat *stb.* Datum Albae Juliae die ultima Julii 1658.

Nagyságod alázatos méltatlan szolgája

Kövér Gábor m. p.

Kegyelmes uram, Nagyságod poroncsolja, hogy *vigyázzak,* melyet eddig is el nem mulattam, *Mikó s az többi* semmit le nem hagytanak a *dologban.* Trauznert ők bíztatták kegyelmes uram, hogy ki ne menjen; mert őköt is *hivatá* Nagyságod, de nem mentek. Sok illetlen szavai kiválképen *Mikónak. Ha Balás* felől nem poroncsol vala Nagyságod, *megful vala; Stefán vajdát megfogják vala, ha Petki uram ellent nem tart benne s török kézben* akarják vala adni, vagy *hatvan ezer tallért kell vala adni.* Kegyelmes uram, Pünkösti uram írja, hogy a brassaiak az Bozzán s Ojtozban levő vámot övéknek mondják lenni; adta-e oda Nagyságod, nem-e, hadd tudja mihez tartani magát, kegyelmesen poroncsoljon róla, mert oly szándékkal vannak, hogy az Ojtózon menjen is be akárki, Brassóban harminczadoljon meg róla.

Kegyelmes uram, Bányán feles proventus vagyon; Nagyságod poroncsoljon felőle. Jó János dolgát el nem tudom igazítani. Most itt, kegyelmes uram, gyűlés leszen, már gyűlnek;

de az mint látom, ezek csak magokra várják az ellenséget, magokot sem akarják oltalmazni.

Külczím: Az méltóságos erdélyi fejedelemnek, nekem kegyelmes uramnak adassék.

(Az egész levél Kövér Gábor írása.)

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

Jegyzet. A cursivval szedett szavak az eredetiben titkos betükkel vannak írva.

XXVIII.

1658. aug. 3.

A fehérvári országgyülés átirata a fejedelemhez.

Alázatos hűséges szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, hogy az úristen Nagyságodat igaz keresztyén fejedelmünket szerelmesivel együtt sokáig éltesse.

Minemű nagy veszedelemben, sőt utolsó romlásához közelítő állapatjában legyen szegény hazánk az fene ellenségeknek környülöttünk, avagy csak küszöbünk előtt való lételek miatt, elhisszük Nagyságodnak értésére vagyon s locumtenens uramék ő kegyelmek világoson megirták; mindazáltal mi is az mostani idevaló gyülekezetünkben Nagyságod ő kegyelmeknek szóló méltóságos leveléből vevén alkalmatosságot, noha ez veszedelmes állapatok is kísztetnek, kényszerítteténk Nagyságodat három nemzetből álló böcsületes követ atyánkfiai nemzetes Bethlen János, Nagyságod egyik tanácsúr híve, Küküllő vármegyének főispánja, tiszteletes püspök Csulay György uram, hidvégi Nemes János, és Beszterczei János deák uraimék által alázatos levelünkkel megtalálnunk, könyörögvén alázatoson Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, ő kegyelmek szavainak teljes hitelt adván, valamit instructiónkban elejekben adtunk ő kegyelmeknek, méltóztassék mindenekben oly atyai válaszszal ő kegyelmeket, a mennyiben lehet ez mostani szoros állapatokhoz képest, késedelem nélkül hozzánk visszabocsátani, hogy szegény hazánk végső romlására ne jusson. Mely Nagyságod hozzánk alázatos híveihez megmutatandó atyai kegyelmességét életünkig való hűségünkkel szolgálhassunk meg Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak. Tartsa meg az úr isten sokáig szerelmesivel együtt kévánatos jó egészségben Nagyságodat. Iratott Gyula-Fejérváratt ez mostani gyülésünkben Kisasszony havának 3-dik napján 1658. esztendőben.

Nagyságodnak alázatos méltatlan szolgái,
míg élnek, szolgálnak Nagyságodnak Erdélynek három nemzetből álló statusi.

Külczím: Az tekintetes nagyságos és méltóságos Rákóczi György urunknak Erdély országa fejedelmének isten kegyelmességéből Magyarország részeinek urának, és székelyek ispánjának *stb.* nekünk kegyelmes urunknak adassék.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

XXIX.

1658. aug. 5.

A mainzi érsek Rákóczynak szabad toborzást enged.

Nos Joannes Philippus Dei gratia sanctae sedis Moguntinae archiepiscopus, sacri Romani imperii per Germaniam archicancellarius ac princeps elector, episcopus Herbipolensis, ac Franciae orientalis dux, notum facimus literis hisce: cum srmus Transylvaniae princeps Georgius Rakoci contra communes christiani nominis hostes Turcas non sine magno reipublicae bono bella gerat, nos forti et laudabili eius caepto faventes, permisisse, ut in omnibus nobis subjectis ditionibus militem conscribere, eumque libere ad destinata loca perducere possit. Ideoque omnes ac singulos in hoc negotio promovendo operam suam prompte conferre volumus. In cujus fidem nostra subscriptione et sigillo hoc roborari iussimus. Francofurti 5-a Augusti anno 1658.

Joannes Philippus El. mp.
(P. h.)

(Eredeti. Orsz. levéltár. Történelmi osztály.)

Jegyzet. V. ö. Rákóczy Gy. Okmánytára 634. l.

XXX.

1658. aug. 12.

Mikes tudósítja követsége eredményéről Rákóczyt.

Méltóságos fejedelem. Kegyelmes uram.

Érsek uram ő nagysága maga is adván levelében alkalmatosságot, meglátogattuk Nagyságod méltóságos nevével ő nagyságát, és segítségit kívántuk Nagyságod mostani ügyében. Illendő böcsülettel látott bennünket, és ötöd napig Pozsonban mulatván mindketten velünk Mednyánszky urammal, mind külön magammal bőségesen beszéllett. Sok árkus papirosak sem fognák bé ha szóról szóra kellenék leírnom. Az summája

csak az, hogy elhitte valóságoson, hogy mind az keresztyénségnek, mind az magyarságnak nagyobb hasznára, javára van az Nagyságod országlása Erdélyben másokénál; melyre nézve mind evedzővel, vitorlával annak megerősítésére igyekezik. Búsúl azon, az császár távol lévén, szembe nem beszélhet ő felségével; valamit pedig irás által agál, az a deputatus bécsi urak eleibe jővén, azok mind idegeny színt és magyarázatot adnak az dolognak, s jó véget nem nyerhet. Ugyan nevet is ada némelyiknek, az ki tueálja azt az áruló dragumánt, mely az fővezér mellett van mostan, ki is nem utolsóbb oka az vezér mostani dühösködésének. Fogadá ő nagysága, hogy ő felségét isten Bécsbe hozván, maga is nem szánja egynéhány úttal való fáradságát, és szemben beszélléssel előmozdítja az Nagyságod igyét.

Irt ugyan ő felségének, és 3-a Augusti Frankfurtban kellett érkezni levelének, az választ is naponként reménli. Abban megírta, hogyha ő felségének vagy módja, vagy akaratja nem volt az Nagyságod megsegítésére, nem is kellett volna bíztatni, jó idein tudott volna mind Nagyságod és Erdély is gondot viselni maga állapotjára, és nem vonta volna magára az veszedelmet.

Azt is beszéllé, hogy az ő felsége residensit hivatta volt az fővezér; mondotta: mi köze az uradnak Jenőhez, Erdélyhez, és az két vármegyéhez? látom, csak garázdát keres velem; azért írd meg: ím Jenőt elveszem, Erdélyt is megveszem valaha, három esztendeig benne lakom; Rákóczyt pedig s fiát birodalmába ha béfogadja, rámegyek s kivonszom akármely erősségből, ha minden tégla ezer jancsáromnak elveszésében fog is állani, de Jenőt megveszem. Az mint ezelőtt kéréstekre lehattam vala, hogy az velenczésekre birodalmatokon által nem megyek, oda is elmegyek. Erre való nézve maga censurája ő nagyságáé az, hogy bele kell involválódni ő felségének az törökkel való hadakozásba, ha csak defensive is. Offensive nem reménli ezekért ez okokért:

1. Mert az ő felsége német tanácsi igen szeretik az nyugalmas életet, az magyar dolgokban sem peritusok. És most teljesedik bé az a régi mondás (azt mondja):

»Olyak adnak az királynak tanácsot,
Kik nem ették az alföldi kalácsot.«

2. Most ő felségének sok distractiói vadnak s naponkint szaporodnak. Az portugallusok győzedelmeskednek az spanyolon; Belgiumban az francus és ánglus egynéhány városit megvötték és többeket is obsideáltak. Az mi nagyobb, most Frank-

furtba követett küldött volt az svecus és apertum bellumot denunciáltatott ő felségének az császárnak.

3. Hogy nem akar ő felsége ruptor foederis láttatni az törökkel is, lévén annak megtartására köteles.

Hanem ha megmutatná az török valamely cselekedetivel, hogy nemcsak az Nagyságod személye ellen igyekeznék, hanem valamely véghelyet szállana meg: úgy kellene ő felségének annak ótalmazásához nyúlni, ha nem akarna is. Erre való feleletnek írásával nem terhelem Nagyságod méltóságos szemeit kegyelmes uram, elég hogy rajtunk el nem múlnék s múlt annak megmutogatása, hogy akkor késő az segítés. Az német hadnak alámenetelét igen igyekeztek meggátlani az magyarországi vármegyék. Érsek uram ugyan pirongatta az sárosvármegyei követet Ketzert, szemére hánta, hogy Nagyságtok háza minő nagy oltalommal volt nekik, s most az Nagyságod segítségére nemcsak magok nem igyekeznek, de másokat is attól elleneznek. Mindazáltal ugyan in procinctu volt az had (mely is nem lehet több kilenczezernél az be nem iratott szolgákon kivűl): de az Nagyságod győzedelmének híre tartóztatta meg, gondolván azt az deputatusok, akármint mondják az töröknek, hogy az ő felsége hada nem volt Nagyságod mellett az harczon, de nem fogják hinni, ha oda alá megy az had. Ezt kegyelmes uram érsek uram referálá ilyformán. Ide érkezvén írtunk volt kegyelmes uram mindjárást az kiknek illett, ím mind Gonzaga, deputatusok, és Nádasdy urak ő nagyságok választ adásokat alázatoson Nagyságodnak küldöttem kegyelmes uram; mindazokból Nagyságod eszébe veheti, miért kellett ismét ide vissza jönöm, senkinek nem lévén velünk való tractálásra parancsolatja; csak pénzünket fogyattuk volna s mikor az idő eljő, akkor nem lenne. Homonnay uram ott lévén Pozsonban, kérdezé, ha ajándékot hoztunk-é Gonzaganak s mit? Mondám, hogy jó lovakat; arra azt felelé, hogy bizony semmi az ló, aranyat kellett volna hozni, mert bizony anélkül semmit sem visztek végbe, az mint én ő nagyságának is megírtam etc. Ezek kegyelmes uram azt tudják, az víz hajtja az aranyat, s nincs is már helye, hova tegye Nagyságod.

Az lovak kegyelmes uram istennek hála jól vannak, az egérszőrű fakó béna igen, mennél többet nyugszik, annál inkább eléri; az szép szekeres lovak közt is az két első felette szaparniczások, egyébaránt is sántálnak, meghűtötték volt régen, az egyik lábán az csont im pókos, de az másikán is olyan van; azokot ugyan illetlen Porciának adnunk, az kin leginkább fordúl most minden állapot meg. Leopoldus herczeget dicséri igen az érsek, hogy az török ellen való hadako-

zásra hajlandó. Bárcsak posztó pokrócz vagy csútár volna az neki adandó lovakra is. Az többin is csak sebesi pokróczok lesznek, azok is nem újak, Nagyságod kegyelmessége. Mindezek még megorvosoltathatnának, míg az császár megérkezik. Az Nagyságod győzedelme hangoslik mindenek fülében; érsek uram is mondá, hogy nagy hírt nevet szerzett Nagyságod az egész keresztény világon, hogy megverte az törököt; melyet is mint értettek az electorok, ez inclusából jobban megértheti Nagyságod. Octava praesentis talált elől az Nagyságod méltóságos levele, melyet érsek és Nádasdy uramékkal parancsolta közlenünk. Irtam mindjárt kegyelmes uram mindkettőnek, és az Nagyságod méltóságos levelit is includálva nekik küldöttük, ha választ írnak Nagyságodnak halasztás nélkül elküldjük. Abban az locumtenensek leveleiben egyebet kegyelmes uram nem látok az nagy háládatlan méltatlanságnál, s el is hittem, csak eddig is jobban kimutatták az emberek fogok fejérét, nem híjába várják az temesvári passát. De semmi improvise nem történhetik ebben az állapotban; álmélkodva ezután is semmit nem olvasok, mert eleve alkalmasint megláttam mind az kik történtek, és melyek következnek is ez iránt. Van hátra csak az mindenható Istennek irgalmassága, egyéb emberi segedelemhez való bizodalom igen vékonyan mutatja magát kegyelmes uram. Nem is tudok Nagyságodnak mit írnom és svadeálnom; mert ha lehetséges volna az törökkel való megegyezés akármely igaztalan és méltatlan conditiókkal is, az kételenség Nagyságodat megmentené. Az római császárok ki töröknek, ki svecusnak, ki velenczésnek adót ígért s adott, és nem sok ideje, maga religiójának kárával annyi szentegyházakat, annyi várakat egy fejedelemnek az császár adni nem tartá sem conscientiájának, sem hírének megsértődésével lenni. Nagyságodnak máséért haszontalanúl magát periclitáltatni és méltóságos szerelmesit is, el lévén mind külső mind maga országabeliektől hagyattatva, mind isten s ember előtt ment lehet Nagyságod s nem obligatus. Isten oltalmazzon kegyelmes uram, hogy hazámnak romlásával svadeáljam Nagyságodnak az törökkel való megbékélést. hanem inkább hogysem mint mind elveszszen, egy részét, melyet meg nem tarthatni, jobb odaengedni. Míg isten Nagyságodat s ifjabb kegyelmes urunkat élteti, esztendőnként ígérjen akármely nagy adózást is Nagyságod magáéból, Isten arra rásegíti Nagyságodat; azonban az mit most csorbát ismer állapotjában, megorvosolhatja. Ezt leghátorságosabb útnak ismerném kegyelmes uram, mert jóllehet érsek uram igen jó szívvel van Nagyságodhoz, nyugodjék meg Nagyságod kegyelmes uram benne: mindazáltal én úgy gondolkodom, hogy ha volna dere-

kas akaratja ő felségének az Nagyságoddal való tractálásra, lehetetlen, eddig valakire nem bízta volna. Ha pedig nagyságos uram az törökkel való megbékéllés késő (az mint gondolhatom), csak úgy szerencséltesse Nagyságod hadait, hogy az Nagyságod privatumának jól karban állatása is nehezen forr meg, ha Nagyságod hadait szerencsétlenség követi. Rajtunk kegyelmes uram, semmi el nem múlik bizony, csak legyen kivel tractáljunk. Az velenczésekkel is azután tractálhatunk kegyelmes uram, mikor itt bizonyos karban állíthatjuk a dolgot, mert attól függ. Az mim odaben van kegyelmes uram, ahhoz reménségem nem nagy van, feleségem is valami kevés javaim Kővárban lévén, azok is periclitálnak, ha Nagyságod oda is nem provideál kegyelmesen.

Az odavaló emberek csak ingadozó nádszálak. Ha lesz ő felségének kedve Nagyságodat segíteni, legkésőbben egy hétre megfogjuk kegyelmes uram érteni s Nagyságodat éjjel nappal tudósítjuk.

Az felséges Isten legyen oltalma s vezére Nagyságodnak s minden szorongattatásaiból szabadítsa ki, s örvendetesen éltesse s országoltassa sokáig. Ex Rovna 12 Augusti 1658.

Nagyságodnak alázatos szolgája s alázatos híve, míg él

Mikes Mihály m. p.

(Az egész levél Mikes Mihály írása.)

(Eredetije a magyar kir. orsz. levéltárban.)

XXXI.

1658. aug. 17.

Rákóczy rendelete sergei szaporítására.

Adjon isten egészséget kegyelmednek.

Kegyelmed levelét elvettük. Kegyelmed az katonákat szaporítsa; ez jövő héten ki fogunk mi is szállani; kopjások legyenek. Mósiknak ím az gratiát megküldtük. Érsek Jánost visszabocsátjuk, fogadjon katonát, hamar kell; már az fővezér Pancsovánál, nem sok rosz hada van. Az fizetést megküldtük Tolvajnak is az katonáktúl. Csak szaporítsa Kegyelmed az katonákat kopjára. Az fakó paripát mi számunkra ígírte volt Kegyelmed, megveszi; mint az fia járt apjával leánykéréssel, Kegyelmed is úgy cselekszik. Az paripát magunk veszszük meg. Kopjákat csináljanak, parancsoltunk. Póturát is vittek; csak gyógyúljon Kegyelmed. Isten Kegyelmeddel. Tasnád 17. Augusti 1658.

R. György m. p.

Külczím: ..... Stephano, ...
equitum .....capitaneo .....dilecto.

(Az egész II. Rákóczy Gy. írása.)

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

XXXII.

1658. aug. 19—28.

Barcsay jelentései Rákóczyhoz.

a)

1658. aug. 19.

Barcsay jelentése Rákóczynak az aug. 1-ei országgyűlés lefolyásáról.

Kegyelmes uram, méltóságos fejedelmem, hogy isten Nagyságodat mindennemű előtte álló dolgaiban boldogétsa, szívből kívánom.

Az Nagyságod 16. Augusti Thasnádon költ méltóságos levelét 19. ejusdem reggel vettem igen alázatoson. Én kegyelmes uram az én részemről soha Nagyságodnak nem javallottam az fejedelemségnek renunciáljon, sőt előszöri renunciálásakor is, emlékezzék reá Nagyságod, mint javallottam, ha vagyon fegyvere melylyel resistálhasson, ne renunciáljon, ha pedig nincs, bonis modis et conditionibus cselekedjen, mert én kegyelmes uram abban semmi hasznot nem látok: bár Nagyságod minden leveleimet hányassa fel. Hanem az ország most hallván, miket beszéllenek közönségesen, hogy ha Nagyságod renunciált volna, avagy csak színes fejedelemválasztást engedett volna is, találtak volna ők útakot az állapotok lecsendesítésére s magok megadására, s hogy Nagyságodot annyival is inkább ne kárhoztassák ez haza veszedelmének okának, javallottam az renunciálást azért; próbálta volna meg Nagyságod így is, látták volna mi haszon követte volna őköt, én Nagyságodnak mint igaz tökélletes híve, az ország részéről az mit értettem azt adtam Nagyságodnak értésére. Hogy Nagyságodot az ország nem assecurálta s assecurálja, abban nekem mi vétkem; én az magam részéről, ha Nagyságod bejő assecurálom Nagyságodot valamint szintén kívánja, kész vagyok Nagyságoddal élni halni, értékemet elfogyatni, melyet már el is fogyattam, megbizonyétom életem letételiig, elkezdett hívségemet continuálni is akarom.

Az beküldendő hadak veszedelme felől Nagyságod ne gondolkodott volna, mert ha el nem vesztem volna magam,

azoknak is nem lött volna semmi nyavalyájok, hanem azokkal együtt ha az ellenségnek nem resistálhattam volna, az Nagyságod szolgálatjára kimentem volna, talám az ország is inkább felűlt volna. Panajottki mit írt légyen nekem, Kriszte Basa is mint járt, miket beszéllet neki az fővezér, leiratván Nagyságodnak his inclusis kiküldöttem; maga az fővezér semmit nem írt.

Barcsai Gáspár uramnak kimenetelit, mihelt ezeket az állapotokat megértettem, megirtam, úgy gondolom, eddig ő kegyelme oda érkezett.

Szeményeket kegyelmes uram elküldöttem, szinte az táborokra is elküldöttem, ha valami scissiót csinálhatnék köztök.

Az vajdákot kegyelmes uram én nem biztatbatom, semmi nyavalyájok nem leszen, (mert úgy nem írtam volna, titkon jőjön házamhoz s ott legyen, hanem mindenek tudtára javallottam volna bejövetelét) most sem assecurálhatom én az ország részéről, hanem minthogy Hunyad vármegye kezem alatt vagyon, azoktól nem féltem bántódása legyen, hanem lenne házamnál a mellett valami kevés hada is, kikkel onnan be mehessen.

Bár kegyelmes uram az lovas hadat Nagyságod beküldi vala, eddig én próbáltam volna, de ezeknek szívek elolvadott, nincs kedvek az harczoláshoz, sőt tegnap egy marosszéki hadnagy hittel mondá, mihelt ellenséget látnak, ők mind elfutnak.

Petki uramnak már kétszer is írván kijöveteliről, tegnapi napon írt leveliben írja ő kegyelme kijő mellém.

Isten áldomásából kegyelmes uram holnap én az Barcsára bemegyek, mivel Mikes uram írja, talám inkább szívesednek s reám való nézve cselekednek. Én kegyelmes uram az én részemről most sem látom s esmérem Nagyságod fejedelemsége renunciálásának semmi hasznát, de az ország az mint látom s hallom, minden megmaradásokot egyenesen abban is helyeztetik, sőt én most is azt javallom Nagyságod nyomúlna Jenő felé, mivel az fővezér, az mint Kriszte passa mondja, Tömösvárhoz érkezett, hallván Nagyságodot bátron eleiben nyomúlni; ki tudja, isten talám megrémíttené s az békeségre hajlana.

Nyugodjék meg Nagyságod bennem, mint egynehány rendbeli alázatos levelemben megírtam, igaz tökélletes híve vagyok s maradok Nagyságodnak, mely is ha nem löttem volna, nagy busúlás érte volna Nagyságodot; arról többet nem írok, másoktól is jövendőben megérti Nagyságod.

Nagyságod én tőllem töröküző paripát kér, de bár Nagyságod énnekem tatár üzőt küldene.

Az budai vezér ide küldött levelét az silisztriai passához in specie beküldöttem s magam is irtam, minden útakot, módokot felkeresnék, az mint tartoztathatnám. Az lengyeleket, azon vagyok, Nagyságod mellé küldjem, mivel félek, meg ne tréfáljanak.

Bárcsak háromszáz lovast s ötven gyalogot küld vala Nagyságod mellém, az kivel mégis magamra vigyázhattam volna, mert én, látja isten, némely regnicoláktól inkább tartok mint az ellenségtől. Ezek után isten Nagyságod dolgait boldogítsa. Datum ex oppido Nagy-Sink die 19. mensis Augusti anno 1658.

Nagyságodnak méltatlan alázatos híve, szegény szolgája

Barcziai Ákos m. p.

Külczím: Az én kegyelmes uramnak, méltóságos fejedelmemnek adassék.

(P. H.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

b)

1658. aug. 21.

Barcsai jelentése a törökök benyomulásáról.

Kegyelmes uram méltóságos fejedelmem.

Immár kegyelmes uram, az tréfáról elköltünk; az mely csatát Mikes uram bocsátott volt, azt többire levágták; hat zászlót elnyertek, Bakó István uramot sem találják. Zabolától fogva egész Háromszéket s az Bárczaságot elégették, tegnapig még az egy Feketehalom volt fenn. Újfalut is Szunyog-Szeg mellett elégette, addég eljött. Az mely gyűlésünk vala is az követek elbocsátásáról, véghez nem vihettük, meghallván az hirt csak eloszlának. Én mellettem Fejérvármegyébűl maradott egynehány becsületes ember; Dániel Ferencz s Bedőházy uramék maradtanak; magam is elnyomulok; megvárván mindazáltal ha az Sárkányon általjő-e. Az törököt, úgy végeztem, előmben hozatom; ha Bánffy György uram eljő, jó; ha ő kegyelme el nem jő, beküldöm az törököt, assecuratoriát hozatok magamnak s bemegyek, szánván az országnak ilyen rút veszedelmét; nem gondolok vele, ha szebeni királybíró uram el nem jő is. Fodor István uramat az szászság részéről magammal elviszem. Míg az fővezér megindúl, bár csak háromezer embert küldene Nagyságod; még ezeket meginalhatná *(sic)* ember. Isten előtt is kárhozatos vétek, hogy ez szegény haza

így romol. Valóban is átkozódik, zúgolodik az ország, Nagyságod az ő pénzeken tartja az fizetett hadat s most szükségeknek idején csak száz lovast sem érdemel Nagyságodtól; átkot eleget hallana Nagyságod. Nagyságod parancsolja, fizetett hadait kikûldjem; itt Nagyságodnak semminemű fizetett hada, sem udvari katonája Balyika uram harmincz vagy negyven katonájánál több nincsen; az is fizetetlen, csak érettem tekergenek itt; minthogy inkább mind hunyadvármegyeiek. Valaki pedig Nagyságodnak azt mondotta, én az Nagyságod fizetett szolgáinak jószágokot akarnám elosztani, árulóul hazudott; hogy tudnék abból disponálni, az mi nincs authoritásomban; hanem Kövér Gábor uramnak tréfálódám, mikor ki akar vala Nagyságodhoz menni; mondván: ez hazának mostani szükségében kimégy, nem türsz, szenvedsz ez hazával, de elveszszük az jószágodot. Az mint kegyelmes uram látom, rajtunk kivűl is elosztják most az jószágokat. Tartsa meg isten Nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum ex oppido Nagy-Sink die 21. Augusti hora 3. matutina anno 1658.

Nagyságod alázates híve, szegény szolgája

Barcsai Ákos m. p.

P. S. Petki uram kegyelmes uram sem ki nem jöve, sem hadat nem külde; innét is az hadak mind eloszlának innen; csatát bocsátván innét, mihelt az füstöt az hadak meglátták, mind eloszlottanak; maradott csak negyed magával az hadnagy.

Kivűl titkos írással: Maga is Nagyságod beszélhet ez ifjú legénynyel.

Külczím: Az én kegyelmes uramnak, méltóságos fejedelmemnek adassék.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

c)

1658. aug. 23.

Barcsay tudatja Rákóczyval, hogy az ország rendeit újabban összehívta.

Kegyelmes uram, méltóságos fejedelmem. Hogy isten Nagyságodnak mindennemű előtte álló dolgait boldogítsa, szívből kívánom.

Az idevaló állapotokról Nagyságodat kegyelmes uram eléggé tudósítottam, arról való alázatos irásomnak olvasásával nem látom szükségesnek Nagyságodat terheljem.

Az vezér levelét, kegyelmes uram megfordéttatván, mind in specie s mind fordítását Nagyságodnak kiküldöttem. Én kegyelmes uram, ha Nagyságodnak volnék, hogy jövendőben is azzal Nagyságodot ne kárhoztassák: bemenetivel ez szegény haza megmaradásáról Nagyságod securitást szerezhetett volna, bemennék az vezérhez, hiszem kegyelmes uram, én reám is úgy az harag, mint Nagyságodra, de mégis kész vagyok Nagyságoddal bemenni s jó, gonosz szerencsét Nagoddal együtt szenvedni, noha tudom (azt tartván az törökök Nagyságod az én tanácsombúl cselekedett mindent), szintén úgy járnék, mint Török Bálint János király idejében, de azzal sem gondolnék. Én kegyelmes uram úgy hinném, Nagyságodnak semmi bántódása nem lenne, sőt nagyobb becsülettel megékesíttetvén, térne meg s az egész világon örökké való jó híre, neve, dicséretes emlékezete fennmaradna, melyről Budai Péter uramtól Nagyságodnak bővebben izentem. Az török diák is azt mondja kegyelmes uram, ha ezer feje volna is, belé merné kötni, Nagyságodnak semmi bántódása nem leszen, elegedendő példákot látván hasonlókat, kik engedelmességeket mutatván ilyen cselekedetekkel, azután nagyobb méltóságban helyheztettenek.

Irtam vala Nagyságodnak kegyelmes uram, ha az vezér assecuratoriát küld, bemegyek, de már abbéli szándékomat letettem, mivel az csauzzal beszélgetvén, azt mondá: valóban akarják az törökök, ha bemegyek, mivel egyenesen kihoznak az fejedemségre; ezelőtt is azon mesterkedtek, becsalhassanak s az fejedelemségre kihozzanak. Én azért, hogy mások itéletit eltávoztathassam, az fejedelemséget magamnak horgásztam, be nem megyek.

Az országra kegyelmes uram újabban írtam, gyülekezzenek mellém Fejérvárhoz vagy az Kenyérmezejére; de nehezen hiszem, cselekedjék; de ha megcselekednék is, mikor legnagyobb szükségem volna reájok (mint most) akkor állanának el mellőlem. Én mellettem csak Dániel Ferencz uram vagyon most is, Nagy-Sinken is mind elállanak mellőlem s úgy kelle kételen erre nyomúlnom.

Nagyságodhoz kegyelmes uram örömest kimentem volna, ha volt volna kivel; de nem volt senki is mellettem. Balyika uramnak volt mintegy negyven katonája mellettem, de azoknak sem fizetének meg. Az hunyadvármegyeiken kivűl, minthogy azok tisztem alatt vannak, Nagy-Sinktől fogva eddig mellőlem mind elállának.

Ugyan fáj még most is kegyelmes uram azon az szívem, hogy némely barátom azzal tökéletlenkedett Nagyságod előtt, én az Nagyságod fizetett szolgáinak jószágokat akarnám el-

osztani. Nem igazán mondta kegyelmes uram, mert azt sem tudom Székely Istvánon kivűl, kit Nagyságod most küldött hozzám, vagyon-e Nagyságodnak idebe vagy egy udvari s mezei katonája, vagy nincs; hiszem, ha itt benn volnának, talám vagy egy ez mostani állapotokban mellém jött volna; az mely barátom azzal tökéletlenkedett Nagyságod előtt, talám nincsen annak egyébbel kenyerét keresni, hanem hízelkedésével; bár inkább ez mostani állapotokban hasznos dologban foglalatoskodnék s abban szolgálna, volna az barátomnak elég materiája, hanem az mint Nagyságodnak elébbi alázatos levelemben is megirtam, Kövér Gábor uramnál tréfálódtam.

Én, kegyelmes uram úgy hallom s oda ki való jóakaróim is azt irják, Nagyságod az német segétségben frustrálkodott, mely ha úgy: az istenért Nagyságod valami remediomot keressen, mert módja abban nincsen, erővel ezeknek resistálhasson; ha pedig elvonszsza magát, hatalmas nagy gyalázatjára szolgál Nagyságodnak. Tartsa meg isten Nagyságodat *stb.* Datum ex Tartarya die 23. Augusti anno dni 1658.

Nagyságodnak méltatlan alázatos híve, szegény szolgája

Barcsay Akos m. p.

P. S. Mikes Tamás uram is, kegyelmes uram, Szebenben mene mellőlem. Úgy vőm kegyelmes uram Nagy-Sinken eszemben, Nagyságod fejedelemsége megmaradása mellett nem sok ember ontaná ki az vérét.

Kegyelmes uram nem tudom, indíta-e Nagyságod az Kajánon vagy ezer lovast mellém; noha késő, de jól esnék most is, ha Nagyságod küldene, talám valamit cselekedhetnénk

Az császár választát *(így)* is úgy hallom kegyelmes uram, elhaladott. Ez az csauz csak azt mondja, mentől hamarébb törekedni menjenek az fővezérhez. Péter diák uramat Nagyságod ne tartóztassa, jőjjön be mentől hamarébb.

Kivül II. Rákóczy Gy. kezével: Meg kell tartani.

Külczím: Az én kegyelmes uramnak méltóságos fejedelemnek adassék. Cito, citissime.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

d)

1658. aug. 28.

Barcsay mentegeti a viszonyok kényszerűsége által tett intézkedéseit.

Kegyelmes uram, méltóságos fejedelem *stb.*

Az Nagyságod két rendbeli Tasnádon költ méltóságos levelét azon hónak 27-dik napján Kreszta basa által küldettetteket igen alázatosan vettem. Az mi kevés parasztságot felköltöttem volt, azért bocsátottam viszsza, hogy már az ellenség az Bárczára bejövén, fegyvertelen mit csinált volna az mezőn, hanemha szántszándékkal lelkem ismereti ellen az mészárszékre vittem volna; azoknak felköltésekért elég bajom volt. Az hol Nagyságod írja, hárum négyszáz lovas vagyon mellettem, én mellettem kegyelmes uram még eddig csak negyvenkettő sem volt; Borsai uramnak egy lovassát sem láttam, Vásárhelyi Szilágyinak hasonlóúl. Balikának volt mellettem talám harminczkettő, azoknak sem fizettenek. Az lengyeleket, mihelt valami nehezen megfizetteték nékik, Nagyságodhoz küldém, mind féltem mellőlem elállásoktúl, mind penig menjen az híre az török között, lengyel is vagyon Nagyságod mellett. Más az, kegyelmes uram, meg tudja Kövér Gábor uram mondani, mennyinek fizetett.

Az hol Nagyságod írja, Bánffi uram levelem pareáját küldötte Nagyságodnak az én Nagyságodat való átkozódásomról: nem emlékezem reá én átkoztam volna Nagyságodat, egy hajóban evezvén Nagyságoddal, hanemha magok szavaihoz képest írtam volna ő kegyelmeknek. Én kegyelmes uram Nagyságodnak sokat magam neve alatt írok, de mások szavait; hogy penig szüntelen Nagyságod felől csak jót mondjak, az sem lehet. Nagyságod maga megítélheti, ha csakugyan opponálom magamat ellenek s néha közikben sem ereszkedem, most sem sok respectus vagyon Nagyságodért rejám, amúgy annál inkább. De az én istenem s szívem tudja, mint vagyok Nagyságodhoz. Nem is bánom. Isten szálljon ki az ítéletre.

Az hol Nagyságod irja, az praetextualis fejedelemséget ne jovalljam: én az én részemről azelőtt sem, most sem, hanem az vulgusra nézve. Az hol irja Nagyságod, nem engedi kedve ellen bírhassa. Adjon Isten Nagyságodnak annyi erőt, ne engedhesse.

Az hol penig Nagyságod gondolkodnék, talám én is affectálnám: isten úgy adja jómat soha nem kívántam, kívánom. Az mint Nagyságodnak is megmondottam, azt nem tagadom kegyelmes uram: ha nem Nagyságod, más az kinek háza

nem nevelt volna, talám kísértetben estem volna, az jó alkalmatosságok jelen lévén, de így ne adja isten, csak szívem gondolatjában is tűnjék. Meg is akartam mutatni ez világ előtt, noha játékos ember vagyok, de lelkemismeretit s kicsin becsületemet megsértő dologban magamot nem avatom.

Az hol kívánja Nagyságod, assecuráljam, ha hadat küld be, az ország felűl, s el nem áll mellőle: hogy assecurálhatnám én Nagyságodat arról, holott látom, hogy semmi sem telnék belőle, hanem azért kívántam, fegyver levén kezemnél, inkább felültethettem volna, tartván tőlem. Sőt az Nagyságod bejövetelit is azért sürgettem, ha jóakaratjokból nem, kéntelenségből felűltek volna.

Hogy Nagyságod méltóságos levelére választ nem tettek, az nem én bünöm. Én eleget igyekeztem, választ tegyenek, de ha nem tettek, arról nem tehettem. Sőt még olvasását is nehezítették némelyek, nem hogy választ tenni igyekeztek volna. Nem hogy Nagyságod mellett kelnének fel, úgy látom inkább Nagyságod ellen.

Szeményekért küldöttem volt, de eloszlottanak. Az hadak megoszlását én sem jovallottam s jovallom, de még az vezér távul volt, ezeken által eshettünk volna; de immár csak isten bíró benne, mint lészen. Nem is hiszem (hanem ha isten tészen csudát) ember ellenek állhasson. Az ide való állapotokról Nagyságodnak írtam, azolta még nem újultanak. Kaczát, Daróczot, Szent-Pált, mondják, felégették, de bizonyosan nem tudom; affelé sem mervén senki menni, bizonyost ember nem hallhat. Fizetett katona volna, elküldhetnék huszat, huszonötöt, de nem lévén; nincsen kit küldenem.

Barkóczy uram kegyelmes uram, hogy az ifjú asszonyt elhagyta ideig, ő kegyelmének hasznára szolgál, mégis Nagyságod körűl lévén, nyugszik, vagyon is ő kegyelmének szüksége az nyugovásra, csak mikor az szükség kívánja, lenne Nagyságod mellett, akkor ne kellenék haza menni ő kegyelmének. Vajjon ki jó zsák kegyelmes uram az mostani időben, az ki az kölest megtartja. Csak Nagy-Sinken sokat experiáltam, a ki leginkább vágta az nyelvével az tatárt, elsőbben is az álla elébb, az kit meg sem gondoltam, az maradott meg mellettem. Lugosból mi hírem jött, Nagyságodnak elküldöttem, csak isten Nagyságodnak szerencsét adna, melyet is nem kételkedem, meg ne adjon, csak Nagyságod istenben buzgólkodjék; sok embereknek elszakadna ina, mivel valóban várnák Nagyságod veszedelmét. Kettei az embereknek bár Nagyságod körűl volnának.

A mi nemű fogyatkozást tettek az Bozán való gondviselésben, szintén azon fogyatkozás esett az más az úton való híd

csinálásának megengedésiben. Úgy hozák, már az hadaknak jobb része által költözött rajta. Én mégis úgy jovallanám kegyelmes uram, mennénk az vezérhez, hogysem mint állapotját Nagyságod koczkáztassa. Ezek után isten Nagyságod dolgait boldogítsa. Datum Devae die 28. Aug. anno domini 1658.

Nagyságod méltatlan híve

szegény szolgája.
Barcsai Akos m. p.

Czím: Az én kegyelmes uramnak adassék.

(Ereedetije a m. k. orsz. levéltárban).

XXXIII.

1658. aug. 29—szept. 8.

Az esztergomi érsek válaszai Rákóczy segélyt sürgető leveleire.

a)

1658. aug. 29.

A császár távol létével mentegeti, hogy gyors segélyt nem adhat.

Excellentissime princeps.

Ezen órában adá meg az kegyelmed böcsületes levelét Nándor, bizony igen törődöm ezeken az veszedelmes állapotokon és kiváltképpen hogy nem segíthetek nekiek s nem tudok szolgálni igyekezetem szerint is kegyelmednek. Mindjárt azért írtam oda fel, de bizony igen kétes vagyok benne, hogy ő felsége jövetelére halad, mint az minap.

Azt mondják ők, van is valami benne, mindegy, akár ötszáz, akár ötezer, ha véteni kell az töröknek. Ő felsége Bécsben leszen bizonyosan pro 10. Septembris, késett volna még az imperiumban, de csak ez kedvéért siet, mennél jobban lehet. Én is felmegyek akkorra Isten segítségéből, és ott várom.

Az mint megírtam mely nap kegyelmednek az én vékony tetszésemet, most is az szerént, senki bizony csak gonosz szót sem ad az mi részünkről kegyelmednek, ha maga jön is, ha az ifjú fejedelmet anyjával együtt általküldi is az Tiszán. Palatinus urammal ő kegyelmével is conferálván az dolgot. ő kegyelme is azon értelemben vagyon. Jenőt úgy vélvén, noha nem resolválta ő felsége, az mint irám, annyival inkább Váradot ha megszállja az török, megsegíti ő felsége, csak vehessen valami időt, és Jenő hamar meg ne adja magát. Ha megjön onnét feljűl az válasz, bővebben írok, izenek is kegyelmednek.

Tartsa és éltesse az jó isten kegyelmedet és szerencséltesse jó igyekezetiben. Posonii die 29. Augusti 1658.

Excellentiae vestrae

servus obligatissimus
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

(A m. k. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

b)

1658. szept. 8.

Sajnálatát fejezi ki Erdély kipusztítása ügyében.

Excellentissime princeps.

Igen szomorú szívvel értettem Jenő veszedelmét az erdéli rablással együtt, könyörűljön rajtunk az jó isten. Én bizony mindent megcselekedtem, valamit egy jó magyarnak és hazafiának kellett cselekedni, írtam, reménkedtem ő felségének, az bécsi tanácsnak is, küldjön ő felsége sietve segítséget, ne hagyja kegyelmedet, ne hagyja Erdélt, ne higyjen az töröknek, mert bizon nem maradunk mi is üttetlen, sőt ezeknek veszedelme az mi veszedelmünk, resolválja ő felsége magát, úgy-e, vagy nem, tudja kegyelmed is mihez alkalmaztatni dolgait, de egyéb válaszom nem lehetett még magánosan küldött curier által is, hanem ihon megyünk, és Bécsben az magatok jelenlétében resolváljuk magunkat. Ezeket is a szomorú híreket utána küldöttem sietve ő felségének. Az bécsi tanács is se nem mond, se nem tud ennél többet. Csak hozná isten ő felségét, szólhatnánk magával. Akárcsak ezt is, az ki Csallóközben vagyon, az hadat vinnék sietséggel az végekre, egy hét alatt Szendrőben lehetne. Az bécsi tanács opiniója is ott jár. Cancellárius uram is szintén most talált alkalmatlan időben Coloniában és talám Amsterdamban menni, nincsen udvarnál. Úgy reméljük, ezen az héten megérkezik ő felsége. Egyéb dolgokrúl írtam bőven azelőtt való levelemben kegyelmednek. Én elhittem, hogy Váradot oda nem hagyja immár szintén az jó németség, csak tartsák magokat, és úgy ne miveljen, mint az jenőiek. Tartsa és éltesse az jó Isten kegyelmedet, szerencséltesse minden jó igyekezetiben. Posonii die 8. Septembris 1658.

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

(A m. k. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

XXXIV.

1658. aug. 23.

Az ország rendeit s hadait Barcsay összehívja.

Universis et singulis, spectabilibus et magnificis, generosis, egregiis ac nobilibus dominis supremis ac vicecomitibus, judicibus nobilium, caeterisque nobilibus ac aliis cujuscunque status et conditionis hominibus, quorumcumque comitatuum et sedium Siculicalium in Transylvania existentbus salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem. Hivalkodó szemmel (lelkem ismeretitől felindítatván) ennek az szegény hazának ilyen rettenetes romlását, pusztulását nem nézhetem, hanem mégis kgteket az vagy az Kenyérmezeire avagy az fejérvári mezőre való összvegyűlésre akarám inteni. Kgteket azért kérem s intem, valaki édes hazáját, feleségét, gyermekit, nemesi szabadságát szereti, az várakból jüjjen ki, gyűlekezzünk összve, és az mire isten segít s útat módot mutat, kövessük azt; mert nem jó békességes időben karddal övedznünk s az szükségnek idején pad alá vetnünk. Más az, hiszem jobb egy halomban vágatnunk magunkat, hogysem mint világ gyalázatjára egész országostól ilyen romlást hivalkodó szemmel néznünk; melyet ha cselekeszik kgtek, jó, ha penig nem, én protestálok mind isten, s mind penig az ő szent angyali előtt, nem én, hanem kgtek leszen ez haza veszedelmének az oka, mert Nagy-Sinkről is el nem jöttem volna, ha megmarad vala kgtek mellettem: de ötven-hatvanad magammal maradván, én is koczkára fejemet nem vethetvén, kételen erre kellett nyomúlnom. De caetero Dominationas Vestras bene valere *stb.* Datum ex Tartaria die vigesima tertia mensis Augusti; anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo.

Earundem Dominationum Vestrarum
amicus benevolus
Achatius Barcsai m. p.

(Barcsay gyürű pecsétjének helye).

P. S. Kgtek ad vigesimum sextum gyülekezzék az fejérvári mezőre.

Kivül: Kgtek vagy in specie vagy in paribus mindenfelé elküldözze.

(Ered. Szász nemz. egy. ltár nro 789).

XXXV.

1658. aug. 25.

Barcsay a nagyszebeni királybirót rögtöni megjelenésre szólítja fel.

Generosi *stb.* Salutem *stb.*

Im postát bocsátottam kgtekhez. Kgteket azért kérem szeretettel ezen posta által, ha mit az ellenség felől érthetett, hová lött, melyre nyomúlt bizonyoson s in rei veritate tudósítani ne nehezteljen, ne valami piaczi hírekről írjon kgtek, hanem szemmel látott dolgot ha lehet s értett kgtek, olyanokrúl informáljon. Én újabban kiírtam az országra, véllem gyűljenek. Urunk ő nga is úgy hallatik, már Jenő felé nyomúl s közelít. Kgd pedig királybiró uram ne késnék alájönni, az nemes ország rendelete szerént menne el kgtek az követségre. Tartsa meg *stb.*

Datum ex Deva die 25. Aug. anno 1658.

Generosarum prudentium ac circumspectarum Dominationem Vestrarum

amicus frater ad serviendum paratissimus
Achatius Barcsai m. p.

Még egyszer rákészűlők, ha akkor is eloszolnak s ide hagynak, magam is elvonom magamot.

Külczím: Generoso prudenti ac amplissimo dno Joanni Lucs regio judici et Andreae Meltzer magistro civium civitatis Cibiniensis dnis amicis et vicinis observandissimis.

(Eredetije a szász nemzeti lt. Nro. 731.)

PÓTLÉK

AZ ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEKHEZ.

I.

1555. ápr. 24.

(Erdélyi Országgyűlési Emlékek 468. lapjához.)

A Marosvásárhelytt összegyűlt rendek felterjesztése Ferdinándhoz, melyben oltalmukat kérik a porta lehető támadása ellen.

Instructio dominorum oratorum erga regiam Majestatem deputatoria.

Felséges kegyelmes urunk előbb is könyergettünk te Felségednek minden kevetink által, jelesben tavali pinkest napi gyűlésinkbe [1]) levelink által. Mostan penig te Felséged leveléből nyilvábban megértettük az mi dolgunk miben álljon; mert Felséged török császárral semmit nem végezhetett, azt is ugyan onnat vesszük, hogy török császár azt akarja, hogy te Felséged az országgal egyetembe minket az János király fia kezébe bocsásson; egyebünnet is, és szomszéd országokból is, és az francziai király emberétűl is, és mindenfelől azt adják tanácsúl, hogy egyébképen semmiképen meg nem maradhatunk, hanem az János király fia alatt maradhatunk meg. Azért, mint ennekelőtte is, most is könyergünk te Felségednek alázatoson mint kegyelmes urunknak, hogy az nagy Istenért te Felséged távoztassa el róllunk az jövendő veszedelmet, vagy ezvel, vagy egyéb móddal; az nagy istenért te Felséged oltalmazzon meg minket, mert mi feleségestel, gyermekestől sohová nem futhatunk, ezzel is meg akarunk maradni, mert az kéte-

[1]) 1554. máj. 13.

lenség, és az reánk következendő veszedelem minket erre viszen és kételenít.

Miért penig ez nyilván vagyon az te Felséged levelében, hogyha az János király fia, ha nem akarná is venni Erdély országot, de azért ugyan kivegye kezét te Felséged belőle: hogynem mint te Felséged kezét kivevén ennek birodalmából, minket veszni hagyjon, inkább te Felséged kegyelmesen intse az János király fiát, hogy vegye kezéhez és abban neki segítség legyen, hogy mi az te Felséged kegyelmességéből maradhassunk valami keresztyén gyámol alatt, hogynem mint rabságban.

Mert mi te Felségedtől, és az keresztyénségtűl semmiképpen el nem akarnánk szakadni kéjinken [keÿnken], hanem az veszedelem és az kítelenség kényszerít minket, kiről te Felségednek protestálunk, és mind ez egész keresztyénségnek.

Továbbá ezen is könyereg ez ország te Felségednek, hogy ő Felsége Kendi Ferencz urunkat vajdánkot ilyen nagy félelemnek idein ki ne hivassa kezőllünk, mert hogy az ellenségnek miatta, kik csak ugyan határinkban laknak, igen megkörnyékeztettönk; ezokáírt kenyergünk ű Felségének mint kegyelmes urunknak, hogy nehézségét se Ferencz uramra, se az országra ű Felsége ne vesse, hogy ű Felsége parancsolata szerént fel nem mehet ilyen hirtelenségvel, ezokért, egyik ez, hogy társa beteg, ágyában fekszik, és mostan ez országna(k) nem szolgálhat, másik, hogy valami népfelülés, az vagy egyéb dolog történjék, nincsen, ki ez országnak azokról gondját viselje.

Ezen is igen künyereg ű Felségének az ország, hogy ű Felsége az úristenért késedelem nélkil való kegyelmes választ adjon ű nekik ű Felsége, hogy ez válasz várá(s) alatt az veszedelem rajtunk meg ne essék.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál).

II.

1556. febr. 23.

(Erdélyi Orsz. Emlékek I. k. 476. l.)

Az 1555-ik év decz. végén tartott országgyűlésből János király fia visszahívása érdekében követeket küldöttek ki, mlylyel összefüggésben a vornik levele: a mikor kelt a levél, az oláh csapatok már Erdélyben voltak.

Egregie domine amice et frater charissime, post salutem paratam amicitiam. Illa omnia, quae nobis scripsistis, et per fratrem tuum Dominicum quidquid nobis nunciastis, de verbo

ad verbum omnia bene intelleximus. Tamen ut scias et veraciter credas, non est sub potestate nostra, hoc est, non habemus nos tantam potestatem, ut grandissimos exercitus potentissimae et invictissimae caesareae Majestatis Turcarum non possimus retromittere, nec retro repellere, ut retro redeant; consilium autem, prout verus christianus, possimus dare vobis. Surgite vos omnes de somno et cito cito citissime principales personas et primores populi e medio vestri mittere diligentissime ac curarum sollicitudine debeatis hoc perficere ad magnificos dominos Melchiorem Balasi et Antonium Kende, ut isti domini erga spectabilem et magnificum dominum dominum Petrum Petrovics capitaneum generalem inferiorum partium regni Hungariae in persona vestra per postham velocissime litteras mittere dignentur, in quibus litteris vehementissimo desiderio animae eodem humillime supplicent, ut sua Magnificentia dominus Petrovics litteras universis passis, zancsákis, et vayvatis Turcarum, illis, qui exercitus praesunt, mittere dignetur, ut universae gentes paganae retrorsum redeant. Ille enim dominus Petrovics bene potest de conservatione vestra proficere, nos autem penitus nititur (?) suam Magnificentiam inveniatis. Hora est jam vos de somno surgere, ut non pereatis.

Est quidam principalis csauz in persona caesareae majestatis Turcarum erga nos ad civitatem Tergovistye missus, qui nobiscum mira exoptatione proficisci nitebatur; intellecta itaque sua voluntate, cum modica gente ex civitate Tergovistye egressi sumus; ut iste csauz retrorsum maneat et nobiscum ne ambulet; hac ratione et causa ista ita sumus inprimis operati, et inposterum quidquid pro vestra integra mansione efficere potuerimus, parati erimus, ita tamen, ut honor noster in loco suo integer maneat. Ceterum de universis et de omni genere victualium curam magnam habeatis, et signanter de panibus, faciatis nimirum in molendinis moliri, ut panes in abundantia pistari debeant. Quidquid autem is Dominicus Hegyes nomine et verbo nostro narraverit, dictis ejus tanquam ex ore nostro prolatis credere velis. Datum ex Longo Campo, dominica 1-a. Anno 1556. *(1556. febr. 23.)*

Zokol Vornÿk
Terrae Transalpinensis.

(Az átfüzött pecsét táján): »provisor.«

Címzet: »Egregio domino Francisco Myko, fratri et amico nobis honorando.«

(Eredetije gróf Kornis Károlynál).

III.

N.-Várad, 1609. szeptember 12.

(Erd. Orsz. Emlékek VI. k. 110-ik l.)

Meghivó a kolosvári országgyűlésre.

Gabriel *stb.* Generosi egregii nobiles et agiles fideles nobis syncere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az Úristennek kegyelmességéből magyarországi házunktól meg akarván térni, mivelhogy az országnak sok kiválképpen való dolgai kívánják szükségesképen generalis gyűlésünknek celebralását melyet rendeltünk mellettünk való tanácsinkkal, holott útunkban is vagyon Colosvárra ez következendő Octobernek kilenczedik napjára. Hagyjuk azért és parancsoljuk is serio kegyelmeteknek, hogy bizonyos atyjafiait bocsátván teljes tanusággal, az felűl megírt helyen és napon legyen jelen, hogy mindennemű dolgokról végezhessünk úgy, ki lehessen az szegény hazának megmaradására.

Secus non facturi. Datum ex arce nostra Varad die 12. mensis Septembris Anno domini 1609.

Gabriel princeps m. p.

Külczím: Generosis, egregiis, nobilibus et agilibus *stb.* sedis siculicalis Udvarhely *stb.* fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije a Bonis család levéltárában.)

IV.

1630. aug. 9.

(Erdélyi Orsz. Emlékek VIII. k. 46. és 126. ll.)

Erdélyi főurak térítvénye közös védelemre.

Mi gubernator, és ő felségének az mi kegyelmes aszszonyunknak fejedelmünknek és ez nemes Erdély országának mostan itt jelen levő tanácsi és főtisztviselői, kiknek kezünk írása és pecsétünk ez levelünk alatt rendszerént helyheztetvén vagyon, adjuk tudtára mindeneknek: hogy mi, előttünk viselvén eleitől fogva, minden országokban és nemzetségek között minemű hasznos dolog lött legyen az egyesség és egymás között való szeretet, és minemű veszedelmes az egyenetlenség és visszavonás, ahhozképest mi is semmit az jó egyességnél mostani időben hazánknak megmaradására szükségesbet lenni

nem látván, egymásnak magunkat erős hittel ez alatt megírt mód szerént kötelezték; melyet kezünk írásával és pecsétünkkel is megerősítvén, mindeneknél ez szerint nyilván lenni akartuk. Mely hittel tött kötelességünknek formája cancellarius Kovácsóczi István uram számára így következik: Mi Bethlen István Erdélyország gubernatora, Kornis Zsigmond, Kapi András, Haller István, Apafi György, Kassai István, Colomannus Gotsmeister, Zolyomi Dávid, Macskási Ferencz, Borsai Nagy Pál, esküszünk az élő Istenre, ki atya, fiú, szentlélek teljes szentháromság egy bizony örök isten; mi penig Mikó Ferencz és Keresztesi Pál esküszünk az élő istenre, ki mennyet, földet, tengert minden benne levő állatokkal teremtett, hogy mi kegyelmedet Kovácsóczi István uram mostani tisztiben, méltóságában, böcsületében, jószágiban és minden javaiban mind most, és akár mely időforgásában is mind magát, feleségét, gyermekit, véreit és legitimus successorit contra omnem vim injustam oltalmazzuk és megmarasztjuk, és se személyekben, sem akármi névvel nevezendő javokban ártalmokra, károkra, veszedelmekre, gyalázatjokra sem tanácsunkkal, sem cselekedetünkkel, sem ellenek való consentiálásunkkal teljes életünkben sem titkon, sem nyilván, sem magunk, sem mások által véteni nem igyekezünk, és az üdvözült kegyelmes urunk halála után valami gyűlölség és injuria egymás ellen, vagy magunk, vagy szolgáink által esett, akár magunk személye, akár az hazánk közönséges dolgaiban, soha arrúl buszúállásképpen *(sic!)* meg nem emlékezünk, sem kegyelmeden, sem kegyelmedhez tartozókon buszút állani nem igyekezünk és senkivel abban nem consentiálunk; nem derogálván ez mostani hitünk az fejedelemasszony ő felsége inauguratiójakor ez elmúlt télbeli és minapi megygyesi gyűlésekben emanáltatott articulusok conditióinak és uniónak. Mely hitünköt tökélletesen sine ullo fuco et fraude megtartjuk; sőt ha valaki abból minket absolválni akarna, semmi úton ne absolválhasson, mi sem admittáljuk. Az igaz isten és az mi katholika conscientiánk minket úgy segéljen. Paratum Albae Juliae die nona Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo.

Comes S. Bethlen	Steph. Haller
m. k.	m. k.
Sigismundus Kornis	Franciscus Mikó
m. k.	m. k.
Andreas Kapi	Paulus Keresztesi
m. k.	m. k.
Georgius Apafi	F. Macskási
m. k.	m. k.

Eredetije hét pecséttel megpecsételve, következő rendben lévén a pecsétek elhelyezve:

B. Is. Kornis. Kovacsóczi F. Haller. Kapi. ? Macskási.

(Eredetije Rettegi Sámuelnél.)

V.

1634. febr. 12.

(Erdélyi Országgyülési Emlékek IX. k. 200. l.)

Rákóczy utasítása a pozsonyi országgyűlésre küldött követei számára.

Instructio pro groso et egregiis Georgio Czyernel de Czyernelhaza, Daniele Hrabecio, ac Andrea Réz, primariis aulae familiaribus ac ad modernam inclyti regni Hungariae generalem diaetam ablegatis internunciis nostris.

Ez mostani gyülésére nemes Magyarországnak szükségesképen kelletvén császár ő fge intimatiójából is bizonyos főember szolgáinkat bocsátanunk, arra az hivatalra nem mást, hanem ő kket akartuk rendelni; kire noha tudjuk mind elégséges állapotjokat, okosságokat és experientiájokat, mindazáltal in particulari hogy ez alatt megírt dolgokhoz alkalmaztassák magokat, tőlök kegyelmesen kévánjuk.

1. Útjokat azért isten áldásából continuálván, igyekezzenek az gyűlésre, az mint kévántatik, jó alkalmatossággal felérkezni. És mindeneknek előtte ha cardinal uram addig az gyülésre be nem ment volna is, de útjokban vele szemben levén, valahol találhatják, és megadván neki szólló levelünket, mi nevünkkel böcsülettel köszöntsék, kévánván istentől jó egészséget, életében minden kedves áldásokat ő keglnek, és minden üdőbeli kedveskedő jó akaratunkat szeretettel ajánlván.

2. Annak utána az mikor alkalmatosságok leszen, beszédeket elkezdvén ő klvel, jelentsék meg ezt ez szerént, hogy megérkezvén az elmúlt napokban Gávai Péter hozzánk, ő klnek mind levelét elvöttük, mind pedig az mely dolgokról általa izent, bőségesen megértettük, és hozzánk való jó indulatját megtapasztalván, abban igen megnyugodva is vagyunk, kérvén azon ő klmét, hogy ezután is azon jó akaratját megtartván hozzánk, igyekezzék az közönséges jóban is nemzete megmaradásáért fáradni, mi bennünk is az egy synceritásnál egyebet semmi üdőben nem tapasztalván.

3. Mivel pedig Gávai Péter által tött volt ő klme arról emlékezetet, sőt ugyan kéretett volt is azon bennünket, hogy

az közönséges jónak előviteleért az mostani országgyűlésére bizonyos követünket bocsátanók, azt a nélkül is jó szívvel cselekedtük volna, hazánk megmaradásában és szabadságinak oltalmazásában egyet akarván az közönséges jóért érteni. — De holott ez napokban császár ő fge is nekünk maga postájától küldött levelében azon dolgot intimálta, annál inkább Magyarországra való uraságinkra képest is el nem akartuk mulatni, hanem ő klket az megírt okokért felküldöttük, semmire úgy nem igyekezvén, mint nemzetünk javának, szabadságinak megtartásában, őrzésében ő fgének kedveskedni és hazánknak szolgálni.

4. Ezek után jelentsék meg azt is ő klmek, mi minden igyekezetünket arra akarván fordítani, hogy az ő fgével való végezésünket minden részeiben effectuáljuk, az mely dolgok hátra volnának is, azon volnánk, hogy mentől hamarébb mehetnének végben. Ez okon ez mostani eperjesi diplomának végezési szerént levén fenn valami igazítások az szepesi kamoráról, immár kétszer is tudósítottuk őket, ne halasztanák annak véghez vitelét, hanem egyenlő akaratból egy közhelyet és napot rendelvén, igazíttatnának el azok is, hogy mindenek végben menvén, ne lenne semmi hátra az végezésekben, de eddég oly módon csak választ sem érdemelhettünk az jó kamorásoktól. Kérjük azért ő klmét, instáljon császár ő fge előtt, parancsoljon ez dolognak mentől hamarébb való eligazítása felől, mi rajtunk semmi el nem múlik, hanem az mi részünkről készek leszünk mindjárást azoknak eligazítására.

5. Ezekre való feleletit cardinal uramnak jól eszébe vevén és megjegyezvén, hogy azokról minket is tudósíthassanak s több dolgainkban is magokat ahoz alkalmaztassák, szükség annak felette mindenek felett arra vigyázni, minemű inchoatiója lészen a gyűlésnek, és az embereknek is elméjeket jól explorálni, micsoda akarattal és indúlattal legyenek mind az közönséges dolgokban, mind pedig privatim. — Császárnak ő fgének micsoda propositióji legyenek, és az statusok minemű gravaminákat proponáljanak, s egyebeket is, az melyek ehez valók, magok jó okossága és efféle dolgokban való experientiája szerént igyekezzenek cselekedni.

6. Mind az feljebb való rendek, mind pedig az statusok között kik micsoda indulattal legyenek hozzánk, annak igyekezzenek igen jól végére menni, úgy hogy abból jó okosságok szerént mind ítéletet vehessenek, mind pedig dolgainkat, az melyek occurrálni fognak, inkább promoveálhassák.

7. Az kiket pedig jóakaróinknak tudnak és ismerhetnek lenni, azokkal ad partem gyakorta beszéljenek, és intimálják azt is, hogy császár ő fge intimatiójára nem akarván mi is az

közönséges jónak megfogyatkozni, ő klket oda bocsátottuk, és valami az közönséges megmaradás és hazánknak szabadsága mindenből egyet is akarunk az statusokkal érteni, és semmiből hátramaradást nem is teszünk az mi részünkről; melyről mindeneket ő klmek bizvást assecurálhatnak is.

8. Így experiálván az embereknek elméjeket s praeparálván is dolgainkhoz való jó akaratra, jószágink dolgaira való vigyázáshoz kezdjenek, és valami dolgaink privatim ott occurrálnának, azokra illendő gondot viseljenek.

9. Minden dolgaink felől, de kiváltképen az melyeknek császár ő fge eleiben kelletik menni, cardinal uramat és Senynyei István cancellarius uramat találják meg, ő klmek által sollicitálván ő fgét, és impetrálván is ő fgétől a mi szükség. Egyéb dolgokból pedig más jó akaróinkat is, kiket annak tapasztalnak lenni, illendőképen sollicitálhat.

10. Cardinal uramat emlékeztetni kell: in anno 1632. Váradról Pathai Sámuelt küldvén fel ő klhez, kértük vala ő fge annuentiájának megszerzésére Pataknak kővel való szabados építése felől; halasztván ő klme az ő fgénél akkor intercedáló dolgoknak végére, minden jó akaratját ígérte vala, melyről ezen szók vadnak: Circa aedificationem arcis Patak regia sua mtas benigne se resolvet. Immár azért isten által azoknak kévánatos jó vége meglevén, azon jó akaratjának végben vitelére instanter kérjék ő klmét, hogy az által császár ő fgétől az annuentiát hozhassák meg.

11. Mikor Patakra újobb donatiót extrahálánk, úgy lött emlékezet az donatióban, hogy az mely új bástyát építtetünk, azt is summában írják. Nem ártana ő fgétől egy mandatumot az kassai kamorára extrahálni, küldenének kőmives mesterembereket, láttatnák meg az bástyát, s adnának testimonialist, az mire intéznék és becsűlnék, igazság szerént. — Ha arra megyen az dolog, az kassai fundáló mestert kőmivesekkel együtt kellene az aestimatióra küldeni, az tudna ilyen nagy épületet aestimálni.

12. Onod is pedig minthogy véghely, az úristen megtartván, éltetvén bennünket, mindennel erősíteni akarnánk; ő fge adna egy patens mandatumat, kiben engedné meg, esztendőnként vétethetnénk 60 mázsa saletrumot Szabolcs vármegyében, az mely nekünk szegény megholt fejedelemtől is meg volt engedve. Azon ónadi várnak pedig körülötte levő palánkját mindenkor az gratuitus laborból szokták volt megépíteni; erről se feledkezzenek emlékezni ő klmek; sőt privatim az vármegyékkel is beszélgessenek, magokért segítsék építeni.

13. Az ledniczei határ miatt is nem kevés veszekedés volt eleitől fogva, kit tudnak magok; egyező értelemből azért

és egy értelem viselésből, ha úgy fog tetszeni, igazítódnék el, s denomináltatnának commissariusok igazság szerént való complanálására.

14. Palatinussal intercedáljon ez alább megírt punctok felől, cardinal és Sennyei István cancellarius uraméknak elmíeket nem árt megvenniek, és megjelenteniek, hogy panaszt akarunk az ország előtt tétetni, s mi fog ő kknek tetszeni, megértik, s mit fognak ezekből is persuadeálni, éjjel-nappal adják értésünkre.

15. Palatinus azért az oda fel való szolgáinkat fenyegeti, illetlen dolgokkal terheli; szolgái emberinket fogyatják, mint az elmúlt aprószentek napján is Révay András egy ledniczei postánkat minden ok nélkűl megfosztotta.

16. Az statusok előtt pedig erről ugyan panaszt tegyenek ő klmek, hogy palatinus nem via juris procedált az ledniczei dologban, oly mandatumat extrahált, ki nem egyezett az mi obligatoriánkkal, holott az mi obligatoriánkban nem excludáltattak az executio ellen való juridicum remediumok, nem volt benne, hogy exclusis omnibus juridicis remediis. Minden pedig az ki magának azt reserválni szokta s élni akar vele tempore executionis, szabadon meglehet; s akármi simplex remediumnak tartozik cedálni az executor bíró, de ebben az dologban semminemű törvénbeli remediumnak helt nem adott az ispán.

17. Értünk oly dolgot is, palatinus uram azon volna s azt akarná obtineálni, hogy az végházakat tulajdon csak maga dirigálná, és hogy semminemű juridicum mandatumok az ő fge cancellariájáról ne extraháltatnának. De ha ez így lenne, bizony gyakrabban kellene változást látni, kóstolni Magyarországnak s Erdélynek is. Azért ebben ne consentiáljanak, sőt inkább palatinus uramnak legyen limitative hatalma, ne legyen mind maga cardinal, praepost, judex curiae, fő- s viceispán, generalis, kapitán, hanem kiki élhessen tisztivel, authoritásával, az mint régenten volt.

18. Palatinussal való több dolgokról mostan ennél semmi egyéb derekas instructiót nem adunk, hanem ezekben mi legyen cardinal és Sennyei István uraméknak jó értelmek, arról tudósítván, meglátjuk ezután ha mi egyébre menni kell, s úgy informáljuk felőle.

19. Jószágink minemű insolentiákat szenvedjenek az ő fge kassai mezei hadaitól, s az végházbeliektől is, melyekhez jószágink közel vadnak, tudhatják ő klmek, vagy más szolgáinktól megértik. Ha kimennek török vagy akárki űzni, kóborolnak, fosztnak, szokatlan saczoltatással terhelik, fogyatják az szegénséget, kiről noha az diplomában is vagyon emlékezet

de szükség, hogy ő fgétől minden kapitánra, generalisra mandatumot extraháljanak ő klmek, ki kemény legyen. Ezen kivűl egy generalis protectiót is impetráljanak s meg is mondják az országgyűlésében, az ő fge s haza szolgáit köntösünkkel is takargatni akarjuk, de az kik kóborlani kezdenék jószáginkat, ha mi esik rajtok, frigybomlásnak ne magyarázzák.

Generalis protectionalist nem régen hozának, exhibitát is irt reá generalis uram ő nga. Ha ugyan extrahálni kell, 319. articulusnak utolsó részét az protectionalisokban kellene íratni, ha oda írnák, úgy hasznát is vehetnők.

20. Az végbeli kapitánok is akarják jószáginkat magoknak is szolgáltatni, adóztatni, hol nyilván, hol titkon megfenyegetvén őket, húzzák, vonszák; sőt vadnak olyak is, kiknek lovokat, szolgájokat az tisztviselőknek az szegénség tartja a kassai szegény legény színe alatt. Efélétől is legyen immunis jószágunk.

21. Vadnak néhol jószágunkban sáros útak, iszapos, semlyékes helyek, kiket ő klmek praefectusunkkal együtt feltudakozván, minthogy azt sok bajjal kell tartani az szegénségnek, az hol vám nem volna, azt is szerezzék meg, s ha hasznosnak látnák ő klmek, talán Patakra is jó volna négy sokadalmat szerzeni esztendő által alkalmatos üdő tájban.

Ez jó volna a kocsmáért, csak az napját úgy találnák fel, hogy akkor másutt ne esnék jó sokadalom.

22. Vadnak megbántódott szolgáink is, némelynek jószágát is akarák kiváltani az ő fge jussával, s kiknek is dolgokat úgy igyekezzék oltalmazni, mint az magunkét.

23. Magunk dolgaira nézve ezekért, és ha mik occurrálnának is, ben kelletvén lenni ő kknek az gyűlésben, de nem úgy, mint ezeknek csak effectuálására küldött szolgáinknak, hanem úgy, mint császár ő fge intimatiójára oda bocsátott követinknek, azt igen előttök viseljék ő kegmek, hogy noha magyarországi uraságinkra nézve egy úr vagyunk, de azon személyben fejedelmi méltóságot is viselünk isten kegyelmessége által, melyre nézve ha az gyűlésben méltóságunkhoz illendő böcsületet, helt nem adnának ő kknek, késedelem nélkűl éjjel-nappal értésünkre adják, s be se menjenek addég azelőtt is, míg arról cardinal uramtól nem értekeznek, hogy úri állapatunknak viselése alatt fejedelmi méltóságunknak is valami sérelme ne essék.

24. Illendő becsületek, helyek meglevén, az gyűlésben az statusokkal minden haza szabadságira s annak megmaradására néző dolgokban egyet értsenek, kiváltképen hogy az religiónak szabados exercitiumja legyen, keményen urgeálják és oltalmazzák; valamik pedig ez ellen láttatnának lenni, abban

csak a legkisebben is ne consentiáljanak, sőt inkább ellene mondjanak, contradicáljanak.

Ez csak úgy kell, ha az én solicitatorom megtalálja ő kket valami jóval való segítség felől.

25. Ha valamint az országgyűlésében török ellen való hadakozásról akarnának concludálni, meggondolván követünk az mi mostani állapatunkat, úgy viseljék magokat, hogy mi reánk kétséget, országunkra veszedelmet ne hozzanak.

26. Úgy értjük, sokan azon volnának, az extraordinariákat elbontanák, kit ha ő kmek eszekben vesznek, igen segítsék azt végben menni. Ha pedig ez nem lenne, sőt inkább az gyűlés alatt valami extraordinariákat akarna elővétetni császár, vagy palatinus uram, azokra igen reá vigyázzanak, és ha magunknak valami dolgaink fognának ott occurrálni, procatorinkkal és egyebekkel, az kikkel illik beszélni, úgy igyekezzenek azokra gondot viselni, hogy valami kárunk vagy fogyatkozásunk semmiből ne következhessék.

27. Az ország szabadságinak megtartására való dolgok között igen jónak, hasznosnak és szükségesnek láttatnék az tizenkét conditiókat megerősíteni, observáltatni és in effectum is vitetni.

28. Sok helyen Magyarországban az praedikátorok jövedelme s parochialis házak turbáltattanak az dnus terrestristől. Ebben is azért ő klmek úgy viseljék magokat, azokat is igazságosan promoveálják, istentől is vehessék érdemét, jó hírt is szerezhessenek magoknak.

29. Mivel pedig gyakorta kévántatik dolgaink szükségének igazgatására, ótalmára szolgáinknál procuratoria constitutio levelünknek lenni, és néha fogyatkozást is szenvedünk miatta, obtineálni igyekezzék követink az statusoknál, irnák articulusban, hogy magunk pecséti alatt adhatnánk procatori leveleket, s acceptáltatnának, lennének hitelesek.

30. Ez dolgokra vigyázások közben ha az gyűlésnek processusából azt eszekben veszik, hogy valami nagy contentiók lesznek az gravaminának állapatjából, és vagy császárnak vagy palatinusnak azok ellen való megáltalkodások ha az közönséges jóra és az ország szabadságinak ótalmazására néznek azok az dolgok, mindenből egyet értsenek az statusokkal, és az mint feljebb irattuk, abbeli akaratunkat, mindeneknek az kiknek illik, a szerént intimálják is.

31. Tovább menvén az gyűlésnek processusa, minden végezésekre igen szorgalmatoson reá vigyázzanak, és ha valamit nyilván eszekben vehetnek, hogy jövendőre is vagy magunknak, vagy maradékinknak kárára és valami megbántódására lehet, vagy pedig valami színnek praetextusa alatt eféle

dolgokat ismerhetnek és általláthatnak, hogy azokból jövendőre következhetnék valami kárunk vagy fogyatkozásunk: minden tehetségekkel ellene igyekezzenek, és mindeneket ad partem felőle megtaláljanak, megmutogatván jó okosságok szerént az dolgokat, hogy valami egyéb idegen ítélettel valaki felőlek ne lehessen, és ha kévántatik, publice is protestáljanak és ugyan contradicáljanak is, sőt ha eféle dolog történnék, ugyan ki is vegyék az protestatiót és contradictiót vagy personalistól, vagy pedig ex aliquo loco credibili et authentico.

32. Mivel de particularibus innét ő kket nem informálhatjuk, hanem az ott való állapatok és módok mutatják azokat meg, és abból vehetnek is ő kkmek minden ítéletet és magoknak is tanulságot, ez okon mindenből azt kövessék, valamit nekünk hasznosbat, jövendő securitásunkra magunknak és maradékinknak alkalmatosbat feltalálhatnak, melyekből, isten elég experientiával látogatván ő kket, bőséges informatiót is vehetnek magoknak az ott való állapatoknak folyásából. Mindazáltal hogy az szükséges dolgokról, ha mik vadnak, most is informálhassuk őket, ez instructiónkat praefectusunkkal közöljék mindjárást, és ha miket ezen kivűl instructióra való dolgot találnak, éjjel-nappal adják értésünkre tetszéseket is azokból, s várjanak tőlünk. Azután is pedig ha mik occurrálván, parancsolni fogunk felőlök, ahoz tartsák magokat mindenekben.

33. Jó véggel menvén ki isten áldásából az gyűlés, az szoboszlói dolognak exequálására mandatumot hozzanak ő klmek az Szabolcs vármegye viceispánira. Úgy halljuk, cardinal uram ezt is valami atyjafiának szerzette post defectum et mortem Csukát, kiről informálni kell cardinal uramat (ha azelőtt Dániel deák és Barcsai Akos nem informálta volna) s kérni kell, igazságunkat látván ő klme, ne igyekezzék kárt tenni.

34. Gabrilas és Juan vajdának voltak szegény fejedelemnél bizonyos adósságok, hogy valami nagy árrú gyémánt gyürűt s egyéb köves drága marhákat vevén és kévánván el tőlök, szegény fejedelem semmit érettek nem adott, vagy ha mit adott volt is, visszavötte, s ezektől mind marhájok, mind annak árra oda vagyon. Magok emberektől bővebben megértik ő klmek. Melyben való jussokat mivel az új vajdák nekünk conferálták, ő klmek instáljanak solicite Sennyei István cancellarius uramnál, adassa meg az fejedelemasszonynyal az adósságot, mivel úgy tudjuk, az marhák most is nála vadnak, ne maradjanak kárban az jámbor elfogyatkozott vajdák.

35. Juan vajdának privatim is vagyon adóssága azon fejedelemasszonynál: szolgálatjában való restantia fizetése, és azon szolgálatjában az fejedelemasszony assecuratiójára való

költése, kiről az eperjesi tractában is igen volt emlékezet, s lött is igéret refusiója felől. Ebben is az Juan vajda emberét igyekezzék követink mentől hasznosban promoveálni, vehesse meg az ura költségét, szolgálatját, ne kellessék az Eperjesen lött protestatiók szerént más mediumokra lépni megvételében.

36. Minemű igazsága volna fejedelemasszony szerelmes atyánkfiának az dombai és több Baranyában való jószághoz, jól tudja ő klme Csernel uram, arról való leveleinket ezért praefectusunkkal keressék fel Patakon leveleink között, és catalogus szerént kezekhez vevén őket, vigyék fel magokkal, ott osztán jóakaróinkkal közölvén a dolgot, s leveleinkből is a kit illik és szükség leszen, megmutogatván, azon legyenek az statusok előtt, ő klmek mutassanak mentől jobb és rövidebb útat, mint juthassunk ilyen igazságunkhoz. Melyet ha consequálhatnak, ahoz alkalmaztatjuk magunkat; ha hol nem, törvént tudó jóakaróinkkal beszélgessenek, discuráljanak igen szorgalmatosan s vegyenek bizonyos tanácsot, értelmet és útat, módot ugyan irásban azoknak egy tetszésekből, mint kellessék ezen dolgot iuris ordine jobban elkezdenünk és prosequálnunk, hogy hamarébb consequálhatnók jussunkat.

37. Tudhatják azt is követink, in anno 1630. micsoda végezést és articulust csinála az ország az olyan jószágok felől, kiket szegény fejedelem vagy elvött valakitől, vagy elinscribált valakinek. Mivel azért nekünk ilyen jószágunk Sajó-Keresztturnál, Besenyőnél több nincsen, az felől is componáltunk és megalkodtunk Besenyei Péterrel; reá vigyázzanak igen szorgalmatoson követeink, és ha eszekben vennék, hogy az ellen az articulus ellen valami új végezést akarnának tenni, jóakaróinkkal egyetemben ellene igyekezzenek állani, és azt cselekedjék, hogy az articulus megerősíttessék inkább, hogysem elbomlana, annyiban, az mennyire nekünk hasznunk lenne belőle, de kárunk eltávoztatódjék minden úton. Sőt Rákóci Pál uram öcsénket arról ő klnek irott levelünk mellett megtalálván, ő klvel egy értelemből és segétségével azon legyenek, hogy Tarczalt annak az articulusnak vigora szerént ő klvel együtt recuperálhassuk. Egyéb dolgok is pedig ha lesznek, valamelyik öcsénk uramat egyaránt concernálnák mi velünk, semmit az olyanban ő klme és emberink (a kiknek illik) hírek és értelmek nélkül ne cselekedjenek, hanem inkább az olyanban mind egyaránt forgolódjanak.

Végezetre minket minden dolgokról gyakorlatossággal tudósítani el ne mulassák, és ha mi dolgok occurrálnak, melyekről vagy ez instructiónkat bővíteni, vagy ugyan újabb instructiót adni kellene, abból tőlünk várjanak, és minden dolgainkban mentől hasznosban tudhatnak, úgy forgolódjanak.

hogy minckünk is kegyelmességünket várhassák magokra. Secus non facturi. Datum in arce Udvarhely die 12. Februarii, anno domini 1634.

G. Rakoczy m. p.

(P. H.)

Kiről: Cernel uram instructiója soproni gyülésre 1634.

(Orsz. levéltár újabb limbus).

VI.

1637. május.

(L. Erdélyi Országgyülési Emlékek IX. k. 202. s köv. l.)

Tudósítás a fehérvári országgyülés befolyásáról.

Ex relatione Francisci Bornemisza de rebus Transylvaniis.

1-o. Habita sunt comitia in Trannia inchoata 19. Aprilis et finita 14. Maii. In comitiis inter reliqua haec memorabilia sunt acta. Vaiwoda Transalpinae Matthaeus, missis nunciis ad principem et ad provinciales, intimavit periculum sibi dein a Turcis et Tartaris ac vaivoda Moldaviae imminere, ac proinde postulare se enixe, ut iuxta puncta foederis antea cum ipso initi, provincia ipsi succurret et auxiliares copias mittat. Quae quidem auxilia aut omnino delegata ipsi fuerint, aut vero dilata sine spe aliqua certa.

2-o. Postulavit princeps a Saxonibus, qui fortalitia principalia in Trannia obtinent, ut aliquam ex civitatibus tribus bene fortificatis ipsorum Szeben, Brassó et Segesvár principi assignent, ut in casu necessitatis et ingruentis hostilitatis illuc sese recipere valeat. Cum alias, exceptis minoribus fortalitiis, nullum maius fortalitium princeps prae manibus suis habeat. Quod tamen denegatum fuit principi a Saxonibus.

3-o. Conclusum et illud est in comitiis, ut ad delationem simplicem possit nobiles princeps statim arestare et ante processum iudicii detinere, ac demum cum arestato litem ingredi contendere. Id quod contra omnia semperque observata nobilitatis privilegia militat (?) directum. Occasione huius statuti curavit duos vel tres principales nobiles, qui imprudenter nonnihil de ipso locuti fuerant, arestari.

4-o. Proposuit princeps accommodationem suae differentiae cum Turca penitus factam certa esse. Quam tamen alii Graeci, qui Constantinopoli veniunt, aliter se habere dicunt, et res

principis in porta sopitas quidem aliquo modo, sed non compositas esse asserunt. Et argumentum non leve ipsi provinciales existimant huius tendentis scriptoris esse, quod Turca praetensa 5 m. aureorum non recesserit, neque accomodaverit. Ita ut ipse imperator in audientia nullam eis mentionem fecerit. Supremus quidem vezirius aliquam mentionem levem fecit, sed valde levem.

5-o. Mosem Zekel non modicos faveret, ut imperatorem Turcarum habere; et ut obtineret vetulam quandam Agriensem Ungarica natione, quae imperatrici Turcarum intima est a secretis, sibi devinxit, et per illam imperatricem Turcarum, quae non impigre apud zultanum causam ipsius agit, usque adeo, ut nuper, posteaquam casu aliquo naviganti imperatrici Zekel Moises inscius occurrisset, imperatrix personam ipsius coram suis videre non intromiserit, imperatorique persuaserit, ut et ipse prout solet, mutato vestitu Moisem accederet, et cum illo familiarius et iocose colloqueretur incognitus.

6-o. Matthaeus vaivoda Transalpinae in periculo versatur, eo quod ante duos vel tres menses, cancellarius ipsius Bamhercza nomine, qui fere medietatem proventus provinciae possidet, Turcas aufugerit, et unacum ipso generalis capitaneus hespotar Bottian, qui sine dubio Turcam contra ipsum sunt instigaturi. Jamque intimatum fuit Mattheae ordinatum esse ab imperatore Turcarum, ut in absentia sua Tartari, Moldavusque Matthaeum invadant et vivum capiant. Unde Matthaeus totum suum, quem habuit, thesaurum in Tranniam ad fortalitium Brassó nominatum transmisit pro securitate.

7-o. E coniunctione vaivodae Transalpinae cum principe Tranniae hodie permansionem Tranniae plurimum dependere, si enim et illum experiatur, ex una parte Tartarum, Moldavum et Transalpinum, insuper beglerbegum Silistriae habebit inimicum, ex altera vero parte vezirium Budensem, et sic circumdati undique Transylvanici et constricti, cogentur eiicere principem ad libitum Turcarum.

8-o. Promissis auxiliis atque etiam anno praeterito praestitis princeps usque adeo sibi devinxit Matthaeum, ut tributarium sese fecerit principis, eique quotannis certum tributum ac censum pendat. Id quod Turcis vehementer displicet. Nam origo discordiarum inter principem et vaivodam Moldaviae illa fuerit, quod Moldavus tributum praestari principi ad instar Matthiae recusaverit. Miserat quidem initio munera principi Moldavus tres equos, quorum unus nobilior phaleris aureis et argenteis splendide ornatus, alii vero duo equi simplici cultu et ordinarii, duntaxat sese sunt usi Quos princeps cum despectu vaivodae remisit eo, et in locum illorum alios nobiliores

equos et splendidius ornatos mitti postulavit. Quod magno dedecori sibi ducens vaivoda, excanduit (?) et inimicus principi factus, cum Turcis penitus sese coniunxit.

9-o. Quod princeps in imperium ante duos circiter menses miserit ad confoederatos professorem quendam Germanum Bistenferinum [1]) nomine, cum qua autem instructione miserit, et quid per illum tractaturus, penetrari omnino non potuit.

(Minuta orsz. ltár.)

VII.

1640. szept. 7.

(L. Erdélyi Országgyülési Emlékek X. k. 85. l.)

Gottsmeister Kálmán térítvénye, melyet a Rákóczy által adott megkegyelmezés fejében állított ki.

Én Szebeni Kolmány Gottzmeiszter vallom ez levelemnek rendiben és adom mindeneknek tudtára, hogy én reám az szebeni tanács az mi kegmes urunk, az tekintetes méltóságos Rákóci György, isten kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelme, Magyarország részeinek ura és székely ispánja ő nagysága kegyelmes parancsolatjából bizonyos vétekért inquiráltatván, utoljára meg is sententiáztattam volt. De midőn az én feljebb megemlített kegmes uramat ő nagyságát alázatos könyörgésemmel becsületes hívei által megtaláltattam volna, praetendálván azt, hogy nem volt volna elégséges üdőm az magam mentségére, ő naga adna novum cum gratiát, ki mellett ártatlanságomat napfényre hozhatnám, mely alázatos könyörgésemre azért méltó tekinteti lévén ő nagának, az novum cum gratiát meg is adta. Kötöm azért magamat az én megmondott kegmes uramnak ő nagának ez ide alább megírt punctumoknak beteljesítésére sub amissione omnium bonorum meorum tam mobilium quam immobilium etiam, ubilibet in quibuscumque comitatibus oppidis et possessionibus intra ambitum ditionis suae ill^{mae} Celsitudinis principalis existentium. Mely punctumoknak és conditióknak csak legkisebbik részét is ha be nem teljesíteném, az a sententia is a fejemen maradjon, a mit a szebeni tanács deliberált ellenem s eo facto mindjárt azon poenában incurráljak, amittálván feljebb megírt mód szerént minden névvel nevezendő és az ő naga birodalmában akármely helyen levő javaimat is. Melyet ő naga az

[1]) Bisterfeld.

én megemlített kegmes uram csak maga erejével *etc.* azok által, a kik által akarja, akármikor exequáltathassa, magamhoz is hozzám nyulathasson, megfogathasson és büntethessen. Mely punctumok és conditiók ez szerént következnek: 1. Hogy kezemben vévén az novum cum gratiát, mennél hamarébb procedálok amellett dolgomban s azt eligazítani vagy végét érni nem halogatom, vontatom és üdőztetem. 2. Hogy az feleségemnek minden névvel nevezendő javait, valamik atyjáról maradtak, és azokat, melyek akkor az feleségemé voltak, mikor én elvöttem, az váras kezénél levő inventarium szerént kiadom az feleségemnek. 3. Ha az novum mellett magamat az rosz hírből, névből s gonoszságból igazán kitisztíthatom s megmenthetem, azokra az conditiókra, melyeket Monostoron ő naga előmben adatott volt, in omnibus punctis, clausulis et articulis reá megyek és azokat acceptálom s akkor osztán erős obligatoriát is adok olyan poena alatt, a minemű alatt ő naga kívánja. 4. Most bemenvén Szebenben, intra quindenam az kétezer tallért idest talléros Nro 2000 Sebessi Miklós kezében, vagy a kinek ő naga akárkinek parancsolni fogja, deponálom fogyatkozás nélkül. Az Tholmáci minden örökségét is ő nagának kezében adom mindjárt örökben, semmi just abban magamnak és gyermekimnek meg nem tartván. Mindezeknek megállására és fogyatkozás nélkül való beteljesítésére kötelezem magamat praemissis sub conditionibus et poena. Melynek bizonyságára adom ez kezem írásával és pecsétemmel megerősített levelemet. Datum Albae Juliae die vigesima septima Novembris anno 1640.

(A gyulafehérvári káptalan »Joannes Herczegszőllősi« jegyzőkönyvéből.)

VIII.

1642. márcz. 10.

(V. ö. Erdélyi Országgyülési Emlékek X. 61. l.)

Az erdélyi rendek panaszlevele Esterházyhoz némely magyarországi urak hatalmaskodási ellen.

Ilme Comes dne nobis obsme, servitiorum nrorum addictissimam commendationem.

Ennekelőtte való gyűlésünkben is, s im mostan is találának meg bennünket országúl a külső ide Erdélyhez tartozó vármegyebeli atyánkfiai, panaszolván némely magyarországbeli nemes uraink ellen, kik csak magok hasznokra nézvén, s nem vigyázván az jó szomszédságra, közönséges békességre és az

igazságnak útjára, sok nemes atyánkfiainak nagy károkat tesznek, hatalmaskodnak, jószágokra holmi csavargókat reá fogadnak, s invadáltatván, pusztítják. Mi úgy tudjuk, az mi klmes urunk és fejedelmünk ő nga is kárt vallott atyánkfiainak instantiájokra ezen hatalmaskodások, invasiók felől requirálta volt Ngdat, s több magyarországbeli főtisztviselőt is, mindazáltal mégis kártvallott atyánkfiainak semmi satisfactiójok nem lőtt, sőt inkább azon hatalmaskodó nemes uraink nagyobb szabadságot vévén magoknak, magunk határinkban napról napra több több invasiókat, hatalmaskodásokat és károkat tesznek, s tétetnek szegény atyánkfiának, okát penig, mi lehessen, nem tudhatjuk. Nem szenvedhetvén azért immár több kárt vallott atyánkfiai a sok insolentiákat, kénszerittetnek római császár urunkat ő flgét alázatos könyörgések által megírt kárért sok injuriákat szenvedett atyánkfiai mellett megtalálnunk, magunk atyánkfiát nemzetes Boldvai Mártont küldvén ő flgéhez s Ngdhoz is, ki bővebben fogja ő fge előtt az sok hatalmaskodásokat, invasiókat és kártételeket declarálni, ha császár urunk ő fge méltóztatik megírt atyánkfiát meghallgatni; kérvén Ngdat bizodalmason egész országúl, három nemzetől, Boldvai Márton atyánkfia szovának teljes hitelt adván, méltóságos tiszte szerént igyekezzék az sok hatalmaskodásokat mentől hamarébb tollálni, császár urunk ő flge előtt is hasznos és foganatos intercessiója által efficiálni: ő flge fenyitse meg serio alattavalóinak rajtunk tött hatalmaskodásokat, kárt vallott atyánkfiainak eddig való sok károkat refundáltatni parancsolván az hatalmaskodóknak. Ennek utána penig ő fge méltóztassék oly hasznos jó módot és jó útat találni s követtetni, hogy egy nemzetek levén, s egy szomszédságban lakván, az sok hatalmaskodások s invasiók és törvéntelen kártételek az ő flge ditiójából valóktól megszűnvén s elhagyattatván, maradhasson meg közöttünk az jó szomszédság, békesség és az közönséges igazságnak is jó mód alatt való folyása. Ha kiknek az ő flge magyarországi hivei közül atyánkfiai ellen akármi dologról való praetensiója lehetne, azokat nem úgy, mint eddig hatalmaskodással, invasiókkal, hanem törvényes utakon, szép csendesen, mint jó szomszédokhoz illik, az szerént prosequálják. Mi is országúl a mi részünkről a mi klmes urunk ő nga után, az ő fge híveinek igaz jó szomszédságunkat, atyafiságos alkuvásunkat, és a közönséges igazságnak is kiszolgáltatását igírjük. Ngodnak penig ez dologban is hozzánk megmutatandó jó akaratját, fáradságát, és hasznos törekedését minden alkalmatossággal háládóképpen meg igyekezzük szolgálni. Éltesse az úristen Ngdat sokáig jó egészségben, és sok áldásit terjeszsze

Ngdra. Datum Albae Juliae in generali nostro conventu, die 10. mensis Martii, anno d. 1642.

Illmae Dnis Vrae servitores addictissimi

Universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae.

Kivüll: Illmo comiti Dno Nicolao Eszterhassy de Galantha, palatino regni Hungariae, judici Cumanorum, aurei velleris equiti, ac comitatuum Zoliensis Sopronien. et de Beregh comiti supremo, necnon sacr. caes. regiaeque Mtis consiliario intimo, camerar. et per Hungariam locumtenenti etc. Dno nobis observando.

(Tizenkét pecséttel lepecsételve.)

(Ered. Kazinczy Gábor gyüjteményéből.)

IX.

1646. szept. 6.

(L. Erdélyi Országgyülési Emlékek X. k. 86. l.)

A szebeni lázadók ellen hozott ítélet végrehajtása.

Illustrissime ac celsissime princeps dne dne nobis naturaliter clementissime, fidelitatis fideliumque servitiorum nostrorum in gratiam Celsitudinis Vestrae humilimam semper oblationem.

Vestra clementer nosse dignetur Illrma Celsitudo, quod cum nos litteras sententionales generosorum dominorum commissariorum, item totius almae universitatis Medgyesini constitutorum confectas et emanatas, nobisque litteris in eisdem nominatim conscriptis loquentibus, summo quo decuit, honore recepissemus, eisdemque obtemperare, uti par est, volentes, in hoc anno praesenti 1646. die 25. Aprilis executionem earundem litterarum ordine, quo sequitur, sic inchoavimus.

Elsőben az sententiának ductussát követvén, Siffth Tóbiás és Lucz János hitös divisor uramékot magunk mellé adsciscálván, mentünk az Szabó Lázár házához, előhivatván az feleségét, erős hüttel megesketvén, minden javait, magáét, uráét előhozatók, intézők, aestimálók. Bessis részére cedált ezüst, mi egy fejér síma pohár, egy kis fedeles aranyas kannácska, egy kösöntyü, melyeket megméretvén, töttek m. 2 p. 27.

Az házában mivel csak felesége triense után való része volt, azt is feltudtuk, ón míveit, fejér ruháit, asztalit, padajit, in summa mindennemü marhájit inventáltuk, megbecsültettük

s mindenekből iuxta ritum saxonicae nationis felesége harmadát excindáltuk, nem acceptálván semminemű adósságokat. Ezek meglévén, animadvertálók mind az fiscusnak, mind az bíráknak károkat, ha tudniillik afféle dibdáb pad, asztal, szék s egyéb aljas haszontalan marhák jutnának részekre. Azért eggyező értelemből hasznosbnak ítélők az készpénzbeli alkovást venni, hogysem haszontalan marhákkal az fiscus igazságát terhelni. Annakokáért az nyavalyás asszonynyal conveniálánk kész pénzben száz magyar forintban..... fl. 100, melléje vetvén az denotált bessis részére jutott m. 2 p, 27. fl. 40 érő ezüstmíveket is, tött az békesség fl. 140 ♯, melyet is éppen deponála, s mi is leválánk.

Ezen megírt processust observálván mindenekben, az sententiának tenora szerént menénk az Tölczéres Mihály házához. Ezt is mind feleségestől erős hittel megeskedtetők, annak utánna holmi javainak producálására, előhozására és megmondására bevárandó adósságinak is declarálására cogálók. De semmi pénzt, se aranyat, se tallért, se derekas ezüstmívet mi előnkben nem hozott, hanem házait, köntösit, ónmíveit, szőlejét, tónát, földét öszveséggel aestimálák divisor uraimék, jelen lévén az szokás szerint az két fél szomszédok is, 657 forintra és 33 pénzre ..... fl. 657 ♯ 33.

Az bevárandó adósságit is melléje vetvén, úgy nem láthatánk derekas hasznot, hanem evel is componálánk incluso eiusdem homagio mortuo..... in fl. 640 ♯, melyet éppen deponála s leválók.

Ez így végben menvén, servatis semper praemissis, Aztalos Jánoshoz menénk, ezt is erős hüttel megesketők, de mivel igen szegény ember, csak 10 forintára marháját is alig találók, nem lévén egy hitván házánál egyéb, abbeli bessis is csak 129 forintot és 04 pénzt tévén, evel is békességre fogók az dolgot s componálánk vélle százharminczöt forintban..... fl. 135, melyet paratis in pecuniis deponála s leválók, ezen summában tudódván be az feje váltsága is fl. 40.

Hasonló processust követtünk az Seraffin Bálint ellen való sententiában is, ennek mivel se háza, se öröksége, se anyja, se felesége nincsen, az öreg nénjét és mostoha anyját Seraffin Bálintnét hütök és lelkek vesztésére kénszerítettük, ha mi javai vadnak, azoknak előadására, de semmi derekas javát nem találók, hanem még az osztozáskor, az mint fejér ruhájit, ón-, vas- és rézszerszámit ládákban rakta, mind ládástól confiscáltuk; lévén egy bibliotecája is, azt éppen minden csorba nélkül ládákban rakván, az könyveket fiscus számára deputál-

tunk, az fejér ruhájit a helyett az bírák számára hagyván; mindazáltal egy szoknyáját találtuk, melyet aestimáltunk ad fl. 12.

Viszont egy tisztes pár pisztolyát, mely soli fisco evenit.

Ez mellett volt két átalag bora is, azt is csak az fiscus számára hattuk, mindazáltal kész pénzt vévén kézhez, az universitásra tudódott.

Kálmány javai felől is szorgalmatoson tudakoztunk, inquiráltunk, de semmiét is nem találók, hanem egy helyett húsz arany adósságát, de azt is bizonyos consideratio végett Padány uram nem levála, kit értésére is fogott adni Ngdnak.[1])

Mindenkor az feljűl megírt processust követvén, studiose és semmiben attól nem recedálván, Péter Ádámot is feleségével együtt firmissime iuráltatván s minden jovokat, substantiájokat, facultásokat considerálván, evel is hasznosbnak ítélők az békességet cselekedni s meg is békéllénk vélle kétszázhetven forintban ..... fl. 270.
melyet éppen deponált, mi is leválánk.

Vida János ellen is azon processust observálván, mind magát, mind feleségét igen erősen megesketők, de mi előnkben semmi derekas marhát nem ada, sőt az mely az házban lakott is, azt is Arumpruszter uramnak zálagosította nyolczszáz tizenkét forintig ..... fl. 812.
aestimáltatott penig ..... ad fl. 950 □.

Eddég is bért ígért Arumpruzter uramnak annuatim, hogy az házban való békességes laktakot engedte s leveleket is jókat producáltak; ehez ón-szerszámit, ezüst míveit, fejér ruháit, köntösit feltudván, aestimálták ad fl. 234 □ 40. Ebből is az felesége részét kitudván, semmi olyas hasznát az fiscusnak nem látók, hanem ezzel is conveniálánk[2])

Nemezchináló Mártonnal is, hasonló processust megtartván, conveniálánk 140 forintban, mivel igen szegény ember s háza is nem éppen övé, deponálá is az fl. 140.

Erszénychináló Mártonnéval is, servatis semper praemissis, conveniálánk 200 forintban, melyet éppen deponála.. fl. 200.
mi is leválók. Levén 40 forint érő ezüstmarhája is az kétszáz forinton kívől, aval mi négyen executorok, az Ngod kegyelmességéhez bizván, felosztoztunk, abból cedált volna fiscus számára fl. 20.

Kouácz Istvánnak is feleségét erős hüttel megesketők, de ez oly nyomorék szegény ember, hogy ennek is az egy hit-

[1]) Itt a fele lap üresen hagyva.
[2]) Hézag az írásban, mi nincs kitöltve.

ván háza hogy volt, de egyebe semmie nem. Ennek is az feleségével conveniálánk ..... in fl. 50,
melyet éppen deponált.

Bünert Mártonnak semmie nem lőn, hanem bevárandó adósságabeli bessise tőn ..... fl. 170.

Ezt éppen az universitás részére tudván, ebből is az mi fiscus és az commissarius urak részére cedált, kész pénzül tudtuk fel.

Nyerges Péternek semmie nem lőn egy rosz házánál egyéb. Ennek feleségét 20 forintra hagyók, melyet éppen deponála.

Timár Jánosnak mivel felesége nem lőn, hanem két árva leánya, mindenét confiscálók; mindaz(ál)tal keresztyénségétől viseltetvén Lucz Péter uram, az árvák számára az házat megváltá ..... fl. 100,

Derékaljakot, párnákat, fejérruhákat ..... fl. 17.
de az 12 forintját 80 pénzét urunk adajában tudtuk, 4 forintját 20 pénzét deponálta. Lévén egy hosszú puskája is, az is soli principis fisco cessit.

Szent Agotay Thél Varga Mártonnét is igen erőssen megesketők, evel is hasonló okokra nézve conveniáltunk . . . in fl. 130,
melyet éppen deponált.

Steh János ellen is hasonlóképpen procedáltunk. Ennek az felesége minden javait előhozá; ezüsti bessis részére jutott m. 11. p. 01.

Ezen kivől alkodtunk meg vele ..... in fl. 160,
melyet éppen deponála.

Ezen kivől vagyon bevárandó adósság is bessis részére ..... fl. 108.

Ezt is hozzátevén, facit summa ..... fl. 268.

Item argenti m. 11. p. 01.

Ezt éppen confiscáltuk; annakfelette volt egy bibliotecája is, azt is az fiscus számára elhozattuk keze alól, de ez éppen csak soli principi cessit extra sortem divisionariam.

Az Keserűser István dolgát is, hasonló processust observálván, ugyan Medgyesen véghez vittük, az is fizetett . . . fl. 103.

Latus facit fl. 2280 ♯ 20.

Immár következnek az sententiátusok közönséges birságok, az kik nem in amissione vagy emenda capitum et bonorum convincáltattak, hanem csak muletában estek.

Solverunt

1. Varga Pál ..... sol. fl. 20. Cibinii.
Szabó Lenárd ..... sol. fl. 40. Meggyesini.

Kalmár Mihály .....sol. fl. 20. R. 20.
Roth Simon .....sol. fl. 40. Meggyesini.
Százvárosi Péter.....sol. fl. 20. Cibinii.
Creyzer Kata
Seraffin Bálintné .....sol. fl. 40. Meggyesini.
Sinhart János.....sol. fl. 40. Cibinii.
Orbay Zabó György.....sol. fl. 40. Meggyesini.
Oroszlyán Mihály.....sol. fl. 40. Meggyesini.
Styn Lukács.....sol. fl. 20. Cibinii.
Diznódy János .....sol. fl. 20. Meggyesini.
Gereff István .....sol. fl. 20. Cibinii.
Burichelner István.....sol. fl. 40. Cibinii.

Sententiatorum latus birsagiorum, qui Cibinii deposuerunt facit fl. 200 ⊞.

Immár következik az községnek birsálása felől való regestum utczánként és szomszédságok szerént.

I. Szomszédságok.

Sarkantyus utcza.

Briffit Mihály	fl.	10.
Rekkel György	fl.	10.
Francz György	fl.	10.
Bedner Simon	fl.	10.
Szeredahelyi János	fl.	10.
Dengel Bálint	fl.	10.
Golczmint Gergely	fl.	20.
Mészáros Jakab	fl.	10. R. 10.
Varga Szabó Mihály	fl.	20.
Chegh György	fl.	
Bányay Szőcz György	fl.	20.
Aztalos Márton	fl.	10. R. 10.
Enyedi György	fl.	20.
Semlyesütő Ferencz	fl.	20.
Agostin János	fl.	20.
Farkas János	fl.	20.
Geréb Pál	fl.	10.
Boér Péter	fl.	20.
Zaybert János	fl.	20.
Liza János	fl.	20.
Mangyelt Mihály	fl.	40.
Sobel János	fl.	20.
Latus facit..	fl.	340.

Ebháti alsó utcza.

Hiffth Varga György	fl.	20.	
Felmér János	fl.	40.	
Takács Péter	fl.	10.	
Ruzler János	fl.	20.	
Helmen Simon	fl.	10.	
Snel Tamás	fl.	10.	R. 10.
Szabó Márton	fl.	20.	
Teél György	fl.	20.	
Simonis János	fl.	10.	
Renyes István	fl.	10.	
Gauth György	fl.	10.	
Les Simon	fl.	20.	
Hifft Varga András	fl.	20.	
Frank György	fl.	10.	
Frank János	fl.	20.	
Kirczi Mihály	fl.	10.	R. 10.
Takácz Simon	fl.	20.	
Farkas Máté	fl.	20.	
Venczoff András	fl.	20.	
Farkas Máté	fl.	20.	
Kirczid János	fl.	20.	
Hoch István	fl.	15.	R. 05.
Spil Hauszter János	fl.	20.	
Szakácz Jakab	fl.	7.	R. 13.
Takácz Simon	fl.	20.	
Oloszer György	fl.	20.	
Oloszer Lőrincz	fl.	15.	R. 05.
Miz János	fl.	20.	
Moldvay János	fl.	20.	
Keömives Bálint	fl.	20.	
Latus facit..	fl.	517.	

Kis Kritigasz utcza.

Kerekes György	fl.	10.	
Varga György diák	fl.	20.	
Gelner János	fl.	20.	
Brecz János	fl.	20.	
Keresztyénszigeti János	fl.	10.	
Olert Korcholyás János	fl.	20.	
Steiler Varga György	fl.	20.	

Pap Malom utcza.

Molnár Benedek	fl.	20.
Abt Birtalan	fl.	20.
Kádár György	fl.	20.
Suber György	fl.	20.
Holtay Kádár György	fl.	20.
Goczmaiszter Péter	fl.	20.
Kerekes Pál	fl.	20.
Czismadia György	fl.	20.
Czizmadia Pál	fl.	20.
Kiderus Márton	fl.	20.
Mészáros Péter	fl.	20.
Posztóchinaló Péter	fl.	20.
Posztóchináló Tamás	fl.	8. R. 12.
Geréb György	fl.	20.
Kerekes Mihály	fl.	10. R. 10.
Hiffth Péter	fl.	10.
Posztóchináló Birtalan	fl.	20.
Chek Menyhárt	fl.	02. pro fl. 18.
egy vég posztót adott.		
Vakner István	fl.	20.

Új utcza.

Gromez György	fl.	20.
Szabó Péter	fl.	10.
Latus facit	fl.	470.
Kerekes Ferencz	fl.	10.
Kádár András	fl.	10.
Kerekes György	fl.	20.
Nemezes Mihály	fl.	10.
Ácz Ádám	fl.	20.
Varga István	fl.	20.
Unth Jakab	fl.	20.
Süveghchináló Márton	fl.	20.
Mészáros János	fl.	10.
Késchináló Tamás	fl.	10.
Molnár Márton	fl.	10.
Takácz János	fl.	8. R. 12.
Asztalos Birtalan	fl.	20.
Ácz György	fl.	10.
Spek János	fl.	20.
Onzer Bálint	fl.	10.
Takácz Lőrincz	fl.	20.

Lenczer Mátyás ..... fl. 20.
Takácz György ..... fl. 20.
Keötélvereő Simon ..... fl. 10.
Kerekes János ..... fl. 10.
Nemezgyártó Mihály ..... fl. 10.
Kerekes Mihály ..... fl. 10.
Kerekes Mihály ..... fl. 20.
Mészáros Péter ..... fl. 10.
Veszt Mihály ..... fl. 20.
Moldovay János ..... fl. 10.
Omlási György ..... fl. 10.
Erzényiártó János ..... fl. 10.
Szappanos Péter ..... fl. 20.
Süveges András ..... fl. 10.
Kádár János ..... fl. 10.
Kerekes Mihály ..... fl. 10.
Ácz Jakab ..... fl. 10.
Kerekes István ..... fl. 10.
Frank Pál ..... fl. 10. R. 10.
Kádár János ..... fl. 10.

Latus facit.. fl. 488.

Felső Polgár utcza.

Krauz János ..... fl. 20.
Szilles György ..... pro fl. 20. adott egy aranyas pohárt.
Frank János ..... fl. 20.
Kerekes Péter ..... fl. 20.
Keszler Birtalan ..... fl. 20.
Süveghchináló János ..... fl. 20.
Teél János ..... fl. 10.
Barbély János ..... fl. 10.
Szelmen Mihály ..... fl. 20.
Chiszér Mihály ..... fl. 10.
Boér Dániel ..... fl. 10.
Suegner János ..... fl. 10.
Selker György ..... fl. 40.
Farkas Gál ..... fl. 20.
Smelczer György ..... fl. 20.
Aurlik János ..... fl. 20.
Kádár Mihály ..... fl. 10.
Szigiártó János ..... fl. 10.
Kovács János ..... fl. 10.
Üstchináló Mihály ..... fl. 20.

Veiz István ..... fl. 10.
Frank István ..... fl. 10.
Asztalos Tamás ..... fl. 10.
De ez pro fl. 4 d. 50 adott egy rosz kösöntyűt.
Knál Péter ..... fl. 10.
Kerekes Bálint ..... fl. 10.
Rimfalvi János ..... fl. 10.

Nagy Tuer utcza.

Kádár Balás ..... fl. 10.
Varga János ..... fl. 10.
Reyczer Gáspár ..... fl. 10.
Róth János ..... fl. 10.
Thél János ..... fl. 10.
Latus facit .. fl. 430. ‡
Bordán János ..... fl. 10.
Nagy Mihály ..... fl. 10.
Oroszlyán Mihály ..... fl. 10.
Kádár György ..... fl. 10.
Teir Benedek ..... fl. 10.
Farkas György ..... fl. 10.
Puskaporchináló György ..... fl. 10.
Boner György ..... fl. 10.
Asztalos György ..... fl. 10.
Rhót Péter ..... fl. 10.
Bordán Tamás ..... fl. 20.
Takácz András ..... fl 10.
Mefert Péter ..... fl. 10.
Ácz György ..... fl. 10.
Kovácz Máté ..... fl. 10.
Fölmér Zachariás ..... fl. 10.
Kerekes Péter ..... fl. 10.
Kovácz Péter ..... fl. 10.
Hangh György ..... fl. 20.
Kőmives Péter ..... fl. 10.
Szentágotay Varga Márton ..... fl. 20.
Ezt 40 forintra írták volt, de mivel már szinte agonisált, régtől fogván is feküdt súlyos beteg ágyában, ex communi consensu defalcáltatott az 20 forintja.
Kádár Péter ..... fl. 10.
Kovácz Keresztély ..... fl. 10.

Salavárichináló Péter ..... fl. 10.
Ziuert Mihály ..... fl. 10.
Gellért Tamás ..... fl. 10.
Lakatos Lukács ..... fl. 10.
Szőcz Ambrus ..... fl. 10.
Sen Tamás ..... fl. 20.
Mészáros Mihály ..... fl. 10.
Latus facit .. fl. 340.

Régi Feredőháznál való utcza.

Lakatos Simon ..... fl. 20.
Didnigh Márton ..... fl. 20.
Unti Mihály ..... fl. 20.
Hennigh Gál ..... fl. 10.
Him György ..... fl. 20.
Doborkay György ..... fl. 10.
Kisselki Márton ..... fl. 10.
Jakab Kovácz ..... fl. 10.
Kádár András ..... fl. 10.
Kertész András ..... fl. 10.
Lakatos Mátyás ..... fl. 10.
Lakatos Tóbiás ..... fl. 10.
Griff Tamás ..... fl. 10.
Lakatos György ..... fl. 10.
Szőcz Márton ..... fl. 10.
Kerekes András ..... fl. 10.
de az két forintjáért adott egy kalánt.
Kádár István ..... fl. 10.
Reizner Mészáros János ..... fl. 10.
Latus hactenus facit .... fl. 220.

Kis Thuer utcza.

Kádár Péter ..... fl. 10.
Varga Máté ..... fl. 40.
Szűrchapó Mihály ..... fl. 10.
Nemsey György ..... fl. 10.
Korpodi György ..... fl. 10.
Valczmár Lőrincz ..... fl. 10.
Szigiártó Márton ..... fl. 10.
Szűrtakácz András ..... fl. 10.
Fazakas Márton ..... fl. 10.
Szabó János ..... fl. 10.
Fazakas János ..... fl. 10.
Kovácz Péter ..... fl. 10.

Moller János	fl.	10.	
Kötélvereő András	fl.	10.	
	L.	390.	

Nagy Patak utcza.

Boér János	fl.	10.	
Süvegchináló Tamás	fl.	20.	
Stamp György	fl.	10.	
Gonos János	fl.	10.	
Simert Kristóf	fl.	10.	
Szigyártó Pál	fl.	10.	
Aulmen Mihály	fl.	10.	
Hincz György	fl.	10.	
Róth Márton	fl.	10.	
Kádár Bálint	fl.	10.	
Hám Simon	fl.	10.	
Aurlik János	fl.	10.	
Subert Simon	fl.	10.	
Subert András	fl.	10.	
Theis Illyés	fl.	10.	
Kerekes István	fl.	10.	
Rwz András	fl.	10.	
Gertlner András	fl.	10.	
Ungur János	fl.	4.	R. 6.
Vomer Bertalan	fl.	20.	R. 20.
Sincz Sándor	fl.	20.	
Bedner Filöp	fl.	20.	
Heffert András	fl.	10.	
Chint Mihály	fl.	20.	
Tóth András	fl.	10.	
Gereff Ferencz	fl.	9.	R. 11.
Kis Timár János	fl.	20.	
Boér Mihály	fl.	15.	R. 5.
Feleki Timár János	fl.	20.	
Herman János	fl.	10.	

Ebháti Felső utcza.

Herlner Tamás	fl.	10.	
Veres András	fl.	10.	
Varga Balás	fl.	10.	
Kovácz István	fl.	20.	
Sil György	fl.	8.	
Kádár György	fl.	10.	
Kara György	fl.	20.	
Latus facit..	fl.	436.	

Kapp Márton ..... fl. 10.
Simert János ..... fl. 10.
Martinus Kőmives ..... fl. 10. R. 10.
Joannes Matko ..... fl. 10.
Kristallus Szőcz ..... fl. 10.
Matthias Budner ..... fl. 10.
Martinus Kovácz ..... fl. 20.
Joannes Selmer ..... fl. 1. pro fl. 19. posztót adott.
Petrus Szabó ..... fl. 10.
Michael Cherues ..... fl. 10.
Dávid Kel ..... fl. 10.
Michael Krapt ..... fl. 10.

Alsó Rét utcza.

Valentinus Varga ..... fl. 60.
Michael Kádár ..... fl. 20.
Paulus Takácz ..... fl. 40.
Michael Eztergáros ..... fl. 40.
Michael Rótsz ..... fl. 10.
Matthias Klokner ..... fl. 20.
Kristanuus Poztóchináló ..... fl. 20.
Andreas Graly mivel felette szegény ember, ex consensu executorum sol. fl. 10.
Paulus Szőcz Klokner ..... fl. 20.
Michael Posztócsináló ..... R. fl. 20.
Simon Hath ..... fl. 10.
Michael Takácz ..... fl. 10.
Joannes Takácz ..... fl. 10.
Simon Kádár ..... fl. 10.
Michael Alszner ..... fl. 20.
Tomas Tölczéres ..... fl. 20.
Joannes Serafin ..... fl. 20.
Paulus Róth ..... fl. 20.
Paulus Kádár ..... fl. 20.
Georgius Szőcz ..... fl. 20.
Pancratius Molnár ..... fl. 10.
Joannes Solman ..... fl. 20.
Nicolaus Poztóchináló ..... fl. 20.
Georgius Kupás ..... fl. 20.
Andreas Zabó ..... fl. 20.
Tomas Hank ..... fl. 20.

Latus facit .. fl. 641.

Joannes Geréb ..... fl. 20.
Michael Czizár ..... fl. 20.

Disznódi felső utcza.

Michael Barbély	fl.	20.
Joannes Takácz	fl.	40.
Joannes Umbred	fl.	20.
Michael Zeuerth	fl.	20.
Georgius Herman	fl.	20.
Ambrosius Varga	fl.	10.
Matthias Varga	fl.	20.
Georgius Lenk	fl.	20.
Joannes Kőmiues	fl.	20.
Petrus Pál	fl.	10.
Stephanus Süvegchináló	fl.	20.
Georgius Bordán	fl.	20.
Kristallus Fazakas	fl.	10.
Colomannus Szőcz	fl.	20.
Clemens Kouácz	fl.	20.
Georgius Szigyártó	fl.	20.
Martinus Varga	fl.	20.
Stephanus Rhotj	fl.	10.
Joannes Róka	fl.	20.
Tomas Asztalos	fl.	10.
Michael Rezler	fl.	20.
Georgius Zemiberger	fl.	20.
Paulus Kádár	fl.	20.
de az árrában 3 forintig adott boglár numero 2.		
Franciscus Meyszku	fl.	20.
Michael Terner	fl.	20.
Martinus Asztalos	fl.	20.
Georgius Gieörgy	fl.	40.
Petrus Semlén, alias Zenetiger sive Zabo	fl.	80.

Kis Füld utcza.

Martinus Kádár	fl.	4.
pro fl. 16 adott két pohárt.		
Martinus Beocz	fl.	20.
Georgius Bolkáczi	fl.	20.
Latus facit..	fl.	674.
Laurentius Szűrchapó	fl.	20.
Stephanus Takácz	fl.	15. R. 5.
Joannes Poztóchináló	fl.	20.
Michael Ekerd	fl.	9. R. 11.

Martinus Kádár ..... fl. 20.
Petrus Helgy ..... fl. 20.
Joannes Olert ..... fl. 10.
Laurentius Peczenyesüteő ..... fl. 10.
Georgius Locz ..... fl. 10.
Joannes Lakatos ..... fl. 20.
Adamus Ácz ..... fl. 20.
Joannes Téglás ..... fl. 05.
Matthias Kennigh ..... fl. 20.
Joannes Nyerges ..... fl. 20.
Martinus Sturrem ..... fl. 20.
Georgius Kádár Bolkáczi ..... fl. 20.
Matthias Kádár ..... fl. 10.
Franciscus Kötélvereő ..... fl. 10.
Martinus Asztalos ..... fl. 20.
Georgius Kerekes ..... fl. 10.
Martinus Kötélvereő ..... fl. 10.
Petrus Kupás ..... fl. 20.
Georgius Kötélverő ..... fl. 10.
Michael Veinrich Zőcz ..... fl. 20.
Joannes Klez ..... fl. 20.
Michael Kenez Szőcz ..... fl. 20.
Joannes Langh Varga ..... fl. 10.
Martinus Bass Kádár ..... fl. 20.
Simon Kovácz Kötélvereő ..... fl. 20.
Tomas Fazakas ..... fl. 10.
Michael Sellér ..... fl. 10.
Martinus Luss ..... fl. 10.
Georgius Kovácz ..... fl. 20.
Michael Takácz Bethalmi ..... fl. 10.

Alsó Só utcza.

Valentinus Demuth ..... fl. 40.
Simon Zacharias ..... fl. 10.
Michael Vendrek ..... fl. 10.
Joannes Torler ..... fl. 10.

Latus facit .. 609.

Tomas Kirikeszer ..... fl. 10.
Georgius Berner ..... fl. 10.
Michael Gromez ..... fl. 10.
Petrus Sinkert ..... fl. 10.
Paulus Piskátor ..... fl. 10.
Petrus Franz ..... fl. 10.
Tomas Piscator ..... fl. 10.

Jacobus Frellek ..... fl. 10.
Andreas Nékes ..... fl. 10.
Paulus Korcholyás ..... fl. 20.
Tomas Hafft ..... fl. 10.

Mertgeszken utca.

Martinus Pereczsütő ..... fl. 40.
Jacobus Varga ..... fl. 40.
Joannes Kerékjártó ..... fl. 30. R. 10.
Georgius Lakatos ..... fl. 10.
Petrus Dedrik ..... fl. 10. R. 10.
Petrus Kannaiártó ..... fl. 20.
Gaspar Lakatos ..... fl. 10.
Joannes Szőcs 4 boglárt 2 kapcsot pro fl. 12.
Item paratis in pecuniis ..... fl. 6. R. 2.
Joannes Oloser ..... fl. 20.
Georgius Hennigh Varga ..... fl. 10. R. 10.
Martinus Posztóchináló ..... fl. 20.
Georgius Kerekes ..... fl. 10.
Matthias Szőcz ..... fl. 10.
Joannes Kouácz ..... fl. 10.
Antonius Takácz ..... fl. 10.
Georgius Chiszár ..... fl. 20.
Erzényiártó János ..... fl. 10.
Joannes Barbély ..... fl. 20.
Joannes Hiuelychináló ..... fl. 10.
Michael Varga ..... fl. 20.
Georgius Kádár ..... fl. 20.
Georgius Varga ..... fl. 20.
Joannes Molnár ..... fl. 10.
Andreas Acz ..... fl. 10. R. 10.
Latus facit.. fl 516.

Felső Zent Ersébet utcza.

Franciscus Perecz Süteő ..... fl. 20.
Georgius Hazler ..... fl. 20.
Valentinus Fazakas ..... fl. 20.
Valentinus Kádár ..... fl. 20.
Bartoldus Szőcz ..... fl. 20.
Michael Szabó ..... fl. 6. R. 4.
Michael Szigyártó ..... fl. 10.
Georgius Lekensdorf ..... fl. 10.
Lucas Szöcz ..... fl. 10.
Stephanus Szűrtakácz ..... fl. 6. R. 4.

Georgius Kilen ..... fl. 10.
Georgius Hazler..... fl. 10.
Urbanus Forbán ..... fl. 10.
Petrus Récze ..... fl. 10.
Michael Szőcz ..... fl. 20.
Georgius Kerekes ..... fl. 20.
Franciscus Blancz..... fl. 10.
Joannes Szőcz ..... fl. 10.
Leonardus Szeőcz..... fl. 10.
Petrus Asztalos ..... fl. 10.
Andreas Marperdi..... fl. 10.
Martinus Prancratius ..... fl. 10.
Georgius Szűr Takácz..... fl. 10.
Georgius Kersteben ..... R. 10.
Albertus Semlyesütő ..... fl. 10.
Christophorus Gonos Szabó..... fl. 40.
Joannes Kádár ..... fl. 10.
Simon Kerékiártó ..... fl. 10.
Michael Szőcz ..... fl. 10.
Martinus Kerekes ..... fl. 10.
Georgius Takácz ..... fl. 10.
Joannes Varga..... fl. 10.
Georgius Suarcz ..... fl. 10.

Nagy Piacz utcza.

Andreas Czizmadia ..... fl. 40.

Latus facit.. fl. 521.

Borbély Mátyás ..... fl. 40.
Joannes Barbély ..... fl. 20.
Joannes Gindes ..... fl. 20.
Petrus Barbély ..... fl. 10.
Michael Dékány..... fl. 20.
Martinus Langh..... fl. 20.
Georgius Eotves..... fl. 10.
Joannes Tölczéres ..... fl. 15. R. 5.
Petrus Kőmiues..... fl. 20.
Laurentius Selker ..... fl. 10.
Georgius Nyereő ..... fl. 20.
Michael Syluanus..... fl. 20.
Petrus Brandorfi ..... fl. 20.
Georgius Bakmany ..... fl. 20.
Joannes Leőrincz..... fl. 20.
Thomas Leőrincz..... fl. 20.
Hennigh György ..... fl. 20.

Martinus Klein ..... fl. 10.
Jacobus Lakatos ..... fl. 15.
Georgius Enyedi ..... fl. 10.
Georgius Helbert ..... fl. 10.
Georgius Orozlyan ..... fl. 10.
Martinus Barbély ..... fl. 10.
Georgius Klanik ..... fl. 20.

Nagy Kritigas utcza.

Martinus Takácz ..... fl. 20.
Michael Takácz ..... fl. 40.
Petrus Grosz ..... fl. 10.
Petrus Süuegchináló ..... fl. 20.
Christophorus Szabó ..... fl. 10.
Stephanus Varga ..... fl. 10.
Martinus Melchior ..... fl. 10.
Joannes Hüuelyczináló ..... fl. 10.
Georgius Reoger ..... fl. 10.
Thomas Mészáros ..... fl. 20.

Latus ..... fl. 570.

Méz Killer ..... fl. 10.
Thomas Velfer ..... fl. 10.
Joannes Záuor ..... fl. 10.
Michael Bartmos ..... fl. 10.
Joannes Sun ..... fl. 15.
Andreas Fazakas ..... fl. 15.
Joannes Fazakas ..... fl. 10.
Georgius Kerekes ..... fl. 10.
Michael Rhoth ..... fl. 10.
Martinus Kerekes ..... fl. 15.
Petrus Tÿs ..... fl. 10.

Felső Rhét utcza.

Haltirich Mihály ..... fl. 40.
Heluich Jakab ..... fl. 40.
Eötves Mihály ..... fl. 20.
Kraycher Péter ..... fl. 40.
Femmigh Mihály ..... fl. 6. R. 4.
Suller János ..... fl. 10.
Gutner János ..... fl. 20.
Mészáros Mihály ..... fl. 05.
Felméri János ..... fl. 10.
Brekner György ..... fl. 10.
Heltay Tamás ..... fl. 10.

Klez István ..... fl. 10.
Rosondaly János ..... fl. 10.
Reykel Keresztély ..... fl. 10.
Omlási Jakab ..... fl. 10.
Kondez Péter ..... fl. 10.
Veiz Pál ..... fl. 20.
Aztalos István ..... fl. 10.
Gertner István ..... fl. 15.
Fekete Pál ..... fl. 10.
Veisz Simon ..... fl. 10.
Késchináló Tamás ..... fl. 15.
Hennigh János ..... fl. 15.

Latus facit .. fl. 481. ⌗

Szőcz Keresztély ..... fl. 10.
Herman Márton ..... fl. 20.
Kádár Lukács ..... fl. 10.
Grúz István ..... fl. 15.
Hezen András ..... fl. 10.

Kis Timár utcza.

Hegyes Mihály ..... fl. 10.
Szakállos Simon ..... fl. 20.
Thÿs Pál ..... fl. 10.
Spek András ..... fl. 10.
Heger György ..... fl. 10.
Kinchel Gáspár ..... fl. 10.
Kouácz András ..... fl. 15.
Groz Mihály ..... fl. 05.
Holczmany János ..... fl. 10.
Sruff Christóf ..... fl. 05.
Gelz Orlich ..... fl. 05.
Dengiel György ..... fl. 15.
Varga Keresztély ..... fl. 8.
Gelner Péter ..... fl. 10.
Grusz Tamás ..... fl. 5. R. 5.
Proffler János ..... fl. 10.
Bertely János ..... fl. 10.
Orent Mihály ..... fl. 10.
Medve Mihály ..... fl. 10.
Stelmen János ..... fl. 10.
Sinert Mihály ..... fl. 10.
Orlik János ..... fl. 15.
Simert Márton ..... fl. 10.
Ráport György ..... fl. 05.

Thayz Péter ..... fl. 10.
Chedner Simon ..... fl. 05.
Ham Bálint ..... fl. 10.
Spek Mihály ..... fl. 10.
Konrád Mihály ..... fl. 05.
Selman Márton ..... fl. 10.
Taiz András ..... fl. 10.
Olert János ..... fl. 10.

Latus facit.. fl. 373. ♯

Pniez Simon ..... fl. 10.
Felcz Jakab ..... fl. 10.
Zeidner András ..... fl. 10.
Thÿs Tamás ..... fl. 10.

Felső Só utcza.

Klez András ..... fl. 20.
Filker Mihály ..... fl. 20.
Mekkes János ..... fl. 20.
Bass János ..... fl. 20.
Kerekes Mihály ..... fl. 10.
Mészáros Antal ..... fl. 10.
Felkér Simon ..... fl. 10.
Varga András ..... fl. 15.
Takácz János ..... fl. 15.
Bolkáczi Márton ..... fl. 15.
Szabó János ..... fl. 10., de 5 frtjáért egy 12 nehezéket nyomó kalánt adott.
Frank György ..... fl. 10.
Kok Bálint ..... fl. 05.
Varga Péter ..... fl. 10.
Szőcz András ..... fl. 10.
Szőcz János ..... fl. 10.
Varga Márton ..... fl. 15.
Szigyártó János ..... fl. 10.
Kádár Tamás ..... fl. 15.
Varga György ..... fl. 15.
Varga István ..... fl. 10.
Dimárt Simon ..... fl. 15.
Hiszmen Márton ..... fl. 15.
Kőmiues György ..... fl. 10.
Kötéluerő Ádám ..... fl. 10.
Auner Mihály ..... fl. 20.
Varga György ..... fl. 15.

Bimer János ..... fl. 15.
Vomer Benedek ..... fl. 10.
Kér Ferencz ..... fl. 15.
Latus facit.. fl. 440. ℔
Kovácz György ..... fl. 10.
Kir Péter ..... fl. 10.
Kádár János ..... fl. 10.
Erzényiártó János ..... fl. 15.
Honuigh András ..... fl. 10.
Varga Bálint ..... fl. 10.
Lekendragier Márton ..... fl. 05. R. 05.

Alsó Zentersébet utcza.

Bedner Péter ..... fl. 20.
Barbély Mihály ..... fl. 15.
Brassay Tamás ..... fl. 10.
Kerekes Ádám ..... fl. 10.
Reger Péter ..... fl. 10.
Üstchináló Miklós ..... fl. 15.
Üstchináló János ..... fl. 05. R. 05.
Dimaoth Bálint ..... fl. 20.
Kádár Mihály ..... fl. 15.
Lenduigh György ..... fl. 10.
Lassel Simon ..... fl. 10.
Aztalos Márton ..... fl. 10.
Kerekes Mátyás ..... fl. 10.
Kádár János ..... fl. 10.
Kádár István ..... fl. 10.
Ham György ..... fl. 10.
Szőcz Bálint ..... fl. 10.
Varga János ..... fl. 10.
Olert Mihály ..... fl. 17. R. 3.
Lukácz Vid ..... sol. 20.
Boér Lukács ..... fl. 16.
Takácz Mátyás ..... fl. 13. pro fl. 7.
valami hulladék ezüstöt adott.
Kádár István ..... fl. 10.
Lenert Mihály ..... fl. 10.
Seph alias Téglás György ..... fl. 6. R. 4.
Süueghczináló Tamás ..... fl. 10.
Latus facit.. fl. 379. ℔
Tel Márton ..... sol. 10.
Kerekes György ..... fl. 15.
Keleki Péter ..... fl. 15.

Theil György ..... fl. 10.
Kupás Lőrincz ..... fl. 10.

Borpiacz utcza.

Innepes Ferencz ..... fl. 20.
Kerchel György ..... fl. 20.
Varga Mátyás ..... fl. 20.
Thél Mihály ..... fl. 02.
pro fl. 18 egy vég posztót adottt.
Varga Gáspár ..... fl. 20.
Gyékely János ..... fl. 2. NB.
Szőcz György ..... fl. 10.
Zékely Simon ..... fl. 2. pro fl. 18.
adott egy vég posztót.
Drezler Tamás ..... fl. 10.
Barbély György ..... fl. 10.
Kovácz Mihály ..... fl. 10.
Bes György ..... fl. 10.
Barbély Dániel ..... fl. 10.
Brezler Márton ..... fl. 10.
Szőcz Mihály ..... fl. 10.
Gromez Mátyás ..... fl. 10.
Stoff Ádám ..... fl. 10.
Zentágotay János ..... fl. 10.
Suber Tobias solvit pannum unacum Joannes Gyehely
Latus facit.. fl. 256. ☩
Bunder Mihály ..... fl. 10.
Üstchináló Dániel ..... fl. 10.
Kerekes Simon ..... fl. 10.
Venyes András ..... fl. 10.
Lecz János ..... fl. 10.
Földessel György ..... fl. 20.
Kézdi János ..... fl. 20.

Réz Purgaz utcza.

Fötues Antal pro ..... fl. 7. adott egy kösöntyüt, addált ..... fl. 3.
Brassay Lőrincz ..... fl. 10.
Molnár János ..... fl. 5. R. 5.
Takácz Pál ..... fl. 10.
Sinn György ..... fl. 10.
Hemigh György ..... fl. 10.
Verner János ..... fl. 10.

Eötues Friderik ..... fl. 10.
Melczer Gáspár ..... fl. 10.
Henduly János ..... fl. 10.
Femmigh György ..... fl. 10.
Bugmer Mihály ..... fl. 10.
Besselt György ..... fl. 10.
Göcz János ..... fl. 10.
Veyner Birtalan ..... fl. 10.
Zabó János ..... fl. 10.
Slin György ..... fl. 10.
Képiró Ferencz ..... fl. 10.
Kovácz Lukács ..... fl. 15.
Takácz Péter ..... fl. 10.
Latus facit .. fl. 283.

Kempely utcza.

Veigner Mihály ..... sol. 10.
Ramhoz János ..... sol. 10.
Olert András ..... sol. 10.
Nyeyder István ..... sol. 10.
Vink Andás ..... sol. 5.
Leib András ..... sol. 5.
Antal Fülöp ..... sol. 5.
Gedély Mihály ..... sol. 10.
Frey Márton pro ..... fl. 10. posztót ad.
Mészáros Simon ..... sol. 10.
Téglás István ..... sol. 10.
Junkert János ..... sol. 10.
Terzer György ..... sol. 10.
Theel János ..... sol. 10.
Vigner Simon ..... sol. 10.
Roth György ..... sol. 8. R. 2.
Kassay Mihály ..... sol. 10.
Kesten Gál ..... sol. 10.
Fröllek Christóf ..... sol. 5.
Szabó János ..... sol. 10.
NB. Budorfi János és
Klein Györgyhúsz forinttal lévén adósok, adtak pro fl. 18. egy végposztót, superaddálván ..... fl. 2.
Kelpi Jakab ..... sol. 10.
Kádár Péter ..... sol. 10.
Simert alias Téglás Mátyás téglát vet urunk számára pro ..... fl. 8.

Krauz Mihály ..... sol. 10.
Trauz János ..... sol. 10.
Kes György ..... sol. 10.
Latus facit.. fl. 230.

Naiszter utcza.

Richelner János ..... sol. 40.
Szabó István ..... sol. 40.
Texer György ..... sol. 20.
Aztalos András ..... sol. 20.
Brum Márton ..... sol. 10.
Takácz János ..... sol. 10.
Zachariás Pál ..... sol. 10.
Lakatos György ..... sol. 10.
Szigyártó György ..... sol. 10.
Mészáros György ..... sol. 10.
Fricz Lőrincz ..... sol. 10.
Varga György ..... sol. 10.
Fazakas János ..... sol. 10.
Takácz Bálint ..... sol. 10.
Kőmiues Mátyás ..... sol. 10.
Fejér János ..... sol. 8.
Kotiger Lőrincz ..... sol. 10.
Takácz Pál ..... sol. 10.
Takácz Márton ..... sol. 10.
Varga Tamás ..... sol. 10.
Kádár István ..... sol. 10.
Takácz Dániel ..... sol. 10.
Takácz Keresztély ..... sol. 10.
Takácz Ádám ..... sol. 10.
Kádár Jakab ..... sol. 10.
Hoch Mihály ..... sol. 10.
Kestyűchináló János ..... sol. 10.
Kerekes György ..... sol. 10.
Takácz György ..... sol. 10.
Szőcz Péter ..... pro fl. 6. et den. 33.
adott egy kösöntyűt, debet.. fl. 3 den. 66.
Dunner András ..... sol. 10.
Latus facit.. fl. 378. ⌗
Kádár János ..... sol. 10.
Fazakas István ..... sol. 10.
Zigyártó Mihály ..... sol. 10.
Reychester Mihály ..... sol. 10.
Brenner György ..... sol. 10.

Alsópolgár utcza.

Kerekes Mátyás	sol.	8.
Kouácz Péter	sol.	10.
Kel György	sol.	10.
Zappanos János	sol.	10.
Kerekes András	sol.	10.
Lakatos István	sol.	10.
Zyuert András		10.
Reger János		10.
Zappanos György		10.
Rekert István	sol.	8.
Szűrtakácz Pál	sol.	8.
Kádár György	sol.	10.
Brened Márton	sol.	8.
Varga Ferencz	sol.	10.
Sibner Péter	sol.	10.
Kouácz András	sol.	10.
Richel Péter	sol.	10.
Lucz János	sol.	10.
Richel György	sol.	10.
Fekete János	sol.	10.
Chiszár Márton	sol.	10.
Eliseus Mihály	sol.	10.
Gonosz Mihály	sol.	10.
Sin Tamás	sol.	10.
Kouácz Simon	sol.	10.
Kerekes Pál	sol.	10.
Mingercz Mihály	sol.	8.
Latus facit..	fl.	310.
Moldnár János	sol.	10.
Téglás János	sol.	10.
Kerekes János	sol.	10.
Muzár János	sol.	10.
Szabó Mátyás	sol.	10.
Kerekes Pál	sol.	10.
Kouácz Lőrincz	sol.	10.
Kouácz Mihály	sol.	10.
Grinualt János	sol.	8.
Reger Jakab	sol.	10.
Kerekes Tamás	sol.	10.

Disznód utcza.

Vitner István	sol.	20.
Soboly György	sol.	20.

Barbély István	sol.	10.
Hotuert Szaniszló	sol.	20.
Rúz András	sol.	8.
Griff János	sol.	8.
Sinker Simon	sol.	10.
Sun Antal	sol.	10.
Hincz Márton	sol.	8.
Konrádi Márton	sol.	10.
Zígyártó Tamás	sol.	10.
Zachariás Mátyás	sol.	8.
Hemnink Bálint	sol.	10.
Sinker János	sol.	10.
Kádár alias Zabó János	sol.	10.
Vulff Gál	sol.	5.
Oloszer Simon	sol.	10.
Verner János	sol.	10.
Zakácz János	sol.	10.
Eötves Jakab	sol.	10.
Latus facit..	fl.	325.

Mészáros utcza.

Kapp Mihály	sol.	10.
Redeczku András	sol.	10.
Gebbel Márton	sol.	10.
Lőrincz Péter	sol.	10.
Kádár András	sol.	8.
Kádár Pál	sol.	10.
Kouácz János	sol.	10.
Szabó Keresztély	sol.	10.
Farkas István	sol.	10.
Veres István	sol.	10.
Valcheder András	sol.	10.
Kalamár András	sol.	10.
Stamp Mihály	sol.	10.
Kreczer János	sol.	10.
Kouácz Mihály	sol.	10.
Keszer János	sol.	10.
Szígyártó Mihály	sol.	10.
Kötélverő Mihály	sol.	10.
Egrecz János	sol.	10.
Szeléndeki Mátyás	sol.	40.
Takácz Antal	sol.	8.
Veres Péter	sol.	20.
Organista György	sol.	8.

Süueghchináló ..... sol. 6. R. 4., de igen szegény ember.
Kádár János ..... sol. 10.
Lőrincz János ..... sol. 20.

Rósa utcza.

Ápoldi György ..... sol. 20.
Lekenczei András ..... sol. 20.
Poztóchináló György ..... sol. 10. R. 10., egenus.
János Deák ..... sol. 20.
Terner András ..... sol. 20. R. 20., pauper.

Latus facit .. fl. 390.

Halchigh Mátyás ..... sol. 5.
Hiffel János ..... sol. 10.
Schelbalmer Tamás ..... sol. 10.
Goczmaiszter Bálint ..... sol. 10.
Kőmiues István ..... sol. 10.
Téglás György ..... sol. 10.
Antal Ferencz ..... sol. 10.
Kirna András ..... sol. 10.
Varga Bálint ..... sol. 4.
Kádár István ..... sol. 10.
Puskaporchináló Pál ..... sol. 6. R. 4.
Szénkouácz Birtalan ..... sol. 9. R. 01.
Gelcz Kouácz György ..... sol. 10.
Hifft János ..... sol. 10.
Gertner Lukács ..... sol. 10.
Gazner János ..... sol. 10.
Péter Deák ..... sol. 10.
Michael Architector ..... sol. 10.
Michael Veres Kádár ..... sol. 10.
Dániel Hermen ..... sol. 6.
Sinker Mihály ..... sol. 10.
Kerekes János ..... sol. 6.
Segesvári Mátyás ..... sol. 6.
Kerekes Matias ..... sol. 5.
Üsteös János ..... sol. 10.
Maierbek Jakab ..... sol. 20. R. 20.
Pattantyus Gáspár ..... sol. 10.
Abram János ..... sol. 10.
Plancz Tamás ..... sol. 10.
Stamp György ..... sol. 10.

Poztóchináló Kádár Tamás	sol.	5. R. 5.
Begler Lőrincz	sol.	10.
Kouácz János	sol.	10.
Olczoni György	sol.	5.
Ápoldi János	sol.	10.
Varga Jakab	sol.	5.
Remer Rános	sol.	10.
Aztalos Pál	sol.	10.
Reis György	sol.	10.
Varga Bartos	sol.	5.
Latus facit..	fl.	357 ☐.

Cuius quidem executionis nostrae seriem prout per nos est expedita, eidem Illustmae Celsitni Vrae fide nostra mediante rescripsimus; eandem ad vota feliciter diutissime valere desideramus. Datum in civitate Szeben die sexta mensis Maii anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

Eisdem Illustmae

Celsitudinis Vestrae

Correcta per eosdem. humiles fideles

ac

perpetui servitores Gregorius Padanyi aulicae cancellarii m. p.

Caspar Pokay Vestrae Illmae principalis Celsnis sedis judiciariae scribae ac jurati notarii m. p.

(Hivatalos átirat orsz. levéltár gyulafehérvári osztály. Neminem laede jk.)

X.

1648. márcz.

(V. ö. Erdélyi Országgyülési Emlékek X. k. 97. l)

A fejérmegyei rendei utasítása Fejérvárra küldött követeik számára.

Instructio pro generosis, ac egr. nobilibus dominis Balthasare Sebessi de Sárd, Petro Rádai de Pokaffalva, Michaele Székely de Fogaras, Benedicto Cseffei de Petek vicecomiti, necnon notario cottus Albens. Transsilv. ex generali congregatione dnorum magnatum et nobilium eiusdem comitatus, ad

generalia comitia regni Albae Juliae, in anno 1648 die 16 Martii celebranda ablegatis.

Isten ő kegyelmeket oda vívén, ez ide alább megírt punctumokat postulatumba íratván, azokra az nemes ország által igyekezzék az mi keglmes urunktól ő nagától jó választ szerezni.

1. Némely atyánkfiainak jószágok már sok időtől fogva publicatióban levén, director uramék elő nem vétették abbeli causájokat, hanem naponkint rettegésben és sok költésben vannak. Az miképpen taval is postulatumban irattatott vala azon dolog, mostan is könyörögni kell az nemes országnak, az mi keglmes urunk ő ngsága előtt instáljon azon, hogy afféle publicatiók vétessenek elő, váljék el egyfelé, az causánsok ne legyenek szüntelen való rettegésben fáradságban és költésben, ha kiknek pedig jószágok publicatio alól felszabadul, azoknak adassék testimonialis director uramtól, többször, az látva, ne publicáltassanak jószágok.

2. Az fehérvári nemes atyánkfiai panaszolkodnak azon, hogy noha az zsidók assecurationalis levelek tartása szerént marhát tartoznának az országba béhozni, de ahoz nem tartván magokat, ha mikor a sóhordó ráczok, törökök és mások onnan alól holmi áru marhát hoznak fel eladni, a zsidók elejekbe mennek egy és két mélyföldnyire s tovább is, és olcsón tőlök megvévén és az városban béhozván, ott majd az annyi áron adják el. Könyörgeni kell azon, hogy attól tiltassanak el az zsidók, ha marhát akarnak venni, menjenek magok ki az országból marháért levelek tartása szerint, aféle marhát, kit mások hoznak bé, ne vehessék meg, hanem adják ugyanazok el, az kik béhozzák, evvel is ne drágódjék inkább el az marhának az ára, hadd vehessen minden jutalmason ott az város aféle ráczoktól, törököktől, mint azelőtt, alioquin ez mind az országbelieknek is, mind az városnak kárára vagyon.

3. Panaszkodnak azon is, hogy az kiknek közülök boltjok vagyon, bérben eladván kereskedő embernek, az város birája reá küld, és minden héten egyszer piaczi vámot veszen az boltban levő embertől nemesi szabadságok praejudiciumára. Könyörgeni kell, hogy aféle nemesi praerogativájok ellen való cselekedektől supersedeáljanak, az nemes ország provideáljon.

4. Ha mely residentiás nemes ember valamit az piaczra kiküld eladni majorságából, az város birája az piaczi vámot megvéteti rajta, mint az vidékbelieken, kivel nem tartoznak. Könyörgeni kell azon is, ez is tolláltassék, és ne aequiparáltassék az lakos és residentiás nemes ember az vidékbeli vásárra bejövő paraszt emberekkel.

5. Az ország articulusi szerént annorum 1614. et 1633.

az országgyűlésen kívül az nemesek házához szálló ne szálljon. könyörögni kell az nemes országnak; azonkívül is elég bántódások vagyon, tartassanak meg ő nagoktól és ő keglmektől concludáltatott articulusok az ő részekről is.

6. Ha valamely atyjokfiai udvari szolgálatból, avagy másunnan közökbe származnak, az város birája nem várván azt, hogy nemességekről doceálhassanak, mivel némelyek idegen országbeliek, némelyek pedig ha az országbeliek is, de távol valók, ottan mindjárt fogsággal fenyegeti, kergeti és közikben való szolgálatra erőlteti; hogy attól is arceáltassanak, könyörgeni kell az nemes országnak, intercedáljon mellettek az mi keglmes urunk ő nga méltósága előtt, hogy inkább városokban az nemesség szaporodjék, nem mint kevesedjék.

7. Az nagy-enyedi atyánkfiainak vagyon ily méltó panaszolkodások, hogy noha mikor residentiás városbeli ember, az vármegyén velek perel, tőlle sem kezest, sem zálogot nem kívánnak, mindazáltal ha ki az nemesek közül az város birája és tanácsa előtt valaki ellen pert akar indítani, ha kezest nem állat, vagy zálogot nem ád, avagy házát, szőllőjét nekik nem köti, addig törvényeket elő nem veszik, hogy ha ő naga parancsol is nekiek. Ezt is kénytelenség alatt megcselekedvén kívánságok szerént, mégis igasságokban elő nem mehetnek. Nagy költséggel, fáradsággal, idegen helyről hozván procatorokat, azoknak jelenlétekben némelyeknek törvényeket elő nem veszik, imide amoda mutogatván, s azonban az procatorok közikbe való járástól megunatkoznak; ha mi protestatiót akarnak iratni az város notariusával, felirni nem akarja.

8. Vagyon ily panaszok is azon atyánkfiainak, hogy az ő naga parancsolatjával post exmissionem eskettetvén nemes személyen kivül városbelieket nem acceptálnak, vallásokat be nem veszik, sőt poenat intentálnak hozzájok. Kivánságok az, hogy az biró pecsétével az tanács eleibe convocálják és ő előttök legyen az fassiójok.

9. Ha mely városbeli személy nemes házakon potentiát patrál is, törvénynyel elérvén az potentiariust, csak harmadfél forinttal, avagy felyebb fj. 3. büntetődik meg.

10. Ha kik közülök criminalist keresne, emenda linguae-re fordítják, az okon, hogy ad superiorem sedem appellatióba ne mehessen, nem is transmittálják székekről az emenda linguae-t az magok hasznokért. Az nemes országnak könyörgeni kell, megnevezett atyánkfiai mellett instáljon az mi keglmes urunk ő nga előtt, hogy olyan inconvenientiák és méltatlan kívánságok tolláltassanak. Igasságban kiki ne gátolódjék meg.

11. Hogy az nyolczadnapi törvények, melyek potentiákból emergálódnak, az parasztságnak refrenálására abreviáltassanak in tantum, hogy az vármegyén decidáltassanak absque ulteriori appellatione finaliter.

12. Hasonlóképpen az törvényeknek ritkán való folyási miatt vannak sok nehézség némely szegény nemes atyánkfiainak zálagos jószágok dolgából, kik vagy magok, vagy elejek kénszerítettenek jószágaikot, avagy egyéb javakat zálogban vetniek. Melyek kemény embereknél kezeknél lévén, végét nem érhetik, hogy recuperálhassák, ha azért feljebb nem is, ottan csak száz forintig való zálogosban, ha ki vármegyén indíttaná causáját, decidaltatnék vármegyén is absque ulteriori appellatione. Melyekben az számtalan condescensiók miatt is nem mehet elő az szegény nemes ember. Nem látszanék azért illetlennek, ha olyan modalitás observáltatnék, az minthogy némely vármegyékben, kiváltképpen partiumban majd hasonló usus is observáltatik, hogy elsőbben solito more szolgabiró által megkínáltatván az summával, ha fel nem venné, mindjárt az következendő széken in facie sedis deponálná azon zálogot, és ha felvenné, absque ulla poena, bene quidem; ha pedig fel nem venné, mivel immár egy egész vármegye előtt constálna az megkínálás, de condescensione semmit nem concludálhatna az inclitus comitatus, hanem ad monitum felelvén, exmissióra bocsáttatnék. Az száz forintig pedig finaliter decidáltatnék az vármegyén absque ulla appellatione.

13. Az paraszt emberek között való törvénykezésben is ha ki ura eleibe appellál, tartozzék az ura nyolczad napra törvényt tenni, és onnat appellatióra menvén, az vármegyén decidáltassék.

14. Az szegénységen való terehviselet majd elviselhetetlen egyéb dolgokban is, de kiváltképpen mézszedésnek és szállításnak állapotjából. melyről az országnak, noha semmi constitutóját nem tudjuk, mindazáltal az méz-gyüjtők reávetvén szegénységinkre, tizenöt, s tizenhat mély földig s messzebb is vitetik szegényekkel, mely majd egy adónál sulyosabban esik. Könyörgeni kell az nemes ország által, ő nagának igen alázatosan, tollálni méltóztatnék ebbeli terhét szegénységinknek.

Ez mellett mivel az fiscalis jószágok *majd* mindenik vármegyében csaknem felesebbek *az szegény nemes emberek jószágainál,* kik mind immunitálják magokat minden tereviseléstől. Azoknak is terhek azért mind az mi szegénységinkre ragadván, ezennel pusztulásra jut ügyek, és nem leszen mivel mind ő nagát s mind hazánkat szolgálniok; ezt is ő naga méltóztassék remediálni, és ha miben az nemes vármegye az ő naga parancsolatjára jószágával szolgáltat mennyivel inkább

az fiscalis jószág is tartozzék egyaránt az dolgot supportálni porta szám szerint.

15. Az procatorok citatiókról, kérésekről, kinálásokról, és ahoz hasonló dolgokról az szolgabiráktól ne kivánjanak hosszú seriessel való relatoriákat: az nemes országot instálni kell azon, az kglmes urunk előtt irattassék articulusba.

Ezeken kivűl is minden hasznos, ez szegény hazánknak közönséges megmaradására és szabadságára való dolgokat hogy az több vármegyékkel együtt főispány rendek ő keglmek tetszéséből, ő keglmek választott uraimék tractálhassanak és concludálhassanak, az nemes vármegye arra plena authoritást ad.

Econtra pedig valamelyek hazánk közönséges javának, szabadságának derogálnának, azokra ő kglmeknek az nemes vármegye facultást nem ád, sőt ő keglmek ab instructione sibi data semmiben ne recedáljanak, és semmi innovatiót, nemesi szabadságunk ellen ne introducáljanak. Datum in generali congregatione dominorum nobilium cottus Albens. Tranniae, in oppido Enyed celebrata, die 9. Martii ao dni 1648.

(P. H.)

(Megvan a Gyulafvári könyvtárban N. 5. IV. 5—205. sz. alatt.)

XI.

1658. jun. 1.

(L. Erd. Országgyülési Emlékek XI. k. 397. l.)

Rákóczy György utasítása korlátnoka Mikes Mihály a császárhoz küldött követe számára.

. . . . . .

tottuk; de az lengyelek violálván, violatis conditionibus, juris regula violantur pacta. Kik mely istentelenül, pogány módon cselekedtek, nyilván vagyon ez világnál. Declarálhatják ő kglmek, az ma is ő miattok sok keresztyén pogány kézben.

Az ő kglmek felküldésének oka ezekben áll részünkről kivánságinkkal.

1. Ő fgét assecurálni készek vagyunk, ha segíttetünk, ellenségi nem leszünk; sőt ha török ellen megsegít, vagy az idő alatt kénszeríttetünk nagy erő előtt országunkból kilépnünk, ő fge segítsége vagy törekedése által restituáltatunk, ő fge kedve, akaratja ellen törökkel meg nem békéllünk, hanem conjunctis viribus et armis ő fgével defensive quam offen-

sive leszünk, és semmi kikeresett színek, módok által ő fge mlgos háza romlásával magunknak securitást nem csinálunk, se török kedvébe jutni nem akarunk, ezent ő fgétől várván, s kívánván assecuráltatnunk.

2. Segíttetvén ő fgétől, senki instantiájára ő fge ellen fegyvert nem fogunk.

3. Kívánjuk mi is azt ő fgétől: mivel ez világ változás alá van vettetve, sem mi, se maradékink ő fge birodalmában, se jószágunkban, személyünkben meg nem háboríttatunk, hanem lakásunk, azok lakása, egyébként is hazafiai lévén, diploma, ország törvényei is azt dictálván, nem impediáltatunk és impediáltatnak.

4. Kik szolgálatunkra segítségünkre jőnek, ne impediáltassanak.

Mi kívánságok lesznek az részről nem tudhatjuk, mindazáltal úgy véljük, ezeket el nem mulatják.

1. Jesuitáknak, egyéb szerzeteknek tanítást, clastrumot szabadoson engedjünk, és hogy azok recipiáltassanak.

2. Erdélyi püspök benn resideálhasson, tisztiben eljárhasson, szabadoson büntethesse, dirigálhassa tiszti alatt valókat.

3. Az erdélyi ifjak tanulásra kimehessenek.

4. A nős papok dolgát sem kezdik elfelejteni.

5. Hallottunk ilyet is, mintha a kik pápistává lenni akartak volna, tiltottuk, meg nem engedtük. Ez volt-e igaz, cancellarius uram bizonyság lehet.

Quoad 1. 2. 3. 4. et de aliis, kik az religiót illetik, ő klme cancellarius uram tehet bizonyságot conscientiose, articulus abrogálása, erről való assecuratio van-e hatalmunkban, és ha mi végeztettük-e ezeket, vagy nem, de régi időktől pápista fejedelmek benn levő végezések-e, mi propositiónk voltak-e catholica religio ellen, vagy mint ország postulatumi nem úgy jöttek-e eleinkbe, és valakit, ha ki vallásról eltérni akart, város, falu, személy, ellenzettük-e, vagy az catholica religiónak volt-e, van-e tőlünk bántódása, az uniót nemde megtartottuk-e?

Mi az ország articulusát nem abrogálhatjuk, mert arra kötelesek hittel vagyunk, hogy megtartjuk, tartatjuk, hitünkkel, lelkünk sérelmével, ő fge, ez világ, országnak itíletivel nem cselekedhetünk. De ha ő fge az országot megtaláltatja, az ország felszabadítja végezésit catholica religio vagy szerzetek ellen, quoad personam nostram, azt semmi színek alatt nem impediáljuk, ő fgét assecurálni készek vagyunk.

Egyéb mi kívánságok lehet, renum, cordium scrutator isten lévén, nem tudhatjuk. Ha imponálják, communicálják ő klmek sietséggel velünk, resolválhassunk.

Mi egy szóval ő fgéhez, ha el nem vettetünk, úgy akarunk devinctusoknak lenni, ő fgének, világnak is megmutatjuk, azt syncere cselekeszszük, keresztyének vagyunk.

Ugyanis ha keresztyének, keresztyénségnek javát kívánói nem lettünk volna, vajjon addig mi az mi állapotunkat nem stabiliálhattuk volna-e töröknél, török kívánsága megteljesítésével? és ha ő fge ellen fegyvert fogni akartunk volna, kedvet azzal nem találhattunk volna-e? igírvén arra magunkat? és hogy most is azért suspicálkodik hozzánk, hogy velenczés ellen szárazon indulván, parancsolatját nem követtük, hogy ő fge ellen indúljunk. Kit Michne vajda, ki az porta állapotját, titkait tudja, megjelentett, és hogy ő fgét is tudósítsuk, vigyázzon, az keresztyénség serkenjen fel, mert annak romlására ez pogány vezér szándéka.

Ha azért az török azt kezdi kívánni, fejedelemségünkben meghágy, csak ő fge ellen fogjunk pogány segítségével fegyvert, mit legyünk cselekedendők? vagy ő fge is mit lesz cselekedendő?

Ha mi fejedelemség nélkül keresztyénségért, ő fgéhez való devotióért akarnánk ellenni, in eo casu mit tart, királyi kegyelmében mi haszon, jó redundál reánk, maradékinkra, ő fgétől tudják meg.

Ha penig az javaltatik, fejedelemség nélkül ne legyünk el, ő fge ellen fegyvert ne fogjunk, így is mi haszon redundál reánk, maradékinkra? mi formán, quibus modis, mediis segíttetünk? és azon segítségnek ki commendál? mert becsületünkre vigyáznunk kell.

Tudni is kell azt ő fgének, ha mi nem leszünk fejedelmek, más lesz, annak azon sípot kell fúni, kit szájában adnak, és az fejedelem ország, török akaratját elköveti, csak békességben maradhasson; végét az keresztyénség oppressiójának, annak reá terjedendő gyümölcsét kevés, ki lássa, ha ki látja is, az idegen nemzetséget félvén, török alatt lenni kíván inkább, kiről ő klme cancellarius uram bizonyságot tehet. *(Kitörölve:* Datum in civitate nostra Alba Julia die 1-a mensis Junii anni 1658.)

Az ország nevével követség van-e; tudakozni ha kezdik, erre így resolválhatnak ő kglmek.

Az ország az fejedelmet tanácscsal authorálta, tractálhassa az dolgokat.

Tudni való dolog, az ország török ellen fegyvert fogni nem akar: mert annak resistálhasson magán, erejét nem látja. 2. Az világ eleiben akarja terjeszteni azt is: mivel isten alája vetette az pogánságnak, míg isten a szabadításnak idejét elhozza, nincs abban módja, az ösztön ellen rúgodozzon, az engedelmességet adója megadásával praestálni akarja. 3. Tagadhatatlan dolog is az, nagy reménségét helyheztette, előtti példák is forogván előttök, az pogányban. — 4. Mivel penig az török most csak mi személyünket illeti, azt praetendálja, amoveáltassék, az közrend azt elhitte többire, ehez képest elébb minden mediumokat probálni kíván, kit cancellarius uram tud.

De ha athnamé nem adatik, in isto casu fegyvert fogni kész, implorálja ő fge segítségét. Ez casusban penig mi útat akar ő fge segítségében követni, mit is kíván, kívánják megtudni.

Jegyzet. Ezen nagyfontosságú okirat, mely mutatja, hogy minő állást foglalt el az országgyülés Rákóczy által a császárral folytatott alkudozásokkal szemben, az országos levéltár rendezése alkalmával már akkor került elő, mikor a maga helyére nem lehetett beigtatni: de kihagyni nem akartam fontos tartalmáért. Eleje, fájdalom, nincs meg.

(Fogalmazvány Rákóczy javításaival az orsz. ltárban.)

TARTALOM.

XXIV. Fejezet. 1649—1657.

Lap

I. 1649. jan. 23—márcz. 10. Fehérvári országgyűlés . . . 3
II. 1648. jul. 21. Fehérvári részgyűlés 9
III. 1650. márcz. 20. Fehérvári országgyűlés 11
IV. 1650. okt. 24—29. Meggyesi terminus 15
V. 1651. febr. 12—márcz. 15. Fehérvári országgyűlés . . 16
VI. 1652. febr. 18—márcz. 12. Fehérvári országgyűlés . . 20
VII. 1652. szept. Részgyűlés 24
VIII. 1652. okt. 20. Szászrégeni terminus 24
IX. 1653. jan. 15—márcz. 15. Fehérvári országgyűlés . . 25
X. 1653. Részgyűlés 31
XI. 1654. jan. 18. Fehérvári országgyűlés 31
XII. 1655. febr. 20. Kolozsvári országgyűlés 33
XIII. 1655. ápr. 28. Fehérvári országgyűlés 36
XIV. 1656. febr. 20—márcz. 11. Fehérvári országgyűlés . . 37
XV. 1657. jan. 17. Viski országgyűlés 40

Törvények és Okiratok.

I. 1649. jan. 23—márcz. 10. Az országgyűlés törvényei és irományai:
a) Törvények 45
b) 1647. febr. 14. Az 1647. ápr. 9-diki országgyűlésből Szalánczynak küldött levélre kivül a jobboldalra az 1649. febr. 14. tartott országgyűlés következő megerősitő határozata jegyeztetett 63
c) 1649. febr. 18. Az erdélyi rendek előterjesztése a szultánhoz, melyben az 5000 frt. adófelverés elengedését kérik 63
II. 1649. jul. 7. Fejedelmi meghivó a portai követség ünnépélyes fogadására 63
III. Meghivók a törvénykezési terminusokra:
a) 1649. aug. 30. beszterczei terminusokra 64
b) 1649. okt. 27. kolosvári terminusokra 94

Lap

c) 1649. decz. 14. segesvári terminusokra 65

IV. 1650. febr. 4. Csáky István levele az erdélyi törvényhatóságokhoz, melyben peres ügyeit illetőleg támogatásukat kéri 65

V. 1650. febr. 18. Meghívók a márcz. 20-ikára hirdetett országgyűlésre *a) b) c)* 66

d) Rákóczy megerősíti a Mátéval kötött frigyet . . . 68

VI. 1650. márcz. 20. A fehérvári országgyűlés törvényei . . 69

VII. 1650. jul. 28—aug. 20. Bethlen Ferencz bécsi követségének irományai:

a) 1650. jul. 28. Az utasítás 83

b) 1650. jul. 28. Titkos utasítás 92

c) Kemény János utasítása 95

d) 1650. jul. 28. Rákóczy levele Leslihez 98

e) 1650. aug. 20. A fejedelem levelei a követekhez . . 99

VIII. 1650. okt. 24—29. A fiscalis jószágok végleges szabályozása:

a) A fiscalis jószágok lajstroma 105

b) 1650. okt. 29. A Törcsvárát illető compositi . . . 113

IX. 1650. szept. 14—nov. 9. A Bécsbe küldött követek tárgyalásai:

a) A szept. 14-diki válasz 116

b) 1650. nov. 9. Ferdinánd császár-király tudatja Rákóczyval, hogy követeivel az alkudozások folyamba vannak véve 118

X. 1650. nov. 9. Meghívó a febr. 12-diki országgyűlésre . 119

XI. 1651. febr. 12—márcz. 18. A fehérvári országgyűlés törvényei 119

XII. 1651. április 25. Rákóczy György frigylevele a havasalföldi vajda számára 133

XIII. 1651. máj. 5. Petki István a tatárok harczi készülődéséről értesíti a fejedelmet 134

XIV. 1651. junius. Göcs Pál kozákországi követnek adott utasítás 136

XV. 1652. febr. 18—márcz. 12. A fehérvári országgyűlés törvényei 138

XVI. 1652. márcz. 28. Tárgyalások a jezsuiták ügyében:

a) Haller István votuma a jezsuiták ügyében 151

b) 1652. márcz. 30. Rákóczy válasza a császárnak Fejérpataky küldetése alkalmából 152

XVII. 1652. szept. 17. Meghívó a szászrégeni tanácskozásra . 153

XVIII. 1652. decz. 15. Meghívó a fehérvári országgyűlésre . . 154

Lap

XIX. 1653. jan. 15—márcz. 15. A fehérvári országgyűlés törvényei s irományai:
a) 1653. jan—febr. A régeni fogalmazvány módosításaiból 154
b) 1653. márcz. 5. Derkay jezsuita útlevelet kér . . . 160
c) 1653. márcz. 7. A szászok első protestatiója 161
d) 1653. márcz. 15. A szászok második protestatiója . . 162
e) Az 1653-diki articulusok 163
f) Az Approbata fejedelmi megerősítése 168
g) 1653. szept. 7. Az Approbata nyomtatására vonatkozó rendeletek 172
h) 1553. szept. 14. 173
XX. 1653. máj. 22. A brassaiak hitlevele a fejedelemnek . . 173
XXI. 1653. decz. 16. Meghívó a gyulafehérvári országgyűlésre 174
XXII. 1654. jan. 18.
a) A fehérvári országgyűlés törvényei 174
b) 1654. febr. 28. Az adó befizetésére vonatkozó rendelet 180
XXIII. 1654. máj. 22—jul. Rákóczy követsége a lengyel respublicához:
a) 1654. máj. 22. A követek megbizó levele 181
b) 1654. jul. Rákóczy Ferencz lengyel indigenatusa . . 181
XXIV. 1654. máj. 27. Krisztina tudatja Rákóczyval lemondását a svéd trónról 184
XXV. 1654. jun. 22—jul. 4. Rákóczy portai kapikihájának jelentései Lupul és a kozákok dolgairól 185
XXVI. 1654. aug. 16—okt. 11. Rákóczy tárgyalásai a moldvai és oláh vajdákkal 187
XXVII. 1655. febr. 20.
a) A kolosvári gyűlés törvényei 190
b) Adóbeszolgáltatási számadás 204
XXVIII. 1655. márcz. 1. Rákóczy utasítása a tatár khánhoz küldött követei számára 205
XXIX. 1655. márcz. Schaum Konstantin jelentése svédországi küldetése eredményeiről 208
XXX. 1655. márcz. 29. 223
XXXI. 1655. ápr. 4. Meghívó a fehérvári részgyűlésre 224
XXXII. 1655. jun. 7. Intézkedés a táborbaszállás ügyében . . . 225
XXXIII. 1655. nov. 1. A fejedelem meghívója a kolosvári törvényszéki terminusra 225
XXXIV. 1656. jan. 2. Meghívó a fehérvári országgyűlésre . . . 226
XXXV. 1656. jan. 17. A svéd király válasza a Rákóczy által tett szövetkezési javaslatokra 227
XXXVI. 1656. febr. 20—márcz. 11. A gyulafehérvári országgyűlés irományai s törvényei:
a) Törvények 229

Lap

b) 1656. márcz. 11. A rendek válasza az özvegy fejedelemasszonynak 239

XXXVII. 1656. máj. 27. A havasalföldi vajda átirata a fejedelemhez a múlt évben elfogott bojárok szabadon bocsátása ügyében 241

XXXVIII. 1656. decz. 19. Horváth Gy. jelentése követségéről Rákóczyhoz 242

XXXIX. 1656. decz. 21. Rákóczy a moldvai vajdának ajánlja a kozákokhoz menő svéd követet 245

XL. 1657. jan. 17. A viski országgyűlés törvényei 245

XLI. Szelepcsényi követsége Rákóczyhoz:

a) 1657. jan. 30. Mednyánszky követsége a császárhoz . 248

b) 1657. febr. 28. Szelepcsényi követjelentése 249

XXV. Fejezet. 1657—1658.

I. 1657. jun. 12. Fehérvári országgyűlés 253

II. 1657. szept. 2—3. Szamosújvári országgyűlés 255

III. 1657. okt. 25—nov. 2. Fehérvári országgyűlés 259

IV. 1658. jan. 9—31. Meggyesi országgyűlés 265

V. 1658. ápr. 9—16. Fehérvári országgyűlés 270

VI. 1658. máj. 22—30. Fehérvári országgyűlés 273

VII. 1658. aug. 1—6. Fehérvári országgyűlés 278

VIII. 1658. aug. 18—21. Nagysinki országgyűlés 281

Törvények és Okiratok.

I. A fehérvári országgyűlés törvényei:

a) 1657. jun. 4. Meghívó a jun. 12-diki országgyűlésre . 285

b) 1657. jun. 14. Az országgyűlésen alkotott törvények . 285

II. 1657. aug. 14. Bethlen Jánosnak a krakói őrség parancsnokának engedett szabad elvonulás 287

III. 1657. szept. 2—3.:

a) 1657. szept. 3. Rákóczy fejedelem propositiói . . . 287

b) 1657. szept. 3. Elzálogosítás a tatár rabok kiszabadítására 290

IV. 1657. okt. 13. Meghívó a fehérvári részgyűlésre . . . 291

V. 1657. okt. 25—nov. 2. A fehérvári részgyűlés vívmányai:

a) Napló az országgyűlés lefolyásáról 292

b) 1657. okt. 28. Az országgyűlés irományai 311

c) 1657. nov. 1. A fejedelem biztosítólevele az országnak 316

d) 1657. nov. 1. Az ország biztosítólevele a fejedelemnek 318

e) 1657. nov. 3. Rhédey Ferencz választási feltételei . . 321

f) 1657. nov. 3. A rendek intézkedése, hogy a várak letegyék az esküt Rhédeynek 325

Lap

VI. 1657. nov. 17. A budai basa intézkedései az Erdély ellen intézendő támadás megkezdésére 326

VII. 1657. nov. 17. Fejedelmi intézkedések a fehérvári országgyűlés törvényei alapján:

a) Rhédey Ferencz parancsa a hűségeskü letétele ügyében 329

b) 1657. nov. 23. A fejedelem intézkedése, hogy fizetések csak az ő rendeletére szolgáltassanak ki . . . 330

VIII. 1657. decz. 22—1658. jan. 1. Barcsay Ákos jelentései a fehérvári országgyűlésről s a portai dolgokról:

a) 1657. decz. 22. Barcsay levele Keményhez a fehérvári országgyűlésről 330

b) 1658. jan. 1. Barcsay Ákos Rákóczynak a portai dolgokról 334

IX. 1657. decz. 12. Meghívó a meggyesi országgyűlésre . . 336

X. 1657. decz. 18. Rákóczy átirata a törvényhatóságokhoz ugyanezen gyűlés ügyében 337

XI. 1658. jan. 9—31. A meggyesi gyűlés törvényei és irományai:

a) 1658. jan. 15. A rendek levele a végekhez 339

b) 1658. jan. 16. Rákóczy válasza a rendeknek a január 14-diki levelükre 342

c) 1658. jan. 18. A szebeniek hitlevele Rhédeynek . . 346

d) 1658. jan. 19. A rendek átirata a havasalföldi vajdához 347

e) 1658. jan. 20. A rendek körlevele a törvényhatóságokhoz, hogy az országhoz tartozó hűségben megmaradjanak 348

f) 1658. jan. 24. A meggyesi országgyűlés törvényei . . 350

g) 1658. jan. 25. A rendek általános amnestiája . . . 355

h) 1658. jan. 29. Rhédey hűségesküje az új fejedelemnek 357

i) 1658. jan. 31. Kemény Simon hűségesküje az új fejedelemnek 358

k) A rendek átirata a budai basához 358

l) Jelentések az országgyűlés befolyásáról 359

XII. 1658. febr. 13—28. Hadfölkelésre vonatkozó jelentések:

a) 1658. febr. 13. Hunyadvármegyének jelentése . . . 360

b) 1658. febr. 25. Haller Gábor levele 361

c) 1658. febr. 28. A tordavármegyeiek jelentése . . . 362

XIII. 1658. márcz. A két Oláhország összeköttetése Rákóczyval:

a) Rákóczy levele Nádasdyhoz a havasalföldi mozgalmakról 364

b) Rákóczy egyezkedése István moldvai vajdával . . . 366

Lap

XIV. 1658. márcz. 9. Meghívók a fehérvári országgyűlésre . 368
XV. 1658. ápr. 2. Rhédey Ferencz votuma Jenő ügyében . . 369
XVI. 1658. ápr. 9—16. A fehérvári országgyűlés törvényei s irományai:
a) 1658. ápr. 9. A törvények 370
b) 1658. ápr. 16. A rendek térítvénye Rákóczynak . . 373
XVII. 1658. ápr. 23. A fejedelem Lázár Györgyöt magához rendeli 377
XVIII. 1658. ápr. 27. Portai jelentések az Erdély ellen intézendő hadjárat előkészületeiről 378
XIX. 1658. márcz. 27—ápr. 30. Kövér Gábor követsége a császárhoz:
a) 1658. márcz. 27. Rákóczy levele a császárhoz . . . 385
b) 1658. márcz. 27. Rákóczy térítvénye 385
c) 1658. márcz. 27. Rákóczy egy másik térítvénye . . 386
d) 1658. ápr. 25. Az esztergomi érsek levele Rákóczyhoz az alkudozások folyamáról 387
e) 1658. ápr. 30. Kövér Gábor előterjesztése a császárnál 388
f) 1658. ápr. 30. A fejedelem kivánatai 390
g) 1658. ápr. 30. A császár válasza Rákóczyhoz . . . 392
XX. 1658. máj. 11. Meghívók az alvinczi országgyűlésre . . 392
XXI. 1858. máj. 27. Gyulay Ferencz jelentése a felső-magyarországi részekben való viszonyokról 393
XXII. 1658. jun. 15. Mikes János kinevezése háromszéki főkapitánynyá 396
XXIII. 1658. jun. 3. Rákóczy György törekvései a császár segélye megnyerése ügyében:
a) Rákóczy sürgeti korlátnokát, hogy a németországi fejedelmekhez az expeditiókat készíttesse el 397
b) 1658. jun. 21. Rákóczy térítvénye a császárnak, melyben hűségét ígéri s néki szükség esetében adandó menedékeit 397
XXIV. 1658. jun. 22—jul. 6. Rákóczy alkudozása a császárral:
a) Rákóczy levele korlátnokához a császárral folytatott alkudozások ügyében 399
b) 1658. jul. 6. Az esztergomi érsek levele Rákóczyhoz 400
XXV. 1658. jun. 30. Meghívó az illyei táborba 401
XXVI. 1658. jun. 2—jul. 21. Portai jelentések a törökök magatartásáról:
a) 1658. jun. 2. Kopasz István jelentése 402
b) 1658. jul. 21. Görög Marin jelentése a fővezér izeneteiről. 405
XXVII. 1658. jul. 31. Kövér Gábor levele a fejedelemhez: az erdélyi állapotokról tudósítja 406

Lap

XXVIII. 1658. aug. 3. A fehérvári országgyülés átirata a fejedelemhez 408

XXIX. 1658. aug. 5. A mainzi érsek Rákóczynak szabad toborzást enged 409

XXX. 1658. aug. 12. Mikes tudósítja követsége eredményéről Rákóczyt 409

XXXI. 1658. aug. 17. Rákóczy rendelete sergei szaporitására . 413

XXXII. 1658. aug. 19—28. Barcsay jelentései Rákóczyhoz :

a) 1658. aug. 19. Barcsay jelentése Rákóczynak az aug. 1-ei országgyülés lefolyásáról 414

b) 1658. aug. 21. Barcsay jelentése a törökök benyomulásáról 416

c) 1658. aug. 23. Barcsay tudatja Rákóczyval, hogy az ország rendeit újabban összehívta 417

d) 1658. aug. 28. Barcsay mentegeti a viszonyok kényszerüsége által tett intézkedéseit 420

XXXIII. 1658. aug. 29—szept. 8. Az esztergomi érsek válaszai Rákóczy segélyt sürgető leveleire :

a) A császár távollétével mentegeti, hogy gyors segélyt nem adhat 422

b) 1658. szept. 8. Sajnálatát fejezi ki Erdély kipusztitása ügyében 423

XXXIV. 1658. aug. 23. Az ország rendeit s hadait Barcsay összehívja 424

XXXV. 1658. aug. 25. Barcsay a nagyszebeni királybirót rögtöni megjelenésre szólítja fel 425

Pótlék az Erdélyi Országgyülési Emlékekhez.

I. 1555. ápr. 24. A Marosvásárhelytt összegyült rendek felterjesztése Ferdinándhoz, melyben oltalmukat kérik a porta lehető támadása ellen 426

II. 1556. febr. 23. Az 1555-ik év decz. végén tartott országgyülésből János király fia visszahívása érdekében követeket küldöttek ki, melylyel összefüggésben a vornik levele ; a mikor kelt a levél, az oláh csapatok már Erdélyben voltak 427

III. 1609. szept. 12. Meghivó a kolosvári országgyülésre . . 429

IV. 1630. aug. 9. Erdélyi főurak térítvénye közös védelemre 429

V. 1634. febr. 12. Rákóczy utasítása a pozsonyi országgyülésre küldött követei számára 431

VI. 1638. máj. Tudósítás a fehérvári országgyülés lefolyásáról 439

Lap

VII. 1640. szept. 7. Gottsmeister Kálmán térítvénye, melyet a Rákóczy által adott megkegyelmezés fejében állított ki 441

VIII. 1642. márcz. 10. Az erdélyi rendek panaszlevele Esterházyhoz némely magyarországi urak hatalmaskodási ellen 442

IX. 1646. szept. 6. A szebeni lázadók ellen hozott ítélet végrehajtása 444

X. 1648. márcz. A fehérmegyei rendek utasítása Fehérvárra küldött követeik számára 470

XI. 1658. jun. 1. Rákóczy György utasítása korlátnoka Mikes Mihály, a császárhoz küldött követe számára . . 475

Zsigmondkori Oklevéltár. Erdélyi Fejér Dénes, Mályusz Elemér és Wenczel Gusztáv közreműködésével. I—VIII. kötet. (Monum. Hist. Diplom. 1—8.) 1951—1958. 8-rét, 2 + 1—2 + 1—2 + 1—

ága által kiadott görög szöveget ugyanannak megítéléséből fordította. 8 r
roly. Egy kötet. (Monum. Scripț. 28. kötet.) 1875. X és 278 lap. 2 frt.
Törökösimi naplók. 1688—1719. Közli Thaly Kálmán. Ottlyk G
életleírása. — Bartfai kovács naplója az ónodi gyülésről. — Gr. Tele
az Papai János nándor-fejérvári követségének diariuma. — Ifj. Tatrai
krónikája. — Bivoliczi István Történelmi-naplója. — Ritter György Jáno
emlékirata. Egy kötet. (Monum. Scripț. 27. kötet.) 1875. XXXII és 607
Szamosközi István fennmaradt történeti munkái. Közli Szilágyi
Négy kötetben. (Monum. Scripț. 21., 28., 29. és 30. kötet. 1877.) 6 frt.

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYÜLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel. Franki
ugyanezt). Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 550 lap
Monum. Comitialia. I. köt. — Második kötet: 1537—1545. Budapest, 187
5-ik *Monum. Comitialia. II. köt.* — Harmadik kötet: 1546—1556. Budap
617 lap. — *Monum. Comitialia III. köt.* Ára 5 frt. — Negyedik kötet. 15
Budapest, 1877. 870 lap. Ára 9 frt. — Ötödik kötet. 1564—72. 800
Budapest, 1878. Ára 8 frt. — Hatodik kötet. 1573—1581. 548 lap. Budap
Ára 9 frt. Hetedik kötet. 1582—1587. 524 lap. Ára 8 frt. — Nyolcz
1588—1597. 560 lap. Ára 8 frt. Kilenczedik köt. Ára 8 frt.
VÁRDAYI OKSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel. Sz
Ügyéről. I. kötet. 1540—1556. XVI és 598 l. Ára 8 frt. Második köt
1576. 594 l. Budapest 1877. Ára 9 frt. — Harmadik kötet. Budapest, 1878.
Negyedik kötet. Budapest 1879. Ára 8 frt. Ötödik kötet. 9 frt. — Hatodik
Hetedik kötet. 7 frt. — Nyolczadik kötet 8 frt. — Kilenczedik kötet. 7 fr
kötet. 9 frt.

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. Wenzel G
Első kötet: 1301—1341. Budapest, 1874. XXX és 422 lap. 8 frt. 10
sodik kötet: 1342—1370. Budapest, 1874. XXX és 697 lap. 5 frt.
kötet: 1371—1428. Budapest, 1876. CXVIII és 771 l. 4 frt. *Monum. Hist.*
II., III. köt.
MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Mátyás király korából. Szerkesztő
Ivánfi és Nyáry Albert. Első kötet. 1458—1484. Budapest, 18
és 590 lap. Ára 2 frt. Második kötet 1485—148 . Budapest 1879. 448 l.
Harmadik kötet. 1481—1490. Budapest. 1877. 447 l. Ára 2 frt. — Negy
1490—1490. Budapest, 1879. XXVI és 424 lap. Ára 2 frt.